PETRI CARDINALIS PÁZMÁNY

ECCLESIAE STRIGONIENSIS ARCHI-EPISCOPI ET REGNI HUNGARIAE PRIMATIS

EPISTOLAE COLLECTAE.

EDITAE

A SENATU ACADEMICO REGIAE SCIENTIARUM UNIVERSITATIS BUDAPESTINENSIS

RECENSIONEM

EX MANDATO INCLYTAE FACULTATIS THEOLOGICAE EJUSD. UNIV.

ACCURANTE

FRANCISCO HANUY,

SS. THEOLOGIAE DOCTORE

ET JURIS CANONICI IN FACULTATE THEOLOGICA EJUSDEM UNIVERSITATIS

PROFESSORE P. O.

TOMUS I.

(1601—1628.)

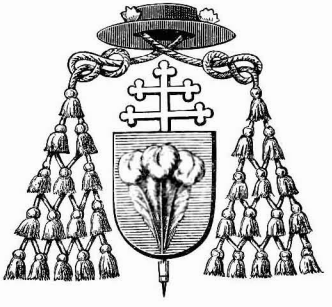

BUDAPESTINI

TYPIS REGIAE SCIENTIARUM UNIVERSITATIS

MDCCCCX.

PÁZMÁNY PÉTER.

(1570—1637.)

(Rugendas mefszvénye után. Megjelent Péterffy „S. Concilia“ művében.)

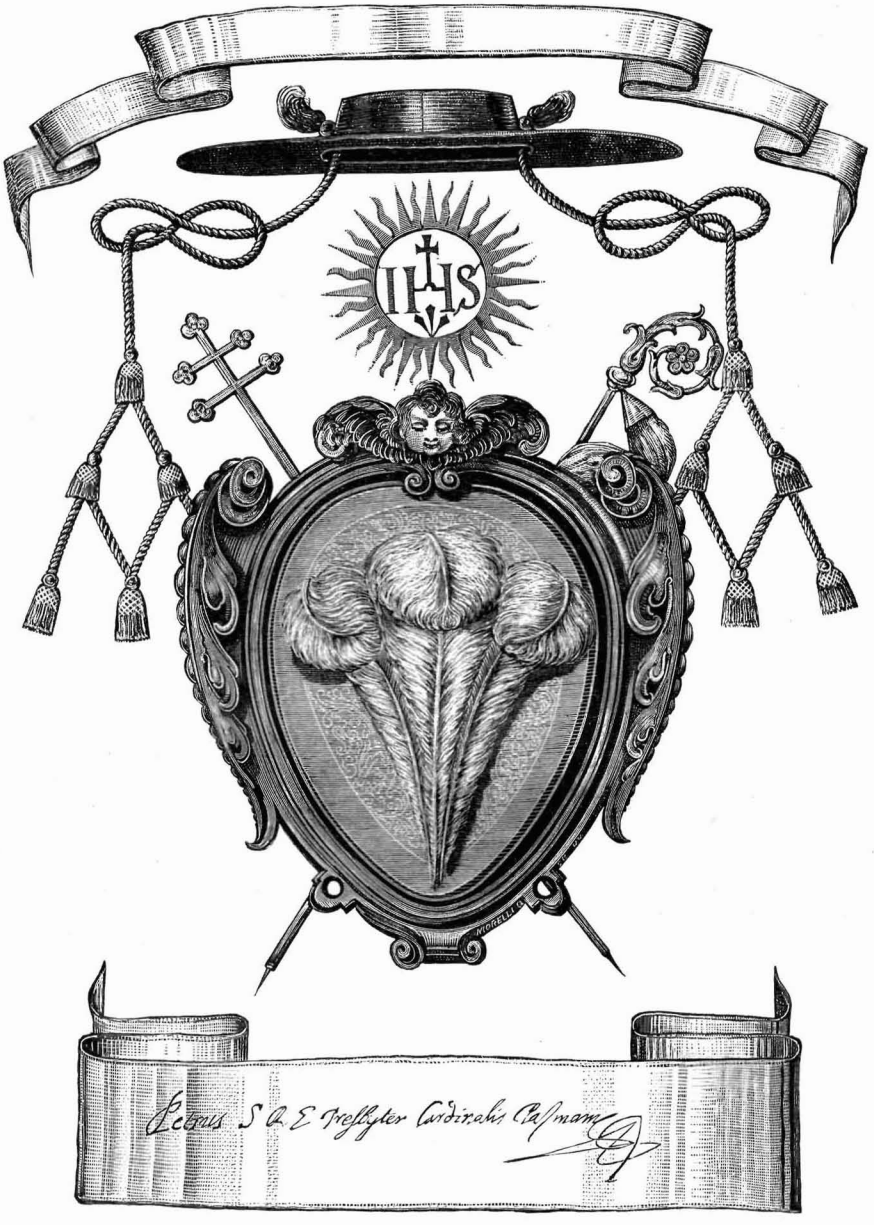
IHS
MORELLI
Petrus S.R.E. Presbyter Cardinalis Casmann

PÁZMÁNY PÉTER

BÍBORNOK, ESZTERGOMI ÉRSEK, MAGYARORSZÁG HERCZEGPRÍMÁSA

ÖSSZEGYÜJTÖTT LEVELEI.

KIADJA

A BUDAPESTI KIR. MAGYAR TUDOMÁNY-EGYETEM TANÁCSA.

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE

UGYANAZON EGYETEM HITTUDOMÁNYI KARÁNAK

MEGBIZÁSÁBÓL

HANUY FERENCZ,

A HITTUDOMÁNY DOKTORA,

A BUDAPESTI KIR. MAGYAR TUDOMÁNY-EGYETEM HITTUD. KARÁN A KÁNONJOG NY. R. TANÁRA.

I. KÖTET.

(1601—1628.)

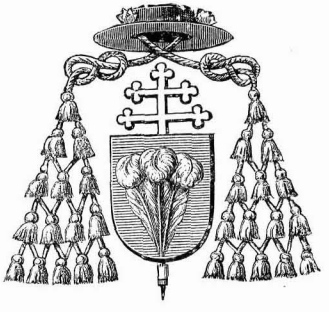

BUDAPEST.

NYOMATOTT A M. KIR. TUD.-EGYETEMI NYOMDÁBAN.

1910.

ELŐSZÓ.

I. A budapesti kir. magyar tudományegyetem tanácsa Pázmány Péter bíbornoknak, ez egyetem alapítójának „Összes Munkáit" 1894—1905. évek közti időben kiadta, a latin sorozatban hat, a magyar sorozatban szintén hat (a VI. kötet két részben, két önálló könyvben jelent meg) kötetben; az egészet az egyetem hittudományi kara gyűjtötte össze és rendezte sajtó alá.

Ezen nagy munka szoros körén ugyan kívül esett, de teljességéhez mégis kívánatosnak mutatkozott az, hogy az egyetem nagynevű alapítójának levelei is, melyek levéltárak iratkötegeiben, könyvtárak kódexeiben és, csakis kisebb részben, nyomtatott művekben és folyóiratokban, szanaszét szórva vannak az országban és annak határain kívül is és még kiadásra várnak, mielőbb kiadassanak, mint igen nagyjelentőségűek úgy a kortörténet, mint írójuk egyénisége tekintetéből.

Ezért, midőn az 1906. évben a hittudományi kar azt javasolta az egyetemi tanácsnak, hogy Pázmány Péter bíbornok, alapítónak levelei gyűjtessenek össze és adassanak ki, az egyetemi tanács e javaslatot magáévá tette, az említett levelek kiadását elhatározta és a gyűjtés és sajtó alá rendezés munkájával ismét a hittudományi kart bízta meg, ez pedig a megbízás végrehajtását egyik tagjára, alulírtra ruházta.

*

II. Pázmány Péter leveleinek összegyűjtésére és kiadására már ismételten történtek kísérletek. Első volt e téren brassói *Miller Jak. Nándor,* a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatója, aki 1822. évben közzétett kétkötetes művében (Epistolæ quæ haberi poterant S. R. E. Cardinalis Archi-Episcopi Strigoniensis et Hungariæ Primatis, Petri Pázmány, ad Pontifices, Imperatores, Reges, Principes, Cardinales aliosque illustres ævi sui viros, datæ et vicissim ab illis acceptæ, Budæ, typis Regiæ Universitatis Hungaricæ, 1822, 2 tomi in 8°) 206 levélszöveget közölt ugyan Pázmány Péternek levelezéséből, de ezek közül csak 59 volt Pázmány-levél (nehány alapítólevelet és beszédet is beleszámítva), a többi mind Pázmányhoz intézett levél.

Pázmány Péter korának nagyérdemű monográfusa, *Fraknói Vilmos* „Pázmány Péter és kora" című munkájának (Pest, I—III., 1869—1872.) előtanulmányai közben hazai és külföldi levéltárakban és kézirattárakban Pázmány Péternek számos, addig még kiadatlan vagy teljesen ismeretlen levelét fedezte fel és azoknak első csoportját, 1605—1625. évekből, közre is bocsátotta ily című munkában: „Monumenta Hungariæ Historica (Cl. I. t. 19.). Codex Epistolaris Petri Pázmány Cardinalis. Pázmány Péter levelezése. A M. Tud. Akadémia Tört. Bizottsága megbízásából közzéteszi

Frankl Vilmos, m. akad. l. tag. Első kötet. 1605—1625." (Budapest, 1873., 8°). Ezen munkában Fraknói, felhasználva az előzőleg mások, főleg Miller által történt közzétevéseket, 137 Pázmány-levelet közölt, míg az általa összesen közzétett 381 levélszöveg többi része Pázmányhoz intézett levelekből (244) áll.

Pázmány-leveleket és egyéb Pázmány-szövegeket (összesen 23-at), Pázmány Péternek 1632. évi április és május hóban, császári külön követ minőségében Rómában való tartózkodása alkalmából, már régebben közölt báró Mednyánszky Alajos is: „Petri S. R. E. Cardinalis et Archiepiscopi Strigoniensis Legatio Romana" (Pestini 1830.) című munkában.

Pázmány Péternek több, részben már Millernél is meglevő alapítólevelét és nehány missilis-levelét (összesen 22 Pázmány-szöveg) közölte *Podhracky József:* „Pázmány Péter esztergomi Érseknek, Magyarország Prímásának és a római közönséges Anyaszentegyház Cardinálisának élete" (Buda, 1836.) című életleírásban.

Pázmány-leveleket tartalmaznak még *Szilágyi Sándornak* (Rákóczy és Pázmány, Pest, 1870.) és *Beke Antal* kanonoknak (Pázmány, Lippay és Esterházy levelezése I. Rákóczy Györgygyel, 1882.) munkái, az előbbi 40-et, az utóbbi 11-et.

Ezenkívül nehány Pázmány-levél szórványosan megjelent nyomtatásban úgy önálló, főleg történeti művekben *(Péterffy, Kazy, Pray, Katona* stb.), mint történeti folyóiratokban, miként az alább az egyes leveleknél látható.

Az ezen, általunk most közrebocsátott kiadás előtt nyomtatásban megjelent Pázmány-levelek összes száma, amennyire azt tüzetes utánnézés útján megállapítani tudtuk, 313-ra rúg.

*

III. Pázmány kiadatlan leveleinek felkeresése végett, valamint a már közlöttek hiteles szövegének megállapítása végett ellátogattunk úgy a hazai, mint a külföldi, főleg ausztriai és olaszországi főbb levéltárakba és könyvtárakba, mely feladatot 1907. évi májusban kezdettünk meg és 1908. novemberben fejeztünk be, de még azután sem szüntünk meg egyes utóbb talált vagy velünk közölt nyomokon újabb kutatásokat tenni.

Kézirati példányokban (nagyobbrészt eredeti levél formájában) vagy kódexekben összesen 1062 Pázmány-levélszöveget találtunk, az alább közölt, összesen 1106 Pázmány-levélnek többi részét (44) nyomtatott művek után közöljük.

A kéziratos szövegeket a következő levéltárakban és könyvtárakban gyűjtöttük össze:

1. Vatikáni levéltár, Róma: *2 szöveg.*
2. Vatikáni könyvtár (Barberini-féle latin kódexek), Róma: *51 szöveg.*
3. A Propaganda Congregatio levéltára, Róma: *30 szöveg.*
4. A S. Congregatio Concilii „ „ *3* „
5. A nápolyi „Archivio di Stato", Nápoly: *1 szöveg.*
6. A firenzei „ „ „ Firenze: *5* „
7. A modenai „ „ „ Modena: *2* „
8. A Jézus-Társaság régibb központi levéltára, Exæten (Hollandia): *9 szöveg.*
9. A berlini királyi könyvtár, Berlin: *1 szöveg.*
10. A császári és királyi házi, udvari és állami levéltár, Wien: *83 szöveg.*

11. A császári és királyi udvari kamarai levéltár (közös pénzügyminisztérium régibb levéltára), Wien: *80 szöveg.*

12. A cs. és kir. haditanács levéltára („K. u. k. Kriegsarchiv"), Wien: *2 szöveg.*

13. A bécsi cs. és kir. udvari könyvtár (K. u. k. Hofbibliothek), Wien: *9 szöveg.*

14. A Pázmáneum okmánytára, Wien: *9 szöveg.*

15. A bécsi érseki Consistorium levéltára, Wien: *1 szöveg.*

16. Az alsóausztriai Heiligenkreuz cziszt.-apátság levéltára: *8 szöveg.*

17. A Lichtenstein herczegi család levéltára, Wien: *1 szöveg.*

18. A Lobkovitz „ „ „ Raudnitz (Csehország): *2 szöveg.*

19. A Dietrichstein herczegi család levéltára, Nikolsburg (Morvaország): *1 szöveg.*

20. Az Országos Levéltár, Budapest: *207 szöveg.*

21. A Kir. Magyar Tud.-Egyetem Könyvtára (Pray, Hevenesi és Kaprinai-féle gyűjtemények), Budapest: *127 szöveg.*

22. A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára (levéltár és kézirattár), Budapest: *31 szöveg.*

23. Az ugyanezen Múzeumnak tulajdonát tevő Fraknói-kéziratgyűjtemény: *18 szöveg.*

24. A Magyar Történelmi Társulatnak a M. Nemzeti Múzeum könyvtárának letétében őrizett kéziratgyűjteménye: *4 szöveg.*

25. A Magyar Tudományos Akadémia könyvtára, Budapest: *3 szöveg.*

26. A „ „ „ történelmi bizottságának másolatos kéziratgyűjteménye: *1 szöveg.*

27. Az Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára, Kolozsvár: *49 szöveg.*

28. A horvát-szlavon országos levéltár, Zágráb: *3 szöveg.*

29. A prímási egyházi levéltár, Esztergom: *45 szöveg.*

30. A prímási világi levéltár, Esztergom: *46 szöveg.*

31. A prímási levéltárban (Esztergom) őrizett Simor bíboros-féle ered. kéziratgyűjtemény: *3 szöveg.*

32. Az esztergomi főszékesegyházi káptalan levéltárai (hites levéltár és magánlevéltár) Esztergom: *42 szöveg* (ezek közül csak 1 a hites levéltárból).

33. Az esztergomi érseki könyvtár Batthyány-féle kéziratgyűjteménye: *1 szöveg.*

34. A kalocsai főszékesegyházi könyvtár, Kalocsa: *1 szöveg.*

35. Az egri érseki levéltár, Eger: *1 szöveg.*

36. Az egri káptalan magánlevéltára: *2 szöveg.*

37. A zágrábi érseki levéltár, Zágráb: *1 szöveg.*

38. A zágrábi főszékesegyházi káptalan levéltára, Zágráb: *4 szöveg.*

39. A győri székesegyházi káptalan (hites és magán-) levéltárai, Győr: *9 szöveg* (1 a hites levéltárból).

40. A nyitrai székesegyházi káptalan (hites és magán-) levéltárai, Nyitra: *4 szöveg* (2 a hites levéltárból).

41. A nagyváradi székesegyházi káptalan magánlevéltára, Nagyvárad: *1 szöveg.*

42. A gyulafehérvári székesegyházi káptalan magánlevéltára, Gyulafehérvár: *1 szöveg.*

43. A gyulafehérvári Batthyányi-féle egyházm. könyvtár, Gyulafehérvár: *3 szöveg.*

44. A pozsonyi társegyházi káptalan (hites és magán-) levéltárai, Pozsony: *12 szöveg* (2 a hites levéltárból).

45. A szepesi káptalan magánlevéltára, Szepeshely: *9 szöveg.*

46. A pannonhalmi szentbenedekrendi főapátság levéltára, Pannonhalma: *4 szöveg.*

47. „ „ „ „ könyvtára, „ *2* „

48. A túróczi prépostság hites helyi levéltára (a beszterczebányai káptalan őrizete alatt), Beszterczebánya: *4 szöveg.*

49. A Szent-Ferenczrend Sz. Mária-provincziájának közp. régi levéltára, Pozsony: *4 szöveg.*

50. A selmeczi bányakamara levéltára, Selmeczbánya: *7 szöveg.*

51. Nagyszombat sz. kir. város levéltára: *24 szöveg.*

52. Kassa „ „ „ „ *1* „

53. Komárom „ „ „ „ *1* „

54. Sopron „ „ „ „ *2* „

55. Körmöcz „ „ „ „ *5* „

56. A galánthai Esterházy herczegi család központi levéltára, Kismarton: *11 szöveg.*

57. A Batthyány „ „ levéltára Körmend: *9* „

58. Az erdeődi Pálffy grófi „ szeniorát. levéltára Pozsony: *27* „

59. A vásonkeői Zichy „ „ „ „ Zsély: *2* „

60. A Khuen-Héderváry „ „ családi „ Hédervár: *12* „

61. A Thurzó-nemzetség árvai levéltára Árva vára: *16* „

62. A kis- és nagysennyei báró Sennyey-család levélt. Bély (Zemplén m.): *2* „

63. Darnay Kálmán úr gyűjteménye, Sümegh: *1 szöveg.*

Ezen szövegek túlnyomó részét magam kutattam fel az említett levéltárakban és könyvtárakban, a nyomtatásban már megjelenteket is (a közzétevők egyrésze ugyanis a lelőhely közelebbi szignaturáját nem közölte, így Fraknói sem), mégis némely, általam meg nem közelíthető helyen, valamint ott is, ahol személyesen is jártam, de utóbb pótkutatás szüksége merült fel, másoknak segítségét is igénybevettem. Ezen érdemes közreműködők a következők voltak:

1. A Propaganda Congregatio római levéltárában: *Tordella* kanonok, allevéltáros.

2. A Jézus-Társaság központi régi levéltárában (Exæten): *J. Van Meurs* S. J. († 1908. végén) levéltáros.

3. A bécsi „Staatsarchiv"- és a „Hofkammerarchiv"-ban 1908. év végén megejtett pótkutatásoknál, valamint a heiligenkreuzi apátság levéltárában végzett egész kutatást illetőleg: *Frankl János* phil. dr.

4. A Lobkowitz herczegi család raudnitzi levéltárában *Dvořak* tanácsos, herczegi levéltáros († 1908. végén).

5. A budapesti Országos Levéltárban (pótkutatásoknál): *Tagányi Károly, dr. Dőry Ferencz* és *dr. Iványi Béla* orsz. levéltárosok.

6. A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában (levéltár-osztály): *dr. Áldássy Antal.*

7. Az Erdélyi Nemzeti Múzeum kolozsvári levéltárában (az egész kutatást illetőleg) *Veress Endre dr.* levéltáros.

8. A prímási egyházi és világi levéltárakban 1908. év végén eszközölt pótkutatásoknál *Breyer István dr.* prímási levéltáros, aki ez alkalommal a lappangó Simor-féle kéziratgyűjteményt is felfedezte.

9. A kalocsai érseki főszékesegyházi könyvtárban *Winkler Pál* könyvtáros.

10. A nagyváradi káptalan levéltárában: *Karácsonyi János dr.* kanonok, a M. Tud. Akadémia r. tagja.

11. Komárom sz. kir. város levéltárában: *Kovács Albin* városi levéltáros.

12. Sopron sz. kir. város levéltárában: *Kugler A.* levéltáros.

13. Az Esterházy herczegi család kismartoni levéltárában: *Merényi Lajos dr.*, herczegi tanácsos, levéltáros.

14. A báró Sennyey-család bélyi levéltárában: *Lojda József* levéltáros, battyáni plébános.

Az említett kutatások folyamán a fent elősorolt 1062 Pázmány-szövegen kívül nehány más kiadatlan (24) vagy kevésbbé ismert (2) szöveg (részint az ő sajátkezű fogalmazványai — Klesl bíboros részére —, részint Pázmányhoz intézett, részint reá vonatkozó levelek) került napfényre, amelyeket (összesen 26 db) Pázmány leveleivel kapcsolatban közzétenni kívánatosnak láttam; ezen levelekből 24 ezen I. kötetben van közölve (I. függelék), kettő pedig a II. kötet függelékében fog közzététetni. Ezen 26 levél a következő levéltárakból került elő:

1. Vatikáni levéltár: *1 szöveg.*
2. S. Congr. Conc. levéltára: *3 szöveg.*
3. Propaganda Congr. „ *1* „
4. Jézus-Társaság exæten-i levéltára: *13 szöveg.*
5. Staatsarchiv, Wien: *5 szöveg.*
6. Budapesti Egyetemi Könyvtár: *2 szöveg.*
7. Esztergomi „Simor-gyűjtemény“: *1 szöveg.*

Az általunk e mű két kötetében közzétett 1106 levélből a már említett 44 darabon kívül, amelyeket mi is nyomtatott művek után közlünk, nyomtatásban közzététetett még 269 olyan Pázmány-levél, amelyeket mi szintén önálló kutatás alapján találtunk meg újból a levéltárakban és könyvtárakban; így tehát az ezen levélgyűjteményben foglalt 1106 Pázmány-levélből 793 még nem volt eddig nyomtatásban kiadva. (Hozzájárul ezekhez még a függelékben közlendő 26 egyéb szöveg közül 24 kiadatlan.)

A kéziratban talált 1062 levélszöveg közül 163-at közlünk másolatok után; a többit eredeti példányok után, melyek közül többet egész terjedelmökben Pázmány sajátkezűleg írt. A másolatok nagyobbrészt egykorúak Pázmánynyal és csak kisebb részben újabb másolatok; legújabb időben készült másolatok (18) pedig azok, amelyeket a M. Nemzeti Múzeum könyvtárának Fraknói-féle kéziratgyűjteményéből vettünk át. A függelékbe beosztott 26 egyéb szöveg közül 12 van közölve eredeti példány vagy eredeti fogalmazvány után, 13 egykorú másolat után, 1 pedig régi (de nem egykorú) másolat után közöltetik.

Pázmány Péternek alább közölt levelei közt minden rendű és rangú kortársaihoz intézett levelekkel találkozunk; római pápákhoz: V. Pálhoz 3, XV. Gergelyhez 3, VIII. Orbánhoz 29 levél; II. Mátyás királyhoz 15, II. Ferdinánd királyhoz 214,

III. Ferdinánd királyhoz 2 levél; IV. Fülöp spanyol királyhoz 4 levél; az erdélyi fejedelmekhez: Bethlen Gáborhoz 13, I. Rákóczy Györgyhöz 52 levél; Dietrichstein bíbornokhoz 28, Klesl bíbornokhoz 5, Barberini Ferencz és Antal bíbornokokhoz 22, a Propaganda Congregatio-hoz 7, a bécsi pápai nuntiusokhoz 16, a Jézus-Társaság generálisaihoz 10, a császári tanácshoz 10, a bécsi udvari kamarához 16, a pozsonyi kamarához 32 levél; Magyarország akkori nádoraihoz: Thurzó Györgyhöz 8, Forgách Zsigmondhoz 3, Thurzó Szaniszlóhoz 15, Esterházy Miklóshoz 15 levél; és így tovább: sok világi és egyházi méltósághoz és több sz. kir. városhoz és sok más személyhez, még alantasaihoz és szolgáihoz is.

*

IV. A fent elősorolt levéltárakon és könyvtárakon kívül még másokat is felkerestünk úgy bel- mint külföldön, és azok nagyobb részének levél- és kéziratállományát át is kutattuk, illetőleg katalógusait (elenchusait) betekintettük, de szorgos kutatásunk daczára Pázmány-levelet nem találtunk.

Ilyen sikertelen kutatást végeztünk a következő helyeken:

1. „Biblioteca Vittorio Emanuele“, Róma.
2. A nápolyi nemzeti múzeum könyvtára, Nápoly.
3. A riminii káptalan levéltára, Rimini.
4. A ferrarai érseki levéltár, Ferrara.
5. „Archivio di Stato“, Mantua.
6. „Archivio di Stato“, Velence.
7. A berlini kir. titkos levéltár (Kön. geh. Archiv), Berlin.
8. A porosz királyi házi levéltár (Kön. Hausarchiv), Charlottenburgban, Berlin mellett.
9. A boroszlói „Staatsarchiv“, Breslau.
10. A drezdai „ Dresden.
11. A drezdai kir. könyvtár, Dresden.
12. A gráczi egyetemi könyvtár, Graz.
13. A krakói egyetemi könyvtár levélállománya, Krakó.[1]
14. Az egri káptalan hites levéltára, Eger.
15. A győri püspöki levéltár, Győr.
16. Győr vármegye levéltára, Győr.
17. A győri papneveldei könyvtár (kéziratok), Győr.
18. Esterházy grófi levéltár, Pápa.
19. Batthyany „ „ Köpcsény.
20. Pongrácz „ „ Bashalom.
21. Teleki „ „ Gyömrő.
22. Esztergom sz. kir. város levéltára, Esztergom.
23. Selmeczbánya sz. kir. város levéltára, Selmeczbánya.

[1] Krakó városban, az egyetemi könyvtárban egyúttal áttekintettük a krakói Tud. Akadémia kéziratainak nyomtatott katalógusát, eredmény nélkül. A hírneves Czartoryski-múzeum zárva levén, kutatás nem történhetett.

24. Beszterczebánya sz. kir. város levéltára, Beszterczebánya.
25. Breznóbánya „ „ „ „ Breznóbánya.
26. Lőcse „ „ „ „ Lőcse.
27. Pécsi püspöki levéltár, Pécs.
28. A pécsi káptalan hites és magánlevéltárai, Pécs.
29. Pécsi püspöki (egyházmegyei) könyvtár (kéziratok), Pécs.
30. A jászói prépostság levéltára, Jászó.

Más intézetekben, levéltárakban vagy könyvtárakban személyes megjelenésünk alkalmából az intézetek vezetői adtak olyan felvilágosítást, hogy a kutatások eredménnyel nem kecsegtetnek. Ilyen intézetek:

1. A Collegium Germanico-Hungaricum, Róma.
2. A Jézus-Társaság rendháza, Graz.
3. Styrisches Landesarchiv, Graz.
4. A gráczi herczeg-püspöki levéltár, Graz.
5. A bécsi egyetem levéltára, Wien.
6. A bécsi herczeg-érseki házi könyvtár és a „Præsidial-Archiv“, Wien.
7. Nieder-Österreichisches Landes-Archiv, Wien.
8. „ „ Statthalterei-Archiv, Wien.
9. A morvaországi országos levéltár, Brünn.
10. Az olmützi herczeg-érsekség levéltára és könyvtára, Kremsier.
11. A csehországi országos levéltár (Cseh Múzeum), Prága.
12. A csehországi helytartósági levéltár, Prága.
13. A prágai herczeg-érseki levéltár, Prága.
14. A prágai egyetem könyvtára (levéllállomány), Prága.
15. A boroszlói herczeg-érsek levéltára és könyvtára, Breslau.
16. Krakó város könyvtára.
17. A vasvár-szombathelyi káptalan levéltára, Szombathely.
18. Pozsony sz. kir. város levéltára.
19. Szepes vármegye levéltára, Lőcse.
20. Abaúj-Torna vármegye levéltára, Kassa.
21. Kassai Városi Múzeum, Kassa.
22. Erdélyi püspökségi levéltár, Gyulafehérvár.
23. Nyitrai püspöki levéltár, Nyitra.
24. Jézus-Társaság rendháza, Nagyszombat.

25—28. Nagyszombat, Selmeczbánya, Körmöczbánya és Breznóbánya városokban a plébániai levéltárak.

*

V. Írásbeli tudakozódásra egyes intézetek vezetői írásban közölték velünk, hogy náluk Pázmány-levelek nem őriztetnek. Ezen intézetek a következők:

1. Glawnyj Archiv, Varsó.
2. Archives Centrales des Affaires Etrangeres, Moszkva.

3. Königlich-Bayerisches Geheimes Staatsarchiv, München.
4. Königliches Staatsarchiv, Hannover.
5. Herzogliches Haus- und Staatsarchiv, Zerbst.
6. Grossherzogl. Mecklenburgisches Haupt-Archiv, Neustrelitz.
7. Fürstlich-Schwarzenberg'sches Centralarchiv, Krumau (Csehország).
8. Váczi püspöki levéltár.
9. Váczi káptalani „
10. Csanádi püspöki „
11. „ káptalani „
12. Veszprémi püspöki levéltár.
13. „ káptalani „
14. Székesfehérvári káptalani levéltár.
15. Leleszi premontrei-rendi prépostsági levéltár.
16. Csornai prépostsági levéltár.
17. Munkácsi gör. kath. püspöki levéltár és könyvtár.
18. Erdődy grófi család levéltára, Galgócz.
19. „ „ „ „ Vörösvár.
20. Károlyi „ „ „ Budapest.[1]
21. Teleki „ „ „ Marosvásárhely.
22. Vay „ „ „ Berkesz.
23. Festetich „ „ „ Keszthely.
24. Nádasdy „ „ „ Ladány (Fejér m.).
25. Csáky „ „ „ Lőcse.
26. Draskovich grófi család levéltára, Trakostjan (Horvátország).
27. Sztáray „ „ „ Nagymihály.
28. Apponyi „ „ „ Hőgyész.
29. Bornemisza család levéltára.
30. Beödi Balogh „ „
31. Budapest székesfőváros levéltára.
32. Bártfa sz. kir. város „
33. Dobsina sz. kir. „ „
34. Eperjes „ „ „ „
35. Eger „ „ „ „
36. Győr „ „ „ „
37. Igló „ „ „ „
38. Kecskemét sz. kir. város „
39. Kolozsvár „ „ „ „
40. Korpona „ „ „ „
41. Kőszeg „ „ „ „
42. Léva „ „ „ „
43. Libetbánya „ „ „ „

[1] A Károlyi grófi (budapesti) levéltárban őrzött egyetlen Pázmány-levelet (1631. junius 5.) a család nyomtatott oklevéltára után közlöm.

44. Nagyszeben sz. kir. város levéltára.
45. Nagyvárad „ „ „ „
46. Nyitra „ „ „ „
47. Szatmár-Németi sz. kir. város levéltára.
48. Szeged „ „ „ „
49. Temesvár „ „ „ „
50. Újbánya „ „ „ „
51. Zólyom „ „ „ „
52. Vág-Sellye község levéltára.
53. Bihar vármegye levéltára.
54. Esztergom „ „
55. Heves „ „
56. Sáros „ „
57. Sopron „ „
58. Szatmár „ „
59. Szepes „ „
60. Trencsén „ „
61. Vas „ „
62. Zala „ „
63. Zemplén „ „
64. Zólyom „ „

*

VI. Ezen előszóban meg kell említenünk, hogy Pázmány összes munkái fent érintett kiadásának köteteiben már közölve lőn Pázmánynak nehány levele; nagyobbrészt dedikációs levelek. E levelek pontos jegyzéke a következő:

1. A „Felelet Magyari könyvére“ című munkához írt és 1602. okt. 12-én Radosnyán kelt ajánlási levél (dedicatio), Nádasdi Ferenczhez intézve. (P. P. Összes Munkái, magyar sorozat I. köt., 13—16. l.)

2. Az 1605. évben megírt: „Az új tudományok hamisságának 10 bizonysága“ című munkához írt és Pethe Márton kalocsai érsekhez intézett ajánlási levél. (U. o. I. köt., 381—383. l.)

3. A Pázmány-féle „Imádságos könyv“-höz írt és 1606. ápr. 25-én, „Græczben“ továbbá 1610. ápr. 5-én Pozsonyban (a II. kiadáshoz) írt, Pethe Lászlóné Kapi Annához intézett *két* darab ajánlási levél. (U. o. II. köt., 3—4., 5—6. l.)

4. A Jézus-Társaságnak az 1608. évi országgyűlésben való védelmére elmondott, „Dignam sapientia“ kezdetű beszéd (P. P. Összes Munkái, latin sorozat, VI. köt., 193—196. l.: „Libellus Apologeticus“). Fontossága miatt mégis jónak láttuk felvenni ezen, a Pázmány-levél gyűjteményekben rendszerint meglevő szöveget az alábbi gyűjteményünkbe is.

5. A „Hodœgus. Igazságra vezérlő Kalauz“ című munkához írt és 1613. febr. 1-én Pozsonyból Istvánffy Miklóshoz és vejéhez, Draskovith Jánoshoz intézett ajánlási levél. (Id. mű, magyar sorozat, III. köt., 1—3. l.)

6. A „Vindiciæ“ című, latinnyelvű munkához írt és Bécsben 1620. dec. 26-án II. Ferdinándhoz intézett ajánlási levél. (U. o. VI. köt., 527—529. l.)[1]

7. Az 1629. évi okt. hóban Nagyszombatban megtartott egyházmegyei zsinatra szóló meghívólevélnek 3-féle szövege, köriratszerű általánosságban, külső címzés és aláírás nélkül (Id. m., lat. sorozat, VI. köt., 570—575. l.). Ezen szövegeknek nehány eredeti példányát is megtalálván a levéltárakban, jónak láttuk gyűjteményünkbe felvenni e szövegeket is, amit az egyéb levelekkel való összefüggés is kívánni látszott.

8. A „Dissertatio, an unum aliquod ex omnibus Lutheranis dogmatibus, Rom. Ecclesiæ adversantibus, Scriptura S. contineat“ című könyvhöz írt és 1630. decz. 27-én Nagyszombatból Illyésházy Gáspárhoz intézett ajánlási levél. (Id. m., latin sorozat, VI. köt., 677—678 l.)

9. A „Bizonyos okok, melyek erejétől viseltetvén sok fő ember, mind ennek előtte, mind e napokban is az egy vallások tőréből kifeslett és az Római Ecclesiának kebelébe szállott“ című könyvhöz Nagyszombatban 1631. febr. 2-án megírt és özv. Batthyány Ferenczné Poppel Évához intézett ajánlási levél. (Id. m., magyar sorozat, V. köt., 307. l.)

10. A Pázmány Péter által, mint Rómába küldött külön császári követ által, 1632. április 6-án VIII. Orbán pápához intézett „Cæsarea Majestas“ kezdetű üdvözlőbeszéd. (Id. m., latin sorozat, VI. köt., 703—707. l.) Mivel ezen, Pázmány által a pápának írásban is átnyujtott beszédnek eredeti példányát Rómában a vatikáni könyvtárban megtaláltuk, de egyébként is ezen szöveg szükséges az 1632. évi április és május havi egyéb levelek pragmatikájának megállapításához, szükségesnek láttuk újból felvenni e szöveget ide, e gyűjteménybe is.

11. A Rómában 1632. április 14-én kelt és az összes bíbornokokhoz intézett „Intermittere non possum“ kezdetű levél, amely az „Opera Omnia. Series Latina“ VI. kötetébe is (708—710. l.) fel van véve mint „ad Cardinalem Borgesium“ írt levél. E levelet szintén újból felvettük mi is gyűjteményünkbe.

*

VII. Az előrebocsátottakból már látható, hogy jelen munkánkban közölt szövegek súlyát és különös jelentőségét nem csupán a levélíró személye és méltósága adja meg, hanem az egyes leveleknek egyházat és államot érdeklő fontos tartalma, valamint mintaszerű alakja és nyelvezete.

Pázmány Péter érsek ugyanis Európának viharszántotta tengerén, az Erdély, a protestáns német fejedelmek és a török felől háborúknak és háborútól való rettegéseknek folytonos zúgása és zaja közben ott állott a császár és király által tartott kormányrúd mellett, mint a császári tanácsnak legtekintélyesebb magyar tagja, sőt, mint látszott, II. Ferdinándnak valamenyi közt legkedvesebb tanácsosa, kinek méltán oroszlánrész jutott azon óriási munkában, amely ezen ellenséges hadak és védő-

[1] Itt megjegyzem, hogy a „Vindiciæ“ című könyv szövegét a dedikációs levél nélkül és a „Vindiciæ“ czím nélkül *Roskoványi Ágoston* püspök 1865-ben közzétette a „Monumenta catholica pro independentia pot. eccl.“ című munkájának V. kötetében (188 - 200 l.).

seregek által egyformán kizsarolt, saját fiainak viszálykodása által is darabokra szakított szép hazát ismét egyesítette és a végső romlásból új életre keltette.

Pázmány irályának és úgy latin, mint magyar nyelvezetének szépségét és előkelőségét, valamint gondolatainak magas szárnyalását, belátásának mélységét, bizonyításának világosságát és mindenkit meggyőzni tudó ékesszólását részletesebben kiemelnünk talán fölösleges, mikor Pázmány neve egymagában is mindezen előnyökért kezességet nyujt.

Pázmány Péter ezen levelei az idők rettenetes forgatagából megmentett becses maradványok, és egyben az egyház és a haza történetének, valamint egy nagy tudósnak és írónak, a késő utókornak épülésére fenntartott emlékművei, amelyeket tovább is levéltárak homályában lappangani hagyni súlyos mulasztás volna a levélíró iránt, a közjó ellen is.

A levelek tartalmáról itt hosszasabban nem kell tárgyalnunk. Arra mégis reá kell mutatnunk, hogy a még kiadatlan 793 levél egy része pontosabb világításba helyezi Pázmány korának történetét. Nem volt ugyan ezen 793 levél sem mind ismeretlen a történeti kutatók előtt, sőt *Fraknói Vilmos,* fent már idézett művében, ezen 793 levél közül is már sokat felhasznált, bár azokat (1625. évtől fogva) eddig ki nem adta. De van azért számos levél azon 793 levél között, amely az ő figyelmét is kikerülte (1625. év előtti időből is), vagy amelyekhez akkor még nem lehetett hozzáférni, minők: a vatikáni könyvtár Barberini-kódexeiből, a Jézus-Társaság központi régi levéltárából Exætenben (Fraknói műve megírásakor Rómában volt még e levéltár), a Propaganda Congregatio és a S. Congregatio Concilii levéltáraiból közölt levelek; ilyenek a bécsi udvari levéltárból („Staatsarchiv"), az udvari kamarai levéltárból és a magyar Országos Levéltárból általunk előkeresett leveleknek egyik, elég tekintélyes része is, hogy ne is említsem a többi, általunk felkeresett, kevésbbé fontos és kisebb számú leveleket.

Kötelességemnek tartom még annak jelzését, hogy a *Fraknói Vilmos* által művének megírásához felhasznált Pázmány-levelek közül nehány, általa a dátum és a levéltár megjelölése mellett (közelebbi levéltári szignatura nélkül) idézett levelet az általa megnevezett levéltárakban, ismételt kutatás daczára sem tudtam megtalálni; bár az is lehetséges, hogy e levelek némelyikéről *Fraknói* is csak más feljegyzésekből vagy más levelekből szerzett tudomást, amint Pázmány alábbi leveleiben is számos utalás van lappangó vagy talán már rég elkallódott levelekre. Jövő kutatások irányítása végett ideiktatom e levelek adatait:

1. A Pálos-rend reformálására vonatkozó 1619. évi emlékirat. (A prímási egyházi levéltár után idézi *Fraknói,* P. P. és kora, I. köt., 489. l., 1. j.)

2. Dallos Miklós győri püspökhöz 1628. január 14-én intézett levél. (A győri káptalani levéltár után idézi *Fraknói V.,* id. mű II. köt., 322. l., 1. j.; 393. l., 4. j.)

3—4. A heiligenkreuzi cziszterczita-apátság apátjához 1628. április 30-án és május 31-én intézett levelek. (A Pázmáneum krónikái után idézi *Fraknói,* id. mű II. köt., 138. l., 1. j.)

5. A pozsonyi kollégium rektorához 1629. deczember 18-án intézett levél. (A pozsonyi káptalani levéltár után idézi *Fraknói,* id. mű II. köt., 243. l., 2. j.)

6. A klarisszák pozsonyi kolostorának ujjáépítésére vonatkozó, 1633. nov. 6.

oklevél. (Id. mű III. köt., 261. l., 1. j., a pozsonyi városi levéltárra való hivatkozással. A városi levéltáros állítása szerint náluk jelenleg semmiféle Pázmány-levél nincsen.)

7. II. Ferdinánd királyhoz 1633. január hóban intézett levél. (Az Országos Levéltár után idézve, u. o. III. köt., 203. l., 6. j.)

8. Lippay Györgyhöz 1635. június 16-án intézett levél. (A prímási egyházi levéltár után idézi *Fraknói V.*, Magyarország egyházi és politikai összeköttetései, III. köt., 1123. j.)

9. Szelepcsényi Györgyhöz 1636. szeptember 3-án intézett levél. (A prímási világi levéltár után idézi *Fraknói V.*, P. P. és kora, III. köt. 272. l., 2. j.)

10. P. Starzenszky pálosrendi szerzeteshez 1636. szeptember 25-én írt levél. (A prímási egyházi levéltár után idézve u. o. 254. l., 4. j.)

11. III. Ferdinándhoz 1637. márczius 8-án intézett levél. (*Fraknói*, P. P. élete, Tört. Életrajzok, 315. l., 1. j., a bécsi udvari levéltár után.)

12. III. Ferdinándhoz 1637. márczius 9-én írt levél. (P. P. és kora III. köt., 191. l., 3. j. az Orsz. Levéltár után.)

13. III. Ferdinándhoz 1637. márczius 11-én írt levél (Magyarország egyházi és politikai összek. III. köt., 1190. j., a M. Nemzeti Múzeum levéltára után.)

*

VIII. Minden levelet azon szöveggel és nyelven közöltünk, amelyben találtuk. Csupán az 1629. augusztus 24. dátumot viselő, Barberini bíboroshoz intézett spanyolnyelvű levélhez (régi másolat a bécsi udvari könyvtárból) mellékeltünk magyarnyelvű fordítást, kiváló spanyol nyelvészünk: *Kőrösi* Albin tollából. A levelek túlnyomó részben latinnyelvűek (összesen: 812); szép számmal vannak magyarnyelvűek is (összesen: 267); több olasznyelvű (25) és csakis 1 német- és 1 spanyolnyelvű (ez utóbbi fordításnak látszik).

Ami a helyesírást illeti, a *latinban* Pázmány írásmódját általában meghagytuk, csakis néhol igazítottuk helyre az ő helyesírási hibáit és alkalmaztunk közneveknél nagy kezdőbetük helyett (így P.) kicsinyeket. Az írásjelek tekintetében azonban, a könnyebb olvashatás kedvéért, igyekeztünk a szabályszerű pontozásokat alkalmazni, mellőzve — legtöbb helyen — a Pázmány által túlgyakran és mai fogalmaink szerint nem megfelelő helyen alkalmazott írásjeleket. Az *olasz* leveleket, nehány vesszőtől eltekintve, változatlanul közöltük.

A *magyar* nyelvű levelek közlése tekintetében a tudományban elfogadott és Pázmány leveleit illetőleg *Fraknói V.* és *Szilágyi S.* által is követett átírási módot használtuk, az akkori külön írásjeleket (gh = g [szó végén], u, hangzó előtt = v, eo = ö, ij = ii, y, j = i) felcserélve a ma ismertekkel és elhagyva a Pázmány által a szó végén, főleg ragok előtt szokásos mássalhangzó-kettőzést (adhattyuk, adhattiuk, adhattjuk = adhatjuk, gondollyon, gondollion, gondolljon = gondoljon); viszont visszaállítottuk, a ma két t betűben végződő szavaknak kettős t-jét az általa következetesen használt egy t helyett (ot = ott, elöt = előtt, tartot = tartott stb.); valamint az etimologikus írást alkalmaztuk a Pázmánynál, főleg szó végén használatos fonetikus írás helyett (tarcsa = tartsa, aggyuk, adgyuk = adjuk, tetczik = tetszik, gongya = gondja, jobbádgy = jobbágy stb.). Másrészt azonban mindíg meghagytuk

Pázmány írásmódját, ha a szótő hangzói vagy mássalhangzói tekintetében van eltérés a mai írásmód és Pázmányé közt (talám = talán, üdő = idő, az király[1] = a király, itil = itél, fürfiak = fürj fiak, állapat = állapot, bizonyoson = bizonyosan, keresztyén = keresztény,[2] regtül fogva = régtől fogva stb.). A szavak összeírása vagy különírása tekintetében a mai szabályokat alkalmaztuk (fel adja = feladja, enis = én is stb.); továbbá mindenütt alkalmaztuk a hangzók feletti ékezeteket (Pázmány igen ritka esetben teszi ezt, rendszerint csak ö és ü-nél, de csak egy ponttal); végre több helyen mellőztük a túlságos sok írásjelet vagy pedig a mai szabályok szerinti helyökön alkalmaztuk azokat, de az akkor szokásos interpunctio mellett kétféle értelmet megengedő helyeken meghagytuk az eredeti írásjeleket helyökön.

A levelek címfeliratait és kivonatait nem latin, hanem magyar nyelven adtuk meg, mert munkánkkal első sorban a hazai közönség igényeit akarjuk kielégíteni. E művünk ugyanis önálló mű, és bár sokaktól óhajtott kiegészítése is „Pázmány Összes Művei"-nek, azoknak mégsem képezi alkotórészét, és így a „latin sorozat"-hoz sem volt beosztható, annyival kevésbbé, mert a leveleknek nyelve vegyes.

Pázmánynak, a magyar „bíboros Cicero"-nak az egész kontinensen át száraz falevelek módjára eddig szétszórtan heverő leveleit e műbe foglalva ezennel közrebocsátjuk, hadd beszéljen az egész élethűséggel az ő nagy szelleméről és erényeiről, terveiről, érzelmeiről és cselekedeteiről, bánatáról, örömeiről és nagy sikereiről.

Végül köszönetet mondok mindazoknak, kik a mű anyagának összegyűjtése körül segítségemre voltak, de legelső sorban Alma Mater-ünk Tanácsának és a Hittudományi Karnak, hogy nekem alkalmat adtak a nagy alapító dicsőségének koszorújába egy újabb ágat beléfonni.

Budapest, 1910. Virágvasárnapon, márczius 20-án.

DR. HANUY FERENCZ,
egyetemi ny. r. tanár.

[1] Pázmány névelőül, mássalhangzóval kezdődő szók előtt, túlnyomóan „az" alakot használ, néhol azonban már csak így: a' (ez utóbbit mi egyszerű a-val, nem „az"-zal írtuk át); másolói azonban már sokkal ritkábban használnak „az" formát, rendszerint már csak így: a'.

[2] Pázmány sajátkezű írásaiban kivétel nélkül „keresztyén"-t (keresztyen, keresztien, keresztjen) ír, de másolói néha már „keresztény"-t is írnak.

PRAEFATIO.

I. Operibus omnibus Cardinalis Petri Pázmány cura facultatis theologicæ Reg. Hung. Scientiarum Universitatis Budapestinensis, publici juris factis (ab anno 1894. usque annum 1905., in tomis in serie Latina sex, in serie Hungarica item sex, sexto tamen Hung. tomo duobus voluminibus constante), opus a Senatu Universitatis laudatæ sibi propositum nondum integrum esse compertum est. Illustrissimi enim illius Universitatis hujus Fundatoris, de gente et ecclesia Hungariæ summa meriti viri dispersæ adhuc jacebant in archivorum fasciculis, bibliothecarum codicibus et in non nullis libris elucubratis, sexcentæ epistolæ, ætatis suæ fideles testes, authoris mentisque ipsius ac sermonis speculum.

Proponente subin anno 1906. Facultate Theologica, Senatus Academicus ejusdem Universitatis anno 1907. decrevit, ut epistolæ dicti Cardinalis Fundatoris colligantur et imprimantur, laboremque, quo epistolæ explorari, colligi et prelo præparari deberent, Facultati Theologicæ commisit, quæ isthoc mandatum e medio sui uni, infra signato quippe professori, dedit.

*

II. Epistolas omnes Pazmanianas colligere et publici juris facere primus conabatur Jac. Ferdinandus *Miller* de Brasso, Musæi Nationalis Hung. quondam insignis director, opere: „Epistolæ quæ haberi poterant S. R. E. Cardinalis Archi-Episcopi Strigoniensis et Hungariæ Primatis, Petri Pázmány, ad Pontifices, Imperatores, Reges, Principes, Cardinales aliosque illustres ævi sui viros, datæ et vicissim ab illis acceptæ“ (Budæ, typis Regiæ Universitatis Hungaricæ, 1822., 2 tomi in 8°). In his 2 tomis 206 textus continentur, ex quibus tamen solummodo 59 sunt Petri Pázmány epistolæ, litteræ fundationis aut sermones; reliqui autem textus sunt epistolæ a coævis ad Petrum Pázmány scriptæ.

Uberius jam ex fœcundo archivorum penu hauriebat Guilelmus *Fraknói* classici operis super Pazmanii vita et ætate eximius auctor („Pázmány Péter és kora“, Pestini, tomi I—III. 1869—72.), qui hoc opere vix elucubrato in tomo („Codex Epistolaris Petri Pázmány Cardinalis“ Budapestini 1873.) inter „Monumenta Hungariæ historica“ (Diplomataria, XIX.) ex mandato Academiæ Scient. Hungaricæ, edito, 381 epistolas ex annis 1605—1625. divulgavit, ex quibus 137 sunt scriptæ ab ipso Petro Pázmány, reliquæ vero ab aliis ad ipsum; ast neque 137 illæ erant omnes ignotæ, sed plures jam ex editione Milleriana aut aliunde notæ.

Epistolas et alia scripta (sermones, memoralia), quæ Petrus Pázmány, anno 1632. mensibus Aprilis et Maii vice legati Imperatoris Ferdinandi II. in Urbe fungens,

concepit, Aloysius Liber Baro *Mednyánszky* jam dudum ediderat in libro: „Petri Pázmány S. R. E. Cardinalis et Archi-Episcopi Strigoniensis Legatio Romana" (Pestini, 1830.), in quo habentur 23 textus Pazmaniani, item jam ex parte apud Millerum exstantes.

Litteras fundationum a Petro Pázmány factarum et aliquot epistolas continet opus *Josephi Podhracky,* intitulatum: „Pázmány Péter esztergomi Érseknek, Magyarország Prímásának és a római közönséges Anyaszentegyház Cardinalisának élete" (Budæ, 1836.); ubi proponuntur 22 textus Pazmaniani, simili modo ex parte jam e tomis Millerianis noti.

Huc pertinent adhuc opera Alexandri *Szilágyi* („Rákóczy és Pázmány", Pestini, 1870.) et *Antonii Beke* canonici („Pázmány, Lippay és Esterházy levelezése I. Rákóczy Györgygyel", 1882.); in priori 40, in posteriori 11 epistolæ Pázmánianæ comparuere.

Præterea una alterave Pazmaniana epistola, interdum etiam plures, apud alios quoque authores, præsertim historicos (Péterffy, Kazy, Pray, Katona etc.), et in ephemeridum historicarum paginis, typis vulgatæ exstant, sicuti infra apud singulas epistolas cernere licet.

Numerus totalis epistolarum ante hanc, a nobis susceptam, editionem publici juris factarum numerum 313 complet, saltem in quantum id studio assiduo eruere potuimus.

*

III. Ad harum quoque jam divulgatarum epistolarum genuinum textum curandum et ad epistolas adhuc latentes explorandas nobis archiva bibliothecæque tum patriæ tum terrarum exterarum, præcipue Austriæ et Italiæ, adeunda et perlustranda erant. Quod opus mense Maio anni 1907. cœptum mense Novembri anni 1908. ad finem perduximus et universim 1106 textus Pazmanianos reperimus. Ex his in manuscriptis exemplaribus (a potiori originalibus) aut codicibus universum 1062 Pazmanianos textus invenimus; reliquam infra publicatorum textuum Pazmanianorum partem (frusta 44) ex impressis operibus sumpsimus.

Hos manuscriptos textus collegimus in archivis et bibliothecis, uti sequitur:

1. Archivum Vaticanum Romæ. *Textus: 2.*
2. Bibliotheca Vaticana (Codices Barberiniani Latini), Romæ. *Textus: 51.*
3. Archivum S. Congregationis de Propaganda Fide, Romæ. *Textus: 30.*
4. „ „ „ Concilii Trid., Romæ. *Textus: 3.*
5. Archivum Status („Archivio di Stato"), Neapoli. *Textus: 1.*
6. „ „ „ „ „ Florentiæ. *Textus: 5.*
7. „ „ „ „ „ Modenæ. *Textus: 2.*
8. Archivum Centrale Vetus Societatis Jesu in Exæten Hollandiæ. *Textus: 9.*
9. Bibliotheca Regia Berolinensis, Berolini. *Textus: 1.*
10. Archivum cæs. et reg. Domus, Aulæ et Status (K. u. k. Haus-, Hof- und Staatsarchiv), Vindobonæ. *Textus: 83.*
11. Archivum Cameræ Cæs. Aulæ („Kais. Hofkammer-Archiv", sub dispositione Ministri financiarum communium), Vindobonæ. *Textus: 80.*

12. Archivum Consilii Bellici („Kais. und königl. Kriegsarchiv"), Vindobonæ. *Textus: 2.*

13. Bibliotheca Aulæ Cæsareæ et Regiæ („K. u. k. Hofbibliothek"), Vindobonæ. *Textus: 9.*

14. Diplomatarium Collegii Pazmaniani, Vindobonæ. *Textus: 9.*

15. Archivum Consistorii Archiepiscopalis Vindobonensis, Vindobonæ. *Textus: 1.*

16. Archivum Abbatiæ Ordinis Cisterciensium de Sancta Cruce, in Heiligenkreuz Austriæ Inferioris. *Textus: 8.*

17. Archivum Cels. Principum de Lichtenstein, Vindobonæ. *Textus: 1.*

18. „ „ „ „ Lobkovitz, in Raudnitz Bohemiæ. *Textus: 2.*

19. „ „ „ „ Dietrichstein, in Nikolsburg Moraviæ. *Textus: 1.*

20. Archivum Regnicolare Hungariæ („Országos Levéltár"), Budapestini. *Textus: 207.*

21. Bibliotheca Reg. Hung. Scientiarum Universitatis (Codices vastissimi collectionum Patrum S. J.: G. Pray, G. Hevenesi et St. Kaprinai), Budapestini. *Textus: 127.*

22. Bibliotheca Musæi Hungarici Nationalis („Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára"), archivalia et codices, Budapestini. *Textus: 31.*

23. Collectio manuscriptorum copialium Guilelmi *Fraknói,* bibliothecæ modo dictæ donata. *Textus: 18.*

24. Collectio manuscriptorum originalium Societatis Historicæ Hungaricæ, in bibliotheca Mus. Nat. Hung. deposita, Budapestini. *Textus: 4.*

25. Bibliotheca Academiæ Scient. Hungaricæ („M. Tud. Akadémia könyvtára"), Budapestini. *Textus: 3.*

26. Collectio manuscriptorum copialium Sectionis Historicæ Academiæ Sc. H., Budapestini. *Textus: 1.*

27. Archivum Musæi Nationalis Transsylvanici („Erdélyi Nemzeti Múzeum" levéltára), Claudiopoli. *Textus: 49.*

28. Archivum Regnicolare Croatiæ-Slavoniæ, Zagrabiæ. *Textus: 3.*

29. Archivum Ecclesiasticum Primatiale Strigoniense, Strigonii. *Textus: 45.*

30. Archivum Sæculare Primatiale Strigoniense, Strigonii. *Textus: 46.*

31. Collectio manuscriptorum originalium Cardinalis, Princ. Primatis Archiepiscopi Joannis Simor, in archivo primatiali deposita, Strigonii. *Textus: 3.*

32. Archiva (2 archiva: privatum et arch. publicum seu: „loci credibilis") Capituli Metropolitani Strigoniensis, Strigonii. *Textus: 42* (uno demto, omnes ex archivo privato).

33. Collectio manuscriptorum Batthyaniana Bibliothecæ Archiepiscopalis Strigoniensis, Strigonii. *Textus: 1.*

34. Bibliotheca Ecclesiæ Metropolitanæ Colocensis, Coloczæ (Kalocsa). *Textus: 1.*

35. Archivum Archiepiscopale Agriense, Agriæ. *Textus: 1.*

36. Archivum privatum Capituli Metropolitani, Agriæ (Eger). *Textus: 2.*

37. Archivum Archiepiscopale Zagrabiense, Zagrabiæ. *Textus: 1.*

38. Archivum Capituli Metropolitani Zagrabiensis, Zagrabiæ. *Textus: 4.*

39. Archiva (2 arch. priv. et publ. „loci cred".) Capituli Cath. E. Jaurinensis, Jaurini (Győr). *Textus: 9.* (1 ex arch. publico Capituli, veluti „loci credibilis".)

40. Archiva (2 arch.: privatum et alterum publicum „loci cred.") Capituli Cath. E. Nitriensis, Nitriæ (Nyitra). *Textus: 4.* (2 ex archivo publico „loci cred.")

41. Archivum priv. Capituli Cath. E. Magno-Varadinensis, M. Varadini (Nagyvárad). *Textus: 1.*

42. Archivum priv. Capituli Albæ-Juliensis in Transsylvania, Albæ-Juliæ (Gyula-Fehérvár). *Textus: 1.*

43. Bibliotheca diœcesana „Batthyaniana", Albæ-Juliæ. *Textus: 3.*

44. Archiva (2 archiva: privatum et alterum publicum „loci cred.") Capituli Ecclesiæ Collegiatæ Posoniensis, Posonii. *Textus: 12.* (2 ex arch. publico „loci cred.")

45. Archivum privatum Cath. Eccl. Scepusiensis, Scepusii (Szepeshely). *Textus: 9.*

46. Archivum Archi-Abbatiæ Montis Pannoniæ, in Monte Pannoniæ (Pannonhalma) *Textus: 4.*

47. Bibliotheca ejusdem Archi-Abbatiæ, ibidem. *Textus: 2.*

48. Archivum publicum „loci credibilis" Præposituræ Thurociensis (sub custodia Capituli Cath. E. Neosoliensis), Neosolii (Beszterczebánya). *Textus: 4.*

49. Archivum Centrale Vetus Ord. S. Francisci Provinciæ Marianæ, Posonii *Textus: 4.*

50. Archivum Cameræ Schemniciensis, Schemnicii (Selmeczbánya). *Textus: 7.*

51. Archivum lib. reg. civitatis Tyrnaviæ (Nagyszombat). *Textus: 24.*

52. „ „ „ „ Cassoviæ (Kassa). *Textus: 1.*

53. „ „ „ „ Komárom. *Textus: 1.*

54. „ „ „ „ Sopronii (Sopron). *Textus: 2.*

55. „ „ „ „ Cremnicii (Körmöczbánya). *Textus: 5.*

56. Archivum Centrale Cels. Principum Esterházy de Galántha, in Kismarton. *Textus: 11.*

57. Archivum familiæ Cels. Principum Batthyány, in Körmend. *Textus 9.*

58. Archivum seniorale Comitum Pálffy de Erdeöd, Posonii. *Textus 27.*

59. „ „ „ Zichy de Vásonkeö, in Zsély. *Textus: 2.*

60. Archivum familiæ Comitum Khuen-Héderváry de Hédervár, in Hédervár. *Textus: 12.*

61. Archivum generationis in linea feminea descendentis ex prosapia Comitum Thurzó de Bethlenfalva („a Thurzó nemzetség árvai levéltára"), in Arce Árva. *Textus: 16.*

62. Archivum familiæ Lib. Baronum Sennyey de Kis et Nagysennye in Bély. *Textus: 2.*

63. Musæum Spect. D. Colomanni Darnay in Sümegh. *Textus: 1.*

Archiva (ex supra dictis 63), in quibus, saltem ex parte, operâ aliorum exploratæ sunt epistolæ, sunt sequentia:

1. Archivum S. Congr. de Propaganda Fide, Romæ; operâ Canonici Sub-Archivarii *Tordella.*

2. Archivum Centrale Vetus Societatis Jesu in Exæten; opera Joannis van *Meurs S. J.* archivarii († 1908.).

3. Archiva Aulæ Cæsareæ et Cameræ Aulicæ, Vindobonæ (in perlustrationibus suppletoriis fine anni 1908.) necnon Abbatiæ S. Crucis (Austriæ); opera *Joannis Prankl* phil. dr.

4. Archivum Principum Lobkovitz in Raudnitz; op. *Max. Dvořak,* consiliarii, princ. archivarii († 1908.).

5. Archivum Regnicolare Budapestinense (in perlustrationibus suppletoriis); opera archivariorum *Caroli Tagányi, Francisci Döry dr.* et *Adalberti Iványi dr.*

6. Bibliotheca Musæi Nat. Hung., Budapestini (in parte archivali); opera archivarii *Antonii Áldássy dr.*

7. Archivum Musæi Nat. Transsylv., Claudiopoli; op. *Andreæ Veress dr.* archivarii.

8. Archivum Primatiale Strigon. (in perlustratione supplementari fine a. 1908.); op. *Stephani Breyer dr.* archivarii.

9. Bibliotheca Eccl. Metr. Coloc., Coloczæ; opera *Pauli Winkler* bibliothecarii.

10. Archivum Capit. Magnovaradin.; op. *Joannis Karácsonyi* dr. Canonici.

11. *Archivum civitatis l. r. Komárom; op. archivarii Albini Kovács.*

12. Archivum civit. Sopron; opera archivarii *Al. Kugler.*

13. Archivum familiæ Cels. Principum Esterházy in Kismarton; opera *Lud. Merényi dr.* archivarii.

14. Archivum fam. L. B. Sennyey in Bély; opera parochi, archivarii *Josephi Lojda.*

Ex textibus 1062 supra recensitis nondum publici juris facti erant 793; reliqui 269 erant quidem antea ab aliis jam editi, verum editio hæc nostra etiam hos 269 textus ex manuscriptis desumsit, adiecta tamen semper apud singulos, ut infra, textus, mentione de eorundem editione.

Textus illi 1062, demtis 163, inveniebantur in exemplaribus originalibus (plurimæ totæ sunt autographæ) aut in minutis originalibus, 163 autem in apographis, maxima in parte Pazmanio contemporaneis aut saltem veteribus, nonnullis tamen etiam recentioribus, imo recentissimis (18 textus ex collectione Fraknói-ana).

Textus alios 44, qui una cum illis 269 efficiunt integrum numerum (313) textuum Pazmanianorum jam editorum (vide supra punctum II. in fine), non ex manuscriptis, quæ scilicet a nobis inquisita inveniri non poterant, sed ex editionibus impressis publicamus. Una cum his, numerus finalis omnium textuum a nobis infra publicandorum efficit 1106.

Præter 1106 istos textus stricte Pazmanianos, in appendicem hujus operis suscepimus 26 textus (24 in I. tomi append. 1., duos vero in II. tomo), qui non proveniunt quidem a Petro Pázmány, a nobis tamen collecti et infra publicati sunt, aut ideo, quia illi minutæ autographæ sunt Pazmanii (pro Card. Kleselio conceptæ), aut quia sunt epistolæ ad ipsum Pazmanum directæ aut vero in nexu intimo cum ejus persona sunt, et duobus exceptis, publicati non sunt. Ex his 26 textibus 12 ex originalibus exemplaribus aut minutis, 13 ex apographis Pazmano contemporaneis, 1 vero ex paulo recentiori apographo desumti sunt.

Epistolæ Pazmanianæ infra publicandæ ad personas diversissimas scriptæ erant: ad Summos Pontifices 35 (ad Paulum V. 3, ad Gregorium XV. 3, ad Urb. VIII. 29); ad Mathiam Imperatorem et Regem 15, ad Ferdinandum II. Imperatorem et Regem 214, ad Ferdinandum III. Regem 2; ad Philippum IV. Regem Hispaniæ 4; ad principes Transsylvaniæ: Gabrielem Bethlen 13, Georgium I. Rákóczy 52; ad Card.

Dietrichstein 28, ad Cardinalem Klesl 5, ad Cardinales Franciscum Barberini et Antonium Barberini 22, ad Congregationem de Propaganda Fide 7, ad Nuntios Apostolicos Viennenses 16, ad Præpositos Gen. Societatis Jesu 10, ad Consilium Cæsareum 10, ad Cameram Aulicam 16, ad Cameram Posoniensem 32; ad Palatinos: Georgium Thurzó 8, Sigismundum Forgach 3, Stanislaum Thurzó 15, Nicolaum Esterhazy 15; et sic porro, ad multos sæculares nobiles et ecclesiasticos dignitarios, ad civitates et alios quamplurimos, etiam ad suos domesticos et famulos.

*

IV. Conservatoria manuscriptorum modo enumerata solum una pars sunt eorum, quæ latentium epistolarum Pazmanianarum causa perlustrare debebamus, verum multa alia adhuc loca manuscriptis servandis dicata adivimus, imo pleraque eorundem etiam perlustrabamus, quin tamen conatus nostri fructum invenissemus alium, quam scire nos ibidem limites attigisse, quo vento temporum agitatæ epistolæ, veluti arida folia, jam non transvolarunt, aut si tamen ita, pulvere obruta latent aut plane ictu valido tempestatum historiæ contrita interierunt.

Conservatoria (archiva, bibliothecæ, musæa) a nobis sic perlustrata sunt hæc:

1. „Biblioteca Vittorio Emanuele“, Romæ.
2. Bibliotheca Musæi Nationalis, Neapoli.
3. Archivum Capitulare Ariminii.
4. Archivum Archiepiscopale, Ferraræ.
5. „Archivio di Stato“, Mantuæ.
6. „Archivio di Stato“, Venetiis.
7. Archivum Status (Kön. geh. Staatsarchiv), Berolini.
8. Archivum Regium (Kön. Hausarchiv), in Charlottenburg prope Berolinum.
9. Archivum Status, Vratislaviæ (Breslau).
10. Archivum Status, Dresdæ.
11. Bibliotheca Regia, Dresdæ.
12. Bibliotheca Universitatis, Græcii (Graz).
13. Archivalia Bibliothecæ Universitatis, Cracoviæ.[1]
14. Archivum publicum (loci credib.) Capituli Metr. Eccl. Agriensis, Agriæ (Eger).
15. Archivum episcopale, Jaurini (Győr).
16. Archivum Comitatus Jaurinensis (Győr).
17. Bibliotheca Seminarii Jaurinensis.
18. Archivum familiæ Comitum Esterhazy in Pápa.
19. „ „ „ Batthyany in Köpcsény.
20. „ „ „ Pongrácz de Szentmiklós et Óvár, in Bashalom.
21. „ „ „ Teleki de Szék in Gyömrő.
22. Archivum civitatis lib. reg. Strigoniensis, Strigonii (Esztergom).
23. „ „ „ „ Schemniciensis, Schemnicii (Selmeczbánya).

[1] Cracoviæ simul perlustravi catalogum integrum manuscriptorum Academiæ Scient. Cracoviensis. Musæum Czartoryskianum clausum invenimus.

24. Archivum civitatis lib. reg. Neosoliensis, Neosolii (Beszterczebánya).
25. „ „ „ „ Breznóbánya.
26. „ „ „ „ Leutschoviensis (Lőcse).
27. Archivum episcopale, Quinque-Ecclesiis (Pécs).
28. Archiva (priv. et publ.) Capituli C. E. Quinque-Eccl. (Pécs).
29. Bibliotheca Episcopalis, Qu.-Ecclesiis (Collectio manuscriptorum).
30. Archivum Præposituræ Ord. Can. Reg. Præmonstr., Jaszoviæ (Jászó).

In aliquot aliis conservatoriis manuscriptorum aut institutis coram comparebamus, et perlustrationi manuscriptorum ideo solummodo supersedimus, quia ab iis, qui conservatoriis vel institutis præsunt, responsum accepimus nulla ibidem conservari aut exigua successus spe quæri posse scripta Pázmániana. Ejusmodi sunt:

1. Collegium Germanico Hungaricum, Romæ.
2. Domus religiosa Soc. Jesu, Græcii (Graz).
3. Styrisches Landesarchiv, Græcii (Graz).
4. Archivum Princ-Eppale, Græcii (Graz).
5. Archivum Universitatis, Vindobonæ
6. Bibliotheca dom. et Archivum Princ. Archi-Episcopi (Præsidial-Archiv), Vindobonæ.
7. Nieder-Oesterreichisches Landesarchiv, Vindobonæ.
8. „ „ Statthalterei-Archiv, Vindobonæ.
9. Archivum Regnicolare Moraviæ, Brunæ.
10. Archivum Princ. Archiepiscopale Olomucense et Bibliotheca Archiepiscopalis, Cremsirii (A. dicec. Olomuc.)
11. Archivum Regnicolare Bohemiæ, Pragæ (Mus. Bohemicum).
12. Archivum Locumtenentiale Bohemiæ, Pragæ.
13. Archivum Princ. A.-Episcopale Pragense, Pragæ.
14. Bibliotheca Universitatis Pragensis Pragæ.
15. Archivum Princ. Archiepiscopale et Bibliotheca Princ. A.-Episcopalis Vratislaviæ, (Breslau).
16. Archivum civitatis Cracoviensis.
17. Archivum Capituli C. E. Sabariensis, Sabariæ (Szombathely).
18. Archivum civitatis lib. reg. Posoniensis, Posonii.
19. Archivum Comitatus Scepusiensis, Leutschoviæ.
20. „ „ Abauj-Tornaensis, Cassoviæ (Kassa).
21. Musæum civit. Cassoviense, Cassoviæ.
22. Archivum episcopale, Albæ-Juliæ (Gyulafehérvár).
23. „ „ Nitriæ (Nyitra).
24. Domus religiosa Societatis Jesu Tyrnaviæ.

25—28. Archiva parochialia Tyrnaviæ, Schemnicii et Cremnicii, necnon in Breznóbánya.

V. Quoad alia iterum conservatoria simile negativum responsum obtinuimus erga scriptam illuc a nobis interrogationem; et hæc erant:

1. Glawnyj Archiv, Varsoviæ.
2. Archives Centrales des Affaires Etrangères, Moscoviæ.
3. Königl. Bayerisches Geheimes Staatsarchiv, Monachii (München).
4. Königliches Staatsarchiv, Hannoveræ.
5. Herzogliches Haus- und Staatsarchiv, St. Servestæ (Zerbst).
6. Grossherzoglich Mecklenb. Haupt-Archiv, Neustrelitzii.
7. Fürstlich-Schwarzenberg'sches Centralarchiv, Krumau (in Bohemia).
8. Archivum Episcopale, Vacii (Vácz in Hungaria).
9. „ Capituli C. E. Vacii (Vácz in Hungaria).
10. Archivum Episcopale Csanadiense, Temesvarini.
11. Archivum Capituli C. E. Csanadiensis, Temesvarini.
12. Archivum Episcopale Vesprimiense, Vesprimii (Veszprém).
13. Archivum Capituli C. E. Vesprimiensis, Vesprimii (Veszprém).
14. Archivum Capituli C. E. Albaregalensis, Albæ-Regiæ (Székesfehérvár).
15. Archivum Præposituræ Ord. Præmonstr. Lelesziensis, in Lelesz (Comit. Zemplén, Hungaria).
16. Archivum Præposituræ Ord. Præmonstr. Csornænsis, in Csorna.
17. Archivum Episcopale et Bibl. Episcopalis Græc. rit. Diœc. Munkacsiensis, Ungvarini.
18. Archivum familiæ Comitum Erdődy, in Galgócz (Comit Nyitra).
19. „ „ „ „ in Vörösvár (Comit Vas).
20. „ „ „ Károlyi Budapestini.
21. „ „ „ Teleki de Szék, in Marosvásárhely.
22. „ „ „ Vay in Berkesz.
23. „ „ „ Festetich, in Keszthely.
24. „ „ „ Nádasdy, in Ladány.
25. „ „ „ Csáky, Leutschoviæ.
26. „ „ „ Draskovich, in Trakostjan (Croatia).
27. „ „ „ Sztáray, in Nagymihály.
28. „ „ „ Apponyi, in Högyész.
29. Archivum Nobilis Familiæ Bornemissza.
30. Archivum „ „ Beödi Balogh.
31. „ civitatis metropolitanæ resid. Budapest.
32. „ „ lib. reg. Bártfa.
33. „ „ „ „ Dobsina.
34. „ „ „ „ Eperjes.
35. „ „ „ „ Eger.
36. „ „ „ „ Győr.
37. „ „ „ „ Igló.
38. „ „ „ „ Kecskemét.
39. „ „ „ „ Kolozsvár.
40. „ „ „ „ Korpona.

41. Archivum civitatis lib. reg. Kőszeg
42. „ „ „ „ Léva.
43. „ „ „ „ Libetbánya.
44. „ „ „ „ Nagyszeben.
45. „ „ „ „ Nagyvárad.
46. „ „ „ „ Nyitra.
47. „ „ „ „ Szatmár-Németi.
48. „ „ „ „ Szeged.
49. „ „ „ „ Temesvár.
50. „ „ „ „ Ujbánya.
51. „ „ „ „ Zólyom.
52. „ communitatis Vág-Selye.
53. „ Comitatus Bihar.
54. „ „ Esztergom.
55. „ „ Heves.
56. „ „ Sáros.
57. „ „ Sopron.
58. „ „ Szatmár.
59. „ „ Szepes.
60. „ „ Trencsén.
61. „ „ Vas.
62. „ „ Zala.
63. „ „ Zemplén.
64. „ „ Zólyom.

*

VI. Hic adnotare lubet etiam id, quod in tomis „Operum omnium“ Petri Pazmany ab hac Universitate publici juris factis, epistolæ aliquot Pazmanianæ veluti prologi nonnullorum ejusdem authoris operum, imo etiam per se stantes, publicabantur. Et hæ quidem epistolæ sunt:

1. *Epistola dedicatoria* operis Hungarici: „Felelet Magyari könyvére“ (Responsum ad librum Magyari“) directa ad Franciscum Nádasdi ex Radosnya pridie Idus Oct. (12. Oct.) a. 1602. (Operum Omnium Series Hung. tom. I. p. 13—16.)

2. *Epistola dedicatoria* operis Hungarici a. 1605. conscripti: „Az új tudományok hamisságának 10 bizonysága“ („Falsitatis novarum doctrinarum 10 argumenta“), directa ad Martinum Pethe A-Ep^{pum} Colocensem, administratorem episcopatus Jaurinensis. (Operum Omnium Series Hung. tom. I. p. 381—383.)

3. *Epistolæ duæ dedicatoriæ* operis Hungarici: „Imádságos könyv“ („Liber precum“), directæ ad Annam Kapi, conthoralem Ladislai Pethe, Græcio (Graz) die 25. Apr. a. 1606. et (in edit. II-da) die 5. Apr. a. 1610. (Operum Omnium Series Hung. tom. II. p. 3—4. et 5—6.)

4. Sermo in defensionem Societatis Jesu in comitiis Statuum et Ordinum Hungariæ a. 1608. a Petro Pazmany habitus, qui incipit: „Dignam sapientia“. (Operum

omnium Series Lat. tom. VI. p. 193—196. sub titulo: „Libellus Apologeticus P. P. pro Soc. J. Hungarica.") Textum hunc propter grave pondus etiam nos infra suo loco inter epistolas inserendum duximus, secuti in hac re ceteros collectores, qui in collectiones epistolarum Pazmani hunc textum semper inseruerunt.

5. *Epistola dedicatoria* operis Hungarici: „Hodœgus. Igazságra vezérlő Kalauz" („Hodœgus. Dux itineris ad veritatem perducens") directa ad Nicolaum Istvánffy et ejus generum Joannem Draskovith Posonio Kalend. Febr. a. 1613. (Operum Omnium Series Hungarica tom. III. p. 1—3.)

6. *Epistola dedicatoria* operis Latini: „Vindiciæ", directa ad Ferdinandum II. Imperatorem-Regem, Vindobona die 26. Dec. a. 1620. (Operum Omnium Series Latina, tom. VI. p. 527—529.)[1]

7. Textus trium epistolarum convocatoriarum (in schematibus, non cum individuali inscriptione et subscriptione), ad synodum diœcesanam Tyrnaviensem mense Octobri a. 1629. servatam. (Operum Omnium Series Lat. tom. VI. p. 570—575.) Quum ex his textibus duos in manuscriptis originalibus invenissemus, in loco cit. Op. O. autem post editionem impressam „Actorum et Decretorum Synodi" facta esset illorum textuum editio, et quia etiam integritas hujus tomi, quasi per se stantis, id postulare videbatur, ideo epistolas illas convocatorias in seriem epistolarum a nobis edendarum etiam nos suscepimus.

8. *Epistola dedicatoria* operis Latini („Dissertatio, an unum aliquod ex omnibus Lutheranis dogmatibus, Rom. Ecclesiæ adversantibus, Scriptura S. contineat") directa ad Casparum Illyésházi, Tyrnaviâ die 27. Dec. a. 1630. (Operum Omnium Series Lat. tom. VI. p. 677—678.)

9. *Epistola dedicatoria* operis Hungarici: „Bizonyos okok, melyek erejétül viseltetvén sok fő ember, mind ennek előtte, mind e napokban is az új vallások tőréből kifeslett és az Római Ecclesiának kebelébe szállott" („Certæ causæ, quibus attracti multi proceres, uti antea, ita his quoque diebus e laqueo novarum religionum se liberarunt, et in sinum Romanæ Ecclesiæ convolarunt") directa ad Evam Poppel, viduam Francisci Batthyany, Tyrnaviâ die 2. Febr. 1631. (Operum Omnium Series Hung. tom. V. p. 307.)

10. *Oratio* („Cæsarea Majestas") a Petro Pazmany, veluti Legato Cæsareo ad Urbanum VIII. habita in solemni audientia die 6. Aprilis a 1632. (Operum Omnium Series Lat. tom. VI. p. 703—707.) Quum nos exemplar originale hujus orationis in Bibliotheca Vaticana invenissemus, ideo ejus textum in collectione nostra denuo edendum decrevimus.

11. *Epistola* („Intermittere non possum") „ad Cardinalem Borgesium" a Petro Pazmany Romæ die 14. Aprilis a. 1632. scripta (Operum Omnium Series Lat. tom. VI. p. 708—710.) Quum hujus epistolæ textus in apographis coævis numerosis in archivis Europæ circumjaceant, nos vero etiam in archivo Vaticano et in bibliotheca Vaticana plures hujus epistolæ textus invenissemus, et etiam illud stabilivissemus,

[1] Textus operis „Vindiciæ", absque tamen epistola dedicatoria (et sine titulo „Vindiciæ"), etiam editus est a. 1865. a *Roskoványi:* Monumenta cath. pro indep. pot. eccl., tom. V. pag. 188—200.

hanc epistolam fuisse non ad unum Cardinalem Borgia, sed ad omnes Romæ residentes Cardinales dimissam, ideo etiam hujus epistolæ textum post exemplar Vaticanum denuo edere nobis proposuimus.

*

VII. Ex iis, quæ in puncto III. præmisimus, jam conjicere licet, textuum hujus editionis vim ac peculiarem significationem non soli epistolarum authori ejusque dignitati deberi, sed etiam earundem epistolarum argumento pro utraque republica gravissimo earumque formæ et linguæ exemplari.

Petrus Pazmany archiepiscopus etenim in medio fluctuum æstuantium, per bella aut opiniones bellorum cum Transsylvano Principe, cum principibus acatholicis Germaniæ (bellum 30 annorum) et cum Turcis excitatorum, ad puppim et clavim gubernanti Cæsari Regi adstabat, qua Consilii Cæsarei gravissimus ex Hungaria, imo Ferdinando II., uti videbatur, præ omnibus etiam aliis gratissimus senator, cui maxima pars merito tribuenda est in illo multorum conatibus parto giganteo opere, quo regnum ab hoste et domestico etiam milite vastatum et discordia civium dilaniatum consolidari ecclesiaque catholica dire conculcata ex ruderibus phœnix renasci potuit.

Styli autem epistolarum et dictionis linguæque tum Latinæ tum Hungaricæ venustatem et congenitam elegantiam, cogitatuum altitudinem, sagacitatis profunditatem, argumentationis claritatem ac facile omnes sibi conciliantem eloquentiam quid laudibus efferam, quum jam solum authoris epistolarum harum nomen omnia hæc secure promittat tutoque offerat.

Epistolæ Petri Pazmany nobis pretiosa sunt residua e gurgite temporis salvata, simulque fidelia documenta historiæ Ecclesiæ et Patriæ, item vastissimi eruditi et scriptoris monumenta veneranda, in posterum doctrinam servata, quæ ultra in abditis latere injuriam esse authori et publico bono quivis fateri debet.

De singularum epistolarum argumento hic loci a nobis disserendum non est. Sufficiat id solum hic describere, quod epistolarum nondum editarum pars in multis clariorem lucem immittunt in ætatis Pazmanii eventus. Non erant quidem omnes illæ 793 epistolæ adeptis quibusdam ignotæ, imo laudatus jam Guilelmus *Fraknói* in suo supra dicto 3 tomorum opere jam multarum etiam ex illis 793 epistolarum usum fecit, quin tamen usque ad earundem editionem (post annum 1625.) pervenisset. Sunt tamen multæ epistolæ, quæ nec ipsi in manus venere (etiam ex tempore ante annum 1625.), quarum saltem usum ipse nullum fecit. Ejusmodi sunt præsertim epistolæ inventæ in codicibus Barberinianis Romæ, in archivo centrali Societatis Jesu in Exæten, in archivis S. Congregationis de Propaganda Fide et S. Congreg. Concilii Romæ; tales etiam sunt considerabilis pars epistolarum in archivis Aulæ Cæs. et Cameræ Cæs. Vindobonæ et in Archivo Regnicolari Budapestini inventæ, ut taceamus de plerisque aliis hic et ibi latentibus (etiam in archivis a *G. Fraknói* perlustratis) ignotis et modo a nobis detectis et in lucem protractis.

Ingenue tamen fateri debeo nonnullas (13) me apud Guilelmum *Fraknói* citatas epistolas videre, quarum tamen textus in archivis ab eodem designatis invenire, iterata etiam exploratione tentata, non potui.

Hæ a me non repertæ epistolæ sunt:

1. Memoriale ex a. 1619. in negotio reform. Ordinis S. Pauli (cit. ex archivo primatiali eccles. apud *Fraknói:* P. P. és kora, tom. I. p. 489. not. 1.)

2. Ep. d. d. 14. Jan. a. 1628. ad Nic. Dallos Ep^pum^. (Op. cit. tom. II. p. 322. n. 1. et p. 393. n. 4. ex archivo capitulari Jaurin.)

3—4. Ep. d. d. 30. Apr. et 31. Mai. a. 1628. ad Abbatem S. Crucis. (Ibid. p. 138. n. 1., ex chronicis Pazmanei.)

5. Ep. d. d. 18. Dec. 1629. ad rectorem Collegii Poson. (Ibid. p. 243. n. 2., ex archivo capit. Poson.)

6. Docum. d. d. 6. Nov. 1633. exaratum occasione restaurati Claustri Posoniensis Clarissarum. (Op. cit. tom. III. p. 261. n. 1., ex archivo l. r. civit. Poson.)

7. Ep. mense Jan. 1633. ad Ferd. III. (Fraknói, P. P. és kora, t. III. p. 203. n. 6., ex archivo regnic.)

8. Ep. d. d. 16. Jun. 1635. ad G. Lippay, (Fraknói, Magyarország egyházi és polit. összeköttetései, t. III. nota 1123., ex archivo primatiali eccles.)

9. Ep. d. d. 3. Sept. a. 1636. ad G. Szelepcsényi (Fraknói, P. P. és kora, t. III. p. 272. n. 2., ex archivo primat. sæcul.)

10. Ep. d. d. 25. Sept. a 1636. ad P. Starzensky Ord. S. Pauli (Ibid. p. 254. n. 4., ex archivo prim. eccl.)

11. Ep. d. d. 8. Mart. a. 1637. ad Ferd. III. (Fraknói P. P. élete, Tört. Életrajzok, p. 315. n. 1., ex archivo aulico Vindob.)

12. Ep. d. d. 9. Mart. a 1637. ad Ferd. III. (P. P. és kora, t. III. p. 191. n. 3., ex archivo regnicolari.)

13. Ep. d. d. 11. Mart. a. 1637. ad Ferd. III. (Fraknói, Magyarország egyházi és politikai összeköttetései, t. III. nota 1190., ex archivo Mus. Nat.)

*

VIII. Epistolas in suo textu illo et idiomate, in quo illos inveneramus, publici juris fecimus. Ad unicum Hispanicum textum epistolæ scil. ad Cardinalem Barberinum directæ (d. d. 24. Aug. 1629.) versionem Hungaricam ab illustrissimo Hispanicæ linguæ erudito cultore: Albino *Körösi* curatam adiecimus.

Quod orthographiam attinet, in *Latinis* epistolis fere omnia, uti in manuscriptis nobis occurrerant, reliquimus, ad summum nonnihil interpunctationem mutavimus aut supplevimus, porro majusculis initialibus literis vocum sæpe minusculas substituimus. Epistolas *Italicas*, ni unum vel alterum comma demas, immutatas publicamus.

In *Hungaricis* tamen epistolis receptæ quoad editiones ejusmodi regulæ nos accommodavimus et ad orthographiam modernam transcripsimus Pazmanii textus, ita tamen, ut ejus peculiaritates et differentes a moderna forma radices et radicum consonantes et vocales retineremus, secuti in hac re receptum in ejusmodi publicationibus usum, quem etiam insignes in hac parte viri: G. Fraknói et Alexander Szilágyi et alii tenuere.

Summaria et inscriptiones epistolarum, porro adnotationes criticas ad textus singulos unice idiomate patrio adiecimus, quum nostrum opus, textus diversorum idio-

matum complectens, non ad Seriem Latinam „Operum Omnium“ pertineret, imo, utut complementum „Operum Omnium“ Pazmanii considerari aliquatenus possit, in se tamen stans liber sit et alioquin præcipue patriæ usibus destinetur.

Eia ergo, aggredere jam, liber multis curis congeste, viam tuam et enarra „purpurati Ciceronis Hungarici“, cujus folia autographa per continentem dispersa stabili nunc volumine complecteris, Petri Pázmány ingenium et virtutes, consilia, affectus et facinora, singultus, gaudia et successus.

Grates sint omnibus, qui mihi in colligendo hoc opere et exarando opem tulere, præprimis autem Senatui Academico et Facultati Theologicæ Almæ Matris, quod mihi hanc nobilem provinciam promovendi laudes fundatoris dederint.

Budapestini in Dominica Palmarum, die 20. Martii anni 1910.

FRANCISCUS HANUY,
professor p. o. Universitatis.

TARTALOMJEGYZÉK.

				Lap
		1601.		
1.	Kassa, . . .	1601. augusztus 25.	Claudius Aquaviához	1
2.	„ . . .	1601. szeptember 19.	„ „	3
3.	„ . . .	1601. deczember 31.	„ „	5
		1605.		
4.	Grácz, . . .	1605. április 4.	Sennyey Pongráczhoz	6
5.	„ . . .	1605. deczember 17.	Istvánffy Miklóshoz	8
		1606.		
6.	Grácz, . . .	1606. január 23.	Bőjti Istvánhoz	10
7.	„ . . .	1606. július 24.	Claudius Aquaviához	14
8.	„ . . .	1606. augusztus 21.	„ „	16
		1607.		
9.	Grácz, . . .	1607. április 29.	Fogadalmi lap (4 alap-fogadalom)	19
10.	„ . . .	1607. április 29.	„ „	20
11.	Wien, . . .	1607. szeptember 26.	Stobæus Györgyhöz	21
		1608.		
12.	Pozsony, . .	1608. őszén.	Védőbeszéd és irat a pozsonyi országgyűlés kath. rendeihez	22
13.	— . . .	1608. „	Emlékirat Mátyás főherczeghez	26
14.	— . . .	1608. okt. 22. körül.	Üdvözlő-beszéd Mátyás főherczeghez (Pázmány fogalmazványa a prímás részére)	29
		1609.		
15.	Nagyszombat,	1609. márczius 23.	Viller Bertalan S. J.-hoz	35
16.	Wien, . . .	1609. márczius 25.	„ „ „ „	37
17.	— . . .	1609. deczember hó.	Thurzó Györgyhöz	38
		1610.		
18.	Nagyszombat,	1610. márczius 20.	A szepesi káptalanhoz	39
		1613.		
19.	Pozsony, . .	1613. június 5.	Pázmány nyugtája	41
20.	Szerdahely, .	1613. szeptember 9.	Tengnagel Sebestyénhez	41
		1614.		
21.	Wien, . . .	1614. április 20.	Pozsony város tanácsához	42
		1615.		
22.	Róma, . . .	1615. január 5.	Pázm. feljegyzése a pápai audiencián kieszközölt engedélyről	43
23.	„ . . .	1615. „ 5.	Pázmánynak egy másik ilyen feljegyzése	44
24.	Wien, . . .	1615. május 30.	Verancsics Faustushoz	45

1616.

				Lap
25.	Prága, . . .	1616. január 18.	Verancsics Faustushoz	46
26.	„ . . .	1616. február 8.	Mutius Vitelleschihez	47
27.	Wien, . . .	1616. május 16.	Pázmány térítvénye a túróczi prépostságról	54
28.	— . . .	1616. június 27.	Klesl M. bíbornokhoz	54
29.	Kassa, . . .	1616. július 2.	II. Mátyás királyhoz	55
30.	„ . . .	1616. „ 14.	Klesl bíbornokhoz	57
31.	Prága, . . .	1616. aug. 15 körül.	II. Mátyás királyhoz	58
32.	„ . . .	1616. augusztus 20.	Thurzó Györgyhöz	59
33.	— . . .	1616. „ 27.	A bécsi udvari kamarához	62
34.	Prága, . . .	1616. szeptember 28.	Thurzó Györgyhöz	63
35.	„ . . .	1616. „ 28.	Maximilián főherczeghez	64
36.	„ . . .	1616. „ 28.	Beszéd II. Mátyáshoz	65
37.	(Znióváralja),	1616. szept. 29. előtt.	Pázmány — mint túróczi prépost — nevében kiállított oklevél	66
38.	Prága, . . .	1616. október hó.	A bécsi udvari kamarához	68
39.	„ . . .	1616. „ 12.	Thurzó Györgyhöz	74
40.	„ . . .	1616. „ 26.	„ „	75
41.	— . . .	1616. „ 26.	A bécsi udvari kamarához	76
42.	Prága, . . .	1616· „ 30.	Klesl Menyhért bíbornokhoz	78
43.	Pozsony, . .	1616. november 8.	Pázmány tiltakozása	78
44.	— . . .	1616. „ 9.	A pozsonyi kamarához	80
45.	Pozsony, . .	1616. „ 14.	Thurzó Györgyhöz	81
46.	„ . . .	1616. „ 15.	Az esztergomi káptalanhoz	83
47.	„ . . .	1616. „ 16.	Thurzó Györgyhöz	84
48.	Wien, . . .	1616. „ 21.	A pozsonyi kamarához	85
49.	Pozsony, . .	1616. „ 27.	Az esztergomi káptalanhoz	85
50.	„ . . .	1616. „ 28.	Pálffy Istvánhoz	86
51.	„ . . .	1616. deczember 19.	Thurzó Györgyhöz	87
52.	Nagyszombat,	1616. „ 30.	Thurzó Imréhez	89

1617.

53.	Nagyszombat,	1617. január 3.	Verancsics Faustushoz	90
54.	„	1617. „ 3.	Utasítás vegliai Horváth G. részére	91
55.	Pozsony, . .	1617. „ 14.	Dietrichstein Ferencz bíbornokhoz	94
56.	„ . . .	1617. „ 15.	Maffei Barberini „	95
57.	— . . .	1617. jan. 25. előtt.	Pethe Lászlóhoz	96
58.	Pozsony, . .	1617. február 21.	Az esztergomi káptalanhoz	97
59.	— . . .	1617. márczius 12.	Esküformula (érseki javad.)	98
60.	— . . .	1617. „ 12.	„ (érseki pallium)	100
61.	— . . .	1617. április hó.	Pázmány javaslata	101
62.	Pöstyén, . .	1617. május 8.	A pozsonyi káptalanhoz	102
63.	Nagyszombat,	1617. „ 17.	II. Mátyás királyhoz	103
64.	„	1617. „ 17.	A pozsonyi kamarához	105
65.	— . . .	1617. „ 27.	(Pázmány vagy Klesl levele) Forgách Zsigmondhoz	106
66.	Pozsony, . .	1617. „ 30.	Gallo Cæsarhoz	107
67.	„ . . .	1617. június 1.	V. Pál pápához	108
68.	„ . . .	1617. „ 5.	Egy zágrábi jezsuita atyához	110
69.	„ . . .	1617. „ 23.	Az esztergomi káptalanhoz	111
70.	Nagyszombat,	1617. július 14.	Thurzó Imréhez	112
71.	„	1617. „ 23.	„ „	113
72.	Váralja, . .	1617. augusztus 15.	Czobor Erzsébethez	113
73.	Szent-Kereszt,	1617. szeptember 8.	A pozsonyi kamarához	114
74.	Nagyszombat,	1617. „ 18.	„ „ „	115
75.	„	1617. „ 19.	Körmöcz város tanácsához	116
76.	Pozsony, . .	1617. október 20.	A pozsonyi kamarához	117
77.	„ . . .	1617. „ 30.	Dóczy Endréhez	118
78.	„ . . .	1617. november hó.	Pozsony vármegye gyűléséhez (magyar beszéd)	119

					Lap
79.	Pozsony, . .	1617.	november	hó.	Pozsony vármegye gyűléséhez (az előbbi 78. sz. a. beszédnek szabad latin fordítása) 124
80.	— . . .	1617.	„	„	Emlékirat az ország összes megyéihez 128
81.	Pozsony, . .	1617.	„	16.	II. Mátyás királyhoz 132
82.	„ . . .	1617.	„	30.	Klesl Menyhért bíboroshoz 136
83.	Nagyszombat,	1617.	deczember	26.	A bécsi udvari kamarához 138
84.	„	1617.	„	31.	A pozsonyi kamarához 140

1618.

85.	— . . .	1618.	január	22.	II. Mátyás királyhoz 141
86.	Pozsony, . .	1618.	„	22.	A bécsi udvari kamarához 142
87.	Nagyszombat,	1618.	február	24.	Káldi Mártonhoz 143
88.	Pozsony, . .	1618.	„	végén.	II. Mátyás királyhoz 144
89.	„ . . .	1618.	márczius	19.	Pázmány üdvözlőbeszéde II. Ferdinándhoz 146
90.	„ . . .	1618.	„	29.	II. Mátyás királyhoz 147
91.	„ . . .	1618.	április	6.	Országgyűlési beszéd 148
92.	„ . . .	1618.	május	1.	Az esztergomi káptalanhoz 149
93.	„ . . .	1618.	„	6.	Pázmány óvástétele 150
94.	„ . . .	1618.	„	10.	Kristóf, heiligenkreuzi apáthoz 151
95.	„ . . .	1618.	„	29.	II. Ferdinánd királyhoz 153
96.	„ . . .	1618.	június	11.	Dejáky Lászlóhoz 154
97.	„ . . .	1618.	„	20.	II. Mátyás királyhoz 155
98.	„ . . .	1618.	„	28.	Domitrovits Péter zágrábi püspökhöz 156
99.	„ . . .	1618.	„	30.	Pázmány döntése az egri káptalan és a jászói prépostság közti vitás ügyben 158
100.	„ . . .	1618.	július	12.	II. Ferdinánd ifjabb királyhoz 159
101.	Tardoskedd,	1618.	„	22.	II. Mátyás királyhoz 160
102.	Tardoskedd,	1618.	„	22.	Klesl M. bíbornokhoz 162
103.	Túrócz, . .	1618.	október	21.	II. Mátyás királyhoz 163
104.	Sellye, . . .	1618.	november	8.	A pozsonyi káptalanhoz 164
105.	„ . . .	1618.	„	17.	Az esztergomi káptalanhoz 165
106.	„ . . .	1618.	deczember	6.	A győri káptalanhoz 167
107.	Nagyszombat,	1618.	„	13.	II. Mátyás királyhoz 168
108.	„	1618.	„	14.	Meggau Leonhardhoz 170

1619.

109.	— . . .	1619.	körül.		Úrbéri utasítás a tizedek kezelőjéhez 171
110.	Pozsony, . .	1619.	január	10.	A Pázmáneum első alapítólevele 172
111.	„ . . .	1619.	„	11.	A pozsonyi kamarához 177
112.	Nagyszombat,	1619.	„	21.	A pozsonyi káptalanhoz 178
113.	„	1619.	„	24.	II. Mátyás királyhoz 179
114.	„	1619.	február	3.	Balásffy Tamáshoz 181
115.	„	1619.	„	9.	A pozsonyi káptalanhoz 183
116.	„	1619.	„	23.	Pázmány ítélete Balásffy ügyében 184
117.	„	1619.	márczius	27.	Pázmány adománylevele két nagyszombati intézetének vett házakról 191
118.	„	1619.	„	27.	Pázmány bizonyságlevele két, Forgách érsek alatt épített ház körül a várost megillető jogokról 193
119.	„	1619.	április	26.	II. Ferdinánd királyhoz 195
120.	„	1619.	„	26.	„ „ „ 196
121.	Pozsony, . .	1619.	június	7.	„ „ „ 197
122.	„ . . .	1619.	„	20.	„ „ „ 199
123.	„ . . .	1619.	július	4.	Tengnagel Sebestyénhez 201
124.	„ . . .	1619.	„	23.	„ „ 201
125.	„ . . .	1619.	„	29.	II. Ferdinád királyhoz 202
126.	„ . . .	1619.	augusztus	3.	Leopold főherczeghez 203
127.	Tall, . . .	1619.	„	30.	Ivánkovich Jakab, pálosrendi szerzeteshez 204

				Lap
128.	Nagyszombat,	1619. (?) szept.	2.	A nyitrai káptalanhoz 205
129.	Pozsony, . .	1619. szeptember	6.	Tengnagel Sebestyénhez 207
130.	Wien, . . .	1619. november	9.	Leopold főherczeghez 208
131.	„ . . .	1619. „	20.	Forgách Zsigmondhoz (magyar szöveg) 209
132.	„ . . .	1619. „	20.	„ „ (latin szöveg) 214

1620.

133.	Wien, . . .	1620. jan. 16-18. közt		II. Ferdinánd királyhoz 220
134.	„ . . .	1620. február	21.	Az esztergomi káptalanhoz 222
135.	„ . . .	1620. „	24.	A bécsújhelyi Pálos-szerzetesekhez 223
136.	„ . . .	1620. „	24.	V. Pál pápához 224
137.	„ . . .	1620. márczius	17.	Thurzó Szaniszlóhoz 226
138.	„ . . .	1620. „	19.	Zaicz Jánoshoz, a Pálos-rend főnökéhez 228
139.	„ . . .	1620. november	6.	II. Ferdinánd királyhoz (a püspöki kar együttes levele) . 230

1621.

140.	Wien, . . .	1621. év elején.		A bécsi pápai nuntiushoz 232
141.	„ . . .	1621. január	9.	V. Pál pápához 233
142.	„ . . .	1621. márczius	1.	Lobkovitz Zdenko cseh kanczellárhoz 235
143.	„ . . .	1621. „	13.	XV. Gergely pápához 236
144.	„ . . .	1621. „	13.	Ludovisi Lajos bíboroshoz 237
145.	„ . . .	1621. május	18.	Nagyszombat város tanácsához 238
146.	„ . . .	1621. „	24.	A pozsonyi kir. kamarához 239
147.	„ . . .	1621. aug. 9. előtt.		II. Ferdinánd királyhoz 240
148.	„ . . .	1621. augusztus	23.	A bécsi udvari kamarához 241
149.	„ . . .	1621. „	23.	Thurzó Imréhez 242
150.	„ . . .	1621. „	30.	„ „ 244
151.	„ . . .	1621. szeptemb. hó.		II. Ferdinánd királyhoz 245
152.	„ . . .	1621. „	„	Emlékirat az érseki szék betöltetlenül nem hagyása ügyében 246
153.	„ . . .	1621. „	„	Emlékirat az újvári őrség zsoldjának fizetése alól való felmentésre vonatkozólag 250
154.	„ . . .	1621. „	4.	Dietrichstein Ferencz bíboroshoz 257
155.	„ . . .	1621. „	9.	„ „ „ 257
156.	„ . . .	1621. „	11.	XV. Gergely pápához 258
157.	„ . . .	1621. „	11.	L. Ludovisi bíboroshoz 259
158.	„ . . .	1621. „	15.	Dietrichstein Ferencz bíboroshoz 260
159.	Miselbach, .	1621. „	30.	Thurzó Imréhez 261
160.	Nikolsburg, .	1621. „	30.	„ „ 262
161.	„ .	1621. október	2.	„ „ 263
162.	„ .	1621. „	2.	„ „ 264
163.	— . . .	1621. decz. hó végén.		II. Ferdinánd királyhoz 265

1622.

164.	— . . .	1622. év körül.		Emlékirat a főpapi székek hosszú üresedésben hagyásának káros hatásairól 266
165.	Nikolsburg, .	1622. január	10.	Bethlen Gáborhoz 270
166.	Wien, . . .	1622. „	12.	„ „ 271
167.	„ . . .	1622. „	25.	IV. Fülöp spanyol királyhoz 272
168.	„ . . .	1622. február	4.	Az esztergomi káptalanhoz 273
169.	„ . . .	1622. „	21.	Czobor Erzsébethez, Thurzó György nádor özvegyéhez . 274
170.	„ . . .	1622. „	25.	II. Ferdinándhoz 275
171.	„ . . .	1622. márczius	4.	Pázmány és Preiner levele Bethlen Gáborhoz 277
172.	„ . . .	1622. „	11.	Czobor Erzsébethez, Thurzó György nádor özvegyéhez . 279
173.	„ . . .	1622. „	11.	II. Ferdinánd királyhoz 281
174.	„ . . .	1622. „	20.	Czobor Erzsébethez, Thurzó György nádor özvegyéhez . 281
175.	„ . . .	1622. „	21.	„ „ „ „ „ „ . 283
176.	— . . .	1622. április	3.	Pázmány protestatiója a jászói konvent előtt 284

				Lap
177.	—	1622. május.	Az újvári urod. tisztjeihez utasítás	286
178.	—	1622. június 3. előtt.	II. Ferdinánd királyhoz	288
179.	—	1622. „ 3. „	„ „ „	289
180.	Sopron,	1622. „ 10.	Dietrichstein F. bíbornokhoz	290
181.	„	1622. „ 20.	Emlékirat a pápához: „Modus juvandi Relig. in Ung.“	291
182.	—	1622. jún. 26. körül.	Pázmány véleményes jelentése az udvari tanácshoz, a komáromi kapitányság betöltéséről	296
183.	Sopron,	1622. július 4.	XV. Gergely pápához	297
184.	„	1622. „ 22. előtt.	II. Ferdinánd királyhoz	298
185.	Pozsony,	1622. augusztus 10.	Pázmány engedmény-levele a pozsonyi Szt. Márton templom javára	299
186.	Sellye,	1622 „ 21.	Thurzó Szaniszló nádorhoz	300
187.	„	1622. „ 22.	Nagyszombat sz. kir. város tanácsához	301
188.	Nagyszombat,	1622. szeptember 7.	A pozsonyi m kir. kamarához	302
189.	Sellye,	1622. „ 25.	Utasítás az érseki udvar præfectusához	303
190.	„	1622. „ 30.	A pozsonyi m. kir. kamarához	307
191.	„	1622. október 3.	„ „ „ „ „	308
192.	„	1622. „ 31.	Az esztergomi káptalanhoz	309
193.	—	1622. okt.-nov. körül.	Emlékirat a bécsi udvari kamarához a pisetumról	310
194.	Sellye,	1622. november 8.	A nagyszombati jezsuita-kollégium rektorához	312
195.	„	1622. „ 9.	Bethlen Gábor fejedelemhez	313
196.	„	1622. „ 9.	Nagyszombat sz. kir. város tanácsához	315
197.	„	1622. „ 15.	II. Ferdinánd királyhoz	316
198.	Pozsony,	1622. deczember 15.	Thurzó Szaniszló nádorhoz	317

1623.

199.	Sellye,	1623. január 5.	Thurzó Szaniszló nádorhoz	318
200.	„	1623. „ 5.	Bethlen Gábor fejedelemhez	319
201.	„	1623. „ 13.	Thurzó Szaniszló nádorhoz	320
202.	„	1623. „ 14.	Kovasóczy István erdélyi kanczellárhoz	321
203.	„	1623. „ 16.	Nagyszombat sz. kir. város tanácsához	323
204.	Pozsony	1623. „ 20.	Weber Vitushoz, Nagyszombat polgármesteréhez	324
205.	„	1623. „ 24	A körmöczi kamara egyik tisztviselőjéhez	324
206.	Nagyszombat	1623. február 10.	Bethlen Gábor fejedelemhez	325
207.	„	1623. „ 14.	Thurzó Szaniszló nádorhoz	326
208.	Pozsony,	1623. márczius 6.	II. Ferdinánd királyhoz	328
209.	„	1623. „ 13.	„ „ „	329
210.	„	1623. „ 18.	„ „ „	330
211.	„	1623 „ 27.	Bethlen Gábor fejedelemhez	332
212.	Nagyszombat,	1623. április 13.	Körmöcz város tanácsához	334
213.	„	1623. „ 22.	A bécsi udvari kamarához	334
214.	„	1623. „ 22.	II. Ferdinánd királyhoz	336
215.	Pozsony,	1623. „ 29.	„ „ „	337
216.	Sellye,	1623. május 8.	Thurzó Szaniszló nádorhoz	339
217.	„	1623. „ 9.	Nagyszombat város tanácsához	340
218.	—	1623. „ 10. előtt.	II. Ferdinánd királyhoz	341
219.	Sellye,	1623. „ 12.	Thurzó Szaniszló nádorhoz	342
220.	Szentkereszt,	1623. július 14.	II. Ferdinánd királyhoz	343
221.	Sellye,	1623. „ 21.	Thurzó Szaniszló nádorhoz	344
222.	—	1623. „ 31. előtt.	II. Ferdinánd királyhoz	345
223.	Pozsony,	1623. augusztus hó.	A heiligenkreuzi apáthoz	346
224.	„	1623. „ 1.	Esterházy Miklós országbíróhoz	347
225.	„	1623. „ 6.	Thurzó Szaniszló nádorhoz	348
226.	„	1623. aug. 17. előtt.	Az udvari kamara elnökéhez	349
227.	Wien,	1623. augusztus 17.	VIII. Orbán pápához	350
228.	Sellye,	1623. „ 29.	Lobkovitz-Poppel Zdenkó cseh kanczellárhoz	351
229.	—	1623. év őszén.	II. Ferdinánd királyhoz	351

				Lap
230.	Pozsony, . .	1623. szeptemb.	20.	A Pázmáneum második alapítólevele 353
231.	„ . . .	1623. „	27.	II. Ferdinánd királyhoz 357
232.	„ . . .	1623. október	19.	„ „ „ 358
233.	„ . . .	1623. „	22.	„ „ „ 359
234.	— . . .	1623. november hó.		VIII. Orbán pápához 360
235.	Wien, . . .	1623. „	14.	Bethlen Gábor fejedelemhez 362
236.	„ . . .	1623. nov. 25. körül.		II. Ferdinánd királyhoz 364
237.	„ . . .	1623. deczember	1.	Bethlen Gábor fejedelemhez 365

1624.

238.	Wien, . . .	1624. január elején.		II. Ferdinánd királyhoz 367
239.	„ . . .	1624. „	16.	Nagyszombat város tanácsához és közönségéhez 368
240.	„ . . .	1624. „	30.	„ „ „ „ „ 369
241.	„ . . .	1624. február	6.	Az udvari kamara elnökéhez 370
242.	— . . .	1624. „	9.	Pázmány jegyzetei Bethlen követeivel való tárgyalásokról 371
243.	— . . .	1624. márczius	7.	Pázmány véleményadása a Bethlennel folyó béketárgyalásokról 372
244.	Wien, . . .	1624. „	13.	IV. Fülöp spanyol királyhoz 376
245.	„ . . .	1624. „	15.	Nagyszombat város tanácsához és közönségéhez 377
246.	„ . . .	1624. „	21.	„ „ „ „ „ 378
247.	„ . . .	1624. „	22.	„ „ „ 379
248.	„ . . .	1624. „	22.	Babóthy Ferencz esztergomi kanonokhoz 380
249.	„ . . .	1624. „	31.	Nagyszombat város tanácsához 380
250.	Nagyszombat,	1624. április	26.	Lamormain Vilmos jezsuita atyához 382
251.	Wien, . . .	1624. május	8.	Az udvari kamara elnökéhez (a kremsmünsteri apát) . . 383
252.	Pozsony, . .	1624. „	10.	Thurzó Szaniszló nádorhoz 384
253.	Sellye, . . .	1624. „	16.	A pozsonyi m. kir. kamarához 385
254.	„ . . .	1624. „	16.	II. Ferdinánd királyhoz 387
255.	„ . . .	1624. „	17.	Dietrichstein F. bíboros, olmützi püspökhöz 388
256.	„ . . .	1624. „	31.	Az udvari kamara elnökéhez 389
257.	Nagyszombat,	1624. június	18.	II. Ferdinánd királyhoz 390
258.	„	1624. „	19.	Thurzó Szaniszló nádorhoz 391
259.	„	1624. „	19.	A pozsonyi m. kir. kamarához 392
260.	„	1624. „	27.	II. Ferdinánd királyhoz 394
261.	Sellye, . . .	1624. július	7.	„ „ „ 395
262.	„ . . .	1624. „	11.	„ „ „ 396
263.	„ . . .	1624. „	11.	„ „ „ 397
264.	„ . . .	1624. „	11.	Lamormain Vilmos jezs. atyához, a Pázmáneum regenséhez 398
265.	Nagyszombat,	1624. „	13.	II. Ferdinánd királyhoz 399
266.	Szentkereszt,	1624. „	30.	A Beszterczebányára küldött kir. biztosokhoz 401
267.	— . . .	1624. augusztus hó.		II. Ferdinánd királyhoz 402
268.	Pozsony, . .	1624. „	10.	IV. Fülöp spanyol királyhoz 403
269.	„ . .	1624. „	20.	A nagyszombati nemesi konviktus alapítólevele 404
270.	— . . .	1624. szept. 5. előtt.		II. Ferdinánd királyhoz 407
271.	Pozsony, . .	1624. szeptember	9.	A Propaganda Congregatióhoz 408
272.	Sellye, . . .	1624. „	17.	A körmöczi kamarához 409
273.	Nagyszombat,	1624. „	29.	Thurzó Szaniszló nádorhoz 411
274.	„	1624. „	29.	Caraffa Károly bécsi nuntiushoz 412
275.	„	1624. október	2.	Thurzó Szaniszló nádorhoz 414
276.	Pozsony, . .	1624. „	21.	Dietrichstein F. bíbornokhoz 415
277.	„ . . .	1624. november	2.	Pázmány adománylevele Törös János titkárhoz 416
278.	„ . . .	1624. „	10.	II. Ferdinánd királyhoz 418
279.	„ . . .	1624. „	27.	VIII. Orbán pápához 420
280.	„ . . .	1624. deczember	2.	A bécsi udvari kamarához 421
281.	„ . . .	1624. „	8.	II. Ferdinánd királyhoz 423
282.	Nagyszombat,	1624. „	22.	„ „ „ 424
283.	„	1624. „	22.	Thurzó Szaniszló nádorhoz 425

Lap

1625.

284.	Nagyszombat,	1625.	január	7.	Gazdasági utasítás a szentkereszti intézőhöz 427
285.	„	1625.	„	16.	II. Ferdinánd királyhoz 430
286.	„	1625.	február	12.	„ „ „ 431
287.	Pozsony. . .	1625.	márczius	12.	„ „ „ 433
288.	„ . . .	1625.	„	12.	„ „ „ 434
289.	— . . .	1625.	márcz. 25. után		Imát elrendelő körlevél 435
290.	Pozsony, . .	1625.	április	7.	II. Ferdinánd királyhoz 436
291.	„ . . .	1625.	„	7.	„ „ „ 438
292.	— . . .	1625.	„	7.	„Informatio Cleri circa mobilia Prælatorum“ 439
293.	Pozsony, . .	1625.	„	7.	Klesl bíbornokhoz 443
294.	Sellye, . . .	1625.	„	18.	Pallium-viselési engedély a kalocsai érsek részére 444
295.	— . . .	1625.	ápr. 18. után.		Thurzó Szaniszló nádorhoz 445
296.	Sellye, . . .	1625.	május	18.	II. Ferdinánd királyhoz 446
297.	„ . . .	1625.	„	22.	Alapítólevél a nagyszombati Oltáriszentség-alapítványról . 449
298.	Wien, . . .	1625.	június	2.	Pázmány válasza a kamarának az „Informatio“-ra tett észrevételei ellenében 450
299.	Sellye, . . .	1625.	„	13.	Nagyszombat város tanácsához 455
300.	„ . . .	1625.	„	14.	Beber János, Nagyszombat város bírájához 456
301.	„ . . .	1625.	„	14.	Lósy Imre érseki helynökhöz 457
302.	— . . .	1625.	jún. 26. előtt.		A bécsi udvari kamarához 457
303.	Sellye, . . .	1625.	július	3.	Alapítólevél a pozsonyi Oltáriszentség-alapítványról . . . 458
304.	„ . . .	1625.	„	4.	A pozsonyi kamarához 460
305.	Nagyszombat,	1625.	„	9.	II. Ferdinánd királyhoz 461
306.	— . . .	1625.	júl. 14. előtt.		Pázmány feljegyzése Perger J. kérvényére 462
307.	Nagyszombat,	1625.	július	19.	II. Ferdinánd királyhoz 462
308.	Pozsony, . .	1625.	„	21.	„ „ „ 464
309.	„ . . .	1625.	„	21.	„ „ „ 465
310.	„ . . .	1625.	augusztus	2.	„ „ „ 466
311.	Túrócz, . .	1625.	„	24.	Jogfenntartó nyilatkozat 466
312.	Pozsony, . .	1625.	szeptember	14.	II. Ferdinánd királyhoz 467
313.	„ . . .	1625.	„	24.	Nagyszombat város tanácsához 469
314.	— . . .	1625.	okt. hó elején.		Emlékirat a magyar trónöröklésről 470
315.	Sopron, . .	1625.	október	11.	Berchtold Jakabhoz 472
316.	„ . . .	1625.	„	30.	Oklevél a Pázmáneumnak megvett „Bursa Liliorum“-házról 473
317.	„ . . .	1625.	november	1.	A Propaganda Congregatiohoz 475
318.	„ . . .	1625.	„	1.	VIII. Orbán pápához 476
319.	— . . .	1625.	„	hó.	II. Ferdinánd királyhoz 477
320.	Sopron, . .	1625.	„	19.	VIII. Orbán pápához 480
321.	„ . . .	1625.	„	27.	IV. Fülöp spanyol királyhoz 481
322.	„ . . .	1625.	„	27.	Ossona gróf, bécsi spanyol követhez 482
323.	„ . . .	1625.	deczember	2.	Caraffa Károly bécsi nuntiushoz 483
324.	„ . . .	1625.	„	11.	Mutius Vitelleschi jezsuita generálishoz 486
325.	„ . . .	1625.	„	12.	Tiltakozás a soproni vallásügyi végzések ellen 487

1626.

326.	— . . .	1626.	január hó.		II. Ferdinánd királyhoz 489
327.	Nagyszombat,	1626.	„	4.	A gömöri főesperesség papjaihoz 490
328.	„	1626.	„	4.	Gömör megye rendeihez 492
329.	„	1626.	„	5.	Sennyey István püspök, kanczellárhoz 493
330.	„	1626.	„	11.	II. Ferdinánd királyhoz 496
331.	„	1626.	„	18.	„ „ „ 498
332.	Pozsony, . .	1626.	február	1.	Lósy Imre püspök, érseki helynökhöz 499
333.	„ . . .	1626.	„	1.	A pozsonyi préposthoz és káptalanhoz 500
334.	„ . . .	1626.	„	11.	Lamormain Vilmos jezsuita atyához 501
335.	— . . .	1626.	febr. 25. előtt		Előterjesztés a pozsonyi városi tanács elé 503
336.	Pozsony, . .	1626.	február	25.	Lamormain Vilmos jezsuita atyához 505

				Lap
337.	Sellye, . . .	1626. márczius	12.	Caraffa K. bécsi nuntiushoz 507
338.	„ . . .	1626. „	25.	„ „ „ „ 509
339.	Pozsony, . .	1626. „	30.	Mutius Vitelleschi jezsuita generálishoz 511
340.	Nagyszombat,	1626. április	23.	II. Ferdinánd királyhoz 512
341.	Sellye, . . .	1626. május	1.	A szepesi káptalanhoz 513
342.	— . . .	1626. máj. 22. előtt.		II. Ferdinánd királyhoz 515
343.	Pozsony, . .	1626. június	13.	„ „ „ 516
344.	„ . . .	1626. „	16.	Hoffmann Györgyhöz 519
345.	Sellye, . . .	1626. „	27.	A pozsonyi káptalanhoz 520
346.	„ . . .	1626. „	27.	Lósy Imre érseki helynökhöz 520
347.	— . . .	1626. július 7. előtt.		A bécsi udvari kamarához 521
348.	Nagyszombat,	1626. „	11.	Castorius Bernát S. J.-hoz 522
349.	Sellye, . . .	1626. „	21.	Caraffa K. bécsi nuntiushoz 523
350.	„ . . .	1626. „	24.	Túrócz vármegyéhez 524
351.	Pozsony, . .	1626. „	27.	Caraffa K. bécsi nuntiushoz 525
352.	Nagyszombat,	1626. augusztus	8.	Pázmány assecutoria-levele Hartai G. részére 527
353.	Pozsony, . .	1626. „	14.	VIII. Orbán pápához 528
354.	Nagyszombat,	1626. „	20.	II. Ferdinánd királyhoz 529
355.	„	1626. „	23.	A Propaganda Congregatiohoz 530
356.	— . . .	1626. „	23.	A Colleg. Germ.-Hung. felvételi szabályainak reform-tervezete 531
357.	Nagyszombat,	1626. aug. 23. körül.		Mutius Vitelleschi jezsuita generálishoz 533
358.	— . . .	1626. „ 23.	„	Előbbi levélnek melléklete (2-ik reform-tervezet) 534
359.	— . . .	1626. augusztus	26.	II. Ferdinánd királyhoz 535
360.	Pozsony, . .	1626. szeptember	11.	A pozsonyi jezsuita-kollégium alapítólevele 537
361.	„ . . .	1626. „	25.	II. Ferdinánd királyhoz 539
362.	— . . .	1626. okt. hó elején.		A cs. tanácshoz (Pázmány véleménye a Bethlennel kötendő béke ügyében) 540
363.	Pozsony, . .	1626. október	16.	Dallos Miklós győri püspökhöz 543
364.	„ . . .	1626. „	22.	A (Bethlen táborában levő) felsőmagyarországi rendekhez 545
365.	„ . . .	1626. „	27.	II. Ferdinánd királyhoz 547
366.	„ . . .	1626. „	28.	A felsőmagyarországi rendekhez 548
367.	„ . . .	1626. nov. hó elején.		A cs. tanácshoz (Pázmánynak és a magyar tanácsnak véleménye a Bethlennel megkezdendő béketárgyalásról) 550
368.	„ . . .	1626. november	9.	II. Ferdinánd királyhoz 552
369.	„ . . .	1626. „	24.	Bethlen Gábor fejedelemhez 555
370.	„ . . .	1626. „	24.	Caraffa Károly bécsi nuntiushoz 556
371.	„ . . .	1626. „	26.	II. Ferdinánd királyhoz 558
372.	„ . . .	1626. deczember	16.	Schock J. és Rott H. körmöczi kamarai tisztekhez . . . 558

1627.

373.	Pozsony, . .	1627. január	5.	II. Ferdinánd királyhoz 559
374.	„ . . .	1627. „	7.	Gróf Esterházy Miklós nádorhoz 560
375.	„ . . .	1627. „	8.	II. Ferdinánd királyhoz 562
376.	„ . . .	1627. „	9.	„ „ „ 563
377.	„ . . .	1627. „	9.	Caraffa K bécsi nuntiushoz 564
378.	„ . . .	1627. „	11.	II. Ferdinánd királyhoz 565
379.	„ . . .	1627. „	12.	„ „ „ 567
380.	„ . . .	1627. „	13.	Pázmány és Ostrosith biztosíték-levele 568
381.	„ . . .	1627. „	13.	II. Ferdinánd királyhoz 569
382.	„ . . .	1627. „	14.	Nagyszombat város tanácsához 571
383.	„ . . .	1627. „	28.	Sopron város tanácsához 572
384.	„ . . .	1627. február	7.	II. Ferdinánd királyhoz 573
385.	„ . . .	1627. „	8.	Ferenczffy Lőrincz udv. titkárhoz 574
386.	„ . . .	1627. „	15.	II. Ferdinánd királyhoz 575
387.	„ . . .	1627. „	15.	Pázmány javaslata a cs. tanácshoz a pozsonyi lutheránusok ügyében 576
388.	Sellye, . . .	1627. márczius	10.	II. Ferdinánd királyhoz 580

				Lap
389.	Sellye, . . .	1627. márczius	10.	II. Ferdinánd királyhoz 582
390.	„ . . .	1627. „	15.	„ „ „ 583
391.	„ . . .	1627. „	17.	„ „ „ 584
392.	Nagyszombat,	1627. április	8.	Gazdasági utasítás Fegyverneki J. palánki udvarbíróhoz . 585
393.	„	1627. „	9.	A szepesi káptalanhoz 586
394.	Sellye, . . .	1627. ápr. 10. és	13.	Gazdasági utasítások (5 darab) 587
395.	„ . . .	1627. április	17.	Gazdasági utasítás Komjáti M. titkárhoz 591
396.	„ . . .	1627. „	17.	„ „ Fegyverneki J. palánki udvarbíróhoz . 592
397.	— . . .	1627. „	19.	„ „ Psarvaczky Gy. pisetáriushoz 593
398.	— . . .	1627. „	22.	A császári tanácshoz 594
399.	Pozsony, . .	1627. „	27.	Hmira János S. J. pázmáneumi regenshez 596
400.	Sellye, . . .	1627. május	5.	A Tokajban tárgyaló kir. biztosokhoz 597
401.	„ . . .	1627. „	8.	Mally Gáspár S. J. pozsonyi rektorhoz 599
402.	„ . . .	1627. „	11.	Dallos Miklós győri püspökhöz 601
403.	Wien, . . .	1627. június	2.	Alapítólevél a Collégium Germ. Hung. növendékeinek hazautazási költségeire 602
404.	Pozsony, . .	1627. „	6.	Hmira János S. J. pázmáneumi regenshez 603
405.	„ . . .	1627. „	7.	VIII. Orbán pápához 605
406.	„ . . .	1627. „	7.	„ „ „ 606
407.	„ . . .	1627. „	7.	Caraffa Károly bécsi nuntiushoz 607
408.	„ . . .	1627. „	9, (11.)	Pázmány nyilatkozata a Pethe-féle végrendeleti hagyományról 608
409.	Sellye, . . .	1627. „	16.	II. Ferdinánd királyhoz 610
410.	„ . . .	1627. „	17.	Hmira János S. J. pázmáneumi regenshez 611
411.	„ . . .	1627. „	20.	Egy magyar jezsuita atyához 612
412.	„ . . .	1627. „	21.	Pázmány engedményokmánya a bécsi Waghaus részére . 614
413.	— . . .	1627. év nyarán.	—	Pázmány replikája a Szent-Gotthárd-apátság ügyében . . 615
414.	Sellye, . . .	1627. július	10.	Nagyszombat város tanácsához 624
415.	„ . . .	1627. „	12.	A pozsonyi m. kir. kamarához 625
416.	Nagyszombat,	1627. „	17.	Caraffa K. bécsi nuntiushoz 627
417.	„	1627. „	18.	II. Ferdinánd királyhoz 628
418.	„	1627. „	18.	„ „ „ 629
419.	„	1627. „	22.	Dallos Miklós győri püspökhöz 630
420.	„	1627. „	22.	Mally G., S. J. pozsonyi kollégiumi rektorhoz 631
421.	„	1627. „	22.	Berchtold Jakab udv. kamarai tanácsoshoz 633
422.	„	1627. „	22.	II. Ferdinánd királyhoz 634
423.	— . . .	1627. „	30.	Pálffy Pálhoz 635
424.	Pozsony, . .	1627. augusztus	5.	II. Ferdinánd királyhoz (melléklettel) 637
425.	„ . . .	1627. „	6.	Pázmány rendelete a pozsonyi káptalannak az érseki tizedből járó felerészről 639
426.	„ . . .	1627. „	11.	Lósy Imre érseki helynökhöz 640
427.	Sellye, . . .	1627. „	20.	Pálffy István érsekújvári főkapitányhoz 641
428.	Pozsony, . .	1627. „	30.	VIII. Orbán pápához 642
429.	„ . . .	1627. „	30.	II. Ferdinánd királyhoz 643
430.	„ . . .	1627. „	31.	„ „ „ 644
431.	„ . . .	1627. szeptember	1.	Hmira János S. J. pázmáneumi regenshez 645
432.	Sellye, . . .	1627. „	6.	II. Ferdinánd királyhoz 646
433.	„ . . .	1627. „	11.	Körmöcz város tanácsához 647
434—36.	Pozsony,	1627. „	21.	Három oklevél a Pázmáneum házairól. (Egyben az ezen három levelet magába foglaló 1627. okt. 28-iki regales) 647
437.	„ . . .	1627. „	30.	Az ország vármegyéihez 653
438.	Nagyszombat,	1627. október	7.	A győri káptalanhoz 654
439.	„	1627. „	7.	A pozsonyi m. kir. kamarához 655
440.	Sellye, . . .	1627. „	13.	Körmöcz város tanácsához 657
441.	„ . . .	1627. „	13.	A körmöczi kamarához 658
442.	„ . . .	1627. „	13.	Rott Hermann körmöczi kamarai számvevőhöz 659
443.	„ . . .	1627. „	18.	A győri káptalanhoz 660
444.	— . . .	1627. nov. hó elején.		Pázmány kimerítő jelentése Szent-Gotthárd ügyében . . . 661

					Lap
445.	Pozsony, . .	1627.	november	7.	Hmira János S. J. pázmáneumi regenshez 664
446.	„ . . .	1627.	„	7.	„ „ „ „ „ „ 665
447.	Nagyszombat,	1627.	„	30.	Cataneo Kamill castiglionei apát, római ügyvivőhöz . . . 666
448.	Pozsony, . .	1627.	deczember	12.	Dietrichstein Ferencz bíboroshoz 667
449.	Nagyszombat,	1627.	„	28.	II. Ferdinánd királyhoz 668
450.	„	1627.	„	28.	Bethlen Gábor fejedelemhez 670

1628.

451.	— . . .	1628.	jan. 13. körül.		Izenet Giulio Ciccolini báróhoz 672
452.	Pozsony, . .	1628.	január	26.	Giulio Ciccolini báróhoz 672
453.	„ . . .	1628.	„	27.	II. Ferdinánd királyhoz 673
454.	— . . .	1628.	február	4.	Pázmánynak javaslata (a császári tanácshoz ?) 675
455.	Pozsony, . .	1628.	„	15.	Komárom város lakóihoz (a város lakói által Pázmányhoz írt levél szövegével együtt) 678
456.	„ . . .	1628.	„	16.	A bécsi udvari kamarához 680
457.	„ . . .	1628.	márczius	4.	Meghívó (értekezletre) a püspökökhöz és káptalanokhoz 681
458.	„ . . .	1628.	„	6.	II. Ferdinánd királyhoz 682
459.	„ . . .	1628.	„	10.	„ „ „ 683
460.	„ . . .	1628.	„	11.	„ „ „ 684
461.	„ . . .	1628.	„	11.	Dietrichstein F. bíboros, olmützi püspökhöz 685
462.	„ . . .	1628.	„	11.	„ „ „ „ „ 686
463.	„ . . .	1628.	április	3.	Pázmány első végrendelete 687
464.	„ . . .	1628.	„	4.	II. Ferdinánd királyhoz 691
465.	„ . . .	1628.	„	4.	A magyar prælatusokkal (április 2.) megtartott értekezlet tárgyalási pontjai 693
466.	„ . . .	1628.	„	8.	Nyilt parancs az esztergomi egyházmegye prælatusaihoz és káptalanaihoz 695
467.	„ . . .	1628.	„	14.	II. Ferdinánd királyhoz 699
468.	Nagyszombat,	1628.	„	14.	Bornemisza Jánoshoz 700
469.	„	1628.	„	27.	A pozsonyi kamarához 702
470.	Túrócz . .	1628.	„	30.	Hmira János S. J. pázmáneumi regenshez 703
471.	Stubnya . .	1628.	május	7.	A pozsonyi kamarához 704
472.	Pozsony, . .	1628.	„	17.	Egy ismeretlen világi főúrhoz 706
473.	„ . . .	1628.	június	2.	A bécsi egyetem konzisztóriumához 707
474.	„ . . .	1628.	„	2.	Hmira János S. J. pázmáneumi regenshez 708
475.	„ . . .	1628.	„	2.	Lamormain Vilmos jezsuita atyához 709
476.	„ . . .	1628.	„	4.	Zaicz Jánoshoz, a Pálos-rend generálisához 710
477.	— . . .	1628.	„	hó (?)	II. Ferdinánd királyhoz 711
478.	— . . .	1628.	„	8.	„ „ „ 712
479.	— . . .	1628.	„	8.	„ „ „ 713
480.	Wien, . . .	1628.	július	10.	Trauttmansdorff Miksa grófhoz 714
481.	„ . . .	1628.	„	11.	VIII. Orbán pápához 715
482.	— . . .	1628.	júl. 16. előtt.		II. Ferdinánd királyhoz 716
483.	Wien, . . .	1628.	július	30.	Barberini Ferencz, bíboroshoz 717
484.	— . . .	1628.	júl. v. aug. hó.		Pázmány feljegyzései Domitrovich zágrábi püspöknek a saági prépostságban maradt hagyatéki ingóságaira nézve 718
485.	Pozsony, . .	1628.	augusztus	4.	Hampruner Györgyhöz, bécsi püspöki udvarmesterhez . . 719
486.	„ . . .	1628.	„	4.	Lamormain Vilmos jezsuita atyához 720
487.	„ . . .	1628.	„	4.	Hmira János S. J., pázmáneumi regenshez 721
488.	„ . . .	1628.	„	4.	Pallotto János bécsi rendkívüli nuntiushoz 722
489.	„ . . .	1628.	„	13.	II. Ferdinánd királyhoz 723
490.	„ . . .	1628.	„	13.	„ „ „ 724
491.	„ . . .	1628.	„	16.	A zágrábi székeskáptalanhoz 725
492.	„ . . .	1628.	„	26.	II. Ferdinánd királyhoz 726
493.	— . . .	1628.	„	26.	„ „ „ 727
494.	— . . .	1628.	„	26.	„ „ „ 728
495.	Pozsony, . .	1628.	„	30.	Ubaldini bíboroshoz 728

					Lap
496.	Pozsony, . .	1628.	augusztus	30.	VIII. Orbán pápához 729
497.	Nagyszombat,	1628.	szeptember	3.	Adománylevél az esztergomi Szt. István prépostságnak Lippay Gy. kezeire való adományozásáról 730
498.	— . . .	1628.	szept.	5. előtt.	II. Ferdinánd királyhoz 732
499.	— . . .	1628.	szept.	5. után.	Észrevételek a nádor iratára Szent-Gotthard ügyében . . 733
500.	Pozsony, . .	1628.	szeptemb.	17.	A körmöczi kamarához 735
501	Nagyszombat,	1628.	„	20.	Hmira János S J. pázmáneumi regenshez 736
502.	Pozsony, . .	1628.	„	23.	VIII. Orbán pápához 737
503.	„ . . .	1628.	„	26.	A bécsi pápai nuntiushoz 739
504.	— . . .	1628.	okt.	5. előtt.	Ujabb észrevételek a nádor iratára Szent-Gotthard ügyében 740
505.	— . . .	1628.	„	5. „	Törös János érseki titkárhoz 742
506.	Sellye, . . .	1628.	október	7.	Ferenczffy Lőrincz udvari titkárhoz 744
507.	„ . . .	1628.	„	8.	Sennyey J. veszprémi püspök, kanczellárhoz 745
508.	„ . . .	1628.	„	22.	A pozsonyi kir. kamarához 746
509.	„ . . .	1628.	„	24.	Sennyey István veszprémi püspök, kanczellárhoz 747
510.	„ . . .	1628.	„	24.	Nagyszombat város tanácsához 748
511.	Nagyszombat	1628.	november	6.	II. Ferdinánd királyhoz 749
512.	„	1628.	„	11.	A bécsi udvari kamara elnökéhez 750
513.	Sellye, . . .	1628.	„	20.	A pozsonyi kir. kamarához 751
514.	Nagyszombat,	1628.	deczemb.	30.	A bécsi pápai nuntiushoz 752

I. FÜGGELÉK.

1604.

1.	Róma, . . .	1604.	márczius	20.	Cl. Aquaviva jezsuita generális levele Pázmányhoz (Grazba) 755
2.	„ . . .	1604.	június	20.	„ „ „ „ „ „ „ 757
3.	„ . . .	1604.	szeptemb.	18.	„ „ „ „ „ Cariglio Alfonz provinciálishoz 758
4.	„ . . .	1604.	„	18.	Pázmány által tanított tételek római (rendi) czenzurája . . 759
5.	„ . . .	1604.	deczemb.	18.	Cl. Aquaviva levele A. Cariglio S. J. provinciálishoz . . 763

1605.

6.	Róma, . . .	1605.	márczius	19.	Cl. Aquaviva levele A. Cariglio S. J. provinciálishoz . . 764
7.	„ . . .	1605.	szeptemb.	10.	„ „ „ Pázmányhoz (Grazba) 764

1606.

8.	Róma, . . .	1606.	„	16.	Cl. Aquaviva levele Pázmányhoz (Grazba) 765

1607.

9.	Róma, . . .	1607.	július	7.	Cl. Aquaviva levele Pázmányhoz (Grazba) 766

1610.

10.	Róma, . . .	1610.	február	6.	Claudius Aquaviva levele Pázmányhoz (Wienbe) 767
11.	„ . . .	1610.	„	20.	„ „ „ Argenta János provinciálishoz 768

1611.

12.	Róma, . . .	1611.	október	1.	Claudius Aquaviva levele Pázmányhoz (Nagyszombatba) . 769

1616.

13.	Prága, . . .	1616.	január	27.	Klesl bíbornok levele Thurzó György nádorhoz 769
14.	„ . . .	1616.	február	3.	„ „ „ Forgách Zsigmondhoz 772
15.	Róma, . . .	1616.	márczius	5.	M. Vitelleschi jezsuita generálisnak levele Pázmányhoz (Prágába) 773

			Lap
16. Prága, . . .	1616. augusztus 25.	Kiesl bíbornok levele Thurzó György nádorhoz	774
17. „ . . .	1616. szeptember 20.	„ „ „ „ „ „	776
18. „ . . .	1616. „ 28.	„ „ „ „ „ „	777
19. Róma, . . .	1616. november 10.	V. Pál brévében felmenti Pázmányt az eretnek származás akadálya alól	779

1621.

20. Wien, . . .	1621. január 9.	II. Ferdinánd levele V. Pál pápához	783
21. Róma, . . .	1621. október 10.	Draskovich György prépost Pázmány nevében négyévi relatiót terjeszt a pápa elé	784

1626.

22. Róma, . . .	1626. február 7.	M. Vitelleschi jezsuita generális levele Pázmányhoz . . .	786

1628.

23. Róma, . . .	1628. október 3.	Senkviczy Mátyás prépost Pázmány nevében négyévi relatiót terjeszt a pápa elé	787
24. „ . . .	1628. okt. 17. előtt.	Senkviczy M. kérvénye (P. nevében) a pápához	789

II. FÜGGELÉK.

Név- és tárgymutató 791

III. FÜGGELÉK.

Hasonmások:

1. szám. Kassa, . . .	1601. augusztus 25.	Pázmány P. S. J. sajátkezű levele Claudius Aquaviához, a Jézus-társaság generálisához (4 oldal).
2. szám. Grácz, . . .	1605. április 4.	Pázmány Péter S. J. gráczi tanár sajátkezű levele Sennyey Pongrácz erdélyi marsallhoz.
3. szám. „ . . .	1607. „ 29.	Pázmány Péter S. J. sajátkezű irata az e napon letett szerzetesi professióról.
4. szám. „ . . .	1607. „ 29.	Pázmány Péter S. J. sajátkezű irata az e napon a professio letevése után tett egyéb fogadásairól.
5. szám. Nagyszombat,	1609. márczius 23.	Pázmány Péter S. J. levele Viller Bertalan jezsuita atyához (2 oldal).
6. szám. Wien, . . .	1609. „ 25.	Pázmány Péter S. J. levele Viller Bertalan jezsuita atyához.
7. szám. —	1617. márczius 12.	Oklevél-alakban kiállított és Rómába küldött esküformula, melyet e napon tett le Pázmány Péter az érsekség átvétele czímén.
8. szám. —	1617. márczius 12.	Oklevél-alakban kiállított és Rómába küldött esküformula, melyet e napon tett le Pázmány Péter az érseki pallium átvétele czímén.
9. szám. Róma, . . .	1604. márczius 20.	Claudius Aquaviva jezsuita generális levele Pázmány Péter S. J. gráczi tanárhoz.
10. szám. Róma, . . .	1606. szeptember 16.	Claudius Aquaviva jezsuita generális levele Pázmány Péter S. J. gráczi tanárhoz.
11. szám. —	—	Pázmány Péter különböző czímerpecsétjei (4 darab).

1.

1601. AUGUSZTUS 25. *Kiadatlan.*

KASSA.

Claudius Aquaviva-hoz, a Jézus-társaság generálisához.

Az Erdélyben működő jezsuitákról küld híreket és leírja az erdélyi állapotokat: hogyan foglalta el Basta generális Kolozsvárat, miként jöttek oda a szász követek; elmondja, hogy az oláh vajda visszatér hazájába, Zsigmond fejedelem Moldvában tartózkodik, továbbá, hogy Gonzaga a jezsuita atyákat Basta pártfogásába, főleg az unitáriusok megtérítésére ajánlotta. Dícséri Gonzagának buzgólkodását Kassán, a vallás ügye körül; Pázmány, ki már 6 hónapja van Kassán, írja, hogy egy kassai rendház építése iránt tárgyalások folynak. Kéri egy vizitátor küldését Kolozsvárra, de ez ne a provincialis legyen.

Admodum Reverende in Christo Pater, Pax Christi.

Scribendi ad V. Paternitatem occasionem, quædam P. Majorii[1] litteræ dederunt, in quibus nostrorum illic statum, obiter perscribit, qualis videlicet fuerit ante illud tempus, quo Sigismundus princeps acie vinceretur; sed quia tunc inutilis omnis scriptio videbatur, ad hoc tempus distuli. Nunc igitur, Deo sic disponente, Basta, nomine suae Majestatis totam obtinet Transsylvaniam, Claudiopolim venit circa diem II. hujus mensis; cives supplices claves civitatis obtulerunt; verebatur D. Basta, ne miles prædæ avidus, vel se invito diriperet civitatem: quam ob rem castra foris locata hucusque habet: tria militum vexilla immisit, quæ ingredi volentes arcerent, nisi proprium ipsius sigillo impressum adferrent signum. Eodem venere Civitatum Saxonicarum ac aliarum legati obsequentes, a Claudiopolitanis bina militibus stipendia solvi voluit D. Basta: Valachus cum suis militibus, adjunctis nonnullis Germanis, in suam provinciam abitum parabat in dies: filium, uxorem, matrem, quæ in custodia habebantur, liberas recipiet. Sigismundus princeps præcipuis comitantibus in Moldaviam evasit, ubi nescio quis miles Polonicus et (ut vulgo fertur) etiam Cancellarius, morantur. Commendavit Ill^mus^ Gonzaga[2] nostros Patres Domino Basta, rogavit illud quoque, ut hanc occasionem non negligat, Arianos qui Claud^o^ solum et locis adjacentibus inveniuntur, ad meliorem frugem reducendi, templa, scholas adimendo omniaque interdicendo exercitia. Inculcatum id calide, resque,

[1] Petrus Majorius római szül. jezsuita atya, 1601. év elején erdélyi vice-provincialis és a kolozsvári kollégium rectora volt. A Jézus-társaságba 1565-ben lépett be 23 éves korában.

[2] Gonzaga Ferdinand főkapitány volt Kassán. (V. ö. *Fraknói,* P. P. és kora I. k., 615. l.)

quam facilis sit, proposita, Deus dirigat mentem boni Domini: non diffido illum aliquid effecturum. Ill^mus certe Gonzaga egregie animatus in nos et res Religionis, cuperet suam isthic præsentiam, non minus Religioni quam Imperatori utilem esse. De Domicilio nostrorum hic erigendo sæpe egimus, et nunc P^i Provinciali scripsi de via ac ratione, qua negocium ad finem perduci posse videri possit. Sed ut ad id, quod initio dicebam, revertar, P. Majorius multa querebatur de personarum paucitate: quæ res, ut dixi, occasionem mihi dedit scribendi et duo quædam V^æ Paternitati proponendi. Alterum est, quod cum pacatiora jam illic futura speremus post mensem omnia, videretur omnino consultum, si V. Paternitas ante studiorum initia mitteret, qui et consolari et iuvare visitando possit bonos illos Patres. Meminit enim V. Paternitas a septem annis nullum, nisi Rectorem eundem habuisse illos, V. Provincialem: in singulis visitationibus Provinciales solent plurima in collegiis invenire, quæ egeant visitatione. Quid tot annis intermisso officio? Equidem cogitare soleo (cum recolo, quanto desiderio et quam avide exspectari soleat Provincialis in collegiis, quæ singulis annis visitantur), Dei inprimis beneficio, dein P. Majorii virtute eximia rem hactenus sustentatam, alias periculose durassent.

Deinde si ad finem Septembris vel certe initium Octobris aliquem V. Paternitas mittere cogitat, arbitror omnino rem dignam consideratione esse, an R. P. Provincialis ire possit ac debeat, quia multorum animi (ob eventum consiliorum et laborum ipsius sanctorum et rectissime institutorum minus optatum) exulcerati sunt in illum; hoc, etsi non dubito, perscriptum esse ad V. R. Paternitatem, tamen revocandum esse in mentem, res ipsa videbatur suadere. Ego quoque R. P. Provinciali scripsi de rebus meis: sextum jam mensem hic versor.

His me V. R. Paternitatis sacris sacrificiis et orationibus una cum socio P. Tullero ex animo commendo.

Cassoviæ 25. Aug.: 1601.

V^æ Paternitatis filius et servus in Christo

Petrus Pazmany m. p.

Kivül:

Admodum R^do in Chro Pri P. Claudio Aquavivæ Praep. Generali Societatis Jesu soli Romæ.

Ezen levélnek egészen Pázmány által sajátkezűleg írt eredetije fennmaradt a Jézus-társaság exæteni (Hollandia) kollégiumának levéltárában (G. Ep. XXXVI. f., 352—3.). Fenti közlés az eredeti nyomán történik.[1]

[1] Hasonmásban lásd e levélszöveg eredetijét e kötet fuggelékében 1. sz. alatt.

2.

1601. SZEPTEMBER 19. *Kiadatlan.*

KASSA.

Claudius Aquaviva-hoz, a Jézus-társaság generálisához.

Jelenti, hogy hat, Kolozsvárról Kassára menekült jezsuita atya elhagyta Kassát; köztük volt Vásárhelyi G. is, kit az oláhok, Gyulafehérvárat a vajda utasítására elfoglalván, megsebesítettek; de a többit is kifosztották, a templomokat megrabolták. Basta ezért másnap kivégeztette a vajdát. Jelenti, hogy P. Majorius kolozsvári rector kérését nem teljesítheti és P. Tullert nem küldheti oda, mert beteg, és mint egyetlen német szónokot nem nélkülözheti Kassán, de különben a provincialis sem adott eziránt még utasítást. Említi Gonzagának (?) abbeli szándékát, hogy a kassai dómot a katholikusoknak adja, ami egy német hitszónok jelenlétét még szükségesebbé teszi.

Admodum R^e^ in Chro Pater. Pax Christi.

Hesterno die abiere hinc sex e nostris Transsylvanis, quos Pater Majorius in hac tanta rerum perturbatione judicavit illinc dimittendos, præsertim Albensi collegio penitus desolato. Inter hos unus est P. Gregorius Vasarhelinus[1], qui etiamnum propter plagas et vulnera, quæ Albæ acceperat, infirma est valetudine. Magnum omnino vitæ discrimen adierunt, quicunque Albæ fuerant, in civitate enim deserta ab incolis, pene soli remanserunt freti D. Basta tutela, quæ illis nullo modo defuisset, ni astu Valachi tunc adhuc vivi, præmissi milites civitatem diripuissent incendissentque. Jactabant illi milites se in mandatis habere, ut sacerdotes occiderent. Sed Deus defensor fuit nec ulli quicquam gravius accidit præter P. Gregorium: cæteri spoliati ad indusium usque, tandem jussu D. Basta (qui aliquot adhuc milliaribus aberat) a Vallonibus in castra deducti, inde Claudiopolim, omnia tamen præter sacram suppellectilem amiserunt. Mira sunt, quæ efferati milites fecerunt: in templis organa et quæ usui ipsis esse non poterant, confregerunt: sepulchrum Patris Principis Sigismundi, quod e marmore, fere ad templi fornicem assurgebat, deturparunt. Matris vero cadaver etiam eruere tentarunt eo quod argenteo sepulchro inclusam illam audierant, sed fornicibus bene solidis ab accessu prohibiti, laminam argenteam quæ tantum erat sepulchrum extrinsecus, abstulere. — Sed non tulit Deus hasce injurias. Nam Valachus sequenti die occisus fuit jussu Dni Basta: ita ipsius sceleribus et infidelitate merentibus. E militibus quoque passim per provinciam multi ab incolis cæsi, qui omnia itinera infensa habent. Et adhuc incertum quam Deus pœnam de exercitu tam

[1] Vásárhelyi Gergely jezsuita atya, a gyulafehérvári rendház tagja, egyúttal tábori concionator is volt.

pio (?) sumere velit, necdum enim in vado res sunt. — P. Majorius rogat me plurimum ut P. Tullerum [1] ad ipsum mittam, sed cum et infestæ sunt viæ omnes, et Pater valetudine nunc quidem aliqua ex parte turbata ac sub manu medicorum sit, et quod caput est, a P. Provinciali id mihi commissum non est, non putem esse faciendum, præsertim cum hic nullus sit alius Germanus concionator, qui tamen summe necessarius, multos quidem invenimus, qui ideo solum hæretici affectus sunt, quod nunquam catholicos docentes audire possent. Et præsertim hoc tempore non videtur consultum sine aliquo Germano concionatore hunc locum deserere, nam Illustrissimus cogitat propediem summum templum, quod nunc hæretici obtinent, illis adimere: de qua re principis quoque Matthiæ consensum habet; magnum autem scandalum esset, si in civitate, in qua plurimi, imo majori parte, Germani sunt, nulla concio Germanica haberetur. Illmus Generalis humanissime habuit nostros patres, qui e Gallia [2] abibant, commemoravit sua Excellentia (sic!), et omnino visus mihi est ejus præclarum et a se frequenter ante laudatum facinus, imitari. Non admirationem solum, verum et indignationem movit hæreticorum suæ Excellentiæ erga nostros humanitas, quam ut ego invidiam devitarem, rogavi aliquoties suam Excellentiam, parcior ut quibusdam in rebus esset, sed in suo proposito perstitit.

His me V. R. sacris sacrif. et orationibus commendo plurimum.

Cassoviæ, 19. Septembris 1601.

V. P. A. R^dæ servus et filius in Christo

Petrus Pazmany

Adm. Rev. in Chr. Pri P. Claudio Acquavivæ præpos. Generali Societatis Jesu Romæ.

Ezen levélnek egészen Pázmány által sajátkezűleg írt eredeti példánya fennmaradt a Jézus-társaság exæteni kollégiumának levéltárában. (G. Ep. XXXVI. f. 354.) Fenti közlés az eredeti nyomán történik.

[1] A nagyszombati kollégium évkönyve ezt írja 1601. évre (*Fraknói,* P. P. és kora I. k., 615. l.): „Duo præterea e nostris Cassoviæ morati sunt sacerdotes." A margón pedig ez áll: „P. Petrus Pázmány et Jacobus Némethi." — Egybevetve ezen adatokat a fenti adattal, az látszik, hogy vagy három jezsuita atya volt Kassán (Pázmány, Némethi és Tuller János) vagy pedig csak kettő, és pedig nem „P. Némethi", hanem a „Germanus concionator" (Tuller) és Pázmány. Némethit az 1616. február 8. levélben említi fel Pázmány, mint 1614. évi missionarius-társát.

[2] Hihetőleg hibás olvasás, ehelyett: „*Cassovia*". A másolatot az exæteni levéltáros: P. *van Meurs* készítette. A levél első sorával összevetve, valószinűnek látszik, hogy itt is hihetőleg a hat, Kassáról Erdélybe utazó jezsuitáról szól Pázmány.

3.

1601. DECZEMBER 31. *Kiadatlan.*

KASSA.

Claudius Aquaviva-hoz, a Jézus-társaság generálisához.

Írja, hogy P. Tullerral Sellyén járt, őt láza miatt ott is hagyta, de maga ismét Kassára visszatért, ahol a főkapitány káplánjával, a sok nehézségek közepette is, míg előljárói kívánni fogják, tovább működik. Erdélyről közöl híreket, így: Kolozsvárat Zsigmond fejedelem hiába ostromolta, majd Dévába vonult és oda egy jezsuita atyát kéretett Bástától, aki Kolozsvár környékén táboroz seregével, amelyet a rablástól alig bír visszatartani. P. Sulyok Ferencz kalandját is hírül adja, amely őt Szatmárra való utazásában (P. Márkkal és Kristóf deákkal) érte. Boldog újévet kíván.

Rev. in Christo Pater, Pax Christi.

Jussu Reverendi P. Provincialis Selliam abieram elapsis diebus, a quo rursus remissus Cassoviam veni, sed quia P. Joannes Tullerus quartana extenuatus redire non potuit, solus redii, atque ita cum capellano illius Generalis maneo eoque, loco socii, utor. Ad me quidem quod attinet quietiorem semper antea vitam cupivi, sed mea me peccata huc deduxere. Cupio quidem et ex animo Illustrissimo Generali, ob singularem ejus pietatem, satisfacere, et quia jam nos novimus, difficultatesque, quas, si quis alius hic substitueretur, habiturus esset, plane video, non deprecor, ne hic sim, dum Illustr. Generalis hic manebit. Spero enim omnino intra paucos menses, atque adeo statim, ac tempestas frigida remiserit, officio suo (si ita omnibus procurante,[1] quamvis multis precibus retineatur) defuncturum; quod tamen ex animo opto et sentio, si precibus locus esset, id orarem, ut ab Ungaria abesse possem.

De Transsylvania hæc sunt, quæ scribenda breviter iudicavi V. Paternitati. Sigismundus obsidionem Claudeopolis solvit jam pridem, licet enim ad 50,000 militum in castris haberet (quorum 12.000 e Turcis constabant) oppidumque nec natura neque arte munitum, nec a milite satis instructum oppugnare possit: quia tamen Turcæ diripere maluerunt, partim civium precibus partim commiseratione nostrorum motus abscessit: nunc in Deva hæret, quem ad locum ut unus e nostris mitteretur, a Dno Basta petiit et impetravit. Chiaki aliique sui duces variis in locis sparsi in hybernis manent. Bassa quoque Natoliæ cum aliquot equitum millibus in pagis ad Lippam hibernant: Dnus Basta, Haidones ut excederent Transsylvania, consensit: cum reliquo milite oppida et castella vicina Claudiopoli occupat, omnino tamen ab annona et a pecunia destitutus ægre milites in officio retinet, et quamvis

[1] Hihetőleg hibás olvasás. A másolatot az exaëteni rendház levéltárosa készítette.

maxima utantur libertate, tamen ad turbas et direptiones oppidorum adusque Claudiopolis proni visi sunt hisce diebus — P. Sulyok [1] cum P. Marco Zakmarium missi sunt cum relicta Dni Christophori literati. Sed grave in eo itinere P. Marcus accepit incommodum: e curru enim descendens, per montana pedes semitam ingreditur, aliud cogitans, multum e via deflectit, in pagum Valachicum delatus, ibi spoliatus plagisque vulneribusque oneratus semivivus relictus, tertio demum die est repertus. Zachmarini curatur jamque extra periculum esse ab eo ipso nobili viro accepi, qui hæc mihi retulit. — Et cum aliud scribendum non occurrat, me V. Ptatis sacris orationibus commendo plurimum. Ego quoque Dnum precabor, ut hoc anni novi auspicio, una cum commisso sibi grege, a Dno nostro largissimam gratiam ac benedictionem consequatur.

Cassoviæ 31. Dec. 1601.[2]

V. Ptis filius ac servus in Christo

Petrus Pazmany m. p.

Ezen levélnek egészen Pázmány által sajátkezűleg írt eredeti példánya fennmaradt a Jézus-társaság exæteni (Hollandia) kollégiumának levéltárában. (G. Ep. XXXVI. f. 359.) Fenti közlés az eredeti nyomán történik.

4.

1605. ÁPRILIS 4.

GRÁCZ.

Sennyey Pongrácz erdélyi marsalhoz.

Vígasztalja a sanyarúságban és szegénységben; megígéri neki, hogy Ferdinánd főherczeg által közben fog járni a császárnál az ő érdekében. Kéri, ha Prágában találkoznék Kornis Boldizsárral, adná át neki üdvözletét.

Spectabilis ac Magce Domine De colendissime.

Szolgálatom és isteni imádságom ajánlása után, az Úr Istentül Nagyságodnak minden kívánta jót, mind hozzá tartozókkal egyetembe.

[1] Sulyok Ferencz jezsuita atya a gyulafehérvári rendház superiorja volt.

[2] A fenti 3 levél (1601. aug. 25., szept. 19., decz. 31.) megerősíti *Fraknói* azon (P. P. és kora I. k. 615. l.), a nagyszombati kollégium évkönyveiből (most is e kollégium birtokában vannak) és a római kollégium könyvtárában levő „Litteræ annuæ" jelentésekből vett sejtését, hogy Pázmány 1601. és 1603. évek közti időt nem Gráczban, hanem Magyarországban töltötte és pedig nem mint régebben vélte (id. m. I. k. 29. l.), csak évi szünidőit. *Fraknói* azt is sejtette, hogy Pázmány még 1601. évben elhagyta Kassát és Forgách Ferencz nyitrai püspök udvarába küldetett. Ezt 1601. év végére és 1602. év első hónapjaira nézve kizárni látszik a fenti (decz. 31-én írja, Rómába) levél; de 1602. év folyamán már Forgách Ferencz mellett lehetett, „Felelet Magyari István könyvére" czímű könyve előszava ugyanis: Radosnyán, 1602. okt. 12-én kelt. (Lásd Opera Omnia, Series Hung. I. köt. 16. l.)

Továbbá a Nagyságod sok fáradságát s kárvallását, látja Isten, szívem szerént bánom, tudván, hogy sanyarú és igen nehéz annak szeginségre jutni, a ki az előtt uraságba élt: De minthogy ezeket Nagyságod nem gonosz tettéért, hanem azért szenvedte, hogy fejedelmének hitivel köteles hívségétül el nem távoznék; mint az Isten előtt jutalma leszen a Nagyságod hívségének, úgy Császár ő felsége előtt is, nem kételkedem, böcsülletes leszen. Im a mi fejedelmünk[1] ő maga írt Nagyságod mellett, ő felségének jó módon és formán, tudom, hogy foganatos leszen az ő felsége commendaciója. E mellett noha Nagyságodnak sokkal nem ajánlhatom magamat, mindazáltal, a mibe szolgálhatok Nagyságodnak, kész vagyok örömest szolgálni, és az Úr Istent kérem, hogy *ennyi szélvész és háboruság után, csendesítse meg a mi megnyomorúlt* hazánkat ő felsége. Nagyságodat pedig azon kérem, hogy ha Kornis Boldisár uramat Prágába éri Nagyságod, én nevemmel szolgálatomat és isteni imádságomat ajánlja Nagyságod ő kegyelmének.

Ezzel az Úr Isten tartsa és áldja meg Nagyságodat.

Græcii 4. Aprilis 1605.

Donis Væ Magcæ servus in Christo

Petrus Pazmany m. p.

P. S. Nagd megbocsásson, hogy ezzel bántom Nagyságodat. Im egy kis könyvet küldök a Colosvári Pátereknek, ha az Úr Isten őket megtartja, mikor az Isten Nagyságodat beviszi, adassa P. Káldi kezébe Nagyságod, kit Nagyságodnak meg igyekezem szolgálni.

Kívül:

Spectabili ac Magnifico Domino Dno Pancratio Sennyey, Marsalco Transylvaniæ, Sacræ Cæsareæ Maiestatis Consiliario etc. Domino colendissimo.

Ezen, egy írott oldalra terjedő levélnek egészen Pázmány által sajátkezűleg írt eredeti példánya fennmaradt a Sennyey bárói család bottyáni levéltárában: Fasc. 12. nr. 50. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Nyomtatásban első ízben közölte Bunyitay: *Századok,* 1887. évf. 75. l.[2]

[1] Ez az akkor Gráczban lakó és Stájerországban uralkodó Ferdinánd (későbbi II. Ferdinánd császár és magyar király).

[2] Hasonmásban lásd e levélszöveg eredetijét e kötet függelékében 2. sz. alatt.

5.

1605. DECZEMBER 17.

GRÁCZ.

Istvánffy Miklóshoz.

Írja, hogy a megbízás szerint tárgyalt Rátkay Istvánnal, aki azt állítja, hogy fivérének ez évre képtelen volt tartozásának lefizetésére haladékot adni. Magasztalja a bán és Istvánffy érdemeit, hogy Horvátország e háborús időkben semmit sem szenvedett, amit a pápa is észrevett. A béke ügye még ingadozó, de ő (Pázmány) a háború jó kilátásai daczára, a béke után sóvárog. Közli a hírt, hogy a Habsburgok és a Mediciek közt házasság készül. Kéri Istvánffyt, írná meg Magyarországnak, Ulászlótól fogva, történetét, mely kor olyan közel van és mégis olyan ismeretlen, pedig minden felfordult alatta.

Spectabilis et Magnifice Domine, Domine collendissime.

Salutem a Domino, meorumque obsequiorum commendationem. Litteras, quas e castris 26-a Novembris dedit Vestra Magnifica Dominatio, biduum est, ex quo accepi, et quidem pro ea, quæ promptissima est, obsequendi V. M. D. voluntate, summa qua potui, diligentia egi, cum Stephano Rattkay: verum is et mihi privatim et Secretario Magnifici Domini Rattkay ita respondit, ut diceret, se quidem Magnificæ Dominationi V. plurimum debere, et velle debere profiteri atque adeo petitio levis Vestræ Magnificae Dominationis instar imperii est apud ipsum, verum non diffidere se, quin si Magnifica Vestra Dominatio suas quoque rationes intelligat, facile in eam sententiam iturum, ut justis, gravibusque causis, inductum ipsum judicet, quominus hoc anno debita fratris remittat. Principio enim post tot M. D. V. et Domini Bani labores, confecto negotio, si eo ipso tempore, quo possessionem adire debet, conveniat, parcat, fore, ut aliis deinceps annis, variis item modis differatur, donec post duos, tresve annos, velut usucapione præscriptioneque nihil se debere fratres jactent. Deinde si Domino Joanni debitum relaxetur, multo potiori jure et Georgio relaxandum, id enim et majores ipsius rei familiaris angustiæ, et jura sanguinis majora exigunt; deinde nonnulla quoque debita in his, ultro citroque factis itineribus contraxisse se ait, quæ ad Calendas Januarii sunt exolvenda. Hæc igitur et multa alia sunt, propter quæ non diffidit Vestram Magnificam Dominationem probaturam consilium ipsius.

Ego vero ex animo gratulor Vestræ M. D., quod hoc fatali Pannoniæ anno nullum incommodum acceperit Croatia, quæ res et in præsens omnium commendationem et apud posteros memoriam Vestris Magnificis Dominationibus pariet immortalem. Quanti hanc Croatiæ constantiam, imo quantum paucorum illic fidem ac prudentiam orbis christianus faciat, non obscuris indiciis magnus ille Christianorum Antistes declarare cœpit; cœpit, inquam, perget enim, non dubito,

pacis negotium, in ancipiti adhuc hæret, si bellum prosequendum; vires solito majores promittunt universi, sed ego tamen ad pacem suspiro, nam usu edoctus scio, promissa sæpe fallere. Spes est affinitatem fore inter hanc Domum Serenissimam et Florentinam. Nec vana, ut spero, spes.

Sed rogo D. V. M., hanc mihi veniam dabit, si quod in animo dein concepi meo, nunc tandem promam. Quantæ, Deus bone! tenebræ, imo quantæ fabulæ in Historia Hungarica a temporibus Uladislai, legi varios, qui res nostras posteriores attigere, sed ita, ut inficere potius, quam illustrare, res gestas videantur voluisse; et tamen mea sententia, nullæ unquam res Ungarorum ad posteritatis memoriam aptiores, quam hæ posteriorum annorum, in quibus mutata omnia et inversa. Quid enim aptius exemplar cæterorum, quam Ungaria ruens, in quo suos exitus contemplentur, et saniora consilia sequantur. Et quis hoc, vel quando attinget? et quis si vel attingat, novit omnia? Equidem Philippi Cominoi, Regis Galliarum Consiliarii Historiam legi, hominis, qui nec linguæ latinæ, gnarus erat, sed doctam, sed prudentem Historiam, Deus bone, in qua plus prudentiæ, quam in plurimis veterum! Scribit res quas vidit, quibus interfuit, quibus præfuit; consilia, fines, exitus, artes, fraudes suorum, aliorum fideliter persequitur. O, si quis apud nos talis! Scio, quid animo concipiam, assequitur V. M. D., quæ sola nullo labore, e sinu felicius (hihetőleg: „felicis“) illius memoriæ depromeret, quæ alii nullo labore assequentur. At labores tantos ætas hæc non fert! Primum viridis illa senectus in hoc ipsum a Deo servata videtur, ut furore Turcico, vastitis (?) Acsynis (?) vivum esset omnium rerum, ac dives penu, nec laboris grandis, et si operarum alienarum usus aliquis esset, ea non deforet. Sed vera dicere, non semper e re dicentis. Est aliquid, non ejusmodi tamen scrupulus hic est, qui magnopere sit extimescendus M. D. V. Et licet pauculi præsentes, iique mali male accipiant, multo plures posteri laudabunt. Et demum, si id solum impedit, et nomen illud, quod tamen posteritas non tacebit, tacendum judicat, quid impedit? Scio Curtium illum scripsisse: subductus ille fato suo, fors tamen labores ipsius ætas posterior videbit.

Hæc et multa alia similia sæpe animo obversata, nunc demum his chartis expressi, quæ insinuanda V. M. D. et judicanda proposui; obnixe rogans M. D. V., ut quidquid id est, ab animo Vestræ Magnificæ Dominationi observandissimo profectum, æqui bonique consulat. Deum interim precor, ut V. M. D. diutissime servet incolumem.

Græcii 17. Decembris 1605.

Vestræ Magnificæ Dominationis

servus in Christo

Petrus Pazman.

Fenti levélnek régibb, de nem egykorú másolata fennmaradt a M. Nemzeti Múzeum könyvtára kéziratainak törzsállományában fenti dátum alatt; de ezen másolatban 1615. van a levél dátumául jelezve. A másolat szövege feltűnő hibákkal teli, de azok az olvasó által konjekturák alapján több helyen helyreigazíthatók.

Fenti közlés a Múzeum példánya után történik.

Közölték már e levelet: *Pray,* Annales, V. k. előszavában, *Horányi,* Memoria Hung. II. 255. és *Fraknói V.,* P. P. levelezése, 3—5. l. (V. ö. *Fraknói,* P. P. és kora I. 70., 71. l.)[1]

6.

1606. JANUÁR 23.

GRÁCZ.

Böjti István németújvári református prédikátorhoz.

Mythologiai, történeti adatokkal és bölcseleti okokkal illusztrálja és igazolja, hogy nem mondható képtelenségnek azon felfogás, melyet ő (Pázmány) Luthernek ördögi copulá-ból való származásáról: „Az mostan támadt" stb. cz. munkában említett.

Paria literarum ad Stephanum Böyti Ecclesiastem Ujvariensem. Erudite Domine. Salutem a salutis autore, et fœlix novi anni auspicium etc.

Ut ad te vir erudite scriberem, longe Religione, et vitæ instituto abjunctus, et quod caput rei est, ignotus ad ignotum, fecit, et laudata sæpius tua humanitas, qua non literarum solum commercia, sed et sermonum, libens admittis; et vero etiam libelli cujusdam mei occasio.[2] In eo enim, illud tibi vel maxime displicere accepi, quod folio 8. scripto consignarim, legisse me, qui Lutherum, Incubo dæmone natum tradant. Id tanquam paradoxum, a communi sensu abhorrens, magno cum aliorum plausu, exsibilare te audio. Miratus sum, et vix etiamnum in animum induxi meum, te ea ætate, eo rerum usu, in eo hæsisse. Principio enim, si singula caute dispicias, videbis, me nihil ea de re affirmasse. Docui evidenter, plerosque veterum ac recentiorum hæresiarcharum, dæmonis commercio infames fuisse. Docui ex ipsis Lutheri, et Zwinglii scriptis, primum Lutheranismi, ac sacramentarii dogmatis magistrum, dæmonem fuisse. Docui tota vita, in morte, post obitum, vel Luthero, vel ejus cadaveri, familiariter adhæsisse malos genios. Addidi, legisse me apud quosdam, Incubo ipsum Dæmone progenitum. Nullum, quo id assererem, verbum addidi, quin potius, velut ea omnia, quæ aliunde sumpseram, minus æstimarem, addidi: *Sed mittamus hæc omnia, Ipsius*

[1] V. ö. alább Pázmánynak 1619. szept. 1-iki levelét. — *Fraknói* (fentidézett helyen) megjegyzi, hogy *Istvánffy* († 1615. ápr. 1.) a művet kidolgozta (54 könyv) és kéziratát végrendeletileg Pázmánynak hagyta, aki azt 1622. évben *Hieratus* kölni könyvkiadó által kinyomatta.

[2] Ez alatt értendő Pázmány: „Az mostan támadt új tudományok hamisságának tíz nyilvánvaló bizonysága" czímű munkája, melyet 1605-ben írt meg. Az itt említett szöveghelyet lásd: P. Pazmany: Opera Omnia. Series Hung. I. k., 397 l.

de se testimonium audiamus.[1] Quid hic damnes? Quod legisse me dixerim, quæ legi? Legi sane apud eos, quos in margine citavi, legi apud alios, quos adferre marginum angustiæ non patiebantur. Prateolus certe, quadraginta ab hinc annis, eo ipso loco, quem in margine notavi, sic habet: Sunt, qui Lutherum scribant Incubo natum, qui ejus matrem, balnei publici servulam, oppresserit, sed cujus fidei sit, nescio. Legitur tamen in ejus vita, a fidedigno Domino Cochlæo conscripta, quosdam ita literis mandasse. Verum fides sit penes Lipsicam illam matronam, cui ejus mater fuit notissima. Ad hanc historiam alludere alicubi Erasmum, non est a fide alienum etc. Hæc ille. Serrarius quoque in capite 6. Tobiæ qu. 4. ita ad verbum habet: Quid de Luthero dicam, quem, ex Incubo, sese in balneo, cui ancillabatur, concepisse, propria mater professa est; quemadmodum in editis Lipsiæ libris, Petrus Sylvius testatur, nec ipse etiam Lutherus inficiatur? Cum enim ei tam infamem, nefariumque ortum objecisset Cochlæus, quid homo, alioqui lingua calamoque petulantissimus, et in maledictorum ac conviciorum palæstra nemini unquam cedens, victorque perpetuus, quid inquam respondit. Nihil plane, nisi, ut ipsemet Symposiacorum capite 28. recitat, hoc unum, quod paulo post, futilissimum intelligemus, non posse simul, et mulieris esse filium, et ex Incubo procreatum. Hæc ille. Andreas vero Richlicius in Thesibus de Paulo et Juda Thesi 14. de Juda, ita habet: Et ut illud relinquam, quod partim Lipsiæ, partim Dresdæ, quondam Petrus Sylvius libro 15. folio 3, et libro 28 folio 3 explicavit, eum Incubo Diabolo natum fuisse, duo certe summi Imperatores Carolus 5. et Maximilianus 1., diabolicæ eum consuetudinis non obscure notarunt. Iste quidem, dum eum a se procul abduci juberet, quod in ejus humeris insidentem diabolum videret. Breudembach libro 7. Collat. c. 41. Ille vero, dum eum, non hominem, sed diabolum, qui hominis personam induerit, in publico et solemni Edicto Vormatiensi anno 1521 appellavit. Hæc ille. Denique ne singulos persequar, Martinus Delrio libro 2. Disquisitionum Magicarum 915, Fontanus in historia sacra de Statu religionum, autorem laudat hujus Luthericæ prosapiæ.

Vides igitur, quot, qualesque viros refero, apud quos hanc ipsam rem legi. Salva ergo est fides mea, cum id quod me legisse docui, in tam diversis legerim.

At enim id, te judice, fieri nequit. Cur vero? Augustinum summum, etiam te judice, virum, audi ita loquentem 15. de Civitate cap. 23.: Creberrima fama est, multi expertos, vel ab eis, qui experti sunt, de quorum fide dubitandum non est, audisse affirmant, Sylvanos et

[1] A kézirati példányban az itt dült betükkel szedett rész vonallal van aláhúzva.

Faunos, quos vulgo Incubos vocant, improbos sæpe extitisse mulieribus, et eorum expetiisse et peregisse concubitus. Et quosdam dæmones hanc assidue immunditiam efficere, plures, talesque asserunt, ut hoc negare impudentia videatur. Hæc Augustinus. Lutherus vero Colloquiorum mensalium, Edit. Isleb. anno 1566 per Urbanum Gaubisch, cap. 28. de dæmone, folio 300 b. ita habet: Succubæ sunt, quæ explent cum diabolo libidinem, quales sunt pleræque veneficæ et sagæ. Nota est historia de fæmina Nannetensi, quam D. Bernardus post sexennium ab inita prava cum dæmone societate liberavit, ut in ejus vita libro 2., cap. 6. habetur. Quid quod Josephus Judæus, Justinus, Athenagoras, Clemens Alexandrinus, Tertullianus, Lactantius, Cyprianus, Eusebius, Methodius, jam olim malos genios fœminis commixtos, et ex iis gigantes progenitos dixerunt, quos ut tuo, et meo labori parcam, citatos invenies a Pamelio in 1. paradoxo Tertulliani. Idem D. Thomas et ejus asseclæ I. parte qu. 50. a. 2. ad 6., et post alios Molina 1. illa qu. 50. a. 1. Idem Scotus, Durandus, Gabriel et cæteri 2. d. 8. Idem plerique physici, ut Valesius, Condronchus, Magius, Camperius. Idem Judicum tribunalia docent, et publicorum maleficiorum quæsitores, qui in causis veneficarum hæc crebro audivere, quæ late referunt Delrio, eo quem ante citavi loco, et Serarius in cap. 6. Tobiæ qu. 2., qui Lutherum quoque cap. 24. Symposiacorum ita loquentem refert: Audivi a Joachimo Friderico Imperii Electore, nobilem quandam in Germania familiam esse, quæ a dæmone propagata sit. Et ut idem Serrarius qu. 4. refert, Arturum et Merlinum [1] Cæsarius, Abulensis, Vincentius a dæmone progenitos referunt, Homerum Aristoteles libro 3. Poetices, Plutarchus in ejus vita, et ex eo, præfatione in Homerum, Politianus: Servium Tullium Plinius libro 36 capite ultimo, Alexandrum Plutarchus in ejus vita, quin et Hunnorum quosdam ex Faunis progenitos Jornandes et Luitprandus tradidere, quos apud Delrium videre potes. Quomodo igitur, res tam trita et vulgata, fugere te potuit? quomodo admirationem parere? [2]

[1] Arthus, máskép Arthuir vagy Artus, a mythos szerinti angol király, kinek mondakörében előfordul Merlin varázsló. *Fraknói* (P. P. lev. 10. l.) „Martinus"-t olvasott.

[2] A lap oldali és alsó szélén a következő sajátkezű toldásokat tette még Pázmány az „At enim id" szókkal kezdődő bekezdés vége felé:

„Lipsius quoque libro 1. Stoicæ Philosophiæ cap. 20.: Lactantius — ait — Justinus, Clemens Alexandrinus, Eusebius, Tertullianus, Severus Sulpitius, genituram geniis adscribunt, et fœminis jungi, easque implere putant. Exempla et testimonia etiam hodie multa illuc eunt, et etiam, de liberis sunt in hac lenania exempla."

„Plutarchus quæstionum Convivalium 8. cap 1. contendit impleri posse fœminas a geniis. Idem Plutarchus in Numa. Utrinque ex Egyptiorum sensu id probat."

„Bornemissza Péter Tomo 4. Concionum. Az ördögi kísértet. Folio 721. b. in fine: Az ördög lidércz módra latorkodik az emberrel. Folio 810.: Hallottam, hogy az ördög némely asszonynyal lakozott és efféléknek fiok született, és azok minemű ördöngősök voltak. Folio 900.: Lidércz ördögrül is csudákat mondhatnék, és azfélékről, kik özvegyek lévén, ura képében a sátán hozzá járt és vele játszadozott."

Qua vero ratione id fiat, ut assequare, sic habeto. Dæmones vi sua, et ex propria substantia generare nullo modo possunt; nam nec corporei sunt genii illi, nec sexus discrimine sejuncti, ideoque nec semen ullum proprium habent. Attamen possunt, vel vita functorum corpora resumere, vel ex aëre, aliisque elementis (ut et boni Angeli) palpabilia corpora, ad carnis similitudinem formare, illa movere pro libitu, calefacere, circumferre. Possunt semen verum, ab hominibus fusum accipere, summa celeritate ac cura deferre, et ne subtilissimi spiritus semini congeniti evanescant, diligentissima custodia communire, et demum in subjectas, instar naturalis emissionis, transfundere, et ejus beneficio, generare. Nihil enim est in his omnibus impossibile, ut proinde, jure merito dixerit Augustinus, summa est impudentiæ, hæc in dubium revocare.

Sufficere hæc pauca arbitror, pro ejus, de qua agimus, difficultatis intelligentia. Utinam cætera, quæ tibi eo in libello displicent, scirem, efficerem profecto, ut facti mei rationem intelligeres. Ita enim apud animum tuum statuas velim: quod si crassa illa, et impudentissima mendacia, quæ mei libelli folio 38. Calvino attribui; si lata illa ad interitum via, quam complanasse Calvinum folio 25. 26. docui; si horrendæ illæ blasphemiæ contra Deum, contra Dei filium, quorum memini folio 64 et 69; si sexcenta similia, quæ ex Calvino attuli, Calvini non sint: fateor, me calumniam fecisse Calvino; si vero ipsissima sunt Calvini sensa et placita, negare non potes, vir erudite, crassis et enormibus erroribus scatere eam, quam tu propugnandam suscepisti, Calvini doctrinam.

Quare, ego te, per animæ tuæ salutem, per canum illud mentum, oro, obtestorque, ut omni præjudicio seposito, hæc sola (si alia nolis) capita, quæ attigi, diligenter considera, et quam periculoso loco res tua sit, vide. Mors jam præ foribus. Juventutem apud nos, virilem ætatem apud Lutheranos, decrepitam in Calvini castris egisti. Probasti omnia, scio, securiorem viam non reperisti, quam, sanctis illis (etiam confessione vestra) Augustinis, Cyprianis, Ambrosiis, Chrysostomis etc. calcatam, hanc insiste viam, si eo, quo pervenisse hos credis, cupis venire. Cave, ne et aliorum, quorum tecum ruinam trahis, debitor fias. Hæc tibi, vir humanissime, spero non ingrata fore; si quid tamen molestum accidat, parce affectui, parce amori meo, quem in te propensum semper, si voles, experieris. Deus te donis cœlestibus augeat, et in effæto corpore, renovet ut aquilæ juventutem tuam. Vale.

Græcii, 23. Januarii 1606.

Tuus in Christo

Petrus Pazmany.

Kívül:

Erudito Viro, D° Stephano Böythi, Ecclesiastæ Németh-Ujvariensi, Dno amico obs^do.

Ezen levélnek Pázmány által sajátkezűleg írt másolata fennmaradt a M. Tud. Akad. könyvtárában: Pázmány egy nyomtatott munkájának (Az mostan támadt új tudományok hamisságának tíz nyilvánvaló bizonysága. Græcii,1605.) egy példányához (M. Irod. Qu. 239.) hozzáfűzött tiszta lapokon, a nyomtatott szöveget követő 2^a—4^b. lapokon. Fenti közlés ezen sajátkezű másolat alapján történik. Közölte már e szöveget *Fraknói V.* is: P. P. lev. 8—12. l. V. ö. még: *Fraknói:* P. P. és kora. III. k., 333—5. l.

7.

1606. JÚLIUS 24. *Kiadatlan.*

GRÁCZ.

Claudius Aquaviva jezsuita generálishoz.

Mint a kollégium consultora csak most ír, mert betegsége miatt megkésett vele. Közli azon keringő hírt, mintha a kollégium rektorságában személyváltozás állana küszöbön. Idevaló származású rektort javasol; panaszkodik a külföldi rendtagok fenhéjázása miatt, velük, az osztrák-magyar provinciából való rendtagokkal szemben; kötelességszerű jelentést tesz arról, hogy miféle okok idegenítették el a mostani rektortól a lelkeket, t. i. kíméletlen bánásmódja és a kollégium alkalmazottaival szemben a kellő felügyelet hiánya, mely utóbbi folytán történt az is, hogy egy külvárosi, nemrég vett háznak jórésze összedült.

Admodum Reverende in Christo Pater, Pax Christi.

Jussus ut ad P. V. ex officio Consultoris collegii scriberem, quia superiori hebdomada, cum cæteri R. P. scriberent, per infirmitatem non licuit, nunc primum scribo. Et quod quidem ad statum totius collegii spectat, illud Paternitati vestræ significandum duxi.

Nescio unde aut qua ratione omnibus in collegio innotuit, fore brevi, ut Rector collegii mutetur aliusque ex alia provincia sufficiatur in ejus locum. Quod an ita sit nec ne, haud equidem scio vel curo. Quædam tamen hac occasione dici audio, quæ Vestram Paternitatem scire expedit, cum ad ipsum societatis institutum pertingat. Scio enim, quantum expediat, ut superiorum judicio personæ societatis, quacunque ex provincia sint, dummodo ejusdem matris filii sint, præficiantur et collegiis et aliis muneribus societatis. Cæterum quia antea audita sunt et etiam recenter audiuntur ejusmodi subinde verba ab iis potissimum, qui aliunde acciti sunt, neminem in hac provincia esse, qui collegio huic præfici possit, ideoque acciri aliunde. Hoc vero dictum vix credat

V[a] Paternitas, quam turbavit multos et avertit animos ab externis, præsertim quia experimento docti sunt, nonnihil præsumere et quodam cum neglectu, si non contemptu, subinde alios rexisse, qui ea opinione imbuti huc venerunt, neminem sibi parem in Provincia esse, nec enim, si quis foret, opus fuisset ipsos aliunde acciri. — Hæc enim talia interdum per aliquam imprudentiam dicta, quæ et charitatem lædunt et ab aliis quoque similibus animum avertunt.

Deinde judicarem quoque a V. P[tate] monendum Illmum R. Patrem Rectorem, ut etiam jocando, a verbis parum religiosis temperaret, verbi gratia: nuper in quadam exhortatione reprehendens quosdam, qui interdum tempore recreationis conveniunt seorsim, addidit: juxta illud N. quærit A. (hoc est: nequam quærit angulum).

Et alias, etiam in familiari sermone joco audivi fratrem quempiam vocari ab ipso *nequam,* quod præsertim in Germanico pessime sonat: multumque turbatos audivi quosdam propter illud, quod in exhortatione dictum retuli. Præterea in admittendis et alloquendis nostris multi majorem facilitatem et lenitatem desiderant in superioribus: longe vero maximam in cura rerum necessariarum. Quamquam enim bona voluntas Rectoris non desit, quia tamen ad officiales non ita attenditur, ut par esset, hinc interdum quotidiani defectus multi oriuntur: præsertim cum aliqua officialium inter se mala intelligentia intercurrit. Ex eo autem, quod officialibus non attenditur, fit interdum, ut non levia damna accipiat collegium, sicut et nuper admodum per meram incuriam domus suburbanæ, non pridem coëmptæ, magna pars corruit, cum minus caute fossa alta fit per imprudentiam in loco fundamento vicino. Ex quo factum ut denudarentur fundamenta domusque rueret. His me P. V. precibus et sanctis sacrif. multum commendo.

Græcii 24. Julii. 1606.

Adm R. P. V. servus in Christo

Petrus Pazmany m. p.

Ezen levélnek egészen Pázmány által sajátkezűleg írt eredeti példánya fennmaradt a Jézus-társaság exæteni (Hollandia) kollégiumának levéltárában. (G. Ep. XXXVII. f. 186.) Fenti közlés az eredeti alapján történik.

8.

1606. AUGUSZTUS 21. *Kiadatlan.*

GRÁCZ.

Claudius Aquaviva jezsuita generálishoz.

Előadja terjedelmes védekezését az ő theologiai előadásaiban tanított két tétel mellett, melyeket a rendnek római theologusai megczenzuráztak. Panaszkodik azon, hogy két év előtt egy másik ilyen czenzura ellen írt védekezését Gráczban visszatartották; pedig ha a czenzorok ezt olvasták volna, aligha czenzurázták volna meg most ismét; csodálja, hogy az ő csak „kevésbbé valószínűek"-nek minősített tételeit észreveszik és másoknak (P. Decker) hitellenes tantételeit nem kifogásolja senki.

Admodum Rev^de^ in Christo Pater. Pax Christi.

Paucos ante dies, prorsus inopinato redditæ mihi sunt litteræ R. P. V. provincialis, cum censura duarum propositionum, quas non sine gravi animi mei dolore vidi: Ea in primis de causa, quod cum summo studio conatus sim, nullam hujusmodi rerum occasionem dare, videam tamen evadere non potuisse. Sit nomen Domini benedictum. Ne tamen omnino mihi deesse videar, placuit hæc breviter et aperte per puncta ad V. paternitatem scribere.

I. Prima illa propositio, quæ censetur, duas habet partes, quæ diligenter distinguendæ sunt, ut recte censeantur. Prima est: an subsistentia creata ex natura rei distinguatur a natura, et hac de re ita in scriptis docui (quod non alio modo, quam oculari scriptorum inspectione probo) communiorem tutiorem ad mysterii Incarnationis explicationem faciliorem esse sententiam affirmativam: quam sententiam semper secutus sum: scio enim inter propositiones definitas in 3^a^ parte hanc esse ordine secundam.

Secunda quæstio est: an Scoti, Durandi aliorumque sententia, quæ docet: non distingui creatam subsistentiam a natura, nisi ratione, destruat mysterium Incarnationis — et dixi: non destruere — nam et S. Thomas in I^a^ parte 93., art. 3. docet: In angelis suppositum non distingui a natura. Et tamen 3^a^ parte qu. 4., art. 1. ad 3° concedit assumi posse a Verbo naturam angelicam. — Et explicavi modum, quo id utcunque intelligi possit. Hoc ipsum olim, cum 3^am^ partem audivi, a meo præceptore accepi. Nec ullum vidi contrarium dicentem, nec bona conscientia aut sine temeritate dicere ego potui: Scotum et alios destruere articulum fidei de Incarnatione. Censores Romani hujus posterioris quæstionis non meminerunt, sed solum prioris, qui bene aiunt: sententiam Scoti parum accomodatam esse ad explicandum mysterium Incarnationis, quod ipsum ego docui verbis supra relatis. — Status igitur quæstionis est — an dicere debuerim sententiam Scoti

destruere mysterium fidei — nec opinor ullus prudens dicet tales censuras decere modesta ingenia.

II. In secunda propositione multa tanguntur: primo: an pura creatura cum quacunque gratia, possit pro peccato mortali perfecte satisfacere Deo — et diserte docui: non posse — secundo: an etiamsi actus charitatis natura sua expelleret mortale peccatum, dicendum esset, quod homo purus, a Deo adjutus posset perfecte satisfacere pro mortali peccato. Et dixi: ne tunc quidem posse: nam producere in se vel alio per modum instrumenti a Deo elevati gratiam justificantem vel etiam unionem hypostaticam (ut in transsubstantione — sic! — de facto produci ait Svares et alii), quæ natura sua excludit omne peccatum: non est satisfacere pro peccato, sed tantum est producere formam natura sua expellentem peccatum. Id quod postea probavi ratione. — Tertio — an sententia Durandi, Scoti, Paludani, Olensis, Gabriel etc. dicentium: potuisse puram creaturam Deo satisfacere — damnanda sit tanquam contraria SS. Patribus — Respondi [non facile damnanda est,] et subjeci modum, quo ipsi respondere solent vel possunt ad argumenta contraria. — Si igitur malum est viros doctos et catholicos non damnare privata authoritate, ubi nondum damnati, sed tolerati sunt ab Ecclesia, fateor hic me paccasse — Quarto — an actus charitatis natura sua repugnat peccato mortali. — Et licet hanc quæstionem in 3ª parte non disputaverim, tamen 2. 2æ q. 23. art. 1. discutiens hanc ipsam rem, allatis utriusque partis argumentis ita conclusi [sententiam negantem esse communiorem tutiorem faciliorem]. Postea vero 3ª parte remisi discipulos ad ea quæ 2. 2æ dixeram. Et insuper 3ª parte q. 1. art. 2. dub. 5. respondens ad 1am ita docui: [actus charitatis in ratione obsequii erga Deum non est tantæ bonitatis quanta est malitia offensæ,] item in ratione privationis moralis majus est peccatum odii Dei quam bonitas actus charitatis, quia ex pluribus capitibus crescit malitia actus mali quam bonitas actus oppositi: crescit enim malitia ex infinita majestate Dei, quæ offenditur, ex omnimoda subjectione ejus, qui peccet, ex quibus capitibus non crescit bonitas, et paulo post: [idcirco contritio non est perfecta satisfactio quia non est tantum obsequium erga Deum quantum fuit injuria peccati]. Demum ultima verba illius dubii hæc sunt [actus contritionis non est æqualis peccato]. Denique nec scripsi nec unquam docui: actum charitatis natura sua expellere peccatum mortale, quamvis sciam multos et veterum et Recentiorum id docuisse — Quinto denique disputavi, an justus pro peccato veniali proprio possit satisfacere — et secutus Suarium disput. 4. sect. 11. conclus. 1ª dixi: posse satisfacere per actum contritionis, et

addidi — actum contritionis justi hominis de aliquo peccato veniali, natura sua incompossibilem esse cum illo peccato, quod Svarius ait: esse minus improbabile. Ego vero propterea probabile judico, quia cum peccatum non tollatur per solam non imputationem, sed per formam illi incompossibilem, nec sit ulla alia forma in justo incompossibilis cum peccato veniali, debet tolli per actum contritionis et charitatis — quæ sententia hodie satis communis est et recenter in ipsa Urbe tradita (ut audio) a P. Arrubal. Longe enim diversum est dicere: peccatum mortale ex natura rei expelli per actum charitatis, quod (ut ostendi) nunquam ego docui, imo dixi id esse minus tutum — aliud vero est dicere: In Justis peccata venialia per incompossibilitatem excludi actu contritionis et charitatis.

Hæc est sincera et fideliter proposita doctrina, quam tradidi, quam is, qui duas illas propositiones V. Paternitati misit, minime considerans aut capiens, hinc inde arreptis particulis, sine earum explicatione congessit: ut mirum non sit, si censores non contra me, sed contra ea, quæ suspicabantur, censuram tulerint. Quorum judicium non reformido, si illis hæc, ut a me proposita sunt, proponantur.

Scio, qui semel una in re suspectus esse cœpit, et cum levi umbra in suspicionem iterum ducitur, quod vel ex harum propositionum censione coniicio. Idcirco majorem in modum rogo V. P^m^, boni consulat, si de rebus veteribus aliquid addam, de quibus perpetuum silentium mihi indixeram, nisi jam vetera vulnera refricarentur. Sciat igitur P. V^a^ me anno 1604. die 6^a^ Martii, cum aliquarum propositionum [1] censionibus agitarer, scripsisse ad P. V. diffusas litteras, in quibus fideliter, quod in Scholis docueram, exposueram, et in iis litteris caput causæ constitueram, quas si censores vidissent, securus eram nil adeo reprehendendum in mea doctrina inventuros. Cæterum litteræ illæ detentæ hic fuerunt, in quas casu hoc anno 1606. in fine quadragesimæ incidi et statim duobus Patribus senioribus ostendi. Hinc factum est, ut ego bis terve nec sine stomacho Vestræ Paternitati scripserim: mihi certo constare nunquam censoribus exhibitum meum scriptum et illa sola fuit causa, cur interdum acerbius questus sim in literis ad V. P^em^. Non queror, quod litteræ hæserint, neminem in suspicionem adduco. Illud tamen mirari satis non possum, quomodo ii, qui in urbe censuerunt vel censoribus jussu P. V^æ^ illa tradiderunt, non monuerint nullum tale scriptum in urbem venisse, quale a me missum et cen-

[1] Ezen hely kétségtelenné teszi, hogy Carillo Alfonznak Kaprinai-nál (IC in 4°, p. 34—9.) másolatban fennmaradt levele („Censura propositionum) nem 1601-ből, hanem 1604-ből való, amint azt különben Aquaviva gen.-nak ugyanott fennmaradt (1604. szept. 18.) levele is igazolja. Lásd mind a két szöveget alább, e kötet függelékében.

soribus non traditum, sæpe scripsi. Quare etsi censura illa de nulla propositione mea gravior fuerit, quam quod minus probabiles sint illæ opiniones, tamen si ei præsertim, qui ultimo censuit, exhibitum illud meum scriptum fuisset, non dubito, de multis aliter judicasset. Negare itaque non possum me hac de causa illam ipsam censuram pro surreptitia habere, quia a V. Pe et a censoribus non bene informatis extorta sit. Quod non eo scribo, quo (sic!) mihi magnopere illæ censuræ displiceant, sed tantum ut P. V. intelligat quomodo res geratur.

Etsi pacis ac charitatis ergo, adeo non fui curiosus in rebus alienis, ut cum eas ipsas materias legerat P. Deckerius ante quadriennum, quas ego hoc anno, tamen sancte dico, ne unam quidem lineam earum, quæ ipse prælegerat, toto anno aspexi, ea solum de causa, ne, si qua forte in re, ut fit, discreparemus, cogitare posset dedita opera res suas a me refutari. Tamen anno 1604 duarum triumve horarum spatio duas tantum, quas ipse prælegerat, quæstiones percurri: ex quibus aliquas propositiones collegeram, quarum nonnullas ego non tantum improbabiles, sed fidei contrarias judicabam petieramque a V. P., ut si mea, quæ etiam judicio censorum tantum minus probabilia judicantur, tam exacte censentur, illæ quoque censeantur. Qua de re verbum nullum postea accepi a V. Pe : ego quoque silui. Tamen quia vereor, ne ut priores illæ, ita hæ quoque hæserint, idcirco breviter eadem tamen fere, quæ tunc, in charta separata ad V. P. mitto, ut quid de iis sentire debeam, intelligam.

His me P. V. sacris sacrificiis demisse commendo.

Græcii, 21. Aug. 1606.

P. V. filius ac servus in Christo

Petrus Pazmany m. p.

Ezen levélnek egészen Pázmány által sajátkezűleg írt eredetije fennmaradt a Jézus-társaság exæteni kollégiumának (Hollandia) levéltárában. (G. Ep. XXXVII. f. 206—9.) Fenti közlés az eredeti alapján történik.

9.

1607. ÁPRILIS 29. *Kiadatlan.*

GRÁCZ.

Pázmány sajátkezű irata a Jézus-társaságban e napon Carillo Alfonz kezeibe letett szerzetesi professio-ról.

Ego Petrus Pazmanj professionem facio et promitto Omnipotenti Deo, coram ejus Virgine Matre, et universa cœlesti curia, ac omnibus

circumstantibus, et tibi Reverendo Patri, vice Præpositi Generalis Societatis Jesu, et successorum ejus, locum Dei tenenti, perpetuam paupertatem, castitatem et obedientiam, et secundum eam, peculiarem curam circa puerorum eruditionem, juxta formam vivendi, in literis Apostolicis Societatis Jesu, et in ejus Constitutionibus contentam. Insuper promitto specialem obedientiam Summo Pontifici, circa missiones, prout in eisdem literis Apostolicis et Constitutionibus continetur.

Græcii, 29. Aprilis Anno 1607. in Templo S. Aegidii.

Petrus Pazmanj, mpp^ia

Ezen professio-lapnak eredeti példánya, mely egész terjedelmében Pázmány kezeírása, fennmaradt a Jézus-társaság exæten-i (Hollandia) kollegiumának levéltárában. Fenti közlés az eredeti alapján történik.[1]

10.

1607. ÁPRILIS 29. *Kiadatlan.*

GRÁCZ.

Pázmány sajátkezű irata a professio letevése után a rend szabályai szerint tett egyéb fogadásairól.

Ego Petrus Pazmani, professus Societatis Jesu, promitto Deo Omnipotenti, coram ejus Virgine Matre, et tota curia cœlesti, et coram R. P. Alphonso Carillia locum Generalis Præpositi tenente, nunquam me acturum quacunque ratione, vel consensurum, ut quæ ordinata sunt circa Paupertatem, in Constitutionibus Societatis, immutentur: nisi quando ex causa justa rerum exigentium videretur Paupertas restringenda magis. Præterea promitto, nunquam me acturum vel prætensurum, ne indirecte quidem, ut in aliquam Prælationem, vel dignitatem in Societate eligar vel promovear. Promitto præterea, nunquam me curaturum prætensurumve extra Societatem Prælationem aliquam, vel dignitatem, nec consensurum in mei electionem, quantum in me fuerit, nisi coactus obedientia ejus, qui mihi præcipere potest, sub pœna peccati. Tum, si quem sciam aliquid prædictorum duorum curare, vel prætendere, promitto illum, remque totam, me manifestaturum Societati vel Præposito ejus.

Insuper promitto, si quando acciderit, ut hac ratione in Præsidem alicuius Ecclesiæ promovear, pro cura, quam de animæ meæ salute, ac recta muneris mihi impositi administratione gerere debeo, me eo loco, ac numero habiturum Præpositum Societatis Generalem, ut nun-

[1] Hasonmásban lásd e professio-lap eredetijét e kötet függelékében 3. sz. alatt.

quam consilium audire detrectem, quod vel ipse per se, vel quivis alius de Societate, quem ad id ipse sibi substituerit, dare mihi dignabitur: consiliis vero huiusmodi ita me pariturum semper esse, promitto, si ea meliora esse, quam quæ mihi in mentem venerint, judicabo. Omnia intelligendo juxta Societatis Constitutiones et declarationes.

Græcii, 29. Aprilis Anno 1607. in templo S. Aegidii.

Petrus Pazmanj m. p.

Ezen iratnak eredeti példánya, mely egész terjedelmében Pázmány kezeírása, fennmaradt a Jézus-társaság exæten-i (Hollandia) kollégiumának levéltárában. Fenti közlés az eredeti alapján történik. (V. ö. *Fraknói:* P. P. és kora, III. k., 333. l.)[1]

11.

1607. SZEPTEMBER 26.

WIEN.

Stobæus György lavanti püspökhöz.

Írja, hogy a nyáron Pozsonyban összejött az országgyűlés, de Mátyás főherczeg elmaradása miatt szept. 12-én szétmentek, aminek következménye az, hogy a lefoglalt javak idegen kézen maradnak. A helyzetet igen bizonytalannak festi, mert a nemzet pártvezérei a királyi hatalom korlátozására és a kath. egyháznak, Anglia példája szerinti, reformálására törnek.

Quod plurima et maxima Illustrissimæ D. Vestræ in me merita, et mea adversus illam vetus observantia jam pridem flagitabant, scriptionis officium, id, quam optaram, diutius dilatum est, ea vel maxime de causa, ut certi aliquid, addo etiam, boni, scribere possim, quo animum Illustrissimæ D. Vestræ assiduis curis gravatum, relevarem: verum, quia differri, quæ scribere vellem, video, scribere ea ipsa, quæ nollem, malo, quam nihil omnino scribere. Convenerant Posonium frequentes omnium Ordinum delecti viri, spesque erat maxima felicium Comitiorum, partim sua sponte, partim spe vicini adventus Serenissimi Matthiæ, detenti sunt Posonii Ordines sex, septemve hebdomadis integris, tandem expectationem diuturnam pertæsi Hungariæ Superioris Legati, abitum parare incipiunt. Antequam tamen discederent, missa est legatio ad Serenissimum Viennam, ut diem adventus Suæ Serenitatis intelligerent. Legati in diem duodecimum adventum Suæ Serenitatis denuntiant; læti omnes sese expectare velle promittunt, ea tamen lege, ut si nec ad eum quidem diem adsit Sua Serenitas, se abituros certo affirmarent. Iis quoque diebus lapsis, cum ne spes quidem (ut ipsi dicebant) proximi adventus Suæ Serenitatis appareret, omnes fere Superioris Hungariæ Legati abiere, palam ante professi, se in fide Suæ

[1] E fogadalom-lap eredetijének hasonmását lásd e kötet függelékében 4. sz. alatt.

Majestatis permanere, velleque rursum ad eum, qui Suæ Majestati placeret, diem advolare: sicque (tametsi plurimi remanserint, qui diætam continuatam cuperent) cæteris quoque sensim dilabentibus, res tota evanuit. Nunc huc Viennam Sua Serenitas Consiliarios Hungaros evocavit, cum iis deliberatura, quid facto sit opus. Interim fideles Suæ Majestatis bonis suis carent, eorum siquidem restitutio ad Comitia rejecta erat, et, qui iis fruuntur, de industria tempus extrahi cupiunt. Quid porro futurum deinceps, assequi certo fas non est; certe ominari tristia, proclive est, nisi omnia, quæ capita factionum optant, concedantur, hoc est, nisi et Regiæ Majestatis auctoritas titulis solum contenta sit, et Religio Catholica ad quandam Ecclesiæ Anglicanæ normam deformetur, quod Deus avertat. Aliud cum jam non occurrat, Deum optimum precor, ut Illustrissimam D. Vestram diutissime salvam velit.

Viennæ, 26. Septembris 1607.

Ezen szöveg közlése Hier. *Lombardus* S. J. műve (Georgii Stobæi epistolæ ad diversos, 1758, 211. l.) után történik. Ugyanezen forrás után közölték már e levelet: *Miller* (Epistolæ P. Pazmany I., 7 9 l.) és *Fraknói* (P. P. levelezése 13—14 l.).

12.

1608. ŐSZÉN.

POZSONY.

Pázmány védőbeszéde és védőirata a Jézus-társaság mellett, a pozsonyi országgyűlés kath. rendeihez.[1]

Dignam sapientia, dignam æquitate vestra, rem facitis, Proceres Inclyti, quod, tametsi quorundam importunis accusationibus, fama existimatioque nostra proscindatur, nihil tamen durius statuere de causa nostra velitis, antequam (quod jure, ac more gentium fieri solet) alteram nobis aurem integram concedatis; quanta igitur maxima brevitate potero, demonstrabo, salvis Patriæ libertatibus, et legibus, salva conscientia, salva anima, salvis denique Viennensibus articulis, acquiescere vos non posse eorum clamoribus, qui nos Hungaria proscriptos gravissima turpitudinis macula inurere satagunt. Hoc si ostendero, caussam mihi obtinuisse videbor, gravi siquidem contumelia vos omnes a me affici arbitrarer, si longa persuasione aut precibus id apud vos contenderem, ut, quod jus ac fas, quod humana ac divina jura postulant, in causa nostra faciatis; dubitare enim, si id agerem, de integritate, æquitateque vestra, videri possem.

[1] Az 1608. évi pozsonyi országgyűlés szeptember 29-ére volt összehíva és végzései már deczember 6-án királyi jóváhagyást nyertek.

Principio igitur indicta causa nullius criminis accusatum, nedum convictum damnare, dulcissimæque Patriæ foris ac penatibus interdicere, cum summa infamia proscribere, quam præposterum, quam, ab Hungariæ, immo ab illis ipsis naturæ legibus, quas gentibus etiam immanitate barbaris impressas videmus, alienum sit, nemo vestrum non videt. Nam, quantum hujusmodi iniquitas Divini judicii ultionem merito reformidare possit, præsertim, si non ab unius cujuspiam privati judicis cupiditate, sed totius Communitatis consensione, proficiscatur, nihil attinet dicere. Cum igitur nullius nos criminis convincere, sed, quid dico, convincere? immo nec accusare quidem hactenus quisquam tentaverit: qua tandem ratione patiemini, in nostra sola causa omnium legum ac jurium ordinem inverti? En adsumus, si quis ullius criminis reos accusare audeat, non defugimus judicium: conscii enim nobis sumus, nihil a quoquam in nobis inveniri posse, quo exilium promereamur. Jactant fortasse inter symposia quædam de nobis odiosa; (de quo enim bono hæc talia non jactant?), sed, ubi ad probationes deventum fuerit, tunc intelligetis, somnia mera esse, quæ jactant.

Nec solum in Hungaria, sed in ipsa etiam Transylvania, adeo versati sumus, ut, tametsi Bocskaianis temporibus illinc pulsi simus, tamen Princeps Transylvaniæ, (et quidem evangelicus) ne favorem suspicemini, sigillo ac syngrapha consignatum testimonium dederit, cujus ipsum autographum, apud me conservatum, cum vobis libuerit, producam, in quo his ipsis verbis testimonium dat innocentiæ nostræ: Testificamur, eosdem Patres Societatis Jesu, ut bonos, et morum integritate graves, Viros, ex suis Collegiis, Bonisque, non ob ullum delictum, ac notæ alicujus vitium, verum, ad instantiam Romanæ et Catholicæ Fidei contrariam opinionem sequentium, esse deturbatos. Hactenus Principis verba. Si igitur vel publicis malefactoribus, ex legibus omnium gentium, concessa est æquitas, ut, nisi convicti, puniri nequeant; quanto magis nostræ hanc innocentiæ sperare a vobis gratiam nobis licebit.

Secundo: Esto, quod falsum est, verum esse concedamus, Jesuitam unum, atque alterum, et, si placet, etiam tertium, tale aliquid perpetrasse fateamur, ob quod Regno pelli ipsos, fas et æquum videri posset; quæ tamen hæc justitia foret, totum Ordinem, regno Hungariæ incorporatum, post tot annorum pacificam bonorum ac immunitatum possessionem, stationisque in publicis regni Comitiis occupationem, ob unius alteriusque facinus excludere? Si centum, aut eo plures, Nobiles scelere se quopiam adstringant, si Cives aliquod flagitium patrent, num ideo Nobilitas omnis excindenda? num Civitas tota subvertenda?

Tertio: Plurimi inter Jesuitas sunt, qui sanguinem, et a Baronibus,

et a Nobilibus, ducant, et ut de me hoc dicam, et literis, et possessione Bonorum, docere possum, trecentis abhinc, et eo amplius annis Majores meos Nobiles fuisse, plurimum pro Hungariæ defensione sanguinem fudisse. Cum igitur leges Hungariæ eam Nobilitati prærogativam concedant, ut, nec regia Majestas, nec Regnum ipsum, proscribere quenquam possit, nisi accusatum, et convictum; qua fronte quis petere audeat, ut contra libertates Patriæ nos Hungaria excludamur? De cæteris non habeo, quod dicam, de me illud libere profiteor, huic me libertati Hungariæ innixum, coram Deo, coram regia Majestate, coram inclyto regno Hungariæ, coram Orbe universo, protestari, nolle me vel latum unguem hac in re a juribus Nobilitatis recedere, nec vivum me, nisi legitime accusatum et convictum, Hungaria excessurum.

Quarto: Illi ipsi Viennenses articuli, quos urgeri ab adversariis video: adeo nihil patrocinantur, ut valde etiam innocentiam nostram protegant ac tueantur:

1°. Quia in articulo primo habetur, ut omnibus Statibus liberum Religionis ipsorum exercitium absque ulla turbatione concedatur. Hic jam ab accusatoribus sciscitari libet: Si regia Majestas ediceret exempli causa, ut omnes ludi moderatores ac prædicantes Lutherani, qui, aliunde acciti, nativi Hungari non sunt, regno pellantur; an non hic prædictæ libertatis præjudicium creari censerent accusatores nostri, cælumque terræ miscerent, ac clamoribus, querelis, convitiis, aërem ipsum, quem trahimus, onerarent? Age igitur, Catholicos omnes adeamus, sciscitemur, turbarine se in suæ Religionis negotiis arbitrentur, si Jesuitas ejectos Hungaria videant, quorum opera in erudiendis liberis ac nepotibus suis utuntur in Hungaria, maximis alias impendiis aliorsum eos mandaturi? Quos etiam cum cæteris Venerabilibus Ecclesiæ Catholicæ Sacerdotibus Religioni Catholicæ tuendæ ac ornandæ destinarunt.

Quid, si hac tam indigna Jesuitarum proscriptione gravari se Catholici fateantur, consequens profecto est, ut, a quibus proscriptio urgetur, id ab illis agatur, ut prior ille Viennensis articulus incumbat in spongiam, æternumque obliteratus intercidat.

2°. Eodem ipso priori articulo Viennensi habetur, templa, ecclesiasque Catholicorum per hæc disturbia occupata, eisdem rursus reddenda esse. Si eisdem restitui debent, ergo Sellyense, Thurocziense, aliorumque locorum templa, ademta Jesuitis per hæc intestina dissidia, eisdem rursus reddenda sunt, et, qui eis reddi vetat, id agit, ut primus ille articulus Viennensis valido ictu concussus ruat.

3°. In sexto articulo sic habetur: Præposituræ tamen, et Abbatiæ, maneant in suo statu et fundatione. Quodsi ita maneant, cui dubium

esse potest, Præposituram Thurocziensem Jesuitis cedere debere? Si enim alius quispiam eam occupet, in suo, quo antea fuit, statu, ac fundatione, non manebit. Siquidem Sacratissimi Imperatoris, ac Regis Hungariæ, Rudolphi II. diploma habet, ut Jesuitæ Præposituram illam obtineant. Et hic igitur replico, eum, qui Jesuitas regno pellendos censet, Viennenses articulos evanidos fieri debere, contendere. Nec existimare possum, quidquam aliud iis sexti articuli verbis voluisse Status, quam ut Præposituræ Abbatiæque in eodem statu maneant, in quo fuere ante Bochkaianos motus: si enim id agerent, ut iisdem Religiosis Ordinibus Præposituræ Abbatiæque attribuerentur, quibus prima fundatione attributæ sunt; et Benedictini, et Præmonstratenses, et aliorum Ordinum Monachi revocandi essent, adimendaque complura Bona ecclesiastica Baronibus sæcularibus, ut ad primæ institutionis formam revocentur. Denique, Sanctus Benedictus Venerabili Capitulo Strigoniensi adimendus, et alia plura beneficia immutanda forent. Deinde, qua ratione Præpositura Thurocziensis, a Bela I. fundata, religiosæ Familiæ primum attributa fuit, postea vero, nemine reclamante, Reges Hungariæ Prælatis sæcularibus eandem contulere: ita par prorsus auctoritas penes Coronam regiam fuit, ut rursus Præposituram illam religiosæ Familiæ conferret.

4°. In octavo articulo Viennensi ita Regia Majestas postulato regnicolarum quorumdam (neque enim hoc est totius regni votum) de ejectione Jesuitarum respondet, ut se suis regiis juribus inhærere dicat, ne, quod semel placuit, displicere posse, tacite profiteatur; cui et nos innitimur, ut Suæ Majestatis donationem, semel factam, irritam fieri, nulla ratione consentiamus. Sed, ne abuti patientia videar, Inclyti Ordines, si diutius tam liquidæ, tam justæ causæ patrocinium prosequar, illud solum a vobis peto, ut, cognita æquitate petitionis nostræ, non solum votis exitia nostra anhelantium non acquiescatis, verum etiam cognitam innocentiam nostram testari velitis, articuloque conscripto nostræ innocentiæ patrocinemini. Cujus vestræ æquitatis mercedem, ab illo justitiæ summo Præside Deo expectetis. De nobis vero omnia illa polliceri vobis potestis, quæ de Patriæ amantissimis civibus fas est polliceri.

Illmarum Rdssmarum Dnaonum Vrarum

Humillimus servus

Petrus Pazmany
Soc. Jesu. S. S. Theol. Doctor.

Ezen beszédnek és emlékiratnak kézirati régi másolatai fennmaradtak: 1. a budapesti Egyetemi könyvtárban: Coll. Kaprinai-ana (LVIII. köt., 141—150. l.); 2 Esztergomi érseki könyvtár: Batthyanyi levéltár, Clerus Regul. IV. *a—d*/9., p. 83—4.

Fenti közlés *Kaprinai* után történik, mégis némi helyreigazítasokkal *Kazy* és *Miller* nyomán.

Miller J. F., közölve e levélszöveget (Epistolæ P. Pázmány I. köt., 1—6. l.), forrásként megjelöli *Kazy* művét (Historia Univ. Tyrnav. Soc. Jesu. 1737.), ahol a 17—23. lapon van ezen irat szövege közölve az aláírással együtt, míg Millernél az aláírás hiányzik. Közolte még e szöveget, *Kazy* más művére (Hist. l. I. p. 83—6. l.) való hivatkozással *Katona J.* Hist. crit. Reg. Hung. XXIX. köt., 60—7. l.

V. ö. *Fraknói V.:* Pázmány P. és kora I. köt., 75. és 617. l.[1], és Pázmány P. élete (Tört. Életr.) 44. l.

13.

1608. ŐSZÉN. *Kiadatlan.*

Pázmány S. J. által Mátyás főherczeghez benyújtott emlékirat a vallásszabadság engedélyezéséről vagy nem engedélyezéséről.

Archiduci Matthiæ.

Rationes, quibus persuadetur Serenissimo concessio libertatis Religionis, tam in motu Bocskaiano quam in Comitiis anno 1608.

1ª. Hungari cum Turcis et Tartaris magnam et strictam habent confœderationem, et potius eligent Turcis se subiicere, quam libertate Religionis privari.

2ª. Possent irruere in Germaniam, et ad antiqua damna, nova et maiora adjicere. Et hæ provinciæ sic exhaustæ et enervatæ sunt, ut tantæ violentiæ resistere nequeant.

3ª. Quando falsæ Religiones adeo secure in s. literis prohibentur et extirpari iubentur, videntur tantum de novellis et nondum radicatis intelligi debere, vulpeculæ enim parvulæ facile capiuntur, sed hæreses, quæ per longas moras et dissimulationes maiorum radicatæ valde sunt, licet iam tollerentur (sic!), modernis Principibus imputari nec possunt, nec debent.

4ª. Hæc regna et provinciæ, hac conditione se Regibus et Principibus suis subiecere, ut libertas Religionis sarta tectaque ab illis conserventur, et ad posteros propagentur.

[1] Ez utóbbi helyen (P. P. és kora I. köt, 617. l.) *Fraknoi* a jezsuiták 1608. évi „Litteræ annuæ"-ja és egy nyomtatott mű alapján (Declaratio jurium S. J. ad bona stabilia possidenda", Bécs, 1646., 69. l.) azt írja, hogy a jezsuiták a turóczi prépostság czimén meghivattak az 1608. évi királyválasztó országgyűlésre. *Fraknói* adata helyes, sőt a valóság ennél is több, *Hevenesi*-nel (tom. VIII.) megvannak a királyi meghívó-levelek is és pedig · az 1604 évi február 3-iki pozsonyi országgyűlésre a „turóczi prépostságban lakó jezsuita atyákhoz" (id. Coll. VIII. köt., 19. sz.) az 1608. évi márczius 11-iki pozsonyi országgyűlésre a „turoczi kollégiumhoz", végre az 1608. évi szeptember 29-ére egybehívott pozsonyi országgyűlésre a *„sellyei jezsuita-kollégium atyáihoz"* Ezeket egybevetve, nem látszik megállapithatónak az a további dolog vajjon a jezsuita-rendet az országgyűlésen képviselni akaró két jezsuita atya (egyikök Pázmány volt) a *turoczi* vagy pedig a *sellyei* rendház meghívója czímén jelent meg? A *Fraknoi* által idézett „Litteræ annuæ" szerint a két jezsuita atyának meghivó levelet a rendek, a protestánsok lármájára, nem fogadták el, azon ürügy alatt, mert a Jézus-társaság az országban ingatlanokkal nem birhatott.

5ª. Sicut torrenti vehementissimo, et glaciei copiosissimæ a calidis ventis dissolutæ, nemo resistere potest, sic nec hæresibus, quæ torrentis instar, longe lateque diffunduntur.

6ª. Dicta pericula et incommoda inevitabilia, etiam viro cordato justum timorem incutere possunt. Et qui longe absunt, et huiusmodi libertatem negandam censent, longe aliter sentirent, si hic essent.

7ª. Non semper et ubique tam attendendum est, quid Juris, quam quid facto opus sit, et quid expediat. Et quæstiones adeo perplexæ, prudentiæ potius, quam justitiæ subiectæ sunt, cogunt enim sæpe diversas invenire medicinas, variorum experimenta morborum.

8ª. Aaron a populo coactus erexit vitulum.

9ª. David, cum ad Regem Achis confugisset, obtulit se ad pugnandum contra populum Dei, modo Achis illi fidem adhibere velit.

10. Si Roboam mitius respondisset duodecim tribubus, et magis se illis accomodasset, non defecissent ab ipso decem tribus.

11. Experientia constat, sæpe in tanta rerum perturbatione aliquid connivendum esse, ut suo tempore ad recipiendum amissa detur regressus, ne simul omnia, dum nihil conceditur, irrecuperabiliter perdantur.

12. Populus Israeliticus, quando in captivitatem abducebatur, sacrum ignem in puteo defossum custodire debebat, usque dum reversi illum eximere eoque frui possent.

13. Totus ferme mundus olim Ariana hæresi infectus erat, nec modus inveniebatur extinguendi illam hæresim.

14. Si Nicæni Concilii decreta contra Arium, et Tridentini contra Lutheri dogmata sancita, communiter observata fuissent ab initio a Principibus, nullus fortasse hæreticus superstes mansisset.

15. Potentissimus et Invictissimus Imperator Carolus V., tot victoriis clarus, Turcis, imo orbi formidabilis, qui Imperium suum plus ultra Herculis columnas protendit, qui tam stricte cum Pontifice confœderatus fuerat, et omnium hominum Judicio, Lutheri novam sectam [sic!], quam facillime opprimere et extinguere potuisset, nihilominus Religionis libertatem concessit, sine dubio gravibus adductus causis, ne videlicet ex subitanea ejus extirpatione attentata, majora damna nascerentur.

16. Tot Reges Bohemiæ et noster ipse Serenissimus Rudolphus non præsumpserunt se Hussitarum et Picarditarum sectas extirpare, vel saltem impedire posse ac debere: ejus ergo conniventiæ sine dubio magnas habuerunt causas.

17. Catholicissimus Hispaniarum rex, potentia, opibus, nulli secundus, zelo religionis æstuantissimus, ut pacem tandem obtinere possit,

dicitur et scribitur in punctis pacificationis libertatem Religionis concessisse; sicque sine dubio hoc minus malum, majori, quod ex continuis bellis sequitur, præferendum duxit.

18. In externis calamitatibus et periculis, quando omnia susque deque feruntur, Status Catholici pro magna Dei gratia agnoscere, et vel inde providentiam, et paternam curam sui Principis intelligere deberent, quando is, rebus Catholicorum ad certum interitum vergentibus, tantum efficit, ut Catholici qui iam sunt, inperturbati maneant.

19. Pro quanto Dei beneficio haberetur, si iam in Saxonia, Suecia, Dania, Anglia, vel saltem in Civitatibus Imperialibus, verbi gratia, Norimbergæ, Ulmæ etc. vel unica cathedra, et Ecclesia catholica relicta esset! Et quod si ab initio eiusmodi concessio et Religionis libertas illis permissa fuisset, hæreses non ita funditus illa regna, et civitates evertissent, sicut videre est Augustæ, ubi catholica fides adhuc viget, et crescit in dies.

20. In hoc igitur tam arduo negotio, non tam considerandum est, quid permissum sit, quam quid in tali rerum statu tam deplorato quoad res Ecclesiasticas et Politicas, a gente Barbara, audaci et temeraria impetrari potuerit. Et Catholici non tam cogitare debent, quod libertas Religionis concessa sit, quam quod rebus sic stantibus, Catholica res in suum esse et statum, sicut hucusque fuerat, restituta sit.

21. Hac ratione etiam post factam talem concessionem, Status Catholici, sine dubio ad novum fervorem et indefessum studium conservandi et propagandi fidem Catholicam excitabuntur, et accendentur, ut vel tandem Ecclesiæ Catholicæ ratio ad antiquum statum reducatur.

Rationes, quæ suadent non concedendam libertatem.

1. Non sunt facienda mala, ut eveniant bona. Ac falsa Religio maximum malum est in mundo.

2. Dagon non est ponendus juxta aram.

3. Est contra legem Dei et naturæ, concedere falsam Religionem.

4. Raro vel nunquam pax politica per tales concessiones conservata, sed magis violata, omne enim regnum in se divisum etc.

5. Nulli concedi potest, ut deserto Christo ad diabolum se convertat, nam non est conventio Christi et Belial.

6. Exempla eorum terreant, qui ob tales concessiones graviter puniti etiam in vita.

7. Hujusmodi concessionibus Religioni Catholicæ magna præjudicia hactenus generata, et amplior porta variis hæresibus aperta.

8. Qui oves pascere et tueri volunt, lupis resistere pro virili debent, et in vineam, quam quis excoluit, apros inmittere non debet, sed eos abigere. Hirci etiam mali hortulani censentur.

9. Hæresis haud dubie deterior est servitute Turcica, et licet in hanc annis superioribus, quam plurimi miserabiliter et irreparabiliter abducti sint, tamen in multo graviorem servitutem detrudentur multæ animæ simplices, si concessio prætensa ab hæreticis detur. In illa enim corpora tantum affliguntur, et possunt tales captivi liberari et redimi. In inferno autem nulla animarum damnatarum redemptio.

10. Quod semel conceditur circa Religionem et authoritate Regia confirmatur, vix unquam corrigi et revocari potest, sed ita etiam posteros ad finem mundi inficere poterit. Pro tot ergo animabus, Rex et quicunque alii talem libertatem Religionis admittunt, introducunt et stabiliunt, rationem Deo reddere debebunt.

11. Principes Christiani ex officio et conscientia tenentur, modis quibus possunt omnibus, subditos ab hæresibus abstrahere, ad rectam fidem adducere, exemplo Caroli Magni, Ludovici, Matthiæ (sic!), S. Stephani, qui maluerunt coronas vitasque suas periculis exponere, quam hac in parte quidquam negligere. Multo ergo magis impediri debent, ne qui de facto iam Catholici sunt, hujusmodi libertate concessa, in hæreses varias abripiantur: quare tenetur Princeps subditos suos Catholicos, gladio sibi a Deo concesso, in libero usu Religionis ante tot sæcula acceptatæ, tam longe lateque propagatæ, tanta sanctitate exercitatæ, tueri ac defendere.

Ezen emlékiratnak egész terjedelmében Pázmány által írt eredeti példánya fennmaradt a győri káptalan magánlevéltárában: Theca XXVII. nr. 3778. Fenti közlés ezen eredeti példány alapján történik.

Mátyás főherczeg más jezsuita atyáktól is kért be véleményeket. Lásd: Országos Levéltár: Acta Diætalia a. 1608.

V. ö.: *Fraknói V.* Pázmány P. és kora, III. k., 338. l., 1. j. és Pázmány P. élete. (Tört. Életrajzok.) 45. l.

14.

1608. OKTÓBER 22. KÖRÜL.[1] *Kiadatlan.*

Pázmány által Forgách bíboros nevében szerkesztett üdvözlőbeszéd, melylyel a bíboros képviseletében Lépes Bálint fogadta Mátyás főherczeget, a királyválasztó és koronázó országgyűlésre való megérkezésekor.

Ad Regem Mathiam cum in Ungariam coronam reveheret, qua insigniretur.

Quod erat optandum maxime, quod unum ad sedandas diuturna tempestate jactatæ Pannoniæ procellas, Reipublicæ perniciosas, nobis

[1] Katona (Hist. crit. XXIX. köt., 24. l.) szerint Mátyás főherczeg 1608. okt. 22-én jött le a királyválasztó országgyűlésre.

omnibus periculosas, maxime pertinebat, id non humano consilio, sed divinitus oblatum hodierna die, summo et ineluctabili Reipublicæ tempore videtur, ut post hoc tantum bellum, tam vetus, tam longe lateque dispersum, quo non dico anguli omnes Pannoniæ conflagrabant, sed gentes ac nationes omnes propemodum premebantur, Tua, Serenissime Rex designate, augusta præsentia, partem aliquam quietis ac pacis cæperimus: qua una re non illud solum effecisti, ut palam ac manifesto esset omnibus, eum te principem esse, ut nulla res tanta sit ac tam difficilis, quam tu non et consilio regere, et insigniter tueri, et virtute conficere possis; verum etiam commemorabili illa sapientia, qua nobilissimum Regnum intestinis dissidiis ad paucos redactum, pene ab interitu vindicasti, maximam in nobis de tua Pietate, Constantia, Integritate, Justitia expectationem concitasti, adeoque voluntates omnium nostrum, tuo singulari de nobis benemerendi studio, devinxisti, ut in Te delegendo unum omnes velint, qui modo habent aliquid non solum sapientiæ, sed et sanitatis, ut laterum suorum fulcrum [1] polliceantur universi, maximisque tuis beneficiis, singulari sapientiæ, incredibili animi lenitati magis quotidie efflorescenti, maximum quem conferre mortales mortalibus possunt, destinent Regiæ Mattis honorem. Quo ego nomine, Tibine magis gratulari, vel gaudere nobis debeam, haud sane assequor.

Sed ut inde oratio mea proficiscatur: Tuæ ante omnia Serenitati gratulor, non illud solum, quod Ungariam, adeo opimam ac fertilem, ut ubertate agrorum, fructuum varietate, magnitudine pastionis, copia metallorum, multitudine earum rerum, quæ ad humanæ vitæ usum apprime necessariæ sunt, facile omnibus terris antecellat, quod inquam Ungariam Martiæ virtutis alumnam, iisque viris fortissimis abundantem, quibus gloria a majoribus cum magna in rebus omnibus, tum summa in re militari tradita est, summo Sacræ Cæsareæ Regiæque Mattis Procerumque Ungarorum consensu ac approbatione, auspicatissima inauguratione Regio jure capessendam advenis: verum illud etiam inprimis, ac ante reliqua Serenitati Tuæ gratulor, quod iis a Deo virtutibus exornatus ad hanc tantam, tum difficilem provinciam accedas, quas optare multi, pauci eorum, qui ad clavum Reipublicæ sedent, assequi possunt; nullius enim tantum est flumen ingenii, nulla dicendi aut scribendi tanta vis, tanta copia, facultas tanta, quæ non dicam exornare, sed enarrare Sapientissimo Principi, magno Imperatori, debitas virtutes Tuas possit, quibus tu non modo eorum hominum gloriam, qui nunc sunt, sed etiam antiquitatis memoriam superasti;

[1] A „fulcrum“ szó át van húzva és föléje: „oppositus“ szó van írva, de ezen szó egyáltalában nem illeszthető be a szövegbe.

ut enim tantam ac tam inusitatam mansuetudinem Tuam, tantum Religionis ac divini cultus propugnandi, imo et propagandi studium, quod hactenus prætulisti, tum inauditam clementiam, tantum in summa potestate rerum omnium modum, tum incredibilem sapientiam Tuam tacitus præteream, ut nihil dicam, quam facilis ad te aditus privatorum, quam liberæ querimoniæ de aliorum iniuriis, quam inusitata sit illa Tua fastus omnis ac tumoris expers modestia, qua id assequeris, ut qui dignitate cœteris excellis, facilitate par infimis esse videare, ut inquam has tuas laudes vere Regias, et quas nulla unquam obsturatura sit oblivio, prætermittam; Tuos illos certe labores, vigilias, bellicosasque illas virtutes eximias, quibus vel maxime animos Pannonum tibi devinxisti, Ungariamque ipsam orientalis Tyranni furori subduxisti, silentio involvere nec possum nec debeo. Tibi enim se plurimum debere gens nostra fatetur universa, quod etsi auspiciis Regiæ Majestatis, tuo tamen vel maxime ductu, tot annis fœliciter bellum adversus Turcicam rabiem gesserit, et quantum ac quale bellum, Deus immortalis! Illud nempe, quod non dico nationes paucæ, non integræ gentes, sed oriens propemodum universus adversum nos susceperat, quod sola recordatione terrorem incutiat ac pene dixerim deliquium adferat Europæis; in hoc igitur tanto, tam formidoloso ac ancipiti bello, in quo de Ungaria, imo verius de Christianorum Regnis universis, in illis patentibus Ungaricorum camporum theatris decertabatur, tantus enituit labor tuus in negotiis, tanta fortitudo in periculis, tanta in agendo industria, celeritas in conficiendo, consilium in providendo, quanta in summo quovis Imperatore requiri posset; quoties, Deum immortalem, vidimus ipsi, in summis periculis, cum undique obsessæ propemodum essent fortissimæ quidem, sed cum immani hostium multitudine nulla ex parte conferendæ Legiones nostræ, Te inter ferruminatos cuneos intrepidum consistere, et quamvis horrendis tormentorum fulminibus discerptorum sanguine cruentatam purpuram tuam cerneres, nec vultum mutasse, nec loco cessisse, nec vincendi studium abjecisse. Qua Tua constantia, et, quam Victoria adamat, cura id es consecutus, ut magnas hostium copias, multis præliis a te deletas, multas urbes munitissimas expugnatas viderimus, Testis est dies illa Albensi Turcarum clade signatissima, quæ multis undique cincta periculis, auspiciis tuis, insignem nobis post hominum memoriam reliquit victoriam, Testis Strigonia, quæ magnis oppressa hostium copiis, eorum ipsorum sanguine redundavit: Testis Alba illa Regum Ungariæ inauguratione tumulisque quondam celeberrima, virtute celeritateque consilii Tui, non obsessa solum, sed opinione omnium celerius capta, Testes campi adiacentes, qui plu-

rimos hostes a te superatos prostratosque conspexerunt, Testes iterum ac sæpius nos omnes, qui bello tetro ac periculoso pressi, Tua ope auxilioque servati sumus, Testes denique omnes exteræ gentes ac nationes, quæ uno omnes ore confitentur, sæpius te cum hoste conflixisse, plura bella gessisse, quam plerique Principum legerint. Atque hæc inter alia quamplurima Matis Vræ præclara de nobis merendi studia effecerunt, ut capita fortunasque nostras ejus Principis fidei ac diligentiæ committere non dubitamus (sic!), quem nostræ securitatis imo salutis causa, multis gravibusque periculis ultro occurrisse non ignoramus.

Sed quoniam ut magnus Orator dixit, bellicas laudes extenuari a multis novimus, easque Ducibus detrahi, cum militibus communicari, ne propriæ sint Imperatorum, siquidem in armis non modo militum virtus locorumque opportunitas multum juvat, verum etiam maximam partem quasi suo sibi jure vendicat Fortuna, quam præstare de seipso nemo potest: aliæ sunt Mattis Vestræ propria ornamenta, ex quorum gloria nihil Centurio, nihil miles decerpit, nec illa ipsa rerum domina Fortuna in istius societatem gloriæ sese efferre audet. Itaque magne Princeps, bellicæ Tuæ laudes celebrentur sane, non solum nostris, sed pene omnium gentium literis ac linguis, neque ulla unquam ætas de tuis laudibus conticescet; verum quod clementer, quod mansuete, quod juste, quod moderate, quod sapienter, in ipso etiam superioris tempestatis Ungariæ æstu, res nostras moderatus sis, id vero non gentes omnes, sed parietes etiam ipsi prædicabunt: Diversæ erant superioribus temporibus Ungarorum voluntates, distractæ sententiæ, consiliis et studiis dissidebant; erat autem obscuritas quædam, multi dubitabant, quid optimum esset, multi quid expediret, multi quid deceret, nonnulli etiam quid liceret, fluctuabant denique incertis opinionibus universa. At tu id maxime curabas, ut animum vinceres, iracundiam cohiberes, potestatem temperares, teque ante omnes contineres, qui cœteros moderari debueras: quæ omnia maxima in nobis de tua singulari virtute ac prudentia opinionem concitaverunt, deque præteritis factis, futuræ Tuæ clementiæ spem maximam concepimus, eoque nobis nomine plurimum gaudemus, quod adesse Mattem Vram videamus, ut destinatum ab omnibus clavum Reipublicæ, Sacrumque Regni Diadema fausta omnium ordinum gratulatione suscipias.

Quod igitur bene vertat, ingredere Sacrate Princeps Ungariam, Tuisque eam consiliis, virtute, pietate, meliorem effice; diuturna belli tempestate quassata Ungaria multa perdidit, et ornamenta dignitatis et præsidia stabilitatis, omnia excitanda tibi sunt, quæ jacere sentis, belli ipsius impetu, quod necesse fuit, perculsa ac prostrata.

Perspexisti vulnera domesticæ dissensionis nostræ, calamitates vidisti, quærimonias audivisti, quot fana religiosa militum furore violata, quot domus, pagi (sic!), oppida eversa cognovisti, probe intelligis, quanta militum insolentia infœlix plebecula conflictata sit, et si libere ac vere loqui velimus, paucissimos e tanta numerosissimorum exercituum corona reperire possis, qui se a pecuniis sociorum, qui ab eorum conjugibus ac liberis, qui ab auro, manus, oculos, animum cohibuerint, adeoque civitates ipsæ, vix unius Tribuni militum animos ac spiritus capere, sitim exsiccare potuerint. Hæc igitur omnia constituenda ac ordinanda Tibi sunt, Princeps Auguste, revocanda fides, existimatio Judiciorum amissa reconcilianda, depeculatores verendi (sic!), comprimendæ libidines, quæ dilapsa jam fluxerunt, severis legibus vincienda, omnia denique belli vulnera curanda, ut constituta tandem Ungaria, Tu inprimis summa tranquillitate ac otio perfruaris, tum deinde quies Ungariæ ad vicinorum quoque Regnorum fructum aliquem redundet.

Verum enimvero, quia magnum illud Ecclesiæ sydus Augustinus (l. 5. de Civit. c. 24.): non illam, inquit, Regum christianorum fælicitatem esse, si diu imperent, si hostes, si cives inimicos opprimant, si imperantes filios relinquant: hæc enim et similia vitæ ærumnosæ solatia, iis etiam qui ad Dei Regnum non pertinent, collata intelligimus, sed tunc demum fœlices ac beatos Reges pronunciandos, si inter linguas sublimiter honorantium, et obsequia nimis humiliter salutantium, non extollantur, sed se homines esse meminerint, si potestatem suam, ad Dei cultum maxime dilatandum, Majestati ejus famulam fecerint. Idcirco, si recte, si pie, si ex usu Tuo ac nostro imperare Matas Vra desiderat, duo hæc, quæ Magnus Doctor, Principalis fœlicitatis bases ac fundamenta validasque substructiones esse pronuntiat, curanda tibi quam vigilantissime erunt: Primum quidem, ut inter ipsas festas gratulantium ac venerantium Turmas, Te hominem esse, hoc est humanis casibus obnoxium, incertis valetudinis eventibus, communi denique naturæ fragilitati expositum, assidue memineris; nec mirum Matti Vræ videri debet, quod communem hodiernæ diei lætitiam, tristi ista commemoratione obscurare videar, nam et Deus ipse, statim ac primum Israeli Regem destinavit (I. Reg. 10., v. 2.), ad formosæ divitisque Rachelis sepulchrum amandavit, quasi futuræ suæ sortis monitorem. Sanctus quoque Joannes Eleemosynarius, ad cujus sacrum corpus, etiamnum incorruptæ mentis argumento incorruptum, in æde D. Martini, sacram Ungariæ coronam propediem vertici Mattis Vræ imponemus, cum Orientis Imperator inaugurabatur, varia nobilium lapidum fragmenta obtulit, ut ex iis sepulchrale saxum eligeret, quod

primo quoque tempore expolitum asservaretur. Hac scilicet commemoratione id agebant, ne ventis summæ felicitatis vel inflatæ vel abreptæ Principum mentes, vanis caducisque adhærescerent, sicque verissime evanescerent, sed potius brevem omnem terrenæ felicitatis gloriam reputantes, illud altissime in animum demitterent, plurimos hac ipsa corona redimitos, in tenues abiisse pulvisculos, eorumque pedibus tumulatas Regum exuvias premi, quos antea viderant genibus suis advolutos: qua cogitatione id assequuntur Principes, quod inprimis a Deo ipsis præscriptum novimus, ne se magnifice, quasi de meliori luto formatos, circumspiciant, ne ob Regiam Mattem se efferant insolentius, intelligant potius, augustam illam, quam sustinent, personam, et summam, quam referunt Majestatem, suam non esse, sed Dei, cujus vicem gerunt.

Alterum quod Augustinus Regiæ fœlicitatis insigne commemorat, Divini cultus veræque religionis propagandæ studium est, Dei enim ac religionis causam implicitam esse ac cohærere cum politica, Divina æque ac humana jura profitentur. Cui enim obscurum esse potest, Deum præpotentem multis ante sæculis (Deut. 17.), quam Reges Israeli designaret, tantam religionis curam ipsis præscripsisse, ut Regem suis ipsius manibus describere legem universam proposuerit (?), quo nimirum ipsa scriptionis attentione altius in animum verba singula demitteret, deinde vero, ut quotidie, omnibus diebus vitæ suæ, legat, cogitet, meditetur, sacratas illas divini numinis leges, quas sacerdotes ipsi offerent, cæremoniasque summa diligentia tueatur, gravi ac seria oratione injungat.

Quæ cum ita sint, Serenissime Rex designate, ut tibi divinum numen diuturnum ac fœlix Regnum largiatur, ejus tibi cultum ac religionem curandam esse existimes. Meminisse debes sacram illam coronam Ungariæ sanctissimorum Regum attactu consecratam, fato quodam Religioni Catholicæ propagandæ consecratam, illiusque te Regni sceptra capessere, cujus Reges Apostoli quoque ac veræ religionis fundatores exstitere. Non attinet longa oratione, vel Regum nostrorum, vel Augustissimæ tuæ familiæ Austriacæ in Religione tuenda diligentiam ac pietatem percensere. Illud solum dico; Principes imo populos omnes christiani orbis, in te unum ora oculosque convertisse; magna omnes spe erecti Te intuentur, tantumque sibi de Tua religione ac sapientia pollicentur, ut in Regno ipso Deum potius, ac veri cultus ipsius propagationem, quam Regnum te cogitare arbitrentur, et, ut quod res est, libere dicam, ex hoc difficillimo Mattis Tuæ in Ungariam ingressu, de cœteris omnibus Tuis factis judicabunt.

Servi igitur Serenissime, Rex designate, etiam iis Judicibus, qui

vel absentes vel multis etiam post futuris sæculis de te judicabunt, et quidem haud scio, an non incomptius, quam nos, nam et sine amore et sine cupiditate, et rursus sine odio et sine invidia judicabunt. Cogita non hos solum, qui frequentes latus Regale circumsistunt, sed æternitatem ipsam intueri Mattis Vræ præclara facta. Illud animo frequenter obversetur Tuo, magni animi esse, de suscepta causa, propositaque sententia, nulla contumelia, nulla vi, nullo periculo, posse depelli, et ita demum vigebit nomen tuum memoria sempiterna, ipsaque æternitas plenis te vocibus efferet, si, quod facis, Dei gloriam ac verum cultum, terrenis omnibus anteponas honoribus.

Sed ut aliquando dicendi finem faciam, lætus ac bonæ spei, qua nos omnes replevisti, Pannoniam ingredere, Tuoque desiderio ac expectatione æstuantes Ungaros, augusta tua præsentia recreatos, in tuam fidem curamque recipias.

Egykorú, de a levélszöveg írójától különböző kéz írásával ezen utóirat olvasható a papírlap utolsó (12-ik) oldalán:

Hanc orationem composuit P. Pazmany, dum A° 1608. esset in Aula Cardinalis Forgacz Posonii. Excepit illa Matthiam Archiducem Valentinus Lépes, nam Cardinalis Forgacz non ivit obviam Principi. Scriptura autem orationis est D. Laurentii Ferenczfi. Emendavit idem P. Pazmany in aliquibus locis scripturam.

Ezen beszédnek fogalmazványa, melyet az utóirat szerint Pázmány szerkesztett és Ferenczffy udvari titkár letisztázott, fennmaradt a Khuen Héderváry grófi család hédervári levéltárában levő 58. számú kódexben, 2. sz. darab (összesen 12 oldal). Az iraton Pázmánynak sajátkezű kiigazításai és toldásai láthatók. Fenti közlés ezen hédervári szöveg alapján történik.

Ezen iratot közlendőnek véltük azért, mert Pázmány kiadatlan fogalmazványa, és mivel tényleg nem Forgách bíbornok által mondatott el, daczára, hogy Pázmány az ő részére készítette azt.

15.

1609. MÁRCZIUS 23.

NAGYSZOMBAT.

Viller Bertalan gráczi jezsuita atyához.

Írja, hogy jelenleg nyugalom van, a követek még a töröknél időznek; a hajdúk két erős várat építettek, ami a töröknél és a magyaroknál aggodalmat kelt. Erdély békén van, de ifjú fejedelme állhatatlan. A vallás ügyének kevés kilátása van az országban, míg Illesházy el; ő, Pázmány (írja magáról), szívesen itt hagyná az országot, mert nincs reménye a helyzet javulásához. A bíboros-érseket (Forgách) bántja az, hogy a püspökök nevei is a pozsonyi végzések alá vannak írva. Az érsek nagy sanyarúságban van jószágainak Illésházy és mások által való elfoglalása miatt; ennek enyhítése végett a spanyol királytól penziót kért, amire Ferdinánd főherczeg közbenjárásaia volna szükség.

Reverende in Christo Pater. Pax Christi.

Raro ad R. V. scribo, nam tuta scribendi occasio rara, et verum

ut fatear, libenter nonnumquam supersedeo, certas ab causas. Nos hic quieti sumus, legati tamen apud Turcas adhuc hærent, quia pecunia, quæ solvi deberet, non habetur, habebitur tamen brevi.

In Ungaria superiori, Haidones duas arces bene munitas e solida gleba extructis ingentibus propugnaculis, erexerunt, quæ res et Turcas offendit, et metum ipsis Ungaris ingessit; cum sit ille futurus nidus Haidonum, qui iam omnes a novi Regis legato, Illéshazio, libertate donati sunt. Transylvania pacata, sed iuvenis Princeps ac solutus facilisque flecti quocunque.

Nulla hic spes fælicioris progressus Religionis, nisi forte mortuo Illéshazio, qui tamen totus afflictus nec digerit, nec tumorem capitis facile dispellet.

Ego ut rem fatear, cum tam male perditam videam causam Religionis, abesse hinc optare incipio, non certe laboris ac molestiarum tædio, sed quod vix sperare meliora possim.

Articuli Posonienses iam publicati, quibus nomina Cardinalis et Episcoporum adscripta, perinde ac si iis consensissent, approbassent, quod mirabiliter torquet bonum Cardinalem, et nuper convocatis Prælatis, decrevit apud Suam Maiestatem queri, quod, cum totus Status Catholicus sæpe et scripto et voce contradixerit iis, nihilominus nomina ipsorum sint adscripta.

Est vero unum, quod R^m^ V. et scire cupio, et auxilio suo apud Sereniss^m^ Ferdinandum promovere: Ill. Cardinalis tanta parte suorum redituum caret, ut solus Illyésházi, plus quam decem millia annua percipiat ex reditibus Archiepiscopatus, quocirca in magnis difficultatibus constituto Illmo, suggesserunt viri magni, ex purpuratorum etiam collegio, ad eamque rem operam suam polliciti sunt, consultum videri, si a Rege Hispaniæ, qui plurimas Cardinalibus pensiones, ac commendas solet conferre, aliquod huiusmodi subsidium impetraret, resque ea iam est inchoata a viris magnis. Valde cuperet Ills Cardinalis si Sereniss. quoque Ferdinandus, suam hac in parte authoritatem adderet, Regemque aut Reginam interpellaret: quamobrem R. V^m^ per me rogatam voluit Ills Cardlis, ut R^ia^ V^a^ pro veteri suo amore, hanc ab Serenissimo Principe gratiam impetrare velit. Quod R^m^ V^m^ facturam non dubito. Meque R^æ^ V^æ^ sacris sacrificiis valde commendo.

Tyrnaviæ, 23. Martii 1609. (Kéziratban: ∞DCIX.)

R^æ^ V^æ^

servus in Christo

Petrus Pazmany m. p.

Kivül:

Reverendo in Christo Pri Bartholomæo Villerio Societatis Jesu presbytero, Græcii.

Ezen levél eredetije fennmaradt a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban (K. u. k. Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien): „Hungarica" 1609. évi kötegben, fenti dátum alatt. Az egész levél Pázmány P. kezeírása. Közölte már e levelet *Hurter:* Ferdinand II., V. 116. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik. (V. ö. *Fraknói:* P. P. és kora, I. k., 81. l.) [1]

16.

1609. MÁRCZIUS 25. *Kiadatlan.*

WIEN.

Viller Bertalan jezsuita atyához.

A spanyol kir. penzió ügyében írt leveleket, melyek az úton elakadtak, most küldi meg neki. A vallás ugye igen rosszul áll az országban, de „van Isten az égben és ha inog is, nem merül el a hajó."

R^de^ in Christo Pater. Pax Christi.

Scripsi R^æ^ V^æ^ Tyrnavia copiose, et per D^m^ Episcopum Bosnensem literas meas, ac Ill^mi^ Cardinalis præmiseram, ut tuto deferrentur, sed quia dictus D^us^ Episcopus progredi ulterius non est permissus, negotiumque confiniorum Sclavoniæ dilatum, iccirco (sic!) mitto R^æ^ V^æ^ et quas tunc ipse scripsi, et quas Ill. Cardlis; R^a^ V^a^ habeat commendata negotia boni Cardlis.' De cætero quid dicam mi pater? impleta est facies nostra ignominia, Religionis negotiis retro relabentibus, sed est Deus in cælo; et quamvis fluctuet, non mergitur illa navis. His me R^æ^ V^æ^ sacris sacrificiis commendo.

Viennæ, 25. Martii 1609.

R^æ^ V^æ^ servus in Christo

Petrus Pazmany m. p.

Kivül:

Reverendo in Christo Pri P. Bartholomæo Villerio Sctis Jesu.

Ezen levél eredeti példányát a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban őrzik: „Hungarica" 1609. évi kötegben, fenti datum alatt. Az egész levél Pázmány P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik. [2]

[1] E levél eredeti példányának hasonmását lásd e kötet függelékében: 5. szám alatt

[2] E levél eredetijének hasonmását lásd e kötet függelékében: 6. szám alatt.

17.

1609. DECZEMBER HÓ.

Gróf Thurzó György nádorhoz.

Pázmány Thurzónak idéző-levelére kijelenti, hogy magát az ellene felhozott vád („istenkáromló könyv") tekintetében bűntelennek érzi, mert könyveiben mindíg bizonyítékait is előadni szokta; de semmi esetre sem hajlandó világi bíró előtt felelni hitvitázó tevékenységéről, hanem csak püspöke vagy pedig a pápai nuntius előtt.

Illustrissime Dne Dne colendissime.

Post humilium servitiorum ac precum oblationem in gratiam Illmæ Dnis Vestræ.

Hesterna die voluntatem Illæ Dnis Væ intellexi, meque de re proposita responsum Illæ Dni Væ daturum recepi, id quod nunc ea qua par est submissione facio.

In primis igitur, dictorum factorumque meorum rationem dare non subterfugio, in id enim omni studio, ab ineunte ætate incubui, ut Deo inprimis me, meaque probarem, nec ulli justæ querelæ ansam darem, ac præsertim in iis quæ scripsi, publicique juris feci, nihil nisi testibus idoneis comprobatum adferrem.

Verum illud Illæ Dni Væ revocandum in memoriam duxi, controversiam de rebus fidei, deque erroribus circa fidem, et an jure meritoque hic illeve error sugilletur, non forum judicesque sæculares, sed Judicium Ecclesiasticum concernere, cum non Ecclesiasticis solum decretis, humanisque sanctionibus, verum etiam Divina lege, ad Ecclesiasticum tribunal hujusmodi dijudicatio rejiciatur. Quamobrem, cum omnia quæ salva conscientia fieri a me possint, quantum in me est, paratus sim facere, libenter coram Ordinario loci, aut si ita videbitur, coram Apostolico Nuncio comparebo, factique mei rationem sufficientem Deo adjuvante dabo.

Hæc habui, quæ Illæ Dni Væ brevibus significanda judicavi, quam diutissime salvam incolumemque Deus Opt. conservet.

Illmæ Dnis Væ humillimus servitor

Petrus Pazmany m. p.

Kívül, ugyancsak Pázmány kezeírásával:

Illustrissimo Dno Comiti Palatino Regni Ungariæ etc. Dno meo gratiosissimo.

Ezen levélnek egészen Pázmány által sajátkezűleg írt eredeti példánya fennmaradt a Thurzó-nemzetség árvavári levéltárában: fasc. 211., nr. 5. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Az árvai levéltár elenchusa az 1616. évi levelek élén (január

3. dátum jelzéssel) közli e levelet, a levéltárnak rendezője is 1616. évet írt reá, de magán a levélen egykorú dátumjelzés nincsen, azonban egy újabbkori, elmosódott vörös írónjelzéssel van felírva kívül: „ad annum 1609", amely utóbbi dátum valószínűbb is, és pedig: 1. Thurzó nádor 1609. év végén a pozsonyi országgyűlés elé idézte Pázmányt vallássértés miatt (*Fraknói:* P. P. élete, Tört. Életr. 52—3. l.). 2. A levélnek írása, a betűk kerek alakja, azon ifjúkori típust mutatja, amely Pázmánynak 1601—9. évek közti sajátkezű leveleiben fordul elő. 3. Pázmány a levél pecsétjeül jezsuitarendi pecsétjét használja (IHS), amely JHS betűkből áll, felette kereszttel, alatta egy átdöfött szívvel. 1616. májusban Pázmány már turóczi prépost volt. A levél tehát, ha 1616-ból való, csak 1616. január—április hóban írathatott; de Pázmánynak ezen, ismertebb életszakában nincsen nyoma a Thurzóval, hitvitázó iratai dolgában való ilyen összeütközésnek.

Közölte már e levélszöveget *Fraknói* is (Pázmány Péter levelezése. — M. Tört. Emlékek. Okmánytár 19. köt., 16. l.) és pedig „1609. évi deczember"-t jelölvén meg, mint a levél megírásának idejét.

18.

1610. MÁRCZIUS 20. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

A szepesi káptalanhoz.

A menedékkövi apátság birtokai ügyében hozzá intézett kérelmet nem teljesítheti, mert e birtokok Pethe Márton hagyományából a Jézus-társaságot illetik; ha a tulajdonjog kétségtelenül a káptalant illetné, a káptalan megtéríthette volna a püspök hagyatékának a váltságösszeget, melyet ő lefizetett volt, de önhatalmúlag nem foglalhatja el a birtokokat. Kéri a káptalant, hogy a törvény rendes útján tisztázza előbb a tulajdonjog kérdését; és ha ez javukra dől el, ezt ő is örömmel fogja látni.

Reverendi Domini Domini observandissimi.

Salutem a Deo sempiternam obsequiorumque ac orationum mearum suffragia.

Accepi literas DD. VV. Reverendarum ea qua par est, veneratione; et optarem quidem pro mea in Vestras R^das^ D^nes^ observantia gratificari me eisdem potuisse, verum, quod a me D^nes^ V^æ^ petiere, nulla id ratione facere potui. Principio, quia conditiones ac pacta cum quibus Generoso D^no^ Hoffmanno bona illa data sunt, probari a me nullo pacto possunt, ob multas ac graves causas, quas perscribere et longum et inutile foret, ipsæmet enim DD. V^æ^ R^dæ^ respiciunt multa ibi esse magnis difficultatibus oneribusque implicita. Deinde quia jam ante cum Mag^co^ D^no^ Ladislao Pethe transegerat pridem Societates (sic! hihetőleg e helyett: „Societas") ratione illorum bonorum. Neque enim ignorant DD. VV. Reverendæ Lapidem refugii, tametsi olim eo nomine impetratus fuerit, ut scholæ illic erigerentur, deinde tamen oppignoratum fuisse, ac piæ memoriæ R^ssum^ D^num^ Martinum Pethe, pro refrigerio animæ bona

illa redemisse, ac Societati donasse: si quid igitur juris Venerabile Capitulum in illa bona habuit, id non sua propria authoritate usurpare nunc debuit, sed ubi prius, si non a Societate, at certe a Testamentariis Domini piæ memoriæ Martini Pethe, recuperata juxta Articulos regni, bona illa fuissent, in sede spirituali jura persequi licuisset. Atque ubi de proprietate constitisset bonorum illorum, soluta prius summa redemptionis bonorum, sibi illa, nullo contradicente, vendicare potuissent. Nunc vero, cum absque ullo juris ordine dominium bonorum illorum, sibi R^ssæ D^nes Vestræ usurparint, onerosisque conditionibus Generoso D^o Hoffmanno transegerint, tantum abest, ut probem, ut vehementer etiam mirer absque Superiorum Ecclesiasticorum consensu bonorum illorum Jus sibi vendicasse Reverendas DD^es Vestras. Quocirca easdem majorem in modum rogatas volo, ne quidquam, in causa propria, authoritate propria decernere velint. Si Venerabile Capitulum jus in illa bona habet, legittime [sic!], coram Judice Ecclesiastico competente, etiam absque longo litis processu, productis literis, revideatur. Quod si Dominationum Vestrarum Reverendarum esse deprehendentur, ego præ reliquis primus ero, qui modis omnibus contendam, ut Dominationibus Vestris Reverendis libere relinquantur. Ante revisionem, ut in causa propria Judices sint Reverendæ Dominationes Vestræ, fieri nec jus, nec fas patitur. Hæc habui, quæ Dominationibus VV. RR. significanda censui, quæ ut boni consulant, etiam atque etiam rogo. Faveo enim ex toto corde, ut si quod jus Dominationes VV^æ R^dæ in illa bona habeant, maneat illud integrum, potiusque Dominationes Vestræ Reverendæ, quam ullus alius habeat.

Mitto fasciculum literarum ad R^dum D. Præpositum, quem D^nibus V. Reverendis commendo. Meque ac obsequia orationesque humiliter defero.

Tyrnaviæ, 20. Martii 1610.

Dominationum VV. R^darum servus

Petrus Pazmany m. p.

Kívül, ugyancsak Pázmány kezeírásával:

Admodum Reverendis Dominis N. N. Venerabili Capitulo Scepusiensi, Dominis et Patronis meis observandissimis Scepusii.

Ugyanott a káptalan iktatása:

Exhibitæ sunt præsentes 26. Martii anno 1610. in C^aplo.

Ugyanott, későbbi kéz írásával:

Responsum Pazmani super bonis Lapidis Refugii etc. anno 1610.

Ezen levélnek egészen Pázmány által írt eredeti példánya fennmaradt a szepesi káptalan magánlevéltárában: Scrin. VI., fasc. 6., nr. 22. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

19.

1613. JÚNIUS 5. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Pázmány Péter nyugtája 5515 forintról, a végvárak czéljaira pár év előtt átengedett bor czímén.

Ex benigno Mandato Sacratissimæ Cæsareæ Regiæque Majestatis, Domini Nostri Clementissimi Inclyta Camera Posoniensis plene ac integre contentavit Patres Societatis Jesu ratione debiti quinque millium quingentorum quindecim florenorum, denariorum quinquaginta. Quod quidem debitum ante annos aliquot contractum erat, accepto a Patribus Collegii Selliensis in usus Confiniorum Suæ Majestatis Vino. In hujus igitur rei testimonium, Ego Petrus Paszmany Societatis Jesu sacerdos a cæteris nostræ Societatis Patribus ad hoc specialiter deputatus, quietam, atque expeditam reddo Inclytam Cameram de satisfactione plenaria Societati facta, manusque propriæ subscriptione, ac Sigillo hanc quietantiam communio.

Actum Posonii, Anno 1613. die 5. mensis Junii.

(L. S.) *Petrus Paszmany*
Societatis Jesu.

Fenti nyugta másolata megvan az esztergomi prímási könyvtárban „Pázmán" felírású kézirat-fasciculusban, amelyben Pázmány-levélmásolatok és Pázmány latinul megírt életrajza foglaltatnak. Fenti közlés e másolat alapján történik. — V. ö. *Fraknói:* P. P. és kora, I. k., 170 l.

20.

1613. SZEPTEMBER 9. *Kiadatlan.*

SZERDAHELY.

Tengnagel Sebestyén bécsi udvari könyvtárnokhoz.

Két, török nyelven írt könyvet küld, többet nem tudott szerezni. Fájlalja, hogy Bécsben a pestis dühöng.

Clarissime ac Doctissime Domine. Salutem a Salutis auctore.

Non immemor petitionis D^nis^ V^æ^, libellos duos Turcicos, quos nuper nactus sum, una cum alio libro, quem mihi commodato dederat, transmitto. Nec plures ego hucusque nec meliores nancisci potui, si porro deinceps habere potero, faciam ut me beneficiorum acceptorum

haud ingratum sentiat. Pestem illic etiamnum sævire doleo, Deumque precor, ut D. Vestram ab omni contagione immunem tueatur.

Ex pago Zerdahely 9. Septemb. 1613.

Dnis Væ servus in Christo

Petrus Pazmany m. p.

Kívül:

Nobili ac doctissimo Dno Sebastiano Tennagel U. J. Doctori ac Cæsareo Viennæ Bibliothecario, Dno obssmo, Viennæ.

Ezen levél eredetije fennmaradt a bécsi udvari könyvtár 9737. jelzésű kodexében, fol. 233a. Az egész levél és a czímírás Pázmány P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

21.

1614. ÁPRILIS 20.

WIEN.

Pozsony város tanácsához.

Egy, Pozsonyban megírt művét (Hodœgus) küldi meg. Reméli, hogy a tanács el fogja azt olvasni, bár tudja, hogy némely pozsonyi urak más vallást javalnak, mint amelyre ő e művében igazít.

Szolgálatom és isteni imádságom ajánlási után Isten kegyelmeteket sok esztendőkig való bódog hosszú élettel és minden kívánatos jókkal megáldja.

Két okból inditattam, hogy az én kicsin állapatom és értékem szerént kegyelmeteknek egy kevés deáki és lelki ajándékocskával kedveskedném. Első az, mert ti kegyelmetek közzül ennihányan nagy emberséggel és böcsületes jóakarattal mutatták én hozzám sok alkalmatosságokban magokat. Melynek meghálálására minthogy elégtelennek ismerem magamat, úgy tetszik, hogy kötelességem azt kívánja, hogy egyébbel nem lehetvén, igaz jóakaratnak jelentésével hálaadónak jelentsem magamat. Második az, mert az minemű kisded ajándékot kegyelmetek eleiben küldök, azt az kegyelmetek gondviselésére bízatott királyi fővárosban szerzettem és nyomtattam. És annak okáért, hogy ha az kertésznek méltó az ő kerte gyümölcsében részesülni, bizony illendő volt, hogy én is az kegyelmetek kertében nevekedett és megérlelt gyümölcsben részeltetném kegyelmeteket. Nem a végre (mint egyebek cselekednek, kik az könyveken pinzt horgásznak), hogy kegyelmetektül ezért egyéb jutalmat várnék az egy jó akaratnál, hanem csak azért, hogy az én kegyelmetekhez valo kötelességemnek jelenségét adjam.

És jóllehet külömb religiora igazit ez az könyv,[1] hogy sem az, melyet javallanak sokan az posoni urak közzül, de mindazáltal nem kétlem, hogy kegyelmetek ezt is megolvassa, tudván azt, hogy az igazság meg nem homályosittatik, midőn melléje vettetik az hamisság; hanem (mint az fejér az fekete mellett) inkább ki tetszik.

Tartsa és áldja meg az Úr Isten kegyelmeteket minden javaival. Vienna, 20. Aprilis 1614.

Kegyelmeteknek szeretettel szolgál

Pázmány Péter.

Kivülről egykorú jegyzet:

Petrus Pazman Societatis Jesu opus quoddam theologicum amplissimo Senatui dedicat.

Fenti szöveget közli *Fraknói V.* (Pázmány P. levelezése 17—18. l.), aki ott a szöveghez e megjegyzést fűzi: „Eredetije egykor Gyurkovics György birtokában, jelenleg saját kéziratgyüjteményemben". A Fraknói által a Nemzeti Múzeumnak átengedett kéziratok között e levél nem található. Fenti közlés *Fraknói* nyomán történik.

22.

1615. JANUÁR 5. *Kiadatlan.*

RÓMA.

Pázmány feljegyzése az e napon nyert pápai audienczián kieszközölt élőszóbeli pápai engedélyről,

hogy négy főrangú úrnő a klarisszák pozsonyi zárdájába évenkint 12-szer belátogathasson.

In negotio ingressus Dominarum in Monasterium.

Sanctissimus Dominus Noster Papa, Paulus Quintus, concessiones antea factas, de ingressu fœminarum in Monasterium Monialium, Apostolico diplomate, non ita pridem revocavit. Quamobrem, ne nunc quidem voluit Sanctitas Sua scripto concedere petitam licentiam, ne scilicet ab aliis quoque in exemplum traheretur ipsa concessio. Nihilominus, habita ratione illarum partium, consideratis etiam motivis in Memoriali exhibitis, vivæ vocis oraculo concessit Sanctitas Sua, ut Illustres fœminæ: Comitis Nicolai Pálffi vidua, Melchioris Balassa Baronis vidua, Comitis Ladislai Pethe conjunx, ac vidua Baltingeriana, Monasterium Monialium Posoniensium ingredi possint, juxta concessionem a Sua

[1] Ezen szavakból nagy valószínűséggel következtethető, hogy a pozsonyiaknak ajándékba küldött könyv a „Hodœgus" („Isteni igazságra vezérlő Kalauz") volt.

Sanctitate antea factam Illmo Dno Cardinali Strigoniensi (vita durante possint annis singulis duodecies Monasterium Monialium Posonii ad S. Mariam Magdalenam sitam, ingredi cum una, vel duabus honestis ac gravibus matronis vel virginibus, quas Abbatissa ac Conventus admitti posse cum ædificatione judicaverint).

Hæc Sanctitas Sua vivæ vocis oraculo concessit, 5. Januarii, anno 1615. me audiente (ac supradicta formalia verba ex scripto coram Sanctitate recitante).[1]

Petrus Pazmany m. p.

Ezen iratnak Pázmány által sajátkezűleg írt eredeti példánya fennmaradt a pannonhalmi főmonostori könyvtárnak régiségtárában (a falon kifüggesztve) egy 4° nagyságú papírlapnak egyik oldalán. Az irat dátumát a záradékszerű mondatból („Hæc Sanctitas Sua" etc.) lehet megállapítani.

23.

1615. JANUÁR 5.

RÓMA.

Pázmány feljegyzése az e napon nyert pápai audienczián kieszközölt élőszóbeli pápai engedélyről,

hogy Forgách Zsigmond megmaradhasson a váradi egyházat illető Aszaló birtokában mindaddig, míg a püspökség és a káptalan vissza nem állíttatik; valamint esetleg bírt más egyházi jószágok birtokában is, kivéve a plébániákat megillető jószágokat.

In negotio Dni Comitis Sigismundi Forgacz.

Sanctissimus Dominus Noster Papa Paulus Quintus vivæ vocis oraculo concessit, ut D. Comes Sigismundus Forgacz, oppidum Aszaló ad Ecclesiam Varadiensem spectans, pro ea pecuniæ summa, in qua inscriptum fuit, in foro conscientiæ eo usque retinere possit, donec Episcopatus, ac Capitulum Varadiense (si non omnino in pristinum statum, saltem quantum temporis injuriæ patientur) restituantur.

Similiter si quæ bona Ecclesiastica admista essent per ignorantiam bonis sæcularibus ejusdem Domini Comitis, illa quoque ut retineri possint, modo ut supra (ita tamen, quod si comperiantur aliqua bona ad Parochias spectantia a Domino Comite possideri, illa, vel certe non multum dissimilia, Parochiis restituantur, ne Parochiæ competentibus destitutæ proventibus, idoneis ad animarum curam habendam Parochis destituantur).[2]

[1] Fent a szövegben, két helyen, zárjelbe tett szövegrészt Pázmány áthúzta.

[2] Az itt általam zárjelbe tett szövegrészt áthúzta Pázmány.

Hæc Sanctitas Sua (his ipsis verbis) [1] vivæ vocis oraculo concessit, die 5. Januarii anno D^ni^ 1615., me audiente (ac supradicta formalia verba ex scripto coram Sanctitate Sua recitante). [1]

Petrus Pazmany m. p.

Ezen iratnak Pázmány által sajátkezűleg írt eredeti példánya fennmaradt a pannonhalmi főmonostori könyvtárnak régiségtárában (a falon kifüggesztve), egy 4° nagyságú lapnak egyik oldalán (a másik lapján az ugyanezen napon kelt, és az úrinőknek a nőzárdák clausurájába való bemeneteléről szóló pápai engedélyt jegyezte fel Pázmány épen így). Az irat dátumát a záradékszerű („Hæc Sanctitas" etc.) mondatból lehet megállapítani. Pázmány tehát jezsuita korában és még Forgách Ferencz életében Rómában járt V. Pál pápánál és ekkor adta 1615. január 5-én a fentemlített kettős kérelmet a pápa elé.

Nyomtatásban megjelent (a kézirati forrás megjelölése nélkül) az Aszaló-ra vonatkozó Pázmány-szöveg *Pray*-nál: Specimen Hier. Hung. II. k., 190. l., d. jegyzet, valamint (Pray nyomán) *Katoná*-nál (Hist. crit. R. H. XXIX. k., 597—8. l.) és *Fraknói*-nál (P. P. és kora I. k., 172. l., 1. j.). Fenti közlés az eredeti alapján történik. (V. ö. még: *Fraknói* P. P. és kora I. k., 618. l.)

24.

1615. MÁJUS 30.

WIEN.

Verancsics Faustus csanádi püspökhöz.

A püspök unokaöcscse ügyében beszélt a bíborossal, ki hajlandó őt a nagyszombati káptalan növendékei közé felvenni. A török követekkel Bécsben tárgyalnak Forgách és Khlesl, valamint Apponyi Pál. A prépostság (Thurócz ?) ügyét a bíboros (Forgách) pártolásába ajánlotta, de személyes utánjárás is kell.

Reverendissime Domine, Patrone colendissime.

Tardius respondeo ad literas R^ssæ^ D^nis^ Vestræ, non certe ex aliqua negligentia, sed quod partim diuturna infirmitate impeditus, partim Græcensi profectione retardatus, nihil quidquam concludere potuerim, de nepote R^ssæ^ D^s^ V^æ^ mihi commendato. Nam tametsi per literas, iterato egerim de eo negotio, nihil tamen obtinui. Tandem ante octiduum Posonii cum Illustrissimo Cardinali [2] coram egi, qui recepit, locum se illi nepotulo, inter Alumnos Tirnavienses Capituli Strigoniensis designaturum. Quæsivit ex me de ætate, scientia, etc. juvenis, de quibus nihil habui, quod dicerem.

Cum Transylvanis pax conclusa, commoda satis, ac honorifica imperatori. Turcæ legati hic sunt, cum quibus præter alios Comissarios

[1] A zárjelbe tett részt Pázmány áthúzta.

[2] Értsd: *Forgách* Ferencz esztergomi érsek, bíboros († 1615 okt. 16.).

Ilˢ. Cardinalis, cum D. Kleselio, agunt. Ungarorum alius nullus interest tractatui, nisi D. Cardinalis et D. Paulus Aponi. Verum ab his ultimam pacis conclusionem fieri posse, non arbitror. Hi enim, non tam ut concludant, ac difficultates conplanent, quam ut munera Cæsari deferant (quæ plane Regia fuere), advenerunt.

Spero, intra hanc hebdomadam exitum totius tractatus videbimus. Nam Ilˢ. Kleselius, qui a Cæsare inopinato rediit, laborat, ut quamprimum suam Majestatem consequatur. Negotium Præposituræ ego certe diligentissime Dⁿᵒ Cardinali proposui, eaque omnia, quæ a Vª Rˢˢª Dᵒⁿᵉ audieram, commemoravi. Fructum tempus ostendet, quem ego tamen nullum propemodum spero, nisi urgeat præsentia furni.

Quæso Rˢˢª D. Vª illis in locis sanctis meque, meaque Deo, ac Beatissimæ Virgini commendet, meque suum et filium, ac servum solito affectu paterne complectatur. Deus Rˢˢᵐ. D. V. diu salvam tueatur.

Viennæ 30 Maii 1615.

Rˢˢæ Dⁿⁱˢ Væ servus et filius

Petrus Pazmany m. p.

Kívül, külön lapon:

Reverendissimo Domino Fausto Verancio Episcopo Csanadiensi, Præᵖᵒˢᵒ Sagiensi etc. Domino patrono colendisˢᵐᵒ.

Romæ nella casa del Monsigr. Vives.

Ezen levélnek fentközölt eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a M. Nemzeti Múzeum könyvtára kéziratainak törzsállományában: ad 1543. fol. lat. felírású fasciculusban. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte már e szöveget *Fraknói V.*: P. P. lev. 18—19. l. (V. ö. *Fraknói:* P. P. és kora I. k., 173. l.)

25.

1616. JANUÁR 18.

PRÁGA.

Verancsics Faustus csanádi püspökhöz.

Siratja Forgách bíboros halálát. Az érseki szék betöltéséről még nem lehet biztosat tudni. A törökkel az alkú folyik: Balassa Zsigmondot a törökkel való titkos egyezkedés miatt elfogták.

Reverendissime Domine Patrone colendissime.

Salutem ac felicitatem omnem a Deo precor, meaque humilia obsequia defero.

Omittere non potui, quin Rss. Dominationem Vestram salutarem, orbitatemque Ecclesiæ Ungaricæ, amisso optimo Pastore deflerem.[1] Scio luctuosum fuisse Rˢˢæ D. Væ inopinatum illum casum; sed Deo

[1] Forgách Ferencz bíboros meghalt 1615. okt. 16-án.

hominem subditum esse par est, ac ea quæ sua divina Majestas arcano providentiæ nutu disponit, necessario a nobis approbanda sunt. An aliquis futurus sit successor, vel vacare Archiepiscopatum velint, ego certe nescio; licet multi multa loquuntur.

Sigismundus Balassa ante dies octo, in Kékkő sua arce captus est, jussu Suæ Majestatis, eo quod clam cum Turcis agebat, proditionemque machinabatur. Viennæ adhuc cum Turcis agitur.

Quæso Reverendissima D. Vestra me amet, quod maximi facio, precibusque apud Deum juvet. Ego vicissim Reverendissimam D. V. ut patrem veneror.

Pragæ 18. Januarii 1616.

R^ssæ D. V^æ humilis servus

Petrus Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Nemzeti Múzeum kéziratgyűjteményének törzsállományában 1616. é. Közölte már e szöveget: *Fraknói* (P. P. lev. 20 l.). Másik lapja, melyen a külső czím volt, hiányzik. *Fraknói* szerint Kováchich idejében még megvolt és Verancsics következő nevezetes jegyzetét viselte:

„Questo Giesuita ha da essere adesso Arcivescovo di Strigonia, et lo merita" (Script. Rerum Hung. Minores, II. 438.).

Fenti közlés az eredeti alapján történik.

26.

1616. FEBRUÁR 8. *Kiadatlan.*

PRÁGA.

Mutius Vitelleschi jezsuita generálishoz.

A rendfőnök előtt feltárja egyes rendtársainak ő ellene (Pázmány ellen) két év óta folyó áskálódásait, amelyek tetőpontja az volt, hogy Permai János által Pázmány jó hírneve ellen szórt rágalomnak a rendházi előljáró is hitelt adott és vele (Pázmánynyal) kíméletlenül bánt. Ezért már Aquaviva generálistól engedélyt kért egy szigorú rendbe való belépésre és ezért 1614. év végén Rómába ment, de a generális könnyek közti kérésére egyelőre elállott szándékától. Hazafelé útközben értesült Aquavivának haláláról; Bécsbe érkezve ismét a régi bánásmódot tapasztalta, sőt már ki volt adva az intézkedés, hogy neki többé Magyarországba mennie sem szabad és elsőben is Olmüczbe fog küldetni. Emiatt ő (Pázmány) írásban a pápához fordult, de a pápai választ nem juttatták kezéhez, sőt neki veszett hírét költötték, de azért a törvény szerinti vizsgálatot ellene megindítani vonakodtak. Pázmány ezen méltatlan eljárás ellen tiltakozik; kéri a vizsgálat megindítását maga ellen, ha igaz vádja van bárkinek is ő ellene; továbbá kéri, hogy a generális engedné meg neki, hogy a pápától más rendbe való belépésre már megkapott engedélyt most igénybe vehesse. Kész mindezt nyomtatásban is közzé tenni, és, ha ellenesei nem nyugosznak, be is fogja így, a nyilvánosság előtt, a maga ártatlanságát bizonyítani. Tiltakozik végre az ellen, mintha egyházi méltóságokra áhitoznék, bár elégtételnek tekinti, hogy, míg a rendben őt ennyire kisebbítik, a világ legkiválóbb uralkodói oly kitüntető véleménynyel vannak felőle.

Admodum R^e in Christo Pater. Pax Christi.

Optassem ex intimo cordis affectu, aliam mihi ad scribendum

materiam oblatam fuisse. Nam pro veteri mea in P. V. observantia, affectu, veneratione gratulari mallem,[1] non tam Paternitati Vestræ, quæ onus illud impositum non onus esse intelligit, quam Soc^ti^ Universæ de provida sollicitaque P. V. gubernatione. Verum quia Deo aliter visum, novercanti fortunæ meæ adversæque sorti accensebo, quod rem mihi certe permolestam, P. V^æ^ ingratam, perscripturus sum. Quot ego quamque gravibus ac molestis exagitatus sim injuriis, et ab iis quidem, a quibus tutelam opemque sperare debueram, recensere longum esset. Origo mihi omnis inde fuit. Ante biennium aliquot litteris datis ad Theodorum Busæum,[2] qui nec mei neque rerum Provinciæ notitiam habens tunc regebat, oravi, ne socium meæ missionis P. Jacobum Némethi avocaret. Sed ille nihil preces geminatas triplicatasquæ curans, eum quidem abstraxit, mihi vero, ut Viennam redirem, mandavit. Dum Viennam redire apparo, D^nus^ Cardinalis, apud quem fueram, eodem ipso tempore in Hungariam superiorem proficiscitur, ego iturus Viennam Tyrnaviæ subsisto. Interea supervenere litteræ a superiore Viennensi, quibus vetabat Viennam ire peste adhuc passim sæviente, quas ipsas litteras et Busæus vidit et Romæ coram R. P. Albero[3] lectas, in ejusdem cubiculo descripsi. Quid facerem? Tyrnaviæ quoque pestis erat. Illustris matrona (quam una cum omni prole, eo ipso tempore ad fidem Catholicam secundum Deum a me reducta fuerat [sic!] longo triennii labore) et literis et missis nunciis rogat, ut ad arcem suam divertam tenellasque adhuc religionis plantas, qua docendo qua monendo confirmem. Nec solum tam honesta causa allectus, verum etiam necessitate adactus eo me contuli. Mensem cum dimidio circiter illic, non sine fructu spirituali multorum hæsi: ubi securum fuit, peste desinente Viennam redii.

Accidit vero, ut quispiam litteris ad Rectorem Viennensem datis significaret, male accipi, quod solus sine socio, apud Dominam illam fuerim; se quidem nihil mali vereri, hominum tamen sermonibus occurrendum videri.

Accedebat quod idem ille, qui litteras dederat, Patrem quoque Nagy[4] iisdem verborum blanditiis circumvenerat. Hi igitur fraudis, quam mox aperiam, ignari, me prorsus rerum istarum ignarum passim traducere ac signa manifesta suspicionis inhonestæ dare. Res statim,

[1] Claudius Aquaviva generális 1615. január 31-én meghalván, utódjául 1615. november 15-én Mutius Vitelleschi választatott meg.

[2] *Theodorus Busæus* (szül. 1559.) 1613-tól visitator, majd 1614-től fogva a Jézus-társaság dél-németországi (bécsi) tartományfőnöke volt.

[3] *Ferd. Alber* (szül. 1548. Innsbruckban) a bécsi kollégium rektora volt 1601—1609-ig.

[4] *Nagy János* S. J. (szül. Erdélyben, 1572. évben, a Jézus-társaságba lépett 1588. évben) Bécsben (?) a kollégiumban tanár volt.

ac ad meas aures venit (venit autem, non ut decebat, per superiores, sed per eos, ad quos per ipsos emanarat), Florianum[1] ac Busæum interpello, crebro vel litteris vel coram per Deum, per sacra omnia oro, ut honori meo consulant, rem inquirant, authorem delationis prodant, summo rigore omnia exequantur. Ipsi vero per summam dissimulationem et voce coram et litteris scriptis, quas teneo, nihil omnino se mali vel scire vel audivisse vel suspicari sancte affirmant, illud modo curare, ut sermonibus malignorum via præcludatur. Neque vero adduci unquam potuerunt, ut authorem delationis ederent, inquisitaque rei veritate, mea innocentia magno cum dedecore delatoris claresceret: licet ego urgerem acrius pro defensione famæ innocentis, etiam cum dedecore delatoris, posse imo teneri eos lege charitatis, accusantem manifestare. Interea Florianus, uti est in loquendo liberrimus (credo stulta illa persuasione imbutus, non posse famam subditi a superiore violari), adeo suam de me suspicionem verbis factisque propalavit, ut nullus in collegio esset, qui conscius ipsius suspicionum non esset. Igitur ego iterato redeo ac sæpius insto, ut hæc examinetur (sic!). Placido semper responso ludebatur (tametsi fraudem notarem) nihil de me mali delatum, nolle se delatorem indicare.

Rei vero totius originem hanc fuisse, nuper admodum intellexi. Vir quidam nomine Joannes Permai, Baronessam[2] quam memoravi, ducere in uxorem cogitabat, et spem aliquam nuptiarum conceperat. Interea Domina ad fidem catholicam rediit, et ut quiete deinceps Deo inserviret, animum adjecit ad monasterium Monialium S. Claræ ubi reliquam ætatem ageret. Quod omnino factum erat, nisi filiæ jam nubilis, neque monasterium ingredi volentis, cura retraxisset. Ille igitur, qui spem nuptiarum conceperat, frustratum se sentiens, me authorem putabat mutati consilii passimque apud alios convicia in me jactabat, licet coram omnia dissimularet. Ratus vero, quod si consilio meo Domina non uteretur (quo tamen eo in negotio usa non est), sese amissam spem nuptiarum recuperaturum, hominem incautum, Emericum Lósi canonicum Strigoniensem adit, per summam simulationem, quasi de honore meo deque Societatis existimatione sollicitus (licet furore cœcus esset), ab aliis spargi memorat, suspectam meam cum illa Domina conversationem esse: consultum videri, ut Rector Viennensis moneatur, eoque hominem imprudentem perpulit, ut non solum cum P. Nagy hac de re sermonem misceret, sed etiam litteras conscriberet.

[1] *Florianus Avancinus* (Tirolból, ex valle Avanciæ, szül. 1560.) 1613. évtől 1620-ig a bécsi kollégium rektora volt.

[2] Ebből talán báró Balassa Menyhértnét lehetne sejteni, kiről Pázmány említést tesz 1615. január 5-iki feljegyzésében. Pozsony felett *Detrekő* a Balassák vára volt.

Hæc mihi antea prorsus ignota, recenter admodum ab Episcopo quodam certo relata sunt. An delatoris persona respondeat, Busæus, qui illic est, testari poterit. Ego ut accepi, scribo, nec dubito rem ita se habere.

Sic igitur traductus, cum nec delationis authorem extorquere possum, nec aliud præter verba mellita, actiones vero mei infamatrices ab iis referrem, a quibus Paternam curam exspectare debueram, indignatione pudoreque gravem morbum contraxi, in quo, quam neglectim habitus sim, longum esset perscribere. In his angustiis deprehensus, sicuti dum me operamque meam Societati usui esse posse sensi, fideliter ei servivi, ita nunc animadvertens per summam hominum imprudentiam, violato honore meo, et me Societati fore inutilem, et mihi proclive futurum, ut cum perpetua inquietudine, quicquid deinceps incommodi suboriretur, in eam suspicionem tanquam fontem referrem. Petii a P. Claudio piæ memoriæ, ut bona ipsius cum venia Carthusiam mihi aliquam ingredi liceret. Et dum per literas nihil obtineo, eo animo Romam veni,[1] ut non unquam has partes reviserem. Sed lacrimæ sancti senis[2] evicere, ut rem diutius deliberandam differrem, seque id curaturum receperat, ut in posterum majore candore procedatur. Dum in reditu sim, ecce tristis mors optimi Patris adfertur. Hic nova iterum consternatio. Certus tamen priora consilia non mutare, ubi Cardinali Pontificia diplomata, quæ attuleram variis de rebus, consignavi, Viennam venio: sed tantum abest, ut ibi quietiores meas res invenerim, ut a nostris ipsis palam traductum me intelligerem, quasi ob crimen aliquod in Italiam missus (quo tamen, ut irem, ipse precibus ægre obtinueram) nunquam amplius huc essem rediturus. Et in specie iidem ipsi nostri homines apud exteros sparserunt, non licere mihi amplius nec in transitu quidem ad arcem Dominæ illius divertere. Quos rumores ut re ipsa ostenderem falsos esse, cum Posonio Viennam irem, quia exiguo flexu a via arx aberat, bis terve de industria eo flexi, unoque alterove die ibi moras traxi, totam interim domesticæ persecutionis tempestatem dissimulando, donec a Busæo aperte mihi in os dictum, optasse se, ut nunquam in hanc provinciam redirem, adeoque contemptius mecum egit, ac si ipso despectus tædio ad alia me consilia suscipienda impellere vellet, nec solum prohibuit, ne ulla occasione in Ungariam mitterer, verum etiam ostracismo incautiore, Olomucium me destinavit. Accessere aliæ quoque res, haud sane leves. Nam cum Baro Nicolaus Esterhazy suas mecum difficultates, in quibus fortunæ

[1] Ezen hely kétségtelenné teszi Pázmány 1615. január havi római útjának fő célját. (Lásd fent az 1615. január 5-iki két fogalmazványt.)

[2] Ez alatt Claudius Aquaviva generális értendő.

ejus versabantur, communicasset, Florianus me ad se vocat, sciscitatur, quid negotii cum illo Domino tractaverim: nec tamen ad imprudentem petitionem secretum ego homini rimarum pleno aperui. Postea Illustrissimus Kleselius, dum pax Tyrnaviæ tractaretur, quædam literis non committenda, ad pacem vero totius christianitatis spectantia, ut ad D. Cardinalem deferrem, commiserat. Pupugit id quoque Florianum, et, ut a Busæo, quod secreta ipsi non communicaverim, reprehenderer, effecit, nimirum, oblitus a Clemente Pontifice obliterari jussa, quæ in hujusmodi rebus præscripta aliquando fuere. Ex rebus hujusmodi multæ in dies vexationes enascebantur: imo cum reliqui omnes, vel hybernis vel æstivis vestirentur, lacer ego linguebar et ab externis vestes corrogare cogebar, neque enim a duobus annis, quibus tela sua in me dirigere cœpere Busæus ac Florianus, palmi unius panniculum, nedum aliud a Floriano habere potui. — Hoc ego animadvertens, cum viderem neque justæ purgationi locum dari, nec accusatores ut convinci possent, edi, mecum tamen ita procedi, acsi mali alicujus reus essem, quia Generalem non habebamus, ad Summum Pontificem confugi, ejus opem imploravi. Florianus literas, quibus per Summi Pontificis cubicularium Suæ Sanctitatis responsum ad me perscribebatur, intercepit, quæque iis continebantur, propalavit, ut ex viro nobili, cui res a nostris narrata, accepi. Deum immortalem! quid hoc rei est? Clemens octavus instructionem quandam jure meritissimo abolere jussit, quæ literas nisi apertas Roma mitti vetabat, taciteque recursum ad Sedem Apostolicam impedire videbatur, qua ipse ordinatione casum Bullæ Cœnæ contineri evulgatum fuit. Quid diceret Pontifex, si litteras, quibus responsa Sedis Apostolicæ intimantur, intercipi et contra jus naturæ et gentium, secreta revelari videret. Protestor vero coram Paternitate Vestra, quod nisi litteræ interceptæ mihi consignentur, cogar ad Sedem Apostolicam recurrere, paratus etiam, si res poscat, prodere nomina eorum, ex nostris, qui et cui seculari rem hanc retulerint.

Sed necdum Floriani imprudentiæ finis: per tertiam quartamve personam, et quidem externorum, ad me perlatum, aperte jactatum a nostris, jam pridem de me deliberari, ut vel carceri addicar, vel domo exturber, quorum omnium authores nominare possum. Sancte Deus! Hæccine est, non dico, religiosa, sed christiana charitas, prudentia, justitia! Quamquam ex Floriani pharetra talia prodire jacula nemo prudens mirari potest.

Ego vero, tametsi meis peccatis deputo, quod has domesticas persecutiones patiar, patiarque, quantum humana fragilitas feret, animo quietiore, diffiteri tamen haud possum, non ferendam mihi videri hanc

injuriam, quod cum rigorem juris inquisitionemque mearum rerum exactam peterem, nihil obtinuerim: quod licet aperta voce ac scripto, tam sancte defunctus P. Claudius, quam Busæus, meam innocentiam testarentur, prouti literis productis comprobare possum, re tamen ipsa, et verbo et facto, me coram omnibus suspectum reddere voluerint: quod contra divinas omnes humanasque leges, cum nihil mali contra me dicere haberent: illas tamen a malignitate conflatas suspicaces voces usque ad aures Summi Pontificis (quo meam famam denigrarent) perferre non dubitarent. O Patres discretissimi! Cum delatorem meum nominare nolletis, ea causa adferebatur, quod ad nos ut ad Patres, non judices, secreto res delata, et tamen meam hac delatione famam maculare apud Christi Vicarium non dubitastis! Hæccine est paterna illa curatio, cujus titulo quidvis superiori deferri posse jactatur! Si tanquam reum, imo vel delatum de facinore aliquo accusastis, vestras profero litteras, quibus nihil horum esse sancte affirmatis: si vero solum alienæ temeritatis suspicionem dixistis, idque, ut cum non possetis crimine, suspicione saltem injecta, macularetis, non dico quam id religiose: illud dico, si accusari reum facit, nullus est innocens.

Hæc et alia his similia, maxima, quæ nunc prætereo, merito quemvis stoicum commovere poterant. Testes ego habeo, inculpatæ integræque meæ in Societate conversationis absque ulla ullius mali suspicione per annos viginti octo peractæ: R. P. Cariglium,[1] R. P. Argenta,[2] R. P. Alberum, quorum sub cura tot annis fui, sed nolo singula persequendo Paternitati Vestræ molestiam creare. Illud inprimis a V. P. peto, ut, si quid justæ querelæ contra me habet quispiam, coram deputatis judicibus summo rigore examinetur. Deinde vero (quod antea P^i V^æ notum esse scio), cum Sua Sanctitas licentiam mihi aliam adeundi quamcunque religionem fecerit,[3] videamque unius Floriani delirationes plus loci habere, quam meas rationes, P. V. rogo, bona ipsius venia liceat mihi uti Summi Pontificis indulto. Poteram ego tanto usui Societati esse, quanto Florianus, nec qui mare et aridam

[1] Alphonsus Cariglius (Cariglio) 1602—1609. é. volt provinciális.

[2] Joannes Argentus 1609—1611. é. volt provinciális.

[3] Ezen hely és ezen egész levél némikép módosítja Pázmány érsekké kineveztetésének azon pragmatikáját, amelyet *Fraknói* ad (P. P. és kora I. k., 618—20. l., Tört. Életrajzok, P. P. élete 76—7. l.), mintha t. i. Pázmányt, az ő tudta nélkül, a pápa a Jézus-társaságból a Somascha-rendbe csupán azért helyezte volna át (P. P. és kora I. k., 182. l.), mivel Mutius Vitelleschi ellenezte, hogy egy jezsuita atya prælaturát vállaljon el. Így van helyreigazítva az a két dolog, amit *Fraknói* (P. P. és kora I. k., 182. l., 2. j.) érthetetlennek és indokolhatatlannak látott, t. i. hogy Pázmány már 1615. januárban személyesen kieszközölte a pápától a rendből való kilépésre az engedélyt, továbbá, hogy a generális csak utólag értesült az engedélyről. 1615. évi januárban Pázmány tehát csak „akarta" kérni a pápai engedélyt, de tényleg később írásban kérte, Aquaviva halála után és Vitelleschi megválasztatása előtt (1615. febr.—1615. nov.), és V. Pál pápától, Vitelleschi tudtával, a fenti szöveg szerinti tartalommal, el is nyerte az engedélyt.

circumeunt, ut novitium unum faciant, tam contemptim me et despicere et ad extrema deducere solo obloquendi studio debuerunt. Hæc ego omnia Busæo communicari non abnuo, imo et typis vulgari, si res poscat, audeo. Certum enim est, nisi petulanti loquacitati Floriani, et qui ab eo venena sugunt, frena injiciantur, publico orbis judicio, meam me innocentiam probaturum, magno multorum dedecore. Spero tamen prudentiam P. Vestræ refrenaturam Floriani linguam atque, ut his opus non sit, effecturum. De reliquo me P. V. sacris sacrificiis humillime me commendo, atque, ut quæ calidius scripsi, justo meo dolori concedat, etiam atque etiam rogo. Nam certe P^em^ V^am^ ex animo veneror, Societatem amo atque observo, dum vivam, tantas tamen injurias excoquere nec debeo nec valeo. Nihil vero adjicio de iis rumoribus, qui de me sparsi, quasi honorem ecclesiasticum procurarem. Nam cum ad hos rumores auditos, eos adiissem, qui vel maxime scire debuerant, si quid ego ambivissem, meamque ut innocentiam testarentur, rogassem, coram R. P. Rectore Pragensi [1] ac P. Amande [2] jure jurando innocentiam meam asseruerunt. Non diffiteor tamen, arbitrari me, Dei hic providentiam elucescere, quod dum adeo contemptim a Floriano exagitor et pene obruor, honestissimo summorum orbis Monarchorum judicio de me in tanta calamitate sublevarer. Iterum iterumque me P. V. sanctis sacrificiis commendo.

Pragæ 8. Febr. 1616.

A. R. V. P. humillimus servus ac filius

Petrus Pazmany m. p.

Ezen levélnek egész terjedelmében Pázmány által sajátkezűleg írt eredeti példánya fennmaradt a Jézus-tarsaság exæteni (Hollandia) levéltárában. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

Fenti levél a tartalmazott adatok bősége és eddigi ismeretlensége miatt az egész gyűjteményben a legfeltünőbb és legfontosabb levélnek mutatkozik. Külön is ki kell emelnünk a Jézus-Társaság önzetlen igazságszeretetét, hogy ezen, a rendre nézve kényes levélszöveget, amely a rendekben is néha elharapózó emberi gyengeségeknek tanúja, a rendi levéltárból készségesen rendelkezésünkre bocsátotta. [A generálisnak, Pázmány ezen levelére, Pázmányhoz (1616. márc. 5.) írt válaszát lásd alább, e kötet függelékében. Ugyanott közöljük V. Pál pápának brévéjét Pázmányhoz (az érsekség elnyerése czéljából felmenti az eretnekségben való születés és neveltetés akadálya alól), amelynek borítéka így van czímezve: „Dil. filio Petro Pazman, *Congreg. Cleric. reg. Sommaschæ* alias S. Maioli P."]

[1] A prágai rector 1615. évben *Jacobus Geranus* volt (szül. 1557-ben, Szilézíában).

[2] *Georgius Amende* drezdai származású jezsuita atya (szül. 1572.) 1615. évben a császári udvar concionator-ja volt.

27.

1616. MÁJUS 16.

WIEN.

Pázmány térítvénye a Jézus-társasághoz a túróczi prépostságról.

Ego Petrus Pazmany fateor, ac recognosco, Reverendos Patres Societatis Jesu, per Bochkaianam rebellionem, absque juris ordine, in odium Sanctæ Catholicæ Fidei, Præpositura Thurocziensi privatos esse. Quamobrem, Præposituram illam, a Sac. Cæs^{a}, Regiaque Ma^{tte} Domino meo clementissimo, ea ego ratione, ac expressa obligatione accepto: In primis ut primo quidem anno, nempe millesimo sexcentesimo decimo septimo, ex ea Præpositura, bis mille florenos Ungaricos, reliquis vero subsequentibus annis singulis, tria millia florenorum Ungaricorum, pro Collegio Patrum Societatis Jesu Tirnaviæ erecto, certo ac infallibiliter persolvam. Deinde vero, quocumque tempore per publicas Regni Constitutiones integrum fuerit Patribus Societatis Jesu in Ungaria stabilia bona, ac jura possessionaria habere, statim, ac de facto, totale ac plenum Jus, et possessionem illius Præpositurae, eisdem Patribus resignabo. In quorum fidem, Sacræ Cæs^{æ} Regiæque M^{tti}, D^{no} meo clementissimo, hasce Reversales manus meæ subscriptione, ac sigilli impressione roboratas offero.

Actum Viennæ 16. Maii, 1616. Anno.

Petrus Pazmany m. p.

Fenti térítvény eredeti példánya, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. levéltárban: Kincstári Oszt. Acta registr. Collegii Tyrn. fasc. 20., nr. 34. Régibb másolata pedig: K. u. k. Haus-, Hof- und Staatsarchiv Wien: „Handschriften", Kodex 263. fol. 65—6. — A forrás megnevezése nélkül régebben közölték e térítvényt: *Kazy* (Historia Univ. Tyrn. 1737. év, 40—1. l.), *Katona* (Historia crit. R. H. XXIX. k., 646. l.), *Miller* (Epistolæ 1822. év, I. k., 12. l.) és *Podhraczky J.* (Pázmány P. élete, 1836. év, 26—7. l.). Fenti közlés az eredeti alapján történik.

28.

1616. JÚNIUS 27. *Kiadatlan.*

Klesl bíbornok, bécsi püspökhöz.

(Töredék.)

Jelenti, hogy a nádor helyesli az ő (Pázmány) küldetését Homonnaihoz. A nádor siettette is Pázmány elutazását, hogy a nyugtalanság alább hagyjon; a nádor is írt Homonnaihoz és a hajdukhoz.

Ex literis R. Præpositi Thuróczensis 27. Junii datis.

Itaque, Ill^{mus} D^{nus} Palatinus non solum humillime gratias egit Ma^{tti} Suæ, quod suo scitu ac directione a me peragi voluerit hanc commis-

sionem, verum etiam vehementer probavit quod me potissimum et non aliquem secularem ad Dnum Homonnai destinavit ob rationes scilicet facti hujus a me allatas. Et quamvis componi jam nonnihil cœperint motus Hung. superioris, nihilominus Illmus Dnus Palatinus magnopere author fuit, ut continuata summa celeritate profectione mea in id operam meam impendam quo penitus quæ etiamnum supersunt turbarum fomenta resecentur. Adjungit vero Illmus Dnus Palatinus suas ad Dnum Homon. litteras negotio præsenti accommodas, scribit item ad Haidonum capitaneos, quos certificat ad subvertendum ipsos excogitatum figmentum esse, quod religionis turbandæ causa consulto sint hi motus excitati, proinde dent operam, ut juxta benignum S. Mattis mandatum quiete in obsequio fideque S. Mattis conquiescant. Nam si Turca adverterit ab ipsis offendi S. Mattem, multo validius aget, ut et castella ipsorum destruantur, et ipsimet Haidones, Turcis vectigales reddantur. Denique scribit Illmus Dnus efficaces ad Bethlenium literas, quibus errores ipsius exprobrat, ob quos Mattas Sua merito gravaminis (kéziratban: „gravnis“) aliquid cogitare potuisset, Suam Illmam Do. apud S. Mattem humillime efficacissimeque supplicasse, ne erroribus ipsius ita commoveatur, ut optatæ paci præjudicium oriretur.

Ezen levéltöredék egykorú másolata fennmaradt a bécsi cs. levéltár (K. u. k. Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien) „Turcica“ osztályában 1616. évi júliusi csomagban, 1616. júl. 15. dátum alatt, fol. 87r—87v. és mellékletét képezi II. Mátyás király 1616. július 15-iki meghatalmazó-levelének (Gallo Czézár és Gratian konstantinápolyi követekhez). A levél, amelynek töredékét képezi e melléklet, valószínűleg Khlesl bíbornokhoz volt intézve. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

29.

1616. JÚLIUS 2. *Kiadatlan.*

KASSA.

II. Mátyás királyhoz.

Jelentést tesz Forgáchhoz és Homonnaihoz való küldetéséről. Kassának háborús színe van. Július 1-én tanácskozás volt; ezután Bethlenhez és Ali basához küldtek követeket. A főkapitány a megyéket is gyűlésre hívta meg Kassára. Híreket közöl Radul vajdáról és Bethlenről. Ali basára és követség útján a portára hatni kell a béke érdekében.

Sacratissime etc.

Postquam Mattis Vræ clementi mandato obtemperans Praga discessi, undecimo profectionis die Cassoviam veni. Hic omnia armis ac apparatu bellico plena reperi. Nam Cottus partim exacerbati contra Dn.

Homonnai, partim metu Turcarum ad Solnok in castris existentium viritim insurgentes extrema quæque minabantur. Hesternam diem totam consultationibus variis cum Illmo Generali [1] ac aliis S. Ma^ttis confidentioribus insumpsimus ac si non aliud, tantisper iam saltem armorum suspensionem habemus, dum omnia mature tractari possint. Et ut eo facilius Cot^tus conquiescant, D. Homon. Reversales misit hodie, quibus sese obstrixit (sic!), nihil in quemquam hostiliter agere. Expedivimus etiam cursorem ad Bethlenum, quem servata S. Ma^ttis reputatione graviter ac serio monui, ut quiescat Turcasque ex castris abire faciat promittens ipsi omnem ab hac parte securitatem. Alli bassa quoque certificatus est de benigna M^tis Vr^æ voluntate. Itaque cum Dei gratia confido propediem tanti incendii vestigia non mansura. Ad singulos C^ottus scripsit Ill^mus Generalis, ut duos pacis amantes ex singulis Cottibus huc Cassoviam mittant ad diem 14 præsentis mensis, quibuscum agi possit de iis, quæ ad præsentes motus sedandos pertineant. Cras ego ad Do. Homon. memet conferam, ut omnia ex nutu V^ræ M^tis peragantur.

Et cætera quidem Clem. D^ne componi posse videntur. Sed si quod vulgo circumfertur, verum est, Radulium cum exercitu Moldaviam (sic!) irruptionem facturum in Valachiam, vehementer timeo, ne gravia incommoda sequantur. Experiar quid hac de re D^nus Homonnai dicturus sit, nam per hominem ad se missum significat, se nihil de Radulio scire.

Rumore circumfertur Bethlenum aliquos ex Catholicis Transsylvanis cepisse. Vereor ne prorsus sit verissimum.

Summa totius Clem. D^ne in eo potissimum versatur, ut Mat^tas V^ra et Ali passam et per legatos M^tis V^ræ portam Otomannicam iterum serio moneat de pace confirmanda hisque partibus Regni non infestandis; exponendo quam periculosum fuerit, quod Turcæ ad Solnok castra locarint, occasionesque dederint hisce partibus sese armandi et de Turcis suspicandi, quasi mala fide in tuenda pace procederent. Præoccupandus item Ali bassa, ne ex iis quæ forte Radulius tentabit, sinistri aliquid contra Ma^ttem V^ram opinetur.

Hæc sunt etc.

Cassoviæ, 2. Julii 616.

Ezen levélszöveg egykorú másolatban fennmaradt a bécsi cs. és kir. házi, udv. és állami levéltárban (K. u. k. Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien): „Turcica" 1616. évi júliusi csomagban, 1616. júl. 15. kelet alatt, fol. 89^r—90^r. Aláírás nincsen rajta, a címzés és a záradék csak kezdő szavaival van kiírva. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

[1] A „generalis" alatt *Forgách Zsigmond* kassai főkapitány értendő.

30.

1616. JÚLIUS 14. *Kiadatlan.*

KASSA.

Klesl bíbornok, bécsi püspökhöz.

Jelenti, hogy Homonnainál és más uraknál való időzése alatt ellene fordultak a Kassán tanácskozó rendek, de ennek daczára is visszatért Kassára, ahol a megyék megigérték a sereg elbocsátását és a béke megóvását. Holnap indul vissza Prágába.

Illustrissime Domine.

Scio variis opinionibus ac rumoribus oppletas esse aures tam S. Ma^ttis^ quam Ill. D. V., dum enim ego apud Do. Homonnai ac alios dominos iacturus felicis conclusionis fundamenta abfui Cassovia, supra fidem exaggerando pericula nonnulli adeo Dn. Generalem terruerant, ut missis ad me literis D^nus^ Generalis contenderet, ne me Cassoviam conferrem, sed ex bonis D^ni^ Homonnai Poloniæ conterminis Cracoviam, inde Pragam recto itinere pergerem, præsentissimumque vitæ discrimen denunciabant imminere, si huc venirem.

Ego vero, qui bonum publicum vel ipsa vita bene me empturum sciebam, heri huc incolumis veni: hodie Comitatus promiserunt (kéziratban: „pmiserunt") dimisso quem collectum habebant Exercitu in quiete et obsequio S. Majestatis sese quiescere velle, dummodo Dn. Homonnai suos quoque milites, quos securitatis causa hucusque habuit, exauctoret, id quod D. Homonnai omnino facturus est.

Sat exploratum habeo non esse e sententia S. Ma^ttis^, ut Conventus hic indicantur, ne tamen res in longum extraherentur, si comitatus singulos seorsim requireremus, author fui Illmo Generali, ut ex singulis Comitatibus bini honoratiores cum Plenipotentiis huc venirent, non aliquid disputaturi, sed mentem S. Ma^ttis^ intellecturi. Post graves ac difficiles controversias, Deo laudes, stipulati sunt, se conquieturos, exercitus collectos dimissuros, S. Ma^ttis^ voluntati demisse sese accomodaturos. Sunt multa alia quæ M^ti^ Suæ significanda veniunt, sed nunc celeriter hæc tantum Ill. Do. V^ræ^ ac per eandem S. Ma^tti^ indicare volui. Ego me cras itineri committam ac Deo favente Pragam lento itinere (equos enim aptos festinationi iam non habeo) pergam.

Cassoviæ, 14. Julii 616.

Petrus Pazmany.

Illmo Cardinali Cleselio.

Ezen levél egykorú másolata fennmaradt a bécsi cs. és kir. udvari és állami levéltárban: „Turcica" 1616. júl. havi csomag, fol. 69^r^—69^v^.

A másolat hiányos: a czímzés rövidítve van, a záradék pedig hiányzik. Fenti közlés a bécsi másolat alapján történik.

31.

1616. AUGUSZTUS 15. KÖRÜL.

PRÁGA.

II. Mátyás királyhoz.

Védekezik a Zemplén vármegyének Sáros megyéhez intézett átiratában ő ellene emelt két vád ellen, Homonnaihoz való küldetése ügyében.

Sacratissima Cæsarea Reg. Majestas, Domine clementissime.

Ea qua par est, animi submissione accepi benignum Majestatis Vestræ Sacratissimæ mandatum, quo informationem a me petit iis de rebus, quas Comitatus Zempliniensis ad Sarosiensem Comitatum scripsit 21ª Julii. Quarum quidem litterarum copiam Illustrissimus Dominus Palatinus literis suis inclusam septima Augusti ad V. Majestatem transmisit.

Duo igitur sunt, Sacratissime Imperator, accusationum capita. Primum est: me Illustrissimum Dominum Generalem, et coram in facie, et absentem coram servitoribus ejusdem Generalis incusasse, quod præcipuos Dominos in carcerem non conjecerit, occidique non curaverit: hoc enim modo D. Homonnai in suis negotiis progredi potuisset. Alterum est, me dixisse: propediem me rediturum in Hungariam superiorem valido exercitu, ac depressurum ibidem nonnullos.

In hac accusatione illud consulte fecit Comitatus Zempliniensis, quod hæc non ut explorata, sed ab aliis auditione accepta retulerit. Ego vero coram Majestate Vestra certo constanterque affirmare audeo, nihil quidquam horum in meam cogitationem, nedum in linguam venisse. Sed is forte hæc de me sparsit, qui nuper Comitatibus persuaserat, me centum octoginta aureorum millia Domino Homonnai detulisse, quique nunc palam per Hungariam spargit, me jussu Majestatis Vestræ in Moldaviam ad evocandum Radulium profectum esse.

Ut igitur Majestati Vestræ liquido constare veritas possit, solius Domini Generalis Cassoviensis testimonio totam causæ istius decisionem lubens committo. Quandoquidem igitur Comitatus Zempliniensis me in faciem Domini Generalis dixisse refert, debuisse ipsum carcerare, mactare quosdam Dominorum; dignetur Majestas V. eundem Dominum Generalem jurisjurandi sacramento adactum, examinari curare, an hoc a me audierit? Scio, pro sua integritate dabit pro mea innocentia testimonium, nimiumque credulum Comitatum Zempliniensem ostendet.

Nam tametsi non diffiteor, nimiam Domini Generalis lenitatem in quibusdam rebus particularibus non probavi: nunquam tamen judicavi, vel posse, vel debere ipsum contra leges patrias, ac jura nobilitatis quidquam admittere.

Quamobrem V. Majestatem supliciter oro, dignetur Illustrissimo Domino Palatino demandare, ut a Comitatu Zempliniensi exquirat, quisnam hos de me rumores ad se detulerit, isque nisi idoneis testibus approbet, quod de me sparsit, tanquam alienæ famæ arrosor, eo quo meretur loco habeatur.

Alterum quoque accusationis caput, loquacis famæ vanitas est. Nam rediturum me propediem in Hungariam superiorem, et quidem rediturum cum exercitu, nec cogitavi, nec dixi; scio enim muneris mei non esse ductare exercitum, spargere sanguinem: sed potius pacem stabilire, fovere concordiam. Illud non diffiteor, dixisse me compluribus, si benigno Majestatis Vestræ mandato, paternisque monitis nolint aquiescere, non defore Majestati Vestræ modum, illos compescendi.

Hæc sunt Clementissime Domine, quæ ad benignum Majestatis Vestræ mandatum respondere volui, humillime obtestans Majestatem Vestram, dignetur ipsam rei veritatem hoc in negocio indagare, ut ubi innocentia mea innotuerit, obturetur os loquentium iniqua.

Petrus Pazmany,
Præpositus Thurocziensis.

A levélnek egykorú másolata a bécsi császári levéltárban (K. u. k. Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien) van, „Turcica" 1616. aug. 20. dátum alatt: 1616. évi augusztus havi csomag fol. 21r—22r, és itt mellékletét képezi II. Mátyás király meghatalmazó-levelének Miksa főherczeghez.

Egy másik egykorú másolata (II. Mátyásnak 1616. augusztus 20-án Thurzó György nádorhoz intézett leveléhez csatolva) az Országos Levéltárban: Thurzó György nádor iratai között, Nádori Levéltár, fasc. 17., nr. 34. alatt.

Fenti közlés a bécsi példány alapján történik. Közölte már e szöveget *Fraknói V.:* P. P. levelezése 22—4. l. (V. ö. *Fraknói:* P. P. és kora I. k., 217. l., és P. P. élete, Tört. Életr. 90. l., 2. j.)

32.

1616. AUGUSZTUS 20.

PRÁGA.

Thurzó György nádorhoz.

Egy hete van már Prágában, legközelebb már kap audienciát. Szól a morva és sziléziai tárgyalásokról. Említi a Velenczével való háborút. Védekezik Zemplén vármegyének Sároshoz intézett átiratban foglalt két vád ellen. Büszkeséggel hivatkozik magyar voltára és magyar nemességére és a Pázmány-család előkelőségére, ami kizárja azt, hogy ő a nemesség ellen törne.

Szolgálatomat ajánlom Ngk, mint nekem jóakaró uramnak. Az Úr Istentűl kedvesivel egyetembe jó szerencsés, bódog hosszú életet kivánok.

Alkalmatosságom levén az irásban, nem akarám elmulasztani, hogy az itt való dolgokrúl Ngdat ne tudósitanám. Azért Ngos Uram egy hete vagyon immár, hogy ide érkeztem; de mivelhogy ő felsége mind oda ki Brandaisban volt, és szerdán megjövén, csütörtökön az neoburgi Herczegnek lőn Audienciája, ki miatt nem is mertem ekkoraig Audienciát kérnem ő felségétűl, hanem az estve szólván fő komornik urammal, fogadá, hogy mentül hamaréb lehet, megszerzi az Audienciát, melyben ő felségének mind szóval, s mind irással az Generalis uram relációja szerént, megbeszéllem az oda fel való végeknek fogyatkozását. Bizony az szomszéd Provinciák, úgy mint Morva és Slezia minden végeknek megfizethetett volna azzal az költséggel, mellyet majd három hónapig költöttek az Comissáriusokra, kik az sleziai Cancellariának abrogálásárul tractálnak. Mert csak az olomuci Cardinál uramnak is Morvátul minden napra két száz tallera járván, költsége közel harmincz ezer forintra ment. És magok mondják az urak, hogy az a tracta áll az Provinciáknak két százezer forintjában. Et tamen (az mint látom) rebus infectis kell eloszolniok.

Az Velenczesekkel tractában indultak, és valami Capitulatiokat is küldöttek nékik, mellyeket még nem ratificáltak; most ujonnan sokat ellövöldöztek az velenczesekben, kik egy erős sánczot akartak megvenni. Adjon az Úr Isten jó békeséget az keresztyénségben, hogy az természet szerént való ellenség ellen lehessenek erősbek, az mikor kivántatik.

Látám Uram, mit irjon Zemplin vármegye Sárosnak én felöllem, és bizony csudálom, hogy az eszes emberek efféle hiuságokat elhihetnek. Hogy Forgách uram az nemességet ölje, tömlöczözze, soha bizony eszemben sem jutott, és hogy ő felsége sem foghat, vagy ölethet meg egy legkisebb nemes embert is (excepto casu flagrantis criminis), hanem citatum et convictum.

Azonképen az Isten életemet ne adja, ha soha csak gondoltam is, hogy én haddal menjek vissza az felföldre. Hanem azt mondtam és most is mondom, hogy ha az zür zavarban gyönyörködnek, félő, hogy ő felségét meg ne busitsák, és másképpen ne vegye eleit ő felsége. De mit mondjak Uram, nem csuda, ha az Zemplén vármegye efféle köz szókat elő veszen, holott Nagyságos urak magyar országban életeket kötötték melléje, hogy én Prágában sem jöttem, hanem Moldvára csavarodtam ő felsége akaratjából, hogy Radulyt visszahijam. Az ki forgott ez világban, és tudja, quantum est in rebus inane, neveti efféle dolgokat, és én is bizony csak nevetem. De azt szégyenlem, mikor az idegenek nemzetségünket nevetik, hogy efféle gaz hireknek, mint valami

derekas dolgoknak helyt ád. Mert bár mind úgy volna is, hogy én mondottam volna azokat, az miket hamissan reám fognak, micsoda okosság mutatja, hogy az én mondásomhoz képest nyeregben tartsák lovokat. Mintha skatulában postán küldhetne ember hadat enni földre, ki miatt minden órában készen kellyen lenni; avagy mintha én rajtam állana az hadgyöjtés, vagy én hivatalom és tisztem volna az hadakozás. Higyje Ngd, hogy efféle causas non causas, másra magyarázzák az idegen emberek. Én is szinte oly magyarnak tartom magamat, mint akárki; Hazámnak, nemzetemnek böcsülletit, s csendességét szeretem és Istentül óhajtva kérem, az Nemességnek is privilegjomit szeretem és tehetségem szerént oltalmazom: mert noha most az sok hadak között megaprósodott az Pázmány nemzetség, de azt megbizonithatom, hogy Szent István király idejetül fogva, jószágos nemes emberek voltak az eleim. Az anyám Massai nemzet volt, az nagyanyám Csáki Miklós leánya volt; Ártándi Kelemen, Czibak Imre közel való attyafia voltak az atyámnak. Azért soha bizony az nemesség privilegioma ellen nem törekedtem, ne is adja Isten, hogy törekedjem.

Ezeket talám superfluum Ngk, ily okos urnak, irnom; de az szent irás mondása szerént, nem kell embernek szégyenleni az igaz mondást maga otalmában. Kérem is Ngdat az én szolgálatomért Ngod efféle gaz hireknek helt és hitelt ne adjon.

Tartsa meg az Ur Isten Ngodat minden jókkal.

Pragæ, 20. Augusti 1616.

Illustrissimæ Dominationis Vestræ

humillimus servus

Petrus Pazmany

Præpositus Thuiocziensis m. p.

Kivül:

Illustrissimo Comiti ac Domino D. Georgio Thurzo de Betlehemffalva (stb. mint az okt. 12. levélnél), Bicsiæ.

Fenti levél eredetije, egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: Thurzó György nádor levelezése: fascic. 82. nr. 38. *Fraknói* is közölte már e levél szövegét (P. P. levelezése 24—26 l.) és később (P. P. élete a M. Tört. Életrajzokban, 1886. év, a 16. és 17. lapok közt) hasonmását is, sőt ez utóbbi műben (321—2. l.) ismét szövegét is. — Fenti közlés az eredeti alapján történik. (V. ö. *Fraknói:* P. P. és kora, I. k., 218—9. l.)

33.

1616. AUGUSZTUS 27.

A bécsi udvari kamarához.

Kijelenti, hogy Ő felségének hálával tartozik, hogy őt az esztergomi érsekségre emelni elhatározta, de a cs. kamara által az esztergomi érsekség jogaiból való engedmények iránti pontozatokról az érsekség elnyerése előtt nem szabad igéretet tennie vagy egyezkednie.

[Postquam Sua Majestas mihi intimasset, velle, ut Archi-Episcopus renuntier: Camera Aulica multa mecum egit de onerosis conditionibus, deque iis ante collationem Archi-Episcopatus concludere mecum voluit, quibus id, quod oretenus copiose dixeram, brevi hoc scripto respondi.]

Benignam Sacræ Cæsareæ Majestatis resolutionem de mea ad Archi-Episcopatum Strigoniensem promotione, ab Illustrissimis Dominationibus Vestris intellexi, et quidem pro hac Majestatis Suæ gratia, meque meaque obsequia omnia ac studia demisse Suæ Majestati offero; Deum Optimum enixe rogans, ut Majestati Suæ Sacratissimæ omnem hujus ac futuræ vitæ felicitatem largiatur. Deinde vero Illustrissimas Dominationes Vestras, ac per easdem Suam Majestatem certiorem reddo, me pro obsequio Majestatis Suæ ad ea paratissimum esse, ac semper fore, quæ absque Dei offensione honorisque ac existimationis meæ jactura præstari a me poterunt: id enim et debita gratitudo, et mea ergo Majestatem Suam humilis subjectio suo jure exigunt. Ad puncta vero mihi proposita quod attinet, humillime suggero Suæ Majestati, ante collationem cujuscunque beneficii Ecclesiastici, absque peccato simoniæ (quod et collationem nullam reddit et collatorem æque, ac beneficiarium gravissimis censuris immolat) non licere promittere hanc vel illam solutionem: multo minus de hoc vel illo emolumento Ecclesiæ relaxando transigi aut pacisci posse.

Ezen Pázmány-szöveget közölte (a forrás megnevezése nélkül): *Péterffy,* Sacra Conc. II. 220. l. és utána: *Katona,* Hist. crit. R. H. XXIX. k., 648. l. Másolatban (kéziratban) fennmaradt: Collectio Kaprinai-ana (Budapest, Egyetemi könyvtár): Tom. 100. in quarto. Fenti közlés *Péterffy* és *Kaprinai* nyomán történik. A dátum meghatározása *Fraknói* nyomán (P. P. és kora I. k., 223. l.) történt. A „Postquam Sua Majestas . . . respondi" bevezetés kéziratban olvasható Kaprinai gyűjt. 100. kötetében

34.

1616. SZEPTEMBER 28.

PRÁGA.

Thurzó György nádorhoz.

Értesíti a nádort az érsekség elnyeréséről, a nádorhoz Dallos Miklós kanonokot küldi, hogy (az érsek) szolgálatait felajánlja és a nádorral egyben az ő (érsek) megbízásából némely dolgokat közöljön. A kölcsönös támogatást kéri és felajánlja.

Illustrissime Domine Patrone observandissime.

Observantia mea, quam Illmæ Dni Væ debeo, suasit non tantum, ut per litteras Illmam D. V. de benigna Suæ Majestatis in me gratia, qua mihi Archiepiscopatum Strigoniensem contulit, certificem; verum etiam, ut per Ad. Rdum D. Nicolaum Dallos Canonicum ac Lectorem Metropolitanæ Ecclesiæ Strigoniensis Illmam D. V. inviserem, meaque obsequia promptissima deferrem. Oretenus nonnulla per eundem D. Dallos ad V. Illm. D. deferenda commisi, cui ut indubiam fidem adhibeat, valde rogo. De me autem illud Illm. D. Væ polliceor, me ea qua par est, veneratione Illm. D. V. prosecuturum, nec commissurum, ut ullam Illæ Dni Væ offensionis ansam præbeam. Eandem vice versa rogans, ut me benevolentia sua, quam expertus sum hucusque semper, deinceps quoque prosequatur. Deus Illm. D. Vm diu salvam tueatur.

Pragæ, 28. Septembris 1616.

Illmæ Dnis Væ

servitor et Amicus

Petrus Pazmany
Archi-Epus Strigon. m. p.

Kívül:

Illustrissimo Domino Comiti Georgio Turzo de Betlehemffalva, Comiti de Arva, ejusdem Cottus Arvensis Comiti perpetuo, Regni Ungariæ Palatino, Judici Cumanorum, Sacræ Cæsæ Regiæque Majestatis Consiliario, et per Ungariam Locumtenenti etc. Dno observandissimo.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely a külső címirat kivételével, egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Thurzó nemzetség árvavári levéltárában: fasc. 211., nr. 105. alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte már e levelet (a külső címirat nélkül) *Fraknói* is (P. P. lev. 26—27. l.).

Pázmány ezen levelére *Thurzó* 1616. okt. 12-én felelt; épen ezért feltünő, hogy *Fraknói* (P. P. élete, Tört. Életr., 85. l., 1. j.) — bár ő is ismerte, sőt közzétette e leveleket — azt írja: hogy P. levele, melyre Thurzó 1616. október 12-én felelt, nincs meg.

35.

1616. SZEPTEMBER 28. *Kiadatlan.*

PRÁGA.

Maximilian főherczeghez, az udv. kamara elnökéhez.

Értesíti a főherczeget, hogy akarata ellenére kénytelen volt az esztergomi érsekséget elfogadni; érzi erőinek ily teherhez aránytalanságát, ezért kéri a főherczeg pártfogását.

Serenissime Princeps ac Domine Clementissime.

Pro mea erga Serenitatem Vestram subjectione, obsequendique studio ac propensa voluntate, committere non potui, quin Serenitati Vestræ divinam circa me dispositionem significarem. Siquidem Christi in terris Vicarii, ac Summi Orbis Christiani Monarchæ, Sacratissimæ videlicet Cæsaræ Ma^{ttis}, nutu ac imperio, nihil tale cogitans, ad clavum Regiminis Ecclesiastici abreptus, Archi-Episcopatum Strigoniensem suscipere debui. Equidem agnosco, tanto ferendo oneri impares esse meos humeros, divinaque ac humana præsidia, quibus sublever, conquirenda. Quocirca ad Vestram Serenitatem confugio, demisse rogans, ut Serenitas Vestra in suam me clientelam receptum, leniori benignitatis suæ aura foveat ac patrocinio tueatur. Ego vero, qui Sacratissimæ Cæsareæ Ma^{ttis} singulari hac gratia ac munificentia, toti Augustæ domui Austriacæ arctissimo gratitudinis ac fidelitatis vinculo sum obstrictus, enitar omnibus viribus, ut et fusis ad Deum precibus, pro Serenitatis Vestræ incolumitate, et omni subjectionis ac obsequii genere, constantem serviendi voluntatem Serenitati Vestræ approbem. Deus Serenitatem Vestram diu Ecclesiæ ac bono publico salvam florentemque tueatur.

Pragæ, 28. Septembris Anno 1616.

Serenitatis Vestræ humillimus servus et capellanus

Petrus Pazmany
Electus Archi-Epus Strigoniensis m. p.

Kívül:

Archi-E^{ps} Strigonien. Petrus Pazmanus intimiert Ihr Hochfürstl. (?) Durchlaucht Erzh. Maximiliano die Wahl seiner Person. P^{iet} umb deroselben Patrocinium. 28. Septembris 1616.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („hum. s. et cap. P. P.“ etc.) Pázmány kezeírása, fennmaradt a budapesti Orsz. Levéltárban: Kanczelláriai osztály, Hungarica 13. sz alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

36.

1616. SZEPTEMBER 28.

PRÁGA.

Pázmány beszéde II. Mátyáshoz az érseki szék elnyerése alkalmával.

Brevis oratiuncula Pasmanni, dum illi Archieppatus Strigoniensis est collatus 1616.

Quæ res aliis uberiorem ac copiosam dicendi materiam suppeditare solet, Clementissime Imperator, ea ipsa inopiam mihi adfert, ac dicere cogitantis mentem remoratur. Nam tametsi ea sit beneficentiæ vis ac natura, ut vel rerum omnium rudes ac imperitos, facundos reddat ac disertos, si tamen et insperata sit et exuberans, inusitatæque magnitudinis, ipsa sui granditate vim omnem eloquentiæ retundit. Et ut oleum, quod ignem fovere solet, ac nutrire, si impetu ac copia affundatur, præfocat, sic torrens gratiarum iste Majestatis Vestræ, quem hodierna die in me designavit, fandi mihi copiam interclusit. Et quoniam tot et tam exaggerata munificentiæ argumenta concurrunt, in hac una Majestatis Vestræ gratia, qua mihi Archiepiscopatum Strigoniensem conferre dignatur, ut nec facile statuere possim, quid eorum primum, quid deinceps deprædicem, nec tam verborum officiis, quam fideli, ac ad mortem usque constanti obsequio tantæ gratitudinis debito mihi respondendum esse existimo, paucis, quod animo concepi, dicam. Majestati igitur Vestræ Sacratissimæ summas quas animo concipere possum, ago, habeoque gratias, habeboque dum vivam semper constantissime. Deum denique ac cœlites universos venerabor, ut Majestati Vestræ diuturnum ac felix in terris Imperium largiatur, et sero tandem bonis omnibus cumulatam cælo inserat.

E szöveget, fenti latin címzéssel, másolatban felvette *Hevenesi* az ő kéziratgyűjteményébe (Budapesti Egyet. Könyvtár, Coll. Hev. IX. k., 158—9. l.) Fenti közlés Hevenesi nyomán történik. Közölték: *Péterffy:* S. Conc. II. 220 l., továbba *Katona,* Hist. crit. R. H., XXIX. köt., 649. l. és *Miller* (Epistolæ P. P. I. k., 14—15. l.), valamint *Miller* nyomán *Fraknói V.* is (P. P. lev. 28—9. l.). *Miller*-nél és *Fraknói*-nál a levélnek apprecatio-záradéka, aláírása és dátuma is van, és pedig a következő:

Hoc meum sincerum est votorum fastigium, et cum hoc in perpetua subditali subjectione sum emoriorque.

Selliæ, 10. Octobris Anno R. S. 1616.

Sacratissimæ Majestatis Vestræ Cæsareo-Regiæ

humillimus perpetuoque fidelis subditus et Capellanus

Petrus Pazmany.

Ezen záradék, dátum és aláírás mindenesetre hibásak, mert sem Hevenesi kézirata, sem a legelső közlők: *Péterffy* és *Katona* mit sem tudnak azokról, sőt *Hevenesi* meg is mondja, hogy az érsekség elnyerésekor, tehát csakis Prágában, elmondott beszéd volt ez, nem levél. A dátum eléggé biztosan megállapítható: Az érseki kinevezést II. Mátyás szeptember 28-án írta alá és közölte Pázmánynyal, e napon már Pázmány jelentette is a dolgot Thurzónak (lásd fent); mivel pedig ezen beszéd „hodierna die" szavai szerint a beszéd a kinevezés napján mondatott el, világos, hogy szeptember 28-án mondatott el Prágában, ahol időzött P. még október végén is, és nem Sellyén; érseki székét csak november elején foglalta el. (V. ö. *Fraknói:* P. P. és kora, I. k., 226. l., 1. j.).

37.

1616. SZEPTEMBER 29. ELŐTTI KEDDEN. *Kiadatlan.*

ZNIÓVÁRALJA.

Életkor-megállapítási oklevél Giczy András özvegyének Gábor és Pál nevű gyermekeiről. Az oklevelet a turóczi hites helyi konventi személyzet állította ki, Pázmány, mint prépost, nevében.

Revisionales Nobilium Gabrielis et Pauli Giczy.

Nos Petrus Pazman Præpositus et Conventus Ecclesiæ Beatæ Mariæ Virginis de Thurócz. Memoriæ commendamus tenore præsentium significantes, quibus expedit universis. Quod Generosa domina Euphrosina filia Egregii condam Joannis Soos de Polthar, relicta vidua Egregii Andreæ Giczy nostram personalem veniens in præsentiam adduxit secum nobiles pueros Gabrielem et Paulum filios antelati Andreæ Giczy: petens nos debita petentium cum instantia, ut ætatem dictorum puerorum diligenter revideremus, et quotius quis eos haberet anni, considerando, literas tandem sibi, pro futura jurium dictorum puerorum cautela necessarias extradaremus. Unde nos, justis et legitimis ejusdem dominæ Euphrosinæ Soos petitionibus moti et inclinati, eosdem pueros Gabrielem quidem septimum, Paulum vero sextum jam ingressos esse annos, prout dijudicare animo, metiri et visu considerare potuimus, comperimus. Super qua quidem ætatis dictorum puerorum revisione, literas præsentes memoratæ dominæ Euphrosinæ Soos pro futura, uti præmissum est, dictorum puerorum, juriumque eorundem cautela necessarias sub authentico sigillo nostro Conventuali dandas esse duximus et concedendas. Communi suadente justitia. Datum feria tertia proxima ante festum Beati Michaëlis Archangeli: anno Domini millesimo sexcentesimo decimo sexto.

Ezen, Pázmánynak, mint turóczi prépostnak nevét hordozó életkormegállapítási oklevél szövege hites másolatban (jegyzőkönyvbe véve) fennmaradt a beszterczebányai káptalan őrizete alatt álló turóczi konventi hites helyi levéltárban: Protocollum A. pag. 105—106.

Ugyanott olvashatók még Pázmánynak, mint turóczi prépostnak, neve alatt kiadott hites helyi következő oklevelek szövegei:

1. 1616. júl. 25. előtti vasárnapon: Szadeczky Balázs ügyében kiadott: „Perennales" (Id. Prot. 93—95. l.).

2. 1616. júl. 22. utáni szerdán: Mindszenthy Mihály ügyében kiadott „Prohibitoriæ" (Id. Prot. 95—96. l.).

3. 1616. júl. 25. utáni kedden: Vegl. Horváth Gáspár ügyében kiadott „Introductoriæ etc." (Id. Pr. 96—100. l.).

4. 1616. aug. 29. utáni kedden: Kubinyi István ügyében kiadott „Prohibitoriæ" (Id. Prot. 100—102. l.)

5. 1616. aug. 31-én: Czernanszky János és György ügyében kiadott „Exhibitoriæ" (Id. Prot. 102—105. l.).

6. 1616. okt. 4. utáni pénteken: a Beniczky-család negyedrészi jogáról kiadott „Expeditoriæ" (Id. Prot. 106—107. l.).

7. 1616. okt. 28-án: Chudoba Ábrahám ügyében kiadott „Attestatoriæ" (Id. Prot. 107—113. l.).

8. 1616. szept. 14. utáni csütörtökön: Madahany Endre ügyében kiadott „Expeditoriæ" (Id. Prot. 113—114. l.).

9. 1616. okt. 18-án: Karivai Orlle István és János ügyében kiadott „Attestatoriæ" (Id. Prot. 114—120. l.).

10. 1616. okt. 18-án: Karivai Orlle István és János ügyében kiadott „Ammonitoriæ" (Id. Prot. 121—124. l.).

11. 1616. nov. 25-én: Tribel Gáspár ügyében kiadott „Expeditoriæ" (Id. Prot. 124—125. l.).

12. 1616. nov. 19. utáni vasárnapon: Szentiványi Gáspár ügyében kiadott „Fassionales" (Id. prot. 125—128. l.).

13. 1616. nov. 29. utáni hétfőn: Dawko Máté ügyében kiadott „Inscriptionales" (Id. prot. 128—130. l.).

14. 1616. nov. 29. utáni csütörtökön: Szentiványi Gáspár ügyében kiadott „Protestat." (Id. Prot. 131—132. l.).

15. 1616. decz. 13. előtti hétfőn: Szentpéteri Dávid István és neje Kosztoláni Anna ügyében kiállított „Prohibitoriæ" (Id. Prot. 132—133. l.).

16. 1617. január 6-án: Pazman György ügyében kiállított „Attestat." (Id. Prot. 134—139. l.).

Ezen oklevelek nem tekinthetők Pázmány-szövegeknek, hanem a Pázmány neve és préposti tekintélye alatt a turóczi papi testület, „konvent" (nem szerzetesek)[1] által kiállított okleveleknek. Egyet (1616. szept. 29. előtti kedd) mégis jónak láttam ide felvenni.

[1] Lásd alább Pázmánynak 1626. júl. 24., 1633. jun. 8. és márc. 25. leveleit.

38.

1616. OKTÓBER. *Kiadatlan.*

PRÁGA.

A bécsi udvari kamarához.

Érsekké való kineveztetése után, az udvari kamara által az érsekségtől kért négy engedményre nézve kijelenti, a maga személyére nézve és tekintettel az uralkodónak kívánságára, arra való készségét, de egyben előadja okait, amelyek nem javallják azok megadását. A 4 engedmény: a Henkel Lázárnál meghagyandó turóczi és zólyomi tizedbérlet, az újvári német katonáknak adandó ingyenes őröltetés, az újvári magyar őrségnek teljes ellátása az eddigi morvaországi segélyről való lemondás mellett, végre az újvári német őrségnek adandó gabona. Ezen levéllel összefügg az alábbi 1616. október 26. levél (az udv. kamarához).

[Post collatum Archiepiscopatum, ea onera, de quibus antea mentio facta erat, rursum proposuit Camera Aulica, dum adhuc Pragæ morarer, ad quæ respondi modo sequenti.]

Demissa Responsio ad ea, quæ nomine Sacræ Cæs. Mattis ab Excelsa Camera Aulica mihi sunt proposita.

Benignam Sacratissimæ Majestatis, Domini mei clarissimi, voluntatem de quatuor punctis, ab Excelsa Camera mihi propositis, ea qua par est submissione intellexi, omniaque diligenter expendi. Et quidem primum omnium coram Excelsa Camera, non solum summas, quas angustiæ pectoris mei concipere possunt ago, agamque dum vivam, gratias suæ Majestati pro tanta in me beneficentia, quam Archiepiscopatus Strigoniensis collatione demonstravit; verum etiam totis enitar viribus, ut fusis pro incolumitate Majestatis suæ ad Deum precibus, omnique obsequiorum ac fidelitatis genere hanc tantam gratiam demerear. Eapropter pro suæ Majestatis obsequio lubens omnia præstabo, quæcumque a me præstari poterunt, nec cum Dei offensa, aut existimationis meæ jactura conjuncta sunt. Solemniter vero protestor (utque hæc protestatio in libros Camera inscribat, rogo:) hoc quod ago personale esse, sine præjudicio Ecclesiæ, ac Successorum, ne unquam Camera præscriptionem possit prætendere.

Ad Primum Punctum.

Ut nimirum Decimæ duorum Comitatuum a Domino Lazaro Henkel arendari solitæ, scilicet Thurocz et Zolyom, pro consueta arenda vendantur. Demisse significo Ma^{tti} suæ, non solum, quod hæ decimæ duplo pluris vendi possent, quam Henkelius persolvat, verum etiam quod ex hac arendatione, nullum accrescat Cameræ suæ M^{ttis} emolumentum, sed privatus homo Henkelius, fructum percipiat. Itaque Majestatem suam humillime rogo, ne quid in hac parte velut ex debito

præscribat, sed potius Henkelio injungat, ut mecum ipse transigat, daturus vero sum operam, ut absque præjudicio jurium Ecclesiæ ac Successoris, benignæ intentioni suæ M^ttis etiam per hanc liberam tractationem satisfiat. Duo tamen illa per Dominum Henkelium necessario observanda erunt. I. Ut ad festum S. Georgii, quando omnes arendæ ex jure Regni solvi debent, pretium de quo conveniemus, deponat. II. Cæterorum pagorum ad meam Præposituram Thurocziensem spectantium decimæ Præpositi sunt, et semper hucusque ad Præposituram perceptæ sunt; verum pagi duo in Comitatu Thurocziensi, nempe Valesa et Soco et unus in Zoliensi, scilicet Zelnicze, Decimas Archiepiscopo pendunt. Horum ego pagorum Decimas, vita mea durante, ad Præposituram percipi curabo, etiam arendatis reliquis illorum Comitatuum Decimis.[1]

Ad secundum Punctum.

Ut scilicet in molatrina Újvariensi Germanis militibus, gratis molendi sit licentia.

Hæc res, si per se spectetur, nec tantum mihi detrimentum adfert, ut illud non libenter in gratiam Ma^ttis Suæ subirem, nec tantum adfert commodum militibus, ut multum inde subsidii sperari possit; verum tria sunt, quæ magnam mihi in hac re considerationem movent. Primum est, Episcopum in ipsa sua inauguratione jurare, de non alienandis imminuendisque proventibus suæ Ecclesiæ, scio autem, eam esse Cameræ consuetudinem, ut si quæ hujusmodi concessiones in bonis Ecclesiasticis fiant, id successivis temporibus tanquam jus præscriptum urgeat. Qua de causa mea sententia, hujusmodi concessiones in bonis Ecclesiasticis, alienationes censeri debent, attenta praxi Cameræ. Quocirca salva conscientia, concedi a me, vel urgeri a Camera, hæc res non potest, nisi eadem ipsa Camera pecularíaribus Reversalibus recognoscat, hanc esse personalem concessionem, nec jus ullum inducere, aut Ecclesiæ aut Successori præjudicare.

Secundum est: Quod videam ex tenui hujus concessionis initio, graves controversias, atque incommoda haud sane levia emersura. Nam si passim gratis molere Germano militi liceat, mercaturam (ut in rebus cæteris fieri solet) ex hac concessione instituent. Ungarique cum aliquo Germano convenient, ut ipsorum frumentum, sub titulo ac nomine Germani, ad molam deferatur, sicque tandem molent omnes gratis. Tertium est: Molendinum et si sit Archiepiscopi, Molitores tamen qui illi curando præficiuntur, certam lucri partem de jure Regni percipiunt, sicut et

[1] *Széljegyzet:* Nota. Reversales dedi Cameræ Zoliensi, quod tantum vita mea durante percipientur ad Præposituram Decimæ horum Pagorum: postea unientur reliquis Decimis Archiepiscopalibus.

Parochus Ujvariensis. Quocirca, nec ego pacisci quidpiam possum cum damno Tertii: et ut paciscerer, molitores certe suo lucro defraudati molendinum desererent, sicque magno cum incommodo Præsidii molendinum ipsum desolaretur. Quamobrem Ma^ttem^ suam rogo humiliter, ut quemadmodum antea, ita nunc quoque res in antiquis terminis relinquatur. Nec diffido contentos mecum fore Germanos milites, si in his et similibus me requirant: Si quid vero a me ipsi obtinebunt, non ita facile abutentur concessione, ac abuterentur, si a Majestate sua impositam mihi intelligerent necessitatem ipsis connivendi.

Ad Tertium Punctum:

Ut scilicet absque subsidio Moravico integra solutio militibus a me persolvatur.

Majestati suæ humillime suggero, duplicem illum scopum esse, ob quem vel Majestas Sua Sacratissima Archiepiscopatum mihi conferre voluit, vel a me acceptatus sit. Nimirum, ut Ecclesiæ imprimis, ac Catholicæ Religioni, deinde Suæ quoque Majestati ac Ungariæ utilem præstem operam. Horum neutrum pro dignitate, ac necessitatis magnitudine præstare potero, si redituum Archiepiscopalium major in dies ac major fiat imminutio. Nam et Religionis promovendæ ratio vix superest alia, quam ut sacerdotio idonea juventus erudiatur, et Parochiæ (quæ in pagis adeo tenues sunt, ut paucæ reddant centum florenos) nonnihil adjuventur. Obsequia quoque Suæ Ma^ttis^ ac Ungariæ commoda illud exigunt, ut pro more gentis, et familia numerosior alatur, et honestis largitionibus animi Nobilium devinciantur, sine quibus præsidiis contempta jacet dignitas Archiepiscopalis. Horum vero utrumque ejusmodi est, ut sumptibus haud modicis egeat, sæpe vero numero extraordinariis, et quidem magnis expensis gravatur Archiepiscopatus, cum ad nutum suæ Majestatis Aulæ adesse jubetur. Scio in immensum exaggerari proventus Archiepiscopales, verum ii quanti sint, facile Ma^stas^ sua intelliget ex proventibus, quos hoc anno Camera percepit. Quamquam ex hujus anni perceptionibus, conjectura de Archiepiscopi redditibus fieri non possit, non solum, quia pluribus annis, sensim, a Domino Cardinale collectam annonam Camera reperit et exposuit: verum etiam, quia anno præterito Posonii (ubi præcipuus est ex Decimis Vinorum proventus) duorum annorum decimas collegit Camera. Nam ut abusus quidam reformarentur, Dominus Cardinalis anno 1614 voluit Decimas percipere, quas Camera una cum Decimis anni 1615 collegit universas, præterea ut pecuniam colligeret Camera, Decimas etiam pro mensa Archiepiscopali colligi solitas hoc anno magna ex parte arendavit.

Ad hoc accedit conditio meæ personæ, in qua duo hæc suæ Majestati consideranda propono. I. Me pro dignitatis quam sustineo decore, debere in hoc statim primo ingressu Archiepiscopatus, apparatum omnem tam sacrum, quam profanum comparare, ab omnibus enim hujusmodi rebus, imparatum me esse Ma^{stas} sua intelligit. Præterea possessionem Archiepiscopatus hoc autumnali tempore adire, quando scilicet proventus omnes percepti sunt: Itaque ad nudos parietes, manu vacua eo. Et si vel victum, vel alia necessaria procurare volo, anticipato anni unius proventus insumendi videntur. II. Cum ego ex peculiari Ma^{ttis} suæ gratia, ex gradu sacerdotali immediate assumar ad Archiepiscopatum, si quæ extraordinaria, et antehac insolita gravamina per me invehantur in hanc Ecclesiam, fiet id cum summa existimationis meæ jactura. Nam ut sunt hominum ingenia suspicacia, facile existimabunt, me ambitione ductum, ad indignas descendisse conditiones. His tanquam fundamentis substructis, ad punctum propositum id solum dicam, quod in conscientia verissimum existimo.

Primo igitur, certissimum existimo, me, etiam si promitterem, quod Ma^{ttas} sua proponit, præstare nullo modo posse. Quod si proventus Archiepiscopales cognitos ipse non haberem, sed ex rumore solum judicarem, nunquam tam audacter prætenderem impossibilitatem, sed quia tractavi annis pluribus, ac quid præstari possit, exploratum habeo, idcirco tam secure impossibilitatem commemoro.

Secundo et Dei offensam, et existimationis meæ jacturam vehementer pertimesco, si nova onera, novas easque gravissimas solutiones in hanc Ecclesiam inveham. Nam ut antea commemoravi, attenta consuetudine Cameræ, ex unius Prælati facto jus præcedentis (hihetőleg tollhiba, e helyett: prætendentis), an absque violatione juramenti Episcopalis, de reditibus Ecclesiæ non alienandis, consentire in hoc novum onus possim, vehementer dubito: et quam commemoravi famæ, existimationisque jacturam ex hujusmodi facto orituram, non mediocriter perhorresco.

Quamobrem, quo possum intimo animi sensu, Majestati suæ supplico, ne me supra vires gravare, ac in Dei offensam conjicere velit.

Quod si Majestas sua Sacratissima omnino sic vult, ac ita fieri necesse est, ut illa, quæ Prædecessor meus Illustrissimus Cardinalis tulit onera, ego quoque feram, ac septingentis militibus subsidio Moravico adjutus persolvam, dabo operam ut feram patienter, quod declinare nequeo; cum protestatione tamen, de non præjudicando Ecclesiæ ac successori: Supplico autem humillime Suæ Ma^{tti}, ut gratioso suo decreto, mihi quoque ea privilegia, circa hos milites a me persolvendos,

largiri dignetur, quæ Illustrissimo prædecessori meo concessa fuere. Primo ut Capitanei, qui militibus a me exolvendis præsunt, a me nominentur, et si idonei reperiantur, quos nominavero, a Majestate Vestra acceptentur. Secundo. Ut si quando pro defensione bonorum, vel pro decore in Comitiis, ac Majestatis Vestræ Aula, majori stipatorum manu eguero, Supremus vel vice Capitaneus Ujvariensis a me requisiti, sine impedimento mittant, qui necessarii sunt, quod hucusque semper factitatum fuit. Tertio, ut Capitanei ac Decuriones cæterique officiales horum militum Ungarorum, quibus ego solvo, post Ma^{ttem} Vestram etiam Archiepiscopo jurati sint. Quarto. Ut solutio horum militum certior, securiorque esse possit, Ma^{ttas} sua serio decreto injungat non solum Supremo Capitaneo Ujvariensi, sed et Vice-Capitaneo ac cæteris officialibus, ne ulli sive Germano, sive Ungaro liceat proventus Archiepiscopales turbare, et vel educillatione vinorum, vel aliis modis damnum inferre, siquidem impossibile sit, tot militum solutioni satisfacere, nisi de his sufficienter caveatur. Quinto. Ut Majestas Vestra Sacratissima de subsidio pecuniario, a Dominis Moravis pendendo, dum Domini Comissarii Moraviæ præsentes fuerint, ita disponere dignetur, ut ad unum vel duos certos terminos, in aliquo destinato loco subsidium illud in manus officialis Archiepiscopi tradatur. Alias enim periculum foret gravium incommodorum.

Ad Quartum Punctum.

Ut Germanis Ujvariensibus aliquam annonam subministrem.

Majestas sua sacratissima clementer recognoscere dignetur, in Ungaros Præsidiarios Ujvarienses, præter Moravicum subsidium, circiter viginti quinque milia Tallerorum annis singulis impendi debere. Quod onus adeo grave est, ac pene impar viribus, ut quid prætera promittere possim, non videam. Nam cum Archiepiscopatus vix ullos alios reditus habeat, quam Decimas, ex frumento ac Vino tota illa sollutionis summa colligi debet. Et quidem si frumentum ac vinum copiose proveniant, adeo nullum est illorum pretium, ut duodecim, imo et quindecim mensuræ frumenti uno floreno vendantur. Vini urna itidem, minus quam floreno. Si vero pretium aliquod majus sit annonæ, signum est, annum fuisse sterilem, exiguumque frumentum ac vinum provenisse. Itaque sive fertilis, sive infæcundus fuerit annus, ægre admodum viginti quinque illa tallerorum millia ex proventibus extundentur.

Quamobrem Majestatem suam Sacratissimam iterum, iterumque demisse rogo, ne me ullis insolitis gravare velit oneribus, sed hoc ad cumulum suæ in me gratiæ adjiciat, ut omnes intelligant, Majestatem suam me ad hoc Ecclesiasticæ dignitatis fastigium, non

idcirco evexisse, ut insolitis oneribus oppressum iret, sed ut suam Regiam in me munificentiam, in Ecclesiam Ungaricam providentiam testatam faceret. Hæc sunt Illustrissimi Domini, quæ debita cum subjectione, ac obsequendi voluntate, per Illustrissimas Dominationes Vestras sacratissimæ Suæ Majestati significanda volui. De cætero me Illustrissimis Dominationibus Vestris ad obsequia promptissimum offero, Deumque precor, ut Illustrissimas Dominationes Vestras diu salvas florentesque tueatur.

Pázmánynak, úgy látszik, az eredeti levél fogalmazványához utólag írt, folytatólagos feljegyzései:

Penes hoc scriptum, oretenus Cameræ declaravi. Ad rationes suæ Majestatis, percipi plus quam duas tertias proventuum Archiepiscopalium etiam dum non vacat Archiepiscopatus. Idque hac ratione ostendi. Ujvariensibus solvuntur ab Archiepiscopo pro septingentis præsidiariis, circiter fl. 25.000. Comitatus Tornensis Decimas pro flo 500. Primam medietatem Decimarum Comitatus Gömöriensis pro fl. 500. Camera Scepusiensis percipit. Altera medietas Comitatus Gömör, ex suæ Majestatis voluntate, pro arce Muran in flor. 500 deputatur. Hæ tamen Decimæ triplo plus valent. Similiter Decimæ Comitatus Thurocz ac Zolyom pro fodinis suæ Majestatis percipiuntur in flor. 2800, quæ et ipsæ Decimæ plus valent. Medietas Decimæ S. Georgii, pro flor. 1000 a Camera Posoniensi percipitur, quæ duplo amplius valet. Ad arcem Putnok duo insignes pagi Archiepiscopales possidentur, ex quibus ultra flor. 500 annuos percipiunt. Insuper Pisetum ex fodinis reddere solebat Archiepiscopo ultra septem florenorum millia, ut ex libris veteribus constat, illud quoque nunc denegatur. Ad hæc ex lucro Cameræ solvebantur Decimæ Archiepiscopo, quod ultra quatuor milia annua ascendebat. Denique in bonis Archiepiscopi, Dicæ seu contributiones, non a fisco, sed ab Archiepiscopo percipi solebant usque ad tempora Ferdinandi I., ascendebat vero hæc summa ad sex millia florenorum. Hæc omnia post mortem Olahi præsertim tempore Imperatoris Maximiliani decerpsi (nyilván hiba, e helyett: decerpi) ab Archiepiscopatu cæpta. Ultimo denique ex Sancti Stephani Regis fundatione, et Regum Ungariæ privilegiis continuatis, usque ad Imperatoris Ferdinandi I. tempora, ex omnibus Regiis proventibus, etiam minerarum, ultra pisetum, decima dabatur Archiepiscopo Strigoniensi, prout docent vetera instrumenta.

Ezen felterjesztésnek másolalát *Hevenesi* felvette az ő, a budapesti Egyetemi Könyvtárban ránk maradt kézirat-gyűjteményébe (Collectio Hevenesiana IX. kötet, 159—164. l.). Fenti közlés *Hevenesi* nyomán történik. (V. ö. *Fraknói:* P. P. és kora, I. k., 228—232.)

39.

1616. OKTÓBER 12.

PRÁGA.

Thurzó György nádorhoz.

Említi azt, hogy őt (Pázmányt) minduntalan rágalmazzák kassai kiküldetése miatt; említi a császári követeknek Belgrádon át Konstantinápolyba való utazását, ottani fényes fogadtatását. Szól Bethlennek a király iránti illetlen eljárásáról.

Illustrissime Domine, Domine observandissime.

Salute ac obsequiorum debita oblatione præmissa. Literas Ill^mæ D. V^æ 15. Septembris exaratas, hodie primum a Magnifico D^no Pethe accepi. Ex quibus intelligo, quanto cum affectu Illma D. V^a laborarit, ut temere concepta de me opinio, quasi legibus Patriis adversam sæveritatem Illmo D. Judici Curiae[1] suaserim, ex hominum mentibus evelleretur. Pro qua Ill^mæ D. V^æ gratia, ut gratum me exhibeam, adlaborabo. Quanquam ipsemet Dominus Judex Curiæ, pro sua integritate, abunde me apud Suam Majestatem excusavit; rescribens Majestati Suæ, nihil a me ejusmodi sibi dictum fuisse. Sed hæc est humanæ infelicitatis conditio, ut judiciis suspicionibusque expositus, nisi in ipsa veritate anchoram fixerit homo, jactetur ac fluctuet necesse est. Veritatis autem tutum ac inperturbatum est præsidium.

Ex quo Legati Suæ Majestatis Alba Græca[2] abiere, hodie primum literæ ipsorum allatæ sunt, 29. Augusti dati (sic!) Constantinopoli. Summo, ac antea inusitato recepti sunt apparatu; obviam ad medium milliare prodiit flos Portæ. Legati vero expanso Imperiali ac Regio vexillo, splendidissimo apparatu urbem invecti. Audiri debebant Dominica subsequenti. Inter alia id certum est, ægerrime acceptum, quod Passa Canisiensis Egerszegum vastaverit, eaque de causa officio ac fortunis exutus est. Loco ipsius Amhat Tihaia constitutus est Passa Canisiensis. Bosnensis quoque Passa punietur, quod Venetis contra domum Austriacam milites colligere in Bosnia permiserit. Uno verbo, pacis se studiosissimum Turca profitetur, nisi domestico aliquo malo quies publica turbetur. Magnam certe admirationem generavit, quæ Illma D. V^a de Kun, Transylvano transmisit. Confido propediem Majestatem Suam, remedium adhibituram. Mirum tamen valde est, adeo parvo respectu Betlehemium [sic!] cum Sua Majestate agere, ut cum subditis Majestatis Suæ per litteras tractando, nihil sibi cum Majestate

[1] Az országbíró akkor Forgách Zsigmond kassai főkapitány volt.
[2] Alba Græca, Belogradum, Belgrád.

Sua agendum existimet. Cum tamen certo sibi persvadere possit, Majestatem Suam nunquam ipsius gratiam aucupaturam; nec unquam Betlehemium tutius regnaturum, quam si Majestatem Suam faventem sibi habuerit. Quocunque consilio utitur, quod tam rigide sese gerat, ego certe probare non possum. Et si rationes politicas sequi, sibique consulere vellet, omni subjectione, gratiam Majestatis Suæ demereri deberet. Sed hoc ipse viderit. Ego Ill^mæ D. V. me commendans, Deum oro, ut diu felicem Ill^mam D. V. tueatur.

Pragæ 12. Octobris 1616.

Ill^mæ D^nis V^æ. Addictissimus servus

Petrus Pazmany m. p.

Kivül:

Illmo Comiti ac D^no Georgio Thurzó de Betlehemffalva, perpetuo Comiti de Arva, Regni Ungariæ Palatino, Judici Cumanorum, Sacræ Cæs^æ Regiæque Ma^ttis intimo Consiliario ac per Ungariam Locumtenenti etc. D^no mihi observandissimo. Bicsiæ.

Eredetije az Országos Levéltárban: Nádori levéltár, Thurzó Gy. nádor levelezése: fasc. 82. nr. 39. Az egész levél Pázmány kezeírása. Közölte már *Fraknói V.*: Pázmány P. lev. 30—31. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik. (V. ö. *Fraknói* P. P. és kora I. k., 248. l. és P. P. élete, Tört. Életr., 88—90 l.)

40.

1616. OKTÓBER 26.

PRÁGA.

Thurzó György nádorhoz.

Köszöni a Dallos által átküldött levelet és izeneteket. A kamara akadékoskodásai miatt még Prágában időzik, de legközelebb távozni fog. Az uralkodó is Bécsbe fog utazni, ami Magyarországra hasznosnak igérkezik. A török békén van, mert a perzsáktól és a kozákoktól vereséget szenvedett. Erdély nem nyugszik.

Illustrissime Domine Domine observandissime.

Salutem a Deo ac felicitatem omnem. Literas Ill^mæ D^nis V^æ plenas humanitatis accepi;[1] quæque ad me deferenda commisit Ill^a D. V^a Admodum Reverendo D. Dallos, intellexi; pro quibus omnibus, quas possum, Ill^æ D. V^æ ago gratias, daturus operam, ut Ill^a D. V^a intelligat, me eidem obsequi in rebus omnibus laborare. Abitus meus hucusque

[1] Ezen levél alatt Thurzónak 1616. október 12-iki levele értendő, melynek szövegét közölte *Fraknói* (P. P. lev. 29—30. l.). Viszont Pázmánynak ezen (okt. 26.) levelére Thurzó nov. 6-án válaszolt (szövege közölve: Fraknói, P. P. lev. 38—40. l.); épen azért feltünő, hogy ő más helyen (Tört. Életr., P. P. élete, 85. l. 1. j.) azt mondja, hogy Pázmánynak levele, melyre Thurzó november 6-án válaszolt, ismeretlen.

dilatus est, ob varias Camerarum difficultates, ex quibus omnibus tandem eluctatus, in procinctu sum, ut abeam. Nova hinc etsi multa scribi possent, tuto tamen omnia litteris non committenda. Diu deliberatum, anne Majestas Sua Viennam ire deberet; hodie tandem profectio decreta, ad decimum quartum diem. Spero magno bono Ungariæ nostræ futuram Viennensem Suæ Majestatis mansionem. Cursor Constantinopoli missus, commoda omnia attulit hucusque responsa, neque enim ad puncta difficiliora ventum est. Et Turca a Persis ac Kozakis magna accepit detrimenta, ideoque vel invitus dissimulare debet furorem, quo in Christianos fertur. De rebus Ungariæ Superioris quæ hic sint judicia, Va Illma D. ex literis Majestatis Suæ intellexit. Certe dolendum est, quod vicina Transylvania adeo multum affricuit suarum rerum, pauculis qui causæ tot motuum (sic!). Confido in Dei bonitate, conquietura omnia, postquam Majestas Sua Viennam pervenerit. His Illmam D. V. feliciter valere cupio, eidemque iterato mea obsequia defero.

Pragæ 26. Octobris 1616.

Illmæ Dnis Væ. Addictissimus servitor

Petrus Pazmany m. p.

Kívül:

Illustrissimo Comiti Dno Georgio Thurzo de Bethlenfalva, Comiti de Arva ejusdemque Comitatus Arvensis Comiti Perpetuo, Regni Hungariæ Palatino, Judici Cumanorum, Sacr. Cæs. Regiæque Mattis Consiliario intimo etc. Domino observandissimo.

Ezen levél eredetije, amely, a külső címiratot kivéve, egészen Pázmány saját kezeírása, fennmaradt a Thurzó uradalom árvavári levéltárában: fasc. 211. nr. 115. alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte már e levelet: *Fraknói V.* is (P. P. lev. 33—4. l.). V. ö. *Fraknói:* P. P. és kora I. k. 248. l.

41.

1616. OKTÓBER 26. *Kiadatlan.*

A bécsi udvari kamarához.[1]

Pázmány a személyére nézve, főleg az újvári őrséggel szemben, elvállalt terhekre való hivatkozással garanciákat kér a kamarától arra nézve, hogy az újvári katonák nem csorbítják meg az érseki jövedelmeket és kéri az érsekség tisztviselőit is a magyar kamara útján az érsekség ingóságainak megőrzésére utasítani.

Illustrissimi Domini, Patroni observandissimi.

Si quidem omnino stat sententia, ut onera quædam Archiepiscopatus ego quoque sustinere debeam.

[1] Lásd fent (1616. október) Pázmány terjedelmes beadványát a 4 pont ügyében.

Primum omnium protestor, me meo facto personali nolle quidquam juribus Ecclesiae Strigoniensis, ac successorum Archiepiscoporum præjudicare. Nec Excelsam Cameram jus ullum acquirere similia exigendi a successoribus.

Secundo: In punctis mihi propositis, et specialiter quod spectat ad Militum Uyvariensium solutionem, maneant res, prout tempore pie defuncti prædecessoris mei. Cum hac tamen clausula, ut Sua Ma^ttas Sacratissima injungat severe Uyvariensibus, ne proventus Archiepiscopales, ex quibus solutio fieri debet, et nominatim educillationem vini, variis quæsitis mediis imminuant. Nisi enim hac de re caveatur, fieri non poterit a me satisfactio militibus.

Tertio. Sua itaque Ma^ttas dignetur iam nunc, patentes literas ad supremum Capitaneum Uyvariensem, Vice-Capitaneos, ac Officiales omnes, tam Ungaros quam Germanos dare; quibus explicando, quæ onera solutionum ferre debeam, inhibeat, ne ullus proventus Archiepiscopales turbet, neve Uyvarini vina educillet, sylvas, prata ac alia violenter non occupent, sed more antea consueto, introductio vinorum cum praescitu fiat Officialium Archiepiscopi. Item injungat Majestas Sua, ut erga Archiepiscopum ac ejus Officiales, sicut hactenus semper, ita deinceps quoque debitum respectum habeant, non secus, quam erga prædecessorem Illustrissimum Cardinalem.

Quarto. Quoniam ad me defertur, ab Officialibus ac Ministris Archi-Episcopatus (haud dubie absque Cameræ Ungaricæ scitu ac voluntate) varia damna fieri, tanquam interregni tempore, dignetur Excelsa Camera Aulica scribere Cameræ Posoniensi, ne patiatur mobilia diripi, sed omnia integre consignari curet, ut hac ratione habere possim, quo et hyemali tempore me sustentem, et Militi solvere possim. Atque ut Excelsa Camera advertat, quam modicum sit, quod assignabitur, iniungat eidem Cameræ, ut Inventarium huc transmittat post consignationem peractam.

Kívül, a cs. kamara iktatójának ezen felvilágosító megjegyzése olvasható:

Puncta a Reverendissimo D. D. Archiepiscopo Strigoniensi oblata Cameræ Aulicæ 26. Octobris 1616.

E levélnek egykorú másolata fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában (Kais. Hofkammer-Archiv, Wien) „Hungarn“ 1616. évi okt. havi fascic.-ban: 344—5. lapon, mint az okt 29-iki kir. határozat melléklete. Fenti közlés a bécsi másolat alapján történik.

42.

1616. OKTÓBER 30.

PRÁGA.

Klesl Menyhért bécsi bibornok-püspökhöz.

Kéri Khleslt, parancsolja meg a pozsonyi kamarának, hogy az érsekség ingóságait neki átadja, mert holnap indul székhelyére.

Illustrissime Domine, Patrone colendissime.

Quandoquidem Sacratissima Majestas Cæsarea Dominus noster Clementissimus, benigne consensit, ut pro compendio sollicitationis, Camera Aulica hic existens immediate demandet Cameræ Posoniensi, ut mobilia, victualia, ac œconomica in Archiepiscopatu reperta, integre mihi assignet, quibus et militum futuræ solutioni, et meis quotidianis necessitatibus subvenire possim, Ill^{mam} D. V. humiliter rogo, dignetur Excelsæ Cameræ hanc Suæ Ma^{ttis} benignam voluntatem injungere, quo possim crastina die iter ingredi. Deus Ill^{mam} Celsitudinem V^{m}. diu salvam tueatur.

Pragæ 30. Octobris 1616.

Ill^{mae} Celsitudinis Vestræ humillimus servus

Petrus Pazmany m. p.

Ezen levél eredetije, mely egész terjedelmében Pázmány kezeírása, fennmaradt az udvari kamara levéltárában (Kais. Hofkammer-Archiv, Wien.), „Hungarn" osztály 1616. október—deczember fascic 370. lapon, mint az 1616. október 31. ügyirat melléklete. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte már e levelet *Fraknói V.*: Pázmány P. levelezése, 35. l.

43.

1616. NOVEMBER 8. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Pázmány tiltakozása a pozsonyi kir. kamara eljárása ellen, az érsekség átadásának halogatása miatt.

Nos Capitulum Ecclesiæ Posoniensis. Memoriæ commendamus per præsentes, quod Ill^{mus} ac Reverendissimus Dominus Petrus Pazman, Dei et Apostolicæ Sedis gratia Archi-E^{ppus} Ecclesiæ Metropolitanæ Strigoniensis locique ejusdem perpetuus Comes, Primas Hungariæ, Legatus natus, per Hungariam Summus et Secretarius Cancellarius et Consiliarius Sacratissimi Principis et d^{ni} domini Regis, Archiducis Austriæ, Ducis Burgundiæ etc. supremus dominus Prælatus noster colendissimus coram nobis personaliter constitutus, per modum solemnis protestationis pro-

posuit hunc in modum. Quod postquam prælibata Sua Sacratissima Cæsarea ac Regia Majestas Dominus noster clementissimus ex speciali sua gratia deque Regiæ suæ potestatis plenitudine Archieppatum Strigoniensem simul cum universis suis utilitatibus, pertinentiis et proventibus, mediantibus suis literis donationalibus, cum benigno præscitu et annuentia Suæ Mattis in Cancellaria Hungarica Aulica de jure et consuetudine rite expeditis, ipsi domino Archiepᵖᵒ clementer contulerit, atque mandato suo Cameræ Hungaricæ resignationem et de facto manibus ipsius dⁿⁱ protestantis assignationem prædicti Archiepᵖᵃᵗᵘˢ ac omnium proventuum ejusdem serio commiserit; ipseque Dⁿᵘˢ Archiepᵖᵘˢ protestans, juxta benignam Suæ Maᵗᵗⁱˢ collationem et voluntatem, resignationem et sibi assignationem universorum bonorum et proventuum apud dictam Cameram Suæ Maᵗᵗⁱˢ Hungaricam instanter urserit; attamen Dⁿⁱ Præfectus et Consiliarii antelatæ Cameræ Hungaricæ voluntati et mandatis Suæ Maᵗᵗⁱˢ nequaquam accommodare voluissent, dicentes, quod Camera Germanica diversum ipsis præripiat, minus attento, cautum esse publicis constitutionibus Regni, quod ex Camera vel Cancellaria Germanica, juribus et negotiis Hungaricis, nihil, quod jura et libertates Regni concernat, in Hungariam mandaretur, iidem Dⁿⁱ Præfectus et Consiliarii præfatæ Cameræ Hungaricæ, plus deferendo Cameræ Germanicæ, quam authoritati et mandatis Suæ Maᵗᵗⁱˢ ex Cancellaria Aulica ejusdem Maᵗᵗⁱˢ emanatis, mandato et expressæ voluntati Suæ Maᵗᵗⁱˢ moras et dilationes nectendo, minime satisfecissent, in derogamen authoritatis Suæ Maᵗᵗⁱˢ et publicarum Regni constitutionum, ac damnum et præjudicium ipsius dⁿⁱ protestantis manifestum. Unde idem dominus protestans omne id, quod ejusmodi mora et dilatione præfatorum dominorum Præfecti et Consiliariorum, in bonis et proventibus sibi per Suam Maᵗᵗᵉᵐ collatis, in damnum vergere deprehensum fuerit, se ab eisdem dⁿⁱˢ Præfecto et Consiliariis dictæ Cameræ Hungaricæ acquirere et recuperare velle protestaretur; prout protestatus est coram nobis palam, serio et solemniter, super omnibus præmissis, præsentesque literas nostras protestatorias pariter et testimoniales per nos sibi dari postulavit, quas nos Suæ Illᵐᵃᵉ ac Rᵐᵃᵉ dominationis jurium suorum ad cautelam, sub sigillo nostro Capitulari authentice dandas esse duximus et concedendas. Communi suadente justitia. Datum feria quinta proxima ante festum beati Martini Epᵖⁱ et Confessoris Anno Domini 1616.

Ezen tiltakozásnak szövege hiteles másolatban fennmaradt a pozsonyi káptalan, mint hites hely, XXIX. sz. protocollumában: 906—7. lapon. Fenti közlés ez alapon történik. (V. ö. *Fraknói*: P. P. és kora I. k., 234. l., 1. j.; P. P. élete, Tört. Életr. 83. l.)

44.

1616. NOVEMBER 9. *Kiadatlan.*

A pozsonyi m. kir. kamarához.

Kifakad az ellen, hogy a kamara eddig csak a pozsonyi érseki székházat adta neki át, kéri a többi ingatlannak és ingóságnak sürgős átadását, a császári parancs és a prágai udvari kamara rendelete értelmében. A bécsi udvari kamarával nem hajlandó további engedmények ügyében tárgyalni. Határozott választ kér: átadják-e vagy nem? Kéri az érseki tisztviselőket a beiktatás napjától (nov. 7.) számítva a kiadásoktól eltiltani.

Spectabilis ac Mag^ce^, Generosi ac Egregii Domini, D^ni^ observandissimi. Salute ac officiorum oblatione præmissa.

Quod heri coram pluribus proposui Mag^cis^ ac Gr^osis^ Dominationibus Vestris, id nunc scripto quoque repeto. Acceperunt Mag^cæ^ ac Gr^osæ^ DD. V^ræ^ tam Suæ Ma^ttis^ Sacratissimæ benignum mandatum, quam etiam Excelsæ Cameræ Aulicæ Pragensis commissionem, ut bona omnia Archiepiscopalia una cum mobilibus, victualibus ac Oeconomicis mihi statim consignent. Et quidem residentiæ Archiepiscopalis sedem primariam Magnificæ ac Gr^osæ^ DD. V^ræ^ mihi consignarunt, nescio vero, qua causa reliqua consignare differunt. Quocirca iterato rogo Magnificas ac Generosas DD. V^ras^, ne benigno Suæ Ma^ttis^ mandato, ac Excelsæ Cameræ jussioni sese opponant, neve cum summa existimationis meæ jactura jam hic in bonis Archiepiscopalibus existentem statuæ instar esse velint, absque ulla authoritate de rebus meis disponendi. Ego sane non dubito Suæ quoque Ma^tti^ ac etiam Excelsæ Cameræ Aulicæ magnam hac agendi ratione irrogari ignominiam. Nec est, quod Mag^cæ^ ac Gro^sæ^ DD. V^ræ^ ab Excelsæ Cameræ Aulicæ Viennensis resolutione me suspendant. Nam ego res meas ita clare ac liquide cum Sua Ma^tte^, ac Excelsa Camera Pragensi conclusi, ut nihil mihi amplius tractandum supersit, vel cum Mag^cis^ ac Gr^osis^ DD. V^ris^, vel cum Excelsa Camera Viennensi, neque Magcis ac Gr^osis^ DD. Vestris injunctum, ut mecum tractent, sed ut statim omnia bona nominata consignent. Ut igitur paucis concludam. Primum illud a Mag^cis^ ac Gr^osis^ DD. Vestris directe ac in scripto mihi significari peto: velintne benigno Suæ Ma^ttis^ mandato, ac Excelsæ Cameræ Pragensis commissioni obedire, ac statim expedire, qui bona universa consignet, vel tanquam illegitima, ac absque Viennensis Cameræ resolutione insufficientia, mandata reiicere. Hanc enim M. ac G. DD. Vra^rum^ resolutionem apertam scire me convenit, ut possim res meas disponere. Alterum est: me protestari, quiquid tandem Excelsa Camera Viennensis rescribat, nolle me in ullam tractatum novum immittere, sed conclusis ac firmatis a Ma^tte^ Sua, ac Excelsa Camera Pragensi firmissime inhærere. Tertium est: ut rogem

Mag^cas ac G^rosas DD. Vestras, ne ullas ab introductionis meæ tempore, quæ nudius tertius facta est, erogationes ac dispositiones patiantur ab officialibus.

Hæc fuere, quæ breviter Mag^cis ac G^rosis DD. Vestris repræsentare volui, easdem obnixe rogans: ne novis, ac non necessariis difficultatibus et mihi molestiam, et sibi ipsis negocium facessant. Quibus de reliquo omnia mea officia promptissima defero.

Spectab. ac Mag^cæ G^rosarum ac Eg. DD. Vestrarum.

Addictissimus servus

Petrus Pazmany m. p.

Kívül a levélmásoló kezeírásával:

Spectabili ac Mag^co, Generosis ac Eg. DD. N. N. Inclytæ Cameræ Posoniensis Præfecto ac Consiliariis etc. Dominis observandissimis.

Ugyanott a kamarai iktatási jegyzet:

9. Novembris 1616. Ill^mus D^nus Archiep^us assignationem Bonorum Archiep^alium urget. Responsum est eodem die coram et scripto pariter. Copia hujus missa Viennam ad Cam. Aul. 11. Novembris 1616.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Add. s. P. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: Kincstári Osztály, Ecclesiastica Irregestrata, 80. csomóban. Fenti közlés ezen eredeti alapján történik. A dátum meghatározása a kamarai iktatás alapján, valamint e levél első sorának az alábbi: 1616. nov. 14. levél 4-ik bekezdésével („Posonium ego ante 6 dies veni") való egybevetésével volt megállapítható (8-án jött Pozsonyba és tiltakozott a káptalan előtt és tárgyalt élőszóval a kamaránál, nov. 9-én írt a kamarához).

45.

1616. NOVEMBER 14.

POZSONY.

Thurzó György nádorhoz.

Jelenti ő felségének közeli Bécsbe való érkezését, szeretne, ha a nádor addig egészségét visszanyerné. Említi az érseki javak átvétele körül a kamarával való bajait. Bethlennek a királlyal szemben való viselkedését és Várad iránt a törökkel való cselszövéseit helyteleniti.

Illustrissime Domine, Domine observandissime.

Salute ac servitiorum meorum promptissima oblatione præmissa.

Litteras Ill^mæ D^is V^æ sexta præsentis Bichiæ datas[1] accepi, et propensæ humanitati, benevolentiæ, ac gratiæ Ill^mæ D^is V^æ, quam ultra meum meritum offert, eas, quas par est, ago habeoque gratias. Daturus operam, ut non tam verbis, quam reipsa experiatur Illma D. V., me

[1] Thurzónak ezen levelét *Fraknoi* (P. P. levelezése 38—40) közzétette.

omni obsequio, observantia, veneratione respondere velle propensæ huic benevolentiæ.

Adventus Suæ Majestatis Viennam (ni adversa valetudo, quod Deus avertat, injiciat remoram) omnino certus est. Spero autem, Deum Illmæ D. Væ vires suppeditaturum, ut Suam Majestatem convenire, ac de rebus afflictæ patriæ pro sua sapientia salubriter consulere possit. Mihi certe ex animo dolet adversa hæc Illmæ D. Vestræ valetudo; et quod unum possum, ab eo, in cujus manibus sunt et sortes et tempora nostra, incolumitatem Vestræ Illmæ Doi precor.

Posonium ego ante sex dies veni. Quantum existimare potui, diligenter res meas Pragæ composueram circa mobilia, victualia, œconomica; difficultates tamen a Camera non desunt, quas ipsas tempus componet.

Bethlemius, quid scripserit Illmæ Doi Vræ, nescio, sed (bona Illmæ D. V. venia dictum) illud vehementer miror, quod nihil cum Sua Majestate agendum sibi existimat. Adeone Rex Ungariæ, imo Romanorum Imperator negligitur?

Non dubito Illmam D. V. ita eum direxisse, ut negotia omnia cum Sua Majestate tractet. Nunquam enim Principibus Transylvaniæ dedecori fuit, fasces Regi Ungariæ submisisse. De Varadino Turcis tradendo, quæ sint ipsius consilia, nescio. Illud scio Illmam D. V. intelligere, quantum juramento ipsius tribui possit, quamque periculosum sit civitatem ipsam iam Turcis replevisse. Quid si occulta obsidione eos, qui in arce sunt, per Turcas civitatem occupantes in potestatem redigere velit? Etiamne tum prohibendi Haydones, qui suo periculo tam insignem Ungariæ portionem defendere volunt, ne vim injustam justis armis propulsent? Ego certe Varadinum, et eum, qui ei adiacet, tractum, dignum censeo, pro quo Christianitas universa diu depugnet. Sed de his, Deo volente, coram plura. Interim Illustr. Doi Vestræ mea obsequia defero, ac eandem una cum ipsis, quos charos habet, diu valere feliciter ex animo cupio. Posonii 14. Novembris 1616.

Illustr. Dom. Vestræ servitor addictissimus:

Petrus Pazmany m. p.

Kivül:

Illmo Comiti ac Domino Georgio Thurzo de Betlehemffalva etc.
Bichiæ.

Ezen levél eredetije, melyen csak az aláírás („Servitor add. P. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: Nádori levéltár, Thurzó Gy. nádor iratai fasc. 81. nr. 47. Közölte már e levelet *Fraknói V.*: P. P. lev., 43—44. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik. (V. ö. *Fraknói V.*: Pázmány P. és kora. I. k., 257—258. l.)

46.

1616. NOVEMBER 15.

POZSONY.

Az esztergomi káptalanhoz.

A káptalan által egy pozsonyi stallumra ajánlott Csepreghy Jakabot maga is becsüli, de egyelőre ígéretet nem tehet, mert még nem ismeri megyéjének állapotát.

Rdissimi et Admodum Rdi Domini fratres in Christo observandissimi.

Salutem a Deo et inserviendi studium.

Literæ Rdissimarum et Ad. Rdarum DD. Vestarum mihi heri sunt redditæ, in quibus R. D. Jacobum Csepreghy Rdissimi D. Eppi Quinque Ecclesiensis Capellanum singulariter commendant rogantes: ut eum ad Canonicatum hic Posonii pro tempore vacantem promoveam. Quod ad mores bonasque præfati Rdi D. qualitates attinet, illæ sunt mihi ipsi plerumque notæ, et licet mihi antea quoque fuerit commendatus, accedente tamen Rdissarum et Ad. Rdarum DD. Vestrarum testimonio, erit mihi in posterum commendatissimus. Parcent mihi Rdissimæ et Ad. Rdæ DD. Vræ, quod illis juxta petitionem ac voluntatem confestim gratificari non possim, necdum enim status Ecclesiæ, et necessitates personarum in ea, mihi per omnia sunt cognitæ, in quibus experientia majori habita memor ero R. Dni commendati, ita ut experiatur, Rdissimarum et Ad. R. DD. Vrarum commendationem apud me non exigui ponderis fuisse. De reliquo: Rdissimæ et Ad. R. DD. Vræ habeant me suis commendatum precibus. Quas ego feliciter valere animitus opto. Posonii 15. Novemb. A. 1616.

Rdissimarum et Ad. R. DD. Vestrarum. Servus et frater

Petrus Pazmany m. p.

Kivül:

Reverendissimis et Admodum Rdis DD. N. N. Metropolitanæ Ecclesiæ nostræ Strigoniensis Venerabili Capitulo et Dominis patribus in Chto observandissimis. Tyrnaviæ.

Fenti levél eredetije fennmaradt az esztergomi káptalan magánlevéltárában: „Capsula 12. eccles. Fasc. 3., nr. 65." Csak az aláírás („servus e. fr. P. P.") Pázmány kezeírása. Közölte már e szöveget *Fraknói V.*: P. P. lev. 45—6. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik. (V. ö. *Fraknói:* P. P. és kora. I. k., 235. l., 3. j.)

47.

1616. NOVEMBER 16.

POZSONY.

Thurzó György nádorhoz.

Írja, hogy holnap Bécsbe megy, Miksa főherczeg hívására. Ő felsége érkezése még bizonytalan. A kamarával még bajai vannak.

Illustrissime Domine Dome observandissime.
Salute ac obsequiorum oblatione præmissa.

Nolui sine meis litteris ad Illustrissimam Domem Vram proficisci Generosum D. Georffium, cui quædam commisi oretenus ad Illmam Domem Vram referenda. Serenissimus Archidux Maximilianus Viennam me venire jubet, ideoque crastina die Deo volente itineri me dabo. Si quid scitu illuc dignum occurrerit, Illssm Domem Vram non cœlabo. De Suæ Majestatis adventu varia scribuntur; sunt, qui venturam omnino Maiestatem Suam autumant; non desunt, qui adventum hunc optatum in dubium vocent; quidam etiam mihi succensent, quasi pars nonnulla fuerim, quod Majestas Sua res Ungaricas propius inspicere velit. Difficultates cum Camera haud sane leves habeo; sed Deo dante propediem componendas non ambigo. Hisce Illustrissimam Dom Vram diu valere fœliciter ex animo precor.

Posonii 16. Novembris anno 1616.

Illustrissimæ Dnis Vræ

servitor addictissimus

Petrus Pazmany m. p.

Kívül:

Illustrissimo Comiti Domino Georgio Thurzó de Betlehemffalva, Comiti de Arva, ejusdemque Cottus Arvensis perpetuo Comiti, Regni Hungariæ Palatino, Judici Cumanorum, Sacr. Cæsar. Regiæque Mattis intimo Consiliario et Locumtenenti etc. Domino mihi colendissimo.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („s. add. P. P.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt a Thurzó-féle árvai uradalom árvavári levéltárában: fasc. 211, nr. 127. alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte már e levelet *Fraknói V.* is. (P. P. lev. 46. l.)

48.

1616. NOVEMBER 21. *Kiadatlan.*

WIEN.

A pozsonyi m. kir. kamarához.

Miksa főherczeg a bécsi és a prágai kamara kezére járnak az érseki javak átvételében, épen csak a magyar kamara akadékoskodik. Kéri már végre az összes érseki javak átadását.

Spectabilis ac Mag^ce, Generosi ac Egregii D^ni, D^ni obs^mi. Salute ac officiorum meorum oblatione præmissa. Qua ratione et Sua S^erenas, et Camera aulica in negotio meo sese resolverint, ex adjunctis Suæ Serenitatis literis intelligent. Post hanc expeditionem hic peractam, Praga quoque allatæ sunt literæ, in summa, nulla mihi usquam difficultas facta, nisi a Camera Ungarica, idque non sine insigni meo damno. Sed quæ acta hactenus sunt, ea infecta sunto. Illud solum peto, ne mihi ulterius difficultates creare velint, sed juxta benignum Suæ M^ttis et etiam Suæ Serenitatis mandatum, absque mora, me in realem omnium bonorum possessionem introduci jubeant, quod ego quoque omni officiorum genere demereri conabor. De reliquo, mea obsequia DD. VV. deferens, easdem diu feliciter valere cupio.

Viennæ 21. Novemb. 1616.

Spectab^et Mg^cæ, GG. ac Egregiarum DD. VV. servitor addictiss.

Petrus Pazmany m. p.

Kivül:

Spectabili ac Mag^co, Generosis DD. Sacræ Cæs^æ Regiaeque Ma^ttis Cameræ Ungaricæ Præsidi et Consiliariis etc. DD. observandissimis. Posonii.

E levélnek eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: Kincstári Levéltár: A pozsonyi kamarához írt levelek I. csoportjában: 1610—19. évi E. betűs csomóban. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

49.

1616. NOVEMBER 27.

POZSONY.

Az esztergomi káptalanhoz.

November 17-én történt Bécsbe utazásából hazaérkezvén és a magyar kamarával az átadás ügyét rendbe hozván, Szent András napján délután Nagyszombatba fog érkezni, hogy adventre már érseki székének birtokában lehessen.

Reverendissimi et Admodum Rdi Domini fratres in Christo observandissimi.

Salute ac officiorum meorum addictissima commendatione præmissa. Significare Rdissimis et Ad. Rdis DD. Vris volui, me Vyenna salvum

et incolumem Posonium rediisse. Complanatis itaque ac in optatum finem deductis negociis et difficultatibus, quæ cum Camera supererant tractandæ, nihil mihi magis est in voto, quam ut sine mora ad Rdissimas et Ad. Rdas DD. Vras venire, proque illarum conversatione sacros Adventus dies transigere possim. Quamobrem diligentem daturus operam, ut certo certius ad proxime sequentem diem Mercurii, S. Andreæ festum, circa Vesperum Tyrnaviam ingrediar.[1] Deus ter Optimus faxit, ut Rdissimas et Ad. Rdas DD. Vras omnes, et singulas salvas, et incolumes, videre et salutare possim. Quas in multos annos fœlicissime valere opto, et me earundem precibus unice commendo.

Datæ Posonii 27. Novemb. 1616.

Rdissimarum et Ad. Rdarum DD. Vrarum

Servitor et Frater

Petrus Pazmany m. p.

Kívül:

Reverendissimis, et Admodum Rdis Dominis N. N. Venerabili Ecclæ Metropolitaneæ Strigoniensis Capitulo. Dominis Fratribus in Christo observandissimis. Tyrnaviæ.

Fenti levél eredetije fennmaradt az esztergomi káptalan magánlevéltárában: „Caps. 12. eccles., Fasc. 3., nr. 63." — Csak az aláírás („s. et fr. P. P.") Pázmány kezeírása. Közölte már e szöveget *Fraknói V.* is. (P. P. lev. 48—9. l.)

50.

1616. NOVEMBER 28.

POZSONY.

Gróf Pálffy Istvánhoz.

Sajnálja, hogy a Pálffy által megvásárolni szándékolt uradalomra nézve nem tud felvilágosítást adni; ajánlja, hogy a jószágigazgatótól kérjen erre nézve tanácsot.

Magnifice Domine mihi colendissime.

Salute ac officiorum meorum addictissima commendatione præmissa.

Accepi Magnificæ D. V. litteras, in quibus petit meam quoque opinionem de Arce, sive Dominio Levensi. Utinam Magnificæ D. V.

[1] *Fraknói* (P. P. és kora I. k., 259. l.) azt írja, hogy II. Mátyás Pázmányt már november 20-án utasította, hogy a beteg Thurzó György nádort látogatná meg Bicsén. Pázmány tényleg csak deczember 5-én jelent meg Bicsén. *Fraknói* ezen késedelmet nem tudja megfejteni; a dolog pedig a fenti nov. 16. és ezen nov. 27. levélből világos: t. i. a nagyszombati templomban el akarta foglalni érseki székét (i. m. 236. l.) és az adventet ott megkezdeni, nov. 17–27. közt pedig Bécsben volt Miksa főherczeg hívásából. — Fraknói (i. m. 236. l., 2. j.) Babóthy naplóját közli, melyből az tűnik ki, hogy Pázmány Szt. András vigiliáján (nov. 29.) érkezett Nagyszombatba.

petitioni, pro ejusdem voto respondere possem. Facerem utique, ut in hoc quoque negotio D. V^ra^ Magnifica propensum ac benevolum meum erga se animum experiretur. Nihil enim mihi gratius contingere posset, quam D. V^ram^ Magnificam in vicinum (cum et ego bona circa Levam possideam aliqua) recipere. Sperarem etenim me in eadem vicinitate optime cum Magnifica D. V^ra^ convenire posse.

Verum, cum nec principium, neque vero fundamentum rei satis unquam mihi cognitum est, quomodo Magnificæ D. Vræ commodo aliquo consilio succurrere possim, non video. Evocatus est Dominus Director ob id ipsum negotium a Sua Serenitate, Magnifica D. V^ra^ cum illo tanquam viro optimo ac fide digno, agat, et conferat confidenter. Poterit Magnificæ Dominationi V^ræ^ et bonum et salubre dare consilium. Scripsi et ego illi hac occasione, unice rogans, ut Magnificæ Dominationi V^ræ^ consilio, quo poterit, optime subveniat. Spero illum, pro mea quoque instantia, Magnificæ D. V^ræ^ non defuturum. Quam ego in multos annos fœlicissime valere opto.

Datæ Posonii 28. Novembris 1616.

Magnificæ Dominationis Vestræ

servitor addictissimus

Petrus Pazmany m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Serv. add. P. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a Pálffy grófi család pozsonyi senioratusi levéltárában: Arm. I., Lad. 5., fasc. 9., fr. 80. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte már e szöveget: *Fraknói* is. (P. P. lev. 49—50. l.)

51.

1616. DECZEMBER 19.

POZSONY.

Thurzó György nádorhoz.

Értesíti, hogy Forgáchtól Bethlen felől nyugtalanító híreket vett; kéri a nádort, írná meg a királynak, mit vél teendőnek. Pázmány egyúttal közli, mit javasolt ő a királynak; kéri észrevételeit.

Illustrissime Domine, Domine observandissime.

Salute ac officiorum meorum commendatione præmissa.

Vix ab Illma D. V^a^ digressus eram, cum a D^no^ Forgach Hibæ datas literas accepi, quibus imminentia a Betlehemio (sic!) pericula exaggerat,

metuitque, ne commemoratione excessuum litteræ Illmam D. V. in ipsum exasperent. Ego tametsi non existimem vel posse, vel audere Betlehemium gravis aliquid attentare, quia tamen providi gubernatoris est pericula non tantum futura, sed et quæ verisimiliter metui possent, præcavere. Idcirco Illmam D. V. rogandam volui, ut pro sua prudentia, ac rerum usu, mature Majestatem Suam admoneat, quid facto sit opus, si temere quid Betlehem attentet.[1] Majestas Sua benigne mihi de novo significat, gratum Suæ Majestati fore, sicubi ego cum Illma D. Va convenire possem, ac alios etiam, quos vellemus, convocaremus (misit etiam Majestas Sua chartas externe albas, in hunc finem) deque re tota mature consultaremus. Verum quia Majestas Sua rem in arbitrio meo reposuit, non est visum Illmam D. Vm mea præsentia gravare. Ego Majestati Suæ demisse rescripsi, me quidem non existimare Betlehemium extrema tentaturum. Si quid tamen præter opinionem accideret, consultum videri: 1. Movere milites confiniarios, ut in promptu sint, et quando jubebuntur, Duce Petro Kohari ad Dominum Forgach pergant. 2. Si urgeat negotium validius, Comitatuum insurrectio medio Illmæ Dnis Væ indicenda videtur, ac duce Domino Thoma Zechi ac Thoma Bosniak submittenda subsidia. 3. Demum si hæc non sufficiant, ex vicina Polonia aliquot Polonorum vexilla conducenda. Hæc ego, pro mea in Illmam D. V. confidentia, idcirco communicanda censeo, ut Illma D. V., tanquam rerum usu, ac Ungariæ tractatione exercitatissima, dispiciat exactius omnia, ac si quid minus consultum a me suggestum, corrigamus. Nihil enim aliud, quam patriæ carissimæ salutem præ oculis gesto.

His Illmam D. V. feliciter valere cupio.

Posonii 19. Decembris 1616.

Illmæ D. V. servitor et amicus

Petrus Pazmany m. p.

Kívül:

Illustrissimo Comiti ac Domino Georgio Thurzo, de Betlemffalva, perpetuo Comiti de Arva, Regni Hungariæ Palatino, Judici Cumanorum, Sacræ Cæs. Regiæque Mattis Consiliario ac per Hungariam Locumtenenti etc. Domino mihi observandissimo. Bichiæ.

Eredetije, melyet egészen Pázmány írt sajátkezűleg, az Országos levéltárban maradt fenn: Nádori levéltár, Thurzó Gy. nádor levelei, fasc. 81., nr. 49. — Közölte már e levelet *Fraknói V.:* P. P. lev. 54—55. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik. (V. ö. *Fraknói:* P. P. és kora I. k., 262. l. és P. P. élete, Tört. Életr. 94. l.)

[1] Bethlen az ő seregével már decz. 12-én Debreczennél volt.

52.

1616. DECZEMBER 30.

NAGYSZOMBAT.

Gróf Thurzó Imre árvai örökös főispánhoz.

Vígasztalja őt apja halála alkalmából és ajánlja támogatását neki és anyjának és testvéreinek.

Spectabilis ac Magnifice Comes, Domine Amice observandissime.

Salute ac officiorum meorum commendatione præmissa, felicissimum novi anni auspicium precor. Literas Spectabilis ac Magcæ Domis Vræ mœroris et lachrymarum plenas, immaturum Illustrissimi Domini Parentis ejusdem, Regni Hungariæ Palatini obitum [1] (quem antea ex aliorum quoque relatione perceperam,) denunciantes, dolenter accepi, utinam juxta votum Splis ac Magcæ Dom. Vræ in alia jucundiori materia prima ejusdem ad me scripta data fuissent! sed factum est, prout divinæ placuit bonitati. Omnes enim sub eadem lege nati sumus, et serius aut citius metam properamus ad unam. Compatior certe Spectabili ac Magcæ Dni Vræ, quod tantum Parentem amiserit, et super ejusdem obitum vehementer doleo, præsertim dum partium Regni Hungariæ superiorum modernum statum considero, et quanto viro Patria nostra spoliata sit, animo perpendo; parcet tamen lachrymis et nimio dolori Splis ac Magca D. Vra, gratiæ immo Deo ter optimo sunt reddendæ, a quo si bona accepimus, quare non adversa æquo et patienti feramus animo! Et oblivisci debemus, quod mederi non possumus. Ego de me aliud polliceri non possum, quam quod sim antiquus et benevolus Splis ac Magcæ Dom. Vræ amicus, enitarque pro viribus, ut ubicumque Splis ac Magca Dom. Vra cum Illma Domina Matre Vidua et orphanis sororibus mea opera indiguerit, nihil ex mea parte desiderari patiar. Eandem in multos annos felicissime valere cupio.

Datæ Tyrnaviæ 30. Decemb. anno 1616.

Spectabilis ac Magcæ Do Vræ

addictissimus veluti frater

Petrus Pazmany

Electus Archi-Epus Strigoniensis m. p.

Kívül:

Spectabili ac Magnifico domino Comiti Emerico Thurzo de Betlemfalva, Comiti perpetuo de Arva etc. Domino amico mihi observandissimo.

Bichiæ.

[1] Thurzó Gy. nádor decz. 24-én halt meg. *Fraknói:* P. P. és kora I. k., 264. l.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Add. v. fr. P. P. el. A. E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a Thurzó-féle árvai uradalom árvavári levéltárában: fasc. 211., nr. 139. alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte már e szöveget *Fraknói V.* is (P. P. lev. 56—7. l.).

53.

1617. JANUÁR 3. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Verancsics Faustus csanádi püspökhöz.

Mentegeti magát a késő válaszért; közli érsekké való kineveztetését, amely akkor érte, amikor már nyugalom után vágyott; köszöni a küldött könyvet.

Reverendissime Domine, Pater in Chro observandissime.

Salute ac officiorum addictissima commendatione præmissa, felicissimum ineuntis novi anni auspicium precor Rmæ Di Vræ.

Literæ Rmæ Dis Væ adiuncto libro, tardius, quam par erat, mihi sunt redditæ, quibus, quod et ego, vel pro expectatione Revenæ Dis Vræ, vel pro mea quoque voluntate, in præsentem usque diem, respondere non potui, diuturni silentii causam, variis huc illuc, ex mandato suæ Imperatoriæ Mttis, itineribus, multisque circa bona Archiepiscopalia, in primo ingressu, occupationibus, adscribat velim. Non dubito Reveræ Dni Vræ innotuisse, suam Imperatoriam Mttem, Archiepiscopatum Strigoniensem, mihi immerenti benigne contulisse; sperans iam pro ætate mea, portum quietis attingere, in æstum fluctusque maris provectus sum. Pro libro mihi misso, proque paterno Revmæ Dis Væ in me affectu gratias quas possum habeo maximas, unicum illud obnixe orans, ut me eo semper, quo hactenus solebat, benevolentia, et amore prosequatur, ac precibus coram divina Mtte sublevet. Habebit Reverma D. Va me ad omnia obsequendi ac inserviendi studia promptum filium, ac servitorem. His ego Rmæ Dni Vræ a Deo felicitatem omnem precor.

Datæ Tyrnaviæ 3a Januarii Ao 1617.

Revermæ Dnis Vræ

servus et frater

Petrus Pazmany

Archi-Epus Strigonien. m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Servus et frater P. P A. E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a M. Nemzeti Múzeum könyvtára kéziratainak törzsállományában: 1507. fol. Lat. feliratú fasc.-ban. Fenti közlés az eredeti alapján történik. (V. ö. *Fraknói:* P. P. és kora, I. k., 476. l., 4. j.)

54.

1617. JANUÁR 3. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Utasítás Vegliai Horváth Gáspár részére.

Utasítás Horváth Gáspár, az északmagyarországi zavarok (kassai rendi gyűlés) és Bethlen betörése ügyében a király nevében (Pázmány, mint a kir. tanács elnöke által) kiküldött királyi biztos részére.

Instructio pro Magnifico Casparo Horvat, de Vegla.

Quoniam insignes animi dotes longaque experientia ac rerum usus, nota denique ac explorata in Sacram Cæsaream Regiamque Majestatem Dominum nostrum Clementissimum fidelitas Magnifici Casparis Horvat de Vegla certam nobis spem faciunt, fore, ut ipsius sedulitate, industria, ac synceritate optatam quietem moderni Ungariæ Superioris tumultus sortiri possint; idcirco juxta benignam Sacratissimæ Cæsareæ Majestatis nobis demandatam Instructionem, eundem ad prædictas Ungariæ superioris partes expediendum judicavimus; certo sperantes ita suam Magnificam Dominationem sese in obsequio Suæ Majestatis gesturam, ut et ipse magnam apud Suam Mattem gratiam hoc suo facto inire possit, et nos demandatæ hujus commissionis non pœniteat.

Quoniam vero celeritatem hæc res exigit, idcirco nomine Suæ Mattis Domini nostri [1] clementissimi eundem Magnificum Dominum Casparum Horvat requirimus, ut quanta maxima fieri poterit celeritate, iter hoc suscipiat, ac peragat, posthabitis quibusvis privatis curis ac occupationibus.

In primis igitur recta ad Illustrissimum Dominum Generalem Sigismundum Forgacs sese conferat, eidemque literas Credentionales Suæ Mattis exhibendo, statum ac constitutionem totam præsentium temporum intelligat. Ac tametsi ex rerum ac occasionum circumstantiis capiendum ibi consilium erit, hæc tamen quæ hic specifice consignantur, ita præ oculis gerat, ut ab iis nullo modo sese abduci patiatur.

Quicquid igitur, sive cum fidelibus Mattis Suæ subditis, sive cum aliis tractabit, Suæ Mattis authoritatem ac majestatem semper præ oculis gerat, nec quicquam admittat, aut ab aliis admitti sinat, quod quoquomodo suæ Mattis authoritati vel minimum derogare posse videatur.

Dubium esse non potest extrema pericula imminere Transylvaniæ, si Majestas Sua armis Transylvaniæ Principem invadat, ac illatas ab

[1] Thurzó György halála után Pázmány nádorhelyettesként működött. Fenti instrukcziót is ilyen minőségben állította ki.

ipso injurias vindicet; verendumque magnopere est, ne si Turcæ rapinis in subsidium Transylvaniæ evocentur, tandem ea ratione, qua Budam sine armis Solimannus occupavit, Transylvaniam quoque occupet. Idcirco Sacratissimæ Cæsareæ Matti Domino nostro clementissimo, demisse, multis allatis rationibus supplicavimus, ne exercitus tam Germanicos quam Ungaricos aut alios contra Transylvanos mittere festinet, sed tantisper benigne differat, quoadusque videatur, an Transylvanus saniora consilia sequendo, et suam et gentis Ungaricæ perniciem, missa ad Mattem Suam legatione, avertere velit. Sua igitur Mattas, pro innata sibi clementia, hac quoque in parte, fidelium subditorum suorum preces admittendo, breves inducias concedendo, benigne nobis commisit, ut, quæ ad publicam gentis Ungaricæ quietem, ac Transylvaniæ permansionem spectant, dispiceremus ac etiam exsequeremur.

Nos igitur, et Dei metum et nationis Hungaricæ publicum bonum ante oculos habentes, ad avertendas innocentis sanguinis effusiones, ad pacis consilia inclinantes, omnino expedire iudicamus, ut non nisi ultima cogente necessitate ad arma concurratur. Itaque Magnificus Dominus Casparus Horvat, ad hunc scopum consilia sua dirigat, ut nullius persuasionibus aut apparentibus argumentis pacis consilia immutet, atque hac de re Illustrissimum Dominum Generalem ac alios, cum quibus aget, capacem reddat.

Hæc porro pax firma ac quieta esse aliter omnino non potest, quam si Princeps Transylvaniæ per Legatos Mattem Suam requirat, ac præteritorum errorum obliteratione impetrata, semina dissensionum complanentur ac tollantur.

Igitur in tanta vicinitate Transylvaniæ Principis, præsertim cum hostilia quoque omnia minari feratur, dignum est, ut Illustrissimus D. Generalis, et Magnates omnes, et Comitatus, et Haydones et Confiniarios moneat, ut in armis sint, et quamprimum necessitas erit, sub pœna in Constitutionibus Regni statuta, ad se convolent. Nihilominus invadendus non erit Transylvanus, si intra suæ ditionis terminos sese contineat. Quos si hostiliter transgressus fuerit, non solum Confiniarios Cis et Ultra-danubianos, verum etiam Germanorum validam manum Sua Mattas submittere poterit.

Literas patentes Suæ Mattis ad Haydones missas, an iisdem tradere debeat, cum Domino Generali consultet; certe spes impunitatis eos ad obsequia Suæ Mattis promptiores facere posse videtur. Cœteras quoque chartas puras, ex communi cum Domino Generali consilio, iis distribuat, quibus necessarium videbitur. Penes has vero Credentionales et exponet errata Principis Transylvaniæ, quæ in copia literarum Domini

Palatini habentur; et nihilominus Majestatis Suæ clementiam, ac erga nationem Ungaricam benignam voluntatem, longanimitatem suam ostendere voluisse hucusque, nec parcam tot Suæ Mattis periculis pacem (quantum in se fuit) turbatam voluisse. Reddat item capaces, quod Gombosii, et aliorum irruptiones in Transylvaniam Mattas Sua non probavit, id quod ex patentibus ad ipsos et aliis indiciis constare potest. Nunc quoque Suam Majestatem non nisi coactam velle arma sumere, cum tamen facile posset Transylvaniam castigare. Illud quoque indicandum erit, Transylvanum in causa esse, quod contra ipsum toties insurgatur; eo quod Suam Mattem prætereundo, indicium præbeat inimici animi erga Mattem Suam, id, quod videntes fideles Suæ Mattis subditi, etiam absque Suæ Mattis jussu, officii sui esse ducunt, ut noceant Transylvano.

Huic igitur malo non alia ratione obviam iri posse, quam si is placata Sua Matte confidentiam suis obsequiis acquirat apud Suam Mattem. Denique penes easdem Credentionales moneat, ut, si hostile quid tentet Transylvanus, penes Dnum Generalem omnibus sese viribus opponant, ne Sua Mattas cogatur externum Militem, pro defensione ditionum suarum illuc mittere.

Cum Domino Generali agat diligenter Suæ Mattis nomine, ut pro bono publico Regni pro Suæ Mattis authoritate proque commodo etiam suo, cum Dno Homonnay, D. Doczy, D. Eszterhas, bonam correspondentiam habeat; sublatisque omnium simultatum reliquiis, pari conatu in bonum Ungariæ incumbant. Idipsum officium cum prædictis Dominis penes Credentionales peraget; ac omnino intelligat sua Dominatio, hunc inter alia esse præcipuum finem suæ istius missionis, nec hoc tempore utilius se operam locare posse, quam si auditis ultro citroque querelis, suspicionum ac forte etiam falsarum persuasionum semina ex animis utriusque partis eximat, eosque ad mutuam ac bonam intelligentiam reducat.

Quod si ex communi cum Domino Generali consensu necessarium videatur, ut Sua Mag^ca^ Dominatio Principem Transylvaniæ in loco aliquo vicino conveniat, ac cum eo agat, ita tractationem cum ipso instituat, ut errores ipsius, ipsi palam explicet, capacem etiam reddat, originem suæ turbationis fuisse, quod Suam Mattem prætereundo, cum aliis agendum sibi duxerit. Illud quoque intelligat, nihil Suæ Matti facilius esse, quam ipsum punire, si vellet; sed cum Tyrnaviæ non solum cum Principe, sed cum tota Transylvania Sua Mattas fœdus inierit, noluisse tot cladibus ante afflictam Transylvaniam atterere, nisi extrema cogente necessitate. Intelligat vero tam ipse D. Horvat, quam

etiam Dominus Generalis, non debere ipsos pacta ac condiciones ullas a Betlemio accipere, nec de pœna, ac castigatione cujusquam Suæ Mattis subditi pacisci, sed totum ac integrum negotium ad Mattem Suam remittant, cum qua agere poterunt Legati Transylvani.

Peracta hac Commissione Dominatio Sua distinctam totius profectionis suæ relationem in scripto nobis exhibeat, ut Sacratissimam Cæsaream Mattem Dominum nostrum clementissimum informare de omnibus possimus.

Actum Tyrnaviæ 3. Januarii 1617.

Kivül Pázmány kezeírásával:

Instructio pro D. Casparo Horvath. Consignatio literarum ipsi datarum:

1. Literæ Suæ Mis ad ipsummet cum paribus.
2. Patentes binæ ad Haidones Suæ Ma^ttis.^
3. Alba ad Magnates Nobiles sine titulo, item cum paribus.
4. Ad D. Forgach credentionales.

E levélnek egykorú, aláírás nélküli másolata, amely, a hátiratot kivéve, nem Pázmány kezeírása, megvan az esztergomi prímási levéltárban: „Archivum Sæculare. V. nr. 39—133." felírású dobozban. — Fenti közlés e másolat után történik. (V. ö. *Fraknói:* P. P. és kora. I. k., 267—9. l. és P. P. élete. 95. l.)

55.

1617. JANUÁR 14. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Dietrichstein Ferencz herczeg, olmützi bíboros püspökhöz.

Köszöni az érseki pallium „díjmentes" (mérsékeltebb díj) adományozásának Rómában való kieszközlését.

Illustrissime ac Reverendissime Princeps, D^ne^ Patrone observandissime.

Multa extant Ill^mæ^ C. Vræ erga me benevolentiæ atque propensissimæ voluntatis argumenta. Inter quæ non postremum locum sibi vendicat circa elargitionem Pallii gratuito factam [1] Illustrissimæ C. Vræ benigna promotio. Pro eo igitur, ac debeo, sicut et pro reliquis aliis multis benigne in me collatis beneficiis, Illustrissimæ C. V^ræ^ ago

[1] Az „elargitio gratuito facta" alatt mérsékelt („via secreta") díjazás értendő. (P. P. és kora, I. k., 621. l.) Bizonyíték reá a primási egyh. levéltárban levő költségjegyzék: „Summa expensarum in Bullas et Pallium." (V. ö. *Fraknói*, P. P. és kora, I. k., 237—8. l.). *Fraknói* nem ismerte a Dietrichsteinhez írt fenti levelet. Lásd a palliumra vonatkozólag még: alább (1617. márc. 12.) az esküformát. Az 1617. jan. 15. levél (M. Barberinihez), úgy a pallium, mint a præconizatio bulláira vonatkozó díjmérséklésre érthető.

maximas gratias, cujus protectioni atque favori ulteriori me commendans, eam valere felicissime, atque diutissime precor, sacrasque manus Illustrissimæ C. Vræ exosculor.

Datæ Posonii die 14. Januarii Anno 1617.

Illmæ C. Vræ

Humillimus servus

Petrus Pazmany,

Archi-Epus Strigon. m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Hum. s. P. P. A. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a Dietrichstein-Mensdorff-Poully herczegi család nikolsburgi levéltárának: „Sendschreiben an den Kardinal Fürst Franz von Dietrichstein" alosztályában 1621. év alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

56.

1617. JANUÁR 15. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Maffei Barberini bibornokhoz (?).

Illmo e Rmo Sigre e Pron mio Colmo.

Con questa rendo infinite gratie a V. S. Illa per tanti favori, che ricevo dalla sua gentilezza, perche non solo s'e degnata d'adoprarsi per la mia promotione alla Chiesa di Strigonia, ma ancora ch'la speditione sia stata fatta gratis, che maggiormente mi accresce l'oblighi, alli quali non saprei come in parte sodisfare, se non con fare vera testimonanza di fedele, e perpetua servitù.

Di novo circa le cose di queste parti posso dirle, che doppo la morte del Palatino pare che piglino migliore piega, come particolarmente scrivo al P. Ridolfi,[1] al quale mi rimetto. Con questo doppo haver a V. S. Illma fatto umilsma riverza le prego colmo di felicita, e le bacio le mani.

Di Possonia li 15. di Genn. 1617.

Di V. S. Illma e Rma

Humiliss. servo

Pietro Pazmany m. p.

Arcivescovo di Strigonia.

Eredetije, az egész P. P. saját kezeírása, a vatikáni könyvtárban: Barber. Lat. codex 6893. fol. 13.r Fenti közlés az eredeti alapján történik. A czímzettnek személye (hiányozván a külső címirat) nem állapítható meg biztosan, de mivel ugyanazon kódex előző lapjain (1—12) Forgách F. bíborosnak 5 levele van, épen ilyen belső czímzéssel, Maffei Barberini bíboroshoz (a későbbi VIII. Orbán pápa) intézve, ebből némi valószínűséggel következtethető az, hogy Pázmány fenti levelét szintén ő hozzá írta.

[1] A Ridolfi római ágenshez írt levélnek nyoma veszett.

57.

1617. JANUÁR 25. ELŐTT. *Kiadatlan.*

Pethe Lászlóhoz, a pozsonyi kamara elnökéhez.

Véleményadásra szólíttatván fel aziránt, meghagyhatja-e a király Batthyány Ferencznél a szentgotthárdi apátság elzálogosított (eredetileg a Széchy-családnak, Miksa által) jószágait, a zálog feljavítása mellett? azt feleli Pázmány: hogy ezt a király nem teheti meg, mert ez sérelmes volna a máris kinevezett apátra: Ramocsaházyra, de az ország törvényeire, az egyház jogaira és a királyelődök szándékaira nézve. Kimutatja a Batthyány által felhozott indító okok tarthatatlanságát.

Opinio mea de negocio Abbatiæ S. Gothardi.[1]

Imprimis: Post factam semel a Sua Ma^tte^ donationem, qua Abbatia S. Gothardi Domino Ramocsahazy collata est, non video, quo modo de alia dispositione Suæ Ma^ttis^ circa dictam Abbatiam consultatio suscipi possit ac debeat, cum Jure Regni Regiæ Donationes infringi non possint. Nec videatur e dignitate Suæ Ma^ttis^ Sacratissimæ esse, ut, quæ semel Donatione mediante alteri dedit, ea rursum ob modicum Cucellum alteri conferat.

Secundo: Auctione aliqua Inscriptionis beneficiolum illud in manu Sæcularium relinqui, et eorum potissimum, qui Suæ Ma^ttis^ Jurispatronatus titulum impugnant, nec tuta conscientia fieri potest nec ex dignitate Suæ Ma^ttis^.

Nam et Jure Ungarico et Imperiali ac Pontificio, Patroni Ecclesiarum, Jus non habent bona Ecclesiastica secularibus dandi, aut precio vendendi.

Tertio. Quod Dominus Bottyany Catholicæ religionis propagationem, ac conservationem illic promittit, quantum ponderis habeat, cum ex aliis innumeris Achatolicorum (sic!) actionibus, tum ex huius ipsius Abbatiæ statu clare potest intelligi. Nam et in prima illius Inscriptione ab Imperatore Maximiliano facta, rigide satis cautum erat, de Sacerdotibus Catholicis intertenendis, nihil tamen promissorum observatum est; quinimo maxima pars miserorum Rusticorum Abbatiæ subditorum a religione Catholica descivit.

Quarto. Nullius momenti est, quod praetenditur, fore, ut Turcæ Canisienses Abbatiam occupent, si fuerint in manibus Abbatis. Nam. Primo: si verum est, quod exponitur Abbatiam illam penitus destructam et desolatam esse, quidnam igitur Turca illic occupare potest. Secundo: a modernis possessoribus certe nullus ibi Miles intertenetur, sed soli

[1] Ez a legrégibb és eddig ismeretlen (v. ö. *Fraknói:* P. P. élete, Tört. Életr. 207. l. és P. P. kora, II. k. 230—1. l.) irata Pázmánynak, amely a szentgotthárdi apátság birtokainak a Széchy-örökösök kezéből, P. által, a zálogból (a maga költségére) való kiváltására vonatkozik. Lásd alább: 1625. végén (VIII. Orbánhoz), 1626. máj. 22., júl. 21. leveleket, valamint 1627. és 1628. év folyamán történt sűrű iratváltást.

Officiales, qui proventus colligunt. Quod si vero Abbas illic resederit, multo numerosiorem familiarium copiam habebit.

Quinto. Inter Canisiam et Abbatiam, duodecim ferme Ungarica milliaria, hoc est plus quam sedecim Germanica intercedunt, nec hucusque Turca excurrendo eo usque penetravit: imo permulta sunt beneficia Ecclesiastica, Canisiæ multo viciniora, quam sit dicta Abbatia. Itaque quæsita tantum et excogitata est ad apparentiam hæc exceptio.

Quocirca: Mea sententia, non potest Sacratissima Ma^ttas Imperatoria de novo modernis possessoribus dictam Abbatiam inscribere, quin potius e dignitate et authoritate Suæ Ma^ttis est, ut factam semel donationem clementer ratam habeat.

Petrus Pazmany,
Archi-Epus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek fent közölt eredeti példánya, melyen csak az aláírás („P. P. A. E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltáraban (Kais. Hofkammer-Archiv, Wien): „Hungarn" 1617. évi január havi csomóban 281—282. lapon, mint a január 25-iki kiralyi határozatnak egyik melléklete A levél Pethe Lászlóhoz volt intézve, amint az nevezettnek a kiralyhoz írt ugyanott 235. lapon olvasható levelében említve van.

58.

1617. FEBRUAR 21.

POZSONY.

Az esztergomi káptalanhoz.

Prágába való elutazása előtt megköszöni a szerencsés útat kivánó levelüket, a præbendatusok fizetése ügyében utasította n.-szombati intézőjét; hazaérkezése után végleg rendezni fogja az ügyet. Közli, hogy a két üres esztergomi stallumot Küszöghy Jánosnak és Rumer Bálintnak, a főesperességet Bánoczky Simonnak adományozta.

Reverendissimi et Admodum Reverendi Domini, Fratres in Christo observandissimi.

Salutem in Domino, et propensæ benevolentiæ nostræ commendationem.

Accepimus literas R^dissarum et Ad. R. Dominationum Vestrarum, in quibus quod felix ac faustum precentur iter, pro singulari erga nos affectu, gratias habemus maximas, et nos devotis earum ulterioribusque apud Deum orationibus commendamus. Intelleximus, quid de Præbendariorum proventu ac solutione R^dissæ et Ad. R^dæ Dominationes Vestrae scribant, ideoque Provisori domus nostræ Tyrnaviensis serio mandavimus, ut eosdem de elapsa angaria absque ulla renitentia ita

contentet, ut post nostrum, Deo juvante, Praga reditum, reliqua bonis modis ordinare possimus. Sciunt etenim R^dissæ et Ad. R^dæ Dominationes Vestræ, aliter ipsis tempore pie defuncti Domini Cardinalis, aliter tempore Cameræ fuisse solutum. Ne vero Ecclesia nostra Metropolitana, quæ inter alias est præcipua, viris ad cultum ac honorem Dei promovendum aptis ac idoneis destitueretur, per mortem ac decessum Reverendi Andrea Hegyni, Canonicatum vacantem Reverendo Domino Ioanni Küszöghy, Archidiaconatum vero Reverendo Simoni Banóczky; alterum item Canonicatum per decessum Reverendi Bernardi Masmanni vacantem Reverendo Valentino Rumer, tamquam benemeritis personis contulimus; eosdemque, servatis de jure servandis, installandos, ad R^dissas et Ad. R^das Dominationes Vestras direximus. Placuit vero nobis, ut dictus D. Ioannes Küszöghy in Vajka concionibus sese excercendo populum erudiat; sed et R^disso D^no Vicario nostro perscripsimus, ut Dominum Rumer ad Sclavonicas conciones diligenter faciendas adigat. De reliquo: R^dissas et Ad. R^das Dominationes Vestras in Domino valere optamus.

Posonii 21. Februarii anno 1617.

R^marum et Admodum Reverendarum Dominationum Vestrarum

Frater addictissimus:

Archi-Epus Strigon. m. p.

Kivül:

Reverendissimis et Adm. Reverendis Dominis, N. Venerabili Capitulo Ecclesiæ nostræ Metropolitanæ Strigoniensis etc. Dominis Fratribus in Christo observandissimis. Tyrnaviæ.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Fr. add. A. E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az esztergomi káptalan magánlevéltárában: Caps. 11. Eccl. fasc. 1. nr. 48. alatt. Közölte már e levelet *Fraknói* is (P. P. lev. 66.—7. l.). Fenti közlés az eredeti alapján történik. (V. ö. *Fraknói* P. P. és kora I. k. 272. l.)

59.

1617. MÁRCZIUS 12. *Kiadatlan.*

Pázmány Rómába küldött esküje az érseki javadalom átvétele alkalmából.

FORMA JURAMENTI.

Ego Petrus Electus Strigonien., ab hac hora in antea fidelis et obediens ero beato Petro sanctæque apostolicæ Romanæ eccl^iæ ac Domino nostro domino Paulo P. P. V. suisque successoribus Canonice

intrantibus. Non ero in consilio aut consensu vel facto, ut vitam perdant, aut membrum, seu capiantur, aut in eos violenter manus quomodolibet ingerantur seu iniuriæ aliquæ eis inferantur, quovis quæsito colore. Consilium vero, quod mihi crediturі sunt per se aut Nuntium seu literas, ad eorum damnum me sciente nemini pandam. Papatum Romanum et Regalia sancti Petri adiutor eis ero ad retinendum et defendendum contra omnem hominem. Legatum apostolicæ sedis in eundo et redeundo honorifice tractabo et in suis necessitatibus adiuvabo. Iura, honores, privilegia et auctoritatem Romanæ ecclesiæ, domini nostri pontificis et successorum præfatorum conservare, defendere, augere et promovere curabo. Non ero in consilio, facto vel tractatu, in quibus contra ipsum dominum nostrum vel eandem Romanam ecclesiam aliqua sinistra vel præjudicialia personarum, juris, honoris, status et potestatis eorum machinentur et si talia a quibuscumque procurari novero vel tractari, impediam hoc pro posse et quanto citius potero, commode significabo eidem domino nostro vel alteri, per quem ad ipsius notitiam pervenire possit. Regulas sanctorum Patrum, decreta, ordinationes, sententias, dispositiones, reservationes, provisiones et mandata apostolica totis viribus observabo et faciam ab aliis observari. Hæreticos, schismaticos et et rebelles domino nostro et successoribus præfatis pro posse persequar et impugnabo. Vocatus ad Synodum veniam, nisi præpeditus fuero Canonica præpeditione. Apostolorum limina singulis Trienniis personaliter ac per me ipsum visitabo et domino nostro ac successoribus praedictis rationem reddam de toto meo Pastorali officio deque rebus omnibus ad meæ ecclesiæ statum, ad Cleri et Populi disciplinam, animarum denique, quæ meæ fidei creditæ sunt, salutem quovis modo pertinentibus et vicissim mandata apostolica præfata humiliter recipiam et quam diligentissime exequar. Sed si legitimo impedimento detentus fuero, praedicta omnia adimplebo per certum Nuntium ad hoc speciale mandatum habentem de gremio mei Capituli aut alium in dignitate ecclesiastica constitutum seu alias personatum habentem, aut his mihi deficientibus, per diœcesanum sacerdotem, et clero deficiente, omnino per aliquem alium presbyterum sæcularem vel regularem spectatæ probitatis et Religionis de supradictis omnibus plene instructum, de huiusmodi autem impedimento docebo per legitimas probationes ad sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalem proponentem in Congregatione sacri Concilii Tridentini per supradictum Nuntium transmittendas. Possessiones vero ad Mensam meam pertinentes non vendam neque donabo neque impignorabo, neque de novo infeudabo vel aliquo modo alienabo, et cum consensu Capituli ecclesiæ meæ, inconsulto Romano Pontifice.

Et si ad aliquam alienationem devenero, poenas, in quadam super hoc edita constitutione contentas eo ipso incurrere volo. Sic me Deus adiuvet et hæc sancta Dei Evangelia.

(L. S.) *S. de Ursinis.*

Ezen eskü-szövegnek pergamenre írt és függő pecséttel ellátott eredeti példánya, melyen sehol sincs Pázmány kezeírása, fennmaradt a primási egyházi levéltárban (Esztergom): „Archivum Eccl. vetus" fasc. 19. nr. 134. alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik; a dátum meghatározása pedig *Fraknói* után (Pázmány P. és kora I. k., 237—8. l.), aki Babóthy jegyzeteire hivatkozik, ahol márc. 12. van megjelölve, mint a pallium ünnepélyes átadásának napja (*Derlaye* Henrik pápai kiküldött és a váczi és a váradi püspök által). [1]

60.

1617. MÁRCZIUS 12. *Kiadatlan.*

Pázmány Rómába küldött esküje az érseki pallium átvételekor.

FORMA JURAMENTI PRO PALLIO.

Ego Petrus Archiepus Strigoniensis ab hac hora in antea fidelis et obediens ero beato Petro Sanctæque Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ et Domino meo domino Paulo P. P. V. suisque successoribus canonice intrantibus, non ero in consilio aut consensu vel facto, ut vitam perdant aut membrum, seu capiantur mala captione, consilium vero, quod mihi credituri sunt, per se aut nuncios seu literas, ad eorum damnum me sciente nemini pandam. Papatum Romanum et regalia Sancti Petri adiutor eis ero ad retinendum et defendendum contra omnem hominem. Legatum Apostolicæ Sedis in eundo et redeundo honorifice tractabo et in suis necessitatibus adiuvabo. Vocatus ad Synodum, veniam, nisi præpeditus fuero canonica præpeditione. Apostolorum limina singulis quadrienniis visitabo aut per me aut per meum nuncium, nisi aplica absolvar licentia. Possessiones vero ad mensam mei Archiepiscopatus pertinentes non vendam neque donabo neque impignorabo neque de novo infeudabo vel aliquo modo alienabo, inconsulto Romano Pontifice. Sic me Deus adiuvet et hæc sancta Dei Evangelia.

(Több nehezen olvasható aláírás és jegyzés: Gratis etc. Alább: C. Paulus.)

(L. S.) *O. Vettrius Barbianus m. p.*
L. de Sancer.

Kívül:

Forma Juramenti pro Pallio Archiepiscopali pro Petro AEppo Strig.

[1] Ezen esküformula eredeti példányának hasonmását lásd alább e kötet függelékében: 7. szám alatt.

Ezen esküszövegnek pergamenre írt és függőpecséttel ellátott eredeti példánya, melyen nincs Pázmánynak kezeírása, fennmaradt a prímási egyházi levéltárban: „Archivum Eccles. Vetus“ (Esztergom) fasc. 19. nr. 134. alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik; a dátum meghatározása pedig Fraknói (Pázmány P. és kora I. 237. után. Lásd az előző levélhez írt jegyzetet.) [1]

61.

1617. ÁPRILIS. *Kiadatlan.*

Pázmány javaslata a Bethlen követeivel való béketárgyalások végén.

PROPONENDA.

1. Quod variis rumoribus inductus Suam Maiestatem inculparit. Quæ satisfactio? 2. Quod Betlen varia damna intulit in Co^{ttu} Szakmar, ut satisfactio fiat. Si enim contra alium querelam serit (?), non decuit (?) bona Suæ Majestatis invadere. 3. Ut, quibus præter juris ordinem bona adempta, cum id contra pacta Tyrnaviensia sit, reddat. 4. Ut statim nunc captivos Suæ Ma^{ttis} tam præsidiarios Eched quam alios dimittat. 5. Ut modum ostendat, quo Sua Majestas realiter (?) assecurata esse possit, quod in posterum ditiones Suæ Majestatis non infestabit ob rumores, famam. 6. Ut similem assecurationem ostendat de Jenő et aliis fortalitiis eo modo, quo Lippa, non tradendis, [. . . . . olvashatatlan szöveghely] non faciat, nisi cogatur. 7. Ut quæ in effectum deducta non fuerint ex Tyrnaviensi transactione, executioni demandentur, circa Husz, Relictam Bocskaianam, Ep^{pum} Varadiensem, bona Bajociensia, ea in realem effectum deducantur. 8. Ut a Cott^{uum} ac Hajdonum per literas, legatos, sollicitatione abstineat, sed si quid illi negotii est, Suam Majestatem requirat, assecurationem de hac re competentem det. 9. Ut in Transylvania et illi subjectis ditionibus liberum Catholicæ Religionis exercitium pacifice promittat juxta Tyrnaviensem transactionem. Liberum sit omni sacerdotem catholicum, quem voluit, habere penes se. 10. Ut cum confiniariis Capitaneis Majestatis Suæ bonam et amicabilem correspondentiam foveant, ne ex mutuo dissidio noxia inconvenientia suboriantur. 11. Postas non turbet, literas violet (?) 12. Quod Transylvania Lippam tradiderit, [. . . . . olvashatatlan.] eius rei.

Ezen iratnak Pázmány által sajátkezűleg, kúszáltan írt és ezért nehezen olvasható fogalmazványa fennmaradt: Prímási világi levéltár (Esztergom). V. fasc. 6. nr. 147., a prágai béketárgyalásokról szóló (1617. márcz. áprilisi) iratok közt. Fenti közlés e fogalmazvány alapján történik. (V. ö. Fraknói, P. P. és kora I. k. 273—5. l.)

[1] Ezen esküformula eredeti példányának hasonmását lásd alább e kötet függelékében: 8. szám alatt.

62.

1617. MÁJUS 8. *Kiadatlan.*

A pozsonyi káptalanhoz.

PÖSTYÉN.

Értesíti a káptalant, hogy Turóczi Miklós kanonoknak megengedte, hogy a szakolczai plébániát is megtarthassa és administrálhassa, a kanonoki jövedelmek teljes élvezete mellett. Az üresedésben levő pozsonyi prépostság jövedelme a préposti ház és kert helyreállítására fordítandó.

Reverendi Domini, fratres in Christo observandi. Salute, et nostri commendatione præmissa. Venerunt ad nos nonnulli ex Juratis Civibus Civitatis Szakolczensis, nomine totius universitatis humiliter supplicantes, ut antiquum suum Parochum Honorabilem Nicolaum Thuroczenum (sic!), absque ullo proventuum Canonicalium dispendio, qui ipsum concernerent, extra Capitulum inter ipsos habitantem, ad tempus aliquod pro beneplacito nostro, in antiquo suo statu confirmare dignaremur. Et licet ejus simus animi, ac voluntatis, ut Capitulum nostrum pleno Canonicorum numero, divinis satisfaciat officiis, intelligentes nihilominus, præfatos Cives tanto desiderio, tanta ferri propensione (prout ex inclusis eorum literis R^ndæ^ Dominationes V^ræ^ advertent) cum erga divinum cultum, tum etiam memoratum Parochum suum, justæ eorum petitioni deesse nolentes, Reverendas Dominationes Vestras monitas voluimus, ut dictum Nicolaum Thuroczenum, et extra Capitulum, necessitate ita ferente, habitare patiantur, et proventus ipsius uti tempore defuncti pie D^ni^ Cardinalis, ita et nunc, absque ullo defectu administrari faciant. Insuper cum administrationem Præposituræ Posoniensis, Reverendissimo Domino Chiky, et D^no^ Plebano commiserimus, R^ndis^ Dominationibus Vestris significare voluimus, ut proventus Præposituræ illius, pro domo ac hortis reficiendis, integre conserventur, neque in alios usus convertantur. De reliquo fælicissime easdem valere optantes. Datæ ex Pöstyén, 8. die Maji Anno D. 1617.

Reverendarum Dominationum V^rarum^

Addictissimus frater:

Archi-Epus Strigon. m. p.

Kivül:

Reverendis Dominis N. Venerabili Capitulo Ecclesiæ nostræ Posoniensis etc. Dominis fratribus in Christo observandissimis.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Add. A. E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a pozsonyi káptalan magánlevéltárában: Capsa S., fascic. 1. nr. 4. — Fenti közlés az eredeti alapján történik.

63.

1617. MÁJUS 17.

NAGYSZOMBAT.

II. Mátyás királyhoz.

A király által az ország kormányzásával (a nádori hivatal üresedése idejére) megbízandó tanácsosok kirendelését (kormányzóság) azelőtt maga is kívánta, de a nádor halála óta, feltünő módon, lecsendesedvén a zavarok és másrészt közeledvén az országgyülés ideje is, nem látja már indokoltnak e rendkívüli kormányzási módot, amelyből a nádorválasztás és az országgyülés elhalasztására következtethetnének. A cseh országgyülés után azonnal megtartandó volna a magyar diæta. Forgáchnak ügyelnie kellene az országgyülésben készülő cselszövés vezetőire, főleg Zmeskálra.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Majestas. Domine, Domine clementissime.

Fidelium servitiorum ac devotarum orationum mearum pro incolumitate Sacratissimæ Majestatis Vestræ oblatione præmissa. Benignum Majestatis Vestræ mandatum de negotio deputandorum Dominorum Consiliariorum [1] pro administrandis rebus Ungariæ post mortem Palatini accepi. Et licet ad omnia Smæ Majestatis Vræ obsequia, etiam supra vires ac facultates promptissimus sim, nec ullum vel laborem, vel periculum diffugiam, dummodo benignæ Majestatis Vræ voluntati satisfiat. Nisi tamen molestum sit Majestati Vræ, pro debita fidelitate, suggerenda judicavi, quæ hoc in negotio animo meo obversantur.

Hanc per Deputatos administrandi rationem mihi statim a morte Domini Palatini probatam fuisse non diffiteor, tum ne diutius Regnum aliqua interna gubernatione destitueretur; tum quia verebar, ne mors Palatini novarum tumultuationum semina aliqua subministraret; tum denique, quia consideratis gravissimis Majestatis Vræ negociis, vehementer metuebam, ne Dietæ Ungaricæ tempus spe, ac opinione longius extraheretur. Verum mors Palatini, finem potius dissensionibus, ac seditionibus domesticis imposuisse videtur, quam novis motibus occasionem dedisse. Altior enim quies est in Ungaria post mortem Palatini, quam unquam fuit vivis Palatinis, idque observatione dignissimum est.

Insuper medius jam annus elapsus est a morte Palatini, ideoque ad tempus celebrationis dietæ Ungaricæ (quæ intra anni revolutionem a Majestate Vra celebranda promittitur) modicum tempus superest, intra

[1] A kiszemelt és kinevezett 7 kormánytanácsos nevei: Pázmány, Domitrovich Péter, Forgách Zs., Széchy Tamás, Batthyány F., Révay Péter, Pethe László.

quod, vix publicari, vix in ordinem reduci ista Dominorum deputatorum administratio possit. Ad hæc, si statim a morte Palatini publicatio hujusmodi secuta fuisset, nihil dubito, secundis Regnicolarum auribus eam fuisse acceptandam. Nunc vero post tantum decursum temporis, tam vicino existente dietali termino, omnino existimo hanc publicationem novis suspicionibus ac diffidentiis occasionem præbituram; nam non deerunt, qui de industria hanc administrandi rationem excogitatami dicent, vel ut dietæ tempus extrahatur, vel ne Palatinus creetur. Ideoque dissimulata hac suspicione, non causam pro causa prætendentes, multa de novitate hujus administrationis adferent, multa ejus incommoda (sine quibus nulla gubernatio esse potest) recensebunt. Ex ipsis quoque a Majestate V. nominatis deputatis non deerunt, qui nis assignato salario opus detrectabunt; officiales publicos, utpote Secretarios, scribas et similia efflagitabunt, puncta Instructionis nonnulla ruminabunt, sicque replicis ac disputationibus tempus, quod inter dietam intercurrit, extrahent.

Denique illud quodque consideratione dignum, quod in literis Majestatis V^ræ^ Banatus Croatiæ vacare dicatur, cum tamen Majestas V^ra^ Banatum jam contulerit.

Ad hæc igitur aliaque incommoda prævertenda Majestati V^ræ^ demisse significandum censui, mea tenui opinione, si hactenus dilata est, nunc quoque intermittendam esse hanc publicationem; sed peractis Bohemicis Comitiis, primo quoque tempore Ungaricam dietam intimandam. Interim Magnifico D^no^ Sigismundo Forgács serio injungendum, ut invigilet in eos, qui per varios Comitatus discurrendo, aliquam quasi conspirationem pro futura dieta sollicitare videntur; nominatim vero in Egregium Jeroslaum Smeskal, de quo hi rumores feruntur, attendat.

Atque hæc sunt, quæ humiliter Majestati V^ræ^ significanda occurrebant. Stabit tamen in benigno S^mæ^ Majestatis Vestræ arbitrio, quidquid in hoc toto negotio fieri voluerit. Ego interim líteras Majestatis V^ræ^ publicatorias detinebo, donec celerem ac omnimodam Majestatis V^ræ^ voluntatem intellexero. Deus Majestatem diutissime salvam, florentem ac imperantem tueatur.[1]

Datæ Tyrnaviæ 17. Maji Anno 1617.

Ejusdem Sacrat^mæ^ Majestatis V^ræ.

[1] Pázmány elérte czélját, amennyiben a kormányzóság soha sem kezdette meg működését, a király a tervet elejtette, pedig a királyi levelek („Instructio", 7 db, a 7 kormánytanácsos, köztük Pázmány, mint elnök, részére) már kézbesítve voltak.

Ezen irat fogalmazványa, amely azonban nem Pázmány kezeírása, fennmaradt a primási világi levéltárban: „X. 116—189." jelzésű dobozban. Fenti közlés ezen fogalmazvány után történik. Közölte már e szöveget: *Fraknói V.:* P. P. levelezése 82—3. l. (V. ö. *Fraknói:* P. P. és kora. I. k. 287—9. l., P. P. élete, Tört. Életr., 95. l)

64.

1617. MÁJUS 17. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

A pozsonyi m. kir. kamarához.

A peredi érseki jószágnak határaira vonatkozó, a kamaránál maradt „attestationalisok"-at kéri megküldeni, amit Pethe L., a kamara elnöke, már megígért.

Spectabilis ac Ma^gce^, Generosi ac Egregii Domini. Salute ac officii nostri commendatione præmissa.

Isten kegyelmeteknek sok jókat adjon. Az minemő Peredi határunk felől való leveleket Telegdy uram Loranth uram kezében adott volt, úgy vagyon, hogy az adiudicatákat ő kegyelme kezünkhöz adta, de az Attestationalisok, mellyek ezekkel összvekötve (sic!) voltanak, még hátra vannak. Kegyelmeteket kérjük, hogy azokat is ez levelünk mutató Posoni Udvarbíránk kezéhez adja. Éltesse Isten kegyelmeteket sokáig jó egészségben.

Datæ Tyrnaviæ 17. Mai Anno 1617.

Ad serviendum paratus

Archi-Epus Strigon. m. p.

Utóírás, egészen Pázmány kezeírása:

P. S. Pethe László urammal ez dologrúl conferáltam, ő kegyelme ajánlotta azzal az Camorának diligentiáját, hogy az ő felsége Camoráján el nem múlik az levélkiadás. Azért kérem kegyelmeteket pro conservatione Justitiæ az attestatiokat is adassa ki. Meg igyekezem szolgálni kegyelmeteknek.

Kívül:

Spectabili ac Magnifico, Generosis ac Egregiis Dominis N. Sacræ Cæsareæ Regiæque Majestatis Cameræ Ungaricæ Præsidi ac Consiliariis etc. D^nis^ et Amicis observandissimis. Posonii.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen az aláírás („Ad serv. p. A. Str.") és az utóirat Pázmány sajátkezű írásai, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: Kincstári Osztály, Ecclesiastica Irregestrata fasc. 83.: Religionaria. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

65.

1617. MÁJUS 27. *Kiadatlan.*

Forgách Zsigmondhoz.

Csodálkozva értesül Forgách leveléből, hogy őt a kir. udvarban mellőzik, leveleire neki nem válaszolnak. Pázmány (?) nem látja ezt a tények által beigazolva, mert nélküle (Forgách nélkül) semmi fontosabb ügyet sem intézett el a király; a magánügyeiben való késedelmes elintézést a hivatalok lassúsága okozza. A sziléziai segély nem szándékosan maradt el. Állítólagos ellenfeleinek besúgásaira a király úgysem hallgat, bizalommal szolgáljon továbbra is híven ő felségének.

Literæ Dnis Vræ a 30. Aprilis exaratæ magnam mihi admirationem attulere, quibus suam infelicitatem longa oratione deplorat, quod nullum a Sua Mtte rescriptum sive de publicis sive de privatis rebus habere possit; nec benignam Suæ Majestatis voluntatem de Regni defensione intelligat; nec Silesiacum subsidium submittatur, cum e contra, obtrectatores sui, uberem Suæ Majestatis benignitatem experiantur.

Hæc igitur singula ejusmodi sunt, quæ legere ego quidem sine admiratione non potui. Nam quantum scire potui, adeo a Mtte Sua in rebus ac negociis publicis neglecta non est Dno Va, ut potius per eam negotia omnia tam Ungariæ Superioris, quam etiam Transsylvanica directa hucusque semper fuerint, nec quidquam eorum quæ cum Ablegatis Betlenii Pragæ acta sunt, latere Dm Vm, quin et quæ deinceps cum Transsylvano agenda restabant, et intimata sunt Dni Væ, et ordo procedendi præscriptus. In Ungariæ quoque Superioris negociis nihil scio per alium quam per D. Vm tractatum fuisse. Unde satis assequi non possum, quænam sint illa ardua regni negotia, in quibus se neglectam queritur. Ad privata si non se continuo Mttas Sua resolvit, id Va Dno cursui ordinario aulæ attribuere debet; per varia enim Consilia ventilari negotia consuevere, et nisi præsens aliquis expeditionem urgeat, sæpe, vel oblivione, vel injuria secretariorum aut aliorum, hærent literæ ac negocia.

Quod vero Silesiacum subsidium, prout Mas Sua destinarat, submitti non potuerit, id certe præter voluntatem Suæ Mtis factum est, ob eos qui exorti fuerant tumultus Silesiacos.

Denique quæ de obtrectatorum suorum promotione commemorantur, quo spectent, non assequor. Nam nec, quos designet obtrectatorum nomine, scio; nec Mttem Suam alienis obtrectatoribus aures dare solitum, longa observatione didici.

Itaque meo consilio Va Do sepositis hisce turbatis cogitationibus, in id sedulo incumbet, ut muneri sibi demandato a Sua Mtte, cum dignitate Suæ Mis, usuique publico invigilet assidue. Nam etiamsi

qui errores admissi antea sint, facile ii possunt obtegi secuturis obsequiis; nec est, quod V^{a} D^{o} in commemorandis suis rebus gestis sese fatiget; Sacratissima Mttas Imperatoria fidelium suorum et æstimare novit merita, et ubi occasio sese dat, remunerare.

De me vero V^{a} D^{nio} sibi polliceatur omnia, quæ a sui amante optare posset. Quam de cætero feliciter valere cupio etc.

Eredeti fogalmazványa, melynek aláírása és dátuma nincsen, de egész terjedelmében Pázmány Péter kezeírása, a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltár „Turcica“ osztályában van 1617. május 27. dátum alatt (1617. márczius—júliusi csomagban, a májusi iratok közt: fol. 68^{r}—68^{v}).

A levél hátán ezen egykorú feljegyzés áll: „1617. Copia datarum ad D. Sigis. Forgach. Praga, 27. Maii.“

Hihetőleg az aláírás hiánya miatt tekintették e levelet másolatnak („copia“), holott az Pázmány eredeti fogalmazása és kezeírása. Írónnal, újabb kézből: „1617. május 27.“ van még a levél hátára írva. Csak miután a fenti szöveget e helyre beosztva kiszedettem, érlelődött meg bennem meggyőződéssé az a már régebbi feltevésem, hogy bár fenti szöveget Pázmány fogalmazta is, ő azt talán Klesl bíbornok részére fogalmazta, amint 1616. évből (esztergomi érsekké való kineveztetése előtti időből) kétségen kívül vannak ilyen, Pázmány-kézírású, de Klesl nevében Prágában írt fogalmazványok a bécsi levéltárban. (Így: „Turcica“ 1616. január 27., fasc. 54/a., fol. 138.; „Turcica“ 1616. február 3., február havi csomag, fol. 17.; „Turcica“ 1616. augusztus 25., augusztus havi csomag, fol. 36—37.; „Turcica“ 1616. szeptember 20., szeptember havi csomag, fol. 8. Lásd ezeket alább: a függelékben.) Így aztán érthető volna a „copia“ szó is. Maga a fenti szöveg tartalma nem szól sem Pázmány sem Klesl ellen, mint levélírók ellen; de az a körülmény, hogy Bécsben „copia datarum“ hátirattal (ez csak a király vagy minisztere levelére érthető) került a levéltárba, Klesl mellett szól.

66.

1617. MÁJUS 30. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Gallo Cæsar császári követhez (a török udvarnál).

Kéri, látogatná meg őt Pozsonyban akkor, amikor Bécsből Hainburgon át Prágába utazik.

Magnifice Domine, Amice observande.

Salute, ac officii nostri commendatione præmissa. Literas Mag^{cæ} Dominationis Vr^{æ} Viennæ datas, reddidit nobis heri R^{dus} Pater Bonaventura; quibus acceptis, expedivimus confestim unum ex aulæ n^{ræ} familiaribus ad Mag^{cam} D. Vr^{am}, existimantes illam Hainburgi commorari. Essent nobis seria quædam cum Mag^{ca} D. Vr^{a} conferenda.

Quod si itaque Vienna Hainburgum redierit Mg^a D. V^ra, antequam Pragam versus moveat, ex proximo hoc vicinio, velit ad nos, pro sua commoditate, conversationis causa, huc Posonium transcurrere. Quam Mag^cæ D. V^ræ propensam benevolentiam, paribus, omni occasione, officiis compensare conabimur. De reliquo: Mag^cam D. V^ram feliciter valere optamus. Datæ Posonii ex Curia n^ra Archiepiscopali 30. Maii anno 1617.

Magnificæ D. V^ræ

Addictissimus:

Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

Kívül:

Magnifico Domino Cæsari Gallo, Sacræ Cæsareæ Regiæque Mattis Consiliario, et ad portam Ottomanicam ablegato etc., Domino et amico nobis observando.

Eredetije, melynek csak aláírása („addict. Arch. Str.") Pázmány kezeírása, a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van, „Turcica" osztály 1617. márczius—július havi csomagban fol. 77^r. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

67.

1617. JÚNIUS 1. *Kiadatlan.*

POZSONY.

V. Pál pápához.

Az egyházban szüntelen égő isteni tűznek fellobbanását látja abban, hogy a hittévelyek e korszakában Isten szenteket támaszt egyházában, kiket nemrég kanonizáltak vagy beatifikáltak Rómában. Különösen örvend Gonzaga Alajos beatifikációjának; kéri e boldognak officziumát és miséjét Magyarországon is engedélyezni.

Beatissime in Christo Pater ac Domine,
Post humillima pedum Beatitudinis Vræ oscula.

Sapientissime divina olim jussit Sapientia, nullo ut unquam tempore in ejus Tabernaculo Templove Ignis satis deficeret. Id ad Evangelicæ lucis relatum veritatem, continuam in Ecclesia vera, doctrinæ Sanctorumque relucentium flammam et ignem denotare arbitror. Luxit is Ignis jam inde a primæva per Christum et Apostolos institutione, in sola ac una Romana Catholica Apostolica Ecclesia, absque ullo defectu. Lucetque etiam hoc nostro, ex omni scelerum et hæreseon colluvie conflato sæculo. Hinc illæ turbatissimi sæculi nostri lucidissimæ stellæ Sts Franciscus de Paula, qui Sanctorum est albo adscriptus tum, cum hydram omnium flagitiorum ac hæreseon Lutherum parere

infernus cæpit. Hoc eodem, S. Raimundus lucem sparsit ampliorem; hoc S. Didacus, hoc S. Hyacinthus; hoc nupere adeo a Sanctte Tua Ecclesiæ Cardinalium e numero Sanctissimus Carolus, et Sa Francisca Romana, solemni sunt ritu pronunciati, ut tacitos interea præteream eos permultos, quos meritissimis Beatorum honoribus, cum antecessores Sttis Tuæ, tum Tu ipse, Pater Beatme, dignos declarasti. Quos inter, vix lapsis mensibus, Aloysium Gonzagam e Societate Jesu, ob singularem ejus et vitæ sanctitatem, et innumera pene in dies ad ejus preces atque honorem, a Deo patrata prodigia, adnumeratum jam pridem inaudii; et referre vix possum, quam exultarim animo, quam Ecclesiæ Romanæ novum hoc sanctitatis decus fuerim gratulatus. Sed quid? Magnum quidem ille sanctissimo Tuo judicio, Pater Beatme, consecutus est honorem; fulget jam in Italia clarius; lucet Provinciis adjacentibus: sed veluti adhuc sub modio; cum tamen nostræ hæ plusquam Aegyptiæ tenebræ, numerosis Sanctorum facibus indigeant. Age ergo, Pater Beatme, ne patiare diutius luce hac diviniore spoliare orbem universum: liceat eum, quem sanctissimorum Curiæ Tuæ Judicum censura integerrima comprobavit, Ecclesiæ Tuæ consueto cultu prosequi, et publicis Officii Sacrificiique honoribus venerari, tantisper dum suprema tandem aliquando accedat Canonizationis solemnitas. Cujus voti ut quantocius a Beatne Tua liceat fieri compotem, etiam nostra tanta hæreseon caligine circumsepta in Hungaria Ecclesia, supplici voce a Sanctitate Tua efflagitat; egoque pro Paterno in me Sanctis Tuæ amore, et singulari erga Beatum istum veneratione, quam possum ardentissime, ut rem ad summum Dei et Ecclesiæ spectantem ornamentum, supplex Sanctis Tuæ genibus advolutus, etiam atque etiam obtestor. De statu harum Regionum, afflictoque apud nos Religionis negotio, plura Sancti Vræ referet Illustrmus Dnus Ludovicus Ridolffi, cui has perferendas commisi. Quod superest, Paternam Sanctis Vræ benedictionem humillime expetens, Deum oro, Sancttem Tuam, Ecclesiæ suæ sanctæ Pastorem vigilantissimum, quam diutissime præstet incolumem.

Datæ Posonii prima Junii. Anno 1617.

Sanctitatis Vestræ

Minimus servus Capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Eredetije a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. cod. 6893. fol. 14r—14v. Csak az aláírás és a dátumot követő utolsó szavakat („Sanctitatis V. min. s. cap.") írta az érsek sajátkezűleg. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Másolatban fennmaradt: Budapest, Egyetemi Könyvtár, Collectio Prayana. (V. ö. *Frankl V.:* Pázmány P. és kora II. k., 280. l., 2. j.)

68.

1617. JÚNIUS 5. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Egy zágrábi jezsuita atyához.

A bosjakovi javaknak az egyház kezeire való visszaszerzését ő is kívánja, előmozdítani is kész, de javasolja, hogy az ügynek a cs. udvarban való szorgalmazására kérjék meg a prágai jezsuita atyákat.

Reverende in Christo Pater.

Salute et nostri commendatione præmissa. Accepimus literas R. V^ræ^ 11. Aprilis datas, in quibus, quid nomine totius Collegii Zagrabiensis nobis commendet, abunde intelleximus. Sciat vero R. V^ra^, nos erga Societatem ea semper duci propensione, ea affici benevolentia, ut in rebus ipsius promovendis nihil, quod nostrarum partium est, intermittere velimus. Sed ut bona illa Bosjakoviensia ad Ecclesiam iterum reduci, et intentio Reverentiarum Vestrarum finem suum optatum assequi possit, necessarium omnino esse existimamus, ut R. V^ræ^ aliquem, qui in Aula Suæ Ma^ttis^ Imperatoriæ continuo negotium urgere, sollicitare possit, substituant: id quod commodissime Patres Societatis Jesu Pragenses nostro arbitrio efficere possent. Urget enim, ut dici solet, præsentia furni. Interim ubi negotium ad nos devenerit, quantumcunque in nobis erit, nihil ex parte nostra desiderari patiemur.

Posonii die 5. Junii Anno 1617.

Reverentiæ V^ræ^ servus in Christo

Petrus Pazmany m. p.

Kívül:

Reverendo in Christo Patri [. . . . . .]lich[1], Societatis Jesu Sacerdoti etc. D^no^ Patri nobis observando Zagrabiæ.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („servus i. Chr. P. P.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: Kincstári Osztály, Ecclesiastica Irregestrata, fasc. 82. „Religionaria“ csomó. — Fenti közlés az eredeti alapján történik.

[1] Olvashatatlan név; az utolsó betük [„. . . . . .] lich“ sem egészen biztosak.

69.

1617. JÚNIUS 23.

POZSONY.

Az esztergomi káptalanhoz.

Hegyi András elhunyt kanonok által egy paraszttól vett birtok ügyében jövő hétfőn, Nagyszombatba való utazása után, ott személyesen fog a káptalannal tárgyalni.

Reverendissime et Admodum Reverendi Domini, fratres in Christo observandissimi.

Salute et officii nostri commendatione præmissa.

Accepimus literas Reverendissimarum et Admodum R. D^{o} V^{rarum}, quibus breviter respondemus: proximo enim die lunæ Tyrnaviam profecturi, cogitamus nos de his rebus cum R^{ssimis} et Admodum R^{dis} D. V^{ris} commodius oretenus conferre, et deliberare posse. Certum est, quod rusticus D^{no} Hegyno vendere non potuit, nisi jus quod ille habuit; ac proinde nec Domino fundi, nec Domino Decimarum præjudicare ullo modo potuit: Res enim cum onere vadit. Pluribus coram. De reliquo nos R^{dissimarum} et Admodum R^{darum} D. V^{rarum} piis apud Deum precibus commendantes, easdem fœlicissime in Domino valere optamus.

Datum Posonii, ex Curia nostra Archiepiscopali die 23. Junii Anno 1617.

R^{dissimarum} et admodum R. D. V^{rarum}.

Servitor et frater addictissimus

Archi-Epus Strigon. m. p.

Kívül:

R^{dissimis} et Admodum Reverendis dominis, Venerabili Capitulo Ecclesiæ Nostræ Metropolitanæ Strigoniensis, etc. Dominis fratribus in Christo observandissimis.

Ezen levélnek eredetije, melyen csak az aláírás („servitor et fr. a. A. E. Str.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt az esztergomi főkáptalan magánlevéltárában: Caps. 12. Eccl. fasc. 4. nr. 5. jelzés alatt. Közölte már e levelet *Fraknói* is. (P. P. lev. 89. l.) — Fenti közlés az eredeti alapján történik.

70.

1617. JÚLIUS 14.

NAGYSZOMBAT.

Thurzó Imre gróf, árvai örökös főispánhoz.

A tegnapi levél után nyomban küldi e levelet, hogy megköszönje a küldött gombákat, amelyek épen jókor jöttek, amikor az erdélyi ügyben kirendelt biztosok és követek nála jártak; a legnagyobb példanyt Báró Molardnak ajándékozta, aki azt csudaképen Bécsbe küldte. Viszonozni kívánja ezt alkalommal.

Spectabilis ac Mag^ce^ D^ne^, Amice observandissime. Salute ac officiorum nostrorum commendatione præmissa. Expectantes Domini Mussincky Posonio reditum, heri primo (sic!) respondimus literis Magnificæ D. V^ræ^ per ipsum ad nos datis, gratias pro novitatibus referentes maximas. Hodie iterum allatæ sunt literæ Magnificæ D. Vestræ cum boletis[1], quos gratissimo accepimus animo; vel ob id maxime, quod opportunissimo tempore, in præsentia Dominorum Commissariorum ac Legatorum ad tractatum Transylvanicum destinatorum sint nobis missi. Unum ex illis maximum, cui vix unquam vidimus similem, donavimus Domino a Molard, qui quasi miraculi instar, confestim Viennam transmisit. Si qua in re simili Mag^cæ^ D. V^ræ^ gratificari poterimus, dabimus operam, ut hunc ejusdem erga nos affectum singularem pari compensemus officio et amore. De cetero Mag^cam^ D. V^iam^ diu fœlicissime valere optamus.

Datæ Tyrnaviæ ex Curia nostra Archiep^ali^ 14. Julii Anno 1617.

Spectabilis ac Mag^cæ^ D. Vestræ

ad serviendum paratus

Archi-Epus Strigon. m. p.

Kívül:

Spectabili ac Magnifico Domino, Comiti Emerico Thurzó, perpetuo Comiti de Árva, ejusdemque Co^ttus^ Supremo Comiti, Domino Amico observandissimo.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („ad s. p. A. E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a Thurzó-féle árvai uradalom árvavári levéltárában fasc. 212. nr. 74. alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte már e szöveget *Fraknoi V.* is. (P. P. levelezése 100. l.)

[1] Boletus = úri gomba (Párizpápai szerint Ur gomba).

71.

1617. JÚLIUS 23.

NAGYSZOMBAT.

Thurzó Imre grófhoz.

Újabb gombaküldeményeért köszönetet mond; a küldeményt az épen kéznél levő postával nyomban Prágába, Klesl bíbornoknak küldötte.

Spectabilis ac Magnifice Domine Comes, Amice observandissime. Salute ac officiorum nostrorum commendatione præmissa. Redditæ sunt nobis literæ Magnificæ D. Vestræ una cum Boletis opportunissimo tempore missis, qui nobis, vel eo quoque nomine fuere gratissimi, quod habita ad manus certissima per postam occasione, absque ulla mora Illmo D. Cardinali Kleselio Pragam transmittere potuerimus. Propensissimum hunc Magnificæ D. V^rae^ erga nos affectum ac singulare gratificandi studium paribus occasione ferente compensare conabimur officiis. Eandem diu felicissime valere optantes.

Datæ Tyrnaviæ ex Curia nostra Archiepiscopali 23. Julii anno 1617.

Spectabilis ac Magnificæ D. Vestræ

ad serviendum paratus

Archi-Ep. Strigonien. m. p.

Kívül:

Spectabili ac Mag^co^ Comiti Domino Emerico Thurzo, de Betlenffalva, perpetuo Comiti de Arva, ejusdemque Cottus Supremo Comiti etc. D^no^ et Amico observandissimo. Bichyæ.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Ad s. p. A. E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a Thurzó-nemzetség árvavári levéltárában: fasc. 212. nr. 74. alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte már e szöveget *Fraknói V.* is (P. P. lev. 104. l.).

72.

1617. AUGUSZTUS 15.

VÁRALJA.

Czobor Erzsébethez, Thurzó György özvegyéhez.

Közbenjár Sarnóczay Márton ügyében, kire Thurzóné neheztelt.

Szolgálatunk ajálása után. Isten kegyelmednek kévánsága szerént való sok jókat adjon, szerelmes gyermekeivel egyetemben.

Ez elmult napokban jámbor fő emberek commendátiójára Sarnóczay Mártont fogadtuk vala hozzánk, nem tudván semmit az kegyelmed

rejá (sic!) való neheztelésében. És minekutánna ide érkeztünk volna, akkor találá meg és jelenté kegyelmednek ellene való neheztellését, könyörögvén azon, hogy mi is kegyelmedet igyekeznénk hozzá megengesztelni. Minthogy pedig nekem ez ideig kedvessen szolgált, s az Úr Isten is azt kévánja tőlünk, hogy megbocsássunk mi is ellenünk vétetteknek, miképpen kévánjuk, hogy Isten nekünk megbocsásson. Annakokáért kérjük kegyelmedet, legyen irgalmassággal hozzá és holmi díb-dabját adassa meg nyavalyásnak, kiért mind kegyelmedért s mind pedig az kegyelmed szerelmes gyermekiért lehessen ő is Isten imádó, és mi is hasonló dolgokban szolgálhassunk kegyelmednek. Ezzel az Úr Isten kegyelmes gondviselése alá ajánljuk kegyelmedet.

Datæ ex Várallya 15 die Augusti Anno 1617.

Kegyelmednek örömest szolgál

Pázmány Péter m. propria.

Kívül:

Az Nemzetes és N^gos^ Czoborszentmiháli Czobor Erzsébet Asszonynak, az néhai Tekintetes és N^gos^ Gróf Thurzó Georgy uram meghagyott özvegyének etc. nekem tisztelendő Asszonyomnak

Bichyén.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („K. ör. sz. P. P.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a Thurzó-nemzetség árvavári levéltárában: fasc. 212. nr. 102. alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte már e szöveget *Fraknói V.* is (P. P. lev. 112—113. l.).

73.

1617. SZEPTEMBER 8. *Kiadatlan.*

SZENT-KERESZT.

A pozsonyi m. kir. kamarához.

Megköszöni az értesítést a perköltségekről, amelyekkel egyes érseki alattvalók a kincstárnak tartoznak.

Spectabilis ac Mag^ce^, Generosi, ac Egregii Domini.

Salute ac officiorum nostrorum commendatione præmissa. Literæ Sp. ac Mag^cæ^, G: ac Eg: DD. V^rarum^ 25 die elapsi Mensis Augusti datæ, heri primo nobis sunt redditæ, ex quibus ea, quæ ad nos, ratione Restantiarum dicalium a subditis nostris solvendarum scribunt, abunde intelleximus. Gratissimum nobis extitit, quod Sp: ac Mg^ca^, G^rosæ^, ac

Eg: DD. Vrae nos ea de re, antequam Prothonotarium emitterent, reddiderint certiores. Hodie, hinc, ex Sa Cruce movebimus Tyrnaviam versus, et ubi eo pervenerimus, convocatis statim, Uyvariensi, aliisque Provisoribus nostris, serio ipsis iniungemus, ut ubique in bonis nostris, ratione dictarum Restantiarum debita inter Colonos rectificent: Neque enim unquam ejus fuimus animi, ut proventus suæ Mattis, dicasque debitas in bonis nostris impediremus. De reliquo: Sp: ac Mgcam, G: ac Eg: DD. Vras diu felicissime valere optamus.

Datæ ex Sa Cruce 8 die Septemb. Ao 1617.

Spect: ac Mgcæ Grosarum ac Eg: DD. Vrarum

Ad serviendum paratus

Archi-Epus Strigon. m. p.

P. S. Rogo DD. VV. tantisper Dnum Protonotarium detineant, donec ego Rectificationem peragi faciam.

Kivül:

Spectabili ac Magco, Generosis, ac Eg: Dominis, N. Sacræ Cæsæ Regiæque Mattis, Cameræ Ungaricæ Præsidi, ac Consiliariis etc. Dominis, et Amicis observadmis. Posonii.

E levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Ad serv. p A. E. Str.") és az utóirat Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: Kincstári Levéltár: „Pozsonyi kamarához intézett levelek" I. csoport, 1610—19. é. D. betűs csomóban. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

74.

1617. SZEPTEMBER 18. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

A pozsonyi m. kir. kamarához.

A pozsonyi prépostság jövedelmeire vonatkozó felszólításra azt válaszolja, hogy a pozsonyi prépostság betöltése az esztergomi ersekek joga alá tartozik, amint ezt ismételten előterjesztette már a királynak, kérve e jog sértetlen meghagyását.

Spectabilis ac Magce, Generosi, ac Egregii Domini, Amici observandmi.

Salute ac officiorum nostrorum commendatione præmissa. Literæ Spect: ac Magcæ, Gen: ac Eg: DD. Vestrarum in negocio proventuum Præpositurae Posonien., tardius, quam par erat, nobis sunt redditæ; ideoque hactenus iis respondere non potuimus. Ut autem Sp: ac Magni-

fica, Generosæ, ac Eg: DD. Vestræ nostrum ea de re animum intelligant: Nos apud Suam Mattem Imperatoriam, iteratis viribus institimus humillime, ut, siquidem collatio dictæ Præposituræ Archiepos Strigoniен. concernat, jura eorundem ac privilegia antiquo usu recepta Sua quoque Mattas rata, ac firma habere dignaretur. Quid iam Sp: ac Magca, G: ac Eg: DD. Vestræ a Sua Matte in mandatis acceperint, nobis non constat. Nos ex parte nostra nihil omnino Juribus Archiepalibus derogare volumus. His Sp: ac Magcam G: ac Eg: D. Vestras fœliciter valere optamus.

Datæ Tyrnaviæ, ex Curia nostra Archiepali 18 die Sep. Aº 1617.

Spect: ac Magcæ, Grosarum ac Eg: Doum Vestrarum

ad serviendum paratus

Archi-Ep. Strigon. m. p.

Kívül:

Spectabili ac Magco Generosis ac Egregiis Dominis, N. Sacræ Cæsæ Regiæque Mattis Cameræ Ungaricæ Præsidi, ac Consiliariis etc. Dominis, et Amicis observandmis. Posonii.

E levélnek eredeti példánya, amelyen csak az aláírás („Ad serv. p. A. E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: Kincstári levéltár: „Ecclesiastica"-csoport fasc. 1., nr. 39. — Fenti közlés az eredeti alapján történik.

75.

1617. SZEPTEMBER 19. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Körmöcz város tanácsához.

Megköszöni, hogy a városi levéltárból az érsek részére bizonylatokat adtak ki, a királyi személynök ottani időzése alkalmával. Ajánlja viszonszolgálatait és kéri a malomkezelési helyesebb utasítást az érseki molnár részére, melyet az érseknek ottani időzésekor ígértek.

Prudentes ac Circumspecti Domini.

Salute ac officii nostri commendatione præmissa.

Propensam Dominationum Vrarum benevolentiam, cum industria conjunctam circa visitationem metarum Zelnicziensium, elapsis hisce diebus, in dandis, pro parte nostra, ex diplomatibus Civitatis, testimoniis, nobis amice ostensam, ex relatione Generosi Domini Personalis, qui heri ad nos Tyrnaviam rediit, prompto regratificandi studio intelleximus. Agimusque hoc nomine Dominationibus Vestris gratias maximas. Et in rebus similibus hanc Dominationum Vestrarum propensam benevolen-

tiam paribus, quacunque occasione officiis compensabimus. Cœterum: Meminerint Dominationes Vestrae, dum Cremnicii essemus, se Instructionem quandam pro Molitore nostro, in usum et commoditatem Molendini meliorem, nobis promisisse. Quam quo citius transmiserint, rem eo nobis fecerint gratiorem, et acceptiorem. De reliquo Dominationes Vestras, diu fœlicissime valere optamus.

Datæ Tyrnaviæ ex Curia nostra Archiep^{ali} 19. die Septembris 1617

Pruden. ac Circumsp. D. V^{ris} Amicus addictus

Archi-Ep. Strigoniensis m. p.

Kivül:

Prudentibus ac Circumspectis Dominis N. Judici ac Juratis Civibus Liberæ Regiæque Civitatis Cremniciensis, D. Amicis et vicinis nobis observandissimis. Cremnicii.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Am. add. A. E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt Körmöcz sz. kir. bányaváros levéltárában. Tom. II. fons 27. fasc. 1. nr. 112. Fenti közlés ezen eredeti alapján történik.

76.

1617. OKTÓBER 20. *Kiadatlan.*

POZSONY.

A pozsonyi m. kir. kamarához.

Herovich Máté csanádi püspöknek a kamarával némely faluk iránt való pere ügyében a király Pázmányt bízván meg, a tárgyalás napját nov. 11. helyett 13-ára tűzi ki.

Spectabilis, et Mag^{ce}, Generosi, ac Egregii Domini.

Salute ac officiorum nostrorum commendatione præmissa. Sua Ma^{tas} Imperatoria Dominus D^{nus} noster clementissimus, dato benigno suo ad nos mandato, clementer nobis commisit, ut difficultates R^{smi} Do: Electi Episcopi Chanadiensis, ratione quorundam Pagorum, habita cum Spect: ac Mag^{ca,} Gener. ac Egr. Do. V^{ris}, mutua intelligentia, præfixo certo aliquo termino, componeremus. Et licet, præteritis diebus Spect: ac Magnifica, Generosis et Egr. Do. V^{ris} annuentibus, festum Sancti Martini, pro termino præfatæ Commissionis præfixerimus, habita tamen ratione diei illius festi, ac sequentis Dominicæ coincidentis, placuit ad diem Lunæ, 13. diem nimirum Mensis Novembris transferre, quo, ut summo mane commodius memorata controversia incipi, componi, ac decidi possit. Spect: Mag. Gen. ac Egr. Do: V^{ræ} prædicto termino, sive die, in hac Civitate Posonien., mature convenire non gra-

ventur. Facturæ in eo Spect: ac Magca, Gen. ac Egr. Do: V^ræ, omnimodam Suæ^ttis voluntatem, rem nobis acceptissimam. Quas de reliquo diu fælicissime valere optamus.[1]

Datæ Posonii ex Curia n^ra Archiepiscopali, Posonii 20. die Octobris Anno 1617.

Spect: et Mag: Gener. ac Egreg: Do V^ris

Ad serviendum paratus:

Archi-Epus Strigoniensis m. p.

Kivül:

Spectabili ac Mag^co, Generosis ac Egregiis Dominis, N. Sacræ Cæsaræ Regiæque Ma^ttis, Cameræ Hungar. Præsidi, ac Consiliariis etc. Dominis, et Amicis observan^mis.

E levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Ad serv. par. A. E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: Kincstári levéltár: A pozsonyi kamarához intézett levelek, I. csoport, 1610—19. évi E. betüs csomóban. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

77.

1617. OKTÓBER 30.

POZSONY.

Dóczy Endre szathmári főkapitányhoz.

Örül, hogy a deczember 13.-ára kiírt országgyűlésen viszontláthatja. Ajánlja, hogy a megyék instructiói békeségesek legyenek és privát dolgokra ne terjeszkedjenek ki. Csákiné részére levelet mellékel; választ is kéressen reá.

Spectabilis ac Magnifice Domine, uti Frater confidentissime.

Salute, ac servitiorum commendatione præmissa. Isten kegyelmedet kívánsága szerént való sok jókkal látogassa. Tudjuk, hogy eddig kegyelmednek megadták az ő fölsége regálisát, melyben ad 13 Decembris gyülist[2] hirdet ő felsége, és annak okáért reménljük, hogy kegyelmedet rövid nap láthatjuk, kin bizony szivünk szerént örülünk; kérjük is az Úr Istent, hogy kegyelmetek az vármegyék gyülésire igen reá vigyázzon és azon legyen, hogy az instructiók békességre nézendők legyenek; ne cselekedjenek úgy, mint az elmult gyülisben, melyben az beszterczebányaiak és az Illésházyné dolgaiért ő fölségét male contentum bocsáták el és ugyan semmi sem lőn abban, amiért annyit veszekedének. Nem kellene uram az privátusok causájáért az közön-

[1] Pázmány döntését ez ügyben lásd alább: 1617. nov. 16. levél II. Mátyáshoz.

[2] A pozsonyi király- és nádorválasztó országgyűlés először 1617. decz. 13-ára, majd 1618. január 6-ára hívatott egybe; tényleg csak 1618. márczius 19-én nyílt meg.

séges jókban oly nagy akadékokat szerezni. De erről többet nem írok; mert elhittem, hogy erre kegyelmednek szorgalmatos gondja leszen. Csákiné asszonyomnak im egy kis levélkét írtam; kegyelmedet kérem, kegyelmed bizonyos embere által küldje kezéhez és hozasson választ is reá kegyelmed. Én is nagyobb dolgokból igyekezem kegyelmednek szolgálni. Ezzel Isten tartsa és éltesse kegyelmedet sok esztendeig.

Posonii, 30. Octobris 1617.

Spectabilis ac Magnificæ D. V. servitor, uti frater addictissimus

Archiepiscopus Strigoniensis.

Ezen szöveget közölte *Fraknói V.* (Pázmány P. levelezése, 125—6. l.), aki megjegyzi, hogy e levélnek eredetije, mely egészen Pázmány saját írása, a m. kir. kamarai levéltárban van. 1907. év végén ott e levélnek már nyomára nem találtam. Fenti közlés azért *Fraknói* nyomán történik.

78.

1617. NOVEMBER HÓ.

POZSONY.

Pázmány beszéde II. Ferdinandnak megválasztatása érdekében a pozsonyi megyegyűlésen, Ferdinand főherczegnek még II. Mátyás életében királylyá való választatása érdekében.

1. Menni észvesztést, háboruságot és vérontást szokott az épp országokban hozni, midőn Király nélkül hagyattatnak, és az választás király halála után leszen: régi historiák elünkben adják. De sehut ezt nyilvábban meg nem tapasztalhatni, mint az görögök és magyarok kronikájában; mert azok az hatalmas országok magok ereivel romlottak el az királyválasztás miatt, midőn az urak meghasonlván magok között, ki egyet s ki mást választott a koronára. És igy egymással viaskodván, mind vitézöket, mind pénzöket elfogyatván, végre az erőtlenebb fél törököket hitt segitségre, ki mind az két félt letapodta, és az két pörös között ő harmadik maradott nyertesen, elfoglalván az szép országokat. Hogy ez igy történt légyen Magyarországban, nyilván tudhatják, valakik az Mohács hada után való királyválasztásbul származott sok vérontást, pusztitást, és végre utólsó veszedelmét hazánknak históriájában olvasták. Lengyelországban is nem régen menni vérontások [okoztattak][1] az Király választásért, minnyájan tudjuk.

[1] Az „okoztattak“ szót *Miller* után pótlom.

2. Ez az oka, hogy eleitül fogva minden okos haza szeretők azon mesterkedtek, Interregnumra ne jutnának az országot (sic!). Az népe között eszében vette vala az Sz. Dávid, hogy az Saul halála után, az nép két felé szakadván, ki Isbohetet, ki pedig őtet követi: ki miatt sok esztendeig nagy vérontások történtenek, mind az Isbohet haláláig. Annakokáért még éltébe Salamont Királylyá választatta, kit az utánna való Királyok is sokan követtenek. Az Római Császárságnak első fundálója Augustus még éltiben Tiberiust az ő mostoha fiát utánna való Successorrá választatta, és ezt az példát ő utánna az Pogány és Keresztény Császárok is követtenek nagy sokan.

3. Az mi Atyáink, mivel hogy szájokban vala izi az Interregnumnak, és tudták, hogy nem az török ereje, hanem az interregnum és az királyválasztásnak egyenetlensége rontotta és vesztette vala hazánkot, azon mesterkedtek mindenkor, hogy ez az veszedelemség ujobban hazánkra ne következnék. Azért nem vártak, hogy az Ferdinand, Maximilian, Rudolphus Császár az successiórul értekeznének,[2] hanem az Királyok tanácsát megelőzvén, nagy kérésekkel uszonlották ő Fölségeket, hogy árvaságra ne hadják az országokat, hanem éltökben mutassanak fejet, kitől fügni kellen. Az ország Decretuma, ugy mint Anni 1572. Art. 7. Ejusdem Anni posteriores Articuli. Anni 1547. Art. 5. Anni 1569. Art. 73. Bizony az mi atyáink és őseink az ő törvényöket és szabadságokat jól tudták, mellyekért víröket is kiszek voltak kiontani. Mindazonáltal azt soha még sem gondolták, hogy szabad választásokkal, vagy törvényeikkel ellenkeznék, hogy az Királynak éltében Successor választatnék, sőt azt látták, hogy utólsó veszedelem következnék hazájokra, ha az Király halálát várják, az után, magok között meghasonlván, tözzel, vassal és idegen Nemzetek béhozásával, kezdi kiki mind az ő választását oltalmazni, és szép hazánkat segétség szinje alatt sokféle ellenségnek prédára adni. Mert, hogy ezt az dolgot béfejezzem, mind az igaz okosság, mind az egész világban lévő birodalmoknak példája, és mind az mi Eleinknek nyomdoka arra viszen, hogy valaki hazájának csöndességét és megmaradását kévánja, az Successornak választásában körösztül nem állhat.

Az választandó Személyről.

Császár Urunk, ő Fölsége, az mely levelet írt az vármegyének, meg nem nevezte, kit akar ő Fölsége az ország Gyülésében proponálni, és commendálni, az királyi méltóságra, kit talán az kettök közzül egyi-

[2] Az esztergomi kódexben és a Múzeum első kódexében: „elekeznének“ van, Millernél: „értekeznének“.

kért cselekedett ő Fölsége: Avagy, hogy nem akarta az Generalis Gyülésnek authoritását sérteni; mivel hogy az királyválasztás nem illeti kölen magán az vármegyéket, hanem csak az Generalis Gyülést. Az vármegyék dolga penig az, hogy követeknek instructiot adván, értelmöket és tetszeségöket követek által megjelentsék. Avagy, hogy ha talán ő Fölsége bizonyos személt most az Generalis Gyülés elött proponálta volna, gyanakottak volna némellyek, hogy az választás ő Fölségétől immár meg lett volna. De akár minemő tanácsból cselekedte legyen ezt ő Fölsége, az bizonyos, hogy az mely személyeknek köll választani, abban ezeknek köll választani:

1. Hogy Magyarország virből származott légyen; mert noha az mi Eleink az szabad választást megtartották, de azért mindenkor azt követték az választásban, hogy meddig az Királi magból valaki találtatott, addig idegent akaratjok szerint nem választottak. Ezerröl két bizonyság vagyon; első az Decretum 1585. esztendőben Articul. 1. 2. 3. nyilván iratik, hogy csak az Királi magnak fogyatkozása után köll az Palatinusnak uj választásra Gyülést hirdetni. És, nevezet szerént, az mostani kegyelmes Urunk familiának, az Austriai háznak, ugy tetszik, oly fogadást tett az egész ország, hogy az királi méltóságot idegen kézre nem bocsátja, még az ő Fölségének maradékja fön leszen; mint megtetszik ex Articulo 5. Anni 1547. Második bizonyság az, hogy minekutána Sz. Istvány az Angyali Koronát és az királyságot országunkra hozta, az ő nemzetségében maradott ez mai napig az királyság, úgy hogy mind enni üdőtül fogva csak ketten voltanak, kik az Sz. Istvány atyjának báttyától Miháltul vér szerént nem származtak volna, tudniillik: Otto, kit az királyságból magok kivetének az magyarok, és első Mátyás Király, kit Szilágy Mihály haddal és erővel választata királyságra. De Otto után az Sz. Istvány vérére szálla ismég az korona, ugymint az Carolusra, kinek anyja volt Mária, ötödik Istvány Király leánya; Carolus után Lengyelországbol Vladislaust hinak királyságra, de az királynénak házastársul lételének kötelességével. És mikor az Várnán az harczon elveszett volna az Vladislaus, Albert Királynak holta után lött fiát, Lászlót öt esztendős korában koronázák. Azután első Mátyás Király választatik Szilágy Mihály által, de az ő halála után ismét Sz. Istvány Király vérére szálla az királyság, tudniillik Vladislausra, ki Casimirusnak, Albert Király Leányától Örzsébettül fia vala. Azért hat száz esztendő folytába harmincz kilencz Királyok közül csak kettő találkozik ez mai napig, a ki vagy magán vagy felesége által Sz. Istvány Királyra nem vezethetik (sic!). Az magyar krónikábul. Az mi Eleink penig oly szorgalmatossággal vigyáztak arra, az királi

nemből bőcsőbeli gyermekeket, vagy az királi leánzóknak idegen Nemzetből férjeket választani, hogy sem akárkit egyebet, sött az mit az Tripartitumban Part. II. Tit. 14. olvassuk, mikor az királi mag elfogyott volna, Könyves Kálmánt, az első váradi Püspököt, az Római Pápa engedelmibül az Püspökségről királyságra emelik.

2. Olyat kell az Magyarországbéli királyságra választani, az ki szomszédságunkban közel hozzánk lakik, és olly értéke legyen, hogy Magyarországot oltalmazhassa az török ellen. Magyarországnak az hoszsza mostan is közel 200 mértföldet tészen; mert az Adriaticum tengertül szinten fogva Erdélyég terjed, és azon az hoszszuságon mindenütt vigyázók által őreztetik, úgy hogy talán száz vigyázásnál több vagyon határba. Innen vagyon, hogy Császár Urunk ő Fölségének békességes üdőben is minden esztendőben húszszor való száz ezer forintnál többet köll külteni az vigyázókra, ha csak ugyan fogyatkozva akar is ezekre gondot viselni.

Azért az Magyarországi királynak olyannak kell lenni, a ki az magáibul oltalmazhassa országunkat, és keresztény fejedelmek atyafiúságával olly erős legyen, hogy segétséget remélhessen, ha az török reánk rohonna. Annakokáért, valaki Csehországot, Morvával és Slesiával, és mellett Austriát Styriával és Carinthiával birni fogja, úgy tetszik, hogy mi nékünk kintelen ahoz fejünket hajtanunk. Mert az mind mondám, noha Magyarországnak hoszsza mesze terjedett, de az szile igen kicsin, és egyfelől német Provinciákkal határos, másfelől az törökökkel; lehetetlen, hogy Magyarország erejével az két hatalmas fejedelemség között megmaradhasson, hanem avagy az Pogány torkában köll esni, avagy az szomszéd Kereszténvi fejedelem szárnya alatt köll megnyugodni. Nem is tudom, ha az Kereszténvi szomszéd országok, melyek enni esztendők alatt ily sok költséggel és vírontással az török ellen oltalmazzák Magyarországot, látván azt, hogy az ő megmaradásoknak is bástyája az mi országunk, elszenvednék azt, hogy az ő fejedelmök elhagyattatnék.

Mivel hogy azért az Fölséges Csehországi Ferdinand Király Csehországot Alzátiával, Morvával, Silesiával, Styriával, Carinthiával, Carnioliával együtt birja, és mindnyájan az Austriai fejedelmek, nem időre, és magtalan voltokra nézve, hanem az Istennek indétásából minden erősséget, reménségeket, prætensiójokat, jó akaratból ő Fölségének engedték, annak fölötte, mivel hogy ő Fölségének az atyja Cárol, Magyarországi királynak Ferdinand Császárnak, az Magyarországi királynak Vladislausnak leányától Annától, szöletett fia volt, és igy genealogiáját Sz. Istvány Királyra fölviheti. Vigezésre, mivel hogy az

Hispaniai és lengyel Királynak, az Florentiai és Bavariai Herczegeknek, és egy szóval az egész Kereszténységben lévő fejedelmeknek közel való atyafiúságában vagyon ő Fölsége: nem látok semmi okot, melyért ő Fölségét nem kellene az királi székben helyheztetni, söt nem hogy kéretni kellene magunkat, de nagy grátiának kellene tartanunk, ha ő Fölsége ily bajos és költséggel járó országnak gondviselését fölvállalná. Csak egy akadékot hallok, hogy némellyek forgatnak, tudniillik az filelmet: szabadságunkban és törvényünkben meg ne bolygasson ő Fölsége. De az heában való félelem: Először, mert Csehországnak, Morvának, Silesiának [sokképen több][1] szabadsági[2] vadnak az hit dologban, hogy sem Magyarországnak; mind az által, mint hogy ezek az országok tudták ennek az fejedelemnek kegyelmes tökélletességét, és tekélletes igasságát, semmiben efféle filelem miatt meg nem tartózkodtak. Másodszor, hiszem az koronázatkor az mi hazánknak és nemzetségünknek törvényire és régi szabadságára azért esküszik meg ő Fölsége, hogy bátorságosak lehessünk szabadságunkban. Elvégezem azért, és azt concludálom, hogy az vármegye követinek speciális Instructiót köll adni, hogy Successornak válaszszák és megkoronázzák, előbb reá feleltetvén ő Fölségét országunk szokási szerént, hogy országunknak régi szabadságiba, törvényibe és szokásába, megtart minden Rendeket.

Ezen szöveg másolatban fennmaradt a Magyar Nemzeti Múzeumnak 1786. Fol. Lat. számú: „Litteræ Card. Pázmány" czímű kódexében (145—151. l.), valamint 2212. számú „Collectio Diplomatum" czímű kódexében (204—213. l.), továbbá az esztergomi primási levéltár „G" betüs kódexében: 119—123. l.; úgy látszik *Miller,* ki azonban forrását nem nevezi meg, szintén e kéziratok után közölte a szöveget (Epistolæ I. k. 88—95.), de némely helyen mégis némileg eltért attól; evidens hibáknál fenti közlésben én is Miller olvasását követtem. Ugyanezen beszédnek, bár némileg megrövidített, latin szövege is fennmaradt, melyet mint egykorút és talán Pázmány tollából is származót, alább külön közlök.

A szöveg utolsó bekezdéséből kitűnik, hogy e beszédet Pázmány egy megyegyűlésen mondotta el. Mivel pedig Ferdinánd főherczeg 1617. deczember 7-én Pázmányhoz írt levelében (lásd: *Fraknói V.:* P. P. lev. 134. l.) köszönetet mond Pázmánynak azért, hogy a pozsonyi megyegyűlésen a trónöröklés érdekében szót emelt és e megye rendeit az ország nyugalmának és épségének megóvására és a királyválasztás okából keletkezhető viszálykodások elkerülésére figyelmeztette: világos, hogy fenti beszédben épen Pázmánynak 1617. évi november havában a pozsonyi megyegyűlésen elmondott beszédét bírjuk. Ezen beszédet Pázmány 1617. november 29-én küldhette el Klesl bécsi püspökhöz (lásd: Pázmány 1617. november 30-iki levelének 4. bekezdését; Fraknói V. i. m. 133. l.); Ferdinánd is Kleslre hivatkozik, mint akitől Pázmánynak buzgólkodását a pozsonyi gyűlésen megtudta.

[1] A „sokképen több" szó hiányzik a Múzeum első kódexében, de megvan *Miller*-nél es az esztergomi kódexben.

[2] Az esztergomi kódexben: „szakadási".

Mindezekből kitűnik, hogy elesik nemcsak *Miller* felfogása, aki e beszédet 1625-re teszi (Neostadii 12. Sept. 1625.), hanem *Fraknói*-é is (P. P. és kora I. k. 338. l. és III. k. 350. l.), mintha t. i. e beszédet Pázmány az 1618. évi pozsonyi országgyűlésen mondta volna el. *Fraknói* igen közel járt a való tényálláshoz vezető nyomokhoz, mert (i. m. I. k. 304. l.) felemlíti Pázmánynak felszólalását a megyegyűlésen és Ferdinánd fentérintett köszönő-levelének idevágó részét is szó szerint idézi. *Fraknói* (i. m. III. k. 350. l.) a magyar szövegben látja az eredeti szöveget, erről véli azt, hogy az az országgyűlés előtt mondatott el. Feltűnő, hogy *Fraknói* a fenti szöveg latin fordításának említésénél *Kazy*-ra (I. k. 135. l.) és *Katoná*-ra (XXIX. köt. 716. l.) hivatkozik, holott ezek egy egész más, rövid szöveget közölnek, melyet mi alább 1618. április 6. dátum alatt, *Katona* után, közlünk.

Az elsőséget mi is a magyar szövegnek ítéljük oda, de e magyar beszéd, a fentiek szerint, kétségtelenül a pozsonyi megyei rendekhez volt intézve.

A megyei rendekhez intézett beszéd latin szövegétől szerkezetileg különböző, de azzal tartalmilag egyező és hasonló terjedelmű, más latin emlékirat is maradt fenn (ez sem azonos a Kazy- és Katona-féle rövid beszéddel); ebben a megyegyűlés előtt elmondott beszédnek az ország egyéb megyéi részére Pázmány által történt átdolgozását és megismétlését találom. (V. ö. *Fraknói V.:* P. P. élete, Történeti Életrajzok 100. l.). Ezen szöveget is alább közlöm, szintén 1617. novemberi dátum alatt.

Az 1617. évi beszéd magyar szövegét Milleren (Epistolæ I., 88—95.) kívül közölte még *Török János:* Magyarország Primása, Pest, 1859., 131—133. l..

79.

1617. NOVEMBER HÓ. *Kiadatlan.*

Pozsony vármegye gyűléséhez.

Pázmány véleménye az örökösödés alapján való trónutódlás mellett.

Opinio Pazmani Archi-Episcopi Strigoniensis de Successore Regio.

I. Quot dissidia ac clades regnis invexerint interregna, historiæ veteres omnes loquuntur, vix tamen alicubi magis, quam in Græcorum et Hungarorum annalibus id elucescit. Hæc enim florentissima imperia mutuis cladibus fracta ac eversa sunt, ea occasione, quod dum interregni tempore principes pro corona certant, variis procerum factionibus vires regni fractæ, æraria exhausta sint. Tandem pars debilior Turcam advocavit, qui consumtas mutuis cladibus utriusque factionis vires oppressit, regnumque inter duos litigantes tertius occupavit. Hoc ita accidisse ignorare non potest, qui vel leviter Græcorum Hungarorumque historias attigit. Vicinæ Poloniæ clades tempore interregnorum illatas nemo nostrum nescit.

II. Hinc factum, ut in omni bene constituta republica laboratum semper in eo fuerit, ne ad interregnum deveniretur. In ipso Dei populo quoniam David rex animadverterat, post primi Sauli regis obitum, scissis populi voluntatibus, ac partim ad se, partim ad Isboset inclinantibus, multas ex interregno clades ac diuturna dissidia oborta fuisse, Salomonem filium, dum adhuc valeret, in regem declarari voluit. Ejus exemplum secutus pius rex Josaphat, Joramum filium regni successorem inauguravit, quod et alii reges postea factitarunt. Apud Romanos quoque primus Imperator Augustus Tiberium sibi adoptavit, ac successorem dixit. Quod postea plerique Imperatores imitati sunt.

III. Hinc factum est, ut majores nostri, qui experti erant, quam funestum sit interregni tempus, summo studio laborarint, ne pestis ista rursus Hungariam depasceret. Unde non expectarunt, ut Imperator Ferdinandus, vel Maximilianus de successore quæstionem moverent, sed ultro prævenerunt, quemadmodum ex publicis regni constitutionibus constat, Hungari ipsi instantissime petierunt successorem, ut constat ex constitutionibus prioribus anni 1572. Art. 2. et ex ejusdem anni posterioribus constitutionibus Art. 1mo. Item ex anni 1547. Art. 5. et anni 1569. Art. 33. Certe majores hi nostri, et jura libertatesque suas norant, et ea vel vitæ dispendio redimere parati erant, nec tamen vel juri electionis, vel ceteris libertatibus quidquam derogari existimabant, si Successor in tempore declararetur. Videbant enim ultimam cladem regno imminere, si post regis mortem de successore deliberaretur. In eo etenim casu fieri non posset, quin in plures factiones regnicolæ scinderentur, ac quælibet illarum accitis quibuscumque auxiliis, etiam vi et armis suam intentionem promoverent, quod certe aliud non esset, quam exiguum, quod adhuc restat, Hungariæ, non uni hosti populandum exponere.

Circa Personam eligendam.

Nullam determinatam personam Sua Majestas Cæsarea nominavit suis ad Comitatus datis litteris, quam pro successore proponeret, forte ideo, ne jus comitiorum publicorum, in quibus solis regis electio fieri debet, imminueretur, et ad singulos Comitatus transferretur, si in singulis Cottibus electio ipsa quoque perageretur, et non sola plenapotentia daretur nuntiis ad eligendum. Aut certe, ne aliquis suspicari posset, electionem jam a Sua Majestate factam esse, eamque solum intimari Comitatibus. Quocunque tandem consilio id fecerit Majestas Sua Cæsarea, certum est in persona eligenda hoc attendi debere.

I. Ut is ex regum nostrorum sanguine sit oriundus. Nam tametsi majores nostri jus electionis retinuerint, semper tamen illud in eligendo

observarunt, ut, quamdiu regium semen superesset, illud extraneo præferrent. Id constat: I. ex legibus, ac Decretis anni 1485. art. 1., 2., 3. quibus expresse continetur, tum demum ad externam electionem progrediendum, quando semen regium defecerit; et in specie Decreto anni 1547. art. 5. inclytæ Domui Austriacæ promisisse videntur regnicolæ, quod, quamdiu supererit ex regio ipsorum semine, alium non eligent. II. Idem constat ex usu perpetuo. Nam postquam S. Stephanus coronam Angelicam divinitus accepit, licet nullam post se prolem reliquerit, in ejus tamen sanguine non interrupto ordine per annos 300, continuata est Regia successio in posteris Michaëlis, fratris Geysæ, genitoris S. Stephani. Tandem anno 1305. primus extra sanguinem S. Stephani Otto dux Bavariæ regnum Hungariæ adeptus est infelici eventu. Nam paulo post ab Hungaris captus, regnum abdicare coactus est, iterumque ad sanguinem S. Stephani corona rediit, Carolo rege declarato, qui ex Maria Stephani V. filia ortus erat. Continuata deinceps est successio regii Sanguinis per Ludovicum, Mariam, ac per hujus nuptias corona ad Sigismundum Imperatorem delata, perque hujus filiam Elisabetham ad Albertum Austriacum. Alberto mortuo Wladislaus ex Polonia accitus ea conditione, ut Elisabetham viduam duceret. Sed antequam in Hungariam perveniret, Regina Ladislaum, Alberti postumum, enixa est; atque ideo Wladislaus solum tutorio nomine regnum administravit, donec ad Varnam profligaretur, ac tum demum Ladislaus Alberti postumus quinquennis coronatus fuit. Eo mortuo Mathias Corvinus vi et armis Szilagyii ad regnum evectus, sed eo mortuo rursum ad sanguinem S. Stephani rediit corona, ad Wladislaum, scilicet filium Casimiri ex Elisabetha, filia Alberti Austriaci. Sicque ad hodiernum usque diem per annos amplius 600, reges circiter 39, ita in sanguine S. regis Stephani successio confirmata est, ut præter Ottonem Bavarum, et Mathiam Corvinum, nemo rex fuerit, qui per se, vel per uxorem ad S. Stephani cognationem non pertineret. Et quidem majores nostri adeo religiose regii Sanguinis rationem habuere, ut infantes regios, et maritos exteros regiarum virginum ceteris anteferrent, imo ut in Tripartito partis 2. tit. 14. habetur, deficiente semine regio Colomanum, primum Episcopum Varadiensem, per Apostolicam dispositionem relicta infula ad coronam vocaverint.

II. Talis in regem est eligendus, qui et vicinus nobis sit, et ea potestate polleat, ut suis opibus Hungariam defendere possit contra Turcas. Cum enim ditio regis Hungariæ hodie ad 200 fere milliaria habeat longitudinem, et a Segnia usque in Transylvaniam extendatur, per totum hunc longissimum tractum confinis est Turcis Hungaria, et præsidia plus quam in 100 fortalitiis continuo alere debet. Quo fit, ut

pacis tempore a Regia Maiestate, et provinciis ipsius in conservatione confiniorum circiter 2,000.000 annue insumi debeant. Itaque rex noster talis esse debet, qui opibus et provinciis plurimum possit, et apud Christianos principes affinitatibus, et gratia tantum polleat, ut imminentibus Turcis auxilia cæterorum principum colligere possit. Quam ob rem, qui regnum Bohemiæ una cum Silesia et Moravia, qui Austriam cum Stiria et Carinthia, tum Carniolia tenebit, is videtur necessario in regem deligendus. Cum enim Hungaria, ut dixi, in longum extensa, angusta latitudine claudatur, et ex una parte dictis provinciis terminetur, ex altera a Turcis vexetur, fieri non potest, ut Hungaria suis opibus ac viribus inter hos potentatus subsistat, sed necessario Christiano principi vicino adiungere se debet, ut contra Turcam permanere possit. Nec scio, an provinciæ adjacentes, quæ tot tamque diuturnis sumptibus Hungariam contra Turcas tutatæ sunt, et suam securitatem ex Hungariæ, velut antemuralis, conservatione pendere vident, passuræ essent repulsam sui principis.

III. Cum igitur Serenissimus rex Bohemiæ Ferdinandus jam nunc una cum Bohemia Alsatiam, Silesiam ac Moraviam, Stiriam, Carinthiam ac Carnioliam possideat, et omnes ceteri Austriaci principes non tam ob ætatis ac sterilitatis respectum, quam Dei nutu, hæreditates et prætensiones omnes suas Majestati Suæ ultra cesserint; præterea, cum parentem habuerit Carolum, filium regis nostri Ferdinandi Imperatoris ex Anna Hungara, sorore Ludovici, filia Wladislai, regum nostrorum, adeoque sanguinis sui genealogiam usque ad S. Stephanum perducere possit; denique cum affinitatibus tam regis Hispaniæ, et Poloniæ, quam Ducis Florentiæ, ac Bavariæ illustris sit, nulla causa esse potest, quo minus in ipsius electionem omnes conveniamus. Certe Divinæ vocationis in Sua Majestate illud ego maximum argumentum existimo, quod cum ex innata regnandi cupiditate humanum ingenium alios sibi æquari aut præferri invitum patiatur, huic tamen serenissimo regi Bohemiæ nihil postulanti vel procuranti omnes regii Sanguinis principes ultro detulerint, quas postulare poterant, dignitates.

Hæc omnia adeo manifesta videntur, ut nemo obtrectari possit. Unum ingerunt nonnulli, verendum scilicet, ne avitas libertates Sua Majestas infringat. Verum inanis est metus iste. Nam et in Bohemia, Moravia, Silesia leges sunt, libertates sunt, religionum multo majores, quam in Hungaria, diversitates sunt. Acceptatus tamen est rex Ferdinandus, nec ullus metus obstitit. Idcirco tempore inaugurationis ad antiqua privilegia, ac libertates nostras jure jurando adigitur Majestas sua, ut securi simus de jure nostro.

Concludo igitur Nunciis Comitatus istius instructionem peculiarem dandam, ut successorem eligere, ac coronare possint, interposita more majorum obligatione conservationis antiquarum regni libertatum.

Ezen latin szöveg, mint látható, nem más, mint némileg megrövidített, szabad, latin fordítása azon fent közölt magyar beszédnek, melyet Pázmány 1617. évi november hóban a pozsonyvármegyei gyűlésen elmondott (lásd fent a magyar szöveghez írt jegyzetet); a latin fordítás czélja valószínűleg az volt, hogy azt az uralkodónak tudomására hozni lehessen. Épen ezért ezen latin szövegben már emlékirat-félét lehet látni

Ezen latin szövegnek régi másolatai fennmaradtak a budapesti Egyetemi könyvtárban: Collectio Pray-ana XXVIII. köt. 98—101. l., továbbá: Országos Levéltár: Thurzó-levéltár, Lad. 59. c. num. 6. (Ez utóbbi példányon a szöveg felirata ez: Opinio Archi-Episcopi Strig. de successione et electione Regum Hungariæ conservandaque Libertate Regnicolarum.)

Fenti közlés *Pray* XXVIII. nyomán történik. Közölve ezen szöveg eddig még nem lőn.

80.

1617. NOVEMBER HÓ. *Kiadatlan.*

Pázmány emlékirata az ország megyéihez (?), II. Ferdinánd megválasztatása érdekében.

Placitum Archiepi Strigonien. super electione Regis[1] a Sua Majestate nobis proposita. Anno 1618.

Quot quantæque discordiæ, tumultus, ac bella cruenta super integra regna veniant, dum demortuo Rege, de altero sufficiendo primo cogitatur, historiæ longe lateque nos docent. Verum id nullibi clarius deprehenditur, quam Græcis Ungaricisque in fastis, potentissima enim hæc Regna, non alienis, sed propriis viribus debilitata eversaque ideo jacent, quod super electione Regis, proceribus inter se dissidentibus, alius alium ad coronam regiam evocavit. Atque adeo intestino odio sese consumentes, ære militeque patrio exhausto, pars inferior Turcam in subsidium evocare cogeretur; qui parte utraque oppressa, certius inter duos litigantes victor triumphavit de regno. Hoc ita accidisse in Ungaria, norunt ii, qui post cladem Mohacsianam, orta ex electione Regis cruentissima bella, devastationem, ac pene ultimum gentis nostræ excidium, in historiis nostris legere. Quo malo Poloniam quoque laborasse nostra memoria accepimus.

Hæc est causa, quod quicunque sano judicio pollent gentisque suæ amore tenentur, interregnum, tanquam præsentissimam omnis bene

[1] Egykorú kézzel e szó mellé, a lap szélén ez van írva: „Ferd. II.“

ordinatæ Reipublicæ pestem, execrentur; quod quidem et ipse Rex David, cum Saule ex humanis excedente, populus in partes Isboseth, atque suas divisus, cruentissimo Marte continuo conflagraret, adhuc apprime expertus, adhuc in vivis agens, Salomonem Regem pronunciavit, daturus omni secuturæ posteritati exemplum. Et ne catalogum integrum eorum contexam, qui non multis abhinc sæculis idem factitarunt, Augustus primarium Imperii Romani caput, Tyberium privignum suum, imperiali diademate insignitum vivus voluit. Nostri quoque prædecessores experti multis lacrymis deplorandum interregni statum, quodque non potentia Mahometica, sed dissidentes super electione Regis, interregnique permolesto jugo distracti procerum animi, regnum universum enervassent, id egerunt, ne unquam virulenta hæc pestis charissimam patriam conflagraret. Ideo non distulerunt, ut Cæsares, Ferdinandus, Maximilianus, Rudolphus, suorum successorum negotia agerent, sed eorum consilia prævenientes, magnis contenderunt, eviceruntque precibus, ut viduo capite regnum diu stare ne sinerent, sed priusquam fatis concederent, Regem designarent. Ita testantur decreta regni, Anni 1522. art. 1. (sic!), ejusdem Anni posteriores art. 1. Anni 1547. art. 5. Anni 1559. art. 33. Norunt sane Avi abavique nostri jura libertatemque regni, pro quorum indemnitate proprio sanguini non pepercere; nihilominus tamen de eo ne cogitarunt quidem, quod liberæ electioni jurisque immunitati officeret, si Regi viventi legitimus Successor sufficeretur: quin potius supremum discrimen regnum incursurum metuebant, si defuncto Rege Patres in diversa abeant, ac voluntatem suam super electione Regis, singuli igni ferroque ac exterarum gentium præsidio defendentes, pulcherrimam Ungariæ faciem, ceu prædam sub specie defensionis variis hostibus objiciant. Quod ut concludam, et ratio et exempla Monarchiarum orbis universi, et præclara patrum nostrorum gesta id suadent, ut quicunque tranquillitati stabilique patriæ commodo studet, is super electione successoris sese non opponat.

De Persona eligenda.

Cæsarea Majestas in literis, quas ad Comitatus dedit, non designavit, quem velit in Comitiis proponere et commendare pro capessenda Regia dignitate, duabus forte de causis. Vel enim noluit Congregationis authoritatem lædere, siquidem electio Regis non solos Comitatus concernit, sed ipsam generalem congregationem (Comitatuum autem status ille est, ut instructis legatis, sensa sua placitaque significent). Vel fortassis si Sua Majestas certam personam proposuisset, ante habitum generalem Conventum, nonnulli suspicari potuissent, jam a Sua Majestate

peractam esse electionem. Quocunque demum consilio Sua Majestas id egerit, certum est, personam eligentem, in his quæ sequentur punctis debere habere delectum.

1°. Quod ex sanguine Regum Ungariæ descenderit. Nam quamvis Majores nostri libere elegerint, id tamen semper præ oculis habuere, ut quamdiu aliquis e regio sanguine superviveret, tamdiu exterum nón eligerent. Duobus hoc argumentis statuimus. Primum est Decreti Anni 1585. art. 1., 2., 3. ubi expresse scribitur, Palatinum debere solum regio stemmate deficiente, causa novæ electionis comitia indicere. Et nominatim moderni Cæsaris familiæ videtur universum regnum hujusmodi provisionem fecisse, quod quamdiu Suæ Majestatis posteritas supererit, regiam dignitatem in alienas manus defluere non permittat, juxta art. 5. Anni 1547.

Alterum argumentum est, quod postquam S. Stephanus Rex angelicam coronam cum M^tte^ regia in regnum nostrum intulit, penes ejusdem Genealogiam, ad præsentem usque diem regnum steterit, et a memoria tot sæculorum, non nisi duos est reperire, qui per lineam non descenderent ex Patruo S. Regis Stephani, Michaële, Othonem scilicet, quem Ungari mox ipsi regno privavere; et Matthiam primum, quem Michaël Szilagius ferro belloque regio throno imponendum curavit. Verum Othone repulso, interruptam Divi Stephani lineam rursum corona adinvenit, dum in caput Caroli oriundi ex Matre Maria, Stephani Quinti filia, ascendit. Post Carolum, clavum tenuere Ludovicus ejus filius, ac Maria hujus filia, cujus per matrimonium Sigismundus Imperator, Rex est appellatus. Elisabetha Sigismundi filia Alberto Austriaco elocata, illic corona hæsit. Post fata Alberti Vladislaus ex Polonia, ad Regiam simul et Reginam evocatus est; ut ubi ad Varnam in bello occubuit, Ladislaum Alberti Regis Posthumum quinquennem regnum coronavit. Post hunc, Matthia primo a Michaële Szilagio in Regem electo defunctoque, filium suum (?) lineæ ductæ a S. Stephano Rege, adnexuit coronæ, et Wladislaum Casimiri, ex Alberti Regis filia Elisabetha oriundum coronavit. Quare ab annis sexcentis usque ad hodiernum diem, ex 39 Regibus, duo solum in fastis Ungaricis reperiuntur, qui vel immediate seipsis, vel mediantibus conjugibus lineam S. Regis Stephani non attigerunt. Tanta enim Purpuratorum nostrorum in eo semper extitit vigilantia, ne e regio sanguine oriundi negligerentur, ut maluerint vel e cunis regios infantes ad thronum elevare coronandos, vel Regias Virgines exteris elocare, quam quemvis alium, Regem salutare. Quin, ut in Tripartito part. 2., tit. 14. legimus, deficiente regio genere, Colomannum, postea Könyves Kálmán dictum, primum Varadiensem Ep^pum^, indulto Pontificis a pedo pastorali ad sceptrum evocarunt.

2°. Assumendus is est in Regem, qui in vicinia nostra resideat, et Ungariam contra Turcas propugnet. Porro Ungaria in longum numerat 200 passuum millia: nam ab Adriatico mari usque [. . . . . .] in tantaque longitudine ubique præsidiariis vigiliis munitur, cujusmodi centum fere intra limites est numerare. Hinc Sua Majestas, vel Marte silente, quotannis supra vicies centena millia, esto id perperam ageret etiam (sic!),[1] in præsidiarios hosce impendere cogitur. Quare Regem Ungariæ talem oportet esse, qui vere marteque proprio eam defendere queat, et familiaritate benevolentiaque Christianorum Principum ita utatur, ut si Turca bellum inferre moliatur, auxiliares copias ad manus habeat. Quam ob rem quisquis Bohemiam, Moraviam ac Silesiam, cum provinciis Austriæ, Styriæ, Carinthiæque possederit, ad illum nobis confugiendum. Nam quamvis ut dixi Ungariæ longitudo tanta sit, latitudo tamen adeo angusta est, ut prænominatis provinciis contermina, altero sui latere Turciam contingat; ideoque inter duos potentissimos principes, patriis viribus præfisi manere incolumes non possumus, sed vel in fauces Turcicas incidendum, vel sub alis Christiani Principis requiescendum. Neque etiam mihi constat, num vicina Christianorum regna, quæ tot annos ingenti ære ferroque Ungariam contra Turcas propugnarunt, suum negligi Principem paterentur, quibus Ungaria propugnaculum et antemurale est.

3°. Quandoquidem ergo Serenissimus Bohemorum Rex Ferdinandus, Bohemiam, Alsatiam, Moraviam, Silesiam, Styriam, Carinthiam Carniolamque jure tenet, et singuli Austriacorum Principum, non seniem vel defectum sanguinis causantes, sed motu divino omnem suam fortitudinem, spem, prætensionem, sponte propria Suæ Majestati detulere: insuper, quandoquidem Suæ M^ttis progenitor Carolus Ungariæ Regis Ferdinandi Cæsaris, ex Anna filia Vladislai Regis Ungariæ sit progenitus, adeoque genealogiam S. Stephani Regis contingat: demum, siquidem Regum Hispaniarum atque Poloniæ, Ducumque Florentini et Bavarici, verbo, singulorum pene Christianorum Principum consanguinitate gaudet, nullum video argumentum, quod Suam Majestatem regio throno excludere possit, quin imo tantum abest, ut rogari a Sua Majestate velimus, ut potius pro magna gratia reputandum sit, si Sua Majestas tantis difficultatibus pressi regni gubernacula dignetur succollare.

Unicam a nonnullis audio objectari remoram, ne scilicet jus, libertatem nostram perturbet; sed timor hic vesanus et frustraneus est; nam primo: Bohemia, Silesia, Moravia singularibus gaudent privi-

[1] Itt is hiányosnak látszik a szöveg, de nincs hézag.

legiis, et quoad Religionem pluribus hæresibus laborant, atque Ungaria: nihilominus tamen, quia illis nota fuit spectata Principis hujus profectio et perfecta justitia, hujusmodi timoris prætextu non sunt passi sese præpediri. Secundo ideo coronationis tempore super jura veteremque regni ac gentis nostræ libertatem jurat Sua Majestas, ut nos de iis securos faciat. Quare finio et concludo: oportere Legatos Comitatuum speciali instructione informare, ut Sua Majestas in Successorem eligatur et coronetur, accepto prius juxta regni consuetudinem ipsius responso, num ordinem juris libertatisque regni velit ratum et fixum habere.

Ezen szöveg egykorú másolatban fennmaradt a budapesti Országos Levéltárban: „Régi Orsz. Levéltár, Diætalia", 1618. évi dátum alatt, egy nyolcz lapra terjedő iratnak öt első lapján.

Fenti szöveg utolsó bekezdéséből némi valószínűséggel következtethető, hogy e szöveg az ország összes megyéihez intézett emlékirat volt, nem pedig mint a fenti, „1617. november hó" felírású (78. sz.) magyar nyelvű beszéd és az ettől terjedelemre külömböző, de tartalmilag megegyező (79. sz.), Pozsony megye rendeihez intézett beszéd; ezt megerősíti a kézirati egykorú példánynak lelőhelye (Diætalia, 1618.) és fentidézett címirata. Közölve ezen szöveg eddig még nem volt.

Pázmánynak az 1618. évi országgyűlésen vitt szerepét részletesen ismerteti ő maga: „Falsæ originis motuum Hungariæ succincta refutatio" című röpiratában (Opera, Series Lat. VI. 469.); itt védekezik az ellen, mintha ő volna szerzője a Klesl által 1618. április 21-én Bécsből hozott és a királyválasztási jogra sérelmes diplomának. (V. ö. *Fraknói V.:* P. P. és kora I. k., 312—313. és köv. l., 623—628. l., III. k. 341. és köv. l.)

81.

1617. NOVEMBER 16.

POZSONY.

II. Mátyás királyhoz.

Herovich Máté csanádi püspök, fehérvári prépost és tihanyi apátnak a veszprémi kapitányok, illetőleg jelenleg már a pozsonyi kamara kezeiből némely préposti és apáti javainak visszaszerzése iránt emelt igénye ügyében a király rendeletére tárgyalás tartatván november 13-án Pozsonyban, Pázmány, mint a király által kiküldött bizottság feje, meghallgatta a kamara képviselőjét, aki a tárgyalás elhalasztását kérte, valamint Herovich Mátét, aki előadta bizonyítékait, amelyek alapján Pázmány, mellőzve a kamarai képviselő halasztási kifogását, a társkiküldöttek hozzájárulásával megbízójuk, a király elé azon véleményt terjesztik fel, hogy Herovich eléggé beigazolván jogait, kérelme teljesítendő.

Sacratissima Cæsarea ac Regia Majestas,
Domine, Domine Clementissime.

Orationum et fidelium ac perpetuorum servitiorum meorum in gratiam Vestræ Sacratissimæ Ma^{ttis} humillimam subiectionem.

Acceperam superioribus temporibus, mense videlicet Septembris anni currentis, Clementissime Domine, benignum V^æ^ Sacratissimæ Cæsareæ Regiæque Ma^ttis^ mandatum Praga die 28 Junii itidem anni labentis in negotio Reverendissimi Domini Matthiæ Herovitii, Electi Episcopi Chanadiensis, Præpositi Albensis et Abbatis Tihaniensis, ad me clementer exaratum, quo mihi gratiose committere dignata fuit, ut quoniam idem Præpositus et Abbas nonnullos Pagos et possessiones antiquitus partim ad Præposituram Albensem, partim vero Abbatiam Tihaniensem, nunc utpote Ecclesias suas pertinentes, Capitanei Vesprinienses pro tempore constituti, ad præsidium ipsum Vespriniense (sic!) jam diu occupassent, et applicassent, mutatoque superiori anno Capitaneatus officio, ac proventibus et pagis, quos alias Capitanei Vesprinienses tenebant, ad rationem Vestræ Sacratissimæ Ma^ttis^ occupatis, illas quoque possessiones, quas dictus Electus Episcopus suas esse prætenderet, apud manus Cameræ Hungaricæ haberi non absque querelis assereret, hujusmodi ipsius prætensionem (ne sibi injuriam fieri ulterius conqueri possit) ego cum præscitu Cameræ Vestræ Sacratissimæ Ma^ttis^ Hungaricæ, in certo ad id per me præfixo termino, convocatisque ad id aliis quoque fidelibus Vestræ Sacratissimæ Ma^ttis,^ Reverendissimis nempe Dominis, Paulo Almasy Vacziensi, Joanne Thelegdi Varadiensi et Thoma Balasffy Electo Bosnensi Episcopis, item egregiis Georgio Zombatheli, Vicecomite Comitatus Mosoniensis, Thoma Geörffy, qui iam munus Prothonotariatus Personalis præsentiæ, V^ræ^ Sacratissimæ Ma^ttis,^ obit, et Martino Gudóczy, Notario Capituli Posoniensis, cum his videlicet præmemoratis personis revidere, discutere atque in accuratam deliberationem assumere, cognitaque rei æquitate sententiam et deliberationem Nostram, quo tandem Sacratissima Majestas Vestra ad frequentes memorati Electi Episcopi instantias, commodius resolvere valeat, perscribere, et de omnibus quoque circumstantiis plenarie Vestram Sacratissimam Ma^ttem^ informare vellem. Quo siccine accepto et humiliter intellecto, contuli superinde cum dicta V^ræ^ Sacratissimæ Ma^ttis^ Camera Hungarica, et annuente quoque ipsa, et in terminum iam notandum consentiente, ad hujus antefati Episcopi prætensionis discussionem, et commissionis benignæ V^ræ^ Sacratissimæ Ma^ttis^ executionem præfixi diem decimum tertium præsentis mensis Novembris, ad eumque antenominatas personas per V^ram^ Sacratissimam Ma^ttem^ delegatas et mihi adjunctas convocavi, quibus excepto domino Vacziensi, qui adversa valetudine se excusabat, hic Posonii in Curia mea Archiepiscopali die prænominato comparentibus, eodemque domino Electo Chanadiensi, ac dictæ Cameræ homine, pro qua director causarum V^ræ^ Sacratissimæ Ma^ttis^ comparebat, nostri

in præsentiam accersitis; et[1] Director nomine et persona Cameræ protestando dicebat se in præsentem terminum et Commissionem consentire minime posse, cum ex eo, quod Dominus Cameræ Præfectus gravissime ad mortem usque decumberet, et Consiliariorum etiam pars abesset, tum quod in instructione a V^ra^ Sacratissima Ma^tte^ eadem Camera habeat, se in negotiis bonorum fiscalium et pecuniarum nulli aliæ (sic!) commissioni parere debere, quam duntaxat illi, quæ ex Aulica Camera procederet, unde etiam hac Commissione intellecta, iterato V^ræ^ Sacratissimæ Ma^tti^ significassent et resolutionem ejusdem (quam nondum nancisci potuissent) in dies præstolarentur; tum denique quod Capitaneus Vesprinensis, qui ad præsens litigiosa ejusmodi bona ex annuentia V^ræ^ Sacratissimæ Ma^ttis^ ad se recepta possideret, cum suis documentis in contrarium, nondum appulisset, quare petiisset differri, et ad ulteriorem V^ræ^ Sacratissimæ Ma^ttis^ resolutionem reiici.

Ego habito cum prænominatis Concommissariis mutuo tractatu, consiliisque communicatis, præinsertis Cameræ prætensionibus locum dare nequivimus, cum quia ex tenore prædeclarati Mandati V^ræ^ Sacratissimæ Ma^ttis^ eliciebatur præsentem Commissionem, non finali sententiæ decidendæ, sed sæpefatum duntaxat Electum Episcopum in suis prætensionibus, cum præscitu tamen Cameræ audiendo esse (sic!), et examinata compertaque veritate ipsius prætensionis sententiam seu opinionem Nostram pro commodiori resolutione V^ræ^ Sacratissimæ Majestatis perscriberemus: cum quia ipsamet Camera hunc terminum elegisset et acceptasset, neque hactenus ei reclamasset, tum quia satis temporis, utpote sex ad minimum septimanas a die intimationis terminique præfixionis, sub cujus decursu et Camera et Capitaneus optime sese præparare potuissent, habuissent; tum denique, quia V^ra^ Sacratissima Majestas clementer hoc ipsi Cameræ quoque injunxisset, et alias expeditiones quoque in similibus commissionibus a Cancellaria Hungarica promanare soleant.

Quare Dominum Electum Chanadiensem audiendum censuimus, qui in documentum Jurium suorum exhibuit sub litera A. consignationem pagorum et possessionum ad Abbatiam Tihaniensem et Præposituram Albensem pertinentium ex officina rationaria de Urbariis seu Regestis antiquis, medio et sub syngrapha, sigilloque Friderici Hermanni Magistri Rationum hujus Cameræ Vestræ Sacratissimæ Ma^ttis^ Hungaricæ, Anno Millesimo Sexcentesimo decimo desumptarum, descriptarum ipsique Electo Episcopo ad mandatum V^ræ^ Sacratissimæ Ma^ttis^ extradatarum. Item aliam

[1] A bécsi egykorú másolaton az „et" szócska után és a „director" szó elé „primo" szó van beszúrva.

consignationem pagorum super bonis duntaxat Abbatiæ Tihaniensis ex Archivo Cameræ et ex vetustissimo Comitatis Zaladiensis Anno 1534 conscripto Regesto per Georgium Zerdahely registratorum Cameræ sub chyrographo suo, similiter ad mandatum V^ræ^ Sacratissimæ Mattis, anno millesimo Sexcentesimo decimo quarto, ipsi Electo Chanadiensi extradatam, sub litera B, quarum copias seorsum sub iisdem literis cum præsentibus humiliter Vestræ Sacratissimæ Ma^tti^ transmitto.

Produxit etiam binas quasdam alias literas Attestatorias, Collaterales, unas sub Capituli Jauriensis sub C, alteras sub Capituli Posoniensis sigillis, sub D. In quæ omnia producta certum quoddam sedulumque examen et collimationem instituimus, superindeque extractum quendam concepimus, cujus itidem par, pro uberiori informatione et clementi V^ræ^ Sacratissimæ Ma^ttis^ resolutione, demisse transmitto.

Quæ autem mea et cæterarum per V^ram^ Sacratissimam Ma^ttem^ delegatarum et mihi adjunctarum personarum sententia hac in parte opinioque sit, juxta clemens V^ræ^ Sacratissimæ Ma^ttis^ mandatum humillime subnectendum et adjiciendum fuit. Idcirco licet ex conflictu mutuo, et telis in adversum tortis, contrariisque allegationibus et objectionibus magis elici veritas potuisset, nihilominus, ut ex prædeclaratis productis domini Electi Chanadiensis informari potuimus, habita, inter nos diligenti eorundem calculatione et discussione, comperimus, non temere nec absque ratione prætendere Dominum Præpositum Albensem et Abbatem Tihaniensem suprascriptas possessiones earundem suarum Ecclesiarum esse; siquidem et Urbaria seu Regesta prænotata ex Camera Hungarica Vestræ Sacratissimæ Ma^ttis^ ipsi extradata veritatem prætensionis suæ asserant et fulciant; ac testes quoque antiquissimi, ætatisque plusquam unius sæculi, ita esse declarent (quæ Camera quomodo destruere et sibi contraria esse (sic!) potuisset, non videmus) confirmat hoc quoque usus realis ipsius Electi Episcopi, qui partem in utroque Regesto consignatorum bonorum, una cum decimis et Jure montano realiter ad præsens possidet, quî ergo reliquis privari poterit?

Hinc ergo siquidem alia documenta ob injuriam temporum turbulentorum vicissitudinemque rerum produci ab aliqua parte nequirent, ne ab Ecclesiis ea, tanquam a Sanctissimis, felicissimæ memoriæ Vestræ Sacratissimæ Ma^ttis^ prædecessoribus, utpote legitimis Hungariæ Regibus, Deo et Ecclesiis dicata, ita simpliciter abalienentur et ad prophanos usus veniant, posse V^ram^ Sacratissimam Ma^ttm^ ipsius Electi Chanadiensis, velut Præpositi et Abbatis, prætensionibus ac postulationibus benigne annuere et voti compotem reddere.

Quod tamen Vestræ Sacratissimæ M^ttis clementissimæ resolutioni humillime submittimus. Et hæc erant ad clemens V^ræ Sacratissimæ Ma^ttis Mandatum, ad me datum, et commissionis exitum, eidem V^ræ Sacratissimæ Ma^tti humillime rescribenda. Servet Deus V^ram Sacratissimam Ma^ttem diutissime incolumem, et felicissime Imperantem et Regnantem.

Datum Posonii, die 16. mensis Novembris, Anno D^ni 1617.

Ejusdem Sacratissimæ Ma^ttis V^ræ Humillimus Capellanus et servus

Petrus Pazmany m. p.

Ezen levélnek példányai fennmaradtak: Eredeti példány: Kais. Hofkammer-Archiv (közös pénzügyminisztérium régi levéltára), Wien: „Hungarn" osztály 1619. évi július havi csomóban júl. 31. dátum alatt; egykorú másolata pedig 1625. évi január havi csomóban jan. 14. dátum alatt; továbbá: egykorú másolata fennmaradt még a győri káptalani hites levéltár: Lad 14. fasc. 42. nr. 1932. fol. 1^r—6^v.

Közölte már e szöveget *Fraknói* is (P. P. lev. 128—132. l.) a bécsi eredeti után. Fenti közlés fenti, az 1619. évi csomóban levő eredeti példány nyomán történik. V. ö. *Fraknói V.:* P. P. és kora I. k. 479—81. l. (Lásd alább még Pázmánynak 1618. jún. 28. levelét Domitrovich Péterhez. Itt Herovichnak [fehérvári prépost, csanádi vál. püspök] egy másik ügye jött szőnyegre, t. i. az, hogy Herovich mint fehérvári prépost, egy rokonának akarta adományozni a megüresedett fehérvári őrkanonokságot, ami pedig az esztergomi érsek joga volt. Herovich a bécsi nuntiushoz fordult, támogatva [Csanádot tekintve] érsekétől, Napragyi Demeter győri püspöktől, aki az esztergomi érseki széknél való mellőztetése miatt Pázmány ellenfeléül viselkedett. A nuntius az ügyben vizsgálattal és ítélethozatallal Domitrovich Pétert bízta meg. Ez ellen tiltakozik Pázmány az 1618. jún. 28. levélben.)

82.

1617. NOVEMBER 30.

POZSONY.

Klesl Menyhért bíboros, bécsi püspökhöz.

A bécsi püspökkel Bécsújhelyen történt megállapodáshoz képest a dietának 1618. jan. 6-ára való elhalasztását javasolja, hogy a királyi személynöknek a diéta idejében megtartandó „judicia octaviá"-ra való megérkezése bevárható legyen és az oda megidézett alperesek idéző levelei a törvényes határidő alatt kézbesíthetők legyenek. Említi, hogy a pozsonyi megyegyűlésen a királyválasztás érdekében felszólalt.

Ill^me Princeps ac Domine Patrone colendissime.

Binas hac ipsa hora accepi Ill^mæ Celsitudinis V^æ literas. Alteras quidem 25. Neostadii datas. Alteras vero 29. Viennæ exaratas.

Et ad citationes quidem reorum quod attinet, si literæ Ill^æ Celsitudinis V^æ tam tardæ (hoc est, quinto, postquam scriptæ sunt, die)

non fuissent redditæ, poterant nonnulli citari. Cæterum quia ex Informatione Jurisperitorum, decimo quinto die ante Comitiorum terminum, peragi debet citatio, idcirco, nisi literis Cæsaris prorogetur terminus Comitiorum, peragi nunc nequit citatio. Verum quia Ill^a D. V^a insistit iis consiliis, quæ Neostadii probavit, (quibus omnino insistendum est, ex hypothesi, quod Matt^as Sua tam sero Praga moveat) non erit difficultas, nam Neostadio scripsimus,[1] ut literæ prorogatoriæ ad festum Epiphaniæ scribantur. Bonum est vero, si Ill^a Cel^do V^a iterum instet, ut cito hæ literæ mittantur, antequam Comitatus remotiores legatos suos itineri [. . . . . .][2] sicut etiam literæ pro Caroliensibus negotiis cum Transylvanis accelerari deberent, ut Personalis[3] ad Festum Nativitatis, vel saltem ad novum annum certo certius redire possit; nam ipsius præsentia in Comitiis omnino necessaria est; ad illud quoque iter ac negotia peragenda vix sufficiunt quinque septimanæ. Unde si quid expeditio tardet, non videtur posse abire Personalis. Itaque facta temporis supputatione Ill^a D^io V^a indicabit, an et negotiorum Transylvanicorum, et literarum in Ched revisioni satis temporis sit superfuturum.

Quod Ill^a Cels^do V^a tam feliciter Viennæ tractaverit, ex animo gaudeo, Deumque oro, ut Ill^m D^m V^m diu bono publico salvam tueatur. Ego quoque quid in Comitiis Posoniensis Comitatus effecerim, Ill^æ Cel^sdi V^æ heri perscripsi. Rogo autem iterato, efficiat Ill^a Cel^sdo V^a, ut literæ uxoris Sigismundi Balassa ad Comitatum scriptæ, et per me arrestatæ, Suæ M^sti per Vice-Comitem mittantur.

His Ill^æ Cel^sdis V^æ manus exosculor, eidemque a Deo felicitatem omnem precor.

Posonii die 30. Novembr. 1617.

Ill. Celsitudini V^æ.

(Pázmány aláírása nem olvasható, — hihetőleg így volt: „Archiepiscopus Strigoniensis“ — sőt valószinűleg az alsóbb lemállott papírrészen volt és így megsemmisült).

Utóirat:

P. S. V^a Ill^a Cels^do parcat quod tam incontinue scribo. Absolveram et obsignaveram literas; denuo cum Camera ac Jurisconsultis tractavi, ut citatoriæ recte fierent. In iis terminus, ad quem citantur, dies Sanctæ Luciæ nominatur, ideoque nihil valent, nam cum fit citatio, quindecim diebus minimum præcedere illa debet terminum. Itaque ut

[1] Ezen szöveghelyből „bizonyosan megállapítható, hogy Pázmány Kleslel Bécsújhelyen találkozott (nov. 21.). *Fraknoi* (P. P. és kora I. 306. l. 3.) a találkozás helyét (Bécsújhely) csak némi „valószínűséggel“ meri megállapítani.

[2] Kitépett és részben vizfoltos hely, körülbelül 11—12 betű.

[3] Ezen tisztet ekkor Pakay Benedek viselte. Lásd alább: 1618. jul 12. levél.

citatio fieri possit, duo requiruntur. Primo ut novus terminus Dietæ intimetur quod fiet iuxta consilium Neostadiense. 2° Ut citatoriæ in dato, et in die Stæ Luciæ mutentur, ac dies noviter præfigendus exprimendus in citatoriis. Propter negotium Successionis facilitandum, nunc quoque mihi videtur citatio Nadasdi ad aliam Dietam differenda. Idipsum Camera Suæ M^tis^ suadet, meque ut hac de re ad Il^m^ D. V^m^ scriberem, rogavit.

Kívül:

All' Illmo Sig^r^ Pro^n.^ mio colendiss°, il
Sig^r^ Cardinal Kleselio

Neostadii.

Cito.
Ito.
Ito.
Ito.
Ito.
Ito.
Ito.
Ito.
Ito
Ito.
Ito.

Ezen levélnek fent közölt — 3 oldalra terjedő — eredeti példánya, amely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltarban: M. kir. Kanc. Levéltar „Litteræ Archiepiscoporum" 1617. é. nr. 4. — A levél 1. és 2. oldalán alul vízfoltok miatt rosszul olvasható, sőt pár szónak helyén a papír lemállott. Közölte már e szöveget Fraknói is (P. P. lev. 132—3. l.).

83.

1617. DECZEMBER 26.

NAGYSZOMBAT.

A bécsi udvari kamarához. [1]

Megköszöni a kamarának, hogy az 1616 decz. 29. királyi ígéret szerint az érseki udvarnak szolgálatába az ujvári őrség katonái közül a szükséges létszámot kirendelte, de két megjegyzést fűz a rendelet tartalmához. A másik dologra nézve kijelenti, hogy ő csak olyan bort szolgáltathat, amilyen terem, ha az nem is mindig a legjobb, ez évben nem is vett pénzen bort, de Tiffenbach panasza is, mintha a katonák zsoldjába pozsonyi, magasabb áron számította volna a bort, alaptalan, mert Pozsonyban sem drágább a bor. Restelli, hogy ilyen kicsinyeskedésre (Tiffenbach műve) kell kitérnie

Illustrissimi Domini, Domini observandissimi.

Salute ac servitiorum meorum commendatione præmissa. Binas accepi ab Ill^mis^ Dominationibus Vestris literas, priores quidem 13. Decembris datas, posteriores 21. ejusdem; ad quas ut ordine respondeam: Imprimis Illustriss. D. D. V. V. gratias ago maximas, quod D. Capitaneo

[1] *Fraknoi* műve egyik helyen (P P. és kora I. k, 391 l, 1. j.) e levelet a kir kamarához intezettnek mondja, holott a czimzes („Illustrissimi Domini") mái a cs udvari kamarára vall. Mas helyen (P. P. lev. 143—5. l.) ő is udv. kamarát említ.

Ujvariensi injunxerunt, ut juxta præcedentem usum ac etiam assecurationem Suæ Cæsareæ Majestatis 29. Octobris 1616. mihi datam, patiatur ex militum numero evocari eos, qui pro decoro aulæ meæ necessarii sunt.

Cæterum bona cum venia Illmarum D. D. V. V. duo mihi in iis litteris occurrunt, merito consideranda. Primum est, nunquam in usu fuisse, nec Tirnaviæ id conclusum esse, ut si quando Archiepiscopus aliquos evocaret, prius ad Bellicum Consilium recurreret (excepto casu, quo Capitanei tricabantur), sed cum solius Capitanei præscitu, id facere potuit. Nec aliquid huic contrarium Tirnaviæ conclusum; sed postquam produxissem resolutionem Bellici Consilii 8. Januarii 1616. editam, in qua hæc eductio, tanquam usu recepta et ex assecuratione Suæ Majestatis debita approbabatur, ad eam resolutionem articulus Tirnaviensis dirigit, quam resolutionem nunc quoque in manibus habeo. Alterum est, quod mihi quidem ex Justitia videtur admittenda illa protestatio, de non solvendo militibus, nisi et ipsi præstent, quæ Sacratissa Cæs. Majestas Dnus Noster clementissimus, benigno decreto suo illos præstare debere voluit. Mutua enim hæc obligatio est a Sua Majestate imposita; et mihi, ut solvam, et militibus, ut ea præstent, quæ præstitere prædecessoribus. Nihil ego ab illis peto, nisi quod Sua Majestas illis facere debere jussit.

Ad alteras literas quod attinet, et vini vasculum remissum. Ea in re hæc habeo dicere. Primo. Vina ego talia dare possum, qualia provenere. Deus non sum, qui ad nutum generosa vina procreare possim. Nulla hoc anno officiales mei vina coëmere pecuniis, ne quis calumniari possit, empta esse viliora, ut pretium minueretur. Sed qualia provenere, talia propinantur. Solito deteriora si sint, quæ mea hic culpa? Unde accipiam meliora? Addo quod hæc Viennam translatio, etiam vini generosi colorem ac saporem mutare potest. Et quid si etiam alteretur? Quid si unum aliquod vas tale fuit casu, cæteris existentibus melioribus? An non etiam ad domos annonarias Suæ Majestatis deteriora aliquando dantur? Illud certum est, si quid ab officialibus pretio emendum, severe illis injunctum, ut non quidem principum mensis nata, bona tamen emant, cæterum, quæ provenere, illa seu optima, seu mediocria sunt, absumantur, necesse est; id enim dari potest, quod a Deo acceptum est.

Secundo, res hæc non potest nisi majorum nutu fieri; estque exempli pessimi et seditionum fomentum. Et (absit, quod ego sapientissimum Majestatis Suæ Bellicum consilium carpam), si crebro fieri permittatur, exitum bonum non habebit. Plura, quæ occurrunt, non dicam; tempus docebit.

De pretio vinorum quod conquerantur, non habent. Et Posonii in Civitate libera ac vini feracissima, et in oppido meo Sellia, et alibi passim, eo pretio venditur vinum, quo Ujvarini. Quæ hæc injuria? Nimis liberalis est D. Tiffembach [1] de alieno, præsertim de Ecclesiasticorum bonis. Sed frustra laborat, Ecclesiasticos in Ungaria non opprimet.

Doleo equidem, quod de hisce minutiis (de vini enim lagenula, in itinere corrupta agitur) cum tam Illustri Senatu agere debeam; sed ne Illmæ Dominationes Vestræ silentium meum male acciperent, explicandus fuit animi mei sensus. Nec dubito, quin Illmæ Dominationes Vestræ veniam apertæ ac candidæ responsioni sunt daturæ. Ego in omnibus conabor me benigno Suæ Majestatis nutui accomodare, ac Illmas quoque Dominationes Vestras omni observantia colere. Quibus de cætero omnem felicitatem a Deo precor.

Tirnaviæ 26. Decembris 1617.

Illmarum Dominationum Vestrarum

ad serviendum paratus

Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

Eredetije, mely egészen Pázmany kezeírása, a prímasi levéltárban: „Archivum Sæculare X nr. 276 " felírasú dobozban

Eredeti fogalmazványa a Pray-kéziratok közt, az Egyetemi könyvtárban

Kozölte már e levelet *Fraknói V.:* P. P. lev. 143—5. l (V. ö. P. P. és kora I. k., 391. l.)

84.

1617. DECZEMBER 31. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

A pozsonyi m. kir. kamarához.

Egy menedéklevéllel utazó jobbágynak érdekében kér kártérités és büntetés iránti eljárást a csatáiak, a király jobbágyai ellen.

Generosi ac Egregii Domini, Amici observandissimi.

Salute ac nostri commendatione præmissa.

Egy szeginy jobágyunknak vonták el az Csatáiak szekerét és lovait, útjában, ez Salvus Conductus alatt, kit ha más cselekedett volna, és nem az ő fölsége Jobbágyi, künnyen nem hattuk volna. Kérjük azért Kgket, hogy adattassa meg neki, és pro futura cautela, büntettesse ugy

[1] Tiffenbach Rudolf Ujvárnak (Érsekujvár) katonai parancsnoka volt. A bor tekintetében, ugy látszik, az volt a vadja, mintha Pázmány a zsold fejében az őrsegnek küldött bort magasabb árba számitotta volna, mint Ujváron kapnia lehetett volna (V o *Fraknoi* P. P. és kora III. k, 364 l)

meg az arrestálókat, hogy másnak is példák legyenek, hogy efféle dolgok az Salvus Conductus alatt ne essenek. Kgtektül választot várunk e dologról. Isten tartsa meg Kgteket jó egészségben.

Datum Tyrnaviæ ex Curia nostra Archi-Epli 31. Decembris 1617.

Gener. ac. Egr. D. V. Ad serviendum paratus

Archi-Epus Strigon. m. p.

Kívül:

Generosis ac Egregiis Dominis N. et N. Cameræ Sacr. Cæsaræ Regiæque M^ttis^ Posoniensi (sic!) etc. Dominis Amicis nobis observandmis. Posonii.

E levélnek eredetije, melyen csak az aláírás („Ad serv. p. A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: Kincstári levéltár: Pozsonyi kamarához intézett levelek. I. csoport. 1610—19. évi D. betűs csomóban. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

85.

1618. JANUÁR 22 (?).

II. Mátyás királyhoz.

Kér intézkedést az iránt, hogy a cseh rendek az újvári őrség tartásához való hozzájárulást továbbra is az eddigi módon, az érsek tisztviselőinek, és pedig készpénzben (nem posztóban) fizessék

Sacratissima Cæsarea Regiaque Mttas, Domine Domine clementissime.

Intellexi a Domino Boemico Commissario, duo sibi puncta a Statibus Regni Bohemiæ, ratione subsidii militibus Ujvariensibus exsolvendi, demandata esse, quæ certe et benignæ Majestatis V^ræ^ assecurationi, et antiquo usui repugnare videntur: Primum est, quod cum tempore prædecessorum meorum, Archiepiscoporum piæ memoriæ, præfatum subsidium ad manus semper officialium eorundem fuerit assignatum, jam D. Commissarius movet in eo difficultatem. Cum vero Officialis meus registrum penes se habens, et soluta jam stipendia, et restantias noverit; cumque cogentibus certis necessitatibus subinde, mutua ab aliis accepta pecunia, nonnullis anticipato quoque sit solutum, necessario, dato ad manus officialis mei subsidio, per eundem et militibus, et ceteris obligationibus satisfieri debet. Alterum est, quod cum juxta benignum V^ræ^ Majestatis decretum, antea semper memoratum subsidium in parata pecunia fuerit solutum: Intelligo jam a. D. Commissario non nisi quatuor millia florenorum in parata pecunia, reliquum in panno solvi debere, quæ novitates cum et contra Ma^ttis^ V^ræ^ benigne mihi datam assecurationem et antiquum usum esse videantur; S. Majestati V. humillime supplico, dignetur ex innata sibi clementia, memoratis difficultatibus, benignissimis remediis obviare. Nam cum a me militum stipendia in

panno, vino, frumento (uti etiam nuper sat multas petias panni Vienna allatas iisdem distribui curavi) solvi debeant, necesse est, ut promissum hoc a M^tte V^ra mihi subsidium juxta consuetudinem antiquam, in parata pecunia deponatur. Quam Sacratissimæ M^ttis V^ræ gratiam perpetua fidelitate ac devotis apud Deum precibus promereri conabor. Benignum a Sacratissima M^te V^ra exspectans responsum.

Ejusdem Sacra^mæ Ma^ttis V^ræ Humillimus servus ac Capellanus

Archi-Epus Strigoniensis m. p.

Eredetije, melynek csak aláírása („Hum. s. ac Cap. A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. és k. közös pénzügyminiszterium levéltárában: „Hungarn" 1618. január havi fascic. 1618. január 27. datum alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte már e szöveget *Fraknói V.:* P. P. levelezése 148—9. l. (V. ö. *Fraknói:* P. P. és kora III. k. 365. l.).

86.

1618. JANUÁR 22.

POZSONY.

A bécsi udvari kamarához.

A cseh rendeknek az újvári őrség tartásához való hozzájárulása ügyében ugyanazt írja a kamarának, mint az előző levélben a császárnak.

Illustrissimi Domini mihi observandissimi.

Salute, ac servitiorum meorum commendatione præmissa.

Nudius tertius Vienna Posonium rediens, reperi hic D. Bohemicum Commissarium, a quo intellexi, duo potissimum, ratione subsidii militibus Uyvariensibus exsolvendi puncta sibi a Statibus Regni Bohemiæ demandata esse, quæ et benignæ Suæ Ma^ttis assecurationi, et antiquo usui repugnare videntur.

Primum est: Quod cum tempore prædecessorum meorum, Archiep^orum piæ memoriæ, præfatum subsidium ad manus semper Officialum eorundem fuerit assignatum, jam D. Commissarius movet in eo difficultatem. Illud autem est contra usum antiquum et benignam Suæ Majestatis mihi datam assecurationem. Mihi enim promissum est hoc subsidium a Sua Ma^tte. Et cum Officialis meus registrum penes se habens, et soluta jam stipendia, et Restantias noverit, cumque cogentibus certis necessitatibus subinde, mutua ab aliis accepta pecunia, nonnullis anticipato quoque solutum; non video fieri aliter posse, quam ut dato ad manus Officialis mei subsidio, per eundem et Militibus, et cæteris obligationibus satisfiat.

Alterum est: Quod cum antea semper memoratum subsidium in parata pecunia fuerit solutum, intelligo jam a D. Commissario, nonnisi quatuor millia florenorum in parata pecunia, reliquum in panno solvi debere. Quæ novitates, cum et contra Suæ Mattis mihi benigne datam assecurationem et antiquum usum esse videantur, Illustrissimas Does Vras obnixe rogo: velint his difficultatibus certis occurrere remediis. Ego enim a Suæ Mattis benigno decreto recedere non possum. Ratio est: quod cum a me, militum stipendia, in vino, frumento, panno (uti etiam, nuper sat multas petias panni Vienna allatas eisdem distribui curavi) solvi debeant, necessarium est, ut promissum hoc a Sua Majestate mihi subsidium juxta consuetudinem antiquam in parata pecunia deponatur. Non dubito Illustrissimas D. Vras huic justæ meæ petitioni et assentire et patrocinari libentissime. Quibus ego mea servitia, et obsequia devovens, Easdem in annos plurimos fœlicissime valere opto.

Datæ Posonii 22. die Januarii Aº 1618.

Illmarum D. D. Vranum.

Addictissimus servus

Archi-Epus Strigoniensis m. p.

Eredetije, melynek csak aláírása („Add. s. A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a cs. és kir. közös pénzügyminiszterium levéltárában (udv. kamarai levéltár, Hofkammer-Archiv): „Hungarn" 1618. évi januári fasciculusban, jan. 27. dátum alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte már e levelet *Fraknói V.*: Pázmány P. levelezése, 149—150. l.

87.

1618. FEBRUÁR 24.

NAGYSZOMBAT.

Káldi Márton jezsuita atyához.

A Homonnai Gy. asztalánál *Balásfy* boszniai püspök és *Káldi Márton* jezsuita atya közt az írás útján végezhető gyónás tekintetében keletkezett vitát Pázmány Káldy javára dönti el és őt békére inti.

Admodum Reverende in Christo Pater.

Salute ac nostri commendatione præmissa.

Literas Reverentiæ Vestræ 18. Febr. datas accepi. Sapienter fecit R. Va quod sermonibus inter pocula dictis, non commovetur. Ardor et fervor disputandi abripit nonnunquam homines, et sæpe de hæresi mentio fit, etiam ubi nulla est hæresis. Si ab ovo retexere vellem materiam illam, de qua sermo fuit, folia aliquot consumenda forent; nec opere prætium est, inter fideles Domesticos hujusmodi controversias movere. Et ut paucis dicam, ea quæ in litteris Ræ Væ subduxi lineolis,

nullo modo approbo.[1] Sive enim memoriter, sive ex impresso libro, sive ex alieno scripto quis examinat pœnitentem, nihil interest.

Prior illa propositio,[2] quam cruce notavi marginali, et sensum rectum habere potest, et lubricum, ut mirum non sit, in eo esse ortam difficultatem. Dixi ego Domino Balásfi, quo sensu vera esse possit. Sed ut dixi, abripit ardor disputandi omnes. R. V[a] pergat in Domino servire Deo ac Religioni, et pro me oret.

Tirnaviæ 24. Februarii 1618.

Reverentiæ Vestræ servus et frater

Archi-Epus Strigoniensis m. p.

Kívül:

R[do] in X[o] Patri Martino Káldi Soc[tis] Jesu Sacerdoti.

Ezen levél eredetije fennmaradt a budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény, XXXII kötet 245. *a)* lapon. Az egész levél Pázmány kezeírása. Közölte már e levelet *Fraknói V.*. P. P. levelezése 155—156. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik. (V. ö. P. P. és kora, I. k., 404—406. l)

88.

1618. FEBRUÁR VÉGÉN.

POZSONY. (?)

II. Mátyás királyhoz.[3]

Véleményt mond az erdélyi fegyverszünet dolgáról, továbbá az országgyűlésre való előkészületekről. Ez utóbbiakat illetőleg higgadtságot és kegyességet ajánl. A küldendő királyi biztosok tulajdonságait felsorolja. Szabad tanácskozást kér megengedni az országgyűlésnek. A katonaság készenlétet is javasolja azon eshetőség miatt, ha a fegyverszünet megsértetnek.

Sacratissima Cæsarea et Regia Majestate jubente, tenuem meam sententiam, super certis, per Illustrissimum, Spectabiles ac Magnificos Dominos, Comitem a Megaro, et Sigefridum Prainer, propositis punctis humillime adperiendum duxi:

[1] Káldi 1618 február 3-iki levelében (lásd *Fraknoi* P. P. lev. 153—154. l.) pontosan leirta a vitát és idézi Balasfynak Pázmány által azután aláhúzott és helytelenitett szavait, amelyek így hangzanak „Imo etiamsi confessarius ex scripto pœnitentis pœnitentem interrogaret, an fateretur omnia, quæ scripsit, et pœnitens fateretur, illicitam fore illam confessionem. Imo si ordine et singillatim ex charta confitentis confessarius pœnitentem examinaret, qui ad omnes interrogationes reum se diceret, nec hanc confessionem futuram validam "

[2] Ezen hely pedig így szól a február 3-iki levélben „Dixit (Balasfy) condemnatam esse sententiam Emmanuelis Sa de confessione lecta absentis per litteras et nuntios. Fassus sum (Káldi), sed adieci, opinionem illam non fuisse piopriam illius tantum, sed multorum aliorum."

[3] *Miller* (i. m. 17 l) e levelet II. Ferdinándhoz intézettnek véli, tévesen, mert II. Ferdinánd király ekkor még nem volt „Sacratissima Cæs et Reg. Majestas". tehát csak Mátyás érthető. Lásd Pázmány 1618 július 12-iki levelet II. Ferdinándhoz („Serenissima Regia Majestas"). Ferdinánd május 16-án lőn megválasztva, július 1-én pedig megkoronázva.

Ad 1-um itaque Punctum, quo Sua Majestas inducias in omnibus observare procurarit (?), tametsi a parte altera infringuntur (?), semper laude digna est Suæ Majestatis clementia, quæ laudabiliter Domui Austriacæ semper innata fuit. Quod vero a parte altera infringuntur (?) induciæ, sibi ipsis nocumento esse debebit, et in Comitiis objici potest, præsertim præ foribus existentibus Regni Comitiis.[1] Verum in his quoque Sua Majestas, ex sua benignitate, omnia paterna clementia tolerando, moderatione quadam interposita, animos hominum in obsequium adducere sataget.

Ad 2-um: Quæ et quales ad Diætam præparationes faciendæ? Secundum hoc punctum ita metiri debebit, ut omnia cum laude et decore Suæ Majestatis fiant; sicuti enim in Diæta non armis certandum, sed placidis utrinque verbis conferendum erit: scient Domini Commissarii, quibus præparationibus ad rem efficiendam illis omnino opus sit.

Ad 3-um: Qualiter animi Regnicolarum lucrandi? Regnicolæ non debebunt exacerbari, sed mitigari; non illis minæ injiciendæ, non terrendi, sed alliciendi erunt mansuetudine Cæsareæ clementiæ, et gratia feriendi ac complectendi, aut alienandi (?) erunt, evulsis et eradicatis per totum et per omnia media diffidentiis ex animis eorum: universosque et singulos Cæsarea Sua Majestas Sacratissima clementia complecti et fovere dignabitur.

Ad 4-tum: Quinam Commissarii in persona Suæ Majestatis ad Diætam mittendi? Hoc ipsum stare in clementi arbitrio Suæ Majestatis, quos Ipsa malit expedire; eos scilicet, qui in Tractatibus Judiciariis præsentes erant; uti videlicet: rerum fundamenti peritos, notitiæque Partis alterius jam bene addictos, et Rerum et Legum Ungaricarum gnaros; qui videlicet sciant cum ipsis apte et commode tractare agereque.

Ad 5-um: Quid proponendum? In conficienda Propositione talis esse debebit labor, ut, servata Regia Dignitate, Postulatis Regnicolarum, in Decretis, Articulis, Conditionibus, Assecurationibus et Diplomatibus, insertis sublatis Gravaminibus, fiat debita et condigna Contentio; ut tranquilliori animo, quieti, bene sedati in pace constituti esse possint. Illis itaque omnibus necessario ruminatis, Compilatores Propositionum summam diligentiam adhibere debebunt, ne hinc vel inde jurgiorum et disputationum occasio præbeatur, immo utrinque placide concilientur.

Ad 6-um: Dominus Batthyány, nisi aliquod inevitabile impedimentum obstet, paratus erit in persona præsentem se exhibere in Diæta, et ea omnia, quæ pro tenuitate sua possibilia erunt, lubentissime præstare.

[1] Az 1618. évi királyválasztó országgyűlés tagjai már 1618. évi januárban és februárban Pozsonyba érkeztek, de annak megnyitása (Klesl által) csak 1618. márczius 18-án történt.

Ad 7-um: Quodsi præter spem et expectationem a parte aliqua ejusmodi Induciæ rumperentur; scire perquam benigne Majestatem Vestram, nullus ambigo, quæ in hisce rerum perturbationibus, et tumultuosis temporibus, ad Comitatuum Confiniorumque conservationem desiderentur; Suam Majestatem Sacratissimam magis hanc rem habere perspectam, quam ut ego recensere possem: copia scilicet militum stipendiariorum, pecunia, munitiones, annona, locorumque confiniariorum restaurationes et conservationes.

Fenti szöveg közlése *Miller* nyomán (Epistolæ P. Pázmány, I. k., 17—20. l.) történik. Miller nem nevezi meg forrását, és csak általában 1618. évből keltezi e levelet. (V. ö. *Fraknói:* P. P. élete [Történeti Életrajzok], 104. l., 3. j.)

89.

1618. MÁRCZIUS 19. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Pázmány üdvözlő-beszéde Ferdinándhoz, amikor ő a királyválasztó országgyűlésre Pozsonyba érkezik.

Augustus iste Mttis vestræ[1] conspectus, quam jucundus Incliti Regni Ungariæ statibus et ordinibus acciderit, vel me tacente tot Venerandorum Antistitum, tot virorum Illustrium, tot antiquissimæ prosapiæ Nobilissimorum virorum toga sagoque probatissimorum concursus ipsa sua frequentia contestantur.

Ne tamen in communi hac omnium ordinum gratulatione sermonis obsequia desiderari videantur, status ac ordines incliti hujus Regni Ungariæ ante omnia incolumitatem Mttis V. ex animo gratulantur, atque ut felicem florentemque Mttem vestram D. O. Maximus quam diutissime tueatur, non solum animitus cupiunt, verum etiam conceptis ad Deum votis precantur ardentissime.

Et quamvis innata Domus Austriacæ clementia, majorumque Mtis vestræ in hanc olim florentissimam, nunc tot intestinorum externorumque bellorum cladibus labefactatam, vix non eversam Patriam ac gentem nostram effusa benignitas maximam in spem nos erexerit, Ma^{ttem} Vestram Divi Ferdinandi Avi Sui felicis memoriæ vestigiis insistendo Inclytum hoc Regnum Ungariæ peculiari benignitatis suæ aura omni occasione recreaturam, tamen, ut quod sponte sua agit Majestas vestra, agat etiam studio propensiore, demisse status ac Ordines Ma^{ttem} Vestram

[1] Ferdinánd ekkor már cseh király volt.

precantur, ut tot, tamque diuturnas afflictæ hujus Patriæ calamitates miserata non sua duntaxat Clementi gratia, sed etiam apud Suam Cæsaream Regiamque Mtem D. D. N. Clementissimum interposita gravissima sua authoritate sublevare dignetur. Pro qua Mtis V. benignitate status, ac ordines, sua, cum res et occasio dederit, obsequia deferent promptissima.

Ezen szöveget, a forrás megnevezése nélkül, másolatban felvette *Hevenesi* az ő, a budapesti Egyetemi Könyvtárban fennmaradt kéziratgyüjteményének (Coll. Hev.) IX. kötetébe a 49. lapon. Fenti közlés *Hevenesi* nyomán történik. (V. ö. *Fraknói:* P. P. és kora, I. k., 326. l.)

90.

1618. MÁRCZIUS 29.

POZSONY.

II. Mátyás királyhoz.

Prépostvári Zsigmond részére kéri a király pártfogását.

Sacratissima Cæsarea Regiaque M^ttas^, Domine, Domine clementissime.

Mag^cus^ D. Sigismundus Præpostvári fretus innata Ma^ttis^ V^ræ^ erga fideles suos clementia, in certis quibusdam negociis ad Sacr^mam^ Majestatem V^ram^ confugiens supplicat humillime, ut habito respectu fidelium a se, et majoribus suis Augustissimæ Domui Austriacæ præstitorum Servitiorum, tum etiam variorum eorumque gravium damnorum penes fidelit^tem^ M^ttis^ Vestræ sibi injuriose illatorum, eam, quam aliis ad se confugientibus largitur abunde gratiam, sibi quoque dignaretur gratiose impertiri. Cogitans et meam intercessionem inter alias, aliquid ponderis habituram, voluit per me quoque Sacr^mæ^ Majestati V^ræ^ commendari. Demisse itaque una cum eo Majestati V^ræ^ supplico, dignetur, habita ratione gravium ab ipso damnorum perpessorum, humillimis ejusdem petitionibus benigne annuere. Quo facto reddet eum Majestas V^ra^ perpetuis sibi inserviendi ac obsequendi studiis obstrictissimum, et aliis quoque exemplum ad majora fidelitatis obsequia præstanda suppeditabit. Ego quoque devotis apud Deum precibus hanc M^ttis^ V. gratiam promereri conabor. Servet Deus Sacr^mam^ Mttem V^ram^ diutissime salvam atque imperantem.

Datum Posonii 29. Martii 1618.

Sacr^mæ^ M^ttis^ Vestræ

Humillimus servus et Capellanus

Archi-Epus Strigoniensis. m. p.

Ezen levélnek eredetije fennmaradt a cs. és kir. közös pénzügyminisztérium levéltárában: „Hungarn" 1618. évi május havi fasc.-ban május 23. dátum alatt. Csak az aláírás („H. s. et C. A. E. Str.") Pázmány kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte már e szöveget *Fraknói V.*, P. P. levelezése 166—7. l.

91.

1618. ÁPRILIS 6.

POZSONY.

Pázmány buzdító beszédje az országgyűléshez II. Ferdinánd megválasztása ügyében.

Quid adhuc cunctamini, ordines amplissimi? Quid animo suspenso, turbido, non Deo, non patriæ, non vobis ipsis satis æqui, fluctuatis? An omnis iam sangvis regius extabuit, quod electionem principis, veluti ad arbitrium vestrum revolutam, agitetis? At enim, quæ calli est dementia, floret adhuc stirps illa regia, quæ uno prope seculo, non interrupta serie, principes dedit Hungariæ multo benignissimos: in posteris lætius revirescet, vobisque vel invitis ac repugnantibus dominabitur. Dabitis hoc mihi, ordines amplissimi, si ad legem illam, annis abhinc 70 et amplius sanctam, memoriam excitetis, qua Ferdinandi I. nepotibus ac posteris in sacram Hungariæ coronam majores vestri jus consensu tribuerunt. Uno hoc decreto abstulerunt vobis illam electionis turbidæ libertatem. Vos ipsi anno MDLXXXV.[1] (Katona itt megjegyzi: „nullum hujus anni decretum exstat") sanctione alia, consensu multorum in tabulas relata, superstite stirpe regia, cogendi comitia palatino potestatem ademistis: rem cum majoribus vestris huc adduxistis, ut reges, quos antea liberis voluntatibus creastis, ab augusta domo Austriaca jam accipere debeatis; hoc uno felicissimi, quod nullis comitiis meliorem principem optare, quam illa dare consuevit, possitis. Quem enim, dicite, amabo (sic!), si vobis integra essent omnia, alium malletis, atque præcipuum hunc, qui adest, regni nostri candidatum, Ferdinandum? quem in Deum religio, in patriam vestram caritas, æquabilis in omnes perpetuaque humanitas, dotes animi tanto fastigio haud inferiores sic commendant, ut unum illum superi regem nobis destinasse possint videri. Nisi forte, quod unum adhuc in consultationem et deliberationem vocare potestis, Maximilianus et Albertus archiduces regni rationibus utiliores futuri vobis videantur. At illos adversa valetudo æquavit Mathiæ regi: ætas ipsa a regno avocat; ut jam ipsi principes regnare non possint, nec velint. Itaque nostra hæc

[1] Téves szám; 1485. a helyes (1485 : I. t.-cz.).

consilia, utut tergiversentur e vobis aliqui, et exemplo suo suffragia aliorum suspendant, ad extremum huc recident, ut Ferdinandum regem vobis ultro adsciscatis. Hoc ut celerius lubentiusque faciatis, fortunam regni vestri mecum omnes recognoscite. Longis illud spatiis ac finibus ab Adriatico ad usque Daciam se porrigit; at hoc sæculo ita angustis, ut totus ille tractus, tam longe diffusus, quædam veluti lacinia margoque regnorum dici possit et debeat. Pars regni vestri major et melior a barbaris insessa, fracta divulsaque potentia, infra magnitudinem suam jacet, et manum postulat florentis domus, cujus uberrimas lætissimasque provincias, lateri suo longissime adiacentes, conspicatur. Et erit adhuc aliquis, qui detrectet principem, ægris Hungariæ rebus non utilem modo, sed etiam necessarium? Equidem a vobis, qui sapientes estis, et caram habetis patriam, omnia alia mihi polliceor: et confido fore, ut in tutela domus Austriacæ acquiescere, quam gentibus barbaris servire, malitis. Agite, et Ferdinandum regem vel idcirco in solio vestro collocate, quod materno sanguine divum Stephanum regem vestrum contingat.

Ezen beszédszöveget, Kazy-ra hivatkozva, közli *Katona* (Hist. crit. R. H. XXIX. k., 715—717. l.). Fenti közlés *Katona* után történik. (V. ö. *Fraknói:* P. P. és kora. I. k., 338—339. l.)

92.

1618. MÁJUS 1.

POZSONY.

Az esztergomi káptalanhoz.

Kilátásba helyezi a csehii tizedbérletet.

Reverendissimi ac Reverendi Domini.

Fratres in Christo observandissimi.

Redditæ sunt nobis literæ Rd^marum^ et Rd^arum^ D. V. 30. Aprilis datæ, ex quibus ea, quæ ad nos ratione decimarum possessionis Csehi scribunt, intelleximus. Prompto equidem animo tum in hac, tum in aliis rebus Rd^mis^ et Rd^is^ D. V. gratificabimur animo, et si memoratæ decimæ in usum ac necessitatem Curiæ nostræ Uyvariensis reservatæ non fuerint, habito respectu condigno, libenter eisdem arendabimus, præ aliis. De Reliquo nos Rd^marum^ et Rd^arum^ D. D. V^rarum^ precibus commendantes, easdem diu feliciter valere optamus.

Datum Posonii 1. Maji 1618.

Rd^mis^ et Admodum R. D. V. Addictissimus frater

Archi-Epus Strigoniensis. m. p.

Kívül:

Reverendissimis ac R^dis^ Dominis N. Venerabili Capitulo Ecclesiæ nostræ Metropolitanæ Strigoniensis, dominis ac fratribus in Christo observandissimis.

Eredetije az esztergomi főkáptalan magánlevéltárában: Caps. 14. Eccl. fasc. 1. nr. 58. jelzés alatt. Csak az aláírás („Add. f. A. Str.") Pázmány kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte már e szöveget *Fraknói V.:* P. P. levelezése. 173. l.

93.

1618. MÁJUS 6.

POZSONY.

Pázmány óvása az országbíró előtt a katholikus rendek nevében, az 1618. pozsonyi országgyűlésnek vallásügyi végzései ellen.

Nos Comes Sigismundus Forgách de Ghymes, Iudex Curiæ, et Consiliarius Sacratissimi Principis, ac Domini Domini, etc. Memoriæ commendamus per præsentes: Quod Illustrissimus ac Reverendissimus Dominus Petrus Pázmány, Archi-Episcopus Strigoniensis, etc. coram nobis constitutus, petiit a nobis debita cum instantia: Ut, quemadmodum cum Conditionibus, Serenissimo Domino Domino Ferdinando, Regi Bohemiæ, Archi-Duci Austriæ, etc. ante Electionem ab eodem Rege acceptandis, ad Illustrissimos Dominos Plenipotentiarios præfatæ Sacræ Cæsareæ ac Regiae Majestatis, Dominum Melchiorem Kleselium, S. R. E. Presbyterium Cardinalem Viennensem, et Novæ Civitatis Episcopum, Ejusdemque Majestatis Cæsareæ ac Regiæ Consiliarium Secretum, ac Ejusdem Consilii Directorem; Joannem Molard, Lib. Baronem in Reinegg et Drosendorf, Consiliarium dictæ Majestatis, ac Consilii Bellici Præsidem, Civitatisque antelatæ Viennensis Supremum Capitaneum; atque Joannem Ludovicum ab Ulm, in Marpurgh et Mittelbriberat, Consiliarium itidem ejusdem Majestatis Secretum, et S. R. I. Pro-Cancellarium, certi Domini Ablegati ex omnibus Statibus et Ordinibus missi fuissent: idem Dominus Archiepiscopus, coram iisdem Legatis Statuum, sese nomine Status Ecclesiastici, immo etiam totius Status Catholici, declaraverit, recognosceremus; exinde super hujusmodi dicti Domini Archiepiscopi Declaratione Literas Nostras Testimoniales sub Sigillo nostro Judiciali in authentico extradare vellemus. Unde nos, ad iustissimam ejusdem Domini Archiepiscopi Strigoniensis postulationem, omnino recognoscimus: quod, dum cum Conditionibus, prælibato Serenissimo

Regi Ferdinando ante Electionem per Status et Ordines Regni propositis, atque ab eodem Rege acceptandis, ad prænotatos Dominos Plenipotentiarios ex omnibus Statibus et Ordinibus certi Nuncii ablegati fuissent, coram iisdem Legatis Statuum prætitulatus Dominus Archiepiscopus, nomine Status Ecclesiastici, immo et totius Status Catholici, sese hunc in modum declaraverit:

Quod, licet ex usu et antiqua consuetudine prædicti hujus Regni Hungarici, quando publica Regni Negotia, vel Regiæ Majestati, vel Consiliariis quoque Prælatis nomine Statuum proponuntur, ex Dominis quoque Prælatis ac aliis Statibus Catholicis aliqui interesse debeant; nunquam tamen Domini Prælati ac alii Catholici Status intenderint, vel imposterum intendere velint, consensu suo approbare, vel modo aliquo promovere, aut a Sua Majestate petere velle ea, quæ Romano-Catholicæ Ecclesiæ, Statuique Ecclesiastico adversa aut quoquo modo præiudicantia videri possint.

Super qua quidem hujusmodi publice facta prælibati Domini Archiepiscopi Strigoniensis Declaratione et Intentione, nos, qui præsentes tum fuimus, hasce Literas nostras Recognitionales Testimoniales sub Sigillo nostro Judiciali authentice dandas esse duximus et concedendas, communi suadente Justitia.

Datum Posonii, sub Comitiorum Termino, Anno Domini millesimo sexcentesimo decimo octavo.

Fenti szöveg közlése *Miller* (Epistolæ Petri Pazmany I. k. 20—22. l.) nyomán történik. *Miller* nem nevezi meg forrását.

94.

1618. MÁJUS 10. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Kristóf heiligenkreuzi cist. apáthoz.

Az apátságnak pozsonyi háza („Katharinenhof") és Pracsa nevű faluja ügyében szeretett volna az apáttal, mikor ez Pozsonyban járt, értekezni; most arra kéri az apátot, hogy magához a cs. felséghez forduljon kérelmével és pedig e birtokoknak Pozsony város által való birtokba vétele előtt. Igéri támogatását az esetre, ha az ügy a pozsonyi kamara elé kerülne, vagy pedig ha Ő Felsége ez ügyben tőle véleményt kérend.

Admodum Reverende Domine, frater in Christo observandissime.

Literas Ad^m^ R. D. V. 7. Mai ad nos datas accepimus, ex quibus ea, quæ cum de Domo Posoniensi,[1] tum de pago Pracsa dicto scribit,

[1] Ezen ház neve, a heiligenkreuzi levéltár feljegyzései szerint: „Katharinenhof" volt.

intelleximus. Libenter utique cum Ad^m^ R. D. V. de iisdem oretenus contulissemus pluribus, si D. V^a^ ad^m^ R. nuper, dum hic Posonii esset, nos convenisset. Commiseramus Reverend^mo^ quoque D^no^ Episcopo Samandriensi, ut Ad^m^ R. D. V^m^ super eo negotio nostro nomine requireret: inaudiveramus enim communi quodam vulgi rumore dictam domum et pagum ad monasterium Reverentiarum vestrarum pertinuisse. Cum itaque coram de iis conferre inter nos nuper non licuit, Ad^m^ R. D. V^a^ det operam, ut et litteraria, si quæ habet, instrumenta conquirens, et omnia, si quæ supersunt, testimonia adducens, supplicem Suæ Ma^tti^ Imperatoriæ exhibeat libellum, remque prout illa se habet, exponat; existimamus Suam M^ttem^ memoratum pagum mulctæ loco per Cameram Hungaricam a Civitate Posoniensi, in quatuordecim millibus fl. accepisse. Laborandum itaque est, ut prius Reverentiæ Vestræ Suam M^ttem^ requirant, quam Pagus ille Posoniensi iterum Civitati restituatur: multo enim difficilius judicio nostro, postmodum e manibus Civitatis extorqueri poterit. Nos cum vulgari tantum fama ac rumore simus ea de re obiter informati, nec constet, quibus modis ac conditionibus bona illa a Monasterio Reverentiarum Vestrarum sint abalienata, erit Ad^m^ R. D. V^æ^ negocium apud Suam Cæsaream Ma^ttem^ diligenter urgere. Quod si deinde a Sua Ma^tte^ vel ad Cameram Hungaricam vel vero ad nos pro ulteriori deliberatione dirigetur, experientur Vestræ Reverentiæ in eo promovendo singularem nostrum erga se et Ecclesiam affectum et propensionem. De cætero nos Ad^m^ R. D. V^æ^ precibus commendantes eandem feliciter valere optamus.

Datum Posonii, ex Curia nostra Archiepiscopali 10. die Mai. Anno 1618.

Ad^m^ Reverendæ D^tioni^ Vestræ Addictissimus frater

Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

Kivül:

Admodum Reverendo domino Christophoro N., Abbati Sanctæ Crucis in Austria, etc., domino ac fratri in Christo observandissimo.

Viennae.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („addictissimus fr. A. E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a heiligenkreuzi cist. apátság levéltárában: az apátság magyarországi birtokaira vonatkozó iratok közt (Rubrik 48., Fasc. XII. Nr. 12. i.), ily jelzés alatt: „Litteræ pro recuperanda pro ordine domo Posoniensi et villa Pracsa." — Fenti közlés az eredeti alapján történik.

95.

1618. MÁJUS 29. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinand ifjabb királyhoz (még nem császárhoz).

Pázmány II. Ferdinand magyar királynak előterjesztést tesz az országos főméltóságok és hivatalok betöltése iránt.

Sacrat[issa] [Cæs. Regia] Mattas.
Domine Clementissime.

Post fidelium servitiorum ac devotarum orationum [commendationem].

Jussu Majestatis V[æ] Sacratissimæ, tenuem meam opinionem circa officiorum regni distributionem subnecto, M[ttem] Vestram demisse rogans, ut hocce meum scriptum ad aliorum manus pervenire non patiatur.

Generalatus ultra Danubium, D[no] Bottyani deferendus videtur. Quod si is acceptare nolit, vel conditiones nimis onerosas petat, D[nus] Christophorus Bamffi (sic!) promoveri deberet.

Judex Curiæ D[nus] Homonnai esse potest, præsertim, cum id cupiant etiam Comitatus Ungariæ Superioris.

Generalis Cassoviensis, an D[nus] Homonnai vel Dominus Doczi esse debeat, nonnihil dubito. Nam pro D[no] Doczi facit, quod is [erat Majestatis Vestræ] Commissarius Cassoviensis, [pro domino ve]ro Homonnai facit, quod cum ipse [. . . . .] potentior, majori dignitate hoc officium [ipse . . . . .] posset, præsertim, cum non [fierent militum] solutiones debito tempore. [Docz]i vero fidelis est Suæ M[ttis] servus [et] dignus ad hoc officium.

Si D[nus] Doczi [ergo avocetur] vacetque Capitaneatus Szakmariensis, posset Capitaneatus ille conferri D[no] Matthiæ Somogyi.

Præfectus Cameræ Posoniensis posset esse D[nus] Casparus Horvath de Vegla.

Supremus Baronatus post Judicem Curiæ vacans dandus est D[o] Petro Revai.

Ex aliis Baronatibus vacantibus unus D[no] Stanislao Thurzo, alter D[no] Eszterhaz dandus esset.

Officium, quod nunc habet D[ns] Revai, facta ipsius promotione, dari posset [D. Christ. Bamffi] ita tamen, ut primum et [. . . . .] conferretur ipsi Consiliaratus.

Hæc est ten[uis mea opin]io, clementissime Dne de pr[æsentibus offi]ciis. Stabit tamen in benigno arbitrio Sacratissimi Cæsaris, ac [Væ] Majestatis, quidquid in his rebus [stabiliverit]. Deus Mttm Vm Sacratissimam diutissime salvam tueatur.

Posonii, 29. Maii 1618.

Sacratissæ Mttis Væ Humillimus Capellanus

Archi-Epus Strigoniensis m. p.

Kivül:

Ad Sacratissimam Ungariæ Bohemiæque Regiam Majestatem et Dnum Clementissimum.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely egész terjedelmében Pázmány kezeírása, fennmaradt. K. u. k. Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien „Ungarn. Comitialia. Fascik. 399." jelzés alatt. — Fenti közlés az eredeti alapján történik. Az eredeti levélpéldany a papírlap közepén mind a három írasi oldal felső felén át vízfolt miatt némely helyen olvashatatlan, más helyeken nehezen olvasható Az előbbeni esetben zárójelben pontok, az utóbbi esetben zárójelbe foglalt szövegrészek mutatják, a fenti másolatban a sérült helyeket.

96.

1618. JÚNIUS 11. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Dejáky László prépositthoz.

Ajánlja özvegy Széchy Tamásnénak a murányi negyedek ügyében előadott kérelmét és kéri erre nézve véleményét és elhatározását írná meg úgy, hogy annak eredetije átküldhető legyen az özvegyhez.

Admodum Rnde domine, fr. in Chro dilectissime.

Salute, et nostri commendatione præmissa. Intelliget Ad. Reverenda D. Vestra ex inclusis literis ea, quæ ad nos Relicta Spectabilis ac Magnifici quondam domini Thomæ Szechy vidua ratione quartarum Muranyensium scribit. Et licet negocium illud nobis non constet, rogamus nihilominus Ad. R. D. V., ut si absque damno proprio ac præjudicio fieri poterit, bonæ dominæ ac orphanis, ob nostrum quoque respectum gratificetur. Nobis vero, quo poterit fieri citius, statum rei suamque superinde mentem ac voluntatem ita perscribat, ut literas Ad. R. D. Vræ, præfatæ viduæ transmittere possimus in specie. His Ad. R. D. V. diu fœliciter valere optamus.

Datæ Posonii, 11 die Junii Anno 1618.

Ad. Rd. D. V. Addictissimus

Petrus Pazmany,

Archi-Episcopus Strigoniensis manu Secretarii propter occupationes Dietales in Consilio.

Kivül:

Admodum Rdo domino Ladislao Deiaky Præposito S. Georgii, de viridi campo, Canonico Ecclæ nostræ Metropolitanæ Strigoniensis, pro tempore Præfecto S. Benedicti etc. domino fratri nobis in Christo observando.

E levél eredeti példánya (amelyet azonban Pázmány, elfoglaltsága miatt, titkárával íratott meg és vele alá is írattatott) fennmaradt az esztergomi káptalan magánlevéltárában: „Lad. 52. Fasc. 4. nr. 7." jelzés alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

97.

1618. JÚNIUS 20.

POZSONY.

II. Mátyás királyhoz.

Ormányközi Györgynek ügyében, bizonyos a király iránti követelesét illetőleg, közbenjái.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Ma^ttas^ Domine, domine clementissime.

Habet humilem quandam prætensionem apud Ma^ttem^ Vestram Egregius d. Gregorius Ormanközy, Ma^ttis^ Vestræ in partibus Regni Hungariæ superioribus Secretarius Bellicus, collectis ad eam demisse obtinendam Dominorum Consiliariorum suffragiis. Quem cum et ego a multis annis in officio Secretariatus penes Illustrissimum D. pie defunctum Cardinalem Strigoniensem ac D. modernum Regni Hungariæ Palatinum, et jam sexennio, in prælibato officio Matti Vræ fideliter inservivisse sciam: supplico humillime Sacratissimæ Ma^tti^ Vestræ, dignetur pro servitiis ipsius fideliter hactenus præstitis, et in posterum pari industria, ac fidelitate præstandis, clementem prætensionis ipsius rationem habere. Quam Sacratissimæ Majestati V^ræ^ propensam erga eum benignitatem, et ego perpetuis promereri contendam servitiis. Servet Deus S. Mattem V^ram^ diutissime salvam atque imperantem.

Datæ Posonii, 20. die Junii Anno 1618.

Sacratissimæ Vestræ Humillimus Capellanus

Archi-Epus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek eredetije, melyen csak az aláírás („Hum. Cap. A. E. Strig.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a cs. és kir. pénzügyminisztérium levéltárában: „Hungarn 1618. július" fasc.-ban, a jul. 21. iratokhoz csatolva. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte már e szöveget *Fraknói V.*: P. P. levelezése 179—180. l.

98.

1618. JÚNIUS 28.

POZSONY.

Domitrovitch Péter zágrábi püspökhöz.

Erélyesen visszautasítja Domitrovichnak azon lépését, hogy őt, az érseket és született pápai követet, saját (esztergomi) egyházmegyéjében bíróilag maga elé idézte, a bécsi nuntius tudtával ugyan, de a hierarchikus tekintetek és a római széknek e hazában való elsőfokú bíráskodását súlyos büntetés alatt tiltó hazai törvények megsértésével, amely törvényeket ha ő az érdekelt Herovich Máté fehérvári prépost ellen alkalmazni kívánná, az, különben is részben bitorolt, javadalmait mind elvesztené.

Reverendissime Domine, frater in Christo observandissime.

Magna me capit admiratio, quod R^ma^ D^natio^ Vra, cum sit Suffraganeus alterius Metropolitæ, in mea Diocesi et Metropolitanum et Legatum Apostolicum in jus vocare præsumat, contra omnem ordinem hierarchicum, juraque ac rationem omnem. Et certe sive personam ipsam, cujus causa diem mihi dicit, sive rem ipsam, de qua agitur, considero, crescit indignitas facti. Nam Hervicius iste ante annos plures per subreptionem, Episcopatum Chianadiensem obtinuit, dum vivens ac valens in Curia Romana superesset R^mus^ Faustus Verantius consecratus Episcopus Chianadiensis. Quocirca R^ma^ D. V. optime meminerit, quod cum Tyrnaviæ Synodus Provincialis per Illmum D. Cardinalem, prædecessorem meum, præsente etiam Apostolico Nuncio celebraretur, in numerum Episcoporum, ad subscribendum admissus non est; dum omnibus manifeste constaret, per subreptionem, ac contra canones ipsum usurpasse Episcopatum. Cum igitur tamquam invasor alieni Episcopatus, censuris Ecclesiasticis tot annis innodatus fuerit, jus omne (etiamsi quod forte habuisset) jam pridem amisit. Accedit, quod ipse bona complura Custodiæ Albensis sibi usurpare, ac Præposituræ adjungere jam pridem conatus est, variasque coram prædecessoribus meis lites hoc nomine cum Custodibus habuit; nunc vero Consanguineo cuidam suo scholari titulotenus Custodiatum conferre vellet, et sub alieno nomine ipse Custodiæ reditus percipere, Præposituræque pagos Custodiæ adjungere, absque lite obtinendo, quod jure habere non potuit. Quam ob rem in tali casu Metropolitanus merito curare debuit, ne Custodiæ præjudicium generaretur. Ego certe hac in re nullum prorsus aliud interesse habeo, quam quod jura Ecclesiæ meæ, cum Dei gratia, sarta tectaque ac illibata conservata cupiam.

Rem ipsam quod attinet, [. . . . . .]bito quidem, sed ex mutua, quæ inter nos est charitate, en exhibeo R^mæ^ D. V. originales literas

sigillo ac subscriptionibus munitas, prædecessorum meorum, qui ab annis octoginta hanc Albensem Custodiam contulerunt, sicut et Dnus Cardinalis Forgach prædecessor meus D. Andreæ Jankovich contulerat. Ego igitur jus, quo antecessores mei usi fuere, in disputationem adduci non patiar. Quod si hæc Illmus D. Nuncius Apostolicus scivisset, haud dubie et Sedis Apostolicæ Legatum, et Metropolitanum, in Sua Diocesi alieni Metropolitæ Suffraganeo, in tali præsertim causa, judicio sisti, inaudito ac insolito prorsus exemplo noluisset.

Vestræ autem Rmæ D. privatim ut Amico suggero: in Hungaria ante Lutheri exortum, imo ab ipsa prima Hungarorum Christianitate eam legem ac consuetudinem fuisse (videantur articulus 19 anni 1471 et articulus 45. anni 1486), ut si quis clericus immediate ad Summum Pontificem recurreret, omisso Judicio Regni Ordinario, beneficio privaretur, sæculares autem capite plecterentur. Quocirca, nisi me Sedis Apostolicæ dignitas (quam ut pupillam oculi observo) retardaret, facile esset in his Comitiis publico edicto declarari dominum Hervicium beneficia omnia amisisse. Quocirca mi Dne Remme, caute et cum charitate in hisce rebus procedendum; nec putet Remma D. V., quod cum Metropolitanis ac Legatis Apostolicis in sua Diœcesi ita procedere possit, ac Domini in Ecclesia sua cum suis Capellanis.

Posonii 28. Junii Anno 1618.

Remmæ D. V. Frater

Archiepps Strigonien.

Kivül:

Paria literarum Dni Archiepiscopi Strigonien: Petri Pazman, qui in simili casu defendebat contrarium:[1] ad Zagrabiensem Eppum Petrum Domitrovits. Anno 1618.

Ezen levélszöveg, egykorú másolatban, fennmaradt a győri káptalan magánlevéltárában: Theca XXXVI. nr. 4663. Fenti közlés ezen példány alapján történik.

E szöveget közölte már *Fraknói V.* (Pázmány P. levelezése 180—181. l.) azon megjegyzéssel, hogy e szöveget már ő előtte kiadta *Ráth Károly,* a „Győri Tört. és Rég. Füzetekben." (I. 160—162. l.)

V. ö. *Fraknói V.:* P. P. és kora, I. k., 481. l. és a fent az 1617. nov. 16. levél szövegéhez írt jegyzetünket.

[1] Megjegyzendő, hogy Pázmány és a győri káptalan közt később (1627. év) feszült viszony állott be, a Pázmány és Dallos győri püspök által felállítani kívánt győri jezsuita-kollégium miatt. A káptalan egy tagja (?) Pázmány 1627. október 7-iki levelét is (lásd alább) gúnyos hátirattal látta el; úgy látszik, ugyanez azután, kezébe akadván ezen 1618. június 28-iki levélmásolat, jónak látta Pázmányra ráolvasni az önmagával való ellenmondást is.

99.

1618. JÚNIUS 30. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Pázmány döntése a Jászóban székelő egri káptalan és a jászói prépostság közti hatásköri viszályban.

Nos Petrus Pazmany Archiepiscopus Strigoniensis, Locique ejusdem Comes perpetuus, Primas Hungariæ, Legatus natus, Sacræ Cæsareæ Regiæque Mattis Summus Secretarius Cancellarius et Consiliarius. Damus pro memoria omnibus has visuris et lecturis, quod cum inter admodum Reverendum Dominum Franciscum Petheö de Gerse Præpositum Jaszoviensem et Venerabile Capitulum Agriense, in ejusdem Præposituræ oppido, et quidem in ipso Jaszo, a Sua Cæsarea Regiaque Ma^tte^ et Regnicolis sancito superinde in Generalibus Comitiis articulo positum, ex hac ejusdem Capituli illic residentia, difficultates quædam et controversiæ ortæ fuissent, Nos quo utriusque partis tranquillitati, et ex mutua fraternaque charitate, conservando, quin et augendo Ecclesiastico decori, semotis omnibus simultatibus provideremus, convocatis dominis aliquot Prælatis et auditis partium difficultatibus et querelis, authoritate Archiep^pali^, hæc ordinanda et inviolabiliter a dictis Præposito et Capitulo observari committenda duximus; ut quamdiu prædictum Capitulum a Sua Ma^tte^ et Regnicolis in aliam residentiam translatum non fuerit, inprimis eidem Capitulo Agriensi liberum sit pro cujusque Capitularium necessitate, et usu, domos, vineas et Agros a venditoribus in eodem oppido Jaszo coëmere, hac tamen conditione, ne quid ullo sub prætextu, de proventibus Præposituræ decerpatur, et omnes ordinarios census, decimas, vel Jura montana, vel quæcumque alia emolumenta ex illis provenire debentia, consuetis temporibus absque omni tergiversatione, persolvant; operas vero et servitia Colonicalia a domibus præstari solita ad limitationem proborum virorum, tam a Præposito, quam a Capitulo, ad ea limitanda adhibitorum, quotannis in uno termino deposita pecuniaria solutione redimant. Templum Parochiale Divi Michaëlis Archangeli ibidem habitum, idem Capitulum ædificare, et in illo divina officia peragere licite possit et valeat, salvis tamen Parocho, a Domino Præposito eligendo, Juribus Parochialibus. Si quæ vero difficultates aut controversiæ inter prædictos Præpositum et Capitulum, vel aliquem vel aliquos Capitularium nasceretur (sic!), illud non ad forum sæculare deferatur, sed si quidem benevole, prout Ecclesiastici ordinis dignitas requireret,

componi controversiæ non possint, ad nos primum, ac Vicarium nostrum, causæ totius complanatio deducatur; hoc per expressum declarato, quod si partes præmissæ huic nostræ expressæ ordinationi et voluntati, in aliqua parte contravenire præsumpserint, extunc ad instantiam læsæ partis, nos vel successores, aut delegati nostri, faciemus, quod dictaverit ordo Juris. Ad quorum omnium memoriam et inviolabilem observationem partes præmissas hortamur pariter, et etiam authoritate nostra Archiepᵖᵃˡⁱ obstringimus, et præsentes literas nostras, quo hæc firmius observentur, patenter confectas, sigillo et manus nostræ subscriptione roboratas, utrique parti dandas duximus et concedendas.

Datum Posonii, die ultima mensis Junii Anno Domini millesimo sexcentesimo decimo octavo.

(L. S.) *Archi-Epus Strigoniensis m. p.*

Kívül, Pázmányéhoz hasonló, egykorú kéz írásával:

Litteræ Archiepᵖⁱ Petri Pasmanii (sic!) ratione residentiæ in Jassow.

Ezen oklevélnek papírral átvont viaszpecsétet viselő eredeti példánya fennmaradt az egri székesegyházi káptalan magánlevéltárában: Num. I., Divisio I., fasc. 2. Csak az aláírás Pázmány kezeírása. Fenti közlés ezen eredeti példány alapján történik.

100.

1618. JÚLIUS 12.

POZSONY.

II. Ferdinand ifjabb királyhoz.

Közbenjár Pakay Benedek személynök ügyében, hogy a császár-király adományozná neki néhai Török István jószágait.

Serenissima Regia Majestas, domine, domine clementissime.

Benigne recordari potest Majestas Vestra in proxime transactis Comitiis Hungaricis ab Illustrissimo domino Palatino, nomine totius Consilii Hungarici Generosum dominum Benedictum Pakay, Suæ Mᵃᵗᵗⁱˢ Personalis Præsentiæ in Judiciis Locumtenentem, ratione bonorum quorundam, Spectab. ac Mᵃᵍᶜⁱ quondam Stephani Török, eidem conferendorum, fuisse apprime commendatum. Cum itaque nihil inde Suæ Majestati decedat, et præfatus quoque dominus Personalis, etiam si de facto ipsi bona illa a Sua Majestate conferantur, longo litis processu, vix toto vitæ suæ tempore ea apprehendet, humillime et ego Majestati Vestræ supplico, ut consideratis fidelibus servitiis, quæ ipse ab ineunte fere ætate Augustissimæ domui Austriacæ, ac Sacræ Regni Hungariæ Coronæ, præsertim jam sub proxime transactis Comitiis, summa cum

fidelitate ac industria præstitit, et imposterum pari semper fidelitate præstare conabitur, dignetur apud Suam Imperatoriam Majestatem pro eo clementer intercedere, quo citius voto suo ac spe concepta frui, bonaque præfata impetrare possit. Quam Majestatum Vestrarum benignam erga eum propensionem, et ego fidelibus ac perpetuis servitiis meis promereri contendam. Servet Deus Serenissimam Majestatem Vestram diutissime salvam atque florentem.

Datæ Posonii 12 die Julii anno 1618.

Ejusdem Serenissimæ Ma^{tis} Vestrae Humillimus servus

Archi-Epus Strigoniensis m. p.

Kívül, Pázmány kezeírásával:

Ad Cameram Aulicam.

Ezen levélnek eredetije, melynek csak aláírása („Hum. s. A. E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a cs. és kir. közös pénzügyminisztérium levéltárában: „Hungarn" 1618. év júliusi fasc.-ban, július 4. (sic!) dátum alatt. Közölte már e levelet *Fraknói. V.:* P. P. levelezése 182—183. l.

101.

1618. JÚLIUS 22. *Kiadatlan.*

TARDOSKEDD.

II. Mátyás királyhoz.

A királynak azon ajánlatát, hogy az Érsekújvárról a cseh hadjáratra elvonandó német katonák házait venné meg az érsek készpénzen, csak úgy látja az érsek teljesíthetőnek, ha vagy borban vagy búzában róhatja le a vételárat. Egyben kéri, hogy a Kékkő várát őrző katonákat a nádor, az aratás idejére, bocsátaná haza.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Majestas, Domine, domine clementissime.

Literas Majestatis Vestræ Sacratissimæ 19. Julii exaratas hodie accepi, quibus Majestas Vestra clementer significat, gratum Majestati Vestræ fore, si domos Præsidiariorum Germanorum in Nova Arce antea emptas condigno precio ad meam rationem redimerem, ut tanto expeditius exercitui Majestatis Vestræ in Bohemiam profecturo, hi quoque Uyvarienses adiungi possint.

Equidem, Sacratissime Imperator, nihil antiquius habeo, quam ut Majestati Vestræ Sacratissimæ cum aliis in rebus omnibus, tum vel maxime in hac Bohemica expeditione omnem possibilem operam fideliter impendam; verum, cum omnes fere reditus mei in vino ac frumento consistant, quorum tanta nunc copia est, ut distrahi nullo modo possint, ideo pecuniæ colligendæ exiguæ admodum rationes suppetunt.

Idcirco fit, ut bimestre quoque stipendium trecentorum equitum Ungarorum[1] in Bohemiam abiturorum mutuato conquirere debeam. Nihilominus, ut Majestas Vestra Sacratissima clementer animadvertat, me omni via possibili Majestati Vestræ obsequi velle, cum ipsam paratam pecuniam nunc deponere nulla ratione possim, duplicem hanc viam Ma^tti^ Vestræ propono, qua domos illas exsolvam.

Prima est: ut quandoquidem Jaurinum ac Comarinum ex Austria ac aliis provinciis magna quotannis vinorum copia ad domum Annonariam Majestatis Vestræ deferatur, ex ea pecunia, qua hujusmodi annona coëmi solet, persolvatur militibus Uyvariensibus precium domorum. Ego Posonii tantum vinorum dabo, quantum pro domibus exsolutum fuerit, ita, ut urna vini Hungarici circiter pro tribus florenis Hungaricis computetur.

Altera via est: ut a Lazaro Henkelio[2] vel a Camera Cremnicensi precium domorum anticipetur. Ego vero tantum frumenti Cremnicii, vel si ita videatur Turoczii dabo, quantum fuerit precium domorum; computando videlicet quinque mensuras Tyrnavienses pro uno floreno Hungarico.

Quicunque ex his modis Cameræ Majestatis Vestræ placuerit, defectus in me non erit. Interim iniunxi officiali meo, ut de precio domorum cum unoquoque militum Germanorum agat consignatisque domibus intelligat, quam summam emptio domorum constituat, ut sic ego quoque in tempore providere possim, vel de vino vel de frumento ad locum destinatum transmittendo. Atque his Ma^ttem^ V^ram^ fœlicissime regnantem diutissime a Deo conservari ex animo cupio.

Datæ ex Tardosked, 22. Julii, Anno 1618.

Sacratissimæ Majestatis V^ræ^ Humillimus capellanus

Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

P. S. Has absolveram, cum ex iis militibus, qui arcem Balassa Kékkő custodiunt, ad me venerunt, ac cum messis tempus sit, instantissime reditum ad suas domos urgent. Cum igitur in Comitiis nomine M^ttis^ V^æ^ promissa sit abductio illorum militum, et re vera nullæ utilitatis sit ipsorum illic mora, dignetur M^ttas^ V^a^ D^no^ Palatino injungere, ut habita sufficienti cautela, deduci illinc possint milites.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („A. Str.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt: Kais. Hofkammer-Archiv, Wien, „Ung. Münz- und Bergwesen“ Fasc. 1617—22. (Nr. 15.266.). Konvolut: „November 1618.“ — Fenti közlés az eredeti alapján történik.

[1] Az újvári őrség magyar katonáit az érsek fizette (némi csehországi segély mellett).

[2] Henkel Lázár bányabérlő a bányák fenntartása ügyében az államnak is hitelezője volt. Lásd: az 1609.: LIV. t.-cz.-et és alább Pázmánynak 1619. augusztus 3-iki levelét.

102.

1618. JÚLIUS 22. *Kiadatlan.*

TARDOSKEDD.

Klesl Menyhért bíboros, császári miniszterhez.[1]

Jelenti, hogy Tardoskeddre rándult a cseh hadjáratba vonuló katonák bátorítására, kiknek kéthavi zsoldját is kifizette, a többit két nap alatt fogja nekik megküldeni; a katonák várják a cs. tanács által nekik megígért posztó szétosztását. Az újvári katonai házak megvétele iránt utal a királyhoz ugyane napon írt levelére.

Illustrissime Princeps ac Domine, Patrone colendissime.

Significandum Ill^mæ Celsitudini Vræ duxi me huc ad locum Novæ Arci vicinum excurrisse, ut milites in Bohemiam expediendos animarem. Evocatis ad me præcipuis Capitaneis ac Vayvodis, in solutionem bimestrem, exiguam, quam habui pecuniam, inter ipsos distribuens, promisi me, de eo quoque, quod residuum est, licet, mutuato colligere debeam, intra duos dies eos contentare velle. Nihil itaque aliud restat, prout etiam Suæ Imperatoriæ Ma^tti insinuavi, quam ut de panno inter ipsos distribuendo, promissa hisce diebus Viennæ, in Secreto Consilio, Commissio, per hunc eundem equitem præsentium latorem quantocyus ad manus officialis mei expedita transmittatur. Absque eo enim nulla ratione discedere volunt.

De precio domorum Uyvariensium Militum Germanorum, cum ego in paratis non habeam, modos ac rationes, quas invenire potui meliores, suæ Imperatoriæ Majestati, promptissimo obsequendi studio humillime suggessi. Stabit in benigno Suæ Majestatis arbitrio. Si quibus aliis modis iuvari poterunt, pro meo posse, nihil equidem in me desiderari patiar. His ego me veteri ac paternæ Ill^mæ C. Vestræ gratiæ ac benevolentiæ commendo Eamque in annos plurimos fœlicissime valere cupio.

Datæ ex Tardoskeddy (sic!), 22. die Julii, Anno 1618.

Illustrissimæ C. V^ræ Servitor et filius addictissimus

Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek eredetije, melyen csak az aláírás („serv. . . . A. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt: Kais. Hofkammer-Archiv, Wien: „Ungarisches Münz- und Bergwesen" Fasc. 1617—1622. Nr. 15.266. Konvolut: „November 1618". Fenti közlés az eredeti alapján történik.

[1] A címzettnek meghatározása a levél beltartalma, címzése (lásd fent: az 1617. november 30-iki levelet, ahol Klesl-t szintén „Princeps"-nek címezi, hihetőleg a bíbornokság címén; a bécsi „püspökség" csak 1631-ben lett herczeg-püspökség!) és aláírása („filius", Pázmány Klesl-nek köszönhette emelkedését) alapján elegendő biztonsággal történt. Külső címirat nincsen. A dolog azért fontos, mert Klesl-t épen 1618. július 20-án ejtették fogságba Ferdinánd és Miksa főherczegek. De, mivel Pázmány Tardoskedden volt akkor, érthető, hogy, ha Pozsonyba el is jutott 22-ig a híre Klesl elfogatásának, Pázmány arról 22-én még aligha tudhatott.

103.

1618. OKTÓBER 21.

TÚRÓCZ.

II. Mátyás királyhoz.

Sajnálja, hogy a király kérését, miszerint az Újvárról a cseh harcztérre vonult magyar huszároknak egy havi zsoldját adná meg, nem teljesítheti; ő ugyanis már semmivel sem tartozik, ami hátralékos zsoldkövetelés van, az a morva segély elmaradásából ered; ő neki, mikor a 2 havi zsoldot előlegezte, a császári tanácsban ígéretet is tettek már annak kifizettetése iránt. Különben is a katonáknak Újváron maradt családjairól máris a jövő zsold fejében az érsek gondoskodik, kit az országgyűlés költségei és egyéb kiadások teljesen kimerítenek. Említi súlyos betegségét is.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Majestas, Domine, Domine clementissime.

Benignas Sacratissimæ Mattis Vestræ literas, die tertia Octobris Viennæ exaratas,[1] cum debita humilitate, et subjectione hodie primum accepi: quibus clementer me requirit Mttas Vestra, ut militibus sive Huzaronibus[2] Ujvariensibus Stipendiariis trecentis, qui in Bohemicam expeditionem deducti sunt, stipendium unius mensis submittere ac subministrare velim. Et licet pluribus jam diebus, gravi et periculoso morbo, lecto affixus detinear; nolui, moram ullam interjicere, quin ad benignum Mttis Vestræ mandatum, hæc pauca humillime suggererem.

In primis noverit benigne Mttas Vestra, ita me ab officialibus meis, quos militari solutioni præfeci, informari; nihil in rationem salarii ipsorum a me deberi, sed, si quas restantias prætendunt, ea ex defectu subsidii Moravici tam præteriti, quam præsentis etiam anni, emergunt. Deinde cum admodum difficile sit, in Hungaria solutionem parata pecunia peragi, dum Viennæ in Secretiori Mttis V^ræ^ Consilio anticipata duorum mensium solutio a me peteretur, ea spes certo facta fuit, quod si ultra duos menses illic morandum sit, stipendia illis ex prædicto stipendio Moravico persolventur.

Accedit, quod cum ægre milites ad hanc expeditionem proficiscerentur, familiæ suæ, quam domi relinquebant, egestatem causati, ea demum conditione discesserunt, ut nihilominus domi necessaria familiæ ipsorum ad rationem futuri salarii subministrarentur, id quod etiam factum est continue.

Præterea, cum et ego magnitudine expensarum in præteritis comitiis tam diuturnis,[3] ac nonnullis piis erogationibus in usus pauperum

[1] A királynak október 3. levelét lásd: *Fraknói:* P. P. lev. 184—185. l.

[2] Ezen helyből az következtethető, hogy a magyar katonaság, melyet (nem a németet) az érsek köteles volt ellátni, huszárság volt.

[3] II. Ferdinándot július 1-én Pázmány koronázta meg a pozsonyi székesegyházban; még július elején szétoszlott az országgyűlés.

ita exhaustus sim, ut præter aliquam vini, ac frumenti copiam, vix quotidianæ necessitati sufficientia suppetant. Nihilominus, ut Mttas Vra Sacratissima certo intelligat, si quis ex parte mea defectus suboriretur, non tam prompte obsequendi voluntatis, quam facultatis defectu fieri; cum ipse in hac gravi ægritudine negotiis attendere nullis possim, severe ac serio Officialibus meis injunxi, ut undique conquisita etiam anticipato pecunia clementissimæ Mttis Vræ voluntati satisfiat.[1]

Deus Sacram Mttem Vram diutissime felicem, florentem ac imperantem tueatur.

Datæ Turoczii 21. die Octobris, Anno 1618.

Sacratissimæ Mattis Vestræ.

Ezen levélnek fogalmazványa, mely azonban nem Pázmány kezeírása, az esztergomi prímási levéltárban van: „Archivum Sæculare. X. nr. 255—276." felírású dobozban. Közölte már e levélszöveget *Fraknói V.* is (P. P. lev. 185—186. l.). Fenti közlés az esztergomi fogalmazvány alapján történik. (V. ö. *Fraknói,* P. P. és kora, I. köt. 393. l.)

104.

1618. NOVEMBER 8.

SELLYE.

A pozsonyi káptalanhoz.

Írja, hogy betegség miatt Túróczból Sellyére visszatérvén, értesült Miksa főherczeg haláláról, kit a káptalan imáiba ajánl.

Reverendissimi ac Reverendi.

Serenissimum Archiducem Maximilianum e vivis excessisse, postea-quam Turóczio ex gravi et periculosa infirmitate divino auxilio liberati, medicis svadentibus Selyam rediissemus, maximo animi dolore intellexi-mus. Volumus itaque R^mas^ ac Rdas Dominationes Vestras hisce nostris

[1] Ezen levélre II. Mátyás király november 6-án felelt (P. P. lev. 188—189. l.) és újból kérte az újvári huszárok részére legalább 2 havi zsoldnak előlegezését, tekintettel a császárt a többi óriási csapattestek tekintetében terhelő zsoldfizetésekre; majd, mikor Pázmány még mindig nem fizetett, szárazabb és parancsoló hangon ismét írt II. Mátyás Pázmánynak 1619. január 12-én (lásd e levelet: Pázmány Péter lev. 207. l.), majd Pázmánynak újabb vonakodása után (1619. január 24. lev.) II. Ferdinánd írt (II. Mátyás † 1619. márczius 20.) ez ügyben ismét 1619. április 11-én (u. o. 214—215. l.), április 29-én (u. o. 221. l.) és május 8-án (u. o. 222—223. l.). Pázmánynak e két utóbbi levélre írt válaszai ismeretesek; az ápr. 11-iki levélre Pázmány május 3-án válaszolt, mert II. Ferdinánd az ő május 8. levelében hivatkozik reá. Ebből megtudjuk azt, hogy Pázmány már kész volt a 2 havi zsold kifizetésére, de feltételül kikötötte, hogy a király neki szabad végrendelkezési jogot adna. II. Ferdinánd ezen junktimot nem fogadta el; a zsoldot követelte, a végrendelkezésre nézve határozatát későbbi időre halasztotta.

fraterne requirere, ut bonum et pium Archiducem et in communi solemni cantato sacro, et singuli privatis suis sacrificiis et precibus habeant commendatissimum. Fuit magnus catholicæ religionis protector ac promotor, et de Ecclesia optime meritus, piorum omnium precibus dignissime commendandus. Cujus memoria sit in benedictione. His R^mas et R^das Dominationes Vestras diu feliciter valere optamus.

Datæ Selyæ 8. Novembris 1618.

R^marum et R^darum Dominationum Vestrarum

addictissimus frater

Archiepiscopus Strigoniensis.

Fenti közlés *Fraknói* munkája (Pázmány P. lev. 190. l.) nyomán történik. *Fraknói* id. h. megjegyzi, hogy e levél eredetije a pozsonyi káptalan magánlevéltárában van, ahol az azonban 1907. évben feltalálható nem volt.

105.

1618. NOVEMBER 17.

SELLYE.

Az esztergomi káptalanhoz.

Visszautasítja a káptalan tiltakozását az ellen, hogy ő (az érsek) a kanonokok által parasztoktól vett szőlők után tizedet szed; ez ügyben már mult évben *Körösi Márk* előtt beigazolta az ilyen tizedszedésnek a kánonjog szerinti voltát, de azt a hazai törvény és szokás is megerősíti. Ha kiváltságuk van, mutassák elő. Vigyék törvény elé a dolgot.

Reverendissimi et Admodum Reverendi Domini, Fratres in Christo observandissimi.

Salute et nostri commendatione præmissa.

Literas Dominationum Vestrarum decima sexta Novembris exaratas accepimus, quibus in memoriam revocant, nos tempore ingressus in Archiepiscopatum obtulisse privilegiorum ac immunitatum Venerabilis Capituli observationem. Nunc vero a vineis rusticanis, quæ per Dominos Capitulares emptæ sunt, Decimas per meos homines exigi, id quod libertatibus Capituli contrarium esse prætendunt. Rogant insuper, ut Tabulæ Regiæ Galgoczii hanc causam discutiendam submittamus.

Equidem satis mirari non possumus, quomodo contra manifestos Ecclesiæ Canones, contra omnium Theologorum ac Jurisconsultorum disertam sententiam, contra jura Regni Hungariæ, contra communem praxim et consuetudinem totius Regni, Decimas ab hujusmodi vineis

denegare velint Vestræ Dominationes, cum aperti Canones sint, et nullo prorsus Docto refragante constet, Bona ejusmodi Decimarum solutioni obnoxia, etiamsi ad Clericos, imo ad Monachos ipsos devenerint, nihilominus a Decimis non eximi. Ostendimus anno superiori Domino Crisino[1] in Petri Tolossani Commentariis citatos hac de re Canones et Doctores, qui facile adducere poterit (sic!). Unde, quod imperiti quidam axiomatis loco venditant, quod Clericus Clericum non decimat, Canonibus omnibus repugnat. Regni lex est, ut qui terragium, vel nonam domino terrestri solvit, pendat et Decimas. Omnium totius Hungariæ Capitulorum testimonia habemus, in omnibus Ecclesiis decimas ab hujusmodi vineis pendi. Certa relatione accepimus etiam Dominationes Vestras, si qui forte tales vineas habuerunt antea, a Prædecessoribus meis petere solitos fuisse relaxationem Decimæ, nunc vero, quod sub nostro regimine jus prætendant, non satis recte agunt. Nolumus exaggerare, quid sub hoc lateat. Decebat tamen Vestras Dominationes aliter in hoc negotio progredi. Privilegia Capituli a nobis observanda etiamnum recipimus. Etsi quid hac de re privilegium habeant, proferant, nec opus est alio labore. Anno superiori, obtulimus nos ad arbitros, Vestræ Dominationes noluerunt. Jam ob valetudinem nobis non vacat ire Galgoczium,[2] si quis injuriam sibi factam prætendit, conveniat nos Jure, et tunc ostendemus, illos esse raptores proventuum ecclesiasticorum, qui decimas Jure debitas Archiepiscopo denegare volunt. Hisce R^mas et Admodum R^das Dominationes Vestras bene valere optamus.

Sellyæ 17. Novembris 1618.

R^mis et Admodum R^dis D. D. V^ris addictissimus frator

Archiepus Strigoniensis m. p.

Kívül:

Reverendissimis et Admodum Reverendis dominis, N. Venerabili Capitulo Ecclesiæ nostræ Metropolitanæ Strigoniensis etc. dominis fratribus in Christo observandissimis. Tyrnaviæ.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Add fr. A. E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az esztergomi káptalan magánlevéltárában: Capsa. 11. Eccl. fasc. I. nr. 50. alatt. Közölte e levelet *Fraknói V.* is. (P. P. lev. 190—192. l.) Fenti közlés az eredeti alapján történik.

[1] Körösi Márk esztergomi kanonok vértanúi halált szenvedett 2 társával (Pongrácz J. és Grodecz M. jezsuita atyák, kassai vértanúk) Kassán, 1619. szeptember 7-én. 1905. évben X. Pius pápa a 3 vértanút a boldogok sorába iktatta.

[2] Galgóczra Forgách nádor bírói gyűlésre (judicia octavalia?) hívta össze az ország egyházi és világi nagyjait 1618. deczember elejére. Lásd alább: 1618. deczember 13-iki levelet és *Fraknói*, P. P. és kora I k., 410. l.

106.

1618. DECZEMBER 6. *Kiadatlan.*

SELLYE.

A győri káptalanhoz.

Előadja a téves híreszteléseklel szemben, hogy ő 1617-ben nem ellenezte ugyan Balásffyval szemben a pozsonyi prépostság mellett a győri custodia egyidejűleg való használatának a pápától való kieszközlését, de a pápai iratokat maga soha sem látta, sőt, mikor az 1618. országgyűlés alatt Csiky részére kívánta Klesl bíboros a custodiát, ekkor Pázmány, Balásffyt is értesítve, Csiky ügyét pártolta Napragyinál.

Quidquid aliquis dicat de custodiæ Jauriensis statu et me vult authorem facere. Rei veritas sic habet, nec aliter referenti fides adhibenda.

Anno 1617. mense Februario cum Pragæ essem, et de Præpositura spes data esset D. Balasffyo, tunc cœpit dicere, optare se, si pro aliquo subsidio ad tempus Custodiam retinere posset. Ego dixi valde commodam fore, si id obtinere possit, cum Præpositura non sit opulenta.[1]

Et quia non sperabat Ill^mum^ D. Colocensem[2] id sibi concessurum, significavit mihi se acturum, ut a Pontifice obtineat dispensationem. Cui ego non contradixi. Quid et qualiter egerit, nescio, hoc scio, quod paulo post venit a Pontifice dispensatio, quam tamen ego non vidi, quia ipsemet D. Balasffy suppressit, cum diceret esse defectuosam, forte ideo, quia solum ad brevem ac certum terminum serviebat, prout ab initio agebatur.

Postea, quod D. Balasffy novam dispensationem obtinuerit, et qualis illa sit, nec vidi, nec author fui, nec unquam vel Illmo Nuncio Apostolico vel uniquam mortalium de hac dispensatione aut scripsi aut nunciavi. Quin potius tempore Comitiorum Ill^mus^ Cardinalis Kleselius aperte per me denunciavit D. Balasffyo, D^num^ Csiky[3] non posse esse sine provisione. Itaque si D^nus^ Balásffy habeat Præposituram, ea conditione habiturus est, ut Custodia cedat D. Csiky, quo possit provideri D. Csiky, sicque exoneretur Camera a pensione ipsi assignata.

Hanc D. Cardinalis voluntatem, ego D. Balásffyo aperui, et idcirco medio R^dmi^ D. Varadiensis ac aliorum Dominorum, institi apud Ill^mum^ Colocensem, ut Custodiatum det Rd^mo^ D. Csiky. Eodem modo apud eundem D. Colocensem institit quoque Ill^mus^ Cardinalis Kleselius eodem nomine.

[1] A dolog világosabban van előadva Pázmánynak 1618. deczember 13-án a királyhoz írt levelében (lásd ezt alább).

[2] *Napragyi Demeter* győri püspök, kalocsai (vál.) érsek († 1619).

[3] Csiky István vál. erdélyi püspök.

Ex quo apparet, an ego sim author, vel promotor negocii. Quicumque rem hanc aliter retulerit, errabit.

Sellyæ 6. Decembris 1618.

Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

Ezen nyilatkozatszerű iratnak Pázmány kézírásához igen hasonló írással írt, de Pázmány által mindenesetre sajátkezűleg aláírt eredeti példánya fennmaradt a győri káptalani hites levéltárban: Theca XXXIX. nr. 28.612. (Fol., 4 oldalas.) — Fenti közlés az eredeti alapján történik. Az eredetin a külső címirat vízfolt miatt eltünt, ezért a címzett meg nem állapítható biztosan, de valószínű, hogy az irat a győri káptalanhoz (hites hely!) vagy egyik tagjához volt intézve. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora I. k., 407—414 l.

107.

1618. DECZEMBER 13.

NAGYSZOMBAT.

II. Mátyás királyhoz.

A királlyal is közli Balásffy dolgát; a bécsi nuntiust is kéri informálni, hogy ő ne erőszakolja a Balásffynak adott dispensatiót, mert Balásffy is jól tudja, hogy a pozsonyi prépostságot a király csakis azon feltevés mellett adta neki (a pápai disp. elnyerése után), ha lemond a győri custodiáról.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Mattas, Dne Dne Clementissime. Fidelitatis ac fidelium obsequiorum devotarumque orationum pro Mattis V^ræ^ incolumitate præmissa oblatione.

Benignas Majestatis Vestræ literas 29. die Novembris datas [1] accepi, quibus clementer Majestas V. injungit, ut de controversia, quæ circa Custodiatum Jauriensem inter Ill^mum^ D. Archiepiscopum Colocensem et R^mum^ D. Thomam Balasffy vertitur, sinceram ac fidelem meam opinionem Majestati V^ræ^ perscribam. Scio Majestatem V^ram^ a Dominis Consiliariis, qui Galgóczium convenerant, copiose hac de re informatam esse. Quia vero interesse illi conventui ob gravem morbum ego non potui, breviter ac aperte meam hac de re sententiam Majestas V^ra^ clementer accipiat.

Quo (sic!) ad personam Domini Balasffy attinet, si ullus alius, ego certe promotioni ipsius faveo, non solum ob singularem ipsius respectum, ac reverentiam, quam omni jure Apostolicæ Sedi debeo, ac libenter etiam cum vitæ discrimine exsolvo: verum etiam privato quodam meo erga D. Balasffyum affectu. Cæterum postquam D. Balasffy dispensationem a Sua Sanctitate obtinuerat, antequam Præpositura Posoniensis per Majestatem V^ram^ ipsi conferretur, Ill^mus^ D. Cardinalis

[1] Lásd e levelet *Fraknói V.*, P. P. levelezése 192—193. l.

Kleselius, Majestatis Vræ nomine, aperte denunciavit nullo modo Majestatem Vram collaturam Domino Balasffy Præpositurum, nisi ex custodia vacante Rmo Transylvaniensi [1] prospici possit. Cameram enim exonerandam esse a pensione, quæ dictum Rmum D. Transylvaniensem sustentabat; hancque Majestatis Vræ mentem a D. Cardinali mihi significatam, egomet aperte Domino Balasffy denunciavi, eamque (?) per Dominum Varadiensem ac alios misi Domino Colocensi, ut custodiatum conferret Rmo Transylvaniensi. Cum igitur tunc D. Balasffy non reclamavit, scienti ac volenti non est facta injuria. Nam certum est, si hanc conditionem refutasset, Præpositurum Posoniensem nunquam a Majestate Vra obtinuisset. Itaque si ipsemet, hac conditione non detrectata, a Suæ Sanctitatis dispensatione recessit, sibi imputet. Ex hoc argumento, salva Sedis Apostolicæ authoritate, induci Illmus D. Nuntius poterit, ut ab hujus causæ ulteriori prosecutione desistat. Nam ut animos Procerum, qui Galgóczium [2] convenerant, dispositos intellexi, magnum Dno Balasffyo periculum, etiam publicæ proscriptionis, imminere, si Illmus Dnus Nuntius hanc rem omnino adurgeret. Habent enim nostri homines potentes impressiones in eo, ne circa beneficia ecclesiastica novum aliquid fiat. Rmus D. Cancellarius [3] Aulæ Majestatis Vræ referre poterit, quid in frequenti Procerum conventu Galgóczii etiam a Catholicis proclamatum sit. Itaque tam pro Sedis Apostolicæ dignitate, quam etiam pro quiete et tranquillitate Ecclesiastica Majestas Vra Sacratissima Illmum D. Nuncium Apostolicum de re tota exacte informari faciat, ac deinceps silentium partibus imponatur. Non deerunt Majestati Vræ Sacr. occasiones D. Balásffy (si promerebitur) ad alia beneficia promovendi. Deus Majestatem Vram diutissime imperantem ac florentem conservet.

Datæ Tyrnaviæ 13. Decembris 1618.

Sacratissimæ C. R. Majestatis Vestræ humillimus capellanus

Archieppus Strigoniensis.

Ezen levélnek egykorú másolata fennmaradt a győri káptalan magánlevéltárában: Theca XXXVI. nr. 4648. Kiadták e szöveget már: Ráth Károly a „Győri Tört. és Rég. füzetekben" I. 162—164. l., valamint *Fraknói V.* (P. P. levelezése 196—197. l.). Fenti közlés a győri káptalan kézirati példánya alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora I. k. 413—414. l. és Magyarország egyházi és pol. összeköttetései III. k., 1156. j.

[1] Csiky István győri kanonok, vál. erdélyi püspök.

[2] Galgoczon deczember elején Forgách nádor az ország egyházi és világi nagyjaival bírói gyülést (judicia octavalia ?) tartott (*Fraknoi*, P. P. és kora I. k., 410. l.), melyen több más ügyben is ítélkezett a nádor.

[3] Lépes Bálint nyitrai püspök volt a kanczellár, ki 1619-ben győri püspök lett († 1623 máj. 6.).

108.

1618. DECZEMBER 14.

NAGYSZOMBAT.

Meggau Leonhard császári főudvarmesterhez.

A lengyel királytól a csehországi zavarok elfojtásához, pénzsegély kérése végett, a császári tanács Pázmányt kívánta követül küldeni, erről a tanács báró Meggau által értesítette is Pázmányt, de Pázmány ez alól felmentését kéri, főleg mivel a követséget czélra nem vezetőnek és a maga távollétét az országból károsnak véli, sőt e küldetése újabb gyanakvásokat keltene.

Illustrissime Domine, Domine observandissime.

Salute ac servitiorum meorum commendatione præmissa.

Quas Illma D. V. 11. Decembris ad me dedit litteras, heri, admodum sero accepi, quibus Illma D. V. significat, Sacratissimam Cæsaream Majestatem, Dnum D. nostrum clementissimum, in præsentibus Reipublicæ necessitatibus ad Serenissimum Regem Poloniæ Legatum me destinare benigne cogitasse. Ideoque ex mente Suæ Majestatis, ac arbitrio Secretioris Consilii hanc benignam Majestatis Suæ intentionem mihi significando, monet, ut quamprimum me in hoc negotio declarem.

Scio, quantum ego Sacratissimæ M^atti^ Cæsaræ ac Augustæ Domui Austriacæ debeam. Scio, quid præsens Reipublicæ necessitas, quid Sacrosanctæ religionis extremum discrimen suo a me jure efflagitent. Itaque nullum ego discrimen, nulla pericula ac difficultates subterfugio, dummodo exiguæ meæ vires, gratum Deo, ac sacræ Majestati Cæsareæ obsequium præstare possint. Quamobrem nec sanitatis damna, ex nupero morbo vixdum reparata, nec adversum anni tempus, nec ulla alia discrimina prætendo, sed quam Deo, ac Cæsari debeo fidem, ac obsequium, libenter præstabo, si omnino Majestati Suæ videatur, e re Suæ Majestatis ac publica esse, ut ego Legatus destiner.

Cœterum illud etiam atque etiam disquirendum imprimis judico, an spes aliqua moraliter certa haberi possit alicujus subsidii e Polonia obtinendi, cum præsertim et bello Moscovitico, et Tartarorum depopulatione, et metu belli Turcici Rex Poloniæ distineatur. Et quod rei caput est, Rex Poloniæ privatim magna pecuniæ inopia laboret, a Regno autem obtineri aliquid posse, vix appareat. Deinde verendum illud quoque, ne Statui Ecclesiastico major confletur invidia, si ego hac Legatione perfungar, suspicionesque variæ ac periculosæ in Ungaria exoriantur, quæ motus aliquos conflare possint. Libenter enim Acatholici in invidiam trahunt omnia Ecclesiasticorum acta, ac occasionem insectandi opprimendique Prælatos captant; nec unquam credunt, id

agere Ecclesiasticos, quod revera agunt, sed odiosis conjecturis omnia ipsorum negocia in partem deteriorem interpretantur.

Ad hæc, cum res quoque Ungariæ sat præcipiti ac dubio gradu hæreant, dispiciendum venit, an plus conducat ad obsequia Majestatis Suæ me in Ungaria manere, vel extra Regni fines versari. Possem et expensarum magnitudinem, et exhaustas meas facultates prætendere, sed volente Majestate Sua, remedium huic incommodo adferri poterit.

Concludo igitur: Et quod ad obsequendi promptitudinem attinet, Illma D. V. Suam Sacratissimam Majestatem certissimam reddere potest, nihil mihi optatius accidere posse, quam si Majestati Suæ Sacritissimæ gratum servitium exhibere possim. An autem ex usu publico sit, me nunc extra Ungariam egredi, sapientissimo Suæ Majestatis judicio discutiendum committo. Servet Deus Illmam D. V^ram^ diutissime salvam ac incolumem.

Datæ Tyrnaviæ 14. die Decembris Anno 1618.

Illmæ D. V^ræ^ servitor paratissimus

Archiepiscopus Strigoniensis.

Eredeti levél formájában megírt egykorú másolata a prímási világi levéltárban: „X. Nr. 116—189" felírású dobozban. Fenti közlés a prímási levéltár példánya után történik. Közölte már e szöveget: *Fraknói V.,* Pázmány P. levelezése, 197—199. l.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora, I. k., 384—387. l.

109.

1619. KÖRÜL.

Utasítás a tizedbérletek kezelőjéhez. *Kiadatlan.*

Instructio arendatoris Decimarum.

1. Quoniam indecens ac merito querelis exposita res est, ut sub nomine nostro aliis colligantur Decimæ, ac Domini terrestres, contra jura Regni, hac ratione defraudentur, dum in ipsorum bonis alii percipiant Decimas. Idcirco inhibemus, ne ulli arendentur Decimæ, quas sub proprio nomine ipsemet, cui arendantur, percipere non possit.

2. Arendator tempestive, antequam tempus arendationis advenerit, Cathalogum conficiat Decimarum utiliorum, ex quibus copiosior fieri solet proventus, et quæ ad rationes nostras percipiendæ videntur. Ittem exaratum Cathalogum formet earum Decimarum, quæ arendari debebunt, adscripto pretio ordinario cujusvis Decimæ; hos autem Catha-

logos ad Festum Sancti Georgii Dno Illmo præsentet, nec postmodum absque expresso consensu Dni Illmi mutationem faciat et reservanda arendet, vel arendanda reservet.

3. Quoniam pro annorum ubertate, eædem Decimæ charius subinde arendari adsueverunt. Idcirco in eo laborare arendator debebit, ut quo fierit (sic! e helyett: „fieri") poterit, majori pretio Decimas vendat.

4. Monetam bonam in pretium Decimarum accipiat. Ac ubi primum arendationis tempus perlapsum fuerit, et pretium Decimarum et Registrum nobis exhibeat. Monetam cujusvis generis seorsim in sacculis distinctis connumeret ac appositis schedulis signet.

5. Cuivis Provisori separatam consignationem dabit Decimator, quas quilibet in proprium percipere debebit. Sicut etiam Dno Illmo omnium hujusmodi Consignationum copiam, eodem ipso tempore præsentabit.

6. Quædam Decimæ in exigua summa arendari solent, eo quod alia etiam onera annexa habeant, verbi gratia, pro Detrekő præter pecuniam dant passim jugera (?) juvenum (?) ciculorum (?), pro Szomolyán et Stomfa præter exiguam arendam copiam lignorum pro culina. Idcirco tempore arendationis hæc proponi debebunt ex veteribus arendatoriis et usu, imo et arendatoriis inseri.

Fenti utasítás fogalmazványa, mely egészen Pázmány kezeírása (az utolsó 6. bekezdés alig olvasható), fennmaradt az esztergomi prímási levéltárban, egy gazdasági utasításokat tartalmazó kódexben (Protocolum U, Pázmány, 1622.) 398. l. — Fenti közlés az eredeti fogalmazvány alapján történik.

110.

1619. JANUÁR 10. *Kiadatlan.*

POZSONY.

A Pázmány-intézet első alapítólevele.

Nos Petrus Pázmán Miseratione Divina Archi-Episcopus Ecclesiæ Metrop. Strigoniensis Loci ejusdem Comes perpetuus, Primas Hungæ, Legatus Natus, per Hungariam Summus Secretarius et Cancellarius Sacratissimi Principis et Domini Dni Matthiæ Dei Gra Electi Romanorum Imperatoris semper Augusti ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ etc. Regis, et Ducis Austriæ, Ducis Burgundiæ etc. Intimus Consiliarius.

Memoriæ commendamus tenore psentium significantes quibus expedit universis, quod cum Nos animadverteremus magno Religionis Catho-

licæ incommodo Personarum Ecclesiasticarum nec copiam nec eruditionem eam esse, quam psentes Regnii Hungariæ necessitates requirerent, diurnas in eo nocturnasque curas posuimus, ut pro virium ac facultatum nostrarum tenuitate cum divina gratia huic necessitati remedium faceremus, tandemque Deo favente, magnis laboribus, ac vigiliis non sine notabili proprio incommodo defectuque quotidianarum necessitatum liberam Domum Viennensem in platea S. Annæ juxta Curiam ejusdem S. Annæ existentem, computatis omnibus expensis sexies Mille flnis pro Alumnatu coëmimus, ac apparatu suppellectilique Alumnis necessaria instruximus, quam de facto Venerab. Capitulo Strigoniensi una cum omnibus Instrumentis literariis ad eam spectantibus sub certo Catalogo cum omni translatione Juris Ntri per manus tradidimus et assignavimus, prout psentium vigore per manus tradimus et assignamus.

Ut autem Alumni in ea Domo degentes honestam sustentationem habere possint, ex propriis Ntris pecuniis Mfico Dno Nicolao Eszterhas de Galántha, et medio ejusdem Mficæ Dnæ Ursulæ Dersffy de Zerdahely Consorti ejusdem in Curia Ntra A.-Eppali Posoniensi per Rdum D. Nicolaum Dallos Lectorem et Canonicum Strigoniensem, coram Groso Dno Benedicto Pakay Personali præsentia, in paratis decem Millia quindecim flnos Ungaricos ac Denarios octoginta quinque dedimus, ita tamen, ut is a Capitulo Strigoniensi hanc pecuniam levaverit, Capitulo se debitorem fecerit, ac cum Capitulo de Censu annuo persolvendo deque sufficienti securitate Summæ Capitalis transegerit, ut ex fassionalibus Ipsius Dni Nicolai Eszterhas de Galántha constat. Insuper ut Alumni majore numero ad Gloriam Dei omnipotentis et exaltationem Sanctæ Rnæ Ecclesiæ interteneri possint, vinum et frumentum valoris quinque Millium Trecentorum nonaginta quinque florenorum hungaricorum et Denariorum octoginta trium eidem Dno Nicolao Eszterhás de Galántha et Dominæ Ursulæ Dersffy de Zerdahely Consorti ejusdem dedimus, quæ Summa Capitalis priori Summæ Capli annexa constituit quindecim millia quadringentos Undecim flnos Hungaricos ac Denarios sexaginta octo, ex quo censum Sex pro Centum annue percipiendo habebit dictus Alumnatus annuos flnos Ungaricos Nongentos viginti quatuor, denarios Septuaginta, quorum Medietas utpote flni quadringenti Sexaginta duo, denarii triginta quinque solventur Viennæ ad Festum S. Georgii, alia Medietas ad Festum S. Michælis juxta obligationes ejusdem Dni Nicolai Eszterhás ac Dominæ Ursulæ Dersffy coram Magistro Luca Borkovith factas. Quod si pfatus Dnus Eszterhás in paratis pecuniis pdictam summam quindecim Millium quadringentorum

undecim flor. Ungaricorum ac denariorum sexaginta octo deposuerit, eam pecuniam integre absque ulla diminutione ad Domum Provincialem Viennensem, per pfatum Capitulum Strigoniense ad Censum deponi volumus, ita ut nunquam in ullos alios usus applicari possit, sed pro alumnatu a Nobis erecto serviat.

Præterea Decimas Oppidi Liska, ac pertinentiarum ejusdem ad Eppatum Agriensem, de jure spectantes, sed multis annis a Camera oppignoratas, et ab hominibus acatholicis possessas, cum Ill^mus D. Sigismundus Forgách modernus Palatinus ad se redemtas iterum in manus acatholici hominis (levata pecunia, qua ipse redemerat) resignare vellet, ad Instantiam Canonicorum Scepusiensium, consentiente etiam Rssmo Dno Eppo Agriensi et Ssmo quoque Dno Ntro Paulo Papa quinto assensum præbente, Nos, nostris propriis pecuniis, utpote quinque millibus sexcentis flnis Hungaricis, ad Ntram Dispositionem sub nomine Capituli Scepusiensis redemimus, ac in usum dicti Alumnatus Viennensis Venerabili Capitulo Strigoniensi de facto per manus tradidimus, prout tradimus eo modo, quo inter pfata capitula transactum est, nimirum: ut has Decimas dictum Capitulum Scepusiense percipiat, et ratione usus annis singulis mille quingentos flnos memorato Capitulo Strig. pro Alumnatu Viennensi deponat, in duobus terminis, scilicet ad festum S. Georgii septingentos quinquaginta et totidem ad festum S. Michælis Archangeli. Quod si vero pdictas Decimas redimi aliquando contingeret, dicta Capitalis Summa quinque Millium sexcentorum florenorum similiter ut illa Millia apud Dnum Eszterhás habita ad Censum pro dicto Alumnatu in Domo Provinciali Viennæ collocetur, nec unquam in usus alios convertatur.

Circa Alumnatus autem administrationem, hæc quæ subsequuntur, futuris perpetuis temporibus observari volumus; nimirum ut Clerici hujus Collegii Viennensis per Nos erecti, Alumni Collegii Pazmaniani nominentur. Administratio autem Collegii plene ac totaliter a Ven. Capitulo Strig. fiat, ita ut semper unus ex Dominis Canonicis Strigoniensibus Viennæ resideat, Alumnos regat, reditus percipiat ac dispenset, victum ac vestitum ordinarium Alumnis suppeditet, ac totius Domus curam habeat. Cum enim bona educatio Alumnorum sub sancta disciplina maximi sit momenti ad totius Religionis Catholicæ incrementum, certe hæc cura viros Ecclesiastica Dignitate insignes decet. Ab hoc autem Præfecto Collegii annis singulis rationem exigent duo a Capitulo Strig. deputati, qui etiam videbunt, si qui in pietate, disciplina domestica, bono ordine, provisione denique necessaria defectus fuerit, omniaque fideliter ad Capitulum referant, ut opportunum remedium adhiberi possit. Numerus Alumnorum

Collegii tantus sit, quantus honeste ex reditibus annuis sustentari possit. Commode autem tot Alumni poterunt sustentari, quot centenos flnos in reditibus habuerit Collegium. Placet vero, ut Alumni quoque ven. Capituli, qui hucusque in Bursa Agni fuerunt, ad hoc Collegium transferantur, sed eo tantum, et non majori numero, ut ex fundationis illius Censu pro quolibet Alumno Centum flni annue haberi possint. Quod si quando minor fuerit Alumnorum numerus, quam deberet esse juxta prædictam limitationem, Præfectus teneatur pro rata deficientium pecuniam asservare.

Ne Collegium istud diversorium sensim efficiatur, magna cum studiorum ac disciplinæ jactura, Præfectus Collegii nulli hospitium præbebit, præterquam illis solis, qui ad exigendas a Præfecto rationes, statumque Collegii inspiciendum annis singulis semel mittuntur a Capitulo, quos expensis Collegii etiam honeste ac frugaliter tribus dumtaxat diebus tractabit Præfectus. Alumnos vero pro comitibus ac famulis non adjunget Viennam venientibus Dnis Canonicis aut aliis, nec sollicitationem ullius negotii Alumnis injungi patiatur. Quemadmodum autem Præfectus neminem admittere poterit ad Alumnatum absque expresso Capituli Strigoniensis consensu, ita etiam neminem dimittat, sine ejusdem Capituli approbatione, licet alioquin errantes verbis ac pœnis debitis in charitate inflictis cogere possit ad ea, quæ ad officium Alumnorum spectant.

Curabit Capitulum venerabile, ut honestæ conversationis ac probitatis Adolescentes ex legitimo matrimonio geniti ad Collegium admittantur, qui tamen antequam acceptentur, scripto proprio sese obligabunt etiam juramenti interpositione ad hæc. Primo: quod quando superioribus videbitur, sacerdotes fient. Secundo: iis studiis et eo usque vacabunt, quibus et quousque superiores eos applicabunt. Tertio: Post Sacerdotium tribus annis ministrabunt in Diœcesi Archiepiscopatus Strigoniensis ad arbitrium AEppi pro tempore existentis, vel Capituli. Quarto: Quod si vero vel Sacerdotium non susciperent, eo quod sua sponte abscederent, aut a Superioribus ob gravem culpam ejicerentur ex Alumnatu, vel certe post sacerdotium susceptum triennale ministerium in Diœcesi Strigoniensi non explerent, expensas in se factas in Collegio refundere teneantur, cogique ad hanc refusionem possint ab AEppo Strig. pro tempore constituto, aut Capitulo Strigon., ut vel ex bonis (si quæ habuerint) medio unius Protonotarii, aut Vicecomitis, sive judicis competentis, expensæ recipiantur, vel etiam corporali detentione ad solvendum adigantur, non obstantibus ullis Privilegiis nobilitatis, vel quibuscunque Constitutionibus Regni. Alumni majori numero Ungari esse debebunt, Sclavi tamen etiam et Croatæ

recipiantur, Germani quoque e partibus Hungariæ oriundi, qui se laboribus Ecclesiarum in his partibus dicatos volent, non excludantur.

Adibunt Alumni Scholas Patrum Societatis Jesu, ac iis studiis vacabunt, ad quæ aptiores judicabuntur, et ne seros nimis hoc Collegium proferat fructus, pueri non recipiantur, sed ii soli, qui vel Rhetoricam, vel adminus Poësim audire possint, si qui tamen ætate provectiores, et qui ad munia Ecclesiastica brevi utiles judicarentur, admitti peterent ad Collegium, etiamsi ad poësim habiles nondum essent, posset Capitulum cum duobus, tribus vel paulo pluribus ejusmodi dispensare, ac eos recipere. Ad universam Philosophiam ac Theologiam illi soli admittantur, qui excellenti ingenio esse judicabuntur. Mediocres post Rhetoricam et Dialecticam Casus audiant.

Confitebuntur Alumni in Collegio PP. Soc. Jesu ac SSmæ Eucharistiæ Sacramentum sument mensibus singulis. Mane postquam sese vestierint, unius horæ quartali orabunt genibus flexis. Vespere autem, dum cubitum concedere volunt, simul omnes Lytanias recitabunt. Sacrum Missæ Sacrificium quotidie reverenter audient, concionibus quoque intererunt, ut modum concionandi addiscant. Ipsi quoque diebus Dominicis, dum alii cænant, per vices concionentur, ac a Præfecto privatim instituantur, si minus idoneum in concionando modum observarent.

Quamvis autem et proventuum administrationem et curam directionemque Alumnatus Rendis Fratribus Nostris Capitulo Strigon. committamus, ne si secus fieret, ob crebram atque utinam non aliquando diuturnam Sedis AEppalis vacationem multa incommoda exorirentur; ita tamen de fratribus nostris Venerabili Caplo Strigon. confidimus, ut quando AEppus exstiterit, ejus nutui ac directioni in Alumnatu administrando (salva tamen manente fundationis ac redituum substantia) sese humiliter accommodabunt. Et si (quod Deus avertat) aliquid eorum, quæ ad bonam ac utilem Ecclesiæque salutarem alumnatus hujus administrationem spectant, negligi contingeret, aut a Ntræ fundationis norma recederetur, Dni AEpi jus habebunt reformandi, ac ad statum pristinum reducendi totam administrandi rationem.

Illud insuper fratres ntros Rendos Capitulum Strigoniense rogamus, ut si unus vel alter ex Comitatu Bihariensi adveniret, qui nos paterno vel materno genere Sanguinis cognatione attingeret, eos absque obligatione sacerdotii studere in Collegio sinant, ut sic Catholica fide una cum studiis imbuantur.

Quam quidem fundationem nostram modo præmisso specificatam, omniaque ac singula ibidem contenta et expressa, Capitulum Strigoniense per suos Plenipotentiarios specialiter ad id deputatos videlicet

Rssmos Dnos Joannem Thelegdinum Eppum Varadiensem et Præpositum Majorem Strigoniensem ac Sac. Cæs. Regiæque Mattis Consiliarium, Joannem Pÿber Eppum Quinqueecclesiensem, Præpositum Feolhevesiensem ac ADiaconum Sasvariensem et Sacr. Cæs. Regiæque Mattis Consiliarium, nec non Rendos Dnos Nicolaum Dallos, Lectorem, Joannem Posgaÿ Cantorem, Ladislaum Deákÿ Præpositum S. Georgii de viridi Campo, Stephanum Senyeÿ ADiaconum Gömöriensem Canonicos dictæ Ecclesiæ Strigon., coram Nobis constitutos, acceptavit et approbavit, suoque ac successorum suorum nomine futuris semper temporibus sancte inviolateque observaturum promisit et obligavit. Unde Nos præsentes Literas Ntras super præmissa Alumnatus Viennensis ad usum Regni Hungariæ, potissimum vero Diœcesis Strigoniensis fundatione necessarias, sigilli nostri majoris appensione et manus Ntræ subscriptione roboratas eidem Capitulo Strigoniensi futura pro Cautela dandas esse duximus, et concedendas.

Datum Posonii in Curia Ntra AEppali decima die Mensis Januarii Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Decimo Nono.

Petrus Pázmány
AEppus Strig. m. p.

Joannes Thörös m. p.
a Secretis.

Ezen alapító-levélnek eredeti, függőviaszpecsétet hordó, pergamenre írt példánya az esztergomi prímási levéltárban van: „Archivum Ecclesiasticum Vetus. Nr. 1637—1662“ felírású dobozban 1641. sz. alatt. Csak az aláírás („Petrus P. AE. Strig.“) Pázmány kezeírása. Ezen alapító-levél példányát a Pázmány-intézet levéltárában és okmánytárában nem láttam. Fenti közlés az esztergomi eredeti példány alapján történik. (V. ö. *Fraknói,* P. P. és kora I. k. 471—474. l., II. k. 128. l.)

111.

1619. JANUÁR 11. *Kiadatlan.*

POZSONY.

A pozsonyi m. kir. kamarához.

A kamarának kérésére Szent-György községbe Moller Vitust küldi plébánosnak, kit Nagy György pozsonyi kanonok fog beiktatni. Bezingbe már előbb küldött volt plébánost.

Generosi Domini, Amici observand^mi.

Salute, ac officii nostri addictissima commendatione præmissa. Felicissimum novum annum precamur DD. Vris. Requisiti a DD. V^ris G^rosis de Parochis ad S. Georgium, et Bezing transmittendis, scientes curam Ecclesiæ Christi, ex officio nobis incumbere, laboravimus in eo

diligenter, ut ad utrumque locum bonos ac exemplares collocare possemus Sacerdotes. Cum itaque jam in Bezing Parochus, qui, lingua Germanica et Sclavonica concionando, populum erudire possit, habeatur, talem et ad S. Georgium Vitum Mollerum Catholicum, et bene qualificatum Sacerdotem, memoratas, Germanicam et Sclavonicam, linguas callentem, per Reverendum d. Georgium Nagy, Custodem Albensem et Canonicum Eccl^{æ} n^{ræ} Posonien., introducendum mittimus ad DD. VV. Rogantes easdem amice, ut de proventibus ad Parochiam illam pertinentibus providere, et aliis subsidiis particularibus, prout sese nobis obtulerant, eidem velint subvenire, ut majori quiete ac commoditate, et rebus vacare divinis, et officio suo sacerdotali satisfacere possit. Multis eum commendare supersedemus: propriæ ipsum commendabunt virtutes, et honesta vitæ conversatio. Speramus eum officii ac vocationis suæ memorem, cum bona populi satisfactione sese gesturum. His DD. VV. G^{rosas} ad multos recurrentes novos annos felicissime valere optamus.

Posonii 11 die Januarii 1619.

Generosis DD. VV. Ad serviendum paratus

Archi-Epus Strigonien. m. p.

Kivül:

Generosis Dominis N. et N. Sacræ Cæs. Regiæque M^{ttis} Cameræ Hungaricæ Consiliariis etc. Dominis Amicis observan^{mis} Posonii.

E levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Ad serv. p. A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban, Kincstári levéltár: Pozsonyi kamarához intézett levelek I. csoport 1610—1619. évi, *E.* betűs csomóban. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

112.

1619. JANUÁR 21.

NAGYSZOMBAT.

A pozsonyi káptalanhoz.

Két pozsonyi kanonokot kér Nagyszombatba, hogy őt a Balásffy ellen az érseki szentszéknél megindúló perben informálják.

Reverendi Domini . . . .

Dominationes Vestræ Reverendæ duos e Dominis fratribus, qui una nobiscum in negotio Domini Balásffy tractare possint, cum plenipotentia huc ad nos expediant. Debemus enim ab iis informari de spoliationibus et aliis similibus D. Præpositi factis. Quia vero

sequenti septimana, die Lunæ[1] vel Martis[2] nos etiam hinc excurremus, necesse est, ut dicti Domini fratres die sabbati proximo,[3] si ante prandium ob festi solemnitatem fieri non poterit, post prandium Posonio moveant, itaque iter suum accelerent, ut die dominico[4] mane hic apud nos se sistere possint. His Dominationes Vestras Reverendas diu feliciter valere optamus.

Tirnaviæ 21 Januarii 1619.

Reverendarum D. V. Frater addictissimus

Archiepiscopus Strigoniensis.

Fenti szöveg közlése *Fraknói V.* műve nyomán történik (Pázmány P. levelezése, 209—210. l.), ahol ő megjegyzi, hogy e levélnek eredetijét a pozsonyi káptalan magán-levéltárában találta. (V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora I. k., 425. l., 1. j.)

113.

1619. JANUÁR 24. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

II. Mátyás királyhoz.

A király deczember 12-iki szigorú rendeletére kijelenti, hogy, bár tartozása az újvári zsold iránt nincsen, mégis, ha akarna is fizetni, nem képes reá, mert már is adósságot csinált a hosszú országgyűlés és a Pazmaneum alapitása körüli kiadásai fedezésére.

Sacratissima . . .

Post fidelitatis ac fidelium servitiorum devotarumque orationum humillimam oblationem. Quas Majestas V. S. clementer ad me dedit die 12 hujus mensis,[5] eas ego qua par est veneratione accepi, quibus Majestas V. benigne mihi injungit, ut militibus Ujvariensibus, qui in castris Bohemicis versantur, duorum mensium stipendium persolvam. Ex litteris vero Majestatis V. S. animadvertere mihi videor Majestatem V. ita de hoc negotio solutionis informatam esse, quasi ego debita stipendia militibus persolvere nolim. Cæterum Mtem V. humillime rogo, dignetur, quod res est, cognoscere. Solutio mihi septingentorum militum imposita fuit a Majestate V., quibus pro temporis ratione ut satisfacerem, modis omnibus laboravi. Et (si meorum officialium calculi

[1] Január 28.

[2] Január 29.

[3] Ez volt január 26-ika.

[4] Január 27.

[5] Lásd e levelet: *Fraknói V.,* P. P. lev. 207. l. — V. ö. még a fenti 1618. október 21. és 1619 január 12-iki leveleket és II. Mátyásnak 1618. november 6., 1619. január 12., valamint II. Ferdinándnak április 29. és május 8-iki leveleit (P. P. lev. 188., 207., 221., 222. l.).

me non decipiunt) usque hodiernum diem ita stipendia septingentorum militum a me persoluta sunt, ut nemini quidquam ex parte mea debeatur, sed debita omnia ob non solutum subsidium restent.

Deinde in Ujvar nunc quoque septingenti milites pleno (ut credo) numero sunt, quibus in dies a me solutio præstatur, sicut et uxoribus ac liberis eorum, qui in castris Bohemicis militant, necessaria per meos officiales suppeditantur. Quæ idcirco solum humiliter suggero Majestati V., ut clementer recognoscere dignetur, me ad eam solutionem non teneri, quam Camera tanto tamque insolito rigore a me exigit.

Cæterum non obstantibus his omnibus, si pecuniam promptam haberem, pro ea, quam Majestati V. debeo, subjectione, obedientia ac serviendi promptitudine, revera libenter in hac rerum difficultate obtemperarem. Sed ingenue ac vere dico, me omnes totius anni reditus, partim in Diætam præteritam insumsisse, partim in aliquas Alumnatuum fundationes convertisse,[1] adeo quidem, ut aliquot millium tallerorum debitum ipse quoque contraxerim, ac ægre tenuiterque quotidianas meas necessitates tolero. Et cum hic quoque variis terroribus omnia plena sint, nec creditam quidem pecuniam uspiam invenire possum. Quocirca Majestatem V. humillime rogo, dignetur pro innata sua clementia hanc meam justam excusationem acceptare, et quod mihi factu inpossibile est, id non voluntate, sed necessitate intermissum recognoscere.

Deus Majestatem V. S. diutissime salvam ac feliciter imperantem tueatur.

Datæ Tyrnaviæ 24 die Januarii A. 1619.

S. Majestatis V. Humillimus servitor ac capellanus

Archiepiscopus Strigoniensis.

Hátirat:

Aus den kaiserlichen Hofkriegs Rath der sehet (?) hierauss was der herr Ezbischov zu Gran wegen bezahlung der Neuhauszlichen hussarn im Veltlager in Behemb schreibet, und sich darvon gleich allerdings entschuldigt, wie das ihme das subsidium bey anderem hoch nothwendigen ausgaben derzeit zuzahlen nit möglich. Wolle desswegen der Hofkrigsrath unbeschwert zur Hof Cammer khomen lassen, ob gedachter herr Erzbischoff zur anfang der Beheimbischen unruhe Irer Mtät zugesagt obgemelte hussaren aus eigenen seckl ohne abbruch des anderen kriegsvolcks, so Ihm zubezahlen obligiret, im lager zu unterhalten.

Ex. Cam. Aulica 7. febr. 1619.

[1] Lásd a Pazmaneum 1619. január 10-iki alapítólevelét fent.

E szöveget *Fraknói V.* a bécsi cs. udvari kamara levéltárában talált eredetiről lemásolta és e másolatot az általa a Magyar Nemzeti Múzeumnak ajándékozott levélmásolat-gyűjteményben (Múz. ktár 1278, F. H., VII. k., II. fasc. 18. l.) elhelyezte. Fenti közlés *Fraknói* kézirat-másolata nyomán történik, mert nevezett levéltárban eszközölt alapos kutatás daczára is e levél nyomára akadni nem tudtam. (V. ö. *Fraknói,* P. P. és kora 393. l.)

114.

1619. FEBRUÁR 3.

NAGYSZOMBAT.

Balásffy Tamás pozsonyi préposthoz.[1]

Közli a 3 feltételt, amely alatt a törvény rendes útjától eltekinteni és Balásffynak megbocsátani kész.

Reverendissime Domine, frater obser^me^. Salutem a D^no^ sempiternam.

Ne Vestra R^ma^ D. de me conqueri possit, claram ac apertam animi mei sententiam ei aperiam.

Quandoquidem Vestra R^ma^ D. Jure suum negotium revideri noluit, sed errata sua agnoscens, sese nostræ voluntati ac dispositioni submisit, tria mihi facienda sunt necessario. P^o^. Error ille tam notorius et scandalosus, qui in templo contigit, sine aliqua poenitentia præteriri nullo modo potest. Nam scandalum grave esset, si tam notorium ac per totum Regnum vulgatum factum, nulla pœnitentia elueretur. 2°. Rescindenda sunt fomenta controversiarum, ex quibus scandala ac rixæ odiaque orta; ne si radix maneat, pullulet in deterius. 3°. Cum et ego pertæsus sum continuarum istarum discordiarum, nec ullo modo velim in posterum solita lenitate uti in hujusmodi rebus, securus esse debeo, quod R^ma^ D. V. ab hujusmodi rixis, contentionibus, odiis, factionibus sacerdotumque illegitimis castigationibus abstinebit.

Ad primum, quod attinet, ut Rma D. V^a^ advertat me quantum salva conscientia fieri potest, leniter agere, pro pœna erratorum præteritorum hanc salutarem pœnitentiam injungo. Ut nimirum eousque Posonium non eat, donec controversiæ omnes cum Capitulo componantur, ac ultro

[1] Balásffy ellen 1619. jan. 21—30-ig az esztergomi érseki szentszék előtt (Nagyszombatban) per folyt, melyben az ügyész őt egyes pozsonyi kanonokok testi bántalmazásáról, a pozsonyi főtemplomban okozott botrányos viselkedésről és egyéb vétségekről vádolta, a szentszék ki is közösítette. Balásffy lemondott a védelemről és magát a prímás kegyelmére bízta. Így került az ügy a prímás elé, aki előbb a február 3-iki levélben tisztázta a helyzetet, majd ez ügyben békebírákat küldött ki, kik egyezséget hoztak létre Balásffy és a káptalan közt, mely egyezséget Pázmány jóváhagyta február 23-án. (Lásd alább. [V. ö. P. P. és kora, I. k. 417—432. l.]).

citroque (sic!) facta reconciliatione, ac perpetua rerum præteritarum amnistia, fraternus amor reparetur, pœnis additis, ne ab alterutra parte mentio fiat deinceps præteritorum. Præterea facta hac reconciliatione, et rebus suis Posonii dispositis, ad initium quadragesimæ Sua R^ssa D^o hic Tyrnaviæ in Collegio Patrum Exercitiis spiritualibus, vigiliis, jejuniis, per duas hebdomas (sic!) sese tradat.[1]

Ad secundum, quod attinet, præcipua fundamenta rixarum et odiorum fuerunt proventuum perceptiones; siquidem ea, quæ R^ma D. V^a deberi sibi putat, Capitulum ex antiqua consuetudine ea non deberi prætendit. Et circa usum quoque Jurisdictionis in personas Capitulares aliqua controvertuntur. In his vero rebus, cum neutra pars in sua causa judex esse possit, necessario per arbitros a nobis assignandos tota hæc controversia decidi debebit, idque in brevissimo termino. Itaque die sabbati proxime venturo, hoc est die 9. Februarii hora septima matutina, in ædibus R^ssi D^ni Vicarii arbitri convenient, coram quibus non litigiose, nec exacerbate, sed fraterne, svaviter, modeste difficultates ultro citroque proponantur, ac quod æquum erit, resolvetur, resolutumque inviolabiliter observetur. Ita autem utrinque, hoc est tam ex parte R^ssæ D. V^æ, quam ex parte Capituli agendum erit in hoc tractatu, ne novarum exacerbationum ac odiorum occasio detur; nam ut obductum cicatrice vulnus in corpore facilius renovatur ac dolet acerbius: ita antequam animi coalescant, facilius ac gravius exulcerantur, si quid asperum intercurrat.

Ad tertium, quod spectat, V^a R^ssa D. assecurare me debebit, scripta assecuratione: 1. quod injurias, quas sibi prætendit a Canonicis factas, nec verbo nec facto vindicabit. 2. Quod nullas novitates in Ecclesiæ Posoniensis administrandi ratione invehet; sed circa beneficiorum, domorum, vinearum ac reliquorum proventuum administrationem laudabiles consuetudines illius Ecclesiæ observabit. 3. Quod nullum ex Dominis Canonicis vel captivitate vel verberibus ac detentione, vel bonorum spoliatione vexabit, nisi jure convictum; multo minus convitiis minisque ac scurili tractandi ratione exacerbabit.

Hæc omnia eo facilius R^ssa D. V^a promittere poterit, quia nihil horum est, ad quod Jure non teneatur. Ad primum enim Jus Divinum obligat, secundum V^a R^ssa D. tempore installationis suæ jurejurando promisit, ut patet ex formula juramenti. Tertium etiam et Jure Divino et Jure Regni debitum est. Illud ego huic obligationi V^æ R^ssæ D. cum protestatione addam, sub hac expressa conditione me condonare errata

[1] Itt e szavak: „Licet tempus hoc abbreviare poterit, si necessarium videbitur“ — a kéziratban Pázmány által törölve lőnek.

præterita, si hæc a R^ssa D. V^a observentur. Nam si observata non fuerint, me velle uti eo jure, quod habeo ratione actionis intentatæ per Fiscalem.

Habet R^ssa D. V^a ea, quæ mihi in præsenti negotio omnino necessaria videntur, quæ idcirco significo, ut sese eisdem accommodare sciat.

Tyrnaviæ, 3. Februarii 1619.

Ezen szövegnek fogalmazványa, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az esztergomi prímási egyházi levéltárban: Fascic. 21., nr. 161. A fogalmazvány szövege után, Pázmány P. kezeírásával, e szavak vannak írva: *Præpositi Posoniensis et Capituli.*

Fenti közlés az eredeti fogalmazvány alapján történik. Közölte már e szöveget *Fraknói* is, P. P. levelezése 211—213. l.

115.

1619. FEBRUÁR 9. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

A pozsonyi káptalanhoz.

Javadalomvesztés terhe alatt február 10-ikére a pozsonyi káptalan összes kanonokjait Nagyszombatba hívja meg.

Reverendi domini, fratres in Christo.

Præmissa salute: Visis præsentibus, singuli quotquot estis in Capitulo, huc ad nos Tyrnaviam, crastina die veniatis, ea quidem celeritate, ut cras, absoluto prius ibi sacro, moveatis, ac ad seram etiam noctem, vel die Lunæ ante ortum solis hic vos sistatis. Secus sub amissione omnium beneficiorum vestrorum non facturi. Valeatis in D^no fœliciter.

Tyrnaviæ, 9. die Februarii Anno 1619.

Archi-Ep. Strigon. m. p.

Kívül:

Reverendis d^nis V. Capitulo Ecclesiæ nostræ Posoniensis etc. fratribus in Christo nobis honorandis. Posonii.

C ito.
ito.
ito.
itissime.

Ugyancsak kívül, ismét más kéz írásával:

Exhibitæ 9. Februarii post horam 4. pomeridianam.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („A.-E Str.") Pázmány saját kezeírása, fennmaradt a pozsonyi káptalan magánlevéltárában: Capsa S., fasc. 1., nr. 18. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

116.

1619. FEBRUÁR 23. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Pázmány bírói ítélete a Balásffy pozsonyi prépost és a pozsonyi káptalan közti viszály ügyében.

Pázmánynak a kiküldött békebírák által a Balásffy pozsonyi prépost és a káptalan közti viszály, és a prépost botrányai ügyében február 20-án létrehozott egyezséget megerősítő okmánya.

Nos Petrus Pázmány, Miseratione Divina Archiepᵖᵘˢ Strigoniensis, Locique ejusdem Comes perpetuus, Primas Hungariæ, Legatus natus, Summus Secretarius Cancellarius, ac Sacratissimæ Cæsareæ Regiæque Mᵗⁱˢ intimus Consiliarius. Memoriæ commendamus per præsentes literas nostras. Quod exortis non ita pridem quibusdam dissensionibus et controversiis inter Reverendissimum dominum Thomam Balásffy, Electum Epᵖᵘᵐ Bosznensem et Præpositum Posoniensem, ab una, parte vero ab altera Venerabile Capitulum Ecclesiæ Posoniensis, posteaquam superinde ad nos veluti Metropolitanum ipsorum recursum fuisset, volentes juxta officii authoritatisquæ nostræ exigentiam, ejusmodi scandalosis prædictarum partium contentionibus, animorumque alienationibus occurrere, easdemque partes ad mutuum amorem pacemque et tranquillitatem inducere, præviis diligentibus nostris monitis et adhortationibus, ambæ prædictæ partes in arbitrativam omnium controversiarum et dissensionum utrinque prætensarum decisionem finalemque determinationem consenserunt, manibusque stipulatis compromiserunt, obligantes sese, quod, quæcunque personæ, pro arbitris compromissariis per nos delectæ, auditis utrinque ipsarum partium querelis et propositionibus, super cunctis earundem differentiis determinaverint, pro ratis, gratis, et acceptis, perpetuoque valituris inviolabiliter citra omnem renitentiam, sub vinculo et obligamine per eosdem deputatos dominos arbitros statuendo, observaturæ erunt. Delectis itaque per nos, per prædictasque ambas partes benevole admissis et approbatis ad decidendas et determinandas cunctas earundem partium differentias, pro Judicibus Arbitris Reverendissimo domino Paulo Almássy, Episcopo Vacien., Præposito Sancti Stephani Prothomartyris, Canonico et in Spiritualibus Vicario nostro, Causarumque Generali Auditore, ac dictæ Sacræ Cæsareæ Regiæque Majestatis Consiliario; necnon Reverendis dominis Georgio Duboczky, Præposito Beatæ Mariæ Virginis de Uyhel; Ladislao Deaky, itidem Præposito Sancti Georgii de Viridi campo, Nicolao Nowak Zolien., et Simone Banowszky Thornen. Archidiaconis, ac Emerico Agriensi Subcustode

et Canonico dictæ Ecclesiæ Metropolitanæ Strigoniensis. Tandem iidem domini Arbitri Compromissarii, die Vigesima præsentis mensis Februarii fideliter nobis retulerunt in scriptisque exhibuerunt, quibus utpote modis et rationibus inter annotatas ambas partes universas earundem differentias sopivissent, et determinassent hujusmodi sub tenore, verborumque serie et contextu. Nimirum:

Anno domini Millesimo Sexcentesimo decimo nono, die vigesima mensis Februarii, ex jussu et mandato Illustrissimi domini domini Petri Pázmány, Archiepi Ecclesiæ Metropolitánæ Strigoniensis, locique ejusdem Comitis perpetui, Primatis Regni Hungariæ, Legati nati, Summi Secretarii Cancellarii ac Sacratissimæ Cæsareæ Regiæque Majestatis Consiliarii: in ædibus Reverendissimi domini Pauli Almássy Episcopi Vacien., Præpositi Sancti Stephani Prothomartyris de Castro Strigonien., dictæ Sacræ Cæsareæ Regiæque Majestatis Consiliarii, Canonici et Generalis in Spiritualibus prælibatæ Ecclesiæ Strigonien. Vicarii, per eundem Reverendissimum Paulum Almássy, necnon admodum Reverendos dominos Georgium Duboczky, Ladislaum Deáky, Nicolaum Nowak, Simonem Banowszky, Emericum Agrien., mediante arbitraria compositione et decisione, certæ quædam controversiæ inter Venerabile Capitulum Posonien. ab una: ac Reverendissimum dominum Thomam Balásffy, Electum Epum Bosznen. et Præpositum Posonien. partibus ab altera, præteritis hisce diebus ex quibusdam causis subortæ et excitatæ, sopitæ penitusque annihilatæ et sublatæ sunt. Prius tamen quam memoratæ dissensiones et controversiæ revideri, discuti ac ventilari inciperent, coram nobis suprascriptis arbitris præmissæ partes, mutua prius utrimque facta reconciliatione ac stipulatione manuum, præmissa omnia et singula, quidquid in controversia partium secundum Deum ejusdemque justitiam decerneretur, eædem partes sub vinculo et obligamine infrascripto, sancte, illibate et inviolabiliter sese servaturas compromiserunt; unde etiam coram nobis in hanc pacis et concordiæ futuris semper temporibus duraturam devenerunt unionem. Facta amnistia omnium præteritarum ultro citroque illatarum Injuriarum.

Quandoquidem autem Venerabile Capitulum prius et ante omnia se per Præpositum plurimum aggravatum esse confiteretur, utpote qui contra Privilegia et antiquas dicti Capituli libertates, immunitates et laudabiles consuetudines, nullo admisso per quempiam legitimo et rationabili demerito, quorundam Capitularium vini, frumenti, vernalium portiones aliasque res, quin imo etiam ipsius Capituli communes proventus ad se rapisset (sic!), arestasset et ademisset: ob id judicatum est diversos ob respectus, ut memoratus dominus Præpositus, juxta solitam et

æquam domini Decani limitationem, divisionem, ac regesti in talibus consueti continentias, quicquid a quopiam per ipsum ademptum fuisset, statim et absque mora ullaque renitentia et difficultate prædictus dominus Præpositus singulis singula restituat restituique faciat et absque aliquo defectu. Quod etiam idem dominus Præpositus, sponte, ultro, fraterne se facturum compromisit.

Quibus præmissis difficultates subinde per dominum Præpositum contra Venerabile Capitulum propositæ, Capituli quoque prætensiones et ad difficultates easdem ex adverso responsiones oppositæ, tali modo ut sequitur limitatæ, et decisæ sunt.

Quantum itaque ad primum. Quod dominus Præpositus urgere videtur, ut nimirum in Consistorio dominorum Capitularium singulis eorum tractatibus intersit, vocemque ibidem ad instar aliorum Canonicorum habeat: Domini Arbitri tam postulationem domini Præpositi, quam etiam Capituli in hoc repugnantiam ex æquo metientes diligenterque perpendentes, judicarunt dominum Præpositum bono id Jure urgere, multo magis exposcere non posse.

Primo ex eo, quod dominus Præpositus, non sit Canonicus, quod fundamentum est dandæ vocis in Capitulo. Secundo quod in Donationalibus litteris Suæ Majestatis Cæsareæ, Præposituræ tantummodo et non Canonicatus mentio esset. Tertio, quod neque prædecessores Præpositi fuissent Canonici, ob idque ad voces dandas et privatas Capitularium consultationes (exceptis tractatibus communibus in defensionem bonorum Capituli, et communium cum Præposito Proventuum institutis) nunquam fuerint admissi. Quarto, quod Capitulum multis et diversis privilegiis ac juridicis quoque decisionibus id manifeste docuit, præsertim vero Adriani Sexti Summi Pontificis Diplomate, in quo per expressum Præposito Posoniensi obtentio Canonicatus in Capitulo Posonien. in perpetuum interdicitur. In eligendo tamen Decano cum Capitulo dominus Præpositus habet suum suffragium, ita, ut Decanus ipse officialem eum sibi eligat, quem magis idoneum esse censuerit, absque ullo Præpositi et Capituli suffragio.

Item quantum ad collationem et Jurisdictionem domorum seu vinearum ad easdem pertinentium attinet, siquidem Capitulum non tantum antiquo usu et consuetudine hactenus semper observata, prædictam collationem ejusmodi domorum et vinearum, verum etiam litteris Privilegialibus Serenissimi quondam Matthiæ primi docuerit, quæ manifestissime in se continent, quod talis collatio seu Jurisdictio dictarum domorum et vinearum præcise saltem ad Capitulum et non ad Præpositum pertineat.

Quantum vero ad directionem et defensionem bonorum communium, celebrationem Judiciorum inter colonos, et byrsagiorum exactionem, compertum est ex ordinatione antiqua, ut hæc etiam cum scitu Præpositi fiant (si id temporis domi fuissent), alias Decanus Capituli, ne quid ob moram damni communibus proventibus accidat, pro sua dexteritate et officii ratione rite omnia administrabit. Cui etiam ob respectum suorum laborum, juxta antiquam Capituli observationem, byrsagia ad florenos quatuor se extendentia libere permittuntur exigenda. Ita tamen, ut Decano ipse ex florenis hisce quatuor, unum pro officiali sequestret.

Quantum autem ad Divinum cultum, siquidem is singulis diebus rite et decenter peragi debeat, ut et ordinationi antiquæ hac in parte satisfiat, et cum ædificatione populi peragatur, ne ob aliquem ejus defectum juxta illud: Maledictus homo, qui opus Dei facit negligenter —, Ministerium servorum in Domo Domini iugiter famulantium aliqua in parte vituperetur membraque a suo capite in diversum trahantur ac dissideant, justum et æquum esse judicamus, ut dominus Præpositus aut Vicarius ad prædictum cultum divinum rite peragendum, celebrationem videlicet Sacrorum, administrationem Sacramentorum, horarum Sacrarum decantationem ac chori decentiam (absque tamen novitatis alicujus introductione) diligentem inspectionem habeant.

In quibus si quid iidem defectuum depræhenderint (sic!), liberum erit ipsis cum charitate fraterna et spiritu lenitatis quemlibet sui officii admonere, ac eosdem ad officium suum rogare, ne ex intermissione boni ordinis et salutaris devotionis, scandalum aliquod apud pios homines, apud Deum vero piaculum committatur.

Et quia etiam non parvi defectus hactenus fuerunt animadversi circa mundiciem et ornatum Altarium, adeo ut pleræque ex iis non aræ, verum vulgares quædam mensæ visæ fuerint. Ut illæ quoque ad consuetum suum nitorem et mundiciem revocentur, talis imposterum ordo observabitur. Primo, ut domini Capitulares, qui aras suas domibus, quas inhabitant, habent adjunctas, vineisque ac certo Censu dotatas, teneantur præfatas aras pure et munde conservare, ne videlicet eæ crassissimis pulveribus obductæ, et lacero ornatu vestitæ conspiciantur, nauseamque celebrantibus pariant. Secundo, ut etiam altariæ illæ simili quoque industria curentur, quarum vineas czechii seu confraternitates in Civitate Posoniensi degentes tenent earumque census percipiunt, incumbet ex officio domino Præposito, adhibito etiam Illustrissimi domini Archiepiscopi Strigoniensis moderni et futurorum (si ita necessarium fuerit) auxilio, ipsas aras per eos quorum interest in suo decore et cultu conservari facere. Quoniam vero dominus Custos quoque Ecclesiæ Poso-

niensis ex antiqua consuetudine quattuor aras debet ornare, videlicet, Sancti Martini majorem, Sancti Salvatoris, Sanctæ Crucis et Beatæ Mariæ Virginis, sicuti antea, ita imposterum quoque in his ordinandis, ac a pulveribus repurgandis, sedulam et diligentem adhibebit operam. Quod ipsum si quispiam Altaristarum, vel etiam ipse dominus Custos, sive studio intermitteret, aut minus curaret, dominus Præpositus aut Vicarius in contravenientes (præmissa prius admonitione fraterna) diligenter animadvertent, eosdemque pro qualitate culpæ ac conscientiæ dictamine mulctabunt. Plurimum etiam interest, ut in Sacrario omnia et singula rite sint disposita, ac diligenti cura serventur Vestes sacræ, Aulea, reliquaque Clenodia Ecclesiæ a blattis et tineis vindicentur. Ad continuandam hanc diligentiam bonumque ordinem servandum licebit dictum Sacrarium domino Præposito certis anni temporibus ingredi et invisere, præsentibus ibidem domino Custode, et duobus aut tribus ex Capitulo fratribus. Ita tamen, ne quis servitor sacrarium ingrediatur.

Quia vero dominus Præpositus nullum interesse nihilque commune habet cum Conservatorio seu Bibliotheca Capituli. Ideo etiam ab ejusdem ingressu abstinebit. Tum quod non sit Canonicus, seu membrum Capituli, tum quod nec Prædecessoribus ejusdem hoc concessum fuerit. Tum etiam vel ex eo, quod in dicta Bibliotheca seu Conservatorio non solum Privilegia Capituli et Prothocola (sic!) habeantur: verum etiam aliorum Capitulorum ac certarum quarundem personarum litteralia Instrumenta, ac summæ pecuniariæ ad fideles manus Capituli assignatæ, tamquam in loco credibili, de quibus omnibus Capitulum ipsum rationem reddere debet, reposita haberentûr et existerent.

Poterit nihilominus dictus dominus Præpositus (electis ad hoc prius per Capitulum idoneis Bybliothecariis, librisque in regesta et ordinem redactis, quorum par apud se dominus Præpositus habebit), si quando aliquibus libris indiguerit, ab ipsis Bybliothecariis petere, quos etiam habebit. Ita tamen, ut tales libri per dominum Præpositum iterum manibus eorum, a quibus eosdem accepit, in Bibliothecam reponendi assignentur.

Contingit etiam persæpe, ut domini Canonici seu Altaristæ, parum memores sui officii, domos, quas inhabitant, vineasque ad easdem applicatas non ita prout decet ædificent et excolant: dignum itaque et summe necessarium est, ut dominus Præpositus una cum Capitulo duos ex Canonicis, ad hoc industriose eligant, qui tam domos Canonicales, quam etiam vineas ad eosdem pertinentes conscientiose, et absque aliqua favoris suspitione investigent diligenterque perlustrent, dicti Capituli privilegio ita exigente. Quam domorum et Vinearum perlustrationem ac

inspectionem, memorati duo Canonici tenebuntur postmodum dictis, dom. Præposito et Capitulo, fideliter referre. In quo si quispiam, posthabita hac in parte admonitione præmissa, delinquens deprehensus fuerit, puniatur eo modo, qui in antelato Privilegio Capituli expressus est. Nimirum ut talis omnibus et singulis tam corporalibus, quam etiam minutis proventibus, obventionibus et emolumentis undecumque et a quocumque sibi provenire debentibus privari debeat eo facto, in tanta videlicet quantitate, quanta ruina vel defectus domus suæ, ac desolationis vinearum, juxta Edictum domini Præpositi et Capituli reformari et restaurari videretur.

Item Conventicula privata seu Conspirationes in malum institutæ, quæ execrabilem quandam scissionem et fomentum mutuarum discordiarum in se complecti videntur, sicuti inter sæculares personas absque gravi punitione non tolerantur, tanto magis inter Capitulares et personas Deo sacras, quæ semper sanctæ paci, synceritati et laudabili tranquillitati studere debent, minime permitti et tolerari possunt.

Quapropter si in tali casu aliqui deprehenderentur, puniantur eo modo, qui in Statutis Capituli est descriptus. Ob hoc tamen fraternæ et familiares conversationes, ac etiam publici tractatus in commodum Capituli vergentes, etiam in domo alicujus fratris ex Capitulo, Capitularibus ipsis interdici non possunt.

Inter alia vero per dominum Præpositum proposita justum esse censemus, ne quispiam dominorum Capitularium Posonio (eo die non rediturus) sine licentia domini Præpositi aut Vicarii aliquo proficiscatur. A legitimis tamen et necessariis itineribus negotiisque Capituli ac etiam privatarum personarum nemo detineri poterit.

Cæterum in iis festivitatibus, quibus dominus Præpositus solemniter Sacra decantare consuevit, ex more antiquo incumbit domino Custodi tempestive apparamenta consueta ad eum locum, in quo se dominus Præpositus induit, deportare, ac consueto ordine disponere. In privatis tamen domini Præpositi Sacris hæc munia Sacellanus ejusdem obibit, petitis a domino Custode ad celebrandum, si quibus indiguerit, rebus necessariis.

Ut vero inter dominum Præpositum ac Venerabile Capitulum constans ac sincera charitas perpetuo ac inviolabiliter vigeat, floreat, et conservetur, operæ præcium est, ut dominus Præpositus Capitulares ipsos absque aliquo personarum respectu Christiano amore complectatur. Pari modo domini Capitulares quoque dicto domino Præposito tenebuntur simili complacentiæ studio obsequium præstare, eidemque in omnibus licitis et honestis (exclusa tamen omni novitatis hactenus

inusitatæ introductione, salvis etiam ipsius Capituli laudabilibus statutis et consuetudinibus permanentibus) obedientiam et reverentiam exhibere.

Ittem quoad dispositionem Testamentariam, eumque qui intestatus decesserit, Capitulum accommodabit se suis Privilegiis et hucusque usitatis consuetudinibus.

Ne vero etiam ansa seu gravamen ratione frequentis condescensionis a colonis Capituli prætendatur, sicuti dominis Capitularibus non licebit imposterum sine legitima causa et necessitate domos colonorum condescendere, ita nec domino Præposito, nec vero ejusdem servitoribus.

Postremo omnium, quia Parochus Posoniensis (præsertim cum nec Iudex fuerit hac in parte, nec ipsius intererat) postposito publico scandalo Capitulique ipsius reverentia, publice pro Concione coram populo omnes Capitulares per modum gravissimæ repræhensionis ac dehonestationis, cum inusitata quadam asseveratione iteratisque putis (?)[1] ignominiose affecit. Ideo conclusum est, ut memoratus Parochus Posoniensis Præfatum Capitulum ita coram populo proscissum ac dehonestatum reconciliet, publiceque eorundem existimationi consulat.

Si quæ vero partium prædictarum præmissos Decisionum Articulos, vel eorum quemlibet, quocunque temporis successu violaret aut violari faceret, ex tunc ad partis læsæ seu conquærentis instantiam, habeat authoritatem omnimodamque potestatis facultatem dominus Vicarius istius Ecclesiæ Metropolitane Strigoniensis pro tempore constitutus, citatis in sui præsentiam partibus, cognitaque ac comperta rei veritate et certitudine, simpliciter et de plano hujusmodi violationis controversias cum adjunctis sibi assessoribus determinandi determinatasque et quascumque tandem pœnas alterutri partium impositas de facto exequendi, appellatione, rescriptis mandatisque quorumcumque judicum, et aliis quibuscumque remediis juridicis sub pæna excommunicationis amissionisque beneficiorum non obstantibus.

In quorum omnium et singulorum præmissorum fidem, et evidentius testimonium ac robur, manu nostra propria subscripsimus, sigillumque, quo utimur, imprimi fecimus.

Datum Tyrnaviæ vigesima tertia prædicti mensis Februarii, anno Domini Millesimo, Sexcentesimo decimo nono.

Ezen ítéletnek Pázmány aláírását nélkülöző másodpéldánya az esztergomi prímási egyházi levéltárban van: „Archivum Archiep. Vetus. Fasc. 21. nr. 161." jelzés alatt. Fenti közlés e példány alapján történik.

V. ö. *Fraknói,* P. P. és kora I. k. 428—432.

[1] „Oratio puta" = tiszta, csinos beszéd. Talán innét vette P. a „putum" szót a „szónoklat" megjelölésére.

117.

1619. MÁRCZIUS 27.

NAGYSZOMBAT.

Pázmány két nagyszombati új intézet részére (szegény tanulók és nemesi ifjak intézetei) két házat vásárol és adományoz.

Nos Petrus miseratione divina Archiepiscopus Eccl^iæ^ Metropolitanæ Strigoniensis etc. Memoriæ commendamus tenore præsentium significantes quibus expedit universis. Quod cum nos ex divino instinctu, necessitatibus Ecclesiæ subvenire, et orthodoxam Catholicam religionem Romanam propagare niteremur, eoque fine ad honorem et gloriam Dei præpotentis et Sanctæ matris Ecclesiæ exaltationem certas fundationes in Libera Regiaque Civitate Tyrnaviensi instituere et erigere cogitaremus, primum totalem domum civilem oneribusque civilibus subjectam Prudentis et Circumspecti quondam Thomæ Wanker, Civis et Inhabitatoris Tyrnaviensis, in platea Sütő ucza (sic!) vocata existentem, ac in duabus sessionibus ædificatam, cui a septentrionali vicus ad portam superiorem ejusdem Civitatis tendit, in meridionali vero plagis (sic!) domus Circumspecti quondam Joannis Obecsky vicina esse perhibetur, nonnullis negotiatoribus et creditoribus Viennensibus per Magistros (ut vocant) Quartalitios, pro liquidis debitis æstimatam et per Senatum Tyrnaviensem assignatam, omni eo Jure, quo ad eosdem creditores pertinebat, in Capitulum Strigoniense translato, nos ab eisdem creditoribus pro parte ejusdem Capituli emerimus, et eidem per manus tradiderimus. Ita tamen, ut prædicta domus Wankeriana, pro habitatione pauperum studiosorum deserviat, quorum totalis cura et gubernatio Patres Societatis Jesu Collegii Tyrnaviensis concernet. Alteram vero domum similiter civilem Prudentis et Circumspecti Pauli Szabo in platea Fölső ucza (sic!) sive Captalan ucza vocata, inter domos R^ndissimi^ domini Pauli Almassy Ep^pi^ Vaciensis et R^ndi^ domini Ladislai Deaki Præpositi S. Georgii de viridi campo, ad Rectoratum Altaris S^mi^ Corporis Christi spectantes sitam, per nos similiter, pro parte jam fati Capituli Strigoniensis emptam et eidem per manus traditam, in usum seu habitationem Nobilium Alumnorum, curæ et administrationi ejusdem Capituli subjectorum dederimus, et assignaverimus, prout tradimus, damus et assignamus etiam nunc præsentium per vigorem. Quarum quidem præfatarum domorum civilium emptionem et per manus assignationem, domini Judex, Senatus et tota communitas Tyrnaviensis in perpetuum et irrevo-

cabiliter ad honorem et gloriam Dei Omnipotentis sponte et libere admiserunt. Insuper pro tollendis difficultatibus, quæ aliquando ratione onerum civilium suboriri exindeque differentiæ et controversiæ utrinque moveri possent, iidem domini, Judex, Senatus et communitas Tyrnaviensis, pro domo Wankeriana duarum sessionum quadringentos, pro altera domo, quæ dicti Pauli Szabo fuit, ducentos, hoc est in toto sexingentos florenos Hungaricos, a nobis levaverunt; ita ut prædeclarata domus ab omnibus censibus, laboribus, taxis, contributionibus, impositionibus ordinariis et extraordinariis aliisque quibusvis oneribus immunes et exemptæ sint. Vinorum vero educillationem in neutra prætactarum domorum ullo unquam tempore licitam aut permissam esse intelligatur. Et si aliquando quocunque sub prætextu, in iisdem domibus vel altera earum sive sub hedera, sive absque hedera educillatio contingeret et deprehenderetur, extunc possit annotatus Senatus vel vero Capitaneus Civitatis pro tempore constitutus, missis satellitibus vel aliis concivibus hujusmodi vasa educillari cæpta pro xenodochio Civitatis mox occupare et auferre. Quod si vero aliquo casu infausto (quem Deus clementer avertere dignetur) prænominatus usus dictarum ædium cessaverit, quamprimum dictus Senatus Tyrnaviensis antelatos sexingentos florenos Capitulo Strigoniensi deposuerit, eadem domus denuo omnibus oneribus civilibus subeundis subiectæ esse debebunt, illaque Capitulum prætactum ferre tenebitur. Quam benevolentiam prædicti Senatus totiusque communitatis Tyrnaviensis Capitulum Strigoniense paris benevolentiæ officiis ac bonæ vicinitatis studio reponere et recompensare adlaborans, sponte et libere promisit, quod ad commendationem ejusdem Senatus Tyrnaviensis duos Nobiles Juvenes Tyrnavienses, iudicio Capituli pro Alumnatu idoneos repertos et morigeros, per continuam successionem eorundem, in locum alterius, quamdiu iste Alumnatus Tyrnaviæ perseveraverit, in numerum alumnorum recipiet, eosdemque more aliorum alumnorum intertenebit, qui regulis et Superioribus dicti Alumnatus, instar aliorum coalumnorum suorum subiecti esse debebunt. Hoc addito, quod si dictus Senatus alios, præterquam Romanos Catholicos pro alumnatu commendaverit, illos Capitulum Strigoniense recipere non debeat, sed qui commendabuntur, Catholici sint, et ad tenendam ac profitendam Romanam fidem Catholicam obstricti esse tenebuntur. In quorum omnium præmissorum inviolabiliter observandorum fidem, memoriam, testimonium et obligationem præsentibus literis tam ipsi nos sigillum nostrum imprimi curavimus ac subscripsimus, quam sæpedicti Capituli Ecclesiæ Metropolitanæ Strigoniensis ac Civitatis Tyrnaviensis sigilla authentica sponte

et libere, ex consensu et voluntate earundem partium, impressa et apposita sunt.

Datum Tyrnaviæ die 27. Mensis Martii Anno Domini millesimo sexcentesimo decimo nono.

Petrus Pazmany m. p.
Archiepiscopus Strigoniensis.

Ezen levélnek eredeti példánya fennmaradt az esztergomi káptalan magánlevéltárában: Lad. 43. fasc., 4. nr. 12. Egykorú másolatai, esztergomi prímási levéltár: „Arch. Eccles. Vetus" nr. 1637—1662. felírású dobozban 1641. sz. alatt; győri káptalani magánlevéltár: Theca XXXVI. nr. 4662. Valamivel újabb másolatok: Budapesti Egyet. Könyvtár, Collectio Hevenesiana VIII. köt., 299. és k. l. és LXVII. k., 429—432. l.

A Hevenesi-féle (VIII. 299.) példányon az aláírás után még e sorok következnek:

Nota. Duas domos Adalberti emi florenis mille: pro libertate dedi Civitati florenos quadringentos.

Domum S. Stephani Regis emi florenis sexcentis, pro libertate dedi Civibus florenos ducentos.

Summa flor. 2200.

Közölte már e szöveget: *Podhracky,* Pázmány Péter élete, 35—37. l. (V. ö. *Fraknói,* P. P. és kora I. k., 469. l.)

118.

1619. MÁRCZIUS 27.

NAGYSZOMBAT.

Pázmány „testimoniales"-levele két más, még Forgách alatt városi telken épített, nagyszombati ház felett a várost megillető jogokról.

Nos Petrus Pazmany etc. Memoriæ commendamus per præsentes. Quod cum Ill^mus^ ac R^ssimus^ quondam D^nus^, Franciscus Forgacz de Gymes, Sa^tæ^ Romanæ Eccl^æ^ Presbyter Cardinalis etc. ex hac luce decesserit, ac propter inexpectatum repentinumque ejusdem obitum, Testimoniales l^ræ^ necessariæ, super binis contractibus, utpote ratione domus Bibliothecariæ, et alterius domus R^di^ quondam Joan. Zaremba, Archidiaconi Barcsiensis et Canonici præscriptæ Eccl^æ^ n^ræ^ Metropolitanæ Strigonien., inter Domos Altarium S^cti^ Blasii Martyris, et S. Barbaræ Virginis sitæ, ac per ipsum ad altariam S. S^rum^ Fabiani et Sebastiani Martyrum, instar aliarum Altariarum applicatæ, per eundem D. Cardinalem, expediri, subscribi et obsignari minime potuerint. Tandem nos requisiti sumus, per D. Judicem Senatum et Communitatem Liberæ Regiæque Cit^tis^ Tyrn. ut pro majori securitate, et tranquillitate futurorum temporum, super iisdem Contractibus, inter præfatum D. Cardinalem, Venerabile Capitulum Eccl^æ^ n^ræ^ Strigoniensis, et Judicem, Senatum Communitatemque Tyrnaviensem,

initis et celebratis, certæ literæ Testimoniales expedirentur. Nos itaque desiderio ejusdem Cittis Tyrn. satisfacere cupientes, communicato etiam negotio cum dicto Caplo Ecclæ nostræ Strigonien., ut occasio diffidentiæ alicujus tollatur, et ne temporis decursu, memoria eorum, quæ transacta sunt, evanescat, ex consensu earundem partium, præsentes nras literas Testimoniales, seu recognitionales, super statu et transactione prædictarum domorum expediendas duximus. Et primo dictam domum bibliothecariam, in quam est transitus ex domo nostra Archieppali, esse in fundo prænotatæ Cittis Tyrn. recognoscimus, atque ex consensu ejusdem per præfatum quondam Illmum D. Cardinalem ad rationem Capli Strigonien. pro usu bibliothecæ et Thypographiæ (sic!) fuisse ædificatam, tali conditione mediante, ut nimirum prædictam domum bibliothecariam Caplum Strigoniense, sine aliqua molestatione aut turbatione tamdiu libere et pacifice possideat, quamdiu ad propriam residentiam Strigoniensem non migraverit, in casu vero Transmigrationis, quam benignissimus Deus largiri dignetur, totale ædificium ejusdem domus, solo seu fundo cedat, et plene atque perfecte ad Fiscum prædictæ Cittis Tyrn. devolvatur. In cujus Transactionis notitiam, permissum est, ut insigne Cittis (salvo libero usu ac pacifico dominio Capli Strigon. usque ad prædictam transactionem permanentem) in pariete domus ejusdem bibliothecariæ depingatur. De domo vero altera, quæ magnis sumptibus antelati quondam Rdi Joan. Zaremba extructa est, cujus occasione certæ differentiæ inter dictum Caplum Strigon. et Cittem Tyrnavien. exortæ fuerant, transactum extitit, ut eadem domus ad altariam S. Dorotheæ in Templo parochiali Divi Nicolai Tyrnaviensi, fundatam applicetur et ad eam per Concionatores Germanicos Catholicos Tyrn. jure perpetuo possideatur (sic!), ea vero domus inter ædes Altariarum Stor. Petri et Pauli Apostolorum, et Sacrmi Corporis Christi existens, quam Rdus quondam Bernhardus Masmannus tamquam Concionator Germanicus Romano Catholicus possederat, per liberam collationem Senatus Tyrn., ad commendationem prælibati Capituli nostri Strigoniensis, alicui Canonico Strigoniensi cum assumptione onerum Civilium, conferenda erat, prout collata est, eandemque domum, oneribus civilibus subjectam, ex collatione ejusdem Senatus nunc possidet Rdus Dnus Emericus Agrien., Succustos et Canonicus sæpefatæ Ecclæ nræ Metrop. Strigoniensis. Deinceps vero, in eodem Domo, eodem Jure Civili, semper ex consensu, et libera Collatione Senatus, alia persona Caplaris bene merita, et post hanc etiam aliæ succedant, tamdiu, quoad Senatui libuerit. Qui demum si istam personarum Capitularium in ea domo continuam successionem tolerare noluerit, hoc quidem ipsi semper liberum sit, domum tamen pro usu Cittis occupandi prius non

habeant (sic!) potestatem, nisi flor. Quingentis, quibus appreciata est, et aliis flor. centum, qui in ejusdem ædificium insumi debebant, in toto flor. Sexcentis Hungaricis (Evictione vero contra Consanguineos prædicti olim Joannis Zaremba, si qui in futurum fortassis existerent, suprascripta domo, penes prædictum Vener. Cap^lum remanente:) dicto Cap^lo Strigon. persolutis, ita tamen, ut hoc per alios Capitulares d^nos, qui domos Civiles possident, in Consuetudinem libertatibus et Juribus Cit^tis præjudiciosam non trahatur. In quorum præmissorum testimonium majoremque firmitatem, præsentibus literis tam nos ipsi sigillum nostrum imprimi fecimus et subscripsimus, quam sæpedicti Cap^li Ec. Met. Srig. ac dictæ Cit^tis Tyrn. sigilla Authentica, sponte et libere ex consensu et voluntate earundem partium imprimi et apponi curavimus.

Datum Tyrnaviæ die 27. Men. Martii Anno Dni 1619.

Kivül ugyanazon írással:

Testimoniales Ill^mi Dni Archiepiscopi D. Petri Pasmanii super Contractu ratione duarum domorum Tyrnaviensium.

Ugyanott feljebb, egykorú, de másféle írással:

Attestatio contra Relictam Georgii Pogranii cum aliis annexis.

Ezen bizonyság-levélnek függőpecsétes eredetije fennmaradt az esztergomi káptalan magánlevéltárában: Ladula 43., fasc. 4., nr. 9.; egykorú másolata pedig, mely nem Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: Kincstári Levéltár: „Ecclesiastica" fasc. 2. nr. 13.; egy másik, egykorú másolat pedig az esztergomi prímási egyházi levéltárban: Fasc. 23., nr. 182. Közölve lőn e szöveg már: Győri Tört. és Rég. Füz. I. köt., 164. l. Fenti közlés az Orsz. Levéltár példánya alapján történik. (V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora. I. k., 469. l.)

119.

1619. ÁPRILIS 26.

NAGYSZOMBAT.

II. Ferdinánd királyhoz.

A túróczi és liptói tizedek bérletére a zólyomi kamara és névszerint a bérösszeget fizető Henkel Lázár ez évben nem reflektálván, értesíti a királyt, hogy azokat magánosoknak fogja bérbeadni.

Sacra Regiaque Majestas, Domine Domine Clementissime.

Fidelium servitiorum ac devotarum orationum mearum in gratiam Ma^ttis Vræ humillimam oblationem.

Duorum integrorum Comitatuum Thurocz videlicet ac Lipto Decimas, annis retroactis, pro usu Cameræ Ma^ttis Vr^æ Zoliensis, arendare

consueverant, ac precium earundem decimarum D. Lazarus Henkel, persolvit hucusque quotannis. Nunc vero cum juxta Regni Constitutiones ad festum S. Georgii Arendationes Decimarum fieri debeant, requisivi dictum D. Henkelium, an hoc quoque anno precium illarum Decimarum velit persolvere, qui diserte ac constanter respondit, se amplius persolvere nolle, cum satis superque sit frumenti anni præteriti.

Cum igitur, hoc responso accepto, providere debeam rebus meis, ne si tempus Arendationis Decimarum elabatur, magnum accipiam detrimentum, idcirco statui aliis arendare volentibus, Decimas hujus anni collocare. Quod ipsum, eo fine Ma^{tti} V^{ræ} humillime significandum censui, ne quis postmodum conqueri possit, mea sponte me aliis potius, quam usibus Cameræ Ma^{ttis} Vestræ Decimas meas collocasse. Deus Ma^{ttem} Vestram diutissime salvam tueatur ac regnantem.

Datæ Tyrnaviæ 26. die Aprilis 1619.

Sacræ Regiæ Ma^{ttis} V^{ræ} Humillimus Capellanus

Archi-Eppus Strigoniensis m. p.

Ezen levél eredetije, melynek csak aláírása („H. C. A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a cs. Udvari Kamara Levéltárában: „Hungarn" 1619. é. július havi fasc., júl. 2. dátum alatt. Közölte már e levelet *Fraknói V.* (P. P. lev. 220. l.). Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. Fraknói, P. P. és kora, III. k., 366. l., 1. j. és II. Ferdinándnak 1619. júl. 2-án adott válaszát (P. P. lev. 228—229. l.), valamint alább Pázmánynak 1619. aug. 3. levelét.

120.

1619. ÁPRILIS 26.

NAGYSZOMBAT.

II. Ferdinánd királyhoz.

Soós István érdekében közbenjár.

Sacra Regia Majestas, Domine Domine clementissime.

Fidelium servitiorum et devotarum orationum mearum, in gratiam Ma^{ttis} V^{ræ} humillimam oblationem.

Requisivit me, clementissime Domine, Generosus Dominus Stephanus Soos, significans, se ratione quarundam Restantiarum, cum Rationum Magistris difficultates habere; rogavitque me instanter, ut eum Ma^{tti} V^{ræ} commendarem. Ut itaque petitioni ipsius satisfieret, humillime

supplico Ma^{tti} Vestræ, dignetur in eo negotio Ma^{ttis} Vestra benignam suam erga ipsum ostendere gratiam.

Servet Deus Ma^{ttem} V^{ram} Regiam diutissime salvam ac regnantem. Datæ Tyrnaviæ 26 die Aprilis 1619.

Sacræ Regiæ Ma^{ttis} V^{ræ} Humillimus Capellanus

Archi-Epus Strigoniensis m. p.

Kivül:

Ezen levélnek eredetije, amelynek csak aláírása („H. Cap. A.-E. S.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a cs. udvari kamarai levéltárban (K. u. k. Hofkammer-Archiv, Gem. Fin. Min.): „Hungarn" 1619. évi május havi csomóban, május 8-iki dátum alatt. Közölte már e szöveget *Fraknói V.*, P. P. levelezése, 219. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

121.

1619. JÚNIUS 7.

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Ellenzi azt, hogy Ő Felsége a magyar rendeknek megengedje, hogy a csch és morva rendekkel a békekötés ügyében kölcsönös küldöttségek útján érintkezzenek addig, míg e rendek seregeiket Ausztriából ki nem vezetik; Pázmány előrelátja, hogy a Bécsből Prágába menni akaró magyar küldöttség rejtett czélja a cseh-morva rendekkel való szövetkezés és ezen hátvéddel a vallási gravaminalis fellépés.

Clementissime Domine.

Mittitur Legatio ad Majestatem Vestram a Statibus hic congregatis. Et quamvis species Legationis plausibilis sit, ea nimirum, ut interpositione Hungarorum, pax et reconciliatio cum Bohemis concludatur, reipsa tamen finis ac scopus totius hujus Legationis is est, ut si annuente Majestate Vestra plenipotentiarii Legati Statuum Pragam ad Directores mitti poterunt, confœderatio cum Bohemis ac Moravis ante omnia ineatur, ac deinde gravamina, seu difficultates protestantium Hungarorum, una cum difficultatibus Bohemorum pari passu (sic enim loquuntur) executioni demandentur ac effectuentur.[1] Et, si de veris ac realibus gravaminibus ageretur, nulla hac in re foret difficultas, cum constet eam esse Majestatis V. benignam voluntatem, ut quæ revera gravamina sunt fidelium subditorum, reipsa complanentur. Verum ita in hoc negotio

[1] Az 1619. május 26-ára összehívott pozsonyi országgyűlés június elején nyílott meg. Az osztrák, cseh és morva rendek már előbb iratokkal érintkezésbe léptek a megyékkel, sőt az osztrák és a morva rendek az országgyűlésre is küldötteket menesztettek; ezek főleg a magyar hadak visszahívását és a magyar rendekkel való szövetkezést szorgalmazták. Viszont a király Bécsben a csehek részéről, gróf Thurntól a cseh sereg kivezetését követelte. Ezen dolgot, más, korábbi és későbbi dolgok mellett, említi Pázmány az ő 1619. évi: „Falsæ originis motuum Hung. succincta refutatio" művében (Op. Omnia Ser. Lat. VI. köt., 516. és k. l.), valamint 1620. évi: „Vindiciæ Ecclesiasticæ" című művében (u. o. 559. l.)

gravaminum procedent protestantes, sicut in negotiis religionis. Et quemadmodum, quæ illis adlubescunt, ea in scripturis contineri contendunt, ita in iis omnibus aggravatos se prætendent, quæcumque juxta intentum ipsorum non fiunt.

Quamobrem pro fidelitate Majestati Vræ debita, tenuem meam opinionem hac de re perscribendam censui.

Inprimis igitur, existimo, rescribendum esse Statibus, gratum esse Majestati Vræ hoc ipsorum studium, nec unquam Majestatem Vram abhorruisse ab æquis ac honestis pacis conditionibus. Deinde significandum Statibus, non videre Majestatem Vram, qua ratione, salva Regiæ dignitatis Majestate, de ullis pacis conditionibus tractari possit, eo usque, donec Miles Bohemicus non solum a Suburbanis Viennensibus, verum etiam ab ipsis Austriæ finibus educatur. Si enim in hoc rerum statu, quippiam de pace concluderetur, totus orbis Christianus exsistimaret, vi potius et armorum metu, extortas esse pacis conditiones, quam ex benigna ac Regali clementia. Itaque si serio ac cum fructu, pacis et concordiæ consilia Status Ungarici tractari velint, id efficiant, necesse est, ut Exercitus Bohemici, Austria excedant, ac tum demum deputati Commissarii plenipotentiarii Ungarorum hanc pacis tractationem felicibus auspiciis aggrediantur. Et si forte Bohemi difficiles se in hoc ex Austria receptu (sic!) ostenderent, benigne Majestatem Vram Status ac Ordines admonere, ut juxta priores benignas litteras, ad Palatinum Regni Hungariæ datas, Insurrectio Generalis acceleretur.

Hæc sunt Clementissime Domine, quæ mihi in hoc casu rescribenda videntur, nisi tamen gravis et inevitabilis necessitas aliud suadeat. Rationes vero tenuis hujus meæ sententiæ deducere, nihil attinet, alterum tamen ex hujusmodi responso Majestatis Vræ sequetur, ut vel Bohemi (quod ego haud credo) sese recipient extra fines Austriæ, vel si id facere nolint, pacis tractatio non a Majestate Vræ impedita, sed a Bohemis neglecta videbitur, sicque animi Ungarorum in Bohemos reddentur alieniores. Deus Majestatem Vestram diutissime salvam ac florentem tueatur.

Datæ Posonii 7 die Junii 1619.

Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ Humillimus capellanus

Archi-Epus Strigoniensis m. p.[1]

Kívül:

Alla Majesta del Re Ferdinando, mio Signore.

[1] Pázmánynak ezen (június 7.) levelét a magyar rendeknek azon küldöttsége hozta Bécsbe, amely innét, ha a király beleegyezett volna, Prágába volt menendő. Ez kitűnik II. Ferdinándnak 1619. június 13-án Pázmányhoz írt leveléből (P. P. lev. 225. l.), amelyben a dolog érdemére nézve őt az ország rendeihez írt leiratra utalja.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Hum. cap. A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a budapesti Országos Levéltárban, Kancelláriai Osztály: „Acta Diætæ anni 1619—20" című kódexben a 31—34. lapon. Közölte már e szöveget, több lényeges kihagyással, *Fraknói V.*, P. P. levelei 224—225 l. Fenti közlés az eredeti alapján történik. (V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora I. köt., 441. és k. l., III. köt., 352. és k. l., P. P. élete, Tört. Életr., 113. l.)

122.

1619. JÚNIUS 20.

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Megküldi az ausztriai rendekhez az országgyűlés által intézendő átirat fogalmazványát. Helyesli, hogy a cseh és morva rendeknek fegyverszünet adassék azon feltétel alatt, hogy azalatt a béketárgyalások folyjanak vagy a királlyal vagy a kir. biztosokkal. Ajánlja továbbá az országgyűlés elnapolását, bizonyos kikötések mellett.

Sacratissima Majestas Regia, Domine Domine clementissime.

Laboravi in eo, ut legatis Austriacis responsum conveniens dari possit a Statibus Hungariæ; ac hisce annexum scriptum concepi, cujus copiam Majestati Vestræ transmitto, ut si quid addendum sit a Majestate Vestra, intelligam. Coram Prælatis ac Baronibus lecta res est, et (uno alterove Barone excepto) ab omnibus approbata.

Pro fidelitate Majestati V^æ^ debita, illud quoque significandum fuit. Primo. Vix videre me, quomodo in negotio tractationis pacis spem reponere possimus; siquidem Dominus a Tiffembach[1] coram nobis pluribus aperte dixit, in iis, quæ Comitia Bohemica et Moravica concluserunt, ne punctum quidem esse immutandum. Qua ratione vero cum tot innocentium ac fidelium servitorum Majestatis V^æ^ proscriptione, pax stabiliri queat, ego quidem haud video. Nihilominus, ut in omnibus clementia Majestatis V^æ^ ac pacis desiderium elucescat, ad eam interrogationem, quam per D. Palatinum Status faciunt, de armorum suspensione, pro tenui mea opinione, respondendum videretur, Majestatem Vestram et pacem et armorum suspensionem libenter admissuram, si modo spes certa affulgeat, ut durante hac suspensione, pax componi possit. Quo circa si et Ungari et Bohemi ac Moravi delegatos suos plenipotentiarios ad pacis tractationem Viennam ad V. Majestatem, vel ad deputatos Majestatis V^æ^ Commissarios miserint, appareatque ex postulatis Bohemorum, ipsos revera pacem velle, et non tantum

[1] *Tieffenbach Frigyes* bárót a morva rendek küldötték következként a magyar országgyűléshez.

lucrandi temporis causa inducias velle: Majestatem Vestram e vestigio armorum suspensionem admissuram esse. Idcirco id agant Ungari, ut hujusmodi plenipotentiarii quamprimum mittantur.

Secundo. Circa Comitiorum Præsidem,[1] salvo sapientissimo Majestatis Vestræ consilio, mihi inprimis videtur, in eo elaborandum esse, ut cum et ex parte Turcarum, et ex parte Bohemorum omnia sint in motu, Comitia hæc dissolvantur, et in tempus opportunius differantur, assecurando regnicolas, quod ex Consiliariorum Ungarorum fideli sententia, quamprimum commode celebrari poterunt Comitia, ea Majestas Vestra curabit celebrari. Ne tamen conventus hic ac labor sit frustraneus, Majestatem Vestram concedere Palatino authoritatem, ut de iis, quæ ad præsentes motus spectant, deque confiniorum provisione, cum Regnicolis tractare, et ad ratificationem Majestatis V. concludere possit. Item, cum Majestas V^{a}, juxta benignam a se factam oblationem, intendat fidelium suorum gravamina primo quoque tempore, adeoque ante futura Comitia, quoad fieri poterit, omnino ac de facto tollere, id quoque a fidelibus suis Statibus optare Majestatem Vestram, ut ea omnia gravamina, quæ ad tempus futuræ Diætæ tolli posse existimant, scripto Majestati V^{æ} exhibeant, ut juxta illud ordinari et executioni omnia demandari possint. Denique illud quoque Majestas V^{a} refricet, quod si Bohemi, nec ad interpositionem Ungarorum, nec ad benignas et paternas Majestatis V^{æ} oblationes, pacis consilia suscipere velint, concludant Status, qua ratione medio D^{no} Palatino (sic!), Regnum Ungariæ Majestati V^{æ} assistere velit.

Hæc sunt, clementissime Domine, quæ suggerere Majestati V^{æ} humillime debui. Deus Majestatem V. diutissime salvam tueatur.

Posonii 20. Junii 1619.

Sacratissimæ Majestatis Vestræ

humillimus capellanus

Archi-Epus Strigon. m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a budapesti Országos Levéltárban: Kancell. Osztály „Acta Diætæ a. 1619—20. czímű kódex 79—82. lapjain. Közölte már e szöveget *Fraknói V.*, P. P. lev. 226—228. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora I. k., 405—407. l. és III. k., 353. l.

[1] Ez úgy értendő, hogy a rendeknek Bécsbe menesztett küldöttsége a királytól az esetre, ha ő nem jön le személyesen Pozsonyba, azt kérte, bízná az elnöki tisztet a nádorra. Pázmány elnapolási javaslata mellett ez tárgytalan lett volna. Tényleg azonban a király kir. biztosokat akart az elnökléssel megbízni, de a nádor tiltakozása miatt, végre is őt bízta meg.

123.

1619. JÚLIUS 4. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Tengnagel Sebestyén bécsi udvari könyvtárnokhoz.

Istvánffy történetkönyvének, összevetés végett átadott példányát visszakéri komornyikja, Szilágyi János által.

Excellentissime Domine Doctor, Salute et addictissima nostri commendatione præmissa.

Historias D^ni^ Istvanffii, quas pridem apud D. V. reliqueramus, ut conferret cum priori et manu scripto exemplari ejusdem D^ni^ Istvanffi, repetimus jam et mitti desideramus per præsentium assignatorem, signanter (kéziratban: „gr.") D^num^ Joannem Szilagy cubicularium nostrum. De reliquo D^nem^ V^ram^ diu feliciter valere optamus.

Datæ Posonii, 4. Julii, 1619.

Excell^mæ^ D. V^ræ^ Addictus

Archi-Eppus Strigoniensis m. p.

Kívül:

Excellentissimo Domino, Doctori Tennagel, Sacræ Regiæ M^ttis^ Bibliothecario et Ámico nobis observandissimo.

Ezen levél eredeti példánya fennmaradt a bécsi udvari könyvtár (K. u. k. „Hofbibliothek") 9737^s^ jelzésű kódexében: fol. 172^r^. Úgy a levél, mint a címírás Pázmány P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora I. k., 70—71. l., valamint Pázmánynak fenti 1605. decz. 17., valamint alábbi: 1619. júl. 23. és szept. 6. leveleit.

124.

1619. JÚLIUS 23. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Tengnagel Sebestyén bécsi udvari könyvtárnokhoz.

Dícséri Tengnagelnek buzgalmát Istvánffy történetkönyvének átnézésében. Helyesli, hogy ő írjon hozzá előszót. Moretus könyvkiadónak írt. Kéri az eredeti példány visszaküldését Nagy György levélvívő által. Az előszó tartalmához forrásul küld egy imént megjelent könyvecskét; mellékeli Istvánffy rövid életrajzát és képét. A Moretushoz írt levélen üresen hagyott külső czím helyét kéri kitölteni.

Nobilis ac Erudite Vir, Domine Amice Observand^sme^. Salutem a Deo sempiternam.

Quas ad nos dedit D. Vestra 6. Julii, eo quo par est, affectu legimus. Diligentiam in hystoria Ungarica revidenda vehementer pro-

bamus, daturi operam, ne Dnem Vram positi in eo opere laboris pœniteat.

Ut Epistola dedicatoria a Dne Vra præfigatur, probamus, atque ut id fiat, rogamus. Scripsimus paucis ad Moretum,[1] nobis alias incognitum, secuti in hoc consilium Dnis Vestræ. Quod si jam revisa sit a Vra Dne et collata hystoria, majorem in modum rogamus, velit nobis authographum remittere, per D. Georgium Nagy, qui has deferet. Mittimus D. Vræ libellum. nuper admodum Tyrnaviæ excusum, cujus præfatio materiam præfationi a Dne Vra præfigendæ suppeditabit. Adjungimus etiam compendiosam vitam (sic!) D. Istvánffii, Hystoriarum authoris, delineationem, quæ itidem inseri præfationi posset.

Moreti nomen nobis ignotum; inscribet igitur D. Vra, quas nos puras hisce inclusimus literas.

Posonii, 23. Julii, Anno 1619.

Vræ D. Addictus

Archiepus Strigoniensis m. p.

Kívül:

Nobili ac Erudito Viro, D. Sebastiano Tengnagel, J. utriusque Doctori, Sacræ Regiæ Mttis Bibliothecario, domino Amico nobis observando. Viennæ.

Ezen levél eredeti példánya fennmaradt a bécsi udvari könyvtár 9737s jelzésű kódexében: fol. 174r. Csak az aláírás („Add. Arch. Strig.") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. Pázmánynak fenti 1605. decz. 17., 1619. júl. 4. és szept. 6. leveleit.

125.

1619. JÚLIUS 29.

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Forgách Péter ügyében, a nádor (Forgách Zs.) által neki adományozott váczi kapitányságot illetőleg, közbenjár a királynál.

Sacra Regia Majestas . . .

Domine, Domine Clementissime.

Fidelium servitiorum meorum, in gratiam Mttis Vræ Smæ humillimam oblationem.

[1] Jan. *Morentorf* (Joannes Moretus) antwerpeni könyvnyomdász, ki 1583-ban apósának, a Leydenbe átköltözött *Plantin Kristófnak*, antwerpeni nyomdáját vette át (ez adta ki az antwerpeni polyglottát 1569—1572-ben), a legnevesebb könyvnyomdászok egyike volt A Plantin-czégnek (Leyden) 1800-ig pápai egyedárúsági joga volt a liturgiai könyvekre.

Intellexi Illmum D. Comitem Palatinum, Capitaneatum Vacziensem, vigore Plenipotentiæ sibi a Majestate Vra concessæ, Magnifico Domino Petro Forgács, ad benignum Majestatis Vræ assensum et ratificationem contulisse. Requisitus itaque ab eodem, committere non potui, quin eum hisce litteris Majestati Vræ commendarem, dignum esse existimans, tum ob respectum Illmi Dni Palatini, cui sanguine junctus est, tum vero intuitu propriæ ejusdem fidelitatis, ac militiæ probatæ, ut in dicto Capitaneatu Vacziensi, quem ei Dnus Palatinus contulit, a Majestate Vra conservetur. Quam Majestatis Vræ gratiam, fidelibus meis servitiis, ac devotis præcibus demereri enitar.

Servet Deus Majestatem Vram diutissime salvam ac fœliciter Regnantem.

Datæ Posonii 29. Julii Ao 1619.

Ejusdem Sacræ Regiæ Mattis Vræ Humillimus Capellanus

Archi-Epus Strigoniensis m. p.

Kívül:

Sacratissimo Principi ac Domino dno Ferdinando Secundo, Dei gratia Regnorum Hungariæ ac Bohemiæ Regiaetti, Archiduci Austriæ, Duci Burgundiæ, Styriæ, Carinthiæ, etc. Domino dno clementissimo.

Ezen levél eredetije fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. udv. kanczellária levéltára, „Literæ Archi-Episcoporum“ nr. 6. Csak az aláírás („Hum. Cap. A. Str.“) Pázmány kezeírása. Közölte már e szöveget *Fraknói* is, P. P. lev. 229. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

126.

1619. AUGUSZTUS 3.

POZSONY.

Leopold főherczeg, passaui püspökhöz, az udvari kamara elnökéhez.

Bár a tizedbérlet fizetési idejéül Szent György napját kötötte volt ki, mégis a király és a főherczeg közbenjárására hajlandó ezen évben Szent Mihályig is elvárni a túróczi és zólyomi tizedbérletet illetőleg.

Reverendissime ac Serenissime Princeps Domine, Domine Clementissime.

Post fidelium servitiorum, ac devotarum orationum mearum in gratiam Serenitatis Vræ humillimam commendationem.

Literas Serenitatis Vræ 17. die Julii datas, ea qua par est veneratione accepi, ex quibus, et Sacræ Regiæ Mattis et Vestræ quoque Serenitatis eam esse benignam voluntatem intellexi, ut solutio Arendæ Decimarum Comitatus Turocz et Zolyom, ad festum usque Michaëlis

differatur, eo quod locatio rei cuprariæ, inter Henkelium[1] et Pallerum, etiamnum in tractatione versetur.

Et quamvis Decimarum arendatio, ad festum S. Georgii fieri debeat, juxta Jura Regni Ungariæ, et cum hac ipsa de re mecum Pragæ tractaretur, ea conditione Decimarum illarum usus Cameræ Zoliensi a me concessus fuerit, ut ad festum S. Georgii Arenda penderetur, prout ex meis in Camera repertis scripturis constare poterit, ac hucusque semper, ad festum S. Georgii dicta Arenda mihi deposita fuerit. Quia tamen et Sacræ Regiæ Majestati, et Serenitati Vestræ pro hoc anno dilatio ad festum S. Michælis facienda clementer videtur, libenter benignæ huic resolutioni, pro hoc anno acquiesco, dummodo Serenitas Vestra Excelsæ Cameræ Aulicæ clementer injungere dignetur, ut ad præfixum S. Michælis diem certum mihi locum deputet, ubi absque ulteriori molestatione debitam Arendam percipere possim.

Deus Serenitatem Vestram in annos quamplurimos salvam conservet ac incolumem.

Datæ Posonii 3 die Augusti Anno 1619.

Ejusdem Serenitatis Vestræ Humillimus Capellanus

Archi-Epus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek eredetije, melyen csak az aláírás („Hum. Cap. A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a cs. udvari kamarai levéltárban: „Hungarn" 1619. évi augusztusi csomó, augusztus 10-iki dátum alatt. Közölte már e levelet *Fraknói* is (P. P. lev. 230. l.). Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora III. k., 367. l.

127.

1619. AUGUSZTUS 30. *Kiadatlan.*

TALL.

P. Ivankovich Jakab talli pálosrendi vikáriushoz.

Érseki jog és pápai megbízás alapján megtiltja nőknek a talli zárdába való bebocsátását, továbbá a templom melletti korcsmában nagyobb ünnepeken a bormérést. E rendelet minden újév napján felolvasandó a rendtagok előtt.

Nos Petrus Pázmány .... Tibi R^do^ P. Jakobo Ivankovich (Juankovich) Vicario Tallensi, tuisque in hoc officio successoribus, aut quomodolibet substitutis in virtute sanctæ et salutaris obedientiæ, et sub pœna privationis ac perpetuæ inhabilitatis ad omnia ordinis officia, tam ordinaria nostra authoritate, a S. Tridentina Synodo locorum Ordinariis concessa, quam

[1] Henkel Lázár bányabérlő. Lásd fent: az 1618. július 22-iki és 1619. április 26-iki leveleket.

propria ac peculari facultate a S. D^no^ N. Paulo III.[1] ad visitandum et reformandum Ordinem S. Pauli Primi Eremitæ nobis concessa, jubemus, ne a modo deinceps fœminas cujuscunque præeminentiæ ac dignitatis intra ambitum Monasterii ingredi, ibidemque diversari patiaris, aut tui successores ac subditi patiantur. Item eodem modo jubemus, ne temporibus solemnioribus, quibus frequens populus ad Indulgentias percipiendas ad Templum Monasterii confluere solet, in Cellario, quod prope foris Templi visitur, vinum educillari permittatis, sed in pago proxime adiacenti, vina tunc temporis propinentur. Aliis vero temporibus, quibus tumultuum scandalorumque occasio deest, quando ad Indulgentias frequens populus non occurrit, vinum in adiacente Cellario propinari poterit. Volumus autem, ut hæc nostra ordinatio perpetuo valitura, initio cujusque anni ipso Die Circumcisionis D^ni^ publice coram omnibus fratribus perlegatur, quatenus ejus ignorantia prætendi nullo modo possit.

Actum in Tall, die 30 Augusti A. D. 1619.

Petrus Pazmany
Aeppus Strigoniensis.

E szöveget az esztergomi herczegprímási egyházi levéltárban (Arch. Eccl. nr. 169.) talált eredeti után *Fraknói V.* lemásolta és e másolatot az általa a Nemzeti Múzeumnak ajándékozott kézirati levélmásolat gyűjteményben (Múz. ktár 1277., Fol. Hung. VIII. k., II. f., 87. l.) elhelyezte. Nevezett levéltárban 1907. évben végzett kutatásaim közben fenti szöveg eredetijére nem akadván, a szöveget *Fraknói* idézett gyűjteménye nyomán közlöm. V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora I. k., 489—490. l.[2]

128.

1619. (?) SZEPTEMBER 2. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

A nyitrai káptalanhoz.

Az egy évvel előbb élőszóval adott intést most kénytelen írásban megismételni, t. i. hogy hagyjanak fel az egymás közt való gyűlölködéssel és pártoskodással. Ily irányban való szigorú ellenőrizésre a nyitrai püspököt is felkérte.

Reverendi Domini filii in Christo honorandi.

Salute ac paterna benedictione præmissa.

Recenti memoria tenetis, quam paterno et syncero affectu vos admonuerimus anno præterito, ut mutuam inter vos charitatem foveretis, sepositisque scissionibus et factionibus universis, humero uno pietati ac officiis sacerdotalibus sedulo incumberetis. Nec exiguam spem fece-

[1] Nyilván tévesen: V. Pál helyett (V. Pál 1605—1621.).

[2] *Fraknói* a fentidézett helyen az esztergomi érseki egyházi levéltár után idézi Pázmánynak a Pálos-rend reformja ügyében írt sajátkezű memorialéját. Ezen iratnak sem az id. levéltárban, sem másolatban *Fraknói* kéziratmásolatai közt nem tudtam nyomára akadni.

rat futuræ emendationis oblatio, quam nobis feceratis. Cœterum: Nescimus, quo astu Satanæ, etiamnum discordias, ac mutua inter vos odia vigere, magno animi nostri mœrore intelleximus; et ita quidem, ut etiam ad sæcularium notitiam rancor animorum, ac mali nominis odor propalam emanarit. Christus Servator noster, ea veluti nota genuinos suos discipulos suos cognosci professus est, si charitatem mutuam foverint; nec solum grave ac perniciosum scandalum præbet ovibus discordia sacerdotum, sed et tremendi sacrificii celebrationem prohibet. Atque adeo, nulla solida virtus, nulla pietas syncera esse potest, ubi mutua odia ac inimicitiæ gliscunt. Unde nihil mirum, si multa alia offendicula ac vitæ morumque corruptelæ pullulent, ubi radix charitatis exaruit.

Ut igitur tam perniciosa et periculosa dissidia sopiantur; ut pietas Deique timor ac Ecclesiasticis viris digna conversatio in Vestro hoc tam nobili Capitulo florescat, paternam monitionem, quam ante annum viva voce audivistis, nunc literis iterare voluimus. Diligenter ac per viscera misericordiæ Dei vos obtestantes, ut in timore Dei, officii ac muneris vestri rationes attente consideretis, animo revolventes, quam districtum Dei judicium mereatur, qui Capituli unius corpus scindi, ac mutuis odiis exacerbari patitur. Cuivis enim bono Sacerdoti, vita potius amittenda esset, quam ut sua qualicunque culpa animi Canonicorum scinderentur.

Et quamvis R^dmum^ Episcopum Nitriensem, loci Ordinarium, diligenter rogaverimus, ut juxta statuta Capituli illius, ac Sacrorum Canonum præscriptum, excessus, qui deprehenduntur, corrigere paterno rigore non intermittat; nihilominus, nos quoque pro paterno in vos affectu, quo omnes complectimur, rogamus ac obtestamur, ut corde uno elaboretis, quatenus scandala ac dissensiones omnes tollantur: ut in medio tot Hæreticorum, speculum esse possitis Sacerdotalis integritatis.

Nos certe quemadmodum omnes et singulos Vestrum paterno amore prosequimur, et ne qua in re contra statuta Vestra et Sacros Canones, injuria cuipiam fiat, libenter protegimus; ita vicissim, ne scandala et offendicula notoria tolerentur, R^dmo^ D^no^ Ordinario commisimus. Confido tamen de vestra pietate ac prudentia, quod severioribus opus non erit remediis, sed quisque vestrum, ut alios docere potest, ita sibi ipsi regula futura est, ad omnem probitatem. Id quod ex animo precamur, ac paterna benedictione et amore vos complectimur. A quibus vicissim sublevari nos precibus ac sacrificiis peroptamus.

Tyrnaviæ, 2. Septembris 1619.[1]

Fraternitatum Vestrarum Addictissimus Pater

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

[1] Lehet · 1629 is.

Kívül:

R^ndis dominis N. N. Venerabili Capitulo Ecclesiæ Nittriensis etc. Fratribus in Christo nobis honorandis. Nittriæ.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („A.-E. Str.") Pázmány kezeírása (míg a többi titkáráé: Törős Jánosé), fennmaradt a nyitrai káptalan magánlevéltárában: fasc. XVI., nr. 4. alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

129.

1619. SZEPTEMBER 6. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Tengnagel Sebestyén bécsi udvari könyvtárnokhoz.

Mivel az uralkodónak titkárai (Ferenczfy és Questenberg) Frankfurtból azt írják, hogy Istvánffy művének kiadására vállalkozó nyomdászt könnyen találhatnának, javasolja a műnek odaküldését, hogy az a tavaszi könyvpiaczra készen legyen.

Clarissime D^ne Doctor, Amice observande. Salute ac officii mei commendatione præmissa.

D^nus Secretarius Hungaricus et D^nus Questemberger,[1] scribunt nobis Franckfurto: quod si liber Historiarum D^ni Istvanffii tuta et commoda via eo transmitti posset, Typographos facile inveniri, qui opus illud, librumque imprimendum, libenter in se susciperent. Quod nos D^ni V^ræ voluimus significare, optantes intelligere, quæ ejusdem de hoc negotio sit opinio. Nos omnino existimamus, si D^nis V^ræ opinio accedat, librum illum Historiarum, certa aliqua occasione, ad manus fideles dictorum D^norum Secretariorum (præsertim cum negocium Moreti[2] sit adeo perplexum et dubium) transmittendum, ac per eos industrio alicui Typographo commendandum esse, qui adhibita sua diligentia, ad nundinas vernales eum imprimere posset. Si ita placuerit D^ni V^ræ, non erit opus librum Historiarum huc ad nos dirigere, transmittat D. V^ra ipsamet, tuta ac commoda via, certaque occasione, D^no Secretario Hungarico et D^no Questemberger.[3] His D. Vram feliciter valere optamus.

Datæ Posonii, 6. Septembris, Anno 1619.

Cl. D. V^ræ Addictus

Archiepus Strigoniensis m. p.

[1] II. Ferdinánd augusztus vége óta Frankfurtban időzött, ahol augusztus 28-án császárrá választották, daczára V. (pfalzi) Frigyes aknamunkájának; V. Frigyest a cseh rendek 1619. augusztus 26-án kiáltották ki királyukká II. Ferdinánd ellen, ki már 1617. június 29. óta koronázott cseh király volt.

[2] Lásd Moretusról jegyzetünket fent: az 1619. júl. 23. levélnél.

[3] Istvánffy művét mégsem Frankfurtban nyomatta Pázmány, hanem *Köln*-ben 1622-ben (Hieratus könyvkiadónál). V. ö. *Fraknói*, P. P. és kora, I. köt., 70—71. l.

Kívül:

Clarissimo Domino Sebastiano Tengnagel Juris utriusque Doctori, Sacræ Regiæ Mattis Bibliothecario etc. Dno amico nobis observando.

Viennæ.

Ezen levél eredeti példánya fennmaradt a bécsi udvari könyvtár 9737[s] jelzésű kodexében: fol. 178. Csak az aláírás („Addict. A. Strig.") Pázmány Péter kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

130.

1619. NOVEMBER 9.

WIEN.

Leopold főherczeg, császári helynökhöz.[1]

Megküldi az aznapi tanácskozás pontjait, bővebb indokolást mellőzve. A nádorhoz ő is fog írni egyidejüleg a főherczeggel. Ajánlja, hogy Buquoi a magyarországi felkelőket támadásával siessen meglepni, míg azok máshonnan (Bethlentől) segítséget nem kapnak, mert különben Buquoi-nak kell meghátrálnia és Magyarországot védetlenül hagynia.[2]

Serenissime Princeps, D[ne] Clementissime.

Mitto Serenitati Vestræ puncta Consultationis hodiernæ, breviter concepta, nec expressis rationibus omnibus, quæ huc duxerunt.

Serenitas Vestra dignetur significare, an literas, quas Serenitas V[a] ad Palatinum mittet, eo modo (hoc est per Petrum Literatum) mittere velit, quo hodie discurrebatur, ut et ego adjungere meas possim.

Deinde D[s] Bosnyak scire desiderat, quidnam de ipso, ac qui adhuc cum ipso sunt, ordinare velit Serenitas V.

Ad hæc Clementissime Domine, audeo humiliter suggerere Serenitati V[æ], quæ mihi occurrunt circa præsentia negotia, juxta statum eorundem a Serenitate V[a] auditum.

Cum Ungari sciant adventare Moravos in ipsorum subsidium, haud dubie in tutum sese subducent, ne confligant ante adventum Moravorum; quocirca nisi D[s] Buquoi (sic!) celeritate et audacia antevertat, ante

[1] A császár (császárrá való megválasztatása óta [aug. 28.]) Németországban tartózkodott; helyettese addig fivére: Leopold főherczeg, passaui püspök, az udvari kamara elnöke, volt.

[2] Bethlen 1619. augusztus 26-án indult el seregével Kolozsvárról, szeptember 3-án már Kassa meghódol Rákóczy Györgynek, Bethlen vezérének; szeptember 7-én a 3 kassai vértanú kínzatása és megöletése; maga Bethlen szeptember 10-én jött Debreczen alá; szeptember végén Kassáról elindul; október 9-én Nagyszombatba, majd Pozsonyba jött és november 11-ikére Pozsonyba országgyűlést hirdetett, mely november 18-án nyílott meg. V. ö. *Fraknói*, P. P. és kora, I. köt., 505—525. l. (Pázmány 1619. szeptember 14-én menekül Bécsbe, ahol ettől fogva 1622. év elejéig lakott.)

adventum auxiliorum, Ungaros invadendo, haud dubie superato ab hostibus Danubio, D[s] Buquoi[1] Viennam versus sese recipere cogetur, atque ita, et Ungaria Cis-Danubiana, et Austria, hostibus patebit, Vienna ab externo et proprio milite obsidebitur, aliaque inconvenientia sequentur.

Quæ, ut ne fiant, confido Serenitatem V. Domino Buquoi injuncturam.

Deus Serenitatem V[m] salvam florentemque tueatur.

Ex hospitio 9. Novembris 1619.

Serenitatis Vestræ humillimus servitor

Archi-Epus Strigoniensis m. p.

P. S. Festinatio Secretarii errorem aliquem admisit, ex quo liturae secutæ sunt, sed cum festinare Serenitas V. jusserit, veniam dare dignabitur.

Kivül:

Serenissº ac Rss[mo] Archiduci Leopoldo et D[no] meo clementissimo.

Ad proprias manus.

Ezen levélnek eredetije, mely egészen Pázmány írása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. udvari kanczellária levéltára „Literæ Archiepiscoporum" nr. 5. Közölte már e levelet *Fraknói* is (P. P. lev. 235—236. l.). Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, I. köt., 524. l., III. köt., 355—357. l.

131.

1619. NOVEMBER 20. (?)

WIEN.

Forgách Zsigmond nádorhoz.

(Levéltöredék.)

Előadja okait, miért nem jelenhet meg, Bethlen (november 15.) menvéde[2] és Forgách meghívólevele (november 19.) daczára, a Bethlen által hirdetett országgyűlésen.

Illustrissime Domine, uti frater addictissime.

Salute et servitiorum meorum commendatione præmissa. Az kegyelmed levelét, melyet 19 Novembris[3] irt Pozsonból, szeretettel és böcsü-

[1] Pázmány helyesen írja *Buquoi*-nak (nem *Bouquoi*, mint írni szokták). Charles Buquoi (1571—1621) jeles hadvezér volt, előbb Németalföldön, majd Sziléziában, Csehországban és Magyarországban. (Elesett 1621. július 10-én Érsekújvár ostromában, Bethlen ellen.)

[2] E menvédlevél (latin) szövegét közölte *Miller*, Epistolæ Petri Pázmány I. k., 26—27. l.

[3] *Gindely*-nek alábbi latin szövege Forgáchnak november 16-iki leveléről tesz említést, és ez hihetőbb is, mert 18-án már megnyílt az országgyűlés, 19-én tehát már aligha hívta meg Forgách az érseket.

lettel vettem. Irja kegyelmed, hogy ez gyűlésnek publicátiója magával hozta a salvus conductust, és hogy ezen kivül is az erdélyi fejedelem assecurál az Pozsonban való szabad jövetel felől.

Uram, ha országunk szabadsága helyén volna és szokott mód szerint publicáltatott volna az Diæta, tudnám én is, hogy ez salvus conductust magával hordozna; de mikor minden törvényünk és szabadságunk felforgattatott, mikor prédára és rabságra hozatott állapotunk, mikor kegyelmed is a zárt várbul, idegen fejedelem akaratjábul publicálja az Diætát, mikor teméntelen jószágunktul és mindenféle marhánktul megfosztattunk, végezetre, mikor az tűz és vas emésztett mindeneket: vajjon is mit remélhetünk az országunk törvénye szerint való generalis salvus conductustól. Invasio castri, captivatio, verberatio nobilis personæ és több afféle dolgok, tudják, mely tilalmasok országunk törvénye szerint. De most inter arma silent leges. Főurak és Prælatusok rút és méltatlan rabságokkal rongáltattak, várak, kástélok, nemes udvarházak prédára vettettek, káptalanok deleáltattak és törvény előtt súlyos executiók armata manu löttenek. Egy szóval, fundamentumbul minden országunk törvénye felforgattatott. És mégis azt itéli kegyelmed, hogy a törvény szerint való generalis salvus conductus elégséges legyen? Az minemő salvus conductust az erdélyi fejedelem kiküldött, abban is sok akadékim vadnak; mert csak magától és maga hadairúl felel, hogy azoktul bántásom nem leszen. Tudja penig azt kegyelmed, hogy most sok idegen hadak vadnak ott az tájon; az is nyilván vagyon kegyelmednek, hogy a szegény Dóczy uramot nem az erdélyi fejedelem hadai fogták meg, de ugyan megfogták. Ennekfelette oly clausulák is vadnak abban az salvus conductusban, melyek de industria láttatnak oda helyeztetni, hogy exceptio lehessen az dologban. Jólehet bár ugyan nem tudom, mennyi sok szép szókkal és nemcsak ily szárazon, hanem erősebb kötések alatt is volna adva az salvus conductus, mostani állapothoz képest, nem tudom, mint bizhassa ember levélre életét. Tudja kegyelmed, szegény Dóczy uramnak mennyi sok szép biztató leveleket irtanak. Itt is az ő felsége leveles házában annyi hitlevelek vadnak, hogy egész asztalt is beterithetnének vele; de ez mellett kiki mint eljár dologban, és az kin mi megesik, ugyan megesik. Azért ez az első ok, ex defectu sufficientis salvi conductus, melyért omnium prudentum judicio ettől az conventusra való meneteltől ment vagyok.

Második ok az. Mert kegyelmed maga jól tudja, excepto casu interregni et pupillaris aetatis Regis, articulo 3. anni 1485. soha sem volt sem usus, sem törvény arrúl, hogy az Palatinus generalis gyűlést hirdethessen, hanem az tulajdona volt regiæ dignitatis és regálissal

szokták azt publicálni. Anno 1618. articulo 56. supplicála az ország ő felségének, hogy tempore necessitatis liceat D. Palatino conventum instituere, et de Regni permansione deliberare. De uram az nem generális gyűlésről, hanem csak olyan conventusról szól, az minemőket kegyelmed Kassán egynehányszor convocált; az mint hogy azt az convocátiót némelyek gyűlésnek nevezték, és ő felsége igen megtiltotta vala, hogy kegyelmed hire nélkül afféle convocátiót ne tenne. És ez lőn az oka annak az articulusnak, melyet csak per modum supplicationis ada be az ország ő felségének és efféle conventusokra is nem úgy kér szabadságot az ország, hogy azokban az Palatinus concludáljon, vagy articulust szerezzen, hanem csak az mint verba sonant, supplicátió ez és csak ad conventum non ad Diætam generalem, csak ad deliberandum, non condendos articulos szolgál.

Hogy penig a generális gyűlésnek tartása a Palatinust nem illeti, nemcsak ebbül tetszik ki, hogy soha ez ideig, extra casus suprascriptos, csak egy generális gyűlést sem publicált egy Palatinus is Magyarországban, de az utolsó generális gyűlésnek is sok actusiból. Nem engedte az ország, hogy kegyelmed az gyűlést kezdje, valameddig ő felsége plenipotentiát nem ada. Ezt is pedig a plenipotentiát jól meg examinálta az ország és az egyikkel ugyan nem is akara az gyűléshez kezdeni. Az gyűlés végében is, mikor az articulusok præfátióiban egy szó esett volna, melyet jelentettek vala, hogy kegyelmed auctoritate palatinali celebrálta volna az gyűlést, országul azt az clausulát letörölteték és kegyelmed hallatára azt adák okul, hogy nincsen az Palatinusnak auctoritása az generális gyűlés szolgáltatásra. Mert ha volna, miért kellett ő felségétől plenipotentiát kérni az Palatinusra, pro Diætæ celebratione? Ennekelőtte ugyan ezen mostani gyűlésnek præfátióban azt irtuk, hogy ad demissam requisitionem nostram adta ő felsége kegyelmednek az plenipotentiát az Diæta tartására, és hogy ebben ő felsége plus quam clementissime viselte magát hozzánk. Kegyelmed is egynehányszor mondotta, hogy soha Palatinusnak ez auctoritás nem adatott, mely most kegyelmednek, és hogy ha jól nem élünk vele, ezután sem fog adatni. És az ki legnagyobb, az ország ugyanezen gyűlésnek végezésében azt írja, hogy az mellett az plenipotentia mellett is csak ad benignam Suæ Majestatis satisfactionem concludálhatott kegyelmed az Regnicolákkal, mely dologbul kitetszik, hogy soha az Palatinusnak sua auctoritate nem volt szabad generális gyűlést tartani.

És jóllehet articulo 10. anni 1485. auctoritas adatik az Palatinusnak, in absentia Regis, de azért az expresse resolváltatik, hogy quæ directe ad regiam dignitatem ex antiqua ordinatione semper pertinuerunt,

abba magát ne ártsa az Palatinus. Kitetszik penig, non tantum ex usu proprio perpetuo, de az 1474. esztendőbeli articulusnak præfatiójábul is, hogy in absentia Regis, ex mandato et voluntate Regis szokott az gyűlés szolgáltatni, és az mely gyűlés király akaratja nélkül szolgáltatott, azt az ország semminek tartotta, articulo 17. anni 1526. de Hatvaniensi conventu. Azért az Palatinus dolga nem az, hogy generális Diætát tartasson, hanem hogy ha valami egyenetlenség vagyon inter Regem et Regnicolas, magát interponálja és csendességet szerezzen, kit az előbbi Palatinusok is megcselekedtenek, noha magok auctoritásával (exceptis casibus dictis) soha gyűlést nem hirdettek.

Harmadik ok, melyért az pozsoni conventusra nem mehetek az, mert az mi kegyelmes urunk erős parancsolattal megtiltotta, hogy ezt az conventust elkerüljük. Ezt penig ő felsége nem avégre cselekedte, mintha csak fegyverrel procedálna és az ország törvénye szerint való gyűlést nem akarna. Mert ő felsége fejedelem lévén, kész mind az gyűlés hirdetésre, s mind az ő hiveinek gravamináiknak eligazítására. De hogy inter arma ad nutum externi Principis, contra usitatum Diætæ publicandi morem, contra Suæ Majestatis dignitatem ac officium, valaki gyűlést tartson, azt ő felsége nem javalhatja. Tudja kegyelmed, hogy anno 1618. országunk végezésében conceptis verbis beirattunk, hogy „Serenissimum Ferdinandum juxta antiquam consuetudinem et libertatem nostram semper observatam, paribus vōtis, unanimique consensu, in Dominum et Regem nostrum rite elegimus". Kiből kitetszik, hogy sem coactio, sem subreptio nem volt ő felsége választásában. És hogy homagium mellett, jure divino ac humano azzal az fidelitással tartozunk ő felségének, melyről országunk törvénye azt tartja, parte 3 titulo 5, hogy ő mellette nullius alterius fidelitas lehet salva. Magam felől resolute irom kegyelmednek, hogy valamig Ferdinánd király él, soha mást nem uralok. Lássa, ki mit mivel és mint menti Isten és világ előtt magát, si se contra statum publicum Regis et Coronæ erigit. Mert itt justa defensiót senki nem prætendálhat, holott azelőtt három hónappal az generális gyűlésben nagy háladással minden violentiától megmentette ő felségét az ország, midőn azt irja, hogy Sua Majestas nihil omnino eorum, quæ vel vigore diplomatis sui regii, vel articulis publicata fuerant, in se desiderari passa sit. Sőt országul arra offerálának magukat ő felségének, hogy az Imperiumbul való megjüveteig és az jüvendő gyűlésig gravaminum complanationem elvárnak. Én uram bizony szégyenlem, mikor eszemben jut, micsoda itéletet tesznek felölőnk az idegen nemzetek, kik nemcsak ezeket az mi magunk végezésit olvassák, hanem azt is eszekbe juttatják, mely solemnis legatióval ő felségét kértük,

hogy szabad legyen Magyarországnak magát interponálni az csehek békéltetésére, és hogy erről az interpositiórul ugyan articulust is irtunk és követségekre contributiót vetettünk. Most penig nem hogy interponálnánk magunkat, de aperte et manifeste ő felségére arczul támadunk.

Negyedik és utolsó ok, melyért Pozsonban nem mehetek, ez. Mert látom, hogy abban a conventusban oly dolgok kezdenek forogni, melyekre hitem, idvességem és tisztességem vesztése nélkül semmiképen nem mehetnék. Az kassai articulusokat az erdélyi fejedelem confirmálta ilyen præambulummal: „Nos etc. Regnorum Hungariæ et Transylvaniæ Princeps etc.“ Emellett kétszer is irja, hogy ezek történtek in Civitate nostra regia Cassoviensi. Azokban penig az articulusokban főurak proscribáltatnak, az káptalanok helyében Judices Nobilium et Requisitores eligáltatnak; egyszóval minden törvényünk és szabadságunk felforgattatik. Effélére kelletik uram annak consentiálni, valaki ebben az gyűlésben lészen és az ki ragadoznék compelle intrare. Vak uram az, ki az rosta által nem lát.

Ez mellett akarám kegyelmedet levelem által emlékeztetni az kegyelmed juramentumára, mely magában azt foglalja, hogy az egyházi státust régi szabadságában megoltalmazza; nem is kételkedem, hogy kegyelmed mind Istent és mind az világi becsületit s jó hirét nevét szeme előtt hordozván, minden punctiban sok száz esztendőtől fogva megrögzött szabadságot minden személyek, templomok, tisztek és jószágok állapotjában úgy megoltalmazza, az mint hiti és tiszti és keresztyén kötelessége kivánja, és sem az világ rosz árnyék életért, mely mint a parázs hamar elfogy, sem egyéb tekintetért, lelkére, magára és maradékira gonosz hirt nem hoz.

Ezen szöveg közlése *Fraknói* munkája (Pázmány P. levelezése 238—243 l.) nyomán történik, ahol ő megjegyzi, hogy e levélnek egykorú másolata a m. kir. kamarai levéltárban (Orsz. Levéltár) van. 1907. év végén azonban ezen levéltárban e levélnek nyomára nem akadtam. A levélnek dátuma nincs; idejéül *Fraknói* nov. végét jelzi, az alább következő *Gindely*-féle latin szöveg azonban deczember 20-ikára teszi, ez utóbbit követtem én is annyiban, hogy a kalendáriumi napot hibátlannak, a hónapot azonban hibásnak vettem (a levél tartalmából ugyanis világos, hogy azt Pázmány még közvetlenül az országgyűlés megnyitása után írhatta, tehát úgy lehet, november 20-án, de semmiesetre sem deczember 20-án); a levél helyéül a levél tartalma folytán (főleg a latin szöveg utolsóelőtti bekezdéséből) Bécset megállapítani könnyű dolog volt. A latin szöveg hosszabb, amennyiben a latin szöveg nehány utolsó bekezdése nincsen már meg a fenti magyar szövegben, épen ezért a magyar szöveg töredéknek mondandó. (V. ö. *Fraknói,* P. P. és kora I. köt., 525. l., III. köt., 357. l., P. P. élete, Tört. Életr., 122. l.)

132.

1619. NOVEMBER 20. (?)

WIEN.

Forgách Zsigmond nádorhoz.

(Teljes szöveg, a fenti magyar levéltöredék egykorú latin fordítása és kiegészítése.)

A magyar levéltöredéken túlmenő utolsó bekezdésekben Pázmány előadja, hogy Bécsben is hazájának hasznára tevékenykedik; lelkiismerete tiszta, az ellene emelt vádak alaptalanok; kész hazájába visszatérni, amint az idegen katonaság (Bethlen) kivonult. A nádort is inti, ne gyalázza meg jó nevét az egész világ előtt, hanem kövesse a cseh „burggravius" példáját.

Litteras Ill^mæ^ Dom. vestræ 16. Novembris Posonii datas accepi. Scribit Illma Dom. v^ra^ diætæ publicationem secum ferre salvum conductum et quod præterea princeps quoque Transylvaniæ suis me litteris patentibus assecuret, penes quas tuto me Posonium conferre possim. Ita quidem est, quod si libertas regni in antiquo suo statu ac flore esset, et juxta receptam usu antiquo consuetudinem diæta publicata esset, non me lateret, diætam illam secum portare salvum conductum. Verum cum libertates omniaque regni jura inversa sint, cum ad prædam et maximas angustias status noster adactus sit, cum Dom. v^ra^ quoque Illma ex loco ab hoste circumsesso, externi principis nutu, diætam publicet, cum absque ullo juris ordine bonis et rebus nostris omnibus spoliemur, cum denique ferro et igni vastentur omnia: quid tum de generali juxta leges regni salvo conductu sperare possumus?

Invasio castri, captivatio, verberatio nobilis personæ et alia id genus scimus jure regni esse prohibita; sed jam inter arma silent leges. Magni domini, prælati indignis devexati sunt captivitatibus; arces, castella, curiæ nobilitares præda direptæ, capitula deleta et antequam jure procederetur, graves executiones armata manu factæ sunt. Uno verbo, cum ex fundamento omnia regni jura turbata sint, num existimat Illma Dom. v. generalem salvum conductum juxta regni constitutiones esse sufficientem?

In salvo conductu, quem princeps Transylvaniæ ad me misit, non paucæ videntur inesse difficultates. Nam de se ipso suoque solum exercitu securum me reddit; constat autem Ill^mæ^ Dom. v^ræ^ nunc in illis partibus copiosa externa versari castra, et illud quoque palam est, dom. Boczy[1] non ab ipsius milite, sed ab aliis captum esse. Præterea sunt clausulæ nonnullæ dicto salvo conductui insertæ, quæ de

[1] Téves írás, e helyett: „Dóczy" (kassai főkapitány). Ép így alább is.

industria videntur ideo esse appositæ, ut exceptio in rebus fieri possit. Et quamvis qualicumque verborum specie et forma strictiorique vinculo salvus ille conductus efformatus fuisset, non video pro tempore, quomodo quis vitam suam literis committere possit. Notum est dominationi vestræ, dominum Boczy (sic!) pluribus ad speciem factis assecuratum fuisse literis, et hic quoque in archivis duarum majestatum quam plurimas esse reversales jurejurando affirmatas, quibus tum posthabitis facit unusquisque, quod sibi placet, et innocentes interim patiuntur.

Hæc itaque est prima causa, ex defectu sufficientis salvi conductus, cur omnium prudentium judicio immunem me ab isto conventu pronuntiem.

Secunda causa est, quod Illmæ Domni V. ipsimet constet etiam, nunquam, excepto casu interregni et pupillaris ætatis regis (art. 3. anni 1485.) vel in usu fuisse, vel jure sancitum esse, ut palatinus generalem indicere possit diætam, sed illud proprium erat semper regiæ dignitatis, et diætæ non nisi regalibus publicari solebant. Anno 1618. art. 53. supplicavit regnum suæ majestati, ut tempore necessitatis liceat domino palatino conventum instituere et de regni permansione deliberare. Quæ quidem supplicatio non pro generali diæta impetranda, sed talibus solum conventibus, quales Dom. V. Illma nonnunquam Cassoviæ habuit, porrecta erat. Et cum conventus quoque ille a quibusdam diæta abusive nuncuparetur, firmiter sua majestas fel. m. inhibuerat, ne absque scitu suæ majestatis similes Illma Dom. V. celebraret conventus. Et hæc erat causa, cur articulus ille conderetur, quem per modum tantum supplicationis regnum suæ majestati præsentarat et ad tales quoque conventus celebrandos non eo fine regnicolæ a sua majestate facultatem petiere, ut in iis palatinus aut concludere aut articulos facere possit, sed solum ad deliberandum. Non itaque articulus ille est extendendus ultra, quam verba ipsa sonant. Supplicatio est illa et ad conventum solum, non ad diætam generalem, ad deliberandum, non ad condendos articulos inserviens.

Quod vero generalis diætæ celebratio palatino non incumbat ex officio, non solum inde liquet, quod nunquam hactenus (extra casus supra specificatos) ullus regni Hungariæ palatinorum generalem publicavit diætam: quin etiam ex pluribus proxime celebratorum comitiorum actibus non permisit regnum, ut Illma Dom. vra diætam inchœt, nisi obtenta prius a sua majestate plenipotentia. Hanc quoque plenipotentiam regnum diligenter examinavit et priori non contentum, diætam inchoare nullo modo voluit. In fine quoque comitiorum cum in præfatione articulorum incidisset verbum, quo significabatur, Illmam Dom.

V. autoritate palatinali diætam celebrasse, unanimi statuum voto deleta est clausula illa et audiente Dominatione V. Ill. hæc ratio data est: quod palatinus autoritatem non habeat ad generalem diætam celebrandam. Si enim haberet eam, quid opus erat plenipotentiam a sua majestate palatino expetere pro diætæ celebratione? Præterea in præfatione eorundem proxime habitorum comitiorum scribitur, quod ad demissam requisitionem nostram concessit sua majestas Ill^mæ Dom. Vræ plenipotentiam pro diæta celebranda et quod in hoc sua majestas plus quam clementissime se erga nos gessit. Illma quoque Dom. V. iterato repetiit, nunquam palatinis eam, quam jam Ill^mæ Dom. V., concessam fuisse autoritatem, qua si abusi fuerimus, neque in posterum concedetur, et quod majus est, status in fine eorundem comitiorum annotarunt, quod penes memoratam quoque plenipotentiam nonnisi ad benignam suæ majestatis ratificationem cum regnicolis concludere potuit Illma Dom. V. Ex quibus manifeste apparet, nunquam palatinis sua autoritate generalia comitia celebrandi potestatem concessam esse.

Et licet art. 10 anni 1485. magna autoritas palatinis in absentia regis concedatur, illud tamen expresse reservatur, quod quæ directe ad regiam dignitatem ex antiqua semper ordinatione pertinuerunt, in ea se palatinus non ingerat. Patet autem non tantum ex usu perpetuo, verum ex præfatione quoque articulorum anni 1474, quod in absentia regis ex mandato et voluntate regis comitia celebrari solita sint. Et diæta quæ contra voluntatem regiam celebrata fuit, eam regnum annullavit. Art. 17. anni 1526. de Hatvaniensi conventu.

Non itaque est officii palatinalis, ut generalia comitia publicet, sed si quæ inter regem et regnicolas ortæ fuerint differentiæ, palatinus sua interpositione pacem inter eos conciliet, id quod palatini antea quoque præstiterunt, licet propria authoritate (exceptis casibus dictis) comitia generalia nunquam publicarunt.

Tertia causa, cur ad conventum Posoniensem ire non possim, hæc est, quod sua majestas imperatoria, dominus noster clementissimus firmissimo prohibuit mandato, ne ad eum conventum veniamus, quod sua mai. non ea fecit intentione, quasi armis tantum procedere et diætam regni juribus consonam impedire vellet. Nam sua Majestas ex innata sua clementia paratus est ad indicendam diætam et fidelium suorum gravamina tollenda, sed ut inter arma, ad nutum externi principis, contra usitatum diætæ publicandæ morem, contra suæ majestatis dignitatem et officium comitia quis celebret, id sua majestas nullo modo approbare potest. Non est dubium Ill^mæ Dom. Vræ, anno 1618. in publica regni diæta hæc conceptis verbis inscripta esse, quod serenissimum

Ferdinandum juxta antiquam consuetudinem et libertatem nostram semper observatam, paribus votis unanimique consensu, in dominum et regem nostrum rite elegimus. Unde apparet, nullam vel coactionem vel subreptionem in legitima suæ majestatis electione fuisse, et quod juxta homagium præstitum jure divino ac humano eam fidelitatem debemus suæ majestati, de qua jura regni tertia parte tit. 5. expresse dicunt, præter eam nullius alterius fidelitatem salvam esse posse. De mea persona resolutissime scripta sint Dominationi V^ræ^ Ill., serenissimo Ferdinando vivente nullum me alium pro domino et rege agniturum. Videant alii, quid fecerint et quomodo se coram Deo et mundo excusaturi sint, si se contra statum publicum regis et coronæ erigent. Hic enim justam defensionem nemo prætendere potest, cum tribus ante mensibus in comitiis generalibus maxima gratiarum actione suam majestatem ab omni violentia et injustitia status immunem fecerunt, quod sua majestas nihil omnino eorum, quæ vel vigore diplomatis sui regii, vel articulorum stabilita fuerant, in sese desiderari passa sit. Immo vero paribus regnicolarum suffragiis obtulimus suæ majestati, quod ad reditum usque ipsius ex imperio et futura comitia, gravaminum præstolaturi simus complanationem. Pudet me, ut verum fatear, dum mihi in mentem venit, qualenam judicium exteræ nationes de nobis ferent, quæ non solum hasce nostras constitutiones præ oculis habent, verum et ea liquido tenent, quam solenni legatione institerimus apud suam majestatem, ut liceat regno Ungariæ se interponere ad componendam pacem inter Boëmos, et quod de hac ipsa interpositione articulum quoque condiderimus, facta superinde pro legatis certa contributione. Nunc autem tantum abest, ut nos interponamus, quin potius aperte ac manifeste contra suam majestatem arma sumimus.

Quarta et ultima causa, cur Posonium venire non possim, est, quia video[1] hoc in conventu ejusmodi negotia in medium afferenda, quibus sine læsione honoris, fidei ac salutis consentire nullo modo possem. Indicant Cassovienses articuli, quo negotia illa tendant. Cassovienses enim articulos princeps Transylvaniæ confirmat tali præambulo: Nos etc. regnorum Hungariæ et Transylvaniæ princeps etc. Præterea repetit iterato: hæc facta esse in civitate nostra regia Cassoviensi etc. In iis

[1] Ezen hely mutatja, hogy mikor Pázmány e levelet írta, a pozsonyi országgyűlés tárgyalásai már — bár még röviddel előbb — megkezdődtek, és hogy Pázmány is már tudomással bírt Bethlen és a diéta egynémely önkényeskedéséről. Az országgyűlés november 18-án nyílt meg; deczember elején már sokkal sérelmesebb határozatokat hoztak (a templomokat mindenütt a többség vallásának rendelték odaadatni, így a pozsonyi Szt. Márton egyházat a lutheránusoknak stb.), amelyeket Pázmány deczember 20-án nem hagyott volna szó nélkül. *Gindely* „deczember (!) 20-iki" dátuma tehát feltétlenül hibás a hónapot illetőleg, de feltünően plausibilis, ha a hibát novemberre igazítjuk, a napot illetőleg.

vero articulis multi magnates proscribuntur, bona omnia ecclesiastica confiscantur, capitulorum loco judices nobilium et requisitores eliguntur: uno verbo, omnia jura et libertates subvertuntur. His et similibus consentiendum est illi, qui conventui huic interfuerit. Qui vero non consentiret, compelle intrare. Cæcus, per rarum qui nescit cernere cribrum.

Quamobrem et propter defectum sufficientis securitatis et propter illegitimam diætæ intimationem et propter regiam inhibitionem et propter inconvenientia futura impossibile est, me ad conventum illum venire posse. Inter arma, inter exterarum nationum bellicos strepitus, inter quotidianas patriæ clades externo principe rerum potiente, præsertim vero cum tam mirabilia in foro vertantur exempla, ut digne me vestigia terrent, omnia te adversum spectantia, nulla retrorsum.

Itaque hocce meo scripto coram Illma Dom. V., coram toto regno, coram universo orbe solenniter protestor, me hac mea absentia nec libertatem neque jura carissimæ patriæ meæ in ullo puncto lædere velle, sed ob enumeratas causas cogor illinc abesse.

Præter hoc revoco Illmæ Dom. V. in memoriam, per præsentes, juramentum ab eadem præstitum, quod in se comprehendit, Ill^mam^ Dom. V. statum ecclesiasticum in antiquis suis juribus et libertatibus tueri ac defendere velle ac debere. Nec dubito, Ill^mam^ D. V. Deum inprimis, honorem, famam ac existimationem suam præ oculis ferre, quorum omnium respectu, ecclesiasticarum personarum a multis centenis annis firmatas ac stabilitas libertates, quod earundem personas, templa, honores et possessiones in omnibus punctis ita defendet ac tuebitur, uti ejusdem fides, officium et christiana obligatio desiderare videbuntur, nec propter caducam vitam hanc, quæ præterit ut umbra, nec propter inanes alios respectus malum sibi et posteritati suæ læsa conscientia nomen conciliabit.

De mea vero persona hoc Ill^mæ^ Dominationi V^ræ^ persuasum esse velim, me hic quoque semper,[2] pro virium mearum possibilitate, patriæ et nationi Ungariæ libenter utilia præstare velle obsequia, et licet intelligam aliquos plus æquo mihi offensos esse, Deo tamen propitio brevi et illi agnituri sunt, me nec illos nec patriam uspiam offendisse. Fuine zelosus in propugnanda religione catholica? Hoc feci ex officio debito, et si aliter fecissem, etiam ipsi adversarii sannis et cachinnis me excepissent. Protuli libere et disputavi meam sententiam. Propterea sunt liberæ voces, ut suam quisque libere proferat opinionem. Præter

[2] Ez utalás a levélíró tartózkodási helyére (Bécs).

hæc non video me ulla in re deliquisse et hæc pro delicto non agnosco. Nulli unquam insidias struxi, nullam quoque practicam perniciosam agitavi, si religionem meam defendi, feci id officio, jurejurando et christianæ fraternæ charitatis obligatione ductus, probe sciens, in hac sola religione homines esse salvandos, cuperem ob id universum mundum in via veritatis incedere.

Ut igitur finem litteris imponam, Ill^mam^ Dom. V. rogo, velit me apud se et regnum habere excusatum, quod isthuc venire non valeam. Si externus miles (quem nec coronato quidem regi ac domino nostro inducere regnum permisit) recesserit et patria nostra ex præsentaneis liberabitur angustiis, paratus sum vel ad unas literas amicabíles majora his itinera suscipere. Cogitet Illma Dom. V. honorem, existimationem ac nominis sui memoriam coram universa christianitate versari; certe burggravius Bohemiæ, licet ex humiliori statu ad dominium valoris duorum prope millionum provectus sit, cum tamen videret, negotium in eo verti cardine, ut novus rex eligatur, liberos carissimos, possessiones ac bona omnia relinquens e patria cessit, sicque venerandam canitiem perpetua laudis memoria dignam reddidit. Parcat Illma Dom. V., quod tam fuse ad laudem[1] scribam, nam ut ingenue dicam, ne centesimam quidem cogitationum mearum partem recensui. Deus Ill^mam^ Dom. V. diu salvam tueatur . . . .

Gindely ezen szöveg után zárójelben még e sorokat közli:

(Hæc copia litterarum ad Palatinum datarum ab ipso archiepiscopo Strigoniensi translata est ex Hungarico idiomate in latinum.)

Ezen latin szöveg, mely nem más, mint a fenti magyar nyelvű levélnek Pázmány által készített latin fordítása, fennmaradt az innsbrucki hatósági levéltárban: IX., 130/8.; de e latin fordítás a végén még nehány olyan bekezdéssel bír, amely a magyar szövegben nincs meg. (Ezért tekintendő a magyar szöveg „töredék"-nek.) Közölte a fenti latin szöveget: *Gindely Antal:* Acta et Documenta Hist. Gabrielis Bethlen Tr. Pr. illustrantia. (Magyar címe: Okmánytár B. G. fejedelem uralk. történetéhez, Budapest, 1890.) 63—69. l. Fenti közlés *Gindely* nyomán történik. A levél dátumára nézve lásd az előbbeni (magyar) szöveghez írt megjegyzésünket; ugy látszik, a dátumot *Gindely* nem másolta le, hanem csak a címben fejezte ki.

[1] Hihetőleg hibás olvasás, ehelyett: „Eandem".

133.

1620. JANUÁR VÉGÉN (JANUÁR 16—18-IKA KÖZT).

WIEN.

II. Ferdinánd királyhoz.

Pázmány és a többi, Bethlen elől Bécsbe menekült magyar püspöknek tiltakozása a Forgách nádor által 1619. november 11-ikére egybehívott és 18-án megnyitott pozsonyi országgyűlés végzései ellen.

Protestatio, Cleri Anno 1620. Regiæ Majestati exhibita, occasione Tractatus Posonii initi cum Gabriele Bethlen.[1]

Sacratissima Cæsarea Regia Majestas.

Domine Domine clementissime.

Coram Sacratissima Majestate Vestra, Domino Nostro Clementissimo, tamquam Rege Hungariæ, legitime electo, atque coronato, Status Ecclesiasticus Regni Hungariæ, medio Illustrissimi ac Reverendissimi Domini Petri Pazmany Archiepiscopi Ecclesiæ Metropolitanæ Strigoniensis, Locique ejusdem Comitis Perpetui, Primatis Hungariæ, Legati Nati, Summi Secretarii Cancellarii, ejusdem Sacræ Cæsareæ Regiæque Majestatis Vestræ Consiliarii, tamquam Ecclesiarum Hungaricarum Capitis, atque Primatis, illiusque Repræsentantis, protestatur in hunc modum: Quod, cum Ecclesiæ Hungaricæ, et Status Ecclesiasticus, atque in eo existentes diversi gradus Dignitatum et Beneficiorum, majorum vel minorum, a Divis quondam Hungariæ Regibus, nonnulla autem beneficia a piis Christi fidelibus, zelo pietatis, ac propagandæ Religionis inductis, in prædicto Regno Hungariæ fundata, ac Ecclesiæ Bonis dotatæ, Personæ vero Ecclesiasticæ, prærogativis, libertatibus, atque immunitatibus auctæ, honoribusque cumulatæ, et in illis inter diversos frequentesque armorum strepitus, variarumque Gentium incursiones, et pericula, semper antea defensæ, atque conservatæ fuissent, ab ipsis Regibus, quibus ex Juramento, et suscepti Regiminis Officio incumbit Jura et Libertates Ecclesiarum Ecclesiasticarumque Personarum manutenere, Fidemque Catholicam tueri et Religionem amplificare; cujus puritas atque integritas, nullis antea Statutis aut Pactis Regum labefactata; quamvis in ipsis tumultibus Bocskaianis, per Pacificationem Viennensem, deinde vero tempore Coronationis felicis recordationis Mathiæ Imperatoris, anno 1608. per explicationem vel potius extensio-

[1] Ezen országgyűlésen, melyet 1619. november 11-ikere Forgách Zs. nádor hívott egybe (megnyílt 18-án), Bethlen Gábor Magyarország fejedelmévé választatott (1620. január). V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora I. k., 535—537. l. és P. P. élete (Tört. Életr.) 122—123. l., továbbá *Katona*, Hist. crit. XXX. köt. 265. l.

nem, dictæ Pacificationis, concessa libertate diversis Religionibus, labescere cœpisset; cui libertati, tamquam novæ concessioni, veteribusque institutis S. Romanæ Orthodoxæ Ecclesiæ repugnanti, atque animarum saluti præiudiciosæ, nomine Status Ecclesiastici, sicut tunc contradictum fuisset, ita num denuo publice ac manifeste contradicitur. Licet vero in antelata Pacificatione Viennensi, Episcopatus, Præposituræ, Abbatiæ, in suo antiquo statu ac fundatione relictæ fuerunt; imo, etiam sub sequentibus aliquot Regni Comitiis de liberis suffragiis Ecclesiasticorum, ac restitutionibus Bonorum ademtorum Constitutiones sancitæ atque usu roboratæ fuerant: nunc demum, concitatis anno præterito motibus Bethlenianis, Archi-Episcopatus, Episcopatus ac Capitula eversa, Conventus destructi, Religiosi Patres Societatis Jesu exturbati, Seminaria dissipata sunt; Ecclesiasticorum alii flagris duriter excepti, alii vulnerati, alii usti et torti, alii usque ad internecionem immaniter trucidati sunt.[1] Res eorum prædæ et direptioni expositæ, profanatæ et occupatæ; Jura stabilia, aut inscripta, aut Confinibus applicata sunt. Quamvis autem Majestas Vestra pro componendis et sedandis motibus, modo præmisso concitatis, per certos Dominos Commissarios, cum Gabriele Bethlen, ac nonnullis, Posonii[2] ad convocationem Domini Comitis Palatini Hungariæ congregatis, Judiciorum[3] Tractatum instituerit atque concluserit; quia tamen in illis Tractatibus atque Conclusionibus et desuper emanatis Diplomatibus, Literisque Judicialibus (sic!), Status Ecclesiastici, restitutionisque ejusdem in integrum prorsus nulla mentio facta, quin imo sub idem tempus Tractatuum, per prænominatos Bethlen ac alios Congregatos in ipsorum Conventu, nonnulli articuli, Personis, dignitati, Jurisdictioni, Bonis, Proventibus ac Libertatibus Ecclesiasticis, præjudiciose confecti conscriptique essent, metueretque Status Ecclesiasticus, ne per præmissos Tractatus, Conclusiones, Diplomata Literasque Judiciales (sic!), detrimentum aut diminutionem Religio, Jurisdictio, Dignitas, Res, Bona, Proventus, Libertates Personæque Ecclesiasticæ patiantur, aut per suam taciturnitatem idem Status Ecclesiasticus consensisse videatur: ideo, solenni Protestatione præhabita, præmissis Tractatibus, Conclusionibus ac superinde confectis Diplomatibus Judicialibus (sic!), ac aliis quibuscunque, in quantum Juribus ac Immunitatibus Ecclesiarum, Personarumque Ecclesiasticarum, derogent, aut, tam ad præsens, quam in futurum, derogare possent, contradicendo reclamat, et reclamando contradicit, publice ac manifeste, coram Majestate Vestra.

[1] A kassai vértanúk halála 1619. szeptember 7-én történt. Pázmány itt világosan utal reájuk.

[2] A pozsonyi alkudozások 1620. január 16-án fegyverszünet (8 hónap) kötésére vezettek.

[3] Valószínű, hogy hibás másolat, e helyett: „Induciarum“ (fegyverszünet); épen így alább is: „litterisque inducialibus“ (nem: „judicialibus“).

Eredeti fogalmazványa gr. Viczay Mihály hédervári gyűjteményben (Acta Legati Pazman, p. 25.); új másolata a M. Nemz. Múzeum Széchényi-féle kézirat-gyűjteményében: Fol. Lat. 2309. kódex I. köt., 101 n. Egy további újabb másolat (hivatkozással Szirmay Antal könyvtárában lévő kézirat-gyűjteményre.) M. Nemzeti Múzeum Ltára: „Compages Diplom." (Fol. Lat. 2213. kódex 9. db.) Közölték már e szöveget *Miller* (Epistolæ P. Pazmany, I. k., 32—35. l.), és *Katona* (Hist. crit. XXX. köt. 262—265. l.). Fenti közlés a Múzeum példánya alapján történik.

134.

1620. FEBRUÁR 21.

WIEN.

Az esztergomi káptalanhoz.

A maga és rendes helynökének bécsi tartózkodása idejére Lósy Imrét helyettes érseki helynökké rendeli ki.

Admodum Reverendi Domini, fratres observandissimi.

Salutem a D^no etc.

Quandoquidem ob præsentis temporis conditionem nec Nos, nec Vicarius Generalis noster, Rss. D^ns Vaciensis[1] præsentes rebus ecclesiasticis invigilare possimus, et tamen omnino necessarium sit, ut tam pro divini cultus ordinatione, quam etiam pro personarum ecclesiasticarum directione, ac fraterna correctione, aliquis interim substituatur, donec Deo volente vel nos ipsi, vel Vicarius noster Generalis, præsentes rebus officii nostri attendere possimus. Idcirco Admodum Reverendum D. Emericum Losi, Lectorem Ecclesiæ nostræ Metropolitanæ, substitutum interea Vicarium constituimus. Dantes eidem plenariam ac omnimodam authoritatem, ut tantisper, donec Nos, vel R^ss D. Vicarius noster redeamus, omnia ad cultum Divinum, personarumque Ecclesiasticarum directionem ac correctionem spectantia, perinde exequi ac peragere possit, acsi nos ipsi, vel Vicarius noster in persona præsentes adessemus. Proinde omnibus ac singulis Diœcesis nostræ Ecclesiasticis, cujuscunque conditionis ac gradus, in virtute sanctæ obœdientiæ iniungimus, ut eidem R. D. Emerico Losi non secus, ac Vicario nostro Generali, si præsens adesset, reverentiam obœdientiamque exhibeant. Quod ipsum Vestris quoque Fraternitatibus intimare voluimus, easdem cum omni affectu charitatis in Domino obtestantes, ut omnia decenter ac secundum ordinem fiant in Ecclesia Nostra; nemini dantes ullam offensam.

[1] Almássy Pál esztergomi kanonok, váczi püspök, érseki helynök, mint „püspök", szintén Bécsbe menekült.

Deum vero et pro me, et pro universo statu Ecclesiastico ac totius Reipublicæ Christianæ necessitatibus, cum alias assidue, tum vero præsentis jubilæi occasione, ardenter exorent. Quod ego vicissim pro Vestris Fraternitatibus, facere non intermittam. Dominus nobiscum.

Viennæ 21 Febr. 1620.

RR. DD. V^rarum

Frater addictissimus

Archi-Eppus. Strig. m. p.

Kívül:

Admodum Reverendis Dominis, d^nis Venerabili Capitulo Ecclesiæ Metropolitanæ Strigoniensis etc. Fratribus Nobis semper honorandis.

Tyrnaviæ.

Ezen levélnek eredetije, mely — a külső czímiratot kivéve — egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az esztergomi káptalan magánlevéltárában: Caps. 12. Eccl. fasc. 4. nr. 18. jelzés alatt. E levelet igen csonka állapotban, t. i. csak a levélnek első felét (e szókig . . . . . „interea Vicarium constituimus") közölte *Fraknói* is (P. P. lev. 248—249. l.). Fenti közlés az eredeti alapján történik.

135.

1620. FEBRUÁR 24.

WIEN.

A bécsújhelyi (Wiener-Neustadt) Pálos-szerzetesekhez.[1]

Meghagyja nekik, hogy Franich atyát fogadják, a Szentatya további intézkedéseig, zárdájukba.

Reverendi nobis honorandi.

Salutem et Nostri commendationem.

Sanctissimus Dominus noster Paulus Papa V. speciali mandato nobis injunxit, ut non tantum negotia R^di Thomæ Franicii,[2] verum etiam alia nonnulla Ordinis Sancti Pauli Primi Eremitæ authoritate Suæ Sanctitatis ordinaremus. Verum quia intestini bellorum motus impedimento hucusque fuerunt, ne omnia, prout optabamus, ex ordinatione Sanctitatis Suæ peragere possemus. Et nihilominus animadvertentes, nec honori Ordinis, nec ædificationi proximorum, nec saluti dicti Thomæ Franicii conducere, ut vagus hinc inde oberret. Idcirco authoritate

[1] Lásd fent az 1619. aug. 30. levelet.

[2] Ezen Pálos-atyát *Zaicz János* ált. rendfőnök (1611—1628) 1618. évben többrendbeli fegyelmi vétség miatt a rendből kizárta, de ez Rómába ment egy szerzetestársával és V. Pál pápánál a rend vizitációját sürgette, amit a pápa 1619. ápr. 20-án (brévéjét lásd: *Fraknói V.*, P. P. lev. 216—218. l.) elrendelt és Pázmányt tette vizitátorrá. Pázmány ideiglenesen a nagyszombati Szent-Ferencz-rendi zárdában helyezte el Franichot, ahonnét Bethlen közeledésekor távoznia kellett és egy ideig bolyongott. Ez volt oka Pázmány e levelének.

nobis a Sede Apostolica specialiter concessa, tibi Vicario Monasterii Neostadiensis, vel Vicarii locum obtinenti, cæterisque fratribus Ordinis S. Pauli primi Eremitæ in Conventu Neostadiensi existentibus injungimus, ut dictum Thomam Franicium in Conventum recipiatis, ac tantisper sub Regularis Disciplinæ observantia ac obedientia inter vos manere sinatis; donec aliter a Sanctissimo Domino Nostro fuerit ordinatum. Injunximus autem eidem Thomæ Franicio, ut sese in omnibus quietum, obedientem, ac regularis disciplinæ observantem exhibeat.

Me precibus ac devotis orationibus Vestris impense commendo.

Viennæ 24. Februarii 1620.

Ezen levélnek eredeti fogalmazványa, mely egészen Pázmány saját kezeírása, fennmaradt Esztergomban, a prímási egyházi levéltárban: Fasc. 21., nr. 167. Közölte már e szöveget: *Fraknói V.,* P. P. lev. 251—252. l. Fenti közlés az eredeti fogalmazvány alapján történik

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora I. k. 482—491. l.

136.

1620. FEBRUÁR 24.

WIEN.

V. Pál pápához.

Írja a pápának, hogy a Pálos-rendnek reábízott vizitációját a közbejött politikai zavarok gátolták, bár Franich atyáról ideiglenesen gondoskodott. A rend reformja csak „generale capitulum“ összehívása mellett hajtható végre, de a mostani háborús időben Lengyelországból és más külföldi országokból alig jönnének össze a gen. capít. tagjai. Ajánlja, hogy a bécsi nuntius hívná össze Bécsújhelyre a közel fekvő kolostorok vikáriusait és a generálist.

Beatissime Pater ac Domine, D^{ne} clementissime.

Post humillima pedum B. V^{æ} oscula.

Breve Apostolicum Sanctitatis Vestræ 20. Aprilis 1619. datum, initio mensis Augusti Posonii accepi, quo Sanctas V^{a} mihi injungit, ut Ordinem Sancti Pauli primi Eremitæ in Regnis Hungariæ et Croatiæ existentem visitem ac reformem, Thomam Franicium, prout Juris fuerit, in pristinum statum restituam, Capitulo Generali pro futura electione Generalis congregando ipse præsiderem.

Eo ipso tempore, quo Sanctitatis V^{æ} mandatum accepi, turbulenta, et in hosce, quos ingenti animi mœrore conspicimus, motus eruptura Comitia Regni Posonii celebrabantur, itaque ad finem Comitiorum totum hoc visitationis ac reformationis negotium differre constitui. Interea vero, ne vagus hinc inde oberraret Thomas Franicius, in Monasterio Franciscanorum Tyrnaviæ locum illi assignavi. Ne quid autem incon-

sulto inchoarem, sub finem Comitiorum, die 12. Augusti per Illustrissimum Banum Croatiæ literas in Croatiam misi ad Patrem Joannem Zaicz Ordinis Eremitarum Generalem, monens ipsum, ut quamprimum ad me veniret; volebam siquidem ipsius quoque informationem accipere. Verum cum ipse nec venisset, nec litteris respondisset, die 29. Augusti ad Monasterium Paulinorum Tallense veni, deque statu Ordinis et administratione Generalis Informationem partim a Vicario, partim ab aliis accepi, ac Breve quoque Apostolicum Sanctitatis V^æ illis exhibui. Et quidem reformationem in quamplurimis opus esse, liquide satis comperi; verum absque Generalis Capituli celebratione vix aut ne vix quidem posse negotium reformationis succedere intellexi. Capitulum vero generale a me indici non poterat; non solum, quia specifica ac expressa mentio de indicendo per me Generali Capitulo in Brevi Apostolico non habebatur, verum etiam, quia ad solum Regnum Ungariæ et Croatiæ restricta est in Brevi Sanctitatis V^æ mea authoritas, Capitulum vero generale non ex solis Ungariæ et Croatiæ, verum etiam Poloniæ, Sveviæ, Austriæ ac aliorum locorum religiosis constare debet.

Et quamvis hæc ita se haberent, statueram tamen tantisper omnia differre, donec cum Generali Ordinis coram agere ipsemet possem. Interim, initio Septembris, Principis Transylvaniæ in Ungariam irruptio non solum Monasteria Paulinorum, quæ in Ungaria habebantur, occupavit, ac bona proventusque distraxit, verum etiam Prælatos ac universum statum ecclesiasticum, cædibus, exilio, bonorum confiscatione attrivit. Atque hæ causæ fuerant, Beatissime Pater, quod juxta mandatum Sanctitatis V. impositam mihi provinciam exequi non potuerim, sed nec jam possem.

Erit in arbitrio Sanctitatis V^æ, quid porro deinceps fieri velit; mihi sane consultum videretur, si Illmo D^no Nuncio Aplico hic Viennæ commoranti Sanctitas V^a injungeret, ut Neostadium Austriæ (quod medii diei itinere abest Vienna), quos posset ex Croatia et aliis locis vicinis, convocaret Vicarios, una cum Generali Ordinis, atque ibi tantisper ordinaret, quæ collabascere penitus Ordinem non paterentur; donec sedatis bellorum motibus, generale Capitulum celebrari posset. Nunc enim, ut ex Polonia aliisque locis convocentur, qui Capitulo generali interesse deberent, omnino est impossibile.

Atque hæc sunt, Pater Beatissime, quæ Sanctitati V^æ demisse referenda erant, cujus paternam benedictionem expeto; Deum orans, ut Sanctitatem V. Ecclesiæ suæ periculose laboranti salvam florentemque conservet.

Viennæ, 24. Februarii 1620.

Ezen levélnek eredeti fogalmazványa, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a prímási egyházi levéltárban: Arch. Eccl. vetus, Fasc. 21. nr. 167. Közölte már e szöveget *Fraknói V.*, P. P. lev. 249—251. l. Fenti közlés az eredeti fogalmazvány alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora I. k., 491. l.; lásd továbbá Zaicz J. 1620. márczius 15. és 18. leveleit (P. P. levelezése 252—255. l.), valamint Pázmánynak alábbi: 1620. márc. 19. levelét.

137.

1620. MÁRCZIUS 17.

WIEN.

Thurzó Szaniszlóhoz.

Megerősíti, hogy Bethlennel Szent Mihály napjáig tartó fegyverszünet köttetett, anélkül, hogy a száműzött főpapok és főurak személyére és vagyonára vonatkozó intézkedés tétetett volna; Beszterczebányán országgyűlés lesz. Forgách nádort okolja mindezért. Thurzó Szaniszló várai dolgában közbenjárt, de a nádor csak a németekre hallgat. Nem fél attól, hogy Bethlen és a csehek győzzenek; II. Ferdinándnak elég serege van; a töröktől inkább lehetne tartani, de az is többet fog Bethlennek ártani. Több kisebb dologról tesz még említést. A béketárgyalásról tud, de levélre nem bízhatja.

Illustrissime d^ne^ etc. Salute etc.

Az K^gld^ levelét vöttem, és hogy az Úristen K^gldet^ egészségben megtartja, azon igen szíből örülök. Veszem eszemben, hogy Kgld peregrinus est in Izrael, és nem tudja az megtörtént dolgokat. Azért úgy értse Kgld, hogy valamit Kgld rumore accepit, mind igaz. Induciát[1] kértünk uram Bethlennél Szent Mihály napig, addig egész Magyarországot mind, valamint bírta, úgy engedék neki. És noha az egész ecclesiasticus statust minden jószágától megfosztotta, személyeket ex ordine statuum kirekesztötte, és csaknem funditus az egész catholica religiót letörlötte, de ezekről semmi emlékezet nem lött az induciákban. Én egy talpalatni földet, egy pinz jövedelmet septembertől fogva nem birok; Kgldet és engemet proscribáltak. Eszterházi uramnak fejét keresvén, az gyűlésre (mely Beszterczebányán[2] leszen) citálják. Csaknem sírva kiáltottam, hogy jobb móddal legyen az dolog, de addig győtögeté palatinus az embereket, hogy mindenre reá ment.

Itt vagyok egynehány püspökkel együtt; soha bizony, miolta itt vagyunk, senkinek közülünk egy falat kenyeret (nem hogy egyebet) senki sem adott. Én is, minthogy csak úgy jöttem vala ide, hogy Poson

[1] A fegyverszünet Pozsonyban hosszú alkudozások után (deczember 26.—január 16.), 1620. jan, 16-án köttetett meg. V. ö. *Fraknói V.*, Pázmány P. és kora, I. köt., 530—534. l., Pázmány P. élete. (Tört. Életr.) 123. l.

[2] A beszterczebányai országgyűlés 1620. jun. 27-én nyílt meg. (Id. mű 546. l.)

oltalmára segítséget kérjek, nem is hittem, hogy Posony oly könnyen elveszessék, mindenömöt oda vesztöttem. Mégis szolgáimat megtartottam addig, míg az induciákat elvégzék, melyeket elvégezvén, elbocsáttám szolgáimot, kevés magammal megvontam magamot; nem tudom, meddig vonhatom.

Minekelőtte az Kgld szolgái érkeztek volna is, bizony eleget szólottam és irást is adtam az Kgld várai felől. Szintén akkor, mikor azt az induciákat végezék, itt volt Eszterház uram és egyebek is; eleget törődtünk, szólottunk, irtunk, panaszolkodtunk, de az palatinus szava, ez az németeket illeti, ugyancsak prævalent. Ám meglátják, mit nyernek vele, mind religiónkat, mind ecclesiánkat, mind magunkat elég nagy veszedelemben hoztak. Isten előtt adjon számot érette, valakinek vétke van a dologban. Ha Kgld látná, minemő confœderatiót töttek a magyarok az csehekkel, minemő articulusokat irtak, elálmélkodnék rajta. Bezzeg uram, ha Kgltek közel levén Erdélyhez, idején megérzette volna az dolgot, ennek mind eleit veheti vala ő fölsége. Én reám minthogy nulla exterior administratio bizatott volt, nem vigyáztam és nem is circáltam az más ember tiszti után. Ám az szeginy Dóczy uram megadá az árát az béna lónak. Isten legyen irgalmas szeginnek.[1]

Az szeginy Radul vajdát is tegnap temették el; Nádasdy uramot ez jövő csütörtökön temetik Kűszegben.

Az idevaló állapotrúl Kgldnek bőségesen tudnak relatiót adni az Kgld szolgái. Népünk elég ugyan, attúl nem félek, hogy az csehek és magyarok ő fölségét meggyőzzék, de elég, ha az lassú processus miatt az dolog tentálódik. Mind igaz igygyel, mind erővel hatalmasb az mi kgls urunk, és elhittem, hogy az Isten meg is segíti az nagy, szent, jámbor fejedelmet. Csak az török ne jöjjön derék erővel, salva sunt omnia; ha penig derék erővel jő, előbb jut azoknak, az kik oltalmára jütt, és talám az leszen eleje az békességnek, ha az török ugyan derekas haddal jő.[2]

Tegnap mene el innen Haller István, az erdéli vajda követe; ő fölsége is emberét küldötte vele. Az Kgld várai felől elég instructiójok vagyon. Az mint Bethlen hozzá kezdett, az inducia nem sokáig tart, mert az cseheknek segitséget akar adni, melyet ha ad, az inducia mindjárt fölbomlik. Igen jó volna, ha Kgldnek embere levén az ő fölsége commissáriusával, és megértené, ha ugyan akar-e segitséget adni Bethlen az cseheknek, mivel ha segitséget ad, azzal az inducia fölbomol.

[1] Dóczy Endre kassai főkapitányt Bethlen 1620. szeptemberében, Kassa bevétele után, börtönre vetette

[2] Pázmány éles szeme jól sejtette; Bethlent tényleg a török mozgolódása bíztatá a fegyverszünetre. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora. I. köt., 533. l.

Az mely levelet Kgld Eszterhass uramnak írt, elküldtem ő kglmének; választ várok; ha elérkezik, Kgldnek megküldöm. Az minémő ujságokat innen küldhettem, im Kgldnek egy fasciculusban megküldtem. Az tractálásrúl kellene Kgldnek irnom, de nem merem pennára biznom. Az lengyelek igen kedvesek, jól viselik magokat; kár, hogy ellövék az hadnagyokot; nem derék harczon esett, hanem egy rosz csatán harmad magával veszett; mást választottak helyében. Az Úristen vigasztaljon bennünket és adja látnom Kgldet jó egészségben.

Bécsben, 17. Martii, 1620.

Kgldnek szeretettel szolgál

Archiepiscopus Strigoniensis.

Ezen levélszöveget, a forrás közelebbi megjelölése nélkül, de úgy látszik („m. p."!), eredeti után, ilyen általános utalással: „Thurzó Szaniszló leveles tárczájából" — közölte: *Barabás S.*, a „Tört. Tár" 1881. évf. IV. füzetében. 707—709. l. Fenti közlés Barabás után történik.

138.

1620. MÁRCZIUS 19.

WIEN.

Zaicz Jánoshoz, a Pálos-rend főnökéhez.

Közli vele a Franich pálosrendi atya fegyelmi ügyének elintézésére és az egész rend vizitációjára nézve a pápától kapott felhatalmazást; eltiltja a rendfőnököt a Franich elleni bírói eljárástól; követeli, hogy őt a bécsújhelyi zárdába ideiglenesen befogadja. Kéri, jelöljön ki alkalmas napot a Franich elleni vizsgálat megtartására és közölje vele, különben ő fogná kitűzni a napot.

Admodum Reverende Pater.

Salutem a Dno sempiternam.

Litteras Vestræ Paternitatis accepimus,[1] una cum annexis. Nihil nobis in votis est magis, quam ut pro divinæ gratiæ nobis concessæ mensura, et Religioni Catholicæ universim, et Ordini Vestro consulamus. Et quidem, visum est Suæ Sanctitati, ut mihi demandaret curam accomodandi differentias P. Thomæ Franich, quæ illi cum V. Paternitate intercedit (sic!), simul ut Ordinem quoque totum visitarem, et quidem adeo ampla auctoritate, ut pro hac vice omnibus Pontificum privilegiis et Ordinis ipsius statutis derogatum voluerit. Nos quidem, hanc pro-

[1] Itt Pázmány hihetőleg a rendfőnöknek 1620. márczius 18-án Bécsújhelyről írt levelét érti (lásd szövegét: P. P. lev. 253—255. l.) és nem a márczius 15-én ugyanonnan irottat (id. mű 252—253. l.), mert ez utóbbiban (márcz. 15.) Zrinyi György elleni eljárásra is kéri Pázmányt; Pázmány márcz. 19-iki fenti válaszában pedig Zrinyiről említés nincs.

vinciam multis rationibus apud Suam Sanctitatem deprecati sumus, ut in aliquem Ill^morum^ Nuntiorum Aplicorum transferre dignetur. Interim tamen, quia Sanctitas Sua nos constituit iudices in causa Patris Thomæ, sciat Paternitas V^a^, nos non passuros, ut vel a Paternitate V^a^, vel ab alio quovis, authoritati Sedis Apostolicæ hac in parte derogetur, et judicium de dicto Patre ab alio exerceatur.

Quia vero et infirmitas ipsius, quam ego antea ignoravi, honor Ordinis et scandalorum periculum, et denique, ut judicio examinari facta Patris Thomæ possint, id necessario exigunt, ne vagus oberret; nos vero bonis omnibus per rebelles spoliati, modum non habeamus, quo ipsum sustentemus; idcirco necessarium omnino est, ut in aliquo sui Ordinis Monasterio victum interim habeat, donec ejus causa revideatur. Per nos mora nulla erit; quando Paternitas Vestra volet, causam ipsius cognoscemus, et juxta meritum ipsius, secundum justitiam, sententiam dicemus. Quamobrem nos dictum Patrem Thomam, Neostadium ad sui Ordinis Monasterium remittimus, ut ibi interim, saltem ut hospes, victum habeat; regulari tamen obedientiæ subsit in omnibus; Paternitatem Vestram monemus, imo authoritate nobis a sacra Sede Apostolica concessa, eidem serio ac firmiter injungimus, ne illum Monasterio arcere, vel ullo modo molestare præsumat, antequam nos causam ipsius dijudicemus.

Diem certum hujus causæ cognitioni præfigere noluimus, ut Paternitatis V^æ^ occupationibus, quas suis litteris recenset, tempus idoneum suppetat. Volumus tamen, ut quamprimum Paternitas V. significet diem, quem huic judicio idoneum fore existimat; quem si significare noluerit, cum non expediat hasce in Religione vigere animorum dissensiones, nos intra paucos dies certum diem nominabimus, et Paternitati V^æ^ intimabimus, quo causam hanc determinemus.

Circa alia, a Sua Sanctitate nobis injuncta, quæ ad totius Ordinis statum spectant, agemus cum V^a^ P^te^, ubi convenerimus. Interim Suæ quoque Sanctitati nonnulla perscripsi, ad quæ responsum paucos intra dies expectamus. Sciat autem Paternitas V^a^ nos nihil magis in votis habere, quam bonum publicum ac quietem sancti illius Ordinis. Cujus nos precibus impense commendamus.

Viennæ 19. Martii 1620.

E levélnek eredeti fogalmazványa, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt Esztergomban a prímási egyházi levéltárban: Fasc. 21., nr. 167. Közölte már e szöveget *Fraknói V.*, P. P. lev. 256—257. l. Fenti közlés az eredeti fogalmazvány alapján történik.

V. ö. *Fraknói,* P. P. és kora, I. köt., 494. l.

139.

1620. NOVEMBER 6.

WIEN.

Pázmány Péter és a Bécsbe menekült magyar főpapok II. Ferdinánd királyhoz.

Kérik a királyt, hogy bécsi számüzetésük idejére, napi szükségleteik fedezését biztosítaná, vagy úgy, hogy Bethlen főpárthívének: Thurzó Imrének bécsi házát adatná el és árát osztatná szét közöttük, vagy pedig Bethlen egyéb párthíveinek: pozsonyi, soproni, kassai, eperjesi és lőcsei polgároknak Bécsben az alsóausztriai rendeknél, vagy bécsi és brucki magánosoknál levő pénzeit foglaltatná le, ami csak a hasonló módon a császár híveinek vagyonával elbánó felkelők elleni egyenlő megtorlás lesz.

Sacratissima . . .

Quam immerentes patria et residentiis nostris exacti simus ab illis, qui posthabito Dei timore, et omni legum reverentia S. Majestati V., pessimo in perpetuitatem exemplo, rebellarunt, satis constat Majestati V. Et quanto magis subitanea accidit hæc funesta insurrectio, tanto fortuna nostra, et jam totius anni exilium calamitosius; nam et exili supellectili nostra, et omni re frumentaria, et quæ quotidiano victui adjumento esse possent, interceptis, et bonis ac possessionibus nostris inter rebelles divisis, in magnam victus et amictus indigentiam venimus. Et cum Majestatem V. ingentibus sumptibus, quos dietim in tam magna et necessaria bella infundit, gravatam intelligamus, neque Eidem, quantum per necessitatem licet, oneri esse velimus, eam nostri juvandi rationem Majestati Vestræ quam humillime proponendam existimavimus, quam et possibilem et facilem putavimus.

Emericus Thurzo,[1] apertus et instar plurimorum rebellium, imo ante omnes unus ipse, audax, procax et nocens rebellis est, qui nihil eorum intermittit, imo excogitat et invenit, urget, sollicitat, procurat, efficit, quæ in præjudicium Majestatis V. et ad exterminandam ex Hungaria fidem catholicam, et dignitatem domus Austriacæ imminuendam faciunt. Quam humillime igitur supplicamus Majestati V. S., ut pro sua erga Deum pietate et plane paternam in statum nostrum affectione, domum hic Viennæ dicti Emerici Thurzonis nobis conferre clementer dignetur, ut illa divendita, prætium inter nos, juxta proportionem personarum ad quotidianas necessitates partiri possimus. Aut si illius domus nobis conferendæ occasio non esset, cum cives Posonienses, Sopronienses, Cassovienses, Eperjesienses et Leuchovienses apertos et isti multisque modis nocentissimos se rebelles gerant, et hic multi illorum in domo

[1] *Thurzó Imre* (György, volt nádor fia) volt Bethlennek legelkesebb magyarországi híve, ki mégis 1621. áprilisában Pázmányhoz és Ferdinándhoz közeledni kezdett. *Fraknói,* P. P. és kora, I. köt., 582. l. Ő részt vett később, Bethlen képviseletében, a nikolsburgi béketárgyalásokban is hirtelen haláláig (1621. október 19.). Id. mű 596. l. és P. P. élete (Tört. Életrajzok), 132. l.

provinciali vel apud alios hac ipsa in civitate, sed et in Pruk Austriæ depositas pecuniarum summas habere dicantur, ex quibus nominantur Joannes Slemzer (Smelzer?) Posoniensis, . . . Melchior Literatus Soproniensis, quamvis sint et alii. Fertur Tyrnaviensis quoque Casparus Szegedi, famosus et olim Bocskayano et moderno tempore rebellis; sed et Joannes Szerczer annonæ Papensis Præfectus, qui his diebus factæ deditionis ejusdem loci non postremus auctor ex multis argumentis certissimo habetur, pecunias vel hic Viennæ, vel in civitate Prukensi habere. De quibus in domo Provinciali apud Perceptorem, et tam hic, quam in Pruk apud cives, interposito juramento, inquisitione habita, Majestas V. certior reddi posset, et nobis ex illis benignissime providere; præsertim cum de bonis fidelium Majestatis V., et præsertim nostris idem fecerint rebelles, tam Posonii et Sopronii, quam Tyrnaviæ et alibi; imo ita inquisiverunt ab initio rebellionis et exegerunt etiam restantias proventuum Majestatis V. Ita etiam in rebellione Bocskayana Viennensium Augustissimæ domus Austriacæ fidelium debita et bona ab iis, apud quos habebantur, jurata quæstione extorserunt, attribueruntque rebellionis complicibus. Quam S. Majestatis V. clementiam et fusis ad Deum pro felicitate ejusdem precibus, ac omnibus fidelitatis obsequiis demereri satagemus.[1]

Benignum a Majestate V. expectantes responsum.

Ejusdem Majestatis V. S. humillimi servitores ac capellani

Archiepiscopus Strigoniensis
Episcopus Varadiensis.
Episcopus Nitriensis.
Episcopus Quinqueeclesiensis.
Episcopus Bosnensis.
Episcopus Tininiensis.
Episcopus Transylvaniensis.
Archiabbas S. Martini.
Cantor E. M. Strigoniensis.
Volffgangus, Præpositus Tituliensis.

[1] A Bécsben élő püspökök elhagyatottsága ekkor volt a tetőpontján. Ez volt egyúttal az az időpont, amikor II. Ferdinánd és a németországi és ausztriai katholiczizmus ügye is egy hajszálon függött. Bethlent a beszterczei országgyűlés 1620. aug. 25-én királlyá választotta; Bethlen szeptemberben már a Dunántúlt is elfoglalta. De ugyanekkor a kath. liga vezére: Miksa bajor herczeg diadalmasan nyomul be Ausztriába, majd Csehországba, ahol Buquoi-val egyesülvén, 1620. november 8-án V. Frigyes cseh királyt a fehérhegyi csatában legyőzi. Ez, és a török újbóli mozgolódása, Bethlent rábírták a hátrálásra, majd a hainburgi (1621. január—márcziusi), majd a bécsi alkudozások, végre (közben Bethlen, győzelmei daczára is [Buquoi 1621. júl. 10-én elesett Érsekújvár ostromában] kimerülvén) jöttek 1621. őszén a nikolsburgi tanácskozások (közben Forgách Zs. nádor és Thurzó Imre elpártolása Bethlentől), és 1622. jan. 1-én a nikolsburgi béke. Ezen aggodalmas 1620—21. évből maradt reánk Pázmánytól a legkevesebb, alig nehány levél. De tevékenysége, főleg 1621. januártól 1622. januárig (békealkudozásoknál mint bécsi sugalmazó és tanácsadó) ekkor volt tán a legbehatóbb egész életében.

Fraknói (v. ö. Pázmány P. levelezése, 263. l.) fenti levelet egykorú másolatban megtalálta a bécsi cs. kir. közös pénzügyminisztérium levéltárában (cs. udvari kamara levélt.), de az 1908. év elején nevezett levéltárban sem fenti dátum alatt, sem sehol 1616-tól 1637-ig e levél nem volt már feltalálható; azért fenti szöveg közlése *Fraknói* nyomán (id. mű 262—263. l.) történik. *Fraknói* szövegében dátum nincs; de ő „1620. nov. 6." czímirat alatt közölte e levelet, hihetőleg a levéltárban talált kisérő iratok alapján.

140.

1621. ELEJÉN.

WIEN.

A Szentszék bécsi nuntiusához.[1]

A Barberini bíboros által a Czobor Imre és Thurzó Borbála közt fenálló másodfokú vérrokonság alóli felmentéshez megkívánt feltételnek (mindket fél megtérése a kath. hitre) enyhítését kéri oly értelemben, hogy egyelőre a Szentszék érné be a férfinak általa már megígért áttérésével, annyival is inkább, mert elhunyt fivérének fiát és Thurzó Borbála első férjétől (Erdődy Kristóf) származó két fiút is a jezsuitáknál kívánja felneveltetni.

Illustrissime et Reverendissime Domine observandissime.

Circa dispensationem Domini Emerici Czobor ad contrahendum matrimonium cum Domina Barbara Turzó intellexi, quid Ill^mus^ Cardinalis Barberinus[2] Vestræ Ill^mæ^ D. responderit. Itaque advocato seorsim utroque, diligenter egi, ut Catholicæ Religionis veritatem amplecterentur. Et quidem D^nus^ Czobor alienus non est; imo affirmat, se jam diu cogitationem habuisse de amplectenda fide Catholica, et omnino eam amplecti paratum esse. Cæterum Domina, in altissima Lutheranismi cæcitate educata, nullo modo adduci potuit, ut de Religione mutanda cogitationem susciperet.

Certum est, magna multorum millium animarum conversio speranda foret, si D^nus^ Czobor sese Catholicum declararet. Nam et gener ipsius,[3] filius defuncti Palatini Turzó, et alii plures Ungari redibunt ad catholicam religionem, si ipse catholicum se profiteatur. Sed et nunc, in signum syncerioris sui affectus, filium fratris sui, amplissimorum bonorum hæredem, sed in hæresi hucusque educatum, mihi concredidit, ut in scholis Jesuitarum instituendum curem. Et licet Domina flecti tam cito non possit, confido tamen, quod ubi D^no^ Czobor nupserit, sensim convertetur. Quod amplius est, ipsa Domina ex priori marito, Comite Christophoro

[1] A bécsi nuntius ekkor talán még Ascanius Gesualdus barii érsek és konstantinápolyi patriarcha volt (nuntius 1617—1621). A nuntiaturában elődjei voltak: Placidus de Marca amalfii püspök (Prága 1612—1614), Erasmus Parmicinus alexandriai patriarcha (1614—1617). Utódai pedig: Carlo Carafa aversai püspök (1621—1628) és Giovanni Pallotto thessalonikai érsek (1628—1630).

[2] Ez Maffeo Barberini, a későbbi VIII. Orbán pápa.

[3] Tévedés lesz, mert Thurzó Imre nem veje, hanem sógora volt Czobor Imrének, mert Thurzó Borbála Thurzó Imrének nővére volt. Ezenkívül Thurzó Imre és Borbála unokatestvérei voltak Czobor Imrének, mert anyjuk Czobor Erzsébet (Thurzó Györgyné) volt, akinek testvére volt Czobor Márton, Czobor Imrének atyja. Thurzó Imre felesége Nyári Krisztina volt.

Erdődi, duos filios habet in hæresi institutos, quos itidem D^s^ Czobor ad scholas Catholicas mittet, ut Catholice instituantur. Id quod ego summopere considerandum censeo. Nam cæteri filii Comitis Thomæ Erdődi defuncti steriles sunt, et ad hos duos pueros amplissima hæreditas, Principatui par, devolvitur; ut proinde, ex ipsorum Catholica institutione incredibile emolumentum spirituale in quamplurimos sit redundaturum.

In hac igitur tanta catholicorum in Ungaria paucitate, ob has tam evidentes ac necessarias promovendæ Catholicæ Religionis rationes, non tantum fieri posse, sed (salvo meliori judicio) quodam modo fieri debere censeo hanc dispensationem, etiam si conversio Dominæ nunc non fiat; dummodo ipse D^s^ Czobor redeat.

Est vero aliud quiddam in Suæ Sanctitatis dispensatione magni momenti. Nam dispensatio pro tertio gradu concessa est, quum tamen in secundo gradu sint. Nam Emericus Czobor genuit Martinum et Elisabetham; Martinus hunc Emericum, Elisabetha hanc Barbaram, inter quos dispensatio concessa. Et nisi tam publicum ac moraliter evidens emolumentum Religionis Catholicæ hic verteretur, verbum ego nullum facerem. Cæterum, quia meæ obligationis est, ut quidquid sine peccato fieri potest ad Religionis promotionem, non negligam. Idcirco Ill^mæ^ D. V^æ^ suggero, e bono publico fore, si hoc negotium rursus Sanctitati Suæ efficaciter repæsentetur.

Hæc ego fusius et clare Ill^mæ^ D. Væ communicare volui, ut pro suo zelo ac prudentia faciat, quod rei magnitudo postulat.

E levélnek eredeti fogalmazványa, egészen Pázmány saját írása, fennmaradt a budapesti kir. m. egyetemi könyvtárban, a Pray-gyűjteményben: XXX. köt., 9. és 10. lap. Közölte már e levelet *Fraknói V.*, P. P. lev. 264—265. l. Fenti közlés az eredeti fogalmazvány alapján történik. A levél dátuma bizonyossággal meg nem állapítható; *Fraknói* is 1621. év elejére teszi.

141.

1621. JANUÁR 9. *Kiadatlan.*

WIEN.

V. Pál pápához.

Hivatkozással a Bethlen által feldúlt egyházi állapotokra, kéri magát e négyévenként kötelező „visitatio ss. liminum" alól felmenteni, mert az ország szomorú sorsán („singularis aper vastaverit") kívül mást úgysem jelenthetne. Képviseletével megbízta mégis Draskovich pornói prépostot, aki némi lelki ügyekben kegyeket is fog kérni Ő Szentségétől.

Beatissime in Christo Pater ac Domine benignissime.

Demissa pedum oscula Sanctitati Vestræ deferens, Deum optimum ex intimo cordis affectu religiose veneror, ut Sanctitati V^træ^ felicissimum

ineuntis Anni decursum, ad Ecclesiæ suæ incrementum largiatur, atque eam gratiam impertiat, ut sub auspicatissimo Sanctitatis Vestræ regimine, Catholica Religio in veterem nitorem, evulsis hæresum fibris, reflorescat.

Cœterum Sanctissime Pater in hisce perturbatissimis Hungariæ motibus, conatus ac consilia hæreticorum manifeste admodum sese prodiderunt. Nam peculiari statuto edito, Archiepiscopatus, Episcopatus, Capitula, Præposituras, uno verbo, Statum Ecclesiasticum, penitus extinxerunt, tribus duntaxat titularibus Episcopatibus, ad speciem relictis. Bona omnia Ecclesiastica, nullis prorsus exceptis, Fisco addixerunt, vel vendiderunt; templa Catholica passim ademerunt, profanarunt; denique Scholis Catholicis abolitis, quantum in ipsis fuit, Catholicam Religionem omnino extinctam (sic! talán e helyett: „extinctum") iverunt.[1]

In hac tam luctuosa rerum facie, incredibili animi mei dolore, gemitibus ac precibus Divinam deprecans clementiam, hic Viennæ privatus exulem ac egentem vitam dego. Aequidem (sic!) Pater Beatissime, nihil magis in votis habeo, quam si limina Sanctorum Apostolorum visitare, pedibusque Sanctitatis Vestræ advolvi mihi liceret, sed cum anno superiore profectionem Romanam adornarem, a Sacratissima Cæsarea Majestate manere jussus sum, ut occurrentibus Hungariæ necessitatibus, qua consilio, qua auxilio, præsto essem. Nunc vero, cum ex formula juramenti Episcopalis, quadriennio revoluto, adire Apostolorum limina deberem, summa votorum meorum esset, si Beatos Sanctitatis Vestræ pedes venerari possem. Verum, cum et exercitus Majestatis Cæsareæ Ungariæ finibus appropinquet, et tractatus (Legatorum Gallorum interventu[2]) cum Bethlemio inchoandus sit,[3] et rei familiaris inopia, et squalida Ecclesiæ meæ facies, de qua nihil ferme aliud Sanctitati Vestræ referre possem, quam quod eam singularis aper[4] penitus totam vastaverit, magna mihi impedimenta obiiciunt, quominus iter Romanum ingredi possim.

Demisse igitur Sanctitatem Vestram rogo, dignetur benigne gratiam ac dispensationem mihi indulgere, ut huic profectioni supersedere usque ad aliud quadriennium possim. Nihilominus Reverendo ac Illustri familia nato, Georgio Draskovitio Præposito Pornensi commisi, ut nomine

[1] Mindez nem más, mint elősorolása a beszterczebányai országgyűlés határozatainak, melyek ellen „Vindiciæ ecclesiasticæ" czímű röpiratát írta P. 1620. évi deczember hóban. (A II. Ferdinándhoz írt előszó 1620. deczember 26 án kelt.) V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora I. köt., 550—565., P. P. élete (Tört. Életr.) 125—130. l.

[2] XIII. Lajos franczia király 3 követet küldött még 1620. ev elején: az angoulême-i herczeget, a bethune-i grófot és de Preux-Chateauneuf-et. *Fraknói*, P. P. és kora I. köt., 566. l.

[3] Ez a Hainburgban 1621. januártól április 22-ig tartó béketárgyalások megkezdésére értendő.

[4] Lásd alább XV. Gergely pápához írt 1622. július 4-iki levelet. Ott is, itt is a „sing. aper" alatt kétségkívül Bethlen értendő.

meo, pedes Sanctitatis Vestræ exosculetur.[1] Cui etiam ut gratias quasdam spirituales ad Animarum salutem necessarias, meo nomine a Sanctitate Vestra petat, iniunxi, demisse Sanctitatem Vestram orans, dignetur paterne ac benigne humiles meas preces exaudire.

Servet Deus Sanctitatem Vestram diutissime florentem.

Viennæ nona Mensis Januarii Anno MDCXXI.

Sanctitatis Vestræ Humillimus Capellanus

Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

Kivül e címzés olvasható:

„Beatissimo in Christo Patri ac Domino,
D^no^ Paulo Quinto Divina Providentia
Sanctæ Romanæ ac Universalis Ecclesiæ
Summo Pontifici etc. Domino benigniss^o^"

Ezen Pázmány-levél eredetije fennmaradt Rómában, a S. Congr. Concilii titkos levéltárában, 464. számú jelzéssel a 3. oldalon. Csak az aláírás („S. V. hum. cap. A. Strig.") P. P. kezeírása. Az irat az 1621. évi quadriennalis relatio melléklete. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

142.

1621. MÁRCZIUS 1. *Kiadatlan.*

(Kivonatosan már közölve.)

WIEN.

Lobkowitz Zdenko Adalbert csehországi kanczellárhoz.

Megküldi „Vindiciæ Ecclesiasticæ" czímű munkájának egy példányát.

Illustrissime D^ne^ D^ne^ observande.

Cum aliud meæ adversus Il^m^ DV^m^ observantiæ, verique ac in solida virtute fundati amoris, argumentum promere non liceat, libet tamen qualicunque hocce xeniolo testari. Complures jam lapsi sunt menses, ex quo vindicias status ecclesiastici,[2] contra virulentas Betlenii

[1] Draskovich György (pornói prépost, a Collegium Germ. Hung. növendéke) azonban nemcsak lábcsókra ment XV. Gergely pápához (V. Pál 1621. január 28-án meghalt), hanem 1621. október 10-én átnyújtott egy jelentést is (quadriennalis relatio) az esztergomi egyház állapotáról. Mivel e jelentés úgy Pázmány-ról, mint Draskovich-ról harmadik személyben beszél, azért annak szerzője sem Pázmány (a Pázmány-ra szórt nagy dícséretek is kizárják ezt), sem Draskovich nem lehet. Ezen „relatio 4-ennalis"-t alább, ezen kötet függelékében közöljük; igen érdekes képe van benne megfestve Pázmány egyéniségének, négyéves érsekségének és az ország akkori közállapotának.

[2] Pázmány a beszterczebányai országgyűlés (1620. július—augusztus) határozatai ellen írta meg és 1620. deczember 26-án II. Ferdinándhoz intézett élőszóval bocsátotta közzé „Vindiciæ Ecclesiasticæ" czímű munkáját. Lásd: Petri Pazmany Opera Omnia, Ser. Lat. VI. köt. 527. és köv. l.

proscriptiones, brevi scriptione complexus fui. Eas nunc amicorum suasu in lucem ire volui et nisi a me copiam Illª Dº Vª acciperet, officio defuisse mihi videbar. Etsi igitur levidense (sic!) hoc sit, quidquid est lucubrationis, pro sua tamen singulari humanitate, ac propensa in me benevolentia, non ingratum fore existimo; Cui de reliquo felicitatem omnem ex animo voveo.

Viennæ 1. Martii 1621.

Illmæ Dni Væ Ad serviendum paratus

Archi-Eps Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Lobkowitz herczegi család raudnitzi levéltárában (Csehország): D. 254. sz. alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik. A levélmásolat a herczegi levéltáros által lőn kiállítva és e kötet közrebocsátójának rendelkezésére bocsátva. E levél rövid kivonatát közölte már: *Óváry:* Regesták, III. k., 500. sz. (80. l.).

143.

1621. MÁRCZIUS 13. *Kiadatlan.*

WIEN.

XV. Gergely pápához.

Az új pápának gratulál megválasztatásához, kéri támogatását a császárnál és más fejedelmeknél a kath. vallás visszaállítása ügyében. Megküldi „Vindiciæ" czímű munkáját, említi a franczia király követeinek közbejöttével tartott hainburgi béketárgyalásokat, melyek most megszakadtak.

Humillima pedum oscula Sanctitati [Vestræ . . . . . .]ta obsequia deferens: Deo Optimo [maximas, quas] possum grates ex animo ago, quod in hisce tam periculosis ac difficilibus temporibus Sanctitatem Vestram, Ecclesiæ laboranti [Summum Pontificem] præfecerit,[1] nihil dubitans, quin [præcellens quæ in] Sanctitate Vestra fulget sapientia [pietasque] omnibus numeris absoluta, vitæ innocentia, [jactatam] tot fluctibus Ecclesiæ Catholicæ navim, [aridam, quæ] vix sperare posse videbatur, [quieto in portu sit] collocatura. Occasiones [ac rerum adiuncta], Beatissime Pater, ejusmodi se se offerunt [quæ . . . .] vix sperari potuissent, non sine evidentissimis ac miraculosis Divinæ benignitatis favoribus.

Ego, etsi minimus inter filios ac Subditos Sanctitatis Vestræ, non solum, ut debitæ subjectionis ac synceræ obedientiæ testificationem, demissa scriptione testarer, atque de Summi Pontificatus apice Sanctitati Vestræ gratularer, hasce literas exarare volui, verum etiam, ut

[1] XV. Gergely (Ludovisi) 1621. február 9-én lőn megválasztva (V. Pál † 1621. január 28.).

Sanctitatem Vestram demisse simul ac obnixe orarem, ne tam præclaras occasiones elabi patiatur, sed quam Deus ostendit restituendæ religionis Catholicæ viam, ut Imperatoria Majestas aliique Principes Christiani insistant, consilio, monitis auxilioque adlaboret.

In Patria nostra quanta strage eversa sit Religio Catholica, longum esset hac Epistola complecti: Offero Sanctitati Vestræ brevem pro Clero Ungarico Apo[logiam, a me his] diebus editam, ex qua Religionis Catholicæ detrimenta Sanctitas Vestra cognoscere dignabitur. Confido tamen in Dei bonitate, victricia Imperatoris arma, quæ nunc contra Gabrielem Bethlen expediuntur, tumida hæresum colla depressura. Pax quidem per Legatos Regis Christianissimi diligenter tractata est hucusque, nunc vero Bethlen significat, Turcis (quorum ipse Vasallus est) jurejurando promissum esse per suos Legatos, [pacem] se cum Imperatore non facturum, nisi ex nutu Turcarum. Quocirca, spes pacis interrupta, ut reprimatur Bethlen, elaborabitur.[1] Quod superest, Deum ex animo rogo, ut Sanctitatem Vestram, diu salvam florentemque tueatur.

Viennæ 13. die Martii anno 1621.

Sanctitatis Vestræ humillimus servus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Eredetije a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. cod. 6893. fol. 15r—15v. Csak az aláírás („hum. s. A. Str.“) P. P. írása. A levél első bekezdésében a sorok végső szavai, harmadik bekezdésében pedig a sorok első szavai, vízfoltok miatt, hellyelközzel elmosódtak, vagy teljesen eltűntek. Fent a zárjelbe tett szövegrészek az elmosódott és nem biztosan olvasható szavakat, a pontozott helyek pedig az egyáltalában nem olvasható és nem rekonstruálható helyeket jelzik; a pontok száma a hiányzó betűk hozzávetőleges számának felel meg. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

144.

1621. MÁRCZIUS 13. *Kiadatlan.*

WIEN.

Ludovisi Lajos bíbornokhoz, XV. Gergely „Card. nepos“-ához.

Az új pápának gratulálván, hódolatát ajánlja fel unokaöccsének is.

Illme ac Reverendissime Dne Dne Patrone colendisse.

In communi hac totius orbis Christiani gratulatione, qua non solum Sanctissimo Dno Nostro ac Vestræ quoque Illmæ Dni de summa

[1] Ekkor még folytak Hainburgban és Bécsben a Bethlen és a király követei közti béketárgyalások, a franczia király követeinek kozreműködése mellett. Lásd fent: 1621. január 9. levélhez írt jegyzetet.

in terris dignitate, verum etiam Ecclesiæ Universali, de pastore vigilantissimo ac optimo, jure meritoque gratulantur, committere non potui, quin et ego synceri obsequii affectum promerem, ac hisce brevibus literis testarer, meque licet minimum Ecclesiæ filium, obsequio servitioque Ill^mæ D^ni V^æ devoverem.

Id igitur exigua hac scriptione, sed affectu maximo facio; Ill^m D^m V^m magnopere rogans, ut me quoque clientum ac servitorum suorum numero adscribendum putet, ac patrocinio foveat.

Quod a me gratitudinis obsequium exhiberi solum potest, Deum assidue precabor, ut et Sanctitatem Suam, et Ill^m D^m V^m diutissime felices florentesque tueatur. Hisque manus Ill^æ D^nis V^æ venerabundus exosculor.

Viennæ 13. Martii 1621.

Ill^mæ Dnis Væ humillimus servitor

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Eredetije, az egész levél P. P. kezeírása, a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. cod. 6893. fol. 16^r. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

145.

1621. MÁJUS 18. *Kiadatlan.*

WIEN.

Nagyszombat város tanácsához.

A jezsuita atyák ügyében, akik Bécsből Nagyszombatba utaznak, Lósy által küld a tanácsnak üzenetet, melynek hitelt adni kér.

Prudentes ac Circumspecti d^ni, Amici observandi.

Salute et officii nostri commendatione præmissa.

In negocio Patrum Societatis Jesu, qui ex benigna Suæ Imperatoriæ Mat^tis voluntate, Tyrnaviam proficiscuntur, commisimus nonnulla R^do Domino Emerico Lósy Lectori et Canonico Ecclesiæ nostræ Metropolitanæ Strigonien., Vestris Dominationibus oretenus referenda; rogantes easdem amice, ut iis omnibus, quæ nostro nomine proposuerit, fidem adhibeant indubiam. Et his Vestras Dominationes diu fœliciter valere optamus.

Viennæ 18. de Maii Anno 1621.

Prud. ac Circumsp. DD. V^ris Addictissimus

Archi-Eps Strigoniensis m. p.

Kivül:

Prudentibus ac Circumspectis dominis Judici ac Juratis Civibus Liberæ Regiæque Civitatis Tyrnaviensis etc. d^nis^ Amicis nobis observandis Tyrnaviæ.

Ugyanott a város iktatása:

Anno 1621. die 21. Maii Admodum R. d^nus^ Emericus Lósy d^nis^ Senatoribus exhibuit, præsente Communitate.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Add. A. E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt Nagyszombat város levéltárában (városháza): „Acta Altaristica" csomóban. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

146.

1621. MÁJUS 24. *Kiadatlan.*

WIEN.

A pozsonyi kir. kamarához.

A pozsonyi kamaránál levő postamesterségre ajánlja szolgáját: Székely Andrást.

Generosi domini, Amici observand^mi^.

Salute ac officiorum commendatione præmissa.

Isten sok jókkal áldja meg kegyelmeteket. Ez levelünk mutató Székely András, akarván kegyelmeteknek, az Pozsoni Camora Postaságért supplicálni, könyörge azon, hogy mi is kegyelmeteknek commendálnók. Minthogy azért minket egy néhány esztendőtűl fogva szolgálván, állapatját akarja változtatni, és az megnevezett tisztre elegendő embernek látszik lenni, kérjük kegyelmeteket (sic!) minden jó akaratját hozzá! Ezzel Isten sokáig éltesse kegyelmeteket jó egészségben.

Viennæ 24. die Maii A° 1621.

G^rosis^ DD. V^s^ Addictiss.

Archi-Epus Strigoniensis m. p.

Kivül:

Generosis Dominis N. N. Sacræ Cæs^æ^ Regiæque Ma^ttis^ Cameræ Hungaricæ Consiliariis etc. Dominis Amicis observand^mis^ Posonii.

Ezen levélnek eredetije, melyen csak az aláírás („Add. A. E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: Kincstári Levéltár, Pozsonyi kamarához intézett levelek I. csoportjában, 1620—29. évi F. betüs csomóban. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

147.

1621. AUGUSZTUS 9. ELŐTT.

(S. d.)

WIEN.

II. Ferdinánd királyhoz.

Czobor Imrének Bécsbe menekülő felesége és gyermekei részére Bécsben szállást kér; valamint előadja Czobornak azon kérését is, hogy a császári hadseregnek adhatna búzát, ha ezért valamely Bécsben elkobzott házat kaphatna.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Ma^ttas^ D^ne^ D^ne^ Clementissime.

Magnificus D^nus^ Emericus Czobor, ob vicinitatem Emerici Turzó rursum tumultuantis, in magno periculo versatur, quocirca uxorem [1] ac liberos, securitatis causa, huc Viennam cogitur transferre. Demisse rogat Majestatem V^m^, dignetur injungere, ut quartierum aliquod ipsi assignetur, cum reperire domum etiam persoluto censu non possit.

Et quoniam tantam semper fidelitatem Majestati V^æ^ exhibuit, dignum judicavi, ut angustiis ipsius propositis, rogarem Majestatem V^m^ pro ipso.

Proponit et hoc D. Czobor, se quidem pecunia exhaustum esse, frumenti tamen copiam aliquam habere. Quod si Majestas V^a^ domum aliquam hic Viennæ confiscatam ipsi dare vellet, annonam militi in Skalicz, Strasnicz, Vesele, Ostro et Broda, extrema inopia laboranti,[2] pro pretio domus suppeditaturum. Stabit in benigno Majestatis V^ræ^, quid fieri voluerit. Servet Deus Majestatem V^m^ felicissime.

Sacratissimæ Majestatis V^æ^ humillimus capellanus

Archi-Epus Strigoniensis m. p.

Kívül:

Sacratissimæ Cæsareæ Regiæque Mtti et D^no^ D^no^ Clementissimo.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely egész terjedelmében Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában: „Hungarn" 1621. évi augusztus havi fasciculusban 75. l. A levélnek dátuma nincs, de a cs. kanczellária a levélnek felzetére 1621. augusztus 9. dátumot jegyzett fel. A levél helyének (Wien) megállapítása a levélből magából történt. Közölte már e levelet *Fraknói V.,* P. P. lev. 267. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

[1] Ez Thurzó Borbála volt, Thurzó Imre nővére. Lásd fent: 1621. elején a bécsi nunciushoz írt, a Czobor-Thurzó-féle házassághoz adandó felmentésre vonatkozó levelet. Thurzó Imre a nikolsburgi tárgyalások közben 1621. október 19-én halt meg.

[2] 1621. július hóban Bethlen győzelmet győzelemre aratott a császári sereg felett (Buquoi halála 1621. július 10).

148.

1621. AUGUSZTUS 23.

WIEN.

A bécsi udvari kamarához.

Kéri a pozsonyi kamara archivumát, melyben az érsekség kiváltságlevelei is őríztetnek, sürgősen Bécsbe szállíttatni, tekintettel a mostani pozsonyi viszonyokra.

Illustrissimi Generosi Nobiles Dni, Domini observandissimi.

Quandoquidem præsens rerum Posoniensium status merito exigit, ut Archivum Cameræ Posoniensis huc transferatur, Dominationes Vestras diligenter rogatas volui, ut una cum cæteris scripturis, privilegia quoque ac literalia instrumenta Archi-Episcopatus, quæ apud Cameram Posoniensem pro fideli custodia ego reliqui, huc transferantur eaque de re mandatum ad Cameram Posoniensem quam primum expedire, ac ad manus meas assignare velint. Quam Dominationum Vestrarum benevolentiam, ego quoque omnibus officiis demereri contendam.

Maturum ac celerrimum responsum a Dominationibus Vestris expecto. Servet Deus DD. VV. felicissime.

Ill. Gener. DD. Vestrarum servitor paratissimus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Kívül, Pázmány írásával:

Exp. 23. Aug. 1621.

Illustrissis Generosis Mgcis DD. N. N. Præfecto ac Consiliariis Excelsæ Cameræ Aulicæ, Dnis obsmis.

Cito.
ito.
ito.
itme.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely egész terjedelmében Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában: „Hungarn“ 1621. évi augusztus havi csomóban, ahol a cs. udvari kamara által 1621. augusztus 23-án a pozsonyi kamarához intézett átirat mellékletét képezi. Maga a levél is a felzeti jegyzet szerint ugyane napon és pedig kétségtelenül Bécsben kelt. Közölte már e levelet *Fraknói V.*, P. P. lev. 268. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. alább Pázmánynak 1622. szeptember 30-iki és október 3-iki leveleit (a pozsonyi kamarához).

149.

1621. AUGUSZTUS 23.

WIEN.

Thurzó Imréhez.

Örömmel vette Thurzó levelét, melyben a békealkudozások megkezdését javasolja Thurzó; ő is (Pázmány) hőn óhajtja a békét. Menvéd fog küldetni, hogy Szakolczára jöhessen vele, ahová Dietrichstein bíborossal ő maga (Pázmány) is eljövend. Kér maguk részére is viszont menvédet kieszközölni Bethlentől.

Spectabilis ac Magnifice Domine, amice observande.

Salute ac servitiorum meorum commendatione præmissa.

Az K^gd levelét ez estve későn vettem, melyből megértettem az kegyelmed jó igyekezetit szegény megromlott hazánknak békeségre hozása felöl. Adta volna az Úr Isten, hogy ennekelőtte is mindnyájan az szép csöndes és békeséges állapotot megböcsülvén, ezt az nagy tüzet ne görjesztik vala, mely immár is, sok ezer hazánk fiait megemésztette, és ha idején eleit nem veszik azok, az kiken áll, félő, hogy utolsó veszedelemre ne hozza édes hazánkat, kit az Úr Isten kegyelmessen eltávoztasson. Azt kegyelmednek magam felöl bizonyossan ajánlhatom, hogy az szent békeségnek véghez vitelében örömest minden értékemet, és tehetségemet buzgó szivvel foglalom; csak hogy kegyelmetek is onnan az részről képes és illendő mediumokat proponáljon, és illyen nagy közönséges dolgokban aprólékos akadékokkal ne gondoljon.

Hogy pedig az kegyelmed levelének minden részeire megfeleljek, legelöször az Salvus Conductus illis clausulis ac verbis, az mint kegyelmed kivánta, expediáltatik, és ezen holnap Cardinál Uramhoz[1] küldöm, hogy kegyelmed kezében jusson, és az terminust, melyre kegyelmednek Szakolczára kelletik menni, denominálja. Mert noha nagy akadék vagyon az Szakolczán való Conventusban, propter nimiam distantiam a principalibus, ad quos subinde forsitan per literas recurrendum erit: mindazonáltal az eddig való discursusok szerént, bár ugyan ott kezdődjék az Colloquium. Másodszor. Az hol kegyelmed azt kivánja, hogy zálogot küldjenek kegyelmed helyett, arra kegyelmednek csak azt irhatom, hogy bizony kegyelmednek oka nincs efféle diffidentiára; mert ő fölsége assecuratoriája oly erős clausulákkal vagyon, hogy minden zálognál nagyobb securitast adhat, és ha az Magyar Országi Palatinus Péchy Simonnal együtt az ő fölsége assecuratoriájára bátorságossan Hainburg-

[1] Ez alatt Dietrichstein Ferencz herczeg, bíboros, olmützi püspök értendő, aki a nikolsburgi tárgyalásokon a kir. biztosok elnöke volt.

ban[1] jöttek, kegyelmed is bízvást jöhet Szakolczára. Azért ne kívánjon kegyelmed oly dolgot, amely Császár Urunk ő fölségének méltósága ellen való volna; hanem minden diffidentiát seponálván, assecuratoria mellett menjen Szakolczára. Hogy pedig ugyan valóságossan megösmertessem kegyelmeddel, hogy a békeség megszerzésben én minden tehetségemmel törekedem, magam is (ha Isten egésségemet adja) Cardinál urammal együtt az hagyott napra Szakolczára megyek; és azon legyünk Uram, hogy ezek az iszonyu vérontások megszünjenek. Harmadszor. Azt kivánom kegyelmedtöl, hogy kegyelmed is viszontak az Erdéli Fejedelemtől ő Fölségétől egy assecuratoriát, ugyanollyan clausulákkal, az minemőket kegyelmed innét kévánt, szerezzen, hogy Cardinál uram és én, minden velünk levőkkel egyetemben, mind Szakolczára mentünkben, ott létünkben es onnét vissza jövetelünkben, senkitől semminemő invasiónk, molestatiónk nem leszen, sőt hogy az Posták bátorságossan járhassanak Szakolczától fogva Bécsig, az utakon semminemő hostilitás nem admittáltatik. Ezt pedig az levelet kegyelmed ide Bécsben en kezemhez iktassa (sic!) az Posoni Capitán által. Végezetre ad tollendas omnes suspiciones kévántatik, hogy kegyelmed haddal ne jöjjön Szakolczában, hanem az kegyelmed állapatjához illendő tisztességes Comitivával. Kegyelmedet azért, édes Thurzó Uram, fölötte igen kérem, hogy ha igazán hazájának megmaradását szereti kegyelmed, törje arra az Erdéli Fejedelmet, ő fölségét, az mi legalkalmatosb leszen az békeségnek végben vitelére, és jöjön oly készülettel kegyelmed, hogy sine longis dilationibus mindgyárast megérthessük, mi legyen az kegyelmetek mediumja az állando békeségnek megszerzésére. Isten is megáldja kegyelmedet, ha ebben az dologban syncere munkálkodik. Tartsa meg Isten kegyelmedet és vezérelje minden jóra.

Viennæ, 23. Augusti, Anno 1621.

Spectabilis ac Magcæ D. Vræ

Amicus ad serviendum paratissimus

Archi-Epus Strigoniensis m. p.

Ezen levél eredetije, melyen csak az aláírás („Amicus . . . . Arch. Strig.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: Nádori levéltár, Thurzó György nádor iratai, fasc. 81., nr. 51. Közölte már e levelet *Fraknói V.*, Pázmány P. levelezése 268—270. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, Pázmány P. és kora, I. köt., 590. l., és Pázmány P. élete (Tört. Életr.) 132. l.

[1] Hainburgban, 1621. elején volt a béketárgyalás a király követei közt egyrészről, és Forgách Zsigmond nádor († 1621. június) és Péchy erdélyi kanczellár közt a másik részről.

150.

1621. AUGUSZTUS 30.

WIEN.

Thurzó Imréhez.

Újból megküldi augusztus 23. levelének mását. Dietrichstein vonakodik Szakolczára menni a békealkudozások végett, mert nem véli magát ott elég biztonságban. Thurzó bátran Bécsbe is jöhetne tárgyalni.

Spectabilis ac Magnifice Domine.

Szolgálatom ajánlása után Isten K^gdet^ minden jóval megáldja. Az K^gd^ levelére választ írtam vala ennek az holnapnak 23. napján, és küldtem vala az posoni Capitánnak, de nem tudom, mint esett, hogy az levelet eltévesztették. Minek okáért im ujobban K^gk^ includáltam az akkor írt levélnek mássát, az K^gk^ jó akaratja rajta, ha akar engedni az jó tanácsnak. Bizony Uram elvesztitek magatokat, ha az békességhez nem nyultok, az mint K^tek^ csak ennihány nap mulva is eszében veszen.

Cardinál Uram két dologért difficultálja az Szakolczára menést; egyik a mesze létel a Principalibus, kiket gyakran meg kell találni. Másik, mert attul tart, hogy fortély ne essék rajta, olyan mesze levő erőtlen helyen. Vegye K^gd^ Turzó Uram az én tanácsomat és mutasson confidentiát. Az császár levelére oly bizvást jöhetne K^gd^ szinte Bécsben is, mely bizvást én itt vagyok. Ne tegyen akadékot semmiben K^gd^. Ha K^gd^ én velem akar tractálni, talám, Isten adja, nem fáradunk heában. Az Fejedelem titulussán se mulassunk; elég ka K^gd^ említvén ő fölségét, kegyelmes urának nevezi. Mindazáltal lássa K^gd^, mit talál rajta, ha ugyan csak rontani akarja K^tek^ szegén hazánkat, ennek K^tek^ szerét teheti: de bizony megveri az Ur Isten azokat, kik koczkára vetik szép nemes országunkat. Az Ur Isten vezérelje az K^gd^ elméjét minden jóra.

Irtam Bécsbe 30. Augusti 1621.

K^gk^ szolgál, ha veszi K^gd^

Archi-Epus Strigoniensis m. p.

Kivül:

Spectabili ac Magnifico domino Comiti Emerico Thurzo de Betlenfalva, perpetuo de Arva, et Comitatus eiusdem supremo Comiti etc. D^no^ et Amico observandmo.

Cito.
ito.
ito.
ito.

Eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, az Országos Levéltárban: Nádori levéltár, Thurzó Gy. iratai fasc. 91. nr. 3. Közölte már e levélszöveget *Fraknói V.*, P. P. levelezése 270—271. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora I. k., 591. l.; P. P. élete 132. l.

151.

1621. SZEPTEMBER HÓ. *Kiadatlan.*

(S. d.)

WIEN.

II. Ferdinánd királyhoz.

Megfosztatva minden jövedelmeitől, immár 2 év óta, kéri a királyt: fizettetné ki neki a császári tanácsnokságért 5 évre járó, de eddig fel nem vett, fizetést, valamint téríttetné meg a császári katonaság által Skaliczban elhasznált bort, pénzben vagy természetben.

Sacratissima Majestas Cæsarea D^ne^ D^ne^ clementissime.

Biennium integrum elapsum est, ex quo patria ac proventibus omnibus exclusus, hic penes Majestatem Vestram in egestate vitam traduco. Et quoadusque modum habui, meque familiamque sustentandi, contracto etiam grandi ære alieno, considerata præsentium temporum difficultate, Majestati Vestræ molestus esse nolui. Nunc vero, ad majores angustias redactus, Majestatem Vestram demisse interpellare cogor ac obnixe rogare, ut si alio hoc tempore subsidio M^as^ Vestra succurrere nequeat, saltem salarium quinquennii, ratione Consiliariatus debitum nec solutum, clementer persolvi curare dignetur.

Præterea in Skalicz, aliquam vinorum meorum copiam juxta signaturam hic annexam, miles Mis V^æ^ Sacratissimæ in suos usus vertit. Dignetur M^as^ V^a^, vel pretium eorum, vel tantumdem vini persolvi facere, ut hisce subsidiis adjutus, meque meosque sustentare valeam. Quam Majestatis V^æ^ clementiam, ego quoque fidelibus servitiis demereri contendam.

Servet Deus M^m^ V^m^ felicissime imperantem.

Benignum a M^tte^ V^a^ responsum expecto.

Sacratiss^æ^ Mis V^æ^ humillimus Capellanus

Archi-Epus Strigoniensis m. p.

Kivül:

Ad Sacratissimam Majestatem Cæsaream supplex libellus Archi-E^pi^ Strigoniensis.

Ezen folyamodványnak eredeti példánya, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a budapesti Országos Levéltárban: Kincstári Osztály: „Benignæ Resolutiones ad Cam. Poson.", 1621. szeptember havi csomóban, szeptember 16. dátum alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

152.

1621. SZEPTEMBER HÓ. *Kiadatlan.*

(S. d.)

Pázmány emlékirata a cs. titkos tanácshoz, amelyben az esztergomi érsekség betöltetlenül hagyásának káros következményeit adja elő.[1]

Graves ac justæ causæ, quæ merito permovere debent Majestatem Suam, ne unquam Archi-Episcopatum Strigoniensem vacare permittat.

1. Causa. Divina providentia factum, ut Reges Ungariæ ab ipsis Christianæ Religionis in hoc Regno incunabulis, maximam publicæ administrationis partem per Ecclesiasticas personas executi sint. Nempe ut gentis bellicosæ, ac libertatis studio sæpe ultra metas progressæ, ferociam et in Regum potentia subinde coarctanda, licentiam, Ecclesiasticorum hominum moderatio, lenitas, eruditioni pietatique conjuncta gravitas, in officio contineret. Quocirca hoc, quod etiam nunc superest, Regni, ne in ultimum rueret interitum, factionibusque discissum interiret, secundum Deum,[2] acceptum magna ex parte ferimus Ecclesiasticorum, Regi suo constanter adhærentium, industriæ ac fidelitati. Unde non solum ad Religionis cultum, verum etiam ad ipsius Ungariæ conservationem, adeoque Regum Hungariæ majestatem et dignitatem tuendam, utilis, imo necessaria est Status Ecclesiastici incolumitas ac dignitas, sine qua Regnicolarum inter se, et cum suo Rege constans ac tuta consensio ægre possit cohærere. Id vicinæ Transylvaniæ post oppressum Statum Ecclesiasticum, varius ac mutabilis status declarat.

Certum porro est, incolumitatem ac dignitatem Status Ecclesiastici in Hungaria constare non posse, si Capite destituatur. Quin, ut membra humani corporis sine capite labascunt imo contabescunt, ita prorsus, corporis Hierarchici vigorem, symmetriam, pulchritudinem, adeoque vitam ipsam tolli necesse est, si Capite mystico, hoc est Archi-Episcopo destituatur.

2. Causa. Nulla res alia majores in Ungaria hæresibus vires, nulla majores Catholicæ fidei strages dedit, quam quod post obitum Antonii Verantii, annis viginti quatuor grex Pastore, Ungaria Archi-Episcopo caruit. Cum enim Reverendissimo Verantio, circiter nongentæ Parochiæ, Abbatiæ ac Præposituræ complures, in Diœcesi Strigoniensi numerarentur, post vacationem Sedis annis viginti quatuor, deprehensæ sunt plures octingentis Parochiis hæreticos Prædicantes admisisse. Nam

[1] V. ö. *Fraknói V.* P. P. és kora II. k., 385. l.

[2] Fordítsd: Isten után.

licet Administrator aliquis in spiritualibus nominabatur, tamen illius authoritas ac dignitas non ea erat, quæ sufficeret, vel ad Ecclesiasticos regendos, vel ad hæreticos comprimendos. Quocirca Prælati ipsi, quoties Archi-Eppo carebant, mutuis potius simultatibus atterebantur, quam ut in rem Catholicam juvandam conspirarent: hæreses vero immane quantum invalescebant. Quamobrem pietati suæ, ac promovendæ Catholicæ Religionis, extirpandæque hæresis zelo, tunc demum satisfacturum (sic!) se existiment Reges Ungariæ, si ob lucrum Cameræ, animas perire, ac Ecclesias Pastoribus viduari non patiantur.

3. Causa. Non solum ad quietam Regni administrationem, verum etiam ad Mattis Regiæ dignitatem publicorumque negociorum fœlicem conclusionem facit, ut publicis Regni actibus Archi-Eppus adsit, cujus exemplo authoritateque animentur cœteri, votisque conspirantibus ad imperia Regis capessenda flectantur.

Magna est in Comitiis quorundam authoritas, qui vel apertis suffragiis vel tacito consensu, salubres ac bono publico natos Regis conatus extrahere, vel quæsitis coloribus enervare conantur. Horum authoritatem ac potentiam multi reformidant, nec audent salubrioris consilii authores esse, vel enim sperant, vel metuunt, si libere pronuncient. Quod si vero Ducem habeant, quem sequantur, intrepide sanioribus sententiis suffragantur. Accedit, quod Archi-Eppus, qui primum in sententiis dicendis locum obtinet, secum trahit Ecclesiasticum Statum, hoc est, tertiam Regni partem, plerique etiam, imo dixerim, omnes Catholici proceres, ac nobiles ipsi assentiuntur. Atque ita Mattis Regiæ bonique publici interest plurimum, ne vacare Archi-Eppatus relinquatur.

4. Causa. Si pro humanæ conditionis infirmitate Regiam Mattem vita hac fragili perfungi contingat, Interregnumque subsequatur, vel si Regia Mas Prædecessorum vestigiis insistat, vivensque ac valens de Successore in Ungaria declarando Consilia suscipiat, nemo non videt, quantum intersit bono publico, imo et Religioni Catholicæ, Inclytæque Domui Austriacæ, ne insigne aliquod præjudicium suæ prærogativæ patiatur, ut Archi-Eppus aliquis sit: siquidem et præit ipse in dicendis Sententiis, et Clerum ac Catholicos facile in suam sententiam trahit.

5. Causa. Privatis in tractatibus, ac gravissimis de rebus susceptis consultationibus, in quibus necesse est consilia Dominorum Hungarorum audire, magno Reipublicæ commodo, magna Regiæ Majestatis satisfactione pleraque peraguntur, si Archi-Eppi authoritas ac dignitas affulgeat. Quotus enim quisque cæterorum audeat privatis quorundam conatibus, liberam frontem obvertere? licet enim nec metu nec spe avocentur, quominus apertam animi sententiam promant, probe tamen sese

perfunctos officio arbitrantur, si quod senserint, promant; constantius resistendo odio se exponere haud facile quis sine Duce ac Authore audebit. At vero, qui et Primas est Ungariæ, et authoritate potentiaque pollet, et multorum præterea vota colligit, qualem esse Archi-Epᵖᵘᵐ constat, tutius ac utilius pro defensione boni publici decertabit, cæterosque qua rationibus, qua exemplo in suam sententiam trahet.

6. Causa. Vir Catholicus, qui Patronorum Ecclesiæ jura obligationesque perspectas habet, haud scio, an suadere possit, ut Archi-Epᵖᵃᵗᵘˢ vacare permittatur.[1] Clarum est Regem Ungariæ, titulo Jurispatronatus in Ecclesiis Ungaricis gaudere: per tot siquidem Sacratissimos Reges, Ecclesiarum in Ungaria fundatores, derivatum est hoc jus in Reges nostros. Cæterum illud hic etiam atque etiam attendendum, Jure canonico, imo et Divino, obligari Patronos, ut Ecclesiis mature provideant. Canones Ecclesiæ adeo stricte coarctant Patronos, ut etiam ad minora Beneficia non ultra quadrimestre spatium concedant præsentationem. De Cathedralibus vero Ecclesiis Concilium generaliter ita decernit Cap. Ne pro defectu, Extra: De vacatione; statuitque, ut ultra tres menses Cathedralis Ecclesia Prælato non vacet.[2] Intra quos, si electio celebrata non fuerit, qui eligere debuerant, eligendi potestate careant ea vice. Divini vero Juris obligatio inde oritur, nam (ut Canones habent) diuturna vacatio periculosa et dispendiosa est animabus ac Ecclesiis, et Pastore deficiente, lupus in gregem facile sævit. Experti scimus Sede Archi-Episcopali vacante, non solum in aliena bona, verum etiam in ipsa oppida, quorum temporale dominium est Archi-Epᵖⁱ, hæresim introductam, suppressa Religione Catholica.

7. Causa. Leges Hungariæ, ad quas Regia Majestas jurejurando se obstringit, dum coronatur, creberrime ac efficacissime præscribunt, ne Rex beneficia Ecclesiastica vacare permittat aut patiatur. Videatur anni 1439. art. 21., anni 1548. art. 8. et 6., anni 1567. art. 24., anni 1569. art. 36. Hoc ipsum nominatim de Archi-Epᵖᵃᵗᵘ Strigoniensi cavetur: anni 1550. art. 18. Ac demum Tripartiti parte prima tit. 10. diserte præscribitur, Regiam Maᵗᵗᵉᵐ Bona Ecclesiastica sequestrare non posse, sed personis Ecclesiasticis conferre teneri.

8. Causa. Cum tot ac tam prægnantes sint rationes, quæ merito impellant ad id, de quo nunc agitur; nulla omnino, vel levissima argumenta suppetunt, quæ vacante Sede Archi-Epᵖᵃᵗᵘˢ collationem differendam suadeant. Nisi forte leve aliquod Cameræ lucrum obtendatur, quo Con-

[1] Ezen mondat amellett tanuskodik, hogy Bécsben valaki tanácsolta az érsekségnek üresedésben hagyását; talán azon eshetőségre, ha Pázmány arról lemondana, akinek ekkortájt valóban volt ilyen szándéka. Lásd alább Pázmánynak Ludovisi bíboroshoz 1621. szeptember 11-ikén írt levelét.

[2] A lap szélén, ugyanazon kéz írásával: „Vide Cap. unicum: De jure patronatus in Sexto".

finiis aliqua ex parte succurratur. Verum, etsi temporale hoc lucrum ingens esset, tamen obligatio, quam Jus Divinum et Canonicum Patronis injicit, animarum Religionisque detrimentum publicum, Reipublicæ negociorumque tractandorum commodum, ac cætera, quæ superius recensuimus, infinitis partibus præponderarent lucello (sic!) illi. Imo, quantum ex Archi-Epᵖᵃᵗᵘ vacante commodum accidit, decuplo majora incommoda subsequentur ex iis capitibus, quæ supra memoravimus. Attamen si ex usu rerum præteritarum conjecturam de futuris facere licet, certum est, nullum omnino incommodum, ex Archi-Epᵖᵃᵗᵘ vacante, Cameræ accedere. Quod ut liquide constet, perlustrentur Regesta tempore vacationis Archi-Epᵖᵃᵗᵘˢ confecta; deprehendetur vix pro Milite Ujvariensi persolvendo suffecisse reditus Archi-Epᵖᵃˡᵉˢ, ideoque administratores Archi-Epᵖᵃᵗᵘˢ sæpius in Cameris institisse, ut defectus solutionum ex Regis proventibus suppleantur. Nunquam Reges Catholici ad egestatem redacti, quod in Ecclesias fuerint liberales, quin sensim consumptos Historiæ loquuntur, qui Deo dicatis beneficiis ærarii incommoda sarcire laborarunt. Et sane si Reges piissimi de suo decerpserunt, quo Ecclesias ditarent, injuriam pietati Regum nostrorum faceremus, si sequius de clementia eorum cogitaremus, multisque verbis suaderemus, ne se pateretur a Sanctissimis suis Prædecessoribus hac in parte superari.

9. Causa. Dubitandum non est in publicis Regni ac Regis necessitatibus negotiisque magno usui fore, si sit Archi-Epᵖᵘˢ, qui Summum Pontificem cœterosque Principes Christianos de rebus necessariis edocere adeoque, si res poscat, opem implorare possit.

Ezen emlékiratnak egykorú másolata fennmaradt a budapesti Egyetemi Könyvtárban: Collectio Pray-ana, V. köt., 28. sz. alatt és egy másik, régi másolata: Coll. Kaprin. 4° tom. LXXI., 423—426. l., valamint egy másolata: K. und k. Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien, Codex 263., Fol. 78—82. Az emlékirat dátuma és Pázmánytól való származása a mindjárt reá következő és ugyanazon kéz által lemásolt másik emlékirat (az újvári katonatartás terhe alól való felmentés indokai) függelékéből állapítható meg. Fenti közlés Pray egykorú másolata alapján történik. *Fraknói* (i. h.) ezen irat dátumát nem állapította meg és ő ezen iratban (v. ö. i. m. 384. l.) Pázmánynak csakis a maga halála utáni időre való gondoskodását látja. A levél tartalmának megfontolása azonban és főleg az a körülmény, hogy 1621. őszén, mikor még Bécsben volt Pázmány (megfosztva érseki javaitól), azt sejtetik, hogy talán ekkor Bécsben az érsekség megszüntetését és az érseki javak incameratioját keresték, Pázmánynak más irányú kárpótlása mellett. 1622. évben Pázmány ismét szükségesnek látta egy újabb, terjedelmes iratban kimutatni azt, hogy a püspöki székek (most már többről szól) üresedésben hagyása nemcsak a törvények ellen van, hanem czéltalan és káros is. Úgy látszik, a békekötés után Bécsben még mindig gondoltak, nem az érseki szék, hanem egyes püspöki székek betöltetlenül hagyására. Szélmalom ellen ugyanis Pázmány nem szokott volt harczolni.

153.

1621. SZEPTEMBER HÓ. *Kiadatlan.*

WIEN.

Pázmány emlékirata a cs. titkos tanácshoz, az érsekségnek az érsekújvári őrség zsoldjának fizetése alól való felmentésére vonatkozólag.

(Az emlékirat tartalma és jelentősége azonban tényleg sokkal szélesebb körű és nagyobb, mintsem e czím; hű leírását nyújtja itt Pázmány az esztergomi egyházmegye állapotának Várdaitól a maga idejéig.)

Rationes ac Motiva, cur a pensione Militari Novæ Arcis liberari debeat Archi-Episcopus Strigoniensis.

Importunum fortasse videbitur, quod hoc tempore apud Ma^ttem^ Suam, negotium Ecclesiæ meæ urgeam, quum spes reditus nostri [1] in patriam novis semper difficultatibus præpediatur. Cæterum tria sunt, quæ ut inchoatum negotium adurgeam stimulant. Primum est, quod jurejurando promisi, dum consecrabar, alienata ab Ecclesia mea pro posse recuperare. Quocirca, ut huic obligationi satisfaciam, adlaboro. Secundum est, quia usu edoctus sum, insupportabile esse pondus pensionis militaris, quod Ecclesiæ meæ impositum est. Quocirca et me, et Successores hoc labyrintho expedire charitas et justitia suadet. Et cum Majestas Sua clementer mihi spem fecerit, benigne sese resoluturam, antequam ad imminentem Conventum Electoralem proficiscatur, instante profectionis tempore,[2] instandum mihi quoque, ut Suæ Majestatis resolutionem intelligam. Tertium est. Quia Archiep^pum^ Strigoniensem Reges Ungariæ hucusque semper pro patre agnoverunt, et literis suis hoc tempore (sic!)[3] semper titulo honorarunt: eapropter obligatum me sentio, ut animæ ac conscientiæ Regis optimi curam habeam. Cum igitur clare mihi compertum sit, bona conscientia Suam Majestatem non posse impositam Ecclesiæ meæ pensionem exigere, debui ex officio

[1] Ez utalás arra, hogy a levél írásakor a magyar püspökök az országon kívül, Bécsben, tartózkodtak. Pázmány és püspöktársai ugyanis Bethlen 1619. évi betörése miatt 1619. szeptember hótól 1622. márczius végéig Bécsben laktak (Nikolsburgi béke: 1622. január 1). A fenti szövegből az olvasható ki, hogy Pázmány e levelet a béketárgyalások többszöri meghiusulása után és a végleges béke kilátásainak erősbödése előtt írta, tehát hihetőleg 1621. év őszén. Ezt megelőzőleg ugyanis voltak alkudozások: 1619. november—deczemberben a pozsonyi országgyűlésen, 1620. januárban Pozsonyban, 1620. augusztus 1—15-ig Beszterczebányán az országgyűlés alkalmával, 1621. január—márciusban Hainburgban. A nikolsburgi tárgyalások 1621. október 11-én kezdődtek, de már szeptemberben a biztosok kiküldettek, először szeptember 21., majd október 1. határidőre.

[2] Ezen itt említett német választófejedelmi gyűlés (Kurverein) alatt talán az 1621. szeptember 22-iki gyűlés értendő, amelyen Miksa bajor herczeget a letett Frigyes helyett (V. Frigyes pfalzi vál.) pfalzi választónak megválasztották.

[3] Hihetőleg íráshiba, talán a „semper“ szó dupla leírásából.

Regiam Majestatem admonere, ne coram Deo sese oneret. Quod ut constet non sine fundamento dici, subsequentem informationem considerandam propono Matti Suæ.

Posteaquam Strigonium, residentia archiepiscopalis, a Turcis occupata esset, Archi-Episcopus Paulus Várdai Posonium sese recepit, ac pro defensione bonorum suorum in suo fundo, expensis propriis, fortalitium Novæ Arcis ædificavit, et tam ipse, quam subsequentes Archi-Episcopi: Nicolaus Olahus et Antonius Verantius dictam Arcem tamquam propriam optimo jure possederunt.[1]

Anno 1573. die 16. Julii, mortuo Verantio, Fiscus bona omnia Archiepiscopalia, una cum Nova Arce occupavit, ac ut reditibus eorum frui posset, usque ad annum 1597. viginti quatuor annis vacantem Archi-Episcopatum reliquit. Licet legibus Ungariæ cautum esset, ne Rex beneficia ecclesiastica, et nominatim Archi-Episcopatum Strigoniensem vacare pateretur, ut videre est in Decretis anni 1439. art. 21., anni 1548. art. 6., 8., anni 1550. art. 18. et sæpe alibi.

Ex hac tam diuturna vacatione factum, ut quum Olahii et Verantii tempore, circiter nongentæ Parochiæ essent in Diœcesi Strigoniensi, Abbatiæ circiter triginta, Præpositurae circiter totidem, post viginti quatuor annorum vacationem, vix centum Parochiæ Catholicæ remanserint, reliquis omnibus in hæresim degenerantibus. Abbatiæ fere omnes extinctæ, ex Præposituris paucissimæ residuæ fuere. Bona etiam Abbatiarum ac Præpositurarum majori ex parte vel desolata vel divendita, ab avita fide desciverunt. Sub idem tempus ex Episcopis Suffraganeis Archi-Episcopatus non pauci hæresi infecti, quidam in apertam apostasim lapsi uxores duxere, cujusmodi fuere Franciscus Thurzó Episcopus Nitriensis, Dudicius Sbardellatus, et alii. Atque ita Suffraganeorum quoque Diœceses novitiis erroribus plane corruptæ.

Post hanc tantam cladem religionis anno 1597. die 22. Januarii collatus fuit Archi-Episcopatus Joanni Kutassy. Verum Arx Újvár (quæ vacante Archi-Episcopatu immutata ac alio loco ædificata fuerat) ad rationes Cæsaris retenta: insuper injunctum Dno Kutasio, ut ex reditibus Archi-Episcopatus pensionem annuam militi Novæ Arcis daret, circiter viginti millium florenorum. Idque Successor ipsius Cardinalis Forgách continuavit.

Hanc pensionem militarem, mihi quoque multum reluctanti cum

[1] A lap szélén a szöveg kézírásával e szavak vannak írva: „Ita Istvanfy lib. 19. Historiæ". Ezen jegyzetet hihetőleg később (1622. után) szúrta be Pázmány vagy pedig a másoló. Istvánffy műve ugyanis csak 1622-ben jelent meg; kéziratát azonban Pázmány már ismerte és így ezt is idézhette, bár ez nem valószínű.

imponere vellent, hæreremque, an contra voluntatem meam contraque Jura Ecclesiastica ac Ungarica, impositam pensionem tuta conscientia solvere possem, per R^ndum^ D^num^ Alexandrum Varoli tunc loco Nuncii Apostolici in Aula residentis, Sua Sanctitas intimari jussit, ne ego in hanc pensionem consentirem. Si tamen invito imponeretur, necessitati parere possem, donec occasio emergendi daretur. Et quia tunc agebatur de moderna Ferdinandi Secundi Cæsareæ Ma^ttis^ successione, spes certa erat, fore, ut moderna Imperatoria Majestas, pro sua pietate, antiqua Ecclesiarum jura restitueret.

Quamvis autem hæc militaris pensio jam a duobus annis cessavit, eo quod bona omnia Archi-Episcopatus, sicut et ipsa Arx Nova a Rebellibus possideantur.[1] Ne tamen pacatis Dei benignitate rebus Ungariæ, iterum eadem pensione gravetur Ecclesia, demisse apud Suam Majestatem, jam octo mensibus insto, ut ab hoc importabili onere Ecclesia mea liberetur. Triplicique ex capite petitis rationibus rem urgeo.

Primum caput argumentorum desumptum est ab impossibili. Nam in Ungaria cum cæterarum quidem rerum victui necessariarum copia sit, pecunia tamen adeo pauca habetur, ut numquam ego uno anno tantum in parata pecunia perceperim, ex proventibus Archi-Episcopatus, quantum militi pendi debebat. Quocirca militi modicum in parata pecunia solutum, reliquum in frumento, vino, sale, avena, fœno ac rebus similibus persolvebatur. Hinc fiebat, quod circa pretium bonitatemque rerum erogandarum tot contentiones, querelæ, criminationes intercurrerint, ut iis rectificandis majorem anni partem insumere debuerim, incredibili animi corporisque molestia, ac a Cura Pastorali avocante sollicitudine. Omniumque officialium meorum errores, vel negligentias, aut etiam fraudes, ego luere debuerim immeritis detractionibus.

Huc accedit, quod a duobus annis extra Ungariam versor, reditibus ab eo tempore cessantibus. Interim et ipse obæratus, et œconomia omnis a Rebellibus distracta, eversa præsidia: Domus, Horti, Vineæ vel exusta vel desolata. Et quod caput est, bona Archi-Episcopalia a militibus Suæ Majestatis, novam Arcem obsidentibus, exusta, subditi rebus omnibus exuti, partim cæsi, partim solum vertere compulsi sunt, ut pro certo affirmare possim, a milite Suæ Majestatis plus quam ducentorum millium Tallerorum damnum illatum esse Archi-Episcopatui,

[1] Ezen szavak egészen kétségtelenné teszik, hogy fenti emlékirat a Bethlen-féle betörés után két évre iratott, tehát 1621. szeptember havában. Így tehát ezen adattal nyer valószínűségében az az adat is, hogy II. Ferdinánd ez emlékirat megírásakor az 1621. szeptember 23-iki vál. fejedelmi gyűlésre készült indulni.

exustis ac funditus deletis plus quam duodecim oppidis ac villis, ex quibus præcipui reditus percipiebantur. Quamobrem, etsi hodie Pax in Ungaria stabiliretur, intra plures annos resarciri et in priorem statum reduci bona Archi-Episcopalia non possint. Atque ita ex hoc capite militaris pensio facta est prorsus impossibilis. Nec est, quod quis existimet, ademptione Bonorum Ecclesiasticorum publicas necessitates sublevari.[1] Nam sicut aquila dum carnes sacrificatas Jovi abstulit, ac pullis detulit, carbonem una attulit, quo et nidum et pullos ussit; ita in usus sæculares conversa bona ecclesiastica detrimentum adferunt, non levamentum.

Secundum caput rationum desumitur ex obligatione conscientiæ. Mihi siquidem certum est, Suam Majestatem non posse bona conscientia ad hanc pensionem me cogere. Rationes pro hac re plures adferre possum. Tribus contentus ero.

1. Ratio. Quia Principes non possunt sine Sedis Apostolicæ expresso consensu, pensiones Ecclesiis imponere, nec modo aliquo Ecclesias aggravare, aut earum reditus pro suis necessitatibus usurpare. Et qui secus faciunt, etiam Reges et Imperatores, excommunicantur in Bulla Cœnæ Domini. Certum autem est, numquam Sedem Apostolicam consensum dedisse, ut dicta pensio Archi-Episcopatui Strigoniensi imponeretur. Nam, cum ego, pro meæ conscientiæ securitate, Sedem Apostolicam consulerem, prohibitus sum consentire in hanc pensionem, et injunctum, ut dum et quando potero, ex hoc onere emergam. Silentium vero et dissimulatio Pontificis in talibus non excusat transgressores. Ergo.

2. Ratio. Rex Ungariæ peculiari ac expresso jurejurando promittit tempore Coronationis suæ, quod Ecclesias et D^nos^ Prælatos in suis immunitatibus, juribus, privilegiis et antiquis bonis et approbatis consuetudinibus conservabit. Atqui antiqua, imo perpetua consuetudo fuit in Ungaria, quod nulli Ecclesiæ ulla pensio imposita est, nisi soli Archi-Episcopatui, idque primum anno 1597.

Quod vero attinet ad jus Regni Ungariæ (cui observando jurisjurandi religione Rex adstringitur), hæc, quæ subnexa, et multa similia habentur in Jure. Primo. Teneri Reges modis omnibus curare, ne bona Ecclesiastica semel Deo ac ejus cultui consecrata, in usus profanos convertantur. Ferdinandi I. Decreto anni 1560. Certe, quod militi datur ex bonis Ecclesiæ, in usus profanos convertitur. Secundo Sanctus Rex Stephanus libro Decretorum capite primo, hæc habet: Quisquis posses-

[1] Ezen szöveghely megerősíti, az előző emlékiratnál említett abbeli feltevésünket, hogy 1621-ben komolyan szóba kerülhetett Bécsben több magyar püspökségnek hosszabb üresedésben hagyása, esetleg az egyházi javak incameratiója.

siones Deo consecratas atque ad honorem Dei constitutas infringere præsumpserit, quasi violator Domus Dei, excommunicatur. Tenetur Rex Domino dominantium traditas res, sicut propriam hæreditatem, et magis, custodire. Quia quanto Deus excellentior est homine, tanto præstantior est divina causa mortalium[1] possessionum. Et addit S. Rex, quod si quis Regi contrarium suaserit, etiamsi obsequiis sæcularibus alioqui utilis esset, a Regia Aula removeatur. Quis vero nesciat, reditus Ecclesiæ Deo consecratos, Domino dominantium traditos.

Tertio. Expressa lege sancitum est, ut si quis res suas aut prædia Ecclesiæ dederit, nulla interveniente causa subtrahere audeat: Sancti Ladislai libr. 1. Decretorum cap. 23. Ittem ut dotes Ecclesiis dispositæ, inconvulsæ remaneant: Colomanni lib. 2. Decretorum cap. 1. Demum Tripart. Tart. 1. lit. 84.: Bona Ecclesiis in perpetuas Eleemosynas fuisse collata. Igitur contra Leges Ungariæ fit, si reditus Ecclesiarum adimantur.

Quarto. Nominatim ac expresse de Regibus sancitum est: Donatione semel facta, non posse ipsos iterum refragari: Parte Prima tit. 37. Sed et illud additum, Regem non posse bona et jura ab Ecclesia alienare, vel sequestrare: Part. 1. tit. 10. Ergo reditus, qui semel Ecclesiæ donati sunt, adimi per Regem non possunt.

Quinto. Reges Ungariæ expresse jurant, se observaturos Decreta Andreæ Regis, quorum Decretorum tertius Articulus ita habet: Super populos Ecclesiarum nullam penitus collectam faciemus. Ergo colligere reditus bonorum Ecclesiæ non potest Rex noster.

Sexto. Lex est, Prælatos ac reliquam nobilitatem Ungaricam, una eademque libertatis, exemptionis, immunitatis prærogativa gaudere: Tripart. Part. 1. tit. 2. et 9., Part. 2. tit. 11. et alibi. Atqui hæc est antiqua libertas gentis nostræ, in hodiernum usque diem observata, ne Rex quidquam ex bonis et proventibus nobilium sibi usurpare possit, præter id, quod sponte in Comitiis promittunt Regnicolæ, idque ipsum cum omnibus observatur. Ex his liquet, Juramento Regio impediri Regiam Majestatem, ne proventus Ecclesiæ adimere possit, neve in Ungaria peculiaribus indutos (sic! kézzelfogható hiba, e helyett: „indultis"), si quæ habet, circa bona Ecclesiastica, uti possit.

Tertium caput argumentorum ex statu præsenti Ecclesiæ Strigoniensis sumitur, quam qui attente considerat, facile intelligit, ejusmodi pensionem contra Jus Divinum ipsi imponi. Status ergo præsens Archi-Episcopatus est hujusmodi. In tota Diœcesi Parochi Catholici sunt

[1] A „mortalium" szó helyes értelme talán ez: „holtkézi". Mindenesetre feltünő e szó használata Pázmánynál.

circiter centum. Ex his paucissimi sunt, qui publice, cum solemnitate nuptiali ductam concubinam non habeant, mutuam sibi operam præstantibus Parochis concubinariis in copulando. Quod si isti removentur, nulli sunt, qui substitui possint, atque ita, infantes sine Baptismo, adulti sine Pœnitentia peribunt, et populus rudis sensim ad hæresim confluet. Ex his vero concubinariis Parochis plerique ignorantissimi sunt, et inepti ad munus Parochiale. Multi veri Pagi ne tales quidem rudes concubinarios nancisci possunt, sed sæculares iuvenes habent, qui diebus festis ex libro prælegunt aliquid, baptizant, funus deducunt.[1] In multis autem locis ne tales quidem haberi possunt, sed sine omni spirituali pabulo vivunt, ac pedetentim misera plebicula ab Hæreticis decipitur. Præterea in tota Ungaria nulla est Schola Catholica, in qua vel Grammatica pro dignitate doceri possit; nulla Universitas, nullum Seminarium, præterquam Tyrnaviæ aliquot puerorum choro deservientium. Sicque nullus est modus educandi ministros Ecclesiæ, quorum opera promoveri aut conservari posset Religio.

Est et illud incommodum: quod, etsi docti ac idonei Parochi haberentur, adeo tenues sunt Parochiarum proventus, ut honestus Parochus vitam ex illis sustentare non possit. Pleræque enim Parochiæ vix quinquaginta florenos annuos reddunt; opulentæ sunt, quæ centum florenis gaudent.

Ita difficultates superari, vel ex parte aliqua, non possunt, nisi idoneorum ministrorum educatione, Seminariorum erectione, egentium Parochorum sublevatione. Hæc autem quomodo fiant, si reditus in hos usus erogandi pro milite extorqueantur.

Licet igitur, consentiente Summo Pontifice, pensiones imponi possint ex superfluis, fieri tamen nullo modo potest, ut ea, sine quibus cura animarum geri non potest, in alios usus convertantur.

Ad extremum rogo Ma^ttem^ Suam, ut meorum quoque fidelium servitiorum rationem habeat, quippe qui et pacis, et domestici tumultus tempore per summa discrimina illibate semper Ma^tti^ Suæ serviverim. Hanc gratiam pro servitiis, damnis et bonorum jactura, Ecclesiæ meæ tribuat, ut hoc tanto onere liberer. Videant æmuli ac refractarii, pretium esse constantiæ apud Ma^ttem^ V^ram^, nec eos, qui penes fidelitatem dura tollerarunt, irremuneratos abire.

Verum hic advertendum, Ecclesiasticos in Ungaria perinde omnia onera, impositiones, taxas ferre, atque Sæculares. Quocirca ego, pro rata bonorum, æque, ac minimus nobilis, omnes impositiones pecuniarias et militares præsto. Nec ullus in tota Ungaria cogitur præterea

[1] Ezek az ú. n. „licentiatus"-ok.

seorsim aliquid pro defensione Patriæ contribuere, nisi solus Archi-Episcopus. Hoc qui juste fieri dixerit, merito cogendus est, ut præter publicas et cum aliis communes contributiones, ingentem aliquam summam quotannis ipse conferat, ut ex se possit æstimare, jurene hoc, an injuria fiat. Defensio Patriæ commune bonum est, communi ope procurandum. Ideo, qui pro rata bonorum suorum, ad hanc defensionem æqualiter cum cœteris concurrit, non potest juste ab illo amplius exigi. Justitia enim in hisce rebus æqualitatem servari jubet, et quicquid violenter ultra illam exigitur, injustitiæ deputatur, ut apud Theologos in confesso est. Ut omittam, nullius defensionis, aut necessitatis prætextu, contra Regis juramenti formulam, Jura ac libertates Ecclesiæ violari, ac ea, quæ Divino Jure prohibita sunt, admittere licere. Et denique quantula est hæc pensio, ut ex ea defensio Patriæ pendere dicatur?

Utóirat:

Plures alias scripturas hac de re exhibui. Tandem Sua Majestas 14. Januarii 1622. liberavit me ab onere militaris solutionis, cui ferendo par non eram.

Ezen emlékiratnak egykorú másolata fennmaradt a budapesti Egyetemi Könyvtárban: Coll. Pray V. köt., 29. sz. alatt. Fenti közlés ezen Pray-féle szöveg alapján történik. Pray-nál ugyanazon kéz írását mutatja fenti emlékirat és utóirat, mint az ugyanott (28. sz. a., ezen gyűjteményben 152. sz. a.) lévő másik emlékirat (1621. szept. hó) arról, hogy az érseki szék többé üresedésben nem hagyandó. A fenti, az újvári őrség zsoldjának fizetése alól való felmentést kérő és azt országos perspektivában indokoló emlékiratnak utóirata mindenesetre későbbi magánál a főszövegnél, de maga az utóirat „terminus ante quem non"-ja az utóiratban említett királyi határozat napja: 1622. január 14. E nap előtt, de mégis a fenti emlékirat után közbeeső időben Pázmány, mint az utóiratban ő maga mondja, több ízben megújította kérelmét a király előtt. Pázmánynak ezen sürgető leveleit nem találtam meg, de megvan visszhangjuk az alábbi, Ludovisi Lajos nepos-cardinalishoz intézett levélben (1621. szept. 11.), itt ugyanis arra kéri a bíbornokot, hogy pápai brévében menne utasítás a bécsi nuntiushoz azon irányban, hogy a nuntius erélyesen sürgesse meg az esztergomi érseknek az újvári őrség tartása alól való felmentését. Ezen levél, valamint a fenti emlékiratnak a marginális jegyzetekben érintett helyei kétségen kívül helyezték azon vélelmemet, hogy ezen emlékirat 1621. szeptember hóban íratott.

Ugyane szöveg másolatai fennmaradtak még: Budap. Egyet. Ktár., Coll. Kaprin. 4°, és K. u. k. Haus-, Hof- u. Staatsarchiv, Wien, „Handschriften" Kodex 263. fol., 78—82. Fenti közlés a Coll. Pray-ana után történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 52—53. l. és 332. l.

154.

1621. SZEPTEMBER 4. *Kiadatlan.*

WIEN.

Dietrichstein Ferencz bíboros, olmützi püspökhöz.

A bíbornok titkárával küld egy informatiot, melyet elolvasni kér. Mindenáron kivonni szerette volna magát a megbízás alól (nikolsburgi békealkudozások?), de mint más esetben, most sem tudott semmit elérni a királynál.

Illustrissime ac Reverendissime Dne Dne patrone colendissime.

Non ero longior in scribendo, siquidem copiam (sic!) Informationis, cum qua Secretarius Illmæ Dis Væ cras Posonium perget, transmittendas (sic!) eidem Secretario tradidi, ex quibus intelliget Illa D. Va statum negotii.[1] Ego quidem certe multis, et quantum existimo, validis rationibus ab hac me Commissione excusare laboravi, sed nihil effeci, peculiari mea cum Sua Mtte infœlicitate, a qua nihil unquam eorum, quæ peto, obtineo; quod ipsum meis peccatis attribuo.

His Illæ Dis Væ manus veneror ac eidem optatam a Deo fœlicitatem ex animo precor.

Viennæ, 4. Septembris, 1621.

Illmæ Dnis Væ humillimus servitor

Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely egész terjedelmében Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban: „Grosse Korrespondenz". Fasc. 18. b. („Franz Dietrichstein 1614—1636"), „Gran. Erzbischof" feliratú convolutumban. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

155.

1621. SZEPTEMBER 9. *Kiadatlan.*

WIEN.

Dietrichstein Ferencz bíboros, olmützi püspökhöz.

Burkolt szövegezéssel ír, részvétét fejezvén ki a bíbornok betegsége felett; élőszóval bővebben fogja a mondanivalókat előadni a bíboros visszatérő embere.

Illustrissime ac Rssme Dne Dne Patrone colendissime.

Adversa Illæ Dnis Væ valetudo, quam ex ejusdem literis intelligo, molesta mihi accidit, et quod unum possum, Deum oro, ut pristinæ sanitati Ilm Dm Vm restituat, in emolumentum sanctæ Ecclesiæ.

[1] Ezen „negotium" alatt mindenesetre a Bethlennel megkezdődő békealkudozások értendők. Erre vonatkozik továbbá az alábbi „commissio" is. II. Ferdinánd szeptember elején küldte ki biztosokul ezeket: Dietrichstein, Preiner, Collalto, Pázmány és Esterházy M.

Mentem meam literis committere hucusque nolui, cæterum per familiarem Illæ Dnis Væ, qui has reddet, copiose renudo, spero ipsum omnia ex ordine relaturum.

Altissimo judicio Illæ Dnis Væ ponderanda relinquo omnia; eidemque a Deo felicitatem hujus ac futuræ vitæ ex animo præcor, ejusdemque manus reverenter exosculor.

Viennæ, 9. Septembris, 1621.

Illmæ dnis Væ

Servitor addictissimus

Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek eredetije, mely egészen Pázmány Péternek kezeírása, a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Hungarica" 1621. évi fasciculus, fol. 32r. A levél tartalmából és a címzésből legvalószínűbb azon feltevés, hogy Dietrichsteinhoz volt intézve. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

156.

1621. SZEPTEMBER 11. *Kiadatlan.*

WIEN.

XV. Gergely pápához.

Az érsekségnek az újvári katonai őrség fizetése alól való felszabadítása iránt kéri a pápa pártfogását, oly értelemben, mint azt a Ludovisi bíborosnak írt levélhez mellékelt emlékirat mutatja.

Beatissime Pater ac Domine. Humillima pedum oscula ac debitam subjectionem, Sanctitati Vestræ demisse offero.

Ecclesia mea Strigoniensis, quæ nunc tota a rebellibus hæreticis occupatur, quantis difficultatibus prematur ipsis etiam pacatis temporibus, sine lachrymis commemorare Beatitudini Vestræ non possum. Nec vero animus est, Sanctitatem Vestram, totius orbis Christiani gravissimis curis occupatam, longiori scriptione distinere.

Transmisi itaque ad Illm Dm Cardinalem Lodovisium Informationem[1] de Statu Ecclesiæ meæ, simul et humiles meas petitiones, Sanctitati Vestræ repræsentandas, eidem Illo D. Cardinali aperui. Illud solum, et demisse, et summa qua possum instantia, a Sanctitati Vra supplex peto,

[1] Ezen „informatio" nem lehetett más, mint a fent „1621. szept hó" dátum alatt közölt, az újvári katonai őrség fizetése alól való felmentésre vonatkozó: „Rationes ac Motiva" című emlékirat. Viszont pedig ez még jobban megerősíti fent előadott, abbeli feltevésünket, hogy ezen emlékirat (a 153. számú darab) valóban 1621. szept. hóban iratott, és így az Istvánffy-féle idézetből sem lehet későbbi időre következtetni.

ut paternorum viscerum sinus, mihi quoque, minimo inter filios suos, patere velit, ac submissis petitionibus meis serena fronte annuere non dedignetur.

Deum ego interim veneror, ac supplex oro, ut Sanctitatem V^m^ Ecclesiæ Catholicæ bono, diu fœliciter regentem tueatur.

Viennæ Austriæ, 11. Septembris, Anno 1621.

Sanctitatis Vestræ humillimus servus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Eredetije — az egész P. P. kezeírása — a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. cod. 6893., fol. 22^r^. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

157.

1621. SZEPTEMBER 11. *Kiadatlan.*

WIEN.

Ludovisi Lajos bíbornokhoz.

Megküldi a pápához írt levélben említett informatiot, kéri a bécsi nuntius utasítását a császárnál ily irányban való (újvári katonai terhek alóli mentesítés) közbenjárásra, de pápai brévét is kér a császárhoz küldetni, a bíboros pedig írna Eggenbergnek. Ha nem lesz foganatja, lemond az érsekségről, erre nézve már most kér engedélyt, 2000 tallér évjáradék kikötése mellett.

Illustrissime ac Rev^me^ D^ne^; Domine patrone colendiss^me^.

Maxima Ecclesiæ meæ Strigoniensis necessitas, ac meæ quoque difficiles angustiæ, cogunt ad Ill^æ^ Dnis Vestræ patrocinium, velut ad sacrum asylum confugere.

Quo in statu sint res Ecclesiæ meæ, et quam gravi pensione militari prematur pacatis temporibus, ex annexa informatione,[1] Ill^a^ D. V^a^ cognoscere dignabitur. Quamvis autem integro biennio præterito, bona omnia Archi-Episcopatus a rebellibus occupata fuerint, nec ulla proinde pensio soluta fuerit, quia tamen spes est, per Dei misericordiam, res Ungaricas tandem componendas, ne iterum eadem pensione Ecclesia mea gravetur, Sanctissimi Dni, ac Ill^æ^ D^nis^ V^æ^ protectio necessario fuit mihi requirenda.

Quamobrem toto cordis affectu, ac summa qua possum demissione Ill^m^ D. V^am^ rogo, dignetur Illmo D^no^ Nuntio Suæ Sanctitatis hic residenti, per Apostolicum Breve, serio injungi facere, ut apud Suam Majestatem diligenter instet, pro eliberatione Ecclesiæ meæ ab hac pensione, monendo Suam Majestatem, ne conscientiam suam aggravet nuda sæculari authoritate, contra leges ac obligationes Regias, cum tanto animarum dispen-

[1] Lásd ezen „informatio“ mivoltára nézve az előző levélhez írt jegyzetet.

dio, imposita pensione. Deinde vero, ut Cæsareæ quoque M^tti, simili forma Sua Sanctitas, Breve Apostolicum scribat. Ac demum ut Illma D^io Vestra Domino Baroni ab Eggemberg[1] in simili forma calidas exaret literas.

Ego enim, Ill^me D^ne onus illud pensionis prorsus insupportabile esse deprehendi, ideoque firmiter resolutus sum, potius Archi-Episcopatu carere, quam importabilem illam pensionem ferre, quæ etiam modos promovendæ Religionis Catholicæ mihi intercludit. Itaque illud etiam impense ab Ill^a D. V^a peto, ut pro eo casu, quod Cæsarea Ma^s dictam pensionem tollere nollet, facultatem a Sua Sanctitati per Apostolicum Breve habeam renunciandi Archi-Episcopatui, reservata pro mea sustentatione duorum millium scutatorum provisione.[2]

Magna sunt, et multa, quæ ab Ill^a D. V^a petere audeo, qui ne parva quidem promereor: sed innata benignitas Ill^æ D^nis V^æ, et toto orbe celebratus Catholicæ Religionis promovendæ zelus ac extremæ quoque meæ angustiæ, huc me adegerunt. Ego, quod unum possum, me Ill^mæ D^ni V^a in obsequentissimum servitorem ac Capellanum devoveo, Deumque supplex oro, ut Ill^m D. V^ram diutissime salvam florentemque tueatur.

Viennæ, 11. Septembris Anno 1621.

Ill^mæ ac Rev^m. D^ni V^æ humillimus Capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Eredetije — az egész levél P. P. kezeírása — a vatikáni könyvtárban van: Barb. Lat., cod. 6893., fol. 21^r—21^v. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

158.

1621. SZEPTEMBER 15. *Kiadatlan.*

WIEN.

Dietrichstein Ferencz bíboros, olmützi püspökhöz.

A Lustrier által tett jelentést és a Thurzótól hozott menvéd-terveket átküldi a bíbornoknak. A cs. tanács szeptember 21-ére[3] tűzte ki a béketárgyalás megkezdése napját; e napra ő is odautazik. A meghatalmazás és utasítás megállapítása a bíbornoktól függ.

Illustrissime ac Reverendissime Princeps, ac domine Patrone colendissime.

Rediit ad nos D. Lustrier a D. Emerico Thurzone, qualemve attulerit relationem, una cum formulis literarum salvi conductus, ab utraque

[1] A császári tanács elnöke.

[2] Pázmány elérte célját, mert II. Ferdinánd 1622. január 14-én felmentette a katonai teher alól. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. köt., 53. l.

[3] A béketárgyalás megkezdésének véglegesen megállapított napja 1621. október 1. volt.

parte dandarum, præsentibus inclusa transmitto Illmæ C. Vræ. Remisimus iterum nostros homines cum literis salvi conductus, diemque, quo ad tractatum instituendum utrinque convenire possimus, 21. præsentis Mensis destinavimus. Non dubito Illmam C. Vram ea in parte, benignæ suæ Imperatoriæ Mattis voluntati sese accommodaturam. Ego quoque, ubi expeditus fuero, ad terminum præfixum, proficiscar. Plenipotentiam, et Instructionem a Sua Matte dandam sapienti Illustrissimæ C. Vræ arbitrio remittens. Et his Ego Illmæ C. Vræ manus veneror. Eandemque diu fœlicissime valere opto.

Datum Viennæ 15 die 7-bris Anno 1621.

Illustrissimæ ac Reverendissimæ C. Vræ

Humillimus servitor

Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

Kivül:

Illustrissimo ac Reverendissimo Principi, ac Domino, D. Francisco S. R. E. tituli S. Sylvestri Presbytero Cardinali, a Dietrichstein, Eppo Olomuczen, Regalis Capellæ Bohemiæ Comiti, Sacræ Cæsæ Regiæque Mattis Consiliario, ejusdemque Regnorum ac ditionum hæreditariarum, apud S. Sedem Apostolicam Protectori etc. Domino, ac Patrono colendmo.

Brunæ.

Ezen levél eredetije a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltában van: „Hungarica" 1621. évi fascic., fol. 37r (külső irat: 38v). Csak az aláírás („hum. s. Arch. Str.") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti nyomán történik.

159.

1621. SZEPTEMBER 30.

MISELBACH.

Thurzó Imréhez.

Írja, hogy ők, a biztosok, Bécsből elindultak és Miselbachba értek, ahonnét még aznap Nikolsburgba és innét a bíborossal együtt Rabensbergbe mennek, a békealkudozások kitűzött helyére.

Szolgálok kegyelmednek. Isten sok jókkal megáldja kegyelmedet. Tegnap Bécsből megindultunk az ő felsége Commissáriusi, hogy az hagyott napra, úgymint mára Rawenspurgra[1] mennénk. És immár Istennek hála, ide Miselbachra jutottunk, mely csak három kicsin mértföld Rawenspurghoz. De hogy Cardinál urammal együtt mehessünk Rawenspurgba, úgy találók, hogy alkolmatosb betérnünk Nicelspurgba,[2]

[1] Rabensberg.
[2] Nikolsburg.

és onnan kegyelmetekhez sietünk. Azért akarám ezt kegyelmednek tudtára adni, hogy értse kegyelmed is, miben legyen az dolog. De cætero Istentül kegyelmednek minden jókat kivánok.

Miselbachii ultima Septembris 1621.[3]

Kegyelmednek szeretettel szolgál

Archi-Ep. Strigoniensis m. p.

Kivül:

Spectabili ac Magnifico domino Comiti, d^no^ Emerico Thurzo de Betlenffalva, perpetuo de Árva, et Comit^tus^ ejusdem Supremo Comiti etc. D^no^ et Amico, uti filio observandissimo.

Rewenpurgh vel ubicunque invenietur C ito. ito. ito. itissime.

Ezen levél eredeti példánya, melyen az egész levélszöveg (de nem a czímirat) Pázmány kezeírása, fennmaradt a Thurzó-nemzetség árvavári levéltárában: Neoregestr. fasc. B. nr. 129. Közölte már e szöveget *Fraknói V.* is (P. P. levelezése 272. l.). Fenti közlés az eredeti alapján történik.

160.

1621. SZEPTEMBER 30.

NIKOLSBURG.

Thurzó Imréhez.

Nikolsburgból jelenti Thurzónak, hogy amint ő Rabensbergbe ér, ők is átmennek oda.

Spectabilis ac Magnifice Domine Comes, mihi observandissime.

Salute ac officiorum addictissima commendatione præmissa. Isten minden jókkal áldja meg kegyelmedet. Ezen órában adá meg Pap János uram az kegyelmed levelét. Mi, legyen Istennek hála, ide Nikelspurgban az Comissarius urakkal jó egésségben érkezénk, az Cardinal uramat is itt találtuk; egymáshoz immár közel levén, csak azt várjuk, hogy kegyelmed Rawenspurgban érkezzék, mi is minden késedelem nélköl által megyünk. Adja Isten, találjuk kegyelmedet jó egésségben.

Datum in Nikelspurgh 30. die Septembris anno 1621.

Spectabilis ac Mag^cæ^ D. Vræ addictissimus ad serviendum paratus

Archi-Ep. Strigoniensis m. p.

[3] Ezen és a következő levél egyformán szeptember 30-ikáról kelt, mégis a két levél tartalmából nehézség nélkül megállapítható, hogy a Miselbach-ból írt levél megelőzte a Nikolsburgból írt levelet, mert Pázmány és biztos-társai Miselbachon át jöttek Dietrichstein bíbornokhoz Nikolsburgba.

Kivül:

Spectabili ac Magnifico domino Comiti d^no^ Emerico Thurzo de Bethlenfalva, perpetuo de Arwa, et Comi^ttus^ ejusdem Supremo Comiti etc. Domino et Amico uti filio observandissimo.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás Pázmány kezeírása, fennmaradt a Thurzó-nemzetség árvavári levéltárában: Neoregestr. fasc. B. nr. 128. Közölte már e levelet *Fraknói V.,* P. P. lev. 271—272. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

161.

1621. OKTÓBER 2.

NIKOLSBURG.

Thurzó Imréhez.

Pap János levélvivő két napig késvén, ebből Thurzó betegségének rosszabbodását következtették, azért ők is Nikolsburgban maradtak, mert a bíboros és Collalto is betegek. Jó volna, ha Thurzó is idejönne.

Szolgálok kegyelmednek. Isten sok jóval áldja meg kegyelmedet. Az Pap János késedelme oly gondolkodást ejte elménkben, hogy az kegyelmed betegsége nevekedett, ki miatt, mégis itt megtartozánk. Cardinál uram bizony csak alig vagyon, nem tudom, ha eljöhet Rawenspurgba. Collalto pedig az ágyba fekszik. Ha lehetséges dolog, kegyelmed ne szegje kedvét Cardinál uramnak, mutasson confidentiát és elhigyje kegyelmed, hogy meg nem bánja. Itt kegyelmed szinte mint maga házánál bátorságoson leszen. Tudom, Isten okossággal szerette kegyelmedet, és az igaz okoknak helyt ád. Adja Isten, lássam egészségben kegyelmedet. Az kegyelmed Collegáinak szolgálatomat ajánlom.

Nikelspurgba 2. Octobris 1621.

Kegyelmednek szeretettel szolgál

Archi-Ep. Strigoniensis m. p.

Kivül:

Spectabili ac Magnifico domino Comiti D. Emerico Thurzo de Bethlenffalva, perpetuo de Arva, et Comitatus ejusdem Supremo Comiti etc. Domino et Amico uti filio observandissimo.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely — a külső czímiratot kivéve — egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Thurzó-nemzetség árvavári levéltárában: Neoregestr. fasc. B. num. 131. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte már e szöveget *Fraknói V.* is (P. P. level. 273. l.).

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora I. k., 594. l.

162.

1621. OKTÓBER 2. *Kiadatlan.*

NIKOLSBURG.

Thurzó Imréhez.

Az öt kir. biztos értesíti Thurzót, hogy azért maradtak eddig Nikolsburgban, mert hallották, hogy ő betegen feküdvén Szobotistyén, nem jött még Rabensbergbe.

S^plis et Mag^ce d^ne Comes, Amice nobis obser^me.

Salutem et servitiorum nostrorum commendationem. Etsi cum huc appulissemus, fuerat nobis animus statim Rabenspurgum convenire, quoniam tamen ex nuncio S^plis et Mag^cæ Do V^ræ, Eg. Joanne Pap, hic reperto, cognovimus D. V^ram S^plem et Mag^cam adhuc in Szobotistye mansisse, valetudinariamque esse, ac curæ medici deditam; hic nobis subsistendum esse censuimus.[1]

Interim autem præmittendum isthuc duximus Consiliarium Suæ Majestatis et Cam. Ung^cæ Secretarium, Eg. Jacobum Szentkereszti, qui eandem n^ro nomine salutet, simulque nonnulla necessaria eidem proponat. Cujus relationi a S^pli et Mag^ca Do. V. fidem haberi: eidem autem S^pli et Mag^cæ Do. V. valetudinem firmam a Deo dari cupimus.

Ex Nicolspurgh 2. Octobris Anno 1621.

S^plis et Mag^cæ Do. V. Stores et amici addictiss.

F. Card. a Dietrichstain m. p.
Petrus Archi-Epus Strigoniensis m. p.
(Olvashatatlan név)[2] *m. p.*
Rambaldus Collelti Comes m. p.
Nicolaus Ezterhazi de Galantha m. p.

Kívül:

S^pli et Mag^co D^no Comiti Emerico Thurzo de Bethlenfalva, Comiti perpetuo de Arva, ejusdemque Comitatus Supremo Comiti, Dno Amico nobis obsermo.

Ezen levél eredetije fennmaradt az Országos Levéltárban: Nádori levéltár, Thurzó György nádor levelezése. Fasc. 91. nr. 4. A levél nem szorosan vett Pázmány-levél, de mivel a levél írása az egykorú más Pázmány-levelek írójának

[1] A béketárgyalások tényleg Nikolsburgban, de csak október 11-én kezdettek meg. Október 19-én meghalt Thurzó Imre. Helyette a fejedelem Thurzó Szaniszlót bízta meg.

[2] Az olvashatatlan nevet, más források után, most már tudjuk: Siegfried Preiner.

(nem Pázmány) kezevonását mutatja, sőt saját aláírásán kívül az aláírások előtti pár szót („Splis et Magcæ Do. V. Stores et amici addictiss.") Pázmány sajátkezűleg is írt, azért felvettem a levelek közé, mert a jelzett körülményekből valószínűnek látszik az, hogy a levelet Pázmány fogalmazta. Fenti közlés az eredeti alapján történik. (V. ő. *Fraknói V.*, P. P. és kora I. k., 594. l.)

163.

1621. DECZEMBER VÉGÉN. *Kiadatlan.*

(A nikolsburgi diplomák jóváhagyása előtt.)

II. Ferdinánd királyhoz.

Pázmány még a nikolsburgi béketárgyalások befejezése előtt előadja aggodalmait, és mivel a vallás ügyéről és az egyházi személyekről egy szó sem esett eddig, javasolja, hogy ezeknek biztosítása nélkül a király ne erősítse meg a békeokmányt.

Sacratissa Cæsarea Mttas, Dne Dne clementisse.

Video Clementisse Dne, eo rem adductam, ut omnibus postulatis Betlenii Mas Va sit assensura. Video una cum Regia dignitate Mttis Væ, Religionem Catholicam, et Statum Ecclesiasticum, penitus in Ungaria subvertendum. Nam cum de aliis rebus varia per Dnos Commissarios tractata fuerint, de personis tamen Ecclesiasticis, de Religionis negotio, ne verbulo quidem usquam mentionem factam. Quod quantum mihi doleat, quamque mali præsagii indicium sit, explicare non possum. Ut ut vero interpretationum velo aliquo occultentur, mihi tamen, nec tutum, nec licitum videtur, ut Mttas Va tam exorbitanter literas obsignet.

Quocirca Mttm Vm per Deum obtestor, ne aliter assensum præbeat, nisi eae, quas Consilium Ungaricum suggerit, conditiones, assecurationes, declarationes habeantur. Certe si et Religionis, et fidelium Mttis Væ, causa postposita, diplomata ista, absque prædictis assecurationibus roborabuntur, Deum adversantem habebit Mas Va, nec hominum præsentis ac venturi temporis judicia effugiet. Hæc ad exonerandam Conscientiam, Mtti Væ demisse volui suggerere. Deus consilia Mttis Væ dirigat ad sui nominis gloriam.

Sacratissæ Mttis Væ

Humillimus Capellanus

Archi-Ep. Strigoniensis m. p.

Ezen levél eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: Kincstári Osztály, „Történeti Emlékek" B. 446. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

164.

1622. ÉV KÖRÜL. *Kiadatlan.*

Pázmány emlékirata a főpapi javadalmak üresedésben hagyásának káros voltáról, továbbá arról, joga van-e a magyar királynak az üres püspöki székek időközi jövedelmeihez.

Quæstio. An liceat Regi Ungariæ vacantia relinquere Ecclesiastica Beneficia, ut eorum proventibus Fiscus sublevetur.

Ratio dubitandi sumitur, ex facto quorundam Regum Hungariæ, qui hujusmodi vacantiis usi sunt. Nam postquam Antonius Verantius defunctus fuisset die 16. Julii, Anno 1573. (ut ex Lapide Sepulchrali Tyrnaviæ extante, liquet) vacavit Archiepiscopatus Annis viginti quinque. Licet enim Stephanus Feyérkövy a Rudolpho 2-do nominatus fuerit Archiepiscopus, Anno 1596. die 7. Junii, ut ex libro Folio 183 constat, ille tamen eodem anno, die 20. Novembris morte sublatus est, antequam possessionem Archiep^{patus} adiret. Et ut ex eodem Regio libro Folio 230 apparet, Dominus Joannes Kutassy factus est Archiepiscopus Anno 1597. die 22. Januarii. Sicque inter Domini Verantii mortem et Domini Kutassy inaugurationem fluxere anni viginti quinque (sic!). Rursus, mortuo D^{no} Kutassy, Anno 1601. die 16. Septembris, ut ex sepulchrali Lapide liquet, vacavit Archiepiscopatus ad Anni 1607. diem 4. Julii, quo die datae sunt literæ, quibus Dominus Forgacz Archiepiscopus renunciatur, ut constat ex Folio 732. Libri Regii. Cum igitur Reges usi sint hujusmodi vacantiis, præsumendum videtur, id ab illis Jure factum esse.

Certum est, Jure communi, non licere Patronis Beneficia longo tempore vacare sinere, ut interim proventus ipsi percipiant. Nam ut cætera taceam, Concilium Generale in Canones relatum Cap: Ne pro defectu: de electione, Patronos, qui ultra tres menses vacare sinunt Ecclesias Cathedrales, jubet ea vice carere potestate eligendi. Videatur etiam Cap: Unicum: De jure Patronatus in 6°. Quibus etiam locis, ex periculis animarum Pastore carentium, rationes hujus rei adferuntur, quas paulo post attingemus.

Certum est et illud, Jure municipali Hungariæ nullum ejusmodi jus [. . .] attributum Regiæ M^{ti}, ut constabit Leges Hungaricas percurrenti. Nam imprimis aperte habetur in Tripartiti parte 1. Titulo 10.: Non posse Regem alienare vel sequestrare Bona et Jura possessionaria Ecclesiarum, sed ea personis idoneis conferre debere. Deinde, cum Albertum Austriacum in Regem eligerent Ungari, stipulari debuit Decreti

Anni 1439. articulo 21: quod Ecclesiastica Beneficia vacatura non faciet, neque permittet per seculares occupari personas. Similiter tempore Ferdinandi Imperatoris, Anno 1548, Articulo 8. ita decernitur: Omnia bona ecclesiastica, quocunque nomine vocitata, quæ per Laicos possidentur, quæque a M^te^ Sua ad beneplacitum, vel ad tempus præteritum inscripta sunt, statim eliberentur. Si quæ autem Beneficia vacarent, ea Majestas Regia, personis idoneis conferat. Ejusdem Anni Articulo 6. ita Religio conservari posse dicitur, si omnibus Ecclesiis Prælati quamprimum præficiantur. Postea vero Anni 1550. Articulo 18. repetitum est, ut M^tas^ Sua Ecclesiastica Beneficia tam majora, quam minora, quæ vacant, et præcipue Archiep^patum^ Strigoniensem quamprinum conferat. Ad hæc in decreto Ferdinandi Anni 1560. edito, ista ipsa verba habentur, folio 617. Decreti: Tenemur omnibus modis curare, ne Bona Ecclesiastica, semel Deo et ejus cultui consecrata, in usus prophanos convertantur, neve ita officia ac ministeria Divina, cum grandi Christianorum animarum dispendio simul intereant et aboleantur. Quibus verbis pius Imperator, non solum non permisit sibi, ut Bona Ecclesiastica in usus seculares convertantur, quod fieret, si ad Fiscum devolverentur, sed etiam teneri se profitetur, ad avertendum modis omnibus, ne id fiat. Rationesque hujus obligationis eas adducit, quæ haud obscure innuunt, Jure Divino teneri Reges, ad hanc pestem avertendam. Quia scilicet cum Ecclesiastica bona in usus prophanos vertuntur, et res aliena (Deo scilicet et ejus cultui dicata) aufertur, et cultus Divinus imminuitur: et animarum salus periclitatur. Atqui Juris naturalis et divini est, non solum, ne quis ad hæc tam gravia mala cooperetur, sed etiam, ut pro facultate viribusque suis, hæc ipsa avertere non intermittat. Post obitum Ferdinandi, tempore Maximiliani, Anno 1567. Art. 24, et Anno 1569. Articulo 36. severe sancitur, ut Beneficia Vacantia, aut inposterum vacatura, Rex vigore Juris patronatus sui universalis conferat. Cum igitur Reges Hungariæ tempore inaugurationis jurent, se consuetudines ac Jura Ecclesiarum antiqua, sarta, tecta conservaturos, nulla natione possunt, salva conscientia, Ecclesias vacantes relinquere. Et sanctus Rex Stephanus, aperte sapienterque præscripsit, quomodo Regibus procedendum cum iis, qui contrarium svadent. Postquam enim libro 2. constit.: Cap. 1. docuisset, obligatum esse Regem, ut Bona Ecclesiastica, magis quam propria defendat et augeat, subnectit: Eum qui Regi contrarium svadeat, licet obsequiis secularibus alioqui necessarius esset, abscindendum, ac Regia Aula excludendum esse.

Verum dicet aliquis, damna spiritualia præcaveri posse, si vacante prælatura vicarius seu Administrator in spiritualibus conficiatur (sic!).

Ego vero hactenus assequi non potui, unde Regia M^tas possit habere Jus aliquod, per Administratorem præcavendi damna animarum, et non per Prælatum. Nam et Leges Hungariæ sanciunt, et prima Ecclesiarum fundatio habet, ut Ecclesiæ per Prælatos administrentur. Deinde nimis imperitus est rerum Hungaricarum, imo rerum Ecclesiasticarum, qui sibi persuadeat per Administratorem posse officio Pastorali satisfieri. Nam Administrator, quicunque tandem sit, nec authoritatem, nec vires ac potentiam tantam habere potest, quanta necessaria est, ad munus Pastorale rite peragendum.

Exempla quæ afferuntur in contrarium, nihil concludunt. Quia multa sunt exempla transgressionis Legum Divinarum, ex quibus non recte colligas, licitam esse ejusmodi transgressionem. Et erratum in rebus Ecclesiasticis multipliciter a tempore Maximiliani Cæsaris, nemo nescit: antea vero non erat sic. Nam ut ex Histor. Istvánffy[1] lib. 6. constat, mortuo Thoma Bakocz, Anno 1520. eodem Anno substitutus Georgius Szakmary. Hic anno 1522. moritur,[2] cui eodem anno Ladislaus Salcan (sic!) substitutus, ex eadem Hist. lib. 7. Cæso ad Mohacz Szalkano, anno 1526., ut Istvánffy libro 8. habet, substitutus fuit per Joannem Scepusium eodem anno Paulus Warday teste Istvánffy lib. 9., quem et Ferdinandus Rex suo loco reliquit. Mortuus est Warday, et Tyrnaviæ sepultus Anno 1549., ut refert Istvánffy libr. 16. Cui anno 1553 Olahus suffectus, teste Istvánffy lib. 19. Demum Olahus obiit 1568 die 16 Januarii, ut lapis sepulchralis Tyrnaviæ existens habet. Statim anno insequente, 1569. folio 1113. habetur Donatio, qua Domino Verantio collatus Archiepiscopatus, A^no 1569. die 17. Octobris. Exempla igitur, quæ afferuntur recentia sunt, multis post fundationem Episcopatuum sæculis orta, et eo tempore usurpata, quo nuperi errores in Hungaria convaluerant, et statibus majori ex parte deficientibus ab avita fide, Regnicolæ non modo libenter vacare patiebantur Beneficia, verum etiam laborabant, ut Prælaturæ omnino abolerentur. Nihilominus, his ipsis temporibus reclamatum sæpius est huic facto, ut ex Articulis recitatis apparet, identidem Decreto, ne vacare sinerentur Prælaturæ, potissimum vero Archiepiscopatus. Et sane luctuosa illius temporis memoria, quo per annos viginti quatuor vacavit Archieppatus Strigoniensis, satis ostendit, quanti periculi sit, vacantia relinquere Beneficia. Tunc enim Hæresis ita in Hungaria invaluit, ut ex Parochiis, plus quam octin-

[1] Istvánffy Miklósnak művét 1622. évben épen Pázmány adta ki. Ezen idézésből tehát ezen iratnak 1621. év utáni megíratására lehet következtetni, hacsak Pázmány nem magából a kéziratból, mely azelőtt nála volt, idézett, talán akkor, mikor a mű már sajtó alatt állott.

[2] Ezen adatok tévesek, amennyiben Bakócz 1521-ben, Szakmári 1524-ben halt meg.

gentis, quæ sub Archieppatu Strigoniensi erant, septingentas occuparit hæresis, præter Abbatias circiter 30 et Præpositurας circiter 25: quæ itidem fere omnes desolatæ et bona in manus hæreticorum data, novisque dogmatibus infecta fuere. Hæc tanta clades Religionis nunquam secuta fuisset, si hae vacantiæ non fuissent.

Quæstio. An possit Rex Hungariæ tempore vacationis a Jure permisso, fructus Beneficiorum percipere.

Jure concessum est, trium mensium spatium Patronis, ut Ecclesiis Cathedralibus provideant, sive præsentando, sive eligendo Prælato, ut supra notavimus;[1] quo tempore Patroni custodiam Beneficiorum habere possunt. Certum igitur est intra tempus a Jure permissum, concedi posse Regibus Christianis, ut tanquam Regalia percipiant fructus Beneficiorum. Ita cum aliis Tolosanus lib. 17. syntagmatis cap. 17., numero 23., 26. potest (inquit) vel qui fundavit Ecclesiam, sibi reservare hoc Jus, ut adveniente vacatione, fructus ipsi cedant, vel quia Feudi Regii sunt Ecclesiæ, ideoque Prælato mortuo ad Regem redit Beneficium, tanquam Feudum, ut proinde et Collatio Beneficii, et fructus illius ad eum pertineat, vel quia usu et antiqua consuetudine, cujus initii non extat memoria, præscripserunt. Vel denique, quia id Papa specialiter alicui Regum concessit. Itaque vel ratione fundationis, vel ratione Feudi, vel Præscriptionis, vel ex Privilegio, potest Regibus hoc Jus competere.

Imo de facto Regibus Galliæ hoc Jus competere idem ipse Tolosanus, aliique affirmant; nam inter alia Regalia vacantium Archiep^{patuum} et Ep^{patuum} fructus ipse percipit, sive id ratione Feudi, sive ratione Custodiæ, dum vacat Beneficium, sive quia id Bonifacius octavus concessit Philippo Pulchro, ut Tolosanus ostendit.

Solum igitur disquirendum: An Reges Hungariæ simile aliquod Jus habeant in Beneficiis Hungaricis.

Mihi equidem multa hac de re diligenter investiganti, nullum omnino vestigium apparet, hujusmodi Juris Regii in Hungaria. Nunquam enim vel Historiarum monumentis, vel Archivorum testimoniis, vel ullis etiam levissimis indiciis deprehendo, quod mortuo Prælato, Strigonium, Agriam, Varadium, vel alia loca Thesaurarius, seu Fiscus Regius occupasset; sed Capitulum administravit bona tantisper, donec Prælatus nominaretur. Reditus autem interim perceptos vel Fabricæ, vel egen-

[1] Ezen „supra notavimus“ jelzi, hogy ezen „quæstio“ és a fent fejtegetett quæstio („an liceat Regi Ung. vacantia relinquere“ etc.) egymással kapcsolatban lőn kidolgozva. A „supra“ szóval a fenti quæstio második bekezdésére történik utalás.

tibus applicabant, vel successoribus conservabant, quod hodieque in his Septentrionalibus Provinciis, ubique usu receptum videmus. Et cum Jure communi id ita fieri debere constat, nisi in contrarium firma documenta adferantur, non potest salva conscientia Rex percipere ejusmodi reditus. Ab usu enim vel potius abusu, qui a temporibus Maximiliani Cæsaris irrepsit, nullum pro salvanda conscientia exemplum trahi posse, ante satis probatum est.

Ezen két „quæstio" fennmaradt egy, 8 oldalra terjedő, Pázmány ismert kézírású írnokának írását mutató, de tartalom és irály szerint is kétségtelenül Pázmány korára, tollára és egyéniségére valló kéziratban: Budapesti kir. magyar Egyetemi Könyvtár, Collectio Pray-ana V. köt., 19. darab. Fenti közlés ezen Pray-féle kézirat alapján történik.

Magának az érseki széknek üresedésben hagyásáról és annak káros következményeiről Pázmány már előbb külön iratot (1621. szeptember hó) szerkesztett. Lásd fentebb.

165.

1622. JANUÁR 10.

NIKOLSBURG.

Bethlen Gábor erdélyi fejedelemhez.

Örömét fejezi ki a béke helyreállítása felett, békejobbot ajánl Bethlennek.

Serenissime Princeps et D^ne^ D^ne^ colendissime.

Az Úr Isten fölségedet az új esztendőben minden jókkal megáldja. Hogy az Úr Isten mind az mi kegyelmes urunk szivét és mind a felséged elméjét arra vezérlette, hogy az szegény községnek számlálhatatlan inségének és az keresztyén vérontásnak véget vetvén, az szent békesség végben menne: méltán hálákat adhatunk ő szent felségének, kiért én is örvendezni akarék felségednek ez kis irásommal.

Emellett minthogy az visszavonó üdőnek állapotja magával hordozza az gyülölködésre való okokat, felségedet kérem, hogy az elmúlt dolgokat feledékenységben hagyván, tartson engemet is jóakarójának, bizonyos levén abban felséged, hogy valameddig az én kegyelmes uram és koronás királyom megnyugszik az felséged jó forgódásában, én is igyekezem azon, hogy az én vékony értékem és tehetségem szerint kedveskedjem mindenben felségednek, viszontag felségednek hasonló akaratját várván. Tartsa és áldja meg Isten felségedet sok jókkal.

Nicelspurgban 10. Januarii 1622.

Felségednek jó szüvel szolgál *Pázmány Péter,*
esztergomi érsek.

P. S. Meghitt főember szolgám Gál István által szóval izentem felségednek, kérem felségedet, higyje meg szavát.

Ezen levélszöveget *Szilágyi S.* közölte az Orsz. Levéltár gyulafehérvári osztályára való hivatkozással, a Tört. Tár 1886. évf. 212. lapján. Fenti közlés Szilágyi S. nyomán történik; e kötet összeállítója az idézett levéltárban e levélnek nyomára nem akadt. *Fraknói V.*, (P. P. élete, Tört. Életrajzok, 135. l.) e levelet a gyulafehérvári Batthyány-könyvtár nyomán idézi.

Pázmány e levelére *Bethlen* január 14-én Nagyszombatból felelt (lásd e levelet· *Fraknói*, P. P. levelezése 275. l.)

166.

1622. JANUÁR 12.

WIEN.

Bethlen Gábor erdélyi fejedelemhez.

Közli Bethlennel a Kassára és a Dunáninnenbe küldendő kir. biztosok neveit.

Serenissime Princeps ac Domine Domine colendissime.

Isten Felségednek kévánsága szerint való sok jókat adjon. Mihelyt az Nikelspurgi tractából ide érkezém az én kegyelmes uramhoz, és ő felségének relátiót adtam az elvégezett dolgokról, azon voltam, hogy az végezés szerént az Commissáriusok az hagyott napra elinduljanak. Azért ez levelem által akarám Felségednek tudására adnom, hogy Császár urunk ő felsége az Commissáriusokat megindétja.

Az Cassa felé menendő Commissáriusok ezek lesznek: Piber uram, Ostrosith uram, Czobor Imre, Personalis, Lyptay Imre, Bakith Péter, Móricz Márton és egy Secretárius velek. Ezek ad 22 diem præsentis mensis Posonban lesznek és die 23 Szombatban mennek; kévántatik, hogy az Felséged Commissáriusi is fogyatkozás nélkül akkorra ott legyenek.

A Dunán innen való földre, Commissáriusok lesznek: Eszterhas uram, Sennyei István, Bámffy Christof, Szombathely György. Az Felséged Commissáriusi ad 23 præsentis mensis Győrre mehetnek és onnan osztán, az hová alkalmatosb leszen.

Tudom, hogy Felségednek ezekre szorgalmas gondja volt; de minthogy úgy volt az végezés, hogy Felségedet idején certificáltassák mindenekről, szükség lőn ezeket Felségednek megirnom. Tartsa meg Isten Felségedet minden jókkal.

Datum Viennæ 12. die Januarii Anno 1622.

Felségednek örömest szolgál *Pazmany Péter*

Esztergomi Érsek m. p.

P. S. Felségedet igen kérem, hogy az Felséged Commissáriusinak igérete szerént az rabokat bocsássa el Felséged, nem várván az mi kegyelmes urunk Commissáriusnak (sic!) oda menetelit. Nagy confidentiát szerez Felséged ezzel, mint szinte azzal is, hogy az mi ollyas szükséges dolgokat itíl Felséged, hogy Császár urunknak méltó tudni, azokat idején megjelenti Felséged. Tudom, hogy Felségednek ezekre magától is gondja vagyon, de akarám ezzel is jelenteni az szent békeségnek és egyességnek megtartására való igyekezetemet, hogy Felségednek tudására adnám, az mivel itilem, hogy gyarapodhatik az jó correspondentia.

Ezen levél eredetije, melyen csak az aláírás („Felségednek ör. szolgál P. P. E. É.") és az utóirat Pázmánynak kezeírása, fennmaradt az Erdélyi Múzeum levéltárában (a kolozsvári egyetem levéltára), Mike Sándor kéziratgyűjteményében: 55. sz. a. Fenti közlés az eredeti nyomán történik. Közölte már e levelet *Fraknói V.* is. (P. P. lev. 273—274. l.) Pázmány e levelére Bethlen január 17-én Belus-ból felelt (lásd e levelet: *Fraknói*, P. P. lev. 276—277. l.).

167.

1622. JANUÁR 25.

WIEN.

IV. Fülöp spanyol királyhoz.

Az elődjének, Forgách bíborosnak, III. Fülöp spanyol király által adományozott, 3000 aranyból álló, spanyol királyi évjáradéknak maga részére való adományozását kéri IV. Fülöptől.

Serenissime ac potentissime Rex, Domine observandissime.

Ea fuit semper Catholicorum Regum Hispaniæ munificentissima magnitudo, ut non tam meritis petentium, quam granditate sua beneficentiæ terminos metirentur. Quæ ipsa res audere me fecit, ut ad Regiæ Majestatis Vestræ thronum accedere non vererer.

Majestatis Vestræ parens, cujus anima sit in gloria, prædecessori meo, Archiepiscopo Strigoniensi, Francisco Forgách, annuam pensionem trium millium aureorum ordinaverat, ut in hac inculta et hæresibus oppressa Hungaria, munificentia Regis Catholici, catholica Religio sublevaretur.

Quocirca, cum per hosce ultimos calvinistarum rebellium motus, status catholicæ Religionis vehementer in Hungaria sit attritus, sacerdotes plures occisi, bona ecclesiastica penitus eversa, ego autem triennio jam exul, omnibus reditibus spoliatus, subsidiis promovendæ Religionis catholicæ destituar: recurro supplex ad Regiæ Majestatis Vestræ clemen-

tiam, ac demisse rogo, dignetur pensionem, antecessori meo Archiepiscopo Strigoniensi datam, mihi quoque concedere, ac Excellentissimo Domino Oratori Majestatis Vestræ in aula cæsarea residenti injungere, ut quotannis ex regio ærario eam pensionem mihi reddat.

Erit id et Deo gratum, cujus cultui promovendo deserviet; et apud nationes septemtrionales Majestatis Vestræ, ac Coronæ Hispanicæ gloriosum, mihi quoque honorificum, et precibus ad Deum fusis, obsequiisque omnibus celebrandum.[1]

Servet Deus Majestatem Vestram felicissime imperantem.

Viennæ Austriæ, 25 Januarii 1622.

Sacratissimæ Majestatis Vestræ Humillimus capellanus

Archiepiscopus Strigoniensis.

Eredetije Spanyolország állami levéltárában, Simancasban, ahol azt *Fraknói V.* lemásolta és „Pázmány P. levelezése" című művében (278. l.) közölte. Fenti közlés *Fraknói* nyomán történik.

168.

1622. FEBRUÁR 4.

WIEN.

Az esztergomi káptalanhoz.

Bár már szeretne egyházmegyéjébe visszatérni, a király elutazása miatt, az ő kérelmére, kénytelen egyelőre Bécsben maradni; kéri az istentisztelet régi rendjének visszaállítását. Ideiglenesen helyettes érseki helynökké Lósyt rendeli ki.

Reverendissimi atque Admodum Reverendi Domini fratres observandi. Salutem a Deo sempiternam etc.

Nihil magis in votis Nobis est, quam ut D^nes^ V^ras^ primo quoque tempore videre, ac ex eorum præsentia diu desiderata consolari, stragemque ac ruinam illius Ecclesiæ, quantum divina gratia aspirante fas est, totis viribus resarcire (sic!). Cæterum quia Sua Majestas clementer voluit, ut ad suum usque reditum,[2] pro negotiis occurrentibus expediendis, hic subsisterem, cogor aliquantulum desiderato conspectu V^rar.^ DD. carere. Interim vero hisce literis Easdem diligenter, ac magno

[1] Ezen spanyol évjáradékot IV. Fülöp 1622. július 4-én engedélyezte is Pázmány részére, de Onate spanyol követ informatiojára, ki az 1622. évi soproni országgyűlés alatt Eszterházy vendégeként hazánkban időzött, az évjáradék még sem folyósíttatott (Pázmány népszerűtlenségéről győződvén meg itt a követ), és csak kétszeri újabb folyamodás után (lásd alább: 1624. márczius 13. és 1625. nov. 27.) nyerte el végre Pázmány a kívánt évdíjat. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II., 178–184. és 433. l., P. P. élete (Tört. Életrajzok) 162–163. l.

[2] II. Ferdinánd Németországban és Stájerországban járhatott, mert Pázmánynak alábbi, február 25-iki levelében olvassuk, hogy február hó 23-án Mürzzuschlagból, előbb pedig (február 17.) Rottenmannból írt Pázmánynak; az alábbi: 1622. márczius 4-iki levélben pedig expresse meg van mondva, hogy a király Németországban járt.

paterni amoris affectu, monendas existimavimus, ut quantum per temporum iniquitatem licet, veterem divini cultus ac ecclesiasticarum functionum ordinem restituere non intermittant, atque ita omnes suas actiones instituant, ut præteritæ castigationes divinæ, sanctioris vitæ incitamenta fuisse animadvertantur. Et quamvis hoc tempore, bonos ob respectus, Vicarium nominare non possimus, ne tamen interea capite destituti videamini, R. Emericum Lossy Lectorem ac Canonicum, substitutum Vicarii declaramus,[1] cui proinde juxta muneris ac officii exigentiam V^ræ DD. debitum honorem ac obsequium impendere non intermittant. Servet Deus Fraternitates Vestras.

Datum Viennæ 4. Februarii 1622.

Rmarum, A. Rd. D. V. Frater addictissimus

Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

A levél belső lapján, alúl, Pázmány írásával:

Venerabili Capitulo.

Kivül:

Rdimis ac R^dis dominis Venerabili Capitulo Ecclesiæ nostræ Strigoniensis etc. d^nis fratribus nobis in Christo observandissimis.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak a dátum után következő záradék és aláírás Pázmány kezeírása, fennmaradt az esztergomi főkáptalan magánlevéltárában fasc. 10. nr. 8. Közölte már *Fraknói* (P. P. lev. 279. l.). Fenti közlés az eredeti alapján történik.

169.

1622. FEBRUÁR 21.

WIEN.

Czobor Erzsébethez, Thurzó György nádor özvegyéhez.

Árva vármegye tizedeinek bérletét a mult évre kéri már neki (az érseknek) kifizetni, mert a fizetési határidőben már megvolt a béke. Elfogad e czímen, valamint a rajeczi dézsmáért szálfákat és deszkákat is, lecsúsztatva a Vágon.

Szolgálatomat ajánlom kegyelmednek. Áldja meg Isten kegyelmedet minden kévánta jókkal. Tudja kegyelmed azt, hogy az elmult esztendőre való árendáját Árvavármegyének Gyertyaszentelő Boldogasszony-napjára szokták megadni. Azért akkor immár az szent békesség meglévén, engemet illetett minden törvény szerént. Kérem kegyelmedet, hogy ez mostani szok (sic!) szükségemet tekéntvén, küldje meg azt a kevés pénzt, kit igen jó néven veszek kegyelmedtül. Hogyha pedig

[1] V. ö. a fenti: 1620. február 21-iki levelet.

kegyelmednek alkalmatosbnak tetszik, megelégedném azon is, hogy mind az árvai, mind az rajeczi Dézmákért öreg szálakat bocsátatna alá az én falumra Szerdahelben és az szálakon deszkát, sindelt és léczet, mert az szok megégett puszta házaimra igen nagy szükségem volna.

Kérem is kegyelmedet, mutassa ebben hozzám jó akaratját és küldjön oly felessen az fellyül megnevezett fákban, nemcsak az dezmák árábul, hanem az maga jó akaratjábul is, hogy én is köszönhessem és szolgálhassam meg kegyelmednek. Kegyelmedtül ugyanezen levélvivő ember által jó választ várok.

Tartsa meg Isten kegyelmedet minden jókkal.

Bécsben 21. Februarii 1622.

Kegyelmednek örömest szolgál *Pázmány Péter m. p.*

P. S. Mikor az kegyelmed jámbor szolgája érkezék, és az kegyelmed levelét meghozá, akkor immár ezt az levelet megirattam volt. Kegyelmednek nem kell abban kételkedni, hogy mind az ház s mind az Tokaj dologban ő felsége Császár Urunk az kegyelmed igazságát megtartja. Én is pedig igaz ügyében kegyelmednek jó szűvel munkálkodom.

Kivül:

Az Nemzetes és Nagos Czoborszentmiháli Czobor Erzsébet asszonnak, az néhai Tekéntetes és Nagos Gróff Turzó Georgy uram meghagyott özvegyének etc. nekem tisztelendő asszonyomnak.

E levél eredeti példánya, melyen csak az aláírás (K. ör. sz. P. P.“) és az utóirat Pázmánynak kezeírása, fennmaradt a Thurzó nemzetség árvavári levéltárában fasc. 212., nr. 12. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte már e szöveget *Fraknói V.* is (P. P. lev. 285. l.).

170.

1622. FEBRUÁR 25.

WIEN.

II. Ferdinánd királyhoz.

Tolmácsolja a királyi tanács véleményét a Batthyányiak érdekében Turkovich által erőszakkal elfoglalt Greben vár és özvegy Draskovith Péterné panasza ügyében.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Majestas, Domine Domine clementissime.

Fidelium et devotorum servitiorum meorum in gratiam Mattis Vræ Sac. submissa commendatione præmissa.

Binas Ma^{ttis} V^{ræ} Sac. literas, primas quidem die decima septima labentis mensis Februarii, ex civitate Rottenman, alteras vero vigesima tertia die, itidem nunc currentis mensis, in Merzuschlogh datas, die hesterna, hoc est, vigesima quarta Februarii simul accepi, quibus partim negocium interceptæ in Sclavonia arcis Greben, partim libelli supplices viduæ Petri Draskovith inclusa fuerunt. Accurate itaque utrumque negotium, Consilium Ungaricum expendit, ac demissam opinionem suam Majestati V^{ræ} Sac. transmittit.

Quantum itaque ad interceptam arcem Greben attinet, licet ad authoritatem spectare videretur, ut absque cunctatione, vis vi statim repelleretur, eo potissimum respectu, quod publicata jam in Regno pace, invasio illa attentata et peracta fuerit. Ad evitanda tamen alia incommoda, quæ ex armorum strepitu emergerent, præsertim cum pax nuper conclusa necdum consolidata sit, et Commissarii M^{attis} V. in potestate Batthianii versentur, armis agendum non videtur, præsertim cum ex literis Commissariorum in Sclavonia existentium liquido non constet, cujusnam instinctu Turkovich ille, qui per servitores d^{ni} Bani lacessitus esse scribitur, interceptionem illam perpetraverit? Unde expediens videretur, si Mat^{tas} V. S. D^{nis} Commissariis, nunc in Sclavonia constitutis, hanc rem ulterius indagandam demandaverit (sic!). Turkovich autem ille, tamquam persona privata, juxta leges Regni pro demerito puniri poterit, atque ut ea de re Commissarii consultationem instituant cum primariis viris Sclavoniæ, injungendum. Proinde satius videretur, ut Ma^{ttas} V^{ra} Sac. alias rationes ineat contentationis d^{ni} Bani, quam armis recipere arcem, quæ ex vi Capitulationum, Batthianio restitui debuisset, etiam absque hac interceptione. Ut autem hæc interceptio arcis, post pacem initam facta, Jure mediante castigetur, omnino consultum erit. Ideoque injungendum et illud Commissariis, ut modos ac rationes, quibus id fieri debeat, accurata consultatione præmissa, Ma^{tti} V. perscribant. Rustici porro ipsi, in Greben, præsidiariis juramento obstricti, habita cum d^{nis} Commissariis mutua intelligentia, per D^{nos} Generales Capitaneos, placide sopiendi erunt.

Præterea ad d^{num} Eszterhasy Ma^{ttas} V. S. scribere dignabitur, quatenus ipse suo nomine, Batthianio, factum hoc exprobret, quod contra pacis Capitulationes, arcis interceptionem admiserit. Et nisi violatarum conditionum pacis Castrique intercepti culpam ad se trahere velit, ut omnia rite et ordinate fiant, arcem illam remittat et per manus eorundem Commissariorum, resignationem ac restitutionem sibi fiendam expectet. Aut si ad hoc induci non posset, ut saltem per l^{ras}, ad Ma^{ttem} V. S. dandas, sese excusaret, semetipsumque humiliando, super

commissis veniam peteret. Et hoc quidem ipse d^nus^ Eszterhasy, ex Authoritate commissionis sibi impositæ, facere poterit.

Supplicationem porro Relictæ D^næ^ viduæ Magnifici quondam Petri Draskovith quod concernit; siquidem ad unius partis instantiam, Executio admitti non solet, nisi audita quoque parte adversa. Injungendum igitur a Ma^tte^ V^ra^ videretur, supremo Comiti Varasdiensi, ut juxta brevissimum processum, de Violentiis editum, Juris ordine Justitiam supplicanti impendi faciat. Et hæc ad benignum Ma^ttis^ V. S. mandatum ex Consilio Hungarico submittens, de reliquo me gratiæ ejusdem demisse commendo.

Datum Viennæ die vigessima quinta mensis Februarii Anno Domini Millesimo Sexcentessimo vigesimo secundo.

Ma^ttis^ V^ræ^ Sacra^mæ^

Humillimus Capellanus

Archi-Epus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek eredetije fennmaradt az Országos Levéltárban „Literæ Archiepiscoporum" nr. 9. Csak az aláírás („Hum. cap. A. Str.") Pázmány kezeirása. Közölte már e szöveget *Fraknói V.,* P. P. levelezése 286—287. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

171.

1622. MÁRCZIUS 4. *Kiadatlan.*

WIEN.

Pázmány Péter és Báró Preiner közös levele Bethlen Gáborhoz.

A király távollétében tudósítják Bethlent, hogy a biztosok általi egyezkedési eljárás sikeresen halad előre, kérik a béket kölcsönösen biztosítani; nevezetesen jó volna erre, ha Bethlen a királyhoz követséget küldene. Az ottomán portánál is hasson közre Bethlen a béke érdekében.

Illustrissime Princeps, Domine nobis observandissime.

Officiorum nostrorum debita commendatione præmissa.

Occasionem præsentem dandi literas ad Celsitudinem V^ram^ Ill^mam^, tam ex beneplacito Sacræ Cæsareæ Regiæque Ma^ttis^ Domini nostri clem^mi^, jamjam ex superioribus Germaniæ partibus Dei benignitate cum incolumitate revertentis, quam pacis publicæ studio, nobis minime intermittendam putavimus: illud inter cætera Celsitudini V^ræ^ intimando, Suam Ma^ttem^ benigna cum satisfactione cognovisse, pacificæ compositionis

requisita Commissariorum opera debito successu ferri: neque vero diversum quid sibi propositum habet Sua Ma^{tas}, quam ea, quæ in hoc pacis firmandæ negotio semel sancte mutuo inita fuere, ea inviolate observari, per hocque quietem publicam, in pauperæ (sic!) plebis, simul et gentis ac patriæ conservationem magis ac magis stabilem reddi; non dubitantes, quin Cels. V^{ra} quoque hæc prærogativa (sic!) gentis et patriæ cordi habens, huic benignæ Suæ Ma^{ttis} inclinationi prout et hactenus a tempore constabilitæ pacificationis, ita in posterum etiam correspondsura sit, et simul (quod in hujusmodi rerum vicissitudinibus, facile inquieta hominum ingenia sequuntur, qui in perturbationibus et motibus civilibus spes suas nonnisi collocant) sinistris quorumvis relationibus, moveri permittat (sic!), quin potius rejectis talibus tanquam vanis et frivolis, bonæ ac mutuæ intelligentiæ argumenta et demonstrationes erga Suam Ma^{ttem} Cæsaream ac Regiam Celsitudo Vestra gerere intendens, honorifica per primarios suos Legatione, prouti quidem id faciendum receperat, ad eandem ordinata, sinceram et constantem voluntatem suam luculentius testatam reddere, sibi proponat. Et quia obtrectatorum malevolentia, nihil in sinistram partem vergens intentatum relinquere solet, ne iniquiores aliquorum delationes etiam in Porta Ottomannica adversitatum suspiciones proseminent: Celsitudo V^{ra} pro dexteritate sua, quietis et tranquillitatis publicæ ergo modis et mediis opportunis impedire nitatur: ut talium dolosa consilia in perniciem communem tendentia, fide destituantur et evanescant, sicque sanctæ pacis commoda, pro omni occasione utrinque stabiliantur ac propagentur. Servet Deus Celsitudinem V^{ram} diutissime salvam et florentem.

Datum Viennæ die 4. Mensis Martii. Anno Domini 1622.

Celsitudinis Vestræ servitores addictissimi

Archi-Epus Strigoniensis m. p.

Breiner [Siegfried] m. p.

Kívül:

Illustrissimo Domino Gabrieli, Sancti Romani Imperii et Tansylvaniæ Principi, Oppuliæ et Ratiboriæ Duci, quarundam Regni Hungariæ partium Domino et Siculorum Comiti etc. Domino nobis obser^{mo}.

Ezen levél eredetije (melyen csak e szavakat írta Pázmány sajátkezűleg: „servitores addictissimi A.-E. Str.") fennmaradt az Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltárában (Kolozsvár, Egyetemi könyvtár), Mike Sándor kéziratgyüjteményében, 48. sz. alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

172.

1622. MÁRCZIUS 11. *Kiadatlan.*

WIEN.

Czobor Erzsébethez, Thurzó György nádor özvegyéhez.

A tokaji jószágon levő, Czobor Erzsébetet megillető zálogösszegre nézve azt tanácsolja az özvegynek, hogy még a kassai tárgyalások (Bethlennek a nikolsburgi béke szerint átengedendő területek ügyében) befejezése előtt magától II. Ferdinándtól vegye fel a zálogösszeget, mert ha a király a tokaji zálogok kiváltásához hozzájárulásképen Bethlennek ígért 100.000 forintot ennek már kifizetendi, Bethlentől nehezebben fogná megkapni.

Szolgálok kegyelmednek. Isten sok jókkal látogassa kegyelmedet.

Az Tokaj dologrul sokat gondolkodván, az mit én jobbnak itilek, Ilonai uram által sietséggel akarám kegyelmednek tudtára adni. Ha kegyelmed azt akarja, hogy én ebben az dologban kegyelmednek szolgáljak, idején jelentse meg akaratját.

Veleje az dolognak abban áll: Császár Urunk ő felsége az Tokaj váltására, 100 ezer forintot igírt[1] az Erdéli fejedelemnek, hogy azt három holnap alatt megadja. Az mint hogy meg is adja bizonyoson, ha kegyelmeddel nem végezhet. Minek utánna ezt az sommát ő felsége leteszi az Fejedelemnek, az után kegyelmednek az Fejedelemmel kelletik tractálni és végezni. Mert az az darab föld, melyben Tokaj vagyon, az Fejedelem birtokában leszen. Azt kell azért kegyelmednek meggondolni, ha jobb-e kegyelmednek és az kegyelmed gyermekinek ezt az százezer forintot itt Bécsben Császár Urunktul felvenni, avagy az Erdéli Fejedelemmel tractálni.

Én bizony, ha magam dolga volna, alkolmas (sic!) kárommal is felvenném az százezer forintot, hogy sem hosszú porázra bocsátanám az dolgot, kiváltképpen azt tudván, hogy nem adja minden ember oly künnyen ki azt az nagy sommát.

Azért Ilonai uramat azút (sic!) akarám kegyelmedhez postán küldeni, hogy kegyelmed egy hét alatt végsö akaratját megjelentse: Császár Urunktul akarja-e felvenni az pinzt kegyelmed, vagy az Erdéli Fejedelemtül várni.

Nem tudom én, menyi pinze vagyon kegyelmednek az Tokaj jószágon, ha százezer forintnál több vagyon, Császár Urunk nem fellyebb, hanem csak százezer forintig contentálja kegyelmedet. Ha pedig keve-

[1] Az ígéret a nikolsburgi békében történt, és pedig úgy, hogy Bethlen örökre megkapja Tokajt, Tarczalt és Keresztúrt, és hogy az ezek határában levő jószágokon teherként nyugvó régibb királyi zálogpénzek ne Bethlent terheljék, a király 100.000 forintot fizet a zálogösszegek kiváltása czímén. Ellenben Munkácsot 300.000 frt, Ecsedet 100.000 frt erejéig beírta a király Bethlen javára, vagyis ezeket zálogba adta neki ily összegek erejéig, a zálogösszeg elengedése mellett. V. ö. *Fraknói V.*, Pázmány P. és kora, I. köt., 607. l. Fenti levél alapján *Fraknói* adatai már jól megérthetők.

sebb volna Tokajon az kegyelmed sommája, annival kevesebbet várhatna kegyelmed Császár ő felségétül. Hogyha többet tenne százezer forintnál az Tokajon való somma, most mig az Comissariusok ott alatt vannak, rectificáltatni kellene, és megmutálni, hogy ezután ne lenne akadály az dologban.

Azért az én vékony tetszésem szerént két dolgot kellene kegyelmednek cselekedni.

Először egy bizonyos fő emberét ide felküldeni elégséges Instructioval és plenipotentiával az százezer forintnak felvételére, avagy arrul való végezésre, hogy az Commissariusok megjövetele előtt tudná kegyelmed az több dolgokra gondot viselni.

Másodszor, hogy kegyelmed késedelem nélkül meghitt emberét küldené Cassára,[1] és az Comissariusok által rectificálná az Fejedelem előtt az sommát; mert ha azután bocsáttatik az dolog disputatiora, nehezebb leszen. És ugyanott megjelenthetné kegyelmed, hogy Császár urunk tractáltat kegyelmeddel az 100 ezer forintrul, de még semmit nem végezett. És azt is, hogy ha Császár urunk az százezer forintrul kegyelmedet contentálja, honnan, mikor és mimódon kellessék kegyelmednek várni az felit, mely hátra marad.

Én kegyelmednek azt adom tanácsúl, hogy jobb felvenni Császár urunktól az százezer forintot, hogy sem másutt keresni. Mindazáltal valamit kegyelmed végez. szabad velle, csak késedelem nélkül jelentse meg. Tartsa meg Isten kegyelmedet.

Bécsbe, 11. Martii, 1622.

Kegyelmednek örömest szolgál

Archi-Ep. Strigoniensis m. p.

Kivül:

Az Nemzetes és Nagos Czoborszentmiháli Czobor Erzsébet Asszonnak, az néhai Tekéntetes és Nagos Gróff Turzo Georgy uram Magyarország Palatinussa etc. meghagyott özvegyének etc. nekem tisztelendő Asszonyomnak.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely (a külső czímiratot kivéve) egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Thurzó nemzetség árvavári levéltárában: fasc. 214., nr. 19. alatt. Fenti közlés ezen eredeti példány alapján történik.

[1] A kassai biztosok neveit lásd Pázmány fenti, 1622. január 12-iki levelében; ezekre utalás történik a márcz. 4-iki levélben is. Feltünő, hogy a nikolsburgi békekötés alapján Kassára kiküldött biztosok tárgyalásairól *Fraknói* sehol sem tesz említést. Különbözik ezen kassai bizottságtól azon országos bizottság, melyet Fraknói is említ és tárgyalásairól részletesen is szól. (P. P. és kora, I. k., 606. l., II. k. 24. és köv. l.), és amelynek czélja volt a Bethlen vagy párthívei által önkényüleg elfoglalt vagy Bethlen által elzálogosított javak visszaadása. Pázmánynak 1622. jan. 12-iki leveléből arra lehet következtetni, hogy 2 országos bizottság alakittatott: egyik a dunáninneni területre, a másik a Kassa-vidéki területre; ez utóbbinak azonban mellékes feladata volt egyúttal az, hogy Tokaj, Tarczal és Keresztúr átadását (zálogok kiváltása) rendezze.

173.

1622. MÁRCZIUS 11. *Kiadatlan.*

WIEN.

II. Ferdinánd királyhoz.

Ajánlja, hogy a Kassára utazó és most Beszterczebányán utasításokra váró biztosoknak azt iratná meg a király, hogy Bethlent biztosítanák a 100.000 frt váltságösszeg letétbe helyezéséről; a biztosok pedig értesítendők az özvegy Thurzó Györgynével folyó tárgyalásokról.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Majestas.

Domine, Domine Clementissime.

Cursor qui Novizolio literas ad Majestatem Vestram a Dominis Commissariis attulit, profectionem seu reditum celerem sibi injunctum causatur, ac reditum valde urget.

Quia vero et Commissarii conqueruntur nullas se literas hinc recipere, forte non esset ab re, si Majestas Vestra expediri ipsum juberet, ac Commissariis rescriberet, ut Bethlemium securum reddant, de centum millium florenorum depositione; intimando ipsis, quod cum uxore Turzonis tractatur,[1] ut ipsa hinc recipiat illam summam. Et certe tutius est, paratam pecuniam Bethlenio non dare. Servet Deus Majestatem Vestram felicissime.

Ex hospitio 11. Martii 1622.

Sacratissimæ Ma^{ttis} Vestræ Humillimus Capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek eredetije, mely egész terjedelmében Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában: „Hungarn" 1625. évi február havi csomóban, február 21. dátum alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

174.

1622. MÁRCZIUS 20. *Kiadatlan.*

WIEN.

Czobor Erzsébethez, Thurzó György nádor özvegyéhez.

Reméli, hogy legutolsó levelét már megkapta. Köszöni a szálfák küldése iránti ígéretet. Tokaj miatt ne aggódjék. A folyó évre az árvai és a rajeczi dézmáért beéri a fával, de kéri mielőbb.

Szolgálatom ajánlása után. Istentül kegyelmednek minden jókat kivánok. Irtam volt kegyelmednek ennek elötte,[2] és Homonnai Gáspár

[1] Lásd az ugyane napon Czobor Erzsébethez írt fenti levelet.

[2] Valószínűleg a fenti: márczius 11-iki levelet érti.

uramnak küldöttem volt az levelet, de ő kegyelme várakozván Bohusra, sokáig tartóztatta az levelet. Tudom, eddig megadták kegyelmednek.

Ma adá meg az kegyelmed jámbor szolgája az jegyzést, minemü fákkal akar kegyelmed az sok romlásnak feléppülésére engemet segíteni.[1] Kegyelmedtül igen jó néven vettem, és meg is igyekezem szolgálni kegyelmednek. Az mi az kegyelmed igazságának oltalmát illeti, arra kötelesek vagyunk mindnyájan, hogy igazságában kegyelmedet segitsük. És kegyelmed ne tartson attul semmit, mert kárban nem marad kegyelmed. Nem is adják az Comissariusok senki kezébe Tokajt, mert ő felsége megengedte az fejedelemnek, hogy kiváltsa Tokajt és annak kiváltására százezer forint segitséget igért, de az mostani urakat meg kell elégíteni.[2] Az miben tudok és érkezem, kegyelmednek jó szűvel szolgálok.

Az Árvai dézma felől, és az Rajezi felől, én ez elmúlt esztendőre kegyelmednek az quietantiát megküldöttem, ezen levelembe. Az kegyelmed jó akaratjára hagyom, menyi fát akar vétetni annak az árában. Mert ugyon (sic!) nem akarom kegyelmedet ez esztendőnek arendájával egyébbel bántani, hanem csak fabeli eszközt kivánok kegyelmedtül azért is, mivelhogy az házaim födél nélkül levén, káros volna az eső alatt hadni. Azért az kegyelmedtül ajándékon igért fa mellett, lássa kegyelmed, menyit akar az Árvai és Raiesi dézmáért küldeni. És hogy Szerdahelig alábocsáttassa kegyelmed, mentül hamarébb lehet, igen kérem kegyelmedet.

Isten kegyelmedet tartsa és áldja meg minden jókkal.

Viennæ 20 Martii 1622.

Kegyelmednek örömest szolgál

Archi-Ep. Strigon. m. p.

Kivül:

Az Nemzetes és Nagos Czoborszentmiháli Czobor Erzsébet Asszonnak, az néhai Tekéntetes és Nagos Gróff Turzó Georgy uram Magyarországi Palatinus meghagyott özvegyének etc. nekem tisztelendő Asszonyomnak.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely (a külső czímiratot kivéve) egész terjedelmében Pázmány kezeírása, fennmaradt a Thurzó-nemzetség árvavári levéltárában: fasc. 214. nr. 22. számú darab mellékleteként. Fenti közlés ezen eredeti példány alapján történik.

[1] Lásd fenti: 1622. február 21-iki levelet.

[2] Lásd fenti: márczius 11-iki levelet.

175.

1622. MÁRCZIUS 21. *Kiadatlan.*

WIEN

Czobor Erzsébethez, Thurzó György nádor özvegyéhez.

Megértetni iparkodik Thurzonéval azt, hogy jó lesz II. Ferdinándtól felvenni a Tokajra beírt zálogösszeg czimen felajánlott 100 000 forintot, mert félő, hogy ellenkező esetben nemcsak a hátralevő 16 000 frtot, hanem a 100 000 forintot sem fogja neki Bethlen megfizetni Az árendában igért fát kéri mielőbb lecsúsztatni a Vagon Az ajándékkép felajánlott fát illetőleg is megjelöli, mire volna szüksége.

Szolgálatom ajánlása után. Istentől kegyelmednek minden jókat kévánok. Az kegyelmed levelét, melyet 17. Martii irt, bócsüllettel vettem és megértettem. Én az Tokay dologban, semmit egyebet szemem előtt nem hordoztam, hanem az kegyelmed jovát (sic!), és könnyebségét, reménlvén azt, hogy ha kegyelmed itt az százezer foréntot fel[ve]szi,[1] és addig az jószágnak birodalmában marad, mig az 16 ezer foréntról is meg nem elégetti kegyelmedet az Erdéli Fejedelem, sokkal alkolmatosban esik az kegyelmed dolga: mert attól mindenkor féltettem kegyelmedet, hogy enni somma pénzt egyszersmind le nem teszen az Erdéli Fejedelem.[2]

Ha az Országnak előbbi állapatja volna, mind úgy kellene lenni, az mint kegyelmed az maga Privilegiumáról elmélkedik, de most látja Kegyelmed, hogy az Ország állapatja más karban vagyon, szép nemes tagjai hazánknak igy elszakadozván. Azért kegyelmed jól meglássa, mint bizhatik ennek utánna az Evictiohoz, ha most ő felségétől fel nem veszi az százezer foréntot: mert netalán az Ország darabjának elszakadásával az Evictorságba is akadékok lehetnek, kiről kegyelmedet immár többszor nem buséttom, és Császár Urunknak mindegy, akár kegyelmednek s akár az Erdéli Fejedelemnek adja az pénzt; de reá emlékezzék kegyelmed, hogy megtapasztalja idővel is, ha igyen (sic!) jobb.[3]

[1] Kitépett hely.

[2] Ezen hely azt bizonyítja, hogy Thurzonénak Tokaj után 116 000 forint zálogpénz járt volna azelőtt II. Ferdinándtól, a nikolsburgi béke után pedig Bethlentől, de Pázmány helyesebbnek vélte, ha Ferdinánd a Bethlennek a kiváltás egy része czímén ígéit 100 000 forintot nem Bethlennek, hanem Thurzónénak fizeti ki és ez azután keresse a hátralevő 16.000 forintot Tokajnak uj birtokosán Bethlenen, ha máskép nem, a törvény rendes utján

[3] Ebből az látszik, hogy Thurzóné vonakodott átvenni II Ferdinándtól a százezer forintot, félve attól, hogy akkor nem kapja meg a 16 000 forintot Bethlentől, Pázmány meg úgy vélte, hogy, ha vonakodik, elvesztheti az egész 116.000 forintot, mert Bethlen a neki egyszer kifizetett 100 000 forintot *aligha fogja* Thurzónénak megadni.

Hogy kegyelmed az signatura szerént való fákat, és azt is az mit az Arenda pénzen vehetnének, idején alá bocsáttatja Szerdahelig, azt igen jó néven veszem kegyelmedtől, és meg is igyekezem szolgálni. Azonkivöl az mit kegyelmed ajándékon igért, kellenék még sindely százezer, deszka háromszáz, öreg barana (sic!) fa gerendá[hoz] való háromszáz. Kegyelmed én velem is szolgáltasson, az mire elég leszek, örömest kedveskedem kegyelmednek. Tartsa meg Isten kegyelmedet minden jó akaróival egyetemben jó egésségben.

Viennæ 21. Martii 1622.

Kegyelmednek szeretettel szolgál

Archi-Ep. Strigoniensis m. p.

Kivül:

Az Nemzetes és Nagos Czoborszentmiháli Czobor Eorsébet Asszonnak, az néhai Tekéntetes és Nagos Gróff Turzó Georgy uram Magyarország Palatinussa meghagyott özvegyének etc. nekem tisztelendő Asszonyomnak.

Ezen levélnek eredetije, melynek csak aláírása („A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a Thurzó-nemzetség árvai uradalmának árvavári levéltárában: fasc. 214. nr. 22. (a mellékletek között). Fenti közlés az eredeti alapján történik.

Megjegyzem, hogy Pázmánynak Czobor Erzsébethez intézett fenti: 1622. márcz. 11., 20. és 21-iki levelei elkerülték *Fraknói. V.* figyelmét, aki pedig nagy gonddal kutatta át a Thurzó-nemzetségnek az árvai várban őrzött levéltárát. Ennek magyarázata az lesz, hogy az egyébként pontos és részletes index alapján nem is lehetett e leveleket megtalálni, magam is csak véletlen útján bukkantam reájuk, az index alapján más levelek után való keresés közben, ezeknek fasciculusában.

176.

1622. APRILIS 3. *Kiadatlan.*

[FEHÉRVASÁRNAP UTÁNI SZERDÁN.]

Pázmány protestatioja a jászói konvent előtt Bethlen Gábornak az érsekség abaújvármegyei jószágán (Somogyi) elkövetett erőszakoskodása ellen.

Nos Franciscus Petheö de Gerse Præpositus, et Conventus Eccliæ Beati Joannis Baptistæ de Jaszov. Memoriæ commendamus tenore præsentium significantes., quibus expedit universis. Quod nobilis Christophorus Zsenczel (?) Civis et Inhabitator oppidi Rosnya bánya, Subditus vero Illustrissimi Dni Petri Pazmany Archi-Eppi Strigoniensis, Locique ejusdem perpetui Comitis, necnon S. C. et R. Mattis Intimi Consiliarii, nostram personalem veniens in præsentiam ejusdem Domini sui nomine et in persona per modum sollemnis Protestationis et gravis querelæ nobis significare et detegere curavit in hunc modum. Qualiter Feria

sexta proxima post Gloriosam Resurrectionem D^ni^ et Salvatoris Nostri proxime præter [lapsam] juxta Mandatum et Commissionem Serenissimi Principis D^ni^ Domini Gabrielis Bethlen, ad Instantiam et requisitionem Nobilis Familiaris et Provisoris ejusdem D^ni^ Protestantis, Nobilis Stephani Gáll, Egregii et Nobiles Emericus Putnoky V. Comes ac Mathias Pédery Jud^lium^ et Nicolaus itidem Pédery Jud. Ass^or^ [1] Cot^tus^ Aba-Ujvár., præfatum D^num^ Protestantem medio dicti Stephani Gáll servitoris sui, in Dominium et Possessionem totalis Oppidi Somogyi [2] et pertinentiarum ejusdem in prædicto Comitatu Aba-Ujvar. existentis et habiti introduxissent, et statuissent, ac per manus dicto Stephano Gáll familiari, et Provisori ejusdem D^ni^ Protestantis, ut præmissum est, tenendam ac possidendam tradidissent et assignassent, ac eundem in pacifico Dominio ejusdem Oppidi reliquissent. Nihilominus tamen feria secunda proxima post Dominicam Quasimodogeniti, G^rosi^ ac Egregii Domini, Joannes Palaticz Consiliarius Cameræ Scepusiensis Suæ Ma^ttis^, nec non alter Joannes Gáspár Præfectus, et David Bellaváry Provisor Curiæ Suæ Serenitatis, nescitur unde moti et quibus respectibus ad id inducti, missis et destinatis Cassovia tam Literis Missilibus, quam etiam certis quibusdam peditibus armatis, hominibus videlicet ipsorum, in et ad prædictum Oppidum Somogyi ejusdem D^ni^ Protestantis in dicto Cot^tu^ Aba-Ujvariensi existens habitum violenter irruendo, et dictum Oppidum reoccupando, Civesque et Colonos ejusdem Oppidi ad labores compellendo, præfatumque Stephanum Gáll familiarem et Provisorem Ejusdem Protestantis in prædicto Oppido seu Possessione ejusdem comminationibus afficiendo, et sic difficulter et invite illi discedendum fuisset, damno et præjudicio antefati Domini Protestantis valde magno. Super qua quidem memorati Christophori Zsenczel subditi ejusdem Domini Protestantis solemni protestatione, nomine et in persona cujus supra, modo præmisso facta literas nostras Protestatorias seu Testimoniales superinde Eidem D^no^ Archi-Ep^po^, sub Sigillo istius Nostri Conventus Authentico a Nobis dari postulavit, jurium Ejusdem futura pro cautela necessarias communi suadente justitia. Datum feria quarta proxima post præscriptam Dominicam Millesimo Sexcentesimo Vigesimo Secundo.

Ezen protestatio-iratnak egykorú másolatai fennmaradtak: a budapesti Országos Levéltárban: M. kir. kancz. levéltár, Acta neoregestrata, fasc. 1381., nr. 19., továbbá: jászói konvent levéltára (Jászó): 1622. Qu. 130. és 153. Fenti közlés az Orsz. L. példánya után történik.

[1] Hihetőleg: „assessor".

[2] Ezen Somogyi jószágot Pethe László, a pozsonyi m. kir. kamara elnöke, hagyta végrendeletileg Pázmányra. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 432. l.

177.

1622. MÁJUS. *Kiadatlan.*

Az újvári érseki uradalom gazdatisztjeihez.

Gazdasági utasítás.

Instructio officialibus omnibus bonorum Ujvariensium data Anno 1622. Mense Majo.

1. Az jószágban levő Catholicus Papokat megböcsülje és az szeginsiget is megböcsültesse. Az Papnak proventussa, az Templum és Iskola építése el ne muljék, és az régi szokás szerint az Catholica Religiot az jószágban megtartsa és őrizze.

2. Az Urbarium szerint minden jüvedelmet igazán küszedje. Minden Falúnak Bírája és egy Esküttje jelen legyen, és számot tartsjon, hogy az Ispánok Partialissa mellett ők is bizonyságot tehessenek, mennyi bor, buza, bárán, méh dézma volt. Az Nona, jus montanum, census araturæ, birság, vám, sokadalmok, bitang magvaszakadt jószág, szökött jobbágy marhája, puszta földek haszna és egyébféle jövedelmek mire mentek. Mert ezeknek testimoniuma nélkül nem acceptáljad az Ispánok racióit.

3. A pinz és egyébféle jövedelmek beszolgáltatásában senkitől egyébtül ne függjen, hanem mi tőlünk, és az mi Præfectusunktul Szilágyi János Uramtul. Sehova semmit ne erogáljon, vagy magam vagy Szilágyi Commissioja nélkül, és minden erogatioról quietantiát vegyen. Minden pinz proventust immediate az mi udvaronkban, vagy Præfektus uramnak, vagy Komornikonk kezébe hozzon debito tempore.

4. Semmi adósságot ne szerezzen absque expressa nostra commissione, mert ha e nélkül valamit szerez, nem acceptáltatik. Restantiákat se hagyjon, hanem suo tempore kiszedje az proventust. És minden esztendőben ad festum S. Georgii Martyris beadja, sub pœna ammissionis salarii unius Anni, ha be nem adná ad festum S. Georgii.

5. Az Nona és Decima beszedésére szorgalmatos gondja legyen. Minden faluból az Biró és egy Eskütt jelen legyen az bárányok, kepék, méhek, bor számoláskor, ők is rovást tartsanak mindenekről. A hol megváltják szemen az kepét jó gabonával, vegyen szemöl és az Nonában és Decimában, jó bort, és töllünk értsen, hova szolgáltassék. Az bor foglalásra is idején tanúságot kérjen. Gondja legyen jó idején, hogy a hol az jószágban hordót és abronczot csinálnak, annyi hordó készittessék, mennyi szükséges az Nonához és Decimához, és valami hordót

vagy abronczot csinálnak az Jószágban, addig másnak el ne adják, még az mi szükségünkre elégsiges provisio nem leszen. A mely faluk hordó kötéssel tartoznak, azokat idején reá kell küldeni az munkára.

6. Az Hegyvámból jött kappant, zabot, és egyébféle ajándékfélét is oda szolgáltasson, a hova hagyjuk. És valamit küld, mindenről quietantiát vegyen konyha mestertől. Mikor az ajandék kivül pínzen keletett (?) szerzeni, alkalmatos időbe vegyen. Viaszot, vajat, faggyut idein szereztessen kevés árron udvarunk szükségére, és vegyen felest is, mert legalább öt mása viasz szükséges leszen. Télbe pedig faggyú gyertya sok kell.

7. Az korczomákra idein kivitesse az bort, és az árrát kiszedje, az szántásra, aratásra, kaszálásra, Malom környől való és egyéb munkára szorgalmatos gondja[1] legyen bőven [. . . . . .][2] mindenet.

8. Az Jobbágyokot, és az faluk határit oltalmazza. Az mire maga nem elég, az Præfectust, avagy az Törvények sollicitálásra rendelt főembereket idején tudósitsa. Se másnak kedveskedésért, se magának, ne szolgáltasson az mi jobbágyunkkal, szokatlan dologgal se terhelje őket. Az jobbádgyok között szolgáltassék az Törvény, és az ki vétekben esik, vagy törvénynyel birságoltatik, semmi compositiot ne tegyen velek, hanem az birságot mi számunkra kiszedje.

9. A hol alkolmatos, az puszta házok földén kerteket csináltasson, és az Sellyér munkájával konyhára való vetemént vetessen, répát, káposztát, peterselmet, borsót és egyéb effélét.

10. Az parlak szőlők, gyümölcshely hasznát nekünk szolgáltassa. Azonképen a hun puszta házföldei vannak, azokból hasznot szerezzen. A hol szokás, hogy kitegyék a jobbádgyságból, a ki nem szolgálhat, ne engedje, hogy affélének földei felosztassák az Jobbágyságra, hanem vagy vidékiekre osztasson, vagy kepés füzetést vegyen az Jobbágyoktól érette.

11. Az tilalmas erdőket tilalom alatt tartsa, és az Præfectus híre nélkül abba el ne adjon. Az Makkos Erdőkből szokott mód szerént vagy kilenczedet vagy biért (sic!) vegyen. Puszta falubeli Prædiumok határinak gondját viselje, hogy ne abalienáltassanak és senkinek se rétét, se szántóföldét, se erdeit füzetés nélkül ne engedje élni.

12. Az Tanyákra és halastókra, halastó vizekre vigyázzon. A hol épiteni kell, az jobbágyi munkájával megépitse és hallal konyhánkot táplálja. A hol halastók vannak, és valami jó halakot fognak, birság alatt megtiltsa, hogy adgyik (sic!) másnak ne adják, míg az Ispánt meg nem kinnálják véle, hogy az mi számunkra megvehesse. Az Ispán se vegye el ingyen, hanem képes árrát megadja. A honnan pedig pintek

[1] Írva: „gogya“ = gongya = gondja.
[2] Olvashatatlan szó.

halat szoktak hozni, reá vigyázzon, hogy az jovát adják az halnak, ne ugy mint szokták, az roszát.[1]

13. Az majorságot szaporítsa és abból konyhánkat táplálja, mindenkor legyenek hizlalt kappaj, tyuk, ludfiak, az tehenek és juhok tejeket szép tisztán és szorgalmatosan meggyőcse: A [. . . .][2] nyomásában oly módot tartson, hogy el ne omoljon az kövérség vagy egyéb ok miatt, mely dologról szóval adott Instructioból [. . . . .][3] Ujhelyt (?).

14. Az Jószágban levő szabadosokkal szolgáltasson levél küldetésben és egyéb illendő dologban. Ne engedje pedig, hogy seholt az jószágban jobbágy között birjon oly nemes szabad, aki minden szolgálatot meg nem cselekszik, sőt puszta hely földit is ha ki venne, a szolgálatot megkivánja rajta.

15. Az minemű buza jó az Neutorfi[4] földön, azt külön az mi asztalunkra való kenyérnek administrálja (?), azon kivül is szép tiszta buzát maguk asztalán való kenyérnek elégségest szerezzen és oda szolgáltassa, a hova meghagyom.

Ezen gazdasági utasításnak részben Pázmány által írt, részben átigazított fogalmazványa fennmaradt az esztergomi prímási levéltárban: „Urbarium Archieppatus" czímű, „Protocollum lit. ‚U' Pázmány 1622." felírású kódex 326—328. lapjain. Fenti közlés ennek alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. köt., 435—440. l., ahol Pázmány gazdálkodásáról tárgyal, de a fenti utasítást sehol sem említi.

178.

1622. JÚNIUS 3-IKA ELŐTT.

(S. d.)

II. Ferdinánd királyhoz.

Határidő után is, készséggel felajánlja a turóczi és a zólyomi dézsmák bérletét a beszterczei kamarának; kéri az udvari és az osztrák kamarát megfelelő módon utasítani.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Majestas, Domine, Domine clementissime.

Decimæ Comitatuum Thurocz et Zólyom, superiorum annorum decursu, in usum ac necessitatem Cameræ Novizoliensis, annuatim a me arendari consueverant. Et licet Decimas illas hoc quoque anno,

[1] Pázmány és irnokai ritkán használtak ékezetet, így a fenti szövegben sem, ami a jelen esetben kétféle olvasást enged meg. A kéziratban így van:

„rea vigyazzon, hogy az jovat adgjak az halnak, ne ugy myntt szoktak az rosszat."

Az utolsó szókat így is lehetne olvasni (ékezet nélkül hagyva): „mint szoktak, az rosszat"; de a „jovat" (mindenesetre „jovát") szóra való tekintettel, a fenti szöveg olvasása látszik helyesebbnek.

[2] Nehezen olvasható szó. Lehet: csülök, vagy: szülök, vagy: süldők.

[3] Olvashatatlan szó.

[4] Kéziratban így rövidítve: „ntorfi".

majori longe precio, quam Camera arendare solebat, aliis elocare possem, ut tamen debitis obsequii mei nominibus satisfacerem, mature præmonui Inclytas Majestatis V^ræ^ Cameras, Aulicam, et Austriacam, ab eisque mihi insinuatum est, velle se dictas Decimas pro præsenti quoque anno arendare; licetque solitum Arendationis tempus, festum nimirum S. Georgii, decretis Regni sancitum, jam dudum elapsum sit, mihi tamen Cameræ Majestatis V^ræ^ nec locum, nec tempus pro Arenda dictarum Decimarum deponenda hactenus assignarunt. Demisse itaque Majestatem V^ram^ oro, dignetur Inclytæ Cameræ Aulicæ et Austriacæ serio injungere, ut vel precium memoratarum Decimarum mihi numerari faciant, vel si illis decimis non indigent, me absque ulteriori mora faciant certiorem, ut et ego de illis Decimis providere possim. Deus Majestatem V. diutissime salvam ac feliciter imperantem tueatur. Benignum a Majestate V^ra^ exspectans responsum.

Sacratissimæ Majestatis V^ræ^ Humillimus servitor ac capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis.

Kívül:

Ad Sacratissimam Cæsaream Regiamque Ma^ttem^ D^num^ D^num^ clementissimum humillima suplicatio Archi-Eppi Strigoniensis.

Ezen emlékiratszerű levélnek eredeti példánya, mely nem Pázmány kezeírása[1] (az aláírás sem), fennmaradt a bécsi cs. udvari kamarai levéltárában: „Hungarn" 1622. évi január—június havi csomó 193. lapján. A levélnek dátuma nincs, de kívül a császári kanczelláriának június 3-iki iktatását viseli. Közölte már e levelet *Fraknói V.* (P. P. levelezése 295. l.). Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, I. k., 367. l.

179.

1622. JÚNIUS 3-IKA ELŐTT.

(S. d.)

II. Ferdinánd királyhoz.

Kéri a Pázmáneum részére vett Haholczer-féle ház vételére vonatkozó szerződésnek megküldésére utasítani az osztrák kamarát és a császári kormányhatóságot.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Majestas Domine Domine clementissime.

Benigne recordari potest Majestas V^ra^ Sacratissima domum Haholczerianam pro Alumnatu, ex benigna Majestatis V^ræ^ annuentia Viennæ,

[1] Emlékiratszerű beadványoknál és kérvényeknél, amelyek a császári kanczelláriában személyesen nyújtattak be, a XVII. században gyakori jelenség, sőt tán épen a rendes forma is az volt, hogy a beadványt nem volt szokás sajátkezűleg aláírni, hanem az idegen kezű aláíráson kívül, a folyamodónak kilétét jelző felzetírással ellátni. Hogy az ilyen iratok mégis eredetiek és nem másolatok voltak, annak ismérvei ezek: 1. a kérvényező személy ismert kézvonású irnokának írása; 2. a cs. kanczellária iktatása, amely ezen iratokra, mint közvetlenül benyújtottakra, írta reá az iktatást és a határozatot.

a me non ita pridem emptam esse. Cujus quidem domus precio totaliter exsoluto, meque superinde quietato, ac ejusdem domus possessione apprehensa, literæ venditionales in Excelso Majestatis Vræ Regimine, nescio ob quas considerationes detinentur.

Quamobrem, supplico demisse Majestati Vræ Sacratissimæ, dignetur benigno ad Inclytam Cameram Austriacam, Excelsumque Regimen decreto expedito, literas venditionales de dicta domo, absque ulteriori mora, solita forma et modo expediri, mihique consignari facere. Quam Majestatis Vræ gratiam fidelibus meis servitiis demereri conabor. Benignum a Majestate Vra exspectans responsum.

Sacratissimæ Majestatis Vræ Humillimus servitor ac capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis.

Kívül:

Ad Sacratissimam Cæsaream Regiamque Mattem, Dnum Dnum Clementissimum humillima supplicatio Archi-Epi Strigoniensis.

Ezen emlékiratszerű levélnek eredeti példánya, mely nem Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamarai levéltárban: „Hungarn" 1622. évi január—június havi csomó 195. lapján. A levélnek dátuma nincs, de kívül a csász. kanczelláriának a június 3-iki iktatását viseli. Közölte már e szöveget *Fraknói V.* (P. P. lev. 296. l.) Fenti közlés az eredeti alapján történik.

180.

1622. JÚNIUS 10. *Kiadatlan.*

SOPRON.

Dietrichstein bíboros, olmützi püspökhöz.

Maga is örömmel gondol vissza a nikolsburgi tárgyalások idejére, mikor a bíbornokkal, a most megválasztott nádor társaságában, annyi órát tölthetett együtt; kívánná, hogy most a soproni diétán, ahol a nikolsburgi mű záróköve tétetik le, őt körükben tisztelhetnék. Említi Thurzó Szaniszlónak nádorrá megválasztatását és az elfoglalt jószágok visszaadása iránti tárgyalásokat.

Illustrissime ac Reverendissime Princeps ac dne colendissime.

Literas Illmæ C. Vræ die 18. mensis Maii Nikelspurgi exaratas cum debita veneratione accepi, in quibus, cum singulari quodam animi mei affectu, revocat mihi in memoriam Illma Celsitudo Vra iucundam illam et frequentem conversationem Nikelspurgensem. Optarem equidem ex animo, si hic quoque ita frequenter me ad obsequia Illmæ C. Vræ præsentare liceret, ac desiderata Illmæ D. Vræ persona, prout in Tractatu Nikelspurgensi, ita in præsentibus quoque Regni Hungariæ Comitiis, plurimos, qui in horas occurrunt, labores ac molestias sublevare, et pacis continuandæ, cujus fundamentum, supremo Illm C. V. Authore,

Nikelspurgi jactum est, ultimus quoque [finis?] eodem præsente addi et concludi posset. Non dubitet Illma Celsitudo V^ra^ nos hic ejusdem frequentissima et optatissima memoria uti, præsertim hoc tempore, quum, Illustrissimo D^no^ Comite Stanislao Thurzo per Regnicolas in Regno Hungariæ Palatinum electo, vigore transactionis Nikelspurgensis, versamur in negocio Restitutionis bonorum in præteritis hisce tumultibus ademptorum. Faxit Deus, ut omnia pro voto Ill^mæ^ C. V^ræ^ optatum sortiantur eventum. Et his Ego Ill^mæ^ C. V^ræ^ manus veneror eamque in annos plurimos fœlicissime valere opto.

Datum Sopronii, 10. die Junii. Anno 1622.

Ill^mæ^ ac Rd^mæ^ C. V^ræ^ Servitor humillimus

Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

Kívül:

D. Archiepiscopus Strigoniensis respondet familiaribus literis Illustrissimi Principis.

Ugyancsak kívül ezen iktatás is olvasható:

R. Nic. 18. Junii 1622. (=Responsum est Nicolsburgi 18. Jun. 1622.)

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („servitor h. A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt: K. u. k. Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien, „Grosse Korrespondenz" Fascikel 18. *b)* (Kardinal Franz Dietrichstein 1614—1636.) Konvolut: „Gran. Erzbischof". Fenti közlés az eredeti alapján történik. A levél eredeti példányának írása a lap szélén igen elmosódott, miért is egy helyen csak konjekturális az olvasás.

181.

1622. JÚNIUS 20. *Kiadatlan.*

SOPRON.

Pázmány Péternek a magyar püspökök beleegyezésével a római Szentszékhez intézett emlékirata,

melyben leírja a kath. egyháznak az 1619—1621. Bethlen-féle hadjárat által okozott siralmas állapotát és megjelöli az orvoslási módozatokat.[1]

Modus juvandi Religionem in Ungaria.[2]

Deo inspirante susceptum Summi Pontificis consilium de erigenda Congregatione propagandæ Religionis, ut in Ecclesiam quoque Ungari-

[1] Ehhez hasonló iratot szerkesztett Pázmány 1628. évben is (1628. febr. 4. Lásd alább).

[2] Ezen (1622. jún. 20.) emlékirat alakilag ugyan Pázmány műve, de tartalmilag véve, eredménye volt azon püspöki Conferentiának, amely a soproni országgyűlés (tartatott 1622. május 25-től aug. 6-ig) tartama alatt május végétől június 20-ig folyt Pázmány elnöklete alatt. E conferentia tárgyalásain többször megjelent a Sopronban időző bécsi nuntius: Carafa Károly aversai püspök is. Részt vettek e conferentiában: a kalocsai érsek, a zágrábi, a nyitrai, veszprémi, váczi és váradi püspökök. Pázmány az 1622. jún. 20. emlékiratot XV. Gergely pápához 1622. júl. 4. (alábbi) levele kiséretében terjesztette fel. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. élete 183. l., és P. P. és kora II. k., 42—48. l.

cam, uberes diffundat fructus, Divinum Numen supplex rogo. Ea vero media ac remedia, quibus res Catholica sublevari apud nos possit, breviter suggeram, si prius statum præsentem Religionis in Ungaria succincte commemoravero.

Ungaria igitur universa, tres in partes divulsa est ac distracta. Longe maximam et opulentissimam ejus portionem Turca possidet. Altera pars Imperatori tanquam Regi Ungariæ paret. Tertia Calvinianum Principem Transsylvanum habet.

Ea Ungariæ pars, quæ Turcico jugo premitur, multos habet Catholicos, longe plures Calvinistas, nonnullos Arianos circa Quinque Ecclesias. Cæterum magna est in hoc tractu Sacerdotum Catholicorum penuria, cum et assiduis periculis circumsepiantur, et exiles admodum vitæ sustentandæ modos habeant. Itaque in tota illa parte Ungariæ, rem Catholicam adjutum eunt duo tresve Patres Societatis Jesu mutato habitu circa Quinque Ecclesias, pauci Monachi Ordinis S. Francisci in monasterio Gyöngyösini degentes, et præterea Sacerdotes circiter viginti diversis in locis sparsi. Sunt et Cathechistæ (sic!) seculares, qui postillas prælegendo, copulando, sepeliendo, desolatos Catholicos juvant.

Transsylvanica ditio multos habet Arianos, Calvinistas et Lutheranos, sicut et Valachos Græco ritu viventes. Catholici vero etsi non desint, tamen furor Calvinisticus in toto illo Ultra-Tibiscano vastissimo tractu, nullos Sacerdotes Catholicos tolerat, Magnates aliqui, duo nempe tresve, precario Sacerdotem penes se habere permittuntur, qui miseram plebem Catholicam sublevant; sensim tamen (proh dolor) reliquiæ Catholicorum illic abolentur, ob solum defectum Pastorum. In ipsa vero Transsylvania, apud privatos dominos Sacerdotes Catholici manere permittuntur, nulla tamen Templa, nullos reditus habent. Tres quattuorve ex Patribus Societatis Jesu mutato habitu illic sparsim degunt, Sacerdotes alii forte sex. Est tamen in Transsylvania, angulus quidam præruptis montibus circumseptus, vulgo Csik vocatus, in quo Religio Catholica minus detrimenti accepit. Illic Monasterium Franciscanorum habetur, antea satis frequens, nunc duobus tribusve duntaxat Monachis inhabitatum. Sacerdotes Catholici decem circiter ibi degunt: plerique tamen, et Monachi, et Sacerdotes, rudes, ac disciplinæ Ecclesiasticæ inobsequentes.

In ditione Imperatoris, vix decima pars populi est Catholica: reliqui Lutherani sunt et Calvinistæ. Præter Archi-Episcopum Strigoniensem (cujus residentia Strigoniensis a Turcis tenetur) sunt in ditione

Imperatoris Episcopi tres, qui residentias habent, nempe Jauriensis (sic!), Vesprimiensis, Nitriensis. Reliqui vel solum Titulares sunt, tota illorum diocœsi (sic!) a Turcis occupata, ut sunt Archi-Episcopus Colocensis, Episcopi Bosnensis, Chanadiensis, Sirmiensis, Tinniniensis, Quinque Ecclesiensis; vel a Calvinistis et aliis spoliati bonis, residere non possunt, quales sunt Episcopi Transsylvaniensis, Varadiensis, Agriensis, Vaciensis.

In tota porro Ungaria, nulla est Academia, nullum Studium publicum, in quo vel humaniores literæ pro dignitate doceantur, præter exiguum Collegium Societatis Jesu, quod nuper Tirnaviam reductum est, et ab Archi-Episcopo Strigoniensi sustentatur, siquidem legibus Regni non ita pridem latis, vetitum est Jesuitis bona ulla in Ungaria habere. Seminarium quoque in tota Ungaria nullum est, præterquam Tirnaviæ, ubi pro clericis duodecim, qui choro assistant, fundatio facta est, partim ex Decimis Archi-Episcopi et Capituli Strigoniensis, partim ex quodam annexo beneficiolo. Sed et hoc Seminarium superiorum annorum tempestate fuit dissipatum.

Ex hoc Studii publici ac Seminariorum defectu, incredibilis est penuria Sacerdotum. Et hi quoque ipsi, qui habentur, plerumque ignorantes sunt ac discoli, imo palam Concubinarii. Hos tamen amovere non possunt Ordinarii, quum aliis careant, qui substituantur; præterea merito verentur Ordinarii, ne vel ipsi qui amoventur, in hæresim labantur, vel populus Parocho destitutus hæreticum Ministrum advocet. Minus ergo malum judicant Prælati, tollerare Sacerdotes minus idoneos, quam Infantes ac moribundos Sacramentis destitui, et populum utcunque per tales in Religione Catholica conservari, quam Pastore destitutum, in hæreses prolabi.

Cæterum, per hosce præteritorum motuum intestinorum conflictus, tanta ac tam late patens concessa est et Regiis Diplomatibus, et sancitis legibus, omnium libertas Religionum, ut quilibet impune quamvis sectam sequi, ac propagare possit, nec vel ipsos Apostatas Monachos, Moniales ac Sacerdotes, imo nequidem proprios Rusticos sub dominio Ecclesiasticorum existentes, fas sit ullo modo compellere, vel ad errores deponendos, vel ad veram Religionem retinendam, usque adeo, ut in propriis dominiis suis, Prælati cogantur tollerare Ministros infernales. Ecclesiastica quoque Jurisdictio adeo accisa est et circumscripta, ut nec visitare Parochias ab Acatholicis occupatas, nec ullas causas, præter Matrimoniales, ad Ecclesiasticum forum admittere liceat. Si quæ enim aliæ causæ ad tribunal Ecclesiasticum deferantur, per mandata Judicum

secularium, ad tribunal seculare pertrahuntur, idque ut fiat peculiari lege sanxerunt.[1]

Fuere antea in Ungaria, amplissimæ Præposituræ, Abbatiæ, Capitula, Conventus, ac Religiosarum familiarum Cœnobia. Nunc vero Dominicanis, Augustinianis, Carthusianis, Benedictinis, Præmonstratensibus, Cisterciensibus penitus exclusis, Franciscani haud sane multi in aliquot monasteriis degunt, Sancti item Pauli primi Eremitæ Religiosi pauculi et Jesuitæ circiter triginta sparsim in Ungaria reperiuntur. Bona vero Ecclesiastica quam plurima partim a Fisco oppignorata, partim a sæcularibus diversis artificiis occupata sunt, et possidentur.

Hic tam luctuosus Catholicæ Religionis in Ungaria status ut aliqua ex parte sublevari possit, ista vel maxime opportuna ac necessaria videntur:

P°. Cum vix ulla natio sit, quæ Latinis literis adeo libenter suos instrui velit liberos, atque Hungarica, subsidio opus esset, quo tenuiorum Nobilium et aliorum liberi, in studiis alerentur. Nostra memoria, vix quispiam Nobilis Catholicus in Transsylvania erat. Gregorius decimus tertius, æterna nemoria dignus Pontifex, et Rex Stephanus Bathoreus, tria aureorum millia quotannis Claudiopoli deponebant, ex quibus in Collegio Patrum Societatis Jesu, sexaginta, et eo amplius, Juvenes nobilissimi, honeste alebantur. Hinc Catholicorum examina annuatim prodibunt, usque adeo, ut nisi Diaboli invidentia felices cursus rerum per varia bellorum discrimina interturbasset, tota propemodum Transsylvanica nobilitas hodie Catholica foret. Hoc igitur exemplum Suæ Sanctitati, nunc quoque imitandum; quod si pro nobili Juventute, duo millia aureorum annua, et pro Clericis totidem, Tirnaviam Patribus Societatis Jesu Sua Sanctitas subministrari jusserit, intra breve tempus, mutatio in Ungaria sequetur.

2°. Cum Ungaria latissime pateat, nec unum Collegium sufficiat, consultum videtur, si decem millia aureorum ad Censum perpetuum Viennæ deponantur, ex quorum annuo censu, loco opportuno, aliud Collegium a Patribus Societatis in Ungaria erigatur.

3°. Ut missiones potissimum inter Turcas continuari possint. Ittem, ut Ministri ab hæresi revertentes honestam sustentationem habeant, moderati sumptus annui deputandi essent. Multi enim hæretici Ministri ad gremium Sanctæ Ecclesiæ redirent, si modum haberent honestam vitam sustentandi, absque tam noxio Ministerio.

[1] Ez világos utalás az 1618. LXX. t.-czikkre, amely elrendeli, hogy a kath. szentszékek az összes, náluk folyamatban levő peres ügyeket, a házasságiak kivételével, az ország rendes bíráihoz átküldjék. (Megújítva lőn e rendelkezés az 1723. XXIX. t.-czikkben.)

4°. Sua Sanctitas serio injungere dignetur Generali Ordinis S. Francisci de observantia, ut superatis omnibus difficultatibus, Religiosos aliquos exemplares ac doctos, Ungaricæ linguæ peritos, mittat in eam Transsylvaniæ partem, quam antea Csik vocatam diximus.

5°. Juvabit etiam, si Sanctitas Sua, numerum alumnorum Ungarorum, in Urbe augeri curaverit, aut ad minimum id effecerit, ut duodecim illi, qui ex fundatione ali deberent, pleno semper numero habeantur. Et quoniam plerumque tenuioris conditionis, sed ingeniosi juvenes eo contendunt, nec viaticum pro reditu deponere valent, prospiciat Sanctitas Sua, ut tenuioribus viatica pro reditu subministrentur.

6°. Curabitur etiam, ut Prælati Ungariæ, qui reditus habent (plerique enim sunt admodum egentes) ad erigendum Clericorum Seminarium, serio inducantur. Licet enim tot bellis ac exiliis exhausti sint Ecclesiastici, plurium tamen symbolis in unum collectis, aliquid effici poterit.

Hæc fere sunt, quibus Religio Catholica jam pene collapsa, rursum erigi in Ungaria, ac reflorescere posse videtur. Cætera enim quæ recenseri possent, ex hisce fontibus, ultro profluent. Quod Deus Optimus faxit pro immensa sua clementia.

Sopronii 20. Junii 1622.

Petrus Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.
ex consensu Venerabilium Fratrum,
Archi-Epi Colocensis,[1]
Episcopi Varadiensis,[2]
Episcopi Vesprimiensis,[3]
Episcopi Vaciensis,[4]
Episcopi Nitriensis.[5]

Rss. *Episcopus Zagrabiensis*[6] peculiari scripto exhibet modos promovendæ Religionis inter nationem Sclavonicam, longe lateque diffusam et opis maxime indigam.

Ezen felterjesztésnek fogalmazványa, mely egész terjedelmében Pázmány kezeírása, fennmaradt: Budap. Egyet. Könyvtár, Collectio Prayana, tom. XXXII. 167—170. l. (7 oldal). Fenti közlés az eredeti fogalmazvány alapján történik.

[1] Lépes Bálint kir. kancellár, győri püspök, kalocsai (vál.) érsek († 1623. ápr. 28.).
[2] Lósy Imre váradi püspök.
[3] Ergelich Ferencz veszprémi püspök (1608—1628), később zágrábi püspök.
[4] Dallos Miklós váczi püspök, később győri püspök (1623—1630).
[5] Telegdy János.
[6] Domitrovich Péter († 1628.).

182.

1622. JÚNIUS 26. KÖRÜL. *Kiadatlan.*

Pázmány véleménye az 1608. és 1618. évi országgyűlések azon kívánságáról, hogy a komáromi kapitányság egy magyarral töltessék be;

úgy vélekedik, hogy a bécsi békének az a pontja, hogy a király a két dunai főkapitányságot németekkel töltheti be, nem ellenkezik az 1608. és 1618. évi említett kívánsággal, mert ezen kívánságnak elég van téve, ha Komáromban az alkapitány lesz magyar.

1. Articuli Viennenses Regiæ M^tti liberum permittunt, ut in duobus confiniis Danubianis, si ita videatur, supremos capitaneos Germanos ponat.

An igitur status velint capitula pacificationis Viennensis etiam vicinarum provinciarum fidejussione firmata violari, sese declarent.

2. Anno 1608. postularunt instanter status, ut supremus capitaneus Comorini esset Ungarus.

Sed quod postulationi huic Sua M^as annuerit, non constat, solum annuit sua M^as, ut hæc postulatio Regnicolarum in articulis extaret. Multæ autem similes postulationes habentur in articulis, quibus tamen integrum est Regiæ M^tti non assentiri, quales sunt intercessiones pro Joanne Joo et aliis, sicut et postulatio, ut oppida impignorata Austriæ gratis remittantur. Et certe, si hæc, quæ per modum postulationis articulis inseruntur, statuta publica censeri deberent, frustra per modum postulationis et non per modum statuti, articulis insererentur. Quia igitur statuti vim non habet, nisi id, quod et Regia M^as et Regnicolæ simul approbarint; ea vero, quæ solum petuntur, ejusmodi sint, ut licet in eo petendo Regnicolæ consentiant, rex tamen abnuit; idcirco articulis inseruntur eæ petitiones, ut constet posteris, Regnicolas petiisse et optasse rem hanc, licet obtinere non potuerint.

3. Postquam anno 160(8)[1] Regnicolæ petiissent, ut Comoronii sit capitaneus Ungarus. Rursum anno 1609. artic. 24. concluserunt, ut capitaneatus etiam præsidiarii juxta articulum Viennensem conferantur. Atque ita, etiamsi anno præcedenti per postulationem capitani Ungari Viennensis conclusio destructa fuisset, tamen per posteriorem constitutionem, iterum ad terminos Viennensis pacificationis reductum fuisset negotium.

Sed ex eodem 24. articulo liquide constat, quod postulatio illa anni 1608. non adversetur Viennensi constitutioni, ac proinde, quod illa postulatio vim statuti non habet. Nam illo 24. articulo cum arti-

[1] A papír e helyen ki levén tépve, a 8-as hiányzik, de mindenesetre az 1608-iki országgyűlés értendő, amint a fenti 2. pont mutatja.

culis Viennensibus conjunctim ponuntur articuli anni 1608., ut juxta illos fiat provisio capitaneatuum. At si contradictionem haberent illi duo articuli, non posset juxta illos fieri provisio, siquidem unus articulus vult, ut in arbitrio suæ Mis sit ponere capitaneum Germanum Comorini, alter vero vellet id non esse arbitrii suæ Mis, sed teneri, ut Ungarum capitaneum daret.

4. Anno 1618. postquam conditiones jam M^as^ V^a^ consignasset, rursus hoc negotium de præfecturis proposuerunt et urserunt, ut vicecapitaneus Comorini poneretur Ungarus, de supremo capitaneo nulla mentio facta, quia scilicet id lege et usu approbatum sciebant, nihil Mtti de supremo capitaneo præscribi posse, contra Viennenses articulos, et in eo solo absque renitentia acquiescunt, ut solum vicecapitaneus sit Ungarus Comoronii.

5. Usus optimus est legum interpres.

Hátul, a kanczellária írásával, balról:

Responsiones solidæ ad argumenta Regnicolarum circa supremum capitaneum Comoronii manus D. Archiepiscopi Strigoniensis.

Ugyanott, jobbról:

Responsiones solidæ ad rationes regnicolarum pro amovendis capitaneis Germanis.

Ezen Pázmány-iratnak eredeti példánya, mely egész terjedelmében Pázmány kezeírása, fennmaradt: K. u. k. Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien, Ungarn, Fascik. 400. Comitialia 1620—1626. Az iratnak dátuma nincs, de a fasciculusban 1622. június 26. dátumú irat után van beosztva. Megerősíti ezt a következő (júl. 4.) levél, amellyel, mint kísérő levéllel, terjesztette fel Pázmány a „Modi juvandi" c. emlékiratot a pápához. Fenti közlés az eredeti nyomán történik.

183.

1622. JÚLIUS 4. *Kiadatlan.*

SOPRON.

XV. Gergely pápához.

Örömmel értesült a bécsi nuntius (Carafa) útján a Propaganda Congregatio felállításáról; és mivel a törökdúlás és az eretnekek miatt Magyarország első sorban szorul a pápa és az új Congregatio segítségére, azért megküldi az orvoslás módozatát tartalmazó emlékiratát es kéri a pápa támogatását.

Beatissime Pater, ac Domine gratiosissime. Post humillima pedum Sanctitatis Vestræ oscula, devotarumque orationum, pro diuturna Sanctitatis Vestræ incolumitate, submissam oblationem.

Congregationem religioni catholicæ propagandæ, a Sanctitati Vestra, divino prorsus consilio, erectam esse, ab illmo D. Nuncio Apostolico in Aula Majestatis Imperatoriæ residente, maxima animi lætitia accepi. Cum igitur regnum Ungariæ, olim pietate, ac in Sanctam Sedem observantia, clarissimum, nunc vero Turcarum ac hæresum tyrannide depressum, paterna Sanctitatis Vestræ ac Sacræ Congregationis sollicitudine præ reliquis christianis provinciis indigeat, humillime repræsento Sanctitati Vestræ modos,[1] quibus avita fides ac pietas apud nos reflorescere posse videtur. Instantissime per viscera misericordiæ Dei, Sanctitatem Vestram obtestantes, ut vineam hanc Domini Sabaoth, quam singularis aper[2] depastus est, sublevare non intermittat. Servet Deus Sanctitatem Vestram Catholicæ Ecclesiæ felicissime.

Sopronii, 4. Julii 1622.

Sanctitatis Vestræ Humillimus servus

Petrus, Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Az itt közölt szövegnek eredeti példánya, mely egészen P. P. kezeírása, fennmaradt a „Congreg. de Propag. F." római levéltárában: „I. Servia, Albania, Dalmatia, Illiricum ad 1629." csoportban, vol. 262., fol. 17. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

184.

1622. JÚLIUS 22. ELŐTT.

(S. d.)

II. Ferdinánd királyhoz.

Javasolja, hogy a kihalófélben levő körmendi dominicana nőzárda javait fordítaná a király a katholikus vallás felvirágoztatására úgy, hogy adományozná azon kikötéssel valamely főpapnak, hogy azok jövedelmeit a Kőszegen alapítandó jezsuita-kollégiumnak engedje át.

Sacratissima Cæsarea Regiaque M^ttas^, D^ne^ D^ne^ clementissime.

In oppido Körmönd, quod D^no^ Battyanio venditum fuerat, ante plures annos, Moniales quædam[3] residentiam habebant, cum Templo sine Patre spirituali, quæ ad unam omnes mortuæ sunt, novitia duntaxat una alterave residua. Bona vero non contemnenda sunt, quæ ad illas spectant.

Quocirca nos Catholici Consiliarii utriusque Ordinis Majestati Vestræ demisse supplicamus, ut prædicta bona ad promotionem Religionis

[1] Ez alatt kétségkívül Pázmánynak fenti, 1622. június 26. körül írt emlékirata („*Modi* juvandi religionem in Ungaria") értendő.

[2] Ezen biblikus vonatkozású „singularis aper" alatt Bethlen értendő. Lásd fent: 1621. jan. 9-iki levél 2. bekezdésében ugyanezen kifejezést.

[3] Domonkosrendi apáczazárda, ahová 1526-ban a Nyulak Szigetéről menekülő zárdaszűzek Bold. Margit királyleány holttestét magukkal hozták, de itt később ez ereklyének nyoma veszett. Pázmány, úgy látszik, ez adatokat nem ismerte.

Catholicæ applicare dignetur, ac in Gints domo aliqua pro Patribus Jesuitis applicata, proventus illorum bonorum pro sustentatione Patrum administrari demandet.

Camera igitur Majestatis V^æ^ deberet bona illa occupare, ac postmodum personæ alicui Ecclesiasticæ ea conditione consignare, ut reditus bonorum Gintsensi Collegio administrentur. Factura hac in re Majestas V^a^ rem Deo gratam ac salutarem. Servet Deus Majestatem V^m^ felicissime.

Sacratiss^æ^ Majestatis V^æ^ humillimi capellani et servitores

Consiliarii Catholici Majestatis Væ.

Kívül:

Ad Sacratissimam Cæsaream Regiamque Mttem, Dominum nostrum Clementissimum humillima supplicatio Consiliariorum Catholicorum.

Ezen emlékirat eredeti példányát egész terjedelmében (a külső címiratot is) Pázmány írta sajátkezűleg, és így, mivel Pázmány is tagja volt a királyi tanácsnak, e felterjesztés az ő levelei közé volt felvehető. E felterjesztésnek itt közölt eredetije fennmaradt a bécsi udvari kamara levéltárában: „Hungarn" 1622. évi július havi csomó 257. lapján. Dátuma nincs, de a kamarához a cs. kanczellária 1622. július 22-én érkezett be. Közölte már e szöveget (júl. 13. dátum alatt) *Fraknói V.*, Pázmány P. lev. 297—298. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

185.

1622. AUGUSZTUS 10. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Pázmány oklevele, melyben a pozsonyi kamarai tanácsnokságért járó fizetést a pozsonyi társegyházi templomnak engedi át.

Nos Petrus Pazmany etc.

Notum facimus per præsentes, significantes quibus expedit universis. Quod nos diligenter considerantes varias necessitates maximaque damna, quibus superioribus motibus intestinis ac tumultibus, Ecclesia nostra Collegiata Posoniensis S. Martino sacra involuta fuit. Ex quo fit, ut condecentem ac consuetum Cantorum numerum Deo deservientium intertenere aliasque Ecclesiastici cultus necessitates decenter peragere non possint. Eapropter, ut quantum attenuatæ nostræ quoque res patiuntur, Ecclesiæ S. Martini subveniamus, annuum nostrum et ordinarium, ratione Consiliariatus ex Camera Posoniensi debitum salarium tam pro præteritis, quibus officiis Consiliariatus fungimur, quam etiam pro futuris toto vitæ nostræ tempore sequentibus annis, nobis solvendum in usum et necessitatem memoratæ Ecclesiæ nostræ Collegiatæ Posoniensis ejusdemque et ex ea ablatarum rerum sacrarum et clenodiorum restaura-

tionem donavimus et concessimus. Harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Præsentibus perlectis exhibenti restituendis.

Datum Posonii die decima Mensis Augusti, Anno Domini millesimo sexcentesimo vigesimo secundo.

Petrus, Archi-Ep. Strigoniensis m. p.

(L. S.) *Joannes Thörös,*
a Secretis m. p.

Ezen alapítólevélnek hosszúkás negyedrét alakú papírra írt eredeti példánya (papírral átvont viaszpecséttel) fennmaradt a pozsonyi káptalan magánlevéltárában: Capsa F., fasc. 5., nr. 146. Fenti közlés ezen eredeti példány alapján történik.

186.

1622. AUGUSZTUS 21. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Thurzó Szaniszló nádorhoz.

Thurzó azon panaszára, mintha a sellyei kálvinista prédikátort az érsek háborgatná, feleli, hogy a prédikátor egy egész jobbágyházat szerzett az érsek, mint földesúr engedélye nélkül; ezt ő (az érsek) nem hajlandó és az ország törvényei szerint nem is köteles eltűrni.

Illustrissime domine, Amice nobis observand^{me}.

Salutem servitiique nostri commendationem. Az kegd 17. Augusti irt levelét ma dellyest (— délest?) vettük, melyben ke^{gd} jelenti, hogy az Calvinista Prædikatornak itt Sellyén háborgatása volna, és emlékeztet ke^{gd} az Ország végezésére, és concludált articulusira. Tudjuk, hogy kegyelmed is emlékezhetik arra, mit izent vala kegd Sopronban Bossany Boldisár uram által, nem is kételkedünk abban, hogy ke^{gd} ugyanazon jó akaratot most is continuálja. Az mi pedig az Calvinista Prædikatort illeti, sehult arról Országunk végezését nem találtam, hogy valamely Prædikator az földes úrnak akaratja ellen, egész helyes Jobbágy házat occupálhasson és birhasson. Ez pedig az Calvinista Prædikator, mivelhogy ollyan helyt occupált, és abban csak maga regnál, bizonyos dolog, hogy semmi úton ott nem szenvedhetjük; ke^{gd} is az maga jószágában efféle dolgot el nem szenvedne. Azért Országunk szabadságával élvén, az ki jobbágyunk nem akar lenni, azt jobbágy sessionkban nem szenvedhetjük és szenvedni sem akarjuk; sőt ha szép szóval ki nem akar költözni, kirakatjuk az házból. El is hittük, hogy ke^{gd} tiszti szerént igaz causánkban minekünk is jó akaratját mutatja. Isten áldja meg ke^{gdet}

Datum Sellyæ, 21. Aug., Anno 1622.

Illustriss^{mæ} D. V^{ræ} Amicus ad serviendum paratissimus

Archi-Epus Strigoniensis m. p.

Kivül:

Illustrissimo Domino Comiti Stanislao Thurzo de Bethlemffalva Regni Hungariæ Palatino, Judici Cumanorum, perpetuo Terræ Scepusiensis ac Comitatus ejusdem supremo Comiti, Sacræ Cæsar. Regiæque Ma^ttis^ Consiliar. Cubiculario et per Hungariam Locumtenenti etc.

Do^no^ et Amico nobis honor^mo^.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: Kamarai levéltár, Lymbus III. Sorozat, XVII. sz., 36. csomóban. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

187.

1622. AUGUSZTUS 22.

SELLYE.

Nagyszombat sz. kir. város tanácsához.

Nagyszombat város tanácsának közbenjárását kéri a nagyszombati szíjártó czégnél az iránt, hogy a sellyei szíjártók is czéhet és czéhlevelet szerezhessenek.

Prudentes ac circumspecti Domini, amici observandissimi.

Salute et nostri commendatione præmissa. Találának meg bennünket ez itt való sellyei szijártó mesteremberek, jelentvén, hogy az régi jó szokást akarván követni, minthogy felesen is kezdettek lenni, magok között való jó rendtartásnak okáért is örömest czéhet és czéhlevelet akarnának magoknak szerezni. Melynek minthogy az kegyelmetek városbeli szijártó mestereмbereknek és az ott való czéhnek engedelméből és consensusából kell meglenni, könyörgének azon, hogy kegyelmeteknél törekednénk mellettek. Minek okáért kérjük kegyelmeteket, hogy mireánk való tekintetből is efficiálja kegyelmetek az kegyelmetek városabeli szijártó czéhnél, hogy ez itt való sellei szijártók kérése legyen helyes ő kegyelmeknél, és nem hogy impediálnák, de sőt inkább promoveálja ő kegyelmek ilyen jó intentumokban őket. Mely kegyelmetek jóakaratját ők is minnyájan az szomszédságban megszolgálják kegyelmeteknek. És mi is nagyobb dologban akarunk kegyelmeteknek kedveskedni. Ezzel Isten sokáig éltesse kegyelmeteket jó egésségben.

Datum Sellyæ, 22. Augusti 1622.

Pruden. ac Circumsp. D. V^ris^ addictissimus

Archi-Epus Strigoniensis m. p.

Kívül:

Prudentibus ac Circumspectis Dominis Judici Juratisque Civibus Liberæ Regiæque Civitatis Tyrnaviensis, Do. Amicis nobis observandis.

Tyrnaviæ.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Add. A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt Nagyszombat sz. kir. város levéltárában (városháza): Litteræ Archiepiscoporum sæc. XVII. felírású fasc.-ban.

Közölte már e szöveget *Fraknói V.* (P. P. lev. 298—299.) Fenti közlés az eredeti alapján történik.

188.

1622. SZEPTEMBER 7. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

A pozsonyi m. kir. kamarához.

Kéri a kamarát, kerestetné ki az érsekségnek a kamaránál levő oklevelei közt a pisetum-jogra vonatkozó 7 darabot és ideiglenes használatra küldené meg neki.

Spectabilis ac Magce, Generosi ac Egregii Domini Amici observandissimi.

Salute ac servitiorum commendatione præmissa. Recenti memoria tenent DD. VV., quid in proxime præterita Diæta Soproniensi Cæsarea Regiaque Majestas: Dominus noster clementissimus de restitutione Piseti Archi-Episcopatus[1] publicis Regni Constitutionibus inseri curaverit. Cum igitur literalibus quibusdam instrumentis, factum negotii Pisetarii concernentibus, magnopere indigeam, DD. VV. amice requisitas et rogatas volui, ut infra designatas literas inter Instrumenta literalia Archi-Episcopatus perquiri faciat, ut easdem mecum die Sabathi (sic!) proxime affuturo, Viennam deferre possim. Ubi iis usus fuero, rursus in locum veterem reponi curabo.

[1] Az 1622. soproni országgyűlés (máj. 25.—aug. 6.) XLVI. t.-czikkében a király megígérte, hogy tárgyalni fog a pisetum-jog visszaállításáról az érsekkel. Ezen tárgyaláshoz kellettek az oklevél-bizonyítékok. A pisetum-jogot az érsekek Verancsics haláláig († 1573.) gyakorolták, a reá következő 23 éves interregnum alatt azonban már nem. (Pisetum = pondus = ezüst garas vagyis egy ezüst márka 48-ad része, amely minden márka = gira után járt — IV. Béla óta — a körmöczi pénzverdét ellenőrző érseknek.) V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. köt., 54—55., 128., 142., 432. l.; III. köt., 358. l. A pisetum-jogot a király 1623. évben valóban ismét visszaadta az érseknek. Lásd alább: 1622. szeptember 30., október 3. és okt.-nov. hó körüli, 1623. febr. 14., márcz. 6., júl. 10. és 1623. november havi, 1624. szeptember 5., 17., deczember 22. (2 levél), 1625. január 16, júl. 21. leveleket. A pisetum-jövedelemből Pázmány először a Pázmáneumnak kívánt alapítványt tenni, később azonban ezen évi 5000 frtot a nagyszombati nemesi convictusnak adományozta. Lásd alább: 1623. nov. havi levelet és 1624. augusztus 20. alapítólevelet.

Literæ autem, quibus indigeo, hæ sunt:

1. Bulla Aurea Matthiæ primi.

2. In Capsa A. nr. 3. confirmatio Privilegiorum Archiepi per Ferdinandum Primum.

3. In Capsa Y. nr. 49. exempla mandatorum, Regiorum de Piseto etc.

4. In eadem Capsa Y. nr. 80. Papæ Cœlestini confirmatio.

5. In Capsa 1. nr. 6. literæ Ludovici Regis de Ponderibus et Ferramentis Archiepo dandis.[1]

6. In Capsa BB. nr. 1. novem literæ Privilegiales etc.

7. In Capsa DD. nr. 4. Regestra etc.[2]

De cœtero DD. VV. feliciter valere percupio.

Datum Tyrnaviæ die 7. Mensis Septembris Anno 1622.

Splis ac Magcæ Generosarum ac Egreg.

Domnum Vrarum Amicus addictiss.

Archi-Eps Strigoniensis m. p.

Kivül:

Spectabili ac Magnifico, Generosis ac Egregiis Dominis N. N. Sacræ Cæsareæ Regiæque Mattis Cameræ Hungar. Posoniensis Præfecto et Consiliariis etc. Dominis Amicis observandissimis Posonii.[3]

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás és széljegyzetek Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: Kincstári osztály, Ecclesiastica Irregestrata, fasc. 80. Fenti közlés ez alapon történik.

189.

1622. SZEPTEMBER 25. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Utasítás az érseki udvar præfectusához.

Instructio præfecti Aulæ.

Primo. Az Prefectus tiszti szerint, minden Udvarban levő szolgáló rendnek számát kicsintül fogva nagyig megtudván, lajstromba irja és nekem minden angariaban beadja; superfluas personas ne szenvedjen, hogy senki tarcson az Udvarban se lézengő inasokat. Az inasokon kivül mindennek Conventioja legyen, és Comornik suis temporibus per partes fizesse nekik.

[1] Az 1–5. pontokhoz széljegyzet, Pázmány kezeírása: Reddidi 1. Febr. 1623.

[2] A 6–7. pontokhoz széljegyzet P. k.: Non habui.

[3] Ezen levélre a kamara 1622. szept. 28-án válaszolt (P. P. lev. 301. 1).

Secundo. Minden estve és reggel maga és egyebek által is megtekintse, ki találtatnék itthon lenni s ki nem. És ha ki az Udvaron kivől hálna, kire az kapusok is reá vigyázzanak, nekem okvetetlenül megjelentse, és büntetés nélkűl nem kell szenvedni. A ki penig tisztiben el nem járna, annak is vagy Borát ki ne adassa, vagy egyébképpen érdeme szerint megbüntesse. Arra is reá vigyáztasson, a ki nemcsak innepnap, hanem egyéb napokon is az Sacromon nem volna, aznap annak borát ki ne adassa: innepnap pedig se ételt se italt ne adasson neki. Az Drabantok és kocsisok s lovászok dolgát is úgy rendelje, hogy ha egy vagy kettő őrzésnek okáért az Prædicatióra nem mehet is, de az többi mind el menjenek. És az ki egy Innepnap örzésben maradott, más innepi prædicatiót hallana.

Tertio. Mikor Szentegyházban vagy valamely Urhoz megyek, az kisértésben ki-ki jelen legyen. Büntetés nélkűl nem kell hadni, a ki ebben vétkezett. Akkor is, mikor fő emberek hozzám jőnek, és az mig nállam vannak, jelen legyenek.

Quarto. Vagy vagyon nállam valaki vagy nem, de az Palotában vagy ebédlő házban minden hét óra után az uraim jelen legyenek, hogy történet szerint találkozván valakinek jövetele, üressen udvarom ne találtassék lenni.

Quinto. Az Ifiak dolgát és Inasokat az mi illeti, azok mindenkor continuusok legyenek; senki Præfectus híre nélkűl ne merjen absentálni magát, hanem jelen legyen az ebédlő házban, se éjjel se nappal ne távozzanak el ajtómtul, hogy három vagy négy inas ott ne találtassék. Utthon kéváltképpen az Uraim mihelt az szekérrül leszállanak, mindjárt az én szállásomhoz gyűljenek és ott forogjanak, idestova ne oszoljanak. Mind uton mind itthon legalább két drabant álljon az külső ajtómnál. Ebédkor is az csatlósok és egyéb drabantok közül is legyenek mindenkor négyen vagy többen is az Ebédház ajtajánál és vigyázzanak, hogy az ezüst marhában kár ne essék. És idegent kérdetlen be ne botsássanak, hanem várakoztassák, mig Præfectusnak vagy komorniknak hírt nem adnak.

6°. Mikor az Szentegyházban kisérnek, imide amoda az Szentegyházbul ne oszoljanak, hanem az Misét meghallgatván, vellem jőjönek vissza. Az Inasok az templomban székekben az fő emberek helyére ne menjenek, hanem az én székem előtt rendet álljanak avagy juxta devotionem suam térden imádkozzanak. Ha kinek dolga miatt kelletnék magát absentálni, Præfectus Uram híre nélkül ne merje magát se Szentegyházbul subtrahálni, se absentálni, excepto, ha Tiszti miatt nem lehetne jelen.

7°. Az Drabantoknak is meghagyja, hogy soha ne találtassék üressen az kapuközi, s mindenre jól reá vigyázzanak, ki mit viszen ki: sőt meg is szóllitsák s az Præfectusnak vagy komorniknak hírré tegyék.

8°. Téli üdőben estve kemenczéket megjártasson, senkinek Vocsora után ne legyen szabad kemenczéit fűtetni. Az Drabantok előtjáróinak (sic! elötjáró, nem: elöljáró) meghagyja, hogy szorgalmatos vigyázásban legyen az tüz miatt. Az konyhán is hiában ne engedje, el takarítván, égetni az fát. A kéményeket is, főképpen konyha és fűtőháznak kéményit, mikor kévántatik, megtisztítassák az Udvarbirák.

9°. Zürzavar, kiáltás és veszekedés ha kitűl esnek, megbűntesse, és nekem is megjelentse.

10°. Külső emberek, kik az Udvarban akarnak dolgok miatt bejőni, avagy levelet hoznának, Præfectus Uramhoz, vagy in ejus absentia, az Comornikhoz igazíttassanak, és én elémbe ezek híre nélkűl ne bocsáttassanak. Polgári renden valókat az kapu között tartóztatván, a kivel dolga van, annak hírre adják az Drabantok.

11°. Ebéd és vacsora felett az kaput zárva tartsák, étket és bort ne hagyjanak kivinni senkinek, hanem ha az én rendelésemből vagy Præfectus vagy Comornikéból. Mikor vendégek vannak, az Ebédlőház ajtaját két Drabant állja, akárkit be ne bocsássanak. Estve mikor én letakarodom, az kapu zárva legyen, az kulcsot az rendelt személy tartsa.

12°. Ételnek idején, a ki mely asztalhoz rendeltetett, oda menjen. Vendéget senki közülök ne híjon, az Præfectus vagy Comornik megmaraszthat, az kit itíl méltónak lenni. Az gyümölcsöt feladván az én asztalomra, az asztalnok hirre adja az Uraimnak és mindjárt feljőjönek udvarhoz.

13°. Az asztalnok kívől az utánna való étekfogók az Étekhez ne nyuljanak, se imide-amoda ne futossonak, az én asztalomat üresen hagyván, hanem az gyümölcsöt felszedvén oda menjenek, a hol kinek rendelt asztala leszen. Elvégezvén ételeket, megint Udvarhoz menjenek, ne úgy, hogy jólakván ki imide ki amoda az városban oszoljék. Az Étekfogók, mikor az első fogást leteszik, alá ne menjenek, hanem az asztalnok másod vagy harmadmagával menjen alá, adassa az étket, és mikor feladják, úgy küldjön az több étekfogókért, hogy az asztal környül legyenek az többi, az kik szolgáljanak.

14°. Az bejáró Inasok sehova ne távozzanak el, hanem Ételekre adassék, az mennyi képes, és az Pohárnokkal eggyütt egyenek.

15°. Az Pohárszékhez senki ne ártsa magát, és az Pohárnok híre nélkül se unciát, se Pohárt ne merjen el venni, se más embernek az Pohárszékrül gazdálkodni.

16°. Az Gyümölcsöt Confectel (sic!) le szedvén, az Asztalnok reá vigyázzon, hogy tékozlás ne essék, hanem mind szépen az Pohárnok kezében adassék.

17°. Kiki hivatalja szerint ahoz az asztalhoz menjen, az hova rendeltetett. Ha ki oda ülne, a hol nincsen rendelt asztala, felköltse onnan Præfectus Uram. Az Ifiak asztalát is az szerint meglássa Præfectus Uram, és a hol mi inconvenientia találtatik, meg kell feddeni róla. Néha néha véletlenűl hozzájok legyen, mikor esznek és meglássa, modestiával tartják magokat. Arra gondja legyen Præfectus Uramnak, hogy tisztán legyenek mind abroszok, mind egyéb edények, a kiből esznek.

18°. Az Sáfárhoz is hozzája kell látni és az konyhához. Az szakácsokat admoneálni kell, hogy akárkit az konyhára ne bocsássanak, ők penig híven mint hű és jámbor szolgához illik, lássanak az ételkhez. Az asztalnok is reá vigyázzon, hogy tisztán hozzák az étket és tálakat.

19°. Hogy az asztalra való költségben ember módot vethessen, egyáltaljában azt akarom: Először hogy mint Sáfár, Kulcsár és konyha mester minden estve megmutassa Diáriumját az Præfectusnak, és ha mit képtelen beád, megvizsgáltassék. Az Diariumban penig specificálni kell az ajándékokat és másunnan hozott élést, amelyről Præfectus Uram mindenkor extractust vegyen. Másodszor, hogy az Tisztartóknak megmondják, hogy konyhára való veteményt pinzen ne hagyjanak venni, nem-e elég kertek és kertészek vagyon. Harmadszor, hogy az mit bőven és felesen megvehet ember ócsóbban, azt pénzenkint ne vegyék, hanem egyszer bőven provideáljanak, az jószágban vagy sokadalmakban, és az mit szerzettek, takarékosan költsék, ne tékozolják.

20°. Az istállót gyakran meglássa az Præfectus és reá vigyázzon, mint bánnak az lovakkal. Az kocsisok ha részegeskednek vagy kin járnak, megbüntesse. Az ő tüzökre és gyertyájokra úgy vigyázzanak, hogy kár ne essék. Az udvarbírók híre és rovása nélkűl való patkolásokat meg ne fizessék és nem csak az kovácsot és egyéb mester embert, sőt az Patikárosokat is certificálni kell, hogy semmit meg nem fizetnek, valamit az Udvarbíró híre nélkül vagy Præfectus és Comornik Commissiója nélkül kiadnak vagy munkálkodnak.

21°. Az házak, garádicsok és Udvarok hogy tisztán tartassanak, reá vigyázzon, bizonyos emberekre bízva mindeneknek tisztogattatását.

22°. Az Drabantok vigyázzanak, hogy az kőfalt, garádicsot, oszlopokat szövétnekekkel meg ne rútitsák az Inasok.

23°. Az inasokat idején felköltesse reggel.

24°. Mikor utra kell mennünk, az lovasok idején jelen legyenek.

Ha ki elmarad maga dolgáért tőllem, meghagyja az Udvarbiráknak, hogy az én házamtul semmit neki ne adjanak in mea absentia.

25°. Az előtt való estén, mikor valahova akarok indulni, czédulát ragasztasson fel, ki micsoda szekeren menjen.

26°. Estve senki az Udvaron kívűl ne késsék, hanem idején haza jőjjön.

27°. Ha ki az ifjak vagy inasok közzül és egyéb is akárki vétekben esik, Præfectus Uram érdeme szerént megbüntesse.

Végezetre minnyájan, valakik az én kenyeremet eszik, Præfectus Uramtúl hallgassanak és őtet úgy tiszteljék, mint az én képembeli embert.

Azonképen Szilágyi uramnak is minnyájan engedjenek, az miben parancsol nekik és az Comornikot is præferálják. Ezek penig egymást értsék, hogy egyik ellenkezőt ne parancsoljon az másokkal.

Sellyæ 25. Septembris 1622.

Ezen Pázmány-rendeletnek eredeti fogalmazványa, melyen csak a czímirat („Instructio præfecti Aulæ") Pázmány kezeirása, fennmaradt az esztergomi prímási levéltárban „Urbarium Archieppatus" (Protocollum „U" Pázmány 1622.) czímű és felírású kódexben 510—513. lapon. Fenti közlés ennek alapján történik.

190.

1622. SZEPTEMBER 30. *Kiadatlan.*

SELLYE.

A pozsonyi m. kir. kamarához.

Kéri, hogy a király kívánságára az érsekségre vonatkozó összes iratokat kerestetnék ki a kamarai levéltárból és küldenék át hozzá, hogy jogait megvédhesse és szükségleteit fedezhesse.

Splis Mag^ce, Generosi, ac Egregii Domini Amici observandissimi. Salute, et nostri paratissima commendatione præmissa.

Emlékezhetik kegyelmetek jól reá, hogy Császár Urunk Ő felsége a mi kegyelmes Urunk, kegyelmes jó akaratjábul megparanczolta vala kegyelmeteknek,[1] hogy az minemű levelek találtatnának az Érsekséghez mind Táskákban, mint peniglen azonkivül, az Archivumban szorgalmatossan felkerestetvén kezembe adná k^gmetek. Mostan is arra emlékeztetem k^gmeteket reá, és kérem is barátságosan, hogy k^gmetek az Ő felsége kegyelmes paranczolatja szerént lenne az dologban szorgalmatos, és

[1] II. Ferdinánd ezt hihetőleg még 1621. évben rendelte el. Lásd fent az 1621. augusztus 23-iki levelet, valamint az alábbi 1622. október 3-iki levelet.

urgeálná kgmetek, az kikre azoknak felkeresését bizta, hogy maturálnák az dolgot, ne fogyatkozzam meg leveleim miatt igasságomban, és dolgaimban és, hogy idején tudhatnám is karban állatni (sic!) sok rendbeli szükséges dolgaimat.[1] Kegmeteknek megszolgálom. Tartsa Isten kgmeteket sokáig jó egészségben.

Datum Sellyæ die 30 Sepbris 1622.

Splis Magcae, Generosis ac Egregiis Dominat. Vris

Addictissimus, ad serviendum paratus

Archi-Epus Strigoniensis m. p.

Kivül:

Spectabili, Magnifico, Generosis, ac Egregiis Dominis. N. N. Sacr. Cæsar. Regiæque Mattis Cameræ Posoniensis Præfecto, et Consiliariis etc. Dominis Amicis obsmis.

Ezen levélnek eredetije, melyen csak az aláírás („Add. ad serv. p. A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban, Kincstári levéltár: Pozsonyi kamarához intézett levelek I. csoportjában, 1622—1629. évi B. csomóban. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

191.

1622. OKTÓBER 3. *Kiadatlan.*

SELLYE.

A pozsonyi m. kir. kamarához.

A kamara azon ellenvetésére, hogy a király csak a pisetumra vonatkozó kiváltságlevelek felkutatását rendelte volna el, ezt tagadásba vevén, kéri az érsekség összes okleveleit felkerestetni és neki kiadatni.

Spectabilis ac Magce, Generosi, Egregii Domini Amici obsermi.

Salute ac servitiorum commendatione præmissa. Literas DD. VV. 28. Septembris emanatas accepi, quæ mihi summam admirationem attulere: scribunt enim DD. VV. suam Mattem id solum intimasse DD. VV., ut literas Privilegiales Archiepatus juxta meam Vestris Dominationibus delatam signaturam perquiri faciant et mihi consignent, cum tamen continentia literarum Suæ Mattis non ea sit. Nam etsi ego a Vestris Dominationibus solas literas Piseti negotium concernentes juxta signaturam meam petierim, antequam Viennam proficiscerer, quia tamen multis aliis literis Archi-Epatum concernentibus pro defensione bonorum indigeam, et præterea scire desidero, an Regestratores Cameræ sicut

[1] Ezen hely mutatja, hogy a pisetum miatt sürgette meg ezen iratokat. V. ö. fenti: 1622. szept. 7-iki levelet.

Privilegium Matthiæ primi extraxerant, ita etiam reliquas literas non distraxerint, cupivi omnes omnino literas Archiep^{patum} concernentes, sicut meis prædecessoribus extradatæ fuerunt, ita mihi quoque consignari. Et hoc est, quod DD. VV. Sua Ma^{ttas} injungit, ut omnes literas Archi-Episcopatum concernentes, sive in Capsis et cistis sive extra illas, etiam si in Indiculis antea extradatis non habeantur, mihi consignent.

Quocirca DD. VV. majorem in modum rogo, ut et Suæ Ma^{ttis} benigno Mandato obsequi velint, et damna, quæ Archiepiscopatui impendent, nisi literæ consignentur, præcaveant, mihique quo citius fieri poterit, universas literas et literalia instrumenta factum Archi-Episcopatus concernentia extradare velint. Quibus de cœtero bona omnia precor.[1]

Datum Selliæ die 3. Octobris Anno 1622.

Spl. ac Mag. G. Egregiarum DD. V^{rarum}

Addictissimus ad serviendum paratus

Archi-Eps Strigoniensis m. p.

Kivül:

Spectab. ac Mag. Gener. Egregiis Dominis N. N. Sacr. Cæsar. Regiæque Ma^{ttis} Cameræ Posoniensis Præfecto et Consiliariis, Dominis Amicis obser^{mis}. Posonii.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Add. ad s. p. A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz Levéltárban: Kincstári Oszt., Ecclesiastica Irregestrata 80. csomóban. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

192.

1622. OKTÓBER 31.

SELLYE.

Az esztergomi káptalanhoz.

Kéri a káptalant, adna helyet levéltárában Homonnay György leszármazói által eddig Csejte várában őrizett, de most biztosabb helyen elhelyezni kívánt némi drágaságaiknak.

Reverendissimi, Admodum Reverendi Domini Fratres in Christo observandissimi. Salute et servitii nostri paratissima commendatione præmissa.

Az szegény Idvözült Homonnay György[2] uram maradékinak vagyon valami féltő marhájok Chejte várában, kit nagyobb bátorságnak okáért

[1] Lásd fenti 1622. szeptember 7. és szeptember 30-iki leveleket. (V. ö. még *Fraknoi V.*, P. P és kora II. k., 56. l.) Pázmány október 3-iki levelére a kamara október 7-én felelt. (P. P. lev. 302. l.)

[2] Homonnai György 1620. évben halt meg, Nagyszombatban van eltemetve.

más helyre akarnának vitetetni (sic!). Az dologrul azért gondolkodván, nem találtunk jobb helyet és bátorságosbat a kegyelmetek Conservatoriomjánál. Mivel azért szegény Homonnay uram de Ecclesia Catholica benemerita persona volt, mind azért és mind penig, hogy maradékja is hasonló affectussal lehessen, kérem kegyelmeteket, ne tartson ellent ebben az dologban, hanem valamikor Jeremiás deák uram oda viszi, kegyelmetek engedje betenni, és míg más helybe vihetik, sub certis sigillis hadd álljon ott. Kegyelmedtül én is jó néven veszem, és az árvák is megszolgálják. Isten sokáig éltesse kegyelmeteket.

Datum Sellyæ 31. Octobris 1622.

Reverendissimarum, Admodum Reverendarum D. V.

Frater addictissimus

Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

Kívül:

Rssmis, Admodum Rdis Dominis N. N. Venerabilis Ecclesiæ Capituli Strigoniensis, dnis Fratribus in Christo obs.

Ezen levélnek eredetije, melyen csak az aláírás („Fr. add. A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az esztergomi főkáptalan magánlevéltárában: „Caps. 12. Eccl., fasc. 4., nr. 22. Közölte már e levelet *Fraknói* is (P. P. lev. 303—304. l.). Fenti közlés az eredeti alapján történik.

193.

Kiadatlan.

1622. OKTÓBER-NOVEMBER KÖRÜL.

Pázmány emlékirata a bécsi udvari kamarához,

melyben beigazolja, hogy az esztergomi érseket a kivert arany- és ezüstpénzek után a pisetum ősi időktől fogva megilleti, és teljesen alaptalan az a feltevés, mintha szentkereszti birtokát a pisetum-jövedelemről való lemondás czímén kapta volna.

Informatio de Pisetto ex fodinis minerarum auri et argenti Archi-Epo Strigon. solvendis (sic!).

Sanctissimi Reges Ungariæ, ab ipsa Archi-Episcopatus Strigoniensis fundatione, hoc est, a tempore S. Stephani, ex auri et argenti fodinis a qualibet Marca, Pisetum unum, vulgo nehezék, Archi-Episcopo solvendum statuerunt.

In reali et pacifico usu fuere hujus juris Archi-Episcopi usque ad annum Domini 1572.

Id constat non modo ex Privilegiis Archi-Episcopi, sub litera A. no 20, 24, sub litera B. no 4, 5, sub lra BB. n. 1., sed etiam ex publi-

cis Regni Constitutionibus, ubi ex veteri consuetudine et privilegio Ecclesiæ Strigonien. decernitur, ut Pisetarius habeatur: Anni 1553. art. 23., Anni 1557. art. 15., Anni 1563. art. 7. Et ex Registris apud Cameram habitis constat, quantum Dominus Olahus, et Dominus Verantius singulis hebdomadis ex Piseto perceperint, et quo erogarint Pisetarii. Itaque ad annum usque 1572. quiete, pacifice usi, fruiti sunt Archi-Episcopi jure Piseti.

Post annum 1572. mortuo Domino Verantio non solum Pisetum, sed et totum Archi-Episcopatum pro se occupavit Camera, et tenuit usque ad annum 1596. Postea etsi nominato Archi-Episcopatui bona cætera restituta fuerunt, Pisetum tamen absque ullo juris titulo Camera retinuit.

Cum igitur Imperatoria Ma^ttas^ Dominus noster clementissimus augere ac dotare Ecclesias, non occupare redditus (sic!) Ecclesiarum velit, decrevit, ut juxta publicas Regni constitutiones, Pisetum Archi-Episcopo restituatur.

Nonnulli Cremniczenses, rerum Ungaricarum penitus ignari et a Catholica Religione alieni, prætendunt Pisetum quidem ab antiquo fuisse Archi-Episcoporum, sed concambio facto, pro Piseto Sanctam Crucem datam esse Archi-Episcopo.

Id vero prorsus sine fundamento dicitur.

1°. Nam per quos aut quando tale concambium factum est? quibus id literis, quibus documentis ostenditur? Nullis certe, quia nihil unquam tale factum.

2°. Adeone totum Regnum Ungariæ rerum suarum ignarum existimare licet, ut toties in Comitiis a Sua Ma^tte^ peterent Pisetarium Archi-Episcopi suo loco constitui, si scirent jus Piseti per aliquod concambium fuisse amissum?

3°. Habentur in Camera inter literas Archi-Episcopatus capsa V. n°. 3. et 17., literæ Anni 1264., 1272., 1292., 1381., de metis bonorum Sanctæ Crucis, ex quibus constat Sanctam Crucem iam tunc ad Archi-Episcopatum spectasse.

4°. Produco tria urbaria, unum quod confectum est, dum adhuc Archi-Ep^pi^ manebant Strigonii, vocaturque Liber Sancti Adalberti, in cujus folio 32. census et servitia Sanctæ Crucis consignantur. Alterum confectum sub Domino Oláho, in cujus folio 21. iidem census et servitia recensentur. Tertium confectum Anno 1572., cujus fol. 108. per Dominum Verantium constituitur Pisetarius, et simul provisor Sanctæ Crucis Michael Mykalis.

5°. Et ultimo ex literis Privilegialibus Sanctæ Crucis constat, ab antiquo semper ad Archi-Episcopatum spectasse oppidum illud. Si qui-

dem omnia sua Privilegia et Diplomata ab Archi-Episcopis habent, quod si necesse fuerit, productis eorum Privilegiis (sic!) originalibus docebitur. Et non desunt ex Dominis Consiliariis Cameræ Ungaricæ, qui ea Privilegia viderunt.

Cum igitur tot documentis constet, non ex ullo concambio Piseti, sed jure antiquissimo Sanctam Crucem, simul cum Piseto Archi-Episcopos possedisse, mirum sane est, qua audacia coram orbis Monarcha,[1] talibus diverticulis, Ecclesiarum Jura oppugnentur.

Kívül, régi kéz írásával:

Succincta Informatio de Piseto D^nis^ Archieppis Strigoniensibus semper et ab antiquo pendi solito.

Ezen emlékiratnak Pázmány rendes másolója kezeírásával megírt, dátum és aláírás nélküli (emlékiratok eredeti példányainál gyakori alak) eredeti példánya fennmaradt az Országos Levéltárban: Kamarai levéltár, Ecclesiastica, A.-Eppatus Strig., fasc. 5. nr. 101. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

A pisetumra vonatkozólag lásd még fenti: 1622. szeptember 7., 30., október 3. és az alábbi: 1623. február 14., márczius 6., július 10. és november havi, 1624. szeptember 5., 17., deczember 22. (két levél), 1625. január 16., július 21-iki leveleket. Fenti emlékirat tartalmának eszmemenetét meg aláljuk az 1623. márczius 6-iki levélben. V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora. II. k., 55., 128., 142., 432. l., III. k., 358. l.

194.

1622. NOVEMBER 8.

SELLYE.

A nagyszombati jezsuita-kollégium rektorához.

A káptalan és Nagyszombat város panaszleveleire hivatkozva, kéri a kollégium rektorát, hogy tekintettel a papi ténykedéseknél szükséges ministránsokra, engedné vissza az elemi iskolát ismét a plébániának, mert lelki szempontból úgysem olyan fontos az, hogy e kis gyermekeket is már a jezsuita atyák neveljék.

Reverende in Christo Pater. Pax Christi.

Confidenter mitto ad Reverentiam Vestram literas, quas ad me et Capitulum et Civitas[2] scribit, eas vero secreto apud Reverentiam Vestram haberi cupio, ac mihi remitti. Certum est, graves sunt causæ, quæ suadent, ut infima schola ad trivialem locum remandetur. Nam et aliis locis plurimis Societas scholas illas non admittit, cum exiguus admodum fructus ex illa hauriatur; et statim, ac pietatis doctrinæque capaces fiunt pueri, principiisque apti, transituri sint ad scholas Patrum.

[1] Értendő a császár (II. Ferdinánd).

[2] Ezen két levelet közölte Fraknói V., P. P. lev. 304—306. l.

Et revera in deducendo funere, et comitiva venerabilis Sacramenti ad ægros, maximus est defectus et scandalum, non sine murmure contra Patres. Cum igitur sine ullo scholarum, ac fructus spiritualis, qui ex scholis speratur, detrimento, minima schola remitti possit ad Parochiam, et hoc modo invidiosis oblocutionibus via præcludatur: Reverentiam V^ram^ rogo, ne faciat difficultatem, sed scholas illas prompte remittat. Certus sum, Reverendos Patres Visitatorem ac Provincialem boni consulturos; ac culpam ego præstabo, si quæ hic admittetur. Bonum nomen Societatis, et amor erga illam, me hic vocant (sic!). Valeat, pro me oret Reverentia Vestra.[1]

Sellyæ 8. Novembris 1622.

Reverentiæ V. frater addictissimus

Archi-Episcopus Strigoniensis.

Ezen levélnek egykorú másolata fennmaradt a budapesti m. kir. egyetemi könyvtárban, Collectio Prayana: XXXII. köt., 15/b. lap. Közölte már e szöveget ***Fraknói*** is (P. P. level. 307. l.). Fenti közlés az egyetemi könyvtári másolat után történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora II. k., 50. l.

195.

1622. NOVEMBER 9.

SELLYE.

Bethlen Gábor erdélyi fejedelemhez.

Kéri Bethlent, hogy a nikolsburgi tárgyaláson őt képviselő Kassay István által visszaadni igért liszkai dézsmát adatná vissza, épen igy Somogyit is, valamint a Bethlen által régebben elzálogosított, de szintén az érseknek igért Szegi és Kissfalud községeket is adatná az érsek kezeihez.

Sereniss. Princeps ac domine d^ne^ Col^enme^. Salute et servitiorum commendatione præmissa.

Isten felségedet kívánsága szerént való sok jókkal megáldja.

Emlékezhetik felséged reá, hogy az Nikelspurgi Tractakor ugyan alkalmas Disputátiók után, Cassay István uram által felséged úgy resolválta és ajánlotta vala magát, hogy az Liszkai Processusnak[2] Dézmáit,[3] mellyeket én magam saját pénzen, úgy mint Hat Ezer

[1] A nagyszombati rektor 1622. nov. 13-án válaszolt és továbbra is fenntartani kivánta az elemi iskolát (lásd e levelet: *Fraknói,* P. P. lev. 310—311. l.). Az iskolát, úgylátszik, később mégis átengedték.

[2] Processus = districtus. Vagyis szó volt nemcsak Liszka község, hanem vidékének dézsmájáról.

[3] A liszkai tizedekről v. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora I., 472—473., II. 371., 432. l. E tizedeket a szepesi káptalannak adta bérbe (1618.) és az évi 1500 frtnyi bért a Pazmaneumnak adományozta ideiglenesen, míg az 1631. jún. 29. alapító-levélben az ekkor alapított nagyszombati szemináriumnak (Stephaneum) adományozta véglegesen. V. ö. alább az 1623. jan. 5. és jan. 14. leveleket.

Talléron váltottam vala meg az szegény Forgács Sigmond Uramtul, minden okvetetlen megereszti felséged. Azonképen mikor felséged Cassárúl Erdélyben indult, Somogyit [1] is az én szolgám kezében bocsátotta, mivel hogy azt vigore Pacificationis meg kellett ereszteni, mert senkinek inscribálva nem volt. De mihelt felséged elment Cassárúl, az felséged ott való gondviselői szolgámat kiküldvén, ez mai napig is bírják, és minden Proventusit percipiálják. Végezetre Szegi és Kyssffalud, amenniben Chernel Georginél inscribálva voltak felségedtül, barátságossan énnekem remittálta, de azt is ez mai napig mások bírják. Azért ez levél vivő jámbor főember szolgámat Gál Istvánt kelleték felségedhez expediálnom. Felségedet igen kérem, tekintse meg felséged mind az maga ajánlását Cassay Uram által, mind az Nikelspurgi Pacificátiót, melynek ereje által, bona quæ donata et inscripta non fuerunt, meg kellett ereszteni, mind az közönséges igazságot és az én továbbá való szolgálatomat, kikre nézve Liszkai Processusnak Bor, búza és egyéb Désmáját, és Somodi, Szegi és Kyssffalud Possessióját, és percipiáltatott hasznát adassa visza, ezen jámbor szolgám kezéhez, kiért én is lehessek hálaadó felségednek, és ne kellessék, vagy az mi kegyelmes Urunkot érette búsítanom, vagy az én káromnak megtérítésében más utakot követnem, mert én felségednek nem igyekezem véteni, sőt az miben hozzám fér, inkább kedveskedném felségednek.

Az itt való állapatok felől tudom felséged eleiben sok külömb, külömbféle dolgok vitetnek, mint szinte, hogy az felséged állapatjárúl is az Emberek itt eleget beszélnek. De felséged abban bizonyos légyen, hogy az elvégezett dolgok ellen, errűl az részrűl semmi sem történik. Reméllem, hogy felséged is mindenben az szent békeségnek végezéséhez alkalmaztatja magát. Kiért az Úr Isten is jót ád felségednek. Ezzel az Úr Isten felségedet minden jóval megáldja.

Sellyæ 9 Novembr. 1622.

Ezen levélnek egykorú másolata fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. Kanczelláriai Levéltár. „Transsylvanica". 1622 nr. 10. alatt, ahol a II. Ferdinándhoz 1622. nov. 15-én írt levélhez van mellékelve. Mivel pedig ezen utóbbi levél szövegében utalás van ezen mellékletre, világos, hogy itt Pázmány szemei előtt készült másolatunk van. Újabb másolata megvan még: M. Nemz. Múzeum Széchenyi Könyvtára: Kéziratok. Jászay gyűjt. IX. köt., 161. l. Közölte már e levelet *Fraknói V.* is. (Pázmány P. lev. 308—309. l.) Fenti közlés az említett egykorú másolat után történik.

[1] Somogyinak további bitorlása miatt Pázmány már 1622. tavaszán tiltakozott a jászói konvent előtt. Lásd fent: 1622. fehérvasárnap utáni szerdán (ápr. 3.) kelt okmányt, valamint alább az 1623. jan. 5. és 14. leveleket.

196.

1622. NOVEMBER 9.

SELLYE.

Nagyszombat sz. k. város tanácsához.

Az isteni szolgálatnál szükséges ministráns-fiúk és az elemi iskolának a jezsuiták által való visszabocsátása ügyében igyekezni fog a bajt orvosolni.

Prudentes ac Circumspecti Domini, amici nobis observandissimi. Salute et officii nostri commendatione præmissa.

Redditæ sunt nobis litteræ[1] Dominationum Vestrarum, ex quibus magno animi dolore intelleximus incommoditates et defectus illos, de quibus Vestræ Dominationes graviter conqueruntur. Libenter equidem ex eo affectu, quo erga Vestras Dominationes tam quoad spiritualem, quam temporalem necessitatem sublevandam ducimur, singulari, his quoque incommodis hactenus subvenissemus, si Vestræ Dominationes tempestive nos de iis fecissent certiores. Dabimusque operam, ut etiamsi in persona ob itinerum incommoditatem, voto ac proposito nostro tardius isthuc venire possimus, datis tamen ad eos, quorum intererit, literis, negotium ita ordinemus, ut huic malo, quo fieri poterit citius, succurratur. Et his Prudentes ac Circumspectas Dominationes Vestras diu feliciter valere optamus.

Datum Sellyæ 9. Novembris A. 1622.

Prudentium ac Circumspectarum Do. V^rarum

addictissimus

Archi-Epus Strigoniensis m. p.

Kívül:

Prudentibus ac Circumspectis Dominis Judici Juratisque Civibus Liberæ Regiæque Civitatis Tyrnaviensis etc. D. Amicis nobis obs.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Add. A. E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt Nagyszombat sz. kir. levéltárában (városháza): „Litteræ Archiepiscoporum sacc. XVII." felírású csomóban. Közölte már e szöveget *Fraknói V.*, Pázmány P. lev. 309—310. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 50. l.,

[1] Ezen levél alatt kétségkívül a tanácsnak 1622. nov. 4. levele értendő, amelyet *Fraknói* közölt (P. P. lev. 305—306. l.).

197.

1622. NOVEMBER 15.

SELLYE.

II. Ferdinánd királyhoz.

Meghazudtolja Bethlennek Esterházyhoz írt levelében tett azon mentségét, mintha ő (Bethlen) azért nem küldötte volna el a már megindítani kívánt követséget a királyhoz, mert Pázmánytól arról értesült, hogy a király fog Erdélybe követeket küldeni. Kijelenti, hogy a soproni diéta óta mostanig csupán egyszer, most 3 nap előtt írt Bethlenhez, de olyasfélét soha sem írt. Ajánlja, hogy jó lesz vigyázni Bethlennek a törökkel szőtt cselvetéseire.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Majestas, Domine, Domine clementissime.

Illustrissimus Dnus Comes Nicolaus Eszterhas de Galanta, qui hodie ad me venit, significavit mihi, Principem Bethlenium per literas ipsi indicare: voluisse quidem se Legatos suos ad Mattem Vram expedire, eam tamen ob causam non expedivisse, quod ex me intellexerit, Mattem Vram certos ad ipsum Legatos mittere et expedire velle. Cum igitur de Legatione a Matte Vra ad ipsum ordinanda, ne quæstio quidem unquam fuerit, nec mihi vel in mentem venerit tale quidquam scribere, nescio, unde motus Betlen ista scripserit. Ego certe a tempore Comitiorum Edenburgensium, nec verbum unquam scripsi ad Betlenium, nisi primum ante triduum de rebus privatis,[1] quarum copiam ad Mattem Vram transmitto.

Diversi hinc inde allati rumores, Clementissime Domine, variæque non sine fundamentis conceptæ suspiciones indicant, Betlenium periculosas, et occultas cum Turcis fovere machinationes, quæ antequam in universum totius Christianitatis damnum erumpant, iterum, atque iterum, de oportunis remediis mature adhibendis, supplico demisse Matti Vræ.[2]

Servet Deus Mattem Vram diutissime salvam ac florentem.

Datum Sellyæ, 15. die Novembris Anno 1622.

Sacratissimæ Mattis Vræ

Humillimus Capellanus

Archi-Epus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. Kanczelláriai Levéltár „Transsylvanica" 1622., nr. 10. Csak az aláírás (Hum. cap. A.-E. Str.) Pázmány kezeírása. Közölte már e szöveget *Fraknói V.*, Pázmány P. lev. 311. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

[1] Ez alatt kétségkívül a liszkai tizedek stb. ügyére vonatkozó fenti, 1622. nov. 9-iki levél értendő.

[2] Midőn Pázmány e levelet írta, II. Ferdinánd Németországban volt, ahol a regensburgi birodalmi gyűlésen (Miksa bajor herceg, a kath. liga feje, itt nyerte el a pfalzi vál. fejedelemséget) 1622. októbertől 1623. márcziusig volt. Távolléte alatt az országot egy kormányzóság igazgatta, mely ezekből állott: Thurzó nádor (1622. júl. 7-én Sopronban lőn nádorrá megválasztva), Pázmány, Esterházy M., Zrinyi Gy. és Bánffy Miklós, V. ö.: *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. köt., 62. l.

198.

1622. DECZEMBER 15. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Thurzó Szaniszló nádorhoz.

Megkapta a nádor két levelét. Az elsőt illetőleg lemásoltatta az elzálogosított javakra vonatkozó relatiót, a másikat illetőleg köszöni a deputatusok levelének mását. A nádor által kiállítandó recognitionalis levélnek a relatioval való teljes megegyezését Dietrichstein bíboros is kívánja.

Illustrissime Comes d^ne^ amice obser^me^. Salute ac servitiorum paratissima commendatione præmissa.

Tegnap majd mind egy időtájban, két rendbeli levelét vettem kegyelmednek, melynek egyikében ír kegyelmed az recognitionalis felől. Én azért mihelyt az kegyelmed levelét vettem, Szentkereszthi urammal conferáltam bő beszéddel az dologrul és az actákat meghányatván, az minemü relatiót talált, de bonis impignoraticiis, im leiratván, megküldöttem kegyelmednek. Énnekem úgy tetszenék, hogy az recognitionalisnak conformisnak kellenék lenni a relatioval, mert tudom, hogy Cardinal uram is nem recedál az actabeli relationak continentiájától. Az deputatus urak levelének hogy copiáját ide küldötte, kegyelmednek megszolgálom. Nem árt azért az instructiokat megcsinálni, és készen várni, mert nem kétlem, ő felsége hamar való nap ordinatiot teszen az deputatus uraknak az dologrul. Isten sok jókkal áldja meg kegyelmedet.

Datum Posonii, die 15. Decembris A° 1622.

Ill^mæ^ Dominat. V^ræ^ Servitor et Amicus paratissimus

Archi-Episcopus Strigon. m. p.

Kívül:

Illustrissimo Comiti domino Stanislao Thurzó de Betthlemffalva Regni Hungar. Palatino, Judici Cumanorum, perpetuo Terræ Scepusien. ac Comitatus ejusdem Supremo Comiti, Sacr. Cæsar. Regiæque Ma^ttis^ Consiliar. et per Hungariam Locumtenenti etc. d^no^ amico observandissimo.

Ezen levélnek itt közölt eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Servitor et A. p. A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: Kincstári Levéltár, Acta Thurzóiana, fasc. 109. Fenti közlés az eredeti alapján történik. (V. ö. alább: 1623. január 13. levelet.)

199.

1623. JANUÁR 5.

SELLYE.

Thurzó Szaniszló nádorhoz.

Bethlen levelének eredetijét és a rá adott válasznak másolatát megküldi a nádornak. Bethlen embere, Gavay Péter, beszéli, milyen pestis dühöng Erdélyben. A követ beszéde és Bethlen levele után közel betörésére lehet gondolni; a rimaszombati mozgolódásról hírt kér.

Illustrissime Comes, domine et amice observand^me^. Salute, ac servitiorum commendatione præmissa.

Sok jókkal áldja meg Isten kegyelmedet. Tegnap érkezék ide hozzám az erdélyi fejedelem szolgája Gavay Péter; és minthogy az kegyelmeddel való confidentiát meg akarom tartani, mind az fejedelem levelét, melyet énnekem irt, in specie, s mind pedig az minemü választ én irtam, ez levelemben includálva oda küldöttem kegyelmednek. Beszéli ez az szolgája, minemű iszonyú nagy [pestis?][1] volt és még most is vagyon Erdélybe, úgyannyira, [hogy][1] Kolosvárat felénél több az embereknek elholt; [azért?][1] az havasok alá Csikban ment volt az pestis [elől a ?][1] fejedelem, de mind ennek beszédébül s mind maga levelébül érthetni, hogy ide ki jövő szándéka vagyon. Kegyelmedet kérem, hogy az erdélyi fejedelem levelét elolvasván, megént ezen levélvivő emberem [által] küldje meg kegyelmed, és az mely motust Romaszombat (sic!) táján csörgetnek lenni, ha kegyelmednek az után bizonyosb hírei érkeztenek felőle, adja kegyelmed értésemre. Ezzel Isten sokáig éltesse kegyelmedet jó egészségben.

Datum Sellyæ, 5. die Januarii, Anno 1623.

Illustrissimæ D. Vestræ Addictissimus servitor

Archi-Ep. Strigoniensis m. p.

Kívül:

Illustrissimo Comiti domino Stanislao Thurzo de Bethlemffalva Regni Hungariæ Palatino . . . . . (stb. mint fent más, 1623. évben ő hozzá intézett levelekben.)

E levélnek eredetije, melyen csak az aláírás („Add. serv. A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: Kincstári levéltár, Acta Thurzóiana, fasc. 109. Közölve lőn már e szöveg: *Tört. Tár* 1881. évf. IV. füz. 711. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

[1] Hiányzik egy-egy szó, a papir ki van tépve. A zárójelben olvasható szavak csakis konjekturális megállapítások.

200.

1623. JANUÁR 5.

SELLYE.

Bethlen Gábor erdélyi fejedelemhez.

Kéri, küldené fel Bellavárit Somogyi felőli számadás végett még a tavaszi gazdálkodás előtt. Megküldi Gavay utján a 2 ezer forintot a két elfogott vallon katonáért, de a 3-ik ezer forintot csak akkor fizette volna meg, ha a 3-ik foglyot is, egy papot, szabadon bocsátotta volna. Újból sürgeti a liszkai tizedek és Somogyi dolgát.

Serenissime Princeps ac domine domine colendissime.
Salute ac servitiorum commendatione præmissa.

Az Felséged levelét, melyet 3. Decembr. Segesvárrul írt, tegnap úgy mint 4. Januarii meg adá Gaway uram. Bellawari[1] dolgát az mi illeti, meggondolhatja Felséged, mennyi akadékim legyenek az ő számadatlanságaért, minthogy külömb külömbféle dolgokért naponként búsétnak, melyekben el nem tudok igazodni. Azért legfőképpen az reám futóknak unalmas sollicitatióinak eligazitására igen kévántatik, hogy Bellawari feljőjjön. Eddig is az Felséged tekintetit viseltem szemem előtt, mert nekem módom lett volna az pacificatiót és az ország végezését követvén, dolgaim eligazitásában. Mivel azért immár az proventusok perceptiói meglettek, alkalmatosb üdő nincs az ő feljövetelére, mint most az tavaszi gazdálkodás előtt. Felséged ne tartson ellent, jőjön fel, itt késedelme nem leszen, az szükséges dolgokat eligazitván és jó útra hozván dolgaimat, bár siessen az Felséged szolgálatjára.

Emlékeztet Felséged arra, hogy az elmult tavaszszal egy papnak és két Vallonnak váltságáért igértem volt Felségednek háromezer forintot és kivánja, hogy azt megadjam. Úgy vagyon, hogy az három személyért három ezer forintot igértem volt, de Felséged azt jól tudja, hogy Felséged az én kezességemre csak az ketteit bocsátta (sic!) el, kiket én az pap nékül (sic!) ki sem hozattam volna. Azért az Felséged hozzám mutatott jóakaratját megbecsülvén, hogy kérésemre elbocsátotta Felséged az ketteit, igen nagy néven veszem és az két ezer forintot az két emberért Gawai uramnak adattam; ha az harmadikat elbocsátotta volna Felséged, azért is megadnám, az mit igértem.

Felségedet én is kérem, emlékezzék meg Felséged, hogy Cassay István által Nikelspurgba az Liszkai Dézmát visszaigérte vala. És az

[1] Bellaváry Dávid Bethlennek gazdatisztje volt, aki 1622. évi fehérvasárnap utáni kedden az érseknek gazdatisztjét Somogyi érseki jószágából, melyet 5 nap előtt vett át, kiűzte. Lásd fenti, 1622. fehérvasárnap utáni szerdán (ápr. 3.), a jászói konvent előtt történt tiltakozást.

pacificatió szerént is, minthogy sem impignorálva, sem inscribálva az nem volt, még tavaly Februáriusban vissza kellett volna ereszteni, mint szinte Somogyit is.[1]

Azért az minemü hasznait ezeknek percipiálták az Felséged emberi, adassa Felséged vissza. Tekintse Felséged az közönséges igazságot, fejedelmi szavát és az ország végezését. Ne legyen énnekem is okom az Felséged ellen való panaszolkodásra, melyet örömest eltávoztatok. Isten minden jóval áldja meg Felségedet.

Datum Sellyæ, 5. die Januarii, A° 1623.

Serenitatis Vestræ servitor paratissimus

Archi-Epus Strigoniensis m. p.

Kívül:

Serenissimo Principi ac Domino D^no^ Gabrieli Bethlen, Sacri Romani Imperii et Transsylvaniæ Principi, Duci Oppuliæ et Rhatiboriæ, nec non partium Regni Hungariæ Domino et Siculorum Comiti etc. domino d^no^ colendissimo.

E levél eredetije, melyen csak az aláírás („Servitor par A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Erdélyi Nemzeti Múzeum Levéltárában, Mike Sándor kéziratgyüjteményében: 54. sz. a. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte már e levelet *Fraknói V.* is (P. P. lev. 312—313. l.).

201.

1623. JANUÁR 13. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Thurzó Szaniszló nádorhoz.[2]

Átolvasta a nádor által a nikolsburgi tárgyalásoknak az elfoglalt javak visszaadására vonatkozó pontjáról szóló „recognitionalis"-t és csak egy hibát talált rajta. Ennek kiigazítása után hajlandó aláírni, de előbb Dietrichstein által kellene aláíratni.

Illustrissime d^ne^ Comes. Amice observand^me^.

Salute, ac servitiorum paratissima commendatione præmissa. Sok jókkal áldja meg Isten kegyelmedet. Az minemő recognitionalisnak pariáját kegyelmed énnekem küldötte, elvettem, és szorgalmatosan megolvastam, nem is találok semmi egyéb consideratiót benne, hanem csak azt az clausulát: Articulum hunc juxta Viennensem pacificationem. Mert, én úgy emléttem, és nem kétlem, kegyelmednek is eszében jut,

[1] A liszkai dézmáról és Somogyi faluról lásd fent az 1622. nov. 9-iki levelet.

[2] Lásd fent: 1622. deczember 15-iki levelet (Thurzó nádorhoz).

hogy mi az ő felsége részérül való commissariusok objiciáltuk azt, hogy ha csak az bécsi végzésnek continentiája szerént csináltatik az articulus, de bonorum restitutione, szinte úgy járunk, mint Bochkay idét, és három vagy négy esztendőre is elvonódik az jószág megadása. Annakokáért nem követők az bécsi pacificationak tenorát, hanem specifice et per expressum declarálók, hogy in proxime celebranda dieta megadatnak az jószágok.

Az többiben énnekem az recognitionalis mindenben tetszik, és valamikor kegyelmed akarja, mind kézirással s mind pöcséttel örömöst confirmálom. Előbb kellene pedig Cardinál urammal subscribáltatnunk, avagy pedig Judex Curiæ [1] urammal mi subscribáljuk és pöcsételjük először, spáciumokat hagyván az az több pöcsétléseknek. Az kegyelmed jó itéleti rajta. Ezzel az Úr Isten kegyelmedet minden javaival megáldja.

Datum Sellyæ 13. Janua. Anno 1623.

Ill^mæ D. V^ræ Stor et Amicus paratissimus

Archi-Epus Strigon. m. p.

Kivül:

Illmo Comiti Stanislao Thurzo de Bethlemffalva Palatino Regni Hungariæ, Judici Cumanorum, perpetuo Terræ Scepusien. ac Comitatus ejusdem Supremo Comiti, Sacr. Cæ^sr. Regiæque M^s Consiliario, et per Hungariam Locumtenenti etc. domino amico obser^diss.

Ezen levélnek itt közölt eredetije fennmaradt az Orsz. Levéltárban: Kincstári Levéltár, Acta Thurzóiana fasc. 109. Csak az aláírás („A.-E. Str.") Pázmány kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

202.

1623. JANUÁR 14.

SELLYE.

Kovasóczy István erdélyi kanczellárhoz.

Az érsek által Bethlenhez írt november 9-iki levélben előadott követelésekre Kovasóczy által tett észrevételekre válaszol: Somogyi jószág, a liszkai tized és Szegi és Kisffalud birtokok ügyében.

Magnifice Domine, et Amice observande.

Salute ac servitiorum commendatione præmissa. Az mely levelet kegyelmed énnekem Meggyesről 26. Novembris irt, azt én nekem Gavay

[1] Eszterházy Miklós volt az országbíró 1622-től 1625-ig.

uram Januáriusnak 5. napján megadta, melyből az kegyelmed discursusát értem.

Elsőben. Irja kegyelmed, hogy az Somogi Jószágnak visszaeresztése azon mult el, hogy én olyan kicsiny dolgot, vagy elfelejtettem, vagy nem fölötté urgeáltam. Mely dologban veszem eszemben, hogy kegyelmed kárvallásom után tréfálni is akar. De Uram, én az kegyelmed levelét Cáptalanbeli személytül küldöttem volt Bellavarynak,[1] ki minemő választ adott, mástól értse kegyelmed.

Másodszor. Sajnálja kegyelmed, hogy ő fölségének hittel tett fogadását emlétettem. De azt kegyelmed tudhatja, hogy a szent irásban számtalan helyen a könyörgő emberek Istent, fogadására és juramentumára emlékeztetik. Ha azért az Isteni méltóságnak ez az emlékeztetés nem derogál, meg nem tudom itélni, mi vétek legyen abban, hogy a mely jószágot juxta pacificationem vissza kellett bocsátani, azt én is vigore ejusdem Pacificationis fide christiana confirmatæ visszakévántam.

Harmadszor. Irja kegyelmed, hogy az Liszkai dézmát az elmult esztendőben ő fölsége én számomra hagyta és én számomra percipiálták. Ez, ha ugy vagyon, ő felségétől igen jó néven veszem; kérem is kegyelmedet, hogy ezt reipsa præstálják az ő fölsége emberi, és az mely embert rendeltem ad percipiendos proventus decimales, annak kezében adják. Nem is szükség abban kegyelmednek megütközni, hogy én Liszkai processust[2] emlétettem. Mert én semmit többet nem kévánok, hanem csak az mit az szegény Forgách Sigmondtul megváltottam vala és in pacifico dominio voltam ante præteritos motus. Az pedig nemcsak az egy Liszka dézmája volt, hanem az kivül is egynehány falujé.[3]

Negyedszer. Irja kegyelmed, hogy Csernel György Szeghit remittálhatta és nem Kisfaludot, mivelhogy ő Kisfaludot nem birta. Ebben is Uram, én egyebet nem mondhatok, hanem amit Csernel György uram nem birt, azt én vigore resignationis ab ipso factæ, nem kévánhatom.[4]

Ezzel az Úr Istentől kegyelmednek minden jót kévánok.

Datum Sellyæ, 14. die Januarii, Anno 1623. Magnifice D. V^ræ

Ad serviendum paratus

Archi-Epus Strigoniensis m. p.

[1] Lásd fent Pázmánynak Bethlenhez 1622. november 9-én és 1623. január 5-én írt levelét, valamint a fenti, 1622. fehérvasárnap utáni szerdán (ápr. 3.) a jászói konvent előtt tett protestatiót.

[2] Processus = districtus, regio.

[3] Lásd fent: 1622 november 9. és 1623. január 5-iki leveleket.

[4] Lásd fent: az 1622. november 9-iki levelet.

Kivül:

Magnifico Domino Stephano Kowachowszky, Serenissimi Principis Transylvaniæ Cancellario et Consiliario etc. D^no^ amico obser^mo^.

Ezen levél eredetije (melyen csak az aláírás: „Ad. serv. p. A.-E. Str." Pázmány kezeírása) fennmaradt az Erdélyi Nemzeti Múzeumban: Mike Sándor kéziratgyűjteményében 35. sz. alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte már e levelet *Fraknói V.,* P. P. lev. 314—315. l. V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora, I. k., 472—473., II. 371., 432. l.

203.

1623. JANUÁR 16.

SELLYE.

Nagyszombat sz. kir. város tanácsához.

Jobbágya: Balog Miklósnak két nagyszombati kereskedővel szemben fennálló 200 forint követelését kéri kielégíttetni.

Prudentes ac Circumspecti Domini, amici nobis observandi.

Salute ac nostri commendatione præmissa.

Jöve hozzánk Balog Miklós nevű hosszúfalvi jobbágyunk, jelentvén, hogy az kegyelmetek városbeli Fodor Tamás és Fodor Lőrinczczel eggyütt kereskedvén, ők az ő pénzeket felvevén, maradott ennek két záz (sic!) forintja közöttök, kit ők egymásra mutogatván meg nem akarnának adni. Kelleték azért kegyelmedet ez levelünkkel megtalálnunk és kérnünk, hogy kegyelmed igazittassa el köztök az dolgot és contentáltassa az megnevezett jobbágyunkot. Kiért kegyelmed hasonló barátságunkat várja. Isten sokáig éltesse kegyelmedet.

Datum Sellyæ die 16. Januarii Anno 1623.

Pruden. ac Circumsp. D. V. Addictissimus

Archi-Eps Strigoniensis m. p.

Kivül:

Prudentibus ac Circumspectis Dominis Judici ac Juratis Civibus Liberæ Regiæque Civitatis Tyrnaviensis etc. Dominis Amicis obser^mis^.

Tyrnaviæ.

Ezen levélnek eredetije, melyen csak az aláírás („Add. A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt Nagyszombat sz. kir. város levéltárában (városháza): „Litteræ Archiepiscoporum sæc. XVII." felírású csomóban. Közölte már e szöveget *Fraknói V.,* P. P. lev. 315—316. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

204.

1623. JANUÁR 20.

POZSONY.

Wéber Vitushoz, Nagyszombat sz. kir. város bírájához.

Márkus nevú főembernek egy nagyszombati kereskedővel szemben való kártérítési követelését megadatni kéri

Egregie Domine, Amice honorande.

Salute ac nostri commendatione præmissa.

Megérti kegyelmed ez levelünk mutató, Marcus nevü jámbor fő embertül, minemő dolga és kára miatt kelletett Szombatban alá fáradni; kegyelmetek várasabeli (sic!) áros ember tudós az dologban. Kegyelmedet azért kérjük, mi reánk való tekintetből is, mutassa kegyelmed minden jóakaratját hozzá és legyen segítséggel neki. Jámbor fő ember és ő felségének az mi kegyelmes urunknak hív szolgája. Az kegyelmed hozzá való jóakaratjáért mi is, ha miből kévántatik, hasonló barátsággal leszünk kegyelmednek. Ezzel Isten sokáig éltesse kegyelmedet jó egésségben.

Datum Posonii 20 die Januarii anno 1623.

Egregiæ D. Vræ Addictissimus

Archi-Eps Strigoniensis m. p.

Kívül:

Egregio dno Vito Weber, Judici Liberæ Regiæque Civitatis Tyrnaviensis etc. Amico nobis honorando Tyrnaviæ.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Add. A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt Nagyszombat sz. kir. város levéltárában (városháza): „Litteræ Archiepiscoporum sacc. XVII." felírású fasc.-ban Közölte már e levelet *Fraknói V.*, P. P. lev. 316. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

205.

1623. JANUÁR 24. *Kiadatlan.*

POZSONY.

A körmöczi kamara egyik tisztviselőjéhez.

Értesíti, hogy a feljelentett embernek a szentkereszti gazdatiszt által való elfogatását és fogvatartását elrendelte.

Generose Domine nobis observandissime.

Salute ac nostri Commendatione præmissa.

Acceptis literis Vestræ Dominationis ad nos exaratis, copiam ac tenorem earundem probe intelleximus. Cum igitur ejus sit essentiæ

negotium, quod debitam animadversionem requirat, serio in mandatis dedimus provisori nostro S. Crucis, ut homo ille sine omni excusationis remedio statim ac in continenti capiatur et captive detineatur, donec facinorum suorum evidentiora documenta manifesta forent. His G. D. V. feliciter valere desiderans.

Posonii 24. Januarii Anno 1623.

D. V. G. Addictissimus

Archi-Eppus Strigoniensis.

Ezen szöveg egykorú másolata fennmaradt a selmeczi bányakamara levéltárában (Selmeczbánya): 1617—1635. 1. csomóban fenti dátum alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

206.

1623. FEBRUÁR 10. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Bethlen Gábor erdélyi fejedelemhez.

Gaway Péternek már egy, a fejedelemnek szóló érdemleges levelet átadván előbb, most Gaway elutazásakor nincs mit írnia; ajánlja szolgálatait. Szóval is izent Gaway által.

Serenissime Princeps ac do^{ne} d^{ne} colendissime.

Salute ac servitiorum meorum commendatione præmissa.

Sok jókkal áldja meg Isten Felségedet. Ennek előtte, hogy Gaway uram feljött vala, megadta énnekem az Felséged levelét, és minthogy ő kegyelmének ide fel sokáig kelleték késni, alkalmatosságom adatván az írásra, az Felséged levelére választ tettem, és hogy Felségednek megküldje, Bélavári uramhoz dirigáltam. Most nincz (sic!) Felségednek egyebet mit írnom, hanem, hogy Felséged énnekem parancsoljon; minden illendő dolgokban jó szívvel igyekezem Felségednek szolgálni. Szóval is izentem Felségednek Gaway uramtul. Éltesse Isten Felségedet sokáig kedves jó egészségben.

Datum Tyrnaviæ 10. die Februarii A° 1623.

Serenit^{tis} V^{ræ}

servitor addictissimus

Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

Kívül:

Serenissimo Principi ac Domino Domino Gabrieli, Dei gratia Sacri Romani Imperii ac Tranniæ Principi, necnon Oppuliæ et Rhatiboriæ Duci, partium Regni Hungariæ Domino ac Siculorum Comiti etc. Domino Domino colendissimo.

Ezen levél eredetije fennmaradt az Erdélyi Nemz. Múzeum levéltárában: Mike Sándor gyűjteményében 56. sz. a. Csak az aláírás („serv. add. A. E. Str.") Pázmány kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

207.

1623. FEBRUÁR 14.

NAGYSZOMBAT.

Thurzó Szaniszló nádorhoz.

A nádor által Belhlenhez küldetni szándékolt követ: Bossányi részére kiállított instructio néhány pontját kifogásolja. Értesíti egyben a nádort, hogy Sennyey István megjött Regensburgból és az érsekkel, a nádorral és a kamarai præfectussal akar találkozni. Bossányit addig itthon kell tartani, mert Sennyey jelentése a németországi állapotokról fontos lehet.

Illustrissime D^ne^ Comes D^ne^ Amice obs^me^.

Isten kegyelmednek kivánsága szerint való sok jókat adjon. Az mely levelet kegyelmed írt 13, ma adák meg délután egy óra tájban. Az kegyelmed hozzám való confidentiáját, kegyelmedtül igen nagy néven vettem, hogy kegyelmed közölni akarta velem az Bossani uramnak adandó instructiót. Az én vékony itíletem szerént igen okosan el jó módjával vagyon rendelve. Holott pedig kegyelmed ily confidenter kivánja az én opiniomat, bűnnek tartanám, ha viszontag az mi eszemben ütközik, azt kegyelmednek meg nem jelenteném, az kegyelmed okos itíleti rajta, ha kegyelmednek úgy fog tetszeni, félre tegye kegyelmed. Nekem azért, uram, három dolog occurrál, melyet kegyelmednek insinuáljak. 1. Ahol kegyelmed azt írja in paragrapho (Hogy pedig), hogy Kassai István referálta az fejedelemnek az nikelspurgi tractát, talám nem ártana inserálni, hogy frater István inkább mind feküdt az tractának vége felé. Mert az fejedelem ő vele is iratott, noha ő szegény mind betegeskedék akkor, és ritkán jött közinkben. 2. In paragrapho (Megjelentheti) ha kegyelmednek úgy fog tetszeni, talám nem kellene ad particularia descendálni, és mentségeket keresni. Nem tartozik kegyelmed számot adni az maga cselekedetirül az fejedelemnek, nem is kell okot adni holmi akadékoskodásokra. 3. Egy órája vagyon,

hogy hozák Sennyei István [1] uram levelét, kit ő felsége az mi kegyelmes urunk az Cancellárius uram betegeskedése miatt elvitt volt magával. Mit írjon Bécsből,[2] im kegyelmednek in specie[3] oda küldtem levelét; én bizony semmi járásában semmit nem tudok, mint hogy pedig azt irja, hogy kegyelmedhez és én hozzám jő, és jelenti, hogy Præfectus urammal vagyon dolga, azt hiszem bizonyoson, hogy moneta dolga leszen az miben jár.[4] Mindazonáltal talám kegyelmednek hoz valamit, és nekem is ő Felsége parancsolatját, és az oda fel való dolgokat alkalmason megérthetjük tőle; nekem úgy tetszenék, ha kegyelmed Bossani uramat addig tartóztatná, látnók mit hoz, és értenők ugyan fundamentombul az oda fel való dolgokat is, és úgy bocsátaná el kegyelmed Bossani uramat.

Ezeket kegyelmednek confidenter és syncere akarám communicálni. Istentül kegyelmednek Asszonyommal és az kegyelmed szerelmes gyermekeivel egyetemben minden jókat kivánván.

Tirnaviæ 14. Febr. 1623.

Kegyelmednek szeretettel szolgál

Archi-Epus Strigon. m. p.

Kívül:

Illmo d^no Comiti Stanislao Thurzó de Betlemffalva Regni Hungariæ Palatino, Judici Cumanorum, perpetuo terræ Scepusien. ac Comitatus ejusdem Supremo Comiti, Sacr. Cæs^r Regiæque ttis (sic!) Consiliario ac per Hung. Locumtenenti, D^no amico observan^mo.

Ugyanott, úgy látszik, Thurzó Szaniszló írásával:

Exhibitæ 14. Februarii Anni 1623 in Arce Galgócz.

Ezen levélnek fentközölt eredeti példánya, mely, a külső czímiratot kivéve, egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: Kincstári Levéltár: Acta Thurzoiana fasc. 109. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte már e levelet: Tört. Tár 1881. évf. IV. füz. 711—712. l.

[1] Sennyey István boszniai püspök (1621 óta), 1623-tól váczi (és kir. kanczellár), 1628-tól veszprémi, 1630-tól győri püspök. A királynak Sennyey által való üzenetét említi Pázmány 1623. márc. 6. levelében is.

[2] Megjegyzem itt is, hogy II. Ferdinánd 1622. októbertől 1623. márczius közepéig Regensburgban a birodalmi gyűlésen volt.

[3] „In specie" a levél eredetijét jelenti; „in paribus" = másolat.

[4] Ez a pisetum dolga. Lásd fenti: 1622. old. nov. hó körül megírt emlékiratot és alább a márc. 6-iki levelet.

208.

1623. MÁRCZIUS 6.

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Köszöni a királynak a pisetumra vonatkozó elhatározását; külön is szembeszáll Limpacher tanácsosnak azon felfogásával, mintha az érsekek Szent-Keresztet a pisetum czímén kapták volna. Kéri véglegesen utasítani az udvari kamarát, hogy az érseki pisetarius megkezdhesse ismét tisztének gyakorlását.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Ma^{ttas} Domine Do^{ne} Clementiss.

Fidelitatis ac fidelium servitiorum, devotarumque Orationum pro incolumitate Mat^{tis} V^{ræ} humillima oblatione præmissa.

Quæ Ma^{ttas} V^{ra} Sacratissima clementer mihi significata voluit per Reverendissimum Do^{num} Sennyey,[1] ea ego intellexi universa, ac in eam quam debebam accuratam deliberationem sumsi. Deo igitur imprimis Optimo Maximo quas possum gratias ago, quod Ma^{tti} V^{ræ} Sacratissimæ piam hanc ac paternam Religionis Catholicæ in Ungaria promovendæ curam cogitationemque inspiraverit, ac ut in dies pium hunc Ma$^{tt.}$ V^{ræ} zelum adaugeat, instantissime rogo.[2] Quæ vero mea sit tenuis opinio de toto hoc promovendæ Religionis negotio, per eundem R^{dissimum} dominum Sennyey Mat^{ti} V^{ræ} humillime repræsento, nihil dubitans, quin omnia syncere ac fideliter Ma^{tti} V^{ræ} sit relaturus.

Meminisse porro clementer Matt. Vra dignabitur, qualiter ante suum in Imperium discessum, speciali Decreto demandaverat, ut per denominatum a Ma^{tte} V^{ra} Commissarium, dominum Menoldum, Pisetarius Archi-Episcopalis ad officium exercendum, absque ulla mora introduceretur. Verum quia Lympacherus[3] prætendebat bona Oppidi S. Crucis in Cambium Piseti Archi-Episcopis data fuisse, tantisper Introductio Pisetarii dilata fuit, donec certis et authenticis documentis, vanitas hujus diverticuli Lympacheriani elucesceret. Constat enim, clementissime Cæsar, ex originalibus dicti Oppidi Privilegiis ab annis Sexcentis hoc est [. . . . . .][4]

[1] Lásd fenti 1623. febr. 14. levelet.

[2] Az alábbiakból egészen világos az, hogy itt a pisetumról van szó. Sennyey tehát azon izenetet hozta Pázmánynak, hogy az érsekség visszakapja a pisetum jogát.

[3] Ezen *Limpacher* az udvari kamara tanácsosa volt. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora III. k., 358. l. Pázmány Limpachernek feltevését egy 1622. okt.-nov. hó körül megírt (fent közölt) külön emlékiratban czáfolta, melynek czíme: „Informatio de piseto ex fodinis minerarum auri et argenti Archiepiscopo Strig. solvendo". (Lásd fent.)

[4] Itt, a levél első lapján alul, a papírlap alsó szélén a papír levágás útján eltünvén, a szövegből egy sor hiányzik.

a prima ipsa Archi-Episcopatus erectione, Oppidum illud Juris Archi-Episcopalis fuisse, prout ea de re authenticum documentum duos ante Menses ad Dominum Sennyey miseram.

Nunc vero rursus Camera Austriaca novas, nec tamen mihi indicatas, dilationum causas nectens, benignam ac omnimodam Matt. Vræ resolutionem extrahit, et nisi M. Vra Sacratissima juxta semel factam benignæ voluntatis suæ Resolutionem, procrastinationes hujusmodi serio mandato resciderit, quid sperare possim, non video. Quocirca Matt. Vram demisse rogo, dignetur iterum serio demandare, ut quod semel M. Vræ placuit, in effectum deducatur. Servet Deus M. Vram una cum augustissima Imperatrice diutissime fælicem ac florentem, et contra inimicos omnes triumphantem.

Posonii die 6. Martii A° 1623.

Sacrat. Mattis Vræ Humillimus Capellamus

. . . . . .[1]

Ezen levél eredetije, melynek csak aláírása („Hum. Cap.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. Kancz. Levéltár „Litt. Archiepiscoporum" 1623. é. 12. sz. A levél a M. T. Akadémia könyvtárjelzését is viseli. Közölte már e levelet *Fraknói* is (P. P. levelezése 317—318. l.) Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 55., 128., 142., 432. l., III. k., 358. l. valamint a fenti: 1622. szept. 7., 30., okt. 3. és okt.-nov. hó körüli és az alábbi 1623. júl. 10. és nov. havi, továbbá 1624. szept. 5., 17. és 1625. jan. 16., júl 21. leveleket.

209.

1623. MÁRCZIUS 13.

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Emlékezteti a királyt, hogy Ramochaházy esztergomi kanonok II. Mátyástól a szent-gothardi apátságot épen azért kapta, hogy annak javai a világiak kezéből ismét az egyház kezébe jussanak. Kéri II. Mátyás e szándékát lehetővé tenni.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Majestas, Domine Dne Clementissime.

Imperator Matthias Divæ memoriæ, Abbatiam Szent-Gothartensem Rdo dono Michæli Ramoczahazy[2] benigne contulerat. Cujus bonum

[1] Az aláírás helyén, amely a levél 2-ik oldalának alsó szélén állott, le van vágva a papír, és így a tulajdonképeni névaláírás (életének ezen időszakában Pázmány aláírása rendszerint: „Archi-Episcopus Strigoniensis") hiányzik.

[2] Lásd fent Pázmánynak 1617. január 25-iki levelét.

intentum, tum ex R^dissimo d^no Stephano Sennyei Episcopo Boznense, tum ab ipsomet D. Ramoczahazy M^tas Vestra clementer intelligere dignabitur. Quam ejusdem bonam et Ecclesiæ utilem intentionem ut Ma^tas V^ra benigno suo favore prosequatur [1] ac promoveat, demisse et ego Ma^tti V^ræ supplico. Deus Ma^ttem Vestram Sacratissimam diutissime salvam ac feliciter Imperantem tueatur.

Datum Posonii 13. Martii A° 1623.

Sacr. Ma^ttis V^ræ Humillimus Capellanus

Archi-Epus Strigon. m. p.

Ezen levélnek eredetije, melyen csak az aláírás („Hum. cap. A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: M. kir. udv. kancz. levéltára „Litteræ Archiepiscoporum" nr. 14. Közölte már e levelet *Fraknói V.*, P. P. lev. 318. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 230—231. l., és P. P. élete (Tört. Életr.), 207. l.

210.

Csak kivonatban volt közölve.

1623. MÁRCZIUS 18.

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Bethlen újabb nyugtalankodásáról vett hírekkel számol be a királynak; óvatosságra int Bethlennel szemben. Németországban Mansfeldet kellene leverni, hogy így ott a béke megóvatván, Bethlen mozdulni ne merjen. Az ország védelmére tesz javaslatokat.

Sacratissima Cæsarea Regiaque M^ttas D^ne D^ne Clementissime.

Quamvis antea quoque aliquoties Majestatem Vestram de conatibus Betlenii, et practicis cum quibusdam Polonis, demisse informaverim, nec dubitem, quin alii quoque Majestatem Vestram iisdem de rebus identidem certiorem reddant, tamen fidelitatis meæ officium puto, importune etiam scribere, quam res magni momenti supprimere.

Hodie accepi literas, ac nuncium expressum ex Ungaria Superiori, certo mihi significantur ista.

1. Etsi antea Betlen titulum Regium deposuerit, nunc tamen passim a suis Rex vocatur; sed et numisma ipsius mittitur, hoc anno cusum, in quo se Regem Ungariæ vocat, quod numisma ego M^tti V^æ mitto.

2. Betlen habuit apud se Turcas circiter viginti, quibus tamen Cassoviæ responsum dare noluit, sed Varadinum secum abducturus erat; certo autem debebat Varadinum movere die 13 Martii.

[1] Ezen burkolt kifejezéssel Pázmány nem kért kevesebbet, mint hogy a király a 20.000 frtnyi zálogösszeget fizesse vissza a Széchy örökösöknek (özvegy Batthyany Ferenczné szül. Poppel Éva, Poppel Mária és gróf Salm Fülöp) és adja át Ramochaházy-nak az apátság jószágait.

3. Male contentus discedit Cassovia, non solum quia Domini Rakoczi ad ditiones Mis V^æ sese receperunt, nec Comitiis interesse voluerunt, una cum multis aliis, verum etiam, quia Comitatus noluerunt ad nutum ipsius omnia facere. Itaque non se aperuit Comitatibus, sed ad festum Sancti Georgii Varadinum Comitia indixit Transylvanis ac Ungaris simul, ibi voluntatem suam aperiet.

4. Dicuntur variæ literæ ad ipsum scriptæ sanguine, quo ex loco, nescitur, quibus sollicitatur ad opem ferendam. Et omnino resolutus videtur ad præmittendum Jagendorffium,[1] et ex illius fortuna consilium capturus, an, et quo debeat ipsemet subsequi. Cosaccos etiam sollicitat, ut sibi adhæreant.

Multæ aliæ particulares oppressiones significantur, quibus aures Mis V^æ obrutas nolim.

Certe, clementissime D^ne, res istæ surda aure præteriri non debent, verendum enim, ne malum hoc graves pariat difficultates, si serpat.

In primis ergo, pro tenui meo consilio, in eo laborandum videtur, ut tempestive Mansfeldius opprimatur, ac subditæ provinciæ M^ttis V^æ in quiete serventur. Neque enim Bethlen se movebit, nisi fomentum extra Ungariam habuerit.

Deinde mihi necessarium videtur, ut superatis omnibus difficultatibus, Dominus Generalis ac Vicegeneralis Ungariæ Superioris, in suis officiis ac stationibus collocentur, et quidem interim, dum Betlen Cassovia abest, et Varadini moratur.

Adhuc Filek, Szendrő et Neihauz commeatu et munitione fortificari deberent, et quod rei caput, militi Ungarica pecunia solvendum. Certo enim sciat M^as V^a vix ullos in his locis præsidiarios permansisse, cum unius mensis stipendio, aridum panem pro octo diebus emere non possint. Et, quod avertat Deus, si Betlen nunc moveret, sine sanguine ac resistentia potiretur omnibus.

Præterea Posonium et Altemburg fortificari deberent. Supra omnia autem, in eo laborandum, ut si quod periculum foret, miles Germanus ad opportuna loca constitueretur.

Pluribus Majestatem Vestram gravare nolens, Deum oro, ut in terris florentem, in cœlo beatam Majestatem Vestram faciat.

Posonii 18. Martii 1623.

Sacratiss^æ Mis V^æ Humillimus Capellanus

Archi-Epus Strigoniensis m p.

[1] Lásd a jägerndorffi herczegről Czobor Imrének Pázmányhoz 1622. febr. 14-iki levelét (*Fraknói*, P. P. lev. 281. l.). V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 5. l.

Ezen levélnek eredeti, Pázmány által egész terjedelmében sajátkezűleg írt, példánya fennmaradt a budapesti Egyetemi Könyvtárban: „Collectio Hevenesiana" XXXIV. köt., 13—15. lapon. Fenti közlés ezen eredetinek nyomán történik. Kivonatot közölt már e levélből *Szalay L.*, Esterházy Miklós II. k., 17—18. l. (V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 63. l., 1. j. és P. P. élete, Tört. Életr., 141. l, 1. j.)

211.

1623. MÁRCZIUS 27.

POZSONY.

Bethlen Gábor erdélyi fejedelemhez.

Bethlennek Horváth György által hozott levelében foglalt vádakat kétségbe vonja, illetőleg enyhíteni törekszik; kéri a fejedelmet a haza és a magyar nemzet iránti szeretetből a béke további fenntartására.

Szolgálatom ajánlása után, Istentől Felségednek minden jókat kívánok.

Az Felséged levelét[1] ma adá meg nekem az Felséged főember szolgája, melyből és az Horváth György uram szavából bőségesen megértettem, nemcsak az Felséged jó igyekezetit, a szent békeségnek megtartására, hanem azon kívül is minemű fájdalmi és neheztelési legyenek Felségednek. Az Isten is úgy áldja meg Felségedet, ha a szent békeségnek megőrzésével ezt a mi kicsiny fogyaték hazánkat és nemzetünket takargatja inkább és velőzteti,[2] hogy sem az számtalan viszálkodások és egyéb Isteni csapások között megepedett állapatját kardra és szerencsére veti. El is hittem, hogy Felséged ennyi sok dolgokban forgolódván, eszében vehette, mely veszedelmes lészen az gyakor zendülés az országokban.

A mi illeti az Felséged neheztelését, elsőben Felséged abban bizonyos legyen, hogy az én kegyelmes uramnak és utánna való böcsületes gondviselőknek nemhogy akaratja, de hire sem volt abban, hogy a szent békeség után valaki Felséged ellen legkisebb dolgot cselekedjék, melylyel az Felséged böcsülete megsértődnék.[3] El is higye Felséged, hogy ha valakit efféle dologban megérnek, büntetés nélkül nem szenvedik. De Felséged okos fejedelem lévén meggondolhatja, hogy ily

[1] Lásd e levelet (márcz. 22.): *Fraknói V.*, P. P. lev. 319—321. l.

[2] *Fraknói* (P. P. lev. 321. l.), „nelőzteti"-nek olvasta, de megkérdőjelezte. „Velőzik" = hízik, gazdagodik (Magyar nyelvtört. Szótár III. k., 1053. has.); tehát akkor: „velőztetni" = gazdagítani.

[3] Bethlen a főleg Thurzó és Pázmány által a soproni gyűlésben Bethlenről állítólag tett sértő nyilatkozatokat értette, valamint Thurzó azon akkori nyilatkozatát, hogy Bethlen a békében reá tett kötelezettségeket csak „propter formam" vállalta el. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 60. l.

nagyon elterjedett sok tartományokban nehéz mindenek kezét és nyelvét kötve tartani. Nem is gondol az oroszlány az eb ugatással. Sőt a nagy fejedelmek soha nagy szólás nélkül nem lehetnek. Elhigye azért bizonyoson Felséged, hogy vigyázás vagyon, és ha kit megérnek, példa leszen egyebeknek. Nem is kétlem, hogy Felséged az magában érzett fejedelmi indulatokból megitilheti, hogy afféle pasquillusokban nagy emberek nem vétkesek.

A több dolgok is, melyek Felségednek sérelmére vannak, tudniillik a szilézíai tisztviselő, és a tanuló deákok állapotja, miben legyenek, nem tudom; de Császár urunknak ő felségének diligenter irtam felőlök, el is hiszem, hogy ő felsége mindeneknek remedeál. De soha Felséged azt Károly herczeg ő Felségéről el ne higye, hogy az uton járó deákokat [1] megbolygattatta volna. Mert uti tolvajokrul nem felelek, de arrul bízvást felelhetek, hogy ő felségek akaratjából bizony csak hajok szála sem esett el.

Ezen kivül való dolgok is olyak, hogy könnyen complanáltathatnak, és a ki azokért háborúságot kivánna, méltó volna feddésre; mert száz és kétszázezer forintban járó dolgot az fejedelmek között könnyű eligazítani.

Azért Felséged az elkezdett jó békeségnek nyomdokit követvén, elméjét csendesitse, és bizonyoson elhigye, hogy az mi kegyelmes urunk az Felségeddel való kötésekben meg nem fogyatkozik.

Én pedig elsőben Istenemet kérem, hogy az Felséged elméjét és szándékát vezérelje az Istennek tisztességére és hazánk megmaradására. Azután pedig azzal ajánlom Felségednek magamat, hogy Felségednek igaz jó akarattal igyekezem kedveskedni, valamig Felséged az én kegyelmes urammal kötött és szentül megerősödött confederatiót követi. Kivánom én is Felségedtül, hogy minden ember szavának helyt ne adjon, hanem az én sinceritásomat vegye kedvesen. Áldja meg Isten Felségedet minden jókkal.

Posonyban 27. Martii 1623.

Felségednek örömest szolgál

Archi-Epus Strigon. m. p.

Ezen levélnek eredetije, mely egészen Pázmány saját írása, fennmaradt az Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltárában: Mike Sándor gyűjteménye 57. sz. Fenti közlés az eredeti nyomán történik. Közölte már e szöveget *Fraknói V.* is. (P. P. levelezése 321—323. l.)

[1] Ez a panasza Bethlennek az volt, hogy Károly főherczeg (II. Ferdinánd fivére, boroszlói és brixeni püspök) elfogatta volna Bethlennek Sziléziából Erdélybe utazó præfectusát, valamint hogy Wittenbergába utazó 15 erdélyi tanulót leöletett volna.

212.

1623. ÁPRILIS 13. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Körmöcz város tanácsához.

Kéri, hogy néhány érseki jobbágytól minapában Körmöcz város hatósága által elkobzott tallérok hátralévő részét is adassák vissza nekik, mert ezen parasztok a török hódoltságban lévén, életök megmentésére kénytelenek a tallérokat beváltani.

Prudentes ac Circumspecti Domini Amici nobis honorandi.

Salute et nostri commendatione præmissa.

Grato animo intelleximus ex literis D^norum^ Officialium Cameræ Cremniciensis, V^ras^ Dominationes Arestatos nuper aliquot Talleros subditis nostris in parte restituisse, quibus ut residuam quoque partem Vestræ Dominationes restitui faciant, rogamus amice. Nolumus equidem, ut contra Suæ Imperatoriæ Mattis mandata, vel in minimo a quopiam delinquatur, sed cum miseri isti rustici, non alicujus quæstus, sed vitæ et capitis conservandi causa (eo quod Turcis deditii sunt) talleros illos commutare voluerint, existimo illos hac in parte juste excusari posse.

His Vestras Dominationes diu feliciter valere optamus.

Tyrnaviæ, die 13. Aprilis Anno 1623.

Prud. ac Circumsp. D. V. Addictissimus

Archi-Epus Strigoniensis m. p.

Kívül:

Prudentibus ac Circumspectis d^nis^ Judici Juratisque Civibus Liberæ Regiæque Montanæ Civitatis Cremnitziensis, Amicis nobis honorandis.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Add. A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt Körmöcz sz. kir. bányaváros levéltárában: Tom. II., Fons 36., fasc. 6., nr. 367. Fenti közlés ezen eredeti alapján történik.

213.

1623. ÁPRILIS 22.

NAGYSZOMBAT.

A bécsi udvari kamarához.

Bár már kevés gabonája van, de igyekezni fog, amennyit képes, a végvárak czéljára kiszolgáltatni. A túróczi és zólyomi tizedbérletek iránt kér értesítést, megtartják-e azokat a folyó évre is. Ha igen, magyar pénzben kéri az árendát. A gabonáért, bár ára most 7 forinton áll, beéri 2½ forinttal mérőnként.

Illustrissimi domini Amici obser^dmi^.

Salute ac servitiorum commendatione præmissa.

Litteras Ill^marum^ DD. V^rarum^ 30. die mensis Martii datas hodie accepi. Et quamvis exiguum admodum supersit mihi frumentum, eo quod et

annus admodum sterilis fuerit, et ad benignam Suæ Majestatis requisitionem exiguum illud, quod provenerat, partim in milites Uyvarienses, partim in Cameram Cremniciensem ac Novisoliensem erogaverim, nihilominus, ut Vestræ Illmæ Dominationes intelligant, me et Suæ Majestati et Vestris Illmis Doibus libentissime inservire velle, diligenter per officiales meos investigari curabo, et quantumcumque ab omnino necessariis usibus meis superfuerit, id totum juxta dispositionem Domini Eszterhazy, usibus Confiniariorum applicabo.

Cœterum: Quandoquidem ad festum s. Georgii soleant Decimarum arendationes fieri: ego quoque Decimas Comitatuum Thurocz et Zolyom[1] hoc tempore arendare debeo. Quod si itaque Vestræ Illmæ Does pro Camera Novizoliensi eas Decimas habere vellent, quæso, id quamprimum mihi significare velint; si enim intra duas septimanas post festum s. Georgii certus non fuero, quod Illmæ Does Vræ Decimas illas habere velint, Arendator meus aliis distrahet. Si autem Illmæ Does Vræ dictas decimas habere voluerint, commissionem unam mittant ad Cameram Cremniciensem, ut intra spacium duorum mensium consuetam illarum Decimarum Arendam in moneta Ungarica persolvant; siquidem moneta Germanica vix jam in uno Comitatu acceptatur, in reliquis omnibus totaliter rejicitur.

Circa precium autem frumenti, pro Confiniariis dandi, illud Illmis DD. Vris significandum venit, quod licet frumenti precium in immensum excreverit, adeo ut septem florenis Ungaricis mensura una vendatur, ego tamen ultra duos florenos et medium non cupio. Atque hæc erant, quæ Illmis DD. Vris significare debui. Quibus de cætero, a Deo felicitatem omnem precor.

Datum Tyrnaviæ, 22. Aprilis 1623.

Illmarum D. D. Vrarum servitor addictissimus

Archi-Epus Strigoniensis m. p.

Kivül:

Illmis Dominis Dnis N. N. Sacr. Cæsar. Regiæque Mattis Deputatis Intimis Consiliar. et Dominis etc. amicis obsermis. Viennæ.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („serv. add. A. E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában: „Hungarn" 1623. évi május havi csomóban. Közölte már e levelet *Fraknói V.*, P. P. levelezése, 328—329. l. Fenti közlés az eredeti után történik. (V. ö. *Fraknói,* P. P. és kora, III. k., 369. l. 1. j.)

[1] Lásd fent, 1622. június 3. levelet.

214.

1623. ÁPRILIS 22.

NAGYSZOMBAT.

II. Ferdinánd királyhoz.

Beszámol arról, miképen gondoskodtak ők ketten, Eszterházy Miklóssal, mint Homonnai György árváinak a király mellett gyámjai, az árvákról és vagyonukról. Kéri a királyt, hogy Bethlenhez küldene követet a zempléni Homonnai-birtokok visszaadása iránt. Sőt Bethlen, szintén gyámi jogot prætendálva, Homonnai György árva leányát, kit Pázmány és Eszterházy nevelésbe adtak volt özv. Thurzó Kristófnénak, szintén követeli és Nyáry úrnőhöz akarja nevelésbe adni, miért ők most özv. Pálffy Miklósnéhoz adták a leányt és kérik a királyt, hogy járna e czélból közben Pálffynénál.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Majestas. Domine Domine clementissime.

Ex benigno Ma^ttis^ V^ræ^ mandato, ego una cum D^no^ Comite Nicolao Esterhasy, non solum personas sed et bona pupillorum Comitis Georgii Homonnay, quanta maxima fieri potuit diligentia, curavimus. Et filiolam quidem, Dominæ Comitissæ Susannæ Erdődy, relictæ viduæ quondam Christophori Thurzó, educandam dedimus, bonorum etiam administrationem, quantum ratio temporis ferebat, ordinavimus. Cœterum, Princeps Betlem, bona omnia quondam Comitis Georgii Homonnay, in iis Comitatibus existentia, quos Ma^ttas^ V^ra^ ipsi concessit, curanda ipse suscepit, remotis iis, qui per nos fuerant rerum administrationi adhibiti, prætendens se quoque Tutorem nominatum per viduam Comitis Homonnai nuper defunctam.

Cum igitur prædicta vidua, contra voluntatem ac dispositionem Testamentariam Comitis ordinare haudquaquam potuerit; et præterea maximum præjudicium ex eo oriatur, si Ma^tas^ V^ra^ jure suo Supremi Tutoratus non utatur; idcirco Ma^ttem^ V^ram^ demisse ac instanter rogo: dignetur per suos Internuncios diligenter hoc negocium cum Principe tractari facere.

Cœterum: Quia eodem prætenso Tutorio titulo minacibus literis D^nam^ Comitissam Erdődyanam cogit, ut[1] puellulam Homonnayanam cuidam d^næ^ Nyáry educandam tradat. Idcirco nos cum D^no^ Comite Eszterhasy consultum existimavimus, si quamprimum dictam puellulam abduci ac Magnificæ Dominæ relictæ Nicolai Palffy viduæ educandam tradi curaverimus, ne quo pacto cum aperto salutis discrimine, in potestatem

[1] *Fraknói* az itt következő szókat, helyesebben sorokat (igen halvány írás) részben olvashatatlanoknak találván, így (csonkán) másolt: „ut puellulam Homonnaianam cuidam . . . . educandam tradat . . . . . dictam puellulam abduci ac magnificæ relictæ Nicolai Pálffy viduæ etc. (P. P. lev. 327. l.) A szöveg mégis, bár nehezen, elolvasható, mint fent.

Betlenii deveniat. Factura est Majestas Vra, Regia sua benignitate dignam clementiam, si dictæ Dnæ Pálfyanæ, per literas, educationem orphanulæ commendarit.[1] Servet Deus Mattem Vram diutissime salvam, ac feliciter imperantem.

Datum Tyrnaviæ, 22. April. 1623.

Sacratissimæ Mattis Vræ

Humillimus Capellanus

Archi-Epus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Hum. cap. A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban (az Akadémiától ide került kéziratok közt): M. kir. kancz. Levéltár, „Litteræ Archiepiscoporum" 1623. é. 13. sz. *Fraknói* is közölte már (Pázmány P. lev. 326. sz. l.), de mint említettük, kissé megcsonkítva. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

215.

1623. ÁPRILIS 29.

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Értesíti a királyt Lépes győri püspök haláláról; kéri a királyt, kiváló gonddal választaná meg az új püspök személyét; névszerint ajánlja Dallos Miklós váczi püspököt, Váczra pedig Sennyey boszniai püspököt, kit egyúttal kanczellárrá lehetne kinevezni, de a kanczellárságra a magyar tanácsnak jelölési jogát kéri figyelembe venni; a püspökségekre nézve a királynak egészen szabad keze van. Titkárának az ő saját magánügyeire vonatkozó előterjesztéseit kéri figyelembe venni.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Mttas Dne Dne Clementissime.

Ut mortalia omnia interitui obnoxia sunt, Auguste Cæsar, ita Deo disponente Rss Ds Episcopus Jauriensis Vice-Cancellarius Mattis Væ[2] diem suum hesterna die obiit Jaurini. Cum autem non sim nescius, futuros qui hoc munus Episcopale sollicitaturi sunt, pro debito officii mei volui Majestatem Vm demisse informare, Ecclesiæ illi, tanquam Suffraganeum Archi-Episcopi Strigoniensis, ejusmodi virum præficiendum esse, qui pietate in Deum, zelo Religionis, maturitate judicii, fidelitate in Majestatem Vm et Augustam domum Austriacam, sit insignis; nec tam ambiendo, quam laudabiliter se gerendo, ad hoc onus promoveatur.

[1] Érdekes, hogy 1628-ban épen ezen leány miatt keletkezett a Pázmány és Esterházy közti ellentét is. Esterházy egy szegény rokonához (Esterházy rokona) kívánta férjhez adni; Pázmány ezt ellenezte és azt kérte a királytól (1628. márczius 10.), hogy mint főgyám venné udvarába a leányt (1628-ban is csak 12 éves volt) és így jutalmazná meg ő benne apjának szolgálatait. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. köt., 322. l.

[2] Lépes Bálint győri püspök, vál. kalocsai érsek.

Quia vero ex officii mei rationibus, incumbit mihi, ut habita ratione curæ animarum ac promotionis Religionis, demisse Majestatem V^m^ informarem de iis, quæ utilissima censeo ad Dei gloriam; idcirco nemine rogante, nemine apud me verbo ullo instante, quod coram Deo, et Ecclesiæ, et obsequio Majestatis V^æ^ utilissimum existimo, humillime suggero, obnixe Majestatem V^m^ rogando, ne extortis commendationibus locum dare dignetur, sed eum Ecclesiæ Jauriensi præficere velit, qui id, quod Episcopi est, naviter agat.

Itaque dignetur M^as^ V^a^ ad Jauriensem Episcopatum promovere Rss. D. Nicolaum Dallos Episcopum Vaciensem; ad Episcopatum vero Vaciensem Rssm. D. Sennyei.[1]

Ad Vice-Cancellariæ officium autem quod spectat, D^s^ Sennyei aptissimus ad illud munus obtinendum videtur, et accedente Episcopatu Vaciensi, aliqui etiam proventus, duarum triumve millium florenorum accedent. Ne tamen D^s^ Palatinus, ac alii occasionem querelæ habeant, quod sine Consilii Ungarici opinione Vice-Cancellariatus sit collatus, Majestas V^a^ post factam nominationem Episcoporum, dignetur ad Consiliarios scribere, ut nominent personas aptas ad Vice-Cancellariatum. Nam Consiliarii plures nominare debent, ex quibus Majestas Vestra ipsa eligere potest. Quod ad episcopos autem attinet, nihil necesse est, opinionem de iis nominandis exquirere, siquidem in pacificatione Viennensi, quam aliæ Constitutiones roborant, Regiæ M^tti^ integrum relinquitur, ut pro suo arbitratu Episcopos nominet.

Expedivi cum his litteris ad M^m^ Vestram Secretarium meum Egregium Joannem Törös, cui alia quoque privata mea negotia commisi, quem ut M^as^ V^a^ clementer exaudire dignetur, humillime rogo.

Servet Deus M^m^ V^m^ felicissime imperantem.

Posonii 29. Aprilis 1623.

Sacratiss^æ^ M^tis^ V^æ^ Humillimus Capellanus

Archi-Epus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely egész terjedelmében Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: M. kir. kanczelláriai Levéltár „Litteræ Archiepiscoporum“ nr. 11. E kézirat ideiglenesen az Akadémiáé is volt, most is rajta a jelzés: „M. Akad. könyvtára“. Közölte már e szöveget *Fraknói V.,* P. P. lev., 330—331. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

[1] Pázmány ajánlása eredménnyel járt. Ezt konstatálja a Verdenberg cs. titkár által a levél hátára jegyzett május 4-iki határozat. Lásd e határozat szövegét: *Fraknói,* P. P. lev., 331. l.

216.

1623. MÁJUS 8. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Thurzó Szaniszló nádorhoz.

Ellenzi, hogy a soproni országgyűlés végzése szerint Győrre küldendő commissio most szálljon ki, mikor a főérdekeltnek: a győri püspökségnek (meghalván a püspök) nincs képviselője; azért kéri a commissio tárgyalásainak elhalasztását; ellenkező esetben metropolitai jogon tiltakozni fog a tárgyalások ellen, hogy a püspökség joghátrányt ne szenvedjen.

Ill^me^ d^ne^ Comes, amice obs.

Salute ac paratissima servitiorum commendatione præmissa.

Isten sok jókkal áldja meg kegyelmedet. Az kegyelmed levelét vettem, és megértettem: soha az én intentióm nem volt, és nincs is, hogy az győri commissiót impediáljam és az ország végezése szerint annak végbenvitelét tartóztassam. De az ország sem napot, sem holnapot nem præfigált az Commissiónak, és valamint ennyi holnapig elhalasztatott absque præjudicio jurium Regni, úgy ezután is, ha egy vagy két holnapig haladna, nihil mutaretur in substantia negotii. Azt is meggondolván, hogy aki principalis a commissiónak kivánságában,[1] az megholt és successora nincsen, két okbul viseltettem, melyért az commissionak csak dilatióját és nem omittálását kívántam. Egyikért azért, hogy valami injuria ne lenne az parsnak, mely comparere non potest, et est pincipalis. Másikért azért, mert ha az mandatum az ország végezése szerint leszen, nemcsak inter Capitulum, hanem etiam inter Episcopum, et Dominos Capitaneos[2] kell az commissionak lenni. Azért az commissio idején is exceptiok lehetnek, és talám nagyobb inconvenientia jő ki belőle, ha oda mennek és semmit nem végeznek az urak. Én megírtam az én tetszésemet, mely az ország végezése és törvénye szerint azt itélem hogy helyes. Nem is látom, mint tehessenek törvényt az commissarius urak parti principali non existenti. Mindazáltal, ha az kegyelmed itéleti úgy találja, hogy jobb az commissiót sine aliqua dilatione prosequálni, én abban egyebet nem mondhatok, hanem hogy az az püspökség az én jurisdictióm alatt levén, tartozom vele, hogy protestatiót tetettessek, hogy si quæ in præjudicium Episcopi (qui pro nunc causam suam proponere non potest) agerentur, ea pro nullo habeantur. A több dolgokban semmi közömet nem ártom. Ezt

[1] Ez Lépes Bálint († 1623. április 28.) győri püspök volt.

[2] A győri főkapitány ekkor *Prainer János* volt. Lásd ennek Pázmányhoz (a káptalannal való viszályban) intézett két érdekes levelét: *Fraknói*, P. P. lev. 334—338. l.

sem mívelném, ha obligatiómban nem járna. A kegyelmed jó itélete rajta, talám quod differtur, non aufertur. Mert kegyelmed bizonyoson hiheti, hogy azt az commissiót én igen akarom, hogy az ő felsége rendelése szerint meg legyen. Ezzel Isten kegyelmedet sokáig éltesse jó egészségben.

Datum Sellyæ 8. Maji Anno 1623.

Illustrissimæ Do. Vræ Servitor et amicus paratissimus

Archi-Ep. Strigoniensis m. p.

Kivül:

Illmo dno Comiti Stanislao Thurzo de Bethlemffalva, Regni Hungariæ Palatino, Judici Cumanorum, perpetuo terræ Scepusien. ac Comitatus ejusdem Comiti supremo, S. Cæs. Regiæque Mattis Consiliar. et per Hungariam Locumtenenti, etc. dno et amico obs.

Ezen levélnek itt közölt eredetije, melyen csak az aláírás („A. E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: Kincstári Levéltár, Acta Thurzoiana, fasc. 109. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

217.

1623. MÁJUS 9.

SELLYE.

Nagyszombat sz. kir. város tanácsához.

Megparancsolta újvári gazdatisztjének, hogy a Nagyszombat város által panaszolt ügyben törvénynapot tűzzön ki és igazság szerint döntsön.

Prudentes ac Circumspecti Domini, amici observandissimi.

Salute ac nostri paratissima commendatione præmissa.

Áldja meg Isten kegyelmedet minden jókkal. Minemő dolog felől talált meg legyen kegyelmedtek bennünket, az kegyelmedtek levelét megolvasván, értjük. Azokáért mind az kegyelmetek kérésére, s mind penig az közönséges igasságra tekintetünk lévén, megparancsoltuk Zalai Tamásnak, mostani ujvári tisztviselőnknek, hogy törvénynapot præfigálván, a mi az egy igazság, azt cselekedje. Valamikor ez parancsolatunkat veszi tisztviselőnk, úgy cselekeszik, hogy egy félnek sem leszen semmi præjudiciomja. Isten éltesse sokáig kegyelmeteket.

Sellyæ 9. Maji. Anno 1623.

Prudentium ac Circumspectarum Do. Vrarum addictissimus

Archi-Ep. Strigoniensis m. p.

Kivül:

Prudentibus ac Circumspectis dominis Judici Juratisque Civibus Liberæ Regiæque Civitatis Tyrnaviensis, Dominis Amicis observandissimis.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Add. A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt Nagyszombat sz. kir. város levéltárában (városháza): „Litteræ Archiepiscoporum sæc. XVII." felírású fasc.-ban. Közölte már e szöveget *Fraknói V.*, P. P. lev. 332—333. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

218.

1623. MÁJUS 10-IKE ELŐTT.

(S. d.)

II. Ferdinánd királyhoz.

Kéri a királyt, hogy 100.000 frt vagy valamivel még több értékű ingatlanokat engedne át a Pázmáneum részére a császárra szálló felső-ausztriai javakból úgy, hogy a vételárat két részletben fizethesse le, vagy pedig engedné meg, hogy valamely elzálogosított ausztriai jószágért a zálogösszeget lefizetvén, az a király által kiváltassék és a Pázmáneumnak átengedtessék.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Majestas, Domine Domine clementissime.

Demisse antea quoque supplicaveram Majestati V^ræ^ Sacratissimæ, ut ex bonis ad Majestatem V^ram^ devolutis pro Alumnatu Clericorum Hungarorum Viennæ fundando, aliqua, valoris centum et amplius millium florenorum Hungaricorum, mihi benigne faceret venalia, ea quidem conditione, ut in precio eorundem, in primis quadraginta millia florenorum, vel etiam aliquanto plus, et postea residuum persolverem.

Cum itaque tantam in Hungaria sacerdotum penuriam videam, ut plurimæ in dies animæ absque cura et solatio spirituali pereant: humillime iterum atque iterum supplico Majestati V^ræ,^ dignetur pro memorato Alumnatu, in provincia Majestatis V^ræ^ fundando ac erigendo, in Ecclesiæ commodum ac emolumentum, certa bona in Austria superiori, eodem precio, quo aliis, facere venalia, vel certe, cum non pauca in Austria bona pignoris titulo elocata habeat Majestas V^ra,^ dignetur aliqua ex illis, pignore a me deponendo, redimi et dicto Alumnatui benigne applicari facere. Quam Majestatis V^ræ^ benignitatem devotæ meæ, nec non futurorum alumnorum, ac eorum omnium, in quorum animæ salutem, res ista cedet, preces apud Deum promerebuntur. Benignum a Majestate V^ra^ expectans responsum.[1]

Sacratissimæ Majestatis V^ræ^ Humillimus capellanus

Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

[1] A Pázmáneum részére nem sikerült ilyen ingatlanokat szerezni az érseknek, hanem a vételárnak szánt 100.000 forintot alapítványi tőkévé tette és 5%-os kamatra az alsó-ausztriai rendeknél helyezte el. Lásd alább a Pázmáneum (2-dik) alapítólevelét (1623. szept. 20.). V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 128. l.

Kivül:

Ad Sacratissimam Cæsaream Regiamque Ma^{ttem} Dominum clementissimum humillima supplicatio Archiepiscopi Strigonien.

Ezen emlékiratszerű levélnek eredetije, melynek sem szövege, sem aláírása nem Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában: „Hungarn" 1623. évi május havi csomóban, mint az 1623. május 10-én e levél alapján hozott császári határozat melléklete. Közölte már e levelet *Fraknói V.*, P. P. lev. 333—334. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

219.

1623. MÁJUS 12. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Thurzó Szaniszló nádorhoz.

Kéri a nádort, hogy az Erdélybe küldendő követeknek kösse lelkükre, mikép a liszkai dézsmának az érsek kezeire való visszabocsátását követeljék.

Ill^{me} d^{ne} Comes d^{ne} amice obs^{me}

Salute ac servitiorum meorum paratissima commendatione præmissa.

Mivelhogy Ö Felsége kegyelmedre dirigálta az erdélyi fejedelemhez menő internuntiusoknak[1] elbocsátását, akarám kegyelmedet ez levelem által requirálnom, és szeretettel kérnem, ne feledkeznék el kegyelmed az én dolgomrul is, az liszkai processusnak dézmáját ő maga az fejedelem percipiálta ez esztendőben, noha azt senkinek nem inscribálta volt és (?) háború alatt, és vigore pacificationis de facto meg kellett volna eresztени, sőt talám kegyelmednek juthat eszében, hogy az nikelspurgi tractakor Cassay István által reá is felelt vala az fejedelem, hogy mindgyárt megbocsátatja. Az szüret után is Kovaczósi (sic!) uram által ő felsége azt íratta énnekem, hogy én számomra szedték az dézmát, maga én számomra csak egy csöp bort sem hagytak percipiálni az én emberemnek. Hagyja meg azért kegyelmed diligenter az én szolgálatomért az internuntiusoknak, hogy mind az tavali désmát, s mind az tavali beszedett proventust nyerjék vissza ő felségétül. Isten kegyelmedet sokáig tartsa jó egészségben.

Datum Selliæ 12. Maii 1623.

Ill^{mæ} Dominat. V^{ræ} Amicus ad serviendum paratus

Archi-Epus Strig. m. p.

[1] A követek voltak: Szentkereszty Jakab kamarai tanácsos és Izdenczy János. V. ö. *Fraknói*, P. P. és kora II. 64.

Kivül:

Illmo domino Comiti dno Stanislao Thurzó de Bethlemffalva, Regni Ungariæ Palatino . . . . . (stb. czímzés úgy mint fent több levélnél).

Ezen levélnek fentközölt eredetije, melyen csak az aláírás („Am. ad s. p. A.-E. Strig.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban, Kincstári Levéltár, Acta Thurzóiana fasc. 109. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

220.

1623. JÚLIUS 14. *Kiadatlan.*

SZENTKERESZT.

II. Ferdinánd királyhoz.

Hálát mond a pisetum-jog visszaállításáért a maga és az egész magyar egyház nevében.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Mattas, dne dne clementissime.

Ex benigna Mattis Vræ Sacratissimæ clementia, Pisetum ab antiquo ad Archiepiscopatum spectans, Jure postliminii, Ecclesia Strigoniensis recepit. Quo nomine, non ego solum minimus Matt. Vræ Capellanus, sed tota Ecclesia Ungarica obligatissimam se sentit: Deumque Opt. pro æterna ac temporali Matt. Vræ felicitate deprecatur.

Ego vero etsi ita obsequendi studio iam ante obstrictus sim Matti Vræ, ut nulla propemodum accessio fieri posse videatur, novo tamen hocce benignitatis incremento ita me ad obsequia M. V. devinctum sentio, ut quamdiu spiritus hos reget artus, et apud Deum assiduum me deprecatorem et Regiæ clementiæ enchomiastem (sic!) M. Vra sit habitura. Quam ut Deus felicissime ad Annos plurimos, una cum Serenissima Imperatrice Augusta, ac dulcissimis Liberis tueatur, voveo.

Ex Oppido S. Crucis die 14. Julii Anno 1623.

Sacratissimæ Mattis Vræ

Humillimus Capellanus

Archi-Episcopus Strigonien. m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Hum. Cap. Archi-Episc. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a budapesti Orsz. Levéltárban: Kanczelláriai Osztály, Hungarica: „Pozsonyi" gyűjt. XIV. 9. Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 55., 432., III. k. 358. l. és fentí: 1622. szeptember 7., 30., október 3. és október-november havi, az 1623. február 14., márczius 6-iki leveleket, valamint az alábbi: 1623. november havi, 1624. szeptember 5., 17., 1625. január 16., július 10-iki leveleket; e levelek közül legfontosabb az 1623. október-november hó körül megírt emlékirat.

221.

1623. JÚLIUS 21. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Thurzó Szaniszló nádorhoz.

A király parancsa szerint vasárnap átmegy Nagyszombatba a nádorral való tanácskozás végett.

Illustrissime d^ne^ Comes observan^me^.

Salute ac servitiorum meorum paratissima commendatione præmissa.

Én csak ma tizenegy óra tájban érkezém ide az sellyei házamhoz, az kegyelmed levelét penig ez órában vettem, mind az ő felsége mandatomának includált pariajával; melyben parancsolja Ő Felsége az mi kegyelmes Urunk, hogy az előttünk való vasárnap Zombatban gyüljünk, néminemü dolgokrúl consultálkodván. Én is azért, Isten egészségemet megtartván, azon leszek, hogy vasárnap bemenjek Zombatban, holnap immár, minthogy idnep (sic!) is vagyon, és az út miatt meg is fáradtam, itt házamnál maradok. Tartsa Isten kegyelmedet sokáig jó egészségben.

Datum Sellyæ 21 Julii Ao 1623.

Illustrissimæ Do. Vestræ

Stor et amicus paratissimus

Archi-Epus Strigon. m. p.

Kivül:

Illmo domino Comiti Stanislao Thurzo de Bethlemffalva, Regni Hungariæ Palatino, Judici Cumanorum, perpetuo Terræ Scepus. ac Comitatus ejusdem Supremo ac perpetuo Comiti, Sacr. Cæs. Regiæque Ma^ttis^ Consilio ac per Hungar. Locumtenenti etc. D^no^ amico obser^mo^.

Ezen levélnek fentközölt eredetije, melyen csak az aláírás („A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: Kincstári Levéltár: Acta Thurzóiana fasc. 109. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

222.

1623. JÚLIUS 31-IKE ELŐTT.

(S d.)

II. Ferdinánd királyhoz.

Kéri a kormányzótanács es a nádor megkeresésére a végvárak czéljaira átengedett 1130 mérő buzának árát, 1 forint 50 dénárjaval, a körmöczi kamara által magyar pénzben kifizettetni.

Sacratissima Cæsaræ Regiaque Majestas, Domine, Domine clementissime.

Ad requisitionem Excelsi Deputati Consilii Intimi Majestatis Vestræ[1] et instantiam Ill^mi^ D^ni^ Comitis Nicolai Eszterhasy, in usum Confiniariorum concessi[2] mille centum triginta metretas tritici, singulas metretas pro uno floreno Hungarico ac denariis quinquaginta. Demisse itaque Majestatem V. rogo: dignetur, data ad Cameram Cremniciensem benigna commissione, prætactum frumenti precium in moneta Hungarica juxta contractum, et oblationem memorati Excelsi Deputati Consilii intimi, ad quietantiam dicti D. Eszterhasy persolvi facere. Benignum Majestatis V^ræ^ expectans responsum.

Sacratissimæ Majestatis V^ræ^

Humillimus ac fidelis servitor ac capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Kívül:

Ad Sacratissimam Cæsaream Regiamque Majestatem D^num^ D^num^ clementissimum.

Memoriale

Archi-Episcopi Strigoniensis.

Ezen emlékiratnak eredeti példánya, mely nem Pázmány kezeírása, (az alaíras sem), fennmaradt a bécsi udvari kamarai levéltárban „Hungarn" 1623. évi csomóban augusztus 7-iki akta mellékleteként Az emlékirat hátsó lapjan olvasható udvari kamarai határozat julius 31. kelt Közölte már e levelet *Fraknói V.,* P. P levelezése, 342—343. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

[1] Ezen tanács II. Ferdinánd távollétében (1622 októbertől 1623 márcziusig) vezette a kormányzást. Lásd alább 1623 augusztus 17-iki levelet. A Pázmányhoz intézett megkeresés tehát mindenesetre meg a király távollétében adatott ki

[2] Egyes elsőszemélyben (concessi ego)

223.

1623. AUGUSZTUS. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Kristóf heiligenkreuzi apát, alsóausztriai képviselőhöz.

Köszönetet mond az apátnak jóindulatáért és kéri őt, hogy az alsóausztriai rendeknél oda hasson, hogy a nekik kölcsönzött összeget (Pázmáneum 100.000 frtnyi alaptőkéje) teljes értékében és örök tartozásként fogadják el.

Reverendissime D^ne, frater observandissime.

Salute ac servitiorum meorum commendatione præmissa.

Perscripsit ad me Secretarius meus, quam candido ac syncero affectu Reverendissima D. V^a negotium, non tam meum, quam Dei ac Religionis promotum eat. Pro quo tam salutari zelo etsi Reverendissima D. V^a. uberem a Deo mercedem reportabit, me quoque tamen sibi ac suis, obsequiis arctissime devinxit. Certe mi Domine Reverendissime, nisi succrescentium Sacerdotum Seminarium habeat Ungaria, solo defectu Sacerdotum Religionem omnem amittet.

Rogo igitur impense Reverendissimam D. V^ram, velit mihi in hoc negotio patrocinari ac ad æquabiles terminos rem reducat. Nimis enim grave ac onerosum videtur, quod et monetam medio valore acceptare et censum imminuere, et perpetuitatem nullam promittere velint. Confido autem ita prudentia ac zelo Reverendissimæ D^nis V^æ omnia moderanda, ut et ego ex obligato reddar multo obligatior. His Reverendissimam D. V. felicissime valere ex animo cupio.

Posonii [. . . .][1] Augusti 1623.

Reverendissimæ d^nis V^æ

Servitor et filius addictissimus

Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

Kivül:

Reverendissimo domino Joanni Christophoro Abbati Sanctæ Crucis, Statuum Inferioris Austriæ Deputato, etc., Domino et fratri observandissimo. Viennæ.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely a külső címiratot kivéve egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az alsóausztriai Heiligenkreuz cistercita-apátság levéltárában: Rubrik 47. (St. Gotthard), Fasc. XXV., Nr. 21. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

[1] A dátum számjele ollóvágás folytán eltünt.

224.

1623. AUGUSZTUS 1.

POZSONY.

Eszterházy Miklós országbíróhoz.

Gyengélkedése elmúlván, Szenczen át Pozsonyba jött Sennyeyvel, kit Eszterházyhoz küldött, de utóbb vévén levelet, Izdenczy által küldi utána e levelet. Értesíti a Németországból jött győzelmi hirről, mely ha igaz, Bethlennek is kijuthat hasonlóból.

Ill^me^ D^ne^ Comes.

Post mea servitia. Hesterna die magnis doloribus, et cruciatibus, ex Cholica passione vel vero ex Arena subortis aliquantulum sublevatus, cum Domino Senniey ad Szencz (sive Warpergh), hodie vero huc pervenimus. Post prandium expedivi Dominum Senniey, qui tribus ante adventum servitoris Ill^mæ^ Do^is^ V^ræ^ horis discesserat; ideoque Dno Izdenczy,[1] qui hic apud me existens, hodie per Danubium traiciendo, tota nocte proficiscetur, literas commisi. Mihi quidem Vienna perscriptum non est, sed certo nuncio hodie mihi adlatum, cum Helbestadensi[2] generali pugna certatum, ac totum ipsius Exercitum deletum esse. Narratur, quinque vel sex viros Principes in pugna periisse, et ipsum quoque Helbestadensem non inveniri.[3]

Quæ si ita sunt, Vestra D^o^ certo credat, quod Transylvania quoque sentiet saporem. Utinam res ita verificetur![4] Expecto confirmationem.

Valeat Vra D^o^ feliciter.

Posonii 1. Augusti Anno 1623.

Ill^mæ^ D. V^ræ^

Archi-Episcopus Strigoniensis.

Kívul, egykorú írással:

Literæ D. Archi-Eppi Strigoniensis ad D. Comitem Nicolaum Eszterhas de Galantha 1. die Aug. 1623. Posonio datæ, in Latinum translatæ.

[1] Izdenczy július elején megjött Bethlennek junius 30-iki levelével, melynek szövegét lásd *Fraknói,* P. P. lev. 341. l

- Helyesen „Halberstadiensi". Ezen u. n. „halberstadti" herczeg (Christian von Halberstadt) egyike volt az evangélikus unio 3 kalandorvezéreinek (Ernst Mansfeld es Friedi Baden-Durlach gróf volt a másik kettő).

[3] Ezen győzelmet *Tilly* aratta a halberstadti „herczeg" felett.

[4] Ezen ártatlannak látszó megjegyzés később nagy zavarokat okozott, mert Bethlen megtudta e levél tartalmát és egyenesen fenyegetésnek tekintette Pázmány megjegyzését es „casus belli"-nek nevezte meg, amikor 1623. augusztus végén seregével, melyet már 16-án elindított Kolozsvárról, Magyarországba betört. Lásd alább 1623. őszén írt levelet. V. ö. *Fraknoi,* P. P. és kora II. k. 71 III. k. 361—362. l.

Ezen levélnek fenti fordításos másolata (magyar eredetiből), melyen az aláírás is idegen kéz írása, fennmaradt az Országos Levéltárban (Budapest): M. kir. Kancz. Levéltár: „Litteræ Archiepiscoporum" 1623. évi 10. sz. alatt. A levélen olvasható a kir. kanczellária iktatása is: „1623. 1. Aug. Strigoniensis Archi-Eppus ad Palatinum de certa Pugna cum Helberstadiensi commissa". Közölte már e szöveget *Fraknói V.*, P. P. lev. 343. l. Fenti közlés az Orsz. Levéltár példánya után történik.

225.

1623. AUGUSZTUS 6.

POZSONY.

Thurzó Szaniszló nádorhoz.

Későn (6 nap mulva) kapván meg a nádor levelét, sietve válaszolja: A törökhöz küldendő követ instructiója szerint járjanak el a követek (a második követ: Izdenczy) és igyekezzenek a török előtt a Bethlennel való egyezkedéseket kimenteni és viszont a törököktől szenvedett alkalmatlanságokat felsorolni.

Illme d^nc^ Comes, amice observandissime.
Salute ac servitiorum commendatione præmissa.

Az keg^d^ levelét, mellyet 31 Julii Semptérűl énnekem írt, most estve késő hozá meg az Posta. Mint esett ez az készedelem (sic!), nem tudom. És jóllehet talám immár keg^d^ az több Consiliárius Urak Tanácsát vevén választ is irt ő Felségének, mindazonáltal az én vékony tetszésemet meg akarám én is keg^dnek^ irnia.

Fundamentomul azért azt vetem. 1. Hogy immár az Principalis Orátornak Instructioja vagyon, és hogy Izdenczy uramnak, úgy mint Principálissától az fő Orátortúl kell várni, és azzal eggyütt érteni, annak utánna azon kell lenni, hogy az békeség az törökkel megmaradjon. Efelöl tudván mind Magyar Országnak, s mind Erdélynek állapatját Izdenczy uram, hogy minden falsas persuasiones et impressiones, mellyekkel az Törököt frigybontásra ingerlik a békételen emberek, diluálja. Az Magyar Nemzetnek Császár és koronás királyunkhoz való igaz hűségét elhitesse, és hogy valamit a Magyar Nemzetség ez elmult háborúban az Bethlen Gábor felemelésére czelekedett, azt mind coacte czelekette, mivel hogy Császár urunknak, a több Rebellisi ellen messze voltak Hadai, és az Bethlen Gábor hittel kötött igéretihez bizván, Magyar Országbúl minden Hadait kivitte volt ő felsége: Végezetre az Végbeli Capitányoktúl és az hódolt vármegyéktűl jeczesben (sic!)[1]

[1] Hihetőleg: „jegyzésben".

kellene venni, minden Difficultásokat, mellyek az végbeli törököktűl vadnak, és azoknak Rectificátiójában kellne fáradozni. Ezzel Isten k^gdet^ tartsa meg.

Posonii 6. Augusti 1623.

Illmæ Do. V^ræ^ Servitor et amicus paratissimus

Archi-Eps Strig. m. p.

Ezen levélnek eredetije, melyen csak az aláírás („serv. et am. par. A.-E. Strig.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. Kancz. Levéltár: „Transylvanica" nr. 31. Közölte már e levelet *Fraknói V.* is. (P. P. lev. 344 l.) Fenti közlés az eredeti alapján történik.

226.

1623. AUGUSZTUS 17. ELŐTT.

(S. d.)

A bécsi udvari kamara elnökéhez.

A végvárak czéljaira a cs. kormánytanács kérésére 5 hónap előtt átengedett 1150 mérő gabona árát kéri, de árát (1 frttal olcsóbban) 1½ frtban számítva.

Illustrissime Domine. Servitia mea commendo.

In absentia Suæ Majestatis Sacratissimæ Domini deputati in forma patenti me assecuraverant, quod si frumentum aliquod pro usibus confiniorum dedero, intra spatium duorum vel trium mensium pretium solvi curabunt moneta Ungarica.[1]

Lapsi jam sunt quinque menses; necdum solutum est.

Præterea de pretio frumenti ita conventum fuit, ut pro mensura solverentur duo floreni Ungarici et medius.

Ego autem viso præsenti statu, libenter condono unum florenum ex quavis mensura, et contentus sum, ut florenus cum dimidio solvatur.

Apparet vero ex quietantia domini Eszterház perceptas esse mensuras mille centum quinquaginta, quarum pretium per florenum et medium facit mille septingentos viginti quinque florenos.

Rogo itaque Vestram D. Illm., velit de hac quoque summa commissionem ad Cameram Cremniciensem expedire. Deus Ill^mam^ D. V. salvam velit.

Ill^mæ^ D. V. addictissimus servitor

Archi-Epus Strigoniensis m. p.

Kívül:

Ad Ill^m^ D. Aulicæ Cameræ Præsidem.

[1] Lásd fent: 1623. április 22. és júl. 31. levelet.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely egészen (a külső czímirat is) Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi udvari kamara levéltárában: „Hungarn" 1623. évi csomóban. A levél külsején a kamarának 1623. augusztus 17. iktatása olvasható; a dátum épen ez alapon volt hozzávetőleg meghatározható. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte már e levelet *Fraknói V.,* P. P. lev., 346—347. l. V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora, III. k., 369. l.

227.

1623. AUGUSZTUS 17. *Kiadatlan.*

WIEN.

VIII. Orbán pápához.

Gratulál az új pápának megválasztatásához; kéri a pápát a vallási közömbösségben szenvedő országnak támogatására.

Beatissime Pater ac Domine clementissime.

In hisce Septemtrionis partibus, inter alios Sanctæ Sedis Apostolicæ obsequentes filios, ego quoque minimus, committere non potui, quin exuberantem animi voluptatem ex Pontificatu Sanctitatis Vestræ conceptam,[1] adstricta hac scriptione promerem.

Deo igitur præpotenti, quas animus concipere potest, maximas persolvo grates, quod talem ac tantum Pontificem Ecclesiæ suæ præposuerit, qui tam perturbatis Reipublicæ temporibus et sanctitate vitæ, et Prudentia singulari clavum regeret; atque ut summum istud fastigium Sanctitati Vestræ sit diuturnum, vota ad Deum concipio.

Illud a Sanctitate Vestra humillime rogo, ut hasce Regiones, ut aëris temperie, ita Religionis tepore rigescentes, paterni sui affectus ardore reficiat meque inter minimos Sanctitatis Vestræ filios, benignitate Paterna complectatur.

Servet D. E. V. S. Sanctitatem Vestram diu felicissime.

Viennæ, 17. Augusti. Anno 1623.

Sanctitatis Vestræ humillimus Servus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Eredetije a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. cod. 6893. fol. 23r. Csak az aláírás („hum. s. Arch. Str.") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

[1] VIII. Orbán (Maffeo Barberini bíboros) 1623. augusztus 6-án választatott meg pápává. Elődje: XV. Gergely, júl. 8-án halt meg.

228.

1623. AUGUSZTUS 29. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Lobkowitzi Poppel Zdenko Adalbert csehországi kanczellárhoz.

Pázmány elküldi titkárát egy másik embere kíséretében Lobkowitzhoz és kéri, ajánlaná őket Berka nevű úrnak, hogy ez sürgősen intézné el a tőle kért ügyet.

Illmo Sig^re mio colendissimo.

Mando il mio segretaro insieme con un mio gentilhuomo al Sig^r Berka, accio mostri qualche Signoria conforme al commandamento di Sua M^tta: Pregho V^a Sig^ria con quel magior affetto che posso, accompagni con una Sua letterina questi miei gentilhuomini al Sig^r Berka, preghandolo che senza danno del Patrone faccia la espedizione di questo negozio con quella prestezza et sodezza che conviene. Restaro obligatissimo à V^a Sig^ria per tal grazia, et gli pregho da Dio ogni felicità compita.

Da Sellia alli 29. d'Agosto 1623.

Di V^a Sig^ria Illma Affettionatisso servitore

L'Arcivescovo di Strigonia m. p.

Kivül:

All' Illustrissimo Sigr. mio os^mo il Sigr. Sdenko Poppel, Gran Cancelliero di Bohemia.

Ezen levélnek eredeti példánya — mely egészen Pázmány kezeírása — fennmaradt a Lobkowitz herczegi család raudnitzi levéltárában (Csehország): D. 254. sz. alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik. A levélmásolat a herczegi levéltáros által lőn kiállítva és e kötet közrebocsátójának rendelkezésére bocsátva. Rövid kivonatát közölte: Óváry, Regesták, III. köt., 515. sz. (83. l.)

229.

1623. OSZÉN.

II. Ferdinánd királyhoz.

Kétségbevonja, hogy Bethlen az ő (érsek) augusztus 1-én Esterházyhoz írt levelében foglalt megjegyzés miatt tört volna be az országba; már a július elején Erdélyből visszajövő kir. követek hírét hozták Bethlen készülődéseinek; különben nem fenyegetés, csak véleménynyilvánítás volt barátjához írt magánlevelében. Bethlen részéről az egész csak elpalástolása az igazi okoknak és az az igyekezet, hogy a király két főtanácsosát gyűlöletesekké tegye.

Sacratissima Majestas Cæsarea ac Do^ne D^ne Clementissime.

Tametsi certo persuasum habeam Majestatem V^ram Sacratissimam pro sua singulari sapientia facile animadvertere, longe majores ac

graviores fuisse causas, quæ Principem Betlen ad hoc præsentis belli discrimen traxere, quam leves aliquæ suspiciones haustæ ex literis familiaribus ad amicum confidenter ac privatim scriptis.[1] Quia tamen meæ quoque literæ odiose apud ignorantes traducuntur, demisse rogo Majestatem V^ram^, dignetur tenorem illarum fideliter latine expressum et hic annexum perlegere.

Inprimis ergo, literæ hæ scriptæ sunt prima Augusti, hoc est longe postquam D. Szentkereszthi et Izdenczi ex Transylvania redierunt. Jam tunc Princeps et per Comitem Turrianum in Porta Ottomannica negotium subsidiorum Turcicorum concluserat, et Militem Ungarum collegerat, et per dictos Dominos Szentkereszthi et Izdenczy ac alios sæpe denuntiaverat, se armis velle agere, nisi prætensionibus suis satisfieret. Inter quas prætensiones literæ meæ esse non poterant, quæ nondum scriptæ erant. Et res ipsa docuit, apparatum omnem Principis jam tunc instructum fuisse, quum meæ litteræ scriberentur, siquidem paulo post, totis castris ex Transylvania movit. Nec ulla alia occasio fuit, cur ego in literis meis mentionem Transylvaniæ facerem, post famam de Halberstadio sparsam, quam quod jam tunc certis rumoribus ferebatur, Principem hostiliter invadere velle Ungariam.

Deinde, quid in eo mali est, si spem meam amico aperui? Et quidem et ipse speravi, et prudentum judicio approbari censeo, nihil utilius esse, quam si Betlenio bellum moventi, obviam eatur, et qui sedem belli Ungariam facere volebat, bellum in Transylvaniam transferat. Transylvaniam quidem, sicut et omnes Provincias Christianas, ego pacatas cuperem; si tamen ex duobus malis alterum eligendum, malim in hostili solo, quam domi bellum geri.

Sed, esto, malum fuerit, non consulendo, nec minando, (quis enim minas putet, quod privatim amico scriptum fuit), sed præsagiendo, quid sequuturum, existimarem, si Princeps moveret, amico scribere. Ergone literæ hujusmodi, et unius conjecturæ significatio, belli causam, et tam funesti belli, tot millium innocentum vita ac libertate constaturi, sufficientem causam dedit? Nec pueris id Princeps persuadebit, nedum viris cordatis. Et si persuaserit, persuadebit simul nullum unquam minus æqui ac justi amantem ipso reperiri posse, qui ob tantillam rem, tantam stragem dedit. Nec unquam Principibus deessent belli causæ; si privati alicujus, non solum conjecturæ, sed etiam convitia, justum titulum darent bello inferendo.

Videt igitur Majestas Vestra, longe ante literas meas scriptas, bel-

[1] Ezen levél a fenti, 1623. augusztus 1-én Esterházyhoz írt, levél.

lum a Betlenio paratum esse, et iis literis nihil contineri, quo colorem prætensionibus aliis obducat, ob quas bellum movit.

Quid igitur? Artificium est Betlenianum. Videt, me et Eszterházy fidelissimos esse Majestatis Vestræ servitores, nec sperat ad ullam factionem, ejus comminatione nos adducere posse. Itaque in eo laborat, ut exosos nos reddat apud populares, ideoque causam suæ temeritatis in nos transferre satagit.

Sacratissæ Mis V^æ^ humillimus capellanus

Archi-Epus Strigon.

Ezen levelet közölte *Fraknói V.* (P. P.lev. 368—369. l.), azon megjegyzéssel, hogy e levél eredetije a m. kir. udvari kanczellária levéltárában (Országos Levéltár) van. 1907. év őszén ott e levél nyomára nem akadtam. Épen ezért fenti szöveget a M. Nemzeti Múzeum könyvtárában levő Jászay-féle kézirat-gyűjteményben (2164., Quart. Lat.) IX. köt. 121^r^—122^r^ alatt talált kézirati másolat alapján közlöm. Jászay a következő signatura alatt közli e másolatot: „ad n^rum^ 78. A 1621. Tran^nica.^" Ezen signatura alatt mindenesetre a bécsi császári levéltár signaturáját kell érteni, ahol azelőtt a magyar kanczelláriai iratok őriztettek, sőt egy részök most is ott van. A levél eredetijének Bécsben sem akadtam nyomára.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora, II. köt., 71. l.; III. köt., 361—362. l.

230.

1623. SZEPTEMBER 20.

POZSONY.

A Pázmáneum második alapítólevele.[1]

Nos Petrus Pazmany miseratione Divina Archiepiscopus Ecclesiæ Metropolitanæ Strigoniensis, locique ejusdem Comes perpetuus, Primas Regni Hungariæ, Legatus Natus, nec non Sacratissimi Principis et Domini D^ni^ Ferdinandi 2^di^, Dei gratia electi Romanorum Imperatoris semper Augusti, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, etc. Regis, Archiducis Austriæ, Ducis Burgundiæ, Comitis Tyrolis, etc. Summus Secretarius Cancellarius, et Consiliarius intimus, etc. Damus pro memoria: Quod nos consideratis quotidianis, ac gravissimis incommodis, quibus ob inopiam Sacerdotum non n^ra^ solum Diœcesis, sed tota Hungaria conflictatur, eo curas omnes cogitationesque n^ras^ convertimus, ut quantum cum Dei gratia possumus, in hac tanta ac tam gravi temporum difficultate, pro virium ac facultatem n^rarum^ tenuitate, aliqua saltem ex

[1] Az első alapítólevelet lásd fent: 1619. január 10-ike alatt. Vesd még össze a fenti: 1623. május 10-én (II. Ferdinándhoz) és 1623. augusztus hóban (a heiligenkreuzi apáthoz) írt leveleket. V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora I. 471. és II. 127—144. l.

parte, huic tam damnoso ac periculoso incommodo prospiciamus, rationemque certam ineamus, ut aliqui continuo alantur, qui ad statum Ecclesiasticum aspirantes, necessariis studiis sese excolant. Magna igitur usi industria, summam centum millium florenorum Rhenensium, nuper in puro auro et Talleris imperialibus (et quidem medio fere valore, quam prout tunc in foro exponebatur similis moneta) in Domo provinciali Viennæ ad annuum Censum deposuimus, certis conditionibus ac clausulis, in ipsis literis Dominorum Deputatorum provinciæ specificatis. Antehac vero, Anno nimirum Domini Mill^mo^ Sexcentes^mo^ decimo octavo domino Comiti Nicolao Ezterhassy dederamus florenorum hungaricalium Quindecim millia quadringentos undecim ac denarios sexaginta octo ad censum, sex pro Centum, quam summam una cum Censu ad intertentionem Alumnorum assignaveramus Venerabilibus in Ch^ro^ Fratribus Capitulo n^ro^ Strigoniensi, una cum domo libera, quam in usum Alumnatus Viennæ, propriis nostris pecuniis coëmeramus, proxime adjacentem templo S. Annæ, ex ea parte, qua Hospitali Civium vicinior est. Quod igitur Deus Optimus Maximus, ad sui Sanctissimi Nominis gloriam, ad conservationem et exaltationem S. Catholicæ Romanæ Ecclesiæ bene feliciterque vertat, totalem prædictam Centum millium florenorum Rhenensium summam, censumque omnem annuum ex ea provenientem, aliamque similiter Quindecim millium quadringentorum undecim florenorum hungaricalium, ac denariorum 68 summam, cum omni censu ex ea proveniente, una cum prædicta domo Viennensi libera, ad erigendum et propagandum Alumnatum Clericorum Diœcesi nostræ Strigoniensi, ac Hungariæ deservientium sponte et libenter de consilio, et assensu Venerabilium Fratrum Capituli n^ri^ Strigoniensis in perpetuum applicamus, et attribuimus conditionibus infra declarandis. Quia vero Admodum R^rdus^ Pater Mutius Vitelescius Societatis Jesu Præpositus Generalis, pro sua in nos, ac Ecclesiam Hungaricam paterna benevolentia consensit, ut Patres Societatis Jesu hujus a nobis erigendi Alumnatus curam, et totalem administrationem tam in temporalibus, quam in spiritualibus suscipiant; quo nomine et nos, et Hungaria tota, multum huic Sanctæ Societati debet. Idcirco jus omne, ac Scripturas, tam domum ipsam, quam prædictas Centum millium florenorum Rhenensium, item quindecim millium quadringentorum undecim florenorum hungaricalium, denariorumque sexaginta octo summas, ac jus percipiendi Censum earum Summarum, R^rdis^ in Ch^ro^ Patribus Joanni Argenta visitatori, Gregorio Rumer Provinciali Austriæ, et Guilelmo Lamormaini, Rectori Collegii Viennensis, et consequenter Societati Jesu, plene ac totaliter, una cum hocce fundationis Diplomate, de consilio pariter et

assensu prædictorum Fratrum n^rorum^ Capituli Strigoniensis, per manus tradimus et assignamus, absolutamque ac plenam Alumnatus administrationem Patribus Societatis committimus, ita ut a nemine, præterquam a Superioribus Societatis, dependentiam in administratione Alumnatus habeant. Conditiones vero, quibus Alumnatum hunc Clericorum Patribus Societatis Jesu assignamus, istæ sunt. *Prima,* ut dictam domum vendere, aut Summam Capitalem Centum millium florenorum ex domo Provinciali extrahere non possint. Quin etiam, si quando Domini Provinciales Summam illam deponerent, teneantur rursum ad Censum, vel ad bona fructifera ita convertere, ut Alumnatus continuari possit. Similiter quando Summam, apud Dominum Comitem Eszterhassy existentem, idem Dominus Comes juxta continentiam Contractus, deposuerit, in nullos alios usus eadem Summa converti possit, quam rursus ad Censum, vel bona fructifera, pro Alumnorum usu servientia. *Secunda,* ut pro majori vel minori temporum commoditate, maximum qui fieri poterit Alumnorum numerum alant, nec ullo sub prætextu in ullus alios usus quidquam ex Censu convertatur, quam in Alumnorum alimoniam. *Tertia,* ut nulli in Alumnatum recipiantur, nisi qui ex regno Hungariæ, et partibus illi annexis sint oriundi, quique animum habent ad Statum Clericalem, ac in libro, ad hoc specialiter deputato, juramento sua manu descripto se obligent: 1°. Quod Sacerdotio initiabuntur, aut si voluntate mutata, Sæculares fierent, expensas in se factas refundent. 2°. Quod iis tantum studiis, et eousque operam dabunt, quousque superioribus videbitur. 3°. Quod post Sacerdotium triennio integro in Diœcesi Strigoniensi, ubi visum fuerit Archiepiscopo, vel ejus vicario, diligenter laborabunt: Si vero Archiepiscopo vel ejus Vicario Generali videretur opportunum, ut in aliam Diœcesim mittantur, acquiescent. Si qui tamen ex mea Cognatione invenirentur, qui, etsi ad Sacerdotium non aspirarent, studiis tamen animum applicarent, ex iis duos, vel ad summum tres absque ulla obligatione in Alumnatu studere posse volumus. *Quarta,* ut nonnisi pauci ad Studia Philosophica et Theologica admittantur, cum enim et multis, et potissimum mediocribus Plebanis Diœcesis n^ra^ indigeat, difficulterque ad tenues Parochias se demittant doctiores, præstat Casuum et Controversiarum aliqua notitia imbutos, pios tamen ac probos Sacerdotes habere, quam valde doctos. Si quos autem deprehenderit Societas inutiles, refractarios, aut quorum cohabitatio aliis noceat, eos libere poterit dimittere, caute tamen, ac post plurima adhibita remedia. *Quinta,* Archiepiscopus Strigoniensis pro tempore existens, aut sede vacante, præcise solum Capitulum Strigoniense habebit jus præsentandi Alumnos, qui recipi debe-

bunt: imo etiam existente Archiepiscopo, Capitulum prædictum suo arbitrio, quatuor personas idoneas præsentare possit: ita tamen, ut nemo præsentetur, nisi qui ad minimum Poësim audire possit, sitque annorum ad minimum quindecim. Volumus tamen, ut Transsylvanorum, Siculorum, et eorum, qui ex partibus Turcis subjectis mittuntur, præ reliquis peculiaris ratio habeatur in receptione ad Alumnatum, etiamsi forte, in doctrina vel ætate aliquid desideraretur, dummodo promittant se redituros in Patriam post Sacerdotium. Finitis vero studiis, Sacerdotio initiatos et in celebratione Sacrificii Missæ probe exercitatos tempestive præsentabunt Patres Archiepiscopo, vel Sede vacante Capitulo. *Sexta,* si ob aliquas mutationes (quod Deus clementer avertat) Patres Societatis dictum Alumnatum regere et administrare non possent, in eo casu Archiepiscopus Strigoniensis pro tempore existens, vel eo non existente, Capitulum Strigoniense, Jus habeat dictam Domum, et utramque Summam Capitalem ad se recipiendi, et administrandi ita tamen, ut eorum conscientiæ oneratæ maneant, ne in alios usus, quam Alumnorum educationem quidquam eorum convertant. Atque hæc est n^ra^ plenaria et ultimata voluntas, et dispositio, hoc Diplomate confirmata. Cujus quidem Diplomatis tria exemplaria confici curavimus, quorum unum Rever^dis^ Patribus Societatis Jesu tradidimus, alterum Capitulo n^ro^ Strigoniensi, tertium Capitulo Posoniensi asservandum consignavimus. Deumque ac Dominum nostrum summa qua possumus animi submissione oramus, ut sua sancta benedictione, conatum hunc nostrum, soli ipsius gloriæ destinatum augeat. Alumnos vero, ut pro nobis, tam dum vivimus, quam ubi mortalitatem exuerimus, Deum exorent, impense rogamus.

Datum Posonii in Curia nostra Archiepiscopali, Anno Salutis Millmo Sexcentesimo vigesimo tertio, die vigesima mensis Septembris.

(L. S.) *Petrus Pazmany m. p.*
Archi-Episcopus Strigoniensis.

Ezen alapítólevél pergamenre írt eredetijének függő viaszpecséttel ellátott első példánya a Pázmáneum okmánytárában van. Csak az aláírás („Petrus Pazmany Arch. Strig.") P. P. kezeírása. Ugyanezen alapítólevélnek egy másik eredeti példánya (másodpéldánya) is a Pázmáneum okmánytárában van, de nem függő viaszpecséttel, hanem papírral bevont viaszpecséttel ellátva; ez utóbbi példányon is csak az aláírás („Petrus Pazmany A. Str.") P. P. kezeírása.

Közölték már e levelet: *Rimely* (Hist. Collegii Pasm. 9—11. l), *Podhraczky* (P. P. élete 40—43. l.). Kézirati másolatai fennmaradtak sok levéltárban, többi között: Budapesti Egyet. Könyvtár, Collectio Hevenes. tom. XLV. 37/a. és tom. LXVII. 73. Fenti közlés az eredeti alapján történik. *Fraknói V.* (P. P. és kora II., 129. l., 1. j.) idézvén ez alapítólevél egy mondatát, magának a levélnek keltét tévesen 1623. augusztus 23-ára (sic!) teszi.

231.

1623. SZEPTEMBER 27.

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

A király élelem-mestereinek már egy hónap óta készen tart sok bort és gabonát, de a háború hírére megijedvén az emberek, nehéz fuvart kapni, de Ecksteinnal mégis valamiképen megegyezett. Közli egész terjedelmében az egyezség szövegét.

Sacratissima Cæsarea etc.
Fidelium etc.

Benignum Majestatis V^ræ^ mandatum Do. Christoforus Ekstain hodierna die mihi exhibuit, quo Majestas V^ra^ clementer insinuat, ut vini ac frumenti copiam Annonariis Majestatis V^ræ^ dem. Clementer noverit Majestas V^ra^, ab uno jam mense obtulisse me bonam frumenti ac vini copiam Dominis Annonariis, et ne vectura duplicata difficultates adferret, frumentum et vinum, quod habebam, hinc inde sparsim in diversis locis reliquisse, ea intentione, ut ubi naves in locis destinatis præparatas per Dominos annonarios intellexissem, e vestigio illuc convehi annonam curassem. Nunc vero repentini isti Hungariæ motus ita miseram plebem in locis hinc remotioribus metu ac trepidatione repleverunt, ut omnes fugæ, ac rerum suarum ad loca tutiora comportationi intenti, vix ullum dominis terrestribus servitium præstare velint. Quia tamen ex animo cupio Majestati Vestræ servire, ac communi necessitati succurrere, quam potui commodissime, cum D^no^ ab Ekstain transegi.

Posonii 27. Septembris 1623.[1]

TRACTATUS ET FINALIS CONCLUSIO CUM DNO EKSTAIN.

Quod si res Ungariæ adeo turbatæ non essent, et vini et frumenti copia major a me præstari potuisset. Cæterum hoc rerum statu, quod possum, libenter præsto, nihil mihi reservando, nisi quod familiæ alendæ et pauperibus necessarium est.

Dabo igitur Metretas Tyrnavienses tritici duodecies mille, duas mensuras pro uno floreno Ungarico, parvæ pecuniæ Ungaricæ, vel pro imperialibus Talleris in valore nostro.

[1] Ezen levélre II. Ferdinánd 1623. okt. 2-án írt köszönővalaszt. Lásd: *Fraknói V.*, P. P. lev. 353—354. l.

Item dabo mille urnas vini, urnam pro florenis quinque Ungaricis parvæ monetæ, vel in imperialibus Talleris, in valore nostro.

Vecturam ad Danubium promittere non possum, quia Rustici in hoc rerum motu ex locis remotis advocari non possunt. Bona autem mea remotius sita sunt. Itaque cogor meis propriis equis proprias quoque vecturas facere, prout vidit Do. Ekstain. Sed his quoque meis equis, Tyrnavienses moniales debeo in Novam Civitatem mittere. Ex dominio S. Georgii, quod est valde vicinum, facile Majestas habere poterit vecturas. Juvabo tamen et ego, quantum potero.

Circa solutionem ita actum, ut pretium frumenti statim initio exsolvatur totaliter. De pretio vini seria et certa fiat ordinatio ad Judæos Posonienses, quod singulis mensibus ex monetaria Posoniensi Ungaricæ pecuniæ parvæ mille floreni solvantur ad primum diem mensis; incipiendo inde ab Octobri, donec totum prætium solutum fuerit.

Exspectarem certe diutius hanc ipsam solutionem, nisi solutio militum, pro servitio Suæ Majestatis meo ære conductorum, ad aliquot millia singulis mensibus excresceret. Ego vero quidquid habui, pro fundatione Alumnatus dedi. Unde cogor etiam œconomiam totam distrahere, ut militari solutioni respondere possim.

Hæc sunt, quæ D. Ekstain Suæ Majestati meo nomine referat, cum humili oblatione meorum obsequiorum.

E szövegek fogalmazványa, amely nem Pázmány kezeírása, fennmaradt Esztergomban, a prímási világi levéltárban: „Archivum Sæculare X., nr. 189—91." felírású dobozban. Közölte már e szövegeket *Fraknói V.,* P. P. levelezése, 352—353. l. Fenti közlés az esztergomi fogalmazvány alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora II. k., 440—441. l.

232.

1623. OKTÓBER 19.

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Kér aziránt határozatot, átengedheti-e Kollonitsnak, a pozsonyi katonaság részére, a király által Győrnek szánt gabona felerészét.

Sacratissima Cæsarea Regiaque M^as^ D^ne^ D^ne^ clementissime.

Importunissime apud me urget D. Colonitz, ut pars dimidia frumenti per Majestatem V^m^ Jaurinum destinati, militi Posoniensi detur,

quum hic nullum frumentum habeatur. Quia vero Majestas V^a^ aliquoties hac ipsa de re interpellata, nullam resolutionem priori contrariam fecit, nec ego in me recipere possim, hoc tam periculoso tempore, culpam, siquid vel Jaurini, vel hic, incommodi accidat: ad benignam Majestatis V^æ^ resolutionem rem totam rejeci. Id certum est, militem hic vivere non posse, nisi iis de annona prospiciatur. Dignetur itaque Majestas V^a^ clementer sese resolvere, quid factum velit. Servet Deus Majestatem V^m^ felicissime.

Posonii 19. Octobris 1623.

Sacratiss^æ^ Majestatis V^æ^ humillimus Capellanus

Archi-Epus Strigon. m. p.

E levélnek eredeti példánya, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában: „Hungarn" 1623. évi csomóban, 1623. okt. 22-iki dátum alatti iratok között. Közölte már e levelet *Fraknói V.*, P. P. levelezése, 354—355. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

233.

1623. OKTÓBER 22.

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Szomorúan jelenti, hogy a császári seregnek szánt gabona nagy része Bethlen kezeibe esett. Küld mégis annyit még, amennyit lehet. Írja, hogy egy nagyszombati szemtanú Bethlent az ő seregével a Fehér-Hegységen átvonulni látta.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Majestas.
Domine Domine clementissime.

Non sine magna animi mei displicentia, demisse significo Majestati Vestræ, quod propter tam repentinam hostis invasionem, maxima pars frumenti mei, in locis etiam vicinissimis collocati, in manus hostium devenerit. Ex quo fit, ut tantam frumenti copiam, quantam in usus Confiniorum libenter destinaveram, nullo modo præstare possim. Collocatæ sunt jam quidem circiter septuaginta mutones frumenti in naves, vini vero urnæ mille ducentæ septemdecim jam avectæ sunt, et quidquid præterea, ab omnimoda necessitate mea domestica superfuerit, libenter impendam; sed quantum animo destinaram, ob inopinatam hanc calamitatem, præstare nullo modo possum. Confido autem Maje-

statem V^ram^ defectum hunc non voluntate, sed necessitate exortum, pro innata sua clementia boni consulturam, et in tempore aliunde necessitatibus Confiniorum prospecturam.

Postquam Majestati V^ræ^ Domini Consilarii una mecum scripserant, supervenit quidam Tyrnavia, qui oculis vidit, Betlenium totis Castris album montem[1] transire cœpisse, ut Exercitum[2] Majestatis V^ræ^, ubi ubi fuerit, adoriatur, atque utinam Moraviam et Silesiam non pervadat. Servet Deus Majestatem V^ram^ diutissime salvam, ac felicem.

Datum Posonii 22. Octobris Ao 1623.

Sacratiss^æ^ Majestatis V^æ^ humillimus Capellanus

Archi-Epus Strigon. m. p.

E levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Sacr. M. V. h. Cap. A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi udvari kamarai levéltárban: „Hungarn" 1623. évi csomó, október havi fasciculusban, október 27. dátum alatt. Közölte már e szöveget *Fraknói V.*, P. P. lev. 355—356. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

234.

1623. NOVEMBER HÓ. *Kiadatlan.*

Pázmány által VIII. Orbán pápához a pisetum-jog ügyében, illetőleg a pisetum-jövedelemnek a Bécsben alapítani kívánt Pázmáneum részére való átengedése ügyében intézett folyamodvány kivonata.

Argumentum libelli supplicis a Petro Pazmany Archi-Ep^po^ Strigoniensi ad S. S^mum^ D. Urbanum VIII. Anno 1623.[3] porrecti, cujus substantia est, ut sequitur:

Quod Petrus Archi-Eppus Strigoniensis recuperatis certis redditibus a Camera Imperiali, qui ascendunt ad summam 6 ad 7 millium imperialium, spectantium ad mensam Archi-Episcopalem, nec ab annis quinquaginta solvebantur Archi-Ep^po^ Strigoniensi, ex certis mineris Regni

[1] „Fehér-Hegység" a Kis-Kárpátok egy része, Bila-Szkala és Wedding között. Különbözik a Prága melletti „Fehér-hegy"-től (1620. nov. 8-iki csata).

[2] A császári sereg vezére: Caraffa Jeromos (marchese di Monte Negro) volt, kit röviden csak „Montenegro"-nak hívtak. *Szilágyi S.*, A magyar nemzet története VI. k., 339. l.; *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 76. l.

[3] E folyamodványt Pázmány talán még a Pázmáneum alapítólevelének kiállítása (1623. szeptember 20.) előtt írta meg, mert az alapítólevélben már nincsen szó a pisetumról; úgy látszik, akkorig már megváltoztatta szándékát. Tényleg az 1625. augusztus 20-iki alapítólevélben a nagyszombati nemesi convictusnak adományozta a pisetum-jövedelmet. V. ö. *Fraknói*, P. P. és kora II., 128. l.

Hungariæ,[1] volens ex illis erigere unum Collegium Viennæ, ad educanda in illo subjecta, quæ possint adiuvare illum, et Archi-Epp^pos ejus Successores, in conservanda et propaganda fide Catholica in sua Diœcesi et dicto Regno Hungariæ, supplicat Sanctitati Suæ, ut faciat illi gratiam ad dismembrandos sive separandos dictos reditus a mensa Archi-Episcopali, et ad uniendos in perpetuum dicto Collegio in dicta Civitate, conformiter ad punctum resolutionis datæ a Congregatione de propaganda fide, sub data 30. Decembris 1623. (Hujus exemplum habetur sequenti fol.)[2]

Supra dorsum libelli supplicis resolutio inscripta fuit.

Expediatur.

2-da Decembris 1623. S. S^mus annuit.

Decretum S. Cong. de propaganda fide habita die 30. Octobris 1623.

Cum referente Illmo Card^le Zollerano in Sac. Cong^ne de propaganda fide, de Collegii Hungarici erectione ab Archi-Eppo Strigoniensi petita, actum esset, communi Patrum voto fuit decretum, ut Collegium prædictum Viennæ, ubi ob Universitatem habetur copia professorum, omnino fundaretur, breveque si S. S^mo placeret, expediretur, quo redditus sex vel septem millium tallerorum a Camera Imperiali restituti dismembrarentur a Mensa Archi-Episcopali, Collegioque erigendo perpetuo unirentur. L. Cardlis Ludovicus. L. S. Franciscus Ingoli, Secret.

Ezen folyamodványnak és indorsatumának másolata fennmaradt a budapesti Egyetemi Könyvtárban: Collectio Hevenesiana IX. köt., 341. l. Fenti közlés ez alapon történik. Egy másik másolata is fennmaradt ugyanazon könyvtárban: Collectio Kaprin. in fol. XI., 232. lap. Kaprinai itt *Czeles Márton* magyar pœnitentiarius (a Szt Péter templomban), jezsuita-atyára hivatkozik, mint szemtanúra, aki e folyamodvány eredetijét Rómában látta és olvasta.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 55., 128., 142., 432., III. k., 358. l.; lásd még a pisetumra vonatkozó fenti 1622. szept. 7., 30., okt. 3., okt.-nov. havi, 1623. febr. 14., márcz. 6., júl. 10. és alábbi: 1624. szept. 5., 17., 1625. jún. 16, júl. 21-iki leveleket. E levelek közül legfontosabb: az 1622. okt.-nov. hó körül megírt emlékirat.

[1] Ez a pisetum-jövedelem.

[2] Hevenesi a tulsó (342.) oldalon közli VIII. Orbán pápának 1624. május 10-iki brévéjét a Pázmáneum alapítványának (a pisetum-jövedelmére való tekintettel) jóváhagyásáról.

235.

1623. NOVEMBER 14.

WIEN.

Bethlen Gábor erdélyi fejedelemhez.

Igyekezik Bethlent békére hangolni, főleg, hogy a kereszténységet ne gyengítse meg török segítséggel. Szól a császári főhadseregnek közeli megérkezéséről. Mint a fejedelem a nádorhoz írta, hajlandó volna fegyverszünetre; Pázmány ajánlkozik ennek kieszközlésére. Talán Caraffa hadvezérrel lehetne erről tárgyalni.

Seren^{me} Princeps ac D^{ne} D^{ne} obser^{me}.

Salute ac servitiorum meorum paratiss^{ma} oblat^{ne} p^{missa}.

Ez mostani felháborodott időnek állapatjára nézvén, nem akartam eddig felségedet irásommal bántani. De ez elmult napokban a sok nyomorultak könyörgésére irtam vala Szombatban Bornemisza János Urnak, a szeginy német rabok mellett, ő kegyelme pedig igen alkolmatosnak irja, ha felségedet is levelem által megtalálnám, biztatván azzal, hogy felségednél kedvetlen nem leszen irásom. Sokat gondolkodván a dologrul és mind szeginy hazánknak és nemzetünknek szörnyü romlását megtekintvén, mind az felséged elébbi hozzám mutatott jó akaratját (melynek változására okot tudva nem adtam) szemem előtt viselvén, mind pedig Egyházi hivatalomhoz illendő békeséges gondolatokat elmémben forgatván, ez kis irásommal akarám felségedet megtalálnom. Kérem felségedet gonosz néven ne vegye, ha ez közönséges veszedelemnek szörnyüsége, mely sokkal nagyobbra megyen idején eleit nem vevén, kimondatja velem, a mi elmémben forog.

Tudom felséged mind hestoriákból tudja, s mind maga bölcs okosságával által látja, mely veszedelmes dolog a Török erővel a keresztyénséget rontani, pusztitani, és mely bátortalan felségednek is azokra biznia magát, kik bizony más kebeliben eperjet nem szednek, csak hogy üdőt és alkalmatosságot várnak. A mit Horatiusnál az Oroszlányok mondanak, bizony felséged is azt mondhatja. Me vestigia terrent omnia te adversum spectantia, nulla retrorsum. Ennek felette viselje felséged szeme előtt, mint ad számot az Istennek igaz itilő széki előtt, enni sok ezer ártatlan keresztyénségnek testébe lelkébe valo rabságáért. Látja az Ur Isten, hogyha lehetne, életemmel is megváltanám enni sok ártatlannak utolsó veszedelmét. Nem is kétlem, hogy az felséged lelki ismereti gyakran nyughatatlankodik ezekért. Nem tudom azt is, ha felségednek hasznos, mindenkor beretva élin hordozni szerencséjét. Én elégséges nem vagyok, hogy ily nagy tüzet megolthassak, de ha

lehetne, tudja Isten, véremmel is eloltanám. Értém, hogy felséged az jó békeségrül gyakran foházkodva emlékezik; sőt azt is tudom, mit irt felséged Palatinus Uramnak,[1] tudniillik, hogy ha suspensio armorum lenne, út adatnék a békeség tractálására, kiben Császár Urunk ő felsége sem tartott ellent. Az Úr Isten szállja meg szüvét felségednek és vezérelje az Istenes békeségre. Ha mibe én az dolognak elővitelibe érkezem, bizony jó szűvel megcselekedem. És ha felségednek kedve vagyon hozzá, én ő felségénél azon leszek, hogy az Generalisnak Marchio Montenegronak[2] ő felsége plenipotentiát adjon, hogy felségeddel végezzen Induciat, és az üdő alatt, confidenter tractálván, az felséged akaratját is értenők. Azon lennék én is tehetségem szerént, hogy az sok pusztulások, romlások és következendő veszedelmek eltávoztatnának. Nagy szerencsémnek tartanám, ha ebben az dologban hasznoson fáradhatnék. Mert hogy, az mi szivemen vagyon, felségednek világoson megjelentsem, igen félek attúl hogy ha békeségre nem megyen a dolog, nem csak az ő felsége erős hadai elérkeznek, kik immáris Cseh országban jutottak, de az egész keresztyénség felindul, és az Töröknek ellene áll, kiből csak az jő ki, hogy az Német és Török, Magyar Országban fognak egymással Magyar Országért hadakozni. Mely dolog, mely veszedelmére legyen hazánknak és Nemzetségünknek, akárki megitilheti. Most még künyebb volna tractálni, minekelőtte az ő felső hadai elérkeznek.

Ha felségednek tetszik, küldjön maga emberétül bizonyos választ ez irásomra, és keressünk valami által útat, mely felségednek is tisztességes legyen, ennek az dolognak lecsendesitésébe. Mert bizony az Ur Isten ezt a sok ártatlanok romlását büntetés nélkül nem szenvedi. Az Úr Isten felségedet Szent lelkével mind jóra vezérelje.[3]

Viennæ 14. Novembris 1623.

Felségednek örömest szolgál

Pazmany Péter
Esztergomi Érsek.

Ezen levélnek egykorú másolata fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. Kanczelláriai Levéltár: „Transylvanica“ 1623. évi 68. sz. alatt. E másolat azelőtt az Akadémia birtokában volt, mert e violaszínű bélyegjelzést viseli: „Magyar Akadémia Könyvtára“. Újabb másolata: M. Nemz. Múz. Könyvtára, *Jászay* gyűjt. X., 130. Ugyanezen levélnek egészen Pázmány által sajátkezűleg megírt fogalmaz-

[1] Thurzó Szaniszló gróf, akinek közvetítése mentette meg Caraffa seregét.

[2] Ez Caraffa Jeromos herczeg (marchese di Monte Negro); az ő hodolini (gödingi) táborában, melyet Bethlen ekkor körülzárva tartott, volt Wallenstein tábornok is. Pázmány a király meghívására október 30-tól fogva Bécsben tartózkodott.

[3] Pázmány e levelére Bethlen november 29-én felelt (lásd a felelet szövegét: *Fraknói*, P. P. lev. 364. l.), amire Pázmány deczember 1-én válaszolt (lásd alább).

ványa fennmaradt a Khuen-Héderváry grófi család hédervári levéltárában: „Kéziratok" 59. sz. kódex. Fenti közlés ezen fogalmazvány alapján történik; csupán az aláírást („Fels. ör. szolgál P. P. E. É.") vettem át a kanczellária másolatból, amelynek írásmódja sok helyen eltér a fogalmazványétól, és így már a másolónak írásmódját, nem Pázmányét tükrözi vissza. Közölte már e levélszöveget *Fraknói*, P. P. levelezése 360—362. l. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 76. l.; *Szilágyi*, A m. nemzet tört. VI. k., 360. l.

236.

1623. NOVEMBER 25. KÖRÜL.

(S. d.)

WIEN.

II. Ferdinánd királyhoz.

Tagadásba veszi, hogy a nádori méltóság ellen vétett volna. A levelet (november 14.) Bethlenhez a király parancsára írta; régebben is, most is előfordul, hogy nem mindíg a nádort bízza meg a király a béketárgyalásokal. Abban sincs hibája, hogy a nádor mellett Caraffát is meghatalmazta a király a béketárgyalásokra.

Augustissime Imperator, D^ne^ D^ne^ clementissime.

Libenter habeo, quod non apud alium, sed apud Majestatem V^ram^ me accuset D^nus^ Palatinus his ipsis verbis: quod in conspectu Majestatis V^ræ^ contra honorem et dignitatem Palatinalem egerim. Nam Majestati V^ræ^ evidenter notum est, me ne verbulo quidem egisse quidquam contra honorem ac dignitatem Palatinalem. Nec dubito hanc gravem injuriam, quam mihi D^nus^ Palatinus irrogat, Majestatem Vestram pro sua clementia digna reprehensione affecturam.

Ad litteras quod spectat, quas Bethlemio (sic!) scripsi, Majestas Vestra optime novit: me non aliter, quam jussu Majestatis Vestræ scripsisse, easque de verbo ad verbum coram Majestate V^ra^ lectas et correctas esse, antequam mitterentur.

Deinde, sine ullo fundamento prætendit Dominus Palatinus: me non potuisse scribere Bethlenio, vel Majestatem V^ram^ non potuisse alteri, quam ipsi, committere tractationem induciarum cum Bethlenio. Nam in legibus Regni totum officium Palatini expressum legimus, illud nusquam legimus: hoste in patriam irruente neminem præter Palatinum posse agere, ut pax concilietur. Imo vero semper liberum Regiæ Majestati fuit, per quos volebat, negocia pacis et belli tractare. Tempore Domini Palatini demortui, cum eodem Bethlenio tractatum est in Ungaria superiori, non per Palatinum; sicut et nuper Novizolii; nec non medio Domini Eszterhas cum Domino Károlyi. Denique cum Turcis Viennæ tractatum est, tempore Mathiæ Cæsaris, absque Palatino. Mirandum

vero, et nunc a D. Palatino proponi, ut per Principem tractetur pax Turcica, nec in eo authoritatem Palatinalem lædi putat; tum vero solum læditur, quum a me aliquid de pace scribitur.

Ad extremum: licet Dnus Palatinus querelas suas in me exoneret, revera Majestatem Vram tangit, cum scribit, me apud Majestatem Vram derogasse authoritati Palatinali, cum plenipotentiales non solum ad Palatinum, sed etiam ad Marchionem de Monte Nigro fuerint datæ. His verbis D. Palatinus dolet, ad Marchionem per Majestatem Vram datas literas. Quasi vero vel ego id effecerim apud Majestatem Vram, vel dignum non fuerit, ut Supremus Dux Militiæ Majestatis Vræ ageret in negocio, quod conservationem Militum et Regnorum Majestatis Vræ concernit.

Sed licet a me aliquid factum fuisset aliquanto liberius, tanta tamen verborum acerbitate rem tantam exaggerare coram Majestate Vra non debebat Dnus Palatinus. Ex eo tamen Majestas Vestra clementer advertat, quantum alienæ religionis hominibus de Ecclesiasticis loquentibus, aures sint præbendæ. Servet Deus Majestatem Vestram felicissime.

Sacratissimæ Majestati Vræ Humillimus capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis.

Ezen levelet közölte *Fraknói V.* (P. P. lev. 362—364. l.), ahol megjegyzi, hogy e levélnek eredetije az egykori m. kir. udvari kanczellária levéltárában van. 1907. év őszén ott e levélnek nyomára akadni nem bírtam. Fenti szöveget a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában, a Jászay kéziratgyűjteményben lévő kézirati másolat után (2164. Quart. Lat. X. köt., 155r—156r.) közöltem. *Jászay* nem jelöli meg forrását. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 78., III. k., 362. l. *Fraknói,* ez utóbbi helyen (és: P. P. lev. 362.) a levelet november 25-éről keltezi.

237.

1623. DECZEMBER 1.

WIEN.

Bethlen Gábor erdélyi fejedelemhez.

Örül a fejedelem békére való hajlandóságának; ajánlja a béketárgyalások mielőbbi megkezdését.

Serenissime Princeps ac Dne Dne collendissime.

Isten felségedet kívánta sok jókkal megáldja.

Az felséged levelét illendő böcsüllettel vettem és megértettem. Búzgó szűvel kérem Istenemet, hogy az minemű békeséges indulatok-

nak szikráját látók az felséged levelének folyásában, azoknak állandó gyümölcsét örömmel lássa az keresztyénség. Felségeddel azt én nem vitatom, minemű okokkal viseltetett Felséged az mostani indulatokban. Isten az, a ki előtt az fejedelmek számot adnak cselekedetekről, és abban az itéletben semmi fedezve és szinelve nem lehet, mint az emberek itiletiben.

Felséged én felőlem azt minden kétség nélkül higgye, hogy szeginy hazánknak és Nemzetünknek romlott állapatját nézvén, semmit e világi dologban inkább nem kívánok, mint hogy teljességgel fogyását ne lássam ez fogyaték Magyarországnak, mely bizony sokáig nem tart, ha idején felséged a jó békeségrül nem gondoskodik. Az indúciák arra valók, hogy az alatt békeség tractáltassék és végződjék. Nem is hasznos egy félnek is, hogy bizonytalan állapatban inter spem et metum legyen; mert valamig a félelem fen leszen, mind a gyanoság és diffidentia, sőt a készület és arra néző dolgok fenmaradnak. Nem kétlem, hogy amint felséged magát declarálja, igaz és állandó békeséget kíván felséged és arra nézvén, az Tractát nem halasztja, holott az mi kegyelmes urunk kész mennél hamarébb hozzá kezdetni. Ezekrül én felségednek bővebben nem írok. Felségednek Győri uram által bővebben izentem; kérem felségedet, gonosz néven ne vegye, amit bizony idegen szándékból nem izentem. És azzal hitesse el felséged a békeség tractáláshoz való kedvét, hogy az induciális artikulusokban, ha valami nehézséget találna is, nem teszen akadékot.

Ezzel az Úr Istentül felségednek lelki és testi jókat kívánok.

Bécsbe, 1. Decembris 1623.

Ezen levélnek egészen Pázmány által sajátkezűleg írt fogalmazványa fennmaradt a Khuen-Héderváry család hédervári levéltárában: „Kéziratok" 59. sz. kódexben. Közölték már e szöveget: *Fraknói V.,* P. P. levelezése 366—367. l., és *Ráth K.,* Hazai Okmánytár III. k., 459—460. l. Fenti közlés az eredeti fogalmazvány alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora II. k., 78—79. l.

238.

1624. JANUÁR ELEJÉN. *Kiadatlan.*

(S. d.)

WIEN.

II. Ferdinánd királyhoz.

Mindenéből Bethlen által kifosztatva Bécsben időzvén, Pázmány kéri a neki gabona és bor czímén, melyet Győr és Komárom őrségeinek szállított, járó 6248 frt 75 dénárnyi hátralékot Bécsben kifizettetni.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Majestas.
Domine Domine clementissime.

Superioribus mensibus ad benignam Majestatis Vræ requisitionem, usibus confiniorum Jaurini et Comaronii, eam frumenti ac vini copiam libenter dedi, quam habui, plus daturus, si inopinata irruptio hostilis mea omnia mobilia et immobilia bona non rapuisset.

Ejus vero vini ac frumenti precium restans, constituit Ungaricos florenos sex mille ducentos, quadraginta octo, denarios 75, prout ex quietantiis perceptorum et contractu constat.

Et quamvis Majestas Vestra serio injunxerat, ut ex officina monetaria Posoniensi mensibus singulis mille floreni Ungarici solverentur, ab Octobri inchoando solutionem; nihil tamen pro his quatuor mensibus, Octobri, Novembri, Decembri, Januario solutum est.

Quoniam autem bonis ac reditibus per hostem spoliatus, ex benigno Mattis Vræ jussu, hic in magna rerum difficultate versor; Mattem Vram demisse rogo: dignetur prædictum debitum mihi reddi facere. Et ut transvectio pecuniæ inutiliter non fiat, facta justa adæquatione, solutionem hic præstari benigne velit. Clemens a Matte Vra responsum expecto.

Sacratissimæ Mattis Vræ humillimus ac fidelis Capellanus

Petrus Pazmany,
Archieppus Strigoniensis.

Kivül:

Ad Sacratissimam Cæsaream Regiamque Mattem Dnum Dnum clementissimum Memoriale Archi-Episcopi Strigoniensis.

Ezen emlékiratszerű levélnek eredeti példánya — mely nem Pázmány kezeírása (az aláírás sem), hanem az ő titkárának ismert írása — fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában: „Hungarn“ 1624. évi februári csomóban, február 8. dátum alatt. Ezen emlékirat már 1624. január 3-án a cs. kamarában volt, mert hátul egy január 3-iki és egy január 16-iki kamarai feljegyzés van; az emlékirat Pázmánynak 1624. február 6-iki leveléhez van csatolva, és ez utóbbi február 8-iki beérkezési dátumot visel. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

239.

1624. JANUÁR 16. *Kiadatlan.*

WIEN.

Nagyszombat sz. kir. város tanácsához és közönségéhez.

A város által Bécsbe küldött követség ügyében az érsek az uralkodónál eljárt, de eredményt elérni nem tudott, amiről az uralkodó értesíteni fogja őket. Sajnálja a város pusztulását.[1]

Generosi, Egregii, Prudentes ac Circumspecti Domini, Amici observandissimi.

Salute ac officii nostri commendatione præmissa.

Kévánsága szerint való sok jókkal áldja meg Isten kegyelmedet (sic!) ez új esztendőben. Kegyelmeteknek két rendbeli levelét vettük, egyiket valami lovasok hozták, az másikat penig váradi Pispek uram, együtt azokkal az főemberekkel, az kiket kegyelmetek ide ablegált, adá meg. Melyből az kegyelmetek prætensioját megértettem. Az kegyelmetek kívánsága szerint nagy jó szivvel igyekeztem kedveskedni kegyelmeteknek. És Császár urunknak is Ő felségének proponáltam az kegyelmetek mostani sok fogyatkozásit, hogy kegyelmeteknek valami könnyebbséget nyerhettünk volna; de mivel hogy ő felsége nem akar præveniáltatni, úgy mint az előtt, hogy az országnak nagyobb romlása ne történjék, egyebet nem tehetett benne. Kegyelmetek az ő felsége kegyelmes Resolutiójábul megérti, miben hatta a dolgot. Tagadhatatlan dolog, hogy elég pusztult és nyomorult állapatban jutott az kegyelmetek várasa, kire nézve mind Isteni Imádságommal, s mind penig egyéb szolgálatommal örömest kedveskedem kegyelmeteknek. És most is szüből törekedtem az kegyelmetek dolgában, a mint váradi Pispek uram ő kegyelme is megmondhatja kegyelmeteknek. Tartsa Isten kegyelmeteket sokáig jó egészségben.

Datum Viennæ, 16. Januarii 1624.

Generos. Egreg. Pruden. ac Circumsp. D. Vrarum

Amicus benevolus

Archi-Epus Strigonien. m. p.

[1] A levél hihetőleg a Thurzó Szaniszló nádor közvetítésére II. Ferdinánd és Bethlen között kötendő fegyverszünetre vonatkozott, amelyet ugyan Pázmány eleinte helyeselt, de nem 10, hanem csak 2 hónapra vélte megkötendőnek. A város pedig hihetőleg a hosszabb fegyverszünet és a végleges béke megkötését kérte. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 79—80. l.

Kivül:

Generosis, Egregiis, Pruden. ac Circumspectis Dominis, Judici, Juratisque Civibus ac toti communitati Regiæ Liberæque Civitatis Tyrnaviensis, Dominis amicis nobis observandissimis Tyrnaviæ.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Am. ben. A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt Nagyszombat sz. kir. város levéltárában (főegyház tornya): „Missiles anni 1623—1624." feliratú fasciculusban, fenti dátum alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

240.

1624. JANUÁR 30. *Kiadatlan.*

WIEN.

Nagyszombat város tanácsához és közönségéhez.

A nagyszombatiak újabb levelére, közbenjárt ő Felségénél.

Generosi, Egregii, Prudentes ac Circumspecti, Domini Amici nobis honorandi.

Salute ac officii nostri paratissima commendatione præmissa.

Az kegyelmetek levelét megadá minekünk az kegyelmetek jámbor szomszédja, együtt az ő Felségének szólló levéllel, melyet magam adtam meg Császár urunknak, ő Felségének, és jó szivvel is törekedtem ő Felségénél az kegyelmed kivánsága és kérése szerint. Ő Felsége penig, mint az hogy resolválta, az kegyelmetek könyörgésére, magát kegyelmesen, kegyelmetek megérti az kegyelmetek követétül. Ez után is kegyelmeteknek örömest igyekezem kedveskedni. Tartsa Isten kegyelmeteket sokáig jó egészségben.

Datum Viennæ 30. Januarii 1624.

Gener. Egreg. Pruden. ac Circumsp. Do. V.

Addictissimus

Archi-Eps. Strigonien. m. p.

Kivül:

Generosis, Egregiis, Pruden. ac Circumspectis Dominis Judici, Juratisque Civibus ac toti Communitati Liberæ Regiæque Civitatis Tyrnavien., Amicis nobis honorandis.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Add. A.-E Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt Nagyszombat szab. kir. város levéltárában (főegyház tornya): „Missiles anni 1623/24." fasciculusban. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

241.

1624. FEBRUÁR 6. *Kiadatlan.*

WIEN.

A bécsi udvari kamara elnökéhez.

Pázmány, az ő fenti, az uralkodóhoz (január elején) írt levele elintézésének módját egyik részében kifogásolja és kéri, hogy a tartozásból legalább annak fele azonnal fizettessék ki neki.

Reverendissime Domine Domine observandissime.
Salute ac servitiorum commendatione præmissa.

Intelligo, quidnam Camera Aulica circa solutionem debiti mei resolverit. Et quidem, quod Posonii solvere velit, non doleo. Ita enim fuit contractus. Cœterum in eo mihi injuriam fieri video, quod pro mensibus elapsis nihil solvatur, sed in futuros duntaxat menses solutio ordinetur. Hoc mihi in tam angusta re familiari acceptabile non est.

Quocirca rogo Rss. D^m^ Vestram, ut nunc saltem tria millia florenorum Ungaricorum numerentur Posonii. Præterea ut Dominus Czverner recipiat, se infallibiliter initio cujusvis mensis sequentis, mille florenos daturum, donec expleatur solutio, ne ego cogar sollicitationibus molestus esse et mihi et Vestris dominationibus.

His Dominationem V^m^ R^ssm^ feliciter valere cupio.

Ex hospitio 6. Februarii 1624.

R^ssæ^ D^nis^ V^æ^ Servitor addictissimus

Archi-Epus Strigoniensis m. p.

Kívül:

Ad Rdissimum Dominum S. C. R. Ma^ttis^ Inclytæ Cameræ Aulicæ Præsidem
Memoriale Archiep^pi^ Strigoniensis.

E levélnek eredeti példánya, mely egész terjedelmében (a külső címiratot kivéve) Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában. „Hungarn" 1624. évi február havi csomóban, február 8-iki dátum alatt (beérkezés napja). Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. *Fraknói V.:* P. P. és kora, II. k., 435., 441. l.

242.

1624. FEBRUÁR 9. *Kiadatlan.*

Pázmány jegyzetei a Bethlen által hozzá Bécsbe küldött követekkel a fegyverszünet körül folytatott béketárgyalásokról.

1624, 9. die febr.

Bécsben jöttenek hozzám szállásomra az erdélyi fejedelem követei Kassai István és Bornemissza János jelentvén, hogy:

Mindeneknek előtte Császár urunk ő felségével kellene szemben lenniök, azt izente Kamoti Kassay Istvántól és Bornemissza Jánostól és salutálni kelletnék ő fgét; a salutatio mellett declarálni akarják az erdélyi fejedelem akaratját, az salutatiót, sic a declaratiot egyszersmind akarják véghezvinni, mondják azt, hogy nekiök arra privata audientia kivántatnék, a privata audientiában maga bemegyen Kamoti avagy másod magával azt . . .

De látja, instructiójok szerint a privata audientia talán meg nem kezd lehetni, mivel hogy Kassainak betegsége nem szenvedi, hogy császár urunkhoz ő fghez audientiára mehetne, ha pénzen vehetnék meg egészségét, megvennék, ez okból micsoda módot mutatna ő fge vagy mi a dologban, hogy el kezdődhessék a dolog, örömest értenék. A követek ily módon találtanak a dologban, hogy császár urunk ő fge választana bizonyos hű személyzet, a kik előtt declarálhassanak az ő Uruknak akaratját és izenetét. Ezt a mediomot azért találták, azt akarnák szemök előtt viselni, hogy császár Urunknak authoritása helyén maradna és az ő urok parancsolatjának is eleget tehetnének. Császár urunk ő fge azok közöl választ, kik a tractában fognak lenni, avagy hogy más titkos tanácsit akarja választani ő fge, az ő fge kegyelmes akaratján és bölcs itéletén áll. Bizonyos személyeket rendelvén Császár urunk ő fge, az erdélyi követek készek magukat declarálni és úgy proponálni, a választott személyek előtt Uruk akaratját és izenetit, mint ha szintén császár urunk személye előtt lennének, és azok a személyek declarálnák Császár urunknak ő fgnek. Ha Isten meg könnyebbiti Kamotit, Császár urunk authoritásáért készek audientiára menni és ő fgét salutálni Uruk nevével a declaratio után is.

Ezen, szemmel láthatóan hiányos és hibás szöveget az esztergomi herczegprímási levéltárban („Arch. Sæculare") talált eredeti fogalmazványról *Fraknói V.* lemásolta és az általa a M. Nemz. Múzeumnak ajándékozott levélmásolat-gyűjteményben (M. N. Ktár 1277. F. H. VII. k., VI. fasc. 7—8. l.) elhelyezte. Fenti közlés *Fraknói* nyomán történik, mert 1907. év őszén az említett levéltárban ezen fogalmazványnak nyomára nem akadtam. V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora, II. köt. 85. l., 3. j.

243.

1624. MÁRCZIUS 7. *Kiadatlan.*

Pázmány Péternek a császári titkos tanács elé terjesztett véleménye a Bethlen követeivel Bécsben folyó béketárgyalásokról.

Opinio Archiepiscopi Strigonien. 7. Martii A° 1624.

Ad eos terminos tractatio cum Ablegatis Principis Transylvaniæ perducta est, ut ab ipsis categorice declaretur: Conclusiones Nikelspurgenses pro fundamento totius pacificationis se habere velle; ideoque scire cupere: An Sua Majestas idipsum velit? Se enim tractare de rebus cæteris non posse, nisi hoc fundamentum constet; parati alioqui in reliquis punctis condescendere. Itaque omnino necessarium est, ut Sua Majestas clementer sese resolvere dignetur, quousque in hoc negotio per Tractatum venire velit; non solum quia fine et scopo certo non stabilito, consultationes omnes de mediis plane sint lubricæ, cum finis debeat esse mensura mediorum; verum etiam, ut constanter et cum fundamento tractari cum Ablegatis Principis possit, ne ipsi merito notare possint, artificiose potius, quam solide cum ipsis agi.

In hoc vero Tractatu summam considerationem debent habere hæc puncta.

Primo. Quod Betlen ad crebras instantias, aliam, et quidem majorem assecurationem, dare se posse, vel velle, neget, de observatione eorum, quæ nunc concludentur, quam in superioribus novem Tractatibus dederit, hoc est, Diploma, syngraphâ, et sigillo munitum. Ex quo illud sequitur. Non magis securam fore Suam Ma^ttem,^ post conclusionem, quam fuerit ante quattuor Menses; si quidem Diploma Betlenii, item Jurata Transylvanorum pacta, Haydonum, Supremorumque Comitum, et aliorum Juramenta, tempore restitutionis Coronæ præstitæ, ne minimum quidem retardare potuerunt Betlenium, quominus adscitis Turcis, ditiones Suæ Ma^ttis^ invaderet, fideles opprimeret, ad Triginta circiter Christianorum millia Turcicæ captivitati traderet.

Secundo. Quod Betlen Comitatus septem Nikelspurgi ipsi concessos iterum habere velit. Nullo autem modo videtur Sua Ma^ttas^ Comitatus illos Betlenio absolute concedere posse, prout Nikelspurgi concessi sunt: Nam inter alias Regis Hungariæ obligationes Juramento firmatas, illa est una, quod fines Regni sui non imminuet, non alienabit. Quocirca nec in Nikelspurgensi Tractatu aliter Sua Ma^ttas^ vel potuit, vel voluit, Comitatus illos Betlenio concedere, quam ad instantiam moderni

Domini Palatini, penes Plenipotentiales Regnicolarum tunc Betlenio Conjunctorum. Cum igitur Transactio Nikelspurgensis per Betlenium annulata (sic!) sit, tam per scripta hoc declarantia, quam per notoria facta; per consequens, concessi Comitatus, de Jure ad Suam Ma^{ttem} iterum sunt revoluti: Quocirca non existimo, posse Ma^{ttem} Suam absolutas concessiones Nikelspurgen., absque Regni assensu, rursum stabilire.

Tertio. Quod licet Nikelspurgi ante omnes Tractatus, Titulum et Sigillum Regium Betlen abdicarit; nihilominus ab eo tempore usu continuo, in Literis ad Turcas, vel Rebelles Suæ Ma^{ttis} scriptis, et ab iis receptis, Titulum Regium semper retinuerit: et de facto retinet, ita, ut a suis quoque in Aula, Rex vocitetur. Nunc vero quum hoc punctum Ablegatis proponeretur scriptotenus, ne unica Literula, responsum dederunt, sed oretenus tantum ad Tractatum hoc ipsum reiecerunt; cum tamen in materia tam zelosa, et periculosas consequentias secum trahente, solida securitas merito debuerit assignari.

Quarto. Quod Princeps quilibet, Jure Divino, in Conscientia tenetur, quieti ac securitati Subditorum, etiam cum extremo periculo prospicere, præsertim, ubi non tantum corporum captivatio, sed et animarum pernicies rationabiliter judicatur imminere. Salus enim populi, Principibus, suprema lex est. Quum igitur Princeps Betlen, jam novies iteratos Tractatus semper pro libitu violaverit, Regna et Provincias vastaverit, Turcis ac Tartaris non in hac solum ultima, sed et præcedenti invasione, innumeros innocentes Christianos, utriusque sexus, omnis ætatis, partim mactandos, partim captivandos tradiderit: in prioribus periculis, absque ulla assecuratione majori, relinqui non possunt subditi; relinquentur autem, si Nikelspurgensis Conclusio iterum acceptetur, ac nudis scripturis roboretur. Nam hac ratione, ex parte Betlenii, nulla major securitas dabitur, quam antea. Atque ita, si Sua Ma^{ttas} se exarmabit, nec Confinia Tibiscana muniverit, quando minime cogitabimus, Betlen celerem suum Militem colliget, provinciasque plures pervagabitur, antequam tardus et gravis Miles colligatur; sin autem Sua Ma^{ttas} continuum Militem sufficienti numero alet, in hac tanta Militari Licentia, Provinciæ omnes exhaurientur: Cogitandum enim non est, quod Ungari in suis terminis Militem externum sint passuri, quin imo stimulabuntur a Betlenio multi male intentionati, ut in proxima Diæta, vigore Capitulationum, id ipsum urgeatur, quod nunc Betlen inter sua postulata fere primo loco posuit, ut Germani Milites in Confinia introducti, educantur.

Quinto. Gravissimum et toti Christianitati periculosum discrimen illinc quoque impendet, quod Betlen Regium Titulum, et si ad speciem

deponat, nunquam tamen ita depositurus est, ut si occasio ferat, eo non utatur. Deus Majestatem Suam diutissime conservet, si quid tamen humanitus accidat, nisi res Hungariæ magis assecurentur: certo certius titulum resumet, seque Regem constituet. Ex quo fiet, ut et Status Religionis Catholicæ in Ungaria eo modo constituatur, quo nunc in Transylvania, totoque Ordine Ecclesiastico everso, titulotenus tantum libertas Catholicæ Religioni permittatur; et vicinæ Provinciæ, calamitatibus et vastationibus maximis involvantur; et a Regio Sanguine dignitas Regia avellatur. Quæ pericula, non imaginaria, sed verissima sunt, et ejusmodi, ut ea avertere Princeps in conscientia teneatur.

Sexto. Existimatio, dignitas, debita reputatio Principis, res est omnino necessaria, ad bonum regimen. Hæc existimatio, qua ratione illæsa conservari possit, vel apud subditos vel apud externos Principes, si Sua Ma^{ttas} absque ulla majori securitate, cum homine, qui toties fidem fregit, conclusiones Nikelspurgenses stabiliat, non invenio. Nam vix aliquis credet, post tot damna, ac injurias illatas, solius clementiæ ductu Pacem tam periculosam fieri, sed imbecilitatem interpretabuntur. Nec solum apud Betlenianos, tantum deprimet potentissimæ Nationis Germanicæ existimationem, ut etiam post mortem Betlenii, alii quoque animos sumant quidvis tentandi; sed etiam in aulis Principum Christianorum, liberiora judicia fient; tardique reddentur omnes ad subsidia subministranda, animadvertentes, tam florido ac numeroso Exercitu, ne quidem in eum finem nos uti, ut pax tollerabilior extorqueatur.

His Considerationibus præhabitis, tenuis mea opinio his punctis continetur.

Primo. Si honesta et tuta Pax cum Betlenio concludi potest, omnino concludi debet, non solum ad evitanda communia bellis omnibus incommoda; verum etiam, ut exhaustæ Provinciæ tot cladibus, fame, egestate, respirent ac recreentur. Nec est prudentis, incertam belli aleam, honestæ ac tutæ paci præferre; præsertim in tanta ærarii difficultate, in tam profusa licentia Militari, ac disciplinæ dissolutione, in periculo quoque nonnullo Turcici belli impendentis; ut nihil dicam de Statu Imperii, cui attendere Serenissimus Bavarus, et Liga Catholica necessario debebunt, si sua tueri velint.

Secundo. Sat honesta et tuta Pax erit, si Betlen remiserit ipsi concessos Comitatus, et dispositis Præsidiis eo modo, quo Ferdinandus Primus instituerat, hoc est cum certa assignatione solutionum ex Silesia et Moravia, Confinia muniantur. Quod si omnes Comitatus recuperari non possent, saltem usque ad Tibiscum recuperentur, cæteri autem Comitatus, non nisi sub conditione, si Regnicolæ consenserint, ipsi

concedantur: cum cautela, de regressu port mortem Betlenii, et aliis circumstantiis.

Tertio. Si Betlen tenaciter inhæreret Tractatui Nikelspurgensi, nec quidquam remittere vellet, sed nec ullam assecurationem ostenderet, de eorum observatione, quæ concludentur: nullo modo suadere possum Suæ Majestati, ut pacem concludat, sed potius Justis armis, Subditorum futuram quietem assecuret. Nam etsi belli exitus incertus sit, et pericula varia bello conjungantur, tamen et Deo, justæ causæ patrocipanti fidendum; et pax haud secura non minus periculi habet, quam apertum bellum: præsertim cum verendum sit, ne si Miles exauthoretur, imparatos Betlen adoriatur.

Si vero bello agendum foret, maximopere necessarium est: 1°. Ut Turca tempestive informetur, Betlenium vana opum ac felicitatis opinione inflatum, ad Summa adspirare, quiescere nescire, inter duos Imperatores fomenta discordiarum serere, falsis Informationibus animos irritare, Transylvaniam opprimere. Itaque ut Pax secura observetur, Turca annuat, sicut et Sua Ma^{ttas} annuit, ut Transylvani, eligant Principem quietum, qui et Transylvanos in pace regat; Suam Ma^{ttem} ob ipsius ingratitudinem, velle adimere ipsi, quæ dederat. Hortari, ut Turca quiescat, Donativa promittere Bassis, si Betlenio alius substituatur etc. 2°. Ut Miles in disciplina habeatur, si enim rapinis, cædibus, incendiis, alienabunt Regnicolas, nihil efficient. Disciplina autem servari poterit, si de stipendio prospiciatur. Quod sane facile colligetur, si pagis singulis in Bohemia, Moravia, Austria, Styria, unus vel duo Milites solvendi proponantur. Quis pagus non libentius unum, vel duos Milites solvat, dummodo liber sit a Militari condescensione.

Quarto. Cum ex recensitis punctis appareat, non excusari Principem, quominus secundum possibilitatem suam Subditis securitatem procuret, vel Tractatione, vel bello.

Si resolverit Sua Ma^{ttas}, Justis armis repetere potius suas ditiones, quam absque regressu Comitatuum pacisci: tunc ante omnia, de Titulo Regio deponendo, quæstio renovetur et postmodum aperte detegenda mens Suæ Ma^{ttis}.

Deinde Miles expeditus circiter duodecim Millium, partim ex Germanis, partim ex Polonis, et Ungaris promovendus esset ad Filek, adjuncto etiam Domino Comite Eszterhas atque nonnullis Commissariis, qui authoritatem et Instructionem haberent, de pace cum Betlenio transigendi etiam in campo, si modo Betlen acceptaret, æqua Suæ Ma^{ttis} postulata.

In hac porro Militia, quæ celeriter præmittenda foret, fœminæ et inutilis turba esse non deberet, sed selectus Miles; tota præterea negotii

substantia in celeritate collocari deberet, ut antequam Betlen dilapsas vires colligeret, exercitus promoveretur. Posset postmodum Dominus Marchio, cum gravi Exercitu subsequi, prout tempus et occasio ferret; de his et similibus rebus, viri Militares, copiosius sententiam dicere possent.

Atque etiam in Archivis Suæ Ma^ttis^ perquirendæ essent opiniones Ferdinando Primo, et Maximiliano Secundo datæ a Suendio, Comite Nagarola, Rueber, Tiffembach, ac aliis, qui in recuperanda Ungaria Superiori a Joanne Scepusio, aliisque occasionibus, rem in Ungaria gesserunt, et experientia edocti, salubria consilia suggesserunt.

Atqui hæc sunt, quæ tenui meo judicio Suæ Majestati Sacratissimæ suggerenda existimavi.

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Ezen emlékiratnak eredeti példánya, melynek csak aláírása („A.-E. Strig.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: M. kir. kanczellária levéltára, „Transylvanica" 1624. é. 8. szám alatt. Fraknói (P. P. és kora, II. köt., 91—94. l. és Tört. Életr., 153. l.) ez emlékirat dátumául tévedésből 1624. *április* 7-ét jelöli meg. *Fraknói* ezen emlékiratnak elsőrangú fontosságot tulajdonít, ami szerinte abból is kiviláglik, hogy ezen emlékirat másolati példányai megvannak a római, a firenzei és a simancasi levéltárakban is, mert a nuntius, illetőleg a firenzei és spanyol követek épen fontossága miatt megküldötték uraiknak is ezen emlékirat másolatait. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

244.

1624. MÁRCZIUS 13.

WIEN.

IV. Fülöp spanyol királyhoz.

Hivatkozva a Forgách érsek által is élvezett spanyol királyi évjáradékra, Pázmány IV. Fülöptől hasonlóképen a 3000 frtnyi évjáradéknak (melyre már 1622. évben kapott ígéretet) kiutalványozását kéri, tekintettel főleg a kath. vallás ügyének Magyarországon való hanyatlására és az esztergomi érsekség javainak 6 év óta ellenség kezébe való kerülésére.

Sacra Catholica Regia Majestas, Domine clementissime.

Majestas Coronæ Hispanicæ longe lateque patentium regnorum amplitudine circumscribi magnitudinem suam non patitur; sed in omnes orbis christiani partes magnificentiæ suæ fontes derivando, ubi catholicæ Religionis promovendæ necessitas exigit, uberes clementiæ suæ fructus spargit. Hinc factum, quod felicis memoriæ Philippus III., pater Majestatis Vestræ, prædecessori meo Archiepiscopo Strigoniensi, trium

millium aureorum annua pensione assignata Religioni in Hungaria laboranti succurrit. Sed et Majestas Vestra Regia ad humilem meam instantiam, de eadem pensione mihi exsolvenda clementem suam intentionem per Don Baldasar Zuniga anno 1622 benigne declararat.

Cum igitur et honorificum mihi sit tanti Monarchæ protectione uti, et tot domesticis cladibus catholica Religio accisa sit in Hungaria, Archiepiscopatusque, quem ego indignus administro, ob fidelitatem Austriacæ domui a me constanter servatam, sextum jam annum ab hæreticis vastatus sit, et exhaustus: Majestatem Vestram supplex oro, velit juxta priorem suam benignam intentionem, reipsa et cum effectu dictæ pensionis exsolutionem, per Oratorem Majestatis Vestræ pro tempore in Germania existentem, fieri demandare. Quidquid in me industriæ ac diligentiæ fuerit, id totum eo dirigam, ne hac Majestatis Vestræ gratia indignus fuisse existimer. Clemens Vestræ Majestatis responsum exspectans, Deum oro, ut Majestatem Vestram diu fortunatam tueatur.

Viennæ Austriæ 13. Martii 1624.

Sacræ Catholicæ Majestatis Vestræ Humillimus capellanus

Archiepiscopus Strigoniensis.

Eredetije Spanyolország állami levéltárában, Simancasban, ahol azt lemásolta *Fraknói* és 1873. évben közzétette (Pázmány P. levelezése 371—373. l.). Fenti közlés *Fraknói* nyomán történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. köt., 182. l.; lásd még fent az 1622. január 25. és alább az 1624. augusztus 10. és 1625. nov. 27-iki leveleket.

245.

1624. MÁRCZIUS 15. *Kiadatlan.*

WIEN.

Nagyszombat város tanácsához és közönségéhez.

Irja, hogy iparkodott az uralkodónál engesztelőleg közbenjárni a város érdekében, de helyteleníti azt, hogy így cselekedett a város, nem fogadva be a küldött hadat a városba.

Prudentes ac Circumspecti domini, Amici nobis observandi.

Salute et nostri commendatione præmissa.

Isten sok jókkal áldja meg kegyelmeteket. Megadták az kegyelmetek levelét, melyben, az mit kegyelmetek ir, megértettük. Micsoda tanácstúl viseltetett kegyelmetek, hogy ő felségének enyiszer való parancsolatjára és ordinátiójára, be nem bocsátotta az ő felsége hadát,

azt kegyelmetek tudja. Az bizony dolog, hogy elég neheztellés vagyon kegyelmetekre. Én a kegyelmetekhez való jó akaratomtúl viseltetvén, az mennyire lehetett, jó szivvel enyhitettem; de talán nem kellett volna kegyelmeteknek ő felségének ennyiszer küldött Decretumit rejiciálni. Ezzel Isten sokáig éltesse kegyelmeteket.

Datum Viennæ 15 Martii Anno 1624.

Prudent. ac Circump. DD. V. Addictissimus

Archi-Episcopus Strigonien. m. p.

Kivül:

Prudentibus ac Circumspectis Dominis Judici, Juratis etc. Civibus ac toti communitati Liberæ Regiæque Civitatis Tyrnavien. etc. Amicis nobis observandissimis Tyrnaviæ.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Add. A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt Nagyszombat sz. kir. város levéltárában (torony): „Missiles anni 1623—1624." Fenti közlés ez alapon történik.

246.

1624. MÁRCZIUS 21. *Kiadatlan.*

WIEN.

Nagyszombat város tanácsához és közönségéhez.

Írja, hogy az uralkodó neheztel reájuk, ő azonban igyekezett engesztelni a királyt. A város követei elmondják majd a király határozatát.

Prudentes ac Circumspecti domini Amici nobis observandi.

Salute et nostri commendatione præmissa.

Sok jókkal áldja meg Isten kegyelmeteket. Elvettük és megértettük az kegyelmetek levelét; minekelőtte ez levelünket megvinnék kegyelmeteknek, Palatinus uram leveléből megértheti kegyelmetek az ő felsége neheztelését kegyelmetekre. Melyet im jó szivvel igyekeztünk mindnyájan engesztelni. Pograni István és Szikszay István uraiméktúl megértheti kegyelmetek, mint resolválta ő felsége magát, méltóje (sic!), hogy kegyelmetek az ő felsége akaratjához alkalmaztassa magát. Ezzel Isten sokáig éltesse kegyelmeteket jó egészségben.

Viennæ 21. die Martii Anno 1624.

Prudent. ac Circumspect. DD. V. Addictissimus

Archi-Ep. Strigon. m. p.

Kívül:

Prudentibus ac Circumspectis Dominis Judici Juratisque civibus, ac toti communitati Liberæque Regiæque Civitatis Tyrnavien. Amicis nobis honorandis.

Ezen levélnek eredeti példánya, amelyen csak az aláírás („Addict. A.-E. Strig.") Pázmány kezeírása, fennmaradt Nagyszombat sz. kir. város levéltárában (templomtorony): „Missiles a. 1623—1624". Fenti közlés az eredeti alapján történik.

247.

1624. MÁRCZIUS 22. *Kiadatlan.*

WIEN.

Nagyszombat város tanácsához.

A nagyszombati érseki házból ottani emberek által elvitt ingóságok felkutatását és az érseki megbízott kezéhez való kiadását kéri.

Prudentes ac Circumspecti domini, Amici nobis observandi.

Salute et nostri commendatione præmissa.

Isten minden jókkal áldja meg kegyelmeteket. Bizonyos emberink relatiójából értjük, és kegyelmeteknél is nilván lehet, hogy ez mostani zurzavar (sic!) és háborúság alatt, az kegyelmetek várasabeli emberek közzül némellyek az ott való szombati házunktól bort, buzát és egyéb partekánkat (sic!) vitették el. Minthogy azért az közönséges igasság azt kivánja, hogy kinek kinek az övé megadassék, kegyelmeteket szeretettel kérjük, hogy ha mi marhánk ott az kegyelmetek városában lakó szomszédság avagy más idegen emberek között is feltaláltatik, annak kikeresésében, és viszaadatásában, törvények s igasságok szerént legyen az mi Emberünknek minden segétséggel, ezért megént hasonló barátságunkat várja kegyelmetek. Ezzel Isten sokáig éltesse kegyelmeteket jó egésségben.

Datum Viennæ 22. Martii Anno 1624.

Prudent. ac Circumspect. DD. V. Amicus benevolus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Kívül:

Prudentibus ac Circumspectis Dominis Judici Juratisque Civibus, Liberæ Regiæque Civitatis Tyrnavien. etc. Amicis nobis observandis

Tyrnaviæ.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Am. b. A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt Nagyszombat sz. kir. város levéltárában (templomtorony): „Missiles anni 1623—1624." fasc.-ban fenti dátum alatt. Fenti közlés az eredeti példány alapján történik.

248.

1624. MÁRCZIUS 22.

WIEN.

Babóthy Ferencz esztergomi kanonokhoz.

Helyteleníti, hogy Babóthy installáltatta magát Nagyszombatban, mielőtt a pozsonyi prépposttal való dolgát elintézte volna.

Reverende Domine, frater in Christo nobis honorande.

Salute et nostri commendatione præmissa.

Megértettük az kegyelmed levelébűl, az mit kegyelmed Præpost[1] urammal való dolgáról ír. Igen caute kellett volna kegyelmednek abban procedálni és nem kellett volna addig magát az esztergami Cáptalanban installáltatni, az míg Posonban dolgait helyessen el nem végezte, és igazétotta. Az dolog azért így lévén, kegyelmed is úgy accommodálja magát, hogy tovább való veszekedésre ok ne adassék.

Ezzel Isten sokáig éltesse kegyelmedet.

Datum Viennæ 22. Martii anno 1624.

Reverentiæ Vestræ Addictissimus

Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

Kivül:

R^do d^no Francisco Babóthy, Ecclesiæ nostræ Metropolitanæ Strigoniensis Canonico etc. Fratri in Christo, nobis observando.

Ezen levélnek eredetije, amelyen csak az aláírás („Addict. Arch. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az esztergomi káptalan magánlevéltárában: „Capsula 14. Eccl. fasc. 2. nr. 47" jelzés alatt. Közölte már e szöveget *Fraknói* is (P. P. lev., 371. l.) Fenti közlés az eredeti alapján történik.

249.

1624. MÁRCZIUS 31. *Kiadatlan.*

WIEN.

Pázmány és Esterházy Miklós meghivója Nagyszombat város tanácsához az iránt, hogy a hirtelen elhunyt Homonnai Drugeth Györgynek 1624. április 24-ére kitűzött temetésén jelenne meg a város tanácsa.

Prudentes ac Circumspecti Domini, Amici nobis observandi.

Salute ac nostri commendatione præmissa. Statutum esse semel omnibus mori, communi experientia et recenti quoque exemplo Ill^mi

[1] A pozsonyi prépost ekkor Balásfy Tamás pécsi püspök volt (pécsi püspök 1621-ben lett, azelőtt váczi püspök volt; meghalt 1625. márcz. 10). Balásfy és Babóthy közt már 1618-ban is tettlegességre került a sor. Lásd *Fraknói V.*, P. P. és kora II. köt., 418. l.

Comitis ac Domini Georgii Druget[1] de Homonna Judicis Curiæ Regiæ Ma^ttis^, Consiliarii, Cubicularii et Equitis Aurati etc. in flore ætatis suæ, communi omnium dolore ex hac vita migrantis admonemur. Cujus quidem corpus, cum ob injuriam temporis et varios in Hungaria excitatos tumultus jaceat adhuc inhumatum, nos præfati Ill^mi^ D^ni^ piæ memoriæ Comitis, ad ejusdem corpus tumulandum et orphanorum tutelam testamento legati tutores pro ultimis ipsius exequiis in Ecclesia Tyrnaviensi Parochiali exolvendis, 24. diem futuri mensis Aprilis destinavimus. Prudentes ac Circumspectas Dominationes Vestras amice rogatas (sic!), ut ad præfixum diem et locum funeri et exequiis memorati Ill^mi^ D^ni^ Comitis interesse, eidemque ultimum honorem præstare et amorem ac benevolentiam illam, quam non solum erga defunctum D^num^ Comitem, verum etiam hæredes ipsius habuit semper singularem, continuare velit. Daturi sumus operam, ut hanc ejusdem animi promptitudinem et nos et orphani dicti D^ni^ Comitis omnibus officiis compensemus. Prudentes ac Circumspectas D. V. diu feliciter valere desiderantes.

Datum Viennæ die ultima mensis Martii 1624.

Pruden. ac Circumsp. D. V. Amici ad serviendum paratissimi

Archi-Eps. Strigon. m. p.
Comes N. Esterhazi de Galantha m. p.

Kivül:

Prudentibus ac Circumspectis Dominis Judici ac Juratis Civibus Liberæ Regiæque Civitatis Tyrnaviensis etc. Dominis Amicis nobis observandis Tyrnaviæ.

Ugyanott, a város iktatása:

1624. die 22. Aprilis exhibitæ sunt.

Ezen levélnek eredeti példánya, amelyen Pázmány és Esterházy sajátkezű aláírásai vannak, fennmaradt Nagyszombat sz. kir. város levéltárában (templomtorony); „Missiles a. 1623—1624." Fenti közlés az eredeti példány után történik.

[1] *Fraknói* (P. P. és kora, II. köt., 401. l.) azt írja, hogy Homonnai Drugeth György 1620. évben halt meg (így van a Pallas Lexikonban is), bár ezen levélnek „recenti quoque exemplo" szavai után itélve, ilyen hosszú időközre alig merne az ember gondolni. Pázmány fenti 1622. október 31. és 1623. április 22. levelei róla már mint elhúnytról tesznek említést. Az „inhumatum" szó alatt valószinűleg csak az egyházi temetés elhalasztása értendő.

250.

1624. ÁPRILIS 26.

NAGYSZOMBAT.

Lamormain Henrik jezsuita atyához.

Jelzi, hogy a megnyitandó Pázmáneumba 13 ifjút fog pünkösdre küldeni. Különféle utasításokat ad a növendékek ruhájára, némely bécsi könyv nyomására és a házi szabályokra nézve.

Rde in Christo Pater, Pax Christi.

Litteras Reverentiæ Vestræ cum adjunctis icunculis accepi.

Promissos florenos sexcentos D° Menoldo consignabo, ubi Posonium rediero. Cæterum Reverentia Vestra laboret, ut circiter pro tredecim personis domus adornetur, nam juxta conventionem missurus sum juvenes ad festum Pentecostes.

Meis fratribus Canonicis Strigoniensibus, æque ac mihi, color violaceus in vestitu Alumnorum, displicet. Itaque color, quem ego elegi curandus. Vestiendi tamen initio non sunt, sed ubi attriverint, quas ferent, vestes.

Quæso, R. V^a^ roget Patrem Danielem, curet absolvi Kempis, et aliam, quæ ad manum est, impressionem, mihique significet, quando absolverint.

Saluto R. P. Rectorem, meque precibus commendo.

Pater mi, inter occupationes scribarum, non potuit describi pro libro Alumnatus, quod volebam. R. V^æ^ non deerit modus describendi.

Regulas conficiat R. V^a^ ante Pentecosten, sed et liber in quo nomina scribant, ante confici deberet. Ex illis 600 fl., quos mittam, poterit tantum decerpere, dummodo interim liber sit paratus.

In Regulis R. V. ponat, quod pro me et mea Diocœsi (sic!) qualibet hebdomada dicent unam coronam, qui sacerdotes non sunt. Sacerdos vero qualibet hebdomada unam missam de Spiritu Sancto, quamdiu vivam, post mortem vero, pro defunctis; idque continuetur pro me et meæ Diocœsis mortuis in perpetuum. Præterea quilibet sacerdos post primas tres missas ab Episcopo tempore consecrationis injunctas, tres missas pro me et mea Diocœsi dicet, primam de Spiritu Sancto, secundam de passione, tertiam de B. Virgine.

Hæc mi Pater, quæso, inserat regulis.

Iterum me precibus Reverentiæ Vestræ commendo.

Tirnaviæ, 26. Aprilis 1624.

R. V^æ^ addictissimus frater

Archi-Eppus Strigoniensis m. p.

Kivül:

Rdo in Christo Patri Henrico Lammerman (sic!), Societtis Jesu Sacerdoti et Patri nobis observando Viennæ.

Ezen levélnek eredetije, mely egészen Pázmány saját kezeírása, fennmaradt a budapesti Egyetemi könyvtárban, Pray-gyüjt. XXXIII. köt. 1. lapján. Fenti közlés ezen eredeti alapján történik. Közölte már e szöveget *Fraknói V.* (Pázmány P. lev. 375—376. l.)

V. ö. Fraknói V., P. P. és kora, II. köt., 130—133. l. — *Fraknói* (idézett mű 130. l., 1. jegyz.) a fenti levelet és az alábbi 1624. júl. 11. levelet Hmira János jezsuitaatyához címzetteknek mondja, de ez íráshiba lesz, mert Fraknói (133. l.) maga is megjegyzi, hogy a Pázmáneum első regense Lamormain Henrik S. J. (Pázmánynak egykoron Gráczban tanítványa) volt, akit nemsokára Hmira János S. J. váltott fel, később pedig (P. P. levelezései, id. hely) *Fraknói* is Lamormain-t jelöli meg címzettként, bár a külső címiratot közölni itt elmulasztotta.

251.

1624. MÁJUS 8.

WIEN.

Antal kremsmünsteri apáthoz, mint az udvari kamara elnökéhez.

Pázmány a tornavármegyei, gömöri (1/2), lévai (1/2), szentgyörgyi és bazini (1/2) a holicsi, sassini, éleskői, berencsi, komáromi és nógrádi tizedeket 5800 frt évi bérért felajánlja, de 2 nap alatt biztos értesítést kér.

Reverendissime Domine.

Id quod de negotio Decimarum hodierna die cum R^ssma^ Do. V^ra^ tractavi, receperam me in scriptis hoc vespere transmissurum; id, quod nunc facio.

Decimæ igitur, quas arendare possum, sunt istæ: Totus Comitatus Tornensis florenis quingentis Hungaricis. Medietas Comitatus Gömöriensis florenis quingentis Hungaricis. Medietas bonorum Levensium florenis trecentis. Medietas bonorum S. Georgii et Pősing florenis Mille Hungaricis. Totales Decimæ Castrorum Holich, Sassin, Éleskő florenis Mille septingentis Hungaricis. Bona arcis Berench florenis quadringentis. Districtus Comarom intra aquas florenis ducentis Hungaricis. Comitatus Neogradiensis, exceptis Decimis pro usu et necessitatibus meis reservatis, florenis Mille ducentis Hungaricis.[1]

Has omnes decimas ea conditione arendabo, ut pretium illarum per R^mam^ Do. V^ram^ meo homini, ad id deputato, et syngrapham R^mæ

[1] Ezen tizedek ügyében II. Ferdinánd már április 18-án és május 4-én írt Pázmánynak. Lásd e két levél szövegeit: *Fraknói,* P. P. levelezése 372—376. l. V. ö. u. a. szerző művet: P. P. és kora, III. 367.

D. Vræ repræsentanti in Talleris exsolvatur, Tallerum pro uno floreno et medio hungarico computando. Solutio autem fiat successive, ita ut ultima die mensis Maii Mille Talleri dentur. Ultima die Junii alii Mille; et sic deinceps donec summa expleatur, ultima die cujusvis mensis Mille Talleri certo et infallibiliter exolvantur. His Vestram Rmam Do. feliciter valere cupio. Ex hospitio 8. mensis Maji Anno Domini 1624.

Quod si autem contractus iste Vestræ Rmæ Do. non placeret, infra duos subsequentes dies me certiorem faciat; alias enim, cum tempus arendationis nunc sit, aliis emptoribus cogor Decimas locare.

Rmæ Dnis Væ servitor et frater addictissimus

Archi-Epus Strigoniensis m. p.

Kivül:

Reverenmo Domino Antonio Abbati Cremifaniensi, S. Cæs. Regiæque Mattis Cameræ Aulicæ Præsidi etc. assignan.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Rssæ D. V. servitor etc. A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában: „Hungarn" 1624. évi aug. havi csomóban, aug. 1. dátum alatt. Közölte már e szöveget *Fraknói V.*, P. P. lev. 377—378. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

252.

1624. MÁJUS 10.

POZSONY.

Thurzó Szaniszló nádorhoz.

Értesíti a nádort a Bethlennel való béke megkötéséről; javasolja, hogy a nádor a Beszterczebányára küldendő (béke végrehajtása) királyi biztosokat eleve értesítené. Kéri a hátralékos tizedbérletösszeget.

Illrime dne comes et amice etc. Salute etc. Isten sok jókkal áldja meg Kgldet.

Noha ő fölsége is iratott Kgldnek, és az commissarius urak instructiója is mihelt elkészül, mindjárt alá küldik, de mindazáltal én is ezen órában érkezvén ide Bécsből, akarám Kgldnek tudtára adni, hogy az minemő differentiák még az békesség tractájában hátra maradtak vala, azokra ő fölsége magát resolválván, az békességet finaliter concludálá,[1] kiért legyen áldott Istennek neve és engedje ő szent felsége, hogy állandó és megmaradandó legyen. Jó volna Kgldnek az commissarius urakat: Dávid Pál uramat, Ostrosith uramat[2] idején certificálni, hogy

[1] A béke Bécsben 1624. május 8-án köttetett meg. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 102. l.

[2] Ezek voltak a Beszterczebányára, a béke végrehajtása czéljából küldött kir. biztosok. Lásd alább: június 27. levelet.

ő kglmek idején készűlgetvén, mihelt az instructio elérkezik, mindjárt indulhassanak, mivel efféle dologban nocuit differre paratis. Én az költség felől emlékeztem, és hogy abban defectus ne legyen, gondot viseltet ő fölsége reá. Ez mellett azon is kérem Kglmedet, hogy az tavali dézmában hátra maradt kevés restantiát adassa Kgld Szilágy uram kezében, kire bizony nagy szükségem vagyon. Ezzel Isten sokáig éltesse Kgldet etc.

Datum Posonii, 10. die Maji, anno 1624.

Illrmæ d. V. ad serviendum paratus

Archiepiscopus Strigoniensis.

Külczím:

Illrmo dno comiti Stanislao Thurzó etc.

Ezen levélszöveget a forrás közelebbi megjelölése nélkül (csakis így: Thurzó Sz. leveles tárczájából) közölte *Barabás S.* a „Tört. Tár" 1881. évfolyam IV. füzetében, 723. lapon. Fenti közlés Barabás nyomán történik.

253.

1624. MÁJUS 16.

SELLYE.

A pozsonyi m. kir. kamarához.

Az udvari kamarának május 8-án felajánlott tizedbérletek ügyében írja, hogy a kikötött határidő alatt a kamarától értesítést nem kapván, a tizedek bérletét ki nem adhatja. Közli a káptalannak is ilyen tartalmú levelét.

Magnifice, Generosi etc.

Literas Dominationum Vestrarum 14 exaratas[1] hodie accepi. Circa negotium Decimarum res ita se habet. Dominus Menoldus ante plures dies Tyrnaviam venerat, mecumque ac cum Capitulo Strigoniensi, de Decimis ad rationem suæ Mttis coëmendis diligenter tractavit, duabus hisce conditionibus expresse per D. Menoldum acceptatis. Prima est, ut quoniam Camera suæ Mttis etiam ratione Arendæ anni præsentis adhuc debeat, nihil negotii circa solutionem pretii decimarum cum Camera habeamus, sed immediate Dnus Menoldus pretium deponat, in tali moneta, quam nos velimus. Secunda conditio fuit, ut intra quindecim dies, a festo S. Georgii pretium exolvatur. Hæc fuit tota tractatio cum D. Menoldo.

Viennæ vero Reverendissimus dominus Cameræ Aulicæ Præses hac ipsa de re mecum tractavit, rogando, ut solutionem per partes

[1] Lásd ezen itt idézett levelet: *Fraknói V.*, P. P. levelezése 378—379. l.

successive acceptare velim. Ego eidem Reverendissimo domino in scripto respondi. Quodsi consignatas et scripto assignatas a me Decimas habere velit, contentum me fore, si ipsemet dnus Præfectus promittat se certo et infallibiliter mensibus singulis mille Taleros Imperiales, quales nunc Viennæ cuduntur, meo homini soluturum, ita ut nihil a Camera, sed a solo domino Præfecto expectem. Addita tamen hac conditione, quod istam oblationem ea ratione ratam volo, si intra tres quatuorve dies [1] sufficienter me Dominus Præfectus de contractu assecuret.

Receperam etiam me Capitulum quoque Strigoniense contentum redditurum, ut illi quoque mille quingenti floreni vel circiter eodem modo exolvantur, quo meæ decimæ.

Hæc est tota tractatio Viennæ habita, prout ex scripto meo Reverendissimo domino Præsidi transmisso apparet. Cæterum nullum ab eo tempore verbum mihi dnus Præses significavit, atque ita nihil omnino mecum transegit. Itaque ego Decimas meas retinebo. Nec in hujusmodi Decimarum emptione ulla alia tractatio esse solet quam pretii depositio.

Districtum Ludan et Pasto totum pro me reservaram, ut tamen suæ Mtti gratificarer, medietatem cedere volebam, si contractus ad finem perductus fuisset. Jam vero contractu annulato (sic!) totum Districtum pro me retinebo.

Hodie accepi Reverendissimi Dni Vicarii Strigoniensis literas, quibus præcise hæc verba scribit:

Sua Mtas benigne requisiverat V. Capitulum ratione Decimarum, sed cum nos quindecim dies præfixerimus, nec aliquid hactenus actum sit, cum tamen dudum ii dies evoluti sint, integrum esse censemus, ut Decimas iis, qui emere voluerint, divendamus. Nos enim pretio decimarum victitamus.

His Dominationes Vræ bene valeant.

Selliæ 16. Maii Anno 1624.

Archiepiscopus Strigoniensis.

A másolat további szövege így folytatódik:

Propria manu idem Dnus Archiepiscopus hæc verba Ungarice in fine literarum scripserat:

Nescio cogitare unde sit, quod Dnibus Vestris scribant, quod mecum transegerint, quia mecum nulla transactio facta est finaliter, sed tantum discursus. Scribunt mihi quoque ex Aula, quod transegerint mecum, ut ego dem sumptus legatis ad Principem Bethlen profecturis,

[1] A május 8. levélben csak 2 napról van szó, és arról is csak tagadó esetre (ha a kamara a bérletet *nem* kívánja).

quamvis nemo mecum quicquam transegit. Neque credo ut pecunia Posoniensi quisquam ad illas partes superiores venire possit. Ego autem exiguos proventus, quos habeo, in moneta Posoniensi percipio.

Ezen levélnek egykorú másolata, illetőleg (a „Nescio“ szóval kezdődő, eredetileg magyarnyelvű, utóiratra nézve) latin fordítása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában: „Hungarn“ 1624. évi május havi csomóban, május 24. dátum alatt, mint a pozsonyi kamarának az udvari kamarához május 18-án intézett átiratának melléklete; ezen átirat a császári kamarának május 24-iki iktatását viseli. Közölte már e levélszöveget *Fraknói V.*, P. P. levelezése 379—381. l. Fenti közlése az udvari kamarai másolat alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. lev. III. k., 368. l.

254.

1624. MÁJUS 16. *Kiadatlan.*

SELLYE.

II. Ferdinánd királyhoz.

Értesíti a királyt az udvari kamara által igényelt tizedbérletek ügyéről.[1]

Sacratissima Cæsarea Regiaque Majestas Domine Domine Clementissime.

Literas Majestatis Vestræ decima die Maii exaratas hodie primum accepi, quibus Ma^ttas^ V^ra^ clementer insinuat, conclusionem mecum nuper Viennæ factam fuisse, ut Commissariis sumptus ego subministrem cameræque Ungaricæ injunctum, ut de refusione mecum concludat.

Cæterum M. V. clementer intelligat, neminem unquam mecum hac de re quidquam tractasse, nedum conclusisse. De Decimis Cameræ elocandis et de contentatione Capituli Strigoniensis, aliquid Rdissimus D^nus^ Aulicæ Cameræ Præfectus mecum tractavit eaque de re scriptum ego quoddam eidem D^no^ Præfecto exhibueram. Quia vero nullum postmodum verbum ea de re a Domino Præfecto intellexi, ego quoque alia consilia suscepi.

Quia vero pecunia Posoniensis vix ullum usum habet in partibus Ungariæ Superioris, et mei exigui proventus ejusmodi pecunia constant, non video qua ratione provideri per me possint.

His Ma^ttem^ V^ram^ felicissime valere ac diutissime Imperare ex animo cupio.

Selliæ 16. Maii 1624.

Sacratissimæ Ma^tt^. V^ræ^ Humillimus Capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis. m. p.

[1] Lásd fent: május 8., május 16. és alábbi május 31-iki leveleket.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában. „Hungarn" 1624. é. május havi csomóban, május 19. dátum alatt; május 19-én érkezett ugyanis a kir. kanczelláriába Thurzó Szaniszló nádornak május 15-iki levele, amelyben Pázmánynak fenti levelét a királynak visszaküldi és arra nézve véleményt ad. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

255.

1624. MÁJUS 17. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Dietrichstein Ferencz bíboros, olmützi püspökhoz.

Serényi Mihály, Imre, Pál és Gábor érdekében kéri a bíbornok jóindulatát.

Illustrissime Princeps ac Domine Colendissime.
Præmissa servitiorum meorum debita oblatione.

Magnifici Domini Michael, Emericus, Paulus et Gabriel Serieny existimantes meam pro illis Intercessionem coram Illma Cels. V^ra^ non nihil ponderis habituram, obnixe me rogarunt, ut in causa ac negocio eorundem, quod Illma Cels. V^ra^ ex eorundum demissa Supplicatione uberius intellectura est, meas quoque partes interponerem. Et cum unus ex illis, Emericus nempe Serieny, sub eo Rebellionis tempore, dum motus in Moravia exordium sumsere, in Aula ac servitiis meis fuerit versatus, et alii quoque fratres in debita Suæ Majestatis fidelitate, constantes permanserint; rogo Ill^mam^ Cels. V^ram^, dignetur negocium illorum mei quoque respectu sibi habere commendatum. Servet Deus Ill^mam^ Cels. V^ram^ diutissime salvam ac incolumem.

Selliæ 17. Maii 1624.

Ill^mæ^ Cels. V^ræ^ Servitor humillimus

Archiepiscopus Strigoniensis. m. p.

Kívül, a nikolsburgi iroda következő iktatása olvasható:

Præs. Nic. 26. Mai A. 1624. (= Præsentatum est Nicolsburgi 26. Maii A. 1624.)

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („servitor h. A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt: K. u. k. Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien: „Grosse Korrespondenz" Fascikel 18. b. (Kardinal Franz Dietrichstein 1614—1636.) Konvolut: „Gran. Erzbischof". Fenti közlés az eredeti alapján történik.

256.

1624. MÁJUS 31.

SELLYE.

Antal kremsmünsteri apáthoz, mint az udvari kamara elnökéhez.

Visszautasítja, hogy szószegést követett volna el a tizedbérletek ügyében: vitatja, hogy a kamara hibázta el a dolgot.

Reverendissime Domine Frater, amice observandissime.

Salute ac servitiorum commendatione præmissa.

Literas Reverendissimæ Dominationis Vestræ et aliorum, 24 Maii exaratas,[1] hodie accepi, quibus non sine gravi sugillatione mea scribit, cum Domino Menoldo tractatione habita, certas Decimas pro Sua Ma^tte^ me obtulisse, nunc vero quodam modo contrarium facere, cum nullas vel paucas Decimas confiniis vicinas dare velim. Addunt Dominationes Vestræ, ut citra ulteriorem tergiversationem ad ulteriorem Cameræ Hungaricæ tractationem Decimas arendare velim.

Tergiversari, et promissis contrarium agere non est honesti viri. Nec ea in me agnosco. Quin potius omnibus palam ac aperte demonstrare paratus sum, errorem omnem ex parte Ministrorum Suæ Ma^ttis^ admissum esse.

Dominus Menoldus recognoscet, et ego id testibus comprobare paratus sum, quod in festo Sancti Georgii accepta consignatione Decimarum, quæ arendari per me poterant, obtulerit, intra duas hebdomadas pretium numerandum in Taleris, si ita placeat, absque ulla cum Camera Ungarica tractatione. Postmodum Vestra Dominatio Reverendissima, Viennæ mecum egit. Quid ego promiserim, scripto ad Reverendissimam Dominationem Vestram transmisi, et si intra quartum vel quintum diem resolutionem accepero,[2] me præstiturum, quæ obtuleram, recepi. Sed usque in diem præsentem, nullum a Vestra Dominatione Reverendissima responsum de punctis assignatis habueram.

Quod autem ad ulteriorem tractationem Cameræ Ungaricæ me dirigunt, et Decimas tam Domino Menoldo, quam Vestræ Reverendissimæ Dominationi, scriptotenus specificatas, fastidire videntur. In eo, an ego contrarium agam tractationibus præmissis et tergiverser, vel alii, judicium sit penes cordatos viros.

In reliquo Dominationem V^ram^ Reverendissimam felicem valere cupio.

Selliæ 31. Maii 1624.

Reverendissimæ Dominationi V^ræ^ Paratissimus

Archi-Episcopus Strigoniensis. m. p.

[1] Ezen itt idézett levelet közölte *Fraknói*, P. P. lev. 383—384. l. V. ö. még a fenti május 8. és 16-iki lev.

[2] Pázmány, sajnos, nem emlékezett már jól arra, mit írt május 8-án. Lásd fent.

Kívül:

Reverendissimo Domino Antonio, Abbati Chremiphanensi, Sacræ Cæsareæ Regiæque Majestatis Cameræ Aulicæ Præfecto et Consiliario etc., Domino amico observandissimo. Viennæ.

Fenti levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában: „Hungarn" 1624. é. június havi csomóban június 25. dátum alatt. Közölte már e levélszöveget *Fraknói V.*, P. P. lev. 383—384. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

257.

1624. JÚNIUS 18.

NAGYSZOMBAT.

II. Ferdinánd királyhoz.

Felhívja az uralkodónak figyelmét arra, hogy panaszkodnak az ország nagyjai, hogy a török béketárgyalásokon magyar ember nem vesz részt, ami egészen új dolog.

Sacratissima Ma^{s} Cæsarea, D^{ne} D^{ne} clementissime.

Debitæ fidelitatis obsequium exigit, ut quod avertendis incommodis utile animadverto, id M^{tti} V^{æ} demisse insinuem. Stabit in benigno arbitrio Mis V^{æ}, quid acceptare, quid abnuere dignabitur. Graves valde querelas, et quidem a viris primariis audivi, quod cum tractatus Turcicus apparetur, nemo ex primoribus Ungaris ad eam tractationem adhibeatur. Fideles Majestatis V^{æ} proponunt, nullum ante similem tractatum susceptum absque interventu Ungarorum; et derogari tam sibi, quam nationi, etiam apud Turcas, hoc facto existimant.

Dignam ego consideratione hanc rem censui; ideoque M^{tti} V^{æ} demisse indicare debui.

Servet Deus Majestatem V^{m} diu felicissime.

Tirnaviæ, 18. Junii 1624.

Sacratissimæ Majestatis V^{æ} humillimus Capellanus

Archi-Epus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. udv. kanczellária levéltára, „Litteræ Archiepiscoporum" nr. 19. Fenti közlés ezen eredeti példány alapján történik. Közölte már e szöveget *Fraknói V.*, P. P. lev., 385—386. l.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. köt., 121. l.

258.

1624. JÚNIUS 19. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Thurzó Szaniszló nádorhoz.

A nádornak azon panaszára, hogy országos dolgokat elhallgat előtte és a tizedbérleteket tőle megvonja, mentegető választ ír, amelyben magát e vád alól tisztázza.

Illustrissime Domine Comes. Salute ac servitiorum paratissima commendatione præmissa.

Szilágyi János szolgám[1] jelenté, hogy Galgóczon kegyelmeddel szembe lévén, panaszolkodásképen jelentett volna kegyelmed két dolgot neki. Egyiket, hogy én minden dolgokat értvén, kegyelmedet levelemmel nem tudósítom, és nem informálom. Másikat, hogy az dézmákat kegyelmednek nem akarom adni.

Kegyelmedtül jó néven veszem, hogy kegyelmed tudtomra adja, ha miben valami neheztelése történik kegyelmednek, hogy informálhassam voltaképen kegyelmedet. Azért uram, igazán megmondom, hogy én voltam inkább kegyelmed felöl olyan vélekedésben, hogy kegyelmed semmi közönséges dolgot nem közölvén velem, ugyan valami idenségét (sic!) akarja velem megismertetni. Most ily közel levén, és ilyen nagy casusban, mint az lengyelek irruptioja, és az vármegyék felültetése, úgy tetszett nekem, hogy talán nem csak értenem kellett volna, de pro publico bono, ugyan consultálkodnunk is illett volna ez dologrul. A mi pedig azt illeti, hogy én mindent értek, és kegyelmedet nem informálom. Bizonyoson higgye kegyelmed, hogy én az magam tisztiben és hivatalában járván, igen keveset vigyázok arra, ami engemet tisztem szerént nem illet, és, az mi reám nem bizatott, arra bizony nem vigyázok.

Ezt is az újheli dolgot, csak Kőszegi Márton leveléből értettem, melyben kért, hogy ha mód volna benne, az szegény Homonnai urnak jószágából elvitt rabokat visszaszereztetném ő felségénél, mely dologrul irtam is diligenter ő felségének. Azért kegyelmed abba bizonyos legyen, hogy ha mi olyat értenék, amirül azt itélhetném, hogy kegyelmednél nyilván nem volna, el nem mulatnám, hanem kegyelmednek meg irnám. Hanem inkább kegyelmedet kérem, hogy az mit alkalmatosnak itél az közönséges dolgokrúl, communicálja velem.

Az Dézmák dolgát a mi illeti, arrul kegyelmed nem panaszolkodhatik, mert az mely levelet kegyelmed nekem Semptérül irt volt 13. Junii,

[1] Lásd fent 1624. május 10. levelet.

arra ugyanazon nap választ irván, offeráltam kegyelmednek magamat, hogy noha az idő elmúlt, melyben arendálni kellene, mindazáltal csak kegyelmed küldje meg késedelem nélkül az tavali és idei arendát, nem teszek difficultast az dologban. Ezt az levelet ugyanazon kegyelmed darabontjától küldtem kegyelmednek, mely az kegyelmed levelét ide hozta. Azért nekem úgy tetszik, hogy kegyelmed errül nem panaszolkodhatik. Bizony uram, ha tudná kegyelmed, mennyi sok fogyatkozással vagyok, álmélkodnék. Mert hat egész esztendötül fogva, egy esztendő sem volt, hogy minden marhámtúl és jószágomtúl meg nem fosztattam volna. Most ilyen drága időben, sem borom, sem buzám nem levén, és kétszáz embernél több evén kenyeremet, gondolhatja kegyelmed, ha nincs szükségem. Más az, hogy ugyan fogadásom tartja, hogy soha bizony senkinek hitelbe arendát nem adok, mert az minden szokás kivül vagyon, és sok kárt és fogyatkozást szerezne.

Kegyelmednek, szóval is izentem Szilágyi uram által.

Ezzel az Úr Isten, kegyelmedet tartsa jó egészségben.

Tirnaviæ, 19. Junii 1624.

Kegyelmednek szeretettel szolgál

Archi-Ep. Strigonien. m. p.

Kivül:

Illmo d^no Comiti Stanislao Thurzó de Bettlemffalva, Regni Hungar. Palatino, Judici Cumanorum, Perpetuo Terræ Scepusien. ac Comit^tus ejusdem Supremo Comiti, Sacræ Cæsar. Regiæque Majestatis Cubiculario, Consiliario et per Hungar. Locumtenenti etc. D^no Amico obs^mo.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely — a külső címiratot kivéve — egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: Kincstári Levéltár: Acta Thurzóiana, fascic. 108. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

259.

1624. JÚNIUS 19. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

A pozsonyi magyar királyi kamarához.

Határidőn kívül is kedvezményes ajánlatot tesz egyes tizedek bérletbeadása iránt.

Magnifico Dno Cameræ Ungaricæ Præsidi exhibitum. Tyrnaviæ, 19. Junii 1624.

Licet termini omnes Arendationis Decimarum præterlapsi sint, et

status mutatus sit Tractationum, primo cum d^no^ Menoldo hic Tyrnaviæ, postea Viennæ cum R^dissimo^ d^no^ Præside Cameræ Aulicæ, habitarum. Ut tamen S. Matti Sacr., D^no^ n^ro^ Clemen^smo^ obsequendi studium testatum faciam pro hoc anno præsenti dumtaxat, et absque ullo præjudicio meo vel successorum meorum paratus sum infra scriptas Decimas arendare, si primum pretium in Talleris Imperialibus, sub titulo S. Mattis cusis, Viennæ, ad manus Rdissm. Domini Electi Eppi Vachiensis, Cancellarii Aulici Activi[1] deponatur. Talleros vero eo pretio, quo hic commutantur et exponuntur, hoc est pro *cf* 125. Ungaricis computabunt.

Relictis autem Decimis, quæ ob difficultatem Vecturæ, Cameræ Ungaricæ non probantur. Sicut et Decimis Cameræ Novizoliensi jam arendatis, Decimæ quæ nunc arendari possunt, istæ sunt:

Medietas Dominii S. Georgii et Bezing . .	flor. Ung.	1000
Mediet. Comit. Ghömöriensis	fl. U.	500
Integra Decima Comit. Thornen	fl. Ung.	500
Medietas Bonor. Arcis Lewa, ...	flor. Ung.	300
In summa arenda facit . .	flor. Ung.	2300

Constituit Talleros Imperiales 1870.

Si prædictæ conditiones in parte vel in toto observatæ non fuerint, cum jam tempus Messis instet, Decimas in specie colligi faciam, nisi intra Decimum diem realiter et cum effectu exsoluto pretio Arendatoria extrahatur.

Ezen levél fogalmazványa, amely nem Pázmány kezeírása, fennmaradt az esztergomi prímási levéltárban, „Archivum Sæculare X., nr. 189—191." felírású dobozban. Fenti közlés ezen fogalmazvány alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, III köt., 368. l., ahol *Fraknói* e levelet nem említi, sőt arról nem is tudhatott, mert úgy adja elő a dolgot, hogy Pázmány az 1624. évben nemcsak ismételten írásban megtagadta (lásd fenti: május 8., 16., 16., 31. leveleket), a tizedeket, hanem tényleg nem is adta meg azokat a kamarának. Ezen imént közölt szöveg azonban ennek ellene bizonyít; 5800 frt árú tizedek helyett persze Pázmány már csak 2300 frt értékűek felett rendelkezett.

[1] Ez alatt mindenesetre Sennyey István kanczellár értendő, aki, tekintettel arra, hogy a prímás volt a fő- és titkos kanczellár (1536. év óta), csakis alkanczellár („tényleges kanczellár") volt.

260.

1624. JÚNIUS 27.

NAGYSZOMBAT.

II. Ferdinánd királyhoz.

Javasolja, hogy Bethlen sürgősen felszólítandó, hogy biztosait küldje Beszterczebányára, a béke végrehajtása tárgyában.

Sacratissima Ma^{s} Cæsarea, D^{ne} D^{ne} Clementissime.

Commissarii[1] M^{ttis} V^{æ} Sacratissimæ, etiamnum Novi-Zolii hærent, nec ulla fit Confiniorum et Comitatuum resignatio. Et quamvis non dubitem M^{m} V^{m} diligenter informari per D^{nos} Comissarios, tamen, pro fidelitate M^{ti} V^{æ} debita, quid ad me scribat R^{ssus} D^{nus} Paulus David, fideliter in latinum transferri curavi, et M^{tti} V^{æ} mitto[2].

Mihi sane videtur Clementiss^{e} D^{ne}, affectatam hanc moram, tacite præteriri non debere, sed per M^{m} V^{m} Cursorem aliquem, virum intelligentem ad Betlenium mittendum, qui, in primis effectuationem Conclusionum urgeat. Deinde, cum certum sit, Betlenium militem conscribere, et quidem in Comitatibus qui M^{tti} V^{æ} parere debent, adeoque in Civitatibus Eperies, Leucovia (sic!) et aliis, indagare idem Cursor posset a Betlenio, quid hæc militum conscriptio sibi velit et quod variis rumoribus ansam præbeat. Item quod juxta compactata, militem non posset ipse conscribere, ne quidem in Comitatibus ipsi concessis, absque Mis V^{æ} consensu.

Hæc, et si quæ alia M^{tti} V^{æ} videbuntur, proponi possent Betlenio; simul etiam Cursor ille advertere posset conatus et studia hominum.

Stabit in benigno Mis V^{æ} arbitrio quid fieri velit. Deum oro, ut M^{m} V^{m} felicissime diu tueatur.

Tirnaviæ, 27. Junii 1624.

Sacratiss^{æ} Mis V^{æ}

humillimus Capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Ezen levél eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. levéltárban: Kincstári Oszt. „Tört. Emlékek", sorozat B., 10. (1622—1630) fasc. Közölte már e szöveget *Fraknói V.*, P. P. lev. 387—388. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

[1] Ezek voltak Dávid Pál tinnini püspök és Ostrosich. Lásd fent: 1624. május 10. levelet.

[2] Dávid Pál levelének szövegét közölte *Fraknói*, P. P. levelezése, 386—387. l.

261.

1624. JÚLIUS 7. *Kiadatlan.*

SELLYE.

II. Ferdinánd királyhoz.

Véleményadásra szólíttatván fel, a véglesi elzálogosított uradalom zálogának nemeskürthi Pográny István által felajánlott felnövelését ellenzi és nevezettnek más valami kedvezmény megadását javasolja.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Majestas.
Domine, Domine Clementissime.

Benignas Ma^ttis V^ræ literas,[1] die quarta currentis Mensis Viennæ emanatas, cum debita humilitate accepi, quibus de Arce Vigles, cum auctione quindecim millium florenorum de novo inscribenda, tenuem meam opinionem perscribi mandat. Regia Clementia Ma^ttis V^ræ et innata munificentia exigit, ut personas fideles ac benemeritas liberalitatis fontibus irrigando, promptiores ad obsequia reddat. Cœterum clementissime Domine, et leges Ungaricæ, et Ecclesiastica ac Divina Jura gravissime jubent, ne ea, quæ semel Deo ac Ecclesiæ per Fideles data sunt, ullo sub prætextu Sæcularibus dentur, vel novis obligationibus graventur. Cum igitur Vighlesiana quoque bona de Jure ad Ecclesiam spectent, et per injuriam temporum præter Juris Ordinem, Secularibus data sint, certe salva conscientia non potest Ma^ttas V^ra ulla Inscriptione ea bona Secularibus addicere. Non desunt Majestati V^ræ modi, quibus Domino Supplicanti[2] providere potest, facta assignatione vel ad Tricesimam aliquam vel ad Montanas Civitates. Atque hæc erant, quæ Ma^tti V^ræ demisse rescribere debui. Servet Deus Majestatem V^ram diutissime salvam ac feliciter Imperari (sic!).

Datum Selliæ die 7. Julii Anno 1624.

Sacratissimæ Majestatis Vestræ Humillimus Servitor ac Capellanus

Archiepiscopus Strigoniensis. m. p.

Ezen levélnek eredetije, melyen csak az aláírás („A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában: „Hungarn" 1624. évi június havi csomóban, június 28. dátum alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

[1] II. Ferdinánd e levelének szövegét lásd: *Fraknói V.*, P. P. lev, 390—391. l.
[2] Pográny István de Nemeskürt.

262.

1624. JÚLIUS 11.

SELLYE.

II. Ferdinánd királyhoz.

Erdődy Tamás árváinak Szomolyán és Jókő várainak özv. Erdődy Kristófné kezéből való visszavétele iránti kérelmét pártolja és Esterházy Miklós országbírót ily irányban az ideiglenesen elhalasztott végrehajtásra utasítani kéri.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Majestas.
Domine Domine clementissime.

Benignas Majestatis V^ræ^ literas una cum inclusis Paribus Supplicationis filiarum Comitis quondam Thomæ Erdődy, demisse accepi. Ad benignum Majestatis V^ræ^ mandatum tenuem meam opinionem demisse expono.

Certum est, clementissime Domine, bona Arcium Szomolyán et Jókő, æque Dominas Comitissas supplicantes, ac masculinum sexum concernere. Quocirca in publicis Regni Comitiis, statutum fuit, ut D^nus^ Comes Thomas Erdődy, tamquam pater, totam hanc nepotum, ac filiarum controversiam dirimat, et quod ipse statuerit, id ratum maneat. Declaravit vero dictus D. Comes, filias quoque suas in illis bonis æqualem portionem habere debere, atque ad hujus suæ sententiæ executionem, Protonotarium aliosque suos homines miserat. Cæterum vidua Christophori Erdődy, armata manu obstitit, quominus lata sententia patris, executioni demandaretur. Vestra porro Majestas, juribus Regni ita exigentibus, Brachii Regalis Diplomate mediante, benigne injunxerat Domino Eszterhas, ut etiam armata manu executionem paternæ sententiæ perageret; verum interim supervenientibus Regni motibus, qua ratione suspenderit Ma^tas^ V^ra^ vigorem Brachii Regalis, mihi non liquet.

Mea igitur tenui opinione, cum justitiæ et æquitatis administratione Regna soleant conservari, ac potissimum viduæ et in capillis existentes Orphanæ in justa sua causa promoveri debeant, juri et justitiæ congruum est, ut Majestas V^ra^ seriis ad D. Judicem Curiæ literis datis, Brachii Regalis aliquanto tempore dilati, finalem Executionem injungat. A Deo viduarum et Orphanorum Protectore, uberem acceptura est mercedem Majestas Vestra. Atque hæc erant ad benignas Ma^ttis^ V^ræ^ literas in præsenti negocio rescribenda. Deus Majestatem V^ram^ diutissime salvam, ac felicem tueatur.

Datum Sellyæ 11. die Julii 1624.

Sacratissimæ Ma^ttis^ Vestræ Humillimus ac fidelis servitor et Capellanus

Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek eredetije fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. udvari kanczellária levéltára „Literæ Archi-Episcoporum“ nr. 8. Csak az aláírás („Archiep. Str.“) Pázmány kezeírása. Közölte már e levelet *Fraknói V.*, P. P. lev. 391—392. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

263.

1624. JÚLIUS 11.

SELLYE.

II. Ferdinánd királyhoz.

A Horváth Gáspár halálával imént megüresedett pozsonyi kamarai elnöki állásra Cziráki Mózest ajánlja.

Sacratissima Cæsarea Regiaque M^as^, D^ne^ D^ne^ clementissime.

Ex benignis Majestatis V^æ^ litteris demisse intellexi,[1] Stephanum Kereszturi ad Principem Betlen expeditum esse,[2] quod omnino consulto ac necessario factum existimo.

Cæterum Majestati V^æ^ humillime significo, certis nunciis ad me perlatum, Magnificum Gasparum Horváth, Præfectum Cameræ Posoniensis, mortuum esse Turocii, cujus sane mors, utpote fidelis ministri Majestatis Vestræ, et boni Catholici, acerbe omnino mihi accidit. Verum par est, ut Dei voluntati nostra desideria accomodemus. Interim vero, cum Cameræ Majestatis V^æ^ non undequaque bene prospectum sit, haud parvo cum damno Majestatis V^æ^, necessario vir aliquis prudens, legum patriæ ac consuetudinum peritus, et Majestati V^æ^ inprimis addictus eligendus est, qui absque mora curam Cameræ suscipiat, et quidem antequam tractatio cum Turcis inchœtur; multum enim pro fisco Majestatis V^æ^ in illo tractatu utiliter effici poterit, si negotia dextre tractentur. Et certe cum omnes circumspicio, neminem reperio Domino Moyse Ciriaki ad hoc officium magis idoneum, cujus ego in Majestatem V^m^ fidem ac fidelitatem non recenseo, siquidem Majestati V. satis clarere scio. Atque hæc erant, quæ Majestati V^æ^ pro mea fidelitate ac obsequendi promptitudine perscribere debui. Cui a Deo felicissimum ac diuturnum in terris, æternum in cœlis Regnum precor.

Selliæ 11. Julii 1624.

Sacratissimæ Majestatis V^æ^ Humillimus Capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

[1] II. Ferdinánd levele Pázmányhoz július 3-án kelt. Lásd szövegét: *Fraknói V.*, P. P. lev. 389. l.

[2] E következküldés czélja volt megsürgetni az erdélyi biztosok elindítását Beszterczebányára. V. ö. *Fraknói*, P. P. és kora. II. k., 103. l.

E levélnek eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában: „Hungarn“ 1624. július—deczember havi csomóban július 23. keletű iratok mellékleteként. Közölte már e szöveget *Fraknói V.*, P. P. levelezése 392—393. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

264.

1624. JÚLIUS 11.

SELLYE.

Lamormain Henrik jezsuita atyához, a bécsi Pázmány intézet regenséhez.

Ragaszkodik ahhoz, hogy a Pázmáneumba a felvétel feletti döntés őt, az érseket, illesse meg, mint az alapítólevél is mondja. Az intézetnek pápai jóváhagyásához szükséges ajánló iratok beszerzése és elküldése iránt ad megbízásokat; kéri a házi szabályok végleges elkészítését is.

Reverende in Christo Pater. Pax Christi.

Negotium præsentationis alumnorum, cum R. P. Provinciali concordavimus. Sciat Reverentia V., multas et graves esse causas, ob quas ego jus præsentandi reservavi, ad communes hujus Patriæ necessitates respectum habendo. Et tam Reverentiæ V., quam aliis Superioribus commodum est, si ab importunis commendatorum sollicitationibus se expediant. Itaque pro hac vice ita conclusimus, ut illi quidem duo juvenes jam recepti maneant, sed quilibet tamen illorum ad me scribat, ac petat præsentari. In posterum autem ad nullius commendationem recipiatur ullus, nisi qui a nobis fuerit præsentatus, juxta literarum fundationis tenorem, quem punctualiter volo observari, præsertim in his initiis; maxime cum nihil ibi sit positum, quod et a me ac meis, et a Patribus Societatis non sit diligenter consideratum, et summa ratione admissum.

De alio negotio, et scriptum R. Væ, et Patris Provincialis relatio per omnia conformis, mihi satisfecit, acquiesco.

Frumentum nunc mitti, non est possibile. Nam et messis nunc primum peragitur, et licet aliquid frumenti habeam, per Posonium, ob insolentiam militum, impossibile est devehi.

Ea quæ de horto scripseram, R. V^{a} silentio præteriit.

Scripsi ego Suæ Majestati, Illmo D. Nuncio, Suæ Sanctitati, et Cardinali Barberino; copiam litterarum, una cum litteris, mitto R. V^{æ}. Scripsi Domino Sennyei, ut commendatorias a Cæsare impetret. Et quidem primum omnium hae commendatoriæ debent esse in promptu, et tunc tradendæ sunt reliquæ litteræ Illmo Nuncio, ita ut una cum meis mittat Ill^{mus} Nuncius etiam litteras Cæsaris. Ego cætera privilegia Alumnorum Pontificiorum nescivi, ideoque duo tantum illa expressi, ut scilicet Extra tempora et sine Dimissorialibus ordinentur; si quid præ-

terea R. V^a specificari volet, faciat. Commendet R. V^a meo nomine Illmo D. Nuncio hoc negotium. Si opus est, poterit R. P. Rector Patri Procuratori Generali hoc negotium commendare.

Si quid bonorum novorum R. V^a accipiet, significet.

Quæso laboret Reverentia V. in Legibus ac Regulis Alumnatus ordinandis. Et mihi gratum foret, intelligere, ubi finaliter etiam a Superioribus approbabuntur, et in Codicem inscribentur.[1] Rogo autem, id quod et aliis literis antea rogavi, ut orationes pro me vivo ac mortuo, ac pro mea Diocœsi inserantur statutis, ad eum fere modum, quo antea perscripseram, vel etiam meliorem. Si quid in hac parte mihi gratum feceritis, ego quoque novum hunc fœtum libentius lambam, donec ad perfectum formetur. Valeat Reverentia V., pro me oret, ac R. P. Rectorem consalutet.

Selliæ, 11. Julii 1624.

R. V^æ addictissimus

Archi-Epus Strigoniensis m. p.

Kívül:

Rdo Patri Henrico Lamormajni.

Ezen levélnek eredetije, melyet Pázmány egészen sajátkezűleg írt, fennmaradt a budapesti Egyetemi könyvtárban: Pray-gyüjt. XXXIII. köt., 2. lap. Közölte már e levelet *Fraknói V.* (Pázmány P. lev. 393—395. l.). Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. *Fraknói V.*, (P. P. és kora, II. köt., 130. l.)

265.

1624. JÚLIUS 13.

NAGYSZOMBAT.

II. Ferdinánd királyhoz.

A Thurzó Sz. nádor által a királynál Pázmány ellen tett panaszra nézve előadja a prímás, hogy a nádor a nyitrai megyegyűlésen ép úgy, mint az országgyűlésen a prímásnak elsőségét, a felszólalásban, kétségbevonja, félreértve a királynak az 1622. évi diétán a prímás és a nádor közti hasonló viszályban hozott döntését.

Sacratissima Cæsarea Regiaque M^as D^ne D^ne Clementissime.

Gravissimis totius Christianitatis negotiis occupatam M^m Vestram, illibenter privatis meis difficultatibus onero. Quia tamen Amicorum sermonibus accepi, D^m Palatinum querelas contra me apud M^m V^m deposuisse, cogor rem ipsam M^tti V^æ humillime aperire, rogando instanter M^m V^m, ut Palatino injungere dignetur, ne novitatum hujusmodi inven-

[1] A lap szélén Pázmány itt e szavakat írta: „Nota bene".

tionibus Statum Ecclesiasticum premat, sed veterem usum ac consuetudinem observet.

Augustissime Imperator, in Comitatu Nitriensi (sicut et alibi) sub tribus jam Palatinis, quos in Archi-Episcopatu meo novi, is usus fuit, ut in Congregatione Comitatuum (sicut et in publicis Regni Comitiis) prima vox Archi-Episcopi esset. Hic mos, et tempore D^ni^ Forgács, et etiam tempore moderni D^ni^ Palatini observatus fuit. Et licet præterito anno, imo et tertio institerint homines D^ni^ Palatini, ut Vice Comes ordinem hunc mutaret, induci tamen non potuit prius, quam sub initium motuum Anni præteriti. Hanc novitatem, ubi primum ego rescivi, ex consilio primariorum Ecclesiastici ordinis Prælatorum [ego statim dolui[1]], quum indignum sit quemquam e jure suo tam gravi, et pretiosi valoris, ad privata alicujus emolumenta deturbari: Quocirca literas ad Vice Comitem, imo etiam ad Supremum Comitem Nitriensem hac de re scripsi, quarum copias in Latinum translatas, Majestati V. hic inclusas mitto. D^ns^ Vice Comes litteras meas cum D^o^ Palatino communicavit, atque hinc illæ querelæ D^ni^ Palatini. Persuasum enim erat nonnullis, imo vulgo plurimis, per Mis V^æ^ Decretum, Sopronii declaratum esse, ut contra veterem usum, Palatinus in posterum præcederet. Cum tamen M^as^ V^a^ Sacratissima disertim declaraverit, nihil mutare, nihil innovare M^m^ V^m^ voluisse, aut velle.

Quocirca M^m^ V^m^ iterum demisse rogo, dignetur serio injungere D^o^ Palatino, ut ab hujusmodi novitatibus desinat, usum, qui sub aliis Palatinis fuit, observet. Honorem ego Suæ Dominationi omnem deferre sum paratus, ferre tamen nec possum, nec debeo, ut ex usu ac possessione meæ prærogativæ deturber.

Hæc erant, quæ humillime M^tti^ V^æ^ perscribere volui, cui de cætero felicitatem omnem a Deo ex animo precor.

Tyrnaviæ, 13. Julii 1624.

Sacratiss^æ.^ Ma^ttis^ V^æ^ Humillimus Capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban (az Akadémia könyvtárából idekerült kéziratok közt): M. kir. Kanczelláriai Levéltár, „Litteræ Archiepiscoporum“ 1624. év 17. Közölte már e levélszöveget (bár a vízfolt miatti olvasási nehézség miatt, több sor kihagyásával) *Fraknói V.,* P. P. levelezése 395—396. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. élete (Tört. Életrajzok) 138. l. és P. P. és kora, II. k., 34. l., ahol a prímás és nádor közti 1622. évi viszály története olvasható. *Fraknói* (id. mű 34. l.) említi a nádornak 1624. augusztus 24. levelét (utasítás Czobor J.-hoz), melyben a nádor elmondja az 1622. évi viszály részleteit.

[1] Az „ego statim dolui“ szavak vízfolt miatt alig olvashatók; olvasása azért lehet téves is.

266.

1624. JÚLIUS 30. *Kiadatlan.*

SZENTKERESZT.

A bányavárosokba küldött királyi biztosokhoz.[1]

Szeretett volna velük még az Esterházy-féle esküvőre utaztában találkozni Körmöczön, de ez nem történhetvén meg, kéri a biztosokat, hogy visszatértükben (Beszterczebányáról) látogatnák őt meg Szentkereszten.

Spectabiles Magnifici ac Generosi nostri, Domini Amici observandissimi.

Salute, et officiorum addictissima commendatione præmissa. Ante paucos dies, cum huc ad Sanctam Crucem pervenissemus, præmisso Secretario nostro, datisque per eundem ad Spectabiles, Magnificas et Generosas Do: Vestras literis nostris, ea omnino intentione, Cremnicium versus iter ad nuptias Illustrissimi domini Comitis Eszterhazy[2] suscepimus, ut cum Spectabilibus, Magnificis ac Generosis Dominationibus Vestris colloquendi facultatem et occasionem haberemus. Sed cum id, nostro infortunio fieri non potuerit, per dominum Perceptorem et Puchkhalterum (sic!) Cameræ Cremniciensis Spectabiles, Magnificas ac Generosas Dominationes Vestras rogatas volumus, ut in reditu huc ad S. Crucem ad nos divertere velint. His Spectabiles, Magnificas ac Generosas Dominationes Vestras diu feliciter valere optantes.

Datum ex S. Cruce, 30. Julii 1624.

Spect. Mag. ac Gen. Do. Vrar. Amicus ad serviendum paratus

Archi-Ep. Strigonien. m. p.

Kivül:

Spectab. Magnificis ac Generosis dominis N. N. Sacræ Cæsareæ Regiæque Majestatis ad Civitates Montanas delegatis Comissariis etc. Dnis et Amicis observandissimis.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („A.-E Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a selmeczi bányakamara levéltárában: 1617—1635. évi csomóban, fenti dátum alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

[1] Ezek voltak: Dávid Pál és Ostrosich.

[2] Esterházy Miklós 1624. július 21-én vette el Nyáry Krisztinát (második nejét), Thurzó Imre özvegyét; maga a primás adta őket össze. E nő, saját vallomása szerint (*Frakno i V.*, P. P. és kora, II. köt., 405. l.) addig színleg protestáns volt, de az esküvő után a kath. vallásra formálisan is áttért. V. ö. Gróf Esterházy János: Az Esterházy-család és oldalágainak leírása. Budapest, 1901, 106. lap. Esterházy első neje Dersfy Orsolya volt, ki szintén özvegy volt és Esterházyval való házassága alkalmával konvertált.

267.

1624. AUGUSZTUS. *Kiadatlan.*

(S. d.)

II. Ferdinánd királyhoz.

A forgalomba hozott, de mindenütt elutasított pozsonyi ezüstpénzeknek olcsóbb áron való beváltását és újbóli kiveretését javasolja, amiből a királynak is haszna lesz ; a körmöczi ezüstpénzek megjavítását is javasolja.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Majestas, d^ne^ d^ne^ clementissime.

Difficile est creditu, quantis in angustiis sit misera plebs in Ungaria, cum aliis de causis, tum quod Moneta Posoniensis exponi ab ipsis non possit. Ut igitur et plebs sublevetur, et tanta summa pecuniæ Posoniensis, quanta unius anni decursu cusa est, omnino inutilis non maneat, et querelæ populi conquiescant, non sine invidia exaggerantis, quod moneta, quam cudi et exponi voluit Majestas Vestra, in Cameris non acceptetur, consultum videretur, si Majestas V^ra^ in Camera Cremniciensi acceptari et recudi faceret, pecuniam Posoniensem, eo valore, ut utilitas non exigua inde perciperetur. Certe cum Officialibus Majestatis V^ræ^ Cremniciensibus supputavimus, quod si Marca pecuniæ Posoniensis, continens florenos 5 denarios 50 pro florenis 4 acceptaretur, maximo cum lucro Ma^ttis^ V^ræ^ recudi posset Posoniensis pecunia.

Præter causas recensitas, illud quoque me movet, ut hoc fiat, nam in partibus Cisdanubianis pecunia Cremniciensis omnino non acceptatur, ex quo conjecturam facio, fore ut tacito populi consensu, brevi valor Cremniciensis pecuniæ cesset. Et licet non cessaret, tamen ob commerciorum usum, necessario meliorari debebit pecunia Cremniciensis. Utilissimum igitur esset pro Ma^tte^ V^ra^, si argentum purum, quod in Cameram infertur, asservaretur ad illud tempus, quo moneta melior cudenda esset, nunc vero omnis pecunia Posoniensis recuderetur.

Hæc debui Majestati V^ræ^ demisse suggerere, officii mei rationibus id exigentibus. Servet Deus Ma^ttem^ Vestram felicissime Imperantem.

Majestatis V^ræ^ Sacratissimæ

Humillimus Capellanus

Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

Kivül:

Ad Sacratissimam Cæsaream Regiamque Ma^ttem^ Vestram, etc. Dominum, D^num^ Clementissimum

Memoriale Archiepiscopi Strigoniensis.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („A. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt: Kais. Hofkammer-Archiv, Wien: „Ung. Münz- und Bergwesen" Fasc. 1623—1626. (Nr. 15.267.)" Az iratnak nincs dátuma, de kívül az udv. kamara 1624. szept. 1. intézkedéssel adja ki véleményadás végett ezen emlékiratot. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

268.

1624. AUGUSZTUS 10.

POZSONY.

IV. Fülöp spanyol királyhoz.

Értesíti a királyt levele átvételéről és felajánlja szolgálatait.

Sacratissima etc.

Catholicæ Majestatis V. litteras per Excellentissimum D. Comitem Ossona mihi redditas, ea, qua par est, submissa veneratione accepi. Et quamvis ego minimus sim inter servitores Majestatis V., securam tamen Majestatem V. facio, sincero affectu obsequiis Majestatis V. me devotum esse, nec intermissurum, quin occasiones omnes arripiam, quibus Majestati V., ac Ministris ejusdem deserviam. Deum vero optimum assidue oro, ut Majestatem V. christiano orbi diu salvam, florentemque tueatur. Meque Majestatis V. gratiæ impense commendo.

Posonii in Hungaria 10. Augusti 1624.

S. Catholicæ Regiæ Majestatis

humillimus servitor et capellanus

Archiepiscopus Strigoniensis.

Eredetije Spanyolország állami levéltárában, Simancasban, ahol azt *Fraknói V.* lemásolta és 1873. évben közzétette. (Pázmány P. lev. 398 l.) Fenti közlés *Fraknói V.* nyomán történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora II. k., 182. l. Lásd még a fenti 1622. jan. 25., 1624. márcz. 13. és az alábbi 1625. nov. 27. leveleket (mind IV. Fülöphöz címezve, az évjáradék ügyében). Fenti levél úgy látszik nem más, mint udvarias válasz az akkor Onate bécsi spanyol követ helyét felváltó Ossona gróf spanyol követ által IV. Fülöptől Pázmányhoz hozott ajánlólevélre.

269.

1624. AUGUSZTUS 20.

POZSONY.

Pázmány alapítólevele a nagyszombati nemesi konviktusról.

Nos Petrus Pázmány, Miseratione Divina Archiepiscopus Ecclesiæ Metropolitanæ Strigoniensis Locique ejusdem Comes Perpetuus, Primas Regni Hungariæ, Legatus Natus, Summus Secretarius Cancellarius, ac Sacratissimi Principis ac D^ni^ Ferdinandi Secundi Dei gratia Electi Romanorum Imperatoris, semper Augusti ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ etc. etc. Regis, etc. Archiducis Austriæ, Ducis Burgundiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carnioliæ etc. intimus Consiliarius.

Damus pro memoria: Quod cum ad Officii Pastoralis curam, ac sollicitudinem illud vel maxime pertinere intelligamus, ut Catholicæ Religionis ac honestarum disciplinarum ruinas, quas vel bellorum strages, vel Hæresum fraudes intulerunt, quantum Deo auxiliante valemus, pristino nitori restituamus. Idcirco conatus omnes eo direximus, ut vias ac rationes avitæ Religionis ac eruditionis in integrum restituendæ, sollicite indagaremus, atque inter has ipsas intestinorum motuum clades, pro virium ac facultatum nostrarum tenuitate, incunctanter Deo Duce arriperemus; cum igitur animadvertamus, ut in semente spem messis, ita in Juventutis proba educatione Religionis Catholicæ et probitatis resarciendæ summam consistere; diu multum anxie laboravimus, ut modum adinveniremus, quo Nobilis Juventus, tenuioris præsertim fortunæ, in Religione ac eruditione ita educaretur, ut ætate maturescente ornamento esse possit et subsidio Patriæ: Ecce Deus Optimus, pro singulari sua clementia, desideriis ac precibus nostris occurrens modum ostendit, quem optare magis, quam sperare poteramus. Nam licet a Sanctissimis Ungariæ Regibus ex monetæ cusione, certi quidam, nec contemnendi reditus Archiepiscopo Strigoniensi fuerint assignati, ita quod ex singulis argenti aurive cusi vel non cusi marcis pisetum unum, hoc est, quadragesima octava pars marcæ, certo ac infallibiliter assignaretur: tamen hos reditus ab anno D^ni^ Millesimo Quingentesimo Septuagesimo Tertio, quo diem suum obiit fel. memoriæ Antonius Verantinus Archiepiscopus Strigoniensis, usque ad annum 1623, per quandam usurpationem Camera Cremniciensis percipiebat, nihil quidquam Prædecessoribus Archiepiscopis

intra hos quinquaginta annos de eo proventu repræsentando. Verum invictissimus Imperator et Rex Ungariæ Ferdinandus Secundus visis authenticis, ac aliquot seculorum continuo usu roboratis Archiepiscoporum privilegiis, habito etiam respectu fidelium obsequiorum nostrorum, cum alias semper tum in hisce superioribus Patriæ motibus exhibitorum, ex innata sua clementia, reditus piseti Archiepiscopatui restituit, eo libentius, quod intelligebat Majestas Sua bonam horum redituum partem Nobilium Juvenum Seminario erigendo a nobis destinari. Quod igitur Deus Præpotens ad sui nominis æternam gloriam, ad Ecclesiæ Catholicæ incrementum, ad utilitatem afflictæ Patriæ nostræ bene feliciterque vertat, accedente SS. D. N. Urbani Papæ VIII. ac Suæ Sacræ Cæsareæ Regiæque Majestatis, nec non Venerabilium Fratrum nostrorum Capituli Ecclesiæ Metropolitanæ Strigoniensis consensu pariter et assensu, ex reditibus piseti Cremniciensis, per nos recuperatis, annis singulis quinque Millia Florenorum Hungaricorum ad honestam sustentationem Nobilium Juvenum Ungarorum in perpetuum applicamus. Ita, ut quolibet anno ad Festum Purificationis Immaculatæ Virginis Mariæ bis Mille quingenti floreni Ungarici, ad Festum vero Assumtionis ejusdem Deiparæ Patronæ Ungariæ, alii bis Mille quingenti floreni Ungarici certo et infallibiliter pro usu Seminarii in manus Regentis repræsententur vel Tyrnaviæ, vel quo transferri contingeret Seminarium in casu mox declarando.

Ad quam Summam recte fideliterque persolvendam, non solum sub pœnis Ecclesiasticis, in bulla Summi Pontificis specificatis, sed etiam sub indignationis Regiæ vinculo, in approbatione hujusce Erectionis declarato, Successores Archiepiscopi teneantur, et sint obligati, ita quidem, ut juxta Pontificis Maximi assensum ac Regiæ Majestatis assecurationem futuris semper temporibus Reges Ungariæ, facto in Camera Cremniciensi Piseti aresto, in dupplo dictam pensionem ab Archiepiscopo exigant, qui ad præfixos Terminos expressam antea pecuniariam summam in manus Regentis Seminarii non assignaret. Hujusce vero Seminarii Tyrnaviæ, in domo ad id specialiter deputata, per nos erecti administrationem totalem ac integram Reverendis Patribus Societatis Jesu Tyrnaviæ commorantibus infrascriptis conditionibus committimus.

1-mo. Ut ad hoc Seminarium nemo recipiatur, nisi Nobilis et ex partibus Coronæ Ungaricæ subiectis oriundus ad minus duodecim annorum, et hi quidem majori quo puterunt numero, honeste alantur, nec ullo sub prætextu reditus Seminarii istius, sive per nos assignati, sive per alios imposterum assignandi, in ullos alios etiam pios

usus convertantur, quam ad prædictam honestam Juventutis sustentationem.

2-do. Ut nulli alii ad cujusquam Commendationem recipiantur, nisi quos Archiepiscopus pro tempore existens, vel sede vacante Capitulum Strigoniense Patribus præsentaverit, si qui autem ex præsentatis deprehendentur vel ad studia inhabiles vel moribus noxii, poterunt illos honeste dimittere; ne tamen id levibus de causis aut præcipitanter fiat, cavendum est.

3°. De solo victu hisce providendum erit ex Seminario, nisi forte aliqui adeo tenuis fortunæ essent, ut nullo modo per suos illis provideri possit, et alioquin spei non contemnendæ apparerent.

4-to. Obligationem nullam habebunt juvenes præter eam solam, ut in timore Dei pie vivant, diligenter studeant, dum in Seminario versabuntur, ac tandem Patriæ ac Nationi suæ fideliter serviant; Leges autem et Ordinationes, quæ vel pietatis exercitia, vel studia literarum, vel domesticam disciplinam vel statas pro Fundatore ac Diocesi Strigoniensi Orationes fundendas spectant, Patres Soc. Jesu ordinabunt.

5-to. Si (quod Deus avertat) Patres Societatis Jesu in Ungaria permanere non possent, in eo casu liberum sit Patribus Viennam transferre Seminarium, ibique observatis conditionibus memoratis prædictam summam quinque Millium florenorum Ungaricorum ex Piseto percipient, ac nihilominus Ungaricam Nobilitatem modo superius expresso alent ac erudient. Quodsi vero ne alibi quidem integrum esset Patribus Societatis Seminarium hujusmodi erigere et administrare, in eo casu Venerabile Capitulum teneatur Juventutis erudiendæ curam in se suscipere, ac prædictam quinque Millium florenorum Summam in usus Seminarii impendere tantisper, donec prædicti Patres Societatis Jesu iterum suo munere libere fungi possint. Tum enim rursus Seminarii administrationis curam, modo ante declarato, Patribus Societatis committi volumus. Rogamus autem, atque sub interminatione tremendi judicii obsecramus, non solum hujus Sedis nostræ Archiepiscopalis Successores, verum etiam Venerabile Capitulum Strigoniense, adeoque Patres ipsos Societatis Jesu, ut hujus nostræ Fundationis tenorem in omnibus suis punctis, et clausulis observari faciant. Et ne hujus Fundationis memoriam ulla temporis longinquitas obliteret, tria Exemplaria novæ hujus erectionis Seminarii confici curavimus, quorum unum Patribus Societatis Jesu, alterum Capitulo Strigoniensi, tertium Capitulo Posoniensi assignavimus.

Datum Posonii, die vigesima Mensis Augusti, S. Regis nostri Stephani Natali, Anno millesimo sexcentesimo vigesimo quarto.

Ezen alapítólevélnek szövege fennmaradt az azt megerősítő királyi levél (1625. deczember 11.) egykorú másolatának szövegében: Országos Levéltár (Budapest), Kincstári Levéltár: „Acta registrata Collegii Tyrnav." fasc. 52. nr. 18. alatt. További egykorú másolatok: Pécsi püspöki levéltár 1600—1700. évi iratok csomójában fenti dátum alatt; Udvari kamarai levéltár (Wien) „Hungarn" 1624. szept. 5. dátum alatt. Régi egyéb másolatok: Coll. Hevenesi IX. 71., Coll. Pray XIX. 15., Kaprinai IX. 32. Ezen utóbbi szövegek és a kamarai levéltári szöveg 1624. aug. 31. dátummal bírnak.

A közlés a kincstári levéltári szöveg alapján történik. Közölték már e szöveget: *Katona* (Hist. crit. XXXI. k., 58—63. l.), *Miller* (Epistolæ P. P. I. k., 62—66.) és *Podhracky* (P. P. élete 48—50. l.) V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 142—143. l.

Fenti alapítólevelet VIII. Orbán pápa 1624. szept. 6-án (lásd: *Fraknói*, P. P. lev. 401—402. l.), II. Ferdinánd pedig 1625. deczember 11-én erősítette meg (lásd a királyi oklevelet: *Miller*, Epist. I. k., 61—68. l.). A király e levélben a konviktus részére örök időkre évi 2000 frtot utalványozott a körmöczi kamarából és kijelentette, hogy Pázmány érsek utódait is kötelezni fogják a király és majdani utódai a pisetumnak 5000 frt erejéig való átengedésére. A pisetum-jogra nézve lásd fenti: 1622. szeptember 7., 30., 1623. márczius 6., július 10., november hó, 1624. szept. 5. és 17-iki leveleket. V. ö.: *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 52., 128., 142., 432. és III. k. 358. l.

270.

1624. SZEPTEMBER 5-IKE ELŐTT.

(S. d.)

WIEN.

II. Ferdinánd királyhoz.

A pisetum-jog körül akadékoskodó körmöczi kamarai tisztviselők miatt Bécsbe küldött kérvénye kapcsán, írja a királynak, hogy magával hozta Bécsbe az érsekeknek a pisetumhoz való jogát bizonyító okleveleket; kéri, hogy a király küldene ki biztosokat az oklevelek betekintésére.

Augustissime Imperator.
Dne Dne clementissime.

Officiales Cameræ Cremniciensis difficultatem quandam moverunt circa Pisetum Archiepiscopale.[1] Qua de re nuper Majestati Vræ demissam supplicationem obtuleram. Camera Austriaca, pro Informatione, Cremnicium dirigit meum Memoriale, cum tamen ea de re Camera Cremniciensis sufficientem Informationem dederit Commissariis Majestatis Vræ, qui nuper fodinas lustrarunt.

[1] Lásd a pisetumra vonatkozó fenti 1622. szeptember 7., 30., október 3. és október—november havi, 1623. márczius 6., július 10., november hó, 1624. szeptember 17., deczember 22-iki leveleket és 1624. augusztus 20-iki alapítólevelet, valamint az 1625. január 16., július 21-iki leveleket. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 55., 128., 142., 432. l. és III. k. 358. l.

Cum igitur antiqua et recentia Archiepiscopatus privilegia, negotium hoc concernentia, mecum attulerim, ex quibus liquida veritas et justicia constare potest: Majestatem V^ram demisse rogo, dignetur duos tresve Commissarios deputare, quibus Privilegia et Jus Archiepiscopatus commonstrem. Et sic Justitiæ relinquatur locus. Quam Majestatis V^ræ gratiam ego quoque humillimis obsequiis demereri contendam.

Sacratiss. Majestatis V^ræ Humillimus Capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Kívül:

Ad Sacratiss. Cæsar. Regiamque M. V^ram (sic!) et D^num D^num clementissimum Memoriale

Archiepiscopi Strigoniensis.

E levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („A. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában: „Hungarn" 1624. szept. havi fasc.-ban, mint az 1624. évi szeptember 5-iki irat-göngyöleg egyik darabja. Közölte már e szöveget *Fraknói V.*, P. P. lev. 401. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

271.

1624. SZEPTEMBER 9. *Kiadatlan.*

POZSONY.

A Propaganda Congregatio-hoz.

A csiki és kászoni székelyek közt fennmaradt egyetlen szentferenczrendi zárdának már csak egy öreg laikus fráter lakója levén, kéri a bécsi nuntius útján néhány páternek gyors odaküldését, mert félő, hogy egyébként a földesúr a zárda javait lefoglalja, de azért is, mert más papot odaküldeni nem tud.

Illustrissimi Domini, Domini, Patroni Colendissimi.

In extrema parte Transylvaniæ, tractus Siculorum, Chik et Kaszon dictus, ita in hodiernum usque diem catholicæ religionis tenax fuit, ut cæteris fere omnibus desciscentibus, paucis exceptis nobilibus, avitam fidem retinuerit, adiutus opera Patrum Franciscanorum de observantia, qui unicum ibi monasterium habuerunt. Cœterum fratres Franciscani, qui illic degebant, cum ad eam paucitatem redacti essent, ut propediem monasterium vacuum relinquendum videretur, ante biennium Suam Sanctitatem demisse rogaveram, ut Generali Ordinis S. Francisci serio injungeret aliorum Fratrum submissionem. Et licet responsum acceperim, injunctum id serio fuisse, nunquam tamen quempiam religiosum illuc destinarunt. Jamvero mortuis præ senio omnibus monachis sacerdoti-

bus, unus seniculus laicus solus superest, qui si moriatur, absque dubio dominus terrestris illius loci, in quo monasterium situm est, ipsum quoque vacuum monasterium occupabit, nec modus erit postmodum recuperandi; sicque periculum evidens est, ne populus in hæresim labatur.

Quocirca Illmas et Revmas Dominationes Vestras per omnia sacra obnixe rogo, dignentur efficere, ut superatis omnibus difficultatibus, Patres Franciscani aliquot exemplares in illud monasterium destinentur; atque Illmo Domino Nuntio Apostolico penes Suam Majestatem residenti injungant, ut sine ulla dilatione Patres destinentur. Nam licet tractus illi Siculici in mea diœcesi non sint, vehementer tamen angor ista cura, præsertim cum alii sacerdotes præter Franciscanos mitti illuc non possint. His Illmarum Do. Dominationum VV. manus veneror, et a Deo felicitatem omnem ex animo precor.

Posonii 9. Septembris anno 1624.

Illmarum DD. Vestrarum Humillimus servitor

Archiepiscopus Strigoniensis. m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya fennmaradt a Propaganda Congregatio római levéltárában: vol. 330. fol. 388. Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. *Fraknói V.,* Magyarország egyházi és polit. összeköttetései a Szentszékkel III. k., 335—336. l. (1124. j.).

272.

1624. SZEPTEMBER 17. *Kiadatlan.*

SELLYE

A körmöczi kamarához.

A pozsonyi ezüstpénzek ügyében közbenjárt, de eddig még döntés nem történt; a pisetum ügyében az érseki jogot visszaállító királyi rendeleteket az érseki pisetarius fogja bemutatni, a rosszul sikerült pozsonyi veretű pénz után azonban elengedi a pisetumot, de a jövőre pontosan megköveteli.

Generosi Domini Amici observandissimi. Salute ac nostri commendatione præmissa.

Literas Vestrarum Dominationum accepi, una cum adjunctis ad Do. Conzin, quas fideliter reddi curavi. Ad Negotium a V^ris^ Dominationibus propositum, quod spectat, recte et in tempore advenerunt litteræ Vestrarum Dominationum, id enim ipsum tunc in Consilio versabatur, qua ratione miseræ plebi succurri posset, quæ etsi numerosam pecuniam Posoniensem habeat, emere tamen nihil valet. Itaque accepta

informatione VV. Dominationum, et oretenus coram Consilio Secreto, et in scriptis, Suæ Majestati diligenter proposui rem a Vestris Dominat. suggestam: et omnino ita facturam Suam Majestatem, ut Vestræ Dominat. proposuerunt, non dubito. Finalis tamen Resolutio Suæ Majestatis tunc nondum data erat, cum ego Eberstorffo discederem, eo quod, ordinis servandi causa, Camerarum quoque vota exquiri necesse erat.

Difficultatem moverant Dominat. Vestræ in negotio Piseti: sed Sua Majestas Cæsarea ac Regia, ex antiquissimis ac clarissimis Privilegiis Archiepiscopatus, per me productis, justam meam causam cognovit, et VV. Dominationibus serio injunxit, ut ex omni omnino Argento cuso et non cuso, etiamsi cuipiam gratia a Regia Majestate facta fuerit, Pisetum nihilominus Archiepiscopo detur. Mandata Suæ Majestatis tam ex Cancellaria Ungarica (cujus in Ungaria prima est authoritas), quam ex Camera Austriaca Vestris Dominationibus Pisetarius noster præsentabit.

Quia tamen ex Domini Palatini moneta damnum Camera sensit, ego quoque, pro suæ Majestatis obsequio, jus meum remisi in Pisetum ex ea pecunia provenire debentem; sicut et Pisetum, quod Posonii dari debuerat. Nam ex prisca Regum Concessione; non tantum Cremnicii, sed etiam in omnibus aliis locis, ubicunque in Ungaria, imo et Transylvania, et Croatia, pecunia cudebatur, Pisetum Archiepiscopo solvi debuit.

Non dubito Dominationes Vestras benignæ Majestatis Suæ voluntati sese accomodaturas, et deinceps ex omni moneta illic cusa Pisetum exsoluturas. Quædam alia Pisetario nostro commisimus Dominationibus Vestris indicanda, in quibus ut exploratam antea suam in me propensam voluntatem declarare velint, rogo. Hisque a Domino Deo felicitatem omnem DD. VV. precor.

Sellyæ, 17. Septembris A° 1624.

Dominationum Vestrarum

Amicus benevolus

Archi-Ep. Strigonien. m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Am. b. A. E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a selmeczi bányakamara levéltárában (Selmeczbánya): 1617—1635. évi csomóban, fenti dátum alatt. Fenti közlés ezen eredeti példány alapján történik.

Lásd a pisetumra vonatkozólag fenti 1622. szept. 7., 30., okt. 3. és október-november havi (emlékirat!) —, 1623. febr. 14., márcz. 6., július 10. és nov. havi, 1624. szept. 5. és decz. 22., 1625. jún. 16., júl. 21. leveleket, 1624. augusztus 20. alapítólevelet. (V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. kötet, 55., 128., 142., 432. l., III. köt., 358. l.)

273.

1624. SZEPTEMBER 29. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Thurzó Szaniszló nádorhoz.

A német katonáknak garázdálkodásai ellen a nádort is felszólítja a királynál való felszólalásra, mint nemesi szabadságba ütköző dolog ügyében.

Illustrissime Domine Comes.

Salute ac servitiorum commendatione præmissa.

Istentül kegyelmednek minden jókat kivánok. Nem csak kegyelmednél, hanem az egész országnál tudva vagyon, a mi történék Posonyban, házamon, az német vitézektől; annak utána, két holnaptul fogva, mind pajtámat, malmomat, ujvári házamat erővel felverték, és minden gabonámat elvitték, sőt az mely kevés vetni való gabonát, az guttai szentegyházban rakatott volt szolgám, azt is az templomnak violatiojával erőszakkal elvitték. Mindezeket az mi kegyelmes urunknak dignitására nézve elhallgattam és senkinek ő felsége kivül nem panaszolkodtam. Most ismeg ujonnan fegyveres kézzel az ujvári házamra mentek az ott való németek, és nemcsak valami takarmányom volt, elvitték, de becsületes nemes ember szolgámat, ugymint udvarbirámat arrestálták, és házamat elfoglalván őrzék.

Irtam ő felségének erről is az utolsó casusról. De mivel ezek az dolgok nemességünknek szabadságában járnak, és netalán idővel én vádoltatnám, ha kegyelmedet felőle meg ne találnám; kegyelmedet kérem, kegyelmed tiszti és hivataljának kötelessége szerint, találja meg ő felségét, és efficiálja, hogy ő felsége efféle rendetlenséget ne szenvedjen, sőt büntetlen ne hagyja. Mert ebben sok ember megütközik, gondolkodván, hogy ő rajta is hasonló dolog ne történjék. Ha kegyelmed mit irat, ezen szolgámtúl ide küldvén holnap jó reggel Béchben küldöm. Ezzel Isten kegyelmedet jó egészségben tartsa meg sokáig.

Tyrnaviæ, 29. Septbris 1624.

Ill^mæ D^o V^ræ

Amicus ad serviendum paratissimus

Archi-Ep. Strigonien. m. p.

Kivül:

Illmo d^no Comiti Stanislao Thurzo de Bettlemffalva, Regni Hungar. Palatino, Judici Cumanorum, Perpetuo Terræ Scepusien. ac Comit^tus

ejusdem Supremo Comiti, Sacræ Cæs. Regiæque Ma^ttis Cubiculario, Consiliario, ac per Hungariam Locumtenenti etc. d^no et Amico obser^mo.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („A.-E. Str.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: Kincstári Levéltár: Ac'a Thurzó-iana, fasc. 108. Fenti közlés az eredeti példány alapján történik.

274.

1624. SZEPTEMBER 29. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Carafa Károly aversai püspök, bécsi nuntiushoz.

A Pázmáneum részére kéri a gráczi szeminárium által is élvezett privilégiumot, hogy növendékei a származási hely püspökeinek elbocsátólevele nélkül és extra tempora szenteltethessenek fel. Ezen kérelmet a magyar egyházmegyék feldúlt területi viszonyaival és a püspökök helyben nem lakásával indokolja.

Ill^me domine domine colendissime.

Quas ad Ill^mam Dominationem Vestram ultima Augusti dedit literas Illustrissimus dominus Cardinalis Bandinus in materia privilegii a me petiti, pro collegio archiepiscopali alumnorum Ungarorum Viennæ erecto, accepi ac probe intellexi.

Et quidem Sacra Congregatio de fide propaganda, sapientissime discurrit pro ea rerum constitutione, quæ in Italia est; Verum Illustrissima Dominatio Vestra intelligat, longe aliam esse constitutionem afflictæ Ecclesiæ Ungaricæ, quam quæ deberet esse. Nam inprimis ob tam diuturnam a Turcis oppressionem, totiesque direptos ac vastatos episcopatus tanta rerum confusio est, ut quam plurima loca, nequidem cujus diœcesis fuerint, sciantur; deinde abusu quodam diu continuato (qui tamen Deo laus, aliquantum sub moderna Majestate Imperatoris remisit), Episcopatus tituli, intra plures annos vacare permittuntur, sæpe item (quod Illustrissima Dominatio experta est), ob unius Episcopi mortem, sex octove episcopatus mutantur, facta gradatim promotione ad commodiores episcopatus, unde fit, ut qui titulos episcopatuum possident, interdum annis decem sine confirmatione manent. Et ab his dimissoriales peti, considerationem aliquam habet. Sæpe item tituli hujusmodi vacant, et cum nec Capitula ulla plurium Episcopatuum extent, nemo est, a quo dimissoriales petantur. Item tituli hujusmodi episcopatuum, iis etiam interdum conferentur a Regia Majestate, qui extra regnum manent. Nam Reverendissimus dominus Requesens licet in Hispania

maneat; Revmus Montopoli in Moravia, tamen titulos episcopatuum Ungariæ, in partibus infidelium existentium possident, ex quorum diœcesi quoque aliqui clerici fiunt.

His accedit, quod in ipsa Germania utpote Græcii in Styria in alumnatu, et Ferdinandeo, nisi fallor, similis facultas concessa habetur, ordinandi sine dimissorialibus, et extra tempora.

Neque ex hac concessione quidquam decedit, aut præjudicabitur mihi, nam cum nemo ad alumnatum illum recipi possit, ex vi primæ fundationis, nisi præsentatus ab Archiepiscopo, vel sede vacante a Capitulo, nemo in alumnatu erit, cui non sit ab Archiepiscopo concessa tacita facultas, ut ordinari possit. Patres autem Societatis, in quorum disciplina aliquot annis versabuntur alumni, antequam ordinentur, accuratius dignoscere poterunt, qui sint apti ad sacros ordines. Et cum hæc res conscientiæ sit, tam ego, quam successores Archiepiscopi secure hanc curam Patribus demandare possunt. Si vero cum aliquo particulari, aliquid specialiter secus disponendum esset, non dubito, quin Patres semper gratificaturi sint Archiepiscopis.

De fratribus vero meis, Episcopis Ungariæ, certam spem habeo, non moleste laturos, si Sua Sanctitas hanc gratiam alumnatui meo concedet.

Itaque Ill^mam^ Dominationem Vestram, majorem in modum rogo, dignetur iterato negotium istud Sanctæ Congregationi de propaganda fide proponere, et gratiam istam a Sua Sanctitate impertire, ut ego hac Suæ Sanctitatis gratia excitatus, majora pro Dei gloria, et Ecclesiæ emolumento aggrediar. Servet Deus Ill^mam^ Dominationem Vestram felicissime.

Tyrnaviæ, die 29. Septembris anno MDCXXIIII.

Ill^mæ^ Dominationis Vestræ

Humillimus servitor

Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Arch. Strig.") Pázmány P. kezeírása, fennmaradt a „Congreg. de Propag. Fide" római levéltárában: „Germania ad 1629." Vol. 330., fol. 330. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

Lásd alább: 1625. ápr. 7. levelet, amely, úgy látszik, a fenti levéllel függ össze és azt bizonyítja, hogy a pápa vonakodott teljesíteni Pázmány kérelmét.

275.

1624. OKTÓBER 2. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Thurzó Szaniszló nádorhoz.

Mentegeti magát, hogy az újvári német katonák garázdálkodása ügyében a királyhoz küldött levél mását nem küldötte el multkori (szeptember 29.) leveléhez mellékelten; ennek oka az volt, hogy titkára a fogalmazványt magával vitte Bécsbe. Újból kéri a királynál való felszólalását.

Illustr. d^ne^ Comes.

Salute, ac servitiorum paratissima commendatione præmissa.

Isten kegyelmednek kivánsága szerint való sok jókat adjon. Az minemü violentiákat az Uyvárban levő, német vitézek utolszor cselekedtek, azokrúl én irtam volt mindgyárast ő felségének és bizonyos emberemet, ugymint Secretariusomat fel is küldtem vala, mindgyárast az violentia után, aki magával elvitte az minutáját is az ő felségének szóló levélnek, hogy annak continentiája szerint sollicitálhassa ott fen az dolgot. Mert ha itthon lett volna az minuta, minden késedelem nélkül mindgyárast kegyelmednek általküldöttem volna. Hanem kegyelmedet mégis kérem, hogy mikor kegyelmed ő felségének ír, kérje ő felségét kegyelmed is velem együtt, hogy efféle violentiákat ne szenvedjen ő felsége. Ezzel az Úr Istentül kegyelmednek minden jókat kívánok.

Tyrnaviæ die 2. Octobris 1624.

Illustriss. D^nis^ V^ræ^

Amicus ad serviendum paratiss.

Archi-Episcopus Strigoniensis. m. p.

Kivül:

Illustrissimo d^no^ Comiti Stanislao Thurzo de Betthlemffalva, Regni Hungariæ Palatino, Judici Cumanorum, Perpetuo Terræ Scepusien. ac Comitatus ejusdem Supremo Comiti, Sacræ Cæsareæ Regiæque Majestatis Consiliario, Cubiculario ac per Hungariam Locumtenenti, D^no^ Amico observandissimo.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban, Kincstári levéltár: Acta Thurzóiana, fasc. 108. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

276.

1624. OKTÓBER 21. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Dietrichstein Ferencz bíboros, olmützi püspökhöz.

Kéri a bíborost, akadályozná meg azt, hogy egy morvaországbeli strasnitzi evangélikus predikáns Magyarországba Skaliczra átjárjon az esztergomi egyházmegye területére prédikálni. A vallásügyi magyar törvények miatt ez ellen ő (Pázmány) semmit sem tehet, ezért kéri a bíbornok közbelépését Morvaországban.

Illustrissime Princeps ac Domine colendissime.

Quamvis certus sim in religione promovenda vigiles Ill^mæ C. V^ræ oculos in omnes occasiones intentos esse, quia tamen Prædicans quidam Strazniciæ domo coëmpta commoratur et inde Scalicium ad meam Diœcesim Dominicis diebus excurrit ac in domo desolata Lutheranis Conciones facit, Ill^mam C. V^ram obnixe rogatam volui, ut Prædicantem istum, qui in alienam messem falcem mittit suam, punire dignetur ac a simili facinore deinceps hominem abstinere iubeat.

Ego quidem facile hominem intercipere ac punire possem, sed cum in Ungaria Concessiones in materia Religionis factæ id non patiantur, cogor ad Ill^mæ C. V^ræ patrocinium confugere.

Illud ab Illma C. V^ra majorem in modum rogo, ut me suum antiquum Servitorem veteri sua benevolentia complectatur, ac si qua in re tenuia mea obsequia Ill^mæ C. V^ræ usui esse possint, suis me honorare mandatis non omittat. Hisce manus Ill^mæ C. V^ræ exosculor eidemque a Deo felicitatem omnem precor.

Datum Posonii 21. die Octobris. Anno 1624.

Ill^mæ C. Vestræ

Humillimus servitor

Archiepiscopus Strigoniensis. m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Hum. s. A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt: K. u. k. Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien, „Grosse Korrespondenz", Fascikel 18. *b.* (Kardinal Franz Dietrichstein 1614—1636.), Konvolut: „Gran. Erzbischof". Fenti közlés az eredeti alapján történik.

277.

1624. NOVEMBER 2. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Pázmány adománylevele Törös János titkárhoz.

Nos Petrus Pázmán, miseratione divina Archiepᵖᵘˢ Ecclesiæ Metropolitanæ Strigoniensis etc. Memoriæ commendamus tenore præsentium significantes, quibus expedit universis. Quod nos attentis et consideratis fidelitate et fidelium servitiorum cumulatis meritis Egregii Joannes Törös Secretarii nostri, quæ ipse cum alias, tum vero superiorum annorum intestinis motibus, nullis parcendo laboribus, summa fidelitatis constantia et dexteritate utiliter exhibuit et impendit, exhibetque et impendit etiam modo, ac deinceps quoque summa integritate ac fidelitatis zelo se exhibiturum et impensurum pollicetur. Totalem Curiam Prædialem nobilitarem, alias Prædium Csenterfölde, nunc Csente vocatum, in Comitatu Posoniensi in Insula Csalloköz, inque districtu oppidi Vayka nobilium Prædialium dicti Archiepᵖᵃᵗᵘˢ nostri Strigoniensis, in Jurisdictione nostra existens, quod Egregius quondam Thomas Farkas de Besse, alias Palatinus dictorum Nobilium prædialium, districtus prætacti oppidi Vayka, ac postmodum ex venditione Gʳᵒˢæ Dⁿæ Catharinæ Mérey, relictæ viduæ ejusdem, Egregius condam Joannes Kerekes Consiliarius Cameræ Hungaricæ Regiæ Maᵗᵗⁱˢ, atque ex venditione hujus quoque Wolffgangus Vayda possedissent, in quibus Prædio et Curia nobilitari, post mortem et defectum seminis ejusdem olim Wolffgangi Vayda nobilis Dⁿᵃ Elisabeth Patacsics, Egregii Georgii Melegh consors, jus successionis prætendisset quidem, tamen prætactæ suæ totali prætensioni penitus et in toto cessisset eamque relaxasset; totum præterea et omne jus suum, si quod eadem in præscripta Curia Czente et ejus pertinentiis habuisset, vel se aut universos suos hæredes in futurum quoque habere posse sperasset, in nos et nostros in Archiepᵖᵃᵗᵘ prædicto successores transtulisset pleno jure et cum effectu, literas etiam et literalia instrumenta, factum præscriptæ Curiæ tangentia et concernentia, apud se existentia, manibus nostris assignasset, ea conditione, ut nos quoque eidem Elisabethæ Patacsics trecentos florenos numeraremus, prout de facto numeravimus coram personali præsentia præfatæ Sacræ Cæsareæ et Regiæ Maᵗᵗⁱˢ, prout id literæ Suæ Maᵗᵗⁱˢ sub sigillo judiciali

superinde emanatæ testantur.[1] Hanc inquam totalem in Curiam Prædialem simul cum cunctis suis utilitatibus, pertinentiis quibuslibet, terris scilicet arabilibus cultis et incultis, agris, pratis, pascuis, campis, fœnetis (?), sylvis, nemoribus, montibus, vallibus, aquis, fluviis, piscinis, piscatura, aquarumque decursibus, molendinis et eorundem locis, generaliter vero quarumlibet utilitatum et pertinentiarum suarum integritatibus, quovis nominis vocabulo vocitatis, ad eandem et idem de jure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus, sub suis veris metis et antiquis limitibus existentibus, una cum necessariis literis, factum ejusdem tangentibus et concernentibus, jure prædiali, eidem Joanni Törös ejusque hæredibus masculinis, illis carentibus vel deficientibus etiam fœminei sexus universis dedimus, donavimus et contulimus utendam, possidendam, pariter et habendam hisce conditionibus: Ut idem Joannes Teörös ac hæredes, posteritates et successores ejusdem utriusque sexus universi, ratione prædictæ Curiæ nobilitaris, nobis et successoribus nostris Archiepᵖⁱˢ Strigoniensibus, omnia obsequia et munia, instar aliorum nobilium Prædialium Archiepᵖᵃˡⁱᵘᵐ, præstare, ac Jurisdictioni parere et subditi esse debeant, nec ipsam Curiam in aliam Jurisdictionem a Corpore dictorum Prædialium nostrorum Archiepᵖᵃˡⁱᵘᵐ abstrahere et avellere possint et valeant; quin potius, si contrarium attentare ipse, vel hæredes ipsius utriusque sexus præsumerent, ipso facto jus omne, ac dominium et possessio prædictæ Curiæ prædialis, in nos et successores nostros, absque ullo juris strepitu, de simplici et de plano revolvatur. Imo damus, donamus et conferimus, tradimus atque assignamus jure perpetuo. Harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante.

Datum Posonii in Curia nostra Archiepᵖᵃˡⁱ die secunda mensis Novembris anno Domini millesimo sexcentesimo vigesimo quarto.

Ezen levélnek szövegét 1624. november 10-én maga Pázmány Péter személyesen vétette be a pozsonyi káptalan, mint hites hely, jegyzőkönyvébe (XXXI—XXXII. számú protoc. 4304—4305. l.), egyetemben fent, a szövegben említett királyi engedménylevéllel, és pedig azért, hogy az adományozott Czente birtokra az érsekség jogait biztosítsa. Fenti közlés ezen hiteles másolat alapján történik.

[1] II. Ferdinánd ezen levelének szövegét is felvétette (alább idézett helyen) Pázmány a káptalan protocollumába.

278.

1624. NOVEMBER 10.

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Véleményadásra szólíttatván fel a király által, előadja a már megkezdett nyolczados törvénynapok folytatása és elhalasztása mellett felhozható okokat, és az okokat összehasonlítva, az elhalasztást javasolja.

Sacratissima Cæsar. Regiaque Ma^{ttas}, D^{ne} D^{ne} clementiss.

Fidelitatis ac fidelium servitiorum, devotarumque pro incolumitate Ma^{ttis} Vræ orationum debita oblatione præmissa:

Benignas Ma^{ttis} V^{ræ} literas 7 die præsentis Mensis datas, heri sub seram noctem accepi, quibus Ma^{ttas} V^{ra} benigne injungit, ut tenuem meam Opinionem, de continuandis, vel interpolandis Judiciis Octavalibus otyus perscribam.

Primum igitur Ma^{tti} V^{ræ} demisse suggero, Justiciæ administrationem, ac Judiciorum celebrationem velut nervum quietis publicæ, mihi magnopere necessariam videri. Nam et multorum tenuioris hominum, præsertim Pupillorum ac Viduarum bona, a violentis possessoribus detinentur, et potentioribus libera grassandi facultas permittitur, et Fisco Regio notabilia detrimenta generantur, quando solita Judicia non administrantur. Præterea, magnam apud me considerationem merito habet, quod minori incommodo differri potuisse videatur hæc Judiciorum publicatio, quam ut interrumpatur, posteaquam et a Ma^{tte} V^{ra} publicatio prodiit et a Judicibus Regni, administrari Justicia cepit (sic!). Itaque ob has considerationes maximopere mihi probaretur Judiciorum continuatio.

Cæterum nosse dignetur Ma^{ttas} V^{ra} multa hoc tempore impedimenta . . . . . .[1] vicissitudines Regni, præsenti rerum constitutione, hanc Judiciorum celebrationem reddant prorsus impossibilem. Nam, *Primo* Domini Palatini infirmitas periculosa non patitur, ut ipse intersit Judiciis, sine cujus præsentia mancus est Judiciarius hic consessus, nec scio, an ulla unquam Judicia Octavalia absque Locumtenentis interventu celebrata fuerit (sic!) Unde in ea Comitiorum Regni Libertate quæ hodie viget, facile Sententiæ Judicum, præsentium, in dubium revocarentur. *Secundo.* Lege ac consue-

[1] Itt a levél első oldalának alján, a lap alsó szélén, a papír levágva lévén, a szövegből egy sor úgyszólván teljesen hiányzik, csak a „vicissitudines“ szó olvasható, de vízfolt miatt az is homályosan.

tudine Hungar. cautum est, ut Judicia hujusmodi, quieto ac pacato Regni statu administrentur. Quocirca, totis fere sedecim annis, quibus sub Rodolpho (sic!) Secundo bonæ memoriæ bellum Turcicum continuatum fuit, administrata non fuere hæc Judicia, licet intra decursum anni vix tribus mensibus, bellica expeditio duraverit. Nunc vero vix a Bethleniano tumultu Regnum quievit; cum Turca in omnibus Regni partibus excursiones ac depopulationes instituit, easque in hodiernum diem continuavit. Unde ex benigno Ma^{ttis} V^{ræ} mandato, tam Cis, quam Ultra Danubiani Comitatus, etiam nunc, in expeditione castrensi versantur.

Nobilitas insuper metu Turcicæ vastitatis, ad loca tuta hinc inde se recepit, ac ultro citroque commeantium Militum condescensione, ita de uxoribus, liberis, ac rebus suis defendendis solicita (sic!) redditur, ut nullus suppetat modus litibus attendendi. *Tertio.* Comitatus qui in Ditione Ma^{ttis} V^{ræ} prope superiorem Ungariam remanserunt, ob copiosum Militem Principis Betthlenii, qui in illis Comitatibus libere condescendunt, in tanta sunt rerum confusione, ut nulla ratione videantur posse Judiciis attendere. *Quarto.* Pacis Turcicæ Tractatio facit, ut ex benigno Ma^{ttis} V^{ræ} mandato, præcipui ac primarii aliquot nobiles ex quolibet Comitatu sese ad Dominos Commissar. recipere debeant; cæteri vero et victualium administrationi attendere, et ne quam vastitatem Turca attentet, invigilare debent. Unde fieri non potest, ut Judiciis, quæ usque ad Natalem Domini protenderentur, intersint. *Quinto.* Et D^{nus} Ezterhas, et reliqui Capitanei Confiniorum, ac pene omnes Primarii Confiniorum milites, lites suas habent. Qui si relictis Confiniis tali rerum statu Judiciis invigilent, pericula haud levia emergunt. Quod si autem iis omnibus exemptio seu prorogatio causæ concedatur, et lites omnes in quibus ipsi interessati sunt, suspendantur, non valde multæ causæ in Judicium adduci poterunt. Et quod caput est, variarum discordiarum, et novarum litium segetes hinc pullulabunt.

Quod si his Rationibus non obstantibus, Judicia pergant, duo sunt pericula, quæ non mediocriter pertimesco. Unum est, de quo hic jam palam permulti mussitant: ne Protestatione aliqua facta, et prærecensitis causis in medium allatis sese hinc Causantes recipiant. Quod sane novo ac pessimo Exemplo, nec sine magno Sedis Judiciariæ contemptu fieret. Alterum. Ne in Comitiis proxime futuris Sententiæ omnes per Judices latæ in hac Octava, annullentur, quod pessimi, nec unquam ante in Ungaria auditi Exempli esset.

Itaque omnibus ultro citroque maxima qua potui diligentia consideratis, existimo consultissimum fore, si Ma^{ttas} V^{ra}, primo quoque

tempore, Judicia hæc Octavalia, in aliud tempus differat. Ac Regiis suis literis prædictarum Rationum, eas quæ videbuntur, breviter attingendo, ad pacatiora tempora Judiciorum celebrationem differat, idque Regiæ Tabulæ, et Domino Palatino, intimare dignetur.

Atque hæc sunt quæ Ma^tti^ V^ræ^, demisse pro debito fidelitatis rescribere debui. Deum orans, ut omnia Ma^ttis^ V^ræ^ Consilia, ad publicum Christianitatis bonum dirigat, Ma^ttemque^ V^ram^ diu felicem florentemque tueatur.

Posonii, die 10. Novembr. A° MDCXXIV

Sacratissimæ Ma^ttis^ V^ræ^

. . . . . .

. . . . . .

Ezen levélnek 4 oldalra terjedő eredetije, mely egész terjedelmében idegen kéz írása (Pázmány leveleinél gyakran látható kézírás), fennmaradt az Orsz. Levéltárban: M. kir. kanczelláriai levéltár: „Litteræ Archiepiscoporum" 1624. év, 10. szám. A levél a M. T. Akadémia könyvtári jelzését is viseli. Közölte már e levélszöveget *Fraknói V.*, P. P. lev. 406—409. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

279.

1624. NOVEMBER 27. *Kiadatlan.*

POZSONY.

VIII. Orbán pápához.

Jelenti, hogy nem mehet el az ország zavart állapota miatt Rómába a „visitatio ss. liminum"-ra, de Telegdy János cz. kalocsai érseket, a nyitrai egyházmegye adminisztrátorát ez irányban megbízta a helyettesítéssel és egyúttal a következő négyévi cziklus egész idejére már most feltételes felmentést kér a Rómába való utazás alól.

Beatissime Pater ac Domine D^ne^ Colendissime.

Limina Apostolorum adire, ac pedes Sanctitatis Vestræ coram venerari, et si maxime in votis habeam, tamen præsens Patriæ Status, et superiorum temporum intestinis motibus exhausta conditio mea, publicaque Ungariæ negotia, abesse me hoc tempore non patiuntur.

Quia vero Reverendissimus Dominus Joannes Teleghdy, Nominatus Archiepiscopus Colocensis, et Administrator Nittriensis, Romam pergit, ipsum rogavi, meo ut nomine Sanctitatis Vestræ pedes exosculetur, indultumque vivæ vocis a Sanctitate Vestra obtineat, ut si quæ ingruentes causæ non paterentur me Romam ire, in proximum Quadriennium, liber ab hac profectione essem.

[1] Az aláírás helyén, a 3. és 4. oldal alsó végén, a papír levágva lévén, az aláírás hiányzik.

Demisse etiam Sanctit: Vram rogo, dignetur Collegii Ungarici Romani Paternam providentiæ curam non denegare. Mihique minimo Servitori suo Apostolicam benedictionem elargire.

Pedes Sanctitatis Vræ humili osculo veneror, ac Deum oro, ut Ecclesiæ suae diutissime salvam tueatur Sanct. Vram.

Posonii, 27. Novembris, Anno 1624.

Sanctitatis Vestræ humillimus Servus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Eredetije a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. cod. 6893. fol. 24r. Csak az aláírás („hum. s. Arch. Str.") Pázmány P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

280.

1624. DECZEMBER 2.

POZSONY.

A bécsi udvari kamarához.

Tagadásba veszi, hogy előre felvette volna 7860 mérő gabona árát és azt még szállítani köteles volna; ellenkezőleg neki van követelése a már szállított, de ki nem fizetett gabona czímén.

Reverendissime, Illustrissime, Generosi, Reverendi.

Salute, officiorumque oblatione præmissa. Litteras Dominationum Vestrarum 19. Novembris exaratas [1] hodie accepi, quibus ut absque mora responderem, mei officii esse existimavi.

Scribunt Dominationes Vestræ, me ex contractu debitorem esse 7860 metretarum Tyrnaviensium frumenti, ac pretium ejus constitutum in Camera Cremniciensi mihi assignatum omnino et exsolutum esse; proinde eam summam frumenti officialibus Annonæ, ut assignem, requirunt.

Cæterum noverint Vestræ Dominationes: In primis nullius frumenti pretium mihi vel Cremnicii, vel usquam alibi assignatum et exsolutum esse anticipato; sed si quid usquam exsolutum est, pro frumento a me præstito est exsolutum, exhibitis a me debitorum syngraphis; ac proinde vehementer miror, quis Vestras Dominationes informarit, aliquid mihi uspiam solutum esse ratione frumenti in futurum pendendi. Quin potius

[1] Ezen levél szövegét lásd: *Fraknói V.*, P. P. levelezése 409—410. l.

sciant Dominationes Vestræ, mille et aliquot centenas mensuras frumenti, in usus confiniorum erogatas nondum exsolutas esse, et officialium annonæ ea de re obligatorias apud me haberi, solutionem vero idcirco non ursi, quod rei pecuniariæ difficultates viderim. Sed et Camera Posoniensis mille ducentos florenos pro decimis præterito anno emptis debet. Itaque erravit, quicunque Vestris Dominationibus suggessit, mihi aliquid exsolutum uspiam, ratione frumenti in futurum præstandi.

Secundo, sciant Dominationes Vestræ, ob hanc summam annonæ egestatem, quæ in Hungaria hoc anno fuit, me vix tantum frumenti collegisse, quantum usibus familiæ et pauperum sufficiat. Et hoc quoque ipsum majori ex parte a militibus Novæ arcis ademptum est, ita ut ne granulum quidem in Nova Arce residuum fuerit. Itaque nulla mihi ratio suppetit frumenti divendendi.

Tertio, verum est, superiori anno obtulisse me certis sub conditionibus frumenti copiam pro Annonaria Suæ Majestatis Domini nostri clementissimi; sed cum nullæ conditionum propositarum et acceptatarum observatæ fuerint ab officialibus (prout ex scripturis constat), et ego in dies expectando resolutionem officialium, nescirem, quo frumentum vehi deberet, hostis interim superveniens, longe maximam partem eripuit, maximo meo damno, ex sola officialium irresolutione orto. Postea tamen, cum viderem necessitatem confinii Jauriensis, quidquid in hanc meam domum Posoniensem raptim convexeram, libenter erogavi et ita quidem, ut quod pro usibus familiæ meæ reservaveram, ad Pascha usque non suffecerit. Sed postea ipse triplo pretio frumentum emere sum coactus. Omnium vero solutionum termini ac modi omnes ita neglecti sunt, ut maximis cum detrimentis et expensis, ejusmodi monetæ exiguam solutionem perceperim, quam expendere non possem.

Atque hæc erant, quæ Vestris Dominationibus rescribere debui, amice rogans, ut meræ ac sinceræ veritatis declarationem, æquo animo accipiant. Quibus de cætero felicitatem omnem a Deo Optimo ex animo precor.

Posonii 2. Decembris 1624.

Ezen levél eredeti fogalmazványa, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a prímási világi levéltárban: „Arch. Sæculare X. nr. (189—191)“ felírású dobozban. Közölte már e szöveget *Fraknói V.*, P. P. levelezése 410—411. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö.: *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 428., 441—442. l.

281.

1624. DECZEMBER 8.

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Ismételten azt javasolja a királynak, hogy Széchy Tamás leányainak az atyjuk, mint királyi kirendelt bíró, döntése szerint, kijáró örökséget adassa meg ezeknek regale brachium útján is, özv. Erdődy Kristófnét pedig esetleges jogos követelésével utasítsa a törvény rendes útjára.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Majestas. Domine Domine clementissime.

Benignum Ma^{ttis} V^{ræ} mandatum 1. die Decembris exaratum, die 7. ejusdem mensis demisse accepi: quo Majestas V^{ra} tenuem meam opinionem perscribi jubet de negocio filiarum quondam Comitis Thomæ Erdeődy.

Visis igitur, ac diligenter perlectis scripturis omnibus ad hanc rem spectantibus: Opiniones Consilii Hungarici pluribus jam vicibus Ma^{tti} Vestræ in hac ipsa causa exhibitæ mihi nunc etiam solidæ ac meram justitiam continentes videntur.

Summarie autem, duobus hisce punctis mea opinio continetur.

Primum est. Speciali Articulo Regni, Comes Thomas Erdeődy Supremus Judex constitutus fuit in causa filiarum, quoad divisionem bonorum arcis Szomolyán et Jókeő. Is vero Comes, dum adhuc in vivis esset, causam filiarum decidit, divisionem bonorum prædictorum ex æquo illis faciendam declaravit, Protonotarium, qui hanc declarationem exequeretur, secundum Regni consuetudinem ad prædicta bona misit, et cum is violenter repulsus fuisset ab adversa parte, ad ultimum refugium legibus Regni in tali casu præscriptum confugit, a Ma^{tte} V^{ra} Brachii Regalis opem imploravit, illudque juxta Regni Jura, dum adhuc viveret, a Ma^{tte} V^{ra} obtinuit. Itaque parens omnes Judicis partes finaliter executus est, nec quicquam moriens aliud post se reliquit in hac causa, quam id solum, quod post omnium etiam aliorum Judicum finalem sententiam leges Regni Regali brachio relinquunt.

Cum igitur judicium ac sententiam Judicis in aliqua causa Supremi retractare fas non sit; et Articulus quoque Regni in eo duntaxat casu Domino Palatino Judicatum in hac causa concedat, si parens morte præventus judicatu suo perfungi non possit, existimo nihil aliud superesse, quam ut juxta sententiam a patre filiabus datam, executio fiat Brachii Regalis robore.

Secundum. Quod tametsi fieri possit, Viduam Christophori quondam Erdeődy, vel ratione Legati suæ socrus, vel ratione aliarum prætensionum Jus aliquod habere, tamen cum Articulus Regni nihil de

hujusmodi prætensionibus extraordinario Jure a Dno Palatino revidendis præscripserit, nec secundum jura Regni hujusmodi extraordinariæ Revisiones, præsertim ad unius partis duntaxat allegationem, absque prævia legitima citatione fieri possint. Idcirco, mea quidem opinione, de hujusmodi prætensionibus, sine legitimo Juris ordine, fieri non possunt decisiones.

Itaque, juxta continentiam Articuli Soproniensis, et Comitis Thomæ Erdeődy decisionem, divisio bonorum peragenda esset; relicta interim libertate viduæ Comitis Christophori Erdeődy, ut si quas habet prætensiones, eas legitima juris via prosequatur.

Hæc est, Clementissime Cæsar, tenuis mea opinio de re proposita. Deum oro, ut Mattem Vram diu felicem florentemque tueatur.

Datum Posonii 8. die Decembris 1624.

Sacratissimæ Mattis Vræ Humillimus Capellanus

Archi-Epus Strigon. m. p.

E levélnek eredetije, melynek csak aláírása („Hum. cap. A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. udv. kancz. levéltára „Literæ Archiepiscoporum" nr. 15. Közölte már e szöveget *Fraknói V.*, P. P. levelezése 412—413. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. fenti: 1624. július 11-iki levelet.

282.

1624. DECZEMBER 22. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

II. Ferdinánd királyhoz.

Hivatkozva Thurzó Sz. nádor abbeli értesítésére, hogy a körmöczi pénz minősége silányabb lett, kéri a királyt, hogy adna ki szigorú rendeleteket a pénz jó minőségének megóvására és a nép által való elfogadtatására nézve.[1]

Sacratissima Cæsarea Regiaque Majestas Domine, Domine clementissime.

Quid ad me scribat Dnus Palatinus, in materia Monetæ Cremniciensis, Matti Vræ demisse in Copiis transmitto, sicut et paria literarum a me rescriptarum eidem Domino Palatino.

Ego quidem, Clementissime Domine, mutationem aliquam factam Cremnicii nescio. Demisse tamen Mattem Vram rogo, dignetur officialibus

[1] V. ö. a pisetumra vonatkozó fenti: 1622. szeptember 7., 30., október 3., október—november havi, 1623. febr. 14., márcz. 6., júl. 10. és nov. havi, 1624. szept. 5., 17. és az alábbi decz. 22., I1625. jan. 16., júl. 21-iki leveleket, valamint: *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 55., 128., 142., 432. l., II. k., 358. l.

injungere, ut cauti sint, ne aversio populi publica ab hac Moneta oriatur. Gravissimæ enim ea ex re confusiones nascerentur.

Et quoniam id quod Dnus Palatinus ad me scribit, jam antea rumore populi aliqua ex parte increbuerat, nuper, cum Viennam proficisceretur Dnus Limpacker, quædam circa hoc negocium cum ipso contuleram, quæ Cameræ Aulicæ Mattis Vestræ cupiebam significari, de seriis nimirum Mandatis perscribendis circa acceptationem Monetæ Cremniciensis. Idcirco Mattem Vestram, pro publico patriæ et fisci bono, humillime requiro: dignetur tempestive providere: Ne, quemadmodum aliæ monetæ absque Magistratus authoritate, sola populi voluntate abrogatæ sunt, et hodieque hæc ipsa Cremniciensis Moneta in partibus Ultradanubianis usualis esse desiit, ita hic quoque breve infra tempus desinat. Quod omnino futurum vereor, nisi Majestas Vra vel de melioratione Monetæ vel de hujus acceptatione seria remedia adhibeat. His Mattem Vram diutissime valere ac florere desiderans.

Datum Tyrnaviæ, 22. Decembris 1624.

Sacratissimæ Mattis Vræ Humillimus servitor et Capellanus

Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („A. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt: Kais. Hofkammer Archiv, Wien: „Ungarisches Münz- und Bergwesen" Fascik. 1623—1626. (Nr 15.267.), Konvolut: „Jäner 1625". Fenti közlés az eredeti alapján történik.

283.

1624. DECZEMBER 22. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Thurzó Szaniszló nádorhoz.

A nádornak azon nógrádi értesülésére nézve, hogy a körmöczi pénz minősége rosszabbodván, a törökök azt elfogadni nem hajlandók, feleli az érsek, hogy mióta pisetáriusa Körmöczön van, nem történt változtatás a pénz minőségében, de az igaz, hogy már előbb a Bethlen-féle háborúk alatt Bethlen kezdette a jelenlegi, a régi minőségnél silányabb pénzt veretni, amely minőség megmaradását az 1622-iki országgyűlés is hallgatagon jóváhagyta. Egyébként őrködni fog pisetáriusa által, de a nádor intézkedését is kéri a pénz kötelező elfogadása tekintetében.

Illme Domine Comes Palatine et Amice observandissime, etc.

Salutem servitiorumque meorum paratissimam commendationem. Redditæ sunt mihi litteræ Illmæ D. Vræ, in quibus scribit: Comitatum Neogradiensem conqueri, de moneta Ungarica Cremniciensi, quod nimirum ex aliquibus Polturacis ineptis, ea ibidem moneta cudatur, quam Turcæ acceptare nolunt. Et quod ista conveniret me scire ac super

iis Suam Imperatoris Mattem informare. Desiderat præterea Illma D. Vra de eodem negotio certior per me fieri.

Vestræ Illmæ Doni ea de re aliud scribere non possum, quam quod in Camera Cremniciensi, cui Pisetarius[1] meus advigilat, meo scitu, ab eo tempore, a quo Pisetarius meus isthuc installatus est, nullam hucusque in pondere et liga monetæ factam esse mutationem. Nunc quoque ita sum informatus, quod quemadmodum tempore Comitiorum Soproniensium moneta cudebatur, ita et nunc procedatur. Neque in præsentem usque diem ulla ad me querela est allata, de aliqua alteratione monetæ in camera Cremniciensi facta.

Notum est Vræ Illmæ Dni ante tumultus istos, in meliori liga cusam fuisse monetam, in Camera Cremniciensi; et quod sub præteritis disturbiis, Principe Transilvaniæ Gubernante, inceperint cudere Cremnicii monetam Hungaricam sub moderna liga; id quod in Comitiis Soproniensibus Regnicolæ, temporis rationem considerantes, non difficultarunt, verum monetam Cremniciensem in suo esse relinquentes, de variis duntaxat, et peregrinis Grossis deliberarunt.

Admonitionem nihilominus Illmæ D. Vræ peramanter accepi et confestim tam Pisetario meo, quam etiam Suæ Matti Imperatoriæ, Dno Nro Clementissimo, de hoc negotio scripsi, daturus operam, ut nulla similis mutatio in Pecunia committatur.

Scio Vram quoque Illmam Dnem, serio ubique mandaturam, ut moneta in priori sua liga[2] permanens, ubique locorum acceptetur. Magna enim confusio, ex eo nasceretur, si præter expressam et Regis nostri Coronati et Regni deliberationem, propriam gentis nostræ monetam rejiceremus. His Illmam D. Vram etc.

Datum Tyrnaviæ, 22. die Decembris. Anno 1624.

Illmæ Dnis Vræ Servitor et amicus etc etc.

Archiepiscopus Strigoniensis.

Kívül:

Paria Literarum D. Archiepiscopi responsoriarum ad literas Doni Palatini 22. die Decembris 1624. datarum.

Ezen levélnek egykorú másolata fennmaradt: Kais. Hofkammer-Archiv, Wien: „Ungarisches Münz- und Bergwesen" Fascik. 1623—1626. (Nr. 15.267), Konvolut: Jäner 1625. Fenti közlés ezen egykorú másolat alapján történik. Az eredetit Pázmány elküldötte Thurzó Szaniszlóhoz, ezen másolatot pedig csatolta volt ugyanezen napon II. Ferdinándhoz írt leveléhez, aki azután ezt, mellékletével együtt, áttette az udvari kamarához.

[1] A pisetumra nézve lásd a közvetlenül ezelőtt közölt (szintén decz. 22.) levélnél az ott idézett a pisetumra vonatkozó egyéb leveleket és irodalmat.

[2] Liga-æ latin utánaképzése az olasz liga (la, fem.) szónak, amely nemcsak szövetséget, hanem ötvözést, nemes és nemtelen érczek összeolvasztását is jelenti (innét a német Legierung = ötvözés),

284.

1625. JANUÁR 7. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Gazdasági utasítás a szentkereszti intézőhöz.

(Az első pontban a kath. vallás gondozását kötelességévé teszi.)

Instructio provisoris S. Crucis.

Primo. Ante omnia curabit Provisor, ut ubique in bonis nostris, suæ fidei commissis, Religio Catholica floreat; Parochi Catholici sint in omnibus locis, eisque sui proventus integre administrentur. Templa, scholæ, domus parochiales reficiantur, ac sarta tecta conserventur. Subditorum filii ad scholas Lutheranas ire prohibeantur, sed ludi moderator habeatur, qui eos literas, potissimum vero pietatem doceat. Si quis in his omnibus defectus esset, ubi æqualiter emendatio fieri possit, ad nos crebro perscribat Provisor, modos adjiciendo, quibus juvari vel Parochi vel subditi possint, ut omnia recte procedant. Subinde subditos puniat, si Parocho non obediant, in rebus ad pietatem et cultum Religionis spectantibus.

Secundo. Proventus nostros, juxta Urbarium sibi assignatum, summa cum fidelitate et sine damno et defectu aliquo percipiat. Educillationes vini, Census, pactata munera, pecunias prandiales, pecunias araturæ, pecunias fumarias, Avenam Cameralem, Decimas tam frugum, quam Anserum, Census piscatorum, Decimas Apum, fœnum, Decimas Agnellorum et hœdorum, Census pascuationum, Census Inquilinorum, Census molarum, serrarum, ac venationum utilitates, proventum Telonii et horti, ita juxta Urbarium sibi assignatum percipiet, ut si quis in eo defectus inveniatur, sciat sibi de suo esse refundendum. Rationes vero quolibet anno die Epiphaniæ præsentabit cum omnibus documentis, sub pœna privationis salarii unius anni.

Tertio: Sine præscitu et scripta nostra Comissione, extra sibi ordinatum salarium, ex proventibus nostris, nihil erogare aut dispensare præsumat. Pecuniam autem paratam nobis assignabit de qua a nobis sufficientem quietantiam habebit.

Quarto. De perceptis et erogatis, fidelem rationem Angariatim (sic!) quidem per extractus, in fine vero Anni generaliter nobis præstabit.

Quinto. Recognitiones autem et quietantias tam his dabit, a quibus aliquid percepit, quam ab aliis recipiet, quibus aliquid ad Comissionem Nostram daturus est.

Sexto. Nullum debitum contrahat aut concambium sine præscitu nostro faciat, neque pro se quidquam ex proventibus fidei suæ commissis desumat, nec alteri cuipiam ex iis gratificetur.

Septimo. Singulari studio providebit, ne quidquam de metis et limitibus, juribusque bonorum et pertinentiarum detrahatur. Sed illa contra quosvis violentos impetitores juribus Regni tueatur. Subditos et Colonos nostros opprimi non patietur, neve per injuriam aut vim quisquam damno illos afficiat, curabit; mutuamque ea in re habeat intelligentiam cum Provisore Ujvariensi, ut idem utriusque sit Procurator in Comitatu Barsiensi, qui lites, quæ forte exorientur, prosequi possit.

Octavo. Byrsagia jure mediante a Colonis nostris accipiat, eosque in corpus rationum suarum inserat; si quæ graviores lites motæ fuerint, eas per appellationem ad Nos transmittat. Nec permittitur Provisori, ut in causis amissionis Capitis et bonorum, aliisque similibus, cum parte rea concordet, absque nostra annuentia.

Nono. Decimatio districtus Bainociensis (sic!) debito tempore peragatur. Acervi bene componantur et a corruptione conserventur. Fruges vero excussas tempestive, sine mora et detrimento, ad granaria devehi curabit. Nobisque Partialia Capetiarum, quamprimum segetes convectæ fuerint, mittet, sicut et post triturationem, Partiale granorum. Decimatores ordinentur cum præscitu nostro. Reversalibus autem et juramento adstricti sint Decimatores, eadem formula, qua in aliis bonis Archiepiscopatus. Ipse autem Provisor Decimator non sit, sed crebro Decimatores invisat, et si quem suspectum adverterit, in illius actiones diligenter inquirat. Decimatoribus Juratus Civis adjungi poterit, et diligenter curandum, ut omnia, quæ in Instructione Decimatorum habentur, exacte observentur. Sciet autem Provisor, quod ex Decimis nihil datur in hoc districtu Decimatoribus. Nam ex antiqua consuetudine, quilibet Rusticus Decimam devehens, ultra manipulos decimales, a quolibet curru, unum manipulum vehit Decimatori; insuper quilibet pagus certum præmium dat Decimatori, ita ut pro medietate circiter floreni 80 proveniant Decimatori nostro. Et hoc est salarium decimatoris, nunc quoque ex Decima illi datum.

Decimo. Mellis memor sit, ut Nobis ex rationibus Provisoris constare possit, quantum id una cum cera constituerit, proque nostris usibus totum quod provenerit, transmitttat.

Undecimo. Quia vero intelligimus modum et occasionem Provisorem habere, ut vaccas, oves et porcos interteneat, idcirco ne istam Allodiaturam intermittat, sed eam renovare et utilitatem inde prove-

nientem diligenter curare studeat, atque etiam omnis generis altilia multiplicet.

Duodecimo. Hortum bene excolat, fructusque hortenses ac olera pro culina inseminet: Crocum in majori qua potest copia plantet. Hortulanum mediocri salario interteneat, qui cum ornatu utilitatem ex hortis adferat.

Decimo tertio. Proventibus molæ Cremnicensis specialiter attendat: Molam bene instructam, sartam tectamque conservet, per Magisterium Molæ restaurationes necessarias, adhibitis etiam Colonorum operis, faciet. Molitorem juramento fidelitatis obstrictum habeat, et ne aliquid fraudis committatur, præcaveat. Molitoris autem salarium sit fl. 52. et singulis septimanis binæ Metretæ Tyrnavienses, extra hoc nihil pro se usurpare audeat. Curet vero Provisor, ut ea quæ in Instructione Molitoris, a nobis data, habentur, diligenter observet, nominatim illud, ut singulis Angariis tres porci illic pro nostris usibus saginentur. Salarium Molitoris, ac omnium aliorum servitorum stipendium, ex proventibus hujus Molendini exsolvat Provisor, reliquos proventus ordinarios et extraordinarios, integre Nobis administret. Quin et ex eadem mola nobis quoque annue utilitatem procuret.

Decimo quarto. Si quis Colonorum sine hærede decederet, per defectum seminis, bona illius universa ad nos devolvantur.

Decimo quinto. Si casus aliqui graviores inciderent, vel ejusmodi causæ circa bona exorirentur, ad quæ Provisor sufficiens non esset, illa nobiscum tempestive communicabit, et a Nobis resolutionem superinde præstolabitur.

Decimo sexto. Ut autem officio suo, bonis modis, et cum utilitate nostra præsit, mandamus ipsi, ut ordinarie in bonis sibi per nos concreditis maneat, nostra commoda indesinenter quærat, pro suis usibus nihil vendicet.

Decimo septimo. A Nobis autem suam dependentiam præcise habebit, et juxta ordinationem nostram ad Ujvariensem Molam, lapides Molares et circulos vasorum, atque etiam asseres necessarios administret. Simili quoque diligentia volumus, ut rates, scandulas et asseres semper in copia habeat, ut inde ædificiis restaurandis prospiciatur, et etiam ex talium venditione proventibus nostris utilitas adiiciatur. Pro suis autem usibus, et amicorum gratificationibus, nihil de hujusmodi rebus profundat.

Decimo octavo. Vasorum, quibus vina illuc vehuntur, curam habeat, æque ipsa rursus remittat, quo jussus fuerit. Ligna etiam pro circulis vasorum conficiendis, mature suo tempore scindi curet, ac circulos magno numero præparari.

Decimo nono. Ut autem Provisor eo alacrius in officio suo pergere possit, salarii nomine habebit florenos 15, Tritici Metretas quinquaginta, Avenæ Metretas quinquaginta, Sales lapideos quinque, Fœni orgias tres.

Datum Tirnaviæ die 7. Januarii Anno 1625.

Ezen gazdasági utasításnak idegen kéz által írt, de Pázmány által átjavított és kibővített másolata az esztergomi prímási levéltárban „Protocollum Urbariale. Pázmány. 1622." felírású kódexben van 372—377. lapon Fenti közlés ezen másolat után történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 436. l.

285.

1625. JANUÁR 16. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

II. Ferdinánd királyhoz.

A nádor azon értesítésére, hogy a király elhatározta a pénz nemesebb ötvözéssel való veretését, kéri a királyt, tekintettel az ő érseki, a pénzverés körül gyakorolt és a megyék által most követelt ellenőrzési kötelessége alapján, küldené meg neki és a körmöczi kamarának a szóban levő határozatot, vagy ha az még meg nem hozatott, körültekintő tárgyalást vél szükségesnek magyar jogi szakértők és a körmöczi kamarai tisztviselők belevonásával.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Ma^{ttas} D^{ne}, d^{ne} Clementissime.

Die 22. Decembris transmiseram Ma^{tti} V^{iæ} Copias literarum D. Palatini, in Negotio Cusionis Monetæ ad me datarum. Nunc rursus demisse transmitto Ma^{tti} V^{ræ} aliarum ejusdem Do^{ni} Palatini literarum Copias, quibus meliorationem Monetæ, velut ex officio mihi incumbentem, diligenter urget; ac insuper significat Ma^{ttem} V^{ram} Clementer se resolvisse, ut in liga meliori Moneta cudatur. Cum igitur ex antiquissima Regni Ungariæ Lege Archiepiscopis incumbat, ut per suos Pisetarios Cusioni monetæ attendant,[1] et ut ex literis Do^{ni} Palatini Ma^{ttas} V^{ra} videt, a me exigunt Comitatus hujus rei curam, idcirco demisse Ma^{ttem} V^{ram} rogo, velit Clementem suam Resolutionem, cujus meminit Do^{nus} Palatinus, et mihi significare, et Cameræ Cremniciensi intimare. Quod si autem necdum sese M. V^{ra} clementer in hoc Puncto resolverit, dignetur viris aliquibus, rerum Ungaricarum peritis, demandare, ut mature hac de re consultent, adhibito etiam uno vel altero Cameræ Cremnicziensis officiali, qui ea, quæ consultaverint, secreto teneant, usque ad finalem

[1] A pisetumra vonatkozolag lásd: a fenti 1622. szeptember 7., 30, okt. 3. és október—november havi, 1623 február 14., márcz 6., július 10 és november havi, 1624. szeptember 5, deczember 22. (két levél) és az alábbi: 1625. júl 21. leveleket. V ö. *Fraknoi V*, P. P. és kora, II. köt., 55., 128., 142., 432. l., III. köt, 358. l.

M. V^ræ^ Resolutionem. Nisi enim aliquid expediens in hac materia resolvatur, magnæ et periculosæ Confusiones, atque etiam Conscientiæ gravamina exorientur. His Ma^ttem^ V^ram^ Sacratissimam diu salvam ac feliciter Imperantem Deus Optimus Maximus conservet.

Datum Tyrnaviæ, die 16. Januarii, 1625.

Ma^ttis^ V^ræ^ Sacratissimæ Humillimus Capellanus

Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Archiepiscopus Strigoniensis") Pázmány kezeírása, fennmaradt: Kais. Hofkammerarchiv, Wien: „Ungarisches Münz- und Bergwesen", Fascik. 1623—1626. (Nr. 15267). Fenti közlés az eredeti alapján történik.

286.

1625. FEBRUÁR 12.

NAGYSZOMBAT.

II. Ferdinánd királyhoz.

Jelenti, hogy értesülése szerint egy előkelő franczia követ Bécsen át Erdélybe ment és Bethlent a német fejedelmekkel való szövetkezésre bírta, Velenczében kifizetendő 200 ezer arany ellenében; továbbá jelenti, hogy Bethlen nagy reménységgel van egy főherczegnővel kötendő házassága iránt, daczára, hogy Bethlen István és egy prédikátor nyiltan ellenezték a fejedelem előtt azt, hogy idegen nőt vegyen el. Javasolja, hogy a horvát bán az Erdélyből Velenczébe küldött Hatvany Istvánt, a császári sztambuli követ pedig Gáspár erdélyi kiküldöttet tartsák szem alatt; a várak készenlétben tartandók, a török béketárgyalások siettetendők, a kanczellár pedig maradjon egyelőre Bethlennél.

Non dubito, quin ad M^tem^ V^ram^ certiora ab aliis perferantur de rebus Transylvanicis, nihilominus fidelitatis meæ fuit, ut quæ a viris fide dignis nunc primum accepi, M^ti^ V^ræ^ demisse insinuem. Itaque certum est, Gallum quendam virum catholicum magnæ authoritatis, qui se magistrum campi vocari voluit, ut cognomen celaret, apud principem Transylvaniæ fuisse, qui quidem, cum eo proficisceretur, Viennæ transivit, Constantinopolim se profecturum ibi simulans. Hic igitur Gallus ad confœderationem cum colligatis ineundam et ope Turcica bellum movendum, principem diligenter instigavit ac inter alia, si fœderi nomen daret Bethlenius, ducenta aureorum millia ipsi Venetiis numeranda recepit. Significant vero, Bethlenium, etsi palam dissimulet, revera tamen suam operam addixisse, atque ita quendam Stephanum Hatvany virum circiter quadragenarium, Venetias pro pecunia recipienda misisse. Suum vero magistrum aulæ, Joannem Gaspar, quem solet in rebus secretissimis ad portam Ottomanicam mittere, Constantinopolim expedivit, adjuncto ipsi Lissthio, Joannis Lissthi filio, qui hinc non sat bene

contentus in Transylvaniam iverat. Gallus vero ille lætus per Poloniam remeavit una cum comite quodam Turriano, qui adhuc penes Bethlenium remanserat.

Præterea illud quoque M^ti V^ræ certo significare possum, Bethlenium certissima spe teneri nescio quarum nuptiarum, quarum spes ipsi hinc facta fuisse dicitur,[1] et adeo id jam vulgatum est, ut Stephanus Bethlen nuper ad genua principis prociderit rogans illum, ne duceret uxorem alienigenam, quem princeps repulit dicens, ipsum habere cogitationes nimis depressas. Postmodum prædicantius (sic!) principis pro concione coram ipso principe multis rationibus suasit, non esse ducendam alienigenam conjugem, quod ipsum etiam princeps ægerrime tulit, ita ut post concionem palam dixerit, talis et talis matris filios non debere esse sollicitos de suo matrimonio. Et usque adeo hæc res jam vulgata est in Transylvania, ut compotationes pro salute sponsæ fiant. Existimant igitur viri cordati, principem omnia benevolentiæ indicia ad hanc duntaxat spem dirigere, quod, si spe hac frustratus fuerit, in rabiem . . . . . ac certo certius hanc rupturæ occasionem arrepturum.

Hæc ego M^ti V^ræ, prout accepi, fideliter perscripsi. Nec dubito, quin res ita se habeat. Et quamvis non dubitem M^tem V^ram sapientissimis consiliis abundare, breviter tamen attexam, quid mihi hoc in negocio faciendum videatur.

Primo igitur domino bano Croatiæ ac aliis ministris confidentibus secreto injungendum esset, ut ad Stephanum Hatvany attenderent. Deinde Constantinopoli quoque agens M^tis V^ræ monendus esset, ut investigaret quam diligentissime, quid Joannes Gaspar illic tractet. Præterea ad hujusmodi internuncios ultro, citroque commeantes non solum in Ungaria, sed etiam in Polonia major vigilantia adhiberi deberet, ut interciperentur. Ad hæc arx Filekiensis et S. Andreæ commeatu, munitione et milite firmari deberet. Denique quod mihi semper antea quoque probabatur, Eperjesini aliquis locumtenens generalis constitui deberet.

Super omnia vero tractatio pacis cum Turca amputatis omnibus superfluis difficultatibus maturanda videretur, ut possit M^ti V^ræ constare

[1] Bethlen, az ő első feleségének, Károlyi Zsuzsannának elhalálozása után († 1622. május 13.), érintkezésbe lépett a bécsi udvarral egy főherczegnőnek házastársul elnyerése végett; 1623. tavaszán II. Ferdinánd leányáról: Cecilia Renátáról volt szó; majd ez, az 1623—24. háború után, elutasítván a házasság gondolatát is, II. Ferdinánd egy rokon, toszkánai, azután 1624. év végén egy modenai herczegnő kezét igérte Bethlen részére kieszközölni. Ezert küldötte II. Ferdinánd 1625. január havában Erdélybe Sennyey püspök kanczellárt, ki ezenkívül a török békéről is tárgyalt Bethlennel; ez azonban csakis a főherczegnőről akart hallani, és bár Sennyey távozása után biztossá lőn, hogy sikert nem ér el, 1625. július közepén mégis követséget küldött Bécsbe leánynézőbe, de a követek eredményt el nem érvén, Brandenburgba utaztak, ahol a választófejedelem nővérének kezét kérték és nyerték meg Bethlen részére. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. köt., 65., 73., 104—118. l.

Turcarum ac Betlenii intentum. Dominus vero cancellarius, qui nunc apud principem est, ut aliquantisper illic hæreat et principem foveat, mihi consultissimum videtur . . . .

P. S. Tranzbek qui apud Bethlenium Germanos ductabat, relicto principe in Neihaus nunc est. Si Ma^tas^ V^ra^ accessiri ipsum fecerit, haud dubie multa scitu digna ab ipso intelligi poterunt de consiliis Bethlenii.

Ezen levélszöveget, 1625. február 12-iki dátum alatt, a bécsi haditanács levéltárából (Kriegsarchiv, Wien) közölte *Gindely A.:* Acta et documenta historiam Gabrielis Bethlen Tr. Pr. illustrantia, Budapest, 1890, 407—409. l. Fenti közlés *Gindely* nyomán történik.

287.

1625. MÁRCZIUS 12.

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Értesíti a királyt Balásfy Tamás pozsonyi prépostnak márczius 10-én történt haláláról és arról, hogy e prépostság betöltése az érsek joga volt régebben, csakis Verancsics halála óta kezdték a királyok a prepostokat kinevezni. Ha a király az érsek jogának most helyt adni nem hajlandó, akkor legalább kéri alkalmas egyén kinevezését, aki Balásfynak egyéb javadalmait: a szalavári és a kapornaki apátságot is elnyerhetné, tekintettel a pozsonyi prépostság csekély jövedelmére.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Majestas.
Domine Domine clementissime.

Nudius tertius me absente, defunctus est hic Posonii R^dissimus^ Thomas Balásfy Præpositus Posoniensis. Idcirco, officii mei duxi Ma^ttem^ V^ram^ demisse informare: Præposituram hanc antiquis semper temporibus ab Archiepiscopis collatam fuisse, prout expresse constat ex Statutis Capituli Strigoniensis antiquissimis, ad quæ ab aliquot centenis annis juramento sese adstringere consueverunt omnes Canonici. Cum vero vacaverit Archi-Episcopatus, sensim obtinuit, ut Regia Majestas Præposituram conferret. Absit, ut ego ulla in re, Jus Regale imminutum velim; quin potius ex animo cuperem, collationem hanc ad Ma^ttem^ Vestram pertinere potius, quam ad me: hac enim ratione, minor mihi apud Deum ratio reddenda esset. Sed ut obligationi meæ satisfaciam, jus apertum Archi-Episcopi suggerere Ma^tti^ Vestræ debui. Quod si tamen Majestas Vestra ad aliorum Informationes, huic meo Juri locum dare nollet,[1] et conferre Majestas Vestra Præposituram volet, illud obnixis-

[1] *Fraknói V.* (P. P. és kora II. k. 272. l.) megjegyzi, hogy nincs róla tudomása, miképen döntetett el ezen kérdés.

sime rogo: dignetur Ma^{tas} Vestra gravi et probatæ vitæ personæ conferre, quæ hanc Ecclesiam pene totaliter collapsam, erigere ac recreare possit.

Quia vero adeo exiguos proventus habet hæc Præpositura, ut sola sufficere viro idoneo non possit; neque pro hoc beneficio, etiam tenuem alibi provisionem relicturi videantur viri idonei. Idcirco Majestas Vestra beneficium aliud, quod defunctus Præpositus obtinuit, Abbatiam nempe de Szalavár et Kapornak eidem conferre dignetur, qui hic Præpositus erit.

Hæc pro evidenti hujus Ecclesiæ necessitate Ma^{tti} Vestræ demisse repræsentare debui: Deum orans, ut Ma^{ttem} Vestram diutissime felicem tueatur.

Datum Posonii 12. die Martii Anno 1625.

Humillimus capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Ezen levél eredetije fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. udv. kancz. levéltára, „Literæ Archiepiscoporum" nr. 23. Közölte már e szöveget *Fraknói* is, P. P. levelezése 420—421. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora II. k., 213—271. l.

288.

1625. MÁRCZIUS 12.

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Felháborodással jelenti, hogy Balásfy teteme három napja eltemetetlenül hever, míg a kamara sietett ingóságait azonnal lefoglalni. Ez eset kapcsán egy régibb, Becanus atya útján adott királyi ígéret beváltását kéri, t. i. hogy a király küldené ki biztosait, hogy azok a főpapok ingósági hagyatékai ügyében a jövőben követendő eljárásra nézve, a papság és a kamara meghallgatásával, javaslatot tennének.

Sacratissima Cæsarea Majestas,
Domine Domine clementissime.

Quanto cum scandalo populi, quanto Status Ecclesiastici dedecore, Prælatorum defunctorum cadavera habeantur, ac mobilia diripiantur, cum alias semper, tum ex hac recenti morte R^{dissimi} Thomæ Balásfy constat. Triduum est, ex quo obiit; mobilia quæ per alios diripi non potuerunt, Camera obsignat vel distrahit. Interim jam triduo corpus demortui sine cista neglectum jacet.

Clementissime Domine, res ista conscientiæ est, ac ideo Majestas Vestra per Patrem Becanum sese declaraverat ad humilem Cleri Unga-

rici instantiam: velle M^ttem^ Vestram viros doctos deputare, qui auditis rationibus Cleri, quid in conscientia fieri possit ac debeat, pervestigent. Nam quod a triginta circiter annis, absque ullo Jure, sola usurpatione factum dignoscitur, id in Exemplum trahi non potest.

Quamobrem Ma^ttem^ Vestram demisse rogo: dignetur juxta benignam hanc suam oblationem viros doctos nominare, diem ac locum præfigere, ut auditis et Cleri et Cameræ rationibus, quod justum est, declarent. Humillime autem Ma^ttem^ Vestram rogo, dignetur hac de re benignam mentem declarare.

Illud quoque Ma^tti^ Vestræ humillime indico: me accepisse, inter scripturas ac lucubrationes defuncti Domini Balásfy quædam ejusmodi esse, quæ nullo modo expediat ad manus plurium devenire. Itaque, cætera quidem mobilia ego non attingam, ejusmodi tamen proprias ipsius lucubrationes, salvo officio, non possum non ad me recipere. Ma^tti^ Vestræ, ubi incolumem, Deo dante, conspexero, oretenus referam, cur id fieri omnino necessarium fuerit; literis committere non possum. Servet Deus Ma^ttem^ V^ram^ diu felicissime.

Datum Posonii die 12. Martii Anno 1625.

Sacratissimæ Ma^ttis^ Vestræ humillimus Capellanus

Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek eredetije fennmaradt az országos levéltárban: M. kir. udvari kanczellária levéltára, „Literæ Archiepiscoporum" nr. 24. — Csak az aláírás („hum. Cap. Arch. Str.") Pázmány kezeírása. Másolata pedig fennmaradt: Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien, Handschriften, Kodex 263., fol. 75. Közölte már e szöveget *Fraknói* is (P. P. levelezése 419—420. l.). Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora II. k., 213. és 272. l.

Fenti levélre II. Ferdinánd 1625. márczius 22-én felelt; lásd e válasz szövegét: *Fraknói V.,* P. P. lev. 319. l.

289.

1625. MÁRCZIUS 25. UTÁN. *Kiadatlan.*

Pázmány az ő érseki tartományában a közbékéért 40 órai imát rendel el.

(VIII. Orbán pápa az ő 1625. márczius 25-iki „Tonitrua ultionis" kezdetű körlevelében imára hivta fel a világ püspökeit.)

Reverendissime Domine Frater D^ne^.

Extentam Deus justus suam dexteram, in omnia regna habere videtur, peccatis nostris offensus; tangit illa nolentem cum innocente, subditum cum regnante, exiguum cum grandi, sacerdotem cum cive; villas exhaurit et Arces. Notiusque id est, quam ut ignoremus, certius,

quam ut ambigamus, utinam nec sentiremus. Vastatio et desolatio, quæ vicinas Regno n^ro terras, permissu offensi a nobis Dei, metuenda grassatione pervadit, Urbes et oppida finibus n^ris conjuncta, concutit, campis et agris, sine discrimine horrorem incutit: vigilantis in peccata nostra Dei clarissimum argumentum et horrendum iræ vindictæque ipsius indicium est.

Et quia ipsius unius et solius esse scimus, percutere et sanare, occidere et vivificare, justum suæ dexteræ in populos impetum vel intendere vel remittere; curæ nostræ, sicut debemus, attendentes, et ratione pastoralis officii nostri visum nobis est, ad mitigandum, punientis nos, iræ divinæ zelum, universis et singulis Dominis Episcopis et in quacunque alia dignitate Ecclesiastica, in Archiepiscopatu nostro Strigoniensi, existentibus, sollicita eaque paterna providentia injungere, ut simul ac has nostras acceperint, subjectis sibi fidelibus, in Ecclesiis suis, ex autoritate nostra, quadraginta horarum preces, vel per se, vel per suos indici publicarique faciant, in iisque tam publicas Ecclesiæ quam privatas Regni hujus Ungariæ necessitates, devotioni ac pietati populi commendent, et ut misericors Deus pacem Regnis christianis, ablato a nobis bello, restituere velit, ardenter quotidianis precibus populum orare inducant, ipsique Domini Ep^pi et prælati et exemplo et pietate facem ad id præferre aliis non graventur. Quam nostram paternam voluntatem, omnes ut par est, observaturos, et in particulari Vestram Dominationem Rdissimam, speramus fideliter expleturam.

In reliquo etc.

Fenti körlevél egykorú másolata az esztergomi prímási egyházi levéltárban van: fasc. 19., nr. 141. alatt, mint VIII. Orbán nyomtatott körlevelének melléklete.

290.

1625. ÁPRILIS 7.

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Írja, hogy a király felhívásának, hogy ő, az érsek, javaslatot tenne a főpapi ingósági hagyatékok rendezése ügyében, csak most a husvéti ünnepek után volt képes megfelelni, amikorra a főpapokat és káptalanokat e czélra Pozsonyba egybehívta és velük erről tanácskozott.

Sacratissima Cæsar. Regiaque Mattas, D^ne, d^ne Clement.

Benignas M. V^ræ literas,[1] in quibus de rebus mobilibus defunctorum Prælatorum, Cleri Hungarici Informationem clementer desiderat

[1] Ezen levél alatt II. Ferdinándnak 1625. márcz. 22. levele értendő, melyet közölt *Fraknói V.*: P. P. lev. 319. l.

M. V., cum debita humilitate accepi: Et in primis quidem gratias Ma^tti^ V^ræ^ refero immortales, pro hac singulari et innata ejusdem M. V. erga Statum Ecclesiasticum benignitate, quod nimirum vestigiis Sanctorum Hungariæ Regum insistens, indebitos in Ecclesia processus, per abusum introductos benigne tollere, ac Jura Ecclesiastica, sarta, tecta conservare velit.

Optassem ex animo benignis M. V. l^ris^ confestim respondere et memoratam Cleri Informationem sine mora transmittere; verum, ob præsentia Festa Paschalia, quibus maxime Viri Ecclesiastici, Divinis intenti esse debent officiis, dominos Prælatos et Capitula, aliqua locorum distantia ab invicem dissita, congregare non potui. Peractis autem Dei auxilio diebus Sanctis, quos pro tempore licuit, huc Posonium convocavi, eisdemque benignam M. V^ræ^ voluntatem, cum ea qua par est veneratione declaravi. Qui una mecum, negotium a Ma^tte^ V^ra^ clementer commissum in maturam sumentes considerationem, quod Juri et Justitiæ consonum arbitrati sunt, humillime præsentant M. V^ræ^.[1]

Demisse rogo Ma^ttem^ V^ram^, ut negotium istud pio ac benigno erga Ecclesiam Dei zelo inchoatum effectui mancipare non dedignetur. Quam M. V^ræ^ gratiam continuis ad Deum precibus ac Sacrificiis, et perpetuis fidelibus servitiis, ego cum Universo Clero conabor promereri. Benignam Ma^ttis^ V^ræ^ exspectans Resolutionem. Deus Ma^ttem^ V^ram^ diutissime salvam conservet ac felicem.

Datum Posonii, 7. Aprilis A° 1625.

Sacratissimæ Ma^ttis^ V^ræ^

Humillimus ac fidelis

Servitor ac Capellanus

Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek eredetije fennmaradt az Országos Levéltárban: Magyar Udvari Kanczellária levéltára „Literæ Archiepiscoporum" nr. 21. — Csak az aláírás („Arch. Strig.") Pázmány kezeírása. Közölte már e szöveget *Fraknói V.:* P. P. levelezése 424—425. l. — Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.:* P. P. és kora II. k., 211—214. l.

[1] A magyar papságnak ezen felterjesztését („Informatio Cleri Hungarici") lásd alább 292. szám alatt; az „Informatio" dátuma, a fenti levél szerint, egy napra volt teendő e levél dátumával.

291.

1625. ÁPRILIS 7. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Üdvözli az uralkodót a hitújítóknak Bécs városából való kiűzése miatt, de mivel ezek nagyobbrészt Magyarországba jönnek, kéri utasíttatni Pozsony és Sopron várost, valamint a pozsonyi kamarát (az alája tartozó Sz. György, Modor és Bezing ügyében), hogy ezen lázító hitújítókat ne merjék a polgárok közé felvenni.

Sacratissima M^as^ Cæsarea D^ne^ D^ne^ Clementissime.

Augustissimæ Mis V^æ^ felices in Religione promovendæ conatus haud dubie Deus inspirator sancti consilii secundabit: quod boni omnes ardentibus precibus apud Deum sollicitant. Cæterum ex hac Viennensis Civitatis Reformatione, non modica damna Ungariam inundant. Nam Posonium, Edemburgum, ac oppida S. Georgii, Bezing, Modor, magnam abeuntium turbam excipiunt. Ex quo non tantum Religionis Catholicæ detrimentum in Ungaria crescit, sed et animi huc accurrentium exasperati alios quoque exacerbant ac ad quasvis rebelliones præparant.

Quocirca M^m^ V^m^ demisse rogo, dignetur huic incommodo mature prospicere. Et mea quidem tenui opinione, consultissimum foret, si M^as^ V^a^ ad Dominum Personalem, binas literas Credentionales dirigeret, alteras Posoniensibus, alteras Edemburgensibus sonantes; et penes has Credentionales, oretenus per Dominum Personalem, Senatui ac Communitati utriusque Civitatis, significari, Senatum ac Communitatem Viennensem inquietos ac novarum rerum studiosos Cives, qui hostes e longinquo ad occupandam Viennam aliquoties advocarunt, Civitate exclusisse. Cum igitur M^as^ Vestra quietis ac pacis Ungaricæ studiosissima, nolit hic quoque rebus novandis occasionem præberi, benigne velle, ne hujusmodi inquieti homines in Civium numerum cooptentur.

Quia vero tria illa oppida Sancti Georgii, Modra, Besing, immediatam dependentiam a Camera Mis V^æ^ habent, in simili forma, penes Credentionales M^ttis^ V^ræ^, Camera cum his oppidis procedere posset.

Hæc sunt Clementissime D^ne^ quæ humillime suggerere M^tti^ V^æ^ debui. Quam ut Deus Christianitati salvam florentemque tueatur, ex animo cupio.

Posonii, 7. Aprilis 1625.

Sacratiss^æ^ Mis V^æ^ humillimus Capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. udv. Kanczellária levéltára, „Literæ Archiepiscoporum“ nr. 22. — Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö.: *Fraknói V.:* P. P. és kora II. k., 382 l.. 1. j.

292.

1625. ÁPRILIS 7. *Kiadatlan.*

A főpapi ingósági hagyatékok ügyének rendezésére nézve a Pázmány elnöklete alatt Pozsonyban egybegyűlt főpapok által szerkesztett és II. Ferdinándhoz felterjesztett emlékirat.

Informatio Cleri Hungarici oblata Majestati Suæ circa mobilia Prælatorum, vita functorum.

Præmittendum est: Ex usu et consuetudine circa beneficia Ecclesiastica Ungariæ introducta a tempore Maximiliani secundi non posse nec debere legem statui: certum enim est ab eo tempore plurima contra libertatem Ecclesiæ et leges patrias prævaluisse. Et ut cætera taceam, crebro ac constanter legibus Hungariæ cautum est, ne a Rege beneficia Ecclesiastica vacare sinantur, sed personis idoneis conferantur, ut videre est in Tripart. Parte 1. Tit. 10. Et statutis anni 1439. art. 21., Anni 1548. art. 6. et 8., Anni 1550. art. 18., Anni 1567. art. 31. Illud quoque statutum sæpius, ne possint bona Ecclesiastica oppignorari, vel sæcularibus assignari, ita habetur Decr. 3. Vladislai art. 55., ac articulis proxime citatis. Sicut etiam Anni 1550. artic. 17. et 70., Anni 1567. art. 31. et statuto Ferdinandi primi, quod habetur in decretis fol. 617. His tamen non obstantibus a temporibus Maximiliani secundi innumera beneficia oppignorata sunt: Archiepiscopatus ac aliæ Prælaturæ pluribus annis vacarunt, ut interim fructus beneficiorum fiscus perciperet. Nec mirum id videri, cum eo tempore multi Episcopi palam Lutherani fuerint, quod de Francisco Forgach Episcopo Varadiensi ac Cancellario manuscriptæ ipsius historiæ ostendunt. De Francisco Turzo Episcopo Nitriensi et Cameræ Præfecto, et de Andrea Duditio Sbardellato publica Apostasia testatur.

Deinde illud quoque præmittendum, ante Pauli tertii tempora Prælatorum defunctorum mobilia jure communi fuisse Ecclesiæ, in quo Prælatus servivit. Nec ulla uspiam mentio est in jure Pontificio de spoliis, sed primus fuit Paulus tertius, qui in Italia et Hispania pro se reservavit spolia. Hæc omnia diffuse probat Ludovicus Molina de justitia et jure tomo 1. tractatu 2-do disp. 147., Azor tom. 2. Moralium l. 8. c. 1. In Germania vero et Gallia, inquit Molina, lex illa spoliorum admissa non est, quibus adde Hungariam, Poloniam etc.

Cum igitur usque ad annum Domini 1540. nusquam in Ecclesia spoliorum usus fuerit, ab eo vero tempore nullum de novo jus aquisitum fuerit Regibus Hungariæ circa spolia, nec lege aliqua Regni, nec indulto Pontificio: satis liquet per solam usurpationem introductam esse direptionem mobilium.

His præmissis tria capita argumentorum proferimus, ex quibus constet, jus Regiæ Majestati attributum non esse in Hungaria, ut mobilia Prælatorum mortuorum pro fisco usurpare possit.

Primum caput argumentorum ex legibus Ungariæ sumitur. Primo lex Hungariæ sic habet art. 1. Anni 1557.: Plebanis etiam, et aliis Ecclesiasticis Personis cujuscunque status, libertas sua in omnibus observetur, ac inter alia, ne post mortem illorum pro se occupent vel accipiant Patroni res et bona illorum, sive testati, sive intestati decesserint. Ubi præter emphaticam illam vocem („etiam") duo notanda sunt: primo, quod licet specifica mentio idcirco habeatur de Plebanis, quod Patronis violentis magis obnoxii erant, tamen generaliter additur: Ecclesiasticis personis cujuscunque status. Unde constat legem illam omnem ordinem Ecclesiasticum complecti. Secundo lex generaliter omnibus Patronis vetat, ne post mortem Ecclesiasticorum bona pro se occupent. Cum igitur Regia Majestas quoque sit Patronus Prælaturarum Part. 1. tit. 10. et art. 36. Anni 1569., consequens est, eam legem extendi ad Suam quoque Ma$^{ttem.}$

Secundo. Lex Hungariæ part. 1. tit. 2. sic habet: Prælati, Barones, Nobiles ratione nobilitatis et bonorum temporalium, una eademque libertatis, exemptionis, immunitatis prærogativa gaudent. Omnibus autem et singulis Nobilibus, etiam sine hærede deficientibus, quorum stabilia per caducitatem ad Regem devolvantur, licet de rebus Nobilibus (bizonyára hiba, ehelyett: mobilibus) libere testari, ut colligitur ex 1. part. tit. 5. et 110., ac de facto semper libere testantur, nec iis fiscus se ingerit. Imo etsi ab intestato decedant, filii et uxores succedunt in omnibus Nobilibus (értsd ismét: „mobilibus"), part. 1. tit. 98., aut iis non existentibus, consanguinei propinquiores. Ergo et Ecclesiasticis, una eademque cum Nobilibus prærogativa gaudentibus, idipsum licebit.

Tertio lex Ungariæ part. 1. tit. 10. declarat Regem Ungariæ esse legitimum successorem Nobilium sine hæredibus decedentium, deinde subdit: Cunctorum quoque dominorum Prælatorum, et virorum Ecclesiasticorum, Princeps noster verus et legitimus successor est, non quantum ad bonorum et jurium possessionariorum ab ecclesia abalienationem, vel sequestrationem, sed quantum ad collationem. Hinc patet, non aliam esse successionem Regis, quam quæ legibus declaratur, ut

nimirum beneficia vacantia tanquam Patronus conferat. Præterea quod in hac lege mobilium successio Regiæ Majestati non concedatur, duplici argumento evidenter convincitur. Primo, quia eadem lege Nobilium in semine deficientium successor dicitur Rex, et tamen perpetuo usu Regni et libertate, etiam in semine deficiens testatur de mobilibus, et ab intestato in iis succedunt cognati, ut paulo ante ostendimus. Ergo similiter successio Prælatorum non extenditur ad mobilia, sed tantum ad Prælaturæ conservationem et collationem. Secundo, quia non tantum Prælatorum, sed et cunctorum Ecclesiasticorum successor dicitur Regia Majestas illa lege. Et tamen certo constat, quod Camera, nec jus prætendit, nec usum habet succedendi in mobilibus cœterorum, sed solum ad Prælatorum. Ex quo tale argumentum evidens conficitur. Lex citata non aliter constituit Prælatorum Successorem Regiam Majestatem, quam prout aliorum cunctorum virorum Ecclesiasticorum. Atqui aliorum virorum Ecclesiasticorum successor non est Regia Majestas in bonis mobilibus, nec Camera hanc successionem vel prætendit vel usurpavit unquam. Ergo nec in mobilibus Prælatorum succedit Sua Majestas, sed in eo solum, quod lex declarat, nempe in custodia et collatione beneficii.

Quarto Sanctus Rex Stephanus lib. 2. cap. 2 sancit, ut Episcopi habeant potestatem res Ecclesiasticas providere et dispensare, secundum Canonum authoritatem. Et in Tripartiti Prologo 10. an valeat statutum contra Jus Canonicum? præscribitur: servandum esse Jus Canonicum in iis, quæ Ecclesiasticam libertatem concernunt. Et sæpius in Jure Ungarico exprimitur, causas Ecclesiasticas secundum Canones debere judicari. Anno 1553. art. 22., Anno 1557. art. 9. Anno 1567. art. 25. Ergo etiamsi legibus Ungariæ nihil expressum hac de re haberetur, judicandum esset secundum Canones. Certum autem est, nusquam in Jure Canonico concedi, ut Patroni Sæculares pro se capiant spolia.

Quinto consideranda sunt verba Concilii Tridentini sess. 22. cap. 11. et sess. 25. c. 9. de reformatione. Ibi excommunicantur Imperator et Reges, qui fructus, emolumenta seu quascunque obventiones Ecclesiasticas, quacunque arte ac quocunque colore in proprios usus convertunt.

Secundum caput argumentorum ex veteri consuetudine depromitur, quæ consuetudo constat primo ex art. 28. anni 1526., ubi refertur, Georgius Archiepiscopus Strigoniensis legasse notabilem summam pro redemptione oppidorum Austriæ oppignoratorum. Istvanffi lib. 7. Historiæ, sexaginta aureorum legasse ait. Secundo ex Synodo Provinciali Tyrnaviensi, ubi Synodalis constitutio sic habet: Paucis

abhinc annis, absque ullo Legum Patrocinio, introducta est consuetudo, ut Camera mortui Prælati bona abripiat etc. Hæc incommoda, ut Majestas Sua clementer emendare, ac statum Ecclesiasticum pristinæ libertati restituere dignetur, humillime precamur. Regnicolæ etiam art. 40. Anni 1598. hanc ipsam resolutionem Suæ Majestatis urgebant. Quin etiam in comitiis, quibus Majestas Sua Sacratissima coronata extitit, hanc ipsam rem declarari per Suam Majestatem optabant. Sed Status Ecclesiasticus, posteaquam spem accepisset de benigna Suæ Majestatis hac in re clementia, negotium hoc seposuit, et in Suæ Majestatis clementia conquievit.

Tertio. Consuetudo hæc constat ex attestationibus. Generosus D. Benedictus Pákay Personalis præsentiæ, juratus coram Capitulo Posoniensi, fatetur, se a Nicolao Istvanffy, qui a tempore Ferdinandi primi fuerat Secretarius Nicolai Olahi Archiepiscopi Strigoniensis, sæpius audivisse, quod tempore Ferdinandi Primi, demortuorum Prælatorum mobilia non diripiebantur, sed juxta dispositionem eorum per constitutos Executores Legatariis, creditoribus, servitoribus, satisfactio impensa fuit. Tandem tempore Maximiliani sensim irrepsit, ut fiscus se ingereret in mobilia Episcoporum. Egregius Nicolaus Bende, annorum circiter 70, juratus coram Capitulo Strigoniensi, fassus est se a Patre suo annorum 88. audivisse, nullius Episcopi eos (sic! hihetőleg hiba: „res“ helyett) mobiles per Officiales Regios fuisse olim occupatas.

Quarto hæc consuetudo ex evidentia facti comprobatur. Nam si Camera hac in re consuetudinem prætendit, Majestas Sua jubeat, producat Camera librum aliquem, in quo tempore Ferdinandi Primi, vel antea, reditus extraordinarii ex spoliis Prælatorum consignentur. Constat diligentiam Cameræ eam esse, ut exiguos quoque proventus eorumque perceptionem et erogationem consignet et asservet; sed nihil horum producere potest Camera super ætatem Maximiliani: Ergo signum evidens est, talia spolia antea in usu non fuisse. Deinde post tempora etiam Maximiliani, licet ex mobilibus Prælatorum Fiscus aliquid occuparit, si quid tamen Consanguinei vel Servitores mortui Prælati rapuerunt, nunquam illis litem movere ausa est Camera. Et tamen si Jus Regium clarum fuisset, contra hujusmodi Jure egisset Camera, tanquam *contra turbatores Regiorum proventuum, quod nunquam fecit.*

Tertium caput argumentorum desumitur ab inconvenienti. Nam imprimis, maxima ignominia est ac despectus Status Ecclesiastici, quod eorum corpora tam indigne tractentur, et bona velut publicorum malefactorum diripiantur. Deinde scandalum populi et contemptus Ordinis Ecclesiastici oritur ex eo, quod res Ecclesiasticæ, tanquam publica

præda, ab omnibus rapiantur. Itaque deterior est conditio nostra, quam rusticorum. Accedit, quod ex his spoliis exigua est utilitas Majestatis Suæ, nam ut Prælati in tempore seponunt, et servitores ac Amici diripiunt, et Officiales Suæ Maiestatis partiuntur, quod possunt. Atque ita nec Ecclesiæ, nec Suæ Majestati utilitas accedit notabilis. Et sane licet jus aliquod esset Regi ad spolia, eo tamen modo exerceri hoc jus non posset, quo exercetur. Nam imprimis ea, quæ Pius V. declaravit inter spolia non censeri, videlicet paramenta sacra, vasa sacra, missalia, gradualia etc. manere deberent intacta. Deinde separanda essent, quæ ex patrimonio, vel quasi, quæ ex donationibus, ac propria industria acquisita sunt, et de his libere testari possent Prælati, et si intestati morerentur, succedere deberent consanguinei.

Hæc pro informatione Suæ Majestatis demisse offert Clerus Ungaricus, paratus ulterius ista declarare, confirmare, ac ad informationem Cameræ, si eam (sic!) Majestas Sua communicare dignata fuerit, replicare.

Rogat vero humillime Clerus universus Majestatem Suam, ut siquid difficultatis emergat, ante finalem Suæ Majestatis resolutionem, nos quoque eadem de re audire dignetur.

Ezen emlékiratnak újabb másolata fennmaradt egy 18. századbeli: „Diplomatarium Ecclesiasticum Regni Hungariæ" czímű kódexben (83—86. l.), amely a bécsi csász. és kir. házi, udvari és állami levéltár kódexei közt 263. számot viseli. Fenti közlés ezen kódex után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 211—217. l. Lásd még Pázmánynak fenti 1625. márczius 12. és április 7-én II. Ferdinándhoz intézett leveleit.

293.

1625. ÁPRILIS 7. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Klesl bíbornokhoz.

A Pázmáneum részére kieszközölni kívánt kedvezmény („dimissoriales" nélkül és „extra tempora" való felszentelése a pázmánitáknak) iránti kérelme nem fogadtatván kedvezően a pápa által, hajlandó attól elállani.

Illme etc.

Diffiteri non possum, negotium alumnatus mei Viennensis precibus, quibus potui, apud Sanctitatem Suam promovi. Non alia certe ulla ex causa, quam quod præsens Ungariæ necessitas, extraordinariis medicamentis egere videatur. Cœterum in arbitrio Sanctitatis Suæ situm est,

quid in hujusmodi precibus admittere, quid reiicere velit. Quia vero intelligo mentem Sanctitatis Suæ esse, ut ab hac petitione desistam, non ero amplius hoc in negotio molestus Suæ Sanctitati. Quamquam certus sum, quod si Sanctitas Sua statum harum provinciarum videret, nihil miraretur, quod interdum importunius quædam a nostratibus petantur, alibi insolita.

Posonii Aprilis 7. 1625. Humillimus servus

Archiepiscopus Strigoniensis.

Kívül:

Possonio li 7. Aprile 1625.

L'Arcivescovo di Strigonia al Card. Cleselio. Che si contentera della grazia . . . . . .

Ezen levélszövegek egykorú másolata fennmaradt a „Congreg. de Propag. F." római levéltárában: „I. Germania ad 1629." Vol. 530., fol. 359. A tartalom után ítélve a nuntiushoz intézettnek látszik a levél, de a felzeti feljegyzés Klesl-t említi, mint a kihez a levél írva volt.[1] Fenti közlés a római másolat után történik.

V. ö. fenti: 1624. szept 29. levelet.

294.

1625. ÁPRILIS 18.

SELLYE.

Pázmány Telegdi János kalocsai érsek és nyitrai püspöknek a pallium viselését megengedi.

Nos Petrus Pázmány, Miseratione Divina, Archiepiscopus Strigoniensis etc. Memoriæ commendamus, quibus expedit, universis: Quod, quum Illustrissimus et Reverendissimus Dominus Joannes Telegdi, Ecclesiarum canonice Unitarum Colocensis et Bachiensis Archiepiscopus, Administrator Episcopatus Nitriensis locique ejusdem Comes perpetuus, S. C. Regiæque Majestatis Consiliarius etc., nuper in Urbe pallium a sua Sanctitate pro memorato Archiepiscopatu Colocensi et Bachiensi in persona[2] obtinuit; quia vero, Turcarum immanitate, Sede sua Archiepiscopali spoliatus, Episcopatum Nitriensem, nostræ sedi Metropolitanæ subiectum, administrans, pallio ibidem, absque Metro-

[1] Klesl, fogságából XV. Gergely pápa közbenjárására kiszabadulván, 1622. évtől 1628. évig Rómában tartózkodott, mint kuriális bíbornok; 1628. évben VIII. Orbán pápa közbevetésére, II. Ferdinánd király kegyeibe visszafogadtatván, Bécsbe visszatért és a bécsi egyházmegyét haláláig — 1630. szeptember 18. — kormányozta. V. ö. a fenti 1618. július 22-iki és az alábbi 1630. november 22-iki leveleket.

[2] Az „in persona" szó nincs meg *Kaprinainál*, de megvan *Katonánál* és *Millernél*.

politani assensu, uti juxta Canones non possit: idcirco nos, ex singulari fraternoque erga præfatum Illustrissimum Dominum Archiepiscopum Colocensem et Bachiensem affectu nostro, pro persona ipsius, sine præjudicio successorum nostrorum, Archiepiscoporum Metropolitarum Strigoniensium, facultatem eidem concedimus, ut, vita sua durante, in Festis Nativitatis Christi Domini. Circumcisionis, Paschatis, Pentecostes, Assumtionis B. M. V. ac Patroni Ecclesiæ Nitriensis, pallio Archiepiscopali uti possit ac valeat, in ipsa Ecclesia Nitriensi; harum nostrarum vigore ac testimonio literarum.

Datum Sellyæ die 18. Aprilis A. D. 1625.

Ezen levélszöveget közolték: *Miller* (Epistolæ P. P. II. k., 81—82. l.) és *Katona* (Hist. crit. XXXI. köt, 71—72. l). Kézirati másolatai pedig fennmaradtak: Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien, „Handschriften", Kodex Nr. 263. fol. 74., továbbá: Egyet Ktar (Budapest) Collectio Kaprinai-ana in Quarto, LXXI. köt., 409. l. Fenti közlés *Kaprinai* nyomán történik *Miller* és a bécsi másolat 1625 július 1-ről keltezik ez okmányt. Lásd még: „Cardinalis a Monte" levelét Pázmányhoz, e palliumviselés körüli viszályban: *Fraknói,* P. P. lev., 418—419. l

295.

1625 ÁPRILIS 18-IKA UTÁN.

(S. l)

Thurzó Szaniszló nádorhoz.[1]

Bár magának is szüksége volna a bajmóczi tizedre, mégis a jó szomszédság kedveért hajlandó e tized felét (Thurzó az egészet kérte) bérbe adni.

Meghozták az k^{gd} levelét,[2] melyben k^{gd} ir az Bajnoczi (sic!) dézma felől. És jóllehet arra az dézmára az szentkereszti házamhoz magamnak is szükségem volna, de mindazáltal az szomszédságban akarván k^{gdk} kedveskedni, az megnevezett dézmának az felét, szokott árenda szerént

[1] Thurzo Szaniszló, a nádor, 1625. május elején meghalt V ö *Fraknoi V*, P P. és kora II, 147 ; *Szilágyi S*, A magyar nemzet története VI. k, 370. l.

[2] Ez alatt Thurzónak 1625. április 18-án kelt levele értendő, melyet közölt *Fraknoi V*, P. P. levelezése 427. l. E levélen Thurzó aláírása így szól „Comes Stanislaus Thurzó junior (?)". Thurzó halála néhány nappal május 5-ike előtt történhetett; erre lehet következtetni II. Ferdinándnak Pázmányhoz május 5-en irt levelének e helyeből „C Stanislaum Thurzó . . . proximis hisce diebus e vita excessisse contigerit" Igy tehát az április 18 iki levél irója alatt mindenesetre a nádor értendő, aki magát id. Thurzó Szaniszlóra való visszaemlékezés mellett (ez volt Thurzó György nádornak gyámja) nevezhette „junior"-nak A nádoron kivül más „Stan. Th. junior" ez időben nem élt. Thurzó Szaniszló nádornak fiai: Ádám és Mihály grófok voltak, kik 1629 évben a kath. vallásra tértek. Ők voltak a Thurzó-család utolsó férfi-sarjai, velök a férfiág kihalt. Thurzó Gyorgy nádor († 1616) leányainak leszármazói és örököseik ma is még, mint Thurzó-nemzetség, közös birtokosai az árvai uradalomnak. V o. *Fraknói V*. P. P. és kora. II. köt. 408 l.

oda engedtem k^gdnek^: Minthogy az k^gd^ jámbor szolgája, az ki az levelet hozta, arra felel, hogy ezüst pénzzel adja meg k^gd^ az árendát, kire némi-nemő vásárlásokra Bécsben most nagy szükségem vagyon. Szilágy János uram az arendátor, az ki most Nagy Szombatban vagyon; k^gd^ találtassa meg felőle. Ezzel Isten stb.

Ezen levél fogalmazványa, mely Pázmány kezeírása, fennmaradt az esztergomi, prímási levéltárban „Archivum Sæculare X. nr. 189—191" felírású dobozban, Thurzó Szaniszló (1625. április 18.) levelének belső lapján. Fenti közlés e fogalmazvány alapján történik. Közölte már e szöveget *Fraknói V.*, P. P. és levelezése 427—428. l.

296.

1625. MÁJUS 18.

SELLYE.

II. Ferdinánd királyhoz.

A király felszólítására, hogy az ország közállapotára, nevezetesen a folyó évre már előre kilátásba helyezett országgyűlés egybehívására vonatkozólag, írásbeli véleményt adjon még a magyar tanácsosoknak május 25-én Bécsben megkezdődő tanácskozása előtt: Pázmány az országgyűlés egybehívását szeptember 1-ére javasolja, egyben más dolgokra nézve is indítványokat tesz, főleg az ország védelmére vonatkozólag.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Majestas, Domine, Domine Clementissime.

Benignas Majestatis V. litteras 13 Maji exaratas,[1] nunc primum accepi, quibus Majestas V. clementer iniungit, ut si quæ puncta mihi occurrant, quæ in futuro Consiliariorum Ungarorum conventu ad deliberandum proponenda viderentur, Majestati V. perscribam.

Et quamvis pleraque deliberationum puncta maxime pendeant ex Turcici tractatus progressu; ex Relationibus a Principe Bethlenio reportatis, ac Informationibus, quas Majestas V^ra^ circa negocia Ungariæ superioris ab officialibus continue habet, quorum omnium nullam ego propemodum notitiam habeo, ac proinde vix aliquid utile ad deliberandum proponere possim: tamen ut benigno Majestatis V^ræ^ mandato satisfaciam, quæ mihi in præsentiarum occurrunt, demisse perscribam Majestati Vestræ.

In primis igitur: quoniam Majestas V^ra^ Sacratissima Comitiis celebrandis triennium Statibus et Ordinibus Regni præfixit, atque itidem,

[1] Lásd e levelet: *Fraknói V.*, P. P. lev. 429. l. A magyar tanácsosokat a király már előbb kelt levelével hívta fel Bécsbe május 25-ére; ilyen meghívó Pázmányhoz is jött, mely május 5-éről kelt.

ut a morte Palatini intra anni revolutionem Comitia celebrentur, et ita quidem, quod si Regia Majestas Comitia non publicaret, obligetur Judex Curiæ ea publicare: censerem Dominis Consiliariis proponendum, quid de Diætæ celebratione faciendum videatur. Licet enim plurimæ ac gravissimæ difficultates sint in negotio Diætæ, quia tamen regia promissio aliis rebus præferenda est, vix modum video, quo Comitiorum publicatio differri possit. Et forte, multorum male intentionatorum cogitationes suspendentur, si in tempore Comitia publicentur ad primum diem Septembris. Si postmodum opportunum videatur Majestati Vestræ, ad unum vel alterum mensem prolongari Comitia poterunt.

Secundo. Proponi posset Consiliariis: Qua ratione ea, quæ in proxime celebrata Diæta ad complanandum remissa fuerunt, effective complananda videantur, ut hac ratione Regnicolarum animi devincirentur. Facile autem erit ea puncta ex Cancellaria Hungarica habere, siquidem mortuus Palatinus sæpius ea Majestati V^ræ^ repræsentavit.

Tertio. Proponendum videretur: Quid facto opus sit, si præparationes Bethlenii in aliquam hostilitatem erumperent. In eo enim elaborandum videretur, ne, quod hucusque factum est, non solum intra viscera Hungariæ, sed in vicinas quoque provincias (sic!), ab imparatis, hostis expectaretur, maximo Regnorum detrimento ac centuplicato sumptu.

Quarto. Cum ditiones Majestatis V^ræ^, quæ in Ungaria superiori sunt, omni directione tam militari, quam civili destitutæ sint, mature deliberandum esset, ut Generalis aliquis illis partibus præficeretur. Et quemadmodum tempore Ferdinandi primi felicis memoriæ, licet Cassoviam Joannes Scepusius obtineret, Eperjesini tamen validum præsidium habebatur, ita nunc videretur necessarium, ut aliquis ibi Generalis constitueretur.

Quinto. Cum plerique ex Magnatibus primariis, in ditionibus Majestatis V^ræ^ existentibus, etiam Consiliariorum ac Baronatuum titulis gaudentibus, totaliter se ab obsequiis Majestatis V^ræ^ subducant, digna res esset deliberatione, quonam modo ad debitam obsequendi sinceritatem, placidis, si fieri posset, modis, sin secus, etiam validis remediis, reducendi essent. Nihil enim in rebus publicis periculosius esse potest, quam si interiora membra dissideant.

Sexto. De monetæ quoque ratione deliberatio merito suscipienda videtur. Nam etsi certum sit, in proxime futuris Comitiis Regnicolas aliquid de negotio monetæ statuturos, meo tamen tenui judicio, videretur expediens, ut Majestas V. hac in re jus regium conservaret, ac immutatio, quæ fieri deberet, Majestatis V^ræ^ auctoritate fieret. Cum

enim ultra Danubium nusquam hæc moderna moneta acceptetur, sicut nec in vicinis provinciis Austriæ, Moraviæ etc.; et hic quoque pleraque genera monetæ Cremniciensis omnino non acceptentur; in emptione autem carnium, ac rerum similium, exiguus jam sit usus Cremniciensis pecuniæ, aliquando tandem confusio hæc in Hungaria quoque tollenda videtur.

Accedit, quod jam in Ungaria quoque vulgatum sit, per homines Principis Betlenii: quod dictus Princeps Majestatem V^ram^ sollicitet, de pecuniæ melioratione, quæ si differatur, ex quotidiano populi clamore Betlenio favor et benevolentia conciliatur. Si quid autem circa hanc immutationem Majestas V. statuere dignabitur, paucis et secreti tenacibus discutiendum committi debebit, qua ratione id fieri debeat, tolerabili plebis incommodo.

Septimo. Nuncii et legati Colligatorum assidue commeant ad Betlenium, per ditiones Majestatis V. in Transylvaniam. Remedium itaque adhibendum videretur, ut hi interciperentur.

Ultimo loco. Demisse Majestati V^ræ^ significo: A viro primario mihi dictum fuisse, Petrum Gál bona sua omnia, quæ titulo pignoris a D^no^ Comite Eszterhazy habet, aliis redimenda obtulisse, ut iis divenditis, ipse in Transylvaniam, ad servitia Principis Betlenii proficisceretur. Qui mihi hoc retulit, eum ego Majestati V^ræ^ nominabo, si iusserit. Id si verum sit, caute ego cum homine isto agendum censerem.

Atque hæc erant, quæ demisse rescribere debui Majestati V^ræ^, Deum orans, ut Majestatem V^ram^ diu felicem florentemque tueatur.

Datum Sellyæ 18. Maii 1625.

Sacratissimæ Majestatis V^ræ^ Humillimus ac fidelis capellanus

Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

Eredetije a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban: „Hungarica", Nachtrag, Fascik. 422. (1606—1629. évi iratok csomagja), fenti dátum alatt. Csak az aláírás („Arch. Str.") P. P. kezeírása. Érdekes, hogy ezen levélnek másolatát *Jászay* (XII. 25—26. l.) is közli, de ezen signaturára való hivatkozással: „Nr. 39. A. 1625. Tran^nica^". Úgy látszik, Jászay idejében e levél a császári levéltár „Transsylvanica" csoportjában volt, míg később (a magyar kanczellária iratai egy részének az Orsz. Levéltárba való visszaszármaztatása után?) e levél „Hungarica, Nachtrag" csoportba került. Közölte már e szöveget *Fraknói V.*, P. P. lev. 431—433. l. (a m. kir. udv. kanczelláriai levéltárra való hivatkozással). Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 146—147 és III. k., 370. l. (ez utóbbi helyen *Fraknói* a Jászay-gyűjteményre hivatkozik, mint forrására.)

297.

1625. MÁJUS 22.

NAGYSZOMBAT.

Pázmány nagyszombati alapítványa az Oltári Szentségnek betegekhez ünnepélyesen való vitele czéljára.[1]

Nos Petrus Pázmány Miseratione Divina Archiepiscopus E. M. Strigoniensis etc. Damus pro memoria. Quod cum ad Dei Salvatoris Nostri Gloriam, ac ædificationem fidelium, illud inter alia maxime pertinere intelligamus, ut Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum ad ægros, debita veneratione, sub umbrella, lampadibus prælucentibus, deferatur. Idcirco nos Regiæ ac Liberæ Civitati Tyrnaviensi, ad publicas et graves ejusdem necessitates, tria millia florenorum Ungaricorum ad censum perpetuum dedimus, ita, ut prædicta Regia Civitas quotannis Centum Quinquaginta florenos Ungaricos pendat, qui in eum usum insumantur, ut condecenti ratione Sanctissimum Sacramentum deferatur. Quoniam autem Venerabile Capitulum nostrum Strigoniense, singulari zelo et pietate cultum Divinum promovere semper dignoscitur, Nos perceptionem et erogationem hujus Census annui eidem Capitulo nostro in perpetuum committimus ea conditione, ut ex hoc censu pauperes studiosi, minimum quinque, in Schola Tyrnaviensi interteneantur; unicuique horum annua provisione circiter viginti florenorum Ungaricorum assignata; qui peculiari habitu ac superpelliceo induti, umbrellam et luminaria portent, quotiescunque ad ægrotos defertur Sacramentum. Residuum vero ejusdem census partim in luminarium ac habitus procurationem, partim in usum lampadarum sepulchri majoris hebdomadæ insumatur. Quod si vero Capitulum Strigoniense migrare ex hac Civitate contingeret, ex tunc Parochus Catholicus Tyrnaviensis pro tempore existens, prædictum censum percipere, ac in usus jam declaratos insumere modis omnibus teneatur.

Itaque, sub interminatione æterni judicii, ac sub pœna excommunicationis, districte præcipimus, ne ullo unquam tempore, sub quovis prætextu ac pietatis colore, in alios usus census iste convertatur. Successores vero nostros Archi-Episcopos Strigonienses ac Vicarios Generales obtestamur in Domino, ut attendere velint, ne hujus nostræ fundationis ordinatio ullo unquam tempore immutetur. Quin etiam eisdem Successoribus nostris potestas integre reservetur, ut si (quod Deus

[1] Lásd alább a pozsonyi, hasonló czélú alapítvány (1625. julius 3.) levelét.

avertat) negligentia aliqua admitteretur circa prædicta, cogere possint ac valeant eos, ad quos erogatio census pertinebit, ut juxta tenorem fundationis nostræ, Sanctissimum Sacramentum debita veneratione deferatur.

Imo etiam Senatum hujus Regiæ Civitatis Tyrnaviensis paterne hortamur, ut, postquam, Deo dante, in antiquas suas sedes Venerabile Capitulum Strigoniense migraverit, si quis forte defectus per Parochos admitteretur in hujus nostræ fundationis executione, de eo Successores nostros, aut eorum Vicarios sollicite commonefaciant, ac ut rite omnia peragantur, quantum fieri poterit, sollicitent. In quorum robur, ac perpetuam firmitatem hujus nostræ fundationis duo exempla confici curavimus, quorum unum Venerabili Capitulo Strigoniensi, alterum Posoniensi Capitulo asservanda dedimus: sicuti etiam bina exempla literarum censualium a Regia Civitate nobis assignatarum eisdem Capitulis consignavimus.

Datum Tyrnaviæ, in Curia nostra Archi-Episcopali, Die Vigesima secunda mensis Maii 1625.

Petrus Pazmany m. p.
Archi-Episcopus Strigoniensis.

Ezen alapítólevélnek papírral átvont viaszpecsétet hordó, eredeti példánya fennmaradt az esztergomi káptalan magánlevéltárában: „Lad. 43. fasc. 4. nr. 15.“ jelzés alatt. Csak az aláírás Pázmány kezeírása. Másolata fennmaradt: Budapesti Egyet. Könyvtár: Collectio Hevenes. LXVII. 78. Közölte már ezen alapítólevél szövegét: *Podhracky*, P. P. élete, 50—51. l. Fenti közlés az esztergomi eredeti példány alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 376. l.

298.

1625. JÚNIUS 2. *Kiadatlan.*

WIEN.

Pázmány válasza a császári tanácshoz, a főpapi hagyatékok feletti rendelkezési jogra vonatkozólag, a pozsonyi kamarának azon sértő észrevételeire, amelyeket ez a magyar papságnak 1625. április 7. emlékiratára tett.

Quia negotium Cleri Ungarici, quod Sua Majestas examinandum commisit, magni momenti est, et propter legum Patriarum minus exactam notitiam, facile error in eo admitti potest, placuit hocce scripto de quibusdam rebus informare.

Petiit quidem Clerus Suam Majestatem instanter, ut quemadmodum informatio Cleri Cameræ Ungaricæ communicata fuit, ita vicissim Cameræ prætensiones Clero communicarentur, ut si quid consideratione dignum a Camera afferretur, ad id placide et dilucide replicare Clerus possit. Et credo, Majestas Sua pro singulari sua clementia petitionem Cleri admisisset, nisi Cameræ Ungaricæ informatio adeo exorbitans esset, et rusticis conviciis ac calumniis in Clerum plena, ut merito gravia incommoda timeri potuerint, si ea ad notitiam Cleri pervenirent. Mihi vero ad simplicem lectionem confidenter ostensa illa informatio fuit, sed ita ut fide bona promitterem secretum, quod servavi integra fide, nec Clero manifestavi calumnias Cameræ.

Itaque quantum memoria repetere possum de punctis principalibus ex legibus Ungariæ a Camera allatis, informabo. Cupio autem, ut volumen legum Ungariæ a Secretario Ferenczffy acceptum inspiciatur. Nam cum certum sit jure communi spolia ad Principes non pertinere, ex legibus Municipalibus in hac materia judicandum est. Quamquam in materia Ecclesiastica derogare non posse leges municipales Juribus Ecclesiasticis, clarum est ex informatione cleri §. quarto: Sanctus etc. Igitur Cameræ informatio quatuor capitibus continetur. Primo enim villicat ea, quæ Clerus in præambulo informationis scripsit. Secundo ex legibus Ungariæ probare nititur mobilia Prælatorum ad Principem spectare. Tertio conatur respondere ad argumenta, quæ Clerus adfert. Quarto modum recenset, quo deinceps circa mobilia Prælatorum procedi debeat.

In primo Capite nihil Camera respondet ad ea, quæ clerus adfert de illicita bonorum Ecclesiasticorum inscriptione. Nihil replicat ad leges clarissimas, quibus Clerus ostendit licitum non esse Regiæ Majestati, ut beneficia vacare sinat. Sed tria dicit: primo, anni 1551. art. 5. Regi libitum (sic!) permitti, ut utatur suis proventibus, sed fallit vel fallitur Camera, nam lex illa non dicit fructus beneficiorum esse proventus Regios. Secundo ait Camera, post obitum Pauli Warday annis 13 vacasse Archiepiscopatum. Sed fallitur Camera. Nam Nicolaus Istvánffy l. 16. Historiæ ait Wardanum mortuum esse anno 1549. postea vero 19. scribit Olahum substitutum anno 1553. Itaque vacavit nunc Archiepiscopatus non 13, sed quatuor duntaxat annis, sed huic vacationi tanquam illicitæ reclamarunt eo ipso tempore Regnicolæ et art. 18. anni 1550. statuerunt, ne vacare sinat Sua Majestas beneficia. Tertio ait Camera ex Art. 24. anni 1435. et ex fine decreti 3. anni 1464. constare vacasse aliquot episcopatus. Sed hoc ad rem non facit. Nam tempore comitiorum vacare contigit sæpe aliquot episcopatus, dum in ipsis comitiis,

vel paulo ante, quispiam moritur. Jure enim canonico intra tres menses obligantur Patroni providere Ecclesiis.

In secundo capite adfert Camera leges aliquas Ungariæ, quibus probare nititur mobilia Prælatorum esse Fisci Regii. Primo art. 21. anni 1435., art. 37. anni 1486. prohibetur Patronis, ne Ecclesias et decimas occupent absque mandato Suæ Majestatis. Sed illic nullo verbulo permittitur Regi, ut ipse pro se occupet. Quin potius legibus a Clero allatis aperte vetatur, ne Rex pro se occupet. Secundo dicit Camera in margine art. 10. anni 1557. scriptum legi, quod lex illa saltem Patronos particulares et sæculares respicit: hic oculo opus est. Ego inspexi marginem, sed de particulari Patrono verbum non reperi. Rex vero Hungariæ sæcularis Patronus est. Tertio addit Camera part. 1. tit. 5. Baronibus et Magnatibus permitti testandi facultatem, nulla facta Prælatorum mentione. Respondeo: Lex illa non de mobilibus, sed de Juribus possessionariis, hoc est arcibus, pagis expresse ac nominatim agit, de quibus testari non posse Clericos extra controversiam est, ac perinde immerito[1] illa lege omissa est Cleri mentio. Quarto ducit Camera ex parte 1. tit. 10. unicam et singularem personam testari non posse. Clerici sunt unicæ ac singulares Personæ. Ergo. Respondeo: Hic quoque manifeste decipitur Camera, nam lex illa loquitur de Juribus possessionariis, hoc est arcibus, dominiis, non vero de rebus mobilibus. De quibus (prout Cleri informatio habet) quilibet Dominus etiam unicus ac singularis libere testatur in Ungaria. Quinto cassantur (inquit Camera) contractus episcoporum cum Sæcularibus anni (sic!) 1448. Respondeo: me non invenisse in corpore Juris, quod Camera citat, sed si quid tale uspiam sit, certum et usu quotidiano exploratum est, contractus de mobilibus non cassari, sed tantum de immobilibus: oppignoratio enim et venditio beneficiorum vetatur art. 31. anni 1567; alias nec emere, nec vendere, locare possent quidquam Episcopi.

In tertio Capite conatur Camera respondere ad rationes Cleri. Ad legem partis primæ tit. 10., quantum memini, responsionis cardinem in eo ponit Camera, quod res Ecclesiasticæ non distrahuntur, quando Rex Apostolicus accipit. Consideretur, quæso, lex a Clero citata ad verbum cum sua declaratione et videatur, an responsio quadret. Certe lex illa Regi Ungariæ quantumvis Apostolico præscribit, ne pro se occupet beneficia. Omittit autem Camera distinguere ea, in quibus Clerus probationis suæ robur constituit. Sancti Stephani legem dignam et justam fatentur Camerales, patiantur itaque, ut sua Majestas juxta eam procedat.

[1] Az „immerito“ szó a másoló által elkövetett íráshiba lesz, e helyett: „iuremerito“.

Ad Concilium Tridentinum respondent: multa alia contra Canones fieri in Ungaria; et Concilium Tridentinum solum de iis agere, qui in usus nefarios convertunt fructus ac proventus Ecclesiæ. Sed consideranti verba Concilii apparebit glossam hanc Cameralem esse. Non addam amplius.

In secundo capite argumentorum de Georgii Cardinalis exemplo agunt, credibile esse ipsum testatum esse cum consensu Regio. Sed evidentia facti conjecturis seu imaginationibus diluitur. Quamquam ne nunc quidem sine consensu Regio fit, quod secundum leges a Rege acceptatas fit.

In comitiis autem quid actum sit, recte ac fideliter Clerus retulit, idque juratis testibus comprobari potest. Et quoniam Camera ad dietam rejicit, quamvis Clerus confidit suam Majestatem clementer in hac materia sese resoluturam ac magis, magisque sibi Clerum obligaturam, si tamen secus accideret, (quod non spero), haud dubie Clerus ad Comitiorum suffragia recurrere cogetur.

Ad visa testimonia respondet Camera fassionem Domini Personalis admittendo. Nos vero nihil amplius petimus, quam ut Sua Majestas juxta illam fassionem sese benigne resolvat.

Ad fassionem Domini Bende sarcasmis respondet Camera, sicut et passim circa libertatem Clerum mordet. Certum (sic!) dignum esset, ut Sua Majestas Cameram moneri faceret, ut debita modestia ad tantam Majestatem scribat nec informationes suas calumniis sarciat. Ad rem, quod spectat, parens Domini Bende, quis fuerit, scitur. Parentes modernorum Camerariorum (excepto Domino Lorant) qui fuerint, ipsi viderint. Nec propterea viri honesti testimonium rejici debet, quod Parens ipsius in tenuiori quidem, honesta tamen functione, incorrupte vitam transegerit.

Notetur vero, quod Camera, quæ omnes Regios proventus diligenter notare solet, nihil ex libris Cameralibus producere potest, quod ex bonis Prælatorum ad Fiscum pervenisset ante ætatem Maximiliani Cæsaris, et ideo per transitionem vel tergiversationem hoc tantum respondet, Fiscum privilegiatum esse, non teneri producere. Atqui hic non agitur, ut in judicio aliquid producatur, sed Regia Majestas scire vult ipsa, quo tempore, quo jure cœperit Camera spolia accipere.

Et revera mea sententia hoc solum, quod ante tempora Maximiliani talia spolia ad fiscum relata non fuerint, ab eo vero tempore nullum novum jus ulla lege concessum legatur Regiæ Majestati, evidens argumentum est: usurpatum esse tantum, quidquid in hac re fit a Camera.

Et sicut cæteros errores Maximiliani Cæsaris corrigere laborat Sua Majestas, ita hic quoque merito Clementiæ suæ fontes patere sinet.

Punitos ajunt Valentini Lépes servitores et a Domino Sigismundo Forgach reversales acceptas. Hinc videtur, quam debilis sit Cameræ defensio, quod a tribus quatuorve annis factum recenset.

Et Clerus non negat, in dies Cameram magis magisque in hac materia dilatare sese, quæ ipsa causa est, cur Clerus cogitur suam causam defendere, quamquam id, quod Camera adfert, nihil ad rem, quam Clerus urget. Clerus enim judicio actum cum aliquo tanquam regiorum proventuum turbatore negat, eo quod diripuerit mobilia Prælatorum. Idque verissime dixit: Reversales D. Forgach (cujusvismodi eæ fuerint) non possunt præjudicare Juribus Cleri.

Quod agunt Camerales: honeste sepultos esse D. Balasffy et alios, et quod officiales Cameræ nihil pro se usurpant. Quæso, Majestas Sua permittat Clero, ut juratis testibus examinentur hæc, an ita sint.

Ultimo, quod Camera spoliorum vocabulum injuriosum putat, ex ignorantia oritur. Usus enim hujus vocis in materia ista honestus est. Ad convicia, quæ in clerum congerunt Camerales, ita Clerus respondebit, si Sua Majestas scripti Cameralis copiam fecerit, ut intelligant Camerales, negotium sibi cum viris esse.

In quarto capite Camera idem per diversa tenere volens, jus mobilium Fisco addici cupit, cui clerus in æternum non consentiet, quamvis enim vim repellere non possit, nunquam tamen consensu suo jura sua aliis transcribentur.

Quæ addit Camera de Installatione Præpositi Posoniensis, deque scripturis Domini Balásffy ad me delatis, ad [id] ego libenter respondebo, si ita Majestati suæ videatur. Privatam enim meam causam publico huic negotio miscere haud volo.

Hæc erant, quæ pro informatione raptim perscribenda volui. Cæterum ego quoque ex iis sum, qui jus Regium omnibus in rebus æque integrum servari cupio, ac Camera, sed hac in re veritas locum habere debet.

Viennæ 2 Junii 1625.

Ezen szöveg újabb másolatban fennmaradt a budapesti Egyetemi könyvtárban: Collectio Kaprinaiana, Quart. LXXI. köt. 417—421. l.; egy további másolat: K. u. k. Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien, „Handschriften", Kodex 263. Nr. 86—89. — Fenti közlés *Kaprinai* nyomán történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora II. k., 218—219. l.

299.

1625. JÚNIUS 13. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Nagyszombat város tanácsához.

A városra hárítja Isten előtt a felelősséget azért, hogy mikor a városi ispotályt jókarba állítani kész lett volna és e czélra szerzeteseket is akart oda telepíteni, — kik már meg is érkeztek — a város hirtelen megváltoztatva álláspontját, szerzeteseket befogadni vonakodik és a régi állapot meghagyását kívánja, ürügyül hozva fel az ispotály régi alapítványát és az ott helyet kapó 12 koldus hajlékát.

Prudentes ac Circumspecti Do^ni^ nobis honorandi.

Isten kegyelmeteket minden jókkal megáldja. Az kegyelmetek levelét álmélkodva olvastam. Tudja azt kegyelmetek, hogy én az Ispitály dolgát atyai szeretettel promoveálván, egész várasúl (sic!) jóakaratomat kedvesen vette kegyelmetek, és megizente, hogy az megnyomorult szegények segítségére jó kedvvel accedál kívánságomra, és ezen az kegyelmetek szaván épitvén, ugyanakkor reá feleltem, hogy alá hozom az Barátokat. Hogy kegyelmetek elébbeni ajánlását megmásolja, csak gyanakodásban nem vettem. Az okok is pedig, mellyeket kegyelmetek elöl számlál, csak ollyak, hogy azok miatt kegyelmeteknek nem kellett volna elébbeni ajánlását változtatni. Mert az ispitályok jobbitását az régi fundatiok nem tiltják, és az tizenkét kuldusnak (sic!) való hajlék sem oly nagy dolog, hogy végbe nem mehetett volna. Én ebben egyebet semmit nem kerestem, hanem csak szinte az szegény megnyomorodottak segitségét és ettül sem költségemet, sem fáradságomat nem szántam. Kegyelmetek adjon számot Isten előtt e dolognak elmulásárul. És ezzel az Úr Istennek gondviselésében ajánlom kegyelmeteket.

Sellyén, 13. Junii 1625.

Pruden. ac Circumsp. Dn. V^rar.^ benevolus

Archi-Ep. Strigoniensis m. p.

Kívül:

Prudentibus ac Circumspectis d^nis^ Judici Juratisque Civibus Liberæ ac Regiæ Civitatis Tyrnaviensis etc. Amicis nobis honorandis.

Tyrnaviæ.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („benevolus Archi-Ep. Strig.") Pázmány kezeírása, fennmaradt Nagyszombat város levéltárában (városháza): alapítólevelek csomagjában. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

300.

1625. JÚNIUS 14. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Beber János, Nagyszombat város bírájához.

Fájlalja, hogy a városi tanács nem akarja az ispotályba befogadni a „gyógyító barátok"-at, ellentétben régi kérelmével, ürügyül hozva fel, hogy a régi fundatiotól eltérni vétek volna Isten előtt. Bár így gondolkodtak volna a nagyszombatiak, mikor a régi religiót elhagyták. A 12 koldusnak könnyű volna más házat építeni. A város követeinek ünnepélyesen adott szavukat is meg kellene tartaniok, de vele (az érsekkel) sem lesz jó tréfálni. Kéri a bírót valamely módját ejteni az ispotály ügye rendezésének, az érsek kívánsága szerint.

Mennél többet gondolkodom az Ispitály dolgárul, annál nagyobb csudám vagyon az kegyelmetek levelén. Mert emlékezhetik kegyelmed, hogy mikor azt az kevés pinzt kegyelmetek felvenné, akkor nemcsak az Tanácsból, hanem az község közül minden Religion valókat külde kegyelmetek hozzám, Nagyszombatba, és az gyógyító Barátoknak az Ispitályban való fogadásárúl igyenes választ és igéretet tőn kegyelmetek. Arra nézve ugyanakkor én is reá felelék, hogy alá hozom az Barátokat. Bizonytalanra soha én alá nem hoztam volna. De az kegyelmetek izenetihez képest cselekedtem. Most látom, hogy azt forgatja kegyelmetek, hogy az régi fundációt átok alatt nem szabad változtatni. Adná Isten, hogy az régi Religionak megtartásába állhatatosok lettek volna, akik ezt forgatják. Csak az Úr Isten nagyobb vétektül oltalmazza a Szombathi várast, bár azért Isten ostorától ne rettegjen, ha az Ispitált úgy rendeli, az mint az előtt ajánlotta vala. Az tizenkét kuldusnak (sic!) való házat, künyü (sic!) felépittetni. És így semmi egyéb akadékot e dologban nem látok, az nem akarásnál.

Kegyelmedet azért mégis szeretettel intem, hogy az Isten tisztességét és az sok nyomorult szegények óhajtását szeme előtt viselvén, azt is meggondolja, hogy egy várasnak annyi választott követi által való izenetét meg kell böcsülleni, és engemet sem jó megtréfálni, proponálja mégis ezen dolgot azoknak, az kiknek illik, és az elébbeni igéretben maradván, cselekedjünk valami jót az ellenző ördögnek despectusára. Kiért kegyelmed és az egész váras Istentül jót várhat. Isten tartsa kegyelmedet.

Selliæ, 14. Junii 1625.

Kegyelmednek jóakarója

Esztergami Érsek m. p.

Kivül:

Prudenti ac Circumspecto d^no^ Joanni Beber, Liberæ ac Regiæ Civitatis Tyrnaviensis Judici etc. D. Amico observandissimo Tyrnaviæ.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („kegy. jóak. E. É.") Pázmány kezeírása, fennmaradt Nagyszombat város levéltárában (városháza): alapítólevelek csomagjában. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

301.

1625. JÚNIUS 14.

SELLYE.

Lósy Imre érseki helynökhöz.

Az egyházi státusra vonatkozó régibb tiltakozások eredeti példányait fedezvén fel, azokat megőrzés végett a káptalani levéltárba utalja.

Reverendissime . . . .

Isten kegyelmednek sok jót adjon. Im valami originális protestatiokat találtam fel, akik minthogy az egész Status Ecclesiasticust concernálja, kegyelmednek küldöttem, hogy a káptalannak több levelei közé tétessenek, mert jobb, hogy ott bizonyos helyben álljanak, hogysem mint másutt eltévedjenek, méltó is penig, hogy pro futura cautela megtartassanak. Tartsa Isten kegyelmedet sokáig jó egésségben.

Selliæ, 14. Junii, 1625.

R^mæ^ D. V. frater addictissimus

Archiepiscopus Strigoniensis.

E szöveget közölte *Fraknói V.* (P. P. lev. 434—435. l.) a nagyszombati érseki helynökség levéltárában talált eredeti után. Fenti közlés *Fraknói* nyomán történik.

302.

1625. JÚNIUS 26. ELŐTT. *Kiadatlan.*

A bécsi cs. udvari kamarához.

Az újvári őrségnek tartásához a királytól, még Bethlen betörése előtti időből, az érseknek járó 15.894 frt 41 kr. hátralékról az udvari hadpénztáros által rendes hivatalos hadpénztárhivatali kötelezvényt kér kiállíttatni.

Hochlobliche Khayserliche Hofcamer.

Günstige, freundliche, geliebte Herrn! Der Herr Hofkhriegszahlmaister ubergibt hiebei seinen Bericht wegen der von dem Granerischen

Erzbistumb noch vor den Bethlehemischen aufstand underhaltenen 500 Husarn und sovil Heiduggen zue Neuheusl und derentwegen von Ihrer May. darzu zue geben versprochen Järlichen Subsidii, daraus Eur gnedigstes und freundliches Zusehen, das mir von solchen noch 15.894 fl. 41 xr. ausstendig sind. Damit nun allerseits richtigkheit gemacht, mein in Ambt habende schein geledigt, und ich wegen dieses richtigen ausstands umb etwas gesichert werde, so bitt ich dienstlich Eur gnedigst und freundlich wollen dem Herrn Hofkhriegszahlmaister per decretum auferlegen, das er mir umb solchen ausstand ainen gebreuchigen kriegszahlambtsschein under seinr handtschriefft und Pettschafft ertheile; dieses will ich dienstlich hinwider beschulden.

Euer gnedigsten und freundlichen dienstwilliger

Archiepiscopus Strigoniensis.

Ezen levélnek egykorú példánya (másolat vagy talán, emlékirat módjára, idegen kézzel írt eredeti beadvány), melynek szövege gót kurziv betűkkel van írva, aláírása (A.-E. Str.) pedig latin betükkel (de sem ez, sem az nem Pázmány kezeírása), fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában: „Hungarn" 1625. évi június havi csomóban június 26. dátum alatt. Fenti közlés ezen példány alapján történik.

Ezen levél az egyetlen, „német" nyelven fennmaradt Pázmány-levél (talán többet nem írt soha!).

303.

1625. JÚLIUS 3.

SELLYE.

Pázmány pozsonyi alapítványa az Oltári Szentségnek betegekhez ünnepélyesen való vitele czéljára.[1]

Nos Petrus Pázmány Miseratione Divina Archi-Episcopus E. M. Strigoniensis etc. Damus pro memoria: Quod cum ad Dei Salvatoris nostri gloriam ac ædificationem fidelium illud inter alia maxime pertinere intelligamus, ut Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum ad ægros debita veneratione, sub umbrella, lampadibus prælucentibus, deferatur: idcirco, nos Regiæ ac Liberæ Civitati Posoniensi ad publicas et graves ejusdem necessitates, tria millia florenorum Ungaricorum, ad censum perpetuum, dedimus, ita ut prædicta Regia Civitas quotannis Centum Quinquaginta florenos Ungaricos pendat, qui in eum usum

[1] Lásd fent (1625. máj. 22.) a nagyszombati, hasonló czélú alapítvány levelét.

insumantur, ut condecenti ratione Sanctissimum Sacramentum deferatur. Quoniam autem Venerabile Capitulum nostrum Posoniense, singulari zelo ac pietate cultum Divinum promovere semper dignoscitur; Nos perceptionem et erogationem hujus census annui, eidem Capitulo nostro in perpetuum committimus, ea conditione, ut ex hoc censu pauperes studiosi minimum quinque, præter ordinarios Cantores, interteneantur; unicuique horum annua pensione, circiter viginti quinque florenorum Ungaricorum, assignata, qui peculiari habitu ac superpelliceo induti, umbrellam et luminaria portent, quotiescunque ad ægros defertur Sacramentum. Residuum vero ejusdem census in luminarium et habitus procurationem insumatur.

Itaque, sub interminatione æterni iudicii, ac sub pœna excommunicationis, districte præcipimus, ne ullo unquam tempore, sub quovis prætextu ac pietatis colore, in alios usus census iste convertatur. Successores vero nostros Archi-Episcopos Strigonienses, ac Vicarios Generales obtestamur in Domino, ut attendere velint, ne hujus nostræ Fundationis ordinatio ullo unquam tempore immutetur. Quin etiam eisdem Successoribus nostris potestas integra reservetur, ut si (quod Deus avertat) negligentia aliqua admitteretur circa prædicta, cogere possint ac valeant eos, ad quos erogatio census pertinebit, ut juxta tenorem fundationis nostræ, Sanctissimum Sacramentum debita veneratione deferatur. In quorum robur ac perpetuam firmitatem, hujus nostræ fundationis duo exemplaria confici curavimus; quorum unum Venerabili Capitulo Strigoniensi, alterum Capitulo Posoniensi asservanda dedimus; sicut etiam bina exempla literarum censualium a Regia Civitate Posoniensi nobis assignatarum eisdem Capitulis consignavimus.

Datum Selliæ die Tertia Mensis Julii Ao. Domini 1625.

Petrus Pazmany
Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Joannes Törös m. p.

Ezen alapítólevélnek papírral átvont viaszpecsétet hordó eredeti példánya fennmaradt az esztergomi káptalan magánlevéltárában: „Lad. 67. fasc. 5., nr. 23.“ Csak az aláírás Pázmány kezeírása. Régi másolata: Budap. Egyet. Könyvtár: Coll. Hev. LXVII. k. 100. és 510—512. l. Közölte már ez alapítólevél szövegét *Podhracky:* P. P. élete 51—52. l. Fenti közlés az esztergomi eredeti példány alapján történik. V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora II. k., 377. l.

304.

1625. JÚLIUS 4.

SELLYE.

A pozsonyi m. kir. kamarához.

A kamara kérelmét, hogy ez évre a rendesnél több tizednek bérletét engedné át az érsek, nem teljesítheti, saját szükségleteire való tekintettel. Kéri a gömöri és a tornai tized utáni 800 tallérnyi hátralék kifizetését.

Generosi domini Amici observandmi.
Salute ac officiorum commendatione præmissa.

Redditæ sunt nobis literæ Generosarum DD. Vrarum 23. die mensis Junii Posonii exaratæ,[1] in quibus rogant: Decimas, ad rationem Suæ Mattis, pro anno præsenti concessas amplioribus cumulari decimis. Sciant vero Does Vræ Grosæ, domesticas res nostras, ob annorum superiorum intestinos tumultus, atque anni præteriti nimiam sterilitatem, in ea necessitate esse constitutas, ut præter Decimas hactenus arendatas, plures, pro hoc anno, concedere non possimus.

Cœterum: hac occasione, illud quoque Grosis DD. Vris voluimus insinuatum, ut octingentos illos Talleros Imperiales, quos quidem intra spacium duarum septimanarum, Vræ Dœs, in precio Decimarum Comitatus Gömör et Torna, numerandos in se receperant, et necdum soluti sunt, primo quoque tempore, numerari facere non graventur. Quo facto, faciliores nos reddent, annis sequentibus, ad ampliores quoque decimas, in rationem Suæ Mattis elocandas. His Grosas DD. Vras diu feliciter valere cupimus ex animo.

Datum Sellyæ 4. die Julii 1625.

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Kívül:

Generosis dominis N. N. Sacræ Cæsar. Regiæque Mattis Cameræ Posoniensi Ungaricæ Consiliariis, Dominis Amicis observanmis.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában, 1625. év július havi csomóban, július 11. dátum alatt. Közölte már e levelet *Fraknói V.,* P. P. lev. 439—440. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora, III. k., 308. l.

[1] Lásd e levelet: *Fraknói V.,* P. P. levelezése 437. l. Az udvari kamara elnöke ugyanezen ügyben 1625. május 15-én írt Pázmányhoz (lásd e levél szövegét: *Fraknói V.,* P. P. lev. 430. l.).

305.

1625. JÚLIUS 9.

NAGYSZOMBAT.

II. Ferdinánd királyhoz.

Megküldi a Bethlen mozgolódásáról kapott híradást. Óvatosságra int a már többször szószegőnek talált erdélyi fejedelem irányában, főleg, mert az ország védelme rossz lábon áll, a megyék felettes hatóság (nádor) nélkül vannak, a nép a silány ezüstpénz miatt zúgolódik.

Sacratissima Cæsarea Regiaque M^ttas^ D^ne^ D^ne^ Clementissime.

Non dubito quin ad M^m^ V^m^ certiora undique perferantur, quam quæ mihi per amicos communicentur. Fidelitatis tamen obligatio ac periculi magnitudo (si improvisi obruamur) facit, ut (interdum fortassis etiam importunius) ego quoque humillime M^tti^ Vestræ perscribam, quæ mihi nunciantur. Quid itaque hodierna die acceperim, in annexa scheda demisse M^tti^ V^æ^ transmitto.

Si negotium esset cum alio, quam cum eo, qui sæpius fidem fregit, quique celeritate prævertere solet tempus præparationi necessarium, ego quoque de hisce rebus longe aliter cogitarem. Sed ex tot jam iteratis Betlenii motibus, illud saltem pro explorato habeo, contemnendos non esse hujusmodi præmonitiones.

Nullo unquam tempore res Ungariæ magis confusas deprehendet Betlenius, quam nunc. Nam in Confiniis Commeatus et apparatus bellicus vix ullus est. Ujvarinum seu Neihauz, capite ac Supremo Ductore absente, laborat. Filekio abest Supremus ac Vice Capitaneus, Nogradio similiter. Comitatus quoque, Palatino non existente, sine Magistratu sunt quodammodo. Populus terræ admirabiliter exacerbatus est, propter monetam vilem, ita ut passim maledicta et execrationes publice spargant.

Sapientissimo M^ttis^ V^æ^ judicio ponderandum relinquo, quid ex his omnibus commodi sperari possit. Ego tenues meos discursus circa hæc, jam sæpius M^tti^ V^æ^ demisse transmisi. Nunc quod unum superest facio, ac Deum optimum ardenter oro, ut M^tti^ V^æ^ spiritu sapientiæ suæ assistat, et omnia negotia M^ttis^ V^æ^ ad optatum finem dirigat, salvamque et incolumem M^m^ V^m^ una cum Augustissima Imperatrice, ac Serenissimis liberis tueatur.

Tirnaviæ 9. Julii 1625.

Sacratis^sæ^ Mis V^æ^ humillimus Capellanus

Archi-Ep. Strigoniensis m. p.

Ezen levél eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: Kincstári Osztály „Tört. Emlékek" sorozat: B/10. (1622—1630.) fasc. Közölte már e levelet, a bécsi titkos levéltárra, mint az eredeti lelőhelyére, való hivatkozással *Fraknói V.*, P. P. lev. 441—442. l. Újabb másolatban fennmaradt a M. Nemzeti Múzeumban: Jászay-kéziratgyűjt. XII. 38—39. (Itt „Transylvanica Anni 1625. nr. 41-re történik hivatkozás, mint az eredetinek lelőhelyére.) Fenti közlés az Orsz. Levéltárban talált eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 125. l.

Fenti levélre II. Ferdinánd július 12-én felelt: lásd e levél szövegét: *Fraknói V.*, P. P. lev. 442. l.

306.

1625. JÚLIUS 14. ELŐTT. *Kiadatlan.*

Pázmány ajánló feljegyzése Perger János történésznek felségfolyamodványán.

Hic supplicans vir doctus, defuncti Imperatoris Mathiæ felicis memoriæ Historicus Ungarus, dum literis totus intendit, se negligit, in egestatem redactus est. Dignus, cujus eruditio ac labores Regia liberalitate subleventur. Quem proinde ego quoque M^tti^ V^æ^ demisse commendo.

Archi-Epus. Strigon. m. p.

Pázmány Péternek fenti sajátkezű feljegyzése: Perger Illés magyar történésznek a bécsi cs. udvari kamara levéltárában („Hungarn" 1625. év július havi fasc., júl. 4. dátum alatt) talált felségfolyamodványa hátsó felzetén olvasható. Az 1625. év júl. 14. királyi határozatban II. Ferdinánd „Historicus noster"-nak nevezi Pergert. Fenti közlés ez alapon történik.

307.

1625. JÚLIUS 19.

NAGYSZOMBAT.

II. Ferdinánd királyhoz.

A Bethlen hadikészülődései ellen teendő megelőző készülődesek tekintetében javaslatokat tesz és pedig Erdélybe a tényállás kifürkészése végett követség küldendő, a végvarak gondosan felszerelendők, a felkelés kihirdetendő, de úgy, hogy a felkelők jószágvesztés alatt köteleztessenek a király bandériumához csatlakozni, melyben 6000 német gyalogos legyen; a felkelők élére Tiefenbacher és Esterhazy volnának teendők. Gondoskodni kell arról, hogy gyorsan értesüljenek Bethlen lépéseiről

Sacratissima Cæsarea etc.

Litteras Majestatis V^ræ^ duodecima Julii datas,[1] heri vesperi primum accepi, quibus clementer injungit M. V., tenuem meam opinionem

[1] Lásd e levél szövegét *Fraknoi V*, P. P levelezése 442. l Viszont a királynak ezen (júl. 12) levele válasz volt Pázmánynak fenti julius 9-iki levelére, amelyben a királlyal közölte a Bethlen mozgolodásairól vett híradást és óvatosságra intette a királyt.

ut perscriberem: quis in casu necessitatis Insurrectionem Regnicolis intimare, et eisdem præesse debeat?

Circa præsentes rumores mea tenuis opinio hisce punctis continetur:

1. Cum adeo diversi in dies rumores afferantur, nec tamen certi aliquid constet, omnino necessarium judico, ut Majestas Vestra cursorem aliquem rursus ad Betlenium mittat, qui et de rebus Imperii ac Italicis ipsum informet, et attendat, quid illic agatur.

2. Valde necessarium judico, ut Confiniis provideatur de annona et munitione, ac Capitaneis injungatur, ut in suis residentiis maneant et vigilent.

3. Insurrectionem Regnicolis indici non aliter posse judico cum fructu, quam si Majestas Vestra in casu necessitatis, minimum sex millia Peditum Germanorum, et duo millia Equitum promoverit. Tunc enim Insurrectio, penes banderium Majestatis Vestræ, hoc est, penes Exercitum indici poterit. Nisi enim Exercitus Majestatis V. in promptu fuerit, cui se conjungere possint, Status non insurgent, et licet aliqui insurgerent, non tantum inutilis, sed noxia erit talis Insurrectio, et intra octiduum dilabentur, si hostem senserint adventare, aut certe hosti se jungent.

4. Itaque imminente periculo, promoto banderio Majestatis V^ræ^, publicatio Insurrectionis per Majestatem V^ram^ fieri deberet, cum declaratione, ut Supremis Capitaneis V^ræ^ Majestatis nominatis se adjungant, et qui nollent se adjungere, ut illorum bona statim ad rationem Fisci occupentur. Capitanei vero Supremi eos, qui insurgere nollent, pro ratione demeriti puniant.

5. Ego judicarem Dominum Tiffembach unacum D^no^ Ezterhazy huic Expeditioni præficiendos. D^nus^ Tiffembach et linguam et mores Nationis novit. Memoria parentis grata est, ipse in maxima apud Ungaros existimatione.

6. Tempestive cognoscendi essent conatus hostium, nec expectandum, donec ad fines Moraviæ accederent, sed obviam illis eundum vel Filekium vel Eperiesinum.

Quia vero omnium resolutionum fundamentum ex eo pendet, ut certi aliquid ac explorati cognoscatur de hostium conatu; non solum cursorem mittendum censerem, verum etiam D^no^ Georgio Hoffmann Eperiesini residenti serio injungendum, ne parcat sumptibus, sed ad oppida Hajdonum, quæ illinc non longe absunt, qualibet hebdomada certum hominem mittat, ac Majestatem V^ram^ qualibet hebdomada ita informet, ut certa ab incertis, rumores a rebus secernat.

Hæc sunt clementissime Domine, quæ ad benignum Majestatis Vræ mandatum, humillime rescribenda occurrebant.

Deum oro, ut omnia Majestatis Vræ consilia felici fine terminentur, ac diutissimum felixque imperium ex animo voveo.

Tyrnaviæ 19. Julii 1625.

Ezen levélnek egészen Pázmány által sajátkezűleg írt fogalmazványa fennmaradt a Khuen-Héderváry grófi család hédervári levéltárában: „Kéziratok" 59. sz. kódexében; egy későbbi korú (Pray) másolata fennmaradt a budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray gyűjt. XXXII. köt., 179a—179b lapon. Fenti közlés a fogalmazvány alapján történik. Közölték már e szöveget, de a forrás megnevezése nélkül és feltünő hiányokkal: *Pray* (Epistolæ Procerum, Pozsony. 1806., 380—383. l.), Pray-Miller (Gabrielis Bethlen Principatus, Pest, 1816., II. k., 45—47. l.), *Miller* (Epistolæ P. P. I., 86—87. l.) és Miller alapján: *Fraknói,* (P. P. levelezése 446—448. l.) Pray, Miller és Fraknói aláírással („Petrus P. Archiepiscopus Strigoniensis") közlik a levelet; tehát, úgy lehet, Pray az eredeti után közölte e levelet. Praynál az aláírás valóban az eredetire vall, mert nála az aláírás teljesen megvan és pedig így: „Sacratissimæ Majestatis Vestræ humillimus servus et capellanus Petrus Pazman Archiepiscopus Strigoniensis". A Pray-Miller-féle műben („Principatus G. B.") közölt szövegnek azonban nincsen aláírása.

308.

1625. JÚLIUS 21. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Megküldi a királynak Nyitra vármegye levelét, amelyben panaszkodnak az ezüstpénz silány minősége miatt és figyelmeztetik őt, az érseket, a pénzverés ellenőrzése körüli kötelességére (ezért járt a pisetum-jövedelem). Pázmány emlékezteti a királyt a mult országgyűlésben a pénz megjavítása iránt tett ígéretére. Kér utasítást arra nézve, hogy mit feleljen a nyitraiaknak.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Majestas, Domine Dne clementissime.

Comitatus Nitriensis, quas ad me literas huc Posonium transmisit, eas quominus ad Mattem Vram in specie transmitterem, committere non potui, in eis siquidem non solum benignæ Resolutionis Mattis Vestræ per Dnum Colocensem dicto Comitatui datæ mentionem faciunt, verum etiam officii mei me admonent, siquidem publicis Regni Constitutionibus sæpesæpius sancitum legitur, ut ad evitandas miseræ plebis oppressiones Archiepiscopus Strigoniensis invigilet, ne in monetæ cusione error admittatur.[1] Meminisse Mattas Vra clementer potest, in proximis

[1] Ez az érseknek a pisetum-jövedelemmel jutalmazott pénzverés-ellenőrzési joga. Lásd erre vonatkozólag a fenti 1622. szept. 7., 30., okt. 3. és okt.-nov. hó körüli, 1623. febr. 14., márcz. 6., júl. 10. és nov. hó, 1624. szept. 5., 17., decz. 22. (két levél), 1625. jan. 16-iki leveleket. V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora II. k., 55., 128., 142., 432. l., III. k., 358. l.

Comitiis Posoniensibus Ma^ttem^ V^ram^ benigne annuisse, ut Moneta in meliori liga cuderetur, id quod Articulis quoque Regni insertum fuit. Ego Comitatensibus Nitriensibus quid respondere debeam, benignum Ma^ttis^ V^ræ^ nutum præstolabor. Servet Deus Ma^ttem^ V^iam^ diutissime salvam ac feliciter imperantem.

Datum Posonii, 21. die Julii. Anno 1625.

Sacratissimæ Ma^ttis^ V^ræ^ Humillimus ac fidelis Servitor ac Capellanus

Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek eredetije, amelynek csak aláírása („A.-E. S.") Pázmány kezeírása, fennmaradt: Kais. Hofkammer-Archiv, Wien, „Ungar. Münz- und Bergwesen", Fasc. 1623—1626 (Nr 15.267) Fenti közlés az eredeti alapján történik.

309.

1625. JÚLIUS 21. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Az óvári harminczadosi pénztári hivatalra Kutfői Györgyöt ajanlja

Augustissime Imperator.

D^ne^ D^ne^ clementissime.

Vacante officio Perceptoratus Tricesimæ Altemburgensis, cum pro eodem officio, ex benigna Ma^ttis^ V^iæ^ gratia impetrando, inter alios, virum Nobilem, Egregium Georgium Kutfőy, natione Ungarum, demisse apud Ma^ttem^ V^ram^ instare intelligam, eundemque a teneris annis in Aulis Ma^ttum^ V^iarum^ cum debita fidelitate versatum ac educatum, pro memorato officio dignum ac idoneum esse existimem, humillime eum Ma^tti^ V^ræ^ Sacrat^imæ^ commendo. Deum orans: ut Ma^ttem^ V^ram^ diutissime salvam ac feliciter imperantem conservet.

Datum Posonii 21. die Julii Anno 1625.

Sacratissimæ Ma^ttis^ V^ræ^ Humillimus ac fidelis Servitor et Capellanus

Archi-Epus Strigon. m. p.

Ezen levélnek eredeti példanya, melyen csak az aláírás („A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamarai levéltárban: „Hungarn" 1625. évi augusztus havi fasciculusban, augusztus 14-iki dátum alatt Fenti közlés az eredeti alapján történik.

310.

1625. AUGUSZTUS 2.

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Jelenti, hogy Bethlen követei Nagyszombatba érkeztek, ahonnét Pozsonyba jönnek, majd innét Bécsbe szándékoztak menni, de ő egyenesen a királyhoz Bécsújhelyre irányította őket. Kér nekik jó szállást adni.

Sacratissima M^as^ Cæsarea D^ne^ D^ne^ clementissime.

Legati Principis Transylvaniæ heri Tirnaviæ fuerunt, hodie hic erunt Posonii. Per eos, quos ad me præmiserunt, nihil de causa adventus mihi significant, solum generalibus verbis benevolentiam commendant.

Iter suum Viennam dirigere volebant, sed suasi illis, ut recta Neostadium irent, quo præmittunt duos Nobiles viros, harum literarum portitores (sic!). M^m^ V^m^ demisse rogo, dignetur injungere, ut commodum hospitium habeant, ac honore aliquo afficiantur. Deus M^m^ V^m^ felicissime tueatur diutissime.

Posonii, 2. Augusti 1625.

Sacratiss^æ^ Mis V^æ^ humillimus Capellanus

Archi-Ep. Strigoniensis m. p.

Ezen levél eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Orsz. Levéltárban: Kincstári osztály, „Tört. Emlékek" B/10. (1622—30.) fasciculus. Közölte már e levelet *Fraknói V.:* i. m. 448. l. Fenti közlés az eredeti példány alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.:* P. P. és kora II. k., 117. l.

311.

1625. AUGUSZTUS 24. *Kiadatlan.*

TURÓCZ.

Pázmánynak egy jogfenntartó-nyilatkozata arról,

hogy bár a túróczi prépostsághoz tartozó Vatcha és Soczos nevű faluk tizedét, mely ősrégi idők óta már nem a prépostot, hanem az esztergomi érseket illette, a maga élete (Pázmány) tartamára nem adta bérbe, e tized mégis az ő halála után az érsekeket illesse. [1]

Nos Petrus Pazmany, miseratione Divina Archi-Episcopus Ecclesiæ Metropolitanæ Strigoniensis, locique ejusdem Comes Perpetuus, Primas

[1] E nyilatkozatra azért volt szükség, mert Pázmány az érsekség mellett egyúttal a túróczi prépostságot is bírta, de azon kötelezettséggel, hogy annak jövedelmeit a Jézus-társaságnak átengedi; a jezsuiták ugyanis az 1608. törvények folytán Magyarországon nem bírhattak ingatlannal. Lásd fenti: 1616. május 16. levelet.

Regni Hungariæ, Legatus Natus, Summus Secretarius et Cancellarius ac Consiliarius Intimus, etc. Damus pro memoria: Quod tametsi decimæ duorum pagorum Præposituræ Thurocziensis, utpote Vatcha et Soczos (sic!), ab antiquis semper temporibus, non ad Præposituram Beatæ Virginis de Thurocz, sed ad Archi-Episcopatum Strigoniensem percipi consueverunt. Nihilominus ob certos ac rationabiles respectus, Nos ex arendatione cæterarum decimarum Archi-Episcopalium Comitatus Thurocziensis, dictorum duorum pagorum decimas, vita nostra durante, reservavimus, tempore Imperatoris ac Regis nostri Clementissimi Matthiæ Secundi fælicis memoriæ. Nolentes autem aliquod præjudicium Archiepiscopatui hoc facto generari, hisce nostris literis recognitionalibus testatum reddimus, dictorum pagorum decimas, post obitum nostrum, rursum cœteris decimis Archiepiscopalibus, de jure et de facto aggregandas esse. In quorum testimonium hasce literas Nostras subscripsimus, et sigillo nostro muniri jussimus.

Datum in Thurocz, die vigesima quarta Augusti. Anno Domini 1625. (L. S.) Archi Episcopus.

Ezen jogfenntartó-nyilatkozatnak egykorú másolata fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában: „Hungarn" 1637. évi aug. havi csomóban, aug. 20. dátum alatt. Fenti közlés e másolat alapján történik.

312.

1625. SZEPTEMBER 14.

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Értesíti, hogy a pozsonyi póstamestert, a királynak Sennyey kanczellár útján értett kívánsága szerint, Bethlenhez küldötte Eperjesen át, ahonnét hírt várnak tőle. Az országgyűlésre nézve, tekintettel Bethlen fegyveres készenlétére, az elhalasztást javasolja a királynak, bizonytalan időre; ily értelmű leirat intézendő a megyékhez.

Sacratissima Cæsar. Regiaque Ma^{ttas} D^{ne} D^{ne} Clementi^{sse}.

Fidelitatis ac fidelium servitiorum humillima oblatione.

Heri sub vesperam venit huc R^{dissimus} D^{nus} Sennyey, benignamque Ma^{ttis} Vestræ voluntatem, de Magistro Postarum ad Principem Bethlem expediendo, intellexi, atque absque ulla mora, statim accito Magistro Postarum, diligenter una cum R^{dissimo} D^{no} Vaciensi, hominem instruximus, et heri vesperi expedivimus injungendo ipsi, ut Eperjessino diligenter scribat et quanta maxime potest celeritate, iter hoc peragat, promittendo illi gratiam Ma^{ttis} V^{ræ}, si naviter hoc iter confecerit.

Cæterum Clementissime Domine, pro fidelitate Ma^tti V^ræ debita, intermittere non possum, quin submisse suggererem, mihi videri, quod propter præsentes Betlenii apparatus, Comitiorum terminus differri aut suspendi debeat.[1] Nam imprimis adeo confusi et perturbati sunt Regnicolæ, ut vix conventuri videantur; essetque, quodam modo, contra reputationem V^ræ Ma^ttis, si absque Regia dilatione Comitia non celebrarentur. Deinde illud quoque me vehementer movet, quod si Bethlemio sic armato, Comitia celebrabuntur, majori audacia urgebunt nonnulli difficiles suas propositiones. Vidi ego in aliquot Comitatuum Instructionibus, mentionem fieri de Germano milite in Confiniis, de Regiorum proventuum erogatione, de Bellis in Germania continuatis sopiendis, deque similibus rebus satis gravibus, quæ omnia, certum est, efficacius urgebuntur, si Betlehem (sic!) armatus sentietur. Huc accedit, quod juxta veram Politiam, vicino ac suspecto Principe sese armante, Ma^ttem Vestram inermem esse non convenit. Statim autem, atque aliquis armorum strepitus audietur, Comitia interturbabuntur.

Quocirca, ego demisse sentio, Ma^ttem V^ram, ad Comitatus scribere posse, Ma^ttem V^ram, nihil antiquius habuisse, quam ut stabilita pace cum Turcis, interior quoque Regni status, in Comitiis ordinaretur. Cæterum ex inopinato novos e vicinia armorum apparatus exaudiri, ob quos fideles Regnicolæ, ad præfixum Comitiorum terminum venire haud potuerunt. Itaque necessitate quadam Ma^ttem V^ram Comitiorum tempus differre debere, quæ tamen rursus intimatura sit, ubi primum securitas affulserit. Interim tamen Ma^ttem V^ram fidelium suorum defensionem non neglecturam. Licet enim Ma^tt. V^ra stabilitam pacem sancte et inviolabiliter servare intendat, si quid tamen hostilitatis emerserit, omni ope ac viribus eam propulsaturam, modo ipsi quoque Regnicolæ sibi non desint, ac exigente necessitate ad justam defensionem sese comparent.

Hujuscemodi leni scripto cum Regnicolis agendum mihi videretur. Stabit tamen in M. V^ræ arbitrio, quidnam fieri voluerit.[2]

Servet Deus Ma^ttem V^ram diu felicissime Imperantem.

Posonii, 14. Septembris 1625.

Majestatis V^ræ Sacratiss. Humillimus Capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

[1] Az 1625. soproni országgyűlés szept. 8-ikára hivatott egybe, de eleinte igen kevesen jelentek meg; ezért küldte szept. 12-én II. Ferdinánd Pázmányhoz a kanczellárt, hogy az elhalasztás felől vele tanácskozzék. Már aug. 30-án felhívta Pázmány útján a magyar tanácsosokat, hogy idejekorán Sopronban legyenek, hogy onnét a király hívására bármikor Bécsújhelyre jöhessenek; szept. 4-iki levelében a tanácsosokat szept. 30-ikára egyenesen Bécsújhelyre rendelte. E leveleket lásd: *Fraknói V.:* P. P. lev. 449–450. l

[2] A király — a Bethlen miatt támadt aggodalom eloszolván — az országgyűlést formailag nem halasztotta ugyan el, de csakis okt. 13-án vonult be Sopron városába.

Ezen levél eredetije, melynek csak aláírása („hum. Cap. Arch. Strig.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: Kincstári osztály „Tört. Emlékek" *B*/11. fasc.-ban. Közölte már e levelet *Fraknói V.:* P. P. levelezése 451—452. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.:* P. P. és kora II. k., 148—149. l.

313.

1625. SZEPTEMBER 24.

POZSONY.

Nagyszombat város tanácsához.

Helyteleníti Stankovics János kanonok nyugtalankodását, hogy ő, letelvén az esztendeje, javadalmáról lemondani akar, amit különben sem tehet meg főpásztorának jóváhagyása nélkul; ő (az érsek) írt a vicariusnak (Lósy) is ez ügyben. Kéri a várost is, ne fogadja el Stankovics búcsúzását.

Prudentes ac Circumspecti Domini, Amici nobis observandissimi. Salute et nostri commendatione præmissa.

Isten kegyelmeteket áldja meg minden kivánta jókkal. Az kegyelmetek levelét minekünk megadák, kiből mit irjon kegyelmetek, megértettük. Az Stankovicz nyughatatlanságát igen bánjuk és csudáljuk is; ugyanezen dologrul Vicarius uram által üzenet volt minekünk, de mi meghattuk neki, hogy annak az szándéknak békét hagyjon. És minthogy ő az ő Prælatusának engedelmességgel tartozik, és Istennek szolgálni, annak felette annak resignatioja az Prælatus akaratja nélkül nem lehet, mert az az állapat nem oly, mint valami béresség, hogy mihent esztendeje eltelik, mindjárt búcsúzzon. Im írtunk Vicarius uramnak és remediomot találunk az dologban. Kegyelmetek az ő búcsúzását semmiképen ne acceptálja, és hogy minket informált felőle kegyelmetek, azt jól cselekedte.[1] Tartsa Isten kegyelmeteket jó egésségben.

Posonii, 24. Septembris 1625.

Prud. ac Circumspectarum D. V^rarum Amicus benevolus

Archi-Ep. Strigonien. m. p.

Kivül:

Prudentibus ac Circumspectis D^nis N. N. Liberæ ac Regiæ Civitatis Tyrnaviensis Judici ac Juratis Civibus etc. D^nis amicis observandissimis.

Tyrnaviæ.

[1] E levél megértésére megjegyezzük, hogy Stankovics János nagyszombati (esztergomi) kanonok 1624-ben lemondott javadalmáról, hogy a Jézus-Társaságba lépjen (*Fraknói*, P. P. és kora, II. kötet, 268. l.); úgy látszik, Pázmány neki egy évi meggondolási időt adott, de az letelvén, nem volt hajlandó őt azonnal elbocsátani („nem oly, mint valami béresség . . ."). A város érdekeltsége ez ügyben csakis úgy magyarázható meg, hogy Stankovics egyúttal városi plébános volt.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Am. ben. A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt Nagyszombat sz. kir. város levéltárában (városház): „Litteræ Archi-Episcoporum sæc. XVII." fasc.-ban. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte már e levelet *Fraknói V.,* P. P. lev., 452—453. l.

314.

1625. OKTÓBER ELSŐ NAPJAIBAN.

Pázmány 1625. évi emlékirata a magyar trónöröklésről.

Petri Pazmani Responsum ad Quæstionem: An Ferdinando III. Successionis vel Electionis Jure Regnum debeatur. Anno 1625.[1]

Sanctus Rex Stephanus, qui primus in Hungaria Regiam Coronam est sortitus, Successionis Jure deberi Regnum Hungariæ, plane et manifeste innuit in primo Libro suorum Decretorum, quem ad filium suum Emericum scribit.

In Præfatione ejus Libri supponit, eum post se regnaturum, ac tamquam Regi futuro documenta institutionemque dare constituisse; ne leviter quidem quidquam de Electione ejus insinuando.

In Capite primo Fide Catholica docet posse illum Coronam Regalem cohonestare, nec alterum (sic!). In Capite secundo, curam et custodiam Ecclesiæ commendans quam diligentissime, ad calcem hæc verba ponit: Hoc et tu facias, ut tua corona laudabilior, et vita beatior, et prolixior habeatur. Ut ex Præfatione apparet, puer erat adhuc Sanctus Emericus, et tamen, Coronam Regni ejus Coronam vocat citra omnem electionem.

In capite tertio præscribens, quo honore, Pontifices, Episcopos ac Prælatos prosequi debeat, ea ratione Regnum suum honorifice gubernaturum beateque ac honeste in Regno suo victurum, dicit, si eos debito honore prosequatur; ejus futurum Regnum significans, absque omni electione.

Capite quarto, honorem et amorem Principum ac Baronum eidem S. Emerico inculcans, dicit inter cætera: tunc diceris Rex et Regis Filius.

Deinceps quoque in singulis Capitibus, tamquam Regem sibi successurum, citra ulla suffragia, filium Sanctus Rex alloquitur.

[1] Ezen iratnak alkalmi oka az volt, hogy II. Ferdinánd az érseket 1625. szeptember 30-ikára Bécsújhelyre magához hívatta, hogy az okt. 8-ikára egybehívott soproni országgyűlés tárgyára nézve (1. III. Ferdinánd megválasztatása, 2. nádorválasztás) véleményét kikérje. Ezen szöveget hihetőleg ekkor írta Pázmány. *Fraknói* (P. P. és kora, II. köt., 152. l.) csak vázlatnak tekinti, amely a tanács elé élőszóval terjesztett előadásához alapul szolgált.

Post Sancti Stephani Regis obitum annis trecentis quadraginta quatuor, filia Ludovici I. Maria in Confirmatione Decretorum Andreæ et Ludovici Regum sic habet: Genitore nostro charissimo, volente Domino Cœli, cujus nutu omnia reguntur et disponuntur, absque prole masculina e medio sublato, nobisque Successoribus, et, ordine genituræ Solium et Coronam dicti Regni Ungariæ, ac Sceptrum Regni ipsius Genitoris nostri feliciter adeptis, etc. Quæ verba, successionis, non electionis Jure Regnum, Coronam ac Sceptrum ad Mariam devoluta esse, significant.

Annis a prædicta Confirmatione quinquaginta septem, de filia Sigismundi Imperatoris ac Regis Hungariæ, Elisabetha, quam Albertus Dux Austriæ duxerat, per eamque Regni Hungariæ Coronam ac Sceptrum adeptus fuerat, hæc habentur in articulo 12. Decretorum dicti Alberti Regis, postea Imperatoris Romani: „Quod dispositio pro Serenissima Principe, Domina Elisabetha Regina, et ejus status honoris conservatione, ex quo est hæres hujus Regni, fiat, ubicunque vult, in Regno.“ Quæ verba articuli Regni successionis hæreditariæ, non electionis Jus innuunt.

Paulo post cum prædictus Rex Albertus mortuus fuisset, præfataque Elisabetha gravida relicta Ladislaum tamquam posthumum genuisset, eundem trimestrem infantulum in Regem coronaverunt Hungari, non Electionis sane, sed hæreditariæ Successionis Jure.

Anno Domini millesimo quadringentesimo octuagesimo quinto aliquot articuli sunt pronunciati de Officio Palatinatus, ex quibus liquide constat, hæredi Regio successionis Jure deberi Coronam et Sceptrum Regni Hungariæ. Legantur articuli: 1., 2. et 3.

Id ipsum innuitur in Confirmatione Jurium, Consuetudinum ac Libertatum Regni, per Vladislaum Regem anno Domini 1490. facta, in ejus Confirmationis initio. Vladislai prædicti filius, Ludovicus II., cum duorum annorum ac aliquot dierum infans fuerit coronatus in Regem Hungariæ, ac necdum triennis in Regem Bohemiæ, evidenter apparet, quod non electionis, sed hæreditariæ successionis Jure fuerit coronatus.

Extat Articulus 2. Constitutionum anni millesimi quingentesimi septuagesimi secundi, in quo Status et Ordines maximas gratias agunt, quod Maximilianus II. Romanorum Imperator ac ipsorum Rex, Rudolphum filium suum natu majorem Regem ipsorum declaraverit. Unde constat, Regem Hungariæ posse Hæredem suum absque electione pro Rege et Successore Regni declarare. Articulo 5. anni 1547. profitentur Status et Ordines Regni, se se non solum Majestati Suæ, Ferdinando nimirum I., sed etiam suorum hæredum imperio et potestati, in omne

tempus subdidisse. Unde apparet, hæreditariæ successionis Jus Regnum totum agnovisse.

Articulo 33. anni 1569. iidem Status et Ordines clare significant, Maximiliani Regis ipsorum filios, Rudolphum et Ernestum, ipsis præfuturos, ac proinde orant, ut ad latus Suæ Majestatis continuo agentes, et in consiliis præsentes, audiant et videant in dies modum et formam Regiminis; præfuturos Regis filios Jure successionis Regno, absque electione sentiunt Sui Status et Ordines.

Ezen Pázmány-szövegnek egykorú másolata fennmaradt az esztergomi prímási levéltárban: „G" betüt viselő pergamenkötéses, kopiális könyv 141—142. lapjain. Fenti közlés ezen régi másolat alapján történik. E szöveget (1626. évre téve azt) közölte *Miller* („Epistolæ", I. kötet, 103—106. lap) a forrás megnevezése nélkül. *Fraknói V.* (P. P. és kora, II. k., 152. l., 3. j.) ezen emlékiratot vázlatnak tekinti.

Az iratnak czíme az esztergomi kódexben ez: „An Regnum Hungariæ successionis vel vero electionis jure debeatur". A czímben tehát Millert követtem.

V. ö. *Fraknói V.,* Pázmány P. és kora, II. köt., 152—154. l., Pázmány P. élete (Tört. Életr.), 157. l.

315.

1625. OKTÓBER 11. *Kiadatlan.*

SOPRON.

Berchtold Jakab dr. juris-hoz.

6000 akó bornak és 30.000 mérő gabonának szállítását ígéri, de kéri a Pozsonyból való gyors elszállítást, valamint azt, hogy a szállított élelem árában 50.000 forintot helyezzen el valami biztos helyen a király, lehetőleg 6% örökös kamatra, az érsek által alapítandó kollégium czéljaira.

Sopronii, undecima die Octobris.

Generoso D^no^ Bertoldo ultimata resolutio facta.

Vini urnarum sex millia dabo, partim Posonii in meo Cellario, partim in Neuhauz et Filek.

Frumenti mensuras Tyrnavienses triginta mille, partim Posonii in mea domo, partim in Neuhauz, Filek et S. Andrea, secundum meam commoditatem, idque quamprimum ante festum Nativitatis; defalcando tamen ex frumento ratam pretii frumenti anno superiori in magna necessitate Uyvariensi Annonario exhibiti. Et licet tunc duobus minimum florenis mensura emebatur, prout Annonarius coram D^no^ Ekstayn fassus est, contentus tamen sum, ut pro uno floreno Ungarico quælibet mensura computetur. Quodsi autem Sua Majestas mallet solutionem frumenti anno superiori dati ad Cameram Cremniciensem rejicere, ita, ut intra duorum mensium spatium contentatio fiat, acquiesco.

Ex parte autem Suæ Ma^ttis Sacratissimæ desidero in primis: ut Dominus Profontmaysster in vectura frumenti et vini Posoniensis (reliquas enim vecturas ipse curabo) moram non faciat, sed frumentum quidem, quod Posonii jam est, circiter octo vel novem millium mensurarum, absque mora avehi curet; et ubi primum vina collecta fuerint Posonii, ac per me certificatus fuerit Dominus Profontmaysster, naves pro vinis quoque expediat.

Deinde: Sua Majestas Sacratissima assecurationem mihi transmittere dignetur, de eo, quod quamprimum Quietantias de vino ac frumento persoluto exhibuero, certo ac securo loco situabit capitalem summam quinquaginta millium cum Interesse sex per centum; si fieri poterit, cum obligatione census perpetui ad usum Collegii juxta meam fundationem erigendi.[1] Si autem census perpetuus fieri non posset, saltem Censum annuum usque ad exsolutionem Summæ Capitalis. Interesse autem istud incipiat currere a die, quo ego Quietantias exhibebo.

Archi-Ep. Strig. m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás Pázmány kezeírása, a szöveg pedig Törős titkáré, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában: „Hungarn" 1626. évi július havi csomóban, július 7. dátum alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

316.

1625. OKTÓBER 30.

SOPRON.

Pázmány a Pázmáneumnak újabb épületéül megveszi a „Bursa Liliorum" házát.

Nos Petrus Pazmany Miseratione Divina Archiepiscopus Ecclesiæ Metropolitanæ Strigoniensis, locique ejusdem Comes perpetuus, Primas Regni Hungariæ, Legatus Natus, summus Secretarius et Cancellarius, nec non Sacratissimi Principis ac Domini Domini Ferdinandi secundi, Dei gratia electi Romanorum Imperatoris semper Augusti, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ etc. Regis, Archiducis Austriæ, Ducis Burgundiæ etc. Intimus Consiliarius etc.

Damus pro memoria. Quod licet annis superioribus Domum Nostram Viennensem prope Templum sanctæ Annæ ex parte Hospitalis Civium

[1] Ez alatt kétségkívül a Jézus-társaság pozsonyi kollégiuma értendő, melynek alapítólevelét (1626. szept. 11.) lásd alább. Az alapítványi tőkét (50 ezer frt) Pázmány az alsóausztriai rendeknél helyezte el 1626. év nyarán, de úgy látszik, a maga pénzéből, mert a császári kamara (szokás szerint) ismét adós maradt az 50 ezer forinttal, amelyet csak évenkinti 3000 frtnyi részletekben kezdett 1627. évtől fogva visszafizetni; ezen 50 ezer forintot is a kollégiumnak adta Pázmány. V. ö. *Fraknói*, P. P. és kora, III. köt., 242. l.

sitam, et propriis nostris pecuniis emptam, pro Collegio Alumnorum nostrorum dederamus. Quia tamen et ob angustias Domus illius et ob nimiam ab Academia distantiam incommoda deprehensa est Domus illa pro Alumnatu. Idcirco nos ad laudem Dei Omnipotentis ac Catholicæ Religionis propagationem, aliam ampliorem, et Academiæ propinquam domum coëmimus, a Patribus Societatis Jesu, accedente etiam Sacræ Cæsareæ Regiæque Majestatis Ferdinandi secundi gratioso Consensu et Confirmatione. Itaque pro domo illa, quæ olim Bursa Liliorum[1] nominabatur, Quatuor Millia Rhenensium florenorum, pro melioratione vero alios Mille numeravimus Reverendo Patri Gulielmo Lammormaini Societatis Jesu, tamquam ad hoc negotium concludendum Plenipotentiario per Societatem constituto. Hanc itaque Domum pro Collegio Pazmaniano Alumnatui nostro Viennæ jam antea erecto, ac Patrum Societatis Jesu administrationi commisso, juxta literas Fundationis antea per nos erectæ Jure perpetuo damus et conferimus ea sub expressa conditione, ne unquam in ullos alios usus prædicta Domus converti possit, sed perpetuo juxta tenorem Fundationis antea per nos factæ pro Alumnatu Clericorum conservetur. Domum etiam liberam Templo Sanctæ Annæ annexam pro eodem Collegio Pazmaniano relinquimus, ita ut eam alienare aut vendere nunquam liceat, sed censum annuum inde provenientem Collegium percipiat. Vita tamen nostra durante Jus diversandi in tota vel in aliqua parte Domus istius nobis reservamus. In quorum omnium robur ac firmitatem has literas nostras Patribus societatis Jesu dedimus, ac earum authentica exempla penes Venerabiles Fratres nostros Capituli Strigoniens. et Posoniens. extare volumus.

Datum Sopronii die Trigesima mensis Octobris Anno Domini millesimo Sexcentesimo Vigesimo Quinto.

Petrus Pazmany
Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

(L. S.)

Ezen okmánynak pergamenre írt, papírral borított viaszpecséttel ellátott eredeti, első példánya a Pazmaneum okmánytárában van; csak az aláírás („P. Pazmany A.-Strig.") P. P. kezeírása. Ezen okmányt II. Ferdinánd külön királyi okiratban jóváhagyta, belefoglalva Pázmány adománylevelének teljes szövegét is. Ezen királyi okirat eredeti példánya (pergamenanyag, függő viaszpecsét) szintén a Pazmaneum okmánytárában van. Közölte már e szöveget: *Rimely,* Hist. Collegii Pazm. 18—19. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora, II. k., 134—135. l. (Lásd alább: az 1627. szeptember 21-iki okleveleket és az 1628. augusztus 4-iki leveleket.)

[1] Ez a ház a bécsi egyetemet egykoron látogató württembergi ifjak bursájának háza volt; e ház a jezsuiták felügyelete alatt állott. Ezen ház eladását a császár is megerősítette, de az egyetem konzisztóriuma 1628. évben mégis megtámadta ezen házvételi ügyletet. Lásd Pázmánynak az egyetem konzisztóriumához 1628. május 17-én ez ügyben írt levelét.

317.

1625. NOVEMBER 1. *Kiadatlan.*

SOPRON.

A Propaganda Congregatio-hoz.

A Propaganda pártolásába ajánlja a zálogból kiváltandó szentgotthardi javadalom jövedelmeiből egy jezsuita-kollegium felállításának engedélyezése iránt a pápához egyidejűleg küldött emlékiratot.[1]

Illustrissimi ac Reverendissimi Domini, Domini Patroni colendissimi.

Singularis Illustrissimarum Dominationum Vestrarum promovendæ Religionis zelus animos mihi addit, ut eorum petitione subnixus humillimas Sanctitati Suæ preces, hocce annexo Memoriali[2] conceptas, exhiberem.

Quocirca demisse, et quam possum instantissime Illustrissimas Dominationes Vestras rogo, ut favore suo ac Singulari illa, qua pollent authoritate, meam hanc petitionem Sanctitati Suæ repræsentare ac optatum responsum obtinere dignentur. Non est dubium, quin et rem Deo gratissimam, et promovendæ Religioni utilissimam hac ratione præstabunt Illustrissimæ Dominationes Vestræ. Siquidem nulla alia mihi occurrit ratio promovendæ Catholicæ Religionis, quam si juxta decreta Synodi Tridentinæ, Scholæ Catholicæ propagentur. Hisce manus Illustrissimarum Dominationum Vestrarum (sic!)[3] Deum Optimum ex animo precor.

Sopronii die 1. Novembris anno Domini 1625.

Illustrissimarum Dominationum Vestrarum

Humillimus servitor

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a „Congreg. de Propaganda Fide" római levéltárában: „I. Lettere di Germania, Colonia, Svizzera riferite l'anno 1626." Vol. 66. fol. 3. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora II. k., 230. l., 2. j. (Lásd még a Szent-Gotthardra vonatkozó fenti: 1617. január 25., és alábbi: 1626. május 22., július 7., augusztus 20., 1627. nyarán írt, 1628. május 17., szeptember 5-iki leveleket.)

[1] E levél kísérő-levele volt az alábbi, közvetlenül ezután közölt, VIII. Orbánhoz írt levélnek, amely, mint emlékirat, dátumot nem visel, de dátuma a fenti levél alapján volt meghatározható (nov. 1.).

[2] Ez alatt értendő az alábbi, VIII. Orbánhoz intézett levél.

[3] Itt a szöveg hiányos.

318.

1625. NOVEMBER 1 *Kiadatlan.*

VIII. Orbán pápához.

Nem levén az egész dunáninneni részen egyetlenegy katholikus iskola sem, a magyar püspökök ilyet alapítani és a jezsuiták vezetésére bízni kívánnak, amely czélt legkönnyebben megvalósíthatnák, ha az évi 6 ezer frt jövedelmet adó és 1565 év óta 20 ezer frtért elzálogosított szentgotthardi cziszt. apátság birtokát visszaválthatnák és jövedelmét ez iskolára fordíthatnák. Kéri ehhez a pápa engedélyét azért is, mert nincs az országban cziszterczita szerzetes, és csakis ily módon szabadítható ki ezen egyházi birtok a lutheránus zálogtulajdonosok kezéből.

Beatissime Pater ac Dne Domine benignissime.

Quantas in animarum Salute procuranda difficultates experiar, ob defectum Scholarum, in quibus Juventus educari deberet, exprimere brevi scripto haud possum. In toto enim isto vastissimo Ungariæ Cis-Danubianæ tractu nulla est schola Catholica.

Eapropter, ut loco aliquo opportuno Schola Patrum Societatis Jesu erigi possit, Sacra Cæsarea Majestate, pro singulari sua in Religione promovenda zelo, cooperante, ego una cum Reverendissimis Episcopis meis suffraganeis, redimere et Collegio Patrum erigendo applicare cogito abbatiam Sancti Gothardi in Diœcesi Jauriensi sitam, ac quantum conjicio, circiter sex Millia florenorum nostratium annue reddentem. Hæc abbatia olim Ordinis Cisterciensium fuerat, sed anno Domini 1565., hoc est ante annos Sexaginta, pro viginti Millibus Ungaricorum florenorum sæcularibus obæratum (sic!) fuit per Fiscum Maximiliani Secundi, atque ab eo tempore, in hodiernum diem, a Lutheranis possidetur, nec aliter eripi illis potest, quam deposita prædicta summa.

Sanctitatem itaque Vestram demisse rogo, Apostolica aucthoritate (sic!) dispensare dignetur, ut prædictam abbatiam, per nos redemptam, Collegio Patrum Societatis Jesu, loco aliquo opportuno ac securo erigendo, applicare possimus.

Hoc eo facilius a Sanctitate Vestra me impetraturum confido, quod in toto Regno Ungariæ nullus omnino extat Ordinis Cisterciensis Monachus, et Abbatia Sancti Gothardi eo loco sita est, in quo propter vicinitatem Turcarum Religiosi habitare non possent; nec spes supersit bona illius abbatiæ ad Ecclesiam reditura, nisi per nos prædicto modo redimantur.

Benignum Sanctitatis Vestræ assensum humillime præstolor ac post submissa pedum Sanctitatis Vestræ oscula, Deum oro, ut Sanctitatem Vestram diu Ecclesiæ salvam velit.

Sanctitatis Vestræ Humillimus Servitor et Capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Kivül:

Ad Sanctissimum Dominum nostrum Urbanum VIII. Sanctæ Sedis Apostolicæ Summum Pontificem

Humillimum Memoriale

Archiepiscopi Strigoniensis.

Ugyancsak kivül, Mons. Ingoli titkár irásával:

Die X. Januarii 1626. Cong. 49. L'Arcivescovo di Strigonia e suoi suffraganei, vedendo il gran bisogno, ch'hanno di scole per propagar la fede nell'Ungheria di qua dal Danubio ecc. . . .

Ezen emlékiratnak eredeti példánya, melyen csak az aláírás („A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a „Congregatio de Prop. Fide" római levéltárában: „I. Lettere di Germania, Colonia, Svizzera riferite l'anno 1626." Vol. 66. fol. 4. — A dátum meghatározása az előző, 317. számú levél alapján történt, mert az abban említett „Memoriale" alatt kétségkívül ezen levél értendő. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora, II. k., 230. l., 2. j.

319.

1625. NOVEMBER HÓ.[1]

(S. d.)

II. Ferdinánd királyhoz.

A kath. vallás megerősítése czéljából többféle javaslatot tesz: Szt.-György, Bazin és Modor városokban a templom visszaadandó volna a katholikusoknak: a pozsonyi tanács még mindig ellenszegül a katholikusoknak a tanácsban és a tisztségekben egyenlő részesítése dolgában; a bányavárosokban a kath. tisztek előmenetelét a jövőben előmozdítani kellene; a katonaság részére kath. lelkész volna Érsekújvárra kirendelendő; Komáromban a jezsuita misszió-állomást állandósítani kellene; végül új iskolák állítása végett kívánatos volna, hogy a főpapok az elzálogosított egyházi javakat kiválthatnák, és azok jövedelmének egy része állandóan az iskolák czéljaira volna fordítandó, amit a szentgotthardi apátsággal kellene megkezdeni.

Sacratissima M^as^ Cæsarea, D^ne^ D^ne^ Clementissime.

Etsi Religio Catholica in Ungaria ea qua alibi facilitate promoveri non possit, non tamen omnino negligi vel debet, vel potest. Quin, ubi salvo jure juvari potest, viriliter est juvanda.

Demisse igitur Majestati V^ræ^ suggero nonnulla, et factu facilia, et fructu ac emolumento maxima.

Primo. Oppidani S. Georgii et Bazing ea conditione libertatem impetrarunt, ut Parochum catholicum habeant, ac Templum Catholicis

[1] Összefügg ezen levél a fenti: 1625. november elsei levéllel (VIII. Orbánhoz), Szent-Gotthard kiváltásáról. Épen ebből lehet valószínűséggel következtetni arra, hogy a levél nemcsak 1625. évből való (így: *Fraknoi,* P. P. lev. 459. l.), hanem 1625. november hóban íratott meg. Fraknói más helyen (P. P. és kora II. k, 225., 229. l.) 1627. évről keltezi e levelet.

cedant. In usu hujus fuere Catholici ante hos motus. Cum igitur et propria ipsorum obligatio, et capitula pacificationis Nikelspurgensis exigant, ut adempta per hos motus prioribus possessoribus reddantur: Majestas V^a^ serio injungat Cameræ Posoniensi, ne in hac parte juribus Majestatis V^æ^ desint, et contrario abusu jus amittatur. Idem judicium est de Modoriensibus.

Secundo. Cives Posonienses promissioni suæ de Senatorum ac dignitatum paritate non satisfecerunt. Huic quoque malo medeatur Majestas V^a^.

Tertio. Sæpius Majestati V^æ^ demisse significavi, in Montanis Civitatibus loco officialium hæreticorum decedentium, catholicos substitui debere. Et id Majestas V^a^ jussit. Nihil tamen minus fit. Quin D^us^ Cammergravius insignes occasiones aliquot Catholicorum promovendorum neglexit, et hæreticos promovit. Obnixe rogo Majestatem V., medeatur huic malo. Imo, si ita Majestati V^æ^ visum fuerit, significet Majestas V. Cammergravio, mihi injunxisse, ut attendam, ne hæretici in officia Majestatis V. intrudantur.

Quarto. In confiniis moris fuit pro necessitate militum externorum sacerdotem catholicum intertenere. Id in Naihaus (sic!) negligitur. Imo Czoikvarter (sic!)[1] postillam hæreticam in domo Majestatis V. prælegere solet concurrentibus. Et in sepulturis militum, concionatur. Rogo M. V^m^, dignetur et huic incommodo mederi.

Quinto. In Comor (sic!) cæperat D^s^ Comes ab Althan missionem Patrum, nec sine ingenti fructu. Nunc illa missio est intermissa. Obsecro, Majestas V^a^ pro salute tot animarum missionem hanc a Patribus obtinere ac sustentare dignetur.

Sexto. Cum dies ac noctes cogitem, qua tandem ratione Catholica Religio serio promoveri possit, nulla commodior ac efficacior mihi occurrit ratio, quam ut Juventus erudiatur, ac succrescentibus Catholicis, sensim Catholici multiplicentur. Ut autem sine ullo Majestatis V^æ^ incommodo, ex benigna ipsius gratia, efficacius ac copiosius hoc tam salutare negotium succedat, occurrit mihi modus facilis, quo sensim multa effici possunt. Modus est iste. Plurima beneficia sunt in manibus hæreticorum oppignorata per Cameras. Cogito ego convocare Prælatos Ungaros, et efficere, ut collatis contributionibus summa aliqua colligatur, et uno beneficio redempto, tamdiu illud administretur per ecclesiasticas personas ad id deputatas, donec ex proventibus illius aliud beneficium redimi possit; eo ordine in redemptione beneficiorum

[1] Ez volt hihetőleg az érsekújvári luth. lelkész neve.

servato, quem successivis temporibus Cameræ Suæ Majestatis proposituri sunt D. Prælati ad id deputati. Tum demum primum illud beneficium conferatur personæ idoneæ, cum obligatione, ut tertiam partem redituum pro scholis ac juvenibus erudiendis quotannis pendat iis administris, quos Prælati designarint. Et sic cum reliquis beneficiis deinceps progrediendum.

Sed ut ad hoc induci possint Prælati, duo necessaria sunt. Primum, ut assecuret Clerum Ungaricum Majestas V^{a}, suo et successorum suorum legitimorum Regum nomine, quod redempta per Clerum beneficia, non alio quam quo dixi modo conferentur. Deinde, quod in posterum Majestas V^{a} ac successores bona ecclesiastica non oppignorabunt, sed juxta leges Ungariæ personis idoneis conferent. Denique, quod licet beneficia hoc modo redempta, ex consensu Cleri, accedente etiam Concilii Tridentini decreto de scholis erigendis, prædicta tertiæ partis solutione gravari necesse fuerit: id tamen in aliis beneficiis in exemplum non trahetur, sed cætera beneficia juxta leges ac consvetudines Regni absque ulla pensione conferentur. Secundum necessarium est, ut, quoniam oppignorationes hujusmodi per Cameram factæ sunt nomine Regiæ Majestatis, ita per Cameram recuperentur, pecuniam deponente Clero; cum ea tamen certa cautela, ut statim ac receperit Camera ejusmodi beneficium, teneatur de facto in manus Archiepiscopi Strigoniensis ac cæterorum Prælatorum ad id deputatorum consignare. Initium autem fiat a Sancto Gothardo, certificando modernos possessores sine mora, ut elapsis mensibus in contractu specificatis pecuniam levent, si ea præstitisse et nunc quoque præstare deprehendentur, ad quæ sese obligarunt; alioqui sciant, Majestatem Vestram bona illa pro se occupaturam, post elapsos dictos menses.

Hæc sunt clementissime Cæsar, quæ hoc tempore sine ullo incommodo Majestatis V^{æ}, salvis omnibus legibus Patriæ, præstari posse videntur.

Deum oro, ut Majestatem V^{m} diutissime florentem conservet.

Sacratissimæ Majestatis V^{æ} Humillimus Capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Ez iratnak dátumnélküli eredeti fogalmazványa, mely egészen Pázmány sajátkezű írása, fennmaradt a prímási egyházi levéltárban: Fasc. 19. nr. 145. alatt; de ugyanezen levéltárban: „Religionaria nr. 1758—1809." felírású dobozban 1768. sz. alatt van egy más kéz által letisztázott és Pázmány által aláírt másodpéldány is. Fenti közlés ezen utóbbi példány alapján történik. Közölte már e szöveget *Fraknói V.* P. P. levelezése, 459—461. l.

320.

1625. NOVEMBER 19. *Kiadatlan.*

SOPRON.

VIII. Orbán pápához.

A magyar katholikus rendek, Pázmány elnöklete alatt, az országgyűlés alatt felterjesztésben kérik a pápától, hogy venné fel Szent Adalbert és Szent István neveit a római calendariumba és officiumjokat rendelné el „sub duplici".

(Petitio, ut de Sancto Stephano et Sto Adalberto officium duplex constituatur.)

Beatissime Pater.

Post humillima pedum Sanctitatis vestræ oscula. Religionis Catholicæ detrimenta Septemtrionalibus hisce regionibus tanta sunt ac tam gravia, ut qui zelo Dei exæstuant, committere non possint, quin in dies ac noctes ejus resarciendæ consilia disquirant.

Cum itaque Sac. Cæsar. Regiaque Majestas Religionis promovendæ media ac remedia undequaque sollicite atque diligenter exquirat, nos quoque universi status et ordines Catholici Regni Hungariæ, in avitæ Religionis sinceritatem restituendam, tanto diligentius studia conatusque nostros convertendos existimavimus, quanto majorem hic ejus sublevandæ necessitatem, usu ac tractatione ipsa deprehendimus.

Inter alia porro hujus tam sancti propositi promovendi consilia illud maxime opportunum occurrit, ut Patrocinio Sanctissimorum Virorum, quorum indefessis laboribus Dei benignitas gentem Ungaricam ex immani gentilitatis cæcitate in admirabile lumen suum deducere dignata est, velut postliminio fidei sinceritas restituta sarciatur. Quoniam vero S. Adalberti, primum Episcopi Pragensis, post Archiep^pi^ Strigoniensis (sic!), sanctissimo ministerio, primus Rex noster S. Stephanus et baptizmi sacramentum et catholicam educationem adeptus est, ipse vero S. Stephanus Apostolico plane spiritu gentem nostram a fera gentilitate in gremium S. Ecclesiæ Romanæ Dei beneficio perduxit, maxima spe tenemur eorum intercessione reintegrandam in Ungaria Religionem, quorum lachrimis ac infracto sanctitatis conatu, prima fidei fundamenta jacta fuerunt, si modo cultus eorum peculiaris in Ecclesia adaugeatur.

Coluntur quidem sancti isti, ab aliquot centenis annis, adeoque ab immemorabili tempore, in hoc regno singulari religione. Nam in choro et foro festa ipsorum solemniter celebrantur, et divinum officium sub duplici per totam octavam et nunc et multis ante Tridentinum

consilium (sic!) sæculis eorum[1] veneratione peragitur. Cæterum speramus eo validioribus Sanctissimorum Virorum Patrociniis nos sublevandos, quo latius ipsorum veneratio propagatur. Eapropter Sanctitatem Vestram nos Universus Status et Ordines Catholici Ungariæ in his generalibus comitiis congregati, summa animi submissione oramus instantissime, dignetur Sanctitas Vestra horum duorum Sanctissimorum Ungariæ Patronorum nomina Calendario Romano inserere, ac sub duplici eorum officium celebrandum demandare. Et licet nos festum S. Adalberti die 23. Aprilis celebrare consuevimus, ac festum Sancti Georgii in diem 24. transferamus, diem vero S. Stephani 20. Augusti celebrare solemus, translato festo S. Bernardi in diem 21. Si tamen Sanctitas V^ra^ humillimis ac instantissimis postulatis nostris annuere, ac toti Ecclesiæ celebrationem dictarum festivitatum injungere dignata fuerit, non incommodum (sic) festum S. Adalberti 24. Aprilis, festum vero S. Stephani 21. Augusti celebrari poterit. Nec dubitamus, quin Sanctitas V^ra^ et singulari promovendæ Religionis studio, æquissimæ huic nostræ petitioni benignum assensum præbebit. Deum Optimum ardenter oramus, ut Sanctitatem V^ram^ Ecclesiæ Catholicæ diu felicem tueatur.

Sopronii ex Generali Diæta Statuum Regni Hungariæ 19. Novembris Anno 1625.

Ezen levélszöveg újabb másolatban fennmaradt a budapesti Egyetemi Könyvtárban: Collectio Kaprinaiana in quarto tom. LXXI., 486—487. l. Fenti közlés *Kaprinai* után történik. Vesd össze az alábbi 1630. okt. 14-én II. Ferdinándhoz és nov. 18-án Rómába (két levél!) ugyanezen ügyben írt leveleket.

321.

1625. NOVEMBER 27.

SOPRON.

IV. Fülöp spanyol királyhoz.

Értesíti a spanyol királyt, hogy Ferdinand Ernőt, II. Ferdinánd császár és király fiát, ma megválasztották magyar királylyá; megkoronázása pedig deczember 8-án lesz.

Sacra Majestas etc.

Pro singulari mea veneratione, ac desiderio serviendi Majestati V. committere haud potui, quin commune gaudium gentis nostræ Hungaricæ demisse perscriberem Majestati V. Hodierna siquidem die Serenissimum Principem Ferdinandum Ernestum, primogenitum Cæsareæ

[1] A másolat szövege így is olvasható: „comm.“ = communi.

Majestatis, maximo omnium Regnicolarum assensu ac plausu, in futurum Regem, ac successorem Cæsareæ Majestatis delegimus, ipsumque, Deo volente, octava die Decembris, sacra Regni Corona decorabimus. In id enim consilia nostra defiximus, ut inter tot Regni Hungariæ competitores, regiam successionem augustissimæ domus Austriacæ in hoc Regno stabiliamus.

Quod reliquum est, Deum optimum affectu sincero precor, ut Majestatem V. felicissime tueatur, et contra hostes universos victorem reddat.

Me vero, ut Majestas V. devotissimis servitoribus annumerare velit, instantissime oro.

Sopronii, 27. Novembris 1625.

Sacræ Majestatis V. servus humillimus

Archiepiscopus Strigoniensis.
Primas Hungariæ.

Eredetije, mely egészen Pázmány saját írása, Spanyolország állami levéltárában, Simancasban, ahol azt *Fraknói V.* lemásolta és 1873-ban közzétette (P. P. levelezése 458—459. l.). Fenti közlés *Fraknói* nyomán történik. V. ö. *Fraknói V.:* P. P. és kora, II. k., 182. l.; lásd még fent 1622. jan. 25. 1624 márcz. 13., aug. 10. és alább az 1625. nov. 27. (2-ik) leveleket.

322.

1625. NOVEMBER 27.

SOPRON.

Ossona gróflhoz, a spanyol király bécsi követéhez.[1]

Kéri pártfogását a spanyol királytól 1622. és 1624. évben hasztalan kért évjáradék kieszközlése érdekében.

Excellentissime Domine, Patrone observandissime.

Aliquot jam anni sunt, ex quo Catholicus Rex Hispaniarum me quoque inter suos servitores annumerare, ac benignitatis suæ fontibus rigandum suscipere voluit. Quid actum hucusque sit, ex annexis copiis litterarum, quas ad Majestatem Suam ante biennium dederam, Vestra Excellentia intelliget. Responsum vero ad eas litteras nullum habui.

Equidem, testis mihi Vestra Excellentia esse poterit, per Dei gratiam, non esse me in iis angustiis, ut pro honesta sustentatione pensione egeam. Sed quia honorificum mihi, gloriosum genti hungaricæ judico, si ego quoque aliquo prætio ac loco esse deprehendar apud

[1] Lásd fent: 1622. jan. 25., 1624. márcz. 13. és 1625. nov. 27. (első) leveleket. V. ö. *Fraknói V.:* P. P. és kora II. k., 181—183. l.

tantum Monarcham; idcirco Excellentiam Vestram amanter rogo, velit hoc negotium promovere.[1]

Dabo operam, ut Sua Majestas intelligat, non ingrato collatum beneficium. Ex nutu ac voluntate Cæsareæ Majestatis, D. Princeps Eggenbergius scripsit ante multos menses hac de re ad Dominum Khevenhiller[2]; ut proinde aliud non supersit, quam ut ex nutu et favore Vestræ Excellentiæ negotium hocce optatum finem sortiatur, quod ab Excellentia V. majorem in modum rogo.

Servet Deus Excellentiam V. felicissime.

Ex hospitio, 27. Novembris 1625.

Excellentiæ V. servitor addictissimus

Archiepiscopus Strigoniensis.

Eredetije, mely egészen Pázmány saját írása, Spanyolország állami levéltárában, Simancasban, ahol azt *Fraknói V.* lemásolta és 1873-ban közzétette (Pázmány P. levelezése 457—458 l.). Fenti közlés *Fraknói* nyomán történik.

323.

1625. DECZEMBER 2. *Kiadatlan.*

SOPRON.

Caraffa Károly aversai püspök, bécsi nuntiushoz.

Kéri a nuntius közbenjárását a pápánál az iránt, hogy a magyar püspököknek a confirmationalis bullák, a mohácsi vész óta eddig dívó szokás szerint, ingyenesen vagy csekély díjazással expediáltatnának, mert csakis így teljesülhetne az, amit a pápa is kíván, hogy a magyar püspökök felszentelt püspökök legyenek. Nagy díjakat fizetni ugyanis nem képesek, de híveiket sem adóztathatják meg („charitativum subsidium") e czélra. Érdekesen vázolja a magyar püspökök vagyoni és az egyházmegyék hitéleti viszonyait.

Illustrissime ac Reverendissime Domine Domine Patrone Colendissime.

Superioribus diebus fuerat mihi a Vestra Illustrissima Dominatione intimatum, ut qui ex Episcopis Hungariæ nondum sunt gratiam confirmationis consecuti, eam quamprimum consequi nitantur, quatenus hac ratione, debito modo muneri suo pastorali invigilare ac satisfacere possint. Simul autem id quoque Vestra Illustrissima Dominatio insinuabat, permisisse Suam Sanctitatem, ut in expeditionibus Bullarum Confirmationis per viam secreti, ac cum paucissimis expensis, cum iisdem Dominis Episcopis procedatur. Ego vero cum satis intelligam

[1] Az itt megsürgetett spanyol királyi évjáradékot (3000 arany) IV. Fülöp, Osonna 1625. nov. 28. ajánlására (kelt Sopronban!), utalványozta is. IV. Fülöp 1626. jan. 15-én spanyol nyelven írt levélben értesítette erről Pázmányt; e levelet magyar fordításban közölte *Fraknói* (P. P. és kora II. köt., 183—184. l.)

[2] Khevenhiller F. Kristóf madridi osztrák követ, az „Annales Ferdinandei" szerzője.

summe necessarium esse, ut qui in Episcopum nominatur, quamprimum juxta Canones beneficium Consecrationis obtineat, diligenter monui singulos, simul et certiores reddidi. Nec dubito, quin Domini Episcopi suas partes diligenter sint acturi, omnemque operam daturi, ut beneficium consecrationis quamprimum consequi possint.

Verum unum occurrit, quod in hac re Vestræ Ill^mæ Do. significandum censeo, et ob quod, nisi in tempore ei subveniatur, insuperabilem difficultatem adverto. Urgebunt, absque dubio, Domini Episcopi Hungariæ suam confirmationem, eamque consequi conabuntur, sed ita, si re ipsa, cum exiguis expensis, per viam secreti perfici possit: persuasum enim habent, ac longo usu et consuetudine obtentum quoque a Sede Apostolica credunt, quod non aliter, quam cum exiguis expensis Bullæ Confirmationis ipsorum expediri debeant. Non piget autem breviter annotare, unde ortum et originem traxerit consuetudo ac usus, quo obtento (sic!) sese fulciunt, ut, re accuratius percepta, tanto magis eam, pro sua prudentia ac sapientia, Vestra Illustrissima Dom. ponderare eidemque remedium afferre possit.

Res Hungaricæ ante annos centum, hoc est, a Clade Mohacziensi, qua Rex ferme cum universis Prælatis ac Nobilitate funeste ac miserabiliter interiit, in ingentes calamitates sunt præcipitatæ. Hæ autem calamitates ab eodem tempore, eo perpulerunt Episcopos Hungariæ, ut a Sede Apostolica Confirmationem suam gratis expediri coacti sint postulare. Et Sedes quidem Apostolica, pio commiserationis affectu ducta, nunquam ab eo tempore eam gratiam ipsis negavit; perseverante igitur eodem calamitatum statu arbitrantur Domini Episcopi continuatam hanc gratiam nunc quoque illis non denegandam, nec esse interrumpendum, quod Majores ipsorum, simili calamitatum statu ac casu, cujus merito ratio haberi debeat, acquisiverunt. Nisi igitur eruantur Dei beneficio ex statu calamitatum, qui proventus ipsorum vel absorpsit omnino, vel in Defensionem Patriæ transtulit, non est spes, quod cum notabili aliquo sumptu Confirmationem obtinere possint. Sic erit igitur maturationi Confirmationis consulendum. Ut autem cognoscat Vestra Illustrissima Dominatio, quanto totius Regni Hungariæ, et Regis interventu, res ista apud Summos Pontifices sit acta, placet, unum alterumve articulum ex Regni constitutionibus, qui id attestentur, in charta separata annectere.

Horum articulorum intercessionisque in iis comprehensæ locum fuisse apud Sanctissimos Romanos Pontifices usu ipso constare, testantur Domini Episcopi, ac ut in posterum quoque ob respectum propagandæ pietatis et Religionis locus sit, demisse Sanctitatem Suam orant,

debita reverentia significantes, facultates suas non eas esse, ut magnis expensis rem urgeant. Nam licet aliqui illorum aliquos proventus habeant, ii tamen ad defensionem Patriæ intertentionemque stipendiariorum et servitorum, in eundem finem, ita sunt translati, ut ægre, quod superfluit, ad necessitates quotidianas ipsorum sufficiat. Accedunt continuo multorum annorum Rebelliones, quibus omnia bona, tam stabilia quam mobilia Prælatorum diripiuntur, ut bene notum est Illmæ Dominationi Vestræ. Et insuper, omnia onera Civilia ac contributiones, non aliter quam sæculares, Ecclesiastici præstare coguntur in Hungaria, sicque exhauriuntur omnino ii quoque, qui alias proventus non contemnendos haberent. Charitativi porro subsidii, quod ad redemptionem Bullarum Confirmationis servire posse videretur, usus in Regno Hungariæ, nec est ullus, nec esse potest ad præsens. Parochiæ enim majori ex parte occupatæ sunt ab Hæreticis, quæ vero præ manibus Catholicis habentur, adeo tenuium proventuum sunt, ut nec ad ipsos Parochos sustentandos sufficiant, nedum ad Charitativum subsidium converti ex aliqua parte possint.

Quæ cum ita sint, Illustrissimam Dominationem Vestram obnixe rogo, rem hanc Sedi Apostolicæ eo modo repræsentare velit, ne alicujus novitatis species appareat, facile erit ex Registris Pontificiis usum, qui superioribus annis observatus est cum Episcopis Hungaricis, recognoscere, et vel ille continuandus videtur, vel ego vix modum reperio, quo in hac re progrediamur. Utinam ea redeat facies Ecclesiæ Hungaricæ, quæ olim fuit: gaudebit sine dubio splendido sumptu se posse consequi, quod nunc precario cogitur consequi.

His Illustrissimæ Dominationis Vestræ favori ac gratiæ me commendans, eandem feliciter valere cupio.

Edenburgi, ex Hospitio[1] 2. Decembris 1625.

Illustrissimæ Dominationis Vestræ Servitor humillimus

Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Ill. D. V. s. h. Arch. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a Congreg. de Propag. Fide római levéltárában: „I. Lettere di Germania, Colonia, Svizzera riferite l'anno 1626.", Vol. 66., fol. 13."; másolata pedig: Budapesti Egyetemi Könyvtár Collectio Hevenes. IX. 24. — Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*: P. P. és kora II. k., 281. l., 3. j. és Magyarország egyházi és politikai összeköttetése a Szentszékkel, III. k., 326. l., 1080. j.

[1] Ezen „ex hospitio" szóból kitűnik, hogy a nuntius is Sopronban volt, ahol 1625. decz. 8-án koronázta meg Pázmány Péter III. Ferdinándot, mint ifjabb királyt. Maga az országyűlés is itt ülésezett okt. 13-tól decz. 13-ig.

324.

1625. DECZEMBER 11. *Kiadatlan.*

SOPRON.

Mutius Vitelleschi-hez, a Jézus-társaság generálisához.

Említi, hogy közügyek miatt, főleg az ép imént bezárt országgyűlés tárgyalása miatt nem mehetett ezen jubileumi évben Rómába, pedig szándéka megvolt és pedig azért, hogy személyesen intézhesse el egyes ügyeit. Ilyen ügyben kéri a generális közbenjárását a pápánál, t. i. hogy nincs-e neki (az érseknek) valami kötelezettsége abból folyólag, hogy érsekké való kineveztetése előtt a Somascha-rendbe vétetett fel anélkül, hogy ott valaha is professiót tett volna.

Admodum Reverende Pr. in Christo observandissime.

Cupiebam ego quidem quam maxime hoc anno jubilæi Romam venire ac negotia quædam hac ipsa occasione expedire: verum multæ ac graves causæ publicæ ita me distinuerunt, ut expedire me haud potuerim, præsertim cum et Imperator ante finem comitiorum Hungaricorum (quæ nunc primum concluduntur) dimittere me noluerit.

Igitur spe hujus profectionis exclusus, tantum me præsumo de singulari ac paterno R. V. P. amore, ut quod conscientiam meam angit, in sinum paterni pectoris P. V. deponere non dubitem, eandem enixe rogans, ut negotium istud cum Sanctitate sua conferre, ac vivæ vocis oraculum obtinere non gravetur.

Ego in Societate a prima adolescentia egi; ubi ad hoc laboriosissimum ac periculosissimum munus Archi-Episcopale, me nihil minus quam hoc cogitante, assumerer, sanctæ memoriæ Papæ Pauli nutu, in congregationem Sommaschæ translatus fui, ut illinc dein ad prælaturam assumerer, et licet a Superioribus Ordinis Sommaschæ litteras acceperim, quibus in illum ordinem me adscriptum significabatur: ego tamen nullam in eo ordine professionem emisi, sed confestim ad archiepiscopatum postulatus fui. Quocirca non sine aliqua mentis anxietate ambigo,[1] an obligationi meæ satisfecerim, vel potius aliquid supersit a me præstandum.

Quam ob rem rogo R. P. V., hac me sollicitudine liberet ac declarari a sua Sanctitate petat, aliquidne aliud mihi præstandum sit, an

[1] Pázmány aggályainak oka, úgy látszik, az volt, hogy ő a Jézus-társaságból „per transitum in alium ordinem“ lépett volt ki, pápai engedéllyel, amiből logice következett az, hogy ő vagy somaschai szerzetesnek (ha letette volna itt is a professiot) vagy jezsuitának (ha csakis engedélye volt az átmenésre) volt tekintendő, mert a püspöki méltóság nem okoz ipso facto „sæcularisatio“-t, mivel a püspöki méltóság compatibilis a szerzetesi státussal. *M. Vitelleschi* 1626. február 7-én azt felelte (lásd levelét alább a függelékben) Pázmánynak, hogy, ha „bona fide“ fogadta el az érsekséget, nem tudva az akadályról (sic!), akkor nyugton maradhat, nincs szüksége semmiféle pápai absolutio-ra (sic!), bármely gyóntató is feloldozhatja. Pázmány e megnyugtató választ 1626. márczius 30-án írt levelében megköszönte és kijelentette, hogy abban megnyugszik (lásd e levelet alább).

non. Ego enim paratus sum ea omnia præstare, ad quæ me obligatum agnovero.

Magno me beneficio afficiet R. P. V., si hoc scrupulo exsolvet.

De felici successu comitiorum nostrorum nihil scribo, cum non ignorem ab aliis R. P. V. informari, sed me precibus ac sacrificiis R. P. V. impense commendo.

Sopronii 11. Dec. 1625.

A. R. P. V. Servus addictissimus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek egész terjedelmében Pázmány által sajátkezűleg írt eredeti példánya fennmaradt a Jézus-társaság *exæten*-i (Hollandia) levéltárában. A másolatot J. B Van *Meurs* S. J. volt szíves elkészíteni. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölte már e szöveg egy részét („Ego in societate . . . . postulatus fui") *Katona:* Hist. critica R. H. XXIX. köt. 655—656. l. V. ö. *Fraknói V.,* P. P. élete (Tört. Életr.) 77. l., 1. j.

325.

1625. DECZEMBER 12.

SOPRON.

Pázmány az egész magyar klérus nevében tiltakozik az „in negotio religionis" hozott 1625. évi soproni végzések ellen.

Nos Comes Nicolaus Eszterházy de Galantha, regni Hung. Palatinus et judex Cumanorum necnon Comitatuum Zolien. et Beregh Supr. Comes, ac S. S. Princ. et D^ni^ D. Ferdinandi II. Int. Consiliarius et per Hungariam Locumtenens.

Memoriæ commendamus, tenore præsentium, quibus expedit, universis: Quod nobis, una cum Dominis Prælatis, Baronibus, Magnatibus, Nobilibus in præsenti Generali Diæta, per prætitulatam Imperatoriam et Regiam Majestatem ad hanc Liberam Regiamque Civitatem *Soproniensem* pro Festo Nativitatis Beatissimæ Mariæ Virginis, novissime evoluto, indicta, simul existentibus et constitutis, et, inter cætera, negotio quoque Religionis denuo incurrente, Illustrissimus ac Reverendissimus in Christo Pater ac Dominus Petrus Pázmány, etc. nostram exurgens in præsentiam, suo, ac *universi Cleri Hungariæ* nominibus et personis, in modum solemnis Protestationis, Contradictionis et Reclamationis, detexit in hunc modum:

Quod quemadmodum semper, superioribus quoque annis, quandocumque videlicet in publicis Regni Comitiis in negotio Religionis aliquæ Concessiones novæ contra veterum Serenissimorum Regum Statuta irrupserunt, ejusmodi Concessionibus Constitutionibusque superinde emanatis, per prænominatum Clerum Hungariæ, in omnibus suis punctis, clausulis et articulis, ac in omni sui parte, penitus et per omnia, in tantum nempe, in quantum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Catholicæ quovis modo præjudiciosæ esse dignoscebantur, solemniter ubique contradictum reclamatumque extitisset; idemque Clerus, in tales Tractatus et Conclusiones, quatenus eæ Religioni Catholicæ derogabant, se nunquam consensisse: quin immo totis viribus contradixisse, declaravisset; ita et nunc, quando de eodem negotio Religionis in serie Articulorum hujus Diætæ mentio facta, idem Illustrissimus Dominus Archiepiscopus, suo et, quorum superius, nominibus et personis, non modo huic in hac Diæta novissime concepto Articulo, verum etiam universis et singulis, antea quomodocumque et quibuscumque verborum formis in præjudicium Catholicæ Religionis emanatis Concessionibus et Articulis, prout et moderni Serenissimi Ferdinandi III. Regis Hungariæ, acceptatis et admissis Conditionibus, in quantum eæ veteribus Catholicæ Religionis Privilegiis adversari deprehenduntur, in omnibus suis punctis, clausulis et articulis, ac in omni sui parte, penitus, et per omnia, contradixisset, ac reclamavisset declaravissetque, nec se, nec aliquem ex Clero Hungariæ, ejusmodi Tractatibus et Conclusionibus aliter interfuisse, vel interesse voluisse, quam si et in quantum ea Juribus et Immunitatibus Ecclesiasticis Catholicæque Religioni non præjudicarent; immo contradixit, reclamavit, et declaravit, protestando palam, publice et manifeste, coram nobis, petens, ut nos Literas superinde Testimoniales sibi totique Clero extradaremus.

Quas nos ad futuram cautelam sub Sigillo nostro Authentico solenniter extradandas duximus et concedendas, communi suadente justitia. Datum in dicta Libera Regiaque Civitate Soproniensi, in Profesto Beatæ *Luciæ,* Virginis et Martyris, Anno 1625.

Ezen szöveget közlik: *Katona* (Hist. crit. XXXI. k., 179—181. l., Kazyra hivatkozva) és *Miller* (Epist. I. k., 98—100. l.), mindkettő hibásan. Fenti közlés e két szöveg egybevetése alapján történik; egyik szöveg több pontban kiegészíti és helyreigazítja a másikat. Kéziratban két, szintén hibás másolat fennmaradt: M. Nemzeti Múzeum Könyvtára: Fol. Lat. 2309.: „Litt. Card. Pazmany" 144—145. l. és Fol. Lat. 2213.: „Compages Diplomatica" kódexben 66. sz. alatt. Néhány olvasásmódban ez utóbbi kódexet is figyelembe vettem.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora II. k., 176. l.

326.

1626. ÉVI JANUÁR HÓ. *Kiadatlan.*

II. Ferdinánd királyhoz.

Jelenti a királynak, hogy a pozsonyi tanács nem teljesíti abbeli ígéretét, hogy a tanács fele részét a jövőben, a tanácsosi állások megüresedése szerint fokozatosan, kath. vallású polgárokból fogja megalakítani, pedig ezt a király iránt elkövetett hűtlenség kiengeszteléseül küldöttség útján felajánlotta. Kéri őket most ennek teljesítésére szorítani, mert már csak három kath. tanácsos van; legutóbb is egy eretneket választottak meg egy elhunyt katholikus helyébe. Egyúttal a városi főtisztségekben is egyenlősítést kér elrendelni.

Sacratissima Cæsar. Regiaque Ma^{ttas} D^{ne} d^{ne} Clementissime.

Cives Posonienses artificiose eludere velle videntur benignam Ma^{ttis} V^{ræ} ordinationem, de æqualitate Senatorum Catholicorum cum Hæreticis; nam ex quo Vienna redierunt, nullam nec in Senatu, præsentibus Catholicis Senatoribus, nec coram Communitate, relationem fecerunt de benigna Resolutione Ma^{ttis} Vestræ. Quin imo obiter intellexi, artificioso silentio velle ipsos rem transigere.

Quamobrem Ma^{ttem} V^{ram} demisse instanterque rogo, ne tam opportunam occasionem juvandæ Religionis elabi patiatur.

Ipsimet Posonienses, per D^{num} Casparem Partinger, et verbotenus, et scripto, Ma^{tti} V^{ræ} promiserunt, se deinceps æqualitatem Catholicorum ac Hæreticorum Senatorum observaturos. Hoc vero eo tempore promiserunt, dum Exercitus Ma^{ttis} V^{ræ} cum Comite Buquoio,[1] in Ungariam venisset, et Posonienses male sibi metuerent, tum ob proditam in suburbiis Posoniensibus Tiffenpachianam Legionem, tum ob Civitatem Posoniensem ultro hosti traditam. Ut igitur et proditionis poena absolverentur, et Ma^{ttem} V^{ram} per Catholicorum receptionem assecurarent, de simili proditione non admittenda (siquidem Catholici numquam in eam proditionem consenserunt nec ejus notitiam habuerunt), promissionem illam de æqualitate Senatorum Catholicorum Ma^{tti} V^{ræ} obtulerunt.

Hanc vero promissionem Regi ac Domino suo factam, atque ea qua dixi occasione oblatam, numquam Posonienses præstiterunt, quin imo, eam manifeste violarunt, et proxime in locum Catholici Senatoris defuncti Hæreticum substituerunt, ita quod in Senatu Posoniensi nonnisi tres Catholici habeantur.

Cum igitur et æqualitas Senatorum promissa hoc exigat, ut et numero et dignitate pares sint Catholici Hæreticis; et in pœnam violatæ promissionis Regi ac Domino factæ, merito etiam Dignitatum paritas injungi Posoniensibus possit; Ma^{ttem} V^{ram} per amorem Dei rogo,

[1] Ez 1619. évben történt. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. köt., 246. l.

ne in hac parte a benigna sua Resolutione recedat, sed et in numero, et in Dignitatibus pares Catholicos efficiat, et in specie, ut Magister Civium semper post Hæreticum Catholicus sequatur.

Id si fiat, sufficientissimos habebimus Catholicos, ad ejusmodi Magistratus idoneos; nam hodie (consueto Hæreticis artificio) Hæretici ad Senatum ex aliis Provinciis advocantur, Catholici vero etiam indigenæ, et viginti, et triginta, etiam ab externo Senatu excluduntur; quo artificio sensim Catholicos prorsus exstirpare cogitant.

Sed cum Deus, et spontanea Civium promissio, tam pulchram Ma^{tti} V^{ræ} occasionem offerant, Religioni Posonium implantandæ, dignetur Ma^{ttas} V^{ra} occasione uti ac eosdem, qui ante Viennæ fuerant, rursus eodem citando, rem ad optatum finem perducere. Pro quo Deus Ma^{ttem} V^{ram} æternum tueatur.

Sacratissimæ Ma^{ttis} V^{æ} Humillimus Capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek eredetije fennmaradt az Orsz. Levéltárban: M. kir. udvari kanczellária levéltára: „Literæ Archiepiscoporum" nr. 26. Csak az aláírás („Archiep. Str.") Pázmány kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik. A dátum meghatározása csak hozzávetőlegesen, más, ezen ügyre vonatkozó levelek tekintetbe vételével történt.

327.

1626. JANUÁR 4. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

A gömöri főesperesség papjaihoz.

Mivel folyó évi Szent Adalbert napjára egyházmegyei zsinatot hirdetett az érsek, azért visitatióra kikiildötte a gömöri főesperességbe Lósy Imre főesperest, és elrendeli, hogy neki mindenben engedelmeskedjenek és kezére legyenek, valamint a zsinaton is megjelenjenek.

Nos Petrus Pazmany, Miseratione Divina Archiepiscopus Ecclesiæ Metropolitanæ Strigoniensis, Locique ejusdem Comes perpetuus, Primas Regni Hungariæ, Legatus Natus, Summus Secretarius et Cancellarius, nec non Sacratissimi Principis ac Domini Domini Ferdinandi Secundi Dei gratia Electi Romanorum Imperatoris semper Augusti ac Germaniæ, Hungariæ Bohemiæque etc. Regis, Archiducis Austriæ, etc. intimus Consiliarius etc.

Universis, et singulis Vice-Archidiaconis, Plebanis, Vice-Plebanis, Capellarum, Altarium et Hospitalium Rectoribus exemptis et non exemptis, aliisque Beneficiatis, cujuscunque Status, Ordinis, Conditionis et

dignitatis existant, in et sub archidiaconatu Comitatus Ghömériensis (sic!) existentibus et ubilibet constitutis, in Xto nobis dilectis, Salutem et Paternam in D^no^ benedictionem.

Cum visitationis officium a Sanctis Patribus pia consideratione fuerit institutum, ut qui ad id muneris vocati sunt, officio suo exequendo, debito tempore secundum muneris sui rationem insistant, et si quæ correctione ac reformatione indigerent, ea commode adimplere et nobis referre valeant.

Præterea cum nos pro officio n^ro^ pastorali, et vocatione, qua a Deo vocati sumus, ad festum Sancti Adalberti Pontificis et Martyris, Patroni scilicet Eccl^æ^ n^ræ^ Strigoniensis proxime futurum, Sanctam Synodum Diœcesanam celebrare decreverimus. Idcirco Honorabilem, Mag^ficum^ Emericum Agriensem Archidiaconum V^rum^, cui cura V^ræ^ visitationis incumbit, ad vos, et Vestri in medium mittendum esse duximus, ut vos et statum Ecclesiarum et Personarum V^rarum^, videat et conspiciat simulque admoneat, ut quilibet V^rum^ ad præfatam Sanctam Synodum, per nos ad festum Sancti Adalberti Ep^pi^ et Martyris indictam, sese in ista Eccl^a^ n^ra^ Tyrnaviensi præsentare debeat. Ideo v^ræ^, et cujuslibet V^rum^ devotioni, in virtute sanctæ obedientiæ, et sub excommunicationis pœna, committimus et mandamus: Quatenus dum et quandocunque idem Archidiaconus Vester, præsentium ostensor, visitationis causa ad vos et vestri in medium pervenerit, eundem juxta Canonum Sanctiones, honore et reverentia, quibus decet excipere, ipsiusque de Christiana et Catholica Religione, pia ac salutaria monita auscultare et observare, ac in omnibus rebus et negotiis Ecclesiasticis eidem parere et obtemperare, Census item Cathedraticos et alios proventus, de medio Vestri, more solito provenire debentes, reddere et administrare debeatis ac teneamini. Secus nullomodo facturi. Præsentibus perlectis exhibenti restitutis.

Datum Tyrnaviæ in Curia Nostra Archiep^pali^, quarta die Januarii anno millesimo sexcentesimo vigesimo sexto.

Petrus Pazmany
Archi-Episcopus Strigoniensis m. p. (L. S.)

Joannes Törös m. p.

Kivül:

Archidiacono Gheömöriensi.

Ezen levél eredeti példánya fennmaradt az esztergomi káptalan magánlevéltárában: „Lad. 56., fasc. 1., nr. 17." Csak az aláírás Pázmány kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. kötetének 250—253. és következő lapjait. Fraknói itt nem említi a gömöri főesperesség látogatását, hanem általában szól az 1626. évi látogatásokról és részletesen is említi a sasvári és barsi főesperességek, valamint a pozsonyi káptalan visitatióit 1626. évből.

328.

1626. JANUÁR 4. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Gömörmegye egyházi és világi rendeihez.

Mivel egyházmegyéjébe kiküldötte a főespereseket az ő főesperességeiknek visitatioja végett, felkéri Gömör vármegye rendeit, hogy Lósy Imre váradi püspök, gömöri főesperesnek e czélra segítségére legyenek.

Nos Petrus Pazmany Miseratione Divina Archi-Ep^{pus} etc.

Universis et singulis R^{dmis}, Magnificis, Generosis, Egregiis et Nobilibus D^{nis}, Prælatis, Baronibus, Comitibus, Capitaneis, Vicecomitibus, Judicibus et Universitati Nobilium, ac Judicibus ac Juratis Civibus quarumcunque Civitatum, oppidorum et villarum, cœterisque cujuscunque status et conditionis hominibus ubivis in Comitatu Gheömeöriensi existentibus et commorantibus, præsentes visuris, Salutem cum favore.

Quoniam pro Officio n^{ro} pastorali, juxta Sacros Canones et publicas Regni Hungariæ plurium Diætarum Constitutiones, Archidiaconos n^{ros}, in ipsa Eccl^{a} nostra Strigoniensi existentes, ad suum quemque archidiaconatum nostræque jurisdictioni subditos Plebanos visitandos dimissuri sumus velimusque eisdem Archidiaconis, in exercendo eorum officio, liberum ubique accessum ac iter patere, hortamur Vos et requirimus, ac nihilominus, in virtute salutaris obedientiæ, Vobis harum serie committimus: Quatenus dum et quando Honorabilis Magister, Emericus Agriensis, Archidiaconus Vester, præsentium vczt (videlicet) ostensor, causa visitationis V^{ri} in medium pervenerit, eundemque ubique pro conditione, et Statu suo honeste excipere, ac ad visitationem et examinationem Plebanorum et aliarum personarum Ecclesiasticarum, simul et Ecclesiarum bonorumque ac proventuum, ad easdem pertinentium, libere ac sine ullo impedimento admittere et acceptare ac admitti facere, eidemque in executione officii sui, non modo non obstare, sed potius omni etiam auxilio adesse, ac denique ubi opus fuerit, et ab eodem archidiacono requisiti fueritis, eidem de salvo et securo conductu usque

ad loca tutiora providere debeatis. Secus non facturi. Præsentibus perlectis exhibenti restitutis.

Datum Tyrnaviæ in Curia Nostra Archiepiscopali, quarta die Mensis Januarii, Anno Domini Millmo Sexcentesimo vigesimo Sexto.

Petrus Pazmany
Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Joannes Törös m. p.

Ezen levél eredeti példánya fennmaradt az esztergomi káptalan magánlevéltárában: „Lad. 56., fasc. 1., nr. 18." Csak az aláírás Pázmány kezeírása. A levél címirata („Nos Petrus Pázmány" etc.) megegyezik a főesperesség papjaihoz ugyanezen napon intézett levelével. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

329.

1626. JANUÁR 5. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Sennyey István kanczellár, váczi püspökhöz.

Sennyey egészségének javulása örömmel tölti el. Több kisebb dolog mellett, a pozsonyi tanácsnak a pozsonyi jezsuita-kollégium felállítása elleni ellenszegülését illetőleg kéri a kanczellár buzgalmát, hogy a király a tanácsra ráparancsoljon. A hadseregnek szállítandó bor és búza elszállítását szorgalmazza. Bethlen miatt, tekintettel a brandenburgiakkal most keletkezett sógorságára, vigyázni kell, mert amint a német háború kiújul, ő is támadni fog; ezért kívánta már a soproni országgyűlésen Eggenberg herczeg a cs. tanács elnöke, hogy a német háborúnak vessenek véget vagy pedig fegyveres készenlétben álljon az ország. A hajdúkat nem kellene az országban felhasználni, mert biztosan Bethlenhez pártolnak át. Koháry Péter részére kér egy királyi megbízólevelet.

Istentül kk az új esztendőben minden jókat kivánok.

Az kgd jámbor szolgája ma hozá meg az kgd levelét. Értettem vala kk beteges állapatját, kin bizony szivből szánakoztam, sőt irtam vala is kk hogy tudósitson egészsége felöl; most értem immár, minemü nagy és veszedelmes accidens volt kgden. Legyen áldott az Ur Isten, hogy kgdet megtartotta és tartsa meg ez után is. Kgd se negligálja magát, hanem az gondokat moderálja és éljen is præservativomokkal.

Szilágyit Körmöczre küldöttem, irtam neki az kgd szolgájától, a ki holnap jó reggel indul, hogy Limpacher urammal tractáljon az kgd adósságának megadásáról.

Hogy kgd az Magyar Camorára megiratja mássát az Prælatusok dolgának,[1] igen szükséges. Nem is kell en kezemhez küldeni, hanem

[1] Ez alatt mindenesetre a főpapok hagyatékának ügyében hozott, 1625. decz. 11. kir. intézvény értendő, melynek másodpéldányát a kamarának megküldeni kéri Pázmány, az ő fenti (jan. 5.) levelében. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 222. l., továbbá a fenti 1626. ápr. 7. és jún. 2-iki leveleket.

immediate küldje nekik kgd. Hanem az Camorának szólló levélnek copiáját kgd küldje meg nekem is.

Az posoniak az ház dolgában nagy akadékot tesznek. Az Pálffi Uraknak[1] mit irtak, communicálták velem az Pálffi Urak, és kivánták, hogy én is megirnám opiniómat. Im megküldtem kk mind az két irásnak mássát, és kérem kgdet, informálja ő felségét, és [Pat]er[2] Lamormaint, és ha felküldenek vagy irnak az posoniak, dirigálja kgd ugy az dolgot, hogy az posoni uraim értsék, kivel van dolgok. És ezt szégyen is volna félben hadni.

Én az bort, buzát mind megadtam volna, de az posoni profuntra (?) nem akarják elvinni, az mi kevés bor hátra vagyon, mely nem teszen ezer akót. Az buzába is két ezer mecz van hátra, sem Filekbe sem Nógrádba nem akarják elvinni, azt mondják hogy elég vagyon. Irtam az Capitánoknak, hogy ezután ne panaszkodjanak fogyatkozásokrul, mert ha defectusok volna, bizony elvinnék az buzát.

Mihent ezt az kevés restantiát beveszik, mellyel régtül fogva kináljuk őket, mindjárt felküldöm az quietanciákat, és rectificáltatom az Census dolgot. Kérem kgdet, az posoniak dolgát ne negligálja, hanem ha az posoniak nem irnak is, ő felsége ex superabundanti irjon az Commissariusoknak, hogy az eleikben adott dolgot végben vigyék.

Az felső országoknak állapotját meggondolván, és az Betlen elméjét ismervén, az uj sógorságnak szele is accedálván, és az menyegző szine alatt az sok hamis biztatások és practicák előttem forogván, [én][3] majd bizonyosan hiszem, hogy ha az külső országok meg nem csendesednek, Betlen is próbál valamit, kire nézve Sopronban egy privata Audientián Eggenberg Herczeg [nagyon][4] sok motivumokkal kérte, hogy ha lehetséges, componálják az felső dolgokat. Ha pedig ez nem lehetne, provideáljanak ugy, hogy imparati non obruamur. Im köztünk vannak az Tiszán tul kihivatott hajdu hadak, kiket nem arra

[1] Pálffy István és Pál grófokat, mint biztosait, küldötte a király Pozsony városához 1625. nov. 20-án, a király által ott állíttatni kívánt nyilvános gimnázium (jezsuiták vezetése alatt, mint kollégium) ügyében. A király a várostól csak helyet és épületet kért, nevezetesen a régi (megszünt) kath. iskola épületét. A tanács erre küldöttség útján igyekezett a királyt a kollégium felállításától eltéríteni, felhozva azt, hogy polgári házat nem engedhet át, mert úgyis kevés teherviselő ház van a városban a sok tehermentes kúria és középület mellett, az iskolaépületet is régi rendeltetésének kívánja visszaadni. II. Ferdinánd Pázmánynak kérte véleményét, de még ezelőtt a Pálffy grófok értesítették Pázmányt e dologról, amit Pázmány sietett a kanczellárnak bejelenteni. A királyhoz véleményét jan. 11. levelében írta meg. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 235—236. l.

[2] E szóból csak az „er" látható, az eleje ki van tépve, még az „er"-ből is az e-nek fele.

[3] Az „én" szóból csak az „n" betű látható némileg és homályosan.

[4] Kitépve lévén a papír, e szó olvasása bizonytalan, mert csak az első és az utolsó betű egy-egy vonása látható.

hittak vala ki, hogy Betlen ellen szolgáljanak in casu quo ipse moveret, hanem hogy az felső országokba küldenék őket. Most immár itt hagyák őket, és nagy fizetéssel kiteleltetik haszontalanul. Kikelettel ezek mint az für (sic!) fiak eloszolnak, és kit Isten ne adjon, ha Betlen megindul, elsőben is ezek állanak melléje, mert örökségek, feleségek, atyjokfiai nagyobb részének az Betlen birodalmában vagyon, és az én vékony itiletem szerint, igen nagy error volna, ha ki azt állitaná, hogy ezekkel Betlen ellen szolgáltasson. Azért nekem bizony ugy tetszenék, hogy ezeket el kellene vinni, vagy ő felsége számára vagy az spanyol király számára, és oda ki szolgáltatnának vellek. Ez a föld is pihenne, és az költséggel is könnyebben reá érkeznének, ha ez után négy vagy öt holnappal fogadnának pro defensione népet, a ki itt köztünk lakos volna, kérem kgdet ezt az én vékony discursusomat jelentse meg ő felségének. És ne hagyja ő felsége, hogy akárminemü informatiokra ilyen nagy periculommal és költséggel neveljen kigyót kebelébe.

Im (?)[1] egy [Expl]icatiot[2] (?) ő felségének az Verebéli állapatrul, kérem kgdet mint frateremet, szerezze meg az Mandatumot kgd ex Consilio bellico Kohári Péterre. Jobb hogy ő vigye végbe ezt az dolgot, hogy sem az uj Generalis. Kgd Isten előtt kedves dolgot cselekeszik, ha ezt elvégezi. Az mandatumot cum Copia, nekem iktassa (sic!) kgd bona commoditate. Kgk nagyobb dolga (sic!) igyekezem szolgálni.

Megbocsásson kgd, hogy iljen sok rut irással bántom kgdet, Isten adja, lássam kgdet jó egészségben.

Szombatba 5. Januarii, 1626.

Kk szeretettel szolgál *Archi Ep. Strig. m. p.*

Ezen levélnek eredeti példánya, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. Kanczelláriai Levéltár: „Litteræ Archi-Episcoporum" 1626. é. nr. 32. Ezen levél az Akadémia könyvtárából került vissza az Orsz. Levéltárba; az Akadémia jelzése most is látható a levél első lapján. A levél mind a négy szövegoldalának alja vízfoltokat mutat és kiszakadás által is megcsonkult, aminek következtében a szövegnek olvasása főleg az 1. és 2. oldalon nehéz és néhol konjekturális. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

[1] Lehet rövidítése e szónak: „írtam." Pázmány elég sűrűn használ ilyen alakot: „In" = Isten.
[2] A levélpapír egy része ki lévén tépve, e szónak csak vége („icatiot") olvasható.

330.

1626. JANUÁR 11. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

II. Ferdinánd királyhoz.

A pozsonyi jezsuita-kollégium ügyében a városnak megírandó királyi válasz (a tanács kérelmének elutasítása) szövegtervezetét felterjeszti, valamint a Pálffy grófokhoz intézendő irat szövegtervezetét is, nemkülönben egy részükre kiállítandó utasítását (lásd alább) is. Kéri a királyt az oly szent ügy sikerének biztosítására.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Majestas, Domine, Domine clementissime.

Quid Posoniensis Civitas in negocio situs seu loci pro Collegio erigendo Majestati Vestræ responderit, demisse intellexi.[1] Meo igitur, et Reverendissimi Domini Cancellarii consilio, ut Majestas Vestra benigne rursum Civitatem requirat, necessarium est. Formula vero literarum ad Civitatem scribendarum ea esse posset, quam Majestati Vestræ sub litera *A)* transmitto.

Præterea: Dominis quoque Commissariis prioribus, nempe Magnificis, Stephano, et Paulo Pálfy, conjunctim, vel divisim constitutis, scribendum videtur ea forma, quæ sub litera *B)* continetur. Et quia Magnificus D. Stephanus Pálfy nunc variis apparatibus pro generalatu Neihauziensi distinetur, seorsim Magnifico Paulo Pálfy Majestas Vestra injungere dignetur, ut negocium hoc cordi sumat. Instructionem vero, juxta quam Domini Commissarii procedere debebunt, sub litera *C)* demisse transmitto Majestati Vestræ. Eandem humillime rogando: ut tam sanctum opus inceptum ad optatum usque finem perducere non gravetur. Deum ex animo orans: ut Majestatem Vestram felicem florentemque diutissime tueatur.

Datum Tyrnaviæ 11. die Januarii anno 1626.

Sacratissimæ Majestatis Vestræ Humillimus Capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

FORMA PROCEDENDI.

Quidnam civibus Posoniensibus per Dominos Commissarios nomine suæ Majestatis proponendum.

In primis: Majestatem Suam libertates Civitatis, tanquam Proprii sui peculii, diligenter defendere, nec quidquam in ejus præjudicium fieri velle. Cœterum intelligant Cives, non esse contra Privilegia, si Majestas Sua, tanquam proprius Dominus Civitatis, in suo peculio

[1] A dolog mibenlétéről lásd fenti, 1626. január 5-iki levélhez (Sennyeyhez) írt jegyzetünket. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 237. l.

unam vel plures domos emat. Imo esse contra omnia Divina et humana jura, et contra æquitatem ac decorum, si Rex deterioris esset conditionis in suo peculio, quam quilibet alius. Liberum est, et de facto conceditur a Posoniensibus, ut non solum nativi Ungari, sed et ex aliis quoque Regnis Advenæ, nec semper bonæ notæ domos pro se emant, quanto magis id Regi licitum? Nec ullis unquam Civitatum Privilegiis ac concessionibus Reges sese hac facultate exuerunt. Itaque errorem hunc deponant Posonienses, quod contra ipsorum libertates fiat, si Sua Majestas domos illic coëmat.

Secundo. Si Civitas Posoniensis propria authoritate, absque consensu Regio, domos in foro Civitatis Scholis erigendis applicavit, et per hoc læsa non sunt Privilegia Civitatis, ne quidem lædentur ex hoc, si Rex Scholam Catholicam eriget. Præsertim cum constet, Matthiam primum idipsum institutum secutum fuisse, ac attributa peculiari domo ædificioque magnifico (sic!) inchoato, fundationes Academiæ fecisse. Suam igitur Majestatem prædecessorum vestigiis insistere velle et ab illis bene cœpta perficere.

Tertio. Quod Civitatis angustias prætendunt. In primis considerare illos par est, has angustias non fuisse impedimentum, quominus Cives pro Scholis in foro amplissimas domos conjungerent. Deinde et hoc attendere debent (quod ipsi quoque fatentur), occasionem ipsos dedisse, ut cogitationem de Gymnasio Sua Majestas susciperet: Nam cum Cives Scholas proprias magno sumptu et expensis continuo, etiam per has temporum difficultates, interteneant, ad quas tamen non erant obligati, et Scholam Catholicam deseruerint totaliter, sine Scholarca, ita ut Catholicorum filii non haberent, a quo instituerentur, cum tamen ad illas Scholas conservandas ex antiqua obligatione tenerentur; et forte neglectus iste in solum Catholicæ Religionis detrimentum ex industria fuit. Quare Sua Majestas titulo Universalis Juris patronatus sui in omnes Ecclesias Ungaricas, quem Jura Regni Suæ Majestati dederunt, poterat optimo jure, sua authoritate, Scholam Catholicam vacuam ac desertam a Magistro et discipulis, adimere et illi providere, etiam in pœnam neglectæ a Civibus obligationis suæ. Maluisse tamen Suam Majestatem placida prius media tentare, et experiri Civium in Suam Majestatem observantiam. Quamvis etiam de beneficio S. Andreæ variæ difficultates moveri potuissent, ob multos defectus per Cives admissos, propter quos Jura etiam titulum patronatus amitti statuunt.

Quarto. Quia Majestas Sua ut clemens Princeps Civitatis angustias considerat, idcirco eum quoque modum proposuit, qui sine ullo Civitatis detrimento perfici potest, si nimirum Scholam Civicam et bene-

ficium S. Andreæ modo ante proposito applicent in usum a Majestate Sua propositum. Idque accedente etiam consensu Ecclesiasticorum, quos in hoc negocio, per eosdem Commissarios Sua Majestas requiri jussit.

Cum igitur intelligant Cives, nihil Suam Majestatem velle, quod quoquomodo libertatibus Civitatis præjudicet, benigne mandat Majestas Sua, ut ambagibus rejectis sese voluntati Suæ Majestatis accommodent. Gratia sua, aliis in rebus, parata sua Majestas Civibus favere.

Ezen levél és melléklete eredeti alakjukban fennmaradtak az Országos Levéltárban, M. kir. udv. kanczellária levéltára „Litteræ Archiepiscoporum" nr. 31. Csak a levél aláírása („Hum. Cap. A. Str.") Pázmány kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

331.

1626. JANUÁR 18. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

II. Ferdinánd királyhoz.

Körmöczön új év után megkezdetvén a pénzverés, az új pénzből 3 darabot küld, hogy a király is láthassa, mily hanyagul történt a pénzverés. Érseki jogánál fogva (pisetum)[1] kéri a királyt, hogy a pénzverést a régibb időből való pénzek mintájára szabályos és egyenlő formában eszközöltesse a körmöczi kamara által.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Ma^{ttas}, D^{ne}, D^{ne} Clementissime.

Cusio novæ Monetæ Cremnicii inchoata est post novum annum. Cæterum moneta ipsa adeo inæqualis est, et sigilla ac rotundatio tam inconcinna, ut credi vix possit. Ma^{ttas} V^{ra} ex adjunctis tribus nummulis id considerare dignetur. Quapropter jure merito vereri possum, ne nova Confusio ac querelæ ex hac negligenti cusione monetæ suboriantur. Cum autem ex benigna Ma^{tt} V^{ræ} voluntate, publicæ Regni Constitutiones curam mihi injunxerint, attendendi, ne errores cusionis monetæ novam in Regno confusionem generent, demisse Matt. V^{ram} rogo, dignetur serio injungere Cameræ Cremniciensi, ut et Sigilla et rotundatio ac figura concinne elaborentur; ad instar veterum monetarum, quarum aliquot Ma^{tti} V^{ræ} demisse exhibeo, Deum Opt. Maximum rogans, ut Ma^{ttem} V^{ram} diu feliciter Imperantem tueatur.

Tyrnaviæ, 18. Januarii 1626.

Sacratissimæ Matt. Vræ Humillimus Capellanus

Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Hum. Cap. A.-E. Strig.") Pázmány kezeírása, fennmaradt: Kais. Hofkammer-Archiv, Wien, „Ungar. Münz- u. Bergwesen", Fascik. 1623—1626. (Nr. 15.267.), Akte. 9. 1626. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

[1] A pisetum-jogra vonatkozólag lásd fenti: 1625. július 21-iki levelet.

332.

1626. FEBRUÁR 1. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Lósy Imréhez; a pozsonyi egyház vizitációját elrendeli.

Nos Petrus Pazmany miseratione divina Archiepiscopus Strigoniensis etc.

Reverendissimo Domino Emerico Lossy electo episcopo Varadiensi ac in spiritualibus Vicario nostro Generali. Cum pro nostri Archiepiscopalis officii munere ac in Sacro Concilio Tridentino editorum canonum observatione, in Ecclesiis nostræ curæ ac solicitudini commissis, pietatis ac ecclesiasticæ disciplinæ conservandæ amplificandique cultus divini studio, visitationem fieri velimus, multis vero impedimentis distineamur, quo minus eam in propria persona peragere possimus, D. Vestræ Reverendissimæ, tanquam Vicario nostro Generali, conformando nos in hac re decretis Concilii Tridentini, visitationem Ecclesiæ nostræ Collegiatæ Posoniensis, tam in capite, quam membris, Dominica secunda Quadragesimæ, hoc est die octava proximi mensis Martii inchoandam ac diebus immediate consequentibus, debito ac legitimo modo perficiendam committimus, dantes et concedentes eidem ad hanc visitationem juxta Sacrorum Canonum instituta peragendam, plenam et omnimodam potestatem ac facultatem. Hortamur itaque ac paterne monemus Reverendissimam Dominationem Vestram, ut postpositis aliis curis et negotiis hanc necessariam visitationem, in præannotato termino inchoare, diebusque consequentibus legitime peragere atque acta ejus et decreta in formam authenticam redigi curare, nulla ratione prætermittat. Quam nostram de Visitatione hac voluntatem D. Præposito et Capitulo dictæ Ecclesiæ nostræ Posoniensis, aliis litteris nostris significari curavimus: Commisimus autem et mandavimus eisdem, ut D. Vestram Reverendissimam ad Visitationem a Nobis designatam omni, qua par est, reverentia ac obedientia suscipi (sic!) et cum rerum necessariarum apparatu prompti (sint?), quod futurum omnino ex mandato nostro, non est, quod dubitetur.

Posonii 1. Februarii anno 1626.

Ezen levél egykorú másolata, mely nem Pázmány kezeírása, a prímási egyházi levéltárban (Esztergom) van „Acta Visitationalia Nr. 2119—2129.“ jelzésű dobozban 2124. sz. alatt, egy, ezen vizitáczió leírását tartalmazó füzetben a 2—3. lapon. Ezen füzet szövegében Pázmány kezeírásával széljegyzetek, toldások és kiigazítások láthatók. Fenti közlés ezen példány alapján történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 253. l., 1. j.; 270. l., 2. j.; P. P. élete (Tört. Életrajzok) 197. l.

333.

1626. FEBRUÁR 1. *Kiadatlan.*

POZSONY.

A pozsonyi prépositthoz és a pozsonyi káptalanhoz (ugyanazon ügyben).

Nos Petrus Pazmany . . .

Venerabilibus Fratribus D. Præposito et Capitulo Ecclesiæ Posoniensis, salutem in Domino sempiternam.

Ab eo tempore, quo divinæ benignitati placuit, ut Nos ad sustinendum munus pastoralis officii in Ecclesia Metropolitana Strigoniensi assumeremur, nihil habuimus magis in votis, nec ullius rei cogitatio crebrius animum nostrum sollicitavit, quam ut ecclesiarum nostræ curæ concreditarum statum et ordinare, cultusque divini in iis administrationem, nec non ecclesiasticarum personarum munia et functiones exacte videre et intueri possimus; inde enim officii ac muneris nostri rationes pendere videbamus. Quocirca frequenter laboravimus, ut ex præscripto sacrorum canonum, visitationes earundem Ecclesiarum susciperemus. Verum pio ac salutari huic nostro consilio infelices bellorum motus, tumultusque intestini continue vigentes, obstiterunt. Quamquam autem ne nunc quidem tuta ac omni ex parte secura tranquillitate fruamur; dum tamen subit animum, quod sicut hactenus ex ulteriori tranquillitatis exspectatione non exiguum sensit detrimentum vigor disciplinæ ecclesiasticæ, ita in posterum periculum sit, ne sensim omnino dilabatur: captata præsentis temporis quali quali occasione, ut vigor ille reparari utcunque possit, visitationem prædictarum ecclesiarum nostrarum, ad normam sacrorum canonum, omnino instituendam esse decrevimus. Inter reliquas ecclesias vero nostras Posoniensis Ecclesiæ visitationem, Dominica secunda proximæ Quadragesimæ, hoc est die 8. Martii, inchoandam ac diebus sequentibus debito modo prosequendam ac terminandam ordinavimus. Cum autem variis curis Nos ipsi distineamur, nec in propria persona salutarem hanc visitationem peragere possimus, commisimus ejus peragendæ curam Reverendissimo Domino Emerico Lossi electo episcopo Varadiensi, Vicario nostro Generali, attributa illi plena facultate ac potestate ad totius hujus visitationis negotium, nostro nomine, rite et legitime, ex præscripto Canonum peragendum et obeundum. Quocirca vestris Fraternitatibus mature et in tempore intimamus, salutarem visitationem ecclesiæ illius Posoniensis in præanno-

tato termino, a præfato vicario nostro, Deo adjuvante, omnino esse suscipiendam. Quoniam autem non pauca sunt, quæ ad visitationem erunt deducenda et quæ tempus quoque requirunt, ut in ordinem redigi et in promptu haberi queant, Fraternitatibus vestris mandamus, ut ea mature in ordinem redigere et in promptu habere non intermittant, seseque ita componant, ut interrogationibus, quæ tempore visitationum juxta sacrorum canonum usum fieri consueverunt, prompte et sine longiori mora, respondere possint, quo sic et curæ ac solicitudines Domini Visitatoris subleventur et dispendia pretiosi temporis evitentur. Mandantes insuper, ut dictum D. Vicarium ac Visitatorem nostrum debita obedientia ac reverentia suscipiant ac prosequantur.

Posonii 1. Febr. Anno 1626.

Ezen levél egykorú másolata fennmaradt a prímási egyházi levéltárban (Esztergom): „Acta Visitationalia. Nr. 2119—29." jelzetű dobozban 2124. sz. alatt, egy, ezen visitatio leírását tartalmazó füzet 3—4. lapján. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 253. l., 1. j., 270. l., 2. j.; P. P. élete (Tört. Életr.) 197. l.

334.

1626. FEBRUÁR 11. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Lamormain Henrik jezsuita atya, udvari gyóntatóhoz.

Informálja Lamormaint a pozsonyi jezsuita-kollégium ellen a tanács által szervezett cselszövésről. A városi közgyűlésre a katholikusoknak csak egy részét hívták meg, és mikor ezek a királynak szándékát, hogy a felállítandó kollégium részére a régi kath. iskolát elfoglalja, teljesítendőnek mondották, leszavazták őket a lutheránusok, sőt majdnem bántalmazták is őket. Ennek megfelelően volnának a város Bécsbe menesztendő követei a király által fogadandók és megkorholandók. Javasolja továbbá a nádort megbízni a pozsonyiak megpuhításával és az iskolaépület lefoglalásával.

Reverende in Christo Pater.

Pax Christi.

Diabolus odoratur fructum Collegii Posoniensis atque idcirco per suos Ministros omnia movet impedimenta. Senatus convocavit Communitatem, sed ita, ut Lutheranos omnes adesse jusserit, ex Catholicis paucos vocavit, vix triginta duos. Catholici aperte assensi sunt, ut Schola Catholica Imperatori permittatur, idque valide multis rationibus urserunt; atque inter alia, quod quemadmodum Catholici de Schola Lutherica nil disponunt, ita vicissim Lutheranos non debere curare,

si Catholici Catholicæ Scholæ res agerent. Multitudine obruti sunt Catholici, et fere cum ignominia tractati. Certe ob hanc constantiam, magnum odium incurrerunt, et si hac in re aliquid obtinerent hæretici, verendum esset, ne animo fracti, segnes ad majora fierent.

R. V^{a} quæso significet Suæ M^{tti,} meam opinionem his punctis contineri. 1. Legatis Communitatis exprobrandum serio, quod in re tantilla tot difficultates faciant. Et cum Schola illa Catholicorum sit, quandoquidem Catholici consenserunt, ut Suæ M^{tti} Schola permittatur, non habere Lutheranos ullam facultatem resistendi, sed M^{m} Suam ex assensu Catholicorum omnino occupaturam Scholam.

2. Exprobretur, quod Senatus mala fide agens Catholicos plurimos non convocarit.

3. Jubeantur hæc ad suos Principales perscribere et interim Viennæ præstolari.

4. Quia privilegia prætendunt, Suam M^{m} velle scire privilegia illorum.

Præter hæc vellem ego, si M^{as} Sua, incipiendo a primo hujus Commissionis actu, omnia colligi scripta, et Palatino pro opinione transmitti curaret, et quidem per ipsos ablegatos Posonienses. In specie autem hoc a D. Palatino quæreretur, an Sua M^{as} post assensum Catholicorum possit Scholam Catholicam etiam invitis Lutheranis meliorare. Simul etiam ad partem innueretur D. Palatino, ut serio persuaderet Civibus, ne obluctentur Su^{æ} Mis voluntati; et dicere illis clare, quod ipsi laborant, ut Religionem Catholicam stirpitus evellant, sed Suam M^{m} laboraturam vicissim, ut augeatur Religio.

Hæc mihi nunc opportuna videntur. Et quia paulo post Judicia hic celebrabuntur, injungat Sua M^{as} D^{o} Palatino, ut Catholicorum consensu habito, curet nomine Suæ Mis Scholam occupari.

His me R. V^{æ} commendo.

Posonii 11. Febr. 1626.

R. V^{æ} Addictissimus

Archi-Ep. Strig. m. p.

Ezen levél eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. udvari kanczellária levéltára, „Literæ Archiepiscoporum" nr. 30. Külső czímirat nincs rajta; a czímzett személy a levél belső adataiból és a Lamormainhoz intézett más levelekből volt megállapítható elég valószínűséggel. (Lásd a fenti 1626. január 5-iki levelet, Sennyey kanczellárhoz, ahol az 5. bekezdésben szintén a pozsonyi üggyel kapcsolatban említtetik P. Lamormain.) Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora II. k., 238. l., 2. j.

335.

1626. FEBRUÁR 25. ELŐTT. *Kiadatlan.*

Pázmánynak a pozsonyi kath. iskola felállítása ügyében a pozsonyi városi tanácshoz intézett irata.

Propositio facta Senatui.

1°. Discurri nuper cum D. Mag^co^ Civium non nomine Suæ Ma^ttis^, sed proprio. Nam licet Sua Ma^ttas^ peculiaribus literis mihi quoque scripserit de negotio, quod vertitur, tamen ego hucusque tacui. Nunc vero ut et obligationi meæ Pastorali satisfaciam, et benevolentiam, quam erga hanc Civitatem semper habui, ostendam, per modum discursus proponere volui, quæ mihi occurrunt.

2°. Moneo igitur, ut rem diligenter considerent, nec aliquid admittant, quo Sua Ma^ttas^ offendatur. Nam Ma^ttas^ Sua nihil ab illis petat, quod per se, absque consensu Senatus, facere non posset. Siquidem Suas Ma^ttas^ potest emere domos, quas vult, nec impediri id per quempiam potest. Et revera emisset, et emptura est certo certius, nisi ad humilem Senatus instantiam, ob angustias Civitatis maluisset aliam viam inire. Deinde cum tam diu Schola Catholica neglecta fuerit, ad cujus conservationem vigore Privilegiorum Civitas obligabatur, et toties admonitus Senatus non prospexerit, sicque filii Catholicorum erudiri non possint, templumque et Schola desererentur: Sua Ma^ttas^ ea de re per humilem supplicationem requisita suo jure uti potuit et Scholæ providere; ac insuper cum Senatus ipse diffiteri non possit, Catholicos consensisse, ut Sua Ma^ttas^ provideat Scholæ, hoc quoque titulo et Ma^ttas^ Sua potest Scholam Catholicam meliorare. Nec Lutheranorum resistentia obsistere potest, nisi velint D. Senatores, ut Catholicorum resistentia obsistat, quo minus Lutherani Scholas suo modo habeant. Cum igitur Schola illa Catholicorum sit, non Lutheranorum, et Catholici consentiant, secundum omnes leges Sua Ma^ttas^ potest illam Scholam erigere, meliorare etc. Præsertim cum hoc absque ullo novo Civitatis sumptu velit facere, quod valde notandum est; sicut et illud, quod cum Sua Ma^ttas^ permultas gratias Civitati multorum Millium florenorum præstare soleat, indecorum videtur, ut decem ulnas terræ seu situs Civitas Suæ Ma^tti^ illibenter concedat.

3°. Si in re tam clare justa Senatus difficultatem faciat, omnes merito intelligent, id fieri solum in odium Catholicæ Religionis, eo quod

vellent nec filios Catholicorum erudiri nec Templum frequentari. Hanc autem opinionem augere non expedit Senatui, nec est conforme Legibus Regni. Si enim alii impediri nolunt in suæ Religionis negotiis, certe nec Catholici patientur se impediri.

4°. Suspicionibus vanis et falsis persuasionibus audio deterreri homines ab hac re, nam quidam dicunt fore, ut vinum educilletur in S. Andrea vel in nova Schola. Sed ego assecurabo, quod nunquam in Schola vinum ullum educillabitur. Vel si ita velit Civitas, procurabo, ut Sua quoque Ma^ttas^ ea de re assecuret. Domus vero S. Andreæ maneat, ut modo, et in platea Canonicali una domus simplicis beneficii applicetur pro Canonicali domo, loco domus Custodis. Cætera Nos Ecclesiastici inter nos transigemus. Alii dicunt fore, ut Jus Patronatus Templi, Jus Cap^li^ et Plebani etc. periclitetur. Sed et hoc quoque assecurabit vel Sua Ma^ttas^ vel ego, quod Jus Patronatus illæsum maneat, Jus ittem omne Parochi, et Cap^li^. Imo et magistrum Scholæ Civitas interteneat; sed interim Ma^ttas^ Sua ædificatis Scholis Academiam absque ullo sumptu Civitatis exstruet, et alios Professores intertenebit.

5°. Quod D^ni^ Senatores Communitatem ad hoc examinandum advocare volunt, licitum illis est; sed tamen cum novas Scholas erexerunt pro Lutheranis, nescitur, an tunc vota Communitatis exquisiverunt. Et opinio est, in hujusmodi rebus, quas D. Senatores impedire volunt, idcirco solum advocari plebem, ut quod ipsi faciunt, non videantur facere ipsi.

6°. Si ad has Conditiones accesserint D. Senatores (certum enim est Communitatem ab illis regi), is ordo in exequendo sequendus, ut D^nis^ Commissariis, qui hoc tractarunt, satisfiat. De quo ego libenter meam Sententiam aperiam, si ad substantialia condescenderint, et ex Beneficiatis Domibus unam designaverimus, pro Canonicali domo, in cujus reædificationem ego de meo Quingentos florenos addam ad dispositionem Capituli.

Ezen, dátum és aláírás nélküli Pázmány-levélnek egykorú másolata fennmaradt az Orsz. Levéltárban: M. kir. kincstári levéltár, Acta registr. Collegii Poson., fasc. 4., nr. 1. alatt. Fenti közlés e másolat alapján történik. A dátum hozzávetőleges meghatározásánál támpontúl a következő (február 25.) levél szolgált. Lásd alább.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora II. k., 239—240. l.

336.

Kiadatlan

1626. FEBRUÁR 25.

POZSONY.

Lamormain H. jezsuita atyához, udvari gyóntatóhoz.

A pozsonyi régi katholikus iskolaepület átengedése a felállítandó kollégium részére legczélszerűbb volna, mert a templom mellett, egészséges helyen van és elkerülnék a városi terhek alól való mentesség miatti pereskedést, azon eshetőségre való tekintettel, ha teherköteles polgári házat vennének meg e czélra. Jelzi, hogy sikerült a tanácsosokkal való személyes tárgyalás és egy írásbeli előadmánnyal a nehézségeket eloszlatni. A czél elérése végett meg kellene (pro forma) kezdeni a polgári ház vétele iránti tárgyalást. Javaslatokat tesz, miként kell hatni a városnak meg Bécsben levő követeire; a városra rá kell írni királyi dekrétummal

Reverende in Christo Pater.

Pax Christi.

Magnum aliquod bonum ex Collegio Posoniensi Diabolus odoratur. ideoque lapidem omnem movet per suos, ut impedimenta iniiciat. Ego quidem certe semper consultius judicavi, ut penes summum templum in fundo Ecclesiastico erigatur Collegium. Nam nusquam in ista Civitate situs salubrior et altior est; et præterea si domus Civicæ emerentur, ab oneribus et servitutibus Civilibus vix liberari possent. Nam liberæ Civitates, ex Privilegiis, contendunt, non posse per Reges libertate donari Civicas domos intra moenia Civitatis. Unde cum mea domus Tirnaviensis Civica fuerit, licet ego per Suam M^ttem^ libertate illam donari obtinuerim, nunc tamen graviter cum Civitate litigare debeo, et exitum litis ignoro. In hunc labirinthum nollem coniici Collegium.

Cum igitur viderem Posonienses, etiam Catholicos, variis suspicionibus præjudiciorum ex Scholæ Catholicæ assignatione, titubare, tractavi his diebus cum Senatoribus privatim, ac etiam communiter; ac tandem ex omnibus discursibus velut succum excerpendo, scriptum quoddam illis dedi, cujus Copia habetur sub I^ra^ *A)*, quo scripto,[1] ita difficultates omnes sublatæ sunt, ut nullam prorsus rationem Senatus dare possit, cur voluntati Catholicorum Lutherani non acquiescant. Catholici enim constanter urgent, Suæ M^ttis^ propositioni acquiescendum. Imo cum ad me legatos destinarent, qui dilationem negocii urgebant, nemo Catholicorum talem legationem suscipere voluit, quum dicerent, se contrarium judicare.

Intelligo vero, ipsos Lutheranos resolvisse, malle se Scholam concedere, quam ut Civicæ domus emantur.

Quocirca mihi videretur agendum esse de emptione domus, ut hac ratione tanto facilius inducerentur ad scholam concedendam.

[1] Ez alatt mindenesetre Pázmánynak imént közölt: „Propositio facta Senatui“ czímű irata értendő

Itaque judicarem Suam M^m debere D^no Palatino Decretum mittere, ea formula, quam sub litera *B)* transmitto. Eodem tempore, ad Cameram quoque scribendum ea forma, quam sub litera *C)* mitto.

Præterea, quandoquidem D^s Cancellarius illic non est, aliquis ex D^nis Germanis per Suam M^ttem deputandus esset, qui Nuncios Posoniensium Viennæ existentes advocaret, ac nomine Suæ Mis illis serio exprobraret, quod licet Catholici, quorum est Schola Catholica, Suæ M^tti concesserint locum exiguum Scholæ, tamen Lutherani adhuc tergiversentur. Suam M^m nunquam existimasse, quod tam exiguum situm (sic!), qui vix decem ulnarum sit, Suæ M^tti tam ægre concederent. Quocirca scriberent suis principalibus, ut Suæ M^tti scriptotenus quam primum se declarent, velintne consentire etiam Lutherani, ut situs ille Suæ M^tti cedat, vel non. Habere enim M^m Suam modos et vias justissimas, quibus etiam contra voluntatem Lutheranorum, locum illum obtineat. Scribant vero suis principalibus, Suam M^m omnino resolutam esse, Scholam Catholicam illic erigere. Si enim Lutheranis licet Scholas erigere et meliorare, nolle M^m Suam, ut Catholici sint deterioris conditionis.

Hæc punctatim et efficaciter inculcanda iudicarem. Nam et ipsi Lutherani nil aliud occinunt, quam se Majestatem Suam requisivisse, resolutionem a Sua M^tte expectare, nec posse deliberare ante hanc resolutionem Suæ Mis, an daturi sint, vel negaturi sint.

Quæso R. V^a agat cum Sua M^tte, ut hæc quam primum fiant. Et forte Decreta tantisper in suspenso teneri possent, donec ad hanc Suæ Mis declarationem Cives aliquid rescribendo dicerent. Ego singulos fere primarios Lutheranos advocavi, ac privatim cum illis egi, et satis perplexos reddidi, forte flectentur ad Cæsaris declarationem. Si resistant, tunc per Decreta agendum.

Si D^nus Cancellarius illic esset, hoc labore liberarem R. V^m, sed necessitas et rei magnitudo cogit, ut in causa Dei R. V^m requiram.

De Constitutione Census nihil scribo. Scio R. V^ae cordi esse.

Ego cras Deo dante Sellyam ibo, dies aliquot illic hæsurus. Valeat R. V^a et pro me oret.

Posonii 25. Febr. 1626.

R. V^ae Addictissimus

Archi-Epus Strig. m. p.

P. S. Hæc omnia jam perscripseram, cum Senatus, missis ex suo ordine duobus, significat mihi, Nuncios ipsorum jam rediisse, accepto per D^num Ferenczffi responso Suæ Mis, quod ad futuram Dominicam

habituri sunt Suæ Mis resolutionem: licet ergo coram loqui non liceat jam Nunciis, quum illinc recesserint, in reliquis tamen nihil de mea opinione muto. Et decreta expedienda puto. Posset vero illa admonitio per D. Palatinum hic præmitti, antequam ulterius progrederetur.

Ezen levél eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. udv. kanczellária levéltára „Literæ Archiepiscoporum" nr. 29. A czímzett személyének (Lamormain) megállapítása csak konjekturális, tekintettel mégis a Lamormainhez intézett egyéb levelekre; (lásd a fenti, 1626. január 5-iki, Sennyey-hez írt levelet is); az eredeti példányon nincs megnevezve a czímzett. Mindenesetre egy bécsi jezsuita, és pedig első sorban a pázmáneumi regens vagy az udvari gyóntató jöhetnek tekintetbe, de az utóbbi mellett az szól, hogy a királynál való közbenjárást kéri tőle Pázmány és pedig azért, mert a magyar kanczellár (Sennyey püspök) épen nem volt Bécsben. A dolog még valószínűbb, ha megfontolásra vesszük, hogy Lamormain 1624—1626. évek közt a Pázmáneum regense is volt. *(Fraknói V.:* P. P. és kora II. k., 133. l.) Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.:* P. P. és kora II. k., 241 l., ahol *Fraknói* a czímzettben „egy bécsi papot, valószínűleg a királyi gyóntatót" sejti.

337.

Kiadatlan.

1626. MÁRCZIUS 12.

SELLYE.

Caraffa Károly aversai püspök, bécsi nuntiushoz.

Az Inquisitio-Congregationak a szentek tisztelete körül előforduló visszásságok elleni decretumának megküldését megköszöni. A püspökök confirmationalis taxái ügyében nem kapta meg a nuntius levelét, amely szerint a czímz. püspököknek megerősítés előtt nincsen helyök az országgyűlésen. Kéri a taxák mérséklését és rendbe jön a dolog. Ellenkező esetben ő (az érsek) sem képes a püspököket elviselhetetlen terhek elvállalására kötelezni. A tervbe vett letiltástól óva inti a nuntiust, főleg az országban levő túlnyomó számú akatholikusok miatt. Szent-Gotthardnak a kiváltás után a czímzetes püspökök kezére való adását nem helyesli, ő (Pázmány) túlnyomóan a maga költségén akarja kiváltani azért, hogy iskolákat állíthasson; ha a pápa ezt nem helyesli, kész abban hagyni az egész dolgot. Kéri a pápának informálását az ország szánandó állapotáról.

Ill. ac R. D. mi observandissime.

Septima Martii scriptas Illmæ D. V. literas accepi, et quod edictum Sac. Inquisitionis de sanctorum cultu mihi communicare voluerit, gratias maximas ago. Utinam eo loco essent res Ungariæ, ut freno egeremus in sanctorum cultu. Sed proh dolor, ne credi quidem posset Romæ, quantum hic veneratio sanctorum et cura religionis, fervor refrixerit.

Scribit Ill. D. V. se ante mensem scripsisse et per D. Cancellarium literas misisse ad me, quibus monebat, ut episcopi titulares beneficium confirmationis obtinerent, alias Suam Sanctitatem declaraturam non posse ipsos habere consessum in comitiis.

Sciat I. D. V. me illas literas non accepisse. Quando D. Cancellarius proficiscebatur, significavit quidem se literas ab I. D. V. accepisse, sed illas reperire, ac mihi tradere non potuit, nec ego scire possum, quid in illis literis scriptum fuerit. Interim vero I. D. V. in memoriam revoco, Sopronii Prælatos titulares demisse suam prætentionem repræsentasse. Ego non credo, quod induci se patientur, ut a veteri modo procedendi in hisce confirmationibus recedant. O si Sacra Congregatio miserabilem statum Episcoporum Ungariæ nosset, condoleret, ac pro suo zelo onera ipsorum supportaret.

Quocirca I. D. V. rogo, ne ipsius tempore nova taxa imponatur, sed Bullæ, sicut antea solebant, expediantur. Quod si fiat, nulla est ex parte titularium et aliorum Episcoporum difficultas, si quid autem insolitum petatur, ego me ab hujus negotii tractatione eximo, nec a modo in posterum hac de re acturus sum. Nam cultus et veneratio, quam S. S. Apost. debeo, illuc flectunt, ut pro meo posse obsequar in omnibus, et episcopis injungere non possum, ut insolitis oneribus gravari se patiantur.

Illud tamen pro mea sinceritate præmoneo, ne ad ejusmodi extrema veniatur, quæ I. V. D. memorat, nam tunc appareret, quantum ejusmodi pœnis tribuant ii, qui jugum religionis cath. excusserunt et quorum maxima pars est apud nos.

De S. Gothardo nihil mihi coram locutus est D. Cancellarius, sed ex itinere scripsit mentem I. D. V. esse, ut si redimantur ea bona, titularibus episcopis applicarentur, quod sane magnam mihi admirationem attulit. Nam titulares Episcopi pro honesta sua sustentatione canonicatus et alia beneficia habere possunt, sed Ungaria scholis indiget, pro quibus erigendis ego, si possem, sanguinem funderem, et quia redemptio bonorum S. Gotthardi majori ex parte mihi incumbit (nam præter malam monetam duorum millium florenorum nemo quidquam hactenus intulit),[1] clare et aperte me declaro in nullum alium usum me illa bona redempturum, quam in erectionem scholarum. Id si S. Sant. non adlubescat, hac hora cogitationem omnem de ejus redemptione depono, nec unquam post hac de re I. D. V. scribere volo. Videat Sanctitas Sua, an melius sit in manibus hæreticorum ea bona hærere. Si, quod res est, dicendum est D. I., Nos tanquam abortivum, quod proiicitur a vulva, habemur, scio causam esse, quia Optimus Pontifex statum miserabilem rerum nostrarum non novit; nam si nosset, tantum abest, ut in hujusmodi rebus remora fieret, ut potius liberali manu hujusmodi conatus adjuvaret. Nam certe illa fuit semper

[1] Lásd a fenti 319. számú, 1625. november hóban II. Ferdinándhoz írt levelet, ahol P. a váltságösszegnek a püspökök „contributio"-ából való előteremtését hozta tervbe.

S. illius Sedis pietas, ut conantes juvaret, volentes excitaret. I. D. V. rogo informet de rebus nostris Suam Sanctitatem. His I. D. V. manus veneror eidemque a Deo felicitatem omnem precor.

Selliæ 12. Martii 1626.

Ill. D. V. Servitor addictissimus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Kivül:

L'Arcivescovo di Strigonia al nuntio di Germania.

Ezen levélnek eredetije, melyen csak az aláírás („S. a. Arch.-E. Strig.") P. P. kezeírása, fennmaradt a „Congreg. de Propag. Fide" római levéltárában: „II. Lettere di Germania, Bœmia, Ungheria, Polonia." 1627. é. Vol. 67. fol. 182. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.:* P. P. és kora II. k. 281—282. l.; 230. l., 2. j.

338.

1626. MÁRCZIUS 25. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Caraffa Károly aversai püspök, bécsi nuntiushoz.

Jelenti, hogy többször sürgette, hogy a czímzetes püspökök kérjék megerősítésüket, most végre értesülvén a nuntiustól a régi díjmérséklés visszaállításáról, meg fog szűnni minden akadály. Szent-Gotthardra nézve kijelenti, hogy terve szerint annak javai a győri püspök kezére volnának adandók, hogy a jövedelmeket egy jezsuita kollégium fenntartására fordítsa. Hogy Bécsben és Olmützben a jezsuita kollégiumokban alapítványi helyek volnának magyarok részére, nem tudta eddig, pedig 50 növendéket is küldhetne. Kér erre nézve értesítést. De ha ily alapítvány nem is volna, kéri 5—5 növendéknek elhelyezését a nevezett intézetekbe. A római magyar kollégiumban a háborúk miatt volt kevés növendék ez utóbbi években, de némi akadály az is, hogy ezen kollégiumba csak kollégiumi (jezsuita) rectorok ajánlhatnak növendékeket. Kéri az ajánlás jogát maga részére; ez esetben mindíg lesz elég növendék.

Illme et Revme Domine observandissime.

Literas Illmæ Dominationis Vestræ 20. Martii exaratas accepi. Optassem equidem priores vidisse, quas D. Cancellarius non reddidit;[1] nunc vero, quæ mea tenuis opinio sit de utroque puncto a Vestra Illma D. proposito, sincere aperiam.

Quod igitur ad Episcopos nominatos, præsertim titulares, spectat, ego certe ex animo cupio, ut omnes sint diligentes in obtinenda Apostolicæ Sedis confirmatione; nec intermisi, quin urgerem sæpius, ut id facerent; prætenderunt, plus aliquid ab ipsis nunc exigi, nec paupertatem ipsorum parem expensis esse. Quia vero ex literis Illmæ D. V. intelligo, ipsos in antiquo usu relinquendos, non puto ullam fore difficultatem.[2]

[1] Lásd ezen elveszett levél említését a fenti, márczius 12. levél 3. bekezdésében.

[2] A taxák ügyében azonban a kúria még 1626. év elején ismét megvonta engedményét és Dallos Miklós győri püspöktől a Rómába küldött 200 aranyon felül még 800 aranyat követelt. Ez provokálta Pázmány újabb (1626. júl. 27.) levelét a nuntiushoz. (*Fraknói*, P. P. és kora II. k., 282. l.)

In negotio S. Gothardi, quæ Illma D. Vestra ad me scribit, intelligo. Itaque nisi memoria fallit, credo me aperuisse Illmæ D. Vestræ mentem meam. Cum enim ultra Danubium nullum collegium Patrum Societatis Jesu habeamus, in quo juventus nobilis erudiretur, optabam ego Collegium, in aliquo oportuno loco, per nos eligendo, ita erigi, ut ex reditibus illius Abbatiæ sustentaretur. Et quia Patres Societatis in Ungaria bona stabilia possidere non possunt, Abbatiam illam Episcopo Jauriensi, pro tempore existenti, administrandam committi volebam, ut Episcopus integros abbatiæ reditus pro collegio administraret. Hæc fuit ab initio mens mea, et cum Sua Majestate Cæsarea (cujus nomine fieri debet redemptio nostro sumptu) hoc modo transegeram. Atque ex hac simplici veritatis declaratione, dubia quæ in punctis transmissis continentur, soluta manent.

Cæterum, quia in secundo puncto, ab Illma D. Vestra transmisso, significatur, a Sede Apostolica Viennæ et Olomucii fundata esse pro natione Ungarica loca, sed non reperiri, qui ad dicta collegia promoveri possint, majorem in modum rogo Illmam D. Vestram, velit hoc punctum mihi declarare. Nam ego equidem certe nullam talem Sedis Apostolicæ fundationem novi. Forte Sedes Apostolica inter alumnos Pontificios Viennenses et Olomucenses voluit aliquos etiam Ungaros recipi? Id si ita est, certe nobis non constat. Nam si pro quinquaginta Ungaris locus in illis alumnatibus esset, facile alumnos haberemus. Quapropter, summo quo possum affectu Illmam D. Vestram rogo, ut hanc fundationem Sedis Apostolicæ mihi significare dignetur; et si forte talis fundatio non reperiatur, Sanctitas Sua et Sacra Congregatio Fidei propagandæ, hanc cum natione Ungarica gratiam faciant, ut in alumnatu pontificio Viennæ quinque, Olomucii quinque alumni Ungari, ad præsentationem Archiepiscopi Strigoniensis, vel sede vacante, ad præsentationem Capituli Strigoniensis, recipiantur. Summi beneficii loco tota natio Ungarica hanc Sanctæ Sedis gratiam reponet, Illmæ quoque Dominationi Vestræ omnes obligati erimus.

Ad collegium Ungaricum Romanum quod spectat, fatendum est, paucos ibi his annis fuisse, quia, ut Illma Dominatio Vestra novit, totis sex annis Ecclesiastici furorem hæreticorum vix declinarunt: sed et illud moram fecit, quod nec ad meam, nec ad alterius Episcopi commendationem alumni Romæ recipiuntur, nisi rector aliquis Societatis examinet, examineque Romam misso, responsum det. Sacra Congregatio efficiat, ut Pater Generalis Societatis, admitti curet, quos Archiepiscopus Strigoniensis, examinatos et idoneos repertos, illuc mittet: Ego postmodum daturus sum operam, ne alumni ibi desint.

Sed nunc, cum illius alumnatus cura nulla nos tangat, nec jus præsentandi alumnos habeamus, culpa nostra non est, si desint alumni.

Utinam viderent Illmi Domini Cardinales necessitates ac vastitates religionis in Ungaria, non duo triave Collegia, sed viginti ac plura necessaria esse deprehenderent. Nam certe in hoc tanta licentia hæresis, nullus alius modus est reparandæ Religionis, quam si a Patribus Societatis Juventus erudiatur.

Hæc ego Illmæ D. Vestræ confidentissime scribo, obnixe rogans, ut negotia ista Dei ac religionis suo patrocinio promota velit; Cujus manum veneror, ac felicitatem ex animo precor.

Selliæ 25. Martii A. D. 1626.

Illmæ D. V. servitor devotissimus

Archiepisc. Strigonien m. p.

Eredetije a S. Congregatio de Propaganda Fide római levéltarában: „Lettere di Germania", Vol. 66., fol. 9. Csak az aláírás („Serv. dev. A. Str.") P. P. kezeírása. Fogalmazványa, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az egyetemi könyvtárban: Pray-gyűjtemény XXXII. köt., fol. 26b—27b. Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 230. l., és 282., 283., 286. l.; u. a., Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a Szentszékkel III. 1092—1093.

339.

1626. MÁRCZIUS 30. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Mutius Vitelleschi-hez, a Jézus-társaság generálisához.

Megköszöni az 1625. decz. 11. levelére kapott (febr. 7.) választ. Kér értesítést arról, hány üres hely van magyarok részére a Collegium Ungaricumban, valamint az olmützi és gráczi szemináriumokban.

Admodum Rde in Christo Pater observandissime.

Literas Paternitatis Vestræ in meo negotio, de quo Suam Sanctitatem consultam cupiebam, accepi. Et pro charitate, quam spirant, gratias ago, ac in Vestræ Paternitatis judicio conquiesco.

Ceterum Illmus Nuncius Apostolicus Viennensis communicavit mihi scriptum quoddam Congregationis de fide propaganda, in quo queruntur, quod Romæ in Collegio Ungarico, et etiam Viennæ ac Olomucii in Alumnatu a Sede Apostolica fundato, non habeantur Ungari.[1]

[1] Ezen kollégiumokba küldendő magyar ifjakra nézve lásd Pázmánynak érdekes nyilatkozatát az 1626. márczius 25. levélben (a bécsi nuntiushoz).

Itaque, ne querelis his occasio detur, Paternitas Vestra curet mihi significari, quotnam Juvenes submitti debeant Romam. Ego quos idoneos invenire potero, cum meis testimonialibus transmittam.

In Olomucensi ac Viennensi quoque Alumnatu quotnam Ungari Alumni admittentur, quæso, Paternitas Vestra significare mihi dignetur, ad illa quoque libenter præsentabo idoneos. Vere enim per has bellorum clades adeo magnus factus est Sacerdotum defectus, ut credi vix possit.

His me precibus ac Sacris Sacrificiis Paternitatis Vestræ commendo diligentissime.

Posonii 30. Martii 1626.

Admodum R^dæ Paternitatis V^æ servus et filius addictiss.

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p

Kivül:

Rdo in Christo Patri Mutio Vitelleschi Præposito Generali Societ^tis Jesu, D. Patri observandissimo.

E levél eredetije (hihetőleg fogalmazványként vagy másolatként visszatartott másodpéldány, erre mutat az aláírás!) fennmaradt a budapesti Egyetemi Könyvtárban: Coll. Pray 32. köt., 33^a—33^b lapokon. Az egész levél Pázmány kezeírása. Egy régi másolata: Esztergomi Érseki Könyvtárban, a Pázmány-kéziratok (másolatok) között. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

Lásd: Pázmánynak fenti 1625. decz. 11. levelét, valamint (alább a függelékben) a generálisnak erre 1626. febr. 7-én írt válaszát. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. élete (Tört. Életrajzok) 77. l., 1. j.

340.

1626. ÁPRILIS 23. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

II. Ferdinánd királyhoz.

A tizedszedés körül Zólyom vármegyében felmerült nehézségek eloszlatása végett kéri a királyt vagy a megye vagy a nádor megfelelő utasítására.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Majestas, Domine, Domine Clementissime.

Benignas Majestatis Vestræ literas 27. Martii datas demisse accepi, in quibus difficultates circa Decimas per Cameram Novizoliensem arendari solitas Majestas Vestra clementer significat.

Majestatem Vestram demisse informare possum, anno proxime præterito, me ipsum Thuroczii fuisse, cum illius Comitatus Decimæ

perciperentur: et propriis meis hominibus, ad Comitatus Congregationem missis, difficultates, quæ in illo Comitatu proponebantur, rectificari curavi. De Comitatu vero Zoliensi nulla tunc mihi difficultas proposita fuit. Si quæ tamen difficultates in alterultro Comitatu postmodum exortæ fuissent, facile illis remedium adhiberi poterit. Nam instante Decimationis tempore, vel Majestas Vestra ipsamet clemens ac serium mandatum ad Comitatum, in quo difficultas esset, scribere dignetur, vel saltem D^no^ Palatino injungere, ut difficultates in perceptione Decimarum per Cameram Novizoliensem proponendas rectificet. Ego quoque, quæ mearum erunt partium, libenter præstabo. His Majestatem Vestram felicissime valere ex animo cupio.

Datum Tyrnaviæ 23. Aprilis Anno 1626.

Sacratissimæ Majestatis Vestræ Humillimus Capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Ezen levél eredetije, amelyen csak az aláírás („hum. Cap. A. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. udv. kanczellária levéltára „Litteræ Archiepiscoporum" nr. 28. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora II. k., 434. l.

341.

1626. MÁJUS 1. *Kiadatlan.*

SELLYE.

A szepesi káptalanhoz.

A Pethe László által Pázmánynak hagyott, de már előbb, 1611. év óta, elzálogosítva volt szepesi „Corpus Christi" kápolna javadalmát és a liszkai tizedeket bizonyos feltételek mellett hajlandó a szepesi káptalannak átengedni.

Admodum R^de^ et Honorabiles D^ni^ fratres observandissimi.

Salutem a Domino, cum Paterna nostra benedictione.

Literas Vestras circa Capellam Corporis Christi et Decimas Liscenses accepimus. Et licet hoc tempore per modum finalis resolutionis nihil vobis ea de re scribere possimus, discursum tamen nostrum significare fraternitatibus vestris voluimus.

Nobis magnopere gratum esset, si Capitulum illud aliquo singulari genere beneficii excolere possemus: adeoque nihil nobis foret gratius, quam si et Capellam et Decimas illas gratis Ecclesiæ illi Collegiatæ remittere possemus. Atque ut id facere liceret, satis multis cogitationibus apud nos rem pertractavimus. Sed innumerabiles defectus,

circa promotionem Religionis, varias fundationes exigunt, quibus omnino exhaurior; siquidem præter alias prius factas fundationes, nunc rursum quinquaginta millia florenorum in Censum dedimus, ut ex illius Censu Collegium Posonii erigerem, et ædificatio quoque seu fabrica Collegii, sicut et Monasterii Fratrum S. Francisci, quod nunc in Nova Arce inchoavi, multos sumptus requirunt. Et superest necessaria quædam alia fundatio, quæ me urget. Ob has igitur causas, ut omnino gratis remittam dicta beneficia, modum non habeo. Cogito tamen aliquid tale. 1. Pro decimis Liscensibus volo rehabere integre summam, quam pro illa deposui,[1] et eam decimam Ecclesiæ illi resignare, sub conditione quam mox addam. 2. Capellam Corporis Christi, quæ contra omnia Jura per Cameras inscripta fuit, gratis remittere volo Capitulo et Præposito simul, duabus hisce conditionibus. Prima est, ut proventus duorum annorum, quos illa Capella habet, anticipato, una cum summa Decimæ Liscensis per Capitulum simul et semel deponatur. Secunda, ut in Sacris, quæ ex obligatione veteri illius Capellæ singulis hebdomadis fieri debent, unam collectam pro me vivo vel mortuo et benefactoribus adjungere teneantur in perpetuum. Pecunia autem talis et tali precio esse debebit, quæ hic apud nos currat. Et quia spero (si Deus pace sua nos benedixerit) fore, ut circa autumnum omnia commodius peragi possint, judicarem eo usque depositionem pretii differendam. Nollem enim, ut sæcularibus, onerosis cum conditionibus, aliquid oppignoraretis, sed mallem, ut inter vos summam illam colligeretis, ac ex proventibus vestrum cuilibet, aut (si quem interim mori contingeret) legatariis vestris, certa solutio fieret.

Circa Decimas autem Liscenses, ut Episcopatui quoque Agriensi aliqua ex parte consuleremus, vellem conditionem illam apponi, ut siquidem ante annos decem elapsos redimere vellent dictam decimam Episcopi Agrienses, summam integram solvere tenerentur. At vero elapso decennio, annis singulis centum floreni ex summa Capitali defalcarentur, ita quod, si Episcopus redimeret, et non alius quispiam (aliis enim hanc defalcationem servire nolumus), cum illa defalcatione redimere posset. Ubi vero longo annorum curriculo per annuam hanc defalcationem tota summa expleta fuerit, tunc gratis absque ulla solutione ad Episcopum Agriensem, et non ad alium quempiam, decima illa revolvatur.

Discursum meum perscripsi, vestrum erit deliberare.

Cæterum audio illic reperiri nonnullos (quod certe dolenter scribimus), qui inter sæculares personas obloquuntur et detrahunt suis

[1] *Fraknói V.* (P. P. és kora. II. k,, 371. l.) szerint ez összeg 5600 frt volt.

superioribus Ecclesiasticis. Id ne fiat, vehementer optamus. Si quid est deferendum, ad Nos vel Vicarium nostrum deferatur. Nos operam dabimus, ut quantum divina bonitas concesserit, incommodis medeamur. His uberem a Deo gratiam Dominationibus Vestris optamus.

Selliæ, 1. Maji 1626.

Vestri in Domino amantissimus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek egész terjedelmében Pázmány által sajátkezűleg írt eredeti példánya fennmaradt a szepesi káptalan magánlevéltárában: Scrin. II. fasc. 5., nr. 5. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.:* P. P. és kora II. k., 371., 432. l., III. k., 251. l., (szepesi Corpus X. kápolna) és I. k., 472. l. (Pázmáneum első alapítólevele, amelyben a liszkai tizedeket annak akarta adni, míg 1631-ben a nagyszombati papnevelde kapta meg.)

342.

1626. MÁJUS 22. ELŐTT. *Kiadatlan.*

(S. d.)

II. Ferdinánd királyhoz.

A szent-gotthardi apátság visszaváltásának ügyében kéri a kamarákat és a magyar kanczelláriát utasítani, hogy az ezen apátságra vonatkozó iratokat adnák ki neki.

Sacratissima M^as^ Cæsarea.

Meminisse clementer M^as^ V^as^ dignetur, benignæ suæ resolutionis, ut ex Abbatia Sancti Gotthardi per nos Ecclesiasticos (nomine tamen Majestatis Vestræ) redempta Collegium in Ungaria Cis-Danubiana[1] erigeretur. Requisitus jam est Summus quoque Pontifex de annuentia. Itaque demisse M^m^ V^m^ rogo, ne paciatur hac in re impedimenta objici.

Quin potius serio demandet M^as^ V^a^ tam Cameræ Aulicæ, quam Posoniensi, atque etiam Ungaricæ Cancellariæ, ut consilia, tractatus, scripturas authenticas, quæ circa S. Gothardi beneficium habentur, in paribus M^tti^ V^æ^ transmittant, ea vero paria, M^as^ V^a^ clementer mihi communicare dignetur, ut majori ac solidiori fundamento negotium promovere possim.

Servet Deus M^m^ V^m^ felicissime.

Sacrati^ssæ^ Mis V^æ^ humillimus capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

[1] Hihetőleg tollhiba; a fenti, 1626. márczius 25 levélben és több más helyen „ultra Danubium"-ot említ, mint amely országrészben még nincs egyetlen kollégium sem.

Kívül:

Ad Sacratiss^mam^ Ma^ttem^ Cæsaream Humillimum Memoriale *Archi-Episcopi Strigoniensis.*

De negotio S. Gotthardi.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely egész terjedelmében (a külső címiratot kivéve) Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában: „Hungarn" 1626. évi május havi csomóban, május 22. dátum (beérkezés dátuma) alatt. — Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.:* P. P. és kora II. k., 229—230 l.

343.

1626. JÚNIUS 13. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Előadja a pozsonyi lutheránusok elhatalmasodásának történeti kifejlődését és azt javasolja a királynak, hogy rendelje fel maga elé ismét a város küldötteit, de melléjük véve egy katholikus városi tanácsost is, és hagyja meg a pozsonyiaknak, hogy az 1621. évi igéretükhöz képest a tanács felét katholikusokból válasszák meg, de ezenkívül is, büntetésül a szószegésért, kötelesek legyenek a városi főtisztségekre felváltva lutheránus után mindig katholikust megválasztani.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Majestas, Domine Domine clementissime.

Benignas Majestatis literas heri accepi, quibus tenuem meam opinionem clementer exquirit circa responsum communitatis Posoniensis. Et quamvis mihi non constet, quonam cum responso Majestas Vestra delegatos Posoniensium Vienna dimiserit, et cur ipsi responsum Majestatis Vestræ non retulerint: tamen ex Communitatis scripto videtur, nec benignæ Majestatis Vestræ intentioni, nec promissionibus per ipsos factis satisfecisse. Antequam tamen opinionem meam perscribam, altius origo totius negotii est explicanda.

Cum turbæ in Ungaria excitatæ essent, Senatus Posoniensis Consilia ita occultavit, ne Catholici animadverterent, et advocato clam hoste, Regimentum D^ni^ Tiffenbach concidendum exposuit, Civitatemque nulla prorsus defensione tentata dedidit. Postmodum cum Exercitus Victoriosus Majestatis Vestræ in Ungariam venisset, Senatus ac tota Communitas Posoniensis, ut et veteris errati gratiam obtineret, et securitatem de constanti fidelitate faceret, Majestati Vestræ per D^num^ Gasparem Partinger ultro promisit, et scripto quoque exhibuit, se in posterum Catholicos cum Protestantibus æquales facturos, ut ex hac paritate

Majestas Vestra de Catholicorum fidelitate secura existens, constantiam ipsorum certo sibi persuaderet. Et quidem aliquot Catholicos statim in Senatum adlegerunt, sed immemores promissionis, post mortem Senatoris Catholici Ruperger nominati, non Catholicum, sed Lutheranum in Senatum adscivere. Hæc promissionis factæ violatio movit haud immerito cordatos omnes, qui Majestati Vestræ demisse suggesserunt, cogendos merito Posonienses, ut promissis starent.

Eapropter videntur in primis pœnam gravem Posonienses promereri, quod promissionem Regi ac Domino datam violarint, ac merito cogi possunt, ut eum, quem Rupergero Catholico substituerunt, Senatu moveant. Deinde, ut æqualitas seu paritas Catholicorum cum Lutheranis constituatur, non tantum par numerus, sed etiam Dignitatum paritas seu æqualitas necessaria est, ut scilicet, si uno vel ad summum duobus annis Lutheranus Consul Judexque fuerit, totidem annis immediate post Catholicus sequatur; nisi enim id fiat, nec promissa æqualitas servabitur, nec quidquam ad securitatem faciet, etiamsi numerus Senatorum Catholicorum augeatur. Nam et nunc, quicquid majoris momenti est, Catholicis senatoribus insciis peragit Consul et Judex.

Huc accedit, quod summa Catholicis ex eo fiat injuria, quod tametsi ex publico ærario innumeræ expensæ fiant in Scholas et Prædicantes, nemini tamen Senatorum Catholicorum quidquam eorum communicetur, unde hi sumptus suppetant: sicque ex Catholicorum Contributionibus aluntur Acatholicæ Scholæ et Prædicantes. In numerum ittem Civium passim etiam aliunde exclusi fugitivi Lutherani recipiuntur, Catholici ne quidem Civium Posoniensium filii admittuntur. Pupillorum etiam et Viduarum bona et Matrimonia omnia in augmentum Lutheranismi diriguntur. Hæc autem etiamsi Sex Senatores Catholici forent, insciis illis, Consul et Judex peragerent.

Itaque omnino insistendum censeo, ut post Consulem Lutheranum Catholicus deligatur.

Privilegia quoque omnia Catholicis data sunt, non Lutheranis, quippe cum nulli adhuc tunc essent Lutherani. Itaque non est contra Privilegia, si Consul sit Catholicus. Accedit quod quemadmodum nihil derogat Privilegio Civitatis illa oblatio, quam ultro fecerunt Posonienses, quod scilicet pari numero sint futuri Senatores Catholici, ita nihil derogabit similis paritas in Dignitatibus.

His ita se habentibus, mihi videtur consultum, ut Majestas Vestra serium Decretum per Cameram Senatui ac toti Communitati præsentandum expediri jubeat ad Senatum et Communitatem; clementer

injungendo, ut iidem illi, qui antea Viennam evocati fuerant, rursum Viennam confestim eant, intellecturi benignam Majestatis Vestræ resolutionem circa negotium quod versatur senatorum. Atque ut ex Senatoribus Catholicis unus quoque evocetur, Gasparus Keinbalt, consultum videtur. Nam Lutherani occultant omnia, quæ Viennæ proponuntur, nec catholicis, nec plebi aperiunt. Si vero Catholicus inter illos fuerit, testis erit et Informationes dare poterit. Stabit quoque in benigno Majestatis Vestræ arbitrio, an Vormond e Plebe evocetur.

Hi igitur ubi Viennam pervenerint, serio Decreto revocanda est illis in memoriam promissio facta, et qua ratione eam violarint, et quod Majestas Vestra omnino eam promissionem æqualitatis in numero et Dignitate servare velit. Itaque eum, quem contra promissionem in Senatum legerunt, excludant et paritatem promissam in effectum perducant, tam quoad numerum, quam quoad Dignitatem, ut scilicet post Consulem et Judicem Protestantem Catholicus substituatur; Vestram enim Majestatem oblationi sibi factæ omnino velle inhærere, præsertim cum Privilegia Civitatis data fuerint Catholicis, et proinde æquum non sit, Privilegiis contrarium censere, si et Catholici magistratum gerant, ad mutuam Civium concordiam ac Civitatis securitatem firmius roborandam.

Hanc fere in formam Decretum conficiendum existimarem, et serio viva voce inculcandum, quanta res sit, Regi ac Domino factam oblationem tergiversando eludere.

Hæc sunt clementissime Domine, quæ mihi in hac materia occurrunt; Deum oro, ut Majestatis Vestræ Consilia dirigat Majestatemque Vestram felicissime tueatur.

Posonii 13. Junii Anno 1626.

Majestatis Vestræ Sacratissimæ humillimus Capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

P. S. Clementissime Domine, eo quo perscripsi modo procedendum omnino judico. Quod si omnia ita rigide executioni demandari non poterunt, saltem eo res deduci debebit, ut scriptotenus promittant, anno sequenti in electione Magistratus Catholicum Consulem se electuros, ac ita deinceps continuaturos, ut Lutherano Catholicus succedat in Consulis ac Judicis officio.

Ezen levél eredetije, melynek csak aláírása („hum. Cap. A. Str.") és utóirata Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. udvari kanczellária levéltára, „Literæ Archiepiscoporum nr. 27." Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. köt., 245. l., 1. j.; 248. l., 1. j. (Fraknói „május" 13-ikáról keltezi e levelet.)

344.

1626. JÚNIUS 16. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Hoffmann György szepesi kamarai tanácsoshoz.

Megütközik Hoffmann levelének hangján. A pretendált dézmákat azért adta másnak bérbe, mert a szepesi kamara az árendát a határidőre meg nem küldötte. Máskor is így fog tenni. A végházakért ez okból a felelősség a kamarát terheli.

Isten kegyelmedet minden jókkal látogassa.

Az kegyelmed 8. Junii nehéz és fenyegető kemény szókkal írt levelét elvettem, melyre ha én is rend szerint felelnék, talám ollyakat irnék, hogy kegyelmednek sem tetszenék.

Az mi az dolgot illeti: Én azokat az Dézmákat eladtam, mert senki más az árrát (sic!) meg nem küldötte. Ha az ő felsége Camarája megküldötte volna az árrát, örömestben adtam volna és adnám is ő felsége számára. De hogy én az enimért más után járjak, azt nem mívelem. Itt is veszen Dézmát az ő felsége Camarája, de nem csak szóval requirál debito tempore, hanem az árrát is megküldi. Hogy én kegyelmedhez küldözzek, és mint tavaly az tallért két forintban adta az Rosnóbányaiakra, másszor is úgy cselekedjék, az nem lehet. Hanem énnekem arendatorom vagyon, az kinek kell az Dézma, vegye kezében az arendát.

Nem jól emliti kegyelmed, hogy másszor ez nem történt, mert harmad esztendeje, akkor is szinte igy másnak arendáltam azon Dézmákat, mivel kegyelmed meg nem vette. Ez után is azt cselekeszem, ha kegyelmed debito tempore meg nem küldi az arendát, mert egyáltaljában nem akarok más után járni az enimért. Ha mi defectus esik az Végházakban, kegyelmetek vétke, hogy suo tempore non vigilarunt. De cætero Isten kegyelmedet éltesse és minden jókkal megáldja.

Posonii, 16. Junii 1626.

Kegyelmednek jóakarója *Archi-Eps Strigon. m. p.*

Kivül:

Generoso d^no^ Georgio Hoffmany, Sacræ Cæsareæ Regiæque Ma^ttis^ Cameræ Scepusiensis Consiliario etc. Amico nobis honorando.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely egész terjedelmében Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: Kincstári osztály, a pozsonyi kamara iratai, III. sorozat, 51. csomó. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

345.

1626. JÚNIUS 27. *Kiadatlan.*

SELLYE.

A pozsonyi káptalanhoz.

A plébánosokat megillető negyed és a pozsonyi tizednek felerésze ügyében előadott kérelem ügyében ragaszkodik az eddigi gyakorlathoz; az előbbit azonban tüzetesen meg fogja vizsgálni.

Capitulo Posoniensi.

Honorabilis Frater, Salutem a salutis authore.

Literas Vras 23. Junii exaratas accepimus. Et quidem scimus anno præterito motas esse difficultates circa quartas Plebanorum, sed ab eo tempore, cum nemo nos ea de re requisiverit, nulla per nos diligentia in ejus rei investigatione posita est. Nunc igitur injunximus officialibus nostris, ut diligenter rem investigent, ac usus, qui hucusque servatus est, qui in toto Regno obtinuit, deinceps quoque servetur. Et mirum sane nobis videtur, post tot annorum Centurias et usum, nunc demum hac de re questionem (sic!) moveri. Circa dimidietatem vero Decimæ Posoniensis, non memini difficultatis. In qua tamen nihil innovari volumus, sed prout usus fuit, ita deinceps continuetur.

Quod si vero ante messem liquidari negotium quartarum Plebanorum non poterit, hoc anno negotium continuet, prout præcedenti anno factum est. Interim nos tam ex Relatione R^smi^ D^ni^ Vicarii, quam ex Privilegiorum Vestrorum ususque continuati cognitione, rem finaliter determinabimus.

Quibus de reliquo divinam benedictionem comprecamur.

Selliæ 27. Junii 1626. Frater addictissimus

E levélnek egykorú másolata, mely azonban nem Pázmány kezeírása, fennmaradt a prímási levéltárban (Esztergom): „Archivum Sæculare, X. 189—191.“ felírású dobozban. E levélmásolatról Pázmány említést tesz az ugyane napon Lósyhoz írt levélben. Fenti közlés e másolat alapján történik.

346.

1626. JÚNIUS 27. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Lósy Imre érseki helynökhöz.

Megküldi a pozsonyi káptalanhoz írt levele mását és kéri a plébános-negyedekre vonatkozó eredeti oklevelek átküldését vagy személyes előmutatását.

Rdissime dne Frater observandissime, Salutem a Dno sempiternam.

Quid ad nos Capitulum Posoniense scribat de quartis ac decimis, ex litteris eorundem Vra Dnatio cognoscet. Optassemus hæc a Capitulo

proposita fuisse Posonii, cum simul essemus. Quid Capitulo rescripserimus, ex paribus Vra Dnatio Rma intelliget.

Requiritur igitur, ut Rma Dnatio Vra nobiscum communicet originalia, quæ Capitulum transmisit, et habito cum Dno Zilagi colloquio, suam quoque Rma D. Va sententiam de re tota distincte ad nos perscribat. Vel si ita videatur, ad unum aliumve diem, una cum Dno Szilagi, huc excurrat, acceptis secum scripturis, et opinione sua scriptotenus allata.

His Rmam D. Vram felicissime valere cupio.

Selliæ, 27. Junii 1626.

Rssmæ Dnis Væ frater addictissimus

Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

Kivül:

Rssmo Dno Emerico Lóssy, Electo Episcopo Varadiensi, Venerab. Capituli Eccl. Metropolitanæ Strigonien. Vicario ac Sacræ Cæsar. Reg. Mattis Consiliario, Dno et Fratri in Christo observandissimo.

Ezen levél eredetije fennmaradt az esztergomi érseki levéltárban: „Archivum Sæculare, X. nr. 189—191." felírású dobozban. Csak az aláírás („Arch. Strig.") Pázmány kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

347.

1626. JÚLIUS 7-IKE ELŐTT. *Kiadatlan.*

A bécsi cs. udvari kamarához.

Az érsek az ő titkára által megírt emlékiratban biztosítást kér arra nézve, hogy az alsóausztriai rendek által ez évi karácsonyra lefizetendő 50.000 frtnak hiányzó részét az udvari kamara pótolja.

Illustrissimus Dnus Archiepiscopus Strigoniensis petit assecurari ab Inclyta Camera Aulica, ut, quod in quinquaginta millium florenorum summa,[1] circa festum Nativitatis Christi Domini exsolvenda, ex contributione Statuum Austriæ inferioris annorum superiorum desideraretur, suppleat una cum Interesse unius anni, ex contributione, in proxime elapsis Comitiis Suæ Matti promissa, Inclyta Camera.

Kivül:

Ad Inclytam Suæ Mattis Cameram Aulicam.

Memoriale

Archiepiscopi Strigoniensis.

[1] Ez az összeg mindenesetre a nagyszombati jezsuita-kollégium alapítványi tőkéjeül volt szánva, Lásd az 1626. szeptember 11-iki alapítólevelet alább.

Ezen emlékiratnak fent közölt eredeti[1] példánya, mely Pázmány titkárának: Törősnek kezeírása (a külső czímirattal együtt), fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában: „Hungarn" 1626. évi július havi csomóban, július 7. dátum alatt. Az emlékirat külsején a kamara július 7-iki iktatása olvasható. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

348.

1626. JÚLIUS 11. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Castorius Bernardin római jezsuita atyához, a Collegium Germ.-Hung. rectorához.

Furcsának tartja, hogy csak a jezsuita-kollégiumnak rektorai vizsgálhatják meg és ajánlhatják felvételre a Collegium Germ.-Hung.-ba küldendő ifjakat. Ha így, akkor nem fog e dologgal tovább törődni, hanem más módon fog egyházmegyéjén segíteni; míg ha ő is ajánlhatna növendékeket, akkor 5 vagy 6 ifjút küldene.

Reverende in Christo Pater.

Pax Christi.

Diffusas satis literas R. V^æ^ 13. Junii datas accepi. Et quandoquidem tantum mihi tribui non video, ut quos idoneos ego submittere in Collegium Germanicum velim, ii admittantur, sed Rectores Collegiorum Societatis eos examinare et approbare debent. Ego quoque curam omnem iisdem Rectoribus relinquo, neque ullam submittendorum procurationem in me suscipiam, si ad examen meum non admittantur.

Mira res, Ordinarii locorum idonei reputantur ab Ecclesia, qui examinent ad Sacros ordines, ad audiendas Confessiones et similia; duorum vero triumve juvenum examen concredi nobis non potest, sed sumptus duntaxat faciendi in illos nobis incumbat. Viderit R. V^a^, quomodo Deo ac mundo rationem neglectæ nationis Ungaricæ dabit.

Ego pro facultatum mearum tenuitate, quantum Deus permiserit, aliis modis providere conabor Ecclesiæ meæ. Quod si autem id mihi concedatur, ut quos ego idoneos reperero, submittere possim, non negligam pro meo posse prospicere, et si non plures, quinque sexve expedire, quando idoneos nactus fuero.[2]

His me R. V^æ^ precibus et sacrificiis commendo diligenter.

Tirnaviæ 11. Julii 1626.

[1] Az irat eredeti beadványnak tekinthető, mert emlékiratszerű iratoknál az aláírás rendszerint nem sajátkezű szokott lenni.

[2] V. ö. Pázmánynak fenti, márczius 25. és 30-iki leveleit.

Ezen levél fogalmazványa, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Castorius által Pázmányhoz intézett (jún. 13.) levél hátán, a budapesti Egyetemi könyvtárban: Pray-gyűjtemény XXXII. kötet, fol. 39[b]. Fenti közlés e fogalmazvány alapján történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 287. l., 1. j.; u. a.: Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a Szentszékkel III. k., 1095. j.

349.

1626. JÚLIUS 21. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Caraffa Károly aversai püspök, bécsi nuntiushoz.

A nuntiustól a zálogból kiváltandó szentgotthárdi apátság birtokainak jezsuita-kollégium czéljaira való felhasználására nézve a Propaganda által hozott, halasztást kimondó határozat mögött a cziszterczita-szerzetesek kezét látja, pedig nem ők, hanem az eretnekek húzzák ebből a hasznot. Ilyen körülmények közt nem lesz magyar püspök, aki ezen kiváltásra vállalkozik; ő is (az érsek) a kollégium felállításához más eszköz után fog nézni. Tán mosolyogni fog a nuntius, hogy az ország zilált állapotában ilyen tervei vannak, de ez kötelessége, Istennek kezében van a siker kulcsa.

Illustrissime ac Reverendissime Domine observandissime.

Literas Ill[mæ] Dominationis Vestræ, una cum copia resolutionis Congregationis Sacræ, circa Abbatiam Sancti Gothardi, accepi. Et quoniam totum illud redemptionis Sancti Gothardi negotium, in hisce intestinis patriæ periculis, et ob imminentis Transylvani apparatus, hoc tempore differi necesse est, dabitur occasio, ut cum Rev[mis] Coëpiscopis communicare possim Sacræ Congregationis placitum.

Ut autem in sinum amici pectoris Ill[mæ] Dominat. Vestræ cogitatum meum effundam, ego quidem existimo difficultatem motam esse a monachis, qui jus in illam abbatiam prætendunt, ideoque differri resolutionem. Id si ita est, male omnino boni illi monachi consulunt. Nam sicut elapsis sexaginta annis bona illa recuperare non potuerunt, ita credo, nec deinceps poterunt. Atque ita nec illis nec religioni catholicæ, sed hæreticis bona illa fructificabunt. Deinde, tametsi ego fideliter Coëpiscopis communicaturus sum Sacræ Congregationis judicium, existimo tamen, neminem futurum, qui pendente hac Suæ Sanctitatis resolutione, ullam de bonis monasterii illius redimendis curam suscipiat. Ego sane de me ipso resolute dico: Nisi præcise in usum erigendi collegii pro Patribus Societatis ea bona applicentur, ad alia media erigendi collegii in ultra-Danubianis partibus cogitatus convertam.

Credo, ridebit Illma Dominatio Vestra, quod ego magnifica hæc, de erigendo collegio, de redimendis ære nostro abbatiis, tracto, cum

ipse in dies exsilium expectem. Et vere ita est, sola in Deum confidentia, sola religionis promovendæ necessitas, cogitationes has mihi suggerit, cum alias, si humana media specto, fuga mihi potius circumspicienda foret et sacculus pro mendicando. Nam octavus est iste annus, ex quo (sic!) nunc solum anno integro in archiepiscopatu quiete permansi, in singulis reliquorum annorum spoliatus omnibus mobilibus ac reditibus Viennæ mansi. Et nunc ne idem fiat, Deus avertere potest, humana media, quæ avertant, vix suppetunt. Ego certe vitam hic ponere malim, si cum utilitate publica fieret, sed Deo hæc relinquo, qui pro sua summa misericordia disponat de me, ut volet, conari, laborare incumbit nobis, fructus laborum in manu Dei est. Spero me de his propediem plura coram. His Illmæ D. V. manus veneror, meque veteri ac constanti suæ in me benevolentiæ commendo.

Selliæ 21. Julii 1626.

Illmæ ac Revmæ D. V. Humillimus servitor

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek eredetije, melyen csak az aláírás („Hum. s. A.-E. Str.") Pázmány P. kezeírása, fennmaradt a „Congregatio de Prop. F." római levéltárában: „Lettere di Germania, Colonia, Svizzera riferita l'anno 1626.", Vol. 66., fol. 115. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Lásd a szentgotthardi apátság kiváltására nézve a fenti: 1625. november 1., november hó, 1626. május 22., leveleket. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 230. l. (Fraknói e levelet nem ismeri, sőt Rómának 1626. évi elutasító vagy elodázó állásfoglalását sem említi.)

350.

1626. JÚLIUS 24.[1] *Kiadatlan.*

SELLYE.

Turócz vármegyéhez.

Ismét visszaállítja a turóczi konvent, hites hely, papi testületét, de kéri a konvent védelmét biztosítani.

Spectabiles, Magnifici ac Egregii, Domini Amici et Vicini observandissimi.

Salute et servitiorum nostrorum commendatione præmissa. In recenti adhuc memoria tenere Dominationes Vestras non ambigimus Superiorum Patriæ tempestatum temporibus, quam male habiti fuerint Sacerdotes Catholici, in illo Conventu Thurociensi degentes, quamobrem

[1] Lásd alább Pázmánynak 1632. szept. 29., 1633. jan. 8. és márcz. 25-iki leveleit.

omnino apud nos decreveramus, similibus deinceps periculis Sacerdotes non exponere Conventumque illum saltem usque tempora pacatissima intermittere. Cœterum ut V^ris^ Dominationibus gratificarer, ad crebras et multiplices earundem interpellationes, quin potius ad assecurationem ac compromissionem totius Comitatus authentico scripto factam rursus Conventum restituimus.

Quocirca cum tam multi ac periculosi rumores circumferantur, Dominationes V^ras^ hisce literis requirendas censui, easdem instanter rogans, ut juxta oblationem suam de securitate Sacerdotum ac totius Conventus tempestive prospicere velint. Erit nobis id gratissimum, ac amicis officiis compensandum. Hisque Dominationes V^ras^ feliciter valere optamus.

Selliæ 24. Julii 1626.

S^plium^ Mag^rarum^ G^rosarum^ ac Eg. D. V^rarum^

Amicus addictissimus

Kivül, más kéz irásával:

Literæ Eminentissimi Petri Cardinalis Pazmany ad Comitatum Thuroczien.

Ezen levélnek egykorú másolata, mely nem Pázmány kezeírása, fennmaradt a beszterczebányai káptalan őrizete alatt álló turóczi prépostsági hites-helyi levéltár iratai közt: PPPPP betűs (5 nagy P) fasc.-ban 12. sz. alatt. Fenti közlés e másolat alapján történik.

351.

1626. JÚLIUS 27. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Caraffa Károly bécsi nuntiushoz.

A Dallos győri püspöknek küldött pápai irat szerint a pápa nem levén hajlandó a megerősítési bullák díjait mérsékelni, Pázmány értesíti a nuntiust, hogy a magyar főpapok nem tudják elhinni, hogy Ő Szentsége így intézkedhetett, mikor már egyszer kilátásba helyezte volt a különben is 100 éves úzusban levő díjmérséklést. Pázmány leírja a püspökök és az ország sanyarú helyzetét és nagy terheit. Kéri a nuntius közbenjárását a díjmérséklés újbóli kieszközléseért. Ő (az érsek) a király közbenjárását is igénybe fogja venni.

Ill^me^ ac Reverendissime D^ne^ D^ne^ observandissime.

Reverendissimus Dominus Jauriensis communicavit mecum et cum ceteris Dominis Prælatis originales literas, quas recenter accepit circa confirmationem suam, quibus significatur adhuc 800 aureos requiri (licet jam antea 200 deposuerit) eo, quod Sanctitas S. declararit, præce-

dentum Pontificum gratias in exemplum trahi nolle. Ego quidem certe in rebus omnibus libenter Sanctitatis Suæ nutui obsequor. Cæterum sinceritatis meæ esse existimavi, ut de re tota exacte V^ram^ Illustrissimam Dominationem informarem. Itaque Reverendissimi D^ni^ Episcopi inprimis credere non potuerunt, hanc esse Suæ Sanctitatis resolutionem; siquidem antea iteratis vicibus per V^ram^ Illustrissimam Dominationem Sanctitas Sua se declaravit nolle novitatem ullam circa Episcoporum Ungariæ confirmationem, velle priorum vestigiis insistere, nec amplius exigere, quam quod exigebatur antea. Has Illustrissimæ Dominationis Vestræ literas ego episcopis eo consilio communicabam, ut tanto facilius ad impetrandam consecrationem inducerentur. Huic igitur Suæ Sanctitatis resolutioni sese inhærere velle declararunt. Præterea multa retulerunt de annuis, imo menstruis periculis, in quibus versantur, et animas suas in manibus portant, adeo ut jam intra 9 annos tertio sedibus pellantur, ac bonis omnibus spolientur. Insuper illud quoque commemorant: quod a Parochis nullum subsidium charitativum habeant. Item quod assidue pro defensione Patriæ numerosam manum militarem alere cogantur. Et quod bona Ecclesiastica nulla prorsus exemptione hic gaudent, sed peræque ac cæteri omnes contributiones, militares expeditiones ac similia onera ferre cogantur ad instar sæcularium. Unde ex his respectibus jam ante 100 annos a Sede Apostolica miserante ruinam Ecclesiæ Ungaricæ ea gratia fruiti sunt, ut gratis expeditiones suas obtinerent. Nunc ut annatarum onus et taxas, forte quietis temporibus usitatas, in hoc tam afflicto Patriæ statu renovent, durum illis videri. Certe me conscio factum non est, consultarunt tamen nonnulli cum Theologis, an in conscientia securi sint Episcopi, qui consecrationis beneficium idcirco non obtinent, quod taxa a 100 annis insolita, exigitur. Et securos pronunciarunt. Quinam fuerint illi Theologi, ego revera nescio. Vereor autem, ne opinioni huic locus detur.

Quocirca Illustrissimam Dominationem Vestram summo quo possum affectu rogo, dignetur pro sua prudentia præcavere, ne difficultates aliquæ et scandala exoriantur. Ego apud Suam Mtem demisse institi, dignetur sua authoritate interposita Suam Sanctitatem flectere, ut contenta sit tam diuturnam Sedis Apostolicæ clementiam in Episcopos Ungariæ continuare. Quod si Deo volente res Ungaricæ pristinum suum florem recuperarint, hac Sedis Apostolicæ benignitate minus indigebunt.

His Illmæ D. V^ræ^ manus veneror, Deumque pro ipsius felicitate precor.

Posonii 27. Julii 1626.

Archi-Episcopus Strigoniensis.

E szöveget Hevenesi G., a forrás megnevezése nélkül, másolatban felvette az ő, a budapesti Egyetemi Könyvtárban fennmaradt, kéziratgyűjteményébe: Coll. Hevenesiana, IX. köt., 154—155. l. Fenti közlés Hevenesi után történik, akinek két evidens másolási hibáját azonban („communicatam" „amaturum onus", e helyett: „communicabam" „annatarum onus") helyreigazítottam a contextus szerint.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 281—282. l.; u. a. Magyarország egyházi és polit. összek. III. 1084.

Lásd a fenti: 1625. decz. 2., 1626. márcz. 12., 25. leveleit.

352.

1626. AUGUSZTUS 8. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Pázmány assecuratoria-levele Hartai Gábor részére, hogy a Drugeth árvák tulajdonát tevő Vásárhely falu elzálogolása mellett Vas János által Hartai-tól felvett pénz lefizetéséig ő és utódai vagy örökösei a falut bírhatják.

Nos Petrus Pazmany Miseratione Divina Archi-Episcopus Ecclesiæ Metropolitanæ Strigoniensis Locique ejusdem Comes perpetuus, Primas, Hungariæ, Legatus natus, Summus Secretarius et Cancellarius, ac Sacr. Cæsar. Regiæque Ma^{ttis} Intimus Consiliarius etc. Adjuk tudtára mindeneknek, az kiknek illik, hogy az minemő summa pinzt az néhai Tekintetes és Nagyságos Gróff Drugetth Homonnai György (írva: Georgy) uram árvái: Homonnai János et Erzsébet Semlyén (sic!) vármegyében levő Vásárhel nevő falujára Hartai Gábor uramtúl bizonyos szükségre, úgymint azon árvák lengyelországi jószágának kifizetésére (mely nem kicsinnyen periclitáltatott), Vass János uram felvött, azt az mi hagyásunkból, és neki adott plenipotentiánk mellett (úgymint ki legitimi Curatori vagyunk az árváknak) vette fel ő kegyelme. Valaminemő conditiókkal azért az megnevezett Hartai Gábor urammal végezett Vass János uram, mind azokat mi is javalván és acceptálván, Hartai Gábor uramat, succesorit és Legatariusit assecuráljuk, hogy azokban és abban sem mi meg nem háborítjuk, sem az árvák vagy azoknak maradéki meg nem háborítják, hanem mindaddig békével birhatják az megmondott falút, valamíg az ő pénzek (sic!) éppen le nem tétetik. Miről adtuk ez levelünket. Actum Tirnaviæ in Curia nostra Archi-Epp^{li} die octava Augusti Anno 1626.

(L. S.) *Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.*

Kivül, egykorú idegen kéz írásával:

Attestatio Petri Pazman Archi-Epᵖⁱ Strigoniensis super oppignoratione possessionis Vásárhel familiæ Joannis Homonnay in Coᵗᵗᵘ Zempliniensi.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás Pázmány kezeírása, fennmaradt a Zichy grófi család senioratusi levéltárában (Zsély): B. alosztály fasc. 13. (Homonnay-családra vonatkozó iratok) nr. 145. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

353.

1626. AUGUSZTUS 14. *Kiadatlan.*

POZSONY.

VIII. Orbán pápához.

Czobor Imre és Thurzó Borbála közti házasságkötéshez másodfokú vérrokonság alól felmentést kér, azon indító okból, hogy így Czobor a kath. egyházba térésre alkalmat kapjon.

Beatissime Pater ac Domine Dⁿᵉ Clemenᵐᵉ.

Post oscula pedum Sanctitatis Vestræ: Ex Illustri Magnatum Ungarorum familia oriundus Dominus Emericus Czobor, fidelis Majestatis Suæ Imperatoriæ Servitor, et bonus ac utilis Patriæ Civis, Comitis Georgii Thurzó filiam Barbaram Thurzo, nunc Viduam, secundo gradu Consanguinitatis junctam cuperet ducere in uxorem. Quod cum sine Sanctitatis Vestræ gratia et dispensatione fieri nullo modo possit, penes Commendatorias Suæ Majestatis Imperatoriæ literas, meam quoque petiit intercessionem. Demisse itaque Sanctitati Vestræ supplico, dignetur benignam suam voluntatem hac in parte declarare, eidemque ad veram Religionem amplectendam occasionem facere. Deus Sanctitatem Vʳᵃᵐ Ecclesiæ suæ diutissime salvam conservet ac incolumem.

Datum Posonii die 14. Augusti Aᵒ 1626.

Sanctitatis Vestræ humillimus servus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Eredetije a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. cod. 6893. fol. 29ʳ. Csak az aláírás („hum. servus A. Str.") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

354.

1626. AUGUSZTUS 20. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

II. Ferdinánd királyhoz.

Kéri a királyt, ne terhelje meg lelkiismeretét az egyházi javak elzálogosításával, amely elődeinek szándékát és az ország törvényeit is sérti.[1]

Sacratissima Cæsarea Regiaque Ma^ttas^, Domine Domine clemen^me^

Quanquam pietas ac zelus Majestatis Vestræ, quo Ecclesias Dei, non solum in suis antiquis Juribus, sancte semper conservavit, verum etiam Majorum suorum æmula Religione, luculenter novis subinde fundationibus auxit, certam mihi spem faciunt, Ma^ttem^ Vestram nullis Informationibus eo se adduci passuram, ut ea, quæ semel Deo ac Ecclesiis pia Majorum liberalitas contulit, Sæcularibus inscribantur et oppignorentur. Quia tamen importunis subinde multorum sollicitationibus clementissimas Ma^ttis^ Vestræ aures ea de re interpellari non sum nescius, idcirco officii et obligationis meæ fuit, ut demisse Ma^ttem^ V^ram^ rogarem, ne hujusmodi hominum Informationibus locum dare dignaretur. Certissimum siquidem est, vetustissimam Status Ecclesiastici in Ungaria prærogativam esse, quod Regia Ma^ttas^ nec pro se retinere nec aliis sequestrare vel oppignorare possit Beneficia Ecclesiastica, sed ea personis idoneis conferre debere (sic!). Id in Corpore Juris nostri Ungarici sæpius expressum habetur. Persuasus quidem fuerat fælicis memoriæ Ferdinandus primus a quibusdam Aulicis Consiliariis, ut Ecclesiastica quædam Beneficia oppignoraret. Cæterum, ubi sese recollegisset et obligationem suam penitus considerasset, pragmaticam sanctionem A° Domini 1560. edidit, quæ exstat in Corpore Juris Ungarici folio 616. In qua declarat secularibus personis factas per Regem Collationes nullius esse roboris.

Iterum igitur demisse Ma^ttem^ Vestram rogo, ut puras illas Ma^ttis^ Vestræ manus, non paciatur Ecclesiasticorum bonorum alienationibus attaminari. Nam verissime dixit quidam, idem evenire Principibus bona Ecclesiarum in Fisci compendia vertentibus, quod olim aquilæ acci-

[1] A speciális alkalom Szt.-Gotthard apátság birtokainak a zálogból való kiváltása volt, melyet Pázmány szorgalmazott, Eszterházy pedig (a Széchy örökösök érdekében) elhalasztani törekedett. Lásd fent: 1617. jan. 27. levelet, továbbá a következő fenti iratokat: 1625. nov. 1. (VIII. Orbán pápához és a Propag.-hoz), 1625. nov. hó, 1626. máj. 22. (II. Ferdinándhoz), júl 21. (bécsi nuntiushoz), végre az 1627. és 1628. év folyamán számos, erre vonatkozó, alább közölt iratot.

derat, quæ cum carnibus Jovi sacrificatis carbonem una in nidum intulit, quo et nidum et pullos et suas ipse plumas combussit.

Hæc non ideo scribo, quod mihi in dubium veniat constantissima Ma^{ttis} Vestræ voluntas, bene de Ecclesia merendi, sed ut periculi et Divinæ offensæ denunciatione, eorum sermonibus via præcludatur, qui modico commodo Divinam iram mercari non dubitant.

Deum oro, ut Ma^{ttem} Vestram, Spiritualibus ac temporalibus bonis cumulatam, diu fælicissime tueatur.

Tirnaviæ 20. Augusti A° 1626.

Ma^{ttis} Vestræ Sacratiss^{mæ} Humillimus servitor ac Capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. Kancz. Levéltár „Hungarica" nr. 534. A levél a M. T. Akadémia könyvtárjelzését is viseli. Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 226. l., 1. j., 230. l., 3. j.; P. P. élete (Tört. Életr.), 207. l., 1. j.

355.

1626. AUGUSZTUS 23. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

A Propaganda Congregatio-hoz.

A Collegium Germanico-Hungaricumba felveendő magyar ifjakra nézve a felvételi szabályok enyhítését kéri, a megküldött pontozat szerinti terjedelemben.

Ill^{mi} ac R^{mi} Domini.

Patroni mihi colendissimi.

Pater Præpositus Generalis Societatis Jesu dedit ad me die 25. mensis Julii literas, quibus scribit, significatum sibi dicit (sic!) nomine Sacræ Congregationis de fide propaganda, me inventurum adolescentes Ungaros, qui Romæ in Collegio Germanico et Ungarico numerum alumnis Ungaris assignatum expleant, si ab iis non ita rigide omnia exigerentur, quæ ab aliis exigi solent. Ex quo cum appareat, ipsam Sacram Congregationem atque adeo Ill^{mas} D^{es} V^{ras}, non esse alienas a concedenda Hungaris aliqua relaxatione; pernecessarium duxi, omni abiecta mora, puncta aliquot præcipua Ill^{mis} D^{bus} V^{ris} mittere, quæ opportuna Ungaris ac maxime necessaria deprehendi. Rogo itaque majorem in modum Ill^{mas} D^{es} V^{ras}, ut quo zelo fidem per orbem terrarum propagare student,

eodem, pro commodo Ecclesiæ Hungaricæ, puncta hæc concedere dignentur, ac diligenter considerare, quam dispar sit ratio aliarum orbis partium et Hungariæ, quæ Turcica tyrannide ac hæretica pravitate majori ex parte iacet oppressa, ac continuis tum externis tum civilibus bellis concutitur. Sacerdotum præterea tanta laborat penuria, quanta nec in ipsa quidem Anglia, quippe ubi decem Sacerdotibus opus foret, vix unus habeatur. Hoc si ab Ill^mis D^bus V^ris, uti confido, impetravero, magno sane beneficio Ecclesiam Ungaricam affectam fatebimur. Servet Deus Ill^mas D^es V^ras diutissime incolumes ac florentes.

Tirnaviæ 23. Aug. 1626.

Ill^marum ac R^marum D^nationum V^rarum

Alúl, a lap sarkán:

Sacræ Congregationi de propag. fide.

Ezen levélnek idegen kéz által leírt, de Pázmány által sajátkezűleg átjavított és kibővített (az Angolországra vonatkozó részt: „quanta nec in Anglia . . . habeatur" is Pázmány szúrta közbe sajátkezűleg) fogalmazványa fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjt. XXXII. köt., 42ª. lapon. Ezen levélnek (1626. aug. 23.) melléklete („Puncta" etc.) külön lapon van. Fenti közlés e fogalmazvány után történik. V. ö. *Fraknói,* P. P. és kora II. k., 287. l., 2. j.

356.

1626. AUGUSZTUS 23. *Kiadatlan.*

A Collegium Germ.-Hung. felvételi szabályai enyhítésének tervezete.

(A „S. Congregatio de Propag. Fide"-hez 1626. aug. 23-án intézett levelének melléklete.)

Puncta, in quibus connivendum videtur cum Alumnis Ungaris Romæ.

1. Examen Alumnorum prius in patria examinatorum juxta formulam Examinis Collegii debet in scripto P. Rectori Collegii transmitti, quo lecto, admittit vel reiicit examinatos pro suo arbitrio, tum demum rescribit, cuius responso ac voluntati per omnia accommodare sese necesse est. Petitur, ut non debeat prævium hoc examen P. Rectori necessario transmitti, sed sufficiat judicium Ill^mi et R^mi D^ni Archiep^i Strigoniensis Primatis Hungariæ ac præcipuorum Prælatorum, ut quos ipsi ad Sacerdotium ac Collegii illius institutum idoneos judicaverint, eoque cum literis miserint, teneatur P. Rector recipere, ubi locus vacaverit, nec possit pro suo arbitrio reiicere, aut difficultatem in admittendo

facere. Sæpenumero enim non est commoditas Romam scribendi et examen transmittendi. Sæpius etiam literæ ultro citroque pereunt in via, et interim tempus elabitur, et juvenibus animus deficit. Præterea non potest, ob penuriam, magnus juvenum eo mittendorum fieri delectus. Denique Ordinarius maxime novit, qui Ecclesiæ suæ utiles sint.

2. Solet Pater Rector facessere difficultatem in admissione, si quis non in autumno, sed alio anni tempore mittatur. Petitur, ut quocunque anni tempore amandetur, absque difficultate recipi debeat: cum in his partibus non sit pro libitu eos mittendi et iter aggrediendi commoditas.

3. Depositum, hoc est, sumptus necessarios pro viatico in reditu ac vestibus, volunt statim in ingressu Collegii deponi. Petitur, ut id non sit necessarium, sed sufficiat, si postea tales sumptus suppeditentur; quorum quidem sumptuum, primo quoque tempore, diligentem curam habebit is, qui eos miserit. Neque enim hic cambiorum ac ob temporum difficultatem, pecuniæ transmittendæ commoditas præ manibus est. Quod si secum deferat, periculum est, ne spolietur in itinere.

4. Licet Collegium Ungaricum cum Germanico unitum sit, nihilominus tamen loca Ungarorum, si quæ, ob quamcunque causam, vacare contigerit, ex aliis nationibus, quæ Coronæ Hungariæ annexæ non sint, nequaquam suppleantur, verum in sequentes annos, solito majori numero Ungari recipi teneantur.

5. Quia vero superioribus annis, ob has et alias afflictissimorum temporum difficultates accidit, ut paucissimi Ungarorum in Collegium missi fuerint, uti hodie etiam videre est. Petitur ac valde instatur, ut omnium præteritorum annorum cuncta loca vacua futuris annis pluralitate Ungarorum alumnorum, ubi et quando tot mitti poterunt, sine omni difficultate compensentur: cum certum sit proventus Collegii Ungarici semper sine diminutione provenisse, adeo ut computatis recte proventibus, loca vacua Ungarorum a tempore uniti Collegii Ungarici cum Germanico excreverint ad multa millia Scutorum.

6. Siquidem Hospitale Ungarorum S. Stephani Regis prope basilicam S. Petri unitum est Collegio: petitur ut peregrinis Hungaris (qui quidem a temporibus hæresi infectis, paucissimi admodum eo sese conferunt) trium dierum cibus ac potus ex more hactenus observato, atque hospitium in domo ad dictum hospitale pertinente, sine difficultate aliqua assignari debeat.

Ezen iratnak idegen kéz által írt, de Pázmány által sajátkezűleg átjavított fogalmazványa fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény XXXII. köt., 43[a]—43[b]. lapon. Fenti közlés a fogalmazvány alapján történik. V. ö.: *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 286. l., 1. j.

357.

1626. AUGUSZTUS 23. KÖRÜL. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Mutius Vitelleschi jezsuita generálishoz.

Köszönetet mond a Collégium Germ.-Hung.-ba felveendő növendékek ügyében beállott kedvező fordulatról való értesítésért. A mérséklésre szoruló felvételi szabályok pontozatát mellékelve megküldi a Propaganda elé való terjesztés czéljából. Kéri azok pártolását.

Adm. Rde in Christo Pater.

Gratissimæ acciderunt literæ Paternitatis V^ræ^, quas 25. Julii ad me scripsit, nempe significatum sibi esse nomine Sacræ Congregationis propagandæ fidei, me inventurum adolescentes Ungaros, qui Romæ in Collegio Germanico et Ungarico numerum alumnorum Ungarorum expleant, si ab iis non ita rigide omnia exigerentur, quæ ab aliis juxta formulam examinis exigi consueverunt; ac proinde expedire, ut primo quoque tempore mittantur præcipua capita, in quibus aliqua relaxatione pro Hungaris opus sit, ut visis iis, cum Sacra Congregatione atque etiam cum Ill^mis^ Collegii Protectoribus agi possit et moderatio aliqua obtineri. Re itaque bene perpensa ac cum cœteris, qui ad manum erant, Prælatis collata, mittimus hic Paternitati V^ræ^ puncta aliquot rogamusque, ut pro eo zelo, quo omnes X^tiani^ orbis partes ac afflictam præsertim Hungariam prosequitur, velit negocium apud Sacram Congregationem et Ill^mos^ Protectores sedulo promovere. Neque enim eadem est ratio aliarum provinciarum et Ungariæ, quæ Turcica tyrannide ac hæretica pravitate maxima ex parte oppressa jacet ac summa sacerdotum penuria laborat. Scripsi in hanc sententiam Sacræ Congregationi propagandæ fidei, et prædicta puncta transmisi. Porro singularem in hac parte Paternitatis V^ræ^ benevolentiam ac studium, pari officio animique promptitudine compensare pro viribus conabimur. Servet Deus Paternitatem V^ram^ diu incolumem ac felicem.

Tirnaviæ.

A. R. Paternitatis V^ræ^

Alul, a lap sarkába:

D. Præposito Generali.

Ugyanazon lapon, a fogalmazvány lapjának hátsó oldalán Pázmány kezeirásával még ezen utóirat olvasható:

Video omnem difficultatem in Alumnorum submissione ex eo oriri, quod depositum illic deponi debeat. Et quoniam rari sunt qui vel pos-

sint vel velint depositum dare, juvenes vero, qui mittuntur, non semper habent, idcirco cogito ego (si Deus præsentes periculosos motus sedaverit) duo millia Scutorum ad aliquem locum Census Romæ emendum destinare, ut saltem quotannis pro duobus Alumnis remittendis Centum Scuta habeantur, quinquaginta pro quolibet. Et si quo anno nullus remittendus sit, Collegium interim utatur illa pecunia, et fiat refusio suo tempore. Hoc ego pro duodecim Alumnorum deposito sufficere puto. Atque ita non exigatur aliud depositum ab Ungaris. Spero non defuturos Alumnos, si hoc effecero. Quæso, Paternitas V^ra^ agat cum Patre Castorio mihique suam mentem perscribat. Imo si fieri potest, modum etiam ostendat, ut hic a me depositam summam sine defectu illic levare possint.

Oret pro me Paternitas V^ra^.

Ezen szövegek fogalmazványa, melyek körül az utóbbit („Video . . .) Pázmány sajátkezűleg írta, míg az előbbit csak sajátkezűleg átigazította, fennmaradt: Budapesti Egyetemi Könyvtár, Pray.-gyűjt XXXII. köt. 41^a^—41^b^ lapon. Fenti közlés e fogalmazvány alapján történik.

Mutius Vitelleschinek 1626. júl. 25. levele is megvan Pray idézett kötetében (30. lapon). Fenti levél dátuma (aug. 23. körül) a Propagandához írt levél dátumából, és a két levélnek, a tartalom után következtethető, egyidejűségéből volt megállapítható.

358.

1626. AUGUSZTUS 23. KÖRÜL. *Kiadatlan.*

A Collegium Germ.-Hung. felvételi szabályainak enyhítésére Pázmány által tett javaslat, a fentitől (356. sz.) alakilag különböző szövege.[1]

(Mutius Vitelleschi jezsuita generálishoz írt levél melléklete.)

Puncta in quibus connivendum videtur cum Alumnis Ungaris Romam mittendis.

1. Ut cum loca vacua in Collegio Ungarico fuerint, Archi-Episcopus Strigoniensis per suum Vicarium Generalem examinatos et idoneos repertos adolescentes submittere possit. Nec opus sit Romam prius scribere et examen transmittere. Nam examinis transmissio multas habet moras, et perduntur crebro literæ, occasionesque Alumnos mittendi elabuntur; præterea hic maxime constare potest, qui sint

[1] Ha ezen különbözést behatóbban vizsgáljuk, az látszik valószínűnek, hogy Pázmány először ezen (358. sz.) tervezetet fogalmazta meg, majd e tervezet és a Vitelleschi-hez írt levél utóirat összefoglalásával készítette el a fenti, 356. sz. alatti tervezetet és ezt terjesztette fel egyidejűleg (!) a Propag.-hoz A 356. számú tervezet mindenképen a fejlettebb, a 358. számú a még chaotikus.

idonei. Unde si examen ordinandorum, vel ad audiendas confessiones idoneorum, nobis concreditur, multo æquius Juvenum nostro sumptu transmittendorum examen concredi potest. Cura tamen habebitur, ut nunquam tot mittantur, ut excedant numerum.

2. Quod si in Autumno mitti non possent Alumni, alio quoque tempore mittantur. Nam et ob bella et ob inopiam eorum, qui Alumnatum expetunt, non possunt pro libitu, sed pro opportunitate mitti.

3. Ut si quando Ungari numerum non explerent, quem fundatio requirit, sequentibus annis solito major numerus recipiatur. Et quoniam superioribus annis magnus hiatus fuit, omnium præteritorum annorum loca vacua, futuris annis, pluralitate Ungarorum compensentur; declaret itaque R. P. Generalis, quot nunc supra numerum mittantur. Sequuturis autem temporibus id ipsum observetur.

4. Obligatio ratione Hospitalis Ungarorum a Sancto Stephano fundati observetur, ut nimirum peregrini Ungari (qui quidem hoc tempore rarissimi sunt) triduo alantur, et hospitio, in domo dicti hospitalis, excipiantur.

Ezen iratnak, egészen Pázmány által sajátkezűleg megírt, fogalmazata, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban Pray gyűjtemény XXXII. köt. 43[a]—44[b] lap.

359.

1626. AUGUSZTUS 26. *Kiadatlan.*

(Sine loco.)

II. Ferdinánd királyhoz.

Az érsekségnek egyetlen, Újvárt meghagyott korcsmájáról és malmáról a kamara javára le nem mondhat, különben is tiltják azt az egyházi törvények. Hivatkozik a hon védelme érdekében tett kiadásaira. Hálás az újvári őrség tartása terhei alól való felmentésért, de azokra a mult 8 év alatt úgysem lett volna képes. Az sem áll, hogy bármivel is adós lenne, sőt neki van a kamara iránt követelése. Kéri az érsekség jogainak sértetlenül hagyását.

Clementissime Domine.

Benignam M. V. commissionem d. d. 20. ea qua par est veneratione intellexi. Et quidem studium ac voluntas gratificandi M. V. in me non deest, sed graves ac urgentes causæ faciunt, ut difficultates meas M. V. demisse repræsentarem, certo persuasus, quod iis benigne M. V. aquiescet.

Inprimis igitur, quod ad educillum[1] Novæ Arcis spectat, noverit M. V. in toto A[eppatu] eum abusum introductum fuisse, dum sede

[1] *Educilum* = bormérés, borház, korcsma.

vacante per Cameram administraretur, ut nullum in omnibus bonis educillum Aeppo relinqueretur, sed omnia omnino Oenopolia[1] subditorum sunt, certum duntaxat eumque exiguum urnarum numerum quilibet pagus pro Domino educillandum accipit. Unicum duntaxat novæ Arcis educillum reliquum est pro Domino terrestri.

Molendinum vero et familiæ usibus et aliis necessariis erogationibus ita proventus accomodatos habet, ut nulla ratione alio converti possint.

Deinde vero severissimis legibus ecclesiasticis, ac jurisjurandi sacramento adigimur Ecclesiastici, quod bona ac proventus Ecclesiarum nostrarum integre conservabimus. Imo novissimis iisque strictissimis constitutionibus Apostolicis prohibemur, ne ultra spatium unius anni etiam locales proventus ac emolumenta Ecclesiarum concedere possimus.

Ad hæc M. V. clementer meminisse potest, me anno præterito non unius, sed plurium annorum proventus vini et frumenti in usum Confiniorum impendisse. Et ut omittam innumera onera ecclesiastica et expensas, quas in tantis rerum difficultatibus necessario facere debeo, nunc quoque ad communem Patriæ defensionem aliquot equitum Centurias interteneo, menstruo stipendio certo exsoluto. Tot aliæ expensæ in Comitiis aliisque M. V. servitiis remunerationem a M. V. potius, quam proventuum imminutionem sperare jubent.

Quod M. V. clementer me liberavit ab oneribus, quibus per summam insaniam Aeppatus obrutus fuit, id ego gratissima ac fidelibus obsequiis conjuncta veneratione recolo. Et sane in his turbis impossibile fuisset vel minimam eorum partem supportare. Nam ut M. V. clementer meminit, ab anno 1619 usque ad hunc præsentem annum, hoc est integro octo annorum decursu, excepto duntaxat præterito anno, nempe 25°, quolibet anno bonis omnibus ac proventibus spoliatus fui pro fidelitate M. V. Cæterum uti M. V. informatur, 45000 fl. restantiam mihi relaxatam fuisse, demisse M. V. certifico, ne unicum quidem terminum mihi relaxatum fuisse. Omnia enim, quæ ego debui, juste absque defectu solvi, quin potius pro debitis militaribus a Camera solvendis plus minus 30000 ego solvi, cujus refusionem ante annum frustra sollicitavi. Et si quidem in hac re dubium sit, jubeat benigne M. V., ut rationes liquidentur.

Ob has igitur aliasque graves considerationes ac consequentias, quod juribus meis inhæream, nec vel minimo eorum Aeppatum gravare possim, demisse a M. V. veniam rogo. Propitius enim sit mihi Deus, vitam ac conditionem omnem libenter amittere paratus sum potius,

[1] Oenopolium = borház, korcsma.

quam ut contra obligationem meam, vel in magno, vel in parvo quidquam de hæreditate Patrum meorum, de eleemosinis Sanctorum Regum decerpi sponte patiar. Nec expedit, ut quod sancti Reges dederunt, id nunc Camera adimat. Certusque sum, de M. V. constanti pietate, quod augere, non decerpere velit Ecclesiarum proventus.

Hæc habui, quæ humillime pro sacerdotali obligatione M. V. significare debui . . . 1626. 26. Aug.

E szöveget Esztergomban, a herczegprímási levéltárban (Arch. Sæculare) talált eredeti, Pázmány kézírású, fogalmazvány után *Fraknói V.* lemásolta és e másolatot az általa a Nemzeti Múzeumnak ajándékozott levélmásolat-gyűjteményben (Múz. ktár 1277. F. H. VII. k., VIII. f. 77. l.) elhelyezte. 1907. év őszén Esztergomban végzett kutatásaim alatt e kéziratnak nyomára nem akadtam. Fenti közlés azért *Fraknói* nyomán történik.

V. ö. *Fraknói V.:* P. P. és kora II. k., 434. l., 3. j.; 443. l., 1. j. és P. P. élete (Tört. Életr.) 226. l.

360.

1626. SZEPTEMBER 11.

POZSONY.

Pázmány Péter a pozsonyi jezsuita kollégiumot 50.000 frtnyi tőkével megalapítja.

Nos Petrus etc.

Damus pro memoria. Quod cum pro Pastorali nostra obligatione, de resarciendis Catholicæ Religionis in Hungaria ruinis, assidue coram Deo cogitaremus, nullum nec præsentius, nec magis necessarium occurrit tantis malis remedium, quam si studiosa juventus in ætate teneriore, suavi ductu ad fidem ac pietatem una cum literis imbibendam, per pios ac sedulos operarios informaretur. Et quoniam peculiari quodam Divinæ largitatis munere, Sancta Societas Jesu, ad erudiendam juventutem sancto ac salutari zelo felicissime incumbit, tenerasque et adhuc flecti faciles, nec in malo obrigescentes plantulas, cœlesti olim paradiso feliciter inserendas, indefesso studio excolit, summopere necessarium semper judicavimus, ut domicilium ipsis in hac Regia Civitate Posoniensi honestaque sustentatio ipsis assignaretur. Quamobrem posteaquam Capitulum Venerabile Posonii constitutum, ac ipsa quoque civitas Posoniensis, in tanta hujus loci angustia, situm haud incommodum ad diligentem Sacræ Ma^ttis Cæsarea ac Regiæ nostramque instantiam Collegio concesserunt, certis conditionibus, in originalibus

literis declaratis; Nos quoque inducti Dei amore ac Religionis Catholicæ promovendæ studio, peculiarique affectu, quo prædictam Societatem sicut animam nostram amplectimur, eisdem patribus Societatis Jesu, pro erigendo et in perpetuum conservando Collegio Posoniensi, quinquaginta millia florenorum Rhenensium, ex propriis mensæ nostræ proventibus, Viennæ in loco securo ac patribus prædictis idoneo,[1] depositos de facto damus, donamus et in perpetuum conferimus, nullum Jus nullamque proprietatem eorum nobis vel successoribus reservando. Literas etiam originales omnes, ad prædictæ summæ censum et capitale spectantes, eisdem patribus una cum hisce literis fundationis per manus tradimus. Illud unum per expressum caventes, quod si successivis temporibus, ex occulto aliquo irascentis Dei judicio, patres Societatis collegium hic Posonii continuare non possent, illo casu, tantisper, donec Societas iterum Posonium redire posset, summam illam capitalem ejusque censum vel bona stabilia, si quæ forte illa pecunia emerentur, teneantur in usum Ungarorum extra Ungariam studentium ac ad statum Ecclesiasticum adspirantium bona fide convertere: Deum Optimum Maximum humillimo instantique affectu oramus, odoretur hoc sacrificium bonæ voluntatis nostræ, et ea, quæ de manu ipsius accepimus, ad nominis sui obsequium convertantur, eumque ex hac tenella fundatione in utilitatem Ecclesiæ Catholicæ fructum redundare velit, quem tanta necessitas afflictæ Patriæ exigit, et ego ex animo voveo.

Datum Posonii, in Curia nostra Archiepiscopali, die undecima mensis Septembris Anno D^ni millesimo sexcentesimo vigesimo sexto.

(L. S.) *Petrus Pazmany*
Archi-Ep. Strigonien. m. p.

Ezen alapítólevélnek pergamenre írt, papírral átvont viaszpecsétet viselő eredeti példánya fennmaradt a pozsonyi káptalan magánlevéltárában. Capsa F., fasc. 5., nr. 132.; továbbá három darab egykorú másolata: Orsz. Levéltár, Kincstári Osztály: Acta registr. Collegii Tyrn. fasc. 4., nr. 1. alatti füzet 11^v—11^r lapjain, fasc. 10., nr. 13. alatti füzet 15. lapján és fasc. 13., nr. 1. alatti füzetben, *D.* betű alatt; végre egy újabb másolat, mely azonban tévesen július 28-iki dátumot visel, a bécsi házi, udvari és állami levéltár 263-ik számú kódexe 4—5. lapjain. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Közölték már az alapítólevél szövegét: *Katona,* Hist. crit. XXXI. köt. 327—329. l.; *Podhracky,* Pázmány P. élete, 55—56 l.; *Miller,* Epistolæ P. P. 113—115. l.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora II. k., 242. l., 2. j., P. P. élete. (Tört. Életr.) 189. l. (Lásd e kollégiumra nézve az alábbi: 1627. június 21. átruházási okmányt.)

[1] Ezen 50.000 frtot a király az alsó-ausztriai rendeknél helyezte el 6%-ra. Lásd fenti: 1626. július 7-iki emlékiratot. V. ö. *Fraknói V.:* P. P. és kora II. k., 242. l. Lásd még Pázmánynak alábbi: 1627. május 8-iki levelét Mally pozsonyi kollégiumi rektorhoz.

361.

1626. SZEPTEMBER 25. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Mansfeld visszavonulási szándékáról és Nógrádnak a török általi ostromáról ad hírt a királynak.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Majestas, D^nc^ D^ne^ Clementi^ssc^.

Licet non dubitem M^m^ V^m^ ab aliis quoque de rebus Ungaricis informari, pro ea tamen, quam M^tti^ V^æ^ debeo, fidelitate, intermittere non potui, quin paucis M^tti^ V^ræ^ perscriberem, ex multis indiciis conjecturam fieri, Mansfeldium eadem, qua venit via, reditum meditari.

Nam ex Montanarum Civitatum tractu, per eandem viam, qua iverat, rediit in Comitatum Nitriensem, ac prope Galgocium consedit. Et cum milites a Betlenio submissos viderent adeo paucos esse, ut trium millium numerum non attingant, dixisse feruntur, hos a Betlenio non ut opem ferant, sed ut redeuntes extra Ungariam comitentur submissos esse.

Quocirca magnopere Silesitis vigilandum censeo, nam certe in reditu omnia crudelitatis et extorsionis genera exercebit hostis.

De Nogrado a Turcis obsesso, et arcis diverberatione (sic!) credo M^m^ V^m^ optime informatam esse, ut proinde nihil opus sit a me quidquam addi.

Deum precor, ut M^m^ V^m^ felicissime imperantem diutissime tueatur.

Posonii, 25. Septembris 1626.

Sacratiss^æ^ Mis V^æ^ humillimus Capellanus

Archi-Eps Strigoniensis.

Ezen szöveget *Jászay* Pál a m. kir. kanczelláriának volt bécsi levéltárában (Nr. 54. A. 1626. Trannica Turcica) őrizett, egészen Pázmány által sajátkezűleg írt, eredeti példányról másolta le az ő, jelenleg a M. Nemzeti Múzeum könyvtárában levő (2164. Quart. Lat.) kéziratgyűjteményének XII. köt., 56. lapjára. Fenti közlés *Jászay* nyomán történik, mert az eredetinek sem a bécsi császári levéltárban, sem a budavári Országos Levéltárban nyomára nem akadtam.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora II. k., 190—193. l. (Lásd még az alábbi, 1626. szeptember végén kelt „Opinio Archiepiscopi" czíméhez írt jegyzetet.) Pázmány fenti (szeptember 25.) levelére a király még aznap (szeptember 25.) adott feleletet Ebersdorfból, melyben a Mansfeld visszavonulásáról szóló becses hírért köszönetet mond. (Lásd a király ezen levelét: Miller, Epistolæ P. P. I. k., 117—118. l.)

362.

1626. OKTÓBER HÓ ELEJÉN. *Kiadatlan.*

Pázmánynak a király által kikért és a császári tanácshoz benyujtott véleménye a Bethlennel való béke vagy további hadviselés és a hozzá-küldendő üzenet ügyében

Az érsek támadó fellépést javasol Bethlennel szemben, szükség esetén Tillyt kell az országba hozni. A németországi háborúnak véget kell vetni, az örökös tartományok lakosait szabadság adásával meg kell nyerni, a törökre Velencze útján kellene hatni, Bethlen elleni czélzattal. Béketárgyalás első feltételéül az követelendő, hogy mindent visszaadjon. A fődolog a sereget ráküldeni az ellenség (Bethlen) területére, telelni. Mint az ördögnek, ellene kell állani Bethlennek, és megszalad. [1]

Opinio Archiepiscopi Strigoniensis.

1. Respondendum Betlenio breviter, clare, sine disputationibus, sed ita, ut intelligat patere suas artes, et præterea, quod M^as^ Sua sicut nullam præsentibus motibus occasionem dedit, ita ne nunc quidem a pace alienam esse, si eo modo stabiliri possit, ne annis singulis nova bella, novi tractatus inchoentur. Antequam vero ad ullum colloquium veniatur, necessarium est, ut Princeps et ejus exercitus absque mora excedat ex ditionibus Mis Suæ, absque damno bonorum fidelium Mis Suæ, et occupata loca resignet. Deinde ut reipsa testatum faciat Mansfeldium a se non accitum, nec sua voluntate advenisse, ipsum M^tti^ Suæ assignet, et ab ipso avocet Stephanum Horvát.

2. Si tam putida et Principe indigna Betlenii falsa dicta, veluti si credantur, taciturnitate approbentur, certe magnum id contemptum generabit. Nam vel ea non intelligi a nobis existimabit, sicque caudices[2] et truncos nos judicabit, vel si intelligantur et tamen arguere non audebimus, metum interpretabitur. Et sane hucusque, quod in dies audacior factus sit Betlen in mentiendo, nostra culpa est. Nam cum sæpius ipsum manifeste mentiri adverteremus, semper dissimulavimus, perindeque ei respondimus, ac si omnia crederemus, nec quidquam de ipsius tractatibus et machinationibus cum Turcis et aliis sciremus. Ita-

[1] Mansfeld 1626. szeptember 23-ika körül a bányavárosok felől közeledett Rimaszombat felé, ahol Bethlen maga táborozott; egy török had pedig Budáról Nógrád ostromára indult. Ezen veszélyes helyzetben Pázmány nagyszombati palotájában (a jelenlegi vicariatusi épület) haditanácsra jöttek össze: Esterházy Miklós nádor, Wallenstein tábornok, Trautmansdorf és Questenberg cs. titkos tanácsosok és Pázmány. Ekkor elhatározták Bethlen megtámadását, de Bethlen szeptember 30-ikán nem merte elfogadni a csatát (Mansfelddel még nem egyesült), sőt béketárgyalások végett követeket küldött Bécsbe, állítva, hogy Mansfeld az ő tudta nélkül jött az országba. Ekkor kérte ki Ferdinánd, 1626. október 2-iki levelében (lásd: Miller, Epist. P. P. I. k., 119. l.), Pázmány fenti véleményét. V. ö. *Fraknoi V.*, P. P. és kora II. k., 193. l., 1. j., 349. l., 1. j.

[2] Caudex (codex) — fatörzs, tuskó.

que nunc mihi videtur clarius agendum, quia literæ ipsius tam manifeste falsa continent, ut pueri ad ea erubescerent.

Itaque censeo exordium literarum esse debere: Majestatem Suam summo studio pacem coluisse cum Principe, ac studiose cavisse, ne quid admitteret, quod justam belli occasionem daret; et licet perfecte informaretur Sua M^as^ de omnibus, quæ Princeps vel in Porta Ottomannica, vel cum hostibus Suæ M^tis^ in Imperio et alibi exortis, tractaret, nihilominus Deo justam causam suam committendo dissimulasse semper cum Principe, et novis honoribus ac beneficiis animum ipsius flectere maluisse. Cum Turca etiam pacem Mas Sua bona fide conclusit, capitulationes factæ, et tam (írva: tuam!) a Sua Ma^tte^, quam a Plenipotentiario Turcico, nempe Passa Budensi, confirmatæ. Qua spe quibusve rationibus persuasum fuerit Ottomanno, ne juxta datam fidem pacem confirmaret, Principi plus quam ulli alteri constare. Nunc vero quod ex mutua intelligentia Turcæ simul et Mansfeldius ac Princeps eodem tempore ditionem Suæ Majestatis invaserint, vastarint, præsidia expugnarint, Mansfeldio suppetias Princeps miserit, Eperjesum ac alias Civitates ditionis Suæ Mis sibi subjugarit, Comitatus Suæ Mis ad insurrectionem sollicitarit, fidelium Suæ Majestatis bona occuparit, nemo est qui non videat, quo spectent. Et delirare eum necesse sit, cui persuaderi possit, hæc a Principe bono animo, bono fine, pacis studio fieri. Confidere vero Majestatem Suam, quod Deus justitiæ amans ruptorumque fœderum vindex, hanc tantam Principis ingratitudinem justissime vindicabit. Nec est, quod Princeps in eo anxie laboret, ut intermedium se pacis Turcicæ statuat. Nam si quid inter Suam Majestatem et Turcam tractandum foret, non desunt S. Mti modi tractandi.

Nihilominus, ut Princeps videat Majestatem Suam a pace alienam non esse, si etc. (ut in 1. puncto.)

A lap szélén:

(Scit Betlen, quantum damnum sit vel uno mense exercitum hoc tempore otiari, et hiemem advenire. Ideo quærit modum moræ. Sed illud cavendum.)

3. Domino Alagi respondendum et includendas copias literarum ad Principem scriptarum, significandumque, quod si Princeps præstiterit ea, quæ in literis Suæ Majestatis habentur, velle Majestatem Suam libenter audire D. Alagi. Interim vero, quousque miles aliquis in ditionibus Suæ Majestatis fuerit, vel penes Mansfeldium copiæ Principis, nolle ulla ratione quidquam tractare, proinde nec venire debere Alagium.

4. Serio ac solide statuendum, quid Ma^{s} Sua a tam valido exercitu fieri velit. Et quod statutum fuerit, id constanter prosequendum. Nam nec tantum exercitum ociosum esse par est, nec consultum, ut consilia de summa rei nova quotidie ineantur.

Itaque ego censerem exercitum Majestatis Suæ ad hostile solum ducendum. Id nisi fiat, certum est, miles in Ungaria non poterit hybernare, sed etiam cum tumultu in Austriam vel Moraviam perget; hic etiam fideles subditos consumet. Et summus pudor erit tanto exercitu nil agere. Idcirco Vacium, Damasdum recuperandum ex itinere, Kékköve (?) et forte Hatvan et minuta alia loca capi possent, et recta Cassovia versus ducendum. Hic in Confiniis ad tria peditum Germanorum millia, mille equites Germani et mille Ungari equites, pro excubando sufficere videbuntur. D^{nus} Palatinus ire deberet. Quod si D^{s} Dux[1] nollet proficisci, alter delegari posset. Et quoniam fertur, Mansfeldium conjungere se velle cum Principe, facilius erit conjunctim eos invenire. Si hostis se reciperet, præsidia, quæ Tyrnaviæ et alibi sunt, Trincinium ducenda et obsidendum. Vizkeleti et alii habent frumentum.

5. Tota rei bene gerendæ occasio in eo consistit, ut M^{as} Sua in Imperio pacem statuat. Nam nec bellum duplex geri potest in tanta vastitate Provinciarum, nec sine contributionibus Imperii subsistere bellum potest. Itaque Holsatia quidem merito et forte absque Imperii offensa adimi hoc impetu belli posset. Interim M^{as} Sua ante finem Februarii Comitia Imperialia celebrare et pacem Imperii stabilire et Turcicam Steuram redimere posset. Sicque stabilitis domi rebus, ac Serenissimo Rege Ungariæ in Bohemia coronato, Bohemicisque, Moravicis ac Austriacis Statibus, certo et stabili libertatis statu constituto (sic!), sicque subditorum animis conciliatis, cetera Deo adjutore difficilia non forent.

A lap szélén:

(Nihil scribendum ad Comitatus. Permittendæ excursiones. Facilius Turca et commodius pacem faciet, si et nos aliquid faciamus.)

6. Si bellum Turcicum continuari deberet, D^{s} Tilli adducendus foret.

7. In negotio Turcico mihi caute et lente procedendum videtur; si quidem exhaustas Provincias, ærarium vacuum, Creditum Cameræ luxatum, res Imperii dubias considerans, existimarem, si modus esset, tantisper cum Turca dissimulandum esset, donec Provinciæ respirarent et ærarium repararetur. Itaque per viam Venetam Lustriero scribendum,

[1] A „dux" alatt érthető a német hadak fővezére: Tilly, kit alább (6. pont) meg is nevez, de érthető Wallenstein friedlandi herczeg is, kit II. Ferdinánd az ő október 19-iki levelében „dux Fridlandiæ"-nak nevez (lásd *Miller* id. műve I. kötetének 120. lapját).

quas vastitates Turcæ ediderint, castra ceperint etc. Mendaciis Betlenii portam deceptam. Itaque petere declarationem, velint pacem, nec ne? Betlenii ingratitudinem exaggerando, et declarando, quod ea quæ ipsi dederat Sua M^as^, recipere vult ab ingrato. Tractet ut Princeps talis ibi locetur, qui non excitet bellum inter Suam Majestatem et Turcam.

A lap szélén:

(Si verum est, quod Mansfeld se conjunget Betlenio, non habet animum tractandi, sed spe pacis decipere vult.)

8. M^as^ Sua in nullum tractatum pacis cum Betlenio ingrediatur, nisi renunciet et de facto reddat, quæcunque a M^tte^ bona acceperat, hoc est Comitatus et Arces. Substantia negotii est, ut exercitus pergat, in hostili solo degat et hybernet.

Kívül, a fenti, 4 oldalra terjedő irat burkolatát képező, külön lapon, a lap alsó felén, szintén Pázmány sajátkezű írásával:

Vellem, si Ma^s^ Sua ita cum Betlenio ageret, sicut agendum jubet scriptura cum Diabolo, cum dicit: Resistite Diabolo et fugiet a vobis.

Ugyanott, a lap felső részén, Ferenczffy udvari titkár írásával:

Opinio D^ni^ Archiep^pi^ Strigon.

Ezen szövegnek egészen Pázmány által, sajátkezűleg írt fogalmazványa fennmaradt az esztergomi prímási levéltárban: Simor bíbornok kézirati magángyüjteményében. Fenti közlés az eredeti fogalmazvány alapján történik.

V. ö. *Miller,* Epistolæ P. P. I. k., 120—121. l., ahol közölve van II. Ferdinándnak 1626. október 19-ikén Pázmányhoz írt levele, amelyben megköszöni Pázmány véleményét és közli vele az annak szellemében Bethlenhez írt válasz szövegét.

363.

1626. OKTÓBER 16. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Dallos Miklós győri püspökhöz.

A Kőszegen vagy Győrött felállítandó jezsuita-kollégium ellen a győri káptalan részéről támasztott ellenállás leszerelésére kéri a püspököt, de szükség esetén a jog és karhatalom útját sem fogja mellőzni; a pápát is értesíteni fogja. Ő maga Kőszegen kívánta a kollégiumot felállítani, de belenyugszik abba is, hogy a jezsuiták kívánsága szerint Győrött legyen. Erélyes fellépést javasol a káptalan ellen, a püspöki hatalom alapján; ha szükséges lesz, maga is támogatni fogja. Bethlen hadai eredménytelenül visszafelé vonulnak. Nem ír erről többet, mert émelyeg a gyomra tőle.

Szolgálok kegyelmednek. Isten minden jót adjon kegyelmednek. Úgy vagyon, hogy Cancellarius uram megjövén, az kegyelmed levelét megadá, és az Paterekkel is eleget discurráltunk. Bizony csudálkozom az Cáptalan dolgán, és nem hihetem, hogy mindnyájan abban az mó-

dotlan opinióban volnának, hanem csak némellyek. Azért kegyelmednek privatim kellene mindenikkel beszélleni, és érteni elméjeket. És a kik jó intencióba vannak, azokat disponálni, hogy illyen alkalmatlan dolgokban ne ereszkedjenek. Én, uram, oly opinióban vagyok, hogy ha egyéb büne nem volna is annak, a ki ebbe az dologba ellent tart, csak ezért is elkárhozik. Azért szánakodni kell rajtok, és mint az Atya az hagymázban levő fiát, gyógyítani kell, és fenyitékkel is zabolázni. Kegyelmed privatim agáljon Nagyfalvi urammal, Csiki urammal az én jámbor gazdámmal Altebach[1] urammal, és értse s vegye tőllök tetszéseket, és persuadeálja, hogy a kik akarják, separálják magokat azoktul, a kik nem akarják, lehetetlennek itilem, hogy mindnyájan ebben az bolond vélekedésben volnának. Ha magunk között fraterne valamire nem vihetjük, compelle intrare, közlöm ő Szentségével az dolgot, és severioribus mediis végbe kell vinnünk, etiam auxilio brachii sæcularis. Mód leszen abba, ha arra kell mennyi. De a mint mondám, nem hiszem, hogy mind illyen derelicti a Deo sint, ut bona facientes impedire velint. És a ki ollyan, nem érdemli, hogy Canonicus legyen, és módot találjunk benne, hogy eszekbe vegyék magokat.

A mi az kegyelmed fundusán való dolgot illeti, az immár ugyan balgatagság és nem okosság, hogy abba contradicálnak. Nem is kell semmit gondolni a Contradictiokkal.

Nem tudom én, ha az paterek ugyan ott akarják az Collegiumot, és nem ott, ahol én javallom vala, Kőszegben. De ha ugyan Győrött akarják, én nem ellenzem, sem improbálom. És in illo casu, azt javallom, hogy kegyelmed kezdje el az Iskolát, a mint lehet, úgy suadeáltam is az pátereknek, hogy adjanak két vagy három mestert. Ne gondoljon kegyelmed senki ellenzésével, hiszem kegyelmed feje a Cáptalannak, ha ki insolentiát és inobedienciát cselekeszik, ellenezvén hatalmasul azt, a mire kegyelmednek authoritása vagyon, kegyelmed prælatus, és bir vellek, etiam captivatione mediante impediat violentiam. Ha pedig csak szóval ellenzik, semmit ne gondoljon kegyelmed velle, pergáljon, et voces (?) contemnat. Az üdő és az Iskoláknak fructussa meglágyitja elméjeket. Én mindenekben assistálok kegyelmednek, és mikor ideje leszen, örömest privatim et communiter, agálok az nemes Cáptalannal. De még nem itilem idejét. Mert az ő contradictiojok egy babot nem ér. Akár ki, akár mely dologba protestálhat és contradicálhat, de a felől ugyan el kell embernek járni dolgába.

[1] Hihetőleg e helyett: „Altenbach". E szavaknak: „az én jámbor gazdámmal" hovátartozása kétes, mert sem előttük sem utánuk nincsen vessző; vonatkozhatnak tehát úgy Csiki-re (ez a valószínübb !), mint Altenbach-ra.

A hadak dolgárul kegyelmed, tudom, informatus. Elélék, elpusztiták az szép földet, most vissza kászolódnak. Itt Szempcz táján vannak immár. Többet nem írok errül, mert imelyeg a gyomrom bele. Isten tartsa és áldja meg kegyelmedet.

Posonii 16. Octob. 1626.

Kegyelmednek szeretettel szolgál *Archi-Ep. Strig. m. p.*

Kivül, más kéz írásával:

Reverendissimo Domino Nicolao Dallos, Electo Episcopo Jaurien. Locique ejusdem Comiti perpetuo, Sacræ Cæsar. Regiæque Ma^ttis^ Consiliario et d^no^ confratri in Christo obser^mo^.

Ezen levélnek (a külső czímiratot kivéve) egészen Pázmány által sajátkezűleg írt eredeti példánya (Ráth Károly hagyományaiból) fennmaradt a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárának kéziratai között, fenti dátum szerinti sorrendben. Fenti közlés az eredeti nyomán történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. kötet, 389—391. l. (*Fraknói* nem ismerte a fenti levelet, de a dolgot részletesen leírja, főleg Nagyfalvy őrkanonok naplótöredékei alapján: Magyar Nemzeti Múzeum.)

364.

1626. OKTÓBER 22.

POZSONY.

A Bethlen táborában levő felsőmagyarországi rendekhez.[1]

Dícséri a béke közvetítése körüli igyekvésüket, ő is ezt óhajtja, mert a háború épúgy, mint a császári hadak oltalma csak fogyasztja a nemzet erejét. Tizenhárom év óta tizenháromszor volt béke-tracta, de eredményök nem A háborút Bethlen soha sem kezdhette volna meg újból, ha Felső-Magyarországtól segítséget nem kapott volna. Kéri a rendek buzgólkodasát a béke érdekében, maga máris kieszközölte Bécsben a fegyverszünetet, most Bethlenen áll a dolog, hogy a pusztulásnak induló ország végromlását elhárítsa.

Spect. Mag^ci^ Generosi, Egregii Prudentes ac Circumspecti Domini, Amici observandi.

Salute et servitiorum commendatione præmissa. Az kegyelmetek levelét Kereki uram megadá, mellyet böcsüllettel és szeretettel vettem kegyelmetektül. Hogy kegmetek az szegény megromlott és fogyaték darab hazánknak ily szörnyű nagy romlásán és pusztulásán szánakodik, sőt igyekezik is azon, hogy messzebb ne terjedjen, azt kgmetek igaz magyarokhoz illendő jó indulatbul cselekszi, kötelessége is mutatja kegyelmeteknek, hogy édes hazáját oltalmazza. Mert ha nekünk nem fáj saját nemzetünknek fogyása, romlása, nem tudom kinek fájhat.

[1] Az 1626. őszén Nyugat-Magyarországba a Vág völgyéig előrenyomuló Bethlent a felsőmagyarországi rendek is kísérték fegyveres erővel. Pázmányhoz 1626 október 25-én és november 2-án Barsból („ex castris, ad Bars positis") írnak

Magam felől kegmeteknek azt tekélletes igazsággal irom, hogy ha lehetne véremmel is megoltanám ezt a szegény hátra maradt Magyarországi üszögecskének ujonnan fellobbant lángját, mely ha tovább terjed, elolthatatlan leszen, és minden idegen országokban levő hadakat erre a pusztult hazára vonszunk, kit az Úr Isten távoztasson. Mert úgy tetszik, hogy mint a küszöb és ajtó között levő újj, úgy vagyunk mi az hatalmas császárok között, és mind oltalomtul, s mind ellenségtül romlanunk kell, ha békességben nem maradunk.

Ez jövő kedden úgy mint 27. Octobr. lészen tiszenhárom esztendeje, mikor az Erdéli fejedelmet Báthori Gábort megölék, az olta (ha emlékezésem meg nem csal) volt tizenháromszor tracta a békeségrül. És mindazoknak micsoda haszna volt, kgtek itéleti rajta. Az bizonyos, hogy az egész világ előtt szegény nemzetünket sok szóban és gyűlölségben kevertük ezekkel az gyakor és ok nélkül való felindulásokkal. Ha ő felsége az Erdéli fejedelem, amint hogy az kgtek segitségével forgatja hadakozását, úgy az indulatokat is kgtek jó tetszése nélkül nem kezdené, kétség nélkül hiszem, hogy csendesbben maradna szegény hazánk. De ő felsége az igyefogyott, másunnan szaladott nyughatatlan embereknek informátióján épiti reménségét, és semmi helt nem ad jó akaróinak igaz intésinek. Az Töröknek is otthon anni dolgai voltak és vannak most is, hogy ha mintegy erőltető, sok igéretekkel és reménségekkel reánk nem vonatnának, nagy szerentsének tartanák, hogy békével maradnának.

De mivel a mi meglett, azt vissza nem vonhatni, kgtek azon legyen, hogy mennél hamarébb ez a nagy tűz megoltassék, mert ha fen marad, félek egész nemzetünknek iszonyú nagy romlásától és utolsó veszedelmétül, ha az egész keresztyénségben levő hadakat reánk vonszuk.

Magam felől kgteknek bizonyossan irom, hogy valamit elmémmel vagy tehetségemmel felérek, azon leszek, hogy a szent békeség ujonnan felállassék (sic!). És szorgalmatoson törekedem most is ő felségénél a mi kegyelmes Coronás királyunknál, hogy az kgmetek kivánsága szerént az Induciákat ő felsége megengedje, és ha a békesség végben vitethetik, méltó és illendő Conditiókkal, attul ő felsége ne legyen idegen, sőt ismertesse meg az egész világgal, hogy a miképen ő felsége ezekre az mostani nagy indulatokra semmi okot nem adott, úgy azoknak leszállításában is, ha tisztességes és bátorságos módokkal lehet, semmi tartóztatást nem szerez.

Ő felsége azért, az Római Császár és Magyarországi király, mint kegyelmes fejedelem, ex innata sua clementia az kgmetek kivánsága szerént justis et æquis conditionibus az Induciákra accedált. Azért kivántatik kgtektül is, hogy ő felségénél az Erdéli fejedelemnél méltó

és illendő efficaciával azon törekedjék, hogy ő felsége is megkimélje ezt a szegény elromlott és pusztult hazát, és jól előre nézvén meggondolja ő felsége, mi lehet vége az háborgásnak. Szánja meg ő felsége ezt a nagy romlást és a szegénségnek iszonyú inségét, melyért ő felségének bizony számot kell adni, az igaz Itélő Isten előtt. Tudom, hogy kegtek ebben az dologban megfelel maga kötelességének. És reménlem, hogy ő felsége is az Erdéli fejedelem, hosszú experientiából megismervén a veszekedésnek ártalmas gyümölcsét és az Ausztriai háznak ellenségitől hintegetett hamisságokat megtapasztalván, úgy rendeli dolgait, hogy az Magyar Nemzetnek megmaradásából inkább kiván dicséretet, hogy sem romlásából örök átkot.

Ezzel az Úr Istentül kgteknek minden jókat kívánok.

Posonii 22. Octobris 1626.

Ezen levélnek egészen Pázmány által, sajátkezűleg írt fogalmazványa fennmaradt a Khuen-Héderváry grófi család hédervári levéltárában: „Kéziratok" 59. sz. kódexében; újabb másolata pedig fennmaradt a Magyar Nemzeti Múzeum 2309. I. számú, „Libraria Diplomatum" című kódexében, fenti dátum szerinti sorrendben (lapszám nincs). Fenti közlés a fogalmazvány alapján történik. A címzettnek megállapítása a Magyar Nemzeti Múzeum kódexében, az északmagyarországi rendeknek ugyanott másolatban folytatólag közölt 1626. október 25-iki levele alapján történt, amelyben említve van Pázmánynak a fentivel egyező tartalmú levele; ezen (okt. 25.) levél aláírása ez: „Barones, Magnates et Prælati, Nobiles ac Liberæ Civitates Comitatuum partium Regni Hungariæ Superioris".

Közölte már e levélszöveget *Ráth K.* (a hédervári levéltárra való hivatkozással): Hazai Okmánytár III. k., 462—464. l. Ráth itt e szöveget ily czím alatt közli: „Pázmány Péter levele Bethlen Gábornak barsi táborában levő karok és rendekhez. Ráth a levél első sorában „Kereky" helyett „Kerchy"-t olvasott.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 193—194. l., és P. P. élete (Tört. Életr.) 168. l. Pázmány fenti levelére a rendek 1626. október 25-én feleltek; e felelet szövegét lásd: *Miller,* Epistolæ P. P. I. k., 121—123. l.; Pázmány viszonválaszát (1626. október 28.) lásd alább.

365.

1626. OKTÓBER 27. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Megküldi a királynak a Bethlen táborában levő felsőmagyarországi rendek (okt. 25.) levelének szövegét, amelyre a nádor fogja kettejük véleményét tolmácsolni; utasítást kér a levélre írandó válasz tekintetében.

Sacratissima Cæsar. Regiaque Majestas, Domine D^ne^ Clementis^se^.

Quid mihi scribant Comitatus Superioris Ungariæ qui cum Betlenio sunt, ex Ungarico in Latinum curavi transferri, quam (sic!) Ma^tti^ Vestræ

humiliter transmitto. Quantum ad meam tenuem opinionem attinet, circa præsens negotium, hodie simul existens cum Palatino, opinionem meam aperui, quam Ma^tti V^ræ perscribet, ac proinde ejus commemoratione benignas Ma^ttis V^ræ aures non gravabo. Humillime rogans Ma^ttem V^ram, dignetur mihi perscribere, quid debeam respondere ad literas inclusas. His M. V. Sacr. diu feliciter valere desidero.

Posonii 27. Octobr. 1626.

Sacratissimæ Ma^ttis V^ræ humillimus servitor

Archi-Episcopus Strigoniensis.

Ezen szöveg másolatát felvette *Jászay Pál* az ő Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában őrizett kéziratgyűjteményébe (XII. k., 64^v. l.), hivatkozva a bécsi cs. levéltár ezen szignaturájára: „58. A. 1626. Trannica." Ezen levél eredetijének nyomára nem akadtam 1907. évben sem Bécsben, sem Budán az Országos Levéltárban. Ezért fenti közlés Jászay nyomán történik.

V. ö. fenti 1626. október 22-iki levelet és az ahhoz írt jegyzeteket, valamint az alábbi 1626. október 28-iki levelet. Pázmány fenti (okt. 27.) levelére II. Ferdinánd király okt. 28-án válaszolt. (E válasz szövegét lásd: *Miller*, Epistolæ P. P. I. k., 123—124. l.)

366.

1626. OKTÓBER 28. *Kiadatlan.*

POZSONY.

A felsőmagyarországi rendekhez.

Dícséri békés igyekezeteiket, maga is erre törekszik. Ferdinánd király azonban csak úgy hajlandó fegyverszünet adására vagy béketárgyalásra, ha a fejedelem kivonja seregét; ezért a nádor és az érsek sem traktálhatnak más feltétel alatt. Bethlen jól teszi, ha kivonulván, követeket küld Bécsbe; ő és a nádor majd akkor kieszközlik a német hadseregnek az országból való kivonását.

S^ples M^agci Generosi Egregii Prudentes Circumspecti D. Amici observandi.

Salute et Servitiorum nostrorum paratissima commendatione præmissa. Hogy az Ur Isten az kegyelmetek szüvét az jó békességnek megszerzésére inditotta, és ő felségénél az Erdélyi Fejedelemnél annak végben viteléért törekedését nem tágítja, azt kegyelmetek nemcsak haza fiaihoz, hanem keresztyén emberhez illendő jó indulatból cselekeszi, mert az természet szerint való ellenségtül megválva nem itilem, hogy senki könyhullatás nélkül nézhesse azt a szegény Magyar Községnek hallhatatlan nagy romlását, hegyeken és pusztákon bujdosását, hideggel és éhhel halását.

Látja a Ur Isten, hogy én minden tehetségemmel ennek előtte is minden üdőben azon voltam, hogy a sok hosszú nyughatatlan háborgások és romlások után szegény hazánk megpihenjen és békességben maradjon. Azt pedig a jó szándékot ezután is, valamig élek, le nem teszem, azért az kegyelmetek becsülletes levelét vevén Palatinus Urammal az salvus Passus dolgárul eleget discuráltunk. De mivel nem fér a szolgához, hogy ilyen közönséges dologban Urának és fejedelmének kijelentett akaratja ellen semmit attentáljon, módját nem találhattuk, miképen erezkedhessék (sic!) Palatinus uram valami tractában addig, mig az Erdéli Fejedelem ő Felsége az mi kegyelmes Urunk ditiójából ki nem mégyen, holott immár az mi kegyelmes Urunk és koronás királyunk abban declarálta magát, hogy sem Indúciában sem Tractában nem ereszkedik, valamig ő Felsége az Erdéli Fejedelem ki nem mégyen minden hadaival az mi kegyelmes Urunk ditiójából. Okait ennek az mi kegyelmes Urunk Resolutiójának, tudom, kegyelmetek bölcs okoskodással feltalálja. És azt is megtapasztalja, hogy mind Isten s mind világ igazsága szerént, méltó s illendő ez az ő Felsége kivánsága.

Azért ha ő felsége k^gtekkel^ egyetemben igazán és voltaképpen kivánja az Magyar Nemzetnek csendességét és megmaradását, menjen vissza ő felsége maga Ditióiban, és mindjárt bizonyos levén mind az Induciákrul, mind az követeknek Securitásáról, bátorságoson felküldhet ő felsége Császár Urunkhoz. Mi is Palatinus Urammal együtt azon törekedünk Császár Urunknál ő felségénél, hogy ezeket a nagy hadakat mindjárt kivitesse ő Felsége az országból. Igy mind az két rendbeli hadaktul megmenekedvén az Ország, haza telepedhetik az szegény község; és a Tractába is az Ur Isten szép alkolmatos módot mutat. Azon is a kevés németségen nem tudom miért kellene ő felségének felettébb kapni, mert bizony azok mind az hadakozásba, mind egyéb dologban terhére vadnak inkább ő felségének, hogy sem segítségére.

K^gteket^ mégis mint jó akaró Atyámfiait szeretettel intem, hogy hazájának és Nemzetségének szeretetit szeme előtt viselvén, előre gondolkodjék, mert ha most a békéllésre alkolmatos mediomokat nem amplectál, bizony nagy veszedelmet hoz és talám utolsó fogyást Nemzetünkre. Kit az Ur Isten minekünk ne adjon látnunk. Én az miben tudok kegyelmeteknek, mint jó akaró Uraimnak s Atyámfiainak szeretettel szolgálok. És az Ur Istentűl kivánok Kegyelmeteknek minden jókat.

Posonii 28. Octobris 1626.

Ezen levélnek egészen Pázmány által sajátkezűleg irt fogalmazványa fennmaradt a Khuen-Héderváry grófi család hédervári levéltárában. „Kéziratok" 59. sz. kódexében; egy újabb másolata pedig fennmaradt a M. Nemzeti Múzeum könyvtárának

2309. II. számú: „Libraria Diplomatum“ című kódexében, fenti dátum alatt. Fenti közlés a fogalmazvány után történik. A címzettnek meghatározásához támpontul az északmagyarországi rendeknek Pázmányhoz 1626. okt. 25-én intézett, ugyanott másolatban olvasható, levele szolgált („Barones, Magnates et Prælati, Nobiles ac Liberæ Civitates, Comitatuum partium Regni Hungariæ Superioris“).

V. ö.: P. P. és kora II. k., 193—194. l., valamint Pázmánynak fenti: 1626. okt. 22. levelét. A felsőmagyarországi rendek Pázmány e két levelére okt. 25-én, illetőleg nov. 2-án feleltek; e válaszok szövegét közölte *Miller,* Epistolæ Petri P. I. k., 121., 127. l.

367.

1626. NOVEMBER ELEJÉN.

POZSONY.

Pázmánynak és a magyar tanácsnak véleménye az 1626. november hó közepén megkezdett pozsonyi béketárgyalások alkalmából (Ferdinánd és Bethlen előtt között) II. Ferdinánd elé terjesztendő pontokról.

Puncta, quæ Domini Ablegati Suæ Ma^{tti} Sacratissimæ nomine Consilii Hungarici humillime ac efficacissime oretenus repræsentare debebunt.

1. Summam hujus patriæ calamitatem exponent; misera plebs bonis omnibus spoliata in sylvis ac paludibus inedia ac aëris tempestate, una cum uxoribus ac liberis absumitur. Pagi enim omnes vacui sunt, eo quod miles Suæ Ma^{ttis}, tanquam in hostili solo versetur, in bonis fidelium Suæ Ma^{ttis}, rapinis, cædibus, incendiis, stupris miseros populos opprimat, armenta omnis generis non tantum ad usum Castrorum, sed etiam extra fines Regni abigat, ex quo factum est, ut cum solus Comitatus Posoniensis in obsequio Suæ Ma^{ttis} remanserit cis Danubium, eum quoque una cum aliis Comitatibus in extremam vastitatem miles adduxerit. Itaque Ma^{tti} Suæ demisse supplicant Domini Consiliarii, dignetur fidelium suorum misereri, ac tanta ab innoxia plebe avertere.

2. Majestas Sua informetur diligenter, tam de statu suorum militum, quam etiam de statu Betlenii. In primis igitur: Miles Suæ Ma^{ttis} Inducias cum hoste ex parte sua habet, neque vel progredi vel hostem ulla ex parte invadere aut ipsius ditiones aggredi potest; cum econtrario Miles Betlenianus quotidianis excursionibus notabilia damna inferat.

Deinde: Miles Suæ Ma^{ttis} et morbis et hostium excursionibus notabiliter in dies imminuitur, econtra vero Miles hostium augetur. Nam et

ex Valachia recenter numerosum Exercitum recepit, et Ungarorum animis (sic!) partim ob licentiam Militum, partim ob eorundem sive metum sive tarditatem offensi ac pertæsi, non contemnendo numero ad castra Betlenii profugiunt.

Denique propter hanc totalem hujus particulæ Hungariæ vastitatem, impossibile factum est, ut Exercitus Suæ Ma^ttis morari in Ungaria possit.

Tertio. Licet Consilium Ungaricum perfecte intelligat, quam parum secura sit omnis cum Betlenio pacis conclusio: rerum enim præteritarum experientia indicat conjecturam de futuris. Quia tamen Miles iste Ma^ttis Suæ insolutus, indisciplinatus ad continuandum bellum cum Betlenio (*præsertim ob imminentia hyemis incommoda*) prorsus sit insufficiens, et commeatus difficultas magna impedimenta injiciet; et Ungarorum exasperatus ob militarem licentiam animus, et instantia Comitatuum ac Regnicolarum assidua, et alia quam plurima motiva ac pericula pacem saltem ad tempus suadere videntur, donec et compositis in Imperio rebus, et majori apparatu rerum ad bellum necessariarum res geri possit. Idcirco non tantum expediens, sed omnino necessarium videtur, ut Majestas Sua pacis consilia admittat.

Quarto. Quoniam Princeps Betlen et Comitatus viros primarios huc (értsd: Posonium) ad D. Palatinum expediant, Majestas Sua clementer declarare dignetur: si ipsi pacis tractatum (prout omnino speratur) inchoare velint, qua ratione admitti et continuari ea tractatio debeat? Nobis enim, quemadmodum consultum videtur, ut omnino admittatur, ita etiam existimamus, utilius fore, si hic in civitate Posoniensi tractatio procedat. Quod si id Ma^tti Suæ clementer placuerit, demisse instandum erit, ut aliquem ex Dominis Secretis Consiliariis Majestas Sua ad hunc Tractatum destinare velit.[1]

Kívül, egykorú kéz írásával:

A. 1626.

Ugyanott, egykorú (elmosódott) írón-írással:

Puncta et . . . An. 1626. tempore Novembris (?).

Ezen iratnak Törös János, Pázmány titkárának kezeírásával megírt fogalmazványa fennmaradt (sok más, az esztergomi érseki levéltárba tartozó 1626. évi eredeti levelek és fogalmazványok kíséretében) a Khuen-Héderváry grófi család hédervári levéltárában: „Kéziratok" 59. sz. kódexében. Fenti közlés ezen fogalmazvány alapján történik. Közölve lőn már e szöveg: *Pray-Miller:* Gabr. Bethlen Principatus, II. k., 67—70. l. *Pray-Miller* (i. h.) 1626. októberre teszik e levél dátumát.

[1] II. Ferdinánd már 1626. decz. 10-iki levelében (lásd hédervári levéltár fentidézett kódexében) értesíti Pázmányt, hogy Sennyey István váczi püspök, kanczellárt küldötte ki a pozsonyi béketárgyalásokra.

368.

1626. NOVEMBER 9.

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Megküldi a királynak Bethlen és a felsőmagyarországi rendek leveleinek mását; Bethlen követeivel pedig azt izente, hogy hajlandó a béketárgyalások megkezdéséhez a király által megkívánt feltételeket teljesíteni (a török sereget és Mansfeldet visszaküldeni, az országból kivonulni), ha a király is a legutolsó béke állapotját továbbra is fenntartja, a német sereget kivonja, a Bethlenhez átpártoltaknak kegyelmet ad és a törökkel békét köt. Pázmány általában véve javasolja Bethlen ajánlatának elfogadását, de a feltételek némelyikét megtagadandóknak véli.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Majestas, Domine Domine Clementissime.

Quid ad me Princeps Betlen ac Comitatus, cum ipso existentes scribant,[1] ex annexis paribus, de verbo ad verbum Latinitati donatis, Majestas Vestra clementer intelligere dignabitur. Oretenus autem retulerunt, Principem pacis studiosissimum esse, velleque et Turcas et Mansfeldium dimittere et Ma^{ttis} V^{ræ} Ditiones relinquere, et ceteras a Majestate Vestra præscriptas conditiones observare, dummodo suæ quoque securitati consultum sit; nam alias rationabile ipsi non videri, nec jure ab illo peti posse, ut se exarmet, ac partas (sic!) ditiones resignet. Securitatem vero suam in his constituit, ut nimirum Majestas Vestra assecuret ipsum, quod intra terminos prioris pacificationis conservabit, quemadmodum nec ipse quidquam novi petiturus est; deinde ut Campestris miles Germanicus ex Ungaria educatur: ut iis, qui ipsi adhæserunt, securitas promittatur: ut cum Turcis quoque pax ineatur.

Etsi non dubito, quin D^{nus} Palatinus uberius Majestatem Vestram informaturus sit: pro ea tamen fidelitate, quam Majestati Vestræ debeo, tenuem meam opinionem demisse significo. Stabit in arbitrio Majestatis Vestræ, quid in ea probare, quid reiicere velit.

In primis igitur, licet verbotenus solas inducias hi Ablegati tractare videantur, re tamen vera nihil aliud est, quod petunt, quam totalis Conclusio pacis. Si enim priorum pacificationum capitulationes utrinque confirmentur, pax stabilita erit: Unde, pro tenui meo videri, ab Ablegatis istis Plenipotentiales exigendæ sunt, et quidem non ut cum Domino Palatino tantum, sed et, ut cum Delegatis Majestatis Vestræ

[1] Bethlennek 1626. november 2-iki és a felsőmagyarországi rendeknek november 2-iki leveleit közölte *Miller*, Epistolæ Petri P. I. k., 124—128. l.

Commissariis, tractare et concludere possint. Nam de pace Regni cum Regia Majestate, et non cum domino Palatino solo tractari debet; consultiusque est, nunc uno tractu (sic!) pacem, quam solas Inducias tractare, dum adhuc Exercitus Majestatis Vestræ est in campis.

Circa puncta vero a Betthlenio proposita, longe aliter ego discurrerem, si Exercitus Majestatis Vestræ vel minimum in Ungaria progressum fecisset, aut facere posse videretur. Nam in tali casu, pro securitate futura, vel totaliter, vel saltem usque ad Thybiscum, concessos prius Bethlenio Comitatus repetendos judicarem. Cæterum considerata omni constitutione præsentium rerum, pro certo existimo, frustra et absque ulla utilitate hujusmodi petitionem futuram. Itaque censerem has subsequentes conditiones Betlenio proponendas, et iis efficaciter insistendum.

Primo. Ut pax utrinque antea stabilita in vigore maneat; excepta solummodo illa solutione pecuniaria, quam Majestas Vestra Confiniis Betlenii antea promiserat. Maximæ enim et iustissimæ causæ mihi obversantur, propter quas illa solutio, tum ob reputationem Majestatis Vestræ, tum ne nova semper querelarum et controversiarum occasio sit, illa solutio (sic!) intermitti debeat.

Secundo. Multa mihi cogitanti, qua ratione securitas aliqua reperiri possit, ne imposterum hujusmodi invasiones a Betlenio fieri possint, alia mihi non occurrit, quam in primis, ut Bettlen ipse strictissimi jurisjurandi literas nunc statim exhibeat, quibus se obliget, quod nullo unquam tempore quidquam hostile contra Majestatem Vestram movebit. Deinde, ut singuli Comitatus Principi concessi, item Civitates liberæ et oppida Heydonum (sic!), atque etiam ipsi Transylvani in proxima primitus celebranda Diæta, juramento literis consignato, se et successores obligent, quod nunquam penes Principem hostilitatem ullam contra Majestatem Vestram attentabunt, quin potius, si quid contra pacificationem initam Princeps vel quispiam alius attentare voluerit, contra illum insurgent, seseque Majestatis Vestræ militibus conjungent.

Tertio. Reddendus erit capax Princeps, quod nullo alio modo securitati pacis consuli possit, quam si exemplum aliquod in factiosos et stimulatores bellorum statuatur. Itaque desistat ab ea petitione, qua sibi adhærentibus parcitum cupit.

Quarto. Quod ad Turcam attinet, Majestatem Vestram jam antea cum Turcis tractasse, et confirmationem capitulationum a Plenipotentiario Ottomanico recepisse. Quod si igitur Turca pacem cupit, Vacium ac Damasdium restituat, conclusasque capitulationes literis suis jura-

mentalibus Ottomanus confirmet. Nam non novis tractatibus, sed eorum, quæ jam tractata et conclusa sunt, fideli observatione ex parte Ottomanica opus esset.

Quinto. Ut Captivi utrinque confestim eliberentur, absque solutione lytri.

Quodsi his modis ac conditionibus pax stabiliri posset, ob quam plurimas præsentium temporum difficultates, certe mihi e re futurum videretur. Nam licet non sim nescius, quantum fidei ac juramentis Betlenii tribuendum sit, tamen quia et ipse jam se deceptum inani spe, et mendaciis hostium Majestatis Vestræ animadvertit, et conatus suos nihil proficere deprehendit, et (ut Ablegati ipsius mihi retulerunt) ætate ac morbis gravatum se jam experitur, forte cautius in futurum pacem conservabit, aut saltem ista pacificatione Inducias interim dabit, donec Majestas Vestra res Imperii ac Provinciarum Hæreditariarum stabiliverit, provisionesque bellicas in tempore procuraverit. Et saltem vel ad hoc multum hæc pacis conclusio serviet, ut hostes Majestatis Vestræ et Augustæ Domus Austriacæ animadvertentes tam valida diversione Majestatem Vestram liberatam, moderatius sese accomodent.

Illud quoque Majestati Vestræ detegere volui, quod heri ex ablegatis Principis intellexi: Venetos nimirum, bonam pecuniæ summam, et quidem tribus in locis deposuisse, ut eas Princeps levaret, quod tamen hucusque non fecit. Cæteras rei particularitates indagare non potui.

Hæc erant Clementissime Domine, quæ Majestati Vestræ fideliter perscibere volui. Deum oro, ut Majestatis Vestræ consilia dirigat, Majestatemque Vestram, Sacratissimam diutissime salvam ac florentem tueatur.

Posonii die 9. Novembris 1626.

Ezen levélnek egészen Pázmány által sajátkezűleg írt fogalmazványa fennmaradt a Khuen-Héderváry grófi család hédervári levéltárában: „Kéziratok" 59. sz. kódexében; egy, későbbi (Pray) korból eredő másolata pedig fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray gyűjt. XXXII. köt., 198a—199a lapokon. Fenti közlés a fogalmazvány alapján történik. Közölték már e szöveget, a forrás megjelölése nélkül: *Miller* (Epistolæ P. P. I., 130—134), *Pray* (Epistolæ Procerum III. k., 401—406., november 19. dátummal), *Pray-Miller* (G. Bethlen Principatus II. k., 77—82., november 19. dátummal). V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora II. k., 197. l., 1. j.

369.

1626. NOVEMBER 24.

POZSONY.

Bethlen Gábor fejedelemhez.

Nem írt már régen Bethlenhez, mert a fejedelem neheztelt reá, pedig ő (az érsek) mindíg igyekezett a béke fenntartására. Bárcsak a fejedelem szívét Isten áthatná, hogy tovább ne fogyassza meg e nemzetet úgy, mint az utóbbi 13 év alatt. Most már a fejedelem is kiábrándulhatott ebből. Emlékezteti Isten előtti felelősségére. A béke dolgában a király resolutióját megküldi a fejedelemnek.

Serenissime Princeps ac Domine.

Salute ac servitiorum oblatione præmissa.

Az Felséged böcsületes levelét[1] megadá Mikó Uram és Lónyai Uram, mellyet illendő tisztelettel vettem. Noha vettem eszemben régtül fogva, hogy volt Felségednek neheztelése reám, az én igasságomért, és az okon nem akartam én is levelemmel untatni és kedvetlenétteni felségedet; de azért az közönséges jónak és békeségnek útját nem hogy valamiben meggátoltam volna, sőt mind Istenhez való méltatlan imátságomban, s mind külső cselekedetimben irtogatni igyekeztem. Látja Isten, nem magam személyére nézve, hanem hazánknak és nemzetségünknek böcsületes megmaradására akartam volna, ha enni tracta nem kévántatott volna. Vajha az Úr Isten az Felséged szívét, és ezt az szünetlen való nyughatatlan törődését, elméjének és testének fáradozását, más alkolmatosb dologra fordétotta volna: bizony, mind magának, s mind nemzetségének örök emlékezetre való dicsősséges hírt, nevet szerezhetett volna. De ezt is nagy kiváltképpen való Isten ostorának tarthatjuk, mellyel szegény hazánk sanyargattatik, hogy Nemzetünk és vérünk ront és fogyat. Iszonyodom megmondani, de azt hiszem, kétszáz ezer Magyar héjával vagyon Magyar Ország ez tizenhárom esztendő alatt, ugy hogy felséged eddig ugy viselte az Magyar Nemzethez magát, mintha ugyancsak ennek romlására emeltetett volna fejedelemségre.

Ezt én, látja Isten, sem idegenségből, sem gyülölségből nem irom, hanem kévánnám azt, hogy felséged, immár valaha magában szállván, engesztelné Istenét eddig való dolgairól, és ezután jobban kéméllené az Magyar vért és Országot. Az Olasz és Franczus (sic!) practikák, és hivséges reménségek, melly csalárdok legyenek, maga is megismerhette felséged. Az mi kegyelmes Urunknak igasságát, és Isteni ótalomnak rajta létét is, megtapasztalta . . .

[1] E levelet Bethlen november 2-ikán írta a barsi táborból. Szövegét lásd: *Miller*, I. k., 124—126. l.

Azért felségedet igen kérem, vessen véget immár az sok szegénység romlásának, és ne terhelje ennél is inkább lelkét. Mert ha csak az hiúságos szórul is számot kell adnunk, gondolja meg felséged, enni sok rablásban és éhel halásban fohászkodó szegénségnek, ennyi sok ártatlan vérnek kiáltása, minemő vádolást teszen az Istennek igaz itélő széki előtt.

Ő felsége, az mi kegyelmes Urunk, sok számtalan törekedésekre, mellyeket magam is nyujtottam Ő felségéhez, utolsó Resolutióját én általam alá küldötte, mellyekben semmi oly dolog nincsen, mellyet méltán felséged sajnálhatna. Azért felségedet kérem, azokat ne difficultálja, mert ha ugyan nagyobb dolgokat kévánt volna is Ő felsége, ugy tetszik, ily nagy offensának recompensátiójára elégtelen lett volna.

Fölségedet hosszabb irásommal nem fárasztom; hanem az Úr Istent kérem, hogy az Felséged elméjét vezérelje minden jóra. És ezzel Istentől Felségednek minden jót kévánok.

Posonban 24. Novembris Anno 1626.

Felségednek hozzám illendő dolgokban örömest szolgálok

Esztergami Érsek.

Ezen levélnek egykorú másolata (Törős Jánosnak, Pázmány titkárának írása) fennmaradt a Khuen-Héderváry grófi család hédervári levéltárában: „Kéziratok" 59. sz. kódexében. Forrás megnevezése nélkül közölte *Miller* (Epist. I. köt., 136—138. l.). Fenti közlés a hédervári példány alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora, II. k., 199—200. l.

370.

1626. NOVEMBER 24. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Caraffa Károly aversai püspök, bécsi nuntiushoz.

Értesülvén arról, hogy az erdélyi székelyek közé kapuczinus atyák fognak küldetni: ezt nem helyesli, mert ott minoriták és reformált francziskánusok vannak, kik aligha fogják zárdájukat a kapuczinusoknak átengedni; ezek különben sem bírnak vagyonszerzési képességgel. A Szent Ferencz-rend generális commissariusa is egyébként készül pátereket küldeni a székelyek közé. Mindezek megfontolását kéri; a határozat közlendő volna az erdélyi püspökkel.

Illme ac Revme Domine, Domine observandissime.

Magnopere sperabam ipsemet coram Illmam D^monem^ Vestram salutare, deque rebus nonnullis alloqui. Cœterum injuria temporis id mihi non permisit. Inter alia unum illud erat, de quo merito informationem

habere cupiebam, quod superioribus diebus Patres Capucini Vienna ad me perscripserant, constitutum nempe esse, ut in Siculiam (quæ ultra Transylvaniam, in finibus Moldaviæ sita est) Patres Capucini expedirentur, sed quo modo, quo fundamento hæc expeditio fieri debeat, mihi non significarunt. Ego certe (etsi tractus ille extra diœcesim meam constitutus sit et ad Episcopum Transylvaniensem spectet) summo desiderio cupio hanc Patribus Capucinis occasionem, de re catholica benemerendi offerri; considerationes tamen aliquas habeo non negligendas. Nam inprimis, etsi monasterium illic Franciscanorum habeatur, illud tamen, an Capucinis concessuri sint monachi, qui illic nunc sunt, magnopere dubito. Et populus, qui jam assuevit monachis vel Conventualibus, vel Franciscanis Reformatis, nescio, an novum ordinem admissurus sit in monasterium, exclusis veteribus incolis. Imo rationabiliter metuo, ne non admittant Capucinos. Deinde, si quæ inter illos controversiæ suboriantur, cum nullus illic Prælatus sit, magna scandalorum seges pullulabit. Ad hæc monasterium illud bona stabilia habere dicitur, quæ cum a Capucinis possideri non possint, alienanda forent et sæcularibus tradenda, id quod ego non existimo catholicos illic existentes permissuros; verebuntur enim, ne si semel alienentur, si successu temporis Capuccini locum deserant, habere non possint sustentationem pro catholico sacerdote religioso, cum ipsi ut plurimum simplices agricolæ, ægre sine hujusmodi adminiculis sustentationem administrare possint. His accedit, quod Sedis Apostolicæ jussu Commissarius Generalis Ordinis S. Francisci de Observantia personas jam certas destinaverit ad eam Sicul. profectionem, quibus et ego ex mea paupertate centum florenorum subsidium pro viatico attribui. Hæc ego omnia non idcirco commemoro, quod profectionem Patrum Capucinorum præpedire velim, nam ex corde cupio, ut falcem suam in hanc albicantem messem mittant, sed id solum cupio, ut ordinarie fiant omnia, pericula mature prævisa securius declinentur. Certe, resolutiones hujusmodi non mecum, sed cum Ordinariis locorum communicari deberent, ut habita de rebus omnibus exacta informatione, tutiores fieri possent resolutiones. Si quid ulterius hoc in negotio Vestra Illma Dominatio agere voluerit, cum Episcopo Transylvaniensi id fieri commode poterit. His Illmæ Dom^is^ Vestræ manus veneror, ac eidem a Deo felicitatem omnem precor.

Posonii 24. die Novembris anno 1626.

Ezen levélnek egykorú másolata, mely Pázmány rendes levélírójának írása, fennmaradt a „Congreg. de Pr. F.“ római levéltárában: „II. Lettere di Germania, Bœmia, Ungheria, Polonia 1627.“ Vol. 67., fol. 88. Fenti közlés e másolat alapján történik.

371.

1626. NOVEMBER 26. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Daczára, hogy a harminczadosi állásra, az ezzel járó bűnveszély miatt, elvből soha sem szándékozott senkit sem ajánlani, mégis ezúttal az óvári harminczadosságért folyamodó Keresztúri Istvánt ajánlja.

Sacratissima Cesarea Regiaque Ma^{ttas}.
Domine Domine clementissime.

Stephanus Kereszthuri, Secretarius Domini Palatini, instanter a me petiit, ut ad Tricesimam Althenburgensem Ma^{tti} V^{æ} ipsum commendarem. Et quamvis ad ejusmodi officia, quæ sine peccato vel vix vel nullo modo administrari possunt, neminem commendare constitui, repræsento tamen Ma^{ttis} V^{æ} clementiæ personam hujus Supplicantis, ut si e re et commodo Ma^{ttis} V^{æ} futurum videatur, ratio ipsius haberi possit.

Deum oro, ut Ma^{ttem} V^{am} felicissime tueatur.

Posonii 26. Novembris 1626.

Sacratissimæ Ma^{ttis} V^{æ} Humillimus Capellanus

Archi-Episcopus Strigon. m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Hum. cap. A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi császári udvari kamara levéltárában: „Hungarn" 1626. évi deczember havi csomóban, deczember 3-iki dátum alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

372.

1626. DECZEMBER 16. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Schock János és Rott Hermann körmöczi kamarai tisztekhez.

Pisetariusát: Psarvaczky Györgyöt jóakaratukba ajánlja, a Bethlen-féle betörés után Körmöczre való visszaérkezése alkalmából.

Generosi ac Egregii domini, Amici observandi.
Salute et nostri commendatione præmissa.

Egregium Georgium Psarvaczky Pisetarium nostrum, qui pericula præsentium tumultuum evitare cupiens aliquantulum illinc recesserat,

expedivimus iterum Kremnicium, ut officium suum ea, qua hactenus, fideli ac diligenti industria continuet, rogantes Generosas ac Egregias Dominationes V^las^, ut eundem veteri complectantur amore ac benevolentia. Similiaque a nobis expectent omni occasione officia. Atque his valeant in Domino feliciter.

Posonii 16. die mensis Decembris anno 1626.

G^ros.^ ac Egr. D^num^ V^rm^ Amicus benevolus

Archi-Ep. Strigoniensis m. p.

Kívül:

Generosis Dominis Joanni Sockh Sacr. Cæsar. Regiæque Ma^ttis^ Proventuum Cameræ Cremnicien. Perceptori ac Hermanno Rott ejusdem Cameræ Rationum Magistro etc. D^nis^ Amicis observandis.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a selmeczi bányakamara levéltárában (Selmeczbánya): 1617—1635. évi csomóban, fenti dátum alatt. Fenti közlés ezen példány alapján történik.

373.

1627. JANUÁR 5. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Kéri a királyt, rendelné el, hogy a pozsonyi jezsuita-kollégium alapítványaként 1625. évben általa (Pázmány által) letett 50.000 forint kamatja végre folyósíttassék, mert addig a kollégium, melynek helyét már nagy költségen megszerezték, nem állítható fel.

Sacratissima M^as^ Cæsarea, D^ne^ D^ne^ clementissime.

Clementer meminisse Majestas Vestra dignabitur, pro erigendo Collegio Posoniensi, quinquaginta millia (sic!) florenorum summam a me depositam fuisse adhuc anno 1625. ea cum benigna assecuratione Majestatis V^æ^, quod certo loco censum prædictæ summæ constitui curabit, ut ex eo censu sustentatio Collegii Posoniensis haberi possit; quandoquidem iniquitate temporum concessum est Acatholicis Ungaris, ne Patres in Ungaria bona habere possint.

Hæc census constitutio, clementissime Cæsar, hucusque facta non est, adeoque magno animarum damno, nec Collegium erigi (sic!), licet magnis laboribus ac etiam expensis locum pro Collegio erigendo hic jam obtinuerimus.

Quocirca Majestatem Vestram demisse rogo, dignetur juxta benignam suam assecurationem, serio ac peremptorie demandare iis, quibus convenit, ne diutius rem hanc extrahant, maxima cum jactura animarum, meaque in sollicitando molestia.

Et Justitia et pietas Majestatis Væ, et vero zelus promovendæ Religionis omnino me sperare faciunt, rem hanc sine mora perficiendam.

Quam Majestatis Væ clementiam ego quoque devotis ad Deum precibus demereri satagam.

Servet Deus Majestatem Vestram felicissime.

Posonii 5. Januarii 1627.

Sacratissæ Mis Væ humillimus Capellanus

Archi-Epus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely egészen Pázmánynak kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. kanczelláriai levéltár: „42. Litt. Archiepiscoporum 1627." jelzés alatt (a M. Nemzeti Múzeummal közösen 1909. évben vásárolt kéziratokkal került vissza az Orsz. Levéltárba). Fenti közlés az eredeti alapján történik.

374.

1627. JANUÁR 7. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Gróf Eszterházy Miklós nádorhoz.

Hírt küld a Pozsonyban és az egész felvidéken uralkodó inségről és halandóságról. Kéri a nádor közbenjárását az idegen hadaknak az országból való kivezetése iránt. Lónyayról még nem jött hír. Bethlen késedelmének okát nem érti.

Salute ac servitiorum commendatione præmissa. Istentül Kegmednek minden jót kivánok. Nem örömest bussitom Kegmedet, kiváltképen ilyen beteges állapatjában, és ez okon, tegnap is Eszterház Dániel Uramnak irtam, némely dolgokrul. Mind az által ennek a földnek nyomorult állapatja kényszerit, hogy kegmedet informáljam.

Az sok inség, nyomorúság, hideg és koplalás az föld népe közé oly nagy mortalitást hozott, hogy itt is naponként tizenöt-tizenhat embert temetnek. Zombatban penig, Selyén, és az hegyek alatt, sokkal is süröbben (sic!) halnak a szokatlan nagy koplalás és nyomorúság miatt. Haza sem mernek menni, a kevés itt való németek miatt, eléggé volt érette Pálffy János Uram, hogy kibeszélje azt a Dondiagott.[1] De

[1] Egy értelmetlenül hangzó szó. Valószínűleg egy tábornoknak neve (Don Diego !), tárgyesetben (Don-Diego-t).

azt mondja, hogy életében és tisztességében jár, hogy különben ki ne menjen, hanem ha avagy a Császár ő felsége maga saját Commissioját, vagy a Felt Marschalk ordinentiáját látja. A Felt Marchalk penig csak azt ordinálta neki, hogy ad finem Januarii menjen ki.

Kegmedet kérem, ennek az darab földnek megmaradásáért, ne szánja egy embert (sic!) Béchbe küldeni. És Császár Urunktól ő magától ordinentiát tétetni, hogy ezek mindgyárast menjenek ki.

Lóniay[1] Uram felől még sincsen semmi hirünk, kin eléggé csudálkozom. Ha a Fejedelem betegsége nem igaz, hihető hogy Cassai deliberatiora vette az dolgot, hogy mivel az vármegyéket az előtt [vissza][2] bocsátotta volt, ismét connotálja őket. Mert [más][3] okát ilyen hosszú késedelemnek nem gondolom.

Kegmedet kérem maga egészsége felől[4] tudósitson, melyet hogy az Úr Isten előbbi jó állapatjára terjesszen, szüvem (sic!) szerint kivánom.

Posonii, 7. Januarii 1627.

Ill. D. V^{æ} Stor et Amicus paratiss.

Archi-Ep. Strig. m. p.

Utóirat:

P. S. Ha kk tetszenék, talám ugyanezen Bazini ember, a ki ezt a levelet viszi, felmehetne Bécsbe, hogy onnan igyenesen hozná az ő felsége ordinánczióját, csak Kgd irasson leveleket mellette.

Kivül:

Illmo D^{no} Comiti Nicolao Ezterhassy de Galántha, perpetuo de Fraknó, Regni Hung. Palatino, Judici Cumanorum, Uri$^{cor.}$ (?)[5] Cottuum Zolyom, Soprony et de Bereg (?) Comiti Supr. et per Hungariam Locumtenenti etc. D^{no} ac Amico obs.

Ezen levélnek eredeti példánya, amelyen csak az aláírás („A.-E. Strig.") és az utóirat Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: M. kir. kanczelláriai levéltár: „Litteræ Archiepiscoporum" 1627. évi 41. sz. alatt. A levél a M. T. Akadémia könyvtárjelzését viseli. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

[1] Lónyay Zsigmond és Mikó Ferencz voltak Bethlennek követei a pozsonyi béketárgyalásokon (1626. nov.-decz.), Lónyayt azután Pázmány Bethlenhez küldötte, míg Mikó visszamaradt (*Fraknói*, i. m. 202. l. tévesen irja, hogy mindketten elutaztak); Lónyay jan. 9-én megérkezvén (lásd az alábbi, jún. 9. levelet), ők mutatták be 1627. jan. 11-én a fejedelem által aláírt békeokmányt; Lónyay ekkor adta elő a felsőmagyarországi rendeknek a reájuk is kiterjedő, teljes amnesztia iránti kérelmet, amit a II. Ferdinánd által kiállítandó békeokmányba bevenni kívántak, ami részben meg is történt. Erre jan. 13-án az okmányok kicseréltettek. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k. 203 - 206. l.

[2] E szó helye ki van tépve, de a contextus és a hely nagysága szerint ezen szó pótlandó oda.

[3] Ezen szó helye is ki van tépve, de az utolsó (s) betű vége látható.

[4] Eszterházyt, a harmadik megbízottat, betegsége akadályozta abban, hogy a békeokmányok bemutatásánál és kicserélésénél jelen legyen; ezek tehát Pázmány és Osztrosich István előtt (Fraknói szerint a kanczellár: Sennyey püspök is megjött) mentek végbe.

[5] Hihetőleg: „Ungaricorum."

375.

1627. JANUÁR 8. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Értesíti a királyt a Lónyay Zsigmond erdélyi követnek közeli megérkezéséről; Bethlen seregeinek gyors visszavonását úgy véli siettethetőnek, ha a kanczellár Pozsonyba jön a béke véglegesítésére, amire a nádort is meghívta.

Sacratissima Cæs. Regiaque Majestas, D. D. Clementiss.

Hodie circa horam decimam, una cum Mag^co^ D^no^ Stephano Oztrositth D^num^ Ablegatum Principis Transylvaniæ advocavimus,[1] et cum de hac tarditate Resolutionis D^ni^ Principis quereremur, recta supervenit Cursor, qui literas mei Pisetarii, ad Principem una cum D^no^ Loniay per me ablegati, attulit, quibus significat Principem per omnia assensisse Pacificationi, ac Diploma adferri. D^num^ vero Loniay vel hodie vel certe crastina die cum Diplomate Principis hic futurum.

Quia vero Miles Betlenianus sat magno numero adhuc in Comitatibus Matt. V^æ^ maximo cum detrimento hæret. Et D^nus^ Miko, illos ante commutationem Diplomatum non abituros, certo affirmavit, Mat^tem^ V^am^ demisse rogo, dignetur absque ulla mora Do. Cancellarium huc amandare.

Scripsi etiam D. Palatino, ut si per sanitatem liceat, sine mora, huc venire velit. Si quid præterea ulterius Mat^tas^ V^a^ demandare dignabitur, nos, cum Mag^co^ D^no^ Oztrosith, mandata Mat^tis^ V^æ^ præstolabimur.

Servet Deus Mat^tem^ V^am^ diu felicissime.

Posonii 8. Januarii 1627.

Sacr. M. V^æ^ humillimus Capellanus

Archi-Ep. Strigon. m. p.

Ezen levél eredetije, melynek csak aláírása („hum. cap. A.-E. Strigon.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. kancz. levéltár „Transsylvanica" 1627. év 62. sz. alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 204. l. Fraknói itt e fenti levelet nem említi, azt nem ismeri. (Lásd még fenti: jan. 7. levélhez írt jegyzeteinket.)

[1] Ez volt Mikó Ferencz, a visszamaradt erdélyi követ.

376.

1627. JANUÁR 9. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Értesíti a királyt Lónyay erdélyi követ visszaérkezéséről. A Kéri-nek adott titkos instructióra nem volt szükség. Bethlen kezességet vállalt a fegyverszünetnek a törököktől való kieszközlésére nézve. Királyi biztosokat kér kiküldeni a béke végrehajtása végett.

Sacratissima M^as^ Cæsarea, D^ne^ D^ne^ Clementissime.

Demisse significaveram M^tti^ V^æ^ die hesterna, Lonyaium hodie reversurum; is igitur nunc sub vesperam rediit; et licet ob tarditatem adventus, hoc vespere audientiam non petierint; tamen Princeps Betlen suis ad me literis significat, se conditiones acceptasse. Secretam vero Instructionem, quam obsignatam dederamus D^no^ Kéri, non fuit opus aperire, sed obsignate est reportata.[1]

Circa Induciales Turcarum literas, Betlen reversales dedit, quod per Turcas iisdem formalibus verbis Induciales literæ transmittentur, quibus nos petiimus.

Necessarium nunc est clementis^se^ D^ne^, ut sine mora M^as^ V^a^ Commissarios denominet, eorumque sumptus expediri effective demandet, ut recipi Comitatus et Confinia possint, milesque Betlenianus, qui nunc quoque aliquot Comitatus absumit, ad sua amandari possit.

Deus Majestatem V^m^ servet felicissime.

Posonii 9. Januarii 1627.

Sacratis^sæ^ Mis V^æ^ humillimus Capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Ezen levél eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: Kincstári Osztály, „Tört. Emlékek" B/11. fascic. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora II. k., 204. l.

[1] *Fraknói* (i. m. II. k., 204. l., 2. j.) ezen mondathoz ezt jegyzi meg: „Ezen levélben bizonyos titkos ügyről is tesz említést, melynek értelmét nem ismerem". Azt hiszem, a január 9-iki levél első bekezdésének egész szövege magában foglalja a rejtély megfejtését és ez: Kéri azon esetre, ha Bethlen nem fogadná el a Pozsonyban követeivel megállapított békefőtételeket, egy titkos, zárt utasítást kapott, miként kelljen eljárnia ezen esetben; de Bethlen elfogadván a feltételeket, a titkos instrukcziót Kéri felbontatlanul visszahozta.

377.

1627. JANUÁR 9. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Caraffa Károly aversai püspök, bécsi nuntiushoz.

A belgrád-semendriai püspök által Rómába intézett kérésre nézve Ludovisi bíboros által informáczióra szólíttatván fel, jelenti, hogy Temesvár környékén sok oláh-, magyar- és dalmátajkú katholikus van; az oláhok részére Pater *Buytur* jezsuitát küldték Rómából; jó volna a többi hívekről is gondoskodni, és pedig úgy, hogy a Rómából e czélra szánt pénzt Ragusa útján Belgrádba küldenék, ahonnét az már könnyen volna Temesvárra küldhető, míg Pozsony 400 itáliai mértföldnyire van Belgrádtól. De Pázmány megjegyzi, hogy nem tudja, ki a belgrád-semendriai püspök.

Illustriss. ac Revdiss. Domine D. observandissime.

Ex literis Illmæ Domin. Vestræ 30. Decembris exaratis intellexi negotium, de quo Illmus Dominus Cardinalis Ludovisius cupit informari. An scilicet, et quinam duo sacerdotes mitti possint, ad loca vicina Themesvarino juxta instantiam Domini Episcopi Samandriensis.

Itaque Vestram Illmam Dominationem informare possum, quod licet tractus ille, nec in mea, nec in meorum suffraganeorum Episcoporum diœcesi sit constitutus, tamen circa Themesvarinum et Valachi et Ungari et Dalmati permulti sint catholici, qui ante annos viginti, et quod excurrit, a probis et exemplaribus catholicis sacerdotibus, licet perpaucis, erudiebantur. Ob intestinos vero bellorum motus, et paucitatem sacerdotum, a longo jam tempore magnam famem spiritualem patiuntur.

Anno præterito, jussu Sanctitatis Suæ, quidam Pater Buytur, natione Valachus, expeditus fuit, ad illum tractum, per P. Generalem Societatis Jesu, ut Valachos adjuvaret. Sed quod sciam pro Ungaris et Dalmatis nullus ibi est sacerdos.

Itaque summe necessarium et maximæ misericordiæ spiritualis opus est, si Illmus Dominus Cardinalis Ludovisius ac Sacra Congregatio non ad triennium duntaxat, sed etiam in perpetuum illis partibus de sacerdote prospexerit.

Et quoniam Alba Græca hinc Posonio, circiter quadringentis milliaribus Italicis abest, nulla securitas est hinc, vel pecuniam transmittendi Revmo Samandriensi, vel sacerdotes. Sed cum Ragusa et vicinissima sit Albæ Græcæ, et mercatores tuto quotidie convehent (sic!), pecunia pro usibus sacerdotum destinata, per Raguseos in manus Domini Samandriensis dirigi debebit. Atque idem D. Samandriensis, sacerdotes

quos idoneos judicaverit, Themesvarium expedire poterit. Quanquam ego nesciam, quis sit Episcopus Samandriensis.

His Illmæ D. V. felicissima omnia a Deo precor.

Posonii, 9. Januarii 1627.

Illmæ D. V. Servitor addictissimus

Archi-Episcopus Strigoniensis. m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („A.-Str.") P. P. kezeírása, fennmaradt a „Congr. de Prop. F." római levéltárában: „II. Lettere di Germania, Bœmia, Ungheria, Polonia 1627." Vol. 67., fol. 6. — Fenti közlés az eredeti alapján történik.

378.

1627. JANUÁR 11. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Öcscsével e levél kíséretében megküldi a királynak a fejedelem diplomájának mását és a király által kiállítandó diploma fogalmazványát. Kéri a diploma gyors kiállítását, hogy Bethlen katonái kitakarodjanak. Megküldi egyben a felsőmagyarországi rendeknek adandó amnesztia-okmány tervezetét is, mely csak részbeni amnesztiát ad. Kéri az egyetemes amnesztiát meg nem adni. A kassai tárgyalások előtt közölni kell Bethlennel a tárgyalandó sérelmi pontokat. Kéri a biztosok gyors kiküldését.

Sacratissima M^as^ Cæsarea, D^ne^ D^ne^ Clementisse.

Acceptis heri literis D^ni^ Palatini, quibus significat, sibi per sanitatem integrum non esse, ut huc veniat, hodie mane Ablegatos Principis admisimus. Diploma Principis et Assecurationem originaliter vidimus et contulimus. Earumque copiam M^tti^ V^æ^ sub litera *A. B.* transmitto. Copiam ittem diplomatis prout a M^tte^ V^a^ authentice transmitti debet, sub litera *C.* adjunxi. Majestatem V^m^ demisse rogo, ut sine mora diploma expediri jubeat, ac per nepotem [1] meum, qui has M^tti^ V^æ^ defert, transmittat. Nam numerosus miles Betlenii adhuc in Comitatu Nitriensi et alibi hæret, ordinanciam habet, non redire ante, quam ex his Ablegatis intelligant diplomata commutata. Itaque miseræ plebi hic consulendum.

Amnystiæ quoque Diploma seorsim conficiendum, ac transmittendum, juxta formam sub litera *D.* contentam. Nam licet Dominus Lonyai nomine Statuum etiam nunc vehementer urget, ut Amnystia per M^m^ V. eo modo concedatur, quo prioribus pacificationibus, ideoque motiva suæ petitionis scripto tradidit, quæ M^tti^ V^æ^ sub litera *E.* transmitto; mihi

[1] Feltünő, hogy „nepos"-nak nevezi rokonát, holott itt kétségkívül édes öcscse: György († 1627. márczius 1-én) értendő, akinek fia, *Miklós*, ekkor még csak 4 éves levén, egyáltalában nem érthető *Fraknói* (i. m. II. k., 205. l.) a levélvivőt Pázmány Györgynek, az érsek öcscsének nevezte.

tamen ac D^no^ Ostrozich videtur, M^m^ Vestram juxta hanc novam formulam sub litera *D.* expressam diploma Amnystiæ expedire convenire. Nam hoc modo, aliquo saltem metu, et etiam pœna, audacia multorum continebitur in officio. Stat tamen in benigno arbitrio Mis V^æ^, quid fieri velit. Ipsi jam se obligarunt, quod acceptabunt Diploma sub hac formula quam sub litera *D.* transmitto. Et instanter rogo M^m^ V^m^, ut omnino hanc formam amplectatur, nec tam laxam Amnistiam Comitatibus M^tti^ V^æ^ subditis largiatur. Nam hæc res mihi conscientiam attingere videtur. Amnystia enim concedi non potest respectu privatorum damnificatorum, nisi quando aliter pax necessaria haberi non potest. Cum igitur hic haberi potest pax sine tam larga Amnystia, non puto ego tam large concedi posse.

Duo præterea necessaria sunt Clementi^sse^ D^ne^.

Primo, ut in Cancellaria requirantur puncta difficultatum, quæ per Commissarios Mis V^æ^ cum Principe complananda sunt. Nam ea puncta scire vult in tempore Princeps, ut interessatos moneat, et ad Adventum Commissariorum Mis V^æ^ instructi sint: alias exciperent, se imparatos esse. Ea vero puncta in ultimis Comitiis Soproniensibus consignata ad partem fuerunt, et in Actis Comitiorum habentur.

Secundum est, ut Commissarii mature denominentur. Nam per hos Ablegatos certificandus est Princeps de tempore, quo Mis V^æ^ Commissarii sint ituri. Ut scilicet Princeps ad illud tempus convocare possit eos, qui Reversales dare debebunt.

Duo puncta sunt, quæ Princeps in diplomate suo aliquantum variavit. Primum quod Mansfeldium Comitem nominat. Secundum quod loco Juramenti, scripsit Assecuratorias, ubi de Transylvania agitur. Sed ea nobis tolerabilia videntur.

In Reversalibus quoque de bonorum restitutione aliquid immutavit; sed illud quoque si recte intelligatur, non obest. Neque modus est ob hæc minutiora novas difficultates texere.

Hæc erant, Clementi^sse^ D^ne^, de quibus M^m^ V^m^ humiliter compellare debui. Nam de quo negotio D^no^ Principi Eggenberg scripsi, non est visum scribere ad M^m^ V^m^.

Deus M^m^ V^m^ diutissime salvam tueatur.

Posonii, 11. Januarii 1627.

Sacrati^ssæ^ Mis V^æ^ humillimus Capellanus

Archi-Epus. Strig. m. p.

Ezen levél eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: Kincstári Osztály „Tört. Emlékek" *B.*/11. fascic. — Fenti közlés az eredeti alapján történik.

379.

1627. JANUÁR 12. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Az uralkodónak adott azon tanácsot, hogy ne küldene Kassára a pozsonyi béke végrehajtása végett biztosokat, hanem csak foglalná ismét vissza a Bethlen seregeinek kivonulásával felszabaduló országrészeket, Pázmány helyteleníti és feltétlenül szükségesnek véli, a soproni diétán tett ígéretből és a jelenlegi békeokmány pontjaiból folyólag, a biztosok kiküldését a sérelmi pontoknak Bethlennel való elintézése végett. Egyedül Hoffmannt küldeni ki kir. biztosul nem lehet, mert ő egyszerű nemes ember, kinek még ezenkívül birtokai is Bethlen hatalma alatti részeken vannak.

Sacratissima Cæsar. Regiaque Matt. D^ne^ D^ne^ Clementiss^me^.

Intellexi suggestum esse Ma^tti^ V^æ^ non esse necessarium, ut Commissarii Ma^ttis^ V^æ^ ad Principem Betlenium, Pace jam conclusa, transmittantur, sed sufficere, si D^nus^ Generalis Uyvariensis Confinia, D^nus^ vero Georgius Hoffmany cætera recuperet.

Verum Clementissime Imperator, licet de receptione Confiniorum per D^num^ Generalem difficultatem non videam, tamen multæ ac graves obversantur rationes, propter quas Cassoviam usque Commissarii Ma^ttis^ V^æ^ mittendi videntur. Nam in primis, etiam si hac moderna Pacificatione opus non fuisset, tamen in proxime celebrata Soproniensi Diæta multæ difficultates tam publicæ, quam privatæ fidelium Ma^ttis^ V^ræ^ propositæ fuerunt, quæ cum D^no^ Principe Transylvaniæ rectificandæ sint: receperatque Matt. V^a^ per Commissarios ad id deputandos, cum Principe de iis rebus tractaturum.

Deinde: In hoc moderno Tractatu, in Articulo quarto aperte nomine Ma^ttis^ V^æ^ promissum est, statim a permutatione Diplomatum, certos Commissarios a Ma^tte^ V^a^ mittendos, qui Reversales a Comitatibus etc. excipiat. Et Articulo quinto itidem promissum est, quod per eosdem Commissarios Ma^ttis^ V^æ^ eodem tempore difficultates, quarum antea memini, complanabuntur. Itaque Augustissime Cæsar, facta jam promissione, regressus non datur, sed et Ma^ttis^ V^æ^ authoritas, et honor noster, qui hæc nomine Ma^ttis^ V^æ^ conclusimus, omnino requirunt, ut non unus aliquis Deputatus, sed Commissarii mittantur, et quidem juxta tenorem Conclusionum, statim, atque Diplomata commutata fuerint.

Præterea: Scire dignetur Ma^tts^ V^a^ D^num^ Hoffmany, ad hanc rem peragendam, per se non sufficere (licet cæteris Commissariis adjungi possit). Nam cum simplex Nobilis sit, eam authoritatem non habet, quæ ad sustinendam dignitatem Ma^ttís^ V^æ^ sufficeret. Præterea: Cum omnia fere sua bona in Ditione Principis Transylvaniæ habeat, ipsius-

que, ratione bonorum, subditus sit, nescio, qua ratione possit res tam graves et odiosas cum Principe tractare. Et certo mihi persuadeo, Principem in suum contemptum interpretaturum, si solus Dnus Hoffmany ad res tantas mittatur. Nec dubito, quin rebus infectis remittetur, eo solum responso, quod juxta tenorem Pacificationis et consuetudinem, in rebus similibus antea observatam, Commissarios Mattis Væ expectaturus sit Princeps.

Itaque Mattem Vram demisse rogo, ut juxta tenorem Articulorum concordatorum procedatur, et statim post commutationem Diplomatum Commissarii expediantur. Alias enim periclitatur fides et honor noster, qui hæc nomine Mattis Væ, secundum Instructionem nobis datam, et benigno cum consensu Mattis Væ conclusimus.

Credo sumptuum ac expensarum parcitum voluisse eum, qui contraria consilia Matti Væ suggessit; sed nec tam grandes ii sumptus sunt, nec si essent, ob id Articuli conclusi labefactandi forent.

Hæc erant Clementissime Cæsar, quæ Matti Væ humiliter debui suggerere. Deum orans, ut Mattem diutissime salvam tueatur.

Posonii, 12. Januarii 1627.

Sacratissmæ Matt Væ humillimus Capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis. m. p.

Ezen levél eredetije, melynek csak aláírása („hum. Cap. A.-E. Strig.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. kanczelláriai levéltár „Transylvanica" 1627. év, 67. sz. alatt. — Fenti közlés az eredeti alapján történik.

380.

1627. JANUÁR 13. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Pázmány és biztos-társa oklevélben Bethlen követeinek ígéretet tesznek az amnesztia-okmány módosítására nézve.

Nos Petrus Pazmany miseratione Divina Archiep. Ecclesiæ Metropolitanæ Strigoniensis locique ejusdem Comes perpetuus, Primas Hungariæ, Legatus natus, Summus Secretarius et Cancellarius, et Stephanus Osztrosith de Geletincz, ejusdem Mattis Cæsareæ Consiliarii et Plenipotentiarii. Memoriæ commendamus tenore præsentium significantes quibus expedit universis, quod cum circa præfationem et finalem conclusionem Diplomatis Suæ Majestatis de Amnistia quædam difficultates occurrissent Dnis Ablegatis Serenissimi Principis Transylvaniæ, de iis eosdem Dnos

Ablegatos ita duximus assecurandos: quod tam præfationem, quam finalem conclusionem, si ab ultima Viennensis Pacificationis Amnistia[1] discrepare dignosceretur, prorsus in simili forma expediri, ipsisque Dnis Ablegatis assignari curabimus. Salva tamen Amnistiæ ipsius formula permanente, prout per Dnos Ablegatos exhibita fuit, præfationeque solum et conclusione, si, ut præmissum, discrepare dignoscerentur, immutatis. Hoc etiam in præsentibus recognoscentes, quod iidem D. Ablegati ipsam Diplomatis Pacificatorii commutationem invite (sic!) factam, ita vigorosam esse voluerunt, si hoc de Amnistia Diploma modo, quo præmittitur, fuerit expeditum, quoad præfationem et conclusionem. Prout assecuramus et affidamus recognoscimusque bona fide nostra. Harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante.

Posonii 13. Januarii 1627.

Kivül, Ferencffy L. udvari titkár írásával:

Recognitionales Dn. Archiepi Strigon. et Stephani Osztrosith super forma Amnistiæ.

Ezen iratnak Pázmány által sajátkezűleg írt fogalmazványa fennmaradt az esztergomi herczegprímási levéltárban: Simor bíbornok kézirati magángyűjteményében. Fenti közlés ezen fogalmazvány alapján történik. Ezen okmányt töredékesen közölte már *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 206. l., 1. j.

381.

1627. JANUÁR 13. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

A király kívánsága szerint az erdélyi követekkel, a békeokmányok kicserélése után, ő is Bécsbe fog utazni; tisztességes szállást kér részükre. Javaslatot tesz a Kassára küldendő biztosok személyei iránt. Jelenti, hogy Mansfeldnek volt serege már hetekkel előbb kivonult az országból. A foglyoknak, főleg *Schlik generálisnak*, kiváltása iránt minden lehetőt meg fog tenni Bethlennél.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Mattas, Dne Dne clementissime.

Benignas Mattis Væ lras 12. exaratas[2] heri vesperi percepi. Et quoniam ab Excellentissimo Dno Principe ab Eggenpergh eam esse intelligo

[1] Értendő az 1624. május 8-án véglegesen megkötött bécsi béke, amelynek alkalmából szintén amnesztia-okmány állíttatott ki, amelynek előszava és záradékától ezen (1627. jan. 13.) békénél Bécsben némileg eltérő okmányt állítottak ki. Pázmány a bécsi békekötés szerinti előszót és záradékot akarja garantálni a fenti nyilatkozatban, de fenntartani kívánja az okmány főszövegét, amely az ő fogalmazványa után készült és csak korlátolt amnesztiát ad. *Fraknói* állítása tehát (i. m. 206. l., 1. j.) e szerint módosítandó.

[2] II. Ferdinánd e levelét lásd: *Miller* I., 152–153. l.

M. V^æ benignam voluntatem, ut cum Legatis Principis Transylvaniæ, ad Mattem V^ram euntibus, ego quoque me Viennam conferam, idcirco, si hodie Diplomata adferantur, crastina die, post commutationem Diplomatum, hinc movebimus, ita ut feria sexta tempestive illic esse possimus.

Rogo Ma^ttem V^ram, dignetur clementer ordinare, ut hospitium condecens pro Ablegatis Principis ordinetur.

Hesterna die perscripsi ad Ma^ttem V^ram, multis ex Capitibus fieri non posse, ut solus D. Georgius Hoffmann destinetur; sed necessario, juxta Articulum quartum et quintum Pacificationis Commissarios ablegandos.

Ad eas ipsas Rationes nunc quoque me remitto.

Commissarios jam ante octiduum demisse Matti V^æ proposueram. Itaque vel Rdissimus D^nus Pyber, vel D^nus Paulus David, ac præterea Mag^cus Daniel Eszterhassy et Petrus Forgach destinandi et quamprimum certificandi forent. Instructio vero, partim ex moderna Pacificatione, partim ex punctis per Status Sopronii exhibitis, per D. Secretarium confici posset. Et si quid addendum postea videretur, ubi ego quoque ad Aulam pervenero, libenter suggeram. Sicut et Dno Palatino hodie perscripsi, ut sine mora Ma^tti V^ræ transmittat, si quid pro Instructione necessarium esse animadvertat.

Clementer jubet M^att. V^a, ut Militis quoque Mansfeldiana (sic!) eductio sollicitetur. Cæterum benigne cognoscat Ma^ttas V^a, duas tresve septimanas elapsas esse, ex quo mortuo Vimariensi,[1] una cum cadavere ipsius exigua et conquassata militia ipsius, quæ remanserat, Regno excessit. Si qui tamen alicubi laterent, illi quoque confestim abibunt.

De ablato per Principem cupro, deque centum fossoribus abductis, ut ad D^num Principem scribant Ablegati, curabo. Nam hi quidem, nullam de ea re habentes Informationem, nihil promittere audent.

De Captivorum, et nominatim Comitis Schlik (kéziratban: „Sclik"), eliberatione diligentissime jam aliquoties tractavimus, et per D^num Loniay efficaciter liberationem ursimus, sed nihil a Principe hactenus obtinuimus. Nam Princeps Articulum Pacificatorium de Captivorum dimissione ad eum modum restringit, qui in superioribus Pacificationibus observatus fuit. Et quoniam in superioribus Pacificationibus specifice declaratum fuit, eos, qui ante conclusionem Pacis lytrum promiserant, solvere debere, idcirco Princeps prætendit Dnum Comitem Schlik ac alios, qui redemptionem pacti sunt ante conclusionem Pacis,

[1] Ernő, weimari herczeg meghalt itt az országban; maga Mansfeld már előbb Boszniába menekült, hogy onnét Velenczén át Angliába menjen, de Boszniában november 19-én meghalt. Mansfeld menekülése után a weimari herczeg volt a vezér.

obligari ad satisfaciendum. Laborabo quidem et deinceps, quantum potero, pro gratuita relaxatione. Sed eam tamen certo mihi promittere non audeo. Dnus Loniay refert, D. Comitem Schlik promisisse triginta sex millia florenorum, hoc est viginti quattuor millia Tallerorum. Duo alii Captivi, nempe Lorenczo de Maisticz, et Comes quidam, cujus nomen ignorat, quinque millia Tallerorum Imperialium promiserunt, unus tria, alter duo millia. Sed nominatim, uter illorum tria promiserit, dicere Dnus Loniay non potuit.

Per crastinum Cursorem ad Dnum Principem intendo (sic! valószínűleg elmaradt a „mittere“ szó), scribam diligenter Principi, de his omnibus, ac ut sine mora responsum det, urgebo. Interea consultissimum est, ut eorum lytrum in promptu habeatur, si aliter eliberari non possent.

Atque hæc erant, quæ ad benignas M. Væ ordinationes respondere debui. Cui a Deo felicitatem omnem ex animo precor.

Posonii 13. Januarii 1627.

Sacr. Matt. Væ Humillimus Capellanus

Archiepiscopus Strigoniensis. m. p.

Eredetije a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban: „Hungarica“, Nachtrag, Fascik. 422. (1606—1629. évi iratok) fenti dátum alatt. Csak az aláírás („Arch. Strig.“) Pázmány P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

382.

1627. JANUÁR 14. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Nagyszombat város tanácsához.

Kéri a Bethlennek Trencsénben lévő hadvezéréhez (Abbaffi) az erdélyi követek által írt levelet rendeltetése helyére juttatni, hogy az kivonuljon seregével; egyúttal védőkíséretet kér Zoltán Ferencz részére, aki Bethlennek másik hadvezetőjével: Gombossal a fejedelemhez utazik.

Prudentes ac Circumspecti domini, amici nobis honorandi.

Salutem et nostri benevolam commendationem.

Mivel Istennek kegyelmességéből az zent békeség Császár Urunk ő felsége és az Erdéli Fejedelem között végben ment, és az diplomák is mindkét részről commutáltattanak, szükséges volt elsőben is, az minemű hadait a Fejedelem még itt az ő felsége Császár Urunk ditiojában hatta volt, meginditani és tőlök az szegény községet megkönnyebbiteni. Kit im mindjárast meg is cselekettenek az Erdéli Fejedelem

Plenipotentiarius követi, és hogy mindjárast megindúljanak, mind levelek s mind emberek által azoknak megparancsolták. S minthogy penig Trinchin vármegyében vagyon Abaffi Miklós hada, irtanak neki is a követ urak, hogy kimenjen mindjárast. Mely neki szóló levelét e dologról kegyelmetek minden haladék nélkül küldje sietséggel Abaffi uramnak, könnyebbedjék tőlök az szegény község is. Más az penig, hogy Zoltán Ferencz is bizonyos dolgokban az Erdéli Fejedelemhez megyen innen, azt is kegyelmetek kérem, kisértesse a Gombos hadáig, ki Tapolcsán táján vagyon, és onnan mindjárt megtérhetnek az kegyelmetek kisérői. Kegyelmetek penig illyen publicumban járó dologban tartóztatást sem az levél elküldésében sem ennek kisérésében ne tegyen.

Isten tartsa kegyelmeteket.

Posonii 14. Januarii 1627.

Prudentium ac Circumspectarum D. V^rarum

Benevolus

Archi-Episcopus Strigonien. m. p.

Kivül:

Prudentibus ac Circumspectis D^nis N. N. Judici, Juratisque Civibus Liberæ ac Regiæ Ci^ttis Tyrnaviensis, Amicis nobis honorandis.

Tyrnaviæ. C ito. ito. ito. ito. ito. C ito. ito. ito. ito.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt Nagyszombat sz. kir. város levéltárában (városház): „Litteræ Archi-Episcoporum sæc. XVII." czímű fasc.-ban. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

383.

1627. JANUÁR 28. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Sopron város tanácsához.

Köszöni a küldött hordó bort, igyekezni fog viszontszolgálatot tenni.

Prudentes ac Circumspecti Domini, Amici nobis observandi.

Salute et nostri paratissima commendatione præmissa. Isten kegyelmeteket minden jókkal megáldja. Az kegyelmetek levelét szeretettel vevén, az kegyelmed küldötte hordó bort is nagy jó néven vettük

kegyelmetektül. És az kegyelmetek jó emlékezetinél, főember barátinkkal elköltjük. Kegyelmeteknek mi is örömest kedveskedni igyekezünk. Tartsa Isten kegyelmeteket jó egészségben.

Posonii 28. Januarii 1627.

Prudentum a Circumspectarum Dominationum Vestrarum

Amicus benevolus

Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

Kivül:

Prudentibus ac Circumspectis Dominis N. N. Judici, Magistro Civium ac Juratis Civibus Liberæ Regiæquæ Civitatis Sopronii, Amicis nobis honorandis Sopronii.

Ezen levélnek eredetije, melyen csak az aláírás Pázmány kezeírása, fennmaradt Sopron sz. kir. város levéltárában: Lad. XIX. et T., fasc. III., nr. 151. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

384.

1627. FEBRUÁR 7. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Kéri a Bécsbe utazó Pálffy István újvári kapitánynak kártalanítását és megjutalmazását.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Majestas, Dne Dne Clementissime.

Non dubito, quin Dnus Stephanus Pálffy, Generalis Mattis Væ Uyvariensis, Viennam proficiscens, de omnibus negotiis demisse Mattem Vram informabit. Qui ut et respectu Majorum suorum ac etiam suiipsius, Superioribus Ungariæ tumultibus acceptorum damnorum ac fideliter præstitorum servitiorum condignam rationem ac contentationem habeat, utilissima ac fidelissima ejusdem Doni Palffy servitia merito requirunt, ac ego etiam Matti Vestræ Sacratiss. humiliter commendo; ut quantum pro temporis ratione fieri potest, contentus dimittatur.

Servet Deus Mattem Vram diu feliciter Imperantem.

Posonii, 7. Februarii Ao 1627.

Mattis Væ Sacratissmæ humillimus Capellanus

Archi-Episcopus Strigon. m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamarai levéltárában: 1627. évi február havi csomóban, február 27-iki dátum alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

385.

1627. FEBRUÁR 8. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Ferenczffy Lőrincz udvari titkárhoz.

Köszöni a czímére Bécsbe érkezett levelek megküldését és kéri a Bécsbe küldött levelek továbbítását, nevezetesen egyet Rómába: Khlesl bécsi püspök, bíboroshoz. A kassai (tokaji) tárgyaláshoz szükséges okmányok kiállítására nézve utasításokat ad. Az iratokat ő (az érsek) elküldötte a nádorhoz betekintés és kísérőlevele megírása végett. Hírt vár Sennyey kanczellár visszaérkezéséről.

Egr. D. Amice honor.

Isten kgmednek minden jót adjon. Hogy kegmed az nekem szólló leveleket megküldötte, igen jó néven vettem kegdtül, kérem kegdet, hogy ez után is, ha mi leveleim kegd kezéhez jutnak, el ne mulassza megküldeni. Im én is egy nehány levelet irtam, kérem kegmedet, iktassa el. Az Cardinál Glezelnek szólló levelet kegmed commendálja az Nuntius Uram Secretariusának és adja tudtomra kegmed, hogy ha holnap után elküldi-e?

Az kgd expeditiójában még sok levelek requiráltatnak.

1°. Azt irja kgd az Instructioban, hogy adjungáltatott az Pacificationak Copiája, de az itt nincs. Azért includálni kell, mind az Pacificatiót, mind az Amnystiát, mind az Fejedelem Assecuratióját de bonis restituendis de verbo ad verbum. 2°. Salvus Conductust pro Commissariis. 3°. Credentionálist az Fejedelemhez. 4°. Az négy szabad városhoz.

Bizony dolog az, hogy az Supplicatiók, melyeket kegd includált, confusiot szereznek az Commissariusoknak. Jobb lött volna, azokból Extractusokat czinálni, mert sok dolgok vadnak ott, a kikrül nehéz most tractálni.

Hogy kgd ide küldötte hozzám az Expeditiokat, ugy tetszik, hogy igyenesen Palatinus Uramhoz kellett volna kegdnek dirigálni, mert azt hiszem, hogy ő kglme is ir valamit az vármegyékre. Azért én mindazokat az leveleket egy Fasciculusban Palatinus uramnak küldöttem, hogy ő kglme meglássa, és ha tetszenék, maga levelét is adjungálná, vagy dirigálja az Commissariusoknak.

Ha valami örvendetes hírei és ujsági lesznek kgk, tudósítson kgmed engemet is. Az Cancellarius uram megtérésérül is kegd certificáljon.

Ezzel Isten kegmedet tartsa meg.

Posonii, 8. Febr. 1627.

Egr. D. Væ.

Amicus benevolus

Archi-Eps. Strigon. m. p.

Kivül:

Al Sig^re^ Segretario Ferenczfy.

E levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Archi-Eps. Str.") és a külső czímirat Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: M. kir. kanczelláriai levéltár, „Litteræ Archiepiscoporum" 1627. nr. 40. E levélpéldány ezelőtt a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárában is volt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

386.

1627. FEBRUÁR 15. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Elősorolja a pozsonyi városi tanácsnak a kath. vallás ellen elkövetett jogtiprásait. Kéri ezek orvoslását és a jövőre való meghiusítását az egyidejűleg benyújtott „Informatio" terve szerint.

Augustissime Imperator, Domine Dne clementissime.

Quantum Senatui Lutherano Posoniensi temporibus turbatis fidendum sit, sat magnum documentum dedere Rebelliones præteritæ: sicut et illud evidenter patuit, quantum momentum sit, ad conservandam in fide Ungariam ultra-Danubianam, ad defensionem Danubii, ad pacem et tranquillitatem Austriæ, si Posonii fidelis ac constans Senatus reperiatur.

Præterea: Tot ac tam multiplicibus artificiis occultisque machinationibus Senatus Posoniensis Catholicam Religionem oppugnat, ut omnino verendum sit, nisi in tempore occurratur, ne funditus extirpent ex hac Civitate avitam Religionem. Constat siquidem Catholicorum civium *numerum adeo imminutum ese, ab annis viginti, ut hodie vix tertiam* partem constituant eorum, qui antea censebantur. Interim Lutheranis in triplum excrescentibus, ex colluvie aliunde ejectorum.

Cuniculi vero, quibus sensim evertunt Catholicam Religionem, permulti sunt, inter quos censentur isti. 1°. Quod etiam meritissimos Catholicos in album Civium non recipiunt, præsertim si sint in servitiis Ma^ttis^ V^ræ^. In Opificum vero sodalitiis ac tribubus, ne ulli Catholici recipiantur, summa conspiratione cavent. Nam si quispiam Opifex Catholicus huc advenerit, nemo illum recipit eo ipso, quod Catholicus sit. Ideoque abire cogitur necessario. E contra vero Lutheranos, etiam aliunde exclusos, ac fugitivos catervatim acceptant. 2°. Quod nullas ædes coëmere sinunt Catholicis. Sed si quis Catholicus empturire cognoscatur, vel Jure vicinitatis, vel aliis artificiis ab emptione arcetur, suppeditato etiam ex ærario civico vicinis egentioribus sumptu, ad excludendam emptionem. 3°. Quod non ita pridem Legem tulerunt, ne Cives censeantur, etiam ex Civibus oriundi, nisi et ipsi de novo peræque, ac exteri, acceptentur. Idque ideo tantum statuerunt, ne Catholicorum filii Jus

Civitatis habeant, sine nutu Consulis. 4°. Catholicos, qui domos in Civitate habent, longe gravioribus taxis onerant, quam suæ farinæ homines. 5°. Cum viduarum ac pupillorum Tutores se gerant, Consul ac Senatus diligentissime advertunt, ne nubant Catholico puellæ hæreditatem habentes. Pueros autem in Scholis hæreticis imbuendos curant. 6°. Ex publico ærario, adeoque ex Catholicorum Contributionibus et Prædicantes et Scholas splendidas sustentant. Alia his similia perplura admittunt, quibus nisi in tempore occurratur, et Deo ratio reddenda erit et tarde postmodum medicina parabitur.

Hæc omnia impediri ab aliquot Catholicis Senatoribus nullo modo possunt, etiamsi pari numero essent cum Lutheranis, nisi ad Consulatum Catholici quoque promoveantur. Nam hujusmodi omnia, Consul cum duobus tribusve Senatoribus Lutheranis peragit, insciis et inconsultis Catholicis Senatoribus, quibus nec librorum inspectio nec Census et Tributorum ratio nec cætera, ex quibus Catholicæ Religionis detrimenta præcaveri possent, constare permittuntur.

Habet Ma^{tas} V^{ra} præclarissimam commoditatem his malis obviandi, absque ulla legum Patriæ læsione: solum requiritur in agendo constantia et fidus Minister: gloriantur enim Cives Posonienses Vinorum Posoniensium generosiorum aliquot vasis, rebus suis se consulturos. Eapropter Ma^{ttem} V^{ram} instantissime rogo, velit occasionem a Deo datam in salutem tot animarum vertere, ac serio rem hanc cordi sumere.

Quid facto opus sit, quo fundamento, quave ratione progrediendum, demissa Informatione adjuncta Ma^{tti} V^{ræ} humillime repræsento, Deum orans, ut Ma^{ttem} V^{ram} suo sancto Spiritu ad omnia salutaria feliciter dirigat.

Posonii 15. Februarii 1627.

387.

1627. FEBRUÁR 15. *Kiadatlan.*

Pázmány előadván a pozsonyi tanács lutheránus præpotentiájának historicumát, javaslatot tesz a királynak a katholikus vallás helyzetének Pozsonyban való megerősítése czéljára.

Informatio de Senatu Posoniensi.

Posteaquam Princeps Bethlen A° 1619. cætera Ungariæ Cis-Danubianæ loca occupasset, Senatus Posoniensis Lutheranus, insciis Catholicis, transegit occultissime cum Bettlenio de deditione: simul etiam clanculum per peculiares cursores admonuit diligentissime de adventu

Regimenti Tiffenpachiani, occasionemque invadendæ Legionis, nivoso ac frigido itinere labefactatæ, ostendit. Nec tantum hostem invadentem explosione non arcuit, quod facile poterat, sed potius confestim se dedidit: Arci et Coronæ occupandæ facultatem præbuit, dominium Trajectus assignavit, vastandæ Austriæ occasionem subministravit.

Victoria Pragensi Dei ope parta, postquam Exercitus S. Ma^ttis victoria clarus in Ungariam venisset, Senatus ac tota Communitas Posoniensis, ut et gravissimi erroris veniam oblivionemque obtineret et securitatem faceret S. Ma^tti de futura fidelitate ac constantia, et Civium concordia firmius coalesceret, sublata omni diffidentia inter Catholicos ac Protestantes, sponte ac libere per D^num Casparum Partinger promisit ac scripto quoque se obligavit [cujus scripti copia inscripta habetur libro Civitatis ipso Consule fatente], quod imposterum Catholicos Senatores cum Protestantibus pares et æquales facient; ut scilicet ex hac æqualitate constantiam ipsorum certo sibi polliceretur Ma^tas Sua, quæ de Catholicorum fidelitate secura erat. Et quidem, ut promissorum fidem facerent, confestim duos Catholicos de novo in Senatum legerunt, videlicet Christophorum Partinger et Wolffgangum Ruperger, cum antea duo alii in Senatu fuissent, nimirum Zacharias Sontleitner et Caspar Kainbalt. Promiserunt vero, deinceps quoque, ubi locus Senatorius vacaverit, tamdiu Catholicum sufficiendum, donec æquarent Lutheranos. Sed cito obliti promissorum, mortuo Sontleitnero Lutheranum substituerunt. Quoniam vero hoc ipsis per Cameram S. Ma^ttis exprobratum fuit, et promissionis memoria revocata, mortuo Lutherano Kegelio Catholicus Jacobus Prem fuit suffectus. Brevi post iterum immemores promissionis, quam Regi ac D^no suo ultro fecerant, decedente Wolffgango Rupergero Catholico, in ejus locum Lutheranus Jacobus Achinger suffectus, nunc quoque in Senatu hæret.

S. Ma^ttas A^o 1626. 24. Aprilis Viennæ (quo Senatores aliquot Lutheranos evocaverat) medio D^ni Baronis a Werdembergh, promissionis factæ violationem serio illis exprobravit, et ut deinceps verba factis approbarent, severe præcepit, injungens, ut ejecto eo, quem contra promissionem factam in locum defuncti Catholici Senatoris surrogarant, Catholicus eligeretur. Præterea, ut æqualitas seu paritas Catholicorum cum Lutheranis ita observaretur, ne simul Consul et Judex Lutherani essent, sed ad minimum illorum alteruter Catholicus eligeretur. Et in quo Senatorio Magistratu uno anno Lutheranus fuerit, in eodem Magistratu anno insequente constitueretur Catholicus. Hanc seriam et ultimatam S. Ma^ttis Resolutionem, in ultronea promissione Posoniensium fundatam, Lutherani Senatores neglexerunt, adlectoque 28. Aprilis in

Senatum Jacobo Umsons Catholico, electionem Consulis ac Judicis neglexerunt, neque per suos concives (prout per D^num^ Baronem a Werdembergh ipsis injunctum erat) responsum ad S. Ma^ttis^ jussionem dederunt, sed simplici memoriali transmisso, quid egerint, S. Ma^tti^ declararunt.

Cum itaque et propria obligatio Posoniensium et securitas (sic! e helyett: „securitatis") publicæ ratio et Religionis Catholicæ conservatio exigant, ut æqualitas seu paritas Catholicorum cum Lutheranis in Senatu habeatur, hoc est, ut non tantum par numerus, sed et in dignitatibus æqualitas constituatur, id erit urgendum diligentissime. Unum illud cavendum, ne ulla nova concessio fiat Lutheranis. Cum enim hic omnia fieri debeant in favorem Catholicorum, ita ordinanda erunt Decreta, ut faveant Catholicis, non ut aliquid concedant Hæreticis. Itaque formulæ omnes jussionum in hunc fere modum formandæ erunt: Ne simul et Consul et Iudex Lutherani sint, sed ad minimum alteruter illorum sit Catholicus. Et in quo Magistratu uno anno Lutheranus fuerit, in eodem Magistratu anno insequenti constituatur Catholicus. Item, quod mortuo aliquo Senatore, non possint in ejus locum surrogare Lutheranum, eo usque, donec Catholicorum numerus æqualis fuerit Lutheranis.

Porro Posonienses prætendere non possunt, aliquid in hac parte contra ipsorum libertatem fieri. Nam: 1° Tota hæc res fundata est in spontanea Posoniensium promissione et obligatione, scriptotenus exhibita, quod scilicet (kéziratban: „s^cst^") pares et æquales habere volunt Senatores Catholicos cum Lutheranis. Hæc enim paritas et æqualitas non servabitur, si præter numerum æqualem etiam in Senatoriarum dignitatum functionibus non adæquentur. 2° Libertates et Privilegia Posoniensium concessa sunt temporibus Catholicis, atque adeo solis Catholicis, qui soli tunc erant. Imo etiam ex vi veterum Privilegiorum Senatus omnis catholicus esse debuit, in Parascheve (sic!) et aliis solemnitatibus umbellam deferre, faces præferre Sacramento debuit; itaque Privilegia et libertates Civitatis non arcent Catholicos a Consulatu etc., imo tunc maxime ex præscripto Privilegii procedetur, cum Catholicus Consul et Judex eligetur. 3° Nihil fuit derogatum Privilegio Civitatis ex eo, quod tempore Imperatoris Mathiæ felicis memoriæ anno 1618. 14. Aprilis duo Lutherani Senatu exclusi fuerunt, Martinus Kissler et Michæl Szigner, ut in eorum locum duo Catholici substituerentur, Sontleitner et Kainbalt superius nominati. Quapropter ne nunc quidem derogabitur Privilegiis, si Jacobus Achinger, contra factam promissionem in Senatum lectus, removeatur, et ejus loco Catholicus constituatur.

His omnibus sic se habentibus: Concludo, Ma^ttem^ Suam firmiter inhærere debere promissioni a Posoniensibus factæ ejusque executionem omnino procurare.

Et quamvis de modo procedendi in hoc negotio non deerunt consilia Suæ Ma^tti^, tamen meam quoque tenuem opinionem hac de re adscribam. Primum igitur necessarium esset, ut D^nus^ Palatinus de toto hoc negotio bene informetur, ac ut ipsius opinio concors sit, procurandum, ne, si ipse secus sentiat, perfugium habeant Posonienses.

Deinde tribus circiter Hebdomadis ante festum Sancti Georgii inchoanda est hujus negocii tractatio, uno ex his duobus modis, qui magis probabitur.

Primus modus est. Ut Decretum S. Ma^ttis^ per Cameram Posoniensem Senatui ac toti Communitati præsentetur, quo iniungatur, ut tres nominati ex Senatu, et ex plebe Vormund, Viennam eant, audituri benignam S. Ma^ttis^ voluntatem. Et quia Lutherani libenter occultant, ne Catholici et plebei homines omnia intelligant, quæ nomine S. Ma^ttis^ Viennæ ipsis proponuntur, idcirco specificandum esset unum ex tribus illis Senatoribus Catholicum esse debere.

Secundus modus est. Ut S. Ma^tas^ l^ras^ ad Senatum et totam Communitatem scribat, quibus revocet illis in memoriam promissionem, ad mutuam Civium concordiam ac Civitatis securitatem firmius roborandam per ipsos factam, de paritate et æqualitate Catholicorum Senatorum cum Protestantibus. Et quod ea de re ultimatam benignam Resolutionem S. Mattis ex Camera Posoniensi intellecturi sint, cui sese omnimode accomodent. Cameræ autem Posoniensi injungat Ma^tas^ Sua, ut ad prædictam æqualitatem modo superius declarato, illos inducat: Id quod Camera S. Ma^ttis^ prudenter ac efficaciter sciet facere, serio inculcando, quanta res sit Regi ac Domino factam obligationem tergiversando eludere atque etiam, ut sub amissione Privilegiorum promissionem factam effectui demandent, resolute jubendo.

Kívül egykorú, de a belsőtől különböző írással:

Informatio D. Archiepi Strigonien. de Senatu Posoniensi.

Ugyancsak kívül, de a hátsó rész felső szélén ezen egykorú írású iktatás (ismét különböző kézvonás):

1627. 15. febr. Strigoniensis Archi-Episcopus de Posoniensibus in negotio Religionis nequiter agentibus.

A fenti (386. sz.) levélnek és ezen (387. sz.) „Informatio"-nak eredeti emlékirat alakjában kiállított, aláírást nélkülöző példánya (összesen 8 oldal) fennmaradt a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban: „Hungarica", Nachtrag, Fascik.

422. (1606—1629. iratok), fenti dátum alatt. Az egész irat Pázmány levélmásolójának kezevonását mutatja. Fenti közlés a bécsi példány alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 248. l., valamint a fenti 326. (1626. jan. hó) és 343. sz. (1626. jún. 13.) leveleket. *Fraknói* az 1627. febr. 15. levelet és „informatio"-t nem ismeri, de sejti (i. h. 1. j.) a pozsonyi kamarának 1627. ápr. 13. levelének (Kancz. levéltár) ezen helyéből: „A^eppus Strig. scripsit in hac materia S. M^ti validis rationibus et satis fuse." Ez világosan reáillik a fenti „informatio-ra."

388.

1627. MÁRCZIUS 10. *Kiadatlan.*

SELLYE.

II. Ferdinánd királyhoz.

Jelenti a királynak, hogy Bethlenhez a német birodalomból, állítólag a bajor herczegtől, fényes követség utazott át Észak-Magyarországon; továbbá, hogy Bethlen Kassa helyett Tokajban kívánja a biztosok közti tárgyalásokat, valamint, hogy Bethlen csak színleg tárgyal, de valójában a háborúra készül elő, és hogy Magyarországból is hadat ajánltak fel Bethlennél a dán király segítségére. Elővigyázatra inti a királyt és Eperjes város megerősítését kéri, valamint követségek jövés-menésének és a Mansfeld vezérlete alatt állott katonáknak Lengyelországból hazánkba való beözönlése és török szolgálatba való állása megakadályozását.

Augustissime Imperator, D^ne D^ne Clementissime.

Quæ certo intellexi ex hominibus fide dignis, debui M^tti V^æ hisce literis humillime significare.

1. Ab oculato teste habeo, ante dies decem, splendidam legationem ad Betlemium ivisse ex Imperio: Duo currus pensiles, sexaginta circiter equites fuerunt; Ductor illorum Ungarus, nomine Gaspar Ornyai fuit. Cum interrogarentur, unde venirent? a Sereniss^o Duce Bavariæ venire se dicebant. Non iverunt per Comitatum Liptoviensem, sed per fines Polonicos, et Bartfæ in Ungariam ingressi.

2. Betlen tractatum Commissariorum, Tokaini instituit. Commissarii ipsius erunt Lonyai, Abaffi, Bornemissza et Stephanus Cassai. Ipse Princeps Varadinum veniet, ut ex propinquo dirigere possit negocia.

3. In eo laborat Betlenius, conquisitis undique documentis, ut circa Articulum quintum modernæ pacificationis, ostendere possit, medio tempore inter priores pacificationes et ultimos motus, violatas esse pacis conditiones ex parte Mis V^æ. Et forte, materiam aliquam relinquere volent rumpendæ iterum pacis.

Hæc ex fontibus certo intellexi. Scribunt alii duo, itidem certissima. 1. Quod Betlen omnem castrensem apparatum et tormenta Cassoviæ reliquit, contra veterem suum morem, qui facta pace, hæc talia in Transylvaniam vehi curare solebat. Quin imo urget diligenter, ut pul-

vis nitreus, nocte dieque magna diligentia Cassoviæ paretur. 2. Quod stipendiarium militem, quem in Castris habuerat, non dimisit, sed impleto eorum numero, in quarteria divisit.

His omnibus addit quidam: nobilem Joannem Ban, Liptoviensis Comitatus, Cassoviam ivisse, seque offerre, quod mille Ungaros velit in auxilium Dani ducere, si modo authoretur.

Rebus sic stantibus Clementiss^e Cæsar, tenui meæ opinioni, sæpius antea diligenter propositæ, nunc quoque inhæreo. Nimirum pacis tempore prævidenda et præcavenda pericula. Itaque, Generalis aliquis in Ungaria superiori constituendus esset, qui Eperjesini resideret, prout tempore Ferdinandi primi felicis memoriæ factum, quando Cassoviam Joannes Scepusius obtinebat. Id nisi fiat, nulla bona gubernatio haberi poterit. Nam Hoffman et similes nihil facere possunt, et si quid attentent, mactabuntur. Eperjesinum locus est, quem Betlen vi capere numquam posset, si modo trecenti Mosquetterii illic essent. Nec auderet Betlen a tergo locum illum relinquere, ex quo et gubernari et in pace ac officio contineri cæteræ Civitates ac Comitatus possent. Et certe ad authoritatem et dignitatem Mis V^æ spectat, ne pulcherrimus amplissimusque tractus Ungariæ sine capite, sine gubernatione relinquatur.

Deinde, ad hujusmodi commeantes Legationes ab inimicis apertis Mis V^æ invigilandum foret, quod certe per solos tricesimatores fieri non potest.

Denique cum Mansfeldianus miles in ipsis omnino Ungariæ finibus hæreat, vehementer dubito, ne, si a milite Mis V^æ impetatur, retro se recipiat adeoque Turcis se jungat. Scimus bellis superioribus magno numero sub signis militaribus, ad Turcica stipendia abiisse Francos ex Papa. Quod factum ante, fieri et nunc a desperatis potest. Idcirco suaderem, Domino Palatino serio injungendum, ut vias omnes, quæ ex Silesia in Ungariam ducunt, et obstrui et diligenter custodiri curaret.

Sed non dubito ex universali rerum noticia, multo plura ac utiliora de his rebus M^i V^æ suggerenda per alios. Deum oro, ut M^m V^m felicissime tueatur.

Selliæ 10. Martii 1627.

Sacratiss^æ Mis V^æ humillimus Capellanus

Archi-Ep. Strigonien. m. p.

Ezen levél eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: Kincstári osztály, „Tört. Emlékek" B/10. (1622—1630. évi) fasciculus. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora, II. kötet, 207. l., 1. jegyz. és P. P. élete, (Tört. Életr.), 172. l.

389.

1627. MÁRCZIUS 10. *Kiadatlan.*

SELLYE.

II. Ferdinánd királyhoz.

Kéri a kibérelni kívánt tizedek után járó bérleteket Szent György napjáig a kamarák által kifizettetni, mert egyébként kénytelen lesz más bérlőknek, kik letenni hajlandók az évi bért, a bérletet átadni.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Ma^{ttas}
Domine Domine clementissime.

Variis querelis benignas Ma^{ttis} V^{ræ} aures anno præterito fuisse oneratas, non dubito, ac si ego Decimas pro Confiniorum ac Fodinarum Ma^{ttis} V^{ræ} necessitate arendare noluissem; cum tamen conscientia mea teste, cum alias, omnibus occasionibus, tum in Decimis quoque arendandis, debitum meum erga Ma^{ttem} Vram obsequium, prompto semper studio ostenderim, ideoque non mihi, sed iis, qui pretium Decimarum consueto tempore non deposuerunt, imputandus defectus fuit. Instante vero pro anno quoque præsenti tempore Decimarum Arendationis, festo nimirum Sancti Georgii, pro similibus querelarum occasionibus tollendis, Ma^{tti} V^{ræ}, pro debita mea fidelitate, humillime significare volui, me libenter Decimas arendari solitas, ad benignum Ma^{ttis} V^{ræ} beneplacitum arendari curaturum, dummodo ad festum S. Georgii pretium repræsentetur, tam per Cameram Novi-Zoliensem, quam per alias Cameras Ungaricas. Quodsi vero ad prædictum tempus precia Decimarum per Cameras soluta non fuerint, dignetur Ma^{ttas} V^{ra} clementer me excusatum habere, si eas aliis, qui pretium deposuerint, arendavero. Deum orans, ut Ma^{ttem} V^{ram} in annos quam plurimos universali Reipublicæ Christianæ felicem ac florentem tueatur.

Datum Selliæ 10. Martii, Anno 1627.

Sacratissimæ Cæsareæ Regiæque Ma^{ttis} V^{ræ}

Humillimus Capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („A.-E. Str.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában: „Hungarn“ 1627. évi márczius havi csomóban, márczius 16-iki dátum alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

390.

1627. MÁRCZIUS 15. *Kiadatlan.*

SELLYE.

II. Ferdinánd királyhoz.

A király által a bányavárosokban letelepíttetni kívánt kath. vallású munkások vallási gondozása iránt a király felszólítására azt javasolja, hogy a király a vallásszabadsági törvény által biztosított jogánál fogva a kir. bányavárosokban egyelőre kápolnákat építtessen és a kath. munkások lelkészi gondozására oda 2—3 német papot küldjön.

Augustissime Imperator, Domine Domine Clementissime.

Benignæ Ma^{ttis} V^{æ} literæ 26. die Mensis Februarii Viennæ exaratæ, nescio, ob cujus tarditatem, hodie primum mihi sunt allatæ; in quibus Ma^{ttas} V^{a} tenuem meam opinionem exquirere dignatur, qua ratione in Montanis Civitatibus providendum sit, ut Operarii Catholici suum quoque Religionis Exercitium habere possint.

Cæterum, Clementissime Domine, pro mea ego tenuitate, hactenus diu noctuque sæpius de modis et mediis in dictis Montanis Civitatibus Catholicam Religionem propagandi cogitavi. Jam vero cum noviter introducendorum Catholicorum Operariorum occasione, pia ac zelosa Ma^{ttis} V^{æ} Sacratissimæ sollicitudo accedat, promptissimo studio, quicquid a me fieri poterit, operam meam addam. Quod ut facilius in effectum deducatur, neve Operarii illi Spirituali solatio destituti, in medio Hæreticorum, frequenti eorum conversatione sensim in Hæresim dilabantur, antequam Templa publica in eisdem locis haberi possint, mihi optimum videretur, si tam Cremnicii et Schemnicii, quam etiam Novizolii, in ipso situ Camerarum, quæ satis amplæ ubique sunt, Capellæ erigerentur. Quod quidem secundum leges et Articulos Regni, in quibus Libertas Religionis conceditur, fieri, neque ullam in publicis Comitiis querelarum occasionem præbere potest. Et merito M^{tas} V^{a} in suis Civitatibus Montanis Jure suo Regio utetur, cum quivis alii Nobiles ac Magnates in suis Dominiis, in negotio Religionis, juxta Regni Articulos libere disponant. Capellarum autem situs ac ædificia Domino Supremo Cammergravio committenda essent. Cum autem in Ungaria tanta sit penuria Sacerdotum, ut Germanos Sacerdotes hinc habere impossibile videatur, idcirco valde necessarium videtur, ut una cum Operariis illis duos tresve Sacerdotes Catholicos pios ac exemplares viros Ma^{ttas} V^{a} educi curet. Pro hac autem in propaganda fide sollicitudine, Deus Ma^{ttem} V^{ram}

in annos quam plurimos Universæ Reipublicæ Christianæ conservet eandemque utriusque vitæ felicitate ubertim cumulet ac prosperet.

Datum Selliæ 15. die Martii A° 1627.

Sacratissimæ Ma^{ttis} V^{æ} Humillimus ac Fidelis Servitor et Capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában: „Hungarn" 1627. évi márczius havi csomóban, márczius 13. dátum alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

391.

1627. MÁRCZIUS 17. *Kiadatlan.*

SELLYE.

II. Ferdinánd királyhoz.

A Bécsbe utazó Hethesi Pethe Györgyöt, az utolsó évek háborúi alatt a király szolgálatában szerzett hadi érdemeiért, ajánlja a király pártfogásába.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Majestas, Domine Domine clementissime.

Notum est Majestati Vestræ Sacratissimæ, Mag^{cum} Do^{num} Georgium Pethe de Hethes non solum in prioribus superiorum annorum Betlenianis motibus, penes fidelitatem Majestatis Vestræ integre conservatam, vita, fortunis, Arce ac bonis omnibus pro nihilo reputatis, crudelem captivitatem forti ac generoso animo perpessum fuisse; sed et in his quoque ultimis periculosis et factiosis tumultibus, Arce Szadvára pro parte Majestatis Vestræ magnis suis expensis et sanguinis effusione viriliter conservata, frequentibus excursionibus hostem distinendo, fecit, quod boni Militis et fidelis Servitoris officium exigebat. Nunc autem ad debita Majestatis Vestræ obsequia, ut se præsentet, Viennam proficiscitur. Quem ego, uti bonum patriæ Civem et fidelem Servitorem Majestati Vestræ commendo: dignetur Majestas Vestra Cæsarea ac Regia sua benignitate eidem occasionem præbere, ut ad ultimam usque senectam pari fidelitate ac constantia animoque alacriori optimi Parentis sui vestigia imitetur, aliique exemplo istius animadvertant, precium esse virtutum apud Majestatem Vestram. Servet Deus Majestatem Vestram diutissime salvam ac feliciter imperantem.

Datum Selliæ, 17. die Martii Anno 1627.

Sacratissimæ Majestatis Vestræ Humillimus ac fidelis Capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek eredetije, melyen csak az aláírás („Archi-Episcopus Strigoniensis") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. udvari kanczellária levéltára, „Litt. Archiep." nr. 38. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

392.

1627. ÁPRILIS 8. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Utasítás Fegyverneki János palánki udvarbíróhoz a tizedbérletekről.

Instructio Provisoris[1] Palankiens., circa Arendationem Decimarum Anni præsentis 1627.

1°. Circa Arendationem Decimarum, id ex praxi Arendationis Anni præteriti Provisor scire poterit. Tamen, ne ex lapsu memoriæ Provisoris aliquid damni eveniat, illud ante omnia Provisor efficiat, ut certificato D^no^ Vice-Comite Comitatus Neogradiensis de sibi attributa facultate, in primitus celebranda Congregatione Comitatus promulget, ac in facie Congregationis productis nostris literis Patentibus, curet publicari, se arendaturum Decimas, si in tempore pretium persolvatur.

2°. In eadem Congregatione Comitatus locum, ubi Arendatio fiet, significet Provisor. Ac illud etiam proponet, quod quicunque D^norum^ Terrestrium, intra præscriptum a Jure tempus, Arendam non deposuerit, sibi imputet, si Extraneis arendentur decimæ.

3°. Illud etiam in dicta Congregatione Comitatus diligenter proponat, quod solutio Arendarum in ea moneta acceptabitur, quæ currens ac usualis sit in hisce Regni partibus, in quibus nos commoramur, et in eo valore, quem novissima Dieta Soproniensis præscripsit Aureis ac Talleris.

4°. Provisor Decimas, quæ commodiores esse videntur, pro nobis reservet. Ac de reservatarum Decimarum quantitate extractum mittat. Ex iis autem, quas pro nobis reservat, nemini alteri ullam Decimam concedat. Nam nullo modo volumus, ut cum damno Dominorum terrestrium, sub titulo reservationis ad nostrum usum, aliis extraneis decimæ concedantur.

5. Agnellos Decimales, quandoquidem huc[2] administrarit cum damno, vendat omnes, et in pecuniam convertat, quorum precium cum summa Arendationis præsentet.

[1] Provisor = udvarbíró, megfelel a mai gazdasági ispánnak vagy intézőnek.
[2] Hihetőleg csonka szó, ehelyett: „hucusque".

6. Finita Arendatione, pecuniam apud se non detineat, sed accepta penes se sufficienti comitiva, nobis præsentet.

7. Cætera, quæ annotanda essent, industria sua ac fideli opera per se facile Provisor adinvenire poterit.

Actum Tyrnaviæ 8. Aprilis 1627.

Az iv tulsó (3-ik) oldalán:

Ad partem.

A kitül egyéb pinzt nem vehetsz, végy ollyatól (sic!), mely Rosnón elkeljen, csak hogy afféle rosz pinzt többet végy, hogy sem ha jó pinzt adnának. És az mely vas szerszám vásárlást kell Rosnón csináltatnod, azzal fizessed meg. A mint szóval veled (itt egy kitépett és elmosódott szó következik) bőségesben.

Az iv külső felzetén:

Rosnóra adott Instructio.

Ezen iratot (fogalmazvány), mely sok törlést és betoldást mutat, egész terjedelmében Pázmány írta; az iratot az esztergomi prímási világi levéltárban őrzik „Archivum sæculare X., nr. 169—191." jelzésű dobozban. Fenti közlés ezen eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 436—437. l.

393.

1627. ÁPRILIS 9. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

A szepesi káptalanhoz.

A római magyar kollégium teljes létszámának betölthetése végett egy-két növendéket kér augusztus közepéig útnak indítani, ellátva őket útiköltségül 40 aranyat kitevő letéttel. [1]

Admodum Reverendi Domini fratres in Christo nobis observandissimi.

Salute et nostri commendatione præmissa. Maximam Ecclesiasticorum Virorum in hac afflicta Patria nostra penuriam, non sine animi dolore considerantes, inter alia media, quibus huic incommodo succurri potest, illud est: Ut Collegium Romæ pro Alumnis Ungaris institutum, numerum Alumnorum continuo plenum habeat, quod ab annis plurimis factum non est. Unde, ego quidem, pro meæ Diœcesis necessitate,

[1] Lásd alább (1627. június 2-ikán) Pázmány alapítólevelét a római magyar kispapok visszautazási költségeinek (letétének) fedezésére.

quos habere potero, libenter submittam. Cæterum necesse est, ut Vestræ quoque Dominationes Reverendæ unum vel alterum habeant, qui ad medium Augusti, iter ingredi possint. Itaque fraterna charitate hortor ac moneo Reverendas Dominationes Vestras, ne in opere tam utili ac necessario Ecclesiæ illius Districtus desint, sed idoneos studiosos viatico ac Deposito quadraginta Aureorum instructos omnino expediant. His Reverendas Dominationes Vestras diu feliciter valere optamus.

Tyrnaviæ, 9. Aprilis 1627.

R^dar. D. Vest^rar. frater addictissimus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Kivül, a levélmásoló kezeírásával:

Admodum R^dis D. N. N. Honorab. Capitulo Ecclesiæ nostræ Collegiatæ Scepusiensis, fratribus nobis observandissimis Scepusii.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a szepesi káptalan magánlevéltárában: Scrin. XI. fasc. V., nr. 83. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

394.

1627. ÁPRILIS 10. ÉS 13. *Kiadatlan.*

Gazdasági utasítások (vagy azokról való feljegyzések): Szalai T. újvári udvarbíró, Psarvaczki Gy. körmöczi pisetarius, Komjáti Mihály titkár, Ádám deák és Fegyverneki János palánki udvarbíró részére.

Az első oldalon:

Szalai Tamásnak.[1] Sellyén 10. Aprilis.

1. Az épülethez való vas és fa eszközt lajstromba irnya, szeget, vas rudakat ablakra valót, köz pléheket is.

Ittem deszkát, sindelt, léczet, szarúfát, gerendát. Szám szerént mennyi van, mennyi kell hozzá a templomra is.[2]

2. A gyermek lovakat ide küldd, az asztalt rajta és zabot.

3. A konyhára minden hétre egy borjút, a majorbul, akkorra kell tartani, mikor förödni ide jövök.

4. A zab vetés mennél bővebben lehet.

5. Az épületben fogyatkozás ne essék. A kőmivesek mikor jőnek el.

[1] Szalay Tamás udvarbíró volt Újváron.

[2] Világos, hogy az érsekujvári ferenczrendi templom épitésére vonatkozik ezen utasítás. V. ö. alább az 1631. június 23. alapítólevelet.

6. A Sz. György borát onnan kell kiadni, és ha kivántatik, hajón kell Posonból hozatni mást, jobbat. Ha kitelik-é a szentkereszti is onnén? 100 akó, de oda jót kell adni, mert messze viszik és drágán adják.

7. Hordókra idején, bővön, gondot viselj.

8. Szerezz két agarat, jót.

9. Idején reá vessed az hegyes helyen valókra, hogy karulyt (sic!), ölyvet, sasot szedjenek.[1]

10. Az Török tractakor megint vigyázzanak az hódoltság dolgára. Van-e nálad az limitatio, mint Gratian idejében lőn?

11. Micsoda dézmát kellene oda megtartani.

12. A Psarvaczkinak szólló levelet oly szabadostul küldd, a ki ide hozzon választ.

A Bárány dézmárul.

Az itt való asztalost el vinni.

Szilágyi uram írjon a Turzók felől: de arenda totali omnium bonorum.

A második oldalon:

Psarvachki.[2] 10. April.

1. Kömivest a templomra alá küldj. A tavaly (?) másikat fogadtam, mert nem tudtam, ha jő, vagy nem. De a templomra pinzt vett fel, jöjjön el.

2. Irtam volt, hogy ide jöjj, hogy az aranyakat elhozzad, vagy küldjed, hogy számodásodat eligazitsad, semmi nem lőn.

3. Ez levél látván, a Pisetum jövedelmet, proventus molendini, et alia, una cum aureis hozd fel, ugy jöjj, hogy finaliter liquidáljad rácioidat ad præsentem diem. Ha Szt. György napig el nem jő, fogva hozatom.

4. Négy mása viaszot ide Sellyére küldd, oly szekerekkel, kik 100 bort vinusbol, a szeginség kenyebbségére (sic!). Itt is pusztult, de azért szolgál. Azért egyéb ne legyen benne. Correptiot (?) adtam Szalainak,[3] hogy jót adjon.

5. Az másfél ezer forintot ad festum S. Georgii hozd fel. Ha egyéb nem lehet, száz forintot engedj nekik.

[1] *Fraknói* (P. P. és kora II. k., 438. l.) ezen, rendkívül nehezen olvasható szövegrészt így olvassa: „Idején kössed a hegyes helyen lakókra, hogy *karót* szerezzenek" (sic!). Hogy itt „karuly"-ról (karvaly!), „sas"-ról, sólyomról van szó, azt megerősíti a közvetlenül alább következő (Psarvaczki-nak szóló) utasítás utolsó bekezdése, továbbá az alább közölt (3. oldalon), Ondrisnak szóló utasítás: „Falcones cures", majd „capi-falcones", valamint a Psarvaczkihoz intézett alábbi, 1627. április 19. utasítás („karulyt, sólymot, ölyvet").

[2] Psarvaczki György körmöczi gazdatiszt és pisetarius volt. (V. ö. Kollányi értekezését a pisetumról: Kath. Szemle 1889. é 725. l.)

[3] Lásd fent (1. old., 6. pont).

6. Az körmöczi ház épületre az malom hasznát fordítani, el kell-e árendálni, úgy mi haszna.

Ha feljő 1. quietálni az 100 fl.

2. a clastornak situssáról mondja el.

3. papokat küldeni.

Karulyokat, ölyveket, sólymokat szereztess. A ki el viszi az levelet. Ha ott van, adja meg. Ha ott nincs, az Birónak, hogy mindjárt utánna küldje az levelet. Tavaszba (?) küldje az másikat.

Alul a lap szélén:

Komjátira[1] biztam az dolgot.

1. Az Alagi borát 2. az lábos marhát 3. az vas szerszámot 4. az Rosnói census felküldését. 5. Az pactata plebanorumról minemű levelet adtam és adott szeginy Turzó Szaniszló. 6. Szappan.

A harmadik oldalon:

Ondris. 10. April.

Murarios statim mittat.

Asseres in copia, Guttam mittat. Unam ratem cum asseribus in Szerdahely relinquant pro Tirnaviensibus.

Pro fenestris lattas (?) ex lorica (?) sandulas.

Post festum S. Georgii recta Selliam veniat. Arendas Lipto ex venditione fundi, vini, commissis, Restanciis, censu Selliam ferat. Trabes ligneas a d° Illyésházi promissas.

Asseres viliores pro testudine, pontibus.

Curru veniat, ut Sacerdotem illuc mittam pro Parochia, quandoquidem is presbiter habet difficultates ob sanitatem.

Falcones cures. Convenias D^m^ Christophorum Majteni in Novak (?), roges meo nomine, curet inquiri in Capi-Falcones.

Ugyanazon lapon alább:

13. April.

1. Az kőmivesek fl. 100 többet vettek fel, hogy sem az mennyi ölet csináltak.

Azért nem kell szoltatni, hogy megadják vagy eljöjjenek.

Az ki Revaj (?) alatt van, csak az jöne el.

2. Az minemü fa kivántatik az Clastromhoz, irtam küldd el. Sindelt, deszkát, szarú fát.

[1] Komjáti Mihály az érseknek titkára volt.

Ugyanazon iv 4. oldalán:

Adám Deák. 10. April.

1. Egy fazék Rosmarint, az amelyek az barátoknál vannak és egy fazék szekfivet is.

2. Két általagban vörös bor van. Balassini aszuból vitessen oda.

3. A szerdahelyi Ispánt Birót egy esküttel és várdással (vártással?)[1] hozzám hivasd.

Az plebaniát csináltassa.

4. Azt tudtam, hogy itt több mesz (?) vagyon, de nincs egy vikelnél több. Azért tégy érette Bilestardrul (?), ne halogasd pedig.

A lap közepe felé:

Fegyvernek.

1. Az Explicatio (?) szerént arendáljon és az Arenda pinzt semmit el ne költsön, felhozza hamar.

2. Lábos marhát hajtnak, azokat nyugossa meg, és segitséget adjon. Ha kivántatik, maga is eljöjjön.

3. Alag uram bort küld. Rosnoiak adnak szekeret. Ha szükséges, azokat is segitse.

4. A Clastromhoz való vasszerszámot csináltassa Rosnón. Maga oda menjen, alkodjék az emberekkel együtt. Minden dolgot hátra hagyjanak az emberek. Ugy alkodjanak, mert uroktol kérve pinz nélkül is tartoznak. Jöhet is a jószág jövedelméből. Siessenek velle. Ha vaj készül, per nuncios Cassarum ide küldjék nekem, és kijön az ötven (?) belőle.

Az blasphemust sem kellett volna oly künnyen hadni. És reám dirigálni.

I. Vicarius uram citáltatta Posonban, qui intra gradus prohibitos vizsgáljon.

II. Ablak üveget vegyen Ondris Liptóba a szombati Clastromhoz, sokat.

Ezen kúszáltan, igen nehezen olvashatóan írt gazdasági utasítások fogalmazványa, Pázmány kezeírásában, fennmaradt az esztergomi prímási levéltárban: Archivum Sæculare X., 196/B. alatt. Fenti közlés az eredeti szöveg után történik. Lehetnek ezen írások — Pázmány által sajátkezűleg készített — kivonatos feljegyzések a gazdatisztekhez „per extensum" megírt eredeti utasítások után, a levéltár részére; talán azért, mert ezen utasításokat Pázmány nem fogalmazta vagy fogalmaztatta meg, hanem egyszerre tisztába íratta. Lásd alább a 397. sz. iratnál tett megjegyzésünket.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 398., 438—439. l., P. P. élete (Tört. Életr.) 291—293. l.

[1] Hihetőleg: *„vártást"*-t értett Pázmány (írva így van: „vardassal"), ami őrtállót jelent *(várta* — várda = bástyafok, őrtállóhely). A városi hajdúkat is nevezhették „vártás"-oknak, az őrállás idején kívül is. Pázmány az ő prédikációiban a „vártás" alakot használja. V. ö. *Szarvas-Simonyi*, M. Nyelvtört. Szótár, III. köt., „vártás" címszó alatt.

395.

1627. ÁPRILIS 17. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Komjáti Mihály secretariushoz.

Gazdasági utasítások.

Instructio pro Egregio Michæle Komjáti Secretario nostro.

1. Megmondd a Rosnoiaknak, hogy az Censust egyszersmind felhozzák, mivel nekünk is szükségünk van, és nekik is nehéz sokszor ide fáradni. Az pactatam plebanorum in Aureis, külön hozzák.

2. Az vas szerszámot mennél hamarébb végeztessék. Az palánki udvarbiró mind vasát, munkáját megfizeti az alkuvás szerént, minek előtte a szerszámot elhozzák. Ha buzára szükségek van, Palánkból fél utra vigyék az palánkiak, onnan az nad[. . .]beli és csucsoi[1] jobbágyok Rosnóra vihetik.

3. Ha az Alagi uram borait elhozzák, adjanak oly embert mellé, a kihez bizhassanak, hogy meg nem vesztegeti. És ugyanazon ember hozza ide Sellyére. Ha kivántatik, lóval segitsék (sic!) az Drégeli Udvarbiró, meghattuk neki.

4. Az Lónyai uram embere az lábos marhával elérkezvén, nyugossák (sic!) meg ott az marhát; és az ki gondviselője az marhának, jöjön fel, és itt consignálja az marhát. De adjanak elegendő hajtót, és segitséget Rosnórúl Drégelig.

5. Ha fel nem akarna a Lónyai uram embere jőni, vegyék kezekhez az lábos marhát, de két nemes ember legyen jelen, vagy három, és ha addig ott léssz, te légy eggyik. Szám és nem szerént felirják, mennyi; és pecsét alatt megküldjék Lónyai uramnak, és énnekem is. Oly ember kezébe adják pedig az marha gondviselést, a ki Tardoskeddig jöjön, és ő adja itt az mi emberink kezébe, hanem az palánki udvarbiró csak segitséget adjon hajtásra és késérésre.

Ezen utasításnak egészen Pázmány által sajátkezűleg irt eredeti fogalmazványa fennmaradt az esztergomi érseki levéltárban: „Arch. Sæculare X., nr. 189—191.“ felirású dobozban. Fenti közlés ezen fogalmazvány alapján történik. A dátum meghatározására alapul az ugyanezen ügyben Fegyverneki János palánki udvarbíróhoz adott és 1627. április 17-iki dátumot viselő, alábbi utasítás szolgált, amely idézett levéltárnak ugyanazon helyén őriztetik. V. ö. *Fraknói,* Pázmány Péter és kora, II. kötet, 436. l.

[1] Pázmány hihetőleg „Nadabula“ és „Csucsom“ gömörmegyei községeket (Rozsnyótól északra) érti. A szöveg kiegészítve tehát így szólna: nad[abula]beli.

396.

1627. ÁPRILIS 17. *Kiadatlan*

SELLYE.

Fegyverneki János palánki udvarbíróhoz.

Gazdasági utasítások.

Instructio de quibusdam particularibus negociis pro Egregio Joanne Fegyverneki.

1. Az Instructio szerint az Arendálást perficiálja és semmit az Arenda pinzben el ne költsön, hanem mennél hamarébb épen ide administrálja és mentül hasznosbban lehet, úgy arendáljon.

2. Az minemü lábas marhát Lonyay uram hajtat, azokra való segitséget, az mennyi kivántatik, adjon.[1]

3. Valami felföld borokat hoznak, arra is elegedendö (sic!) segitséget adj.

4. Se az lábas marhát se a bort kezedbe és gondviselésedbe ne vedd, hanem a Rosnoi ember számadása és gondviselése legyen. Csak hogy minden segitséggel légy nekik emberrel, lóval, ökrökkel, és ha kivántatik, magad is késérjed, hogy kárt ne valljanak.

5. Valami vas szerszám csinálását biztam az Rosnoiakra. Komjáti Mihály Secretariusunk végez véllek. Azért annak a vas szerszámnak árrát te add meg az jószág proventusából ollyan pinzül (sic!), az mint ott jár, minthogy itt annak kelete nincsen. És előre is adass valami keveset Komjáti által, az Komjáti quietantiájára.

6. Meghattam Komjátinak, hogy ha lehet az vas szerszám árrába buzát is adjon. Azért ha buzát elvesznek, úgy bizonyos helyig, melyet Komjáti megir, küldd el az buzát, onnan vitessék el az Rosnóhoz tartozó jobbágyok.

[1] A 2. pont „kivántatik" szava után Pázmány először egy hosszú más utasítást írt, melyet azután áthúzott. Ezen áthúzott hely így szól: „. . . az Rosnoiak adjanak. Azon kértük Lónyay uramat, hogy maga embere legyen ott az marhával, a ki ne consignálja senkinek ott az marhát, hanem csak segitséget vegyen elégségest Rosnón, Palánkban, és maga jüjön (sic!) fel és itt consignálja szám szerint az marhát. Mert sok kár és csalárdság eshetik, mikor a marha sok kézen megyen által. Azért a Rosnóiaknak is ezt intimálni kell, és minden uton azon kell lenni, hogy a Lónyay uram embere maga jüjön (sic!) fel az marhával. Ha pedig ugyan semmi uttal fel nem akarna jüni az Lónyay uram embere, hanem csak vagy Rosnón vagy Palánkban akarná kézhez adni az marhát, se az Rosnoiak, te se, kezedhez ne vedd külömben, hanem bizonyos fő emberek legalább kettő jelen legyen tempore consignationis; és nevezet szerint egyik, Komjáthi Mihály, ha addig ott alatt lenne, jelen legyen, és pecsétek alatt mindenféle marháknak számát és mivoltát consignálják. És a Lónyay uram emberét quietálják, és minemü marhát adtak kézhez. És Lonyay uramnak is megirják, vagy a Rosnoiak, ha ők veszik kézhez, vagy te, hogy ha te veszed kézhez".

7. Mikor a vas szerszámot elviszik, ládákba és általagokba lajstrom szerént vedd kezedbe, és fogyatkozás nélkül küld Ujvárba. Oly embert küldj velle, hogy Ujvárba megnissák az ládakat és az lajstrommal conferálják. Ha te is ezt cselekszed, mikor kezedbe veszed, annál jobb.

Sellye 17. April. 1627.

Ezen utasításnak Pázmány által sajátkezűleg írt fogalmazványa fennmaradt az esztergomi prímási levéltárban: „Arch. Sæculare X., nr. 189—191." felírású dobozban. Fenti közlés e fogalmazvány alapján történik. V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora, II. köt., 436. l.

397.

1627. ÁPRILIS 19. *Kiadatlan.*

Psarvaczky György körmöczi pisetáriushoz.

Gazdasági utasítás, vagy az utasítás után készült kivonatos feljegyzés.

19. April 1627. Psarvaczkynak.

1. A körmöczi házat, a kereszti malomba a mi butor van és a mi jó, azzal épittesd. Nem nagy házat, hanem csak egy revidet, az utza felé két contignaciot. Kapú legyen középben. A magtár (?) pincze egy soros. Alul hasznos kertek legyenek. Fellyül a Pisetarius háza. Mert oda Érsek nem száll.

2. Az én házam mellett occupálj helyet pro claustro, és intézzétek 25 Barátnak.[1]

3. Most mindjárt pro præparanda materia assignálom: 1. Restancia urnarum vini 100, melyet az elmult 1626 esztendőben elköltöttek és tartoznak az árrával. 2. Pro liberatione a vectura Principis 200 akót áruljanak. Posonybol adom, jót, kóstolva. Azt is arra convertáld. És mint hogy bizonyos assignatiod vagyon, eszközöld, hogy . . . (olvashatatlan szó) éjjel nappal.

4. A Sz. György borát vitesd el Ujvárbol, ne engedd, hogy æqualiter osszák, hanem értékek és helyiségek szerint.

5. A hol defectus seminis vagyon (sic!).

A (Trebina?) pap tányérit (?) Inventariumba vegyék. Az üres plebania földet vettesd, mert küldök két papot, vagy hármat.

[1] *Fraknói* (P. P. és kora II. k., 398. l., 1. j.) ezen mondatot így olvasta: „Az én házam mellett occupálj helyet pro claustro, 25 barátért". De a kézirat, bár elég fáradságos olvasási kísérletek után, a fenti szöveget adja. *Fraknói* ezen gazdasági utasítás dátumát „1622. április 19."-ére teszi, ami, hogy az évet illetőleg tévedés, azt a szövegnek 3-ik pontja világosan bizonyítja („az elmúlt 1626. esztendőben", ahol az „1626" egész tisztán olvasható).

Az turóczi, zólyomi dézmárul certificáljad, hogy ha kell, jó, adják meg az árrát. Ha nem, árendáld a kinek.

A viaszot, karulyt, solymot, ölyvet.

Az Baicsi dézmát.

Az 150 fl., mondd meg, most vártam, de 10 fl. . . . (olvashatatlan szavak következnek).[1]

Fenti, hevenyészetten írt, fogalmazvány (egészen Pázmány kezeírása) az esztergomi primási levéltárban van: „Arch. Sæculare. X., nr. 189—191. felírású dobozban. Fenti közlés ezen eredeti fogalmazvány után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 436—439. l.

398.

1627. ÁPRILIS 22.

A császári tanácshoz.

Óva inti a királyt óvatosságra a Macchiavelli elveit követő Bethlen ellenében; jó lesz eleségről és lőszerről gondoskodni, bár ez évben Bethlen aligha fog támadni, legföljebb talán a dán királynak fog segítséget küldeni. A törökkel való és a tokaji tárgyalások után tisztán lehet majd látni. Rákóczy Pál híreire nem kell sokat adni, mert fivére: Rákóczy György érdekében őt, tudta nélkül, használják fel eszközül.

Demissa opinio Archiepi Strigoniensis 22. April. 1627.[2]

1. Certum est, Betlenii fidei non fidendum. Nam ipse nec promissa, nec aliud curat, sed occasionem, et juxta Machiavelli *ragion de Stato,* ubi occasionem habet promovendæ suæ rei, nulla ipsum obligatio retinet. Id sæpe jam, proh dolor, magno publico detrimento experti sumus, ut proinde aliud existimare nemo prudens possit.

2. Certum est, si Majestas Sua rem publicam salvam vult, diligenter ad res Ungaricas attendendum. Nam tot et tam crebris vastationibus exacerbatus populus facile ad desperata (quod Deus avertat) consilia convertetur.

3. Cura hæc in eo vertitur, ut in omnem eventum annona et munitione jam nunc tempestive ita muniatur Comor et Neuhaus, ut si necessitate ingruente exercitus adducendus sit, habeant commeatum ad longius tempus. Anno præterito florens exercitus periit ob defectum

[1] A fenti 394. és 397. szám alatti gazdasági utasításoknak befejezetlen szerkezete úgy is meg magyarázható, hogy némely pontnál Pázmány a fogalmazványban csak papírra vetette, mire nézve kíván utasítást adni a gazdatisztnek, és írnoka azután ennek alapján megírta a levelet. Egy másik, még plauzibilisebb magyarázatát e befejezetlen szerkezetnek lásd fent a 394. számú iratnál tett végső megjegyzésünkben.

[2] Ezen címiratot a Múzeumban lévő másolat után közlöm; Praynál hiányzik, de ő nála a végén áll: „22. April. 1627".

annonæ, et ob id ipsum progressus omnis impeditus. Idem fiet in posterum, nisi tempestive provideatur. Nam turbatis rebus, etiam precio soluto res annonaria procurari non potest.

Facta provisione, nihil amittitur, nam semper militi distribui poterit annona in defalcationem stipendii. Itaque prudentis est, tutiora sequi.

4. Publicam quietem super: *non putaram* fundare, consultum non est. Tamen ex omnibus circumstantiis moderni status existimo, hoc anno Betlenium non moturum aliud, quam quod forte dissimulanter aliquot millia submittet Dano. Id ipsum tamen vix futurum existimo. Nam facile procul non ibunt Ungari, et multi verentur introductionem militis Suæ Majestatis. Sed tamen, quidquid futurum sit, facile indicia apparebunt ex tractatu Turcico, et Tokajano. Itaque nihil præcipitandum censeo, sed expectandum a relatione Commissariorum et a reditu Hosszutóti, qui in Transylvaniam ivit.

5. Siquidem relatio rumorum, a D^no^ Paulo Rákóczy relatorum, in interesse fratris terminatur, suspecta mihi est, ne forte D^nus^ Paulus Rákóczy hæc bona fide quidem significet, sed deceptus ab iis, quorum interesse agitur. Itaque lento gradu procedendum in credendo.

6. Autumno superiori Tractatus similis fuit inchoatus cum Joanne Bornemisza, qui tamen omnia ex consensu Betlenii tractavit, et vix non exclusus est vir bonus arce sua, ut duplicatus ille proditor promoveretur. Simile quid hic subvereor. Nam Georgius Rákóczy certo jam tractavit cum Betlenio de iis bonis. Deinde ad illa bona jus concessum fuit Comiti Homonnai ab Imperatore Mathia felicis memoriæ, cui derogari non potest. Alii quoque non pauci sunt, qui jus in eadem bona prætendunt, quibus salva justitia præjudicari non potest. Ad hæc nec constantia, nec prudentia, nec militaris virtus tanta est in Georgio Rákóczy, ut solidum ibi fundamentum statui possit.

Itaque concludo, nihil tractandum cum Georgio Rákóczy, sed silentio dissimulandum, et in eo, quod puncto tertio dixi, laborandum. Supra omnia autem, ut et de pace Imperii, et de Serenissimi Regis Ferdinandi III. promotione in Bohemia, et alibi effective consultetur, et ejusmodi belli duces sint, qui jussis obtemperent; et mature Silesia liberetur, et consilia expedita habeantur, unde, et quo exercitus submitti debeat.

Ezen levélnek egészen Pázmány által sajátkezűleg írt fogalmazványa fennmaradt a Khuen-Héderváry grófi család hédervári levéltárában: „Kéziratok" 59. sz. kódexében; későbbi kori (Pray) másolata pedig fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjt. XXXII. köt., 204^a^—204^b^ lapokon. Egy másik újabb másolat: M. Nemzeti Múzeum Levéltár: 250. Fol. Lat. I. köt., 191. sz. (Manuscr. Széch.),

ahol a másolat provenienciája is meg van jelölve: „Ex originali auth. C. Mich. Viczay".[1] Fenti közlés az eredeti fogalmazvány nyomán történik. Közölték már e szöveget: *Pray-Miller* (G. Bethlen Principatus II. k., 124—127. l.) és *Miller* (Epistolæ Petri Pazm. I. köt., 168—170. l.), és pedig a szöveg végén álló dátummal. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 209. l.

399.

1627. ÁPRILIS 27. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Helyesli, hogy a bécsi tűzvészről pontos híreket küldött. Kéri, hogy ne vonuljanak át a pázmániták az új házba addig, míg bizonyos feltételekre nézve a királyi diplomák megerősítést nyernek; azután a ház átengedhető a Jézus-társaság ujonczházául.

Reverende in Christo Pater. Salutem a Deo sempiternam.

Redditæ sunt nobis literæ R^tiæ V^ræ, una cum versiculis, qui nobis grati et accepti fuere. Optime factum est, quod nos de incendio Viennen. informet: Licet enim ex se casus ille sit valde tristis, quia tamen multo horribiliora apud nos de eo incendio circumfererentur novalia, libenter rem, prout accidit, ex literis R^tiæ V^ræ intelleximus. Quod autem R^tia V^ra cum Alumnis ex domo nostra migrare velit, bene quidem est, sed antequam domus illa pro Novitiatu consignari possit, ratione Diplomatum certæ quædam conditiones ab Imperatoria Majestate confirmari necessario debebunt, quæ antequam effectuentur, R^tia Vestra domum illam non consignet. Hisque valeat in D^no feliciter.

Datum Posonii, 27. die April. 1627.

R^tiæ V^ræ Addictissimus

Archi-Ep. Strigs. m. p.

Kívül:

R^do in Christo Patri Joanni Hmyrra, Regenti Alumnatus nostri Viennensis, Patri nobis observando Viennæ.

Ezen levél eredetije fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjt. XXXIII. köt. 5^a lapon. Csak az aláírás („Archi-Ep. Strig.") Pázmány kezeírása. — Fenti közlés az eredeti alapján történik.

[1] A *Héderváry*-család 1680-ban *Viczay Jánosnéval* (szül. Héderváry Katalin) kihalt, a család vagyonát és nevét a *Viczay*-család örökölte, majd ez a család is *Viczay Héder* grófban (†1873.) kihalván, a Héderváry nevet, Viczay Héder gróf végrendeletéből folyólag, királyi engedélylyel a Khuen grófi család nyerte el 1874. évben. A hédervári levéltárban levő kódexeket, illetőleg a bennök levő, igen különböző kéziratokat *Viczay Mihály* († 1831.), Héder grófnak atyja, gyűjtötte; ő is, fia is, szenvedélyes régiség-gyűjtők voltak. Az 59. és 61. számú kódexek sok olyan anyagot tartalmaznak, amely azelőtt az esztergomi érseki levéltárnak állományához tartozott; az 59. számú kódexben van Pázmánynak több eredeti fogalmazványa, a 61. sz. kódexben pedig őhozzá érkezett eredeti missilis-levelek.

400.

1627. MÁJUS 5.

SELLYE.

A Tokajban tárgyaló királyi biztosokhoz.

(Pyber János egri püspök, Osztrosich István és Hoffmann György.)

A biztosok ne hagyják magukat megtévesztetni Bethlen biztosainak akadékoskodása által, ezek csak időt akarnak nyerni, hogy a német birodalmi események kedvező fordulására hirtelen megszakíthassák a tárgyalást. Erélyesen követelni kell a beírt vagy elzálogosított jószágok visszaadását.

Reverendissime, Spectabilis ac Magnifice, Generosi ac Egregii D^ni^, Amici observandi.

Salute ac servitiorum commendatione præmissa.

Licet serius, quam par esset, ternæ literæ Dominationum Vestrarum allatæ sunt ad me Tokaj (sic!) exaratæ. Priores quidem, undecima Aprilis scriptæ, una cum copia eorum, quæ hucusque tractata erant. In quibus cum animadverterem Dominationes Vestras prudenter ac recte processisse, nolui quidquam respondere, donec Majestatis Suæ mentem de quibusdam punctis cognoscerem. Verum Sua Majestas febri correpta duabus fere hebdomadis intra parietes sese continuit ac negotiorum tractatione necessario abstinuit. Quæ ipsa causa fuit, cur serius Dominationes Vestræ responsum habeant. Jam tamen Deo laus, Majestas Sua plene convaluit. Ego quoque febri dierum aliquot tentatus fui, quod ipsum etiam moram respondendi attulit.

Posteriores literas, et eas quidem binas, 20. nempe, et 25. Aprilis datas hodie simul accepi.

Quamvis autem non dubitem Dominationes Vestras ex Aula Majestatis Suæ plenum de omnibus responsum habituras, et certus præterea sim, ea prudentia ac diligentia totum hoc negotium tractaturas, ut nihil a me adjungi possit; quia tamen amice et familiariter tenuem meum sensum scire desiderant, breviter, ac sincere aperiam, quod mihi occurrit.

Principio igitur, videntur mihi Principis Commissarii, vel nodum in scirpo quærere, ut rupturæ novæ occasionem habeant, vel moras nectere, ut successum rerum Imperii præstolentur, et ex re nata, ac, ut dici solet, in arena consilium capiant. Nam ea omnia, quæ prætexuntur, ejusmodi sunt, ut nullo modo hærendum in iis foret.

Magnificus D. Ostroczich interfuit Tractationi Posoniensi, et quoniam, priorum tractationum vigore, bona fidelium Suæ Majestatis, quæ Princeps antea quoquo modo donaverat, restitui debuerunt, nunc de iis solis, quæ inscripta vel oppignorata erant, decerni debuit. Et clare conventum est, ea omnia de facto reddenda esse. Principis est, re vel verbo contentare modernos possessores. Similiter ad juramentum deponendum, per Capitaneos et alios, Princeps sese obligavit. Nihil ab aliis, sed a solo Principe Dominationes Vestræ debent exigere, ut suis promissis satisfaciat.

Cæterum in toto hoc negocio pedetentim progrediendum censeo, nec rumpendum tractatum, sed continuandum, donec a Sua Majestate plenam informationem Dominationes Vestræ accipiant. Et mora et constans pacientia multum in rebus agendis efficiunt.

Hæc habui, quæ Dominationibus Vestris breviter rescriberem, quibus a Deo firmam valetudinem et felicem tractationis exitum animitus precor.

Selliæ, 5. Maji 1627.

Reverendissimæ, Spect. ac. Mg., Gener. ac Eg. DD. VV.

Amicus ad serviendum paratus

Ezen levélnek egészen Pázmány által sajátkezűleg írt fogalmazványa fennmaradt a Khuen-Héderváry grófi család hédervári levéltárában: „Kéziratok" 59. sz. kódexben; ugyanezen levélnek későbbi (Pray) kori másolata fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény XXXII. köt., 209^a—209^b lapokon. Fenti közlés az eredeti fogalmazvány alapján történik. Egy másik, újabb másolat, melynek másolója azonban a Viczay Mihály gróf gyűjteményében levő eredeti fogalmazványra hivatkozik, fennmaradt a M. Nemzeti Múzeum Könyvtárában: 2309. Fol. Lat. I. köt. 192 sz. (Catal. Széch. II. 412. nr. 192.) Közölték már e szöveget: *Pray-Miller* (G. Bethlen Principatus II. k., 131—134 l., május 6. dátummal) és *Miller* (Epistolæ P. P. I. k., 175—177. l., szintén május 6. dátummal.) A dátum körüli eltérést az 5-ös szám kétes írásmódja (az eredetiben) okozta.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 209. l.

401.

1627. MÁJUS 8. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Mally Gáspár jezsuita atyához, a pozsonyi kollégium kijelölt rectorához.

A pozsonyi kollégium alaptőkéjének, mely az alsóausztriai rendeknél van kamátra elhelyezve, kamatjairól szóló nyugtát megküldve, kéri a Bécsben időző Mallyt a kollégiumra vonatkozó összes iratok másolatait beszerezni. Továbbá kéri, hogy a királytól biztosokat eszközöljön ki, kik a kollégiumnak szánt házakat a kamarának birtokába adnák, a kamara pedig használatra a jezsuitáknak adná át Ily értelmű levelek lesznek a királytól küldendők a pozsonyi préposthoz, a káptalanhoz és a városhoz.

Reverende in Christo Pater.

Pax Christi.

Mitto R^{tiæ} V^{ræ} Quietantias de mille quingentis florenis.

Præterea. Cum jam Census certo situatus dicatur, R^{tia} V^{ræ} videat et exscribat originales literas, quibus Sua Majestas censum illum constituit. Et ut ego quoque de verbo ad verbum copiam Latine habere possim, efficiat.

Præterea: Dum Viennæ manebit, omnium Literalium Instrumentorum, quæ ad hanc Collegii fundationem spectant, authentice vidimatam copiam fieri curet, ac secum Posonium ferat. Originales autem ipsas literas separata cistula ac forinsecus titulum præfixum, in Archivo Provinciæ reponi curet.

Denique, quod caput rei est: Curet R^{tia} V^{ra}, ut Sua Majestas certos Commissarios cum sufficientibus literis ac Instructionibus expediat, qui possessionem Domorum Posonii pro Collegio servientium appræhendant (sic!), et postea per manus tradant ad inhabitandum Patribus Societ^{tis}. Cum enim Articulus Regni prohibeat, ne Jesuitæ bona stabilia in Ungaria habeant, idcirco ita caute et justificate in hoc negocio procedendum est, ne novis clamoribus et gravaminibus occasio detur, quæ non dabitur, si possessionem illarum Domorum Imperator adeat, et tunc demum usum illius Societ^{ti} Sua Ma^{tas} assignet.

Itaque, hoc modo procedendum in re tota videtur.

1.[1] Ternas literas Sua Majestas curet scribi. Unas ad Præpositum Posoniensem, alteras ad Capitulum, tertias ad Senatum Posonien., eodem omnes literas tenore; in quibus Ma^{tas} Sua dicat: Bene recordari ipsos posse, qualiter ad benignam Mat^{tis} Suæ requisitionem certum situm ac domos in Civit^{te} Posonien. constitutas Ma^{tti} Suæ concesserint, eo fine, ut illi tamquam proprii, ad usum Scholarum accom-

[1] 2-ik pont nem volt található a levél további szövegében.

modati, Patribus Societtis Jesu utendi concedantur. Et licet, de tota hac re authenticæ jampridem scripturæ emanatæ sint, variis tamen intervenientibus temporum difficultatibus, domorum illarum accommodatio hucusque dilata est. Nunc vero Commissario N. et N. Suam Mattem demandasse, ut earum domorum possessionem Cameræ Hungaricæ Posonien.. consignet. Reliqua vero ex Commissariis N. et N. intellecturi sunt, quibus sese accommodare debebunt. Gratia ac clementia Regia hanc ipsorum promptitudinem omni occasione recompensandam.

Præter hæc: Ad Cameram Posonien. scribat Sua Majestas, ut dicto modo domos illas occupet ac statim per manus tradat ei, qui nomine Societtis aderit ad acceptandum.

Ea vero, quæ penes literas Mattis Suæ oretenus tractare debebunt Commissarii, egomet postea suggeram.

Tempus et diem, qua Commissarii venire debebunt, tempestive scire debebo, ut tunc Posonii esse possim. Mihi autem videretur opportunissimum tempus, si infra octavam Pentecostes fieret, feria quarta vel feria quinta.

Hæc Rtia Vra perficiat, priusquam Vienna discedat, ita ut literæ subscriptæ sint, et cum Commissario, qui futurus est, certi aliquid concludat, copiamque mandatorum suorum deferat. Valeat et pro me oret.

Datum Sellyæ 8. die Maii Aº 1627.

Ræ Vræ Addictissimus

Archi-Eps Strigon. m. p.

P. S. Statim, ac possessio domus adibitur, duo minimum Magistri adesse debebunt, qui Scholas aperiant. Unus item, qui fabricæ attendat. Optimum Muratorem habeo in montanis Civitatibus; videbo, si illum potero adducere.

Kivül:

Rndo dno in Chro Patri Caspari Mallio, Societtis Jesu Sacerdoti etc. Patri in Christo obserº. Viennæ.

Ezen levélnek eredeti példánya, amelyen csak az aláírás („Addict. A.-E. Str.") Pázmány kezeírása (az utóirat sem az ő írása), fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. kincstári levéltár, „Acta registr. Collegii Poson." fasc. 4., nr. 43. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 242. l.

402.

1627. MÁJUS 11. *Kiadatlan.*

SELLYE

Dallos Miklós győri püspökhöz.

Megküldi Lósy váradi püspök levelének eredeti példányát és kéri arra vonatkozólag véleményét.

R^dme^ domine, frater in Christo obser^me^.

Salute et servitiorum commendatione præmissa.

Isten kegyelmedet kivántha sok jókkal áldja meg. Tegnapelőtt irtam kegyelmednek, de [má]r elküldöttem volt levelemet, hogy az Lóssy uram levele[1] érkezék, és minthogy ő kegyelmére biztam volt azt az dolgot, mit irjon felöle, im az relatiot in specie kegyelmednek levelemben includálva oda küldöttem; kegyelmedet kérem, tarcza meg magánál, és ne mutassa senkinek, mert nem illenék sok embernek látni. Mindazonáltal kegyelmed irja meg az kegyelmed opinióját, hogy ha mi mód lehetne ez dologban, ugyan nem kellenék abban hadni, hanem promoveálni kellenék, az menyire alkolmatosság engedtetn[ék...]. Tarcza meg Isten jó egészségben kegyelmedet.

Selliæ 11. Maii Anno 1627.

R^dmæ^ D^nis^ V^ræ^ frater addictissimus

Archi-Ep. Strig. m. p.

Kivül a levéltisztázó kezeirásával:

R^dissimo^ domino Nicolao Dallos, Electo Episcopo Jauriensi, Locique ejusdem Comiti perpetuo, Sacræ Cæsareæ Regiæque Ma^ttis^ etc. Consiliario etc. D^no^ et fratri in Christo observandissimo.

Ugyanott más irással:

Cum inclusis D. Lóssi.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a győri káptalan magánlevéltárában: Theca XXVII. nr. 3824. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 389—394. l.

[1] Ez alatt mindenesetre Lósynak 1627. május 8. levele értendő, amelyben Lósy Pozsonyból jelenti Sellyére Pázmánynak, hogy a Pázmány által Pozsonyba az érseki vikárius elé (Lósy) idézett győri nagyprépost és két kanonok a vikárius előtt kijelentette, hogy a győri káptalan hajlandó a Győrött Dallos püspök által felállítani kívánt jezsuita-kollégium felállítása ellen eddig kifejtett ellenállásával felhagyni, ha a kollégium felállítása a király nevében történik, így ugyanis a protestáns rendek kifogásai ellen védve lesznek. Így tehát érthető, hogy Pázmány Lósy levelét véleményadás végett megküldötte Dallosnak. Pázmány és a király teljesítették a káptalan kívánságát, de a káptalan továbbra is akadékoskodott. Lásd Pázmány 1627. július 22., október 7. és október 18. leveleit.

403.

1627. JÚNIUS 2.

WIEN.

Pázmány alapítványa a Collegium Hungaricum növendékei Rómából való hazautazása költségeinek fedezésére.[1]

Nos Petrus Pazmany, Miseratione Divina Archiepiscopus Ecclesiæ Metropolitanæ Strigoniensis locique ejusdem Comes perpetuus, Primas Hungariæ, Legatus natus, necnon Sacratissimi Principis et Domini Domini Ferdinandi Secundi Dei gratia Electi Romanorum Imperatoris Semper Augusti, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ et Sclavoniæ etc. Regis, Archiducis Austriæ, Ducis Burgundiæ, rc. Intimus Consiliarius etc. Cum ob varios ac incessanter sibi succedentes bellorum motus, incredibilis sit Sacerdotum inopia in Ungaria, inter alia, quibus huic defectui occurreremus, illud occurrit, si in illo Insigni Collegio Romano, quod Germanicæ et Ungaricæ nationis Clericis, Gregorius XIII. Pontifex, sub cura Patrum Societatis Jesu erexit, major quam hucusque numerus Ungarorum habeatur. Alia vero ex parte considerantes, quod maxima causa, cur pauciores ibi fuerint hactenus Alumni, ex defectu depositi orta fuerit, eo quod, vel ob calamitosorum temporum difficultates, vel ob defectum occasionum, quibus pecunia tuto transmitti posset, vel ob alias causas, ægre admodum pecunia deposita fuerit. Idcirco nos, pro nostro modulo, ob amorem Dei et zelum promovendæ Religionis, huic incommodo aliqua in parte occurrere volentes, accedente consensu Admodum R^ndi P^ris Mutii Vitteleschi (sic!) Præpositi Generalis Societatis Jesu, deposuimus apud R^ndum Patrem Rectorem Collegii Germanici Ducatos Aureos vulgo Ungaros nominatos, Mille Trecentos triginta tres, his subsequentibus conditionibus. Primo: Ut pecunia illa, certo ac securo loco ad Censum perpetuum deponatur, et ex illa proventus Octoginta aureorum annuorum erigatur. Secundo: Octoginta illi aurei in eum duntaxat usum deserviant, ut quolibet anno duo Sacerdotes, vel etiam tres, si ita videatur, redire possint honeste in Ungariam. Tertio: Quia vero non possunt annis singulis duo Sacerdotes mitti, interdum autem post annorum aliquot decursum plures mittendi erunt, idcirco depositum illius anni, quo nullus mittetur, reservandum est pro aliis annis, quibus plures mittentur. Quarto: Quicunque ex hoc deposito Viaticum accipient, singrapha sua obligare se debebunt, quod in Diocesi Strigoniensi minimum tribus annis servient

[1] V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 288. l.

Deo et Ecclesiæ, eo loco et modo, quo Archiepiscopo Strigoniensi vel ejus Vicario Generali aut Capitulo Strigoniensi visum fuerit. Et hanc singraphaṁ Pater Rector transmittet Archi-Episcopo Strigoniensi vel Vicario aut Capitulo. Quinto: Si tanta esset inopia Ungarorum, qui ad Collegium mitterentur, ut Census iste depositi annis aliquot augeretur, nec submitterentur Juvenes: tunc Pater Rector Collegii Ungarici teneatur pecuniam illam insumere, etiam in Viaticum euntium ad illud Collegium, ita, quod per aliquem ex Superioribus Societatis, qui in hisce partibus, vel inter Turcas versantur, curet aliquos conquiri, et illis viaticum suppeditare, ut Romam ire possint. Sexto: Prædictus Census in nullum alium usum possit unquam applicari, sed bona fide in auxilium Regni Ungarici deserviat: nec ex hoc Censu quidquam detur pro iis, qui per alios Patronos depositum habent ac ad Diœcesim Strigoniensem redituri non sunt. His igitur conditionibus prædictam pecuniam in perpetuum damus donamusque Collegio Ungarico ad laudem Omnipotentis Dei et honorem Gloriosissimæ Virginis Patronæ et Advocatæ Ungarorum. Datum Viennæ secunda die Junii. Anno Domini, Millesimo, Sexcentesimo, Vigesimo septimo.

Petrus Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

(L. S.) *Joannes Törős m. p.*

Ezen alapítólevélnek papírral átvont viaszpecsétet hordó eredeti példánya, melyen csak az aláírás P. kezeírása, fennmaradt az esztergomi káptalan magánlevéltárában: „Lad. 67., fasc. 2., nr. 11.“; egy másik eredeti példánya a pozsonyi káptalan magánlevéltárában: Capsa F.; régi másolata pedig: Budapesti Egyetemi Könyvtár: Coll. Heven. LXVII. k., 467—469. l.; újabb másolata: u. o. Coll. Kaprin. in 4° LXXI. k., 591—593. l. Fenti közlés az esztergomi eredeti példány alapján történik. Közölte már e szöveget: *Podhracky,* P. P. élete 54—55. l.

404.

1627. JÚNIUS 6. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

A Pázmáneum tulajdonát képező házak gondozására hívja fel. Senkviczy pázmánitának a római magyar kollégiumba való küldését Hmirától és a római jezsuita rektortól teszi függővé; egyébként csakis külön érseki engedély mellett lesz szabad valakinek Rómába vagy valamely szerzetbe átlépni a Pázmáneumból. Kéri, tudakozódnék Bécsben, Grácban, Olmützben Rómába küldhető ifjak iránt, kik lehetőleg magyarok legyenek.

Reverende in Christo Pater.

Pax Christi.

Domus illa Montis Aurei inspectione aliqua eget, et cum olim vel adjungenda vel saltem copulanda sit alteri domui, in quam R. V[a] migra-

tura est, rogo R. V. habeat inspectionem in illam. Scripsi Patri Lamormain, ut juxta compactata domum tegi curet, ne a pluvia paciatur, et claves R. V^{æ} consignet.

Sollicitant me valde, ut Senkviczi, qui illic est, Romam cum aliis mittatur, spem ipsi factam (licet non me volente) de hac missione. Ego certe non libenter januam hanc aperio, ne et alii inquiete eo aspirent. R. V^{a} cum R. Patre Rectore conferat, et si judicant non mittendum, non mittam. Si mittendum judicarint, forte præstaret illinc remitti ad fratrem, qui Canonicus est, et ab ipso mitteretur. Judicium liberum Reverentiarum Vestrarum expecto. Quod si mitti debeat, ejus loco, qui Monachus fiet, et loco istius, alios submitti cupio duos.

Quod si ille Monachus fiet, vel hic Romam ibit, R. V^{a} in libro Alumnorum diserte inscribat, ingressum hunc in Religionem fieri non potuisse, nisi ex peculiari dispensatione mea, cum alias ex Juramento teneretur servire Diocesi. Et ne similes res admittantur in posterum absque expressa Archi-Episcopi dispensatione, in cujus commodum deponitur Juramentum de reditu. De illo etiam Romam ituro (si tamen RR. VV. iturum judicant) similis notatio fieri debet, et mense Julio ad fratrem remittendus erit.

Quæso R. V^{a} laboret, si qui studiosi volent ire Romam ad studia. Imo et Græcium ea de re scribat, quatuor vel quinque adhuc necessarii. Faciet mihi gratum R. V^{a}, si habere poterit. Olomucium quoque scribi posset. Sed majori parte Ungari, non Sclavi sint, et ejus indolis, ut sit spes singularis profectus.

Valeat R. V^{a} et pro me oret.

Posonii 6. Junii 1627.

R. V^{æ} addictus *Archi-Eps Strig. m. p.*

Kívül:

R^{do} in Christo Patri Joanni Hmyrra, Alumnatus nostri Viennen. Regenti etc. Patri in Christo nobis observando. Viennæ.

Ezen levél eredetije fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Praygyűjt. XXXIII. köt., 8^{a}—8^{b} lapon. Az egész levél, kivéve a külső címiratot, Pázmány kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. köt., 288. l., 3. j., és Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a Szentszékkel III. k., 1098. sz. j.

405.

1627. JÚNIUS 7. *Kiadatlan.*

POZSONY.

VIII. Orbán pápához.

Előadja, hogy a lefolyt négy év háborúi miatt lehetetlen volt Rómába „ad visitanda limina Ap." mennie, egyúttal a következő 4 évre is felmentést kér e kötelezettség alól, és egyben kéri, engedje meg, hogy nevében Cataneo Kamill castiglionei apát tehesse hódolatát.

Beatissime Pater ac Domine Dne benignissime.

Communes istæ bellorum tempestates, quæ Septentrionem tot jam annis premunt, adeo me quoque ac Clerum Ungaricum involverunt, ut proximi novennii decursu, annis singulis Turcarum, Tartarorum, hæreticorum mistus furor, et sedibus nos exturbarit, et bonis omnibus spoliarit, et ferro ac flammis possessiones absumpserit.

Hæ clades Patriæ, hæ populorum ruinæ, hæ cleri oppressiones, causæ fuere, quo minus desiderio ac obligationi meæ satisfacere, ac limina Apostolorum quadriennio præterlapso visere, pedesque Beatitudinis Vestræ venerari licuerit aut etiamnum liceat.

Quocirca Sanctitatem Vestram demisse rogo, ut circa obligationem profectionis ad limina Apostolorum, ad proximum quadriennium dispensare mecum velit, contentaque sit, ut præsentium exhibitor, Rdus Camillus Cataneus Abbas Castiglionensis, pedes B^is^ V^æ^ nomine meo veneretur.

Deum supplex oro, ut Sanctitatem Vestram diutissime Ecclesiæ Suæ salvam velit, pedesque ejusdem demisse veneror.

Posonii 7. Junii 1627.

Sanctitatis V^æ^ Humillimus ac devotissimus filius et servus

Petrus Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek teljesen Pázmány által sajátkezűleg megírt, eredeti fogalmazványa a prímási egyházi levéltárban van: fasc. 19., nr. 146. alatt; de ugyanezen levéltárban (Kutasy, Forgách és Pázmány levelezését tartalmazó dobozban: 144. sz.), van egy, az előbbi fogalmazvány után másoló által letisztázott és Pázmány által átjavított, részben megrövidített, részben bővített szövegű példány is, amelyet Pázmány már alá is írt sajátkezűleg. Fenti közlés ez utóbbi alapján történik.

406.

1627. JÚNIUS 7. *Kiadatlan.*

POZSONY.

VIII. Orbán pápához.

„Extra tempora" papszentelésre és annak más püspök által való végeztetésének megengedésére kér felhatalmazást.

Beatissime Pater ac Domine, Domine benignissime.

Per hos bellorum motus, qui tot jam annis Ungariam vexant, mirum in modum imminutus est sacerdotum numerus; nonnulli siquidem Turcica captivitate, alii ferro absumpti, plerique dum in silvis latitare cogebantur, hybernæ tempestatis asperitate, inedia ac cæteris calamitatibus confecti sunt. Eoque res rediit, ut quamplurimæ Parochiæ absque pastore sint.

Quocirca Sanctitatem Vestram demisse rogo: dignetur mihi, vita mea durante, facultatem concedere ordinandi extra tempora, quoscunque meæ vel alienæ Diocesis, dimissoriales habentes. Aut si forte ipsemet morbo vel aliter impedirer, possim specialiter, pro ea vice, alicui ex suffraganeis meis vel aliis in Capitulo meo degentibus Episcopis, demandare ordinationem.

Deum oro: ut Sanctitatem Vram Ecclesiæ suæ diutissime tueatur.

Ac ejusdem pedes humillime veneror

Sanctitatis Vestræ

Humillimus ac devotissimus
filius et servus

Petrus Archiepiscopus Strigoniensis. m. p.

Ezen levélnek más által írt, de Pázmány által átjavított és sajátkezűleg aláírt (fil. et s. P. A. Strig.") „impurum"-példánya a prímási egyházi levéltárban van: fasc. 19., nr. 146. alatt. A levélnek dátuma is volt („Posonii 7. Junii 1627."), de egykorú tintával törölve van e dátum, aminek magyarázata talán az, hogy a kérvény (Cataneo ügynök által) benyujtásának idejét még előre nem is tudta, de azt már előre megíratta. Az említett levéltárban ugyanott megvan ezen levélnek Pázmány által egészen sajátkezűleg írt eredeti fogalmazványa is, amely az „impurum"-ban áthúzott részleteket és a dátumot is tartalmazza; ezen fogalmazvány levéltári jelzése ugyanaz, mint az „impurum"-é. Fenti közlés az első helyen említett szöveg után történik.

407.

1627. JÚNIUS 7.

POZSONY.

Caraffa Károly aversai püspök, bécsi nuntiushoz.

A nemrég Bécsben egybegyűlt magyar főpapok és főurak nevében kéri a Szentszéknek abbeli intézkedését, hogy a jezsuiták ne vegyenek fel rendjükbe a magyar főnemesek gyermekei közül senkit az esztergomi érsek megkérdezése nélkül, mert különben a kath. magyar családok kihalnak, jószágaik protestáns kézre kerülnek és a jezsuiták iskoláitól a szülők elriasztatnak.

Illustrissime ac Revme Domine, Patrone colendissime.

Ex mandato Suæ Majestatis hic Viennæ congregati, frequenti numero Prælati Hungariæ, ac una cum Domino Palatino catholici sæculares, inter alia, quæ partim religioni promovendæ, partim bono publico patriæ inter nos tractata sunt, illud unanimiter omnes, gravi mœrore questi sunt: Patres Jesuitas, non quidem malo animo, sed tamen eventu periculoso, plurimum retardare progressum religionis in Ungaria. Quod ut Illma D. Vestra intelligat, altius est hujus rei fundamentum repetendum.

Ob diuturnum neglectum et summam in negocio religionis libertatem, inveteratamque fere totius nobilitatis in hæresi obstinationem, vix alius modus suppetit in Ungaria restituendæ religionis, quam per scholas, ad quas juventus amore literarum accurrens potissimum a Patribus Societatis religionem cum literis haurit. Et quia Ungarica natio vehementer studiis capitur, plerique Magnatum ac primariorum nobilium liberos suos vel ex Transilvania ad scholas Patrum mittere certatim properant; jamque plures magnæ familiæ surculi ad fidem catholicam hoc modo reducti.

Cœterum Patres Societatis et antea interdum, sed nuper potissimum, florem juventutis Transylvanicæ primariarum familiarum hæredes, quinque sexve, uno impetu ad suum noviciatum misere. Ex quo non tantum id sequitur, ut familiæ illustres, quæ religionem fovere ac promovere possent, imminuuntur (sic!), hæreditatesque illorum ad hæreticos transeunt, verum quod omnium perniciosissimum est, usque adeo deterriti sunt omnes a filiorum suorum in scholas catholicas missione, ut cum antea certatim hæretici liberos suos mitterent, nunc summo cum horrore mutuo sibi dehortantur, ne ullus omnino mittatur.

Hoc nos ingens religionis damnum esse advertimus. Huic igitur malo ut Sedes Apostolica occurrat, ac ut per Illmam Dominationem Vestram Suam Sanctitatem rogaremus de salutari remedio, necessarium

esse existimavimus. Et quamvis nostrum non est Sanctitati Suæ perscribere, quid hac in re fieri oporteat, nobis tamen consultum videbatur, si Sanctitas Sua Patribus juberet, ne Ungarorum nobilium ac primariorum virorum filios admittant, nisi cum Archiepiscopo Strigoniensi concordent, id sine detrimento religionis et notabili offensione fieri posse. Sat multi ac ingenio præcellentes ex honestis civibus reperientur, qui ad religionem aspirant, et quorum in religione tam utilis est labor, quam primariorum nobilium.

Hoc ego communi consensu Dominorum Prælatorum ac baronum catholicorum Vestræ Illmæ Domⁱ significare debui: Eandem orans, velit negotium hoc summi in Ungaria momenti promovere. Deus etc.

Datum Posonii 7. die Junii anno 1627.

Addictissimus servitor

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a „Congreg. de Prop. Fide" római levéltárában: „II. Lettere di Germania, Bœmia, Ungheria, Polonia 1627.", Vol. 67., fol. 15. Ugyanezen levélnek eredeti fogalmazványa fennmaradt az esztergomi prímási egyházi levéltárában: 1598—1632. évi iratdoboz, fasc. 19. nr. 137. Ezen fogalmazvány után közölte már e szöveget *Fraknói V.*, P. P. lev., 243—244. l. (közelebbi dátum nélkül 1620. évre téve). Fenti közlés az eredeti alapján történik.

408.

1627. JÚNIUS 9. (11.) *Kiadatlan.*

POZSONY.

Pázmánynak két pozsonyi kanonok előtt tett nyilatkozata, Pethe László által a pozsonyi szentferenczrendi zárdának és templomnak tett végrendeleti hagyományról.

Az érsek, mint végrendeleti végrehajtó, a hagyatékhoz tartozó pozsonyi házat az egyik Pethe-fiú beleegyezésével szándékozott átengedni. Ez átadásra nézve kéri az érsek Pozsony város tanácsának védelmét, az átadást ellenző másik Pethe-fiú: István ellen.

Nos Capitulum Ecclesiæ Posoniensis. Quod Adm. Rⁿᵈᵘˢ Dⁿᵘˢ Georgius Nagy Præpositus Albensis et Rⁿᵈᵘˢ Dⁿᵘˢ Michaël Veresmarti Fratres et Concanonici nostri, sub consueto juramento, in generali Decreto Regni expresso simul pariformiter retulerunt nobis conscientiose. Quod nona die præsentis mensis Junii, in Monasterio Fratrum ordinis Sancti Francisci hic Posonii constitutorum, Illᵐᵘˢ Dⁿᵘˢ Petrus Pázmán Archiepᵖᵘˢ Ecclesiæ Metropolitanæ Strigoniensis, Locique ejusdem Comes perpetuus,

Primas Hungariæ, Sanctæ Sedis Apostolicæ Legatus natus, Sacræ Cæsareæ Regiæque Mattis Summus et Secretarius Cancellarius ac intimus Consiliarius, coram ipsis Fratribus nostris, præsentibus etiam ibidem prudentibus ac circumspectis Jacobo Szeleczky et altero Jacobo Achinger Juratis Civibus hujus Civitatis Regiæ Posoniensis, personaliter constitutus, fassus est et retulit hoc modo: Quando quidem ipsi Dno Archiepo tanquam Supremo Testamentario, magcus quondam Dnus Ladislaus Pethe vigore sui testamenti authoritatem concessit, non solum exequendi, quæ testatus est, verum etiam ordinandi et dirigendi, quæ inter hæredes ejusdem Dni testatoris occurrerent accommodanda. Idcirco volens adimplere ea, quæ ad usus pios dictus dnus Ladislaus Pethe legavit, monasterio ac templo dictorum Fratrum Ordinis Sancti Francisci hic Posonii constitutis. Cum ex bonis Arcis Eberhardt, in Comitatu Posoniensi et Insula Csallóköz jam pridem oppignoratis, satisfactio fieri non possit, Domum ejusdem quondam Magnifici Domini Ladislai Pethe hic Posonii in platea longa situatam, ad ejusmodi legati satisfactionem, per Magnificum Dnum Georgium Pethe, Primogenitum ejusdem condam Dni Ladislai, applicatam, ipse quoque Illmus Dnus fatens volens, ut in eum usum applicetur, non obstante eo, quod Magcus Stephanus Pethe, filius minor dicti quondam Magnifici dni Ladislai Pethe, obstinato silentio satisfactionem pii legati negligat. Ideoque prudentes ac circumspectos Senatum et Communitatem Posoniensem, medio dictorum Jacobi Szeleczky et alterius Jacobi Achinger inhibuisset, in præsentia dictorum fratrum nostrorum, ne ullo modo dispositioni dicti Magnifici Georgii Pethe obsistant, sed Domus illius venditionem liberam ei permittant; ita tamen, ut pretium Domus non ad se recipiat, sed ad paternum legatum exolvendum de facto monasterio prædicto applicet; assecurando ipse Dnus Illmus Civitatem Posoniensem, quod ab omni impetitione Magci Stephani Pethe hanc ob causam intentata eam immunem tutabitur, quandoquidem, ut ipsi Dno Illmo refertur, dictus dnus Stephanus Pethe requisitus de paterni legati exolutione, injuriose monachos compellando, curare noluerit, ut tam benemeriti Parentis testamento satisfieret. Super qua quidem hujusmodi fassione præfati Dni Illmi modo præmisso facta præsentes literas nostras ad fidedignam relationem dictorum fratrum nostrorum, sub sigillo nostro Capitulari authentice dandas duximus et concedendas. Communi justitia postulante.

Datum tertia die præmissæ fassionis Anno Domini 1627.

Ezen, Pázmánynak 1627. június 9-én tett (11-én pedig okiratba foglalt) nyilatkozatát tartalmazó okiratszöveg fennmaradt a pozsonyi káptalan, mint hites hely, XXX—XXXII. számú protokollumának 579. lapján. Fenti közlés ez alapon történik.

409.

1627. JÚNIUS 16. *Kiadatlan.*

SELLYE.

II. Ferdinánd királyhoz.

Megküldi egy bizalmas emberétől a Bethlen újabb fondorlatairól vett hírt tartalmazó levelet. A Bethlen elleni biztos fellépés megkívánja mindenekelőtt, hogy a Mansfeld-féle sereg maradványai Sziléziából kiűzessenek, a törökkel béke köttessék és az uralkodó törekednék a német birodalomban békét teremteni.

Sacratissima Majestas Cæsarea, Domine D^ne^ clementissime.

Confidens ac fide dignus vir, quid ad me scribat, de verbo ad verbum describi curavi, ac Ma^tti^ V^æ^ demisse transmitto. Ego nihil dubito, quin ea a Betlenio sint profecta. Constans enim est in eo homine male faciendi voluntas; nec unquam nocere cessat, nisi quando desunt (sic!) media perversæ voluntati.

Duo autem mihi cumprimis necessaria videntur, ad retardandam ipsius voluntatem. Primum ac præcipuum est, ut reliquiæ exercitus Mansfeldiani ex Silesia excludantur; eorum enim vicinitas, et exercituum conjungendorum facilitas, vehementer stimulat Betlenium. Unde dubitari non debet, quin vires suas illis jungat, statim ac viderit ita ipsos in Silesia firmatos, ut exturbari non possint. Alterum est, ut Pax Turcica stabiliatur. Et quia nunquam intestinorum bellorum ac ruinarum miseræ plebis, nunquam molestissimarum difficultatum in dies emergentium exitus inveniri poterit, nisi pace Imperii sarcita, non dubito, quin Majestas V^a^ pro singulari sua sapientia in eo laborabit, ut fontes ipsi ac cataractæ in dies proruentium periculorum obstruantur, nec semper summa rerum in extremo discrimine versetur. Atque ut Deus Optimus et consilia suggerat et vires sufficiat Majestati V^æ^ ad bonum subditorum, ex animo voveo. Majestatique V^æ^ diuturnum ac felix imperium precor.

Selliæ 16. Junii 1627.

Sacratiss^æ^ Mis V^æ^ Humillimus Capellanus

Archi-Eps Strigoniensis m. p.

Melléklet.

Ex literis die 13. Junii datis. 1627. Ex relatione cujusdam Amici intellexi, quod Ill^mæ^ Celsitudini V^ræ^ significare volui. Fuit ille ante triduum apud D^num^ Illyéshazy, cujus servitor quidam nunc ex Transylvania rediit, cum literis Principis Betlenii, in quibus inter alia scribit Illyes-

hazio hæc, quæ sequuntur: Minas, quas ex parte Imperatoris contra te spargunt, nihil omnino formides, mi charissime D^ne^ Illyeshazy, nam certo certius te defendam, non te derelinquam, auxilium in tempore feram. Petiit suas Reversales a Principe: ad hoc ille respondit. Quod si suo bono et commodo studet, Reversales non petat. In hoc enim statu negocia sua non relinquet. Intra breve tempus ad campum Rákos numeroso (sic!) Ungarico, Germanico, Turcico, Tartarico Milite profecturus, illinc certas ad Imperatorem Legationes expediet, et si ad puncta a se proposita Sua Majestas condescendet, bene quidem, sin minus, etiam Viennæ, eandem Mattem Imperiatoriam, proximo vere, ferro flammaque infestabit. Hæc utrum ita sint, certo non scio. Mihi ille amicus meus confidenter et secreto significavit et juramento confirmavit, quod aliquam literarum illarum partem ipsemet legit, partem ex ore Illyéshazy intellexit.

Ezen Pázmány-levél sajátkezűleg írt eredeti példánya és a hozzá mellékelt, Pázmány titkárának (Törős) ismeretes kezeírásával megírt, levélkivonat fennmaradtak a bécsi házi, udvari és állami levéltárban: Ungarn. Nachtrag. Fascikel 431. (J. 1621—1640.), fenti dátum alatt. Fenti közlés ezen alapon történik.

Pázmány ezen levelére II. Ferdinánd június 24-ikén felelt; e felelet szövegét lásd: *Miller,* I., 186.

410.

1627. JÚNIUS 17. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Helyesli annak indokolását, hogy Senkviczy a Pázmáneumból a Collegium Hungaricumba ne küldessék. Kéri a regenst, hogy ezt mint általános szabályt vezetné be az intézet könyvébe. Kér erről jelentést, valamint arról is, beírta-e oda a növendékeknek a hazájukba való visszatérésére, illetőleg teendő esküjére vonatkozó intézkedését.

Reverende Pater.

Pax Christi.

Placent mihi rationes ob quas Senquicy Romam non est mittendus. Itaque nec ipse, nec quisquam mittatur. Imo R. V^a^ inscribat in librum Alumnatus, Dominum fundatorem declarasse, ob certas et graves considerationes, ne ullus eorum, qui simul ad illum Alumnatum admissi, ad alium Alumnatum transferantur, sed ibi studia absolvant. Significet mihi postmodum, an inscripserit hoc, et illud quoque, quod Viennæ declaravi, videlicet in Juramento Alumnorum de reditu ad patriam, dispensari non posse etiam quo ad (sic! két szóban) ingressum Reli-

gionis, nisi per fundatorem et successores, aut sede vacante per Capitulum.

Scripsi D° Polstain, et copiam mitto.

Oret pro me R. V^a^.

Selliæ 17. Junii 1627.

R^æ^ V^æ^ Addictissimus

Archi-Epus Strig. m. p.

Kivül:

R^do^ in Christo Patri Joanni Hmira, Societatis Jesu Sacerdoti, ac Alumnatus n^ri^ Ungarici Viennen. Regenti, Patri meo obser^mo^ Viennæ.

Ezen levél eredetije, mely — a külső czímiratot kivéve, — egész terjedelmében Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban Pray-gyűjtemény, XXXIII. kötet 9^a^ lapon. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

411.

1627. JÚNIUS 20. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Egy magyar (pozsonyi) jezsuita atyához.

Kívánja a pozsonyi kollégium mielőbbi megnyitását. A pozsonyi kollégium alapítványára a bécsi kereskedelmi mérőhivatalnál elhelyezett 50.000 forintról szóló kamatfizetési kötelezvény és az évi kamat a kollegium előljárójának adandó ki. A kollégium folyó szükségletcire fog adni mindíg pénzt, adott eddig is; de az épület emelésére csak egyszeri 4000 forintot fog adni.

Reverende in Christo Pater.

Pax Christi.

Valde cupio ut Collegium Posoniense quam primum inchoëtur. Duo autem sunt, quæ ante alia requiruntur. Primum est, ut Patres migrent quam primum. Et si fieri posset, nec unius diei morula interponenda esset, ne (quod vereor) difficultates oriantur. Si quid objiceretur remoræ, Camera Suæ Mis id discutiet, quæ nomine Mis Suæ domum illam consignavit. Idcirco enim ego volui nomen Mis Suæ hic intervenire, ut difficultates facilius superarentur.

2^m^ est necessarium, ut quod in promissis est, illud præstetur effective, nimirum ut præfectus Vaghauz reversales det, se semper Censum in termino soluturum; et si negligeret, de suo obligetur. Si in initio in usum non deducetur hæc obligatio, certe nunquam deinceps deducetur. Hæc autem obligatio non debet dari tamquam mihi, quia hac ratione difficultates oriri possent me mortuo, sed debet dari hoc modo.

Quod quoniam censum illum de quinquaginta millibus, qui mihi debebatur, ego cessi pro Collegio Posoniensi Patrum Societatis Jesu, idcirco obligat se Præfectus Vaghaus ad solvendum Patribus.

In hanc formam debet (sic!) fieri Reversales. Et quamvis Cessio mea ex fundatione constet, tamen ut res clarior sit, adjunxi hic brevem cessionem, quæ ostendi possit. [1]

Hoc negotium est substanciale, et urgeri constanter debet.

Quod ad ædificium et sustentationem Collegii spectat, in eo quoque me declaro.

In sustentatione nulla erit difficultas. Nam nuper P. Mallius mille quingentos recepit, ad festum Assumptionis B. V. totidem recipiet ac rursus in Februario totidem, et sic consequenter. Itaque sustentatio illinc habeatur, et supellectilis provisio.

Aedificii curam ego nullam in me assumam: sed paratam pecuniam dabo Patribus; ipsi ædificent. Neque ut cum officialibus meis ullum negocium sit fabricæ, vel Patribus, volo. Sed pro hoc anno, dabuntur Patribus duo millia florenorum Ungaricorum: atque hanc pecuniam in festo SS. Petri et Pauli consignabo in manus R. Væ. Pro anno sequenti rursum duo millia simul et semel deponam (si vita superstes erit). Et cum Collegium exiguum futurum sit, non dubito, quin quatuor millibus omnia, quæ ex muro fieri debent, perficiantur, dummodo navus ac diligens sit Curator ædificii.

Certum est, Patrem Mallium ob Conciones et morbos non posse fabricæ attendere. Et præterea praxim aliquam habere debere, qui fabricæ præsit.

Hæc volui R. Væ declarare, ut pro sua prudentia, et in Patriam pietate, juvet Collegii illius progressum, ex quo fructus uberes cum Dei adjutorio spero.

Valeat R. Va et pro me oret.

Sellyæ, 20. Junii 1627.

R. Væ

Addictissimus

Archi-Epus Strig. m. p.

Utóirat:

R. Va his de rebus P. Mallium reddet certiorem. Si libuerit, has ipsas literas eidem communicando, quia necessarium est, ut intelligat meos cogitatus.

Ezen levélnek eredeti példánya, amely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. kincstári levéltár „Acta registr. Coll. Poson." fasc. 4., nr. 41. alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

[1] Ezen „brevis cessio" alatt kétségkívül az alábbi 1627. júniús 21-iki (412. sz.) okirat értendő.

412.

1627. JÚNIUS 21. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Pázmány engedmény-okirata a bécsi Waghausban esedékes 50 ezer forint utáni kamatról, a pozsonyi kollégium javára.

Nos Petrus Pazmany, Miseratione Divina Archiepiscopus Eccles^{æ} Metropolitanæ Strigonien. Locique ejusdem Comes perpetuus, Primas Hungar^{æ}, Legatus natus, Summus Secretar. et Cancellar. ac Sacr. Cæsar. Regiæque Ma^{ttis} Intimus Consiliarius etc.

Significamus omnibus quibus expedit. Quod cum Nos Sacratiss^{æ} Cæsar. Regiæque Ma^{tti} D^{no} n^{ro} clementiss^{mo} quinquaginta millia florenorum dedissemus, ut census perpetuus, pro fundatione Collegii per Nos erigendi constitueretur; Sua vero Ma^{ttas} hunc Censum erexerit Viennæ, in domo, quæ mercium ponderationes cum certis vectigalibus peragit.[1] Nos prædictum Censum a Ma^{tte} Sua nobis assignatum, etsi antea vigore fundationis Collegii Posoniensis, Patribus Societ^{tis} Jesu in perpetuum cesserimus,[2] nihilominus, etiam nunc post peractam Census erectionem, totum et omne Jus nostrum in illo Censu, in perpetuum Collegio Posoniensi Patribus Societ^{tis} Jesu, juxta contenta l^{rarum} fundationis, cedimus. Nullum Jus in illum Nobis, vel Successoribus nostris reservando. Ac proinde volumus, ut quas Reversales Do^{ni} Præfecti prædictæ domus dare tenentur juxta clementissimam Suæ^{ttis} (sic!) resolutionem, eas deinceps non nobis, sed Collegio Posoniensi assignent. In quorum fidem has l^{ras}, manu nostra subscriptas, ac sigillo obsignatas dedimus.

Datum Selliæ, 21. Junii 1627.

Petrus Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

(L. S.)

Kivül, egykorú irással:

Cessionales Archie^{pi}, quibus censum $^{m}/_{50}$ in Waghaus Viennæ Collegio suo Posoniensi cedit.

21. Junii 1627.

[1] Ez az ú. n „Waghaus".
Érti az alapítólevelet (1626. szeptember 11.).

Ezen engedménylevélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. kincstári levéltár: „Acta registr. Collegii Poson.“ fasc. 10., nr. 3. Fenti közlés az eredeti után történik. Ugyanott látható ezen engedmény-okiratnak két egykorú másolata is; további két másolat van még ugyanott: fasc. 10., nr. 13., (füzet) 13. old. és fasc. 13., nr. 1. (füzet) Q. betűs oldalon. Egy másik egykorú másolat: Hofkammer-Archiv, Wien, „Hungarn“ 1628. márczius 15. dátum alatt. V. ö. Fraknói V., P. P. és kora, II. köt., 242. l., 3. j.

413.

1627. ÉV NYARÁN. *Kiadatlan.*

Pázmány replikája a Szent-Gotthárd kiváltására nézve a királynál felhozott ellenvetésekre.

Replica Archiepiscopi ad difficultates Regiæ Ma^{tti} propositas.

Sacra Majestas Cæsarea.

Ad quam magnos ac salutares in Religionis Catholicæ promotionem usus, Ma^{ttas} V^{ra} benigne voluerit Abbatiam S. Gotthardi redimi, nolo commemorare. Illud solum demisse ac instanter rogo, ut Ma^{ttas} V^{ra} Regii Diplomatis assecurationi ac certificationi per Cameram Ungaricam factæ, firmiter inhærere dignetur, ac postpositis inanibus terriculamentis et ratiunculis redemptionem perfici curet per Cameram juxta formam certificationis. Nam si nunc redemptio hæc interrumpetur, nemo unquam animum adjiciet, ad simile opus præstandum. Sat magnum est Regiæ Coronæ emolumentum, quod cum bona Ecclesiarum per Reges oppignorata per ipsos Reges redimenda essent, ipsi Ecclesiastici, aliqua ex parte, quantum tenuitas fert, redemptionem promovent.

Ea vero, quibus Ma^{tti} V^{ræ} suadet D^{nus} Palatinus, ut redemptionem intermittat, quin potius nova auctione beneficium gravet, qualia sint, ex annexo scripto [1] clementer intelligere Ma^{ttas} V^{ra} dignetur. Quam ut Deus diutissime salvam velit, oro.

Informatio de Abbatia S. Gotthardi [2] *(Cardlis [sic!] Petri Pázmán, contra votum Palatini Nicolai Eszterhásy A° 1627. data, sed per Imperatorem haud attenta).*

1°. Certum est Abbatiæ S. Gotthardi Patronos ab initio fuisse Reges Hungariæ, Familiam vero Zechianam Privilegio ac Donatione

[1] Ezen „scriptum“ alatt kétségkívül az alábbi „Informatio“ értendő.

[2] A zárójelben következő czímrészlet a *körmendi* másolatban van meg, a pozsonyi egykorú másolatban hiányzik. A körmendi példányon hiányzik még az egész fenti bevezetőlevél („Ad quam magnos . . . salvam velit oro“), valamint az I. Ferdinánd végrendeletéből idézett szövegrész és még másutt is néhány kisebb mondat.

Regiæ Ma^ttis aquisivisse Jus Patronatus. Id patet ex donatione Sigismundi Regis; cujus Privilegii Anno 1391. emanati formalia verba sunt ista: „Nos Sigismundus etc. Damus pro memoria; quod Magister Joannes, Filius Nicolai de Zech Palatini, in nostræ Ma^ttis accedens præsentiam, propositis suis fidelitatibus, Patronatum Monasterii S. Gotthardi Martyris in Comitatu Castriferrei situm, dudum ad nostros Prædecessores Reges Hungariæ et ad nos spectantem, sibi ac Fratribus perpetuo dari et conferri postulavit". Et inferius: „Nos igitur consideratis præmissis fidelitatibus prædicti Magistri Joannis, dictum Patronatum Monasterii Scti Gotthardi, omni eo Jure, quo idem dudum ad Prædecessores nostros et ad Nos pertinuisse et spectasse dignoscitur, præfato Joanni et Fratribus, ipsorumque Hæredibus ac Posteritatibus universis dedimus, donavimus et contulimus".

Hæc Regis donatio per statutionem Capituli Castriferrei nullo contradicente firmata est Anno 1392. Has literas confirmavit postea Bonifacius nonus. Quia vero Anno 1528., per sententiam juridicam Palatini Andreæ Báthori, amiserat Jus Patronatus Familia Szechiana, idcirco rursus Anno 1540. die 24. Novembris, a Ferdinando Primo, nova donatione obtinuerunt Jus Patronatus Magdalena Szeckel, conjux Alexii Thurzo, et Margaretha Szechi, conjux Nicolai Comitis Salmensis.[1]

2°. Certum est Reges Hungariæ non posse salva conscientia, Bona Ecclesiæ inscribere, hoc est utilitatem et usum-fructum bonorum Ecclesiæ Sæcularibus vendere. Nam ut nihil dicam de Ecclesiasticis Legibus,[2] quæ Principes, et alios quoscunque excommunicationi subjiciunt, qui fructus, redditus (sic!) et proventus Ecclesiarum usurpant vel sequestrant. Certum est, peculiaribus Hungariæ Legibus (ad quas Regia Ma^ttas, tempore Coronationis, Juramento adstringitur) vetitum esse, ne Bona Ecclesiastica Sæcularibus adscribantur. Hoc patet *primo:* Nam Tripart. Part. 1ma titulo 10. habetur: „Non posse Regem Bona et jura possessionaria Ecclesiastica abalienare, vel sequestrare, sed conferre tantum personis Ecclesiasticis". 2do. In Decretis Ungariæ fol. 507. exstat Ferdinandi I^mi statutio A° 1560., ubi hæc verba habentur: „Tenemur omnibus modis curare, ne Bona Ecclesiastica, semel Deo et ejus Cultui consecrata, in usus profanos convertantur". Deinde cassat et nullius roboris esse declarat pius Imperator omnes donationes Bonorum Eccle-

[1] Ezen bekezdésnél a pozsonyi példányon ezen lapszéljegyzet olvasható: „Literæ istæ omnes habentur in sententia Andreæ Báthori, quas a Camera Posoniensi mutuatus fui ad breve tempus".

[2] A pozsonyi példányon itt ezen széljegyzet áll: „Bulla Cœnæ: § quive jurisdictiones." Megjegyzendő, hogy épen ez évben 1627. április 1-én bocsáttatott ki a „Bulla Cœnæ" új kiadásban VIII. Orbán által („Pastoralis Rom. Pontificis", lásd: Bullar. Taurin. XIII. köt. 530—537. l.).

siasticorum cuicunque Personæ sæculari per ipsum factas.[1] Quid idem ipse Imperator Ferdinandus Primus in suo testamento de bonis Ecclesiasticis ordinarit, placuit fideliter paragraphum testamenti hic adscribere:

„Nos præterea intelleximus Status Regni nostri Bohemiæ existimare, licere sibi per sua privilegia usurpare et retinere fundationes Monasteriorum, et bona Ecclesiastica, non secus atque bona proprie spectantia ad nostram Cameram, adeo ut Nos, tanquam Rex Bohemiæ ea non solum ad tempus, sed etiam in perpetuum et irrevocabiliter permutare et alienare licite possimus. Intelleximus præterea, in tabulis Regni sub nostra gubernatione articulum quendam positum et insertum esse, nimirum, ut quivis Ecclesiasticorum teneatur manus suæ subscriptione approbare alienationem ejusmodi bonorum Ecclesiasticorum, sive illa ab antecessoribus nostris Bohemiæ Regibus, sive a nobis ipsis data et donata fuerint, sive a posteris nostris deinceps dabuntur et donabuntur. Verum Nos postmodum rem hanc consideratius perpendentes deprehendimus, quod etsi bona Ecclesiastica, tum quæ Nos, tum quæ alii sæculares domini, ad Dei gloriam et sustentationem ejusdem servorum dederunt, protegere et defendere non minus debeamus, quam nostra propria Cameratica. Nihilominus non videmus, quo jure aut quo prætextu, sive Nos sive nostri Bohemiæ Regni Status, sive alii sæculares superiores, præsumere audeamus, bona quæ Deo omnipotenti ad ejusdem cultum et sustentationem servorum suorum donata fuerunt, pro nostris bonis Cameraticis habere et usurpare, adeo, ut liceat Nobis ea pro nostro arbitrio in perpetuum alienare, et quivis alius ejusmodi alienationem bona fide, bonaque conscientia acceptare, nam omni jure constat, quod semel Deo et ejus cultui dicatum et consecratum est, neque a Nobis, neque ab aliis posse licite alienari; multoque minus tanquam nostra proprie jam facta donare. Cum ergo quilibet jure naturali convictus existimet fieri neque posse neque debere, ut ullus proximi sui rem, ipso invito, usurpare ac alienare possit. Idcirco Nos animo bene deliberato beneque conscio statuimus neque Nobis, neque posteris nostris, neque Statibus neque subditis licere id accipere, usurpare et alienare, quod Deo omnipotenti, Creatori ac Redemptori nostro, quodque ejusdem Ecclesiis, vel eidem consecratis personis traditum semel fuit. Ac proinde statuimus supradictum articulum et privilegium tabulis Regni insertum, vim nullam habere ad confirmandum aliquod privilegium, faciendæ talis alienationis. Nam si in rebus humanis et mundanis minime licet ulli subdito præscribere suo superiori modum aut rationem, quoad usum et dispositionem bonorum

[1] Itt a pozsonyi kézirat ismét ezen széljegyzettel bír: „Similia Anni 1548. art. 8. anni 1584. art. 32".

propriorum, multo minus nobis licebit, pro nostro arbitrio, permutare et alienare jura divina, vel bona et res proprie Deo dicatas. Cum itaque neminem pudere debeat, suum· fateri errorem, et ad emendationem illius conari: idcirco nos ex parte nostra privilegium illud et consuetudinem, in tabulis Regni conscripta, decernimus esse irrita et nulla. Ac proinde pœnitet Nos, nostri ad id dati consensus, pœnitet etiam, quod insuper facto ipso præsumpserimus quædam bona Ecclesiastica in perpetuum alienare, et quantum in Nobis fuit, instrumenta ejusmodi alienationis atque literas erigere nostroque sigillo roborare."

„Quapropter charissimos filios nostros paterne omnino et amice commonefacimus, ut bene accurateque considerent, et in mentem revocent, quantas gratias, quantasque opes, quantas divitias et quantam felicitatem æternus Deus semper illis largitus fuerit, qui Ecclesias ipsi ædificarunt, easque una cum Dei servis in honore habuerunt. Contra vero, quam diris, quamque horrendis pœnis atque suppliciis eos omnes castigaverit et afflixerit, qui templa Dei devastare, sacrasque personas invadere, et etiam bona Ecclesiastica temere occupare et in suos usus convertere præsumpserint. Quapropter efficiant omnino, ut articulus ille tabulis Regni insertus, continens ejusmodi privilegium et consuetudinem, penitus irritetur et sit nullus: neque præsumant ulla bona Ecclesiastica in perpetuum vendere vel alienare, sed potius enitantur, ut ejusmodi fundationes integræ et salvæ conserventur. Et si quæ bona Ecclesiastica jam alienata et divendita sunt, conentur pro virili ea redimere et Monasteriis atque personis Ecclesiasticis restituere. Præterea monemus, ut nostro nomine Status Regni Bohemiæ clementer super hac re admoneant efficiantque, ut ipsimet articulum illum (quem Nos ex inadvertentia justum existimavimus et ratum habuimus) ex natura sua et in se ipso alioquin invalidum, sponte cassent et irritent."

Sed ut ad res Ungaricas redeamus. 3°. Aperta Hungariæ lex est hæc: „Nullus Laicus potestatem habeat Ecclesiæ": Coloman. in lib. 2. art. 11. Item Anno 1498. art. 55. statutum est: „ut deinceps nec Ecclesiastici Bona Secularia pro Ecclesia aquirere possint, nec Seculares Bona Ecclesiarum usurpent, aut se illis absque pacto intromittant". Et anno 1439. art. 21. Rex promittit: „quod Ecclesiastica Beneficia vacare non faciet, nec permittet per Seculares Personas occupari". Sicut et anno 1569. art. 36., anno 1553. art. 9. idem fuit statutum. — 4°. Clarissimis verbis ita Lex alia lata est, anno 1537. art. 19.: „Regia Ma^ttas Ecclesias Dei, quæ in manibus Laicorum habentur, mature liberare dignetur, et ne aliquam earum cuipiam in futurum inscribat". Nihil dici potuit apertius. Unde vel hæc unica Lex sufficeret ad refre-

nandam eorum licentiam, qui Inscriptiones Regi permittunt, sicque et publicis Regni Constitutionibus sese opponunt, et suam ac Regiæ Ma^ttis conscientiam gravare volunt. 5°. Nominatim de Abbatia S. Gotthardi statutum anno 1567. art. 31.: „Ut Personæ Ecclesiasticæ idoneæ conferatur". Optime sciebant Ordines Regni, non per alium, sed per Suam Ma^ttem, jam antea Beneficium illud inscriptum esse; verum quia hujusmodi Inscriptiones invalidas et Legibus Regni contrarias esse constabat; idcirco non obstante Regia inscriptione conferri posse et debere statuerunt.

Ex his apparet, non sufficienter informatos esse, qui contendunt solas inscriptiones Bonorum Ecclesiasticorum, per Capitaneos et alias Ecclesiasticas Personas factas invalidari legibus, non autem Inscriptiones a Rege factas tempore necessitatis. Nam allegatæ Leges, generaliter etiam a Rege factas inscriptiones prohibent, neque unquam in Hungaria auditum est, ante tempora Ferdinandi I^mi, quod Beneficia ulla per Majestatem Regiam inscripta fuerint. Ipse vero Ferdinandus, in eo erratum agnoscens, cassavit postea omnes hujusmodi inscriptiones a se factas, ut diximus.

In eo vero non leviter falluntur, qui existimant Regias inscriptiones excusari posse, quod in publicis necessitatibus, Bono publico defendendo, id fecerint; nam imprimis, una eadem libertate utuntur Ecclesiastici, qua Nobiles; atque ita, non magis liberum est Regi Bona Ecclesiæ alienare, ob publicam necessitatem, quam Bona cujusvis Nobilis. Deinde publicis necessitatibus, publico omnium Ordinum sumptu occurrendum. Cum igitur contributiones, ac onera omnia, publico bono defendendo imposita, æqualiter ferant Ecclesiastica bona, ac sæcularia, sine evidenti justitiæ læsione non possunt bona Ecclesiarum distrahi, ob bonum publicum, intactis secularium Dominorum Bonis. Præsertim, cum omni Jure privilegiata sint Bona Ecclesiarum, et vel ipse Rex gentilis Pharao terram sacerdotalem immunem voluit ab onere servitutis, cui cæteras subjecerat.[1] Et S. Stephanus ait: Res Domino Deo traditas magis debere a Rege defendi, quam suam propriam hæreditatem. Decipitur enim (ait), quisquis plus in propriis, quam in Dominicis rebus gloriatur, quarum defensor constitutus non solum ea servare, sed multiplicare debet, magisque, quam sua, defendere oportet et augmentare. Et addit Rex Sanctus, quod si quis contrarium suaserit Regi, quantus quantus sit, abscindendus et projiciendus est, et qui Possessiones Deo consecratas infringere præsumpserit, quasi invasor et violator domus Dei excommunicetur. Hæc Rex Sanctus.

[1] A bécsi másolaton itt ezen széljegyzet áll: Genes. 47. v. 22. Libr. 2. decr. cap. 1.

Nec est, quod dicatur, de peculiari domus Austriacæ privilegio, has inscriptiones fieri. Nam si quod tale jus habuisset Ferdinandus Cæsar, nunquam se peccasse fassus fuisset, jus istud usurpando, et si in iis provinciis hæreditariis talis concessio facta fuisset, Regio tamen juramento, quo se Rex noster ad jura et libertates Ecclesiæ adstringit, derogatum esset in Ungaria huic indulto.

3^io^. Quod ad Jus Patronatus Dominæ Batthyanianæ attinet: verum est, exstat Donatio Ferdinandi I^mi^ anni 1540. die 24. Novembris scripta, quæ annullat et cassat sententiam Andreæ Bathori, et Jus Patronatus de novo confert; sed hoc non obstante, Sua Ma^ttas^ libere Abbatiam illam conferre potest:

1°. Quia, ut audio, donatio illa statutione roborata non est, intra tempus jure præscriptum, juxta tit. 32. Part. 1^æ^ et tit. 12. Part. 2^dæ^.

2°. Etiamsi statutio secuta fuisset (quod tamen authentice doceri deberet), nihilominus Familia Dominæ Batthyanianæ Privilegium Regium prorsus inutile reddidit. Nam Rex Ferdinandus contulit Jus Patronatus certa conditione et modo, his verbis expresso: „Debebunt ipse et Hæredes universi diligenter curare, ne cultus et divina officia per Abbatem, pro tempore per eosdem constitutum, aliasque Personas Ecclesiasticas in Ecclesia S. Gotthardi negligantur, nec Bona ad alios usus, quam Ecclesiæ utilitatem et necessitatem convertantur ullo pacto." Horum nihil observatum per familiam illam, quin potius pacto inito inscribi curarunt, et ad usus seculares converterunt bona Abbatiæ, nullumque Abbatem nominarunt, totis 60 Annis, proinde exciderunt omni jure patronatus. Nam Part. 2. tit. 12.: „Perditur et invalidatum sit Privilegium Regium, quando quis fecerit contra Privilegium, aut eo male utitur." Et Regula Juris est: Meretur Privilegium amittere, qui concessa sibi abutitur potestate. Itaque dubium nullum est Majores D^næ^ Batthyanianæ ipso facto, quod sibi inscribi curarunt Abbatiam S^cti^ Gotthardi, violasse et irritum fecisse Privilegium Ferdinandi I^mi^, quo ipsis collatum fuit Jus Patronatus, ut conferrent et usui seculari non applicarent Abbatiam.

3^tio^. Sæpius in jure Ungarico experimur, causas Ecclesiasticas secundum jura Canonica debere judicari. S. Stephani lib. 2., cap. 2., prologo Tripartiti §. 10., item Anni 1553. art. 22., Anni 1554. art. 9., 28., Anni 1567. art. 25. At secundum definitionem Concilii Tridentini sess. 25., cap. 9. §. Reliqui: jura Patronatus ex Privilegio et non ex fundatione orta, revocata et annullata sunt. Tale autem est Jus Patronatus familiæ Szechi, constat ex privilegio Sigismundi et Ferdinandi Regum.

Ergo 4to. Andreas Bathori Palatinus anno 1528 judiciali sententia privavit familiam Szechianam Jure Patronatus, idcirco, quod in usus proprios Abbatiam reservando Personæ Ecclesiasticæ non contulerat. Ergo cum evidentia facti constet id ipsum nunc fecisse familiam eandem, præjudicata sententia locum habere debet.

5to. Etiamsi Jus Patronatus non amisisset familia Dominæ Batthyanianæ, ac proinde futuris temporibus ipsa familia posset præsentare Abbates, tamen pro hac vice præsentare non posset. Nam imprimis Jus Canonicum (secundum quod Ecclesiæ res regi, gubernari, dispensari debent) sancit, ut Patroni seculares, qui intra 4 menses non præsentant idoneam personam ad beneficium, pro illa vice jus præsentandi non habeant, cap. unico de Jure Patronatus in Sexto, cap.: Ne pro defectu, de Electione. Deinde Regni Ungariæ Lex est, ut beneficia Ecclesiastica, quæ apud manus sæculares habentur, Rex vigore Juris Patronatus Universalis conferat, anno 1569. art. 36. Item: „Si qui secularium Bona Ecclesiastica tenent, et prætendunt Jus Patronatus, producant Jus suum, et conferant viris Ecclesiasticis. Si non produxerint, Rex conferat". Anno 1553. art. 9., anno 1569. art. 36. — Cum igitur nihil horum familia Szechiana præstiterit, vigore Legum Regia Ma^ttas^ providere debuit. Et quamvis in aliis, qui ad productionem coram Sua Ma^tte^ se non obligarunt, necessaria fuisset citatio ad productionem Juris Patronatus;[1] id tamen cum Familia Szechiana non fuit necessarium, siquidem anno 1565. die 22. Novembris obligarunt se Majores D^næ^ Batthyanianæ Imperatori Maximiliano: „quod per primam occasionem coram Imperatore producent literas sui Juris Patronatus". Et tamen per hos 60 annos non produxerunt; neque enim ausi sunt producere literas Ferdinandi I^mi^, cum inscriptionem procurabant et Abbatiam in usus proprios convertebant. Siquidem Privilegio Ferdinandi cautum fuit, ne ullo pacto in usus sæculares converti possit Abbatia, sed Abbati et Ecclesiæ deserviat. Atque ita dolose occultatum est Privilegium Patronatus, ut obtineri et conservari possit Inscriptio.

Denique ex iis, qui successionem et jus æquale habent cum D^na^ Batthyaniana, duo, nempe D^na^ Treska et D^nus^ Comes a Salmis, cesserunt Suæ Majestati Jus suum Patronatus, et ad levandam summam inscriptionis sese obtulerunt. Tantum igitur jus habet Regia Ma^ttas^ vigore hujus cessionis, quantum D^na^ Batthyaniana. Proinde nemini conferre posset D^na^ Batthyaniana Abbatiam, si Jus Patronatus haberet, nisi in quem et Cæsar consentiret; et si ob paritatem Juris alternatim conferre deberent, merito præcedere debet Sua Ma^ttas^.

[1] A bécsi példányon itt ezen széljegyzet áll; „Reversales sunt in Camera"

4°. Rationes, quibus suadere video Suæ Ma^tti, ut a redemptione S. Gotthardi desistat, invalidæ sunt.

1^a *Ratio.* Cisterciensibus fundata fuit Abbatia. Considerandum igitur: an possit contra mentem fundatoris in alium usum converti? *Respondeo:* Directe evertitur mens fundatoris, cum seculari usui applicatur Abbatia. Potiori autem ex parte satisfit menti fundatorum, si Religionis promotioni et usui Ecclesiastico deserviunt bona. Deinde apertæ leges sunt de eo: „Quod Bona Monasteriorum desolatorum scholis erigendis et viris doctis colendis applicentur." Ita Decretum anno 1548. art. 12., anno 1550. art. 19. Et qui in hoc tergiversarentur, statutum est, ut Rex eos compellat. Præterea: tot et tam ampla Bona Ecclesiastica, quæ Religiosorum fuere, ab annis jam centum possidentur per alios Prælatos ob defectum Religiosorum. Neque quisquam hucusque hac in parte Suæ Ma^ttis authoritatem coarctavit. Et aperte juris Ecclesiastici est, beneficia Regularia, si desint Regulares, dari posse sæcularibus, cap.: Inter quatuor, de Religiosis domibus. Denique moderna Suæ Ma^ttis dispositio continet, ut dicta Abbatia, quamprimum fieri possit, Monachis Cisterciensibus restituatur.

2da *Ratio.* Styria et Austria ex illa Abbatia defendi non poterit, si Ecclesiasticus habeat. *Respondeo:* Certe illinc oppugnata est sæpe Styria et Austria, defensa nunquam. Nam et tempore Bochkay et superioribus motibus Betlenianis, hostibus cessit. Nec ullum ibidem Præsidium alit ibi D^na Batthyaniana, sed unum Anabaptistam cum officiali.

3^tia *Ratio.* Vix pax coaluit.[1] Itaque, dum pax adolescit, differendum, ne turbarum ansa et occasio detur. *Respondeo:* Indigna est Regiæ Ma^ttis imminutio his terriculamentis impediri, quominus id Regi liceat, quod cuivis privato. Quicunque enim Bona oppignoravit, si servatis conditionibus contractus, pecuniam deponat, necessario relaxanda sunt bona oppignorata. Nulli igitur fit injuria, nulli datur occasio conquerendi, si Sua Ma^ttas, juxta Reversales Prædecessorum D^næ Batthyanianæ jurejurando firmatas, Abbatiam recuperet. Et certe nunquam in Ungaria tumultus orientur ob S. Gotthardum. Neque tumultus intermittentur (occasione se dante), etiamsi Sanctus Gotthardus in manibus D^næ Batthyanianæ maneat.

4ta *Ratio.* Si auctior summa pro nova inscriptione acceptetur, et Jus Ecclesiæ remanebit, ac suo tempore recuperari nihilominus Abbatia poterit. Et vero illâ pecuniâ Bona in Austria emi, et utilius applicari poterunt. *Respondeo:* In exigua summa fuit inscripta Abbatia, nec

[1] Itt a körmendi és a bécsi másolat olvasását fogadtam el, mert a pozsonyi így olvas: „vix pax evolavit."

tamen ullus de ea redimenda per annos 60 cogitavit; quanto minus cogitabit quisquam, si nunc ampliori summa inscribatur? Certe quo diutius differtur redemptio, et major summa levabitur, eo difficilius redibit ad Ecclesiam. Imo involuta Abbatia in tantâ summâ, perpetuo abalienabitur ab Ecclesia. Deinde jam ostendimus ex Legibus non posse Regiam Mattem salva conscientia inscriptionem Bonorum Ecclesiæ facere. Neque unquam auditum, quod Imperator Ferdinandus II. Bona Ecclesiarum pecuniis vendiderit, sed potius de suo Milliones dedit Ecclesiis. Absit igitur, ut hanc maculam æternæ gloriæ suæ Majestas Cæsarea inferat, ac Bona Deo consecrata secularibus vendat, et sero tandem id facere cogatur, quod Ferdinandum Ium fecisse retulimus, qui licet circumventus a malis consultoribus in hac parte excesserit, postea tamen factum detestatus est, prout ex pragmatica Sanctione anno 1560. edita et in Juris Hungarici fol. 617. habita, et ex testamento constat. Denique Majestas Sua, speciali Diplomate suo Regio assecurare dignata est Statum Ecclesiasticum de hac redemptione, et de non inscriptione: ac proinde Regium verbum, quod sanctum est, immutari haud potest.

5ta *Ratio.* Quod Chakanienses ex solo raptu viventes multas molestias inferrent Abbati. *Respondeo:* Id vero est graviter accusare Dnam Batthyanianam, quod prædones interteneat; imo et Magistratum, qui id tolerat. Leges sunt in Hungaria, judicia celebrantur, Rex est æquitatis amantissimus, Palatinus est, qui jussa Regis exequi teneatur, horum authoritate prædones cohiberi et puniri possunt, imo debent, Divinis humanisque Legibus jubentibus. Et sunt alia quoque Ecclesiasticorum bona vicina confiniis, vicina Chakanio, quæ tamen non ideo adimuntur Ecclesiasticis, quia Chakanienses solo raptu vivunt.

Mea igitur opinio ex omnibus recensitis principiis hæc est: Debere Majestatem suam priori resolutioni et assecurationi inhærere, ac omni morâ postpositâ redimere, ac ad manus suas recipere Abbatiam Sancti Gotthardi. Hancque suam mentem aperte et clare fautoribus Dnæ Batthyanianæ declarare, simul Cameræ Posoniensi injungere, ut summam inscriptionis deponat, et bona occupet.

Deinde non existimo disputationem de Jure Patronatus nunc ingrediendam, sed simpliciter innitendum, quod a Rege Hungariæ titulo pignoris Abbatiam acceperunt Majores Dnæ Batthyanianæ, eoque ipso Jus Regium in illo beneficio agnoverunt. Insuper, quod in Reversalibus conceptis verbis ad hoc sese obligarunt, quod, ubi Rex Hungariæ redimere voluerit, remittent et resignabunt Suæ Matti.

Denique quod ipsa natura ac conditio oppignorationis hoc secum

fert, ut res pignori datæ, redditâ pecuniâ ipsi debeant consignari, qui pignus dedit. Nihilominus, si quod Jus Patronatus D^na^ Batthyaniana prætendit, Juris viam illi non præcludi, et si Jure evicerit, Suam Ma^ttem^ assecurare, quod in futuris collationibus nihil Abbatiæ ulli Juri præjudicatum velit. Pro hac autem vice[1] Legibus Ecclesiasticis ac secularibus innixam Suam Ma^ttem^ velle collationem suam firmiter tueri.

Ultimo. Facta Redemptione et occupatis Bonis (non tamen prius) mentio facienda est de inventario, ad quod restituendum se obligarunt Majores D^næ^ Batthyanianæ. Item, si ita videatur, protestationes et evocationes faciendæ de non observatis conditionibus inscriptionum. Cæterum redemptio suspendenda non est ab inventario et rebus cæteris, sed peracta Redemptione, posset (si videatur) Actio de his institui.

Ezen emlékiratnak egykorú másolata fennmaradt a pozsonyi káptalan magánlevéltárában: Capsa A., fasc. 14., nr. 25., valamint két másik egykorú példány az alsóausztriai heiligen-kreuzi apátság levéltárában (Rubr. 47., Fasc. XXV. és Fasc. V., nr. 6.)[2]

Fenti emlékiratnak megcsonkított szövegű, régi másolata (lehet egykorú is Pázmánnyal, de semmi esetre sem 1630. előtt, mert a czím Pázmányt „Cardinalis"-nak nevezi, holott ő csak 1629 év végén lett bíbornokká) fennmaradt a Batthyany-Strattmann herczegi család körmendi levéltárában: Alm. I. (Majorátusi iratok) Lad. 30., nr. 5. „ad abbatiam S. Gotthardi". Egy újabb másolat (teljes szövegű) pedig: K. u. k. Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien, „Handschriften" Kodex 263. Seite 21—28.

Fenti közlés a pozsonyi egykorú másolat alapján történik, mégis a körmendi és a bécsi példányok utáni némi helyreigazításokkal.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. köt., 229. l., 381. l., 1. j. P. P. élete (Tört. Életr.) 204. l., 2. j. Lásd még az alábbi: 1627. október 7-iki, a november elején írt, az 1628. április 14-iki és május 7-iki leveleket.

414.

1627. JÚLIUS 10. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Nagyszombat város tanácsához.

A város panaszára hajlandó a várost az érseki-újvári udvarbíró által követelt vám alól felmenteni, ha beigazolják, hogy kereskedés czéljára vett ingóságaik vámmentességére nézve kiváltságuk van.

Prudentes ac Circumspecti Domini. Amici nobis honorandi.

Salute et nostri commendatione præmissa. Isten kegyelmeteket minden jókkal megáldja. Az kegyelmetek levelét elvettem, és az kegyel-

[1] Itt is a körmendi példány olvasása helyesebb a pozsonyiénál, mely így olvas: „præstabit autem vice".

[2] A heiligen-kreuzi példányon, kívül, újabb kéz írásával ez áll: „Opinio Archiepiscopi Suæ Majestati porrecta de Abbatia S. Gotthardi, creditur Pazmaniana de prætenso Jure Patronatus."

metek várasában lakozó kereskedő embereknek az én ujvári udvarbirám ellen való panaszát megértettem. Azért abban bizonyosok legyen (sic!) kegyelmetek, hogy nem hogy én engednék valamit cselekedni gondviselőimnek az kegyelmetek libertásának diminutiójában, de a menire (sic!) az én tehetségem, inkább mások ellen is igyekezem oltalmazni. De én abban nem vagyok tudós, ha vagyon-e kegyelmeteknek oly szabadsága, hogy, nem hogy az maga marhájából, de sőt az kereskedésre vett (sic!) marhájokból is ne adjanak semmi vámot és egyéb censust. Mert ily szabadsága még az nemes embernek is nincsen, hanem ha mit kereskedésre veszen (sic!), annak vámját és egyéb szokott censusát tartozik megadni. És hogy jobban végére mehessek az dolognak, megirtuk az ujvári udvarbiránknak, hogy informáljon bennünket. És ha úgy comperiáltatik, hogy nem tartoztak volna vámmal, megelégitetem az panaszoló félt. Tartsa Isten kegyelmeteket sokáig jó egésségben.

Selliæ 10. Julii 1627.

Prudentium ac Circumsp. D. Vestrarum

Amicus addictissimus

Archi-Ep. Strigoniensis m. p.

Kivül:

Prudentibus ac Circumspectis Dominis N. N. Liberæ Regiæque Civitatis Tyrnaviensis Judici Juratisque Civibus etc. D^nis^ Amicis observandis.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt Nagyszombat sz. kir. város levéltárában (városház): „Litteræ Archiepiscoporum sæc. XVII." fasc.-ban. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

415.

1627. JÚLIUS 12. *Kiadatlan.*

SELLYE.

A pozsonyi m. kir. kamarához.

Thirling falu tizedének fele körül Pálffy és Osztrosith közt keletkezett viszályba nem akar beléelegyedni. Nem ellenzi, hogy a király, mint Szent-Györgynek ura, az ottani tizedet Osztrosithnak engedi át, de a tizednek további bérbeadása már nem illeti meg a királyt, azert a Thirling falu tizedét a jövőre nézve magának tartja fenn.

Mag^ce^ Generosi, Egregii Domini Amici observan.

Salute ac nostri commenda^one^ præmissa. Literas DD. VV. die 10. Julii datas accepimus, et quid de medietate Decimæ pagi Thyrling

scribant, intelleximus. Nos certe sicut D^num^ *Palffy*, íta quoque D^num^ Oztrozith, tamquam amicos confidentissimos, offendere nulla ex parte hucusque voluimus, sicut nec jam volumus. Atque ideo, si quæ inter suas DD. intercedit controversia, eam noluimus facere nostram. Sed cum ex Jure nobis competenti, medietatem Decimarum Dominii Sancti Georgii et Pezingh arendare jusserimus, una quoque medietas pagi Thyrling arendata est: nobis perinde est, quicunque eam medietatem arendet; et licet antea conjunctim pagus ille, una cum totius Dominii medietate arendari consueverat, tamen superioribus duobus annis, quando Sua Ma^ttas^ Dominium Sancti Georgii possidebat, a Sua Ma^tte^ permissum fuit, ut D. Oztrozith eam Decimam haberet. Neque ego obsisto, quominus et nunc idipsum D^o^ Oztrosith permittatur, a moderno D^no^ possessore Sancti Georgii.

Quod autem Dominat: V^æ^ scribunt, Suam Ma^ttem^, D^o^ Oztrosith contulisse Jus Arendationis, id quidem omnino insolitum, ac mihi præjudiciosum esset; Jus enim Arendationis Archi-Episcopi est, nec dari cuiquam potest. Neque Domini Terrestres aliud Jus in Decimas habent, quam quod Decimæ arendari aliis non possunt, si intra duas hebdomadas a festo Sancti Georgii pretium ipsi deposuerint. Semper tamen in potestate Arendantis est, an pro se retinere Decimas velit. Quæ omnia cum VV. Dominationibus explorata sint, solemniter coram DD. VV. protestamur, Jus Arendationis Decimarum, si quod obtinuisset D^nus^ Oztrosith, locum habere non posse, nec nos ullo modo approbare hoc Jus posse, sed (si Deus vitam nobis prorogarit), integras Decimas pagi Thyrlingh in posterum pro nobis reservare velle. Ita enim requirit Jurium Archiepiscopatus defensio, ad quam nos, Jure Jurando obstricti sumus. Hæc fuerunt, quæ VV. DD. necessario significanda erant.

Quas de reliquo bene valere percupiens.

Selliæ 12. Julii 1627.

Amicus paratissimus

Archi-Epus Strigoniensis m. p.

Kivül:

Mag.: Gener. Egreg. Dominis NN., Sacræ Cæsar. Regiæque Majestatis Cameræ Ungaricæ Posonien. Præfecto et Consiliar. etc. D^nis^ Amicis obsermis. Posonii.

Ezen levélnek eredeti példánya, amelyen csak az aláírás („Archi-Epus Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: Kincstári Levéltár, Pozsonyi kamarához intézett levelek I. csoportjában, 1622—1629. évi D. betűs csomóban. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

416.

1627. JÚLIUS 17. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Caraffa Károly aversai püspök, bécsi nuntiushoz.

A Bethlennel Tokajban folytatott tárgyalásokról értesíti, bizalmatlanságát fejezve ki Bethlen szavahihetősége iránt. A török tárgyalások is folynak. A római magyar kollégiumba mult években nem küldhetett növendékeket, de most 12-t fog küldeni. A visszautazás költségeire alapítványt tett. Magyarországban a kath. iskolák szaporodnak, most nyílt meg a pozsonyi iskola. Halála előérzetét közli.

Illme ac Revme Domine Domine Patrone colendissime.

Cum aliqua occurrant, quæ digna esse existimo scriptione, non intermitto. Cœterum inutili rerum farragine Ill. D. V. gravare non debeo.

Commissarii Cæsarei, qui Tokaium missi erant, ut juramenta exigerent a subditis Betlenii, de non movendo amplius bello contra Cæsarem, redierunt. Juramenta quidem præstita sunt, sed quantum fidendum sit Calvinisticis juramentis, sæpe nimis experti sumus. Si occasio rei gerendæ defuerit, certum est quieturum Betlenium. Sed si occasio affulgeat, eam præterlabi non sinet. Nunc quoque Danus ac alii crebris ipsum legationibus sollicitant.

Cum Turcis de pace tractamus. Varia circa ceremonias hucusque disputata. Tractatur in campo, et cum neutri ad alterius tentoria accedere voluerint, æquali inter tentoria spatio, temporaria ex asseribus ædicula extructa est, in quam conveniunt. Veteres cantillenas, de Palancis demoliendis, de pagis dediticiis, de damnis acceptis ingeminant. Nostri, Vacium restitui petunt; hucusque nihildum conclusum, si quid certo stabilietur, I. D. V. perscribere non intermittam.

Quanto animi mei mœrore acciderit, quod Ungari submitti non potuerint superioribus annis, pro collegio Ungarico, dicere vix possum. Sed publicæ calamitates ita tulerunt.

Nunc vero pleno numero submittam adolescentes insignes duodecim vel tredecim. Postmodum facilius erit unum alterumve subinde mittere. Atque ut minor foret in posterum difficultas circa depositum, aliqua loca montium, vel censum alium, emi curavi Romæ, ita ut quotannis octoginta aurei pro duobus alumnis remittendis colligantur. Et jam transmisi capitalem summam. Credo deinceps plenum numerum fore alumnorum, præsertim cum et scholæ jam per Dei graciam multiplicentur; siquidem et Posoniensis collegii fundationem jam ad finem deduxi.

De me quod addam aliud non habeo, quam ætate jam et laboribus fractum, ad finem anhelare, quem non longe abesse, certis indiciis deprehendo. In eo sum, ut Divino beneplacito me conformem, et diem illum non inexpectatum habeam. Pro incolumitate autem Illmæ D. V. assidue Deum exoro, ejusque sacras manus demisso osculo veneror.

Tirnaviæ 17. Julii 1627.

Illmæ D. V. Humillimus servitor

Archi Episcopus Strigoniensis. m. p

Ezen levélnek eredeti példánya, mely egészen P. P. kezeírása, fennmaradt a „Congreg. de Prop. Fide" római levéltárban: „II. Lettere di Germania, Boemia, Ungheria, Polonia 1627." Vol. 67., fol. 184. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

417.

1627. JÚLIUS 18. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

II. Ferdinánd királyhoz.

Czirjáki Mózes halálával megüresedett személynöki méltóságra ajánlja Patachich Istvánt, Szlavonország főjegyzőjét. Helyére főjegyzővé való kinevezésnél mellőzni kéri Szombathelyi György pozsonyi kamarai tanácsost, mert erre a kamaránál is szükség van.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Majestas Domine Domine clementissime.

Defuncto Magnifico Domino Moyse Czyriaki, Personalis præsentiæ Majestatis Vestræ in Judiciis Locumtenente, non dubito, ab aliis quoque pro officio illo obtinendo, personas idoneas nominari.

Quia vero ex antiquis Regni Constitutionibus, Archi-Episcopi Strigonienses sint Personales Præsentiæ Majestatis Vestræ, illi autem, qui jam Personales dicuntur, sint eorundem in Judiciis Locumtenentes, officii mei esse duxi, Majestati Vestræ personam idoneam, qui onus illud cum contento et satisfactione Majestatis Vestræ condigne subire possit, humillime suggerere. Cum autem pauci admodum in hac afflicta Patria nostra inveniantur Viri Jurisperiti, qui rerum et legum Ungaricarum exactam habeant noticiam, ex eorundem numero existimarem D. Stephanum Patachich, Magistrum Prothonotarium Regni Sclavoniæ, ad præfatum officium esse deligendum. Sunt plures alii, pro officio Prothonotariatus Sclavoniæ apti ac idonei, qui loco ejusdem succedant. Est quidem in Camera Ungarica Georgius Szombathely consiliarius

Majestatis Vestræ, vir bonus et Juris peritus, sed qui a Camera sine defectu abstrahi non possit.

Deus Majestatem Vestram diutissime salvam conservet ac incolumem.

Thyrnaviæ 18. Julii 1627.

Majestatis Vestræ Sacratissimæ humillimus Capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Ezen levél eredetije, melynek csak aláírása („Arch-E. Strig.") és egy közbeszúrt szó („esse" az „officii mei" után) Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. Kanczelláriai Levéltár, „Litteræ Archiepiscoporum" nr. 35. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

418.

1627. JÚLIUS 18. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

II. Ferdinánd királyhoz.

Az Alvinczy Péter részére kegyelmet kérő erdélyi fejedelem levelére azon feleletet ajánlja, hogy Alvinczynak lázító levelei a király kezei közt vannak és ezek miatt érdemetlen a kegyelemre.

Augustissime Imperator, ac D^ne^ D^ne^ clemen^me^.

Benignas Ma^ttis^ V^ræ^ l^ras^, una cum copiis l^rarum^ Principis Transylvaniæ, in negocio Petri Alvinczy, Prædicantis Calvinistæ, cum debita humillitate (sic!) accepi. Cœterum, Clementissime Imperator, extant apud Dominum Palatinum seditiosæ hominis illius malitiosi l^ræ^, quibus anno præterito motus ac tumultus intestinos excitavit. Ideoque tenui meo judicio non existimo illum dignum esse, qui gratiam Ma^ttis^ V^ræ^ mereatur. Ac propterea Principis Bettlenii hanc pro eo factam intercessionem judicarem silentio prætereundam esse: et si forte ulterius Princeps pro eodem importune institerit, tum denique respondendum esse: Hominis illius seditiosas l^ras^ de facto haberi, ad motus et tumultus ciendos. Ac propterea indignum existimari prætensa ab eodem Ma^ttis^ V^ræ^ g^ra^; in aliis æquioribus negociis libenter Ma^ttem^ V^ram^ Principi gratificari velle. Stabit de reliquo in sapientissimo Ma^ttis^ V^ræ^ judicio, quid in ea re fieri voluerit. Servet Deus Ma^ttem^ V^ram^ diutissime salvam ac feliciter imperantem.

Thyrnaviæ 18. Julii 1627.

Ma^ttis^ V^ræ^ Sacra^mæ^ humillimus Capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek eredetije, melyen csak az aláírás („A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orszagos Levéltárban, M. kir. Kanczelláriai Levéltár: „Litteræ A.-E." 1627. év 37. sz. A levél a M. T. Akadémia könyvtárjelzését is viseli. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

419.

1627. JÚLIUS 22. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Dallos Miklós győri püspökhöz.

A győri jezsuita-kollégium felállítása ellen fondorkodó káptalan ellen azt javasolja, hogy a kollégiumépületek tulajdonjogát a királynak szerezzék meg, aki azután a jezsuitáknak átengedi használatra. Így tett ő (Pázmány) Pozsonyban is. Sennyey kanczellár püspökké felszentelése óta ő (az érsek) gyengélkedik. Tréfásan megjegyzi, hogy Dallos „köszvényes kompániájá"-ba még mindíg nem illik be. Slatinay betegségét említi. Kér nehány darumadarat.

R^dissime D^ne frater observandissime.

Salute et servitiorum commendatione præmissa. Kivánok Istentül kegyelmednek minden jókat megadatni. Az mely levelet kegyelmed 18. Julii írt, nem tudom, ki hozta ma ide, házamhoz, melyből értem (értém?)[1] az Győri Cáptalannak processusát, az Collegiumnak situsa felől. Az ördögnek nagy mestersége ez, hogy az Egyházi emberektül kell impedimentomának lenni az Religio promotiojának. De nem kell ebbe egy csöpnyére (sic!) is megütközni, hanem csak ember módjával inditsa az dolgot, ugyan progrediálni kell. Az mód pedig abban áll, hogy az mely házakat akarnak venni, ne vegyék pro Patribus, hanem ő felsége magának vetesse, úgy hogy az Dominium ő felségéé legyen, az után ad inhabitandum engedje az Pátereknek. Én az Posoni Collegium dolgában igy progrediáltam, és immediate az ő felsége Camarája vette kezéhez az házakat, az után pedig ad usum adta az Patereknek. Én oda fel is megirom Béchben, hogy e szerint procedáljanak, és senki Inhibitiójával ne gondoljanak. Nagy jónak kell abból kijőni, a mit illyen igyekezettel akar az ördög bontogatni.

Magam felől azt irhatom kegyelmednek, hogy vasárnap az Cancellarius uram Consecratioját elvégezvén mindjárt ágyba estem, és az után nagy fájdalmokban voltam, az egész jobb lábam, csipőmtűl fogva talpamig fájt, de főképen a térdem dagadása acutissimos dolores attulit. Hála az Úr Istennek, ma ugyan alkalmasint megkönnyebbültem, Szent Mária Magdolna Intercessioja által. A Doctor mondja, hogy frigidi et

[1] Írva: értem.

crassi humores defluxerunt. Meg [1] szinte oly præsumtuosus nem vagyok, hogy az kegyelmetek köszvényes Companiájában méltónak állítsam magamat, de nagy dolog azért, ha vagy öcse vagy bácsa (sic!) nem volt az kegyelmetek vendégének.

Az szeginy Slatinay uram szinte vége felé vagyon, az Úr Isten megtéritheti, de nehezen hiszem, hogy csak holnapot is érje szegény. Bene dispositus et munitus omnibus Sacramentis. Azonkivül is az fráterek közül ugyan sokan betegeskednek. Imádkozzék kegyelmed mi érettünk is.

Hallám, hogy oda kegyelmetek felé illyen korban könnyen szerit tehetik az Darvaknak, kérem kegyelmedet, szereztessen énnekem egynehányat az Posoni házamhoz, igen jó néven veszem kegyelmedtül.

Ezzel Isten tartsa kegyelmedet jó egészségben.

Thyrnaviæ 22. Julii 1627.

R^dissmæ D^ni V^æ fr. addictissimus

Archi-Ep. Strig. m. p.

Kivül (csonka czimlap):

[. . . . . .] D^no Nicolao Dallos [Elect]o Episcopo Jauriensi, Locique [eju]sdem Comiti perpetuo, Sacræ [C]æsareæ Regiæque Ma^ttis Consiliario et D^no et fratri in Christo obs^mo.

Ezen levélnek eredetije, melyen csak az aláírás („A.-E. Strig.") Pázmány kezeírása, fennmararadt (Ráth. K. hagyományából) a M. Tud. Akadémia könyvtárának kéziratgyűjteményében, fenti dátum alatt. Fenti közlés az eredeti nyomán történik.

V. ö. ***Fraknói V.,*** P. P. és kora II. k., 391—393. l., valamint a fenti 1627. május 11. és az alábbi 1627. október 7. és 18. leveleket.

420.

1627. JÚLIUS 22. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Mally Gáspár S. J. pozsonyi kollégiumi rektorhoz.

Nem hajlandó (az érsek) megvenni Kerbely házát. A Waghaustól kijáró kamatok biztosítására nézve útbaigazítást ad. Az alapkő letételéről intézkedik. Két levél kézbesítését kéri.

Reverende Pater.

Salutem a Domino sempiternam. L^ras R^tiæ V^æ 16. Julii datas accepi. Et quod ad domum D^ni Kerbely attinet, R^tia V^a sciat me illam non emptu-

[1] Lehet így is olvasni: „még". Írva: „meg".

rum, nam expresse in Contractu, cum Civitate Posoniensi inito, quando Scholas assignavit, cautum fuit, ne ulla domus amplius emeretur, in usum qualemcunque futuri Collegii, prout R^tia V^a videre poterit in literis. Nec est consultum, initio multa movere, sed prius oportet solidare id, quod inceptum est. Itaque, vel per se, vel per R^dum D. Præpositum Albensem, curet D^no Kerbelio significare hoc ipsum.

In Vaghauz etiam nunc difficultates restare mirum non est, quia R^tia V^a non attendit hucusque.

Cæterum omnes Difficultates facile tollentur, si penes Diploma Cæsareum, de Censu ex Vaghauz annuatim solvendo, et penes meam Cessionem binæ literæ necessariæ extrahantur. Priores quidem Suæt^tis, quæ contineant generalem Commissionem ad Waghauz, ut Censum illum, quem Sua^ttas mihi ex Waghauz debet, quoniam ego, Collegio Patrum Societ^tis Jesu, Posonii erecto, in perpetuum concessi, idcirco deinceps semper juxta tenorem literarum Suæt^tis Censualium, mihi datarum, Census ille Collegio Posoniensi Societ^tis Jesu solvatur, et officiales in Waghauz, Reversales, quas juxta tenorem literarum Censualium dare tenentur, Collegio Posoniensi dent. Posteriores literæ, ab Officiali in Waghauz habendæ sunt, de satisfactione ex proprio, si statutis terminis Censum illum Collegio non persolverint. Pater Lammormany (sic!) ejus opinionis est, quod generalis illa Comissio ad Waghauz, imo et Reversales Præfecti mihi dandæ sunt, nulla facta collegii Posoniensis mentione, sed ego, omnino contrarium existimo necessarium, et per Cæsaream Mattem debet intimari Waghauz hæc ipsa Cessio; ac statim et de facto, Societ^tas in realem usum ac possessionem admittenda est illius Census, alias iterum postea, novæ ac majores difficultates suborientur. Binas hic literas[1] R^tiæ V^æ includo, utrasque volantes, ut postquam una cum Patre Lammormany perlegerint, claudere ac reddere possint, ac juxta earum continentiam meo nomine sollicitare curent, ac Suæ quoque R^tiæ rem promovere non negligant.

Pro primo lapide, poterit R^tia V^a curari (sic!) ex aurichalco unam laminam, et eam a foris inargentari, illique inscribere, quidquid ipsi placuerit.

His me R^tiæ V^æ precibus commendo.

Tyrnaviæ, 22. Julii 1627.

R^tiæ V^æ Addictissimus

Archi Eps Strig. m. p.

[1] Ez a II. Ferdinánd királyhoz és a Berchtold Jakabhoz ugyanezen napon intézett két levél.

Utóirat:

R. V[a] informet P. Lamormain de negotio Vaghauz, nam nihil ipsi scripsi, sed ad literas R. V[æ] direxi. D[no] Bertoldo scribo, quia audio Præsidem abesse. Mearum literarum ad Cæsarem scriptarum copiam R. V[a] describat, et juxta earum continentiam urgeat expeditionem, alias decipientur.

Kívül:

R[do] in Christo Patri Casparo Mallio Societatis Jesu, Patri meo observandissimo.

Ezen levélnek eredeti példánya fennmaradt az Orsz Levéltárban: M. kir. Kincstári Levéltár, „Acta registr. collegii Poson." fasc. 10., nr. 4. alatt. Az egész levél és a külső czímírás Pázmány kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

421.

1627. JÚLIUS 22. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Berchtold Jakab udvari kamarai tanácsoshoz.

A Waghausnál elhelyezett tőke kamatainak a pozsonyi kollégium részére való hatályosabb biztosítására kéri pártolását.

D[no] Jacobo Berchtoldo Consiliario Cameræ Aulicæ.

Generose Domine Amice Confidentialis.

Salute et servitiorum meorum promptissima oblatione præmissa. De iis, quæ etiamnum restant ad totalem soliditatem census pro Collegio Posoniensi, demisso meo scripto Suam Sacratissam M[ttem] requisivi. Et quia ab inicio semper in hujus tam sancti negocii promotione singularem Gen. D. V[æ] benevolentiam expertus sum, idcirco eandem amanter et diligenter rogo, ut hanc suam benevolentiam continuare, et quæ adhuc supersunt peragenda, promovere velit. R. P. Caspar Mallius Generosæ Dominationi Vestræ referat, qua potissimum in re favore ejus egeamus. Hisque Dominationem Vestram feliciter valere ex animo cupio.

Tyrnaviæ 22. Julii 1627.

Generosæ Dominationi Vestræ Amicus addictissimus

Archi-Eps Strigoniensis.

Ezen levélnek egykorú másolata fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. Kincstári Levéltár, „Acta reg. Collegii Poson." fasc. 10., nr. 4. (Lásd az ugyanezen napon II. Ferdinánd királyhoz írt levél után álló megjegyzésünket.) Fenti közlés az Orsz. Levéltár másolati példánya után történik.

422.

1627. JÚLIUS 22. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

II. Ferdinánd királyhoz.

A bécsi Waghaustól a pozsonyi kollégiumnak alapítvány szerint járó kamatok ügyében kéri a bécsi Waghaus szigorú utasítását.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Ma^{ttas}.
Domine Domine Clementissime.

Posteaquam ex benigna Ma^{ttis} V^{æ} clementia, pro Collegio Posoniensi Censum in Vaghauz constitutum accepi, authentico meo scripto perpetuam illius Census Cessionem Patribus pro Collegio Posoniensi assignavi. Demisse Ma^{ttem} V^{am} rogo, adjiciat hunc cumulum benignitatis suæ, ac patenti suo Mandato, Patribus, post earum visionem restituendo, generalem Commissionem ad officiales Vaghauz præsentes et futuros edat, ut deinceps Censum illum, quem ego etiam in præsentia Ma^{ttis} V^{æ} ac authentico quoque scripto, in perpetuum, pro Collegio Posoniensi Patrum resignavi, pro eodem Collegio, juxta continentiam literarum Censualium, quotannis solvant; ac Reversales quoque, quas vigore Censualium literarum Præfecti Vaghauz dare tenentur, a modo deinceps Patribus Collegii Posoniensis, et non Archiepiscopo dent. Deus bonorum omnium largissimus remunerator hanc Ma^{ttis} V^{æ} clementiam cumulate rependet.

Deus Ma^{ttem} V^{am} diutissime salvam ac florentem tueatur.

Thyrnaviæ 22. Julii 1627.

Ma^{ttis} V^{æ} Sacratissimæ Humillimus Capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában: „Hungarn" 1628. évi márczius havi csomóban, márczius 15. dátum alatt. Ugyanezen levélnek egykorú másolata pedig fennmaradt az Orsz. Levéltárban: M. kir. Kincstári Levéltár, „Acta registr. Collegii Poson." fasc. 10., nr. 4. Ugyanezen papírlapon van a Berchtold Jakab udvari tanácsoshoz írt levél másolata is. A papírlap hátán régi írással e sorok olvashatók:

Lit^{æ} Archiepiscopi ad Cæsarem pro stabiliendo censu in Waghausz.
Aliæ ad D. Bertoldum consiliarium Aulicæ Cameræ.
Fenti közlés az eredeti alapján történik.

423.

1627. JÚLIUS 30. *Kiadatlan.*

Pálffy Pálhoz.

A pozsonyi káptalannal a stomfai és detrekői dézsma körül keletkezett viszály elintézése végett kér Pálffytól információt.

Spectabilis ac Magce Done.

Amice observandissime.

Salute et servitiorum commendatione præmissa. Isten kegyelmedet minden jókkal megáldja. Az Posoni Cáptalan ennek előtte való esztendőkben és most is sollicitál engemet, prætendálván azt, hogy az Stomfai és Detrekői Districtusban levő egész Dézmából legelőször is az Plebanus Sedecimája excidáltatott, annak utánna az Cáptalan számára az Quarta, és a mi ezentul megmaradt, az ment közre az én számomra és a kinek én arendáltam .... Ugy vagyon, hogy ilyen szokás sehult nincs az országban. De én egyébb választ a Nemes Cáptalannak erre nem adtam, hanem a mi az egy igaz: Hogy én régi Ususában és Privilegiumjában az Nemes Cáptalant nem akarom turbálnom. És mint hogy valami attestatiokat is szedett az Cáptalan, hogy ilyen ususok volt. És ugy jut eszemben, hogy egyszer azt mondja vala kegyelmed, hogy ez csak per abusum Decimatorum történt egy nehány esztendőben. Azért nem kételkedem benne semmit, hogy kegmed is az egy igaznál egyebet nem kiván. Kegmedet annak okáért kérem, ha kegmednek ebben az dologban, valami Contrarium documentumja vagyon, kgmed adja tudtomra, mert ezt az dolgot örömest az Cáptalannal el akarnám végeztetnem, hogy engemet is ennyiszer ne busitanának. Tartsa Isten kegyelmedet sokáig jó egészségben.

30. Julii 1627.

Ha pedig ex Registris et Partialibus Decimatorum vagy egyéb documentumokból comperiáltatik, hogy ugy volt a Sedecima és Quarta dolga, a mint a nemes Cáptalan prætendálja, kgd se tartson ellent benne, hadd éljen ő kgk maga igazságával, és adják ezután is ugy a Sedecimát és Quartát, mint az mi eleink azt adták.

Felül a levél belső sarkán:

Ad D. Paulum Pálfi.

Ezen levélnek fogalmazványa, amely — az utolsó bekezdést kivéve — nem Pázmány kezeírása, az esztergomi prímási levéltárban van: „Arch. Sæculare X. 1620—1629. nr. 189—191." felírású dobozban. Fenti közlés a fogalmazvány alapján történik.

424.

1627. AUGUSZTUS 5.

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

A királyt megillető „apostoli királyi" czím iránt véleményadásra szólíttatván fel, véleményét (illetőleg a királyi patronátusra vonatkozó forráshelyek jegyzékét) külön lapon (lásd közvetlenül alább) felterjeszti. Egyuttal kéri a királyt, iparkodnék a törökkel a békét mindenáron továbbra is fenntartani, mert félő, hogy török háború esetében a németországi háború veszélyes fordulatot vesz.

Augustissime Imperator, Domine, Domine Clementissime.

Benignas Majestatis Vestræ literas 25. Julii datas,[1] ante triduum accepi, quibus Majestas Vestra tenuem meam opinionem requirit de Regum Hungariæ præcellentibus titulis, insignibus ac Apostolicæ dignitatis prærogativis.

Et quamvis ego nesciam, quo hæc Majestatis Vestræ benigna inquisitio tendat, quemve in finem ac usum deserviat, fideliter tamen ea, quæ mihi hac de re comperta sunt, in chartula separata annexui.[2]

Archiva Regum Hungariæ, quæ ex clade Budensi superarunt, ego non vidi; nec quantum ex iis supersit, compertum habeo. Quidquid tamen superest, id vel Viennæ in thesauro Majestatis Vestræ, vel in Camera Posoniensi asservatur. Ea excuti ac recenseri, non importunum judicarem.

Ceterum, Augustissime Imperator, licet ego res Ecclesiasticas curando, nihil fere de externis tractatibus vel Turcicis vel aliis sciam; nihilominus, quia publicæ calamitates impendere videntur, pro muneris mei ratione, demisse Majestatem Vestram rogo, dignetur subditorum quieti consulere, et si æquis conditionibus fieri poterit, pacem Turcicam eo usque stabilire, donec pax Imperii sarciatur.

Maximis conatibus hostes Majestatis Vestræ totis hisce decem annis in eo laborarunt, ut apertum Majestati Vestræ bellum cum Turca conflarent, eaque validissima diversione vires Majestatis Vestræ attenu-

[1] II. Ferdinánd fia: III. Ferdinánd ifjabb király ugyanezen dologban még 1626. szept. 11-én kérte Pázmány véleményét (lásd e levelet; Pray gyűjt. alább id. helye), de Pázmány neki nem, hanem atyjának adott választ, aki szintén felszólította Pázmányt véleményadásra.

[2] Ezen „chartula" eredeti fogalmazványát megőrizte *Pray* (Coll. Pray XXXII. k., 7. l.). Lásd szövegét alább.

arent: nec tamen id hucusque efficere potuerunt. Quodsi nunc idipsum per nos assequantur, quanto erunt insolentiores? Certe, multo plures hostes in Imperio et alibi habebit Majestas Vestra, quamprimum bello Turcico implicatam viderint: usque adeo, ut et Civitates neutrales et Principes quiescentes animos sumpturi sint confestim, ac Majestatem Vestram tam formidabili bello implexam viderint.

Vires Imperii, Pontificum liberalissimorum, Regis Hispaniæ opes concurrisse vidimus ad Turcicum bellum, et tamen summis in periculis versati sumus.

Quid nunc futurum, ubi Provinciæ exhaustæ, æraria absumpta, affectus populorum nutant, imo in ruinam inclinant.

Et (clementer mihi Majestas Vestra parcere dignetur, si conscientia urgente, debita submissione suggero, quod rectum judico) semperne Majestatem Vestram inquietam hanc, ancipitem ac periculosam aleam adire par est? nullane quies Majestati Vestræ, nulla subditis populis respiratio dabitur? Quid illud tandem est, pro quo ruptura cum Turcis fieri debet? Nescio, an intra viginti annos pacis tantum emolumenti omnia illa, de quibus controvertitur, afferre possent, quantum uno mense in militem erogandum.

Multo plura sunt, quæ animo obversantur, sed ne Majestatis Vestræ clementissimam patientiam offendam, hic finem facio, Deum orans, ut et Majestatem Vestram felicissime tueatur, et consilia in salutem populorum inflectat.

Posonii, 5. Augusti, 1627.

Sacratissimæ Mis V^æ^ humillimus capellanus

Archi-Eppus Strigoniensis m. p.

E levélnek eredetije (az egész szöveg Pázmány kezeírása) a bécsi cs. házi, udvari és állami levéltárban van („Turcica“ 1627. é., fasc, 57/b. fol. 96^r^—97^r^). Szövegét (hibásan) közölte a Pray kéziratgyűjteményében (XXXII. köt., 6. lap) foglalt fogalmazvány után: *Podhraczky* (P. P. élete 57—58. l), valamint az első bekezdést és az egész mellékletet ***Fraknói*** is (Kegyúri jog, Oklevéltár 177. l.). A levélben említett melléklet az eredetihez már nincsen jelenleg mellékelve, de megvan fogalmazványa (lásd alább) Praynál (XXXII. 7. lap). A levélnek Praynál található fogalmazványa egészen Pázmány kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. ***Fraknói V.,*** P. P. és kora, II. k., 296—299. l. és: Magyarország egyházi és polit. összeköttetései a Szentszékkel: III. k., 296—297., 534. l. és 991. j.

Az 1627. augusztus 5-iki levél melléklete.

Pázmánynak a magyar király „apostoli" czímére vonatkozó történeti feljegyzései.[1]

S. Stephanus Rex Hungariæ titulo Apostolatus et præferendæ Crucis potestate insignitus.

Bonfinius Dec^ae Historiæ Hung^cae lib. 1. sic scribit:

Re ad Senatum relata, pro voluntate Regis et Legati postulatione, nullo refragante decernitur, ut non modo Christianissimus Rex regia corona donetur, in Regno Apostolica authoritate confirmetur, et Regis acta cuncta, cum institutis episcopatibus, approbentur: verum etiam, quia verus et fidus Dei miles est et Apostolus, ad exagerandam (sic!) ejus dignitatem, in perpetuum Pontificiæ Legationis insigne, qua sibi posterisque Regibus semper fungi fas sit, præferendæ Crucis potestate honestetur.

Tripartiti operis parte 1^a tit. 11.

Propterea duas quoque cruces per collationem Summi Pontificis in signum suæ sanctitatis, quod scilicet Rex et Apostolus juste diceretur, digne meruit habere pro armorum insignibus; unde ab illius tempore gens Hungarica duplicatam crucem pro armis ac insignibus habere pariter et gestare consuevit.

Ludovici I^mi Decretum in Confirmatione Decretorum Andreæ Secundi.

Exhibuerunt Nobis quasdam literas Privilegiales Ill^mi Principis D^ni Andreæ Secundi filii Belæ Regis Tertii olim Inclyti Regis Hung^æ avi et prædecessoris n^ri piæ recordationis, aurea sua Bulla roboratas libertatesque ipsorum per Sanctissimum Stephanum Ungaricæ gentis Regem et Apostolum (ut prædictæ literæ declarabant) ipsis institutas.

In Vita S. Stephani ab Episcopo . . . . (Chartuitio?) conscripta hæc leguntur:

Mire exhilaratus Pontifex precibus illis . . . annuit (nimirum quoad coronam regiam) Crucemque ante Regem ceu Apostolatus insigne gestandum (sic!) adjunxit. Ego inquiens sum Apostolicus, at ille merito

[1] Úgy látszik, 1627. évben Pázmány még nem tudott vagy nem akart a királyi patronatusra nézve behatóbb véleményt mondani, pedig a király ezt kérte tőle. De 1635-ben már részletes véleményt adott, 1635. április 10. és június 16. leveleiben (lásd alább). Ezen dologra vonatkoznak a VIII. Orbánhoz 1635. április 10-en és augusztus 27-én írt levelek is.

Christi Apostolus dici potest, cujus opera tantum populum sibi Christus acquisivit.

Eadem habet Cardinalis Bellarminus lib. 3. de officio Principis, in vita S. Stephani.

Az 1627. augusztus 5-iki levélnek ezen mellékletét megtaláltam a levél fogalmazványa mellett (az ív 3. és 4. oldalán) a Budapesti Egyetemi Könyvtárban őrzött Pray-féle gyűjtemény XXXII. kötetében: fol. 7. Ezen mellékletet nem Pázmány írta sajátkezűleg, de ő maga átjavította és az utolsó bekezdést (Eadem habet" stb.) egészen ő írta. E mellékletet Pray után közölte már *Fraknói V.*, Oklevéltár a m. kir. kegyúri jog történetéhez (Budapest, 1899.) 178. l.

425.

1627. AUGUSZTUS 6. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Pázmány rendelete a pozsonyi káptalannak az érseki tizedből adandó félrészről.

Nos Petrus Pazmany miseratione divina Archiep^pus^ Ecclesiæ Metropolitanæ Strigonien. locique ejusdem Comes perpetuus, Primas Regni Hungariæ, Legatus natus, Summus Secretarius et Cancellarius, ac Sacræ Cæsar. Regiæque Ma^ttis^ intimus Consiliarius etc. Damus pro memoria.

Quod cum superioribus annis Provisor noster Posoniensis, ex Decimis frugum territorii Posoniensis, quartam duntaxat partem pro Venerabili Capitulo Posoniensi dedisset, eaque de causa idem Capitulum nos requisivisset, instanter rogando, ut juxta veterem usum, non quarta, sed media pars frugum ex territorio Posoniensi ipsis daretur. Nos absque ulla cunctatione respondimus libenter usui præteritorum temporum locum daturos. Cum igitur ex partialibus Decimatorum antiquioribus comperissemus, medietatem frugum ex territorio Posoniensi datam fuisse Capitulo, et nos absque præjudicio successorum libenter annuimus, ut in posterum quoque media pars frugum detur, ex solo Posoniensi territorio. Nam ex Lamocz ac aliis locis vicinis, constat ex iisdem partialibus, quod solummodo quarta cesserit Capitulo.

Actum Posonii 6. Aug. 1627.

(L. S.) *Petrus Archi-Ep. Strig. m. p.*

Ezen levélnek (papirossal átvont viaszpecséttel ellátott) eredetije, melyen csak az aláírás Pázmány kezeírása, fennmaradt a pozsonyi káptalan magánlevéltárában: Capsa G., fasc. 6., nr. 158. Fenti közlés az eredeti után történik.

426.

1627. AUGUSZTUS 11. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Lósy Imre érseki helynökhöz.

Előzetes vizsgálat utáni véleményes jelentést kér azon állítólagos vétségről, amelyet Lázár István esztergomi kanonok a Szent Balázs altariá-nak simoniakus üzelmekkel való megszerzése által elkövetett volna.

R^ssme^ Dne Frater observandissime.

Salute ac paterna (sic!) benevolentiæ nostræ affectu præmissa (sic!).

Magno animi nostri mœrore audivimus, honorabilem Stephanum Lazar Canonicum Ecclesiæ nostræ Metropolitanæ Altariam Sancti Blasii ita a Senatu Tirnaviensi obtinuisse, ut non obscuram simoniæ labem incurrisse videatur promissionibus ac obligationibus quibusdam in se receptis.

Quocirca cum et conscientiis et Ecclesiæ Metropolitanæ honori ac existimationi omnino consultum velimus, R^ssæ^ D. V^æ^ hisce literis committimus, aliud habere nolentes, ut absque ulla dilatione dictum Lazarum ad se vocet, et in virtute sanctæ ac salutaris obedientiæ ac sub pœnis censurisque Ecclesiasticis ab ipso inquirat, quas ab ipso Reversales Senatus petierit, quidve ipse scripto vel oretenus promiserit.

Posteaquam hæc ab ipso cognoverit R^ssa^ D. V^a^ ac scriptotenus ad nos transmittenda consignaverit, Nostro nomine, serio ac peremptorie ipsi injungat, ut sub amissione beneficii ac officii, ac pœnis arbitrariis per nos infligendis, statim et de facto, Altariam prædictam coram Senatu vel Judice solo, resignet, ac ad locum suum priorem remigret absque ulla vel unius diei dilatione. Nolumus enim, ut ulla vel levis suspicio simoniacæ labis in hoc tam Venerabili Capitulo resideat.

Et quoniam Honorabilis Franciscus Babóti hujus simoniacæ actionis complex esse dicitur, ipsum R^ssa^ D. V^a^ moneat, ut statim ad nos veniat, actionis suæ rationem coram redditurus.

Quoniam autem ingeniosa quorundam minus sincerorum Catholicorum vafrities sensim hanc simoniacam labem in hoc tam nobile Capitulum invehere studet, obligationibus quibusdam extortis pro collatione Altariarum, idcirco ut huic tam exitiabili malo in tempore occurramus, R^ssa^ D. V^a^ nomine nostro Venerabiles Fratres Canonicos Eccl^æ^ Metropolitanæ convocet iisque breviter ob oculos ponat, quantum intersit pro conscientiarum puritate, proque bono nomine Capituli, umbram

omnem ac suspicionem simoniacæ labis procul excludere; tum demum efficiat, ut Statutis Capituli Venerabilis perpetuo valitura constitutio adscribatur, ne ullus sub amissione beneficiorum ipso facto incurrenda, promissiones ad obligationes ullas faciat, aut reversales det, ratione Altariarum a Senatu Tirnaviensi conferendarum, sed obligationibus a fundatore Altariarum impositis contentus sit.

De his omnibus quidquid actum fuerit, a R^ssa D. V^a edoceri volumus. Et si quis ex sæculari statu reatum aliquem simoniacæ pravitatis contraxisse videatur exigendo, petendo, vel etiam obtinendo provisionem aliquam, quid cum illo fieri debeat, opinionem R^ssæ D. V^æ scire cupio. Valeat feliciter.

Posonii 11. Augusti 1627.

Ezen levélnek fogalmazványa, mely egészen Pázmány Péter kezeírása, az esztergomi érseki levéltárban van: „Archivum Sæculare. X., nr. 189—191." felírású dobozban. Fenti közlés e fogalmazvány alapján történik. V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora II. k., 270. l., 1. j.

427.

1627. AUGUSZTUS 20. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Pálffy István érsek-újvári főkapitányhoz.

Értesíti, hogy a kir. biztosok levelével együtt megkapta a főkapitány levelét, melyben a törökkel való tárgyalásokról küldött híreket.

Spectabilis ac Magnifice Domine Amice et Compater observandissime. Salute ac servitiorum commendatione præmissa.

Isten kegyelmedet minden jókkal megáldja.

Az kegyelmed levelét, eggyütt az Comissarius urak, kegyelmednek jött includált levelével megadták, és kegyelmedtül igen jó néven vettem,[1] hogy kegyelmed tudósit az Törökkel való dolgokrul. Énnekem írtanak Bécsből és az szerint irják, az mint az Comissarius urak irnak. Ez levelemben viszont visszaküldöttem az kegyelmed inclusáját. Tartsa Isten kegyelmedet sokáig jó egészségben.

Selliæ 20. Augusti 1627.

Spectabilis ac Magnificæ D^nationis V^æ Amicus et compater addictissimus

Archi-Ep. Strig. m. p.

[1] Itt teljesen meghagytam az eredeti interpunctió-t, mert nem egészen világos a mondat értelme.

Kívül:

Spectabili ac Magnifico D^no^ Stephano Pálffy de Erdőd, Comiti Comitatus et Arcis Posoniensis Capitaneo, Suæ Cæsareæ Regiæque Majestatis Consiliario, ac Confiniorum Antemontanorum ac Præsidii Ujvariensis Supremo ac Generali Capitaneo etc. D^no^ Amico et Compatri observandissimo. Ujvár.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Archi-Ep. Strig.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a Pálffy grófi család pozsonyi senioratusi levéltárában: Arm. I., lad. V., fasc. 6., fr. 1. Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö.: *Fraknói V.*, P. P. és kora III. k., 372. l.

428.

1627. AUGUSZTUS 30. *Kiadatlan.*

POZSONY.

VIII. Orbán pápához.

Köszöni a Magyarországnak engedélyezett teljes búcsút. Igéri a bréve kihirdetését és az imák elrendelését.

Beatissime Pater ac Domine Domine benigniss^me^.

Quod Sanctitas V^a^ tot bellorum injuriis quassatam Ungariam plenaria Indulgentia gratiose ditare voluerit, pro hac Sanctitatis V^æ^ erga Nationem Ungaricam benigna et paterna affectione, gratias quas possum refero maximas. Daboque operam, ut Brevi Apostolico, per Regnum Hungariæ, publicato, communes pro Ecclesiæ et Republicæ (sic!) Christianæ augmento et Sanctitatis Vestræ felicissima incolumitate preces instituantur. Atque his Sanctitatis V^æ^ pedes exosculor. Eidemque a Deo omnem felicitatem ex animo precor.

Datum Posonii die 30. Augusti A^o^ 1627.

Sanctitatis V^æ^ humillimus servus et filius

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Eredetije a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. cod., 6893. fol. 30. — Csakis az aláírás („hum. s. et fil. A. Str.") Pázmány kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

429.

1627. AUGUSZTUS 30. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Panaszkodik Esterházy nádor ellen, aki kellemetlenkedéseivel elveszi kedvét a királyi tanácsban való megmaradástól. Ezennel le is mond a királyi tanácsosi tisztről, azon indokolással, hogy a nádor őt, amikor hozzá a tanácsülésre ment, egy épen nála időző török miatt nem fogadta és a szolgák és némely más, alantasabb törökök közt akarta ácsorogni hagyni, amiért ő azonnal eltávozott.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Majestas, Domine Domine clementissime.

Quoadusque Deus Optimus hanc meam senectam vivere voluerit, ea qua hucusque fidelitate Ma^tti^ V^ræ^ servire firmiter constitutum habeo. Cœterum, multæ ac frequentes inconvenientiæ, quibus me modernus D^nus^ Palatinus occasione Consiliariatus mei exagitat, jam pridem mihi, ad alia Ma^ttis^ V^ræ^ servitia paratissimo, tædium injecerunt, in Consiliariatus functione ulterius persistendi.

Nuper autem, cum Tyrnaviam Consiliarii per D^num^ Palatinum evocati essent, res ejusmodi intervenit, quæ cunctantem perpulit, ut hisce literis ulteriori functioni Consiliariatus coram Ma^tte^ V^ra^ renunciarem. Nam cum ad horam octavam indicta sessio fuisset, ac omnes Domini Consiliarii ad hospitium D^ni^ Palatini convenissent, ego quoque superveni, et cum ad ostium Domini Palatini pervenissem, ac fores per juvenem apertæ essent, et portam claudi, et mihi, ut præstolarer, denunciari jussit, eo quod visitandi causa quidam[1] Turca tunc apud ipsum esset. Ego indignum ratus, ut inter infimos servitores, et Turcas aliquos, qui foris stabant, præstolarer, domum abii. Quia tamen similium despectuum occasiones præcavere debeo, Majestatem V^ram^ rogo demisse, ut hanc meam resignationem in meliorem partem interpretari dignetur. Nam ego quidem nihilominus, æque fidelis ac syncerus Ma^ttis^ V^ræ^ Servitor ac Capellanus manebo semper, ac fui antea. Deum oro, ut Majestatem V^ram^ diu felicissime tueatur.

Posonii 30. Augusti Ao 1627.

Sacratissimæ Ma^ttis^ V^ræ^ Humillimus Capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Ezen levél eredetije, melyen csak az aláírás („A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: M. kir. Kanczelláriai Levéltár, „Litteræ Archiepiscop." 1627. évi 33. sz. A levél a M. Tud. Akadémia könyvtári jelzését is viseli. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

[1] Az utóbbi 3 szó, vízfolt miatt nehezen olvasható, olvasása részben konjekturális

430.

1627. AUGUSZTUS 31. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Értesíti a királyt, hogy az elmebeteg jászói prépost: Petheö Ferencz mellé két egri kanonokot gondnokokul és a prépostság kormányzóiul szándékozik kirendelni. Kéri a király közbenjárását Bethlennél, ki alá a prépostság tartozik.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Majestas Domine Domine clementissime.

Reverendus Franciscus Petheo præpositus Jaszoviensis occulta Dei Optimi Maximi dispositione eum in statum redactus dicitur, ut mentis compos jam amplius non sit, atque ita per ipsius defectum Præposituræ ipsius bona totaliter dissipentur.

Quocirca: Quod in simili casu a Jure Canonico præscribitur, id ego præstare absque ulla mora paratus sum, nimirum, ut Curatores duos, Reverendos Præpositum majorem Agriensem et Præpositum Beatæ Virginis nominando, administrationem Jaszoviensis Præposituræ et curam dicti Præpositi ipsis demandabo (sic!). Cœterum, quia Præpositura illa in ditionibus Principi Transylvaniæ concessis habetur, nisi authoritas Majestatis Vestræ intercedat, vereor, ne successum habere non possit ejusmodi Curatorum administratio.

Eapropter Majestatem Vestram demisse rogo, ut clementer petitioni Venerabilis Capituli Agriensis hac de re Majestati Vestræ porrectæ clementer assentiri dignetur. Servet Deus Majestatem Vestram salvam ac feliciter imperantem.

Datum Posonii, ultima Augusti Anno 1627.

Sacratissimæ Majestatis Vestræ humillimus Capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Ezen levél eredetije, melyen csak az aláírás („hum. Cap. A. Str.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: M. kir. Kanczelláriai Levéltár, „Litteræ Archiepiscoporum“ 1627. év, nr. 34. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. köt., 383. l., 4. j.

431.

1627. SZEPTEMBER 1. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

A regensnek levelét és vele a pázmániták által kidolgozott thesiseket és készített verseket megkapta és örvend a növendékek tanulmányi előmenetelén. A két beteg növendéket hajlandó szünidőre magához venni.

Reverende in Christo Pater.
Salutem a Deo.

Binas R^tiæ V^ræ literas, cum Thesibus et Carminibus adjunctis, una eademque hora, hodierna die accepi. Laudo industriam R^tiæ V^ræ et Alumnorum in studiis felicem progressum cum magna mea satisfactione intelligo. Deus det suam gratiam, ut recenter plantatæ illæ arbusculæ uberiores in dies proferant fructus. Duos illos valetudinarios Alumnos, de quibus R^tia V^ra scribit, libenter tempore vacationum acceptabo.

Atque his R^tiam V^ram feliciter valere cupio.

Datum Posonii 1. die Septembris 1627.

R^æ V^ræ Addictissimus

Archi-Eps Strig. m. p.

Utóirat:

Meas credo jam accepit, adjunctis copiis literarum, quas ad Ordinarios Provinciæ dedi. Significet R. V^a, an acceperit. Et locum mihi pro aliquot, quæso, faciat. Nam Sacerdotibus egeo.

Kivül:

R^do in Ch^o Patri Joanni Hmira, So^ttis Jesu Sacerdoti ac Alumnatus n^ri Ungarici Viennen. Regenti, Patri meo obs.

Ezen levél eredeti példánya fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény, XXXIII. köt., 11^a lapon. Csak az aláírás („Archi-Ep. Strig.") és az utóirat Pázmány kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora II. k., 141. l., 2. j. P. P. élete (Tört. Életrajzok) 184. l.

432.

1627. SZEPTEMBER 6. *Kiadatlan.*

SELLYE.

II. Ferdinánd királyhoz.

Értesíti, hogy Bethlen levelet írt, melynek hű fordítását küldi a királynak, eredetijét pedig átolvasásra elküldötte a nádorhoz, hogy óvatos legyen a törökökkel való alkudozásnál. Közli rövid tartalmát a Bethlen levelére írt válaszának.

Sacratissima M^as^ Cæsarea D^ne^ D^ne^ Clementiss^e^.

Proprium cursorem expedivit Princeps Transylvaniæ ad me literis bene fusis, propria manu scriptis. Has ego literas fideliter in latinum sermonem tralatas (sic!) in copia hic annexa M^tti^ V^æ^ transmitto. Et quia Magnificus Daniel Eszterhazi hac transivit hodie, ad D^m^ Palatinum, originales literas ipsi dedi, ut D^o^ Palatino ostendat, et persuadeat ipsi, ut cautius cum Turca agat.

Cursorem Principis detinere hic nolui, sed duo tantum Puncta ipsi scripsi. Primum est, mirari ipsum non debere, si suspiciones de novis motibus ipsius locum invenerint; nam legationes a Dano et Sueco commigrantes famam de ipso sparserunt. Et præteritorum temporum eventa (sic!) facile de futuris suspicionem injecerunt. Si bene se gerere pergat, melius de ipso sentient ac loquentur. Neque tamen ea, quæ perperam de ipso dicuntur, V^æ^ Mis voluntate dici. Alterum est, Pacem cum Turcis jam fere conclusam esse, ita ut intra biduum vel triduum tractationis finem speremus.

Hæc ego solum scripsi, cætera dissimulavi, quæ ipse scribit.

Et quoniam ipsemet cupivit, ut hæc M^tti^ V^æ^ demisse significarem, si quid præterea clementer mihi M^as^ V^ra^ demandaverit, ut ipsi scribam, per omnia me benigno Mis V^æ^ nutui accomodabo. Quamvis autem non omnia Betlenii scripta authentica sint, merito tamen consideranda veniunt, quæ de Tartaris scribit.

Deum oro, ut M^m^ V^m^ diutissime tueatur.

Selliæ 6. Septembris 1627.

Sacratiss^æ^ Mis V^æ^ humillimus Capellanus

Archi-Episcopus Strigonien. m. p.

Ezen levél eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: Kincstári osztály, „Tört. Emlékek" B/10. (1622—1630.) fascic. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

433.

1627. SZEPTEMBER 11. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Körmöcz város tanácsához.

A Körmócz városát ért óriási károkat ő is fájlalja és bár a maga megkárosodása miatt nem segíthet úgy, mint szeretné, mégis utasította pisctariusát a város segítésére.

Prudentes et Circumspecti Domini.

Salute et nostri commendatione præmissa. Difficultates ac damna ingentia D^nationum^ Vestrarum, sicut nobis probe cognita sunt, ita non sine magno animi sensu commiserescimus. Et si virium nostrarum esset, libenter pro magnitudine necessitatis auxilia suppeditaremus. Quia vero nostra quoque exigua bona ingentem ubique vastitatem acceperunt, fieri non potest, ut quantum vellemus, tantum auxilii D. V^ris^ suppeditemus. Nihilominus injunximus Pisetario nostro, ut quantumcunque fieri poterit, VV. DD. succurrat. Deum interim humili mente precamur, ut et Dominationibus Vestris, et toti huic nostræ afflictæ Patriæ, uberem benedictionem largiatur.

Selliæ 11. Septembris 1627.

Prud. ac Circumsp. DD. VV. Addictissimus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Kívül:

Prudentibus ac Circumspectis Dominis N. N. Judici Juratisque Civibus, Regiæ Liberæque Montanæ Civitatis Cremniciensis, Do^nis^ Amicis, Vicinis honorandis.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt Körmöcz sz. kir. bányaváros levéltárában: Tom. II., Fons. I., fasc. 6., nr. 1248. Fenti közlés ezen eredeti alapján történik.

434—436.

1627. SZEPTEMBER 21.

POZSONY.

Pázmány három oklevele a Pázmáneum használaton kívül helyezni kívánt régibb házának („juxta templum S. Annæ") a „Domus Montis Aurei"-val való felcseréléséről és a jövőben tényleg az intézetet magába fogadó, a jezsuitáktól vett új háznak („Bursa liliorum") a Pázmáneum részére való adományozásáról.

(Mind a háromnak szövege fel van véve az alábbi 1627. okt. 28. királylevélbe.)

Nos Ferdinandus II. Divina favente Clementia Electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dal-

matiæ, Croatiæ, Slavoniæ etc. Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carnioliæ et Würtembergæ etc. Comes Tyrolis et Goritiæ etc. Tenore præsentium notum facimus, quibus expedit Universis: quod Reverendissimus in Christo Pater, Dominus Petrus Pazmany Archiepiscopus Ecclesiæ Metropolitanæ Strigoniensis, locique ejus Comes perpetuus, Primas Hungariæ, Legatus Natus, Summus et secretarius Cancellarius et Consiliarus Noster intimus, fidelis nobis sincere dilectus, demisse nobis exposuerit, qualiter annis superioribus ad laudem Dei ter Optimi Maximi Religionisque nostræ Catholicæ incrementum, liberam suam Domum in civitate Nostra Viennæ, juxta templum S. Annæ, ex parte illius plateæ versus hospitale civium sitam, pro Alumnatu Hungarorum deputaverit, postea vero ob angustias domus illius et nimiam ab Academia Viennensi distantiam aliam domum, olim Bursæ Liliorum nomine nuncupatam, Nostro accedente Consensu, certis sub conditionibus, et numerata quinque Millium et quingentorum florenorum Summa pro dicto Alumnatu emerit, domum priorem juxta Templum S. Annæ Alumnatui eidem nihilominus reliquerit, ut ex annuo Censu locationis plures alerentur; deinde præfatam liberam domum, jam antea quidem Alumnatui Hungarorum applicatam, ob singularem erga Patres Societatis Jesu affectum, pro Novitiatu Viennæ erigendo commutarit cum alia domo, quæ vulgo Mons Aureus[1] dicitur; tandem de Monte Aureo hanc fecerit dispositionem, ut vita durante usum sibi reservet, dominium vero et fructus post mortem spectet ad Alumnatum, nisi contingat aut dictum Archiepiscopum aut alios Hungariæ Prælatos aliud ibidem Seminarium instituere et fundare pro quindecim adminimum Alumnis; ac superinde certas quasdam literas testimoniales propria manu subscriptas, ac Sigillo suo communitas dederit, in hunc qui sequitur modum:

PÁZMÁNY ELSŐ OKLEVELE 1627. SZEPTEMBER 21-RŐL.

(A Pázmáneum részére kiállított oklevél.)

„Nos Petrus Pazmany Miseratione Divina Archiepiscopus Ecclesiæ Metropolitanæ Strigoniensis, locique ejusdem Comes perpetuus, Primas Hungariæ, Legatus Natus, Summus Secretarius et Cancellarius, nec non Sacratissimi Principis ac Domini, dni Ferdinandi secundi, Dei gratia Electi Romanorum Imperatoris semper Augusti, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæque etc. Regis, Archiducis Austriæ, Ducis Burgundiæ, Styriæ, Carinthiæ etc. Intimus Consiliarius etc. Damus pro

[1] „Goldberg".

memoria. Quod licet nos annis superioribus, domum nostram Viennensem liberam, juxta Templum Sanctæ Annæ ex parte Hospitalis Civium sitam propriis nostris pecuniis emptam, pro Collegio Alumnorum nostrorum dederamus, quia tamen et ob angustias domus illius, et ob nimiam ab Academia distantiam incommoda deprehensa est illa domus pro Alumnatu nostro, nos ad laudem Dei omnipotentis, ac Catholicæ Religionis propagationem, aliam domum Academiæ viciniorem, quæ antea Bursa Liliorum nuncupabatur, a Patribus Societatis Jesu parata pecunia coëmimus, Sacratissimæ Cæsareæ Majestatis, Domini nostri Clementissimi, Ferdinandi Secundi gratioso assensu ac Confirmatione accedente. Itaque pro Domo, quæ antea Bursa Liliorum nuncupabatur, ejusque melioratione quinque Millia ac quingentos florenos bonæ currentis ac usualis monetæ numeravimus; hanc igitur domum, antea Bursam Liliorum nuncupatam ex nutu Suæ Majestatis, tanquam supremi Domini provinciæ mihi venditam, Alumnatui nostro Viennæ jam antea erecto ac Patrum Societatis Jesu administrationi commisso, jure perpetuo damus et conferimus, ea sub expressa conditione, ne unquam in alios usus prædicta domus, olim Bursa Liliorum dicta, converti et applicari possit, sed perpetuo pro Alumnatu, per nos fundato, conservetur. Quamvis igitur cæteras omnes clausulas et Condiciones literis fundationis nostræ prædicti Alumnatus Viennensis insertas, integras ac inviolatas in perpetuum servari omnino velimus, ea tamen, quæ de domo adjacenti Templo Sanctæ Annæ in literis fundationis statueramus, vigore præsentium literarum nostrarum ad aliam domum, olim Bursam Liliorum dictam, transferimus, eamque in perpetuum pro Alumnatu nostro applicamus, sub iisdem omnino Conditionibus, quibus antea domus adjacens Templo Sanctæ Annæ eidem Alumnatui per nos applicata fuerat. Et quoniam prædictam domum Templo Sanctæ Annæ adjacentem pro Novitiatu Patrum Societatis Jesu dedimus vigore aliarum literarum nostrarum, idcirco, si prædictus Novitiatus realiter et effective erectus fuerit, volumus, ut Alumnatus Noster nullum omnino jus in eam prætendere possit ac valeat. Si vero Novitiatus illic erectus et continuatus non fuerit, in illam quoque domum Templum Sanctæ Annæ adjacentem jus suum integrum, juxta tenorem Literarum fundationis nostræ, Alumnatus noster retineat. In quorum omnium robur perpetuo valiturum, has literas nostras sigillo nostro ac manus subscriptione munitas, eidem *Alumnatui nostro* dedimus. Datum Posonii in curia nostra Archiepiscopali die vigesima prima Mensis Septembris, Anno Domini millesimo sexcentesimo vigesimo septimo. Petrus Pazmany Archiepiscopus Strigoniensis mp.“

PÁZMÁNY MÁSODIK OKLEVELE 1627. SZEPTEMBER 21-RŐL.

(A Jézus-társaság bécsi novitiatusa részére kiállított oklevél.)

„Nos Petrus Pazmany Miseratione Divina Archiepiscopus Ecclesiæ Metropolitanæ Strigoniensis, locique ejusdem Comes perpetuus, Primas Hungariæ, Legatus Natus, Summus Secretarius et Cancellarius, nec non Sacratissimi Principis ac Domini Dni Ferdinandi Secundi, Dei Gratia Electi Romanorum Imperatoris, semper Augusti, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæque etc. Regis etc. Archiducis Austriæ Ducis Burgundiæ, Styriæ, Carinthiæ etc. Intimus Consiliarius. Memoriæ commendamus, quod nos annis superioribus, pro honore Dei et Sanctæ Catholicæ Romanæ Religionis promotione, domum nostram liberam, in civitate Viennensi sitam, ac Templo Sanctæ Annæ vicinam, propriis nostris pecuniis emptam pro Alumnorum nostrorum habitatione in perpetuum assignaveramus, postea vero, et ob angustias domus illius et ob nimiam ab Academia distantiam, ut Alumnos nostros ad locum commodiorem transferremus, domum aliam, quæ olim Liliorum Bursa nuncupabatur, coëmimus persolutis primum quinque Millibus florenorum Rhenensium, ac postmodum quingentis aliis superadditis, et nihilominus ita de domo illa Templo s. Annæ adjacente disposueramus, ne unquam abalienari ab Alumnatu nostro posset, sed ex annuo illius Censu numerus Alumnorum augeretur. Quia tamen posteriora consilia sapientiora esse solent, nec per hujusmodi fundationes viam nobis præclusimus meliorandi ea, quæ semel statuimus, accedente præsertim consensu eorum, in quos jura fundationis nostræ transtulimus. Idcirco ut et singularem nostrum affectum erga Societatem Jesu magis magisque testatum faceremus, et divini obsequii incrementum pro virium nostrarum tenuitate augeremus, prædictam domum nostram Templo Sanctæ Annæ vicinam et jam antea Alumnatui nostro applicatam, nunc vigore harum nostrarum literarum ex certa scientia et animo bene deliberato pro novitiatu Patrum Societatis Jesu illic erigendo in perpetuum damus et applicamus, ita ut si realiter novitiatus illic erigeretur et continuabitur, neque nos, neque Alumnatus noster, in aliam ut præfertur domum a nobis emptam transferendus, ullum jus, ullumve censum ab ea domo exigendum prætendere possimus, aut velimus in perpetuum, quin potius literas omnes ac literalia instrumenta illam præcise domum Templo Sanctæ Annæ vicinam concernentia, una cum reali domus assignatione patribus Societatis pro Novitiatu assignamus. Illud unice rogamus, ut Patres Societatis nos quoque orationibus Novitiorum commendatos habere velint. In horum omnium fidem ac perpetuo

valiturum testimonium literas nostras manus nostræ ac sigilli munimine roboratas prædicto *Novitiatui Patrum Societatis Jesu* dedimus ac concessimus. Datum Posonii in curia nostra Archiepiscopali die vigesima prima mensis Septembris Anno Domini millesimo sexcentesimo vigesimo septimo."

PÁZMÁNY HARMADIK OKLEVELE 1627. SZEPTEMBER 21-RŐL.

(A Pázmáneum részére kiállított oklevél.)

„Nos Petrus Pazmany Miseratione Divina Archiepiscopus Ecclesiæ Metropolitanæ Strigoniensis, Locique ejusdem Comes perpetuus, Primas Hungariæ, Legatus Natus, summus Secretarius et Cancellarius, nec non Sacratissimi Principis ac Domini Domini Ferdinandi Secundi Dei Gratia Electi Romanorum Imperatoris semper Augusti, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæque etc. Regis etc., Archiducis Austriæ, Ducis Burgundiæ, Styriæ, Carinthiæ etc. Intimus Consiliarius. Memoriæ commendamus tenore præsentium. Quod cum nos domum Viennensem, quæ olim vulgo Mons Aureus nuncupabatur, et ex opposito Templi Sancti Laurentii sita esse dignoscitur, aquisiverimus facta commutatione cum domo n^ra^, quæ in eadem Civitate Viennensi Templo Sanctæ Annæ proxime adjacet, ex ea parte, qua civium hospitale respicit. Idcirco talem perpetuis semper temporibus valituram dispositionem de domo illa, olim Montis Aurei nomine insignita, facimus, onerantes conscientias eorum, quibus dominium dictæ domus hisce literis n^ris^ transcribimus, ne unquam ullo sub colore, etiam prætextu majoris boni, in alios usus eam converti patiantur. Dominium igitur totalis ac integræ domus, olim Montis aurei nuncupatæ Alumnatui nostro Viennæ per nos, primum in domo Templo Sanctæ Annæ adjacente fundato, deinde ad domum, quæ olim Bursa Liliorum nuncupabatur translato, damus et conferimus ita, quod Jus ac proprietatem omnem ejus domus habeat dictus Alumnatus noster, his tamen subsequentibus sub Conditionibus. Primo, ut vita nostra durante usus illius domus noster præcise sit, nec prædictus Alumnatus quidquam in ea disponere possit. Secundo, quod nunquam prædictam domum alienare vel vendere possit Alumnatus, sed elocare et ex Censu numerum Alumnorum augere teneatur. Tertio, quodsi vel nos, vita nostra durante, vel post nostrum decessum, alii prælati Ungari, Seminarium seu Alumnatum Ungarorum Ecclesiasticorum vel Sæcularium fundare, erigere ac dotare proventibusque ad minimum quindecim Juvenibus alendis necessariis instruere decreverimus, in eo casu domus illa ad usum prædicti Alumnatus vel Seminarii ita applicetur, ut nullum

exinde censum modernus Alumnatus noster jure dominii per nos ei collati prætendere possit, sed plenum ac perfectum usum fructum, absque ullo onere noviter erectum Seminarium vel Alumnatus sub cura Patrum Societatis Jesu habeat in perpetuum. In quorum omnium fidem ac testimonium, has literas n^ras manu ac Sigillo nro firmatas *Alumnatui per nos Viennæ erecto* dedimus et consignavimus. Datum Posonii in Curia nra Archi-Episcopali die 21. Mensis Septembris Anno Dni MDCXXVII. Petrus Pazmany Archi-Episcopus Strigoniensis m. p." (L. S.)

Ideo Majestati Nostræ humillime supplicavit, ut prædictas ipsius Dispositiones, in literis prætactis uberius expressas non modo ratas et gratas haberemus, verum etiam omnia et singula in iis contenta authoritate Nostra Cæsarea et Archiducali confirmaremus et ratificaremus. Cum igitur hanc dispositionem et donationem a dicto Archiepiscopo factam in summum Religionis nostræ Catholicæ bonum evenire intelligamus, ejusmodi pios Conatus assensu et favore Nostro gratiose non potuimus non promovere. Animo itaque bene deliberato, maturo accedente Consilio, deque certa Nostra scientia antedictam Dispositionem et Donationem in literis præinsertis contentam, approbamus, ratificamus et confirmamus. Volentes, et Authoritate nostra Cæsarea et Archiducali expresse statuentes, ut illa omnia perpetuis omnino temporibus suum robur obtineant, et ab omnibus, quorum interest, sincere, candide ac inviolabiliter observentur. In contrarium facientibus, non obstantibus quibuscumque. Harum vigore literarum manu propria subscriptarum et Sigillo Nostro Cæsareo communitarum. Datæ in Arce Nostra Pragæ die vigesima octava Mensis Octobris, Anno supra Millesimum Sexcentesimum vigesimo septimo, Regnorum Nostrorum Romani nono, Hungarici decimo, Bohemici vero undecimo. Ferdinandus m. p. (Sigill. depend.)

Ad mandatum Sacr. Cæs. Majtis proprium. Tobias Gertinger m. p.

Ezen királyi oklevélnek (a benne foglalt három Pázmány-szöveggel) pergamenre írt és függő viaszpecsétet viselő eredeti példánya fennmaradt a Pázmáneum bécsi okmánytárában. Fenti közlés ezen példány alapján történik. Közölte már e szöveget *Rimely:* Hist. Collegii Pazman. 22—26. l.

A királylevélbe felvett három, 1627. szept. 21. oklevél közül az első és a harmadik külön, eredeti Pázmány-oklevél alakjában is megvan a Pázmáneum okmánytárában (csak az aláírás Pázmány kezeírása); másodpéldányaik pedig Pozsonyban, a pozsonyi káptalan magánlevéltárában: Capsa F., fasc. 5., nr. 135.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora II. k., 134—135. l. (Lásd fenti 1625. okt. 30-iki oklevelet és az alábbi 1628. aug 4. levelet.)

437.

1627. SZEPTEMBER 30.

POZSONY.

Az ország vármegyéihez.

Előadja, hogy az ez évi insurrectióban nem vett részt azért, mert az 1622-iki törvény szerint csak a király rendelheti el, az ideit pedig a nádor rendelte el; a király által elrendelt tavalyi insurrectióban ő is résztvett.

Reverendissimi, Spectabiles, Magnifici, Generosi ac Egregii Domini, Amici et vicini observandissimi.

Salute et servitiorum nostrorum paratissima commendatione præmissa.

Istentül kegyelmeteknek minden jókat kivánunk. Esék értésemre, hogy némellyek engemet azzal terhelnek, hogy az minapi Insurrectióban magam sem voltam jelen és képemben sem küldöttem. Mely dolgot gyűlölségessen vádolják és Cáptalanban való Protestálással akarják czégérezni, mintha ezzel Országunk végezése sértődött volna, és magamat az közönséges oltalomból kivontam volna.

Azért kegyelmeteket akarám rövid irásommal a dolognak igasságárul tudósétanom. Mikoron ezerhatszázhuszonkét esztendőben az nemes ország arra mene, ki az előtt nem volt, hogy valami nagy szükségben Palatinus mellé felüljenek mindenek, ugyanakkor abban marada az ország, hogy az ilyen Insurrectiót király ő Felsége parancsolja. És noha szegény megholt Palatinus uram kivánja vala, hogy in subitis necessitatibus Palatinusnak hagyásából lehessen efféle Insurrectió, kiválképpen ha ő Felsége Bécsnél tovább menne; de semmiképpen az Ország reá nem mene, hanem ugyanazt akará, hogy mint az Octávát, úgy az Insurrectiót király ő Felsége hadgya, mikor szükség, és az Palatinus, a ki akkor leszen, publicálja.

Ezt az országnak szokását és törvényét szemem előtt viselvén, tavali esztendőben, mikor az ellenség rajtunk vala, és ő Felsége parancsolá az Insurrectiót, én is az több egyházi urakkal eggyütt tehetségünk szerént insurgáltunk és feles fogadott népünket küldöttük Palatinus uram mellé. Ez után is, mikor az szükség kivánja és törvényünk s szokásunk szerént leszen az Insurrectiónak hirdetése, ki nem vonszom magamat a közönséges szolgálatból. De mivel ő Felsége az mi kegyelmes urunk parancsolatját nem láttam az mostani Insurrectiórul, jövendőre nézve és az ország végezését szemem előtt viselvén, semmiképpen nem akartam consentiálni ennek az mostani Insurrectiónak. Jóllehet

ha derék szükségét láttam volna hazánknak, ugyan meg nem fogyatkozott volna az én szolgálatomban.

Ezekrül kegyelmeteket attyafiúságosan akarám tudósétani, és jövendőre nézve is solenniter protestálni, hogy soha semmi casusban efféle Insurrectióknak nem consentiálok, valamig koronás királyunk parancsolatját nem látom.

Az Úr Istent penig szíből kérem, hogy az mely békeségnek sengéjét most mutatta szegény romlott hazánknak, azt sok ideig állandóvá tegye, hogy épülhessen az szegény kösség, és kegyelmetek fejenként illy hosszú veszedelmek után nyugodalmason szolgálhassa hálaadással az Szent Istent.

Posonii 30. Septembris 1627.

Reverendissimarum, Spectabilium, Magnificarum, Generosarum ac Egregiarum D. D. Vestrarum Amicus ad serviendum paratus Archiepiscopus Strigoniensis.

Kívül az egyszerű másolaton a nádor kezétől e jegyzés:

Esztergami Érsek Uram Vármegyékre írt levelének mása.

Ezen levélnek egykorú másolata fennmaradt a kismartoni Esterházy herczegi főlevéltárban: Rep. 71., fasc. 1., nr. 91. alatt. Fenti közlés ezen másolat alapján történik. Közölte már e levelet *Szalay L.:* Gróf Esterházy Miklós, III. köt., 223—225. l.

438.

1627. OKTÓBER 7. *Kiadatlan*

NAGYSZOMBAT.

A győri káptalanhoz.

A Győrött Dallos püspök által felállítani kívánt jezsuita-kollégium ellen nehézségeket támasztó káptalant jó szóval igyekezik békésen hangolni. (Foganatja kevés volt, mutatja a gúnyos felzet-jegyzet.)

Reverendissimi, Admodum Reverendi Domini, Fratres et Filii colendissimi.

Salutem a Deo bonorum omnium largitore, ac bonorum omnium incrementum ex animo precamur. Maximum animo dolorem conceperam statim ab initio, quum audivissem difficultates motas in negotio Collegii illic erigendi. Et licet confidam cum tempore animos DD. Vestrarum inclinandos ad ea, quæ Religioni promovendæ utilissima existimabam, ne tamen ego quoque paterno officio desim, hisce meis literis Vestras Dominationes amanter rogatas volui, ne graventur operi tam pio colla-

borare. Cogitent DD. Vestræ, quam Deo rationem reddituræ sint, si fructus animarum impediatur. Hominum quoque judicia ante oculos versentur. Nec patiantur, ut quod placide nolunt, id quasi coacte ferre debeant. Confido meam hanc primam a Capitulo petitionem irritam non fore. Ego quoque Vestris Dominationibus privatim, et in communi, omnem paterni affectus benevolentiam offero. Deum orans, ut VV. DD. ad sui nominis gloriam feliciter conservet.

Tirnaviæ 7. Octobris 1627.

R^ssmarum, A. R^darum DD. VV. addictissimus in Christo frater

Archi-Eps Strigoniensis m. p.

Kívül, egykorú kéz (a káptalan egyik tagjának) írása:

O bone Cardinalis, destruis altaria[1] et ædificas, et tu Jesuita fuisti, cur non mansisti.

Ugyanott, más kéz írásával:

Pasman. Rogat Capitulum, ut in emptionem domorum pro Collegio Jesuitarum consentire velit.

Ezen levélnek egészen Pázmány által sajátkezűleg írt eredeti példánya fennmaradt a győri káptalan magánlevéltárában: Theca XXVII., nr. 3819. alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, Pázmány P. és kora II. köt., 391—393 l., valamint a fenti 1627. május 11., júllus 22., valamint az alábbi október 18-iki leveleket.

439.

1627. OKTÓBER 7. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

A pozsonyi m. kir. kamarához.

Értesíti a kamarát, hogy ő Felsége őt is (Pázmányt) értesítette a Ramochaházy lemondásával felszabadult Szent-Gotthardnak zálogból kiváltásáról. Javasolja, hogy október 15-re certificáltassa a kamara a Szécsi örökösöket, hogy a jószág kiváltása 1628. április 15-én megtörténhessen. Kéri a certificatió-levél másolatát.

Spectabilis ac Magnifice Domine, Generosi ac Egregii D. Amici obser^mi.

Salutem ac servitiorum etc. Minemü resolutiot tött Császár Urunk ő Felge az Szent Gothard Apáturságnak maga kezében való vételérül,

[1] Ez valószinűleg Szent-Gotthárd ügyére való czélzás. Pázmány ugyanis az apátság birtokait a zálogból kiváltani igyekezett azért, hogy azokból egy dunántúli városban jezsuita-kollégiumot állítson. Mivel tehát ő a cziszterczita-szerzet visszatelepítését, az idő szerint, ellenezte, lehetett reáfogni Pázmányra, hogy ő: „destruit altaria". A „Cardinalis" szó mutatja, hogy a felzet-jegyzet 1629. utáni időből való (1629. végén lett P. bíbornokká), de az írás egészen egykorú típus; de a tartalom is Pázmányt élőnek tételezi fel.

én velem is ő Felge méltóztatott azt közleni, sőt az minemü mandátomot ez dolog felöl irt ő Felge kegyelmeteknek és Palatinus Uramnak, azt is ide hozzám dirigálta, hogy kegyelmeteknek absque ulla mora megküldjem, és notitiæ causa akarta ő Felsége, hogy a leveleknek párját [1] is értsem.

Minthogy azért Ramochaházi[2] Uram Jus ad illud Beneficium, quod ratione collationis felicis memoriæ Matthiæ Secundi habuit, authentice resignálta ő Felségének Császár Urunknak, és mivelhogy az ő Felge prædecessori oppignorálták volt azt az Beneficiumot, ő Felge is maga akarja megváltani, és kezéhez venni, sőt az kiváltásra pinzt is megszerzette ő Felsége, és én reám bízta, hogy mikor az Terminus előjő, minden haladék nélkül certificáltassák Kegyelmetek az possessorokat, megnevezvén az napot, melyen az Kegtek embere azt a pinzt in loco competenti letegye post elapsos sex menses. Emlékeztesse Kegyelmetek az Juramentomra és Reversalisokra. Énnekem úgy tetszik, hogy ha Kegtek 15. Octobris certificáltatná, ad 15. Aprilis lehetne az pinznek depositiója.

Kérem azért Kegyelmeteket, hogy ugyanezen levélvivő szolgám által küldje meg Kegyelmetek nekem is az Certificationak formáját. És ezzel az Úr Isten Kegyelmeteket minden jókkal megáldja.

Tyrnaviæ, 7. Octobris 1627.

Splis ac Mag. Gen. ac Egr.

D. V. Amicus paratissimus

Idegen, későbbi kézzel ezen aláírás olvasható:

Archiepiscopus Strigoniensis.

Ezen levélszövegnek Pázmány írnokának ismeretes írásával megírt másolata fennmaradt az alsó-ausztriai Heiligen-Kreuz cistercita-apátság levéltárában: Rubrik 47 (St. Gothard), Fascikel XXVI., Nr. 19., mint melléklet Pázmánynak ugyancsak a pozsonyi kamarához 1628. május 7-én írt eredeti leveléhez (lásd alább). Fenti közlés e másolat után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II köt., 231. l. Lásd még a fenti: 1627. nyarán, és az alábbi 1627. november elején, 1628. április 14., május 7., szeptember 26., 1629. július 27-iki leveleket.

[1] A kéziratban: „pariatis". Ez kétféleképen írható át: „párját is" vagy pedig: „paria-t is". Az első olvasás lesz a helyes. Levélmásolatnak latin neve, Pázmány korában, ez volt: „paria" (többes semleges), de viszont a magyar *j* betűt Pázmány *i*-vel szokta írni (paria = párja).

[2] Ramochaházi kinevezett szentgotthárdi apát volt.

440.

1627. OKTÓBER 13. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Körmöcz város tanácsához.

Megnyugtatja a várost, hogy körmöczi házába a bort nem kimérés czéljára szállíttatta, hanem biztos elhelyezés végett.

Prudentes et Circumspecti Domini, Vicini honorandi.

A Pisetario nostro, Egregio Georgio Pzarvachky intelleximus Dominationes Vestras, considerationem aliquam habuisse, in admittendis ad domum nostram Cremniciensem vinis nostris, quæ pro tutiori asservatione et commoditate cellarii, quod illic habemus, devehenda mandavimus, eo quod existimarent, vina nostra illic sub hedera educillari debere. Verum non est, quod Dominationes V^æ^ ea de re sint sollicitæ. Nos enim non in eum finem vina nostra illuc reponimus, ut tabernam exerceamus, sed ut commoditate ac securitate Domus nostræ utamur.

Quocirca Dominationes Vestræ, Jura ac libertates Regni in hac materia perspecta habentes, difficultare supersedeant. Nos quoque omnem amicitiam ac bonam vicinitatem cum Dominationibus V^ris^ fovere parati sumus easdemque feliciter valere exoptamus.

Selliæ, 13. Octobris 1627.

Prud. ac Circumsp. D. V.

addictissimus

Archi-Ep. Strigoniensis m. p.

Kívül:

Prudentibus ac Circumspectis Dominis N. N. Judici ac Juratis Civibus Liberæ Regiæque Civitatis Cremniciensis etc. D^nis^ Amicis nobis honorandis.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely egész terjedelmében Pázmány kezeírása, fennmaradt Körmöcz sz. kir. város levéltárában: Tom. II., Fons 27., fasc. 1., nr. 158. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

441.

1627. OKTÓBER 13. *Kiadatlan.*

SELLYE.

A körmöczi kamarához.

Kifogásolja az 1627. évben vert pénzérmek egyenlőtlen alakját és súlyát. Ha a kamara nem segít ezen, ő ősi jogánál fogva a királynál és az országgyűlésnél fog jelentést tenni.

Generosi ac Egregii Domini, Amici et Vicini honorandi.

Salute et nostri commendatione præmissa. Varias in dies querelas, contra noviter cusam monetam Hungaricam, passim audimus, atque jam res eo deducta est, ut in suspicionem tracta sit ea moneta, et ægre acceptetur. Ut taceatur inæqualis, distorta, male effigiata ac rotundata figura, illud certe dissimulari nullo modo potest, quod et ipsum pondus notabiliter inæquale deprehenditur, id quod nos ipsi quoque in præsentia Pisetarii experimento deprehendimus. Nam ex moneta, hoc anno 1627. cusa, mensuratione facta, deprehendimus aliquos quinque nummos Ungaricos, ponderasse septem alios, id quod sine aliqua negligentia notabili, nequid gravius dicam, fieri haud potest.

Cum igitur publica hujus Regni Hungariæ statuta nobis injungant, ut ad rectam monetarum cusionem attendamus, idcirco, nisi Dominationes Vestræ maturo et opportuno remedio, his omnibus incommodis ocurrerint, cogemur, et Suam Ma^{ttem} et Regnicolas hac de re certiores facere. Mallemus autem Dominationes Vestras operam dare, ne nomen suum apud Regnicolas odiosum redderetur. Atque ideo responsum DD. VV. præstolabimur, quas et feliciter valere optamus.

Selliæ, 13. Octobris 1627.

Generosarum ac Egr. DD. Vra^{rum}

addictissimus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Kívül:

Generosis ac Egregiis Dominis N. N. Sacræ Cæsareæ Regiæque Ma^{ttis} Cameræ Cremnicien. officialibus D^{nis} Amicis nobis honorandis.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely egész terjedelmében Pázmány kezeírása, fennmaradt a selmeczbányai bányakamara levéltárában (Selmeczbányán): 1617—1635. évi csomóban, fenti dátum alatt. Fenti közlés ezen eredeti példány alapján történik.

442.

1627. OKTÓBER 13. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Rott Hermann körmöczi kamarai számvevőhöz.

Figyelmezteti 1625. évből származó 10.318 forint és 2 dénárnyi adósságára és kéri mielőbbi visszafizetését.

Generose Domine, Amice et Vicine honorande.

Meminit optime D. V^ra^ adhuc anno 1625. decem mille trecentos octodecim florenos Ungar., denarios duos ad usus pios, certo et infallibiliter applicatos, ea conditione a nobis V^ram^ Dominationem accepisse, quod intra proximos sex menses eam pecuniam mihi sit restitura (sic!), prout ex obligatorialibus, sigillo et subscriptione D. V. munitis, quas penes me habeo, apparet.

Et quamvis plusquam viginti menses jam sint elapsi, nihil tamen a D. V. de illa summa pecuniaria recipere potui. Sed et ego, quousque carere illa pecunia potui, propter amicitiam et respectum V^ræ^ D^nationis^, moram patienter tuli. Quia vero certum nunc ac definitum diem habeo, ad quem necessario deponere debeo dictam pecuniam ad usus destinatos, idcirco V^ram^ Dominationem rogatam volui, ut rationem certam ineat de mea contentatione, nam ego quidem amicitiam V^ræ^ D^nationis^, quantum in me est, fovere ac conservare cupio, ceterum ulterius expectatione me detineri non patiar.

Quod idcirco amice significare volui, ut si quid in posterum facere cogar, quod nollem, id non mihi imputetur. Confido autem V^ram^ Dominationem, veterem suum morem nunc quoque conservaturam, et potius benevole obligationi suæ satisfacturam, quam alicujus inter nos dissidii occasionem præbituram.

Quantumcunque aut commoditati V^ræ^ Dominationis consulere potero in hac ipsa exsolutione debiti, libenter præstabo, prout ex Pisetario nostro intelliget, dummodo ego quoque obligationi meæ satisfacere possim termino ad hanc pecuniam deponendam assignato. De reliquo D. V^ræ^ fœlicitatem optatam precor.

Selliæ, 13. Octobris 1627.

G. D. V.

Amicus benevolus

Archi-Ep. Strigon. m. p.

Kívül:

Generoso Domino Hermanno Rott Sacræ Cæsar. Regiæque Majestatis Cameræ Cremniciensis Rationum Magistro, Amico nobis honorando.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („A. b. A. E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a selmeczi bányakamara levéltárában (Selmeczbánya): 1617—1635. évi csomóban fenti dátum alatt. Fenti közlés ezen példány alapján történik.

443.

1627. OKTÓBER 18. *Kiadatlan.*

SELLYE.

A győri káptalanhoz.

A Győrött alapítandó jezsuita-kollégium felállítása alkalmából a káptalan által kívánt feltételek közül hármat nem fogad el, a többit elfogadja. Kéri a békés út választását és a káptalan képviselőinek Sellyére való küldését Páter Káldi kíséretében. (Ezen udvarias levél sem talált rokonszenves fogadtatásra, mutatja a felzetirat.)

Reverendissimi, Admodum R^di^ D^ni^ Fratres observandissimi.
Salutem a Deo optimo, nostrique paterni amoris oblationem.

Literas Dominationum Vestrarum 15. die exaratas, libenter accepimus, ipsisque diligenter lectis, animadvertimus bonam in Vestris Dominationibus voluntatem non deesse, circa media laborare. Ego equidem ad tollendas sinistras suspiciones, quæ magnorum sæpe malorum sunt fontes, nunquam fui alienus, quin de iis, quæ rationabilem metum incutere possent, diligenter caveatur: quin et Posonii, ut suspicacibus satisfieret, diplomata data pro securitate. Illud tantum videndum, ut rationabilia ac justa petantur. Et quidem communicatæ mecum fuerunt conditiones a Vestris Dominationibus propositæ, quarum tres duntaxat a me crucibus signatæ, eo quod existimarem illas expungendas, cæteris suo loco relictis. Nec tamen ea ipsa, quæ expungenda censui, ejusmodi sunt, ut a Vestris Dominationibus merito urgenda potius videantur, quam inchoatum pium opus negligendum.

Iterum igitur Dominationes Vestras amanter moneo, ut quæ bonæ famæ, quæ ædificationis, quæ quietis sunt, cogitent; vere enim modus nullus est retrocedendi. Et in rebus similibus, quid supremus magistratus Ecclesiasticus et sæcularis unitim possint, non obstantibus ullis protestationibus, facile ego demonstrarem, si id nunc ageretur.

Sed malim ego cum honore Capituli omnia fieri. Quod si Vestris Dominationibus videatur, duos pluresve e suo numero huc ad me mit-

tere velint, atque etiam ut Pater Káldi una veniat, admoneant: transigamus inter nos fraterne.

Ego Reverendissimo Ordinario communicavi et literas a Vestris Dominationibus ad me datas, et hoc meum responsum. Sincere enim ac candide ago, nec ulla me res movet ad hanc interpositionem, nisi ut famæ Capituli consulam.

His Dominationes Vestras feliciter valere ex animo cupio.

Sellyæ, 18. Octobr. 1627.

R^ssmarum^, admodum Reverendarum Dominationum Vestrarum

Pater amantissimus

Archi-Ep. Strigonien. m. p.

Kivül egykorú kéz irásával:

Mellea loquitur Cardlis[1] Pazmani (sic!), sed Capitulo fel revera propinavit; sic uniuscujusque gentis perditio sua ex se fuit semper.

Ezen levélnek egész terjedelmében Pázmány által sajátkezűleg írt eredeti példánya fennmaradt a győri káptalan magánlevéltárában: Cimelotheca VII., nr. 332. Fenti közlés az eredeti nyomán történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 393. l., 2. j., valamint a fenti, 1627. máj. 11., júl. 22. és okt. 7. levelet.

444.

1627. ÉV NOVEMBER ELEJÉN. *Kiadatlan.*

Pázmány kimerítő jelentése Szent-Gotthárd ügyében.

Batthyányi Ferenczné családját és elődeit, a Szécsy-családot, a szentgotthardi apátság feletti kegyúri jog nem illeti meg. Ez alapon ő felsége Batthyánynét értesítette a pénz felvétele iránt, meg akarván azt egyházi czélokra váltani.

Fundamentalis Informatio de Abbatia Sancti Gotthardi.

Anno 1527. Ferdinandus Primus Abbatiam S. Gotthardi contulerat Secretario Reginæ Mariæ, Venerabili Casparo Seredi, tanquam Abbati, quam antea Stephanus Szechy pro se possidere inceperat. Et siquidem Szechy Abbatem non admiserat, evocatus est ad Tabulam. In Tabula coram Stephano Bathori Palatino produxit Szechi literas Sigismundi Regis, de Jure Patronatus, sub dato Anni 1391., quas quidem Literas

[1] Pázmány csak 1629. év végén lett bibornokká. Világos tehát, hogy, bár ezen epés felzetírat egykorú is Pázmánynyal, de nem egészen egykorú a levéllel, tehát csak 1629. után írta azt valamelyik kanonok a levél hátára.

confirmavit Bonifacius Nonus Papa, Anno duodecimo Pontificatus. Postea easdem confirmavit Rex Matthias Anno 1467., denique Vladislaus Anno 1508. Verum Seredi respondit: Szechium abusum esse Jure Patronatus, eo quod Abbatiam non contulerit, sed pro se reservaverit. Ideoque juxta Leges Eccl^{cas}, secundum quas judicandum est in similibus, perdidit suum Jus. Comprobatum est a Testibus verum allegasse Seredium. Atque ideo Anno 1528. Literis adjudicatoriis Seredio adjudicata est Abbatia et Szechy convictus est, in amissione Juris Patronatus et in refusione Proventuum in Summa quadraginta millium Ducatorum. Literæ istæ adjudicatoriæ originaliter in specie hic habentur.

Hic primo animadvertendum est: Quod per Sententiam Judicis amisit Familia Széchiana Jus Patronatus. Secundo: Quod in Literis regiis a Papa confirmatis, non extenditur Jus Patronatus ad Fœminas, sed ad Hæredes duntaxat, et Posteritates, hoc est, secundum Leges Hungaricas ad solos Masculos; cum et inconsuetum sit Fœminis Jus Patronatus concedere. Et per hoc hæredes Margarethæ Szechy Jure materno prætendere Jus Patronatus nullo sub prætextu vel colore possunt, etiamsi nulla Sententia contra eosdem fuisset lata, de amissione Juris Patronatus.

Post hæc autem adjudicata et possessionem Abbatis Seredi, Szechiana familia Abbatiam S. Gotthardi non possedit, sed ut ex reversalibus et Literis Inscriptionalibus constat, post mortem Bettæ (?), Abbatis legitimi, Imperator Maximilianus A^{o}. 1565. die prima Mensis Decembris in Summa viginti millium florenorum Hungaricalium, singulos florenos centum denariis computando, impignoravit Margarethæ Szechy, Adamo Ugnot (sic!) Ejusdemque Coniugi Elisabethæ Thurzo, quæ eandem, quam Margaretha Szechy, habuit Matrem, talibus quidem conditionibus, ut in ea officia Divina et Catholici Sacerdotes conserventur, subditi in sua consueta libertate observentur et novitatibus non onerentur. Et post duodecim annos, quandocunque Sua Majestas aut Successores (Nobis et hæredibus n^{ris}) eliberare voluerint, prævia sex Mensium certificatione absque ulla tergiversatione ipsi et hæredes eorum teneantur remittere. Et de hoc fideiussionales Literæ datæ sunt, quæ in specie hic habentur.

Cum autem Margaretha Széchi et reliqui in Reversalibus suis inseruerint, se Jus Patronatus habere: Imperator illud acceptare noluit, antequam octo vel novem diebus, ante datas Inscriptionales et reversales L^{ras} Margarethæ Szechi sese obligarent, quod productis L^{ris} docebunt Jus Patronatus. Imperator quoque eosdem assecuravit, quod cum jam ea excusatione utantur, se nunc L^{ras} suas producere non

posse, producant postea, et si promissis steterint et Literis ac Literalibus Instrumentis, prima occasione productis, docebunt suum Jus, comperta rei veritate, quod ipsi sint Patroni, Sua quoque Majestas confirmabit. Paria istarum L^rarum^ de dato 22. Novembris 1565. extant in Libro regio, quæ de verbo ad verbum descripta sunt.

Hic itaque considerandum est. Quod licet eo quoque tempore Jus Patronatus prætenderint, non tamen probarunt neque Literis neque continuato reali usu: ex eo apparet, quod nec tune fuerint in dominio prætensi Juris Patronatus, sed obligarunt semet ipsos, quod prima quaque occasione docebunt præfatum Jus patronatus.

Dato vero, sed non concesso: Quod Jus Patronatus habuissent, eo non obstante Sua Majestas, juxtu Leges Regni conferre potest, cui vult, illam Abbatiam. Nam post annum 1565., in quo Inscriptio Abbatiæ S. Gotthardi facta est, cum adhuc eo tempore præcipua Regni Pars Catholica esset, et moleste ferrent Ecclesiastica Beneficia non conferri Personis Eccl^cis^, Regnum Anno 1567. Ar^lo^ 31. nominatim de Abbatia S. Gotthardi conclusit, ut ex manibus Secularium adimatur et Eccl^cis^ conferatur. Postmodum vero Anno 1569. Ar^lo^ 36. Regnum iterum conclusit, ut omnia Beneficia Eccl^ca^, quæ Seculares possident, Sua Majestas conferat authoritate Universalis Juris Patronatus. Et si quis Jus Patronatus prætenderet, teneatur producere, quo quidem producto, pro se non reservet, sed Eccl^cis^ conferat; quod si autem ille conferre nollet, Sua Majestas Cæsarea conferre possit. Idem Ar^lus^ ostendit ad Ar^lum^ 9. anni 1553., ubi a Regno conclusum est; Quod qui Eccl^ca^ Beneficia possidet, producat Jus Patronatus sibique non reservet, sed conferat.

Et quamvis Margaretha Szechi et alii compromiserint, quod per primam occasionem vellent proferre, coram Rege Privilegia Originalia (prout assecuratio Maximiliani Imperatoris expresse habet), in præsentem tamen usque diem non produxerunt neque ad hoc confirmationem obtinuerunt, prout in Libro Regio manifeste compertum est.

Hæc est Abbatiæ S. Gotthardi ex Originalibus L^ris^ recte descripta relatio. Quo quidem fundamento Sua Majestas D^nam^ Bottyanianam de pecunia levanda admonuit, volens Abbatiam istam ad manus Suas recipere et in Eccl^cum^ usum convertere.

Ezen levélnek Pázmány irodájában, az ismert irodai írással megírt egykorú másolata fennmaradt a heiligenkreuzi cziszt.-apátság levéltárában: Rubrik 47., Fascik. VI., nr. 1. Fenti közlés e példány után történik. A levéldátum meghatározása *Fraknói* adatai (P. P. és kora II. k., 231. l., 1. és 3. j.) után, hozzávetőleg történik.

V. ö. a fenti 2 levelet: 1627. nyarán (hosszú levél) és 1627. október 7. és alább: az 1628. április 14. és május 7-iki leveleket.

445.

1627. NOVEMBER 7. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Az alsóausztriai tartományi képviselőknek Hmira által előadott abbeli kérelmét, hogy a náluk 5%-os kamatra elhelyezett pázmáneumi alaptőkének egy részét Pázmány ismét engedné el, nem teljesítheti.

Literas R^{tiæ} V^{æ} accepi et recte intellexi. Valde miror quod D. Ordinarii Austriæ etiamnum urgeant aliquam Summæ Capitalis defalcationem ex pecunia illa censuali, quam ad usum Collegii deposueram. Cum id nullo Jure faciant, præsertim cum ego dimidium illius summæ adhuc tempore depositionis pecuniæ defalcaverim. Præterea: Cum Viennæ essem, hanc ipsam per D. Deputatos Provinciæ motam difficultatem Suæ^{tti} proponere volebam, sed responsum mihi ab intimis Consiliariis Ma^{ttis} Suæ fuit, opus non esse, ut hac de re quidquam proponerem. Siquidem petere D. Ordinarii hujusmodi defalcationem possunt, imponere nullo modo possunt.

Quocirca R^{tiæ} V^{æ} aperte me declaro, quod ego in ullum cum D^{nis} Deputatis hac de re Tractatum ingredi nolo, sed declarationi meæ, quam iisdem D. Provincialibus scripseram, et copia R^{tiæ} V. transmissam (sic!), me omnino inhærere velle, ac juxta obligatoriales D. Deputatorum literas, Jus Collegii illius tutari. Si necesse fuerit, Ma^{ttem} Suam primum omnium requiram de hac injuria, quam D. Deputati faciunt. Postmodum non deerunt mihi modi, quibus inducantur D. Ordinarii, ad conservandam et (sic!) obligationem Inclyti Provinciales (sic!) Austriæ.

His R^{tiam} V^{ram} divinæ protectioni commendo.

Posonii 7. Novembris 1627.

R^{tiæ} V. Addictiss.

Archi-Ep. Strig. m. p.

Kivül:

R^{ndo} in X^{to} Patri Joanni Hmirrha Socie^{ttis} Jesu Sacerdoti et Alumnatus n^{ri} Viennen. Reg^{en}. etc. Patri in Chr^{o} nobis honor. Viennæ.

Ezen levél eredetije, mely, a külső czímiratot kivéve, egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjt. XXXIII. köt., 14^{a}—14^{b} lapokon. Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 136. l., 1. j. (*Fraknói* a fenti levelet nem említi, csak a szintén e napon írt másikat.)

446.

1627. NOVEMBER 7. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Az alsóausztriai rendek kérelmére vonatkozólag e napról kelt másik levelének pótlásául megjegyzi, hogy nincs kifogása az ellen, ha a bécsi jezsuita rektorral egyetértőleg a hátralékos 5000 forintnyi kamatot elengedik nekik, de úgy, hogy egy új kötelezvényben a kamat pontos fizetését igérjék meg a jövőre. A Pázmáneum részére kert vételét ő is tervezi, de jelenleg pénzhiány miatt nem hajthatja végre.

R^de^ Pater

Pax Christi.

Separatis literis scripsi ad R^tiam^ V^am^ de negocio Census, idque ea forma, ut literæ meæ ostendi possint D^nis^ Deputatis. Cæterum licet ego nihil R^tiis^ V^ris^ circa hoc negotium ordinare velim, cum totum et omne Jus meum Collegio transscripserim. Nihilominus existimarem valde consultum, si R^tia^ V^a^ communicato cum P. Rectore negotio, consentirent, ut illa quinque millia florenorum restantia condonarentur Provinciæ, dummodo novas obligationes darent, quibus declararent, quod ad hanc cessionem non tenebamur, et se obligarent, quod imposterum, juxta obligatorias Provinciæ, certo certius ante alias solutiones censum persolvent imposterum. Hoc si impetrare posset, non magnopere curanda existimarem illa quinque millia.

Horti emptionem hoc tempore fieri non est possibile. Nam cum fere nullam Vindemiam habuerim, et vina carissimo coëmere cogor, et aliis obligationibus ex Contractu jam ante inito satisfacere debeo, atque ita in summa rei pecuniariæ difficultate versor. Cogitationem tamen horti tamen (sic!) non deponam.

His R^tiam^ V. feliciter valere exopto.

Posonii 7. Novembris 1627.

R^tiæ^ V^æ^ Addict.

Archi-Ep. Strig. m. p.

Kívül:

R^ndo^ in Chr^o^ Patri Joanni Hmirrha Societ^tis^ Jesu. Sacerdoti, et Alumnatus n^ri^ Viennen. Regenti etc. Patri in Christo nobis honorando.

Viennæ.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely — a külső címiratot kivéve — egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény XXXIII. köt. 7^a^—7^b^ lapon. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora: II. köt., 136. l., 1. j. és III. köt., 214. l., 4. j.

447.

1627. NOVEMBER 30. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Cataneo Camill castiglione-i apát, római ügyvivőhöz. (?)[1]

A Propaganda-Congregatiónak abbeli felszólítása, hogy „Segedunum" városnak kath. plébánost adna, örömmel tölti el, mert látja a Congregatio érdeklődését, amellyel a multban támadt sok bajnak elejét lehetett volna venni. Ha e város alatt „Szeged"-et értik, akkor arról az érsek nem gondoskodhatik, mert az ott lévő ferenczrendieken kívül a törökök más kath. papot nem tűrnek meg. Egyébként is óriási a paphiány, most is 10 plébániája van plébános nélkül. Ennek oka a kath. iskolák hiánya; ő maga jövedelmeinek $^2/_3$-ad részét növeldékre fordítja, de ez sem elég. Kér a Congregatiótól egyik magyar növelde részére évi segélyt, mint XIII. Gergely is tette vala a kolozsvári kollégiummal.

Literas R. D. V^{æ} accepi, quibus significat, quid Sacra Congregatio de fide propaganda mihi intimatum velit, circa Segedunum Ungariæ urbem, ut nimirum ei de Parocho providerem, ne cogantur catholici stipendio suo hæreticorum Ministrorum laborem in administratione Bapt^{i} et Matrimonii redimere.

Incredibilem animi voluptatem ex his literis percepi: cum animadvertam, hanc quoque bellis Turcicis vastatam ac horridam Patriam Sacræ illi Congregationi curæ esse. O utinam hæc cura antea habita fuisset! utinam in posterum habeatur! Deus bene vertat Sacræ huic Congregationi ac hujus Congregationis primo Institutori. Instillet æternus Deus mentem hanc Sanctitati Suæ, ut olim florentem, nunc vastatam Ungariam sublevatam ac avitæ religioni redditam velit.

Ad rem ipsam quod attinet: mihi quidem certe exploratum non est, quis sit ille Philippus de Alcara Provincialis conventus Stitriæ; Segedunum Ungariæ urbem, vulgo Szeged dictam, in Diœcesi (nisi fallor, neque enim certus sum) Vaciensi vèl Csanadiensi constitutam, scio habere Conventum Patrum Ordinis Sti Francisci de observantia. Et quoniam illic ob furorem Turcicum alii sacerdotes esse non possunt, boni illi Patres Parochialia omnia non solum in illo oppido, sed et in quamplurimis adjacentibus pagis exercent. Aliud oppidum eo nomine vocatum ego nescio; forte in Bosnia vel Rascia tali nomine locus est alius. Sed loca illa nec in mea, nec in meorum suffraganeorum Diœcesibus sunt constituta.

Rogo autem Rss. D. V^{m} maxima qua possum instantia, informet Sacram Congregationem, hisce decem annorum bellis, et longo superio-

[1] A czímzett személyének meghatározása csak hozzávetőleges, de eléggé valószínű. A bécsi nuntiushoz más czímzéssel és más hangon és távlatból szokott P. írni.

rum temporum neglectu, adeo imminutum hic esse sacerdotum numerum, ut in solis propriis Archiepiscopatus Strigoniensis bonis ad decem loca habeam Parocho carentia. Nam cum nullæ in Ungaria scholæ catholicæ alicujus pretii (?), nulla Seminaria, præter octo vel decem puerorum Cantorum Ecclesiæ Strigoniensis, fuerint, usque adeo magna est sacerdotum penuria, ut dici vix possit. Facio ego quidem, quod possum, et duas tertias proventuum Archi-Episcopatus insumo in Alumnos ac Collegia (nam octodecim millia florenorum paratæ pecuniæ circa expenduntur), sed ad tantam ruinam reparandam non sufficio. O utinam Sacra Congregatio cogitet de modo juvandi nos, ut copiam sacerdotum habeamus. Nam hic hæresis ex solo defectu sacerdotum crevit.

Hæc R^ssa D. V^a Sacræ Congregationi significare poterit, simul et juvare, ut instar Sanctæ Memoriæ Gregorii XIII. Pontificis, certa aliqua summa pro aliquo Nationis Ungaricæ alumnatu deputetur.

His D. V. felicem valere cupio.

Tirnaviæ 30. Novembris 1627.

Ezen levélnek Pázmány által sajátkezűleg megírt, eredeti fogalmazványa az esztergomi prímási egyházi levéltárban van: Kutassy, Forgách és Pázmány leveleit tartalmazó (127—156. sz.) dobozban: 143. sz. alatt. Fenti közlés e fogalmazvány alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora II. k., 283. l., 2. és 3. j.

448.

1627. DECZEMBER 12. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Dietrichstein Ferencz bíboros, olmützi püspökhöz.

Karácsonyra üdvözli a bíborost, kifejezve hálára való kötelezettségét és szolgálatkészségét.

Illustrissimo et Reverendissimo Signore mio Colendissimo.

La stima grande in che tengo la somma virtù et merito di V. S. Illustrissima mi hà fatto sempre desiderar occasioni di poterla comprobar coll'opre, mà ò la mia inhabilità ò la mia puoca fortuna, non mi hanno mai concessa gratia de suoi commendamenti, coll' obedienza de quale potessi assicurarne V. S. Illustrissima.

Hora, mentre prego Dio ch'alla persona sua Illma do^ni nel suo s^mo Natale ogni bene et prosperita, rinovo alla memoria sua gl'antichi

ossequii miei et della mia servitù et col fine le bacio humilissimamente le mani.

Possonio ai 12. Decembre 1627.

di V. S. Ill^{a} et R^{ma} humilissimo servitore

L'Arcivescovo di Strigonia m. p.

Alul, a lap sarkán:

S^{re} Card^{le} Diettristayn etc.

Ezen levélnek eredetije, melyen csak az alaírás („hum. s. L'arc. di Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt: K. u. k. Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien: „Grosse Korrespondenz" Fascic. 18^{b}. („Kardinal Franz Dietrichstein 1614—1636"), Konvolut: „Gran. Erzbischof". Fenti közlés az eredeti alapján történik.

449.

1627. DECZEMBER 28.

NAGYSZOMBAT.

II. Ferdinánd királyhoz.

Ujévi üdvözlet mellett, értesíti a királyt arról, hogy Bethlen közbenjárt a töröknél a török hódoltsághoz újabban csatolt falvak visszabocsátása iránt. Pázmány ugyan gyanakvó szemmel fogadja Bethlen azon tanácsát, hogy a töröktől erélyesebben kellene a királynak a falvakat követelnie. Pázmány ettől a békét és a nemetországi hadi fölény elvesztését félti. Jelenti a hírt, mely szerint Bethlen a töröktől Moldvát és Oláhországot kérte és hogy így Dáczia királyává akarja magát kikiáltatni. Közli a Bethlenhez küldött válaszának tartalmát.

Augustissime Imperator et Rex, Domine Clementissime.

Novum hunc ineuntem annum, ut et alios quam plurimos, Majestati Vestræ, Augustissimæ Imperatrici, ac Serenissimis liberis, ex animo cupio feliciter fluere.

Per Cursorem[1] Principis Betlenii, qui a Majestate Vestra redibat, significaveram Principi, bene ipsum de Ungaria mereri posse, si vellet, efficiendo, ut pagos, quos, post Limitationem Achmet Tihajæ et Graciani[2] violenter tributarios fecerant Turcæ, relaxarent. Locum habuit mea insinuatio, et, quid ad me scribat Betlen, in paribus ad verbum descri-

[1] Ez ifj Kemény János volt, a későbbi erdélyi fejedelem, ki az ő „Autobiographia"-jában (119. l.) ezen dolgot is említi.

[2] Ez alatt azt kell érteni, hogy a török hódoltságnak az 1619. év előtt Achmed, a nagyvezérnek titkára, (kjája, tihaja-bég) es Gracziáni, konstantinápolyi császári követ, közt megállapított határait a török idővel kibővítette. Lásd *Fraknoi V.*, P. P. és kora II. köt., 298 l.

ptis sub litera *A)* demisse Majestati Vestræ transmitto. Quid item per suum Servitorem oretenus mihi referri jussit, sub litera *B)* adjunxi.

Ego quidem certe consilia Principis suspecta habeo, ne forte in eo laboret, ut bello Turcico Majestatem Vestram implicet, atque ita successus rerum Germaniæ retardet. Sed tamen urgere, ac serio, sed prudenter premere illa, quæ Princeps memorat de Vacio et plurimis pagis, vi occupatis, necessarium puto.

Volui autem Majestati Vestræ illud quoque demisse significare, secretissime mihi significari, Betlenium urgere in porta, ut Moldaviam et Valachiam sibi concedant, atque ita rex Daciæ declaretur. Et quamvis ego existimem, non ita delirare Turcam, ut contra artem gubernandi, hominem audacem, inquietum, mutabilem, vafrum usque adeo velit crescere; bonum tamen erit attendere in porta, ne quod præjudicium Coronæ Ungaricæ generetur.

Præterea, quid ex literis Sueci interceptis mihi communicatum sit ex Polonia, Majestati Vestræ demisse transmitto sub litera *C)*.

Ego vero Betlenio rescripsi, laudando diligentiam, exhortando, ut in posterum quoque rem Christianorum promoveat. Deinde vero felices progressus exercitus Majestatis Vestræ, sicut et Gallorum de Anglis reportatam victoriam diffuse perscripsi, ut intelligat, hostes Majestatum Vestrarum ubique a Deo profligari. Adjunxi in fine me copiam literarum ipsius Majestati Vestræ transmisisse, ut ex iis Majestas Vestra et obsequiosam ipsius consalutationem et serviendi promptitudinem cognoscat.

Hæc sunt Clementissime Domine, quæ Majestati Vestræ demisse significare debui, Deum ex animo orans, ut Majestatem Vestram felicissime tueatur.

Tirnaviæ 28. Decembris 1627.

Sacratissimæ Majestatis Vestræ

Ezen levélnek egészen Pázmány által sajátkezűleg megírt fogalmazványa fennmaradt a Khuen-Héderváry grófi család hédervári levéltárában: „Kéziratok“ 59. sz. kódexében; későbbi kori (Pray) másolata fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjt. XXXII. köt., 213[b]—214[a] lapokon. Egy másik, újabb másolat: M. Nemzeti Múzeum könyvtárában: 2309. Fol. Lat., I. köt., 208. sz. (Manuscript. Széch. Catal. II. 413., nr. 208.), ahol hivatkozás van a Viczay M. gróf gyűjteményében talált eredetire. Fenti közlés az eredeti fogalmazvány nyomán történik. Közölték már e levélszöveget: *Hazai Okmánytár* IV. 475.; *Pray* (Epistolæ Procerum R. H. III. köt., 406—410. l.) és *Miller* (Epistolæ Petri Pazm. 204—205. l.), és pedig aláírással, mely így szól: „Sacratissimæ Majestatis Vestræ humillimus servus et Capellanus Petrus Pazman, Archiepiscopus Strigoniensis.“ Aláírás nélküli szöveget közöltek: *Pray-Miller* (G. Bethlen Principatus II. köt., 163—165. l.)

450.

1627. DECZEMBER 28.

NAGYSZOMBAT.

Bethlen Gábor erdélyi fejedelemhez.

Megköszöni és nagy melegséggel kiemeli Bethlennek a hódoltsági régi határok visszaállítása ügyében a portánál tett lépéseit. A török készen találja a császár-királyt, ha támad. Értesíti Bethlent a császár által Németországban és a tengeren kivívott győzelmeiről, amelyek teljes befejezése után a törökre kerülhet a sor; maga is kész volna életét is adni, hogy Európa szabaduljon a török igától.

Serenissime Princeps ac Domine Domine colendissime.

Szolgálatom ajánlásának után, kivánok az Úr Istentül felségednek üdvösséges, boldog, jó szerencsés sok új esztendőket érni, és kedvesen által élni a keresztyénség jovára (sic!) minden kedvessivel egyetembe.

Az felséged böcsülletes levelét megadá Kemény János uram, és a mellett szóval való izenetit felségednek bőségesen és értelmesen megmondá, hogy az Úr Isten a felséged szüvét a szeginy romlott Magyarságnak szánakozására és a holdoltság kinnyebbitésére (sic!) vezérlé. Azért az Úr Istennek nagy hálákat adok, el is hittem, hogy ezért az Úr Isten jót ád fölségednek, és a szeginy kösség is imádkozik felségedért. Én pedig szűből kérem felségedet, meg ne vonja, sőt elő vigye és terjessze ezt az jó indulatot.

Mint érti a Török az holdoltság Ratificatioját, nem tudom, de mi úgy értjük, hogy az mi egyszer immár végezve volt, az helyén maradjon, és a mibe felbontódott, helyére állétásával ratificáltassék.

Bizony dolog, hogy az Commissarius urak elég sok vontatással procedáltak, és ennihányszor arra is jutottak, hogy félbe akarták hadni az egész dolgot, de a szegíny romlott országnak kimondhatatlan pusztulása (sic!) cselekedték, hogy az új hadakozást egy ideig távoztassuk. Mindazáltal ha a Törökök ugyan hadat kivánnak, talám innen sem lesznek idegenek. Holott kiváltképpen az Úr Isten az egész Imperiumból minden ellenségit kigyomlálá az mi kegyelmes Urunknak, és azok is, a kik neutralisok vagy suspensusok voltak, mind megegyeztek ő felségével. A Danust is a Tengeren által üzték, innen volt birodalmit elvették, az minemü segitséget a Hollandusok csak most utolban (sic!) küldöttek volt némely erős helyeknek megtartására, azokat is Tilli megverte. Ha erős tél leszen, hogy a Tenger megfagy, Daniát is megpróbálják e télen. Ha pedig az nem lehetne, Lubeca, Rostocium és a töb Tenger mellyéki (sic!) várasok, anni hajót igértek és immár is adtak, hogy kikelettel reájok mehetnek. Igazságot irok felségednek,

több százharmincezer szin népnél az ő felsége hada. Ebből a Lengyeleknek is annit ádnak (sic!), valamenni szükséges leszen a Suecus ellen.

E mellett bizonyoson irhatom felségednek, hogy az Angliai király tengeri hadát igen megverte a Gallus. Egy Res nevü sziget vagyon a Tengeren, mely Galliához tartozik, Rupella ellenében; öt holnapig az Anglus minden hadi erejével vitatta az várat, mely a szigetbe volt, számtalan népet vesztett alatta, úgy hogy kétszer is új népet kellett küldeni. Most a Gallusok reá mentek, tellyességgel megverték, hanem egy közel való szigetre vetettek volt hajóhidat, azok mentek el, akik arra a hidra szaladhattak. A Tengeren pedig eggyütt vagyon az Spaniol és Franciai király tengeri ereje, mit mívelnek azok, az üdő megmutatja.

Igy levén a dolog, hogy az Úr Isten a keresztyénségnek békesége bontogatóit mindenütt rontja, hihető, hogy az Úr Isten a keresztyénségbe egy generalis békeséget szerez. Ki ha úgy leszen, a Töröknek is megfelelhetnének az után.

Ezt csak azért hozám elő, hogy felséged értse, minemü dispositioban legyen a keresztyénségnek állapatja. És e mellé vetvén a Török állapatját is, bölcsen megitilje, mely csudálatos nagy alkalmatosság volna abba, hogy Europa megszabadulna a Török igától, kiért, tudja Isten, nem szánnám életemet letenni. De Corda Regum in manu Dei sunt, csak ő szent felsége nithat ebben útat.

Az Arziromi Abacza Passa dolgát hallottuk, de nem ily distincte és particulariter, a mint felségedtül értém.

Az minemü punctokat felséged irásban adott volt Kemény János uramnak, summáját kiszedetvén, ő felségének az mi kegyelmes Urunknak megküldöm, és az felséged jó intentomát megjelentem. Az Portára való követet most készitik (sic!), mert a kit ő felsége elsőben akart küldeni, bizonyos okokból az el nem mehete.

Szóval is felségednek izentem Kemény uramtúl.

Kérem az Úr Istent, hogy a felséged elméjét vezérelje a keresztyénség javára, és tartsa és áldja meg felségedet minden jókkal.

Nagyszombatban 28. December 1627.

Felségednek örömest szolgál *Archi-Episcopus Strigon. m. p.*

Ezen levélszövegnek egészen Pázmány által irt, sűrün átigazított és aláírással is (!) ellátott fogalmazványa fennmaradt a Khuen-Héderváry grófi család hédervári levéltárában: „Kéziratok" 59. sz. kódexében. Fenti közlés ezen eredeti fogalmazvány alapján történik. Közölte már e szöveget a hédervári levéltár nyomán *Ráth K.*, Hazai Okmánytár, IV. köt., 475—476. l.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 299. l.; P. P. élete (Tört. Életrajzok) 174. l., 2. j.

451.

1628. JANUÁR 13. KÖRÜL. *Kiadatlan.*

Pázmány izenete Ciccolini báróhoz, a Zrinyi grófok gazd. intézőjéhez.

Baxai Péter varasdi megyei bíró nyilatkozata arról, hogy Pázmány 1628 évi vízkereszt nyolczada körül kifejezte abbéli készségét, hogy, a nádor hozzájárulásával, Zrinyi György örököseinek maradt javakból egy darabocska Ciccolini bárónak kihasíttassék, ha ez azután eláll követeléseitől.

(Copia.)

Ego Petrus Baxai Jud. Comitatus Varasdien. Memoriæ commendamus, tenore præsentium significans, quibus expedit universis: Quod cum ego circa octavam Epiphaniar. D^ni^ in Anno ejusdem 1628. per Mag. D. Julium Cicculini, cum literis credentionalibus existens, ad Illus^m^ D. Archiepiscopum Strigoniensem Tyrnaviam missus fuissem, omissis aliis, tunc idem Ill^us^ D^nus^ Archiepiscopus inter reliqua respondisset se libenter una cum D^no^ Comite Palatino interponere velle (si D^nus^ Cicculin a transactione recederet), ut ex bonis prædictorum hæredum Comitis quondam Georgii a Zrinio particula possidenda aliqua bonorum possidenda (sic!) excindatur et dicto D. Julio Cicculin sub certis conditionibus assignetur, nam si idem semper transactioni innixus fuerit, nunquam prætensionum suarum finem sortietur optatum. Demum paululum addidisset, cicius familiam Zrinianam unum Crovatam inventurum, qui Cicculini uno globo expediat, quam ut id, quod in transactione habetur, eidem plenarie persolvat.

Ezen szövegnek egykorú (egyszerű) másolata fennmaradt a Zágrábi Országos Levéltárban: Archivum Comitum Sermage: „Acta registrata" XVII. századbeli „Missiles" csomagjában, fasc. IV., nr. 15/E. Fenti közlés e másolat alapján történik.

452.

1628. JANUÁR 26. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Giulio Ciccolini báróhoz, a Zrinyi grófok gazd. intézőjéhez.

A bárónak küldönczétől átvette a báró levelét és küldöncze élőszóval is előadta a báró kívánsagait, e küldöncczel hosszabb tárgyalást is folytatott, mert a dolgok állását és a magyar törvenyeket jól ismerni látszott; e tárgyalások alapján a küldöncz elő fogja adni az ő (érsek) felfogását, a báró kívánságait illetőleg.

Molt' Ill^smo^ Sig^re^ mio oss^mo^.

Ricevo la lettera di Vostra Signoria per mano del messo inviato, et oltre il contenuto in essa, intendo dalla lui viva voce quello di piu

ocurre circa gli interessi di V. S. alla quale per sodisfare di quanto mi ricerca come io desidero; ho havuto lungo discorso sopra cio col so^do; col quale per parermi assai ben informato si de negotii come delle leggi del Regno d'Ungaria, mi sono lasciato intendere apertamente di quanto sentivo, et giudico bene per V. S. in questo proposito. S'intendera piu distintamente da esso, accertandola io di piu, che di quanto stara in me non mancaro di favorirla, et (commendare) l'intento suo; et N^io Iddio le doni ogni vera felicità.

Posonio à 26 Gennaio 1628.

P. V. S. M. Ill^smo. Affectuosissimo di cuore

Arcivescovo di Strigonia m. p.

Kivul:

Al M^to Ills^mo Signore mio oss^mo Il Sig^re Giulio Ciccolini

Oroslavia.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az alairás Pázmany kezeírása, fennmaradt a Zagrabi Országos Levéltárban: Archivum Comitum Sermage, „Acta non registrata" XVII. századbeli „Missiles" csomagjában. A közlés az eredeti alapján történik.

453.

1628. JANUÁR 27. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz

A király ismételt felszólítására véleményt mond 1 a muraközi protestánsoknak Zrínyi György halála után nagy hévvel megkezdett visszahódítási törekvései elleni eljárás és a katholiczizmus helyzetének megerősítése ügyében, 2 a Horvátországban grasszáló gyilkosságok és más bűntények kiirtásának módja felöl, 3. Pálffy Zsigmondnak és Györgynek adomanyozandó bizonyos horvátországi földek ügyében Az 1-re nézve a protestáns zálogtulajdonosoknak a zálog visszafizetését indítványozza, hogy tőlük Horvátország megszabaduljon, a 2-ikat illetőleg, bánnak kinevezését és a horvát országgyűlés felszólitását, a 3-ikat illetőleg a kérelem teljesítését ajánlja, nehogy a nádor önhatalmi intézkedésével a protestáns Batthyány-ne kapja meg e birtokokat.

Sacratissima Cæsar^ea Regiaque Majestas,

Domine D^ne clementissime.

Benigna Ma^ttis V^ræ mandata, diversis licet temporibus emanata, simul accepi, quibus Ma^tas V^ia tenuem meam opinionem declarari jubet de punctis subsequentibus.

Primo. Qua ratione obviandum, ne in bonis defuncti Comitis Zrini Religio chatolica (sic!) labefactetur,[1] receptione profugorum Præ-

[1] *Zrínyi György* horvátorszagi ban, előbb evang hitv protestáns és a kath. egyház ellensége, 1625. évben katholikussá lőn, 1626. év végén halt meg Nagyszombatban, a primási palotában. *Fraknoi V.*, P. P. és kora II. k, 406 l.

dicantium. Mihi, clementissime Cæsar, illud consultissimum videtur, ut cervicosi quidam et inobsequentes, qui in certa pecuniæ summa bona stabilia Comitum possident, exsoluta summa Inscriptionis illinc excludantur. Cæteri enim metu similis fortunæ deterriti facile se accomodabunt. Hæc autem exclusio per solum Dominum Batthyany fieri non poterit, sed Majestas V^ra^ clementi suo serio mandato Reverendissimo Domino Zagrabiensi, Domino Generali Trautmenstord (sic!),[1] ac aliis Tutoribus, in regno Sclavoniæ morantibus, injungat, ut redimant bona pupillorum, quæ inscripta sunt, præsertim quæ utiliora videntur. Ad partem vero, per Dominum Cancellarium moneatur Dominus Battyany, ut designet, quinam primo exsolvi debent. Per eosdem D. Tutores moneri possent nomine Mis V^ræ^ iidem bona possidentes, ne recipiant seditiosos Prædicantes ob inquieta ingenia ditionibusque M. V^ræ^ exclusos.

Secundo. Quomodo cædes et flagitia passim grassantia in Regno Sclavoniæ comprimenda existimem, clementer scire vult M^as^ V^ra^. Qua in re primum illud mihi occurrit, ut Banus illius provinciæ declaretur. Ubi enim Magistratus non est, facile mala omnia succrescunt. Secundo ut M^as^ V^ra^ serium mandatum ad Regnicolas scribere dignetur, quibus injungat, ut flagitiis obviam eant, selectis certis inquisitoribus, qui malefactores inquirant, capiant, puniant. Et si opus est, opem etiam militarem a Generali Sclavoniæ petant. Addendo et illud, quod si officio suo desint, M^m.^ V^ram^ de aliis mediis cohibendi hanc licentiam, consilia initura.

Tertio. Circa negotium Sigismundi et Georgii Pállfy existimo M. Vr. Juribus suis Regiis firmiter inniti debere, nec ullo modo, vel unicum exemplum admittere, quo Dominus Palatinus modernus vel futuri, ultra colonos triginta duos conferre possint.

Nam si semel in uno casu hoc dissimulatur vel tolleratur, maxima exinde præjudicia orientur. Itaque si bona istorum ampliora sunt, clementer provideat M^as^ V^ra^, ne Domina Bottyaniana ad possessionem admittatur. Siquidem culpa ipsius factum est, quod Dominus Palatinus sinistre informatus sit, non haberi in iis bonis plures rusticos triginta duobus. Accedit huc, quod cum per conversionem Comitum a Zrinio Regnum illud ab acatholicis sit liberum, plantari illic rursus hæresim Divina lex non suadet. Si Ma^tti^ V^ræ^ clementer videatur, posset gratia concedi dictis Pálffianis, aliqua bonorum parte pro Collegio Zagrabiensi reservata, siquidem illud Collegium valde est miserum.

[1] Mindenesetre „Trauttmansdorff“ értendő. Úgy látszik, a „szlavoniai“ (zágrábi!) főkapitány ekkor Trauttmansdorff volt.

Atque hæc sunt Clementissime Domine, quæ Ma^tti V^ræ demisse scribenda occurrebant. Deum oro, ut Ma^ttem V^ram diutissime feliciter tueatur.

Posonii 27. Januarii, 1628.

Sacratissimæ M^attis V^ræ . . .

Ezen levélnek fogalmazványa, amely idegen kézzel letisztázott levél alakjával bír, de Pázmánynak sajátkezű közbeszúrásait mutatja, az esztergomi prímási egyházi levéltárban van: „Arch. Eccles. Vetus. Religionaria. Nr. 1758—1809." felírású dobozban 1767—1768. sz. alatt. Fenti közlés e fogalmazvány alapján történik.

454.

1628. FEBRUÁR 4. *Kiadatlan.*

Pázmánynak egy részletes javaslata (a császári tanácshoz?) a kath. egyháznak Magyarországban való lábraállítása érdekében a jövőben követendő eljárás módjáról.

Modi aliqui juvandi Religionem Catholicam in Ungaria.

1628. 4. Febr.

Etsi ob varias concessiones per intestinos bellorum motus obtentas, non tam facilis sit in Ungaria Religionis reformatio, si tamen media quæ licite ac sine ulla concessionum læsione adhiberi possunt, non negligantur, confido in Dei bonitate, brevi reflorescet Religio in Ungaria.

1. Civitates montanæ per officiales Camerarum abductæ sunt a vera fide, et in hodiernum diem in errore obfirmantur. Neque alius est reducendi modus, quam ut in locum officialium Lutheranorum Catholici substituantur. Et licet vel intra decursum anni proxime lapsi occasiones variæ fuerint in locum decedentium Lutheranorum Catholicos substituendi, id tamen neglectum est, et per favores nescio quos Lutherani admoti officiis. Tametsi non nesciam, id a mente Suæ M^tis alienissimum fuisse. Dignetur itaque M^as Sua serium adhibere remedium, ne id in posterum fiat.

2. Posonienses ex obligatione tenentur Senatum ita reformare, ut æquales sint et in numero et in dignitatibus Catholici cum Lutheranis. Id ut fiat, quotannis urgetur, sed Senatus proterve eludit Mis Suæ jussa, non sine aliqua Majestatis imminutione. Quid quorum fundamento hac in re fieri debeat, separato scripto sub litera A) demisse exhibebo M^tti Suæ.

3. In oppidis Bazing, Sancto Georgio et Modor exercitus Catholicus fuit ante hos motus, templa et Parochias Catholici Sacerdotes habuerunt. Et licet vigore Capitulationum Pacis et publicarum Regni constitutionum reddi omnia debuerint prioribus possessoribus, atque adeo alibi reddita sint, in his tamen oppidis templa et Parochias antea per Catholicos possessa Lutherani tenent, quamvis etiam peculiari obligatione oppida illa, cum libertatem obtinerent, sese obstrinxerunt ad templa Catholicis danda. Itaque instanter simul ac demisse M^m^ Suam rogo, iniungat serio Cameræ Posoniensi, ut vigore articulorum recipiant et Catholicis consignent templa cum Juribus ac proventibus Parochiarum.

Hic quoque Posonii scholam puellarum, quæ Catholicorum erat, occupaverunt pro Lutheranis, (prout nuperis ad Suam M^m^ literis exposui) per hosce tumultus. Ea quoque vigore constitutionum reddi debet. Eapropter de hac quoque recuperatione M^as^ Sua dignetur Cameræ mandare.

4. Omnis fere difficultas Religionis juvandæ in Ungaria ex defectu sacerdotum oritur. Et licet ego Alumnatum Viennæ erexerim, pecuniamque optimam in auro ac Talleris Provinciæ dederim, idque dimidio valore prout tunc exponebatur. Nescio tamen, qui fit, quod vix triennio unius anni census extorqueatur; unde fit ut Alumni paucissimi possint ali, cum alias duplo majori numero ali deberent. Idcirco Majestas Sua dignetur diplomate suo Cæsareo Alumnatum illum in suam ac successorum curam ac protectionem recipere ad humilem meam Instantiam. Simul etiam Provinciæ serio injungere, ut quoniam M^as^ Sua Religionem in Ungaria adjutam cupiens ob defectum Sacerdotum retardetur, velle ac jubere, ut census Alumnatui debitus certo ac infallibiliter suis terminis constitutis juxta obligationem provinciæ pendatur. Cum alias quoque piæ causæ semper privilegizatæ haberentur. Dici non potest, quantum hæc res subsidium rei Catholicæ adferet.

5. Exemplo prædecessorum Suæ Mis laborandum in eo, etiam specialibus quibusdam favoribus, ut ex nobilitate Ungarica plures in Aula Suæ Majestatis habeantur, tam inter nobiles pueros, quam dapiferos ac Camerarios, qui sensim in Religione instruantur.

Ittem. Officia Regni vacantia Catholicis conferantur.

Ittem. In confiniis Capitanei ac Ductores turmarum Catholici collocentur. Et juxta antiquam consuetudinem Sacerdos Catholicus pro militibus interteneatur.

Ittem. Nobilitares literæ rarissime concedantur Acatholicis, bona vero stabilia multo rarius.

6. Ma^{s} Sua clementer assignarat pro Seminario nobilium tria millia ex Camera Cremniciensi. Hucusque nihil datum; quod si totum id nunc non posset pendi, saltem dimidium jubeat Ma^{s} Sua infallibiliter quotannis administrari Seminario Tyrnaviensi nobilium, per meum Pisetarium, qui Cameram quietet, et a Seminarii Rectore quietantiam accipiat de exsolutione. Credi non potest, quantum ea res sit emolumentum allatura ad rem Catholicam. Nam et nunc aliquot Barones in eo Seminario ego alo, quorum plerique jam facti Catholici, Nobiles vero multo plures. Si Ma^{s} Sua benignæ Suæ gratiæ insistendo, hanc solutionem fieri jusserit per Cameram Cremnitiensem, dummodo ad me dirigantur literæ cum paribus, dabo operam, ut sancta Mis Suæ intentio debito modo compleatur.

7. Papa Gregorius XIII pro nobilitatis Ungaricæ studio mille aureos annuos fundaverat, qui Claudiopoli solvebantur, et ex illis minimum viginti nobiles juvenes in studiis versabantur. Ex quo Seminario prodiere [. . . . . .][1] et alii, qui in hodiernum diem rem Catholicam in illis partibus sustentant. Curet Ma^{s} Sua per Principem Savelli agi cum Sua Sanctitate, ut hanc fundationem restauret Posonii vel Tyrnaviæ. Magna et hinc fiet accessio ad rem Catholicam.

8. Faciat Ma^{s} Sua Sacratissima hanc gratiam nostræ genti, ut in Alumnatibus Moravicis et Styriacis atque etiam in Ferdinandeo Græcensi, aliquot juvenibus Sclavis et Ungaris, qui ad sacerdotium anhelant, locus sit, cum obligatione, ut ad patriam redeant et juxta dispositionem Archi-Ep^{pi} pro tempore existentis Ecclesiæ Dei deserviant. Vere enim absque hoc nullomodo provideri posse de sacerdotibus. Duo tresve uno loco si admittantur, nullum exinde incommodum sentient aliæ Provinciæ. Dignetur itaque Ma^{s} Sua mihi intimare, quot et quo dirigere debeam.

9. De bonorum Fiscalium, sed oppignoratorum recuperatione M^{as} Sua dignetur rationes inire. Amplissima dabitur tunc rei Catholicæ promovendæ commoditas in bonis Regiis, quæ non solum oppignorata sunt, sed et per eos, qui tenent, percussa.

10. Legibus Regni cautum est, ne Anabap^{tæ} in Ungaria sedem habeant: An. 1555. Art. 26., An. 1557. Art. 10. Jubeat Ma^{s} Sua D^{o} Palatino per serium mandatum, ut Articulos istos observari faciat.

11. Perfugi ex Austria et Moravia tam Prædicantes, quam alii, magno numero recipiuntur in Civitates Regias. Ex superabundanti jubeat serio Ma^{s} Sua singulis seorsim Civitatibus, ne proscriptos ex ditionibus Mis Suæ ob inquieta ingenia recipiant, receptos dimittant,

[1] Két olvashatatlan tulajdonnév, ilyenféle Verseghy, Tanacsdi.

cum et hic verendum sit, ne sua inquietudine novarum turbarum fomenta creent.

Hæc sunt, quæ mihi nunc proponenda videbantur. Nam licet alia quoque suppetant, quia tamen peculiares habent difficultates, ea nunc non adfero.

Ezen emlékiratszerű, valószínűleg a császári tanácshoz vagy az udvari kamarához intézett felterjesztés eredeti fogalmazványa, mely egészen Pázmány kezeírása, az esztergomi érseki világi levéltárban van: „Arch. Sæcul. X. nr. 189—191." felírású dobozban. A dátumot a levél élére maga Pázmány írta. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 143. l., 2. j., 283. l., 1. j.; P. P. élete (Tört. Életr.) 188. l., 3. j., 204. l., 1. j., 378. l., 2 j., 382. l., 1. j., valamint Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a Szentszékkel III. k., 1084. j. Lásd még Pázmánynak fenti ugyanilyen czélt szolgáló, 1622. jún. 20. levelét („Modus juvandi Religionem in Ungaria").

455.

1628. FEBRUÁR 15. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Pázmány elutasító válasza a Komárom város lakóinak abbeli folyamodására, hogy hagyná örök időkre változatlan árban náluk a komáromi dézsmát.

1. Maga a folyamodás, melyre Pázmány a választ sajátkezűleg indorsálta, így szól:

Illustrissime ac Reverendissime D^ne^, d^ne^ patrone et fautor nobis gratiosissime. Fidelitatis et fidelium servitiorum n^rorum^ in gr^am^ vest^ræ^ Ill^simæ^ ac Reverendissimæ Do: perpetuam ac humillimam commendationem.

Nagodnak mint kegyelmes Urunknak Istentől egésséget, és minden dolgaiban szerencsés és boldog állapatot kivánunk megadatni. Kegmes Urunk, ennekelőtte is választott embereink által, alázatos supplicationkkal találtuk vala meg Nagodat, az Komáromi földön levő kicsiny dézma állapatja felől, mely annakelőtte való időkben in solita pecunia, et non in specie frugum volt, ugyanazon alázatos supplicátionkban eléggé jelentöttük vala Nagodnak eleitől fogva annak az szegény helynek egynehány rendbeli fogyatkozott állapatját, holott præsidium mellett helyheztetvén hadaknak fészke volt és károkat szenvedni kénszeritetődött, ugyannira, hogy mind lábos marháinkban és egyébféle

vetésbeli jovainkban előmenetelt ritkán vehetünk, az mint az árvizek is continue, és ez elmult nyáron is, szénából es egyéb majorságból mennyi károkat hoztanak, Nagodnak eléggé meg nem mondhatjuk, szántóföldeinknek nagyobb részek vetetlenől maradván, az árvizektől tó fenékké változtanak. Nagod ugyanazon supplicationkban iratott kárvallásinkat gratiose megértvén ilyen Resolutiot adni méltoztatott vala: Hogy mivel Nagodra sok szemek néznének, Nagod semmi uttal nem abalienálhatja in specie az dézmát, hanem pro hac vice bizonyos deputatus emberei által akarná approbálni az dézmabéli proventusnak quantitását, ezt approbálván az után Nagod minden atyai kegmességét velünk részeltetni méltóztatik, ugy hogy post peractam decimam, Nagod kegmesen conveniál, és arról minékünk pro futura cautela az Nemes Cáptalombol levelet is adni méltóztatna, melyet mind mi s mind penig az mi maradékink hálaadó szivvel vehetnének, és ugyanazon levél mellett megmaradhatnának.

Kegmes urunk mostan is ugyan azon reménség alatt lévén, kénszeritetünk Nagodat ujonnan alázatos supplicationkkal megtalálnunk.

Könyörgünk az mellett Nagodnak, mint kegmes fautor urunknak, hogy Nagod méltóztassék gratiose akkorbeli Resolutioját effectuálni, és ennyi sok esztendőkbeli hadak és árvizek miatt való kárvallásunk után az dézma dolgából subleválni, és in consvetis denariis Privilegiumunkban örvendözni engedne, az mint Nagod előtt Istenben elnyugodott boldog emlékezető Érsek Uraink ő Nagok megengedtenek élnünk és örvendöznünk; mellyet Nagodnak is, mig élünk, hálaadó voltunkkal tudjunk megszolgálni, kiért éltesse is Isten Nagodat sokáig. Kegmes választot várunk Nagodtól, mint kegmes Urunktól.

Illustrissimæ ac Reverendissimæ Do^{ms} V^{ræ}

humillimi et fideles Servitores

Inhabitatores et Incolæ oppidi Regii Comaromiensis.

Kívül:

Ad Illustrissimum ac Reverendissimum D^{num} D^{num} Petrum Pazman, Archiep^{pum} Strigonien, Locique ejusdem perpetuum Comitem, Primatem Hungar., Legatum Natum, Sacr.: Cæs. et Regiæ t^{tis} Sum^{mu} Secretarium Cancellar., Consiliar. et Præpositum Thuroczien. etc. D^{num} et fautorem nobis grat^{smum}.

Humilis Suppl^{io}.

Incolarum oppidi Regij Comaron.

Quietantiæ Pro decimis in pecuniis solutis.

2. Hátul Pázmánynak következő, sajátkezű hátirata:

Bizonyos dolog, hogy mi soha azzal nem ajánlottuk magunkat, hogy Cáptalan előtt fateáljunk, hogy örököst végezzünk az Arenda dolgárúl, hogy in consvetis denariis hagyjuk. Hanem a mi ajánlásunk csak az volt, hogy most in specie percipiáljuk, azután meglássuk, ha kell arendálni.

Most pedig resolutiónk ez: 1. örökös végezést én nem tehetek, nem is teszek. 2. Ezen irásunkal az Arendatorunknak hagyjuk, hogy pro hoc anno competenti pretio arendálja kegyelmeteknek, expresse oda irván az Arendatoriába, hogy ebből usus præjudicialis ne legyen, hanem, dum et quandocunque nos vel successores voluerint, in specie percipere valeant.

Posonii 15. Febr. 1628. *Archi-Ep. Strigoniensis m. p.*

Ugyancsak a folyamodás hátán, Pázmány indorsata-ja előtt, a következő megjegyzés olvasható, melyet Komáromban írtak rá:

Az Érsek Uram választételje az dészmáról: és ennyire meg is alkuttunk fl. 299.

Ezen folyamodás és a ráírt hátirat (ez utóbbi Pázmány kezeírása) eredeti példánya fennmaradt a komáromi városi levéltárban: „Vegyesek" 12. csomag, 83. sz. alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

456.

1628. FEBRUÁR 16. *Kiadatlan.*

POZSONY.

A bécsi cs. udvari kamarához.

Kéri az uralkodónak abbeli elhatározását a körmöczi kamara által végrehajtatni, hogy az érsek által adandó ezüst-anyagból 10.000 frt értékű pénz veressék.

Perillustres ac Generosi D^ni^ Amici observandissimi.

Sacra Majestas Imperatoria, D^nus^ noster clementissimus, ob certas et graves erogationes, quæ in servitio Mis Suæ fieri debent, concessit, ut in Camera Cremniciensi decem millia florenorum Ungaricorum monetæ Ungaricæ cudi faciam, argento duntaxat per me suppeditato, reliqua ex Camera supplendo absque ullo lucro Cameræ.

Ut igitur per D^nes^ V^ras^ Cameræ Cremniciensi hoc ipsum demandetur, annexis hisce literis clementer iussit Majestas Sua. Atque ego etiam D^nes^ V^ras^ rogatas volo, ut sine mora hanc ordinationem facere,

mihique ejus copiam seorsim communicare velint, per hunc eundem famulum meum. Deum oro, ut V^ras^ D^nes^ salvas ac incolumes tueatur, meque servitiis DD. VV. addico.

Posonii 16. Februarii, Anno 1628.

Perillustrium ac Gener. DD. VV. Amicus ad serviendum paratus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Kívül:

Perillustribus ac Magnificis D^nis^ N. N. Sacræ Cæsar. Ma^ttis^ Cameræ Aulicæ Viennæ, D^nis^ Amicis obs. Viennæ.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Amicus . . . A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. udv. kamara levéltárában: „Hungarn" 1628. évi febr. havi csomóban, febr. 19. dátum alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

A szent-gotthardi apátság visszaváltására nézve lásd a fenti: 1627. nyarán, november elején és az alábbi 1628. április 14-én, május 7-én, 17-én, szept. 26-án, 1629. júl. 27-én írt leveleket.

Összevetve ezen levelet az alábbi: 1629. július 27-én a bécsi nuntiushoz írt levélben foglalt azon állítással, hogy Pázmány a szentgotthardi apátság beírt birtokainak váltságdíját a maga ezüstneműiből veretett tallérokkal fizette ki, elég valószínűséggel megállapítható az, hogy az itten (1628. febr. 16. levélben) említett ezüstanyagból kivert ezüstpénzek e váltságösszegre fordíttattak. Némi eltérés csak az, hogy a váltságdíj nem 10.000, hanem 20.000 forint volt. (*Fraknói,* P. P. és kora II. k., 230. l.) Ezen két levél után kétségtelen az, hogy Pázmány a váltságdíjat a magáéból fizette le, mégis a királytól kieszközölt azon előnyös módozat mellett, hogy neki a 20.000 forint előteremtése csak a nyers ezüst értékébe került; ami méltányos volt, mert a váltságösszeget a kir. kincstárnak kellett volna egészen lefizetnie a Széchy-örökösök kezeihez.

457.

1628. MÁRCZIUS 4.

POZSONY.

Pázmány a magyar püspököket és káptalanokat 1628. április 2-ára gyülekezetre Pozsonyba meghívja.

Reverendissime Domine, Frater observandissime. Salute et servitiorum meorum commendatione præmissa.

Sedatis aliquantulum tumultibus intestinis, quibus Ecclesia Dei annis superioribus, propter peccata nostra, plurimis flagellis et calamitatibus subjecta, ingentem passa est ruinam, Officii nostri Pastoralis esse duximus, ut Dominos Prælatos virosque Capitulares, Archiepisco-

patui Strigoniensi subjectos, quibus in hac misera et afflicta Patria nostra Ecclesiæ Dei gubernatio concreditá est, ad certum aliquem locum et terminum convocaremus, communibusque eorum votis, consiliis ac suffragiis, tantæ Ecclesiæ necessitati, simul ac Ecclesiasticorum reformationi pro nostra possibilitate subveniremus.

Quapropter, Reverendissimam D. V^ram^ fraterna in Christo charitate requirimus ac omnino volumus, ut præhabita matura ac diligenti consultatione, quibus modis ac mediis Ecclesia ac Religio Catholica in Ungaria promoveri possit, ad Dominicam Lætare, secundum nempe diem Mensis Aprilis, huc Posonii, in Curia nostra Archiepiscopali, se sistere non intermittat: ut ibi invocato Divini Numinis auxilio, præscripto ac subsequentibus diebus, quoadusque necesse videbitur, collatis ac communicatis consiliis, ad adjuvandam Ecclesiam salutaria remedia invenire possimus. His feliciter valeat Fraternitas Vestra et pro me Deum exoret.

Dabam Posonii 4. die Martii 1628.

Petrus Pazmany
Archi-Episcopus Strigoniensis.

Ezen levél egykorú másolata, mely azonban nem P. P. kezeírása, az esztergomi prímási egyházi levéltárban van: fasc. 21. nr., 176. Közölték már e szöveget: *Katona* (Hist. crit. XXXI. köt., 246—247. l.), *Miller* (Epist. P. P. I., 208—209. l.), és *Péterffy* (Concilia R. H. II., 228. l.) Fenti közlés a kézirat alapján történik, átvéve mégis Millertől az aláírás szavait.

V. ö. ***Fraknói V.,*** P. P. és kora II. k., 308. l., 3. j.

458.

1628. MÁRCZIUS 6. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Lósy Imre váradi vál. püspök a király által Prágába hivatván, Pázmány ez alkalommal levélben hódolatát jelenti az uralkodónak és kéri Lósynak husvét előtt való visszabocsátását.

Augustissime Imperator, Domine Domine benignissime.

Occasionem hanc venerandi Majestatem V^m^ intermittere nolui, sed ut nomine meo, bene feliciterque M^tti^ V^æ^ precaretur Reverendissimus Dominus Electus Episcopus Varadiensis, rogavi. Itaque quod præsens nequeo, absens facio, ac M^tti^ V^æ^ lubens volensque humilia mea obsequia, ac indignas licet, sinceræ tamen fidelitatis testes, ad Deum preces, defero.

Quia vero Rss^{s} Varadiensis meus in Spiritualibus vicarius et Auditor Generalis Causarum est, diuturna ipsius absentia maximum Ecclesiæ meæ detrimentum adferret, demisse Majest^{m} V^{m} rogo, dignetur ipsum ante Pascha remittere. Ego vero, Deum assidue pro M^{ttis} V^{æ} ac Augustissimæ Imperatricis Serenissimæque prolis incolumitate humiliter deprecabor.

Posonii 6. Martii 1628.

Sacratis^{sæ} Mis V^{æ} humillimus Capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Ezen levél eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: M. kir. Kanczelláriai Levéltár, „Litteræ Archiepiscoporum" nr. 52. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

459.

1628. MÁRCZIUS 10. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Mivel Homonnai György árva leányának egyik gyámja: Esterházy nádor a leányt már 3 év óta magánál tartja és mindenáron egyik rokonához akarja nőül adni, Pázmány, mint társgyám, kéri a királyt, mint az árvának főgyámját, venné a leányt, apja érdemeinek jutalmazása végett is, saját udvarába.

Sacratissima M^{as}, Domine Domine clementiss^{e}.

Optimæ memoriæ Comitis Homonnai filia, duodecim circiter annorum, apud Dominum Palatinum tribus jam ferme annis educatur. Hanc anno superiori uni e suis consanguineis Dominus Palatinus destinarat; quo mortuo, alteri cuidam consanguineo, qui decem rusticos vix habet, atque alias nec ætate, nec aliis conditionibus pares sunt, quippe cum iste, simplex nobilis sit, destinat. Ego quidem certe, nullam de hac re cogitationem susciperem, nisi moriturus Comes Homonnai meam quoque tutelam expetiisset.

Cum igitur M^{as} V^{a} Sacratissima Supremus tutor sit orphanæ illius, et Paterna testatione, et Regni jure, demisse rogo M^{m} V^{m} dignetur prævertere, ne quid in hac parte contra decorum fiat, et serio mandato jubere, ut puella in Aulam Mis V^{æ} mittatur per D^{m} Palatinum, ut quem affectum bene merito Patri declarare M^{as} V^{a} non potuit, eum in filiam ostendat. Deum oro, ut M^{m} V^{m} felicis^{se} tueatur.

Posonii 10. Martii 1628.

Sacratiss^{æ} Mis V^{æ} Humillimus Capellanus

Archi-Episcopus Strigonien. m. p.

Ezen levél eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. Kanczelláriai Levéltár, „Litteræ Archiepiscoporum“ nr. 51. Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. *Fraknói V.*, Pázmány Péter és kora II. kötet, 322. lap.

460.

1628. MÁRCZIUS 11. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

A megüresedett főlovászmesteri méltóságra Zrinyi Miklóst, Zrinyi Györgynek 12 éves árváját, ajánlja kinevezésre, atyja érdemeinek jutalmazásaként.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Majestas, Domine Domine clementissime.

Benignas Majestatis Vestræ literas secunda die Mensis Februarii Pragæ exaratas cum debita veneratione accepi, in quibus tenuem meam opinionem clementer requirit Majestas Vestra, Officium Magisterii Agazonum Regalium, ab hinc ultra annum vacans, cuinam conferre debeat? Et cum nomine Comitis Nicolai a Zrinio, Comitis Georgii a Zrinio filii nomine, pro memorato officio eidem conferendo supplicatum sit Majestati Vestræ, ego, propter respectum fidelium servitiorum tam parentis, quam prædecessorum ejusdem, æquum existimo, ut Majestas Vestra ipsum ad præfatam Baronatus dignitatem benigne promovere dignetur. Neque vero minor ipsius ætas in eo officio peragendo quippiam difficultatis vel considerationis movere potest, illud enim officium, Regia Majestate extra Ungariam degente, nullam propemodum officii functionem exercet, sed dignitas tantummodo remanet officii. Atque ideo tenui mea opinione, merito ipsi dignitas ista conferri poterit. Experiantur et alii paternæ Virtutis præmia etiam in filios derivari. Servet Deus Majestatem Vestram diutissime salvam ac feliciter Imperantem.

Datum Posonii undecima die Mensis Martii Anno 1628.

Sacratissimæ Cæsareæ, Regiæque Majestatis Vestræ

Humillimus Capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Ezen levél eredetije, melyen csak az aláírás („A.-E. Str.“) Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. Kanczelláriai Levéltár, „Litteræ Archiepiscoporum“ nr. 50. Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 406. l., 3. j.

461.

1628. MARCZIUS 11. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Dietrichstein Ferencz bíboros, olmützi püspökhöz.

Felszólíttatván az uralkodó által, hogy a magyar törvénytár Bécsben nyomtatás alatt lévő új kiadásának módjára nézve véleményét a bíborossal közölje, azt javasolja, hogy a Bocskay felkelése óta hozott, a katholikus vallásra nézve sérelmes törvényczikkek hagyassanak ki az új kiadásból, mert azok ellen az egyházi és a világi katholikusok státusai tiltakoztak.

Illustrissime Princeps ac Dne, Dne colendissime.

Imprimitur Viennæ Decretum Regni Hungariæ. Quia vero a Rebellione Bocskayana, successivis seditiosis tumultibus propter injuriam et iniquitatem temporum permulti Articuli et Catholicæ Religioni et Regiæ authoritati præjudiciosi scripti sunt, quibus eo quoque tempore publica protestatione non solum Ecclesiasticus, sed et Secularis Catholicus Status contradixit. Tales igitur Articulos volumine uno excudi ac nova velut authoritate communiri hæresisque præjudicia hoc modo confirmari, sine Dei offensa fieri non posse persuasum habeo.

Atque ideo, cum Sua Mattas Imperatoria, Dnus noster clementissimus, meam hac de re tenuem opinionem Illmæ Cels. Vræ primo quoque tempore significandam per Reverendissimum Dnum Episcopum Vaciensem, Aulæ Cancellarium, clementer mandet, meo judicio Tripartitum Jus Hungaricum et volumen Decretorum, prout in uno corpore per Reverendissimum quondam Episcopum Nitriensem Zachariam[1] in unum volumen congestum fuerat, denuo imprimi, dignum, imo necessarium esse existimo, reliquas (sic!) autem post factas, Ecclesiæ et Religioni Catholicæ præjudiciosas, Constitutiones abolendas potius, quam communi volumine in lucem edendas censeo.

Hæc sunt, quæ Illmæ Cel. ad benignum Suæ Mattis mandatum ratione Decreti Ungarici Viennæ imprimendi significare volui. Deum orans, ut Illmam Cels. vram diutissime salvam conservet ac incolumem.

Datum Posonii, die 11. Martii. Anno 1628.

Illmæ Cels. Vræ Humillimus servitor

Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

[1] Ez alatt *Mosóczy* Zakariás váczi, később nyitrai püspök értendő, aki *Telegdy* Miklós pécsi püspökkel, *Ilosvay* István egri prépostnak kéziratgyűjteménye alapján, 1584-ben kiadta a királyi dekrétumokat és országgyűlési czikkelyeket. Lásd: Markus D., Corpus Juris Hung. I. köt., XXVII. l.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Hum. s. A.-Strig.") Pázmány kezeírása, fennmaradt: K. u. k. Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien: „Grosse Korrespondenz" Fasc. 18. *b).* (Kardinal Franz Dietrichstein. 1614—1636.), Konvolut: „Gran. Erzbischof". Fenti közlés az eredeti alapján történik.

462.

1628. MÁRCZIUS 11. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Dietrichstein Ferencz bíboros, olmützi püspökhöz.

Inkei Loránt Ferencz özvegyének Strasnitz ura bizonyos pénzösszeggel tartozván, a nő az érseket kérte fel a bíborosnál közbenjárásra, hogy az adósság neki visszafizettessék. Kéri a bíborostól e kérés pártolását.

Ill^mæ Princeps ac D^ne, D^ne colendissime.

Quandoquidem Relictæ Viduæ Generosi quondam Francisci Lorant de Inke Dominus Strasnicensis certam pecuniæ summam debeat, bona Domina patrocinio Ill^mæ C^els. Vestræ in eo debito exigendo summopere indigens meam quoque petiit Intercessionem. Certum est præfatam Viduam in hisce præteritorum annorum Rebellionibus multa et gravia damna fuisse perpessam. Atque ideo magna sua necessitate compellitur ad illud debitum a D^no Strasnicensi repetendum. Cui ut Illma Cels. V^ra opem et patrocinium suum non deneget, eandem obnixe rogo. A Deo communi viduarum protectore uberem recipiet mercedem Illma Cels. V^ra. His ego Ill^mæ Cel. v^ræ manus veneror. Eandem diu feliciter valere desiderans.

Datum Posonii, 11. die mensis Martii. Anno 1628.

Ill^mæ Cels. V^ræ Humillimus servitor

Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Hum. s. A.-Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt: K. u. k. Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien: „Grosse Korrespondenz" Fasc. 18. *b).* (Kardinal Franz Dietrichstein. 1614—1636.), Konvolut: „Gran. Erzbischof". Fenti közlés az eredeti alapján történik.

463.

1628. ÁPRILIS 3.

POZSONY.

Pázmány első végrendelete.

(Testvérének, Györgynek fia: Pázmány Miklós részére Morvaországban vásárolt litenschitzi uradalomról.)[1]

Nos Petrus Pázmány miseratione Divina Archi-Episcopus Ecclesiæ Metropolitanæ Strigoniensis, Locique ejusdem Comes perpetuus, Primas Regni Hungariæ, Legatus natus, summus Secretarius et Cancellarius, Sacratissimi Principis ac Domini Domini Ferdinandi II. Dei gratia Electi Rom. Imperatoris semper Augusti, ac Germ. Hung. Bohem. etc. Regis, Archi-Ducis Austriæ etc. Consiliarius intimus. Universis et singulis hasce literas nostras visuris, lecturis, aut legi audituris: Damus pro memoria:

Quod nos mature considerantes. cursus vitæ humanæ quantis mutationibus sit subjectus, et quod omnibus hominibus nihil certius sit ipsa morte, nihil autem incertius hora mortis. Placuit nobis hisce rationibus, imo necessarium esse existimavimus tempestive, ipso sanitatis nostræ tempore de bonis ac rebus nostris, in inclyto Marchionatu Moraviæ a Deo omnipotente nobis concessis, testari ac disponere, ne post obitum nostrum aliquæ de iis rixæ, lites, vel altercationes suboriantur. Accedente ad hoc benigno præfati Sacratissimi ac Invictissimi Principis Ferdinandi II. Dei gratia electi Rom. Imp. semper Augusti, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ etc. Regis Archi-Ducis Austriæ etc. Domini nostri clementissimi consensu sub dato in Arce Pragensi, sabbato post Conversionem S. Pauli, vigesima nempe nona die Januarii[2] post natum Christum millesimo sexcentesimo vigesimo octavo anno, nobis clementer elargito. Quibus quidem benigni sui Consensus literis Sua Majestas tamquam Rex Bohemiæ et Marchio Moraviæ plenam nobis potestatem et facultatem concessit de omnibus bonis nostris mobilibus ac immobilibus, hæreditariis et inscriptitiis, præsentibus ac futuris, testandi, quibuscunque eadem bona sani vel lethali

[1] A *litenschitzi* uradalmat (Kremsier közelében) 1627-ben vette meg Pázmány (*Fraknoi*, P. P. és kora. II k., 448 es k. l.), és fenti végrendeletben csakis erről intézkedett. 1634. évben Pázmány a *wsetini* uradalmat is megvette, és erről is külön végrendeletben hasonlóképen (magvaszakadás esetében az olmützi magyar kollégiumra) intézkedett, de ezen végrendeletének szövege (*Fraknoi* szerint, i m. III k., 272. l. ezen végrendelet 1636. november 12-én kelt, épen úgy, mint az ingóságairól kiállított — alább olvasható — végrendelet, melyben említi is P., hogy morvaországi birtokairól külön intézkedett) lappang; sem *Fraknoi* nem találta, sem e kötet összeállítója nyomára nem akadt (Bécs, Brunn)

[1] Hevenesinél: „vigesima nempe die Februarii" áll itt, holott világos, hogy a Szent Pál Fordulása (jan. 25.) utáni szombat nem eshetett febr. 20-ára. *Podhrackynal:* „vig. nempe nona die Januarii" áll és ez lesz a helyes, bár Podhracky is *Hevenesi* után közölte a szöveget.

morbo correpti testamento legare, talesque Testamentarios, qui nobis utiles et commodi videbuntur, constituere voluerimus; prout de his omnibus literæ Suæ Imperatoriæ Majestatis clarius et lucidius sonant. Ad quas quidem Suæ Imperatoriæ Majestatis, tanquam Regis Bohemiæ et Marchionis Moraviæ benigni consensus literas, talem dispositionem ac testamentum facimus. Debitum respectum habentes fraterni affectus, quo Georgium Pazmany fratrem nostrum prosecuti sumus, atque in primis illud sedulo curantes, ut posteritas ipsius in Sancta Catholica Romana Religione perseveranter Deo famularetur, e patrio ac natali solo, aviticaque hæreditate bonorum dictum Georgium Pazmany evocaveramus ea spe, quod nos, ubi primum Deo visum fuerit, mediocria aliqua bona pro ipsius ac hæredum sustentatione procuraturi essemus. Quoniam vero diuturnæ calamitates publicæ facultatem hucusque eripuerunt, id, quod animo destinaveramus, perficiendi; atque interim dictus Georgius Pazmany, Deo disponente, vivere desiit: affectum hunc nostrum in filium ejus unicum Nicolaum Pazmany continuare volentes, Dominium Litencicz cum omnibus pertinentiis, literis emptionis specificatis, rebusque omnibus mobilibus ac œconomicis per nos ibidem procuratis, vigore testamentariæ hujus nostræ dispositionis, eidem Nicolao Pazmany legamus sub sequentibus conditionibus, limitationibus et cautelis:

Primo: Quod prædicta bona Litenschicz per nos empta, ac Nicolao Pazmany legata, nec ipse Nicolaus, nec ullus successorum, tenere ac possidere possit, nisi in S. Romanæ Fidei syncera professione manserit, ita, quod si quis successorum (quod Deus clementer avertat) a Fide Catholica recesserit, statim ac de facto, absque ullo juris strepitu, Dominium dictorum bonorum ipse amittat, et frater, qui primogenitum sequitur ætate, siquidem Catholicus fuerit, pro majori natu reputetur et in bonis succedat. Si vero degener ille a Catholica Fide, neminem habuerit; ex tunc bona Litencsicz ad eos devolvantur, ad quos in casu defectus masculorum devolvenda inferius declarabimus.

Secundo: Ut dictus Nicolaus Pazmany, ac ceteri hæredes per nos declarati, nec alienare, nec impignorare, nec assecurationibus, aut fidejussionibus obligare, nec alicujus interesse, aut census solutione onerare, vel quocunque alio modo gravare possint prædicta bona: sed perinde, ac si fidei commissa essent, integre ac libere ad posteros transmittere teneantur; et si secus fecerint, jus omne ac possessionem dictorum bonorum, ipso facto amittant, et absque aliquo juris strepitu eo devolvantur, quo in casu defectus masculorum devolvenda ordinamus.

Tertio: Bona hæc Litencsicz ad solos majores natu legitimos mascu-

lini sexus dicti Nicolai Pazmany hæredes pervenire volumus. Si tamen ipsum Nicolaum Pazmany immature, aut nulla prole mascula relicta decedere contingeret, succedat in Dominium bonorum Litencsicz Joannes Nameny, mutato nomine Nameny, et assumpto nomine Pazmany, conditionibus iisdem omnino, quibus Nicolao Pazmany bona illa per nos conferuntur. Quod si vero plures hæredes masculos, sive Nicolaus Pazmany, sive in casu nominato, Joannes Námény habuerint, major natu integra bona possideat, minorum tamen honestam, pro facultatum ratione, curam gerendo. Et majore sine hæredibus defuncto, ætatis ordine antiquior succedat. Statim autem, ac sexus masculinus defecerit, vel ultimus masculus Religionem ingressus, aut sacris ordinibus initiatus fuerit, prædicta bona Litencsicziana cum omni jure proprietatis devolvantur, ac de facto occupentur pro Alumnatu Clericorum Ungarorum. In quo nemo, nisi ex ditionibus Coronæ Hungariæ annexis, recipi possit, cum obligatione redeundi ad patriam, et juxta ordinationem Archi-Episcopi Strigoniensis, prout ei, vel Capitulo, si sedes Archi-Episcopatus vacaret, oportunum videtur, ita, ut Archi-Episcopus pro tempore existens, vel vacante sede, Capitulum Strigoniense, bona Dominii Litencsicz nec pro se retinere, nec in usus alios convertere, seu applicare possint, sed ad instar Collegii per nos Viennæ erecti, in Inclyto Marchionatu Moraviæ Alumnatus Clericorum erigatur, eique Dominium illud attribuatur et consignetur. Nullum aliud sibi jus Archi-Episcopus vel Capitulum reservando, quam attendendi et efficaciter curandi, ut effective fructus illius Dominii in alumnos majori, quo fieri poterit, numero erudiendos insumatur. Quod si vero prædictam applicationem Bonorum Litencsicz in casu defectus masculorum Archi-Episcopus vel Capitulum Strigoniense negligerent, Illustrissimum ac Reverendissimum Principem D. Episcopum Olomucensem, pro tempore existentem, instanter ac serio obtestamur, ut pro Dei gloria, ac Religionis promotione, dicti Alumnatus Clericorum Ungarorum erectionem cordi sibi sumat, ac Dei amore, authoritate sua perficiat.

Quarto: Si deficiente masculo, ex linea Nicolai Pazmany, vel in casu specificato, Joannis Nameny, filiæ innuptæ remanserint, in eo casu, per fidelem officialem, vel ab Archi-Episcopo, vel Capitulo Strigoniensi nominandum, vel in casu, quo si negligerent, a prænominato Illmo ac R^ssmo Principe Episcopo Olomucensi designandum, administrentur bona Litencsicz ita, ut proventus omnes filiæ, vel filiabus, si plures fuerint, æqualiter distribuantur, donec nuptui traditæ fuerint, ac demum, post emaritationem illarum, Alumnatui applicentur modo prædicto fructus illius Dominioli.

Tutores vero post nostram mortem, ac Curatores dicti Nicolai Pazmany constituimus R^ssmum^ D. Stephanum Sennyey de Kis-Sennye, Episcopum Vacziensem, Præpositum S. Stephani Protomartyris, Sacratissimæ Cæs. Regiæque Majestatis Consiliarium, ac per Ungariam Aulæ Cancellarium; rogando eundem, ut pro suo syncero et fraterno amore, quem constanter inter nos floruisse, optime novit, opem et protectionem suam non deneget. Deinde Spblem ac Mgfcum D. Nicolaum Forgách de Gemes, Equitem Auratum, præfatæ Sacr. Cæs. Regiæque Majestatis Cubicularium, ac Præsidii Levensis Supremum Capitaneum. Mgfcum item D. Blasium Apony de Nagy-Apony, Sac. Cæs. Regiæque Majestatis Tabulæ Regiæ Assessorem Baronem, ac Egregium Andream Ravasz; de quorum singulari benevolentia nihil dubito. Quoniam autem M^gfica^ Dna Margaretha Bakits de Lak, relicta vidua Mgfici quondam Melchioris Ballassa de Gyarmath, a tertio fere anno ætatis dicti Nicolai Pázmány educationem ipsius in se suscepit, ac summa cum molestia sua, sed et pari affectu ac diligentia, non secus, ac propriam sobolem, honestissime instruxit; eandem Dominam diligenter rogo, ut etiam post meam mortem hanc curam et affectum continuet. Ego quoque debitæ gratitudinis ergo, volo atque ordino, ut post meum decessum non solum personæ pueri cura dictæ D^næ^ relinquatur, sed et bonorum Dominii Litencsicz omnimoda administratio ipsius sit, quæ D^norum^ Tutorum auxilium imploret, ubi opus erit. Itaque proventus bonorum Litencsicz dicta D^na^ administrabit ita quidem, ut nihil ex bonis alienare vel impignorare possit; sed nec ad ullas rationes reddendas obstricta maneat. Atque etiamsi dictus Nicolaus Pazmany succreverit, nihilominus dictam D^nam^, tamquam matrem veneretur, nec administrationem bonorum adimere ipsi possit. Post mortem vero dictæ D^næ^, vel ipsemet Nicolaus Pazmany bona per se administret, si id ætas ferat; vel si per ætatem id non posset, dicti D^ni^ Tutores administrari faciant per idoneas personas.

Hæc est ultima ac testamentaria dispositio nostra. Hoc tamen superaddito ac excepto: Quod si nos hanc testamentariam dispositionem nostram in parte aliqua meliorare, vel ex ea aliquid demere, illudque cuipiam alteri legare vellemus, ac de iis pro majori testimonio sub nostro et duorum aliorum Nobilium sigillo literæ papyro confectæ emanarent, ejusdem sint roboris et vigoris, cujus præsens testamentaria dispositio nostra. In cujus rei majorem fidem et evidentius testimonium, nos prænominatus Petrus Pazmany Archi-Episcopus Strigoniensis hanc testamentariam dispositionem et ultimam voluntatem nostram, sigillo nostro propriæque manus subscriptione corroboravimus; et apud Illmum, perillustrem, M^gficos^ ac Generosos Dnos, Illmum

nempe D. D. Comitem Zdenko Sampack S. R. J. Comitem in Hodonyn, Sacratissimæ R^nor. (?) Imperatoriæ Ma^ttis Consiliarium Bellicum, Cubicularium et constitutum Capitaneum. Item perillustrem ac M^gfcum D. D. Maximilianum a Kaunicz L. B. ac hæreditarium D^num Hunnobrodensem; nec non M^gfcum D. D. Joannem a Rottal L. B. ac Dnum in Napajedla et Kuasiczac, hæreditarium Pocillatorem Ducatus Styriæ; M^gfcum item D. D. Gabrielem Sereny de Kis-Sereny L. B. ac D^num in Nova-Zveth et Banow; Generosos item Dnos, D. D. Benedictum Palasty de Kisreyova, D^num in Policza et Szlavienzin; et D. Ladislaum Bartodieyczky de eadem Bartodey et in Luhasoviz obtinuimus, qui ad instantiam nostram penes nostrum sigillum, sua sigilla huic testamentariæ dispositioni apposuerunt; *sine tamen damno ac præjudicio hæredum ac posteritatis eorundem.*

Actum Posonii, in Curia nostra Archi-Episcopali die 3. mensis Aprilis Anno Domini 1628.

Petrus Pazmany
Archi-Episcopus Strigoniensis.

(Hét pecsét helye.)

Joannes Törös
a Secretis.

Ezen végrendelet régi másolatát *Hevenesi* felvette az ő, a Budapesti Egyetemi Könyvtárban őrizett kéziratgyűjteményébe: Coll. Hev. LXX. köt., 397—404. l. Ugyanezen végrendeletnek egy 1666. évi hiteles másolata fennmaradt az esztergomi káptalan hiteles levéltárában: Caps. 68., fasc. 12., nr. 9. alatt. Fenti közlés *Hevenesi* nyomán történik. Közölte már e szöveget *Podhracky:* Pázmány P. élete, 94—97 l.

464.

1628. ÁPRILIS 4.

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Bethlen állítólagos háborús szándékairól Bécsbe eljutott híreket alaptalanoknak mondja egy szemtanú jelentése alapján. Eperjes megerősítését és oda kapitánynak kirendelését már maga is 1622 óta ismételten sürgette, ma is helyesli, de tekintettel a háborút és a német hadsereg közeli bevonulását rebesgető közhiedelemre, az intézkedés végrehajtását őszig elhalasztani javasolja.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Majestas, D^ne D^ne Clementissime.

Etsi ad benignas literas Majestatis Vestræ Sacratissimæ 7. Martii ad me datas tenuem meam opinionem fideliter perscripseram, circa rumores de motibus Principis Betlenii passim sparsos, quia tamen iteratæ literæ Majestatis Vestræ hesterna die ad me perlatæ sunt, datæ 22. Martii, quibus de eadem re ac simul de præsidio Eperjesinum introducendo, opinionem meam clementer rescire desiderat, iterato demisse Majestati Vestræ sequentia perscribenda censui.

Circa motus Betlemii sciat Majestas Vestra Clementissima nulla hucusque probabilia indicia apparere. Cognatorum meorum proprius servitor ad me missus ante sex dies huc pervenit, qui post Dominicam primam Quadragesimæ Alba Julia discessit ac Principem ibi reliquit. Is fideliter ac juramento mediante refert, nulla illic indicia ullius novi motus apparere; quin imo cum ordinario exiguo equitatui, quem Princeps alere solet, permulti vagabundi se admiscuissent, ad instantiam Comitatuum Betlemius lustrari fecit milites stipendiarios, ac imminuto magna in parte eorum numero, ita per Comitatus distribuisse, ne ulla commoditas sit vagabundis sese adjungendi ad oppressionem plebis.

Itaque quid in futurum facturus sit Betlenius, etsi nesciam, in præsenti tamen nullos ab illo fieri apparatus pro indubitato habeo. Sed solum popularis rumor famam ex una parte adventantis Betlemii, ex altera parte Germanorum irrumpere volentium auxerat; quæ tamen ipsa fama jam deferbuit.

Si quid in posterum intellexero auribus Majestatis Vestræ dignum, pro sincera mea fidelitate non intermittam demisse Majestati Vestræ perscribere.

De præsidio Eperjesinium (sic!) introducendo clementer Majestas Vestra meminisse potest, ab anno 22. non semel me demisse suggessisse, et ad authoritatem Majestatis Vestræ, et ad Regni quietem, et ad Ungariæ Superioris securitatem, et ad recuperationem Comitatuum, ad tempus Betlemio concessorum, summe necessarium esse, ut præsidium illic firmum habeatur, quemadmodum tempore Ferdinandi primi felicis memoriæ habebatur, cum Joannes Scepusius Cassoviam obtineret. Nunc id ipsum sentio, ac omnino locum illum præsidio muniendum, et aliquo Capitaneo constituto assecurandum existimo; cæterum, an hoc tempore possit vel debeat præsidium introduci, vehementer dubito. Debebat enim, vel autumno præcedenti, vel hiemali tempore, submitti præsidium. Hoc tempore, si vel Germanorum militum adventus, qui jam populos terruit, cognoscatur, vel severitas aliqua adhibeatur, vereor ne plus incommodi adferat conatus iste, quam utilitatis. Imo, timeri non immerito potest, ne aperti belli occasionem præbeat. Itaque, siquidem res hucusque dilata est, existimo differendam præsidii introductionem usque ad autumnum subsequentem. Interim dispositiones fiant et competentes resolutiones, ut peragi tandem introductio possit.

Et hæc sunt, Clementissime Cæsar, quæ demisse Majestati Vestræ perscribere volui secundum meum tenuem sensum. Majestas tamen Vestra, quæ pluribus oculis in Rempublicam vigilat, ac multo plures, quam ego, rerum combinationes perspectas habet, pro sua sapientia,

quod utilissimum videbitur, statuere dignetur. Deum in cujus manu corda Regum sunt, suppliciter rogo, ut conatus omnes ac consilia Majestatis Vestræ dirigat felicissime.

Posonii 4. Aprilis. 1628.

Ezen levélnek eredeti fogalmazványa fennmaradt a Nemzeti Múzeum kéziratainak törzsállományában; e fogalmazvány Pázmány kezeírása

Fenti levélnek későbbi kori (Pray-) másolata fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény XXXII. köt., 221[a]—222[a] lapokon.

Közölték már e szöveget. *Pray-Miller* (G. Bethlen Principatus II. k., 168—171. l.) és *Miller* (Epistolæ P. P. I. k., 214—217. l.) Fenti közlés az eredeti fogalmazvány alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora II. k., 301. l., P. P. élete (Tört. Életr.) 174 l.

465.

1628. ÁPRILIS 4.

POZSONY.

Pázmány az érseksége alá tartozó és az (április 2-ikára) értekezletre egybehívott prælátusok elé terjeszti a pozsonyi értekezlet tárgyalasi pontjait.

Propositio Posonii facta 4. Aprilis, 1628.

Cum post tot ac tam diuturnas patriæ calamitates Clerique oppressiones, nimis multa quotidie animo nostro obversantur animarum detrimenta ac Ecclesiastici quoque status incommoda ac disciplinæ laxitas; neque tamen ob hos continuatos per decennium bellicos motus, Synodo celebrandæ spatium sit concessum: volumus cum Reverendissimis ac admodum R[ndis] DD. VV. de Archi-Episcopali, ac Reverendissimorum Suffraganeorum diœcesibus adjuvandis, consilia communicare, et invocato primum Sancti Spiritus auxilio, collatisque opinionibus singulorum, ad Dei gloriam et Ecclesiæ emolumentum, salutaria consilia capere. Et quamvis juxta perscriptum nostrum, Vestras quoque Reverendissimas et Admodum RR. D[nationes] collegisse non dubitamus, quæ in commune proponant; Nos quoque tamen hæc subsequentia puncta idcirco communicanda voluimus, ut quod consultissimum videbitur, id omnium votis roboratum, firmius ac efficacius observetur.

I. Igitur, ne forte grassetur gravissimum scandalum Sacerdotum concubinariorum; quid et quo ordine debeat fieri, ut tanto malo obviam eatur.

II. Quomodo Archidiaconi dirigendi, ut visitationes non pro forma et censu cathedratico exigendo peragant, sed inserviant, reforment, erudiant populum et Parochos,

III. Parochi sua sponte, cum volunt, locum mutant: ex una Diocesi in aliam eunt, contra Canones et decreta Ecclesiæ: quid statuendum et observandum, ne id deinceps fiat?

IV. Quomodo Parochi contineri possint, ne ad opimiores extra Regnum Parochias eant?

V. Inopiæ Plebanorum quomodo succurri possit ac debeat?

VI. Alumnos pro Clericatu ut quisque alat in studiis, quomodo limitandum? et qui non alunt, quomodo cogendi?

VII. Transylvania conqueritur, sicut et Ungaria superior, quod nullus ibi Episcopus. Ita nec confirmatio nec ordinatio administrari potest. Imo vasa sacra et alia deficiunt. Et Clero quoque necessaria esset Prælati alicujus ibi præsentia et residentia.

VIII. Romæ negliguntur res nostræ: Episcoporum expeditiones tarde fiunt; antea quoque communi sumptu Romæ unus intertentus: nunc quoque id fiat. Et limitetur, quid quisque per annum contribuat. In confirmationibus et taxis Episcoporum, ac aliis difficultates sunt; per neglectum, abusus timendus. Quid ergo in his agendum?

IX. Pluralitas beneficiorum residentiam requirentium stricto jure prohibita est. Quomodo præcaveatur, ne in ea re erretur?

X. Ubi beneficiatæ Domus et Altariæ sunt, ibi interdum non serviunt beneficiati. Quomodo et hic[1] medendum? et ne vineas ac cætera desolari patiantur, obviandum?

XI. Archivum Ecclesiasticum haberi deberet, in quo asservarentur omnium beneficiorum et officiorum commoda, proventus, pagi et decimæ. Nam cum libri pereant, sæpe ingens inde sentit detrimentum Ecclesia. Videatur ergo, ubi, per quos, quomodo perfici debeat: et qualiter quisque teneatur consignationem mittere ad custodes archivi. In eo autem archivo consignari debet status Ecclesiarum, tam quoad spiritualia, quam temporalia: urbaria, statuta, Parochiæ etc. Ex Camera quoque suæ Majestatis peti posset subsidium.

XII. Si qui oppignorarent bona Ecclesiastica, quomodo cum iis procedendum? an privari debeant de facto, vel sequestrari, donec redimantur?

XIII. An sint aliquæ graves causæ, ob quas inter has patriæ fluctuantis tempestates, Synodus provincialis celebrari debeat? Quando autem, et ubi celebrari conveniat?

Ezen iratnak szövegét a forrás megnevezése nélkül közölte *Péterffy,* Sacra Concilia II. köt., 228—229. l. Fenti közlés Péterffy nyomán történik. Közölte még e szöveget (Péterffy után) *Katona,* Hist. crit. XXXI. köt., 317—319. l.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora II. köt. 308. l.

[1] Hihetőleg íráshiba (Péterffy-nél), e helyett: „huic".

466.

1628. ÁPRILIS 8.

POZSONY.

Nyilt parancs az 1628. április 2-án megnyilt főpapi tanácskozmány határozatairól az esztergomi egyházmegye prælatusaihoz és káptalanjaihoz.

Edictum patens Illustrissimi Archi-Episcopi Strigoniensis, de punctis in Conventu Ecclesiastico Posonii conclusis.

Nos Petrus Pazmany etc. Universis et singulis Reverendissimis et Admodum Reverendis Prælatis et Capitulis Diœcesi nostræ Strigoniensi subjectis, Dominis et Fratribus in Christo nobis dilectissimis, Salutem in Domino sempiternam.

Noverint DD. VV. Reverendissimæ et Admodum Reverendæ, quod nobis die Dominica Lætare proxime præterita, aliisque immediate subsequentibus diebus ad id aptis et sufficientibus, hic Posonii in Aula nostra Archi-Episcopali, una cum nonnullis Reverendissimis Dominis Prælatis et Capitulorum Ablegatis, simul existentibus et constitutis, atque invocato prius Spiritus Sancti auxilio, quæ ad juvandas modernas Ecclesiæ in hoc Regno militantis necessitates, Ecclesiasticorumque reformationem oportuna essent, una consultantibus, hæc, quæ sequuntur, occurrisse media et remedia.

I. Ut Statuta Sacræ Synodi Tyrnaviensis per Illustrissimum quondam Dominum Franciscum Forgách Cardinalem Prædecessorem nostrum, piæ recordationis, indicta et celebrata,[1] in quantum eadem inexecuta esse dignoscuntur, ad accuratissimam praxim revocentur.

II. Licet eadem Synodus, non præterierit ea, quæ ad tollendas abominationes concubinariorum sacerdotum facere videbantur; quia tamen comperiuntur plerique nunc etiam ejusmodi obnoxii esse enori mitatibus, pernecessarium est, ut Archidiaconi vel alii, quibus visitandcura incumbit, statim post peracta festa Paschalia, omnes Parochos sibi subjectos, ad unum vel plura loca, hac solummodo de causa, convocent, convocatisque periculum, in quo tales concubinarii continue versantur, serio et graviter exaggerent, ac proinde hortentur, ut dimissis concubinis continentiam colant; additis minis, nisi concubinis et incontinentiæ vale perpetuum dicant. Iis vero, qui forte (quod absit) inposterum ducere, vel ducentes copulare præsumpserint, perpetuos carceres certo polliceantur; deinde hanc eandem visitandi et commonendi ratio-

[1] Mindenesetre íráshiba; helyesen így volna: „indictæ et celebratæ".

nem Archidiaconi quotannis renovent: Parochos admonendo, ut si quempiam vicinorum Parochorum contrariæ intentionis esse subolfecerint, sibi vel Vice-Archidiaconis e vestigio aperiant, ut sic malo imminenti in herba occurri possit. Porro eodem contextu convocatis primoribus et senioribus Parochianorum, inculcabit diligenter Archidiaconus: neque concubinas, sacerdotum uxores, neque liberos ex concubinato generatos, legitimos esse, sed illas quidam infames et inhonestas, hos vero spurios esse; ac proinde optime facturos Parochianos, si nullam e suis vicinis fœminis Parocho adjungi sinant, honori suo et ipsarum consulentes. Postremo inducendi erunt D. Terrestres, ut subditi[1] ipsorum, qui talibus sacrilegis nuptiis conciliandis quocunque modo cooperati fuisse comperientur, tam in personis, quam rebus severe punire non intermittant. Huc pertinet, ut si qui alii sacerdotes, cujuscunque gradus et condicionis, in materia incontinentiæ, sive per suspectarum personarum intertentionem, sive conversationem deliquisse deprehendentur, per suos superiores corrigantur, et ad talium personarum vel conversationis dimissionem omnimode compellantur. Ad hæc, præter prætactum visitandi modum, meminerint Archidiaconi sese Dominis Prælatis oculorum vice esse, propriumque esse, visitationes Parochorum et Parochiarum sibi subjacentium, non convivandi et censum cathedraticum exigendi causa, sed potissimum gratia instructionis, reformationis et eruditionis Parochi et plebis frequentare. Dabunt igitur operam, ut maxime Parochos ad exemplarem vitam ducendam (quæ plerumque majoris energiæ esse solet, quam doctrina) hortentur; singulariter vero attendant, ut Parochi notitiam habeant formæ Sacramentorum, breviarii recitandi celebrandæque missæ: in quo si quos minus dextere versatos esse animadverterint, in unum locum convocatos instruent, tam per se, quam per Vice-Archidiaconum, quem ut sufficienter doctum nancisci possint, laborent. Utile etiam fuerit (sic!), ut tam Domini Vicarii, quam Archidiaconi et Vice-Archidiaconi, Parochos quandoque ex improviso visitent, quo sic et ipsi tanto timoratius sese gerere assuescant.

III. Archidiaconi nomine Prælatorum serio ac severe denuntient Parochis, non licere ipsis, etiam expleto in aliqua Parochia anno, ex una Parochia, vel etiam Diœcesi in aliam migrare, nisi obtenta licentia migrandi ab Ordinario vel ejus Vicario aut Archidiacono. Cautum enim esse, ne ab ullo Prælato admittantur, si absque licentia migraverint.

IV. Ad Parochos ab ea, quæ passim invaluit, commigratione arcendos, statuitur: ut Vicarii omnium Sacerdotum deinceps ordinando-

[1] Íráshiba (Péterffynél is), e helyett: „subditos“.

rum literas formatas apud se retineant, neque eas ipsis assignent, antequam Prælatus in aliam Diœcesim migrandi facultatem eis indulserit. Cavebunt et Capitula aliique Sacerdotes, ne in hoc genere decipiantur, testimoniales super sacerdotio cuiquam elargiendo. Hoc loco occurrunt ii[1], quibus D^ni^ Prælati, ob penuriam Sacerdotum licentiam dare consueverunt prælegendi populo verbum Dei et preces. Censemus itaque talium licentiam, a modo imposterum, specialibus literis superinde conficiendis, ad unum vel duos annos restringendam esse; intra quos, si se præstiterint diligentes, licentia poterit extendi ad alios totidem annos. Ita tamen, ut semper exprimatur, quid et quantum in ministerio Ecclesiastico exercere possint.

V. Ad visitatorem pertinet et id, ut abalienata Ecclesiarum bona pro virili investiget ac recuperet Archidiaconus, etiam implorata Prælati authoritate.

VI. Certum est, Ecclesiam militantem nullis magis, quam vivis inniti columnis et lapidibus, eosque non aliunde erui, quam ex promptuario et officina scholarum. Oportet itaque, ut quilibet Dominorum Prælatorum, majorum pariter et minorum, pro sua quisque pietate et potestate, manus tam pio operi admoveat. Et juxta decreta SS. Concilii Tridentini, alumnos sacris initiandos sustentent. Et omnino consultum videretur, si quisque Canonicorum decimam proventuum in hunc usum ad certos annos, donec ministrorum numerus multiplicaretur, conferret sicque capitulariter aliquos alumnos educarent; in quo opere, si quos segniores viderint superiores, ex præscripto ejusdem Concilii Tridentini efficaciter inducant, ad tam salutare opus peragendum.

VII. Deplorandus est Status Transylvaniæ et Superioris Hungariæ, ob remotiorem ab iis Ordinariorum residentiam. Monentur itaque iidem Domini Ordinarii, ut memores officii sui, oviculis sibi commissis providere non intermittant.

VIII. Ad Prælatorum, et alia hujus patriæ negotia, in Curia Romana promovenda, omnino necessarium esse videbitur, ut ad instar priorum temporum, certus Agens, ibidem residens, conducatur, qui præter taxam literarum expediendarum, res nostras suis sumptibus procuret. In eum igitur finem, si Præpositura Sáagiensis vacaverit, a Sacratissima Cæsarea Regiaque Majestate obtineri debebit.

IX. Pluralitatem beneficiorum stricto jure prohibitam, Domini Ordinarii, eorum collatores, ad normam a sacris Canonibus præscriptam, tollant.

X. Beneficiatæ Domus et Altariæ, præsertim Sopronii, considerandæ sunt, quænam illarum sunt curatæ: et curatarum quidem pos-

[1] *Péterffy* és *Miller* az „ii" szó helyett „licentiati"-t írnak.

sessores ad residentiam vel resignationem compellendi. Reliquarum vero possessores (siquidem proventus ad residentiam continuandam sufficientes non habeant) cogendi, ut plures vel pauciores eorum, pro quantitate redituum, Sacerdotes, onera eorundem portantes habeant, extra numerum in eadem Civitate residentium Sacerdotum.

XI. Quia Clerus maxime sane suo damno experitur pauca admodum de finibus,[1] bonis et privilegiis Episcopatuum, Capitulorum, et beneficiorum in hoc Regno fundatorum, exstare documenta: ad perpetuum itaque de præmissis vestigium relinquendum decernitur, ut intra recursum anni novi proxime secuturi, quilibet Dominorum Prælatorum Majorum et Minorum, Capitula item et beneficiati, præmissa diligenti literarum perlustratione et inquisitione, consultis item conservatoriis Cameræ Posoniensis et Cassoviensis, de omnibus et singulis præmissis acuratum compilent urbarium, per nos quamprimum in loco omnium tutissimo, in publicum archivum reponendum.

XII. Ad coërcendam nonnullorum Beneficiatorum profusionem, qui bona suorum beneficiorum impignorare non verentur, placet, ut tales sequestratione beneficiorum puniantur.

XIII. Instandum erit nomine totius Cleri Hungariæ apud Suam Majestatem, ut reformationem[2] in Austria inchoatam, in Dominia quoque Hungarica ad Austriam possessa,[3] extendere dignetur. Idque eo magis, quod absque ulla offensa Statuum et statutorum Regni[4] fieri posse videatur.

Ut igitur hæc salubria statuta et ad notitiam singulorum nostræ Diœcesis Prælatorum ac Capitulorum, cæterorumque, quorum interest, perveniant, in forma patenti publicanda voluimus. Serio ac paterne monentes Reverendissimos Dominos Prælatos; Archidiaconis vero et cæteris, quorum interest, etiam stricte præcipiendo, ut in executione prædictorum diligentiam summam adhibeant. Quibus omnibus paternam benedictionem impertientes, uberem a Deo gratiam ad sui muneris functionem precamur.

Datum Posonii in Aula nostra Archi-Episcopali 8. Aprilis 1628.

[1] *Peterffy* és *Miller* „finibus“ helyett „juribus“-t ír.

[2] Ezen „reformatio“ alatt kétségtelenül a „ius reformandi“ és jelen esetben az ellenreformaczio értendő, a „cuius regio, illius religio“ elvnek alkalmazása kath. fejedelmek által az ő országaikban lakó akatholikusok ellenében. Ezt II Ferdinánd, mind itt írja Pázmány, sikeresen hajtotta végre az osztrák örökös tartományokban

[3] *Peterffy* és *Miller* a „possessa“ szó után még ezt írják „ut Kőszeg etc.“

[4] A bécsi békével a „ius reformandi“ valóban nem ellenkezik, sőt az akkori felfogás szerint épen ez a kétélű vallásszabadsag volt megadva az ország rendeinek, és még nem az általános, individuális vallásszabadság. A templomok és plebánialakok felett a földesuraknak rendelkezhettek a bécsi béke után is Ennek bizonysága az alábbi 1628. április 14. levél (Bornemisza J.-hoz).

Ezen nyilt parancsnak egykorú másolata, mely azonban nem Pázmány kezeírása, fennmaradt az esztergomi prímási egyházi levéltárban: fasc. 22., nr. 176. Közölték már e szöveget *Péterffy* (S. Conc. II. 229—232. l.), Katona (Hist. crit. XXXI. 320—326.) és *Miller* (Epistolæ P. Pázmány I. 220—227. l.). Fenti közlés a kézirat után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 308—309. l.

467.

1628. ÁPRILIS 14. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Pázmány beszámol özv. Battyány Ferencznével való tárgyalásairól, Szent-Gotthardnak a zálogból való kiváltása ügyében. Elutasítandónak véli az özvegynek a zálogösszeg megnövesztésére nézve tett ajánlatát. Javasolja mégis a királynak, hogy 2—3 héttel, ő Felsége visszaérkezéséig, halasztassa el a kiváltás idejét és kéri erről a kamarát is értesíteni. Ő Felsége visszaérkeztekor ő is Bécsbe fog jönni és ezen ügyről elő fogja adni véleményét.

Sacratissima Ma^{ttas} Cæsarea.

Hesterna die D^{nus} Comes Palatinus hac transeundo multa mecum locutus est in negotio S. Gotthardi, sicut etiam ipsamet D. Mag^{ca} Bottyaniana. Et quamvis non contemnendam Summam pecuniæ offerre videatur, ut retinere bona S. Gotthardi possint hæredes D. Bottyani, ego tamen id quod res est syncere illis aperui, Ma^{ttem} V^{ram} nec posse bona conscientia neque etiam velle ullam pecuniariam auctionem acceptare.

Deinde: Mag^{ca} d^{na} Bottyaniana Jus patronatus prætendit. Ad quod ego respondi, Ma^{ttem} V^{ram} Justitiæ amantissimum Principem, nihil contra Justiciam acturam. Cæterum non obstante literarum productarum tenore, mihi videri, quod Ma^{ttas} V^{ra} legitime de illo Beneficio disponere possit, ob multas et graves rationes. Nihilominus etiam, si Juris ordine Jus patronatus mag^{cæ} d^{næ} Bottyanianæ declararetur, tamen Majestatem Vestram pro sua in Deum pietate redemptionem hanc peragere velle, ut hoc modo status Ecclesiasticus sensim in Ungaria reparetur. Modo autem nihil aliud velle Matt. V^{ram}, quam ut juxta Reversales, bona illa post depositionem Summæ Inscriptionalis in manus Ma^{ttis} V^{ræ} consignentur.

Quia tamen D. Mag. Bottyaniana, sicut et dominus Palatinus magnopere cupiunt, ut usque ad adventum Ma^{ttis} V^{ræ} depositio Summæ

pecuniariæ differatur, mihi quoque pro tenui mea opinione probaretur, si Ma^{ttas} V^{ra} ad requisitionem dictæ D. Mag^{cæ} Bottyanianæ clementer assentiretur, ut si forte Ma^{ttas} V^{ra} usque ad diem jam præfixum pro recipienda Summa Inscriptionali Viennæ non fuerit, absque ullo præjudicio modernæ Certificationis, duabus tribusve hebdomadis ulterius protrahi terminus depositionis (sic!), ut scilicet interim, etiam si forte Ma^{ttas} V^{a} absens fuerit, requirere possit d. Bottyaniana Ma^{ttem} V^{ram}. Quod si autem intra illas duas tresve hebdomadas Ma^{ttas} V^{ra} aliud non ordinaret, Camera Ma^{ttis} V^{æ} absque ulla dilatione vigore primæ Certificationis et pecuniam deponere et bonorum occupationem maturare teneatur.

Et hanc benignam Ma^{ttis} V^{æ} voluntatem ad instantiam D. Bottyanianæ factam Cameræ Ungaricæ clementer ac serio intimare dignetur. Postquam Ma^{ttas} V^{a} Sacratissima Deo propitio Viennam pervenerit, ego quoque pro debita mea syncera veneratione Ma^{tti} V^{æ} felicem adventum gratulaturus Viennam ibo ac de hoc toto negocio demissam meam opinionem Ma^{tti} V^{æ} humillime declarabo. Deum interim etc.

Posonii 14. Aprilis 1628.

Ezen levélszöveg fogalmazványa, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt az alsóausztriai Heiligen-Kreuz cziszterczita apátság levéltárában: Rubrik 47. (St. Gotthard) Fasc. XXVI., Nr. 19. Fenti közlés e fogalmazvány után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. kötet, 231. l. Lásd Pázmánynak fenti: 1627. nyarán, 1627. október 7-én és november elején és alább: 1628. május 7-én, 17-én a Szent-Gotthard-ügyben írt leveleit.

468.

1628. ÁPRILIS 14. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Bornemisza Jánoshoz.

Kérdőre vonja Bornemisszát: igaz-e, hogy ő Somogyi község túlnyomólag katholikusokból álló népét akadályozza abban, hogy a templomot és parochiát az ország törvényei értelmében visszafoglalják. Ha ez igaz, az erdélyi fejedelemnél fog panaszt tenni, ki már egyszer igazságot tett a somogyi-i katholikusoknak.

Generose Domine, Amice honorande.

Isten kegyelmedet áldja meg minden kivánta jókkal.

Az mi Somogyi[1] nevü falunkban tudja jól kegyelmed, hogy az háboru előtt mindenkor catholicus pap volt, és a községnek is nagyobb

[1] Pázmány: „Somogi"-t ír.

része catholica Romai valláson volt, sőt most is azon vagyon. Noha ennihány Calvinista is vagyon közöttök. Tudja jól azt is kegyelmed, hogy vigore pacificationis et publicarum Regni constitutionum ac libertatis Religionis, az mely Templomokat és Parochiákat elfoglaltak volt az háborúkban, azokat vissza kellett volna adni. Sőt ő felsége az Erdéli fejedelem akaratjából, az Somodi (sic!) templomot és Parochiát is visszaadták volt, noha az után ismét reoccupálták. Most is az ott való szegény emberek buczut adtak az Calvinista Prédikátornak, és kivánták mind a Templomot s mind az Parochiát. De kegyelmed behivatván az polgárokat, úgy értjük, hogy erős fenitéssel paranczolta nekik, hogy el legyenek annélkül, ki ha úgy vagyon, nem tagadhatjuk, hogy ezt kegyelmedtül nem vártuk volna. Mert ez nilván az pacificatioval ellenkezik, mellyet az mi kegyelmes urunk részérül igyekezünk minnyájan igazán megtartani.

Nem akarván azért semmi dologban fondamentom nélkül az Erdéli fejedelmet ő felségét megtalálni, ez levelünk által akarók kegyelmedtül érteni, ha az dolog igy vagyon-e vagy nem, hogy tudjunk mi is annak utánna dolgainkban procedálnunk. És ha kegyelmed levelünkre választ nem irna, által értjük rajta, hogy igaz, a mit a hir fülünkben hozott. Ha pedig az dolog külömben vagyon, azt jó szűvel és szeretettel értjük az kegyelmed leveléből, mivel mi kegyelmedhez mindenkor barátságos jó indulattal voltunk és ha kegyelmed teszi, lenni is akarunk.

Ezzel stb.

Tirnaviæ 14. Aprilis 1628.

Kivül:

1628. Paria literarum ad Joan. Bornemisza in negotio Templi Somogiensis datarum.

Ezen levélnek Pázmány által sajátkezűleg irt fogalmazványa fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Collectio Prayana XX. köt., 5. darab. Fenti közlés ezen fogalmazvány alapján történik.

469.

1628. ÁPRILIS 27. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

A pozsonyi m. kir. kamarához.

Kéri a kamarát, hogy amit vele már közölt, t. i., hogy Pozsony város előljáróságának választásánál a katholikusokat ismét kijátszották és a királlyal gúnyt űztek, tudassa az uralkodóval is.

Spectabilis ac Mag^ce^, necnon Generosi D. et Amici observandissimi. Salute ac servitiorum commendatione præmissa.

Literæ Dominationum Vestrarum die 25. currentis mensis Posonii exaratæ, recte dum in procinctu essem versus Thermas Stubnenses, hodie mane sunt mihi allatæ. Et licet antea quoque audiveram processum Civitatis Posoniensis in eligendo Magistratu, ex literis tamen DD. V^rarum^ reliquas circumstantias in particulari clarius ac distinctius intellexi. Unde facile quivis coniicere potest, bonos illos viros non solum benigno Suæ Ma^tti^ mandato non satisfecisse, verum etiam totam illam Electionem in vilipendium Mandati Suæ Ma^ttis^ et ludibrium Religionis Catholicæ celebratam esse.[1]

Merito igitur Sp. Mag. ac G^rosæ^ DD. V^ræ^ Suam Ma^ttem^ de processu istius negotii quantocius informabunt. Et licet Sua Imperatoria Ma^ttas^ forte jam in itinere constituta similia negotia tractare non possit, ubi tamen Viennam appulerit, non dubito Suam Ma^ttem^ rem, pro innata sua clementia, cordi sibi sumpturam. Interim vero ego quoque indignum hoc factum diligentius ponderando, quicquid optimum mihi videbitur, communicare cum D^nationibus^ Vestris non intermittam.

De reliquo D^nes^ Vestras feliciter valere ex animo desidero.

Tirnaviæ 27. Aprilis 1628.

Spl. Mag. necnon G^sarum^ DD. VV. Amicus ad serviendum addictissimus

Archi-Ep. Strig. m. p.

Kívül:

Sp^li^ ac Mag^co^, necnon G^rosis^ dominis N. N. Sacræ Cæsareæ Regiæque Ma^ttis^ Inclytæ Cameræ Hungaricæ Posoniensis Præfecto et Consiliariis etc. Dominis et Amicis observandissimis.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely (a külső címiratot kivéve) egész terjedelmében Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: Kincstári osztály, „Eccles. Irregestrata, fasc. 83. Religionaria". Fenti közlés az eredeti alapján történik.

[1] Ez utalás arra, hogy 1628. évben a pozsonyiak ismét csupán lutheránusokat választottak be a városi főtisztségekre, a tanács tagjai közé pedig 2 katholikust választottak ugyan, de szándékosan két tanulatlan és kisműveltségű egyént szemeltek ki, mellőzve az alkalmas katholikus polgárokat.

470.

1628. ÁPRILIS 30. *Kiadatlan.*

TÚRÓCZ.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

A Pázmáneumból megszökött Rakovszky Gáspár ügyében, kit időközben a heiligenkreuz-i cziszterczita apát felvett zárdájába, helyesli véleményét. A Pázmáneumba küldendő ifjak felvételi vizsgálatát Hmirára és a nagyszombati jezsuitákra bízza, hogy mire ő (az érsek) visszajön Túróczból, addig a felküldhető növendékek iránt tájékozva legyen.

Reverende in Christo Pater.

Pax Christi.

Redditæ sunt nobis literæ R^tiæ^ Vestræ. Gratum et nobis exstitisset, si V^ra^ R^tia^ de iis rebus, quas nobis scribit, Tyrnaviæ, oretenus conferre potuisset. Placet nobis opinio R^tiæ^ Vestræ de fugitivo illo adolescente, ut iterum reducatur. Debebit V^ra^ R^tia^ nomen illius (cujus jam obliti sumus) denuo perscribere, sicut et Abbatis Monasterii, ad quod confugit. Literas ad D. Abbatem scriptas volanter transmittimus hisce nostris inclusas, ut R^tia^ V^ra^ perlegere, perlectas et obsignatas eidem consignare possit.

Intelligimus alterius quoque jam Sacerdotio initiati callidam machinationem. Cujus ut R^tia^ V^ra^ usque ad reditum nostrum diligenter habeat curam, necesse est. Ubi Imperator redierit, dubium non est, quin et nos ad Suam Ma^ttem^ Viennam proficisci debeamus.

De reliquis ad Alumnatum promovendis optime facit R^tia^ V^ra^, si mutua cum Patribus intelligentia habita, jam Tyrnaviæ existens eosdem examinaverit, ut post reditum nostrum, absque ulteriori cunctatione, quinam isthuc expediri debeant, scire possimus.

Cætera coram tractari poterunt commodius.

His R^tia^ V^ra^ valeat in D^no^ feliciter.

Datum Turocii ultima April. 1628.

R^tiæ^ V^ræ^ Addictissimus in Christo

Archi-Eps Strigoniensis m. p.

Kivül:

Reverendo in Ch^to^ Patri Joanni Hmiræ Societ^tis^ Jesu Sacerdoti ac Alumnatus n^ri^ Viennensis Regenti, Patri nobis obser. Viennæ.

Ezen levél eredetije, melyen csak az aláírás („Arch.-E. Strig.“) és külső czímirat Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjt. XXXIII. kötet, 22^a^ lap. Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 136—138 l.

471.

1628. MÁJUS 7. *Kiadatlan.*

STUBNYA.

A pozsonyi kamarához.

Értesíti a kamarát, mily módon kívánja a szentgotthárdi apátság elzálogosított jószágainak kiváltására szolgáló 20.000 forintnyi pénzt a pozsonyi kamarának, Batthyáninéhoz, mint zálogtulajdonosnőhöz, való juttatás végett lefizetni.

Spectabilis ac Magnifice, Generosi ac Egregii D. Amici observandissimi.

Salute ac serviciorum commendatione præmissa. Literas Dnationum V^rarum^ hodie accepi, ad quas ordine ita respondeo.

Primo. Si nihil a Sua Majestate Cæsarea contrarium fuerit ordinatum, omnino progrediendum est, in negotio Certificationis Abbatiæ S. Gotthardi ad 25. Maji, atque ideo circa Vigesimum præsentis Mensis, pecunia Posonii per me deponetur, ut illinc moveri possit. Ego quidem ad instantissimam D. Palatini potissimum sollicitationem, deinde etiam ad preces D. Bottyanianæ, scripseram Suæ Majestati Sacratissimæ, ut certis conditionibus duarum vel trium hebdomadarum dilationem concedere dignaretur D. Bottyanianæ, donec Ma^ttem^ Suam Viennæ me quoque præsente informare posset. Atque mearum literarum ad Suam Majestatem datarum Copiam Vestris D^nationibus^ communicaveram. Cæterum, si interim M^ttas^ Sua, nihil de hac dilatione Vestris D^nationibus^ significaverit, pergendum est juxta Certificationem jam factam punctualiter. Quod si vero Ma^ttas^ Sua eam duarum vel trium Septimanarum dilationem D. Bottyanianæ concesserit, supplicavi Majestati Suæ (atque ita futurum confido), ne prior Certificatio irrita sit, sed vigore ejusdem, post elapsum illud spatium temporis, redemptio procedat.

Secundo. Quandoquidem Majestas Sua redemptionem hanc Abbatiæ perficit suo nomine, quemadmodum a Prædecessoribus Suæ Majestatis oppignorata Abbatia fuit, et nullius alterius nomen nisi Suæ Majestatis hac in re interveniat, idcirco Abbatiam S. Gotthardi (juxta benignum Suæ Majestatis Mandatum ad V^ras^ D^nationes^ jampridem directum) ad rationes Suæ Majestatis rehaberi (et)[1] occupari debebit, adeoque nomine Suæ Majestatis relinqui illic aliquem Administratorem necesse erit, usque ad ulteriorem Suæ Majestatis benignam Resolutionem.

Cum itaque nihil aliud in hac tota actione ego habeam de præsenti, quam ut Viginti millia florenorum Vestris D^nationibus^ repræsentem,

[1] Kitépett hely.

ego quod mei muneris est faciam. Per quos, qua securitate, qua Comitiva,[1] quave ratione pecunia deferri, præsentari ac bona recuperari debeant, id ego totum prudenti Dnationum Vrarum judicio relinquo. Comitivam tamen ex Præsidio aliquo Suæ Majestatis omnino adhibendam, pro deferenda pecunia, censeo. An vero aliquis Prothonotarius mitti nunc debeat, consideratione dignum existimo. Nam non arbitror, permissum ipsi iri, ut Judicium illic celebret, et mandato D. Palatini facile ipsius authoritas restringetur. Existimarem itaque insistendum esse Certificationi, ut juxta Reversales, tempore Inscriptionis datas, Suæ Majestati consignanda bona petantur per aliquem ex consiliariis Cameræ Suæ Majestatis. Et diligenter deliberandum, ubinam pecunia deponenda foret, si eam D. Bottyaniana non reciperet. An non consultum sit, apud D. Palatinum in Kis Marton, sub Sigillo pecuniam relinqui. Et simul etiam Mandatum Evocatorium in promptu haberi, quo D. Bottyaniana, una cum filio et reliquis interessatis evocarentur ad quindenam, vel consultius videatur alia via progredi et a violento possessore recuperari, VV. DD. considerandum relinquo.

Tertio. Inventarii mentio omnino facienda est. Sicut etiam necessariæ Protestationes non negligendæ, de iis, quæ observanda non fuerint, et iis, quæ vel in Collatione Jurispatronatus per Reges Ungariæ facta, vel in Conditionibus Inscriptionum observata non fuerint etc. Cæterum redemptio suspendenda non est ab Inventario, et rebus cæteris, sed peracta redemptione, de his actio institui poterit per Fiscum Suæ Mttis.

Atque hæ sunt meæ cogitationes de toto hoc negotio, quas Dnationibus Vris candide retegendas censui. Si Deus vitam mihi eo usque prorogaverit, ad 20. præsentis Mensis, ut pecunia illic sit, procurabo. Multum laboro, ut Ungarica pecunia habeatur, sed si illa totaliter haberi non potuerit, in Talleris vel Ducatis integre deponam, dummodo VV. DD. certo inquirant, quanti exponantur Aurei et Talleri in districtu S. Gotthardi.

Atque his DD. VV. feliciter valere cupio.

Datum ex Stubnia Turociana, 7. Maji 1628.

VV. Dnationum Amicus benevolus

Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

Kivül:

Spectabili, Magnifico, Generosis ac Egregiis Dominis N. N. Sacræ Cæsareæ Regiæque Mattis Cameræ Ungaricæ Posoniensis Præfecto et Consiliariis et Dnis Amicis observandissimis.

[1] Értsd: fegyveres kíséret, a pénz biztonsága érdekében.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („Arch. Strig.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az alsóausztriai Heiligen-Kreuz cziszterczita-apátság levéltárában: Rubrik 47. (St. Gotthard), Fascikel XXVI., Nr. 19. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora II. k., 231—232 l., Lásd még a fenti: 1617. január 25., 1625. november 1., 1626. május 22., július 7., augusztus 20., 1627. nyarán, október 7., november elején, 1628. február 16., április 14, és alábbi: 1628. május 17., szeptember 5., október 4. és 5., 1629. július 27. és augusztus 14-én ez ügyben írt Pázmány-leveleket.

472.

1628. MÁJUS 17. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Egy ismeretlen világi főúrhoz.

Illustrissime.

Significaveramus in nuperis literis nostris Illmæ D. V., qualiter terminus redemptioni bonorum Abbatiæ S. Gotthardi jam vicinus sit, et nos quoque juxta certificationem factam in ea procedere, hincque Commissarios mature expedire proposueramus, antequam solum oblatam per Illmam D. V. summam inscriptionalem expectabamus. Verum dum et mandatum executorium ab Illmo Dno Palatino et Magistrum Protonotarium cum Directore præstolaremur, rescripsit nobis præfatus Dnus Palatinus negotium hoc S. Gotthardi per Suam Mtem esse dilatum ac propterea neque in eo properandum, cujus literas Vestræ Illmæ D. in paribus transmiseramus quoque. Interim mandatum etiam Suæ Mtis hesterna die supervenit,[1] quo benigne præcipit, ut in ea executione neutiquam pro nunc procedamus, sed usque felicem ejusdem Suæ Mtis Viennam reditum et ulteriorem benignam resolutionem ab ea supersedeamus, uti ex adjuncta hic mandati copia Illma D. V. clarius intelliget.

Cum itaque benigna sit Suæ Mtis voluntas et resolutio, ut tantisper expeditionem ejus commissionis differremus, nobis mandatis Suæ Mtis obsequenter est parendum, et ab ulteriori ejus resolutione expectandum, ac propterea usque effectuationem negotii distulimus, quod Illmæ D. V. notum esse voluimus, ut resciat nihil in nobis desideratum, sed ulteriorem prosequutionem interdicto regio differre oportuit.

Cæterum in negotio Senatus Posoniensis obtulerat se Illma D. V. opinionem suam nobiscum communicaturam, quid porro cum eisdem ratione non effectuationis mandati et resolutionis Suæ Mtis faciendum, et qualiter contra eos procedendum censeat. Nos quidem statum negotii,

[1] II. Ferdinándnak e levele Prágában május 3-án kelt. Közölte Miller: I. k., 229—231.

et quid fecerint ad mandatum Regium, in aulam perscripseramus, qualiter autem porro agendum cum illis foret, usque resolutionem et opinionem Illmæ D. V. distuleramus. Cum itaque in eo Mtas Sua informari cupiat, uti ex clausula literarum Rml Dni Emerici Lossi Eppi Varadiensis hic apposita Illma D. V. videbit, eandem rogamus, ut in prædicto puncto Suam nobis opinionem aperire haud gravetur, quatenus et nos eatenus in aulam (sic!) Suæ Mtis informare valeamus. In reliquo Deus Optimus Illmam D. V. diutissime servet incolumem.

Posonii, die 17. Maji 1628.

E szöveget a m. kir. Kamarai Levéltárban (Országos Levéltár) talált eredeti fogalmazványról *Fraknói V.* lemásolta és e másolatot az általa a M. Nemzeti Múzeumnak ajándékozott levélmásolat-gyűjteményben (M. Kincstár 1277 F. H. VII. k., X. fasc., 1. l.) elhelyezte. Fenti közlés *Fraknói* nyomán történik.

Fenti levélnek címzettje ismeretlen, de feltünő az, ami róla a levél elején mondatik, t. i. hogy ő volt az, aki Pázmánynak a Szent-Gotthard kiváltásához szükséges 20.000 forintot (lásd P. fenti május 7. levelét a pozsonyi kamarához) rendelkezésére bocsátotta. Ez annál feltünőbb, mert a február 16-iki és az alábbi 1629. július 27-iki levelek szerint maga Pázmány, a saját ezüstneműiből veretett 10.000 forint értékű tallérokkal fizette a váltságdíjat. A megoldás ott lesz, hogy ezen ismeretlen főúr csak a dolog végső stádiumában tette meg az ajánlatot és, Pázmány május 17-iki levelével történt leintése után, ezen ajánlatától teljesen visszalépett. *Fraknói* nem tudta még biztosan megállapítani azt, honnét vette Pázmány a pénzt, mégis úgy sejtette, hogy Pázmány a magáéból fedezte. (V. ö. *Fraknói V.*, Pázmány P. és kora II. k., 230 l.) Valószínűnek látszik, hogy *Pálffy István* vagy pedig a pozsonyi kamara elnöke volt ez a főúr, mert a pozsonyi viszonyokról véleményt alig kért más főúrtól, mint Pálffytól vagy pedig a pozsonyi kamara elnökétől. (Lásd az előző levélnél idézett Pázmány-leveleket.)

473.

1628. JÚNIUS 2.

POZSONY.

A bécsi egyetem consistoriumához.

Nem teljesítheti az egyetem abbeli kérelmét, hogy a Pázmáneum részére megvett „Bursa liliorum“ házat ismét visszaadja. Ő a házat jóhiszeműleg vette meg és a házvételt az uralkodó is jóváhagyta.

Magnifice, Generosi, Clarissimi ac Doctissimi Domini Amici ac Vicini observandissimi.

Quas ad me Dominationes Vestræ 26. Februarii scripsere literas, hodie primum accepi, quæ non modicam mihi admirationem attulerunt. Ego enim tertio abhinc anno Bursam Liliorum olim vocatam bona fide emi, persoluto justo pretio, sicut et alteram Aurei Montis vocatam domum, commutatione facta, pro Alumnatu acceptaram a Patribus

Societatis Jesu, quos ea integritate ac conscientia præditos certo sciebam, quod rem alienam et extra metas sui juris positam venditurí non essent. Quin etiam Sacratiss. Sua Cæsar. Mattas D. N. clementissimus, tamquam Supremus ac Hæreditarius Austriæ Dominus, peculiaribus suis Diplomatibus utramque hanc emptionem confirmavit ac perpetuo valituram sanxit. Id quod Monarcha tantus nullo modo facturus erat, si venditio hæc jure fieri non potuisset.

Quocirca nunquam mihi in mentem venit, de hujusmodi emtionis firmitate dubium ullum admittere. Neque vero meum est de jure Vestrarum Dominationum exquirere, vel illud disputare, an fundatio per Canonicum Viennensem facta ad alias ædes transferri certis rationibus potuerit, illud solum dico, me domos illas ex dictis rationibus bona fide possidere. Atque ideo licet in rebus omnibus, quæ integro officio præstari a me possunt, libenter Vestris Dominationibus et communiter omnibus et singulis separatim gratificari (sic!), hac tamen in re integrum mihi non est ab emptione facta recedere. De cætero Dominationes Vestras feliciter valere ex animo cupio.

Posonii 2. Junii 1628.

DD. VV.

Amicus et vicinus addictissimus:

Archiepisc. Strigoniensis.

Ezen levél egykorú másolata fennmaradt a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltár „Jesuitica der Stadt Wien“ osztályában: Fasc. 63., nr. 230., összesen egy oldal.

E másolatot (június 2-án) maga Pázmány küldötte *Hmira S. J.* pázmáneumi rektor útján Lamormainhoz. Közölte már e szöveget *Rimely:* Historia Collegii Pazm. 27—28. l. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. ***Fraknói V.,*** P. P. és kora II. k., 135. l.

474.

1628. JÚNIUS 2. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

A bécsi egyetem tanácsának követeléséről értesíti; a király visszaérkezéséig jó lesz emiatt elhalasztani a Pázmáneum régi házából az újba való átköltözést. Az alsóausztriai rendeknél kamaton levő intézeti alaptőke ügyét is rendezni fogja a királynak visszatérése után.

Reverende in Christo Pater.

Salutem a Deo sempiternam.

Præter omnem meam expectationem hodie primum allatæ sunt mihi literæ Honorabilis Consistorii Academiæ Viennensis, quas in specie

R^tiæ V^æ transmitto. Quid vero ego Venerabili Consistorio responderim, ejus quoque copiam annecto. Sed et Patri Lamormain hac ipsa de re breviter scripsi. Et literas apertas ad R^tiam V^ram mitto, ut iis lectis, et copiis necessariis adjunctis, quam primum literas R^tia V^a transmittat. Originales enim Consistorii literas apud R^tiam V^ram remanere volo.

Et quamvis ego existimem negocium hoc post adventum Suæ Ma^ttis facile accomodandum, quia tamen abundans cautela non nocet, omnino cupio, ut R^tia V^a e domo illa, in qua nunc versatur, non migret absque ulteriori aperta mea assensione; nam et ego homo sum, brevi moriturus, nollem autem Alumnatum intricatum relinquere.

Quoad pensionem ex Domo Provinciali, illud solum dicere habeo: Ubi primum Sua^ttas (sic!) Viennam venerit, ego quoque advolabo ac negotium Suæ quoque Ma^tti proponam; et in eo ero, ut aliquid certi efficiam.

Sacerdotes, quandocunque R^tia V^a volucrit, poterit mihi præsentare. Ego, Deo volente, inter Pentecostem et festum Corporis Christi Tyrnaviæ commorabo. His R^tia V. feliciter valeat ac pro me oret.

Posonii 2. Junii 1628.

R^tiæ V. Addictissimus

Archi-Ep. Strigonien. m. p.

Kivül:

R^do in Ch^to Patri Joanni Hmiræ Patri nobis obs.

Ezen levél eredetije, mely a külső czímirattal együtt Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyüjtem. XXXIII. kötet, 22^a. lap. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

475.

1628. JÚNIUS 2. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Lamormain Vilmos jezsuita atyához.

Értesíti Lamormaint a bécsi egyetem tanácsának követeléséről. Kéri közbelépését a rend jóneve és a Pázmáneum érdekében.

R^de in Christo Pater. Pax Christi.

Quid ad me Consistorium Academiæ Viennensis scripserit, quid ego vicissim responderim, ex copiis, a R^do Patre Hmirra R^tiæ V^æ transmittendis, cognoscet. Quia vero hac in re, et Societatis existimatio, et futura securitas Alumnatus vertitur, non dubito R^tiam V. intelligere mature ac sine dilatione hocce negotium componendum. Perscripsi autem Patri Hmirra, ut migrationem interim suspendat, donec adveniente R^tia V^ra, negotium Deo volente recte componatur.

De negotio abbatiæ S. Gotthardi deque aliis triduo ante R^tiæ^ Vestræ scripsi, quæ non repeto. Sed R^tiam^ V. feliciter valere cupiens, ipsius precibus et sacrificiis me commendo.

Posonii 2. Junii 1628.

R^tiæ^ V^æ^ addictissimus

Archiep. Strigoniensis m. p.

Kívül:

R^ndo^ in Chr^o^ P^ri^ Gulielmo Lamormaini Societ^tis^ Jesu Sacerdoti etc. Patri meo obs.

Ezen levél eredeti példánya a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Jesuitica der Stadt Wien," Fasc. 63., nr. 229.; összesen egy oldalra terjed. Az egész levél P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 134—135. l.

476.

1628. JÚNIUS 4. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Zaycz Jánoshoz, a Pálos-rend generálisához.

Némely rendi ügyekben hozzá intézett, támogatást kérő levelére válaszolja, hogy a kérelmet teljesítette; a rend felsőmagyarországi birtokainak kezelésének dolgát azonban a rendre hagyja.

Admodum R^de^ in Christo Pater.

Salutem a Deo sempiternam.

Literas Ad: R. P. V^ræ^ accepimus, et penes illas, ea quæ oretenus dicenda erant, retulit nobis R^dus^ Pater Ludovicus: cum quo nos etiam de iis rebus diffuse locuti sumus.

Ratione Templi alicujus Homonnæ vel in Ungvár R^tiis^ V^ris^ assignandi, scripsimus diligenter Illmo D^no^ Comiti Joanni Druget de Homonna per eundem Patrem Ludovicum.

Quod autem Bona R^tiarum^ V^rarum^ in Ungaria superiori existentia concernit, consultius quidem et utilius nobis semper visum est, si R^tiæ^ V^ræ^ per suos homines Bona illa administrare potuissent. Quid tamen ea in re fieri voluerint R^tiæ^ V^ræ^, erit in eorundem arbitrio.

Mandatum de profugo f^re^ Hamarlia arestando ad universa bona nostra, in forma paten. expediri, et ad manus Patris Ludovici dari curavimus. His R^tiam^ V^ram^ diu feliciter valere optan.

Datum Posonii 4. die Junii 1628.

Ad. R. P. V^ræ^ Addictissimus in Chro

Archi-Ep. Strigonien. m. p.

Kívül:

R^ndmo d^no Joanni Zaycz Ordinis S. Pauli Primi Eremitæ G^rali. etc. D^o et m^o. P^ri in Chr^o obss.

Ugyanott, alább, a Pálos-rendi ált. főnökségi hivatal ezen igtatása olvasható:

1628. die 10. Junii.

D^ni Archi-Ep^pi Strigonien. de quodam Templo Homonnæ vel in Ungvar acceptando. De bonis item partium superior. in comu^ttis (?) ac tandem de F^re Hamerla profugo.

Ezen levélnek fent közölt eredeti példánya, amelyen csak az aláírás („Archi-Ep. Strigonien.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: Kincstári Levéltár „Acta Paulinorum", fasc. 2., nr. 1. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

477.

1628. JÚNIUS HÓ (?). *Kiadatlan.*

II. Ferdinánd királyhoz.

A Sajópüspöki és Velkenye érseki falvaknak 1571. óta való használatért megígért, de meg nem fizetett évi 200 forint megtérítése címén 1000 mázsa vörösrezet kér Beszterczebányán utalványozni.

Sacratissima Cæsarea Majestas, d^ne d^ne Clementissime.

Duos Archiepiscopatus pagos, in Comitatu Gömöriensi existentes, Sayopispöki et Velkenye, ad certum tempus ab Archi-Episcopo accomodato acceperat Imperator Maximilianus, Reversalibus se ac Successores obligando, quod annis singulis, quoadusque pagi illi non restituentur, Ducentos florenos Ungaricos Archiepiscopatui pendent.

Jam vero sexaginta anni sunt, ex quo nihil solutum esse, constare potest ex Rationibus Cameræ Posoniensis.

Quocirca: Ma^ttem Vestram demisse rogo pro toto hucusque decurso tempore dignetur Novizolii Cupri Mille Centenarios assignare, qui Ma^tti V^æ non nisi quinque florenorum millibus constabunt; siquidem florenis quinque Centarium (sic!) Ma^tti V^æ assignant.

Deus Mattem diu salvam florentemque tueatur.

Sacratissimæ Ma^ttis V^æ Humillimus Capellanus

Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

Ad Sacratissimam Cæsaream Regiamque Ma^ttem, D^num D^num clementissimum Humillima Supplicatio

Archi-Episcopi Strigoniensis.

Ezen kérvénynek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában: „Hungarn" 1628. évi augusztus havi csomóban, augusztus 17. dátum alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik. V. ö. az alábbi aug. 26. (492. sz.) levelet.

478.

1628. JÚNIUS 8. *Kiadatlan.*

II. Ferdinánd királyhoz.

Újból kéri a néhány hét előtt már kért visszaadását Sajópüspöki és Velkenye érseki falvaknak és az 1571. év óta nem fizetett évi 200 forint haszonbér megtérítése czímén kért rézmennyiséget.

Augustissime Cæsar, Domine Domine Clementissime.

Cum Jurisjurandi Religio me adstringat, ad recuperanda bona Ecclesiæ meæ: iterato ad Ma^{ttem} V^{ram} tanquam Ecclesiarum Patronum confugio et duos pagos Archiepiscopatus commodato ad breve tempus concessos, sed jam a sexaginta annis possessos, ut juxta Reversales Regias (quarum copiam demisse exhibeo) restitui curet, ac simul Censum promissum totius hujus temporis refundi demandet, juxta priorem meum supplicem libellum demisse rogo.[1]

Servet Deus Ma^{ttem} V^{ram} diutissime felicem.

Majestatis V^{ræ} Humillimus Capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Ad Sacratissimam Cæsaream Regiamque Ma^{ttem} etc., Dominum, D^{num} Clementissimum.

Humillima Supplicatio

Archiepiscopi Strigoniensis.

Ezen kérvénynek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamarai levéltárban: „Hungarn" 1628. évi augusztus havi csomóban augusztus 17-iki dátum alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik. A pozsonyi kamara augusztus 4-én adott véleményt Pázmánynak ezen 2 (477., 478. számú) és az alábbi (479. sz.) kérvényére nézve. A dátum meghatározása az alábbi, aug. 26-iki (492. sz.) levél alapján történt, mert ott e levél és melléklete beterjesztése napjául Pázmány expresse június 8-ikát említi.

[1] Lásd fenti Pázmány-levelet: 1628. június havi dátummal (477. sz.).

479.

1628. JÚNIUS 8.[1] *Kiadatlan.*

II. Ferdinánd királyhoz.

Kéri a II. Miksa idejében ideiglenesen Putnok várához csatolt Sajópüspöki és Velkenye érseki falvakat visszacsatolni a meglevő reverzális ellenében.

Sacratissima Majestas Cæsarea
Domine, Domine clementissime.

Duo pagi Archiepiscopatus Strigoniensis in Comitatu Gömöriensi existentes, Sayópüspöki et Velkenye, Anno 1571 commodati fuerunt ad Arcem Putnok, ad breve tempus, consentiente Archiepiscopo Strigoniensi. Cæterum ab Imperatore Maximiliano Secundo, Reversales datæ fuere de certa ac secura pagorum illorum restitutione. Quarum Reversalium Copiam demisse exhibeo Majestati V^æ^, ut conferri possit cum authentico in Libris Regiis extante.

Et quidem Imperator Matthias fœlicis memoriæ, visa æquitate rei, seriis Mandatis jusserat pagos illos juxta tenorem obligationis Imperatoris Maximiliani restitui. Sed morte ac tumultibus supervenientibus, res in suspenso mansit.

Demisse itaque Ma^ttem^ V^am^ oro, ut juxta obligatorias Imperatoris, quibus se et successores Reges Ungariæ obstrinxit, pagos illos clementer et effective restitui curet Ecclesiæ.

Servet Deus Ma^ttem^ Vestram diu felicissime.

Sacratissimæ Majestatis Vestræ Humillimus Capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Ad Sacratissimam Cæsaream Regiamque Majestatem, Dominum, D^num^ Clementissimum Humillima Supplicatio

Archi-Episcopi Strigoniensis.

Ezen kérvénynek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában: „Hungarn" 1628. évi augusztus havi csomóban, augusztus 17. dátum alatt. Fenti közlés az eredeti után történik.

Lásd e tárgyban fent: 1628. június hó és június 8-iki, továbbá az alábbi: 1628. augusztus 26-án, november 11-én és 1629. január 16-án írt leveleket.

[1] A dátum meghatározása az alábbi: 1628. augusztus 26-iki levél alapján történik, ahol hivatkozás van ezen levélre („copiam reversalium!"); bár az is igaz, hogy ezen hivatkozás épen úgy reáillik a 478. számú levélre is, amelyet épen ezért szintén június 8-áról kellett kelteznünk.

480.

1628. JÚLIUS 10. *Kiadatlan.*

WIEN.

Trauttmansdorff Miksa grófhoz.

Titkára útján küldi e levelet, hogy Trauttmansdorfftól, mint a császár által, a Pázmáneumnak az alsóausztriai rendeknél kamatoztatásra elhelyezett alaptőkéjéből némi elengedés iránti kérelem elbírálására kiküldött, bizottság elnökéhez, és kijelenti, hogy a kért tizenötezer forint elengedésébe csak a kamatoknak a jövőre való okmányolt biztosítása esetében egyczik bele. Kéri a jövőre a kamatoknak olyatén fizetését, hogy az ausztriai jezsuita-kollégiumok adójával legyen az leróható.

Illustrissime Domine Comes
Domine colend^me^.

Expedivi ad Ill^mam^ Do^em^ V^ram^ Secretarium meum, ut finem negocii cum Dominis Ordinariis præstoletur. Ill^mam^ Do^em^ V^ram^ obnixe rogo: ita rem dirigat, ut futuræ securitati certæ solutionis prospectum sit; alias enim, post condonatam tempore depositionis pecuniæ medietatem Capitalis Summæ, nunc rursus plusquam quindecim millia bonæ monetæ relaxare esset omnino inconveniens. Atque ut Illma D^o^ Vestra clare declaret Dominis Ordinariis, rogo, me non aliter in hanc relaxationem consentire, quin potius debitum integrum prætensurum esse, nisi certæ ac securæ solutioni prospiciatur.

Deinde et illud Ill^mæ^ D. V^ræ^ significo: Domum Provincialem debere Collegio Jesuitarum annuum censum circiter sexcentorum florenorum, quem Collegium defalcat ex contributione educilli, domorum etc. Atque ita, nisi Steura (sic!) Collegiorum applicetur ad solutionem census mei Alumnatus, vel omnino nihil, vel vix centum floreni annui solvi poterunt ex Collegio. Itaque nisi Domini Ordinarii Steuras applicent, nihil omnino ex Collegii Viennensis contributione applicabunt. Eapropter Ill^mam^ D. V^ram^ rogo instanter, velit efficere, ut ex Steuris Collegiorum fiat solutio Census, tam illorum centum millium, quam illorum triginta millium. Aliunde ex proventibus extraordinariis reponant Domini Provinciales id, quod uno vel altero loco ex Steuris decerpetur.

Præterea: Si Collegii Cremsensis Steura quoque applicaretur pro meo censu, diserte caveri deberet, quod hic Viennæ census ille deponi debeat.

Et rei Summam in eo quoque verti existimo, ne computus fiat sine hospite, hoc est, ne ulla deputatio secus acceptetur, quam si conscii et volentes sint, apud quos Census securus assignabitur. Imo, forte

recognitio ab iis dari deberet, quod Summam apud ipsos deputatam suis temporibus mihi reddent.

Hæc omnia idcirco Illmæ D. Vræ fusius scribo: nam errores libenter declinarem. Deum oro: ut Illmam Doem Vram diutissime salvam tueatur.

Viennæ 10. Julii 1628.

Illmæ D. Vræ Servitor obligatissimus

Ezen levélnek egykorú másolata fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban, Pray-gyűjtemény XXXII. köt. 73a—73b. lapon. Fenti közlés e másolat alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora II. k., 136. l.

481.

1628. JÚLIUS 11. *Kiadatlan.*

WIEN.

VIII. Orbán pápához.

A katholikus világ által oly nagy örömmel fogadott jubileum és az új nuntiusnak: Pallottonak küldése kedvező előjelei annak, hogy a Szentatyának sikerülni fog Itália békéjét is megóvni.

Beatissime Pater ac Domine Domine benignissime.

Breve Apostolicum Sanctitatis Vræ, ab Illmo Domino Joanne Baptª Pallotti, debita veneratione percepi: nec sine lachrymis paternorum Sanctitatis Vræ viscerum affectum legi. Exaudiat Deus pia suspiria ac tribuat, secundum cor Sanctitatis Vræ, pacem filiis Ecclesiæ. Et sane duo illa media, quæ Sanctitas Vra sapientissime simul ac sanctissime adhibuit, spem certam præbent dissipandæ tempestatis in Italia exortæ.

Nam et Jubilæum a Sanctitate Vra promulgatum, tanta populorum pietate susceptum est, quanta nunquam alias memini. Et Illmus Dominus Pallotti, ea prudentia ac dexteritate rem promovet, ut admirationem et amorem omnium ad se traxerit: nec quisquam est, qui in hoc nuncio deligendo, Sanctitis Vræ sapientiam non miretur.

De me vero id Sanctitati Vræ religiose affirmo: me libenter, etiam sanguine proprio, pacem Italiæ redempturum. Et sicut hucusque sollicite pacem promovi, ita quod in me erit, omni occasione oblata, toto conatu deinceps promovebo. Nam licet res jam nimium processerit, Dei tamen manus, quæ radios solares Ezechia deprecante retraxit, ad preces Sanctitatis Vræ, has bellorum clades, velut umbras, dissipabit.

Ego vero humillime veneror beatos Sanctitatis V^ræ^ pedes, meque benignissimi Patris gratiæ devoveo, assidue Deum deprecando pro diuturna incolumitate Sanctitatis Vestræ.

Viennæ Austriæ, 11. Julii 1628.

Sanctitatis V^ræ^ Humillimus ac devotiss. servus ac filius

Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

Eredetije a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. cod. 6893. fol. 37^r^. Csak az aláírás („Hum. ac d. s. et f. A. Str.") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

482.

1628. JÚLIUS 16. ELŐTT. *Kiadatlan.*

II. Ferdinánd királyhoz.

Tiltakozik Krasznahorka várának Andrássy Mátyás nevére történt zálogbaadásáról szóló oklevél záradékai ellen, nevezetesen, hogy az érsekségnek némely falva is beírva lőn. Kéri a zálogleveleknek visszatartását.

Sacratissima Majestas Cæsarea

Domine D^ne^ clementissime.

Tametsi differentiæ quædam Metales inter bona Archiepiscopatus Rosnobanyaiensia et possessores Arcis Krasznahurka jam pridem ex mandato Matthiæ Secundi felicis memoriæ per præsidem Cameræ Scepusiensis ac alios Commissarios Cæsareos rectificatæ sint; et in reali possessione Metarum illarum Rosznovienses existant. Nihilominus novissima Inscriptione Arcis prædictæ, qua Majestas V^a^ Generoso Matthiæ Andrasy conferre eam arcem voluit, insolitæ quædam clausulæ de Metis insertæ sunt, quæ et Ma^tti^ V^æ^ valde onerosæ, et Archiepiscopatui præjudiciosæ videntur. Insuper pagos quoque nonnullos Inscriptos audio, ad prædictam Arcem, qui alias ad Archiepiscopatum spectasse dicuntur.

Idcirco: Ma^ttem^ V^m^ demisse rogo, ne Inscriptionales expediri prius faciat, quam indagata veritate. In iis enim, quæ in Inscriptione Archiepiscopatui præjudiciosa videntur, bona cum venia Majestatis Væ obligationi meæ satisfacere, ac prædictis clausulis contradicere cogor.

Servet Deus Ma^ttem^ V^m^ diu felicissime.

Majestatis V^æ^ Sacratissimæ Humillimus Capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Ad Sacratissimam Cæsaream Regiamque Ma^ttem^ etc., Dominum, d^num^ clementissimum Humillima supplicatio

Archi-Episcopi Strigoniensis.

Ezen folyamodványnak eredeti példánya, melyen csak az aláíras („A.-E. Str.") Pazmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában: „Hungarn" 1628. évi július havi csomóban, julius 16. dátum alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

483.

1628. JÚLIUS 30. *Kiadatlan.*

WIEN.

Barberini Ferencz[1] *bíbornokhoz.*

A bibornok által Pallotto rendkívüli nuntiusra bízott ügyben közbenjárt a királynál, aki egyelőre nem adott biztos ígéretet.

Illmo et Rev^mo Sig. mio et P^ron Colend^mo.

Da Mons^or Pallotto Nuntio straordinario della Sta di N. S. m'e stata resa la cortess^ma di V. S. Illma et spiegatomi a pieno il di lei pio desiderio.

Io, se bene in Praga detto Mons^re haveva con molta prudenza et efficacia trattato con S. M. Ces. il neg^o per il quale e stato mandato, et che l'opra mia poco poteva aggiongere a quanto S. S. Illma ha negotiato, mi sono nondimeno voluntieri impiegato con tutto l'animo per obedire ai comand^ti di V. S. Illma i quali si come in ogni altra occasione haveva ricevuti per particolar favore, cosi adesso in cosa tanto grave li tengo per somma gratia. Non v'e dubio che in Mons^or Pallotto non vi è mancato parte alcuna, che s' havesse potuto desiderare, per portar con quei termini che si convenivano neg^o di tanta importanza; ma l'havere la cosa troppo presto pigliato piega contraria al desiderio di S. S. non s'ha potuto fare sin hora piu di quello s'è fatto, quantunque S. M. Ces^a sia d'ottima intentione. Mi dispiace d'esser gionto tardi, non già per che stimi, che havesse potuto operar più di quello s'è oprato, ma perchè haverei havuti più campo di mostrar il zelo et l'ossequio, che devo verso questa Santa Sede, S. San^ta et V. S. Illma, la quale si puo assicurare che nell' avenire anco andro studiosamente pensando come possa sodisfare alla pietà d. S. B. et al desiderio di V. S. Illma sperando anco, che Dio N. S. essaudira le preghiere de suoi

[1] *Francesco Barberini* († 1679) unokaöccse volt VIII. Orbán pápának (Maffeo Barberini) és „nipote"-ja, aki 1632-ben viczekanczellárrá lett. (Lásd *Ranke,* Die rom. Papste etc. II. köt., 353. l.) Bibornokká lőn 1623. Megkülönböztetendő idősb Antonio Barberinitől († 1646), a pápa fivérétől, ki 1628-ban lett biborossá, és ifjabb Antonio Barberinitől († 1671), a pápa másik unokaöccsétől, ki 1627-ben lett bibornokká.

fedeli risguardando alla santa mente della S. S. et rimettendomi nel di più al med^mo Mons. Nuntio Straordinario, faccio a V. S. Illma humiliss^ma riverenza.

Di Vienna li 30. Luglio 1628.

D. V. S. Ill^me et Rev^ma hummo et devmo Servo

L'Arcivescovo di Strigonia m. p.

Eredetije a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. cod. 6893. fol. 32^r—32^r. Csak az aláírás („hum. et rev. s. L'Arc. di Str.") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

484.

1628. JÚLIUS VAGY AUGUSZTUS. *Kiadatlan.*

Pázmány Péter sajátkezű feljegyzései

a saági prépostságban Domitrovitch zágrábi püspök halála után maradt ingóságokról, amelyek a főpapi hagyatékokra nézve II. Ferdinánd által kibocsátott intézkedés szerint a terület püspöke: az esztergomi érsek, rendelkezése alá jutottak, míg a zágrábi káptalan a zágrábi templom helyreállításának költségeire akarta lefoglalni, hivatkozva a királytól kieszközölt, a püspök életében a préposti jövedelmek egy részének ily czélra való fordítását kimondó határozatra. E feljegyzések az alábbi: 1628. augusztus 13-iki felterjesztésnek történeti előzményeit foglalják össze.

Casus.

Ante biennium Præpositura Saag^is vacans data fuit per Suam M^m tamquam Patronum, Capitulo Zagrabiensi ad triennium aproximum (sic!) dumtaxat, ea conditione, ut sarta tecta templi sui ex proventibus Præposituræ restauret.

Ego intercessi ac rogavi M^m Suam, ne novam et inauditam, imo legibus Ungariæ expresse vetitam hujusmodi sequestrationem introducat, sed conferat more solito, absolute. Prohibui etiam Agenti Capituli sub pœna excommunicationis, ne acceptet hanc sequestrationem.

Sua M^as tamquam Princeps piissimus, auditis meis rationibus, seposita priori dispositione, contulit Præposituram Episcopo Zagrabiensi absolute. Sed (ut hodie primum intellexi) Capitulum ad partem obtinuit Decretum Cæsareum ad Episcopum Zagrabiensem, ut reditus Præposituræ non in alios usus, sed in templi ruinas converteret. Id quod fieri nullo modo debebat.

Post hanc collationem, Sua M^as ad instantiam Cleri Ungarici abrogavit abusum non adeo pridem invectum, de spoliis mortuorum Prælatorum a Fisco occupandis. Et inter alias capitulationes consensit, ut si intestatus Prælatus moriatur, mobilia ad Seminaria convertantur per Capitulum. Si vero in aliena Diœcesi beneficia habuerit, per loci Ordinarium.

Mortuus nuper Rss. Zagrabiensis[1] Episcopus in mea diœcesi habuit dictam Abbatiam. Itaque ego vigore Capitulationis prædicta mobilia sequestravi pro Seminario. Et restantes apud subditos census pro decurso tempore exigi jussi ad usum Seminarii.

Ea (?) Sagien. Præposituræ, ad cap^lum^ Zagrabiense applicatæ, Capitulum Zagrabiense importune rogat sibi dari dicta mobilia pro fabrica templi. Ego vero, cum Capitulatio de mobilibus Prælatorum hac primum vice executioni demandari debeat, vereor, ne si nos ipsi in limine infringamus, objiciatur a Fisco, nos ipsos recessisse a Capitulatione. Deinde existimo ex justicia non deberi Capitulo quidquam ex his mobilibus.

Et licet ego optabam, ut summarie Jure revideretur hæc causa in Ungaria, Capitulum tamen rogat, ut ad Ill^m^ D. Nuncium decidenda referatur. Ego vero sciens in prima instancia non posse (ex præscripto legum patriæ) judicialiter causam extra Regnum deferri, consentire non potui, ut in prima Instancia Juridicium (sic!) alibi fieret quam in Regno. Libenter tamen in id consensi, ut Ill. D. Nuntius, tamquam arbiter, partibus consentientibus finaliter declaret, utrum juxta dictam Capitulationem mobilia prædicta et restanciæ Seminario meæ Diœcesis applicandæ sunt vel Capitulo Zagrabiensi tradendæ, ego et Capitulum arbitrio Suæ Ill^æ^ D^nis^ in hac causa acquiescemus.

Ezen iratnak, amely a levéltár részére „pro memoria“ vagy valamely felterjesztéshez mellékletül készülhetett, eredeti fogalmazványa (dátum és aláírás nélkül) az esztergomi prímási egyházi levéltárban van: Fasc. 21., nr. 165. Az egész irat Pázmány P. kezeírása. Fenti közlés e fogalmazvány után történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora, II. k., 224. l., 1. j.

485.

1628. AUGUSZTUS 4. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Hampruner Györgyhöz, Klesl M. bíboros, bécsi püspök udvarmesteréhez.

Klesl udvarmestere által Pázmánynál tett abbeli előterjesztésre, hogy a Pázmáneum új házául a bécsi jezsuitáktól megvett „Bursa liliorum“ a bécsi érseknek tulajdona, azt válaszolja, hogy ő jóhiszemű vevő, tehát nem reá, hanem az eladóra tartozik a birtoklás jogosságát beigazolni, aminek sikere, illetőleg a bécsi püspökség kártalanítása felől teljes bizalommal van.

Admodum R^nde^ Dne.

Literas D^nis^ V^ræ^ 29. Julii exaratas die hesterna accepi, quibus significat, Domum, quæ olim Bursa Liliorum dicebatur, tantum jam debere

[1] Ez Domitrovich Péter volt.

Episcopatui Viennensi, ut recidisse (kéziratban: „resediisse"?) ad Episcopatum videri possit. Et quid hac in re ego sentiam, scire cupit. Itaque Vestra Dnio rem sic breviter accipiat: Me Domum illam cum consensu et Diplomate approbatorio Suæ Mattis Sacratissimæ a Patribus Societatis Jesu, nominatim vero a Patre Lamormanii, cui hoc negotium commissum fuerat, bona fide emisse, persoluto abundanti precio, in pecunia numerato boni ac moderni valoris. Cum igitur omnis justa emptio, evictionem venditori, divina ac humana Lege imponat, nullam ego in disputationem hisce de rebus me intromittam, sed quorum authoritate venditio nixa est, eorundem defensione securitatem possessionis alumnatui meo promitto. De hac tamen Dnis Vræ admonitione Evictores meos admonui. Nec dubito, quin Episcopatui competenter sint satisfacturi. Hisque Vræ Dni amica obsequia deferens, eandem feliciter valere cupio.

Posonii 4. Augusti A. 1628.

Rndæ Dnis Vræ Amicus paratissus

Ezen levélnek Pázmány által írt fogalmazványa (a Pázmányhoz a fentczímzett által írt levél belső, 2-ik oldalára írva) fennmaradt a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban: „Jesuitica der Stadt Wien", fasc. 63., nr. 232. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. Rimely: Hist. Collegii Pazmaniani 26—30. l; *Fraknói V.*, P. P. és kora, II. k., 135. l. (Lásd még a fenti 1625. okt. 30., 1627. szept. 21-iki okleveleket, az 1628. jún. 2. és az alábbi 1628. szept. 5. és 20-iki leveleket.)

486.

1628. AUGUSZTUS 4. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Lamormain Vilmos jezsuita atyához.

Értesíti a Hampruner óvástételéről és a neki adott, Hmirának másolatban megküldött válaszról. Kéri az ügynek rendezését.

Reverende in Christo Pater.

Pax Christi.

Nondum una difficultate[1] superata, alia emersit circa Bursam Liliorum, quam Rtia Vra ex originalibus literis,[2] ad Patrem Hmirram in specie

[1] Az első nehézséget a bécsi egyetem tanácsa (consistorium) okozta, mely elsőnek reklamálta a „Bursa liliorum" házat (egykoron a württembergi származású diákok otthona, *Fraknói*, P. P. és kora II. k., 135. l.). Lásd Pázmány levelét az egyetemi tanácshoz, fent: 1628. június 2.

[2] Ez alatt *Hampruner* Györgynek Pázmányhoz írt (német) levele értendő, amely fennmaradt: K. u. k. Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien: „Jesuitica der Stadt Wien" fasc. 63., nr. 232.

transmissis, cognoscet. Cui etiam copiam mei responsi communicavi. Quæso, R^tia V^a difficultates has expediat, res enim humanæ mutabiles sunt et sæpe dilationes periculum.

Certum autem est, sedem alumnatus moderni me non mutaturum, nisi hæ controversiæ geminæ, quæ jam suscitatæ sunt, complanentur, atque ea securitas, quam evictio venditionis secum trahit, ostendatur.

His R^tiæ V. precibus me commendo.

Posonio 4. Aug. 1628.

R^tiæ V^æ

Addictissimus

Archiep. Strigoniensis m. p.

Kívül:

R^do *in Christo Patri Gulielmo Lammormanii, Societatis Jesu Sacerdoti, Patri meo obs.*

Ezen levélnek eredeti példánya, egészen Pázmány kezeírásával írva, a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Jesuitica der Stadt Wien", fasc. 63., nr. 235. A levél a lap első oldalára van írva. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Lásd: *Rimely* és *Fraknói* fentidézett műveinek helyeit.

487.

1628. AUGUSZTUS 4. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Hampruner eredeti levelének és a ráadott válasznak megküldése mellett értesíti a Pázmáneum házvétele körül felmerült újabb nehézségről, amelynek eloszlatása előtt ne költözzön semmi esetre át a Pázmáneum az új házba. Az alsóausztriai rendekkel való dolgot ő maga fogja elintézni, Hmira csak a folyó, esedékes kamat fizetését sürgesse.

R^de in Ch^to Pater. Pax Ch^ti.

Quæ nova difficultas exorta sit circa Domum Bursæ Lililiorum (sic!) Agni, ex adjunctis literis originalibus R^tia V^a intelliget. Quid ego ad eisdem literas responderim, in aversa facie earundem literarum videre poterit. Scripsi breviter Patri Lamormanii hac ipsa de re. Itaque R^tia Vestra de migratione ex domo, in qua nunc habitat, ne cogitet quidem, nisi prius hujusmodi omnes controversiæ penitus tollantur. Id enim et Justitia humana ac Divina, et ipsa Conscientiæ obligatio exigit. Et nisi Pater Lamormanii has Controversias finiat, haud dubie numquam postea finientur. Ac proinde R^tia V^a ad nullius Instantiam loco cedat.

Authenticum hoc exemplar literarum Præfecti aulæ D. Cardinalis apud se detineat.

Cætera quæ in domo Provincialium agenda restant, ubi tempus fuerit, ego diligenter curabo. Dummodo interim V^a R^tia Censum quotidianæ sustentationis curare non negligat. Spero Dei gratia difficultates omnes nos superaturos. Quod ut fiat, R^tia V^a Deum exoret.

Posonii 4. Aug. 1628.

R^tiæ V^æ addict.

Archi-Ep. Strig. m. p.

Utóirat:

R. V^a curet Titulum adscribi titulum (sic!) illius Domini, qui Germanicas hisce inclusas literas ad me scripsit, et eidem per unum Alumnum reddi curet.

Kivül:

Reverendo in Christo Patri Joanni Hmiræ Socie^ttis Jesu Sacerdoti ac Alumnatus n^ri Viennen. Regenti, Patri meo obs.

E levél eredetije, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjt. XXXIII. köt., 19. lapon. Fenti közlés az eredeti után történik.

488.

1628. AUGUSZTUS 4. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Pallotto János, bécsi rendkívüli nuntiushoz.

A nuntius abbeli kérelmének, hogy Tomkó János zágrábi kanonoknak zágrábi püspökké való kinevezte-tetése czéljából lépéseket tenne, eleget nem tehet, mert a király már 3 hét előtt Ergelich F. veszprémi püspököt nevezte ki.

Illustriss^mo Princeps ac R^dissime d^ne d^ne Patrone colend^me.

Benignissimas Ill^mæ D^nis V^ræ literas 15. Julii exaratas ea qua par est veneratione accepi. Et quidem nisi serius, quam res ipsa ferret, Ill^mæ D^nis V^æ voluntatem accepissem, libenter ego operam omnem posuissem, ut Ill^mæ D. V^æ gratificarer. Cæterum elapsæ jam tres integræ Septimanæ sunt, ex quo Sua M^attas Cæsarea in Episcopum Zagrabiensem nominavit R^dissimum D^num Episcopum Vesprimiensem, virum antea multis annis, in Episcopatu Zagrabiensi, primariis officiis perfunctum.

Eapropter: Ill^mam D^nem V. enixe rogo: ne ulli meæ negligentiæ deputare velit, quod juxta mandata Ill. D^nis V^æ nihil in hac parte d^no

Joanni Tonco (sic!) inservire possim. Summæ alias gratiæ loco reponam, si me Ill. d. v^ra^ mandatis suis honorare dignabitur. Cui a Deo præpotenti optatam felicit^tem^ ex animo voveo.

Posonii 4. Augusti 1628.

Ill^mæ^ D^nis^ V^æ^ humillimus Servitor

Archiepiscopus Strigoniensis m. p.

Eredetije a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. cod. 6893. (LXXXI. 47.) fol. 31^r^. Csak az aláírás („hum. serv. Arch. Str.") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik. Említés van téve e levélről: Nuntiaturberichte aus Deutschland, IV. Abtheilung, 1. Band, Fol. 126.

489.

1628. AUGUSZTUS 13. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

A királynak abbeli rendeletére, hogy Domitrovich zágrábi püspök halála után a saági prépostságban fennmaradt ingóságait az érsek adná ki a zágrábi káptalannak az ottani templom helyreállítási költségeire, azon felvilágosítást adja az érsek, hogy a főpapi hagyatékokra nézve a jelenlegi uralkodó által adott diploma értelmében a főpapi hagyatékok ingóságai a szemináriumokat illetik. A zágrábi templom czéljaira a királynak különben sem volt joga egy javadalom jövedelmeit zárlat alá venni. Egyébként a káptalan keresse jussát a törvény útján és ő (az érsek) szükség esetén ki fogja adni az ingóságokat.

Sacratissima Ma^ttas^ Cæsarea D^ne^ Domine Clementissime.

Benignum Majestatis V^æ^ mandatum 21. Julii Laxemburgo datum accepi, ne mobilia defuncti Reverendissimi Zagrabiensis, ex Præpositura Sagiensi per me ablata, distrahantur, sed Capitulo Zagrabiensi pro Templi structura tradantur, siquidem proventus ejus Præpositurae pro dicto templo destinati fuerint.

Mattas V^a^ clementer noverit, nihil ego illarum rerum pro me habere unquam cogitavi, et reculæ tam exiles sunt, ut vix quadringentos florenos valere dicantur. Cæterum quia Majest. V^a^, peculiari suo benigno Diplomate, ex Cleri Ungarici totius assensu, benigne voluit, ut mobilia Prælatorum defunctorum Seminariis deputantur, ego vigore pragmaticæ istius sanctionis Præpositurae illius, in mea Diœcesi existentis, mobilia, eo fine occupari feci, ut statuto prædicto satisfaciat (sic!). Cæterum, sinistre Ma^ttem^ V^m^ informasse videntur, qui exposuerunt Præpositurae Sagiensis proventus per Ma^ttem^ V^m^, pro Templo Zagrabiensi applicatos fuisse. Nam etsi Capitulum Zagrabiense id petierat; atque etiam clementer Majestas V^a^ assenserat, tamen posteaquam

demisse informata Majest. V^{a} fuisset, nec Canonico, nec Ungarico Jure licitum esse, ut Beneficia sequestrentur ad certos annos vel in confidentia alicui assignentur, sed Mat^{tem} V^{m} tanquam Patronum conferre debere personæ idoneæ, tunc demum Ma^{ttas} V^{a} absolute contulit defuncto Reverendissimo Zagrabiensi.

Quæ cum ita sint, vigore Diplomatis de mobilibus Prælatorum defunctorum, non Templo Zagrabiensi, sed Alumnatui mobilia ista applicanda videntur. Nihilominus si Capitulum Zagrabiense dubium hac de re habet, juxta Canones et Leges Ecclesiasticas, summarie et sine longo litis processu, ut causa hæc videatur, æquitas exigit. Et tunc ego libenter mobilia illa eo applicabo, quo applicanda erunt. Hæc erant, quæ demisse respondere Ma^{tti} V^{æ} debui. Cui a Deo felicitatem omnem ex animo precor.

Posonii 13. Aug. 1628.

Majestatis V^{æ} Sacratiss^{mæ} humillimus Capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

E levél eredetije, melyen csak az aláírás („hum. Cap. Arch. Strig.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. Kanczelláriai Levéltár: „Literæ Archiepiscoporum" nr. 47.

E levél eredeti fogalmazványa, mely azonban nem Pázmány kezeírása, két példányban van meg az esztergomi prímási egyházi levéltárban, fasc. 21., nr. 165. alatt, és pedig az egyik példány az ezen ügyben II. Ferdinándtól Pázmányhoz 1628. július 21-én intézett leirat belső 2. lapján, a másik pedig ugyanott egy külön lapon olvasható. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora II. k., 224 l., 1. j. (Lásd a fenti 484. sz. alatt közölt szöveget.)

490.

1628. AUGUSZTUS 13. *Kiadatlan.*

POZSONY.

II. Ferdinánd királyhoz.

Kéri a királyt, hogy a horvát bán és Mikulicz közti viszály kiegyenlítésére gyökeres lépések tétessenek.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Majestas Domine, domine clementissime.

Etsi antea non semel requisitus fuerim, ut meam apud Majestatem Vestram Intercessionem demisse interponerem, in componendo negotio D. Bani Sclavoniæ, et D. Mikulicz. Supersedi tamen hucusque certis ac gravibus considerationibus. Nunc vero id ipsum a me efflagitantibus Ablegatis Regni Sclavoniæ, committere non potui, quin Majestati Vestræ

demisse suggererem, consultum mihi videri, ut mature ac fundamentaliter res hæc accomodetur, ne majora ipsi quoque Mikulicio pericula creentur. Recenti memoria constat, quid Directori Causarum Regiarum Kruselio acciderit, quæve exinde incommoda secuta fuerint. Ego igitur id unicum demisse rogo, ut Majestas Vestra incommoda prævertere benigne velit.

Servet Deus Majestatem Vestram diu felicissime.

Posonii 13. Augusti 1628.

Sacratissimæ Majestatis Vestræ Humillimus Capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Ezen levél eredetije, melyen csak az aláírás „A.-E. Strig." Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: M. kir. Kanczelláriai Levéltár „Litt. A.-E." nr. 46. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

491.

1628. AUGUSZTUS 16. *Kiadatlan.*

POZSONY.

A zágrábi székeskáptalanhoz.

Pázmánynak, mint az ország prímásának, tiltakozása az ellen, hogy a varasdi francziskánusok bizonyos egyházi jószágokat eladtak világiak kezére.

Nos Petrus Pazmany, miseratione divina Archi-Episcopus Ecclesiæ Metropolitanæ Strigonien. Locique ejusdem Comes perpetuus, Primas Regni Hungariæ, Legatus natus, Summus Secretarius et Cancellarius, Sacræ Cæsareæ Regiæque Majestatis Consiliarius Intimus etc. Damus pro memoria. Quod recenter ad aures nostras pervenerit, Fratres Ordinis Sancti Francisci monasterii Varasdiensis quædam bona ecclesiastica, in certo precio secularibus vendidisse. Cum igitur et Jure Canonico, et peculiari Jure Regni Hungariæ vetitum sit, ne Ecclesiastica bona alienari et secularibus vendi possint. Idcirco nos, tanquam Archi-Episcopus Metropolitanus et Primas Regni Hungariæ, memoratam bonorum Ecclesiasticorum a Fratribus Ordinis S. Francisci monasterii Varasdiensis, contra expressas leges Regni Hungariæ illegitime factam venditionem, vigore harum litterarum nostrarum, solemni contradictione intercedente, annulamus (sic!) et annihilamus, facultatemque tribuimus bona eadem Ecclesiastica, cuicunque (sic!) personæ Ecclesiasticæ, iterum Ecclesiæ applicandi. Et ut præsens contradictio, annulatio, reapplicatio ad Ecclesiam, in perpetuam rei memoriam futuris semper temporibus pro majori robore extet, Easdem hic in prothocolo Capituli nostri

Posonien. authentice reponi earundemque authenticum Venerabili Capitulo Zagrabiensi transmitti ibidemque asservari voluimus. Harum nostrarum vigore ac testimonio litterarum mediante.

Datum Posonii decima sexta Mensis Augusti Anno Domini millesimo sexcentesimo vigesimo octavo.

Petrus Archi-Epus Strigoniensis m. p.

(L. S.) *Joannes Törös m. p.*

Ezen oklevélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („P. A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a zágrábi káptalani magánlevéltárban, „Acta Capituli antiqua" fasc. 96., nr. 3. alatt. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

492.

1628. AUGUSZTUS 26. *Kiadatlan.*

II. Ferdinánd királyhoz.

Harmadszor is kéri Sajópüspöki és Velkenye falvaknak visszaadását és az 1571. évtől elmaradt évi haszonbérnek az akkor ajánlott módon való megtérítését.

Sacratissima Ma^{s} etc.

Exhibui octava Junii[1] M^{tti} V^{æ} demisse copiam reversalium, quibus Imperator Maximilianus Anno 1571. suo ac successorum Regum Ungariæ nomine, assecuravit Archi-Episcopum Strigoniensem ac successores ipsius, adeoque ipsam Ecclesiam Archi-Episcopalem Strigoniensem, quod duos pagos Püspöki et Valkan (?) commodato concessos Suæ M^{tti} intra breve tempus sine ulla difficultate restituet, interim vero quotannis Ducentos florenos Ungaricos pendet Archi-Episcopatui.

Cum igitur ab anno prædicto hucusque, hoc est toto decursu annorum quinquaginta septem, nihil sit solutum pro hoc debito, satisfactionem a M^{tte} V^{a} et pagorum restitutionem demisse rursum petere cogor. Nihil dubitans M^{m} V^{m} æquissimæ petitioni meæ locum jam tandem daturum.

Servet Deus etc.

Ezen levélnek eredeti fogalmazványa, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjt. XXXII. köt., 66^{b} lapon. A dátum az ugyanazon lapon levő, szintén II. Ferdinándhoz (a léghi prédikátor ügyében) írt levél dátuma után, 1628. aug. 26-ra teendő; az évet egyébként megerősíti fenti levélnek egyik adata is (1571 + 57 = 1628). Fenti közlés az eredeti fogalmazvány után történik.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 444. l., 2. j.

[1] Lásd fent a 477—479. számú leveleket.

493.

1628. AUGUSZTUS 26. *Kiadatlan.*

II. Ferdinánd királyhoz.

Kéri a királyt, utasítaná a pozsonyi kamarát, hogy a kath. vallásra tért, léghi volt lutheránus lelkész ellen Thurzó Ádám gróf által elkövetett erőszakosság ügyében a bűnösöket idézné meg a legközelebbi bírói gyülekezet elé.

26. Augusti 1628.

Sacratissima Ma^{s} Cæsarea, D^{ne} D^{ne} Clementissime.

Quantum scandalum attulerit, quod Predicantem Legiensem,[1] ad fidem Catholicam reversum, vinctum ad arcem D^{ni} Adami Turzo pertraxerint, et minis ac terroribus ad abnegandam veritatem cognitam inducere laborarint, satis per se Ma^{s} V^{a} intelligit.

Quocirca M^{m} V^{m} iterato demisse rogo, velit serio Cameræ Ungaricæ injungere, ut hoc negotium diligenter cordi sumat, ac ad futurum terminum Judiciorum evocet Fiscus, qui jure conveniendi sunt.

Servet Deus M^{m} V^{m} felicissimam.

Ezen levélnek Pázmány által sajátkezűleg megírt fogalmazványa a Budapesti Egyetemi Könyvtárban van: Pray-gyűjt. XXXII. köt. 66^{b} lap. Fenti közlés e fogalmazvány nyomán történik.

494.

1628. AUGUSZTUS 26. *Kiadatlan.*

II. Ferdinánd királyhoz.

Kéri az uralkodót, Trauttmansdorff marschal útján hatna az alsóausztirai rendekre, hogy a Pázmáneumnak náluk kamaton levő alaptőkéjéből további tőkeelengedés iránti kérelmüktől álljanak el, mert ő aranyakban és birodalmi ezüsttallérokban helyezte el náluk a pénzt csupán 5^{0} o-ra, elengedve még a tőke tetemes részét is, míg másoknak, akik silány „hosszú pénzt“ adtak, semmi tőkeelengedés mellett is, biztosságot adtak a teljes tőke iránt.

Sacratissima Majestas, D^{ne} D^{ne} Clementissime.

Demisse rogaveram antea M^{m} V^{m} Sacratissimam, ut cognita æquissima prætensione mea circa pecuniam in Inclyta domo provinciæ Austriæ depositam, et Alumnatus mei Viennæ erecti securitati prospicere, et de alterius summæ triginta millium censu securo benignissime providere dignaretur.

[1] Ez Thomassevich Mihály léghi lutheránus prédikátor volt. V. ö. *Fraknói*, Pázmány Péter és kora II. k., 407. l. Lásd alább 1628. nov. 6. levelet is. (*Fraknói* i. h. felemlíti azon feltünő tényt, hogy a fenti esemény után nehány hónapra Thurzó Ádám gróf, fivérével, Mihálylyal és anyjával a katholikus vallásra tért meg).

Ego clementissime Dⁿᵉ, aureos ac Imperiales deposui, et ipso depositionis tempore longe plus de Capitali summa defalcavi, quam nunc defalcari cupiat provincia, nam in medio valore aureos ac Talleros dedi, nec nisi quinque pro censu solvi volui.

Et licet intelligam nonnullis, qui longam monetam eodem tempore deposuerunt, absque ulla defalcatione capitalem summam assecurasse, nullam tamen ego resolutionem habere possum, sed ad futura Comitia reiicior.

Eapropter Mᵐ Vᵐ iterato demisse oro, ut sicut antea, ita nunc quoque medio Illᵐⁱ Dⁿⁱ Comitis a Trautmanstorff hoc negotium ad optatum finem perducere non gravetur. Nam cum mortales simus, et ætas mea ac morbi longas spes non admittant, optarem me vivo rem solidari.

Servet Deus Mᵐ Vᵐ diu felicissime Imperantem.

Ezen levélnek, egészen Pázmány által sajátkezűleg megírt, eredeti fogalmazványa fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjt. XXXII. k., 66ᵃ. lap. Dátum nincs e fogalmazványon, de mivel ugyanazon lap másik oldalán levő két levél egyikén (amelyek szintén a királyhoz vannak intézve) 1628. aug. 26. dátum van feljegyezve Pázmány kezeírásával, azért bizonyosnak mondható, hogy mindhárom levél, különféle ügyekben, egy napon íratott, annyival is inkább, mert a három fogalmazványt maga Pázmány megjelölte az elébe szúrt *a, b, c* betű által. Fenti közlés az eredeti fogalmazvány alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora II. k., 136. l., 2. j.

495.

1628. AUGUSZTUS 30. *Kiadatlan.*

POZSONY.

Ubaldin bíboroshoz.[1]

Senkviczy Mátyás esztergomi kanonokot, kit Pázmány megbízott maga helyett a „visitatio liminum"-mal összefüggő „relatio quadriennalis"-nak átadásával, ajánlja a bíboros pártfogásába.

Monet me juramenti in consecratⁿᵉ mea præstiti religio, ut juxta fœlicis recordatⁿⁱˢ Sixti Papæ V. constitutionem „Sanctæ Sedi Apostolicæ" Archiepiscopatus mei rationem iterum reddam; et quamvis id officii libentius personaliter præstarem, refragantur tamen cupiditati meæ multiplicia impedimenta, quæ Illᵐæ Dᵒᵐ. Vestræ harum meus in hoc visitandorum Liminum Apostolicorum negotio mandatarius, nobilis et admodum Revˢ Dⁿᵘˢ Mattias Senkvichy Præpositus S. Georgii de Viridi Campo, Archiaconus (sic!) et Canonicus Ecclesiæ meæ Strigoniensis

[1] Ezen levél összefügg Senkviczy Mátyásnak 1628. okt. 3-án Pázmány nevében VIII. Orbánhoz intézett jelentésével. (Lásd alább a függelékben).

uberius exponet, cui, cum ad ea, quæ ipsi commendavi, fœliciter conficienda, Illmæ Dom. Vestræ favore cum primis opus esse probe intelligam, ut illi, atque adeo mihi ipsi benigne impertiri et supradictæ Ecclesiæ meæ causas sua eximia authoritate promovere, et in iis, quæ meo nomine exponet, credere dignetur, obnixe rogo, quod summo honore a me accipietur, ac vice versa me cunctaque mea Illmæ Dom. Vestræ quam reverenter et ex corde offero, ac Deum Optimum Maximum pro ipsius incolumitate humillime deprecor.

Possónii 30. Augusti 1628.

Illmæ et Revmæ Domnis Vestræ Humilissimo Servitore

L'Arcivescovo di Strigonia m. p.

Alul a lap szélén és sarkán:

Dno Cardinali Ubaldino.

Ezen levélszöveg után a lap belső oldalán (az aláírás fölött) a S. Cong. Conc. hivatalának ezen (november 21-iki) feljegyzése olvasható:

Datæ fuerunt litteræ in forma pro X. quadriennio:[1] et quoad inopiam sacerdotum scriptum: Sac. Congnem daturam litteras Nuntio coram Cæsarea Majestate commoranti, qui curet aliquo modo provideri. Sub die 21. Novembris 1628.

Ezen levél eredetije a S. C. Conc.-nak titkos levéltárában, mint az 1628. okt. 3. relatio-nak melléklete, 82. számú jelzéssel. Csak az aláírás („Hum. serv. l'Arc. di Str.") P. P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

496.

1628. AUGUSZTUS 30. *Kiadatlan.*

POZSONY.

VIII. Orbán pápához.[2]

Akadályoztatva levén ismét a Rómába „visitatio ss. liminum" czéljából való utazásban, maga helyett Senkviczy Mátyás esztergomi kanonokot küldi, ki jelentést fog tenni az esztergomi egyházmegye állapotáról.

Beatissime Pater ac Domine Domine benignissime.

Nihil magis in votis habeo, quam Sanctorum Apostolorum limina adire, ac Beatitudinis Vræ pedes venerari. Et licet ætatis ac valetudinis

[1] A X. quadriennium (40 év) számítódik V. Sixtus bullájának kibocsátása napjától („Rom. Pontifex" bulla 1585. decz. 20.) tehát: 1585 + 40 = 1625.

[2] Ezen levél összefügg Pázmánynak Ubaldin bíboroshoz szintén e napon, valamint Senkviczy Mátyásnak VIII. Orbánhoz 1628. okt. 3-án intézett „relatio 4-ennalis"-ával. (Lásd alább a függelékben.)

meæ rationes moram aliquam injiciant, Deo tamen fretus adire hunc laborem ac itineri me dare non dubitarem, nisi ea esset calamitosissima hujus Patriæ conditio, quæ omnem profectionis longinquæ conatum infringeret.

Cum igitur ire mihi non sit integrum, ut obsequii mei vices peragat, Admodum R^dum^ D^num^ Matthiam Senquiczy, Præpositum Sancti Georgii de Viridi Campo, Archidiaconum Cathedralem et Canonicum Ecclesiæ meæ Metropolitanæ Strigonien. Romam direxi. Quem ut ad beatissimos pedes venerandos Sanctitas V^ra^ admittat, ac statum Ecclesiæ meæ succincte audiat, paternoque affectu sublevet, demisse rogo. Et ad pedes Sanctitatis V^ræ^ animo provolutus, Paternam benedictionem instanter peto. Ita Deus Sanctitatem V^ram^ Ecclesiæ Suæ ac bonis omnibus diu salvam tueatur.

Posonii, 30. Augusti, An. 1628.

Sanctitatis V^ræ^ Humillimus servus et filius

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Eredetije a vatikáni könyvtárban: Barb. Lat. cod. 6893. fol. 38^r^. Csak az aláírás („h. s. et f. A. Str.") Pázmány P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.,* Pázmány Péter és kora II. kötet, 279. l., 1. j. *(Fraknói* itt tévesen 1627-re teszi Senkviczy küldését), — Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a Szentszékkel, III. köt., 325. l., 1077. j.

497.

1628. SZEPTEMBER 3. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Pázmány az esztergomi Szt. István prépostságot Lippay Györgynek adományozza.

Nos Petrus Pázmány Miseratione Divina Archiepiscopus Ecclesiæ Metropolitanæ Strigoniensis Locique ejusdem Comes perpetuus, Primas Hungariæ, Legatus Natus, Summus Secretarius et Cancellarius nec non Sacratissimi Principis ac Domini Dom. Ferdinandi Secundi, Dei gratia Electi Romanorum Imperatoris, semper Augusti ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæque etc. Regis etc. Intimus Consiliarius etc. Memoriæ commendamus tenore præsentium significantes quibus expedit uni-

versis. Quod nos, considerantes pietatem, eruditionem, sufficientem et laudabilem morum vitæque conversationem, ac in Concionando dexteritatem aliasque animi dotes Reverendi Georgii Lippay, Archidiaconi Thornensis ac præfatæ Ecclesiæ N^ræ^ Metropolitanæ Strigoniensis Canonici, quibus ipsum ab Altissimo, non solum aliorum sufficienti commendatione, verum etiam propria experientia insignitum et ornatum esse cognovimus. Eidem igitur tamquam personæ idoneæ et benemeritæ, Præposituram Sancti Stephani Prothomartyris, per Translationem in Episcopatum Vesprimensem Reverendissimi Domini Stephani Sennyey de Kis Sennye Episcopi Vacziensis ac præfatæ Sacratissimæ Cæsareæ Regiæque Ma^ttis^ per Hungariam Aulæ Cancellarii et Consiliarii, ejusdem vczt Præposituræ ultimi veri legitimi et immediati possessoris, in prædicta Ecclesia mea Metropolitana Strigoniensi, nunc de Jure et de facto vacantem, authoritate Jurispatronatus N^ri^, qua in hac Ecclesia plenarie fungimur, dandam duximus et conferendam. Imo damus, donamus et conferimus præsentium per vigorem. Quocirca vobis Reverendissimis Venerabilibus Dominis, Fratribus nobis in Christo dilectis, Præposito, Lectori, Cantori et Custodi cæterisque Canonicis prælibatæ Ecclesiæ meæ Strigoniensis, in virtute salutaris obœdientiæ committimus et mandamus: quatenus acceptis præsentibus, præfatum Reverendum Georgium Lyppai (sic!), et neminem alium, accepto prius ab eodem solito fidelitatis Juramento, servatisque de Jure servandis, investire, ac locum eidem in choro ac vocem in Capitulo juxta dignitatis suæ exigentiam dare et assignare, de omnibus etiam proventibus et emolumentis ejusdem Præposituræ eidem respondere et responderi facere, modis omnibus debeatis et teneamini. Secus non facturi. Præsentibus perlectis exhibenti restitutis.

Datum Tyrnaviæ, in Curia N^ra^ Archiepiscopali, die Tertia Mensis Septembris. Anno Domini Millesimo Sexcentesimo vigesimo octavo.

(L. S.) *Petrus, Archiepiscopus Strigoniensis m. p.*

Ezen adománylevélnek papírral átvont viaszpecsétet hordó eredetije az esztergomi prímási egyházi levéltárában van: Fasc. 23., nr. 185. alatt. Csak az aláírás („P. Arch. Srig.") Pázmány kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

498.

1628. SZEPTEMBER 5. ELŐTT.[1]

II. Ferdinánd királyhoz.

A Pázmáneum részére az érsek által a jezsuitáktól megvett új ház („Bursa liliorum") és a régi pázmáneumi épületért cserébe kapott másik ház (Domus „Montis aurei") tulajdonjoga körül a bécsi egyetem igényt támasztván, kéri a királytól a dolog tisztáztatását és, ha az egyetem igaza győz, a jezsuitáktól a vételár visszafizetésének szorgalmazását.

Sacratissima Majestas Cæsarea Domine Domine clementissime.

Superioribus diebus repræsentaram Ma^{tti} V^{æ}, quid Magnifici Dominus Rector et Consistorium Inclytæ Universitatis Viennensis ad me scripserit, ratione Domorum olim Bursæ Liliorum et Montis Aurei, quas ex benigno Ma^{ttis} V^{æ} assensu et consensu, pro Alumnis Ungaris emeram; rogaveramque demisse, ut controversiam hanc Ma^{ttas} V^{a} clementer terminari faciat. Nam etsi litem hanc de Domibus meam facere nolim, cum venditores ad Evictionem obstringantur, tamen mihi valde incommodum est domos illas vacuas servare, nec Alumnos illuc migrare posse.

Quocirca: Ma^{ttem} V^{m} iterato demisse rogo, velit quamprimum controversiam hanc decidi, ut, si jure domus vendi potuerunt, Alumni illic migrare possint. Sin autem venditio fieri non potuit, Evictores mei pretium acceptum refundant.

Quidquid autem hac in re Ma^{ttas} V^{a} clementer decreverit, id Augusto suo Diplomate, pro futura Collegii securitate, cautum velit.

Servet Deus Ma^{ttem} V^{m} diutissime incolumem.

Sacratissimæ Ma^{ttis} V^{æ}

Humillimus Capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Kívül:

Ad Sacratiss^{m} Cæsaream Regiamque Ma^{ttem} etc. Do^{num} d^{num} clemen^{m}

Humill^{m} Memoriale

Archi-Episcopi Strigonien. m. p.

Ezen levél eredeti példánya a bécsi cs. és kir. házi, udvari és állami levéltárban van: „Jesuitica der Stadt Wien", Fasc. 63., nr. 237. Csak az aláírás („Arch. Str.") Pázmány P. kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

Közölte már e szöveget: *Rimely,* Hist. Coll. Pazm. 28. l.

[1] Magának ezen emlékiratnak nincsen dátuma, de a cs. kanczelláriának 1628. szeptember 5-én kelt feljegyzése, amely II. Ferdinánd császár-királynak Pázmányra nézve kedvező határozatát említi, a Pázmány-levélnek „terminus post quem non"-ját megállapítja.

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 135. l., *Rimely,* Historia Collegii Pazm. 26—30. l. (A „Bursa liliorum" a württembergi származású diákok kollégiuma volt, a „Mons Aureus" pedig szegény diákok menhelye, „coderiá"-ja volt.) A fenti per csak 1653-ban ért véget: a jezsuiták kötelezték a bécsi egyetemen létezett burzák alapítványának megfelelő kötelezettségeket kollégiumukban leróni (megfelelő számú diák tartásával), a burzák házainak eladása változatlanul hagyatván, a „Mons Aureus"-nak megfelelő új menhely felállítására pedig kötelezve lőn a Jézus-Társaság.

Lásd még a fenti 1625. október 30. okmányt, 1627. szeptember 21. okleveleket és az 1628. június 6. és augusztus 4. leveleket.

499.

1628. SZEPTEMBER 5-IKE UTÁN. *Kiadatlan.*

Pázmány észrevételei Eszterházy Miklós nádornak, a szentgotthárdi apátsági birtok visszaváltása iránt a heiligenkreuzi cisztercita-apát és a Széchy-örökösök közt kötött egyezséget tartalmazó, 1628. szeptember 5-én kiállított (első) okmányára nézve.

Considerationes circa Contractum de Abbatia S. Gotthardi.

1. Quoad substantiam Contractus nihil dico. Neque enim mihi constat de mente Suæ Majestatis circa hunc contractum. Illud solum significo, mihi non displicere substantiam contractus, si Suæ Majestati et Illustrissimo Domino Nuncio probetur. Verum quædam in contractu exprimenda censeo, quæ omissa sunt, alioqui et inutilis et noxius foret contractus.

2. Itaque cum fieri possit, ut Abbates S. Crucis malint in Austria habere bona 30^{m} valoris, quam S. Gotthardum: facile negligent recuperationem, unde necesse est, ut Abbas suo et successorum nomine assecuret de executione Contractus suo tempore. Imo et Sua Majestas assecurationem roboret, et si Abbates negligerent, executionem in se ac successores recipiat. Et hujus assecurationis duo exempla dentur, ut unum Jaurini, alterum in Cap^{lo} Strigoniensi asservetur.

3. Literæ Contractus non declarant, quomodo rehabendus sit S. Gotthardus post annos 25, si differrent ac tergiversarentur possessores, unde ad longum litis processum eundum esset. Itaque exprimendum, quod si elapsis 25 annis statim ac de facto sua sponte non remitterent, per Commissionem Suæ Majestatis, vel per unum Magistrum Prothonotarium, aut Vice Comitem reddatur. Cui si obsisteretur, ipso facto in perpetuum amittant omnem Jurispatronatus prætensionem, et toties quoties in mille aureis convicti sint, quos ex bonis hæredum

D. Bottyanianæ unus Vice-Comes exscindat, et nihilominus Abbatiam restituat. Præterea assumat Domina Bottyaniana onera sororis, filii et hæredum, atque etiam emptionem bonorum 30^{m} valentium de facto peragat, vel tempus certum hoc est trium mensium revolutionem exprimat. Intra quod si effective non emerit et consignaverit dicta bona, teneatur Abbatiam statim remittere, accepta summa inscriptionis.

4. In literis, ubi habentur illa verba (ab hinc computando), ambiguum est. Debet clarius poni (a data præsentium literarum computando).

5. Illa Clausula (donec ad pacatiora perveniatur) omittenda, ne ex illa infringatur 25 annorum periodus, si forte tunc tempora similia essent.

6. Ibi (Abbatia maneat in manibus) addendum est (maneat per annos 25. a data præsentium computando, hoc est, ad diem 5 Septembris Anni 1653. in manibus). Alias enim totus contextus literarum præ se fert, quasi ad vitam duorum possideatur, ut demum post vitam illorum ac hæredum debeant 25 anni computari. Quod nullo modo admittendum est.

7. Ibi (coram nobis) considerandum, an non deroget Suæ Majestati, coram quo spoponderunt, se producturos Jus patronatus. Deinde cautelæ duæ addendæ. I^{a} Ut absque longo litis processu summarie revideatur. 2. Addenda hujusmodi cautela (Et nihilominus elapsis prædictis 25 annis, ordini totaliter omnia dicti Monasterii bona consignentur ac tradantur, non obstante pendentia revisionis prætensi Juris Patronatus). Nisi hoc addatur, contractus inutilis est. Extrahi enim posset revisio per annos 50 vel plures.

8. In ultima Clausula addendum (et nihilominus sive prædictum indultum a Summo Pontifice obtentum fuerit, sive non, elapsis annis 25 die ac anno ante specificato, integre ac pleno jure possessio dictæ Abbatiæ Ordini consignari debebit, modo jam ante declarato, pœnis sub eisdem).

9. Aliis forte aliæ quoque considerationes occurrent, proinde judico necessarium, ut Copia Contractus Suæ Majestati exhibeatur. Et sua Majestas audiat Dominum Personalem, et si quos præterea voluerit, de hac re.

10. Prædicta vero per me annotata ita necessaria sunt, ut si quid ex iis omittatur, ego et totus Status Ecclesiasticus huic contractui contradicimus et reclamamus. Quin et Suam Majestatem obsecramus, ut rescisso hoc contractu tanquam illegitimo, pergat in redemptione jam antea intimata.

Præter hæc omnia duæ Cautelæ addendæ: I^{a} quod Bona Abbatiæ extraordinariis modis non gravabuntur, præsertim circa tempus instantis

redemptionis. 2ª. Quod si ordo Cistercien. nollet vel non posset in dicta Abbatia quocunque tempore post elapsos 25 annos residere, extunc cui Jus patronatus competet, teneatur statim nominare sacerdotem Catholicum, qui titulo Abbatis bona illa possideat. Si vero etiamnum indecisum fuerit, cuinam competat Jus patronatus, Regia Majestas possit nominare Sacerdotem Catholicum, qui bona administret, absque præjudicio Juris patronatus, si cui alteri competat. Neque enim ex legibus Regni Ungariæ permittendum est, ut ordo prædictus extra Regnum bona illa possideat.

Az irat külső felzetére Pázmány sajátkezűleg e sorokat irta:

Primæ literæ Dni Palatini. Circa quas considerationibus meis auditis Viennæ præsente Do Cancellario mutationes factæ, prout in secundis literis apparet. (Itt a „primæ litteræ D. P.“ alatt Eszterházynak 1628. szept. 5-iki döntése, „secundæ litteræ“ alatt ugyanannak okt. 5-iki döntése értendő, míg a „considerationibus meis“ alatt épen Pázmány fenti irata értendő.)

Ezen iratnak egykorú másolata, mely azonban nem Pázmány saját kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Coll. Pray V. köt., 33. sz alatt. Az irat dátuma elegendő valószínűséggel volt meghatározható az ugyanott fekvő többi iratból, melyekből kitűnik, hogy ezen fenti iratban Pázmány összefoglalta megjegyzéseit Eszterházy nádornak 1628. szeptember 5-iki okmányára nézve. Egykorú másolata fennmaradt (4 példányban) az alsóausztriai Heiligenkreuz cziszterczita-apátság levéltárában: Rubrik 47., fasc., XXV., Nr. 12. Fenti közlés a Pray-féle kódexben talált másolat alapján történik. Az irat 6. pontjában említett dátum („a data præsentium“) a kommentált nádori irat dátuma.

500.

1628. SZEPTEMBER 17. *Kiadatlan.*

POZSONY.

A körmöczi kamarához.

Nem mehetvén levegőváltoztatás okáért, mint feltette magában, Szentkeresztre, Ravasz Andrást küldi Körmöczre a kamara tartozásának átvételére.

Generosi Domini, Amici honorandi.

Cum ego plurimum semper æstimaverim Vrarum Dnationum fidem ac promissorum constantiam, ad earundem promissionem syngrapha consignatam, licet magno meo cum incommodo libenter consensi, ut solutio debiti apud Vras Dnationes restantis ad festum S. Michaëlis differretur.

Et licet speraveram circa hoc ipsum tempus aëris mutandi causa memet ad Sanctam Crucem proficisci posse, quia tamen mandato Suæ Majestatis Cæsareæ Viennam ire debeo, mitto ad Vras Dnationes Generosum ac Egregium D. Andream Ravasz, bonorum meorum Præfectum, ut ipse dictum debitum restans a Vris Dnationibus percipiat, redditisque Dnationum Vrarum Reversalibus, easdem quietet; ubi autem is ad nos redierit, per certum hominem nostrum generalem quietantiam de integra summa Vris Dnationibus mittam. His Dominationes Vras bene valere cupio Eisdemque propensam amicitiam defero.

Posonii 17. Septembris 1628.

Dnationum Vrarum Amicus benevolus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Kivül:

Generosis Dominis N. N. Sacræ Cæsareæ Regiæque Majestatis Cameræ Cremniciensis Cammergravio et Consiliariis etc. D. Amicis nobis observandissimis.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a selmeczbányai kamara levéltárában (Selmeczbánya): 1617—1635. évi csomóban fenti dátum alatt. Fenti közlés ezen eredeti példány alapján történik.

501.

1628. SZEPTEMBER 20. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

Hmira János jezsuita atyához, a Pázmáneum regenséhez.

Több kisebb dolog mellett, kéri megsürgetni Lamormain atyánál a Pázmáneum házai körül a bécsi egyetem és a bécsi püspök által támasztott igények elintézését, valamint az alsóausztriai tartománynál kölcsönben levő pázmáneumi alaptőke ügyét.

Reverende in Christo Pater.

Pax Christi.

Literas R. Væ accepi et annexa nova libenter legi. Si quid occurret, deinceps quoque communicet. Mitto dimissoriales.

Remitto Decretum, neque enim ego causam hanc meam faciam. Dignum tamen est, ut R. Va revocet in memoriam P. Lamormain, ut et cum Universitate et cum Illo Cardli Kleselio vertentem controversiam sopiat. Utinam bonus Pater juvet in accomodando negotio domus Provincialis, quia mortales sumus.

Quæso, R. V^a urgeat artificem, qui sepulchralem lapidem facit, ut ad festum S. Matthæi hoc est ad 21. Septemb. sit paratus. Tunc volente Deo et ego Viennæ ero, ac juxta convencionem, residuum resolvam. Nam a Contractu non recedo, nec amplius addam vel teruncium, nisi perfecto opere.

Si quæ præterea opuscula contra Reihing edita præter duo opuscula ostensa, R. V^a procuret. Valeat, pro me oret.

Tirnaviæ, 20. Septemb. 1628.

R. V^æ Addictiss.

Archi-Ep. Strig. m. p.

Kívül:

R^do P. Joanni Hmiræ.

Ezen levél eredetije, mely a külső czímirattal együtt, Pázmány kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjtemény XXXIII. köt., 16^a lapon. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora, II. k., 135. l., 430. l., 3. j.

502.

1628. SZEPTEMBER 23.

POZSONY.

VIII. Orbán pápához.

Engedélyt kér arra, hogy a kassai vértanúknak testi maradványait, melyek most a Forgács grófok házi kápolnájában őriztetnek, Nagyszombatba a székesegyházba[1] hozattathassanak át és nyilvános tiszteletben részesíttethessenek. Lósy vikárius által már néhány bizonyítékot gyűjtött a vértanúk szentségének bizonyítására, ezeket most fel is terjeszti; többet egyelőre nem küldhet, mert a vértanúk gyilkosai az erdélyi fejedelem udvaránál vannak.

Pazmanus petit a P. R. Urbano, Reliquias Martyrum Pongracii, Crisini et Grodecii, in loco sacrato conservandi facultatem. Posonii, die 23. Septembris 1628.

Beatissime Pater ac Domine D^ne benignissime.

Post oscula pedum Sanctitatis Vestræ.

Inter alias gravissimas persecutiones, quas Ecclesiastici Viri in hoc Regno Hungariæ, annorum superiorum intestinis tumultibus, perpessi sunt, nominatissimum est Martyrium trium Sacerdotum, quorum unus ex Capitulo Ecclesiæ meæ Strigoniensis Archidiaconus et Canonicus, duo autem alii ex Societate Jesu Religiosi existentes, Cassoviæ, posteaquam plurimis cruciatibus ad Calvinismum amplectendum flecti non

[1] Az „in Ecclesiam meam Strigoniensem" szavak érthetők az esztergomi érseki egyházmegye területére is, avagy az érseki székváros (Nagyszombat) területére, annyival is inkább, mert a kassai vértanúk testei valóban nem a nagyszombati székesegyházban, hanem a Szt. Orsolya nőzárda templomban lőnek elhelyezve.

potuissent, solemni Martyrio affecti sunt. Quorum quidem Reliquiæ, sedatis aliquantum illis motibus, magnorum eorumque sæcularium hominum pia zelosaque industria exhumatæ, et capita argento inclusa, in domesticis castellis deposita, magna in veneratione habentur, et miraculis quoque non obscuris illustrantur.

Cum igitur publice toti Regno Ungariæ notissimum sit, Sanctos Martyres istos solo Catholicæ Religionis odio trucidatos esse, palam a Sæcularibus summa veneratione coluntur, imo et reliquiæ eorum religiosissime gestantur. Ego vero, memor Decreti Sedis Apostolicæ, necdum publico illos honore affeci. Cæterum, quia, in tanta populi conspirantis pietate, scandalum propemodum videatur, si publicam eorum gloriam negligam, idcirco Sanctitatem Vestram demisse oro: dignetur facultatem concedere, ut cum decenti solemnitate memoratorum Martyrum Reliquias, nunc in domestica capella Illustrium Comitum Forgacs asservatas, in Ecclesiam meam Strigoniensem transferam, ibique in sacrato aliquo loco reponi, conservari et debita veneratione coli possint. Testimonia nonnulla per Auditorem Generalem Ecclesiæ meæ colligi curavi, quæ Sanctitati Vestræ repræsento. Plura colligi idcirco non potuerunt, quod conscii et authores necis illorum et Calvinistæ sint et apud Transylvaniæ Principem morentur. Deus Sanctitatem Vestram Ecclesiæ suæ diutissime felicem ac incolumem tueatur.

Posonii (23. Septembris 1628.).

Sanctitatis Vestræ humillimus Capellanus

Petrus Pazmany,
Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Kívül egykorú kéz írása:

Archi-Epus Strigoniensis ad Suam Sanctitatem in causa trium M. M. Cassoviensium.

Ezen levél eredeti példánya, melyen csak az aláírás („P. P. A. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: Kincstári Osztály, Ecclesiastica Irregestrata fasc. 81.: „Religionaria" kötegben.[1] XVIII. századbeli másolatai pedig fennmaradtak a Kaprinai-gyűjteményben (4° LVIII. köt., 127—129. lapokon) és az esztergomi főegyházmegyei könyvtárban, az „Archivum Batthyanianum"-ban: Publ. Eccles. IV. h. 1. alatt. Egy másik, egykorú másolat fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban, Coll. Hevenesiana, XVI. kötet, 391. l. Fenti közlés az eredeti nyomán történik, csupán a dátum éve és napja van az esztergomi másolat nyomán, mert az eredeti és a Hevenesi-féle példányon csak a dátum helye (nem napja) van kiírva (Posonii). Közölték már e szöveget (idődátummal) *Miller* (Epist. I. k., 235—236. l.), *Kazy* (Hist. R. H. III. k., 252—253. l.) és *Katona* (H. cr. XXXI. k., 330—331. l.), valamint ily czímet viselő műben is: „Summarium processus apostolici confecti Strigonii" (Romæ, 1863—1864).

[1] Az „Eccles. Irregestrata" ezen és következő köteteiben a kassai vértanúkra vonatkozó több más, egykorú irat is van.

503.

1628. SZEPTEMBER 26. *Kiadatlan.*

POZSONY.

A bécsi pápai nuntiushoz.

Belenyugszik most már abba, hogy a szentgotthardi apátság birtokai, a Propaganda kívánsága szerint, a cziszterczita rendnek adassanak vissza; sőt maga is kezére járt ebben a heiligenkreuzi apátnak. De a nagy paphiányra való tekintettel, amely világi licentiatusoknak alkalmazását teszi szükségessé, kéri a nuntiust, hogy a Propaganda-Congregationál eszközölne ki nagyobb számú növendékek tartásának költségeire némi segélyt, legalább is egy időre.

Illustrissime ac Clementissime Domine Patrone colend^me^.

Cum multis indiciis mihi innotuisset Sacram Congregationem de fide propaganda eo propendere, ut abbatia Sancti Gothardi, quæ hodie in manibus acatholicorum habetur, ad Ordinem Cisterciensem rediret; reluctari tam piæ intentioni nolui. Nam licet antea quoque mens mea fuerit, ut post redemptionem dictæ abbatiæ, annis aliquot, fructus beneficii ad propagationem ministrorum Ecclesiæ converteretur; nihilominus præterlapsis annis pauculis, eidem Ordini abbatiam restitutam volui. Nunc vero eam iniit Dominus Abbas Sanctæ Crucis eius Abbatiæ recuperandæ rationem, quam Illma D. V. optime novit. Neque ego ullo modo obsisto. Quin potius fideliter dictum dominum abbatem juvi, ac suggessi quam plurima, recuperationi opportuna. Suam quoque Majestatem Cæsaream exacte informavi.

Quocirca libenter ego manum de tabula removeo, ac Ordini Sacro cedo. Nihil enim gratius est, quam ut postliminio regrediantur religiones antea exclusæ. Et quoniam religiosa monasteria castra Dei sunt: confido, bonitatem Dei misericordibus oculis respecturam Ungariam, si rursus in ea sacræ familiæ reparentur.

Dissimulare autem aut Ill. D. V. celare, nolo, quæ me causæ impellant, ut nunc maxime laborem in sacerdotum numero propagando, etiam per monasteriorum desolatorum ad tempus applicationem. Nam tanta est in tota Ungaria sacerdotum curatorum inopia, ut duplo plures sint parochiæ, in quibus sæculares cathechistæ (sic!) populum, ex impressis sermonum popularium libris, legendo docent, ac de licentia, in casu ordinariæ necessitatis, baptizant, quam qui ordinibus sacris iniciati confessiones audire et sacrosanctum sacrificium celebrare possint. Quæ res quantas mihi agonias creet, nequeo exprimere. Inter sacrum enim et saxum hæreo. Removere catechistas seu licentiatos

aliud non est, quam aperire viam prædicantibus Calvinistis, ut innocentem populum catholicum seducant. Tollerare, imo approbare sæculares hos licentiatos quam sit periculosum, clare intelligo. Et tamen duo inter incommoda, quod minus judico, tollerare cogor. O utinam eam mentem Deus inspiret Sacræ Congregationi, quæ levamen tantis incommodis adferat. Ill. D. V. obnixe rogo, velit ea in re gravissimo suo consilio salutaria media Sacræ Congregationi suggerere: ut ad tempus saltem, aliquod subsidium, ad augendum sacerdotum numerum, præstet. Deum oro, ut Ill. D. V. salvam velit, ejusque manus veneror.

Posonii, 26. Septembris 1628.

Ill^mæ D. V. humillimus servitor

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Ezen levélszövegnek eredeti példánya, mely egészen P. P. kezeírása, fennmaradt a „Congreg. de Propag. F." római levéltárában: „II. Lettere di Germania e di Bohemia 1629." Vol. 70., fol. 3.

V. ö. *Fraknói V.,* Pázmány Péter és kora II. kötet, 232. l. (Lásd fenti 1617. január 25., 1625. november 1., 1626. május 22., július 7., augusztus 20., 1627. nyarán írt, október 7., november elején, 1628. február 16., április 14., május 7., május 17., szeptember 5. és az alábbi október 4-iki leveleket.)

504.

1628. OKTÓBER 5. ELŐTT. *Kiadatlan.*

Pázmány újabb észrevételei[1] *Eszterházy M. nádornak a szent-gotthardi apátsági birtok visszaváltása iránt a heiligenkreuzi apát és a Széchy-örökösök közti egyezségre nézve kiállított második okmányára.*[2]

Considerationes.

Prima. Absque scitu et consensu Suæ Majestatis hæc transactio facta est, sine quo tamen forte nec concludi poterat, nec, si conclusa sic sit, valida esse poterit. Non solum quia Majestas Sua prætendit Jus Patronatus non absque fundamento, sed etiam propterea, quod in litteris scriptum habeatur ex annuentia Suæ Majestatis hanc rem factam esse, cum tamen forte Sua Majestas nec vidit quidem hunc opem.[3] Ad hæc contractus, qui factus est circa bona in Austria emenda, con-

[1] Lásd fent 499. szám alatt az előbbeni okmányra vonatkozó „Considerationes"-t.

[2] Ezen okmány dátuma a Pray-kódex alapján nem volt megállapítható.

[3] Hihetőleg az eredeti fogalmazványnak rövidített „contractum" (ctrum) szavát oldta fel helytelenül („opem" !) a másoló.

firmari debet a Sua Majestate, nam alioqui vigore litterarum Domini Palatini cogi non possent Monachi in Austria existentes. Forte autem Sua Majestas non confirmaret hunc contractum, si finaliter concluderetur inscia Sua Majestate. Idcirco, mihi videtur, quod Dominus Palatinus non potest in hac re præterire Suam Majestatem, siquidem et Certificatio de levanda pecunia per Suam Majestatem facta est, et hyppothecatio (sic!) a Rege Hungariæ fuit instituta. Idcirco Dominus Palatinus mittat prius paria fassionis ad Suam Majestatem, quæ si approbaverit, secure et sine offensione procedet.

Hoc punctum adeo substantiale est, ut sine eo contractus sit irritus futurus. Dicet enim Sua Majestas, non recte in literis scriptum esse: ex annuentia Suæ Majestatis celebratum hunc contractum.

Secunda. In ipso decursu literarum quædam sunt consideranda.

N° 1. Significatur in literis posse Regiam Majestatem sicut bona fiscalia, ita Ecclesiastica bona inscribere. Quod innumeris legibus Hungariæ adversatur. Videatur Articulus 19. Anni 1537.

N° 2. Dicitur necessarium esse ad eliberationem bonorum Ecclesiasticorum, ut prius levetur pecunia. Quod etiam legibus Regni adversatur. Et saltem incertum ac disputabile est, nec pro certo supponi debet.

Et hæc duo puncta tanto facilius omitti possunt, quia nullomodo ad substantiam præsentis contractus spectant.

N° 3. Quomodo dici possit, ex voluntate Suæ Majestatis fieri hunc contractum, non video, nisi prius Majestatis (sic!) Suæ contractus ostendatur.

N° 4. Causa concordiæ datur, quæ revera non est causa, neque enim ex eo motivo, sed ex aliis longe diversis ad concordiam eventum est. Imo si illa motiva inserantur, maximum præjudicium generabunt. Successu enim temporis dici poterit, manentibus eisdem Causis, eundem effectum manere debere, ac proinde Monachos posse carere Abbatia.

Duo vel tria vocabula ad marginem signavi, quæ pro claritate apponi possunt.

N° 5. Clausulæ appositæ nescio utrum a Sua Majestate acceptari possint. Illa etiam clausula (in perpetuum rem etc.) non est in potestate contrahentium, quia secundum jura multis modis amitti potest Juspatronatus. Et quoniam non cum Monachis, sed cum fisco Suæ Majestatis est controversia, utrum Juspatronatus ad Suam Majestatem sit revolutum, vel penes familiam Szechy manserit, nihil de hac re partes contrahentes concludere possunt. Addendæ essent etiam clausulæ, ut

fiscus certificaretur, et ne celebraretur judicium ad unius partis instantiam.

N° 6. Pro Casibus contingentibus declarationes debitæ addi possunt etc.

Ezen szövegnek egykorú másolata fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Coll. Pray, V. köt., 37 [b] számú darab, amely nem Pázmány kezeírása, hanem azon kézé, amely leírta Pázmánynak a nádor első okmányára vonatkozó észrevételeit (fenti 499. sz.). Fenti közlés *Pray* nyomán történik. Pray közli a nádornak mindkét oklevelét, valamint Törös Jánosnak, Pázmány titkárának, 1628. okt. 5. levelét, amelyben ez referál Eszterházyval való személyes értekezéséről, nevezetesen, hogy közölte vele ezen (itt fent közölt) „Considerationes" szövegét, és egyúttal referál Eszterházy ellenészrevételeiről.

Fenti latinnyelvű „Considerationes"-sel, melyet úgylátszik Eszterházynak való átadásra szánt Pázmány, úgyszólván teljesen megegyezik az a magyar nyelvű utasítás, melyet Pázmány Törös János titkárhoz intézett, mikor őt Eszterházyhoz küldötte. (Lásd ez utasítást alább: 505. sz. a. Kezdőszavai: „Legelőször salutálván" stb.)

V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. k., 232. l.

505.

Kiadatlan.

1628. OKTOBER 5. ELŐTT.

(S. d.)

Törős János érseki titkárhoz.

Pázmánynak a fenti (504.) „Considerationes"-sel megegyező utasítása Törős János titkárhoz, kit Eszterházy nádorhoz küldött, hogy vele a heiligenkreuzi apát és özv. Battyányi Ferenczné közt kötendő egyességre vonatkozó észrevételeit közölje.

Legelőször salutálván Palatinus uramat, jelentse meg, hogy az szent gotthardi irást megolvastam, és noha abból én kivettem kezemet, mindazáltal, hogy az Ecclesiának præjudicioma ne legyen, és hogy a dolog is állandó legyen, némely dolgokrúl suggerálni akartam.

Legfőbb dolog az, hogy ő felsége hire és consensusa nélkül úgy tetszik hogy ez a dolog végbe nem mehet, vagy ha végbe megyen is, talám erős és állandó nem leszen. Nem csak azért, hogy ő felsége is prætendálja az Jus Patronatust, és talám nem fundamentum nélkül. De azért is, mert ez levélbe az vagyon irva, hogy ő felsége Annuentiájából vagyon ez a dolog, holott ő felsége talám nem is látta ezt az contractust. Ennek felette az Ausztriában levö jószág felől aminemü végzés lett, ezt ő felségének is confirmálni kelletik, mert egyébaránt az barátokat az Palatinus Uram levelével Austriába nem cogálhatni.

Azért, ha ő felsége hire nélkül leszen az finális contractus, talám ő felsége nem confirmálná.

Azért nekem úgy tetszik, hogy ő felségét nem prætereálhatja Palatinus Uram, holott az Certificatio is de levanda pecunia, és az hypotechatio (sic!) is ő felsége nevével lett. Hanem minekelőtte valida sit et emanet fassio, küldje Palatinus uram ő felségének az pariáját, és kezdje meg, ha tetszik ő felségének. És igy secure, et sine offensione procedál. Ez oly substantiale punctum, hogy e nélkül az egész contractus semmi leszen. Mert ő felsége azt mondhatja, hogy hirével nem volt, és hogy nem helyesen irták az levélbe, hogy ez ő felsége annuentiájából volt.

2. Az levelének ingressusa, N. 1., úgy tetszik, azt jelenti és confirmálja, mintha az király bona conscientia et licite hypotecálhatta volna az egyházi jószágot, mint az fiscalia bona. Ki mivel külömben vagyon, nem kell annak semmi jelenségét levélbe irnya. Mert hogy sok több decretomokat elhallgassak, Anno 1537. Art. 19. diserte vagyon, hogy a király semmi egyházi jószágot nem inscribálhat.

Az után N. 2. mint necessariumnak jelentetik, hogy levata primum pecunia, kelljen visszavenni. Ez pedig igen disputabilis, és nem kell ilyen levélbe pro certo innuere, quod incertum est. Ezt a két clausulát, és az N. 4. annyival könnyebb kihagyni, mert non spectat ad substantiam contractus.

Azután N. 3., nem tudom mint mondhatni, hogy voluntate Suæ Mis facta res sit, ha elébb ő felsége nem látja.

Azután N. 4., oly causa adatik az concordiának, mely nem causa, mert nem abból az okból, hanem más causákból mentek erre az concordiára. Söt ha az ott maradna, jövendőben is præjudicálna. Mert azt mondhatnák, hogy eadem causa manente idem effectus maneat, és a Barátok legyenek el a nélkül.

Azután két vagy három szót jegyzettem, melyek nem ártanak pro claritate.

Azután N. 5. az minemü clausulák vannak, nem tudom ha ő felsége acceptálja. Amaz clausulák is· (in perpetuum etc.) nincs egyik félnek is hatalmába, mert secundum Jura, multis modis amitti potest Jus Patronatus. És mivel nem a barátokkal, hanem a Fiscussal való causa ez, ha ő felségére szállott-e vagy a Szécsy familiánál maradt ez Jus Patronatus, szükségképen kivántatik ebbe az clausulába consensus Suæ Mis, et addáltatni oly clausula, hogy Fiscus certificáltatik, és ne tegyenek csak egy résznek törvényt.

Azután N. 7., pro casibus contingentibus, declaratio addi debet.

Ezen utasításnak fogalmazványa, mely egészen Pázmány saját kezeírása, fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Collectio Pray, V. köt., 40[b] darab. A dátumot Törös titkárnak ugyanott olvasható (okt. 5.), levele mint terminus post-quem non alapján lehet meghatározni. Fenti közlés e fogalmazvány után történik.

506.

1628. OKTÓBER 7. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Ferenczffy Lőrincz m. kir. udvari titkárhoz.

A neki átnézés végett megküldött, a zágrábi ügyre vonatkozó király-levél fogalmazványát átjavította. Hírt kér az uralkodónak egészségi állapotáról. Ferenczffynek igért 100 frtot már elküldötte.

Őszintén Úr Intől Kgk minden jót kivánok. A Kgd levelét elvettem. Elég hosszú discursus vagyon a Zágrábi levélben, és megtetszik, hogy prócátori irás, nem Cancellaria Stylussa. A mi a substanciáját illeti az irásnak, nekem tetszik. Megvonogattam ennihány szót, mert vagy injuriosa sunt, vagy non ita se habent, quemadmodum illa, quæ de Juramento Episcopali dicuntur.

Akartam volna, ha Kgmed az ő felsége egészsége felől irt volna, mert itt az az hire, hogy még most is resumit febris.

A mely száz forintot kgk igírtem volt, azt Partinger uram kezében küldöttem, tudom kgmednek megadja.

Az Inclusa levelet, kérem kgmedet, maga adja mindjárt Pyrrus kezébe.

Ezzel I[n] tartsa Kgdet.

Selliæ 7. Octobris 1628.

Kgk jóakarója

Archi-Ep. Strig. m. p.

Kivül:

Generoso d[no] Laurentio Ferenczffy Sacr. Cæsar. Regiæque Ma[ttis] per Hungariam Secretario, Domino nobis honor.

E levélnek eredetije, melyen csak az aláírás („Archi-Ep. Strig.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. Kanczelláriai Levéltár: Litteræ Archiepiscoporum" 1628. évi 45 szám. A levél az első lapon e jelzést (violaszínű bélyegző jegy) viseli: „Magyar Akadémia könyvtára." Fenti közlés az eredeti alapján történik.

507.

1628. OKTOBER 8. *Kiadatlan*

SELLYE.

Sennyey István veszprémi püspök, kanczellárhoz.

Ha a király tudni akarja véleményét, az a következő A Széchy-örökösök, nevezetesen özv. Batthyány Ferenczné mindenekelőtt a most ülésező bírósági időszak alatt igazolják be a Szent-Gotthard felett őket megillető patronátusi jogot, és ha ezt beigazolni nem tudnák, nincs semmi helye egyezségnek Batthyányné és a heiligenkreuzi apát között, a birtokok további használatára vonatkozólag, hanem a Szécsi örökösök kötelesek elfogadni a zálogot és a javakat visszaadni.

8. Octob. 1628. Selliæ. Ad D. Cancellarium.

Si M^as^ Sua tenuem meam opinionem de negotio Sti Gothardi scire desiderat: hæc est.

Quandoquidem Sua Ma^s^ jam certificavit familiam Poppel de levanda pecunia: sed et Statum Ecclesiasticum Ungariæ, de redemptione diplomate Regio assecuravit: Et in hac redemptione fundatur aliorum bonorum Ecclesiasticorum in Ungaria eliberatio, et, quæ inde consequuntur, Religionis commoda: Quandoquidem etiam D^no^ Palatino injunxerit Ma^s^ Sua, ut Jure revideat, an Patronatus concernat Dominam Bottyanianam. Et his omnibus non obstantibus cum summo Suæ Mis præjudicio Contractus[1] præjudiciosus initus sit, absque scitu Mis Suæ, literisque insertum, ex amnestia Suæ Mis hunc contractum factum.

Idcirco sine maximo authoritatis Regiæ derogamine, sicco pede hæc transiri non possunt.

Mihi igitur videtur D. Palatino rescribendum, Familiam Szécsianam adhuc tempore Maximiliani Imperatoris se obtulisse, quod velit primo quoque tempore Jus suum Patronatus coram Regia M^tte^ ostendere, prout ex literis (quarum copiæ in libro Regio extant) Maximiliani Imperatoris apparet.

Ad hanc obligationem respiciendo Ma^s^ Sua D^o^ Palatino demandaverat ante tres Menses, ut juxta voluntariam oblationem familiæ Szécsi, nomine Suæ Mis revideat, an Jus Patronatus habeat illa familia. Quid ad hoc Suæ Mis mandatum responderit D^o^ Palatinus, in Cancellaria requiratur: mihi enim responderat, convocari tunc non posse Judices Regni.

Nunc igitur, quia simul sunt Judices, jubeat Sua Ma^s^ ut antequam ullus contractus firmetur, sub his Judiciis revideatur, cujus sit Jus Patronatus.

Nulla hic excusatione uti potest Domina Battyaniana, cum familia ipsius ultro se obtulerit ad producendum Jus suum coram Regia M^tte^.

[1] V. ö. *Fraknoi V*, P. P. es kora II. kot., 232. l., 2. j

Ad hanc rem juvabit, si cæteræ sorores Dominæ Bottianianæ Jus suum M^tti^ Suæ concedent authenticis literis. Et si quas habent originales l^ras^, communicent. Ubi vero eo ventum fuerit, ego quoque argumenta suggeram.

Certum est, si Ma^s^ Sua exemplum relinquet posteris Regibus, ne possint redimere, quæ oppignorarunt: ne certificationes ac diplomata Regia vim habeant, non debilia mala hinc consequutura, quæ quia odiosum esset recensere, prætereo. Concludo autem. Quod si Jus Patronatus amisit familia Széchiana, et Sua Ma^s^ est Patronus, non potest consentire in Contractum Dominæ Bottyanianæ cum Monachis, sed tenetur urgere in redemptionem.[1]

Ezen levél fogalmazványa fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtárban: Pray-gyűjt. XXXII. köt., 165^a^—166^a^ lapokon. Az egész fogalmazvány Pázmány kezeírása. Fenti közlés a fogalmazvány után történik.

508.

1628. OKTÓBER 22. *Kiadatlan.*

SELLYE.

A pozsonyi m. kir. kamarához.

Helyesli, hogy Szent-György városban és egyéb városokban a parochiákat és a templomokat visszaadatja a kamara a katholikusoknak. Kér gondoskodást az odaküldendő papok ellátásáról. Ideiglenesen franciskánusok vagy más szerzetesek lesznek alkalmazhatók.

Spectabilis ac Magnifice, Generosi ac Egregii D. Amici observandissimi.

Salute ac officiorum addictissima commendatione præmissa.

Literas D^nationum^ V^rarum^ die 18. Octobris exaratas recte accepi. Et quod negotium S. Georgii et aliorum oppidorum, ratione Parochiarum ac Templorum Catholicis restituendorum, juxta Suæ Ma^ttis^ mandatum prosequantur, faciunt quod Juris est et Justitiæ. Usque adeo, quod ante paucos dies ipsemet Princeps Transylvaniæ, in Ungaria Superiori existens, in simili causa requisitus, Templum Homonnaiense Catholicis restituendum (licet plurimi contrarium suaderent) adjudicavit, eo quod sub præteritis tumultibus illud occupatum fuerit. Quanto magis in tanta Suæ Ma^ttis^ vicinitate juris ac legum vigor observandus est. Pergant itaque Vestræ Dominationes diligenter in incepto. Non deerunt per Dei gratiam Parochi illic constituendi, dummodo Vestræ Dominationes de

[1] Látható ebből, hogy Pázmány a fenti 499. és 503. számú irataiban elfoglalt enyhébb álláspontját feladta és ismét visszatért régebben elfoglalt, Battyányiné törekvései iránti, elutasító álláspontjára.

sufficienti eorum sustentatione et habitatione (quæ necessaria sunt) tempestive provideant. Interim, donec Parochi idonei reperiantur, Franciscani vel alterius ordinis Religiosi requisita Sua Ma^tte Imperatoria substitui possunt.

His D^nes V^ras diu feliciter valere desideramus.

Selliæ 22. die Octobris 1628. *Archi-Ep. Strig. m. p.*

Kivül:

Spectabili ac Mag^co, Generosis et Egregiis N. N. Sacræ Cæsareæ Regiæque Ma^ttis Cameræ Hungaricæ Præfecto et Consiliariis etc. D. Amicis obser^mis.

Ezen levélnek eredeti példánya, mely egész terjedelmében Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: Kincstári Osztály, Ecclesiastica Irregestrata, fasc. 83. „Religionaria" köteg. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

509.

1628. OKTÓBER 24. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Sennyey István veszprémi püspök, kanczellárhoz.

A Bécsbe[1] Andrássy Mátyás ellen panaszra induló rozsnyóiak kérelmét ajánlja Sennyey pártfogásába.

R^me domine, et frater in Christo obser^dme.

Salute ac officiorum addictissima commendatione præmissa.

Isten sok jókkal áldja meg kegdet.

Juthat eszében kegdnek, Bécsben létemben az mint emlékeztem vala, kegdnek az krasznahurkai Donatio felől, tartván attól, hogy valami oly præjudicantes clausulák ne inseráltatnának bele. Nem tudom, Andrássy Mátyás mivel jött vala, és ha arra az Donatiora való biztában cselekszi-e, de nem sok idővel az után az én Rosnai határomra ment hatalmasul, és ott az Rosnaiak öszve rakott szénájokat gyujtogatta, égette, marhájokat az magok saját földökről elhajtatta. Mely saját földökrül és határokrúl való igasságos leveleket és adjudicatákat meglátja kegd, melyet azért vittek fel, hogy ő felségével confirmáltassák. Én is kérem kegdet, promoveálja ő felségénél. Ezzel Isten sokáig éltesse kegdet jó egészségben.

Datum Sellyæ 24. die Octob. 1628.

R^mæ Do^is V^ræ Frater addictissimus

Archi-Epus Strigon. m. p.

(Még egy, körülbelül kétsoros, de vízfolt miatt teljesen olvashatatlan utóirat nyomai is látszanak.)

[1] Lásd fenti: 1628. július 16. előtti dátummal bíró levelet.

Kívül:

R^ndmo domino Stephano Senney, de kis Sennye, Ep^po Wesprimien., Locique ejusdem Comiti Perpetuo, ac Sacr^æ Cæsar^æ Regiæque Ma^ttis per Hungariam Aulæ Cancellario, et Consiliario, etc. D^no F^ri in Chr^o obs^mo.

E levélnek eredetije, melyen csak az elmosódottan látható aláírás („A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Országos Levéltárban: M. kir. Kanczelláriai Levéltár: „Litteræ Archiepiscoporum" 1628. évi 44. sz. Ezen levél a Magyar Tudományos Akadémia könyvtára jelzését viseli. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

510.

1628. OKTÓBER 24. *Kiadatlan.*

SELLYE.

Nagyszombat város tanácsához.

Kéri Szücs és Borz nevű nagyszombati polgárokat utasítani, hogy adják ki a térítvényeket Blaskó és Kampó rozsnyói polgároknak, kik az elvállalt sót megszállították és nem vonható le nekik semmi a só árából azért, mert közben a régi silány pénzt jó pénz váltotta fel.

Prudentes ac Circumspecti domini Amici nobis honorandi.
Salute et nostri commendatione præmissa.

Az kegyelmetek várasabeli Szücs Sebestyén és Borz Dániel találtak volt meg bennünket ennek elötte, panaszolkodván azon, hogy az mi várasunkbeli Rosnobányai Blasko Márton és Kampó Mártonnak bizonyos számú sóra (kéziratban: „soora") pénzt adván, nem akarnák őket megelégétteni. Most viszontak (sic!) az én emberim panaszolkodnak, hogy ők az sót immár megküldötték, és az kegyelmetek emberi akadályoskodnak, nem akarván kiadni Reversalisokat, ea prætensione, hogy mivel ők akkor hoszú pénzt adtak volt, és most immár az jó pénzzel alább szállott az só árra, nem akarják az alkuvás szerént az sót bevenni, hanem fele árrában. Minthogy azért az, ki mint köt, úgy old, kegyelmetek adassa meg Reversalisokat az Rosnóiaknak, hogy ezután minket ezek se busétsanak. Tartsák az alkuváshoz az jámborok magokat. Ezzel Isten sokáig éltesse kegyelmeteket.

Datum Sellyæ 24. die Octob 1628.

Pruden. ac Circumsp. DD. V^rarum

Addictissimus

Archi-Ep. Strigon. m. p.

Kívül:

Prudentibus ac Circumspectis dominis N. N. Judici Juratisque Civibus Liberæ Regiæque Civitatis Tyrnaviensis etc. Amicis et Vicinis nobis observandissimis.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („A.-E. Strig.") Pázmány kezeírása, fennmaradt Nagyszombat sz. kir. város levéltárában (városháza): „Litteræ Archiepiscoporum sæc. XVII." czímű fasc.-ban. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

511.

1628. NOVEMBER 6. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

II. Ferdinánd királyhoz.

Kéri a nádornak Thurzó Ádám grófnak adandó királyi kegyelemért való közbenjárását figyelembe nem venni és Thurzót a most folyó „judicium octavale" alatt felelősségre vonni és megbüntetni azért, hogy a konvertita prédikátort, Thomasevich Mihályt bebörtönözte.

Sacratissima Cæsarea Regiaque Majestas Domine Domine clementissime.

Benigne recordari potest Majestas Vestra Sacratissima, Prædicantem Lutheranum[1] nuper ad religionem catholicam conversum, ritu catholico Sacramentis expiatum, violenta invasione in domo sua oppressum, plurimisque verberibus crudelissime affectum ac vinctum, in Arcem Mag^ci^ Adami Thurzo Syntaviensem, captivum deductum, fœdissimoque carceri inclusum esse, minisque gravissimis tentatum, ut ad hæresim relaberetur. Qua quidem indigna Prædicantis jam conversi et manifesti Catholici tractatione intellecta, ego nobiles viros, Vicecomitem Comitatus Posoniensis et Præfectum meum Andream Ravasz ad præfatum Adamum Thurzo expedivi, rogans: ut captivum in Arce sua detentum dimitteret; quod cum ipse non fecisset, fuga deinde elapsus Prædicans ad me venit. Vestra autem Majestas Sacratissima rei indignitate intellecta, post maturam deliberationem, per Cameram suam, tam ipsum Adamum Thurzo, quam ipsius Complices, ad Tabulam suam Regiam clementer citari fecit. Verum, ubi jam negotium sub octava prosequendum foret, intelligo non solum alios, sed et Dominum Comitem Palatinum eo deductum esse, ut dictum Adamum Thurzo pro gratia consequenda Vestræ Majestati singulariter commendarent. Res equidem, Clementissime Imperator, periculosi exempli erit, si hæc libertatis Catholicæ Religionis violatio negligatur, et ad majora audenda cœteris via pandatur. Non desunt Prædicantes, qui, cum de facto de conversione

[1] Neve: Thomasevich Mihály, léghi prédikátor. Lásd fent: 1628. augusztus 26-iki levelet.

in Religionem Catholicam cogitent, præsentis rei eventum, ne idem ipsis contingat, præstolantur. Demisse itaque Majestatem Vestram oro: dignetur hac in re, et authoritati Suæ Regiæ, et religionis libertati clementer consulere, et juxta benignam Resolutionem, judicio rem prosequi ac debitam justitiam exequi. Servet Deus Majestatem Vestram diu felicissime.

Datum Tyrnaviæ 6. die Novembris 1628.

Sacratissimæ Ma^{ttis} V^{ræ} Humillimus Servitor et Capellanus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya az esztergomi, prímási egyházi levéltárban van: „Archivum Eccl. vetus Religionaria. Nr. 1758—1809." feliratot viselő dobozban: 1767—1768. sz. alatt. Csak az aláírás („Arch. Strig.") Pázmánynak kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

V. ö. *Fraknói V.,* P. P. és kora, II. köt., 408. l., 1. j.; P. P. élete (Tört. Életr.), 268. l., 1. j. (Fraknói tévesen november 4-iki dátummal idézi a fenti levelet.)

512.

1628. NOVEMBER 11. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

A bécsi udvari kamara elnökéhez.

Megsürgeti a Sajópüspöki és Velkenye érseki falvak elmaradt haszonbére címén kért vörösréz utalványozását.

Reverendissime D^{ne}, D. obser^{dme}.

Salute ac servitiorum oblatione præmissa.

Meminerit optime R^{dma} D^{o} V^{ra}, me apud Suam Ma^{ttem} diligenter institisse, ut purum ac liquidum debitum duodecim millium florenorum Ungaricorum, ratione duorum pagorum[1] Archi-Episcopatus ad rationem Suæ Majestatis possessorum tandem aliquando persolveretur. Et quoniam rei pecuniariæ difficultatem non ignorabam, proposueram Suæ Majestati, ut Novizolii cuprum pro prædicta summa mihi darent; vel eo precio, quo Cameræ Ma^{ttis} Suæ Cremniciensi dare solent Centenarium cupri, vel si id difficile videretur (quanquam pro tot annorum intermissa solutione recompensanda difficile videri non deberet), saltem eo precio, quo Mechanicis Novizolii vendi solet Centenarius cupri, mihi quoque assignaretur.

[1] Az aktákból kitűnik, hogy e két falu volt: Sajópüspöki és Velkenye. (Lásd fenti 1628. június hó, június 8. és augusztus 26-iki leveleket.)

Et licet, dum Viennæ essem, et clementissimam Suæ Mattis inclinationem, et Vræ Dominationis Rdmæ propensionem intellexerim, nescio tamen, qui factum sit, quod res hucusque extracta effectum non habuerit.

Quocirca Rdmam Doem Vram iterum iterumque rogo, ut et me a sollicitatione, et seipsam ab importuna interpellatione liberet, et Commissionem ad Cameram Novizoliensem expediri demandet. Quod et ego omnibus officiis demereri contendam. Plura de hac re per Nobilem ac Grosum Pirrum Carneval Vræ Doi Rdmæ dicentur. Servet Deus Rdmam Doem Vram diu felicem.

Datum Tyrnaviæ 11. die Novemb. 1628.

Rmæ D. Vræ stor et frater addictissimus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („A.-E. Str.") Pázmány kezeírása, fennmaradt a bécsi cs. udvari kamara levéltárában: „Hungarn" 1629. évi július havi csomóban, július 12. dátum alatt Fenti közlés az eredeti alapján történik.

513.

1628. NOVEMBER 20. *Kiadatlan.*

SELLYE.

A pozsonyi kir. kamarához.

Titkárát küldi a kamarához üzenettel, kéri az ő közvetítésével a választ megadni.

Spectabilis ac Magce, Grosi ac Egregii Domini.

Salute ac servitiorum commendoe præmissa. Certorum negociorum causa expedivimus ad Vestras Does Secretarium nostrum Egregium Joannes Törős. Itaque diligenter Vras Does rogatas voluimus, ut dictis ipsius fidem indubiam adhibendo, optato responso ipsum expedire velint. Quod et ego quoque omni officiorum genere recompensare laborabo.

Servet Deus Vras Does diu incolumes.

Datum Sellyæ 20. die Novemb. 1628.

Sp. ac Magcæ Gros. ac Eg. DD. V. Amicus ad serviendum paratus

Archi-Episcopus Strig. m. p.

Kivül:

Spectabili ac Magco Generosis item ac Egregiis dominis N. N. Sacræ Cæsarææ Regiæque Mattis Inclytæ Cameræ Hungaricæ Præfecto et Consiliariis etc. Dnis Amicis obsermis. Posonii.

Ezen levélnek eredeti példánya, melyen csak az aláírás („A.-E. Strig.") Pázmány kezeírása, fennmaradt az Orsz. Levéltárban: Kincstári Levéltár: Pozsonyi kamarához intézett levelek 1620—29. évi *E)* csoportjában. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

514.

1628. DECZEMBER 30. *Kiadatlan.*

NAGYSZOMBAT.

A bécsi pápai nuntiushoz.

Köszöni a nuntius fáradozását a körül, miként lehetne a magyarországi paphiányon segíteni. Ő maga most készül felállítani Podolinban ismét egy jezsuita-kollégiumot. Kéri nehány magyar növendéknek a Propaganda által Rómában való eltartását biztosítani.

Ill^me^ ac R^me^ Domine Domine Patrone Colendissime.

Literas Ill^mæ^ Domin. Vestræ, singularis in me benevolentiæ testes, magna animi voluptate legi. Ex iis enim non affectum tantum, sed et providentiam Paternam Ill. Dom. V. animadverti, qua curam summe [. . . . .] indigentis Ecclesiæ Ungaricæ in se suscepit, ac [. . . . .] modo augendi Ministros serio in Urbe egit pr[out] ex literis Ill^mi^ Cardinalis Bandini, quas remitto [. . . . .]. Ego quidem certe laboro quantum possum hac [. . . . . .]. Et nunc in Ungaria Superiori, in oppido [. . . . . .],[1] Regi Poloniæ olim oppignorato per Reges U[ngariæ], Collegium Patribus Societatis erigo et fundo [. . . . .] et illic Ministri Ecclesiæ succrescere po[terunt. . . . . .] tarda sunt hæc media et interim in[numeri] pereunt. Quare cum aliud mediu[m ad augendum] numerum sacerdotum non suppetat, qu[am ut per] aliquot saltem annos, alumni Ungari [in Urbe?] alantur, Ill. D. V. rogo, dignetur id [a. S. Con]gregatione fidei propagandæ impetrare, ut [Ungari?] Alumni Clerici, aliquo numero sustententur.

Deus consilia ac conatus pios Ill. D. V. dirig[at] ac multis annis incolumem tueatur.

Tirnaviæ 30. Decembris 1628.

Illustrissimæ Dominationis Vestræ Humillimus Servuus

Archi-Episcopus Strigoniensis m. p.

Ezen levélszövegnek a széleken erősen elrongyolódott, eredeti példánya, mely egészen Pázmány kezeírása, fennmaradt a „Congreg. de Propag. F.“ római levéltárában. „IV. Lettere di Ungaria, Polonia, Russia, Colonia, Amburgo, Alzazia e Palatinato 1628.“ Vol. 57., fol. 3. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

[1] Pázmány a Szepességben szintén kívánt jezsuita-kollégiumot alapítani és e czélra *Szepesváraljá*t, majd pedig *Podolint* szemelte ki. (V. ö. *Fraknói V.*, P. P. és kora II. köt., 397. l.) A nuntiushoz írt levélben valószinűleg *Podolinról* van szó.

I. FÜGGELÉK.

PÁZMÁNYHOZ INTÉZETT VAGY REÁ VONATKOZÓ, ÉRDEKESEBB KIADATLAN LEVELEK.

PÁZMÁNYHOZ INTÉZETT VAGY REÁ VONATKOZÓ, ÉRDEKESEBB KIADATLAN LEVELEK.

(1604—1628.)

Ezen kötet eddigi lapjain csakis Pázmánytól eredő levélszövegeket közöltünk és pedig 514 darabot, 1601. és 1628. évek közti időből; az 1629—1637. évből fennmaradt Pázmány-levelek a II. kötetben fognak folytatólagos sorszámmal, napvilágot látni.

A fenti levelek összegyűjtése alkalmából azonban, nehezen hozzáférhető levéltárakból olyan, részben még ismeretlen (22 db), részben pedig kiadott (2 db), de kevésbbé ismert, vagy Pázmányhoz intézett levelek (11 db) vagy őreá vonatkozó (8 db), vagy pedig általa, más részére, sajátkezűleg fogalmazott (5 db) egyéb fontos levélszövegek (összesen 24 db) kerültek felszínre, amelyeknek közlése e műnek keretében kívánatosnak látszott. Azért ezen szövegeket, mint e kötet első függelékét, az alábbiakban közlöm. (A II. függelékben lesz a betűrendes tárgy- és névmutató, a III. függelékben pedig csupán hasonmások lesznek.)

1.

1604. MÁRCZIUS 20. *Kiadatlan.*

RÓMA.

Claudius Aquaviva jezsuita-generális levele Pázmány Péter S. J. gráczi tanárhoz.[1]

Méltányolja Pázmánynak érzékenykedését az ellene emelt vádak (téves theologiai tételek előadása) miatt, és hajlandó elhinni, hogy a kifogásolt tételeket nem tanította. Bízik Pázmány hivatásszerű szellemében. Helyesli és pártolni ígéri Pázmány abbeli kívánságát, hogy a tanári széket más foglalatossággal szeretné felcserélni azon a téren, melyen már előzőleg is haszonnal munkálkodott.

Græcium P. Petro Pazman. Literas ad me datas a V. R. 10. Martii expedivimus, ut opus erat, et ut amo V. R. (= Vestram Reverentiam),

[1] Pázmányra vonatkozó érdekes és eddig még ismeretlen megjegyzéseket tartalmaznak *Cl. Aquavivának* a Jézus-Társaság ausztriai register-könyveiben lemásolt egyéb, itt alább nem közlendő, levelei is. Az exæteni levéltáros (Van Meurs) szívességéből közölhetem e helyeket:

1. *Cl. Aquaviva* 1597. július 20-án így ír F. Alber bécsi provinciálishoz:

„De P. Pazmano cognoscere potuit ex litteris P. Alphonsi ipsum una (?) brevi ad vos profecturum et vestrum isthic judicandum fore, ubinam et qua in re occupandus videatur."

ita compatior ob præsentes occasiones turbationis, in quibus tamen mihi persuadeo et gaudeo virtutem R. V. religiosi officii partes omnes sancte custodire, atque ut faciat, hortor et D^num^ Deum precor. Placet vero multas ex notatis opinionibus non esse datas in scriptis a V. R., neque agnosci ut proprias; sed neque voluissemus datam occasionem, ut aliquis existimaret ita R. Vestram sensisse. Quod si et pro nostris V. R. paratum indiculum miserit, hic considerabitur, et interim propositiones acceptas examinari jussimus, censuraque prima commoditate mittetur, non tam in authorem, quam in ipsam doctrinam. Utrum autem sint V. R. an [tertii?],[1] non admodum laboramus, nisi quod vellemus, quicunque esset, quod merito reprehendatur; et confido semper paratam fore relinquere et revocare, quæ revocanda a me judicabuntur; ita enim studium perfectionis et obedientiæ, quod libenter agnosco in V. R., mihi pollicetur, et alioquin bene R. V. sciat doctrinam esse ad meritum, non ad damnum hominibus datam; et adjumentum ad virtutem, non impedimentum. Quod autem optat deponere munus professoris, ob majorem quietem, ædificavit me optima voluntas R. V., et quidem ad alias occasiones tollendas censeo ego quoque expedire, cum alioquin talenta R. V. alibi cum satisfactione et utilitate proximorum ac merito proprio occupari possint, ut antea cœperat, et nos cum lætitia non vulgari intelligebamus. Atque sic quidem ad literas R. V., quam amo et amplector in D^no^, ac me precibus et ss. sacrificiis ipsius omniumque commendo.

Romæ, 20. Martii 1604.

[Ide igtatom azt is, hogy a Jézus-Társaságnak Exætenben őrizett katalógusaiban Pázmányra vonatkozólag 1600. évről ezen megjegyzés áll: „Annorum 30, acuti ingenii, boni judicii et prudentiæ, profectus valde bonus in litteris, aptus ad docendum philosophiam et theologiam et forte ad gubernandum.“]

2. *Cl. Aquaviva* 1598. augusztus 24-én így ír F. Alberhez:

„P. Pazmanus Transylvanis concedi poterit, si P. V. ejus loco aliquem Græcium miserit, qui cursum Pazmani prosequatur.“

3. *Cl Aquaviva* 1605. október 29-én így ír Alph. Cariglio provinciálishoz:

„P. Petrus Pazman adhuc nobis differendus videtur, quod attinet ad gradum doctoratus, etsi gaudeo illum bene pergere, ut RV testabatur. Idemque censeo dicendum de gradu in Socte.“

4. *Cl. Aquaviva* 1606. november 29-én így ír A. Carigliohoz:

„P. Petrus Pazman promoveatur ad 4, si præmissa consultatione R^a^ V^a^ viderit emendatum esse.“

5. *Cl. Aquaviva* 1613. február 2-án így ír Theod. Busæus provinciálishoz:

„P. Pazman præcedenter admonitus et inhibitus est, ne qd edat in posterum sine censura atque adeo idem alii quoque servare debebunt et RV suo officio id curabit diligenter speroque absque difficultate.“

6. *Cl. Aquaviva* 1614. október 11-én így ír *Busæushoz:*

„7bris 25. perscribit RV, P. Pazman parari ad iter Romanum; eum, cum hic erit, conabimur ad labores atque ad debitam disciplinam revocare et omnino de Patre nobis pollicemur fore, ut saniora consilia sequatur.“

[1] Tintafolt miatt nehezen olvasható szó.

Ezen levélszövegnek egykorú másolata fennmaradt a Jézus-Társaság exæteni (Hollandia) rendházának levéltárában: „Reg. Austr. 1601 –1620." jelzés alatti „Register"-könyvben 128. lapon. Fenti közlés e példánynak kezeink közt levő fénykép-hasonmása alapján történik.

Lásd e levélmásolat hasonmását alább e kötet II. függelékében: 9. sz. alatt.

2.

1604. JÚNIUS 20. *Kiadatlan.*

RÓMA.

Claudius Aquaviva jezsuita-generális levele Pázmány Péter S. J. gráczi tanárhoz.

Értesíti Pázmányt, hogy tételeinek czenzurája elkészült, és azt elküldötte a provinciálishoz. Reméli, hogy Pázmány nem fogja ezután tanítani az elvetett tételeket. Bízik abban is, hogy a Jézus-Társaság szelleméhez hű marad.

Græcium P. Petro Pasman. Tandem absoluta censura est circa propositiones huc missas et ascriptas R. V., de quibus nos judicium multorum Patrum videre voluimus, ut nostri officii ratio postulabat, etsi gauderemus alioquin verum esse, quod scripsit R. V., plures falso sibi attributas. Quicquid sit, eo consilio censuram mittimus ad P. Provincialem, ut cognita facti veritate omnia emendari et accommodari mandet juxta hanc censuram, prout oportebit. Qua in re confido non desideratum iri promptam voluntatem et religiosam virtutem R. V. mihi antea perspectam, et quidem facile erit opposita docere eorum, quæ V. R. rejicit a se, ut non sua. In reliquis, ubi quid revocandum aut emendandum fuerit, scio item V. R. se exhibituram verum filium Societatis memoremque nostrarum Constitutionum et studiosæ religiosæ virtutis. Proinde hæc tantum scribimus commonendi (?) gratia R. V. et complectendi (sic!) paterne in D^no^, sicut ex animo facio, ac me ipsius et omnium precibus ac ss. sacrificiis commendo.

Romæ, 20. Junii 1604.

E levélszöveg egykorú másolata fennmaradt a Jézus-Társaság exæteni (Hollandia) rendházának levéltárában „Reg. Austr. 1601—1620." jelzés alatt őrizett Register-könyvben a 128. lapon. Fenti közlés ezen egykorú másolatnak kezeink közt levő fénykép-hasonmása alapján történik.

3.

1604. SZEPTEMBER 18. *Kiadatlan.*

RÓMA.

Claudius Aquaviva, jezsuita generális, levele Cariglio S. J. provinciálishoz.

Megküldi a Pázmány theológiai előadásaiban kifogásolt tételeknek a rendi czenzorok által szerkesztett bírálatát. Reméli, hogy Pázmány („Pater Petrus") példásan aláveti magát, annyival is inkább, mert nem követeli tőle a tételek nyílt visszavonását, hanem csak azt, hogy alkalomadtán a kifogásolt tételek ellenkezőjét adja elő, ami csak becsületére fog válni. Üdvözli Pázmányt, kinek készséges lelkületét jól ismeri.

P. Carillio Provinciali. Cum his literis mitto ad R. V. judicium[1] horum patrum de propositionibus P. Petri Pazman, quod proxime promiseramus. Tandem enim expeditum negotium hoc ab illis est, et censuram ipsi expendimus, videturque nobis fore ex majore Dei gloria et satisfactione communi. Nec dubitamus, quin P. Petrus virtutis religiosæ specimen daturus sit ad ædificationem et pacem, quod nobis merito cordi magnopere est, id quod eo facilius succedet, spero, quod non est intentionis nostræ ordinare, ut ille formaliter retractet propositiones hasce: id enim justis de causis non judicamus nunc necessarium, sed solum, ut captata opportunitate contrarias propositiones doceat, quasi propria sponte mutando sententiam: quod sine gravi nota, imo cum magno honore fieri potest. Ceterum speramus hanc occasionem illi et aliis deinceps profuturam, ut solidiorem doctrinam, sicuti decet, nostri sequantur, et occasiones tollantur dissensionum, cui rei scio R. V. diligenter invigilaturam. Salutet porro meo nomine P. Pazmanum, quem gaudeo prompto esse animo, ut alias tum ex ipsius, tum R. V. litteris intellexi: et spero, nostro desiderio satisfacturum cum laude et specimine religiosæ virtutis. Quod reliquum est, omnium precibus et ss. sacrificiis me commendo.

Romæ, 18. Sept. 1604.

Ezen levél egykorú másolata fennmaradt a Jézus-Társaság exæteni (Hollandia) levéltárában: „Reg. Austr. 1601—1620." jelzésű regiszter-könyv 142. lapján. Fenti közlés ezen regiszter-lap megfelelő helyének fénykép-hasonmása alapján történik.

[1] Ezen „judicium" alatt mindenesetre az alábbi censura-iratnak „Cum dicitur" bekezdéstől számítandó része értendő a szöveg utolsó bekezdéseig („Sed quia") kizárólag. A censura-iratnak idézett első és utolsó bekezdéseit maga a jezsuita-generális írta Cariglio-hoz, mint kísérő sorokat a censurához.

4.

1604. SZEPTEMBER 18. *Kiadatlan.*

RÓMA.

Pázmány által Grácban tanított egyes hittani tételeknek a rendi czenzorok által készített és a generális által, Cariglio S. J. provinciátis útján Pázmánnyal közölt bírálata.

Censura propositionum P. Petri Pasmanni Professoris Theologiæ Græcii, a Claudio Aquaviva Româ missa Anno 1604 ad Patrem Alphonsum Carillium Provincialem Austriæ.

Acceptis literis, et scriptis omnibus pertinentibus ad propositiones illas, easdem pluribus, iisque præcipuis nostris doctoribus perpendendas censendasque commisimus. Etsi enim ultimum judicium et definitionem ex potestate et authoritate faciendam ad altiorem potestatem pertinere certum est; nos tamen officio nostro deesse non debemus, et[1] juxta constitutiones ad majorem Dei gloriam in doctrinæ delectu nostri[2] solidiorem, magis receptam et tutiorem doctrinam semper sequantur. Quare cum jam horum Patrum judicium acceperimus, illud mittimus ad Reverentiam Vestram, et omnino sequendam esse præscribimus. Quod R^a^ Vestra diligenter curabit, ac de tota re nos postea certiores faciet. Quæ autem illi censuerunt, hæc sunt.

Cum dicitur 1° auxilium gratiæ necessarium esse ad efficiendum quodlibet opus moraliter bonum, etiamsi alias sit naturale, ac virtutis aquisitæ. Item hoc gratiarum auxilium consistere in motione, seu cogitatione congrua, quæ cum illis circumstantiis offertur, cum quibus infallibiliter est habiturum effectum bonæ operationis. Item hanc esse gratiam propriam, quam negavit Pelagius, et pro qua Patres contra illum pugnaverunt. Item hanc gratiæ necessitatem non oriri ex infirmitate hominis lapsi, neque ex fine supernaturali, ac mediis illi proportionatis, sed ex naturali conditione liberi arbitrii creati, ideoque omnino repugnare, hominem in aliquo statu bene operari sine gratia, ac subinde hominem non potuisse carere hac gratia, etiam in statu purorum naturalium.

Tota hæc doctrina minime videtur Societati nostræ expedire, quia nec consentanea est doctrinæ Augustini et conciliorum, quæ contra Pelagium definiverunt. Nec Bullæ Pii V. et Gregorii XIII. contra Michaëlem

[1] Nyilvánvaló olvasási hiba, ehelyett: „ut“.

[2] Nominativus.

Bayum, et multa incommoda, et absurda ex illa inferri possunt, contra veram de gratia doctrinam. Ideoque doctrina hæc neque introducatur neque doceatur, sed D. Thomæ Sententia et communis sequenda est.

2da: Pia affectio voluntatis ad fidem, seu voluntas credendi non est actus in specie supernaturalis, sed tantum in modo, quia procedit ex gratia congruæ cogitationis, seu motionis.

Idem, quod de præcedenti, judicium est, tum quia hæc propositio ex illo generali fundamento illata est, nec potest aliter l. (licet?) apparenter defendi, tum etiam, quia non expedit aliter in hac parte sentire de voluntate credendi, quam de actu credendi sicut ad salutem oportet, cum concilium Arausicanum 2-dum canone 5. eodem modo de utroque actu loquatur, et testimonia Sacræ Scripturæ, quæ docent fidem esse Donum Dei, ad voluntatem etiam credendi applicet. Unde concil. Trident. Sessione 6. canone 3. cum definit hominem non posse [credere sine][1] Spiritus Sancti inspiratione et ejus adjutorio, plane sub credere comprehendit voluntatem credendi, quia velle credere, et credere, est unus actus moralis. Propter quod dixit D. Thomas voluntatem credendi esse de essentia Fidei. Si ergo credere, sicut oportet, est actus supernaturalis in specie sua, etiam velle credere sicut oportet. Hoc igitur omnino expedit docere his temporibus, quando jam receptum est, actum fidei et similes esse supernaturales in substantia sua.

Idem dicendum,[2] quod de præcedenti, nam hæc propositio consequenter ad secundam dicta est, et ideo propter similem consecutionem est evitanda. Quamquam ergo de hoc habitu quæstio sit inter Theologos, an sit specialis et a cæteris virtutibus distinctus, quicunque tamen ille sit, non potest non esse per se infusus et supernaturalis, ut sit actui proportionatus.

4ta: Attritio non est supernaturalis in specie sua.

Idem quod de secunda propositione judicium, nam ad imitationem illius posita est, et ex illo fundamento, quod in 1-^ma^ propositione repudiatum est, eodem modo illata. Doceatur ergo, attritionem veram, id est: quæ cum Sacramento sufficere potest ad Justitiam, in sua specie supernaturalem esse, atque ad illam esse necessariam veram supernaturalem gratiam, et non tantum congruam cogitationem, alias naturalem. Hoc

[1] A „credere sine" szavak hiányzanak Kaprinai szövegében, de a tridenti zsinat id. kánonjából könnyen pótolhatók voltak. Ez így szól: „Si quis dixerit, *sine* præveniente Sp. S. inspiratione atque ejus adjutorio hominem credere, sperare, diligere aut pœnitere posse sicut oportet, ut ei justificationis gratia conferatur: anathema sit".

[2] Itt kimaradt a kéziratból (Kaprinai) a censurázott 3-ik propositio, de a censurából következtetve, így szólhatott: „3-ia: Habitus stabiliter disponens voluntatem ad fidem non est infusus nec in specie supernaturalis."

enim magis consentaneum est Doctrinæ Conciliorum præsertim Tridentini sess. 6. et sess. 16.[1] can. 4. Estque sententia hæc communiter recepta et magis pia.

5ta: Probabilius est dari habitum fidei infusum.

Nullo modo doceatur hoc esse probabilius, cum concilium Viennense jam suo tempore declaraverit illam sententiam et probabiliorem esse, et dictis Ssrum et Doctorum Theologiæ magis consonam et conformem. Post illud autem tempus quasi per communem Ecclesiæ consensionem sententia illa multo majorem certitudinem accepit. Ac tandem ista videtur esse conjucta cum definitione concilii Tridentini de justitia formali et inhærente, per quam justificamur, ut vix possit ab ea disjungi. Itaque doctrina illa simpliciter doceatur, ut certa, quid quid sit expresse de fide nec ne?

6ta: dici posset, in parvulis produci a Deo qualitatem illam, quam nos producimus per actum dilectionis Dei saltem in ratione qualitatis, si non in esse vitali, per quam justificentur, et etiam corrupta illa qualitate manebunt in statu Justitiæ.

Hæc propositio solum est inventa propter præcedentem ad debilitandam certitudinem infusorum habituum et accedit multum ad errorem Lutheranorum dicentium etiam parvulos justificari per actualem fidem. Ideoque omnino cavenda est talis doctrina, quæ parum etiam consentanea est his, quæ docet Concil. Trident. Sess. 5. in decreto de peccato originali, et sess. 6. capite 7., sess. 7. Can. 13. de Baptismo.

7ma: Non posse ostendi ratione efficaci habitum infusum.

Non expedit hoc doceri tum propter dicta numero 5., tum quia supposita veritate, quod actus fidei et similis sit supernaturalis in sua specie, et substantia (sic!). Ex illa sumitur non satis efficax ad ponendos habitus per se infusos,[2] et hoc negare nec pietatem promovet, nec utilitatem adfert.

8va: Angelos non est certum non fuisse creatos ante hunc mundum corporeum.

Hoc non doceatur propter caput: Firmiter. Unde licet olim res fuerit dubia, jam est certa, et communi consensione recepta sententia, quæ adstruit Angelos non fuisse creatos ante mundum corporeum.

9ta: Non est certum, sed tantum probabile Angelos in via habuisse fidem.

Hoc nullatenus doceatur, quia est contra communem Theologorum sensum, et generales locutiones S. Scripturæ et Conciliorum, de

[1] Hihetőleg a XIV. sessio 4. kánonját idézték itt a birálók.

[2] Itt a szövegből valami kimaradt, sőt a szövegnek fennmaradt része is, úgy látszik, elromlott.

Mysterio fidei ad placendum Deo, et ad promerendam visionem Dei claram, quæ non minus docetur esse supernaturalis Angelis, quam hominibus.

10ma: Non posse eundem intellectum simul habere de eodem objecto actum fidei, et evidentiam in assensu.

Licet hæc propositio a nobis præscribatur, quia sine ullo incommodo possit in opinione versari, dummodo eâdem nec prorsus propositio de fide Angelorum negetur, aut in dubium revocetur, unde qui negaverit fidem esse posse cum evidentia in assensu, cogitur negare Angelos habuisse ejusmodi evidentiam ratione fidei.

11a: Gratia sufficiens, quæ non est efficax, plus obest quam prodest.

Hic modus loquendi nullo modo permittendus est, quia vel Authori vix[1] tribuitur incommodum, l. (licet?) defectus q (qui? quod? quivis?) solum est ab homine juxta illud: perditio tua ex te. Et ob eandem causam vitandæ sunt omnino similes propositiones, in quibus culpa nostra videtur in defectum gratiæ refundi, ut: quod homo peccat, quia non habet gratiam efficacem.

12ma: Controversia inter Augustinum et Pelagium non fuit de gratia præveniente et adjuvante efficenter (sic!), sed de efficaci, quæ ex se dat velle operari.

Hoc novum inventum omnino est a nostris vitandum, quia omnino est contra id, quod de Pelagii ratione sentiebat Augustinus libro de . . . . . [2] ubi ait: gratiam necessariam ad bonum operandum usque ad . . . . . [3] in libero arbitrio ex[4] doctrina ac lege esse positam, aliam vero gratiam majorem, si detur, esse ad facilius operandum, non simpliciter ad posse, quod latius constat ex eodem Augustino ex toto libro 1mo de Gratia Xti, præsertim Cap. 6. et l. 4. contra duas epistolas Pelagii. Et præterea hæc introductio erroris Pelagii non deservit, nisi ad excitandas novas tragœdias inter Catholicos in materia de gratia; et ideo cavendum est hoc scandalum, præsertim in falsa historia et relatione fundatum.

13ma: Aliæ multæ propositiones in litteris ad nos missis . . . . .[5]

Sed quia, ut scribit, Reverentia Vestra illas negat se docuisse vel dixisse, nihil addendum occurrit in hac parte, volumusque, ut in sin-

[1] Hihetőleg olvasási hiba, e helyett: „sic". Az „Author" alatt valószinüleg „Isten" értendő, ezt látszik legalább kívánni az ellentét: „ab homine".

[2] A kéziratban is üres hely van itt hagyva.

[3] Üres hely a kéziratban is.

[4] Bizonyára olvasási hiba, ehelyett: „et".

[5] Üres hely a kéziratban is.

gulis Vestram[1] doctrinam, quæ communior, et magis . . . . .[2] est juxta ea, quæ in superioribus propositionibus enucleavimus.[3]

Romæ 18° Septembris 1601.[4]

Mandato R. P. Præpositi Generalis

Pr. de Angelis Santary. *Alphonsus Carillius.*

Fenti iratnak újabb és igen sok helyen hiányos és hibás másolata fennmaradt a Budapesti Egyetemi Könyvtarban: Collectio Kaprinaiana tom. 99. in quarto pag. 34—39. Fenti közlés ezen másolat után történik. Pázmánynak 1606. aug. 21-én a jezsuita-generálishoz írt levelében szó van két propositio censurájáról, mely ellen Pázmány védekezik. Ezen fenti iratban azonban 13 propositio censurájáról van szó, és ezek között nem is foglaltatnak az 1606. censura által kifogásolt tételek.

5.

1604. DECZEMBER 18. *Kiadatlan.*

RÓMA.

Cl. Aquaviva, jezsuita generális, levele Cariglio Alfonz S. J. provinciálishoz.

(Levélrészlet.)

A Pázmány által tanított téves tételek czenzuráját nem kell titokban tartani, hanem azokkal közölni kell, akik tudtak arról, hogy Rómába feljelentés tétetett. Ellenőrizni kéri továbbra is Pázmány tanítását, kiben egyébként megbízik és képességeitől hasznot vár.

. . . . De negotio P^ris^ Pasmani credimus jam omnia quieta esse, post acceptam censuram a nobis antea missam. Sed quia Græcio scribitur ad me silentium sub præcepto obedientiæ impositum esse a R. V., credimus quidem factum ad turbas omnino sopiendas: verum cum ea res durior videri possit, et alioquin mentis nostræ sit, ut illi, qui censuram sciebant esse mittendam, sciant jam a nobis esse missam, si forte V. R. prohibuisset hoc, non expediret tale silentium. Cæterum quicquid sit, censemus tale præceptum esse revocandum ob suaviorem gubernationem universalem; et si forte aliquis in sermone peccaret contra pacem et ædificationem, pœnitentiis potius emendandi erunt. Omnino autem sciant, qui debent scire censuram esse missam, et juxta præscripta a nobis agendum esse in iis, quæ constiterit a P^re^ Pasmano edocta esse. Moneri autem nos oportebit, quomodo se deinceps Pater

[1] Ezen „Vestram“ szó mindenesetre olvasási hiba; az összefüggés itt egy igét („sequatur“, „teneat“. „doceat“) követel.

[2] Üres hely a kéziratban is.

[3] Itt is a szöveg igen hiányos és romlott.

[4] Ezen évszám téves. Kétségtelenné teszi ezt Pázmánynak fenti, 1606. aug. 21. levele a jezsuita generálishoz, valamint ennek fenti, 1604. szept. 18. levele Carigliohoz. Helyesen tehát: 1604. szept. 18.

geret, et si forte alia doceret, quæ merito censura digna essent, invigilandum, et ille monendus tempestive, ne res ulterius procedat. Alioquin de religiosa ejus virtute bene sperare volumus, et D^num^ precamur, ut illius opera utilis bono communi et divino obsequio esse possit.

A levél egész szövege egykorú másolatban fennmaradt a Jézus-Társaság exæteni rendházának levéltárában: „Reg. Austr. 1601—1620." czímű regiszter-könyvben a 146. lapon. Fenti közlés ezen egykorú másolat fénykép-hasonmása alapján történik.

6.

1605. MÁRCZIUS 19. *Kiadatlan.*

RÓMA.

Claudius Aquaviva, jezsuita generális, levele Cariglio Alfonz S. J. provinciálishoz Prágába.

(Levélrészlet.)

Elhalasztandónak véli Pázmánynak theológiai doktorrá való promócziját, tekintettel a múlt évben ellene szükségessé vált tan-czenzurára.

Pragam P. Alphonso Carillio Pr. Ad literas R. V. 21. Januarii datas nihil omnino responsionis gratia occurrebat, ad scriptas autem prius 12. X-bris hæc tantum, de P. Pasmano creando Theologiæ Doctore, juxta ea, quæ alias concesseramus, quoniam supervenerunt impedimenta illa nova, nequaquam videri nobis hoc repente faciendum; sed optandum, ut pergat satisfacere omnibus bono exemplo, et studiositate religiosæ perfectionis, quod eum facere nobis persuademus, et certiores a R. V. fieri deinde poterimus.

A levél egész szövege egykorú másolatban fennmaradt a Jézus-Társaság exæteni (Hollandia) rendháza levéltárában: „Reg. Austr. 1601—1620" jelzésű regiszter-könyvben, a 161. lapon. Fenti közlés ezen egykorú másolatnak fénykép-hasonmása alapján történik.

7.

1605. SZEPTEMBER 10. *Kiadatlan.*

RÓMA.

Cl. Aquaviva levele Pázmány Péter S. J. gráczi tanárhoz.

Vette levelét, melyben a tézisek kinyomatásáról és annak költségeiről értesíti. Örül azon hírnek, hogy Pázmány sikeresen defendálta az azelőtt megczenzurázott tételek ellenkezőit és fel is lőn szólítva, hogy ezekről előadásokat is tartson, amit a generális is javasol neki.

Græcium P. Petro Pazmani. Vidi quæ V. R. 19. Junii scripsit ad me de iis, quæ acciderant circa theses imprimendas et expensa sunt,

expendenturque omnia ex operis [. . . .].[1] Interim vero hæc reddere visum est, ne V. R. ambigeret, an omne pervenisset ad manus nostras. Opto vero, ut R. V. pergat se bonum et fidelem operarium Societatis præstare ac rationem habeat in omnibus pacis et ædificationis, prout spero ipsi cordi esse et semper futurum. Aedificati autem sumus, et placuit valde nobis, quod ab aliis ad nos scriptum est, R. V^m^ defendisse cum satisfactione propositiones impressas, illis contrarias, quæ notatæ fuerant, et provocatum esse dictare in scholis juxta censuram, si occasio esset et materia postularet. Non dubito, quin suo tempore effectui dabit, quod nunc in proposito habet, cum præsertim sciat id nobis valde placiturum. Pergat vero cum D^mi^ benedictione occupare se juxta superiorum dispositionem, et in suis precibus ac ss. sacrificis oret pro me.

Romæ 10. Sept. 605. (sic!)

E levélszöveg egykorú másolata fennmaradt a Jézus-Társaság exæteni levéltárában (Hollandia) „Reg.-Austr. 1601—1620." jelzésű regiszter-könyv 175. lapján. Fenti közlés ezen egykorú másolatnak fénykép-hasonmása alapján történik.

8.

1606. SZEPTEMBER 16. *Kiadatlan.*

RÓMA.

Cl. Aquaviva, jezsuita generális, levele Pázmány Péter S. J. gráczi tanárhoz.

(Válasz Pázmánynak fenti, 1606. július 24-iki levelére.)

Helyteleníti azon felfogást, mintha külföldit nem lehetne a graczi kollégium élére tenni és azon vélekedést, mintha ennek az a látszata volna, hogy a provincia belső tagjai közt nem volna senki sem érdemes ilyen tisztre. Kéri e vélekedés elhallgattatását, mely a közjóval és kormányzással ellenkezik.

Græcium P. Petro Pasmani. Dolemus auditas fuisse voces illas in isto Collegio, quod nullus ei regendo in Provincia aptus esset, quæ res nonnullarum fuit causa abalienationum, ut R. V. scribebat 24. Julii. Admonendum autem eum curavimus eum (sic!), qui hoc dixit; nam etsi difficultates ob defectum personarum experiremur, tamen similia evulganda non sunt, ob aliorum ædificationem, sed spero composita jam esse omnia, et illam abalienationem cessisse viribus sinceræ charitatis, quam ad rem adlaborabit etiam R. V. pro sua parte, ut nihil supersit, quod communi bono obesse posse videatur. Quod autem externos aliqui existimarint sibi subjecisse (?), quasi soli possent in ista Provincia gubernare, id quoque displiceret, si demonstraverint (?).

[1] Olvashatatlan szó, 3—4 betű.

Verumtamen excusamus interdum simplicitatem, et nollemus opinionem communem esse, ubi forte aliquid simile judicare visum esset, nam ea opinio communi gubernationi obesset valde, cum alioquin caritas postulet, ut invicem nos juvemus et abundatio penuriam sublevet mutua cum vicissitudine. Fieri autem potest, et verisimile est, ex ista Provincia alio tempore mitti posse aliquos, qui necessitati aliorum opem ferant. Proinde V. R. si quos alieniores animadverteret, faciet ex communi bono, si tales suspiciones eximere penitus pro majore Dei gloria studebit. Quod quidem mihi persuadeo libenter et efficaciter esse facturam. Cætera omnia, quæ ad me scribebat, aliam responsionem non postulabant. Si quid autem esset, quod P. Provinciali proponendum videretur, faciat cum modo suo, et oret pro me in suis precibus et ss. sacrificis.

Romæ 16. Septembris 606.

Ezen levélszöveg egykorú másolata fennmaradt a Jézus-Társaság exæteni levéltárában: „Reg. Austr. 1601—1620." jelzésű regiszter-könyv 245. lapján. Fenti közlés ezen egykorú másolatnak fénykép-hasonmása[1] alapján történik.

9.

1607. JÚLIUS 7. *Kiadatlan.*

RÓMA.

Claudius Aquaviva, jezsuita generális, levele Pázmány Péter S. J. gráczi tanárhoz.

Megkapta Pázmánynak jelentését a gráczi kollégiumról; várja a többi consultor jelentését is, amelyek még hiányoznak. A most ott időző provinciálissal is közölhetők a bajok. Pázmányt kéri, hogy működnék hathatósan közre a kollégium jó szellemén.

Græcium Patri Petro Pazmani. Vidi, quæ de rebus istius Collegii scripsit ad me R. V. ultimo trimestri, quo tempore et ab aliis consultoribus literas expectabamus, quæ non pervenerunt ad nos. Quare sollicitet (írva: solitet) illos R. V. et admoneat, ut si quid erit, significent hoc tempore, prout opus esse in D^no^ judicabunt. Quia vero adfuit P. Provincialis et visitationem peregit, credimus nihil magni momenti fuisse, ut propterea fortassis nihil occurrerit, de quo scriberetur. Si quid autem esset, communicari interim poterit eidem P. Provinciali, qui pro suo bono zelo et diligentia invigilabit, ut omnia quam optime se habeant. Porro et R. Vestram daturam omnem operam confidimus cum divina gratia, ut occasiones omnes procul habeantur, quæ officere possint optimo statui Collegii, et quieti atque suavi gubernationi, quan-

[1] E fénykép-hasonmás reprodukcióját lásd alább a III. fuggelékben 10. szám alatt.

tum quidem in se erit, quo meliora in dies audire possimus, uti spero nos audituros. Quod reliquum est, saluto illos patres, et me omnium precibus ac ss. sacrificiis commendo.

Romæ 7. Julii 1607.

Ezen levélszöveg egykorú másolata fennmaradt a Jézus-Társaság exæteni levéltárában. „Reg. Austr. 1601—1620." jelzésű register-könyv 279. lapján. Fenti közlés ezen egykorú másolatnak fényképhasonmása alapján történik.

10.

1610. FEBRUÁR 6. *Kiadatlan.*

RÓMA.

Claudius Aquaviva, jezsuita generális, levele Pázmány Péterhez Bécsbe.

Tudomásul veszi azt, amit Pázmány a maga védelmére felhoz, némely munkáinak megjelenése alkalmából a protestánsok közt kelt háborúság alkalmából. Óvatosságra inti Pázmányt, hogy ne adjon alkalmat a Jézus-Társaság üldözésére a protestánsok részéről. Ha a kérdéses műveket Pázmány valóban csak egy főúr részére, magánhasználatra írta és nem szánta nyilvános közzétételre, akkor valóban hibátlannak kell mondania Pázmányt; helyesli a máris betartott óvakodást, hogy bőszült ellenfelei elől biztonságba helyezte magát.

Viennam P. Petro Pazman. Vidi, quæ Reverentia Vestra pro sua causa scripsit ad nos, et perlegimus etiam scripta ab aliis, quæque misit P. Provincialis ad nos. Nullum dubium est, quin hæretici captent occasiones traducendi et persequendi Societatem, uti rescribo P. Provinciali, sed hoc (sic!) diligentiores cautioresque omnes esse convenit (sic!), ne quis merito nostrum notari queat, quasi ansam dederit; et quidem R. V. si non consensit, ut scripta illa sua[1] publicarentur, sed tantum voluerit illi D^no^ satisfacere privatim, non est, cur affinis ulli culpæ esse videatur. Sed quid postea secutum (?) sit, expecto magno cum desiderio et laudo cautelam adhibitam, subducendi se e periculis hostium irritatorum. Neque plura reddenda occurrunt in hac parte, nisi orandum esse D^num^ Deum, cui et me R. V. commendet in suis precibus.

Romæ 6. Februarii 1610.

Ezen levélszöveg egykorú másolata fennmaradt a Jézus-Társaság exæteni (Hollandia) levéltárában: „Reg. Austr. 1601—1620." jelzésű register-könyv 382. lapján. Fenti közlés ezen egykorú másolatnak fényképhasonmása alapján történik.

[1] Úgy látszik ezen iratok („scripta") alatt főleg Pázmánynak 1609. évben írt és a kálvinistákat felbőszítő ezen műve értendő: „Az Nagy Calvinus Jánosnak Hiszek-Egy-Istene" (Opera Omnia Petri Pazm., Ser. Hung. II., 693—776.), mely ellen a protestáns rendek az 1609. év végén tartott országgyűlésen így fakadtak ki: „egy istentelen jezsuita, Pázmány Péter, istenkáromló könyvet szerkesztett a kálvinisták ellen" (*Fraknói*, P. P. élete, Tört. Életr. 52. l.); ugyanezen országgyűlésen, talán Pázmány művének hatása alatt, az alsó táblánál egyes protestáns követek a jezsuiták száműzését kezdték sürgetni. (U. o.) Erről tudhatott meg valamit a provinciális és így a generális; és ezért írta e levelet a generális Pázmánynak.

11.

1610. FEBRUÁR 20. *Kiadatlan.*

ROMA.

Claudius Aquaviva, jezsuita generális, levele Argenta János S. J. bécsi provinciálishoz.

Kothólolag közli a provinciálissal, hogy Páter Pázmány saját felelősségére ismét egy Mihály nevű magyar ifjat küldött Rómába a Collegium Germanicumba való felvétel végett, holott ezt régebben általánosan, legutóbb pedig magának Pázmánynak is megtiltotta, de felteszi róla, hogy ez utóbbi tilalomról még nem bírt tudomással, mikor az ifjat elküldötte A Collégiumban csak 12 magyar ifjúnak van hely és máris 16 ifjú lévén itt, a most küldöttet csakis kegyelemből vette fel az egyik elbocsátott ifjúnak helyére. Pázmánynak szigorú megintését követeli.

Viennam P. Joanni Argenta Provinciali.[1] Hisce literis significare visum est de Hungaro quodam Michæle, quem P. Pazman Romam misit propria authoritate, non præmissis præmittendis, nec expectato responso necessario, cum tamen a multo tempore, id ne fieret, communiter omnibus inhibuerimus, et non ita pridem nominatim de P. Pazman scripsimus occasione eorum, quos ultimo miserat. Et si quidem is prohibitionem nostram accepisset fecissetque nihilominus, valde graviter ferremus, uti par est, sed nobis persuadentes, hunc missum fuisse, ante eam ordinationem (sic!). Nihilominus hic ultimus redire istuc debuisset, quia in Collegio Germanico locus non est, nisi 12 Hungaris, et jam ibi sunt 16, sed nos misericordia moti sumus, et jussimus recipi in locum unius ex illis tribus antea missis a P. Pazman, qui expelli debuit ex Collegio, quia non erat ullo modo pro eo loco (sic!). Adde quod necessarium est specimen ingenii et doctrinæ, in quo defectus notantur. Vestra Reverentia proinde severe illum moneat et alios, si quos animadverteret, quodcunque tale deinceps audere posse, neque impune sciant se laturos factum, et alioquin frustra erunt tales missiones, quia omnino volumus servanda servari et responsiones ex urbe expectari. Quod reliquum est, precibus et ss. sacrificiis R. V. me commendo.

Romæ 20. Febr. 1610.

Nulli aliquot annos Hungari mittantur, donec qui sunt in Collegio, redigantur ad 12, qui numerus deinceps excedi non debet.

Ezen levélszöveg egykorú másolata fennmaradt a Jézus-Társaság exæteni levéltárában: „Reg. Austr. 1601—1620." jelzésű register-könyv 383. lapján. Fenti közlés ezen egykorú másolatnak fényképhasonmása alapjan történik.

[1] A register-könyv baloldali lap szélén e rubrikaszerű megjegyzés olvasható: „De non mittendis Romam ad Collegium Germ. nisi præmissis præmittendis".

12.

1611. OKTÓBER 1. *Kiadatlan.*

RÓMA.

Claudius Aquaviva jezsuita generális levele Pázmány Péterhez Nagyszombatba.

Értesíti, hogy a boszniai választott püspök az egri prépostnak kíséretében Rómában járt és nála is volt, kinek (a boszniai püspöknek) felajánlotta szolgálatait, de a lelki gyakorlatokat nem említhette fel előttük, mert jelezték, hogy tán csak 2 napig maradnak Rómaban.

Tirnaviam P. Petro Pazman. Accepimus R. V. literas 12. Augusti datas. Et quidem affuit R^mus^ D^ns^ Electus Bosnensis cum R^do^ D^no^ Præposito Agriensi, cui omnem operam atque obsequium obtulimus. Quod vero ad exercitia spiritualia spectat, eorum mentionem facere opus non fuit, quandoquidem vix biduum Romæ se hæsuros innuerent. Aliud non fuit, quod ad R. V. literas modo daremus, solum V. R. in suis ad Deum precibus et ss. sacrificiis nostri sit memor, in D^no^ optamus.

Romæ 1. Octob. 1611.

Ezen levél egykorú másolata fennmaradt a Jézus Társaság exæteni levéltárában: „Reg. Austr 1601—1620.“ jelzésű register-könyv 459. lapján. Fenti közlés ezen lap megfelelő helyének fényképhasonmasa alapján történik.

13.

1616. JANUÁR 27. *Kiadatlan*

PRÁGA.

Klesl bíbornok, bécsi püspök levele Thurzó György nádorhoz.

Megczáfolja azon kósza hírt, mintha Ő Felsége eltiltotta volna, hogy a határvidékekről és a törökökkel való dolgokról a nádornak jelentés tétessék; az egész csak félreértése annak, hogy a határvidékek katonaságának fizetését magának tartotta fenn. Kéri e rendelet czéljának méltánylását és a kósza híreknek semmibevevését, mikép Ő Felsége sem adott hitelt utóbbi időben azon hírnek, mintha a nádor az ő veje Jakusith által a megyéket az országgyülés összehívásának megsürgetésére bujtotta volna fel.

Ill^me^ D^ne^ D. observandissime.

Acceptis literis Ill^æ^ D^is^ V^æ^ 21. Novembris ad me datis, quibus non sine magna mea admiratione significabat, prohibitum a Sua Ma^tte^ fuisse, ne de statu confiniorum deque iis, quæ vel Juridica sunt vel in dies

a Nostra Turcarumque parte occurrunt, quidquam ad V. Ill. D. perscriberetur: avide cupiebam, unde tandem rumor iste emanarit, cognoscere; præsertim cum nulla hujusmodi decreti recordatio animo meo obversaretur. Nunc tandem accepto ab Ill^{a} D. V^{a} Decreto, Ungarico idiomate exarato, penitus intellexi non eam esse Decreti illius sententiam, quam Ill^{a} D. V^{a} literis 21. Novembris exaratis insinuat; nec officium Ill^{æ} D. V^{æ} concernere, sed confiniorum dumtaxat solutionem, quam Sua M^{as} non solum ex Ungariæ, verum etiam aliarum Provinciarum contributione et proprio suo ærario præstare solet. Et sane vix dicere possum, quantopere recreatus fuerim, cum animadverterem, opinione mea falsum me non fuisse. Mihi vero persuadeo V^{m} Ill. D^{m} pro Sua prudentia facile assecuturam, nihil eo Decreto dignitati Suæ Palatinalique officio derogatum esse. Nam, qui Suæ M^{tis} stipendia percipiunt, in iis, quæ ad rationes spectant stipendiarias, superiorem ac Judicem alium præter M^{ttm} Suam habent neminem. Huc accedit, quod M^{as} Sua confiniorum provisionem, palam ac manifeste sibi semper reservavit, adeoque status et ordines quoque Ungariæ justis rationibus Suæ Ma^{ttis} perceptis, ultro a suis in hoc negocio prætensionibus destiterunt; ut proinde, non existimem V. Ill. D^{o}. hac in parte Suæ M^{ti} refragaturam: quin potius ita persuasus sum, ne si quando aliqua ad se protestatio deferatur, ultro eam a se ad M^{ttm} Cæsaream sit rejectura. Nam si militibus coram Ill^{a} D. V^{a} protestandi facultas permittatur, novæ in dies turbæ, dissensiones ac animorum dissidia oriantur, necesse est, quod sane Ill^{æ} D. V^{æ} ego non optaverim. Et quis porro harum protestationum usus, quæ utilitas! Ill^{æ} D. V^{æ} solvendo[1] non erit. M^{as} quoque Sua alieno nutui alligari nolet. Atque ita nec militi consuleretur nec Palatinali authoritati cautum erit. Et ut paucis finiam, securius tutiusque agent milites, si cujus stipendiis aluntur, cuique sese sacramento addixerunt, ad eum, ubi necessitas poscat, recurrant. Nisi forte hac in re, contrarium aliquid legibus Ungariæ cautum sit, quod mihi quidem non constat nec ipsa naturalis intelligentiæ dictamina suadent.

Quocirca Ill^{m} D. Vestram Paterne admonitam velim, ne decretum illud in deteriorem partem interpretetur neve sibi curas ac difficultates, non necessarias, accersat. In eo potius conatu omni incumbat, ut quam in negotio Sigismundi Balassa egregiam suam fidem ac sinceritatem

[1] Kiegészítve így: „Utilitas protestationum non erit Illmæ D. Væ (dativus!) solvendo“ (dativus gerundii) = a tiltakozások haszna nem lesz az, hogy Méltóságod által történjék a katonazsold kifizetése“. De lehet a kéziratban a „solvendo“ szót a „solvenda“ szó gyorsan és felületes vonásokkal való megírásának is nézni és ez esetben alanyként alattomban értendő a fent már előforduló „provisio“ („solutio“) szó.

M^tti Suæ comprobarit, eandem deinceps in rebus cæteris tueatur. Tutius esse arbitror Regis ac Domini gratiam illibatam conservare, quam privatis amicitiis serviendo illam labefactare.

Equidem M^as Sua in rebus similibus longe diversam tenuit hucusque cum Ill^a D. V^a agendi procedendique rationem; nec faciles sermonibus aures præbuit. Nam ut alia prætéream, inaudiverat Mas Sua, V^m Ill^m D. per suum generum Jakositium, egisse in Comitatibus, ut Comitiorum celebrationem apud M^ttm Suam instanter urgerent. Et, si extrahi videretur, id ad V^m Ill^m D^m deferrent, Palatinalique authoritate Comitia publicanda, importune flagitarent; nec a proposito desisterent, nisi optatis potirentur. Hæc, ut dico, M^as Sua inaudiverat. *Quia tamen de Ill^æ D. V^æ constantia ac fidelitate M^as Sua omnia sibi* pollicetur, adeo fidem hisce adhibuit, ut ne quidem indicium aliquod hujus rei apud Ill^m D. V. fieri voluerit. Idem ego Ill^æ D. V^æ faciendum censerem, si quando malevolorum sermones sinistri aliquid de Suæ Ma^ttis in V^m Ill^m D. voluntate spargerent. Sic enim Ill^a D. V^a non solum quiete ac pacifice viveret, verum etiam officio suo, magna voluptate suoque summo commodo satisfaceret.

Hæc ego syncere ac confidenter Ill^æ D. V^æ scribens, finio cum Apostolo Paulo: Utinam abscindantur, qui vos conturbant. De cætero.

Ezután következik a dátum, de a hátirat iktatójának kezeírásával:

Pragæ 27. Jan. Anno 1616.

Kivül, ugyancsak a császári iroda iktatójának írásával:

Copia datarum ad Ill^m Palat. A^o 1616. die 27. Jan. etc.

Praga, ratione Edicti cujusdam ad confiniarios dati, quis ejus sit sensus.

Ezen levélszövegnek Pázmány által készített és egész terjedelmében sajátkezűleg megírt eredeti fogalmazványa (a hátirat a császári iroda személyzetének írása) fennmaradt: K. u. k. Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien, „Turcica", Fasc. 54/*a*. fol. 138. Fenti közlés ezen eredeti fogalmazvány alapján történik.

A szöveg egész tartalma és hangja („*paterne* admonitam velim"), hogy a levelet Pázmány a maga nevében nem írhatta Thurzó György nádorhoz, hanem Klesl bécsi püspök, császári miniszter Pázmányt, mint a magyar viszonyokkal ismerős és épen Prágában tartózkodó, magyar prælatust (turóczi prépost) szólította fel a Klesl által írandó válasz megfogalmazására. Ugyanezen alapon állapítottam meg még más 4, alább közölt levélnek Klesl-provenienczióját. (1616. február 3., augusztus 25., szeptember 20. és szeptember 28-iki levelek. Lásd alább, ezen függelékben, az időrendi sorrend szerinti helyen.)

14.

1616. FEBRUÁR 3. *Kiadatlan.*

PRÁGA.

Klesl bíbornok levele Forgách Zs. kassai kapitányhoz.

Örömmel veszi tudomásul a kassai kapitány védekezését az Ő Felségénél ellene emelt azon vád ellen, mintha az érsekség területéről a marhákat önkényesen elhajtatta volna.

Spectabilis ac Magnifice D^ne^.

Literas D^nis^ V^æ^ Mag^cæ^ 17. Januarii Cassoviæ exaratas accepi, quibus a se amolitur rumores, quos sparsos intellexerat, de vi abactis ex Archiepiscopali territorio animalibus deque nonnullis querelis in Comitatibus sparsis. Sane diffiteri non possum, commoverant me literæ Magnificæ D. V^æ^, quas et ad M^ttm^ Suam et ad me quoque vehementiores, de abactis animalibus dederat. Ideoque prioribus meis ad Mg. D. V. literis de illa scriptionis acerbitate deque iis, quæ inaudiveram, confidenter ac libere ad V. Mg. D. perscripseram. Neque enim convenire arbitrabar, ut, tametsi aliquo incommodo affecta fuisset Mg^a^ D. V^a^, ad extrema continuo deveniretur.

Verum quanto mihi molestiores fuere priores illæ literæ rumoresque de V^a^ Mg^ca^ D. sparsi, tanto nunc libentius Mg^cæ^ D. V^æ^ excusationes ac erga Mtt^m^ Suam constantem serviendi voluntatem intelligo. Scit V^a^ Mg^ca^ D. Suam Majestatem gratia ac favore suo singulari, semper Mg^m^ D. V^m^ complexam, beneficiis quoque, ubi sese opportunitas obtulit, cumulate auxisse. Sed et in posterum eandem gratiam Majestatis Suæ continuandam, certo sibi promittat Magnifica D. V^a^. Et quod in me erit, curabo et ipse, ne in me desiderari patiar amici officium. Omnino enim mihi persuadeo, id quod Mag^ca^ D. V^a^ et reipsa hucusque præstitit et literis suis abunde declarat, deinceps quoque eadem integritate præstituram: ut nimirum Suæ Mis dignitatem authoritatemque, rebus omnibus antiquiorem ducat. Hæc enim ars est vel sola vel præcipua Regum gratiam constantemque benevolentiam demerendi.

Következik a dátum, a császári iroda iktatójának írásával:

Pragæ, 3. Februarii.

Kívül ismét Pázmány írásával:

Copia literarum ad Ill^m^ d. Generalem Cassoviensem.

Majd ismét az iktató írásával:

Praga, 3. Febr. A^o^ 1616. ratione Jumentorum ab Archiepiscopatu Strigoniensi ab eodem abductorum.

Ezen levélszövegnek egész terjedelmében Pázmány által sajátkezűleg, Klesl részére, megírt eredeti fogalmazványa (másolata?) fennmaradt: K. u. k. Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien, „Turcica" Fasc. 54/a., Fol. 17. A hátirat már nem Pázmány írása. Fenti közlés az eredeti fogalmazvány után történik.

E fogalmazványra ugyanaz jegyzendő meg, amit fent az 1616. január 27-én kelt fogalmazványról írtam.

15.

1616. MÁRCZIUS 5. *Kiadatlan.*

RÓMA.

M. Vitelleschi a Jézus-Társaság generálisa Pázmányhoz, Prágába.

Pázmánynak 1616. február 8. levelére (lásd fent) válaszolva, megnyugtatja Pázmányt afelől, mintha őt rendtársai a külvilág előtt megszólták volna. Mentegeti az előljáróknak a rend és a rendtagok jóhírneve által megkövetelt eljárását. Ha Pázmány pápai engedély alapján a rendet elhagyni akarná, ő azt nem akadályozhatja meg. Azon kószahírrel szemben, mintha P. püspökségre törekednék, kijelenti, hogy bízik P. hivatásszeretetében.

Litteras Reverentiæ Vestræ 8. Februarii datas non sine animi sensu perlegi; animo potui enim non dolere his provinciæ mihi impositæ exordiis? Reverentia Vestra eas animo molestias, eos corde dolores et quodam modo displicentias concepisti: quibus ego inprimis eam liberam percuperem. Amplexus sum Rev. Vestram hactenus atque etiamnum ei quam optima desidero, quare has præconceptas imagines animo deponat, velim. Quod enim ait: quod Patres aliqui ei infamiæ notam præter omne jus inusserint, atque apud alios sine causa tradiderint: sane assequi satis nequeo. Hoc certe scio desiderasse illos societatis et R. V. tanquam membri ejusdem bonum nomen famamque integram apud externos conservare, quam periclitari graviter videbant audiebantque sæpius ex diuturna illa mora conversationeque sine socio in familia illius personæ, ut sane ipsi ab externis moniti officio minus functuri fuissent suo, minus fideles societati futuri, nisi Reverentiam Vestram de fama monuissent, ut caveret, remediaque necessaria adhibuissent ad nominis vestri societatisque integritatem conservandam. Fuit is eorum scopus, adeoque velim, id R. V. sibi animo persuadere cogitareque, illis inprimis ex officio incumbere rem famæ tum legum Societatis conservare, quibus R. V. novit quam severe caveatur ejusmodi sine teste familiaritas conversatioque, etsi alias omne periculum abesset finisque sanctissimus, animarum procuratio, propositus conversanti foret. Credo ego quidem hunc R. V. scopum intendisse, sed videndum præterea erat, ne alii adeoque ipsius Dominæ domestici ansam obloquendi societati arriperent eamque traducendi.

Quod Reverentia Vestra circa calcem litterarum petit a me facultatem utendi licentia sibi a S^mo^ D. N^o^ aliam religionem adeundi concessa: ego quidem eam, ut sibi jam factam adstruat, impedire nequeo nec vero debeo, pro ea qua sum erga Sanctam Sedem obsequentia, ejus indulta decretaque reverentia, neque Reverentiæ V^æ^ factam revocare evertereque in animo habeo.

Quod denique ultimo de sparsis rumoribus: quod Ecclesiasticas infulas ambivisset, eos a me impediri integrum non fuit: hoc certe mihi persuasum hactenus esse, Reverentiam Vestram vocationis suæ memorem votique, adeoque in posterum futuram confido. Nec aliud R. V. litteris reddendum in præsentiarum occurrit, quam ut iterum R. V. author hortatorque accedam, ut conceptas animo amaritudines molestiasque deponat, persuadeatque sibi, velle superiores et reliquos Reverentiæ Vestræ quam optime. D^nus^ Jesus eam gratia sua cumulet.

Romæ, 5. Martii 1616.

Patri Petro Pazmany Pragam.

Ezen levélnek egykorú másolata fennmaradt a Jézus-Társaság exæteni (Hollandia) rendházának levéltárában: Reg. Austr. 1601—1620. csomó. Fenti közlés az említett másolat alapján történik.

16.

1616. AUGUSZTUS 25. *Kiadatlan.*

PRÁGA.

Klesl bíboros, bécsi püspök levele Thurzó György nádorhoz.

Megnyugtatja a nádort afelől, hogy Ő Felsége nem hisz azon kósza hírben, mintha a nádor Bethlennel a király ellen tervet forralna és e czélból fiát is Erdélybe küldeni akarná. Kéri a nádort, hasson Bethlenre, hogy ez mérsékeltebben levelezzen a királlyal és saját alattvalóit is igazságosan és nem önkényűleg kormányozza.

Illustrissima D. V^ra^.

Literas Ill^mæ^ D^nis^ V^æ^ tertia die Augusti ad me exaratas non solum ipsemet legi, verum etiam Sacratissimæ Cæsareæ M^tti^ non sine voluptate Suæ Ma^ttis^ perlegi. Et ad me quidem, quod attinet, licet rumores illos, quos Illma D. V^a^ validis rationum momentis convellit, antea quoque audiverim, nunquam tamen ejus fui sententiæ, ne existimarem Ill^m^ D. V^m^, virum et rerum Transylvanicarum peritum et longo rerum usu ad omnem prudentiam effirmatam, in illos tempestatum æstus filium unicum conjicere voluisse. Sed hæc est fortuna eorum potissimum, quos Deus optimus altiori aliquo loco constituit, ut vocibus obtrectationibusque hominum quam maxime sint expositi, ut enim perflare solent

altissima venti, ita viros Illustres crebrius mordaciusque fama mendax carpit. Cæterum Illma D. Va sic habeat et Mttem Suam et eos, qui consiliis Mattis Suæ intersunt, hanc virorum Illustrium sortem probe perspectam habere atque ideo non facile hujuscemodi obtrectationibus aures præbere. Nam certe, si Mtas Sua hæc talia de Illa D. Va credidisset, dubium non est, quin ea de re Illm D. Vm admonuisset. Quocirca Illa D. Va hanc fixam ac stabilem regulam sequatur, ut nihil quidquam de plebeis hisce rumoribus cordi sibi sumat, nisi ea de re vel a Mtte Sua vel ex voluntate Suæ Mttis a me admoneatur.

In id modo Illa D. Va omni diligentia incumbat, ut eam, quam in litteris suis constanter promittit illibatam erga Mttem Suam fidelitatem, in rebus omnibus tueatur, de quo, ut ego dubium nullum habeo, ita pro mea virili parte enitar in omnibus Illæ D. Væ gratificari, dummodo ipsa quoque confidentia summa agere mecum pergat.

De literis Betlehemii, quas Illma D. Va ad Suam Mttem misisse se scribit, nihil habeo dicere, cum eas nondum viderim, id scio unum, nisi Betlem stylum mutet et majori veneratione cum Sua Mtte agat, ac subditos quoque legibus, non violentia moderetur, magnas sibimet creabit molestias, qua de re nihil dubito, quin Illa D. Va ipsum serio graviterque sit admonitura. Cui de cætero a Deo felicitatem omnem precor.

Közvetlenül e szöveg alatt, a császári irodai iktató kezevonásával ez áll (a dátum pótlásaként):

Pragæ, 13.[1] Anno 1616.

Kívül, ugyanezen iktató írásával:

Praga, 25. Augusti Ao 1616.

De quibusdam falsis rumoribus, ne iis credat nisi a Sua Mtte admoneatur.

Item de Gabor, ut actiones suas mutet.

Ugyancsak kívül, de Pázmány kezeírásával:

Domine Samuel! Va D. legat has literas ad D. Palatinum scribendas coram Illmo Cardinali, ut, si placeat, mitti possint. Ego quoque eidem D. Palatino scripsi, quæso includat fasciculo Illmi D. Cardinalis.

Ezen levélszövegnek egész terjedelmében Pázmány által készített és sajátkezűleg megírt fogalmazványa fennmaradt: K. u. k. Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien, „Turcica" Fasc. 54/a. Fol. 36—37. Fenti közlés az eredeti fogalmazvány után történik.

Ezen szöveg is Klesl-levélnek Pázmány-fogalmazványa (ezt kétségtelenné teszi Pázmány felzetirata), mint az 1616. január 27-iki és február 3-iki (lásd fent).

[1] Hihetőleg: „13. Augusti" akar lenni. Talán ekkor írta meg Pázmány a fogalmazványt és ekkor küldötte Klesl titkárához („D. Sámuel"); a levél pedig mindenesetre csak augusztus 25-ikéről volt keltezve, illetve e napon küldetett el a császári irodából a nádorhoz.

17.

1616. SZEPTEMBER 20. *Kiadatlan.*

PRÁGA.

Klesl bíboros levele Thurzó György nádorhoz.

Részvétét nyilvánítja a nádor betegeskedése felett; egyben ígéri, hogy közben fog járni, hogy a királyi kanczellár az udvarhoz visszatérhessen. Felhívja a nádor figyelmét Bethlen fondorlataira, kiről az a hír, hogy Észak-Magyarországba betörni készül.

Ad D. Palatinum.

Ill^me^ Domine, Domine observandissime.

Literas Ill^mæ^ D^nis^ V^ræ^ Kalendis Septembr. datas accepi, quibus incommodam ejus valetudinem non sine molesto animi sensu accepi. Cum enim Sua Ma^ttas^, in hoc præsenti rerum statu, industria ac obsequio Ill^mæ^ D^is^ V^æ^ uti vellet, incommode sane infirmitas intempestiva remoram negotiis iniicit. Spero tamen, restituta propediem sanitate, moram hanc, quæ sarciendæ valetudini impenditur, sedulitate Ill^mæ^ D^is^ V^æ^ compensandam. Ad domini Cancellarii negotium a V^a^ Illma D^e^ mihi commendatum quod attinet, tametsi non sim nescius, aliis quoque annis longiori etiam tempore ipsum in aula commoratum esse, interim vero justitiæ ac judiciorum in comitatibus cursum ordinarium fuisse, ut tamen Ill^a^ D. V^a^ intelligat, quantum apud me pondus habeat ipsius intercessio, libenter meas interponam partes Sacratissimamque Cæsaream M^ttem^ rogabo, ut ad tempus redire D^s^ Cancellarius possit.

Cæterum dissimulare non possum, quin Ill^mæ^ D^ni^ V^æ^ aperiam, quæ mihi in mentem veniunt circa Gabrielis Betlem personam. Crebris rumoribus ad Sacratissimam M^ttem^ Imperatoriam perfertur, ipsum non solum minari irruptionem in Ungariam Superiorem, verum etiam clandestinis practicis res novas moliri ac palam oppressionem quorundam Suæ M^ttis^ subditorum minari. Quæ si ita sint, Ill^a^ D. V^a^ in tempore M^ttem^ Suam de omnibus informet, ut tantæ insolentiæ, primo quoque tempore remedia adhiberi possint.

Kivül a császári iroda iktatása:

1616.

Pragæ 20. Septembris.

Ezen levélszövegnek egész terjedelmében Pázmány által készített és sajátkezűleg (a hátiratot kivéve) megírt eredeti fogalmazványa fennmaradt: K. u. k. Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien, Fasc. 54/a. Fol. 8. Fenti közlés az eredeti fogalmazvány után történik.

Ezen szöveg is egy Klesl-levélnek Pázmány-fogalmazványa, mint a fenti 1616. jan. 27., febr. 3. és aug. 25-iki levelek.

18.

1616. SZEPTEMBER 28.

PRÁGA.

Klesl bíbornok levele Thurzó György nádorhoz.

Részvetét fejezi ki a nádor huzamos betegsége felett. A kanczellár ügyében megtett közbenjárás sikeréről számol be a nádornak. Helyesli a nádornak felfogását Bethlen fenyegetőzéseiről. Értesíti, hogy Ő Felsége Pázmány Pétert nevezte ki esztergomi érsekké; ajánlja őt a nádor jóindulatába.

Illustrissime Domine, D^ne^ observandissime.

Salutem ac officii mei commendationem.

Quas 19. Septembris dedit ad me Illma Dominatio Vestra literas recepi. Et quod ad adversam Ill^mæ^ Dominationis V^ræ^ valetudinem attinet, cum qua diu conflictatur, ea sane mihi est molestissima, non solum, si personam Ill^mæ^ D. Vræ considerem, verum etiam si negocia Sacratissimæ Cæsareæ Ma^ttis^, si publicam Regni Ungariæ quietem ac rectam administrationem spectem. Cum enim in absentia Sacratissimæ Cæsareæ Ma^ttis^ humeris Ill^mæ^ D. V^ræ^ incumbat Regni quies ac tranquillitas, non parva sane incommoda exoriri possunt, ex Ill^mæ^ Do^is^ Vestræ infirmitate. Quia tamen Divino nutui humana vota subesse par est, quod unum possum, Deum optimum rogo, ut Ill^mam^ Do^em^ Vestram integræ restituat sanitati.

Ad Dominum Cancellarium quod attinet, Illma D. Vra sciat liberam illi abeundi facultatem a Sua Ma^tte^ datam esse, abiturus est, cum voluerit. Ego Ill^mæ^ D. V^ræ^ non in hoc solum, verum in multo etiam majoribus inservire paratus sum. Copias patentium ad Comitatus ut plures conficiat Secretarius, injunctum ipsi est a Ma^tte^ Sua, nec dubito, quin celerrime transmittendæ sint. Judicium Ill^mæ^ D. V^ræ^ de Betlemii minis, quibus Ungariæ superiori periculum intentat, vehementer probo, nisi enim amittere ipsam quoque Transylvaniam velit, haud dubie, suos intra limites sese continebit. Tamen ut sunt præpostera hominum a Deo relictorum consilia, decet Suam Ma^ttem^ ac etiam Ill^mam^ D. Vestram in omnes ipsius conatus invigilare.

Cœterum communicare cum Illma D. V^ra^ volui Ma^ttis^ Suæ Sacratissimæ consilium de Archiepiscopatu Strigoniensi. Cum enim Ecclesiam Pastore diutius carere non expediret, Ma^ttas^ Sua et ad commendationem plurimorum et quia, postquam a Jesuitico ordine prorsus exemptus a Summo Pontifice ac liberatus fuit[1] Reverendissimus D. Petrus

[1] Ez majdnem úgy hangzik, mintha Pázmánynak a Jézus-Társaságból a Sommascha-rendbe való átlépését maga II. Mátyás eszközölte volna ki azért, hogy az ország protestáns rendei (a nádor is az volt) ne annyira bőszüljenek fel, ha Pázmány, ki nekik személyileg sem volt kedves, érsekké lesz kinevezve. Lásd ezen dolog részletes fejtegetését alább, a 19. számú levélnél.

Pazmany, Ma^ttas Sua proprio experimento cognovit moderationem pacis ac tranquillitatis studium, pietatem, doctrinam ac nationis Ungaricæ amorem in ipso: idcirco eum ipsum, in Archiepiscopum Strigoniensem creavit ac publice declaravit. Dicere cum omni securitate possum, dictum D. Archiepiscopum adeo Ill^mæ D^ni V^ræ humanitate, confidentia ac agendi synceritate, quam in profectione Cassoviensi expertus fuit, devinctum Ill^mæ D. V^ræ, ut finem non faciat ejus laudationi. Atque ea quoque de causa grata mihi hæc Suæ Do^is promotio accidit, quod certo confidam, melius ituras res Ungaricas, si duo primarii Ungariæ viri, Ecclesiasticus alter, alter sæcularis, mutua correspondentia sese intelligant ac sublevent. Id quod omnino futurum confido. Rogo autem Ill^mam D. V^ram, ut eundem D. Archiepiscopum mea quoque causa, omni benevolentia prosequatur. Erit id Ma^tti Suæ gratissimum, Ungariæ commodissimum, utrique utilissimum, V^ræ Ill^mæ D. honorificentissimum. Quam de reliquo ut Deus incolumem tueatur, ex animo precor.

Pragæ 28. Sept. Anno 1616.

Illustrissimæ D. Vestræ

Kivül, ugyanazon írással:

1616.

Copia datarum ad Palat: In causa Suæ infirmitatis.
De facultate Cancell^o abeundi concessa.
De Mandatis Cæsaris pro Secr. expediendis.
De Petro Pazmano, electo in Archiepiscopum Strigoniensem.

Praga 28. Septembris.

Ezen levélszövegnek fogalmazványa (mely a császári iroda egyik tagjának, aki a hátiratot is feljegyezte, írása) fennmaradt: K. u. k. Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien, „Turcica" Fasc. 54 a., Fol. 40. Fenti közlés e fogalmazvány után történik. A levélíró (Klesl) megállapítása úgy történt, mint a fenti 1616. jan. 27., febr. 3., aug. 25. és szept. 20. leveleknél. (Lásd e függelékben, fentebb.)

Közölte már e szöveget: *Hammer-Purgstall,* Khlesl's Leben, III. Urkundenbuch 483. l., 676. sz. (V. ö.: *Fraknói V.,* P. P. és kora I. k., 226. l.) *Hammer-Purgstall* figyelmét a többi fenti (4) Klesl-levél azért kerülte ki, mert azokat Pázmány (sajátkezűleg) fogalmazta, míg ezen 1616. szept. 28. levél a rendes császári kanczelláriai írással (Klesl írása?) van írva. Ezen szöveget közöltük mégis azért, mert benne szó van Pázmány Péterről, és pedig érseksége küszöbén.

19.

1616. NOVEMBER 10.

RÓMA.

V. Pál pápa brévéje, mellyel Pázmány Péternek az eretnekségben való születés és neveltetés által okozott kánoni akadály alól, az esztergomi érseki szék elnyerése czéljából, felmentést ad.

Paulus P. P. V.

Dilecte fili, salutem et apostolicam benedictionem. Catholicæ religionis zelus, litterarum scientia, vitæ ac morum honestas aliaque laudabilia probitatis et virtutum merita, super quibus apud Nos fidedigno commendaris testimonio, Nos inducunt, ut te specialibus favoribus et gratiis prosequamur. Cum igitur carissimus in Christo filius noster, Matthias (sic!) Romanorum Rex in Imperatorem electus, ad quem veluti Regem Hungariæ nominatio personæ idoneæ ad Ecclesiam Strigoniensem, dum pro tempore vacat, ex privilegio apostolico, cui non est hactenus in aliquo derogatum, spectare dignoscitur, Te ad dictam Ecclesiam nunc pastoris solatio destitutam per suas literas nominaverit, tu vero, qui ex parentibus hæreticis natus et in hæresi, quam tamen, sicut fidedigna relatione accepimus, in XIII. ætatis tuæ anno constitutus abjurasti, educatus fuisti, dictæ Ecclesiæ absque nostra et sedis apostolicæ dispensatione præfici non potes, Nos attendentes, quod tu, sicut etiam simili relatione accepimus, abinde citra in Catholica religione et unione S. R. E. perseveraveris, sacrarum literarum studiis diligenter incubueris, et libros in fidei Catholicæ defensionem contra hæreticos scripseris, præmissorum meritorum tuorum intuitu, specialibus favoribus et gratiis prosequi volentes, et a quibusvis excommunicationis, suspensionis et interdicti aliisque ecclesiasticis sententiis, censuris et pœnis a jure vel ab homine quavis occasione vel causa latis, si quibus quomodolibet innodatus existis, ad effectum præsentium duntaxat consequendum harum serie absolventes et absolutum fore censentes, motu proprio et ex certa scientia ac mera deliberatione nostris (sic!),[1] tecum, ut, non obstante, quod ex parentibus hæreticis natus et in hæresi educatus fueris, dictæ Ecclesiæ Strigoniensi, pastoris solatio, ut præfertur, destitutæ, in Archiep^{um} et pastorem, si nullum aliud tibi canonicum obstet impedimentum, præfici, et postquam illi præfectus fueris, eidem Ecclesiæ præesse, ac illam in spiritualibus et temporalibus regere et gubernare

[1] Kéziratban: nris (vonatkozik a „motu proprio“, „scientia“ és „deliberatione“ szavakra).

libere et licite possis et valeas, apostolica auctoritate, tenore præsentium, dispensamus, tibique, quod in literis apostolicis super provisione et præfectione de persona tua in Archiepum præfatæ Ecclesiæ Strigoniensis, expediendis de hujusmodi defectu ac dispensatione mentionem facere minime tenearis, auctoritate et tenore præsentis concedimus et indulgemus. Non obstantibus quibusvis apostolicis ac in universalibus provincialibusque et synodalibus Conciliis editis generalibus vel specialibus constitutionibus et ordinationibus, ac dictæ Ecclesiæ Strigoniensis, etiam juramento, confirmatione apostolica vel quavis firmitate alia roboratis, statutis et consuetudinibus cæterisque contrariis quibuscunque.

Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem sub Annulo Piscatoris die X-a Novembris 1616. Pontificatus Nostri Anno Duodecimo.

S. Card. s. Susannæ.

Kívül, a levélszöveg írójának (pápai kanczellária) kezeírásával (a bíboros aláírása más írás, a bíborosnak saját kezeírása):

Dilecto filio Petro Pazman Congregationis Clericorum regularium Sommaschæ alias Sancti Majoli Papiensis.[1]

Ugyanott, alább, Dobronoki György S. J. nagyszombati rektor kezeírásával:

Anno 1637 die 30. Septembr. has literas post mortem Cardinalis Pazmany, Illustrissimus Archiepus Strigoniensis, Emericus Losi, defuncti successor, tradidit Collegio Tyrnaviensi.

Majd legalul, Nádasi S. J. Rómában (1657-ben) tartózkodó jezsuita atya kezeírásával:

Hæc subscripsit P. Georgius Dobronoki Colleg. Tyrn. Rector.

A bréve belső, írott oldalán alul pedig, a bíboros „Secretarius breviumˮ aláírása után, ugyancsak a Dobronoki kezeírásával, e sorok olvashatók:

Tenor harum literarum tam fuit secreto formatus in Cancellaria Summi Pontificis, ut ne Pater quidem Generalis, P. Mutius Vitellescus eum sciverit. Unde cum Anno 1633. P. Ferdinandus Salazar ad instantiam Regis Hispaniarum e Societate debebat eximi et in Episcopum consecrari, scripserat mihi Pater Noster[2] Tyrnaviam, ut adirem Eminentissimum D. Cardinalem Pazmany, ipsumque et suo et Societatis totius

[1] Az Aemiliani Jeromos († 1537.) által Lombardiában, Somasco városban elhelyezett anyaházzal alapított („Sommaschenses“) szerzetnek borromei sz. Károly odaadományozta a Pavia városban levő, Szent Majolusról nevezett templomot és kollégiumot; innet kapta a szerzet a „S. Majoli Papiensis“ nevet (Wetzer u. Welte, Kirchenlexikon, XI., 486—487. l).

[2] A kéziratban: P. N.

nomine rogarem, ut vel mitteret Romam has in specie, vel certe nulli mortalium ostenderet aut earum paria communicaret. Adii ipsum Selliæ, exposui postulatum P. N. Respondit se illas secum non habere, sed Posonii, sciretque certo P. Generalis, quod nulli mortalium (nisi sub peccato cogeretur a Pontifice) vellet has ostendere. Addidit tunc se nunquam fuisse Sommaschum, nunquam eorum habitum induisse, nunquam novitium vel quadrante fuisse. Et sane, cum Cardinalis hic legatum Ferdinandi II. ageret Romæ, et Patres Sommaschi, ut sui ordinis homini, et quidem Cardinali, festos ignes et similia gratulationis argumenta voluissent exhibere, ipsos nec ad conspectum admisit, nec voluit sibi quidquam obsequii exhiberi. Hæc pro memoria posterorum.

Folytatólagosan, ugyanott legalul, más írással (és pedig, mint magából az itt következő szövegből kitűnik, Nádasi S. J. írásával) e szavak olvashatók:

Hæc scripsit P. Georgius Dobronoki Collegii Tyrnaviensis Rector. Ita testor, qui characterem hunc illius esse probe novi, Joannes Nadasi S. J. Romæ 6. Nov. Anno 1657.

Ezen bréve eredeti példányát a Budapesti Egyetemi Könyvtárnak eddig rendezetlen, de most rendezés alatt álló kéziratai közt újból felfedezte *Dedek Crescens Lajos* egyetemi könyvtárőr, de azt már ismerte *Katona* is, mert ő a szöveget is közölte már (XXIX. köt., 651 l.). *Pray* (Spec. Hier. I. 184.) is említi e brévét.

Fenti közlés az eredeti alapján (e kötetnek sajtó alá rendezője által történt másolás és összevetés után) történik.

Ha a fenti bréve szövegét összevetjük Dobronokinak a belső és a külső lapokon írt jegyzeteivel, igen valószínűnek látszik az, hogy Dobronoki a brévének csakis külső czímiratát olvasta el és sebtében e brévét azon brévének tartotta, amellyel Pázmány megkapta a pápától az engedélyt a Jézus-Társaságból való kilépéshez és a Sommascha-rendbe való belépéshez; mert az alig tehető fel, hogy a „hæresis parentum“ akadálya alól való felmentés okmánya olyan veszedelmes és a rendre nézve kényes okmány lett volna, melyet ember szemének látni nem szabad, valamint az sem, hogy a kath. Spanyolországban a spanyol *Salazar* jezsuita atya is „hæresis parentum“ akadálya miatt szorult volna diszpenzáczióra és hogy 1633. évben csakis ezért kereste volna Dobronoki a fenti brévét, amelyben valóban semmi más nem foglaltatik, mint a „hæresis parentum“ kánoni akadály alól való felmentés; hanem igenis valószínű az, hogy ekkor Rómában keresték a legközelebbi præcedenst, de ennek elintézési módját nem a fenti bréve, hanem a rendből való kilépést megengedő bréve tartalmazta.

Hogy Pázmányt, daczára a Dobronoki által idézett tiltakozásának, Rómában méltán tekinthették a Sommascha-rendhez tartozónak, kiviláglik a következőkből:

1. Pázmánynak fent már közölt 1616. febr. 8. leveléből, ahol ő maga így ír: „cum Sua Sanctitas licentiam mihi aliam adeundi Religionem fecerit“.

2. Pázmánynak szintén fent már közölt 1625. decz. 11-iki (a jezsuita-generálishoz írt) leveléből, ahol ő maga így ír: „Ego in Societate a prima adolescentia

egi; ubi ad hoc laboriosissimum ac periculosissimum munus Archi-Episcopale, me nihil minus quam hoc cogitante, assumerer, sanctæ memoriæ Papæ Pauli nutu, in congregationem Sommaschæ translatus fui, ut illinc dein ad prælaturam assumerer,[1] et licet a Superioribus Ordinis Sommaschæ litteras acceperim, quibus in illum ordinem me adscriptum significabatur; ego tamen nullam in eo ordine professionem emisi, sed confestim ad archiepiscopatum postulatus fui." (Ezen helynek magyarázatát lásd fent, e levélszöveg alatti széljegyzetben.)

Fraknói (Pázmány P. és kora I. k., 618—619. l. és P. P. élete 76. l.) az Ágoston-rend római könyvtárában (*Kerschbaumer* útmutatása nyomán) talált egykorú levélmásolatokból (Porfirio Feliciani, Borghese nipote bíboros titkárjának levelezése) 1868. évben azon konkluzióra jutott, hogy V. Pál pápa 1616. év elején külön brévével helyezte át Pázmányt az ő tudta nélkül a Jézus-Társaságtól a Sommascha-rendbe és pedig (így *Fraknói*) azért, hogy Pázmánynak akkor már eldöntött, az érseki székre való emeltetése elől az akadályt elhárítsa (a Jézus-Társaság előljárói ugyanis, *Fraknói* szerint, ellenezték, hogy közvetlenül az ő rendjükből emelkedjék az érsekségre).

Fentebb, az 1616. febr. 8. levélnél láttuk, hogy a Jézus-Társaságból való elbocsátást Pázmány egészen más okokból igenis maga is sürgette, sőt V. Pál pápától az engedélyt már 1615. év folyamán el is nyerte. Ez persze még mindig nem zárja ki, hogy 1616. elején a pápa Pázmányt, az ő tudta nélkül, áthelyezte a Sommascha-rendbe.

Egészen más kérdés persze az, vajjon a szerzetesi kötelezettségek szempontjából Pázmány az 1616. év elején kapott „transitus"-bréve után, de külön professio letétele előtt (nélkül) kötelezve volt-e votumok által, és ha igen, a Sommascha-rend vagy pedig a Jézus-Társaság révén? *Vitelleschi* (1626. febr. 7.) tagadólag válaszolt. (Lásd e levelet alább.)

Még egy dolog feltünő a fenti levélnél és ez az, hogy V. Pál pápa Pázmányt 1616. nov. 10-én menti fel a „hæresis parentum" akadálya alól, holott őt Klesl már 1616. szept. 28-án felszentelte püspökké a prágai várbeli apáczák Szt. Györgyről czímzett templomában (*Fraknói V.*, P. P. és kora I. k., 225—227. l.); de ez csak azt mutatja, hogy azon időben a pápai konfirmáczió és a vele kapcsolatos esetleges diszpenzációk megérkezése előtt is már szokásban volt Magyarországban a király által kinevezett püspököket felszentelni, akik, szintén régi szokás szerint, már kineveztetésük után azonnal püspöki joghatóságot is gyakoroltak volt.

[1] Ezen szövegrész ismét úgy hangzik (épúgy, mint a fenti, 18. számú levélnek kommentált helye), mintha II. Mátyás király kérésére azért helyezte volna át a pápa Pázmányt a Sommascha-rendbe, hogy ne egyenesen jezsuita szerzetesből neveztessék ki érsekké. Ennek mélyebb oka talán a Jézus-Társaság nevének a protestánsokra nézve félelmetes voltában rejlik, de indító okúl szolgálhatott az, hogy Pázmány épen akkor úgyis foglalkozott a rendből való kilépéssel, sőt ahhoz már 1615 óta meg is volt pápai engedélye.

20.

1621. JANUÁR 9. *Kiadatlan.*

WIEN.

II. Ferdinánd király V. Pál pápához.[1]

Támogatja Pázmánynak a négyévenkénti visitatio ss. liminum kötelezettsége alól ezen esetre való felmentés iránt a pápához küldött kérvényét.

Beatissime in Christo Pater, Domine Reverendissime.

Post officiosam commendationem et filialis nostræ observantiæ continuum incrementum. Cum ex Episcopali obligamine, quadriennio quolibet, limina Apostolorum adire teneantur Antistites, nisi dispensatio Sanctitatis Vestræ eos excusaverit; idcirco fidelis noster, nobis syncere dilectus, Reverendissimus in Christo Pater, Dominus Petrus Pazmany, Archiepiscopus Ecclesiæ Metropolitanæ Strigoniensis, locique ejusdem Comes perpetuus, Primas Hungariæ, Legatus natus, summus et Secretarius Cancellarius et Consiliarius noster, demisse nobis iteratis vicibus suggessit, huic se obligationi satisfacere magnopere velle.

Cæterum quia præsentes horum temporum motus periculosi, absentiam dicti Archiepiscopi non patiuntur, nosque in rerum Ungaricarum directione, ac ad statum pristinum reductione ipsius opera indigeamus: eapropter Sanctitatem Vestram obnixe rogamus, dignetur usque ad futurum quadriennium, profectionem hanc extendere, ac in obligatione præsentis profectionis dispensare. Servet Deus Sanctitatem Vestram diutissime florentem.

Datum in Civitate nostra Vienna Austriæ, die nona Mensis Januarii. Anno Domini Millesimo Sexingentesimo vigesimo primo. Regnorum nostrorum, Romani secundo, Hungariæ et cæterorum tertio, Bohemiæ vero Anno quarto.

Ejusdem Sanctitatis Vestræ Obsequens filius

Ferdinandus m. p.

Ezen, kivül királyi pecséttel ellátott pergamen-okmány külső, levélborítékként összehajtott oldalán e sorok állanak:

Beatissimo in Christo Patri
Domino Paulo Quinto Divina Providentia
Sanctæ Romanæ ac Universalis Ecclesiæ
Summo Pontifici ac D^no^ Reverendiss^mo^.

Az irat eredetije Pázmánynak képviseletében Draskovich Gy. által 1621. okt. 10-én Rómában benyújtott negyedévi jelentéshez csatolva: Rómában a S. Congr. Concil. titkos levéltárában van.

[1] Lásd fent Pázmánynak 1621. január 9-én V. Pál pápához írt levelét, valamint alább Draskovichnak 1621. okt. 10-iki jelentését. A király fenti levelét e két levél mellett találtam a S. C. C. levéltárában.

21.

1621. OKTÓBER 10. *Kiadatlan.*

RÓMA.

Az esztergomi egyházmegye állapotáról báró Draskovich György pornói prépost, a római Collegium Germ.-Hung. növendéke által az érsek nevében XV. Gergely pápának[1] átnyújtott „relatio quadriennalis".

Sublato e vivis Illmo et Rev^mo Francisco Cardinale Forgacz, Archiep^o Strigoniense, annum vacavit ea sedes, cum in eam singulari Dei providentia, summis Catholicorum votis, ad afflictæ Ecclesiæ totiusque Regni Ungariæ singulare emolumentum, conferente Imperatore et Rege Ungariæ Matthia, electus est hic D^nus Archiep^us Petrus Pazmany, ex inclyto ordine Patrum Societatis Jesu, Paulo V. fel. record. Summo Pontifice dispensante. Licet enim superessent viri ex Episcopis Ungariæ omni ex parte ad tantam dignitatem ac munus obeundum peridonei; facile tamen præ omnibus, omnium in se animos traxit singularis hic (sic! talán e helyett: hujus) D^ni Archiep^i vitæ integritas et eximia doctrina, atque jam ante præclara sua in Ecclesiam Ungaricam merita. Edidit enim lingua vernacula complures libros, quibus hæreticorum latratus et figmenta erudite confutavit. Insigne unum ac magnum de rebus fidei controversis volumen, admirabili ingenio ac opere conscripsit.[2] Archiep^atum tres annos pacatis temporibus, summa cum laude ac utilitate rexit. Plura templa refecit. Cathedrale templum quod post occupatum a Turcis Strigonium, nunc Tyrnaviæ est, sacellis perpulchre ornavit. Parochos substituit. In pravos Sacerdotum mores ac vitam animadvertit. Catholicæ fidei propagationi et Sacerdotum penuriæ subsidio, Collegium XXX juvenum Viennæ instituit, qui literis operam darent, et Sacerdotio initiati Ecclesiæ servirent adversus hæreses. Aliud quoque Collegium XII juvenum nobilium Tyrnaviæ erexit. Procerum hæreticorum furori in Comitiis acerrime restitit. Catholicos proceres idem ut agerent, instruxit atque inflammavit. Collegium Tyrnaviense Patrum Societatis Jesu promovit et adjuvit. Cuncta denique florere cæperant. Jamque alia plura et magna moliebatur, cum ecce rebellionis incendium, quod

[1] V. Pál pápa 1621. január 18-án halt meg; Pázmány az ő 1621. január 9-iki levelében (lásd levelét fent) ő hozzá fordult a „visitatio ss. liminum" alóli felmentésért, és Draskovichot ő hozzá akarta küldeni (II. Ferdinánd is ő hozzá írt január 9-én, de tényleg Draskovich október 10-én már XV. Gergely pápa előtt referált az esztergomi egyházmegye állapotáról.

[2] Ez alatt mindenesetre Pázmány „Kalauz"-a értendő.

in Bohemia cæpit, in Ungaria quoque exarsit. Itaque ab hæreticis, cum aliis Episcopis virisque Ecclesiasticis pulsus, ipse Viennam ad Imperatorem venit, ibique hactenus permansit. Quo in exilio, hæreticorum calumnias et fucatas rebellionis rationes typis editas, ipsamque Betlænii (sic!) electionem in Regem Ungariæ, scriptis egregie confutavit. Et quod caput fidei Catholicæ atque propugnator acerrimus esset, ab ipsis in perpetuum proscriptus est. Archiep^{atus} vero occupatus ac devastatus, templa profanata, scholæ Catholicorum eversæ, Sacerdotes fugati, cuncta denique vis ac furor hæreticorum pervasit et occupavit, hodieque retinet, licet biennium jam effluxerit. Tyrnaviæ tamen nonnulli ex Capitulo permissi sunt manere. Posonium quoque redierunt Canonici, quod ab exercitu Cæsareo elapsa æstate fuit receptum. Et ni belli dux Buquoi adeo infeliciter occubuisset, forsitan magna ex parte Archiep^{atus} ipsumque Regnum fuisset recuperatum.

Verum eo[1] sub Nova arce, quæ est Archiep^{atus} propria, occiso, res in deterius vergere cæpit. Archiep^{us} vero et consilio et auxilio tum Imperatori, tum Catholicis Ungariæ proceribus, summa semper constantia adfuit. Archiep^{atum} quibus potuit modis, hoc etiam tempore adjuvit. In pacandis rebus, cunctisque ad pristinum et meliorem etiam statum reducendis, plurimum operæ ac laboris posuit. Jam etiam Nikilspurgi, ubi de pace cum hæreticis tractatur, cum Illmo Cardinale Dietrichstain, supremus est Imperatoris Commissarius. Quæ si bonis conditionibus ad exitum perduci non poterit, Imperator armis rem prosequetur; et uti speramus, feliciter, Dei ac B^{mæ} Virginis Patronæ Hungariæ auxilio: præsertim post devictos nunc a Polonis Turcas, in quibus rebelles multum spei locarant. Cæterum D^{no} Archiep^{o} in votis erat, Romam pro præstanda obedientia in persona proficisci, verum Imperator ejus consilio et auxilio in rebus Ungariæ componendis assidue utens, non dimisit eum, sed Suæ Sanctitati scripsit literas, in quibus de hac Romana profectione eum excusat. Scripsit etiam ipsemet Archiep^{us} suæ Sanctitati, proposuitque loco sui Georgium Drascovitium Baronem et Abbatem Ungarum in Collegio Germanico et Ungarico Romæ commorantem, quem sua Sanctitas benigne audivit et Archiep^{i} loco ad pedum oscula admisit, excusationem quoque profectionis Romanæ accepit, et Archiep^{o} gratiam fecit; reliquum autem ad Sacram Congregationem remisit. Ipse vero loco D^{ni} Archiep^{i}, etiam sacra Apl^{orum} limina visitavit, et quod reliquum erat, hanc brevem relationem status D^{ni} Archiep^{i} et Archiep^{atus} Strigoniensis, Sacræ Congregationi dedit, benignum responsum expectans.

[1] Értsd Buquoi generálist.

Az irat külső felzetén a belső szöveg írójának kezeírásával ezen feljegyzés olvasható:

Sacræ Congregationi Concilii. Relatio status Archiep^{atus} et Archiep^{i} Strigoniensis, Legati nati, et Primatis Regni Ungariæ.

Ugyanott a „S. Congregatio Conc." hivatalának ezen feljegyzése is olvasható:

Strigonien. Relatio IX. (noni, t. i. a Sixtus-féle elrendeléstől számított 9. cziklus) quadriennii exhibita per Procuratorem in ea expressa hac die X. Octobris MDCXXI.

Az irat aláírás nélküli eredetije (nem Pázmány kezeírása) Rómában, a S. Congr. Concilii titkos levéltárában, a „relatio"-k közt S betű során „Strigoniensis" szóval jelölt csomóban. 466^{r}—466^{v} és 468^{r} oldalokon. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

22.

1626. FEBRUÁR 7. *Kiadatlan.*

RÓMA.

Mutius Vitelleschi, a Jézus-Társaság generálisának levele Pázmányhoz.

Megnyugtatja Pázmányt és közli vele a Jézus-Társaság theologusainak is abbeli véleményét, hogy Pázmánynak semmiféle pápai absolutiora nincsen szüksége amiatt, hogy akkor, mikor a pápa őt előzőleg a Sommascha-rendbe áthelyezte, ő mégis az érsekséget elfogadta anélkül, hogy a rendben fogadalmat tett volna. Hajlandó egyébként, ha Pázmány kívánja, pápai határozatot is provokálni. Kiemeli Pázmány érdemes fáradozását a folyó országgyűlés és a királyválasztás síma lebonyolítása érdekében.

Tradidi tacito nomine examinandam aliquibus Soc. nostræ Theologis dubitationem, quam D. V. Illustrissima Summo Pontifici proponi a me desiderabat, qui cum censeant nihil opus esse, ut ad liberandam Dominationem Vestram suo scrupulo Summus Pontifex auctoritatem suam interponat, existimavi eam nolle me de eodem cum Sanctissimo D^{no} loqui, præsertim, cum verear, ne et ab eo pluribus negotium discutiendum committatur et tarde admodum definitum aliquod responsum obtineatur. Judicium Theologorum est, cui D. V. Illustrissimam tuta conscientia acquiescere posse existimo: ab ipsa in acceptando archiepiscopatu aut nihil omnino, quod absolutione indigeat, commissum esse, si nempe, ut plane credo, bona fide nihil suspicans de impedimento, quod postea videre cœpit, progressa sit; aut si quid dubia aut scrupulosa conscientia in eo negotio fecerit, illud non tantum esse, quin ab eo a suo confessore ordinario solvi possit. Neque contra hanc solutionem quicquam facere videntur, quæ a P. Francisco Suarez eo libro, quem de votis

societatis nostræ scripsit, afferuntur, cum negotium D. V. Illustrissimæ, cui a Summo Pontifice dignitas illa deferebatur, longe diversum sit a casu, quem dicto libro P. Suarez examinat. Quodsi hoc responsum (quod tamen non existimo) D. V. Illustrissimæ omnino non satisfaciat, velitque etiam cum Sanctissimo D^no^ de eodem negotio a me agi, libenter hoc faciam, ubi intellexero, id eam omnino velle. Interim divina Majestas D. V. Illustrissimam publico Ecclesiæ bono diu incolumem servet, cujus prudentiæ et zelo post divinæ providentiæ favorem deberi existimo felicissimum Comitiorum Regni istius exitum novique Regis optatissimam creationem.

Ezen levelet M. Vitelleschi generális Pázmányhoz válaszul írta ennek előző, 1625. deczember 11-iki levelére (ezen levelet lásd fent). Egykorú másolatban fennmaradt e levélszöveg a Jézus-Társaság exæteni (Hollandia) kollégiumának kéziratgyűjteményében. (A dátumot az exæteni levéltáros az általa készített másolat élén így jelezte: „7. Febr. 1626. respondit ad epistolam Archiepiscopi Strigonien.") Pázmány azután 1626. márczius 30-án felelt M. Vitelleschi fenti levelére. A közlés az exæteni másolat után történik.

23.

1628. OKTÓBER 3. *Kiadatlan.*

RÓMA.

Senkviczi Mátyás prépost, kanonoknak Pázmány képviseletében VIII. Orbán pápához benyújtott „relatio 4-ennalis"-a az esztergomi egyházmegye állapotáról.[1]

Beatissime Pater ac Domine Domine benignissime.

Statum Archiepiscopatus et Diecæsis (sic!) Strigonien. Sanctitas V^ra^ ex præsenti humili scripto benigne intelligere dignabitur.

Archiep^patus^ Strigoniensis residentia, nempe Strigonium, in manibus Turcarum habetur. Unde tam Archiep^pus^ quam Capitulum hospitatur in Civitate Regia Tirnavia, magna cum incommoditate. Possessiones suas tam Illustr^mus^ D^nus^ Archiep^pus^, quam Capitulum majori ex parte Turcis tributarias habet.[2]

[1] Senkviczynek ezen relációját és egész kiküldetését támogatja azon levél, amelyet Pázmány 1628. aug. 30-án Ubaldin bíboroshoz írt (lásd fent).

[2] Eszerint tehát az érseki jószágok nagyobb részben (?) a törökkel szemben adófizetésre voltak kötelezve; ami egyébként még nem azt jelenti, hogy e birtokok hódoltsági területen feküdtek, hanem csak, hogy magukat így biztosították a török felőli támadások ellen.

Anno 1619 totus status Ecclesiasticus bonis omnibus ac proventibus exutus fuit per Principem Betlehem. Ita quod omnes Prælati extra Regnum pulsi usque ad annum 1623, nec Ovibus adesse nec vel teruncii fructum percipere possent, sed in Germania ac Polonia exulantes misere vitam sustentarunt. Vix facta pace, postquam clerus rediisset, iterum secunda ac tertia invasione omnibus spoliatus fuit Illmus Dnus Archiepus et cæteri Ecclesiastici. Atque ideo intra hos proximos decem annos, unus duntaxat fluxit annus, quo spoliatus ac pulsus non sit clerus.

In hac vero persecutione multi sacerdotes occisi, inter quos unus Concanonicus noster Strigoniensis, multi fame, inedia, frigore, in silvis ac saltibus consumpti. Et quoniam nullæ scholæ, nulla Seminaria erant per hos decem annos, in quibus educari et erudiri possent clerici, usque adeo magna est Sacerdotum penuria, ut unus non suppetat, ubi decem necessarii essent. Et quod dolendum vehementer, ex paucis, qui supersunt veteribus Sacerdotibus, nonnulli concubinarii reperiuntur. Quos condigne castigatos Illmus Dnus Archiepus libenter removeret universos, sed quia non habet quos substituat, ne et infantes sine baptismo et adulti sine confessione moriantur, et populus destitutus Sacerdote hæreticis asuescat, cogitur aliquos tollerare, donec sufficiens Sacerdotum numerus succrescat.

Gerit quidem, Beatissime Pater, Illmus dnus Archiepus noster curam plane diligentem, præstat boni ac vigilantissimi Pastoris officium, laborat omnibus modis indefesse ac indesinenter, et facit pro posse suo omnia, quæ ad extinguendas hæreses et religionem catholicam propagandam spectant, non sine notabili fructu.

Inter alia erexit quoque Seminarium clericorum propriis sumptibus, ex quo annis singulis aliquot Sacerdotes prodeunt, et istos substituit concubinariis, tamen sufficiens numerus bonorum Sacerdotum intra plures annos non habebitur, nisi Sacra Congregatio de fide propaganda provida charitate succurrat.

Proinde Sanctitati Vestræ nomine ejusdem Illmi Dni Archiepi demisse supplico, dignetur Sanctitas Vra ob zelum religionis catholicæ et fidei propagandæ pie concedere, quatenus præter Alumnos Seminariorum, ab Illmo Dno Archiepo erectorum, in Collegiis Regno Ungariæ propinquioribus, Viennensi nimirum, Græcensi et Olomucensi, in singulis, inter Alumnos S. Vræ, tres vel quatuor Ungarici juvenes, per Illmum Dnum Archiepum commendati Sacris initiandi recipiantur ad certum saltem annorum numerum, donec Sacerdotum numerus augeatur. Nam si sacerdotes suppeterent, per Dei gratiam, hæresis sensim labesceret, præser-

tim cum ex duobus Collegiis Patrum Societatis Jesu, quibus Illmus Dnus Archiepus necessaria subministrat, magnus Nobilium adolescentum numerus prodeat catholicus.

Atque hæc sunt, Sanctissime Pater, quæ generaliter a me dici possunt de statu Archiepatus Strigonien., quem ita afflictum ac depressum ut Sanctitas Vestra sublevare dignetur, majorem in modum rogo

Sanctitis Vræ

humillimus sacellanus

Matthias Senkviczi m. p.
Præpositus Sancti Georgii,
Illmi Dni Archieppi Strigonien. Mandatarius.

A lap külső felzetén e feljegyzés:

Strigonien. Sanctissimo Dno Nro. Relatio X. quadri: exhibita per præum die 3. Octobris 1628.

Ugyanott más írással:

Pro Archiepiscopo Strigoniensi.

Ezen irat eredetije Rómában, a S. C. Concilii titkos levéltárában van a relációk („Strigoniensis") közt 81. és 82. számmal jelzett íven. Az egész Senkviczi kezeírása. Fenti közlés az eredeti alapján történik.

24.

1628. OKTÓBER 17. ELŐTT. *Kiadatlan.*

Senkviczi Mátyás prépostnak Pázmány nevében a Propaganda Congregatiohoz intézett, külön kérvénye 3—4 magyar papnövendéknek a bécsi, gráczi és olmüczi (pápai) kollégiumokban való felvételéért.

Sanctissime Pater ac Domine Domine benignissime.

Tanta est, Beatissime Pater, in regno Ungariæ sacerdotum penuria, ut ubi decem missionarii essent, ibi unus non suppetat. Alit quidem Illmus Dominus Archiepiscopus Strigoniensis in seminariis a se propriis sumptibus erectis juventutem sat copiosam, unde singulis annis aliquot prodeunt sacerdotes, sed quia major est adhuc necessitas; nam et loco antiquorum parochorum concubinariorum alios bonos substituere, et multorum locorum fidelibus catholicis et aliis recenter ad fidem catholicam conversis, de sacerdotibus dignis providere satagit. Supplicat Sanctitati Vestræ et Sacræ Congregationi, dignetur ob zelum

religionis catholicæ et fidei propagandæ pie concedere, quatenus præter hos alumnos seminariorum, ab ipso Illmo Domino Archiepiscopo erectorum, in collegiis regno Ungariæ propinquioribus, Viennensi nimirum, Græcensi et Olomuciensi, inter alumnos Sanctitatis Vestræ tres vel quatuor Ungarici juvenes, per ipsum Illustr. Dominum Archiepiscopum commendati, sacris iniciandi recipiantur, ad certum saltem annorum numerum, donec sacerdotum numerus augeatur. Nam si sacerdotes suppeterent, per Dei gratiam hæresis sensim labesceret.

Sanctitatis Vestræ

humillimus sacellanus

Matthias Senkviczi m. p.

præpos. S. Georgii,
Illmi Domini Archiepiscopi Strigoniensis mandatarius.

Kivül:

SSmo Domino Nostro pro Archiep. Strigoniensi.

Fent közölt levélszövegnek eredeti példánya, mely egészen Senkviczi írása, fennmaradt a „Congreg. de Prop. Fide“ római levéltárában: „Memoriali 1628.“ Vol. 388. fol. 322. Ezen emlékiratra a Congregatio 1628. okt. 17-én (congr. 99.) hozta meg határozatát; Senkviczi levele tehát hihetőleg pár nappal előbb kelt.

II. FÜGGELÉK.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

(A számok oldalszámot jelentenek.)

Abaffi Miklós 572, 580.
Abaúj megye 285.
Achinger Jakab 577, 578. 609.
Achmed Tihája 668.
Sz. Adalbert-szeminárium 193.
Sz. Adalbert officiuma 480.
Agarak 588.
Sz. Ágoston-rend 294.
Alagi 541, 589, 591.
Sz. Alajos officiuma 109.
Alamizsnás sz. János 33.
Alber Ferdinánd S. J. 48, 755, 756.
Albert király 121, 126, 230.
Albrecht főherczeg 148.
Ali pasa 56.
Almásy Pál 133, 185, 191, 222.
Alsóausztriai tartomány 174, 341, 354, 375, 473, 521, 538, 599, 664, 665, 676, 709, 714, 727.
Altenbach 544.
Alsatia 122.
Althan gróf 478.
Alvinczy Péter 629.
Amende György S. J. 53.
Amhát Tihája pasa 74.
Anabaptisták 677.
Andrássy Mátyás 716, 747.
Angolországi reformáczió 22, 28, 531.
Antwerpen 202.
„Apostoli" (királyi) czím 636.
Apponyi Balázs 690.
Aquaviva Claudius S. J. 1, 3, 14, 16, 50, 52, 755, 756. 757, 758, 759, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769.
Argenta János S. J. 52, 355, 768.
Ariánusok 1, 292.
Arius 12, 27.
Ártándi Kelemen 61.
Árthus király 12.
Árvai tized 282.
Arziromi Abacza basa 671.
Aszaló 44.
Augusztus császár 125.
Ausztria 441, 622, 677, 698.
Avancini Flor. S. J. 49, 51, 773.

Babóthy Ferencz 380, 640.
Baden-Durlach gróf 347.
Bajóczi birtokok 101.
Bajmóczi kerület 428, 445.
Bakith Péter 271.
Bakits Margit, özv. Balassa Menyhértné 43, 49, 690, 773.
Bakócz Tamás 268.
Balassa-Kékkő 161.
Balassa Zsigmond 47, 137.
„Balassini aszú" 590.
Balásffy Tamás 133, 144, 167, 168, 178. 180, 380, 433, 434, 454.
Balog Miklós 323.
Baltinger özvegye 43.
Bán János 581.
Bandini bíbornok 412, 752.
Bánffy Kristóf 153. 271.
Bánffy Miklós 316.
Bánóczky (Banowszky) Simon 98, 184.
Bányavárosok 401, 478, 539, 540, 583, 675.
Barberini Maffei bíbornok 95, 232, 350.
Barberini Ferencz bíbornok 398, 717.
Barberini Antal (id. és ifj.) bíbornokok 717.
Bars 545.
Bartodieyczky László 691.
Bártfa 580.
Básta György 1, 3, 5.
Báthori András 616.
Báthori Gábor 36, 546.
Báthori István 66.

Báthori Zsigmond 5.
Batthyany 276, 674.
Batthyany Ferencz 96, 103, 145, 153.
Özv. Batthyany Ferenczné 621, 661, 699, 704, 734, 739, 740, 745.
Bay Mihály 759.
Beber János 456.
Becanus S. J. 434.
Bécsi (1606. évi) béke 24, 25, 296, 300, 320, 338, 415, 466, 559, 599, 685, 698.
Bécsi (1624. évi) béke 372, 384, 569.
Bécsi egyetem 474, 707, 708, 709, 720, 721, 732, 733, 736.
Bécsi, pápai nuntiusok 38, 156, 169, 232, 252, 259, 291, 298, 399, 409, 483, 485, 507, 509, 523, 525, 556, 574, 607, 627, 715, 717, 722, 739, 752.
Bécsi, pápai szeminárium 510, 511, 788, 790.
Bécsi udvari kamara 62, 64, 68, 76, 79, 80, 84, 85, 138, 142, 160, 180, 203, 241, 242, 289, 310, 329, 330, 334, 349, 360, 370, 383, 385, 387, 389, 391, 407, 410, 421, 425, 457, 462, 473, 515, 519, 521, 680, 750.
Bécsi udvari könyvtár 41, 201, 207.
III. Béla 638.
Belgrád 74, 564.
Belgrád-szemendriai püspök 564, 565.
Bellarmin bíbornok 639.
Bellaváry Dávid 285, 319, 322, 325.
Bende Miklós 442, 453.
Szent-Benedek-rend 25, 294.
Beniczky-család 67.
Berchtold Jakab 472, 633.
Berench-vár 383.
Berka 351.
Beszterczebánya 118, 583, 711, 750.
Beszterczebányai kamara 335, 512, 513, 582, 751.
Beszterczebányai (1620. évi) országgyűlés 226, 231, 235, 250.
Beszterczebányai (1623. évi) tárgyalások 364, 384, 394, 401.
Bethlen Gábor 45, 56, 74, 82, 87, 88, 91, 92, 93, 100, 106, 208, 210, 214, 220, 226, 230, 231, 234, 237, 244, 252, 270, 271, 277, 279, 281, 283, 284, 298, 313, 316, 318, 319, 325, 326, 332, 337, 342, 347, 352, 359, 360, 362, 364, 365, 367, 368, 371, 372, 384, 386, 394, 419, 426, 431, 446, 458, 461, 466, 467, 468, 494, 523, 536, 539, 540, 545, 547, 548, 549, 552, 555, 561, 562, 563, 567, 568, 570, 571, 574, 576, 580, 584, 594, 597, 610, 622, 627, 629, 644, 646, 668, 670, 691, 700, 774, 776, 785, 788.
Bethlen István 432.
Bezing (Bazing) község 177, 383, 393, 438, 477, 561, 626, 676.
Bicse 86.
Blaskó Márton 748.
Bocskay István 23, 101, 221, 231, 321, 622, 685.
Bohus 282.
Bonfinius 638.
VIII. Bonifácz 269.
IX. Bonifácz 616, 632.
Borkovich Lukács mester 173.
Bornemisza János 362, 371, 580, 595, 698, 700.
Borromei sz. Károly 109.
Borz Dániel 748.
Bosjakovi birtokok 110.
Bosnyák Tamás 88, 208.
Bosznia 74, 666.
Boszniai püspök 231, 293, 769.
Böjti István 10.
Brandais 60.
Brandenburgi Katalin 432.
Broda 240.
Bruck 231.
Buquoi 209, 231, 489, 785.
„Bursa Liliorum“ 474, 596, 603, 649, 650, 651, 707, 719, 720, 721, 732.
Busaeus Theod. S. J. 48, 49, 52, 53, 756, 773.
Buytur S. J. 564.

Calvinus J. 1, 13, 767.
Caraffa Jeromos (marchese di Montenegro) tábornok 360, 363, 376.
Caraffa Károly pápai nuntius 232, 291, 412, 483, 507, 509, 523, 525, 556, 564, 607, 627.
Cariglio Alfonz S. J. 18, 20, 52, 755, 756, 758, 759, 763, 764.
Carneval (?) Pyrrhus 744, 751.
Castorius Bern. S. J. 522, 534.
Cataneo Kamill apát 605, 666.
Cecilia Renata főherczegnő 432.
„Censura propositionum“ (Pázmány kifogásolt tantételei) 16, 755, 756, 757, 758, 759.
Chernel György 314, 322.
Chudoba Ábrahám 67.
Ciccolini Giul. 672.
Czímzetes püspökségek 293, 413, 484, 508, 509.
Cziszterczi-rend 25, 96, 151, 294, 346, 475, 476, 508, 509, 523, 615, 733, 739, 740, 742, 745.
Cochlaeus 11.
„Coena (in) Domini“ bulla 51, 616.

Colalto 257, 263.
Collegium Germanico-Hungaricum 295, 421, 510, 511, 522, 530, 531, 533, 534, 586, 602, 603, 611, 627, 768.
Concubinarius-papok 255, 293, 615, 696, 733, 739, 740, 742, 745.
Congregatio Concilii 729, 785.
Conzin (?) 409.
Csallóköz 416.
Csanádi püspökség 293, 666.
Csata község 140.
Csákány község 623.
Csáki 5.
Csáki Miklós 61.
Csákiné 119.
Császári titkos tanács 245, 246, 250, 450, 540, 594, 675.
Császári haditanács 495.
Csehi 149.
Csehország 27, 103, 122, 141, 142, 146, 160, 162, 170, 180, 197, 199, 231, 235, 375, 471, 617, 785.
Csejte vára 309.
Csepreghy Jakab 83.
Csík megye 318.
Csíkmegyei katholikusok 292, 408.
Csiky István 102, 167, 169, 544.
Csucsom község 591.
Czeles Márton S. J. 361.
Czente puszta 416.
Czernanszky János és György 67.
Czibak Imre 61.
Cziráky Mózes 397, 628.
Czobor Erzsébet, özv. Thurzó Györgyné, 89, 113, 274, 279, 281, 283.
Czobor Imre 232, 240, 271, 331, 528.
Czobor Márton 232.
Czoikwarter (?) 478.
Czverner 370.

Dallos Miklós 63, 75, 173, 295, 337, 509.
Damásdi 542, 553.
Darvak 631.
Dánia 28.
Dávid Pál 384, 394, 401, 570.
Davkó Máté 67.
Deáky László 154, 177, 184, 191.
Derlay Henrik 100.
Dersffy Orsolya 173.
Detrekő 49, 635.
Déva 5.
Didacus S. 109.
Dietrichstein F. bíbornok 94, 242, 244, 257, 260, 290, 317, 321, 388, 415, 667, 685, 686, 785.
Dobronoki György S. J. 780.
Dóczy Endre 93, 153, 210, 215, 227.
Sz. Domonkos-rend 294, 298.
Domitrovich Péter 103, 156, 295, 718, 723.
Draskovich György 234, 784.
Draskovich Péter 276.
Drégely 591.
Drezda 11.
Dubóczky György 184.
Dudich Endre 251, 439.
Dunántúli jezsuita-kollégium 477, 515, 523.
Dunántúli kapitányság 153.

Eckstein cs. élelemmester 357, 358, 473.
Ecsed vára 101, 137, 279.
Eggenberg herczeg 260, 483, 494, 566, 569.
Egri káptalan 158, 644, 769.
Egri püspökség 293, 514.
Éleskő vára 383.
Ellenreformáczió 698.
Elzálogosított javadalmak kiváltása 476, 479, 529, 616, 663, 677, 699, 705, 716, 747.
II. Endre 638.
Eperjes 230, 447, 463, 467, 541, 581, 691.
Erasmus 11.
Erasmus Parmicinus bécsi nuntius 232.
Erdély 6, 101, 112, 137, 145, 227, 292, 294, 356, 408, 553, 607.
Erdélyi püspök 231, 293, 557, 694, 697.
Erdődy Kristóf 233.
Erdődy Kristófné 396, 423.
Erdődy Tamás árvái 396, 423.
Erdődy Zsuzsánna, özv. Thurzó Kristófné 336.
Ergelich Ferencz 295, 722.
Ernő főherczeg 472.
Érsekújvár vára 251, 331, 433, 461, 478, 594, 785.
Érsekújvár érseki urad. központ 286, 335, 340, 358, 428, 429, 472, 535, 593, 625.
Érsekújvári (dunáninneni) főkapitányság 77, 496, 567, 573.
Érsekújvári katonai őrség 69, 70, 71, 72, 77, 138, 141, 142, 160, 162, 163, 179, 414, 422.
Érsekújvári szentferenczrendi zárda 514, 587, 589.
Esterházy Dániel 560, 570.
Esterházy Miklós 50, 93, 153, 173, 226, 228, 257, 271, 273, 276, 316, 321, 335, 336, 345, 347, 349, 353, 354, 355, 364, 375, 381, 396, 401, 419, 448, 463, 487, 502, 507, 548, 551, 552, 560, 562, 565, 570, 674, 579, 581, 615,

623, 643, 646, 656, 683, 699, 705, 706, 733, 740, 742, 749.
Esztergom város 251, 292, 784, 787.
Esztergomi érsekség 36, 47, 62, 63, 64, 65, 69, 70, 73, 77, 78, 80, 82, 86, 90, 94, 95, 97, 98, 99, 114, 138, 141, 161, 165, 171, 231, 241, 246, 250, 258, 272, 284, 286, 300, 302, 307, 308, 310, 313, 316, 319, 322, 328, 342, 343, 345, 349, 355, 357, 367, 376, 379, 383, 385, 389, 391, 405, 407, 416, 421, 435, 480, 582, 603, 606, 639, 689, 711, 712, 713, 716, 726, 772, 777, 779, 784, 787.
Esztergomi káptalan 83, 85, 97, 111, 149, 165, 173, 191, 222, 309, 312, 315, 354, 380, 382, 386, 387, 405, 433, 442, 449, 459, 469, 510, 640, 679, 689, 731, 785, 787.
Ezüstneműek („ezüst marha") 304.

Farkas Tamás 416.
Fegyverneki János 585, 590, 592,
Fehér-Hegység 360.
Fehérvári prépostság 133, 135, 156.
Fejérkövy István 266.
Felső-Ausztria 341.
Felsőmagyarországi rendek 57, 95, 545, 547, 548, 552, 565, 569.
I. Ferdinánd király 73, 120, 122, 146, 148, 253, 267, 303, 374, 376, 442, 471, 529, 581, 616, 623, 692.
II. Ferdinánd király 6, 36, 119, 124, 128, 144, 145, 146, 148, 151, 153, 159, 164, 196, 197, 199, 203, 207, 220, 230, 240, 244, 252, 265, 275, 281, 288, 289, 298, 307, 312, 316, 327, 328, 329, 330, 336, 337, 341, 343, 345, 351, 357, 358, 359, 364, 367, 369, 387, 390, 394, 395, 396, 397, 399, 402, 405, 407, 417, 418, 423, 424, 430, 431, 433, 434, 436, 438, 446, 461, 463, 464, 465, 466, 467, 470, 474, 477, 489, 494, 496, 498, 503, 515, 516, 528, 529, 535, 539, 542, 547, 550, 551, 552, 558, 559, 561, 562, 563, 565, 567, 569, 573, 575, 580, 582, 583, 584, 610, 615, 623, 628, 629, 634, 636, 643, 644, 646, 647, 668, 673, 682, 683, 684, 691, 699, 708, 711, 712, 713, 716, 723, 727, 732, 749, 783.
III. Ferdinánd Károly 470, 481, 595.
Ferenczffy Lőrincz 35, 207, 451, 506, 574, 744.
Firenzei herczeg 123, 432.
Fodor Tamás és Lőrincz 323.
Forgách Ferencz váradi püspök 439.
Forgách Ferencz érsek, bíbornok 6, 29, 36, 37, 44, 45, 46 70, 71, 95, 98, 102, 155, 156, 174, 193, 251, 266, 272, 376, 695.
Forgách Miklós 690.
Forgách Péter 203, 570.
Forgách Zsigmond 44, 56, 60, 74, 87, 88, 92, 103, 104, 106, 150, 155, 166, 169, 203, 208, 209, 214, 221, 231, 242, 314, 322, 400, 442, 772.
Forgách grófok 738.
Földesúri jogok 585, 698, 701.
Főpapi hagyatékok ügye 434, 436, 439, 450, 493, 718, 723.
Francziaország 234, 431, 439, 555, 671.
sz. Francziska 109.
Franich Tamás 223, 224, 228.
V. Frigyes cseh király 207, 231, 250.
Fülek vára 331, 461, 463, 472.
III. Fülöp spanyol király 376.
IV. Fülöp „ „ 272, 376, 403, 481, 482, 483.
IV. (Szép) Fülöp franczia király 269.

Galgócz 539.
Galgóczi törvénynapok 165, 168, 391.
Gallo Czézár 55, 107.
Garam-Szent-Benedek 25.
Gavay Péter 318, 319, 321, 325.
Gazdasági utasítások 286, 303, 427, 585, 587, 591.
Gál István 270, 285, 314.
Gál Péter 448.
Gáspár János 285, 431.
Gerai Jakab S. J. 53.
XIII. Gergely pápa 291, 602, 667, 677, 759.
XV. Gergely pápa 236, 237, 258, 291, 297, 350, 444, 784
Giczy András 66.
Gombaküldemény 112, 113.
Gombos (erdélyi kapitány) 93, 572.
Gonzaga főkapitány 1, 4.
Gömör megye 70, 383, 393, 460, 492, 711, 712, 713, 726.
Gömöri főesperesség vizitációja 490, 491.
Graciani 55, 588, 668.
Gráczi jezsuita-kollégium 14, 16, 412, 604, 677, 765, 766, 788, 790.
Greben vára 276.
Gudóczy Márton 133.
Gusztáv Adolf svéd király 646, 671.
Gutta község 589.
„Gyógyító barátok" 455, 456.
Gyöngyös 292.

Győr 161, 358, 367, 422.
Győrffy Tamás 84, 133.
Győri főkapitányság 339.
Győri jezsuita-kollégium 544, 601, 630, 654, 666.
Győri káptalan 135, 157, 167, 339, 543, 601, 630, 654, 660.
Győri püspökség 293, 339, 510.
Győry 366.
Gyulafehérvár 3, 692.

Hadifoglyok 210, 215, 227, 319, 362, 554.
Haholczer-féle ház 289.
Hainburg 107.
Hainburgi béketárgyalások 237, 243, 250.
Hajdúság 5, 36, 55, 82, 92, 101, 372, 463, 494, 553.
Halberstadti herczeg 347, 352.
Hamarlia (szökevény pálos) 710.
Hampruner György 719, 720, 722.
Harminczadosok 395, 465, 558.
Hartai Gábor 527.
Hartvik 638.
Hatvany István 431.
Házirend (Pázmány házában) 303.
Hegyi András 98, 111.
Hegyvám 287.
Heiligen-Kreuz (ausztriai) cziszt.-apátság 96, 151, 346, 353, 703, 733, 739, 740, 742, 745.
Henkel Lázár 68, 161, 196, 204.
Herovich Máté 117, 133, 156.
Hiba község 87.
Hieratus 10.
Hmira János 596, 603, 611, 645, 664, 665, 703, 708, 721, 736.
Hodoegus 42.
Hoffmann György 39, 463, 519, 567, 570, 581, 597.
Holics vára 383.
Homonna 710, 746.
Homonnai Drugeth György 55, 56, 57, 58, 60, 93, 143, 153, 309, 391, 527, 595, 673, 683.
Homonnai Drugeth János 710.
Homonnai Gáspár 281.
Horváth Gáspár 67, 91, 153, 397.
Horváth György 332.
Horvátország 8, 37, 104, 275, 410, 718, 723, 724, 740.
Hosszútóti 595
Husz város 101.
Husszíták 27.
Sz. Hyacinthus 109.

Időközi (javad. üres.) jövedelmek 269.
Illyésházy 36, 589, 610.
Illyésházyné 118.
Ilonai 279.
Ilosvay István 685.
Ingoli F. 361.
Inquisitio-Congregatio 507.
Iskolák hiánya 255, 293.
V. István király 121.
Istvánffy Miklós 5, 201, 202, 207, 268, 441, 442, 451.
Ivankovich Jakab pálos 204.
Izdenczy János 342, 347, 348, 352.

Jägerndorfi herczeg 331.
Jászói prépostság 158, 284, 644.
Jenő 101.
Jézus-Társaság 1, 3, 5, 14, 22, 39, 40, 41, 47, 48, 53, 54, 109, 176, 191, 221, 238, 292, 294, 299, 312, 354, 405, 466, 469, 476, 486, 510, 522, 523, 530, 537, 564. 599, 607, 612, 649, 651, 707, 720, 732, 755, 756, 757, 758, 759, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 777, 786, 789.
Jobbágyság 287, 300.
Jókő vára 396.
Joó János 296.
Jubileum 715.
„Jus reformandi" 698.

Kalocsai érsekség 293, 420, 444.
Kampó Márton 748.
Kamuti 371.
Kapuczinusok 557.
Karinthia 123.
Karthauziak 294.
Kassa 1, 2, 3, 55, 57, 230, 778.
Kassai főkapitányság 1, 4, 5, 153.
Kassai 1622. évi tárgyalások 271, 280, 281.
Kassai kamara 698.
Kassay István 313, 326, 342, 371, 580.
Kassai vértanúk 221, 737, 788.
Katholikus liga 374.
Katonai élelmezés 357, 358, 473, 494, 536.
Kaunitz Miksa báró 691.
Káldi S. J. 143, 145, 661.
Kálmán király 122, 618.
Kálvinisták 13, 121, 246, 255, 292, 293, 300, 408, 483, 627, 701, 740, 767.
Káptalanok 681, 693, 695, 697, 698.
V. Károly császár 11, 27, 122.
Károly főherczeg, boroszlói püspök 333.

Károlyi 364.
Károlyi Zsuzsánna 432.
Kászoni (székely) katholikusok 408.
Kegel 577.
Keinbalt Gáspár 518, 577, 578.
VIII. Kelemen pápa 51.
Kemény János 668, 671.
Kerbely 631.
Kerekes János 416.
Kereki 545.
IV. Keresztély dán király 581, 646, 670.
Keresztúr 279.
Keresztúri István 558.
Kékkő 161, 542
Kéry 563.
Khevenhiller Kristof 483.
Kilenczed 286.
Királyi főkegyúri jog 440, 452, 636, 638.
Királyi egyetemes kegyuraság 497, 705.
Királyi kanczellária 515.
Királyi tanács 643
Királyválasztás 118, 119, 124, 128, 146, 148, 470, 481, 595.
Kisfalud 314, 322.
II (Kis) Károly király 121.
Kismarton 705.
Kissler Márton 578.
Klesl bíbornok 46, 51, 54, 57, 58, 107, 113, 123, 136, 150, 162, 167, 169, 443, 574, 719, 722, 736, 769, 772, 774, 776, 777
Kohári Péter 88, 495.
Kollonits 358.
Kolozsvár 1, 3, 5, 7, (lásd még Bethlen és Erdély czímszokat).
Kolozsvári jezsuita-kollégium 677.
Komárom 161, 358, 367, 383, 478, 594, 678.
Komáromi kapitányság 296.
Komjáti Mihály 589, 591, 592.
Konstantinápoly 74.
Kornis Boldizsár 7.
Kovasóczy István 321, 342.
Kozákok 331.
Körmend 298.
Körmöcz 116, 334, 401, 429, 493, 583, 587, 593, 647, 657.
Körmöczi kamara 161, 324, 335, 345, 401, 409, 421, 430, 472, 498, 558, 658, 659, 677, 680, 735, 750.
Körmöczi pénzverde 302, 311, 402, 410, 424, 430, 448, 464, 498, 658, 680.
Kőrösi Márk 166, 221, 737, 788.
Kőszeg 227, 299, 544, 698
Kőszeghy Márton 391.
Kőzima 435.
Krajna 122.
Krako 57.
Krasznahorka 716, 747.
Kremsi jezsuita-kollégium 714.
Kubinyi István 67.
Kun 74.
Kutassy János érsek 151, 26 .
Kutfői György 465.
Küszöghy János 98.

L. I. Lajos király 29, 126, 130, 471, 638.
II. Lajos király 471.
XIII. Lajos franczia király 234.
Lamormain Vilmos* S. J. 354, 382, 398, 474, 494, 501, 505, 604, 632, 633, 708, 709, 720, 721, 736
„Lapis refugii" 39.
V. László király 121, 126, 130, 471.
Lázár István 640.
Leipzig 11.
Lengyelország 88, 119, 170, 225, 375, 432, 439, 580, 669. 671, 785, 788.
Lépes Bálint püspök 29, 169, 206, 295, 327, 337, 454, 776, 777.
Levéltári dolgok 303, 307, 636, 694, 698.
Léva vára 86, 383, 393.
Licentiatusok 255, 739.
Limpachei 328, 425, 493.
Lipót főherczeg 203, 208.
Lippa 5, 101.
Lippay Gyorgy 730.
Liptai Imre 271.
Liptó megye 195, 580, 589.
Liszkai tized 174, 313, 316, 319, 322, 342, 513
Liszthi János fia 431.
Litenschitz morva birtok 688
Litterae formatae 697.
Lobkovitz-Poppel Zdenko 235, 351.
Lonyay Zsigmond 555, 561, 562, 563, 565.
Lonyay 591, 592
Loránth Ferencz 105, 453, 686.
Lósy Imre 49, 194, 222, 238, 274, 295, 368, 457, 469, 490, 492, 498, 500, 520, 601, 640, 682, 707.
Lőcse 230.

* Két fenti levélnél (1624. júl. 11, 398 l. es 1626. febr. 11., 501. l) „Lamormain Vilmos" helyett „L. *Henrik*" nevet írtunk tévesen; az előbbi helyen maga Pázmány is „Henrik"-nek czímezte, ez tévesztett meg bennünket is.

Ludány tizede 386.
Ludovisi Lajos bibornok 237, 248, 256, 259, 361, 564
Lustrier 260, 542.
Luther 10, 12, 27
Lutheránusok 13, 221, 246, 255, 292, 293, 408, 415, 427, 438, 477, 485, 489, 497, 501, 504, 505, 516, 575, 576, 583, 675, 702, 706, 746
Lübeck 670

Macchiavelli 594.
Madahány Endre 67
Magyari István 6.
Magyar törvénytár új (bécsi) kiadása 685
Majorius S. J 1.
Maisticz Lorenzo 571
Majtényi Kristóf 589.
Mally Gáspár S J. 538, 599, 613, 631, 633
Mansfeld 331, 347, 539, 540, 566, 570, 610.
B. Margit királyleány 298.
Masmann Bernát 98, 194.
Massai-család 61
Mária királynő 121, 471
Márkus 324.
I. Mátyás király 29, 121, 186, 303, 662.
II Mátyás király 4, 21, 29, 55, 58, 65, 86, 92, 103, 119, 132, 141, 144, 147, 155, 160, 163, 168, 179, 220, 364, 467, 595, 621, 713, 770, 772, 774, 776, 777
Mediciek 9
Meggau Leonhard gróf 144, 170.
Melegh György 416
Menoldus kir biztos 328, 382, 385, 389, 393
Merlin varázsló 12.
Merey Katalin 416
Mihály oláh vajda 1, 3.
Mikális Mihály 311
Mikó Ferencz 555, 561, 562.
I. Miksa császár 11, 120
I Miksa király (II. Miksa császár) 73, 267, 376, 439, 442, 454, 471, 476, 662, 711, 712, 713, 726, 745.
Miksa főherezeg 59, 64, 84, 85, 148, 164.
Miksa bajor herceg 123, 231, 250, 316, 374, 580.
Mikulicz 724.
Mindszenthy Mihály 67
Minisztráns-fiúk 312, 315.
Minoriták 557.
Miselbach 261
Modenai herczegi család 432.
Modor község 438, 477, 676.
Mohács 119, 484.
Molard János báró 112, 150.
Moldvaország 56, 58, 60, 669
Möller Vitus 178.
Molina L. 439
„Mons aureus" codexa (Pazmaneum háza) 603, 651, 732.
Moretus bibliopola 202, 207
Moricz Márton 271.
Morvaország 60, 70, 122, 197, 199, 360, 374, 375, 388, 415, 463, 677, 689.
Morvaországi magyar kollégium 689
Mosoczy Zakariás 685.
Munkács 279.
Muraköz 673
Murany 154

Nadabula község 591.
Nagyfalvi 544.
Nagy György 178, 202, 608, 632.
Nagy János S. J. 48, 49.
Nagy Károly császár 29
Nagyszombat város 86, 191, 193, 238, 293, 301, 312, 315, 323, 324, 340, 344, 368, 369, 377, 378, 379, 449, 455, 456, 469, 571, 624, 641, 748, 784, 787
Nagyszombati apáczák 358, 590.
Nagyszombati béke 101, 139.
Nagyszombati jezsuita-kollégium 54, 194, 312, 315, 703, 769, 784, 789.
Nagyszombati káptalani alumnatus 45.
Nagyszombati nemesi convictus 191, 360, 404, 677.
Nagyszombati Oltári-Szentség-kiséreti alapítvány 449
Nagyszombati szegény tanulók intézete 191
Nagyszombati 1611. évi tart zsinat 695.
Nagyszombati 1626. évi ápr. 23-ára összehívott e m zsinat 491.
Nagyvárad 82, 331
Nagyváradi püspökség és káptalan 44, 101, 122, 231, 293.
Nameny János 689
Napragyi Demetei 136, 167, 168
Natoliai pasa 5
Nádasdy 227.
Nádasi János S. J. 781.
Nemzet-felkelés hirdetése 653
Némethi S. J. 4, 48.
Német katonák garázdálkodása 398, 411, 414, 551, 560, 692.
Németország 26, 347, 375, 459, 468, 637, 669, 788.
Nicaeai zsinat 27.

Nikolsburgi béke 250, 257, 261—265, 270, 290, 313, 317, 319, 320, 326, 372, 478, 785
Nogarola gróf 376.
Nógrád megye 383, 425, 461, 585.
Nógrád vára 539, 540.
Novák Miklós 184.
Nürnberg 28.
Nyáry Krisztina 232
Nyáryné 336.
Nyitrai káptalan 205.
Nyitra megye 400, 464, 539, 565.
Nyitrai püspökség 231, 293, 420, 444.
Nyolczados törvénynapok 165, 168, 391, 418.

Obecsky János 191
Olaszok 555.
Oláh Miklós 73, 251, 268, 311, 442, 451.
Oláhok 293, 564
Oláhország 56, 551, 669
Olmützi pápai szeminárium 510, 511, 604, 677, 788, 790.
Olmützi püspökség 689.
Onate spanyol követ 273, 403
Ondris 589.
VIII. Orbán pápa 350, 360, 405, 420, 435, 444, 475, 476, 477, 480, 507, 515, 526, 528, 605, 606, 616, 642, 715, 728, 729, 737, 786.
Orlle István és János 67.
Ormányközi György 155.
Ornyay Gáspár 580.
Oroszország 170
Ossona gróf, spanyol követ 403, 482.
Ostro 240.
Osztrosith István 271, 384, 394, 401, 561, 562, 568, 597, 626.
Ottó király 121.

Palaticz János 285.
Palánk 585, 591, 592
Palásty Benedek (morva nemes) 691.
Paller 204
Pallotto János bécsi nuntius 232, 715, 717, 722.
Pannonhalmi apát 231.
Pap János 262, 263.
Papság (kath) 255, 286, 293, 427, 437, 439, 450, 693, 700, 746
Partinger Gáspár 489, 516, 577, 744.
Patachich Erzsébet 416.
Patachich István 628.
Paulai sz. Ferencz 108.
Pákay Benedek 137, 159, 173, 442
III. Pál pápa 439
V. Pál pápa 43, 44, 52, 108, 174, 205, 223, 224, 233, 486, 777, 779, 783
Pálffy István 86, 494, 496, 573, 626, 641, 707.
Palffy Janos 560
Pálffy Miklosné 43, 336.
Pálffy Pál 494, 496, 635
Pálffy Zsigmond és György 674.
Pálos-rend 205, 223, 224, 228, 710, 746.
Pápa város 581.
Pásztó 386
Pázmáneum 172, 180, 289, 341, 346, 353, 360, 382, 398. 412, 444, 473, 507, 596, 603, 610, 611, 645, 647, 664, 665, 676, 703, 707, 714, 719, 727, 732, 736, 784, 788.
Pázmány-család 24, 61, 565, 688, 689, 690.
Pázmány Gyorgy 67, 565, 688.
Pázmány Miklós 565, 688, 689, 690.
Pázmány Péter érseki kineveztetésének előzményei 47, 48, 62, 63, 64, 65, 78, 80, 136, 774, 777
Pered 105.
Perger János 462
Permai János 49.
Pethe György 584, 609.
Pethe István 609.
Pethe László 39, 74, 96, 103, 105, 285, 584, 608.
Pethe Lászlóne 43.
Pethe Márton 39.
Pethő Ferencz 158, 284, 644
Petrus Literatus 208.
Pécsi püspökség 231, 293.
Pécs-vidéki ariánusok 292
Péchy Simon 242.
Pédery Miklós 285.
Pénzverés és pénznemek 383, 393, 402, 409, 424, 425, 448, 464, 498, 705.
V. Pius pápa 759.
Pisetariusi tisztség 402, 410, 426, 430, 498, 558, 647, 658, 677
Pisetum 73, 302, 310, 328, 343, 580, 404, 407, 409, 426, 430, 588
Placetum 157.
Placidus de Maica nuntius 232
Plantin Kristóf bibliopola 202
Podolini jezsuita-kollégium 752
Pograni István 378, 395.
Polstain 612.
Pongracz István 221, 737, 788.
Poppel Éva, ozv. Batthyány Ferenczné 330 (lásd meg. Batthyány Ferenczné, továbbá Széchy-örökösök es Szent-Gotthard czímszavakat).

Pozsony város 42, 152, 230, 358, 438, 458, 478, 489, 494, 496, 501, 503, 505, 516, 537, 575, 576, 599, 609, 632, 675, 702, 706.
Pozsony megye 119, 124, 137, 550, 749.
Pozsonyi 1620. évi béketárgyalások 250.
„ 1626. „ „ 550.
Pozsonyi 1628. „ főpapi értekezlet 681, 693, 695.
Pozsonyi jezsuita-kollégium 473, 494, 496, 501, 503, 505, 514, 521, 537, 538, 599, 612, 614, 627, 630, 631, 634, 714, 789.
Pozsonyi kir. kamara 41, 76, 78, 79, 80, 84, 85, 86, 105, 114, 115, 117, 133, 140, 152, 153, 161, 177, 180, 239, 241, 299, 302, 307, 308, 312, 385, 391, 397, 410, 412, 435, 451, 460, 478, 479, 493, 515, 517, 536, 582, 600, 615, 623, 625, 636, 655, 694, 698, 700, 702, 704, 711, 12, 713, 726, 746, 751.
Pozsonyi káptalan 102, 133, 155, 164, 178, 181, 183, 184, 380, 459, 499, 500, 520, 537, 599, 608, 635, 639, 726, 785.
Pozsonyi klarisszák 42.
Pozsonyi 1608. évi országgyűlés 23, 36, 296.
„ 1609. „ „ 767.
Pozsonyi 1618. „ „ 118, 145, 146, 148, 150, 296.
Pozsonyi 1619. évi (Bethlen-féle) országgyűlés 209, 214, 220.
Pozsonyi Oltári-Szentség-kíséreti alapítvány 458.
Pozsonyi postamester 467.
Pozsonyi prépostság 115, 167, 181, 184, 433, 434, 454, 499, 500, 599.
Pozsonyi szent-ferenczrendi zárda 608.
Pozsonyi társegyház 33, 299, 499, 500.
Pozsgay János 177.
Pöstyén 102.
Pracsa falu 151.
Prainer János 339.
Prainer Siegfried 144, 257, 277.
Prága 7, 53, 55, 57, 59, 61, 63, 64, 65, 68, 74, 75, 98, 197.
Prágai kamara 80, 85.
Prem Jakab 577.
Premontrei rend 294.
Prépostvári Zsigmond 147.
Professio-lapok (Pázmány Péteréi) 19, 20.
Propaganda-Congregatio 298, 408, 412, 475, 509, 510, 523, 530, 533, 564, 666, 739, 752, 788, 789.
Psarvaczky György 558, 588, 593, 657.
Putnok vára 73.
Putnoky Imre 285.
Püspök-megerősítési bullák taksája 483, 508, 509, 525, 694.
Püspökségek 293, 412, 694, 697, 698, 785, 788.
Püspökségek üresedésben hagyása 246, 251, 266, 439.
Pyber János 177, 271, 570, 597.

Quarta plebanorum 520.
Questenberg 207, 540.

Radosnya 6.
Radul vajda 56, 58, 60, 227.
Ragályos betegségek 48, 318, 560.
Ragusa 564.
Rajeczi tizedek 275, 282.
Szt. Rajmund 109.
Rakovszky Gáspár 703.
Ramocsaházy Mihály 96, 329, 656.
Ravasz András 690, 736, 749.
Rawensburg 261.
Ráczország 666.
Rákos mező 611.
Rákóczy testvérek 331.
Rákóczy György 595.
Rákóczy Pál 595.
Ráttkay J. 8.
Relatio quadriennalis 233, 728, 729, 784, 787.
Requesens püspök 412.
Révay Péter 103, 153.
Ridolfi 95.
Rimaszombat 318, 540.
Római magyar zarándokház 532, 535.
Római agentia 605, 666, 694, 697.
Rostock 670.
Rott Hermann 558, 659.
Rotthal János 691.
Rozsnyó 284, 519, 586, 589, 590, 591, 592, 716, 747, 748.
Rudolf király 7, 27, 120, 419, 472.
Rueber tábornok 376.
Rumer Bálint 98, 354.
Ruperger Wolfgang 577.

Sa Emmanuel S. J. 144.
Saági prépostság 697, 718, 723.
Sajópüspöki falu 711, 712, 713, 726, 750.
Salazar Ferdinánd S. J. 780.
Salm gróf 621.
Salm Miklós grófné Széchy Margit 616.
Sampack Zdenkó gróf 691.
Sarnóczay Márton 113.
Sassin vára 383.

Savelli herczeg 677.
VI Sándor pápa 186.
Sáros megye 58, 60.
Schlick gróf 570.
Schock János 558.
Sellye 24, 26, 41, 300, 301.
„Sellyérek" 287
Senkviczy pázmánita 604, 611.
Senkviczy Mátyás kanonok 728, 729, 787, 789.
Sennyey Pongrácz 6.
Sennyey István püspök 177, 271, 327, 328, 330, 337, 347, 393, 398, 432, 467, 493, 496, 507, 509, 543, 551, 561, 685, 690, 731, 745, 747
Serédi Gáspár 661
Serényi Gabor 691
Serényi Mihály és testvérei 388.
Skalicz 240, 245, 415.
Smelzer János 231.
Somascha-rend 52, 53, 486, 777, 779, 786
Somogyi (falu) 284, 314, 319, 321, 700.
Somogyi Mátyás 153
Sontleitnei Zakariás 577, 578.
Soós István 196.
Sopron város 230, 438, 572, 697.
Soproni 1622. évi országgyűles 273, 291, 302, 332, 339, 400, 426, 653.
Soproni 1625. évi országgyűlés 468, 470, 481, 486, 487, 508, 566, 570, 585.
Sós János 66
Spanyol évjáradék 36, 272, 376, 482
Spanyolország 27, 123, 671.
Stankovics János 469.
Stobæus György püspök 21.
Stomfa 635.
Strasnitz 240, 415.
Stubnya fürdő 702, 704.
Styria 122, 375, 622.
Suarez Fr S. J. 787.
Sulyok S. J 6.
Svédország 28, 646, 671.
Svendi Lázár 376.
Szabó Pál 191.
Szádeczky Balázs 67
Szakolcza 102, 242, 244.
Szalai Tamás 340, 587, 588.
Szalavár és Kapornak, apátság 434.
Szalka László érsek 268.
Szatmár 6.
Szatmár megye 101
Szatmári György érsek 268, 441, 453
Szatmári kapitányság 153.
Szászország 28.
Szeged 666.
Szegedi Gáspár 231
Szegi falu 314, 322.
Szeleczky Jakab 609.
Szemináriumok 172, 180, 289, 295, 697, 718, 740, 784, 788.
Szempcz 545.
Szencz 347,
Szendrő vára 331.
Szent-Endre község 472
Szent-Ferencz-rend 293, 295, 408, 514, 556, 608, 666
Szentgotthardi cziszterczita apátság 96, 329, 475, 476, 479, 508, 509, 516, 523, 529, 544, 615, 655, 661, 699, 704, 706, 710, 733, 739, 740, 742, 745
Szent-György város 73, 177, 383, 393, 438, 477, 626, 676, 746
Szent Imre herczeg 470
Szent István király 29, 121, 122, 126, 130, 267, 441, 452, 470, 480, 619, 638
Szent István officiuma 480
Szent-István-szeminárium 193
Szentiványi Gáspár 67.
Szent-Kereszt (érseki birtok) 311, 325, 328, 401, 427, 588, 736.
Szentkereszty Jakab 264, 317, 342, 348, 352.
Szentpéteri Dávid István 67.
Szepesi „Corpus X-ti" kápolna 513.
Szepesi kamara 519.
Szepesi káptalan 39, 174, 513, 586
Szerczer János 231.
Szerdahely 275, 589, 590.
Szerdahelyi György 135.
Szerémi püspökség 293.
Szerzetesek 293, 455, 739
Széch Miklós nádor fia János 616.
Széchy István 661.
Széchy Magdolna Thurzó Elekné 616.
Széchy Margit, Salm Miklós grófné 616, 662.
Széchy Tamás 88, 103.
Széchy Tamásné 154
Széchy-örökösök 330, 476, 529, 616, 661, 699, 704, 733, 739, 740, 743, 745.
Székelyek 292, 318, 356, 408, 556
Szigner Mihály 578.
Szikszay István 378.
Szilágyi János 201, 286, 307, 385, 391, 446, 493, 520, 588.
Szilágyi Mihály 121.
Szilézia 60, 106, 122, 360, 374, 539, 581, 595, 610.
Szlatinay 631.

Szlavonország 628, 674.
Szoczos falu 69, 467.
Szolnok 56.
Szomolyán vára 396.
Szücs Sebestyén 748.

Tally község 204, 225.
Tapolcsány 572.
Tarczal 279.
Tardoskedd 162.
Tatárok 26, 170, 605, 611, 646.
Telegdy János kalocsai érsek, nyitrai admin. 105, 133, 169, 177, 295, 420, 444, 464.
Telegdy Miklós pécsi püspök 247.
Teljes búcsú az országnak 642.
Temesvár 564.
Tengnagel Sebestyén 41, 201, 207.
Termények 287.
Thirling falu 625.
Thomassevich Mihály 727, 749.
Thurn gróf 197, 352.
Thurzó Ádám 727, 749.
Thurzó Borbála 232, 240, 528.
Thurzó-család 588.
Thurzó Ferencz, nyitrai püspök 251, 439.
Thurzó Erzsébet, férj. Ugnot Ádámné 662.
Thurzó György nádor 38, 54, 58, 59, 63, 74, 75, 81, 84, 86, 87, 89, 103, 232, 445, 528, 769, 774, 776, 777.
Thurzó Imre 89, 112, 113, 230, 231, 232, 240, 242, 244.
Thurzó Mihály 727.
Thurzó Szaniszló 153, 226, 264, 291, 300, 316, 317, 318, 320, 326, 332, 338, 339, 342, 344, 345, 348, 363, 364, 368, 384, 391, 399, 410, 411, 413, 418, 424, 425, 430, 445, 589.
Tiberius császár 125.
Tieffenbach Frigyes morva báró 199.
Tieffenbach Rudolf 140, 376, 463, 489, 516, 577.
Tihanyi apátság 133, 135.
Tilly 542, 670.
Tizedek 68, 73, 149, 170, 195, 203, 275, 282, 286, 288, 383, 385, 387, 389, 391, 428, 445, 460, 467, 512, 513, 519, 520, 582, 585, 590, 592, 594, 625, 635, 639, 678.
Tokaj 279, 282, 283.
Tokaji (kassai) 1627. évi tárgyalások 567, 569, 580, 594.
Tomkó János 723.
Torna megye 73, 383, 393, 461.
Tót („Sclavi") kispapok 604.
Török István 159.
Törökök 5, 26, 31, 45, 47, 55, 56, 74, 82, 92, 96, 122, 126, 131, 170, 200, 227, 292, 294, 330, 334, 348, 352, 363, 364, 372, 375, 390, 412, 419, 425, 431, 446, 468, 476, 539, 540, 542, 546, 552, 563, 581, 588, 595, 605, 606, 610, 627, 636, 641, 643, 646, 668, 770, 785, 787.
Törös János 177, 338, 416, 551, 556, 691, 742, 751.
Transbeck 433.
Trauttmansdorff 540, 674, 714, 728.
Trcska 621.
Trencsén vára 542, 572.
Tribel Gáspár 67.
Trienti zsinat 27, 441, 453, 475, 479, 480, 499, 697, 760.
Tripartitum 248, 254, 266, 439, 616, 638.
Trónöröklés 118, 119, 124, 128, 146, 148, 470, 481.
Tuller S. J. 2, 4, 5, 35.
Turkovich 276.
Túrócz 24, 26, 397, 703.
Turóczi Miklós kanonok 102.
Turócz megye 68, 73, 195, 203, 288, 335, 467, 512, 524, 594.
Turóczi prépostság 46, 54, 66, 69, 467, 524.

Ubaldini bíbornok 728, 787.
Udvari (érseki) rendtartás 303.
Ugnot Ádám 662.
I. Ulászló király 121, 122, 126, 130.
II. Ulászló király 121, 126, 130, 471, 662.
Ulm 28.
Ulm Lajos 150.
Umsons Jakab 578.
Ungvár 710.
Unitáriusok 1, 292.

Vadász-sólymok 588, 589, 594.
Vajka község 98, 416.
Vajda Wolfgang 416.
Valesa (?) község 69.
Vallásszabadság 24, 26—29, 150, 487, 583.
Varasdi szentferenczrendiek 725.
Varoli Alex. bécsi nuntius 252.
Vas János 527.
Vasvári káptalan 616.
Vácz 543, 553, 627.
Váczi kapitányság 203.
Váczi püspökség 293, 667, 731.
Várdai Pál érsek 251, 268, 451.
Vármegyékhez írt körlevél 653.

Vásárhely falu 527.
Vásárhelyi Gergely S. J. 3.
Velencze 60, 431, 540, 554.
Velkenye falu 711, 712, 713, 726, 750.
Verancsics Antal érsek 246, 251, 266, 311, 404.
Verancsics Faustus püspök 45, 46, 90, 156.
Veresmarty Mihály 608.
Vesele község 240.
Veszprémi kapitányság 133.
Veszprémi püspökség 293, 731.
Végles vára 395.
Végrendelet (Pázmányé) 687.
Viller Bertalan S. J. 35, 37.
„Vindiciæ ecclesiasticæ" 197, 235, 236.
Visitatio diœceseos 490, 491, 499, 500, 695.
Visitatio ss. liminum 233, 420, 605, 728, 729, 783.
Vitelleschi Mutius S. J. 47, 52, 354, 486, 511, 530, 533, 602, 773, 780, 786.
Vizkeleti 542.

„Waghaus" (Wien) 612, 614, 632, 633, 634.
Wallenstein tábornok 363, 540, 542.
Wanker Tamás 191.
Weber Vitus 324.
„Weimari herczeg" 570.
Werdemberg báró 338, 577.
Wien 438.
Wiener-Neustadt 136, 138, 225, 468, 470.
Wittenberga 333.
Würtembergi diákok bécsi burzája 474, 720.

Zaicz János 223, 228, 710, 746.
Zala megye 135.
Zaremba János 193.
Zágráb 744.
Zágrábi káptalan 718, 723, 725.
Zágrábi kollégium 110.
Zágrábi püspökség 157, 674.
Zápolya János 377, 447, 581, 692.
Zelnicz 116.
Zemplén megye 58, 60, 527.
Zmeskál Jeroslaus 104.
Znióváralja 66, 114.
Zoltán Ferencz 562.
Zólyom megye 68, 70, 283, 288, 335, 513, 594
Zólyomi kamara 195.
Zrinyi György 316, 672, 673.
Zrinyi Miklós 684.
Zsenczel Kristóf 284.
Zsigmond király 123, 130, 471, 616, 661.
Zsinatok ügye 694, 695.
Zuniga Boldizsár 377.
Zwingli 10.

III. FÜGGELÉK.

HASONMÁSOK.

1. szám.

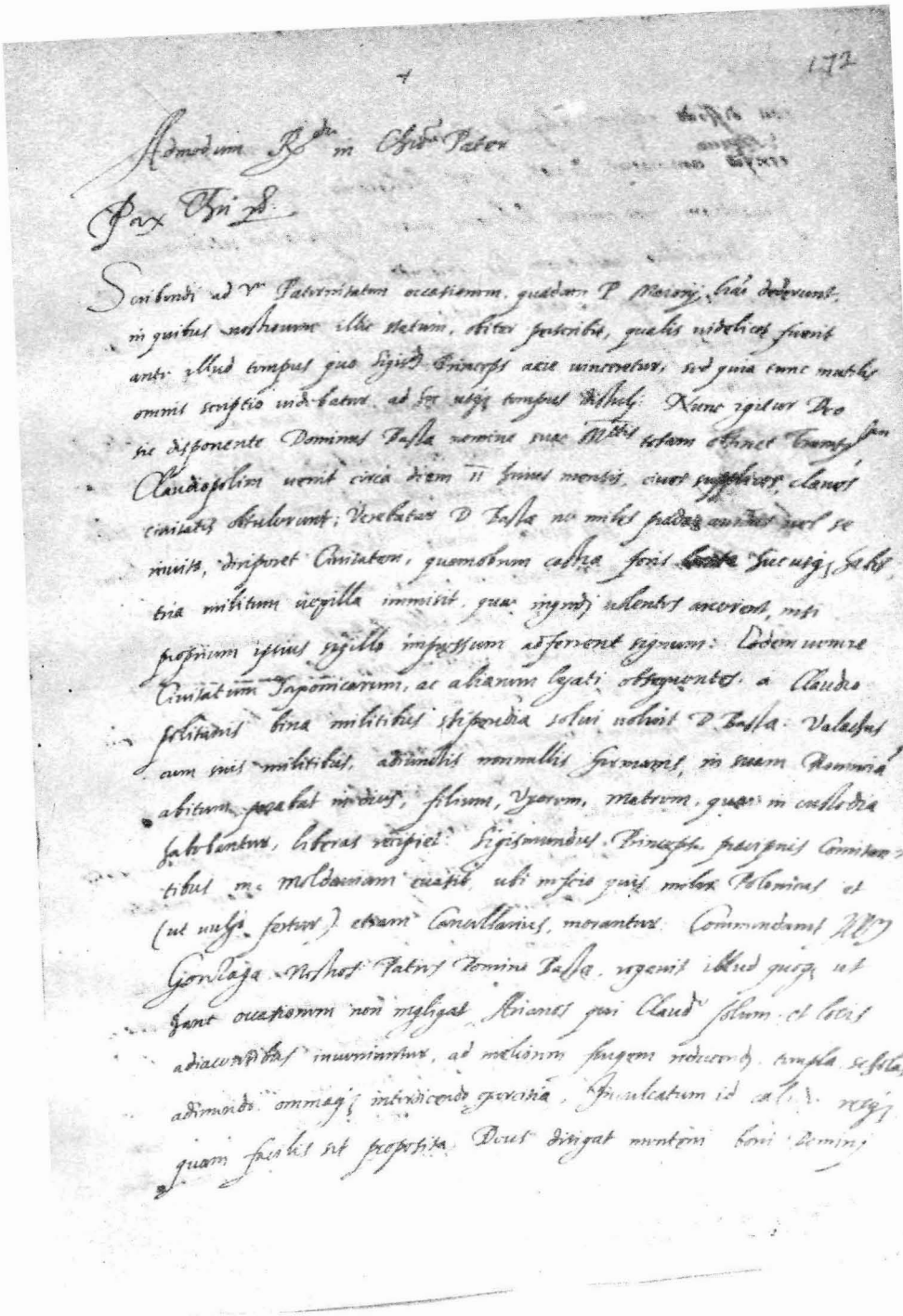

Kassa, 1601. augusztus 25.

Pázmány Péter S. J. sajátkezű levele Claudius Aquavivához, a Jézus-társaság generálisához.

(Szövegolvasását lásd fent: 1—2. l.) Kicsinyítve.

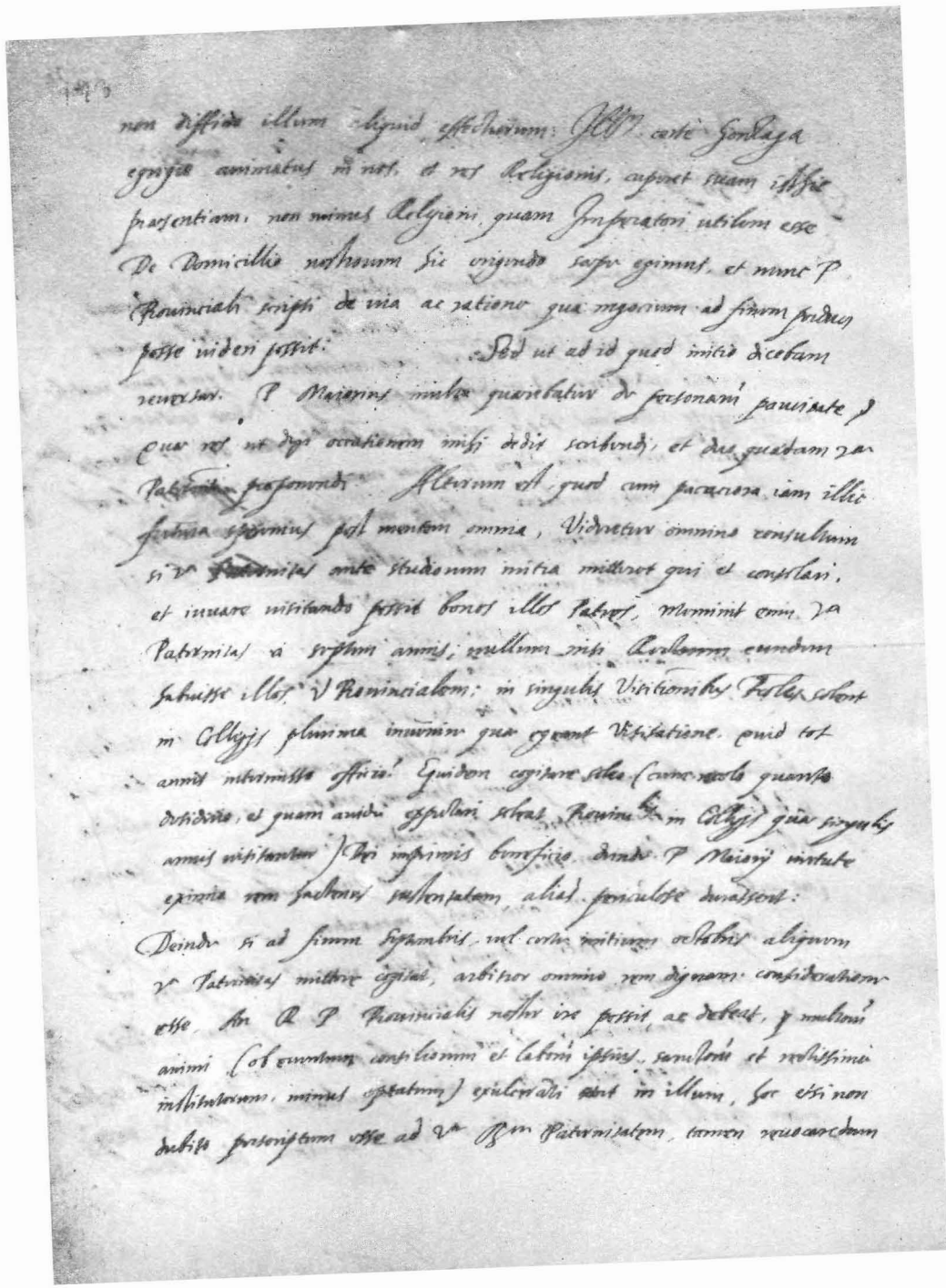

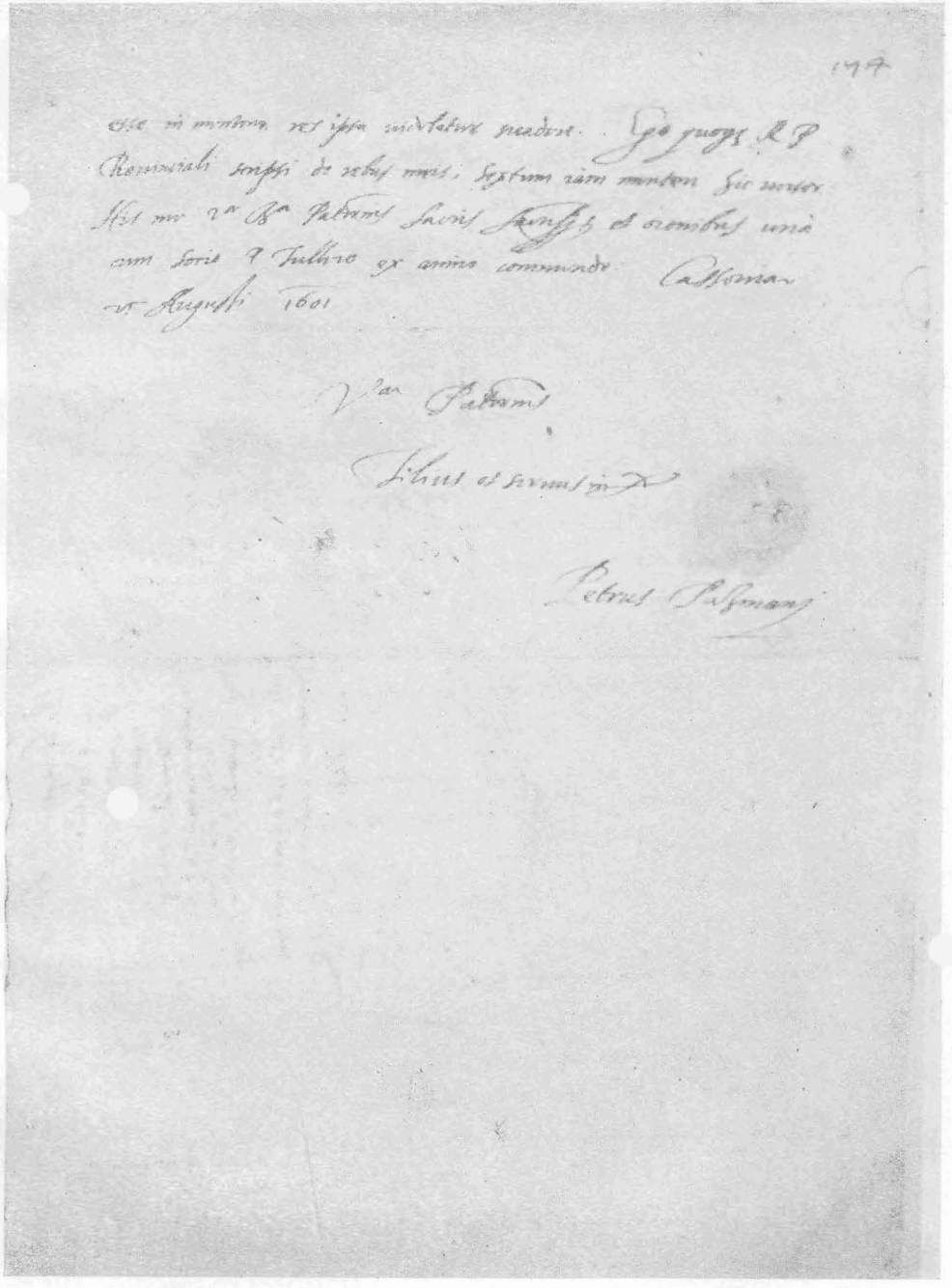

1. szám.

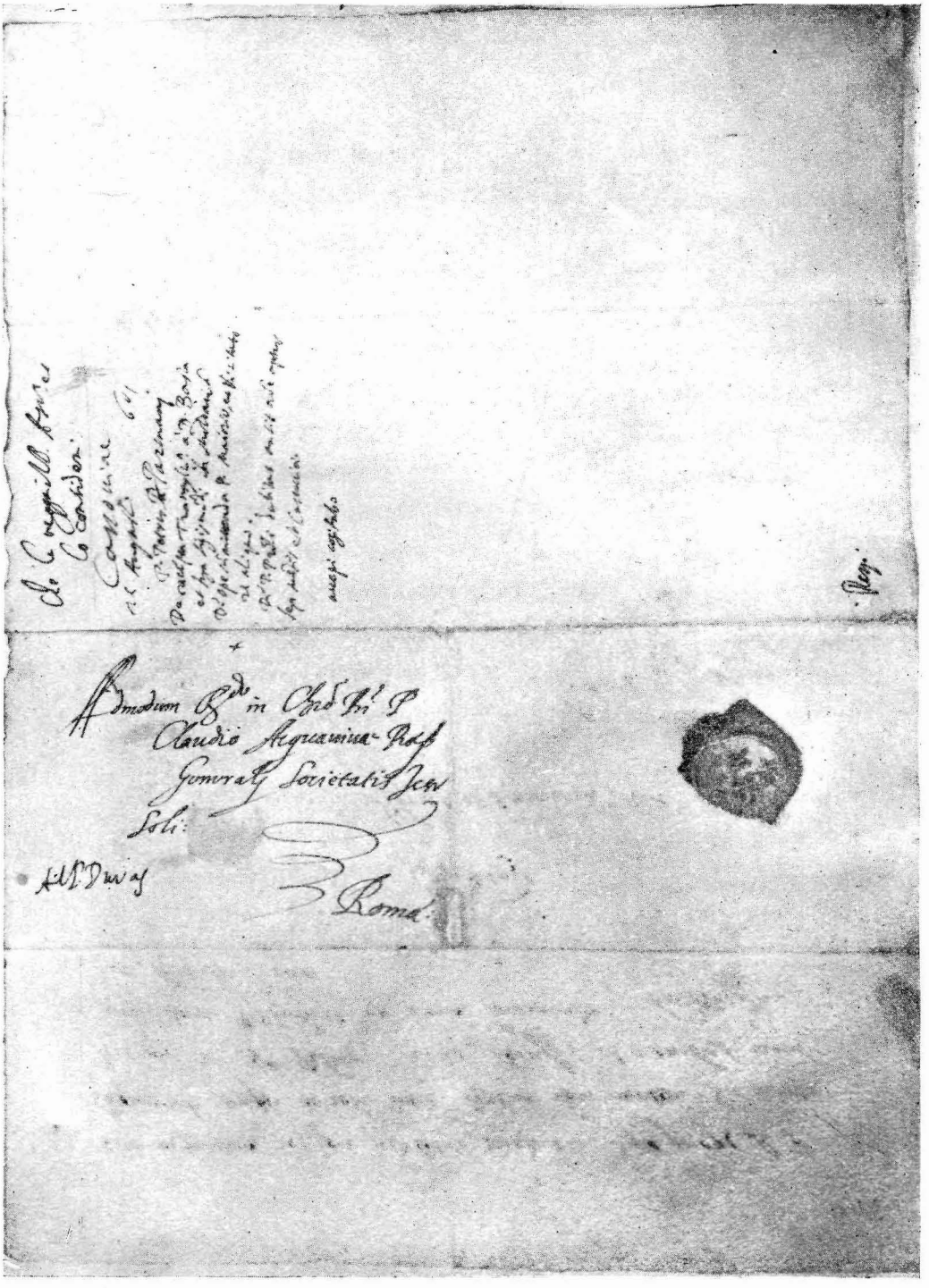

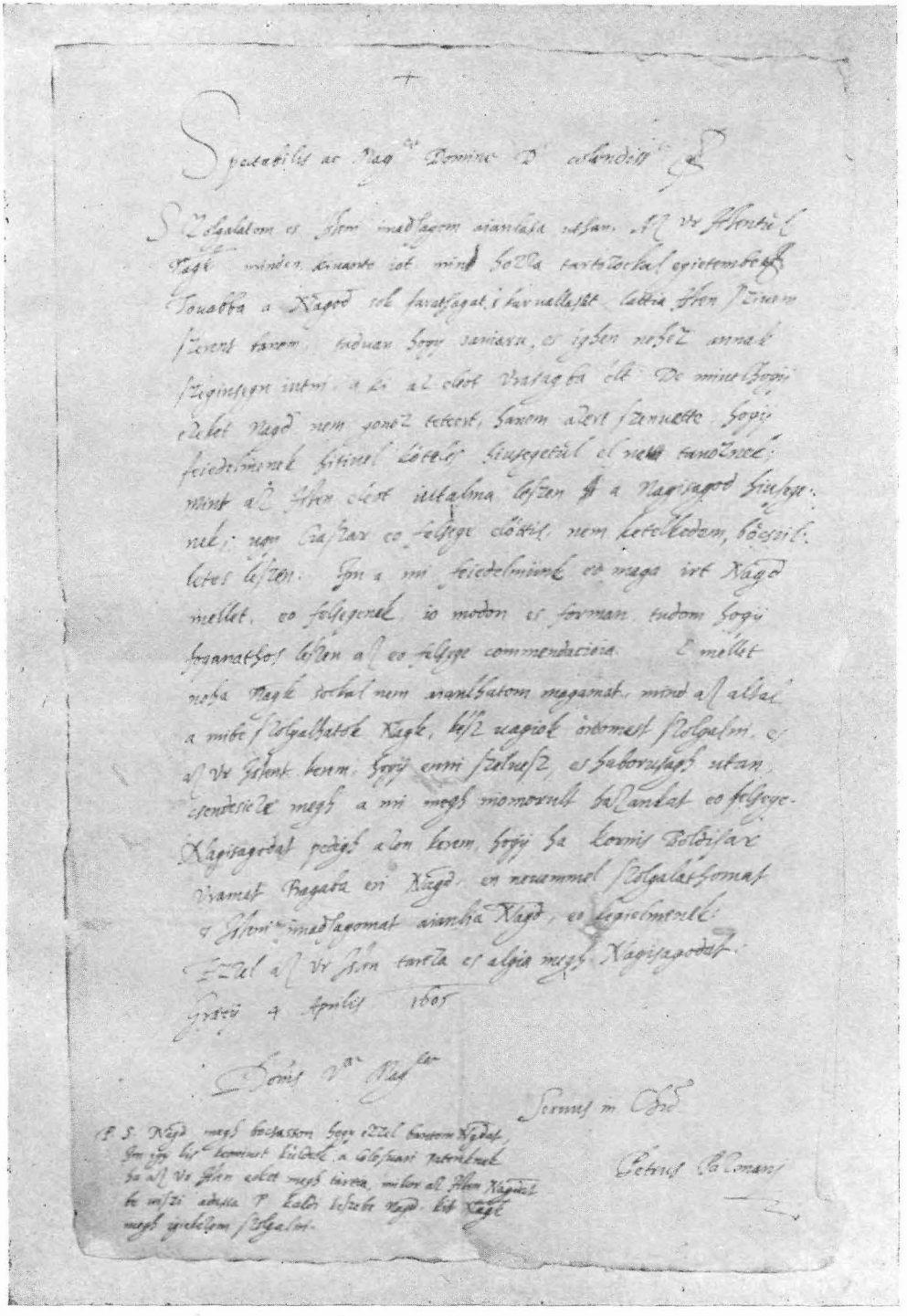

Grácz, 1605. április 4.

Pázmány Péter S. J. gráczi tanár sajátkezű levele Sennyey Pongrácz erdélyi marsallhoz.

(Szövegolvasását lásd fent: 6—7. l.)

Kicsinyítve.

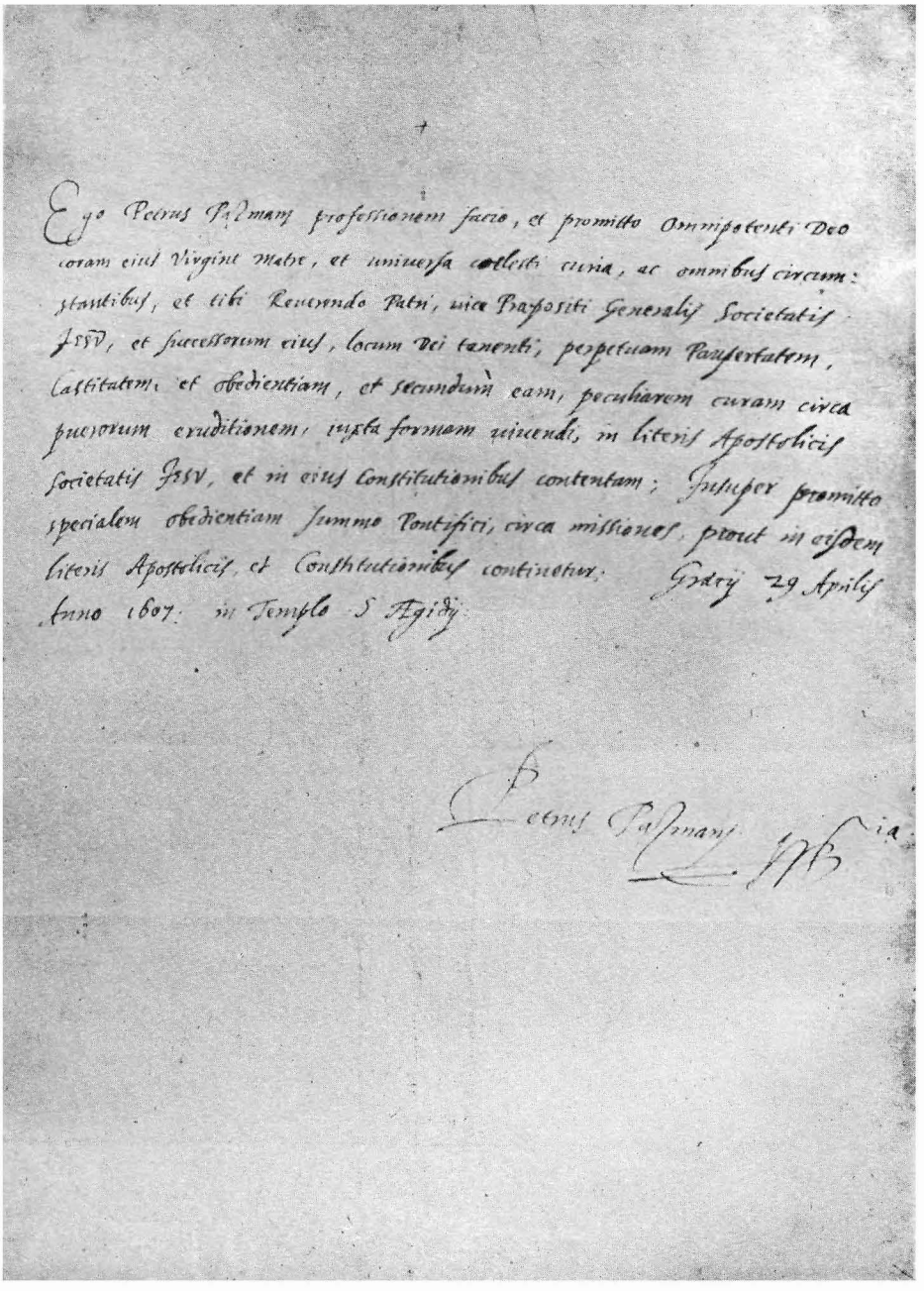

Ego Petrus Pázmany professionem facio, et promitto Omnipotenti Deo coram eius Virgine Matre, et universa coelesti curia, ac omnibus circumstantibus, et tibi Reverendo Patri, vice Praepositi Generalis Societatis JESV, et successorum eius, locum Dei tenenti, perpetuam Paupertatem, castitatem, et obedientiam, et secundum eam, peculiarem curam circa puerorum eruditionem, iuxta formam vivendi, in literis Apostolicis Societatis JESV, et in eius Constitutionibus contentam; Insuper promitto specialem obedientiam Summo Pontifici, circa missiones, prout in eisdem literis Apostolicis, et Constitutionibus continetur. Gratz 29 Aprilis Anno 1607. in Templo S Aegidij.

Petrus Pázmany S.J.

Grácz, 1607. április 29.

Pázmány Péter S. J. sajátkezű irata az e napon letett szerzetesi professio-ról.

(Szövegolvasását lásd fent: 19—20. l.)

Kicsinyítve.

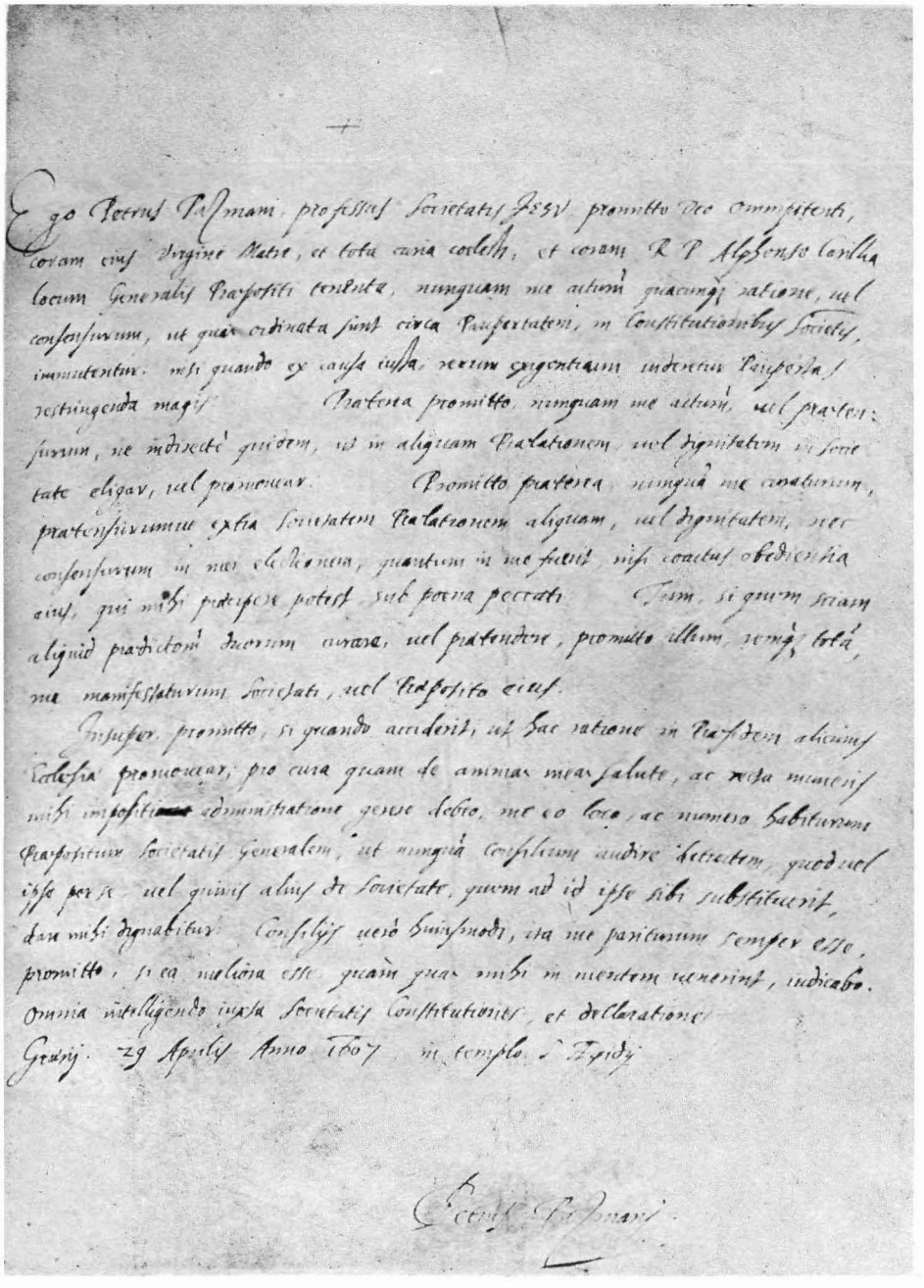

Grácz, 1607. április 29.

Pázmány Péter S. J. sajátkezű irata az e napon a professio letevése után tett egyéb fogadásairól.

(Szövegolvasását lásd fent: 20—21. l.)

Kicsinyítve.

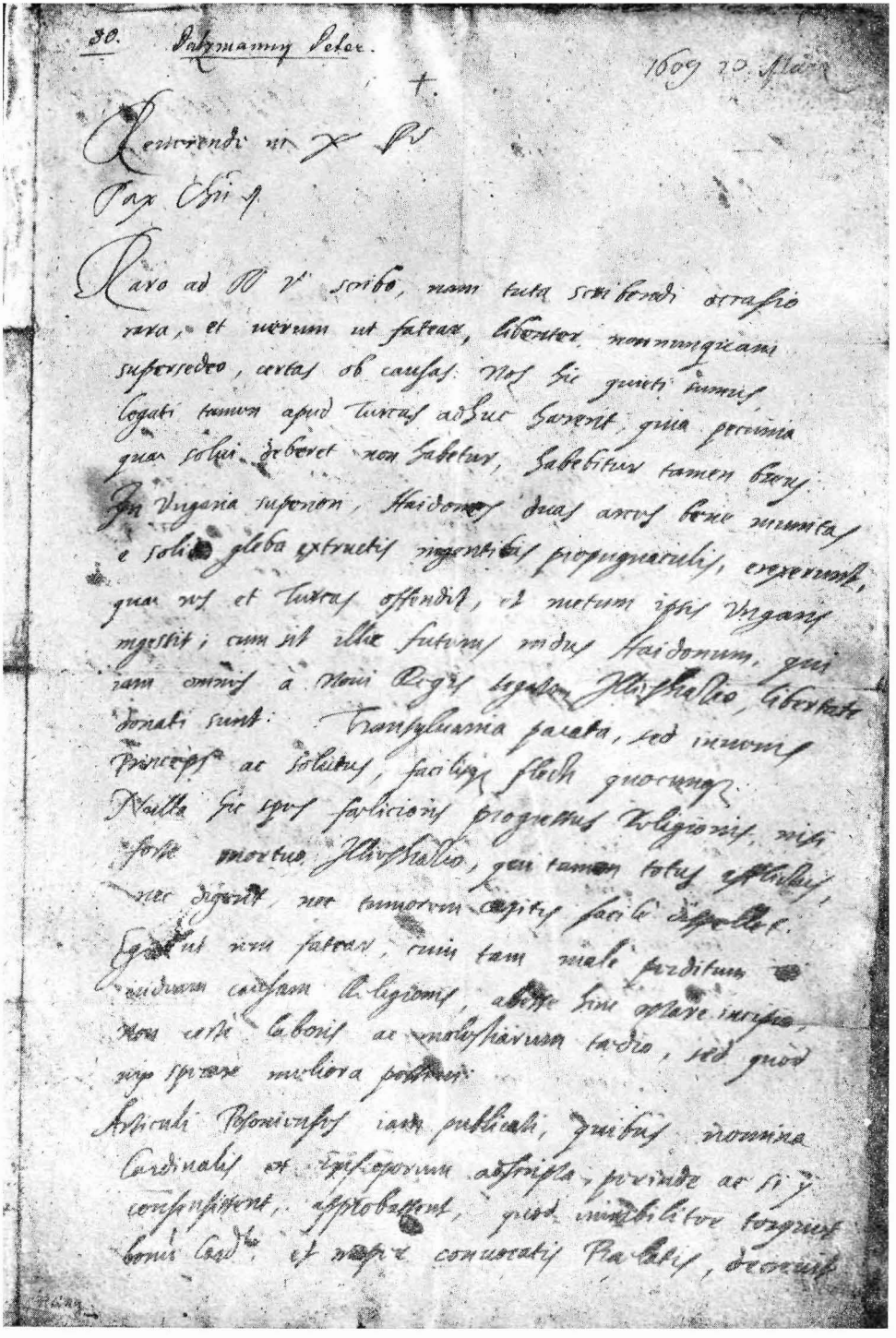

Nagyszombat,
Pázmány Péter S. J. levele
(Szövegolvasását

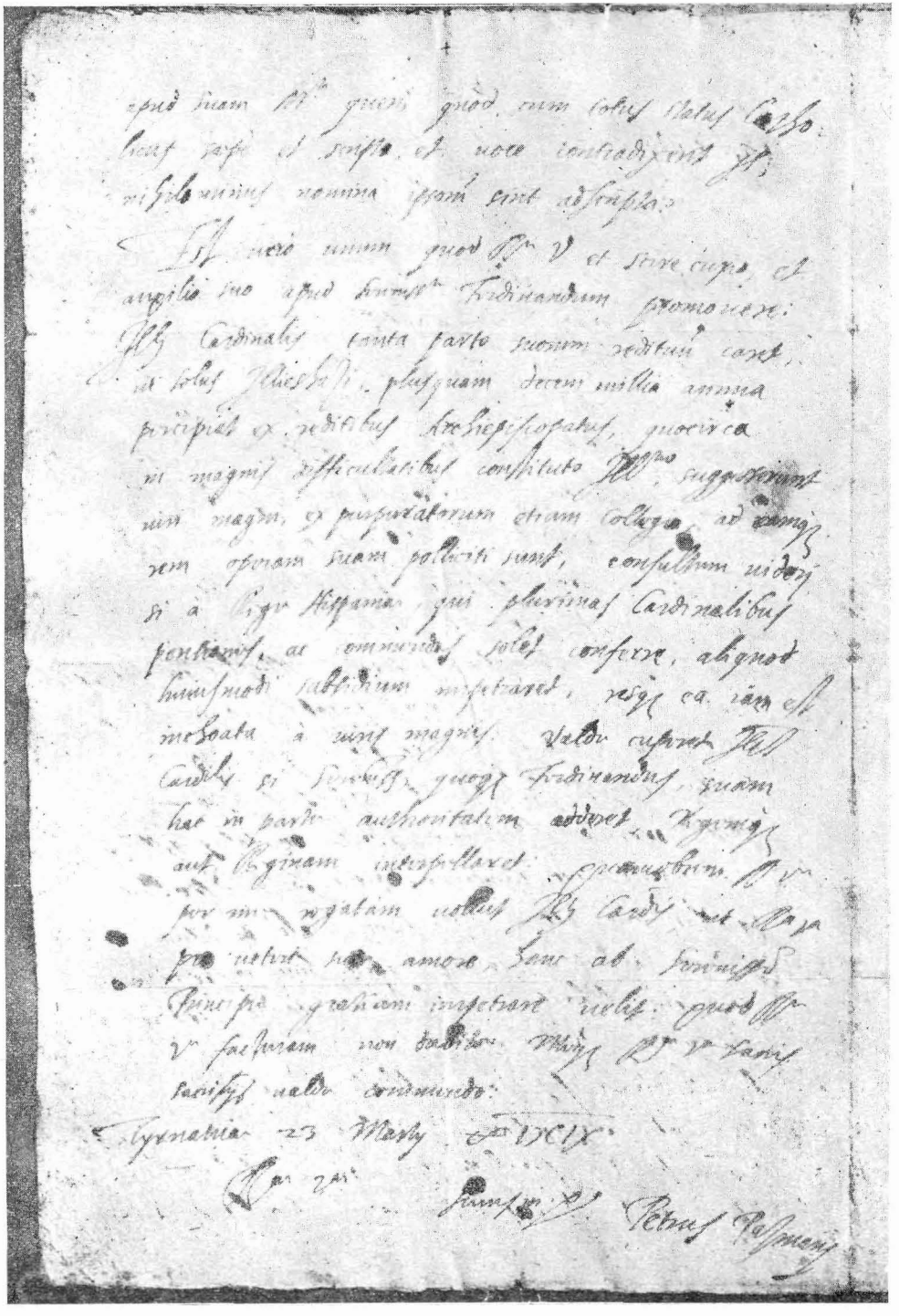

1609. márczius 23.

Viller Bertalan jezsuita atyához.

lásd fent: 35—37. l.)

Kicsinyítve.

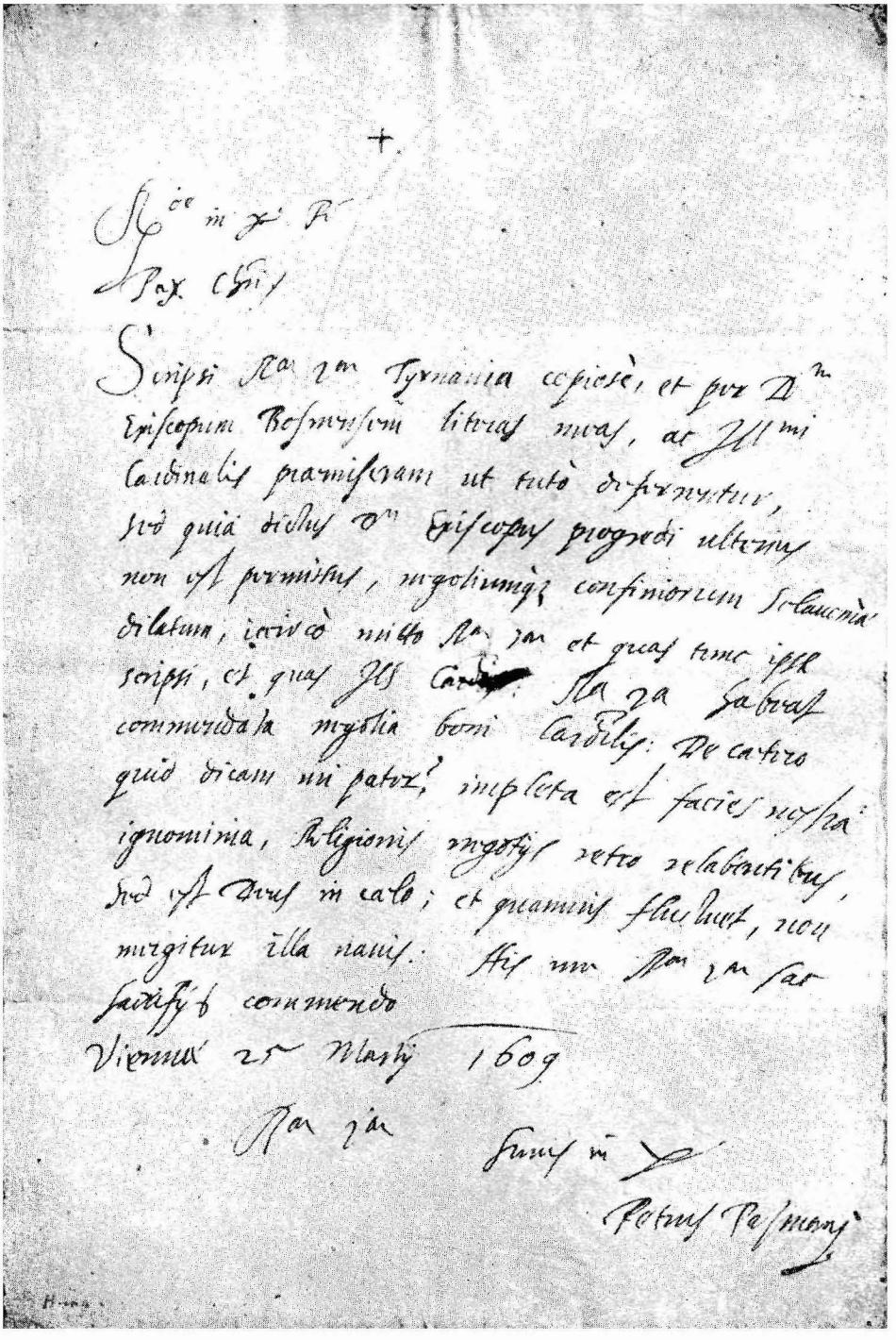

Wien, 1609. márczius 25.

Pázmány Péter S. J. levele Viller Bertalan jezsuita atyához.

(Szövegolvasását lásd fent: 37. l.)

Kicsinyítve.

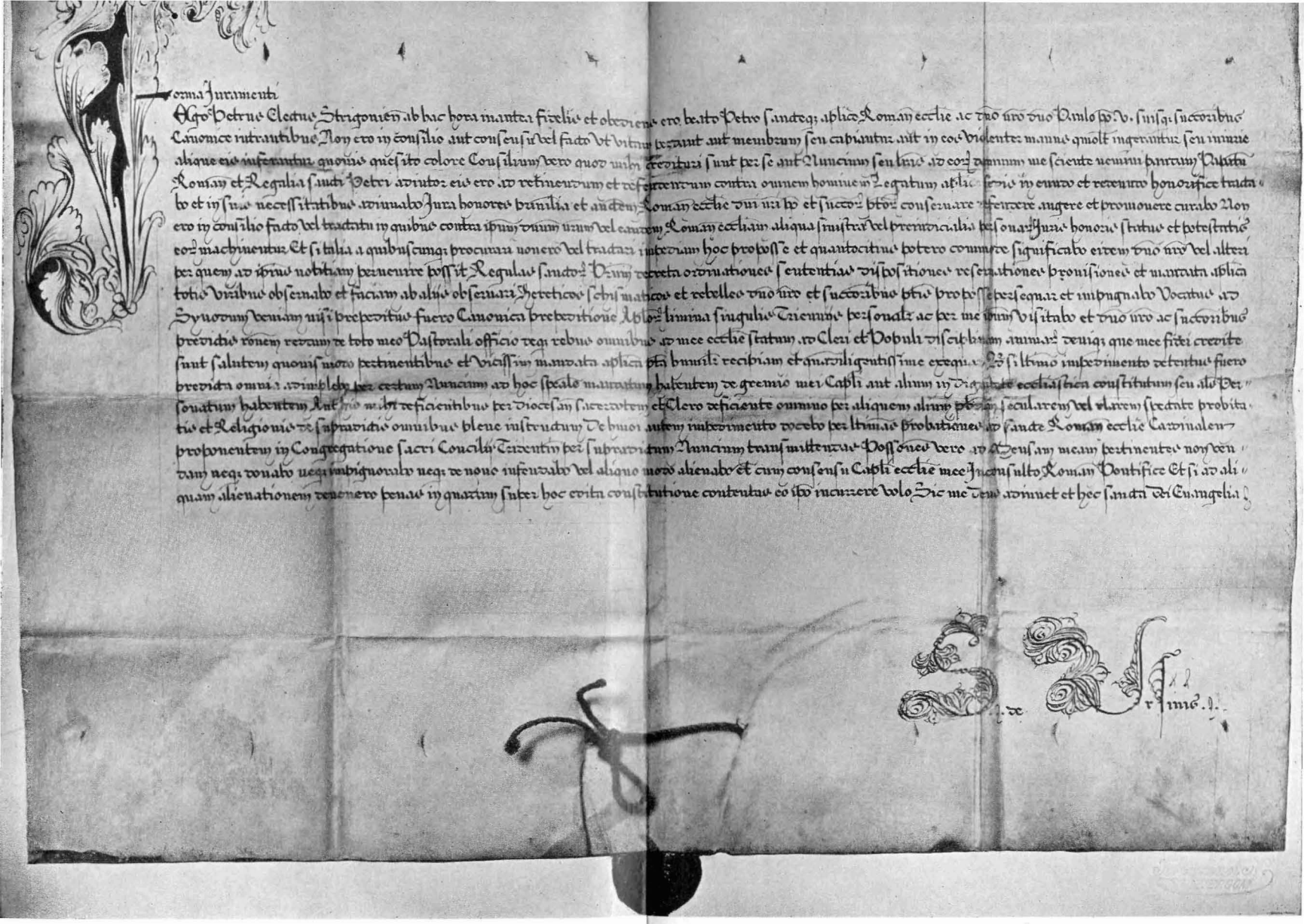

1617. március 12.

Oklevél-alakban kiállított és Rómába küldött esküformula, melyet e napon tett le Pázmány Péter az érsekség átvétele czímén.

(Szövegolvasását lásd fent: 98—100. l.)

Kicsinyítve.

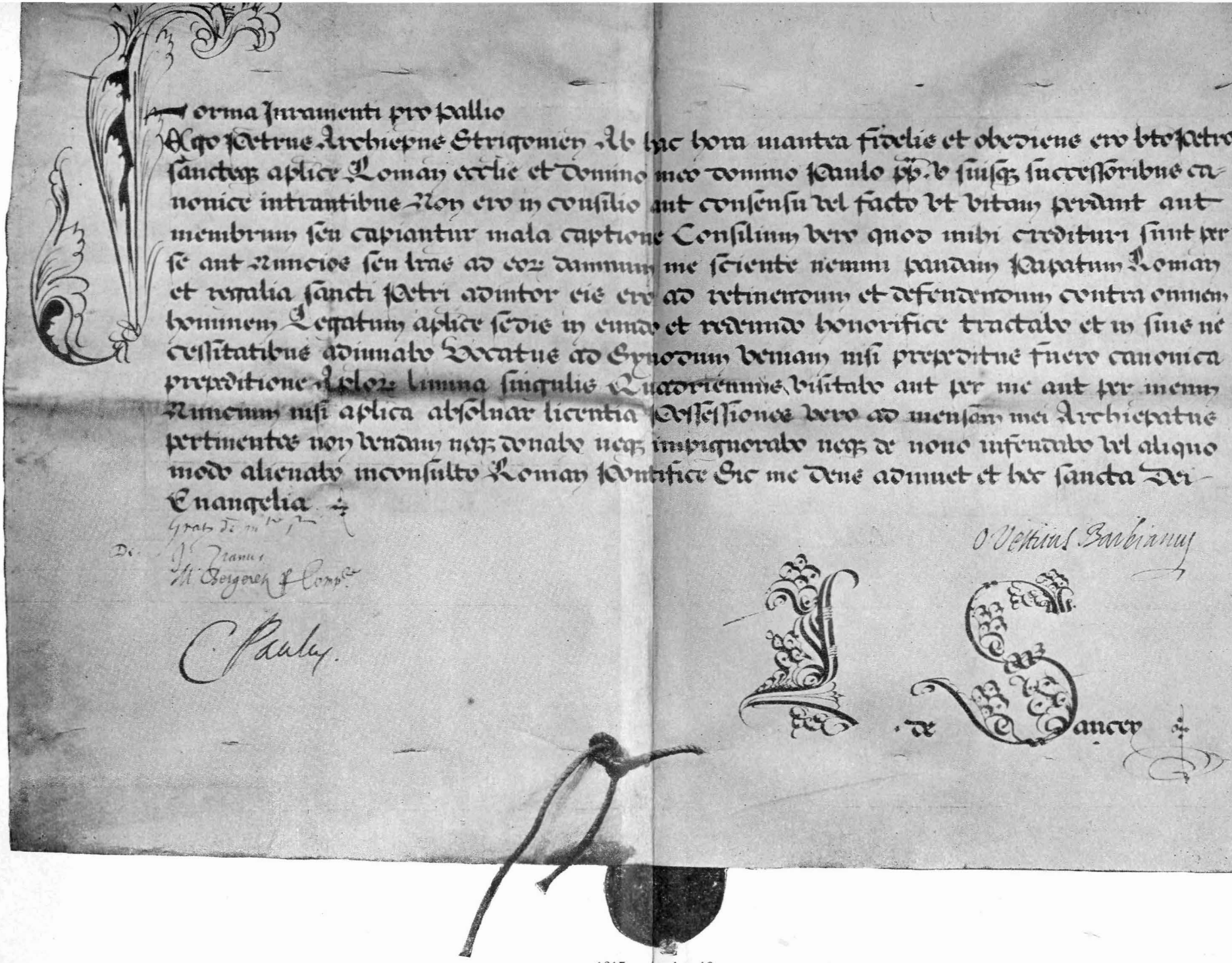

1617. márczius 12.

Oklevél-alakban kiállított és Rómába küldött esküformula, melyet e napon tett le Pázmány Péter az érseki pallium átvétele czímén.

(Szövegolvasását lásd fent: 100. l.)

Kicsinyítve.

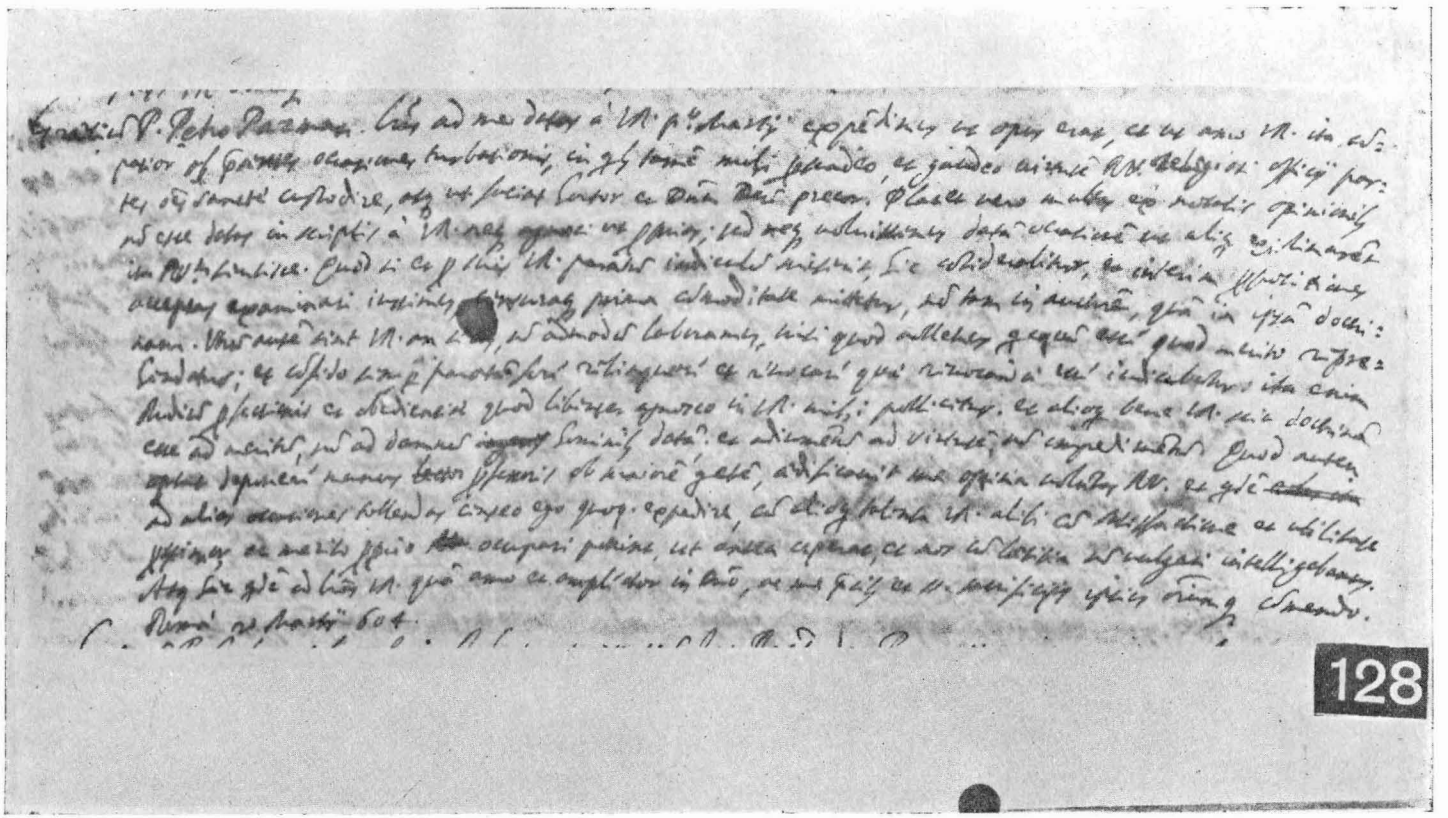

Részlet a Jézus-Társaság generalátusi regiszter-könyvéből.

Róma, 1604. márczius 20.

Claudius Aquaviva jezsuita generális levele Pázmány Péter S. J. gráczi tanárhoz.

(Szövegolvasását lásd fent: 755. l.)

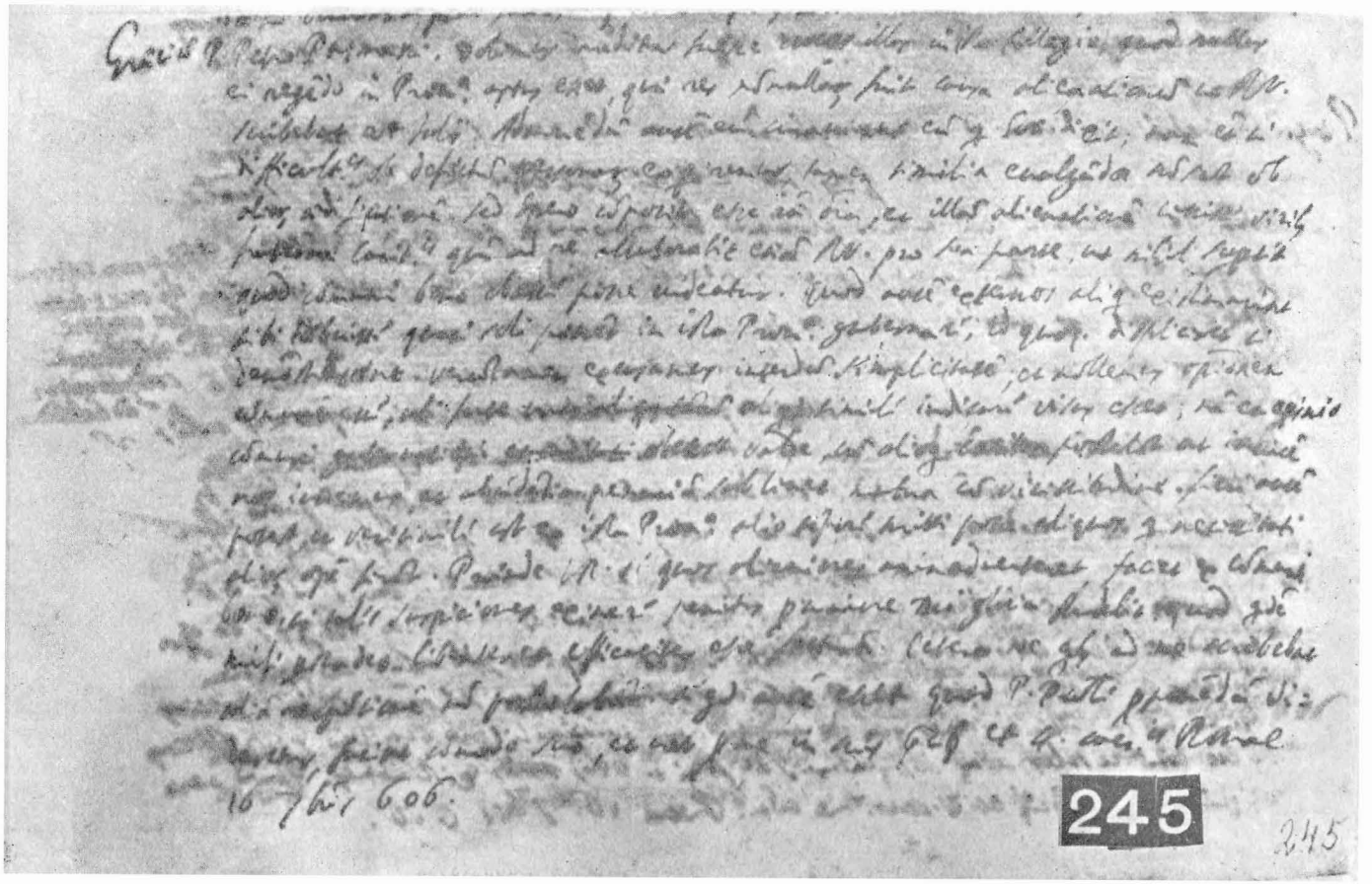

Részlet a Jézus-Társaság generalátusi regiszter-könyvéből.

Róma. 1606. szeptember 16.

Claudius Aquaviva jezsuita generális levele Pázmány Péter S. J. gráczi tanárhoz.

(Szövegolvasását lásd fent: 765. l.)

Pázmány Péter különböző czímerpecsétjei.

Kicsinyítve.

Nihil obstat.

Dr. Alfredus Zubriczky,

Universitatis professor p. o.,
Censor a.-dioec.

Nr. 1983.

Imprimatur.

Strigonii die 31. Martii 1910.

Ludovicus Rajner,

episcopus, vicarius generalis.